Genişletilmiş 4. Edisyondan Çeviri

Siyaset

19. Baskı

Andrew Heywood

Çeviren: Doç. Dr. Fahri Bakırcı

BB101

Ben, ...

bu kitabı

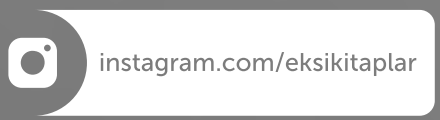
...../...../..... tarihinde,

..... 'den aldım.

BB101
YAYINLARI

facebook.com/EksiKitaplar

twitter.com/EksiKitaplar

instagram.com/eksikitaplar

pinterest.com/eksikitaplar

issuu.com/eksikitaplar

goodreads.com

Genişletilmiş 4. Edisyondan Çeviri

Siyaset

19. Baskı

Andrew Heywood

Çeviren: Doç. Dr. Fahri Bakırcı

BB101

Andrew Heywood

Siyaset

Politics

Çeviren: Doç. Dr. Fahri Bakırcı

Redaksiyon: Ali Kürşad Çifçi, Selçuk Durgut, İbrahim Ayyıldız

BB101 Yayınları: 21

19. Baskı: Kasım 2018;

1-17. Baskılar: 2006-2017 (Adres Yayınları)

ISBN 13: 978-605-9802-15-4

Copyright © 1997, 2002, 2007, 2013,Palgrave Macmillan

Copyright © 1997, 2002, 2007, 2013, Andrew Heywood

Copyright © 2018, BB101 Yayınları®

Copyright © 2018, Fahri Bakırcı (Türkçe çeviri)

Bu kitap ilk olarak İngilizcede, Macmillan Publishers Limited'in bir markası olan Palgrave Macmillan tarafından, POLITICS *ismiyle basılmıştır. Türkçe çeviri ve baskısı Palgrave Macmillan'ın izniyle yapılmıştır. Bu Eser'in müellifi olarak yazarın hakları mahfuzdur.*

Tüm hakları saklıdır. Hiçbir şekilde tamamı veya herhangi bir parçası fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bunu yapanlar veya buna teşebbüs edenler hakkında yayınevimiz kanunî takibat yaptırma hakkına sâhiptir.

Yayın Yönetmeni: **Selçuk Durgut**

Kapak Tasarımı: **Furkan Şener** *(www.furkansener.com)*

Sayfa Tasarımı: **BB101 Yayınları**

Baskı: **Tarcan Matbaası**

Adres: İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle, Ankara

Telefon: (312) 384 34 35-36 • **Faks:** (312) 384 34 37 • **Sertifika No:** 25744

BB101 YAYINLARI

Adres: Kavaklıdere Mah. Bardacık Sok. No: 8/1 Küçükesat, Çankaya Ankara • **Telefon:** (312) 434 44 64

E-Mail: info@eksikitaplar.com • **Web:** www.eksikitaplar.com • **Sertifika No:** 25787

BB101 Yayınları bir Eksi Kitaplar markasıdır.

ANDREW HEYWOOD

Andrew Heywood, önde gelen bir siyaset bilimi ders kitabı yazarıdır. Britanyalı olan Heywood, Croydon College'ın yardımcı müdürlüğü ve Orpington College'da yöneticilik görevlerinde bulunmuştur. 20 yılı aşkın bir süre Siyaset Bilimi bölümlerinde dersler verip bölüm yöneticiliklerini ifa etmiştir. Şu anda yayınevlerine danışmanlık yapmaktadır. Heywood'un dünyada ve Türkiye'de çok satan ders kitapları şunlardır:

- *Key Concepts in Politics and International Relations* (2nd ed. 2015)
  Siyasetin ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları (BB101 Yayınları)
- *Global Politics* (4rd ed., 2013)
  *Küresel Siyaset (*BB101 Yayınları)
- *Political Ideologies: An Introduction* (5th ed, 2012)
  Siyasî İdeolojiler: Bir Giriş (BB101 Yayınları)
- *Political Theory: An Introduction* (3rd ed., 2004)
- *Essentials of UK Politics* (2nd ed, 2011)

Mark ve Robin'e

ÖZET İÇİNDEKİLER

1. SİYASET NEDİR?
2. SİYASAL FİKİRLER VE İDEOLOJİLER
3. SİYASET VE DEVLET
4. DEMOKRASİ VE MEŞRUİYET
5. MİLLETLER VE MİLLİYETÇİLİK
6. SİYASAL İKTİSAT VE KÜRESELLEŞME
7. SİYASET, TOPLUM VE KİMLİK
8. SİYASAL KÜLTÜR VE MEDYA
9. TEMSİL, SEÇİMLER VE OYLAMA
10. PARTİLER VE PARTİ SİSTEMLERİ
11. GRUPLAR, ÇIKARLAR VE HAREKETLER
12. YÖNETİMLER, SİSTEMLER VE REJİMLER
13. SİYASAL YÜRÜTME ORGANLARI VE LİDERLİK
14. MECLİSLER
15. ANAYASALAR, HUKUK VE YARGI ORGANLARI
16. KAMU POLİTİKASI VE BÜROKRASİ
17. ÇOK-DÜZEYLİ SİYASET
18. GÜVENLİK: İÇ GÜVENLİK VE ULUSLARARASI GÜVENLİK
19. DÜNYA DÜZENİ VE KÜRESEL YÖNETİŞİM
20. SİYASETTE BİR KRİZ Mİ VAR?

İÇİNDEKİLER

1. SİYASET NEDİR? 24

Siyasetin Tanımlanması 25
- Yönetim Sanatı Olarak Siyaset 27
- Kamusal İşler Olarak Siyaset 30
- Uzlaşma ve Oydaşma (Konsensüs) Olarak Siyaset 33
- İktidar Olarak Siyaset 34

Siyaseti İncelemek 38
- Siyaset İncelemesine İlişkin Yaklaşımlar 38
- Kavramlar, Modeller ve Teoriler 47

Küresel Çağda Siyaset 53
- Yurt İçi/Uluslararası Ayrımının Ötesi mi? 53

2. SİYASAL FİKİRLER VE İDEOLOJİLER 60

Siyasî İdeoloji Nedir? 61

Klasik İdeolojik Gelenekler 64
- Liberalizm 65
- Muhafazakârlık 69
- Sosyalizm 75

Diğer İdeolojik Gelenekler 86
- Faşizm 86
- Anarşizm 88
- Feminizm 89
- Yeşil Siyaset 91
- Kozmopolitçilik 92
- Batılı Olmayan İdeolojik Eğilimler 94

3. SİYASET VE DEVLET 100

Devleti Tanımlamak 101

Devleti Tartışmak 105
- Rakip Devlet Teorileri 105
- Devletin Rolü 115

Devlet Tutulması? 122
- Devletin Gerilemesi ve Çöküşü 122
- Devletin Dönüşü mü? 129

4. DEMOKRASİ VE MEŞRUİYET 134

Meşruiyet ve Siyasal İstikrar 135
- Meşrulaştırma Gücü 135
- Meşruiyet Krizleri ve Devrimler 138
- Demokratik Meşruiyet 142

Demokrasi 146
- Demokrasiyi Anlamak 146
- Demokrasi Modelleri 151
- Uygulamada Demokrasi: Rakip Görüşler 160
- Korporatist Görüş 166
- Kozmopolit Bir Demokrasiye Doğru mu? 169

5. MİLLETLER VE MİLLİYETÇİLİK 174

Ulus Nedir? 175
Kültürel Cemaatler Olarak Uluslar 176
Siyasal Cemaatler Olarak Uluslar 179
Milliyetçilik Türleri 183
Liberal Milliyetçilik 185
Muhafazakâr Milliyetçilik 188
Yayılmacı Milliyetçilik 190
Sömürgecilik Karşıtı ve Sömürgecilik Sonrası Milliyetçilik 193
Ulus-Devletin Bir Geleceği Var mıdır? 195

6. SİYASAL İKTİSAT VE KÜRESELLEŞME 202

Siyasal İktisat 203
Siyasal İktisata Yaklaşımlar 203
Kapitalizm Çeşitleri 206
Kapitalizmin Alternatifleri 216
Küreselleşme 220
Küreselleşmeyi Anlamak 220
Neo-Liberal Küreselleşmenin Yükselişi 224
2007–2009 Çöküşü ve Mirası 227

7. SİYASET, TOPLUM VE KİMLİK 234

Siyaset ve Toplum 235
Sanayicilikten Post-Sanayiciliğe 236
Yeni Teknoloji ve 'Bilgi Toplumu' 239
Toplum Diye Bir Şey Yok mudur? 243
Kimlik Siyaseti 246
Kimlik Siyasetinin Yükselişi 246
Irk ve Etnik Köken 248
Toplumsal Cinsiyet Siyaseti 250
Din ve Siyaset 252
Kültürel Çeşitlilik 255

8. SİYASAL KÜLTÜR VE MEDYA 264

Siyasal Kültür 265
Yurttaşlık Kültürü mü Yoksa İdeolojik Hegemonya mı? 265
Toplumsal Sermayenin Azalışı mı? 269
Medya ve Siyasal İletişim 273
Kitle İletişim Araçları Teorileri 275
Medya, Demokrasi ve Yönetişim 279
Siyasal İletişim 292

9. TEMSİL, SEÇİMLER VE OYLAMA 300

Temsil 301
Temsil Teorileri 301
Seçimler 309
Seçimlerin İşlevleri 311
Seçim Sistemleri: Tartışmalar ve İhtilaflar 313
Seçimler Ne Anlama Gelir? 323
Oy Verme Davranışı 327
Oy Verme Davranışına İlişkin Modeller 328

10. PARTİLER VE PARTİ SİSTEMLERİ 334

Parti Siyaseti 335
Parti Türleri 336
Partilerin İşlevleri 341
Parti Örgütlenmesi: Güç Nerede Yatmaktadır? 347
Parti Sistemleri 350
Tek-Parti Sistemleri 351
Çift-Partili Sistemler 353
Hâkim Parti Sistemleri 356
Çok Partili Sistemler 358
Partilerin Gerilemesi mi? 360

11. GRUPLAR, ÇIKARLAR VE HAREKETLER 366

Grup Siyaseti 367
Grup Türleri 367
Grup Siyaseti Modelleri 372
Grup Siyaseti Tarzları 379
Toplumsal Hareketler 387
Yeni Toplumsal Hareketler 388

12. YÖNETİMLER, SİSTEMLER VE REJİMLER 396

Geleneksel Sınıflandırma Sistemleri 397
Siyasal Sistemler Neden Sınıflandırılmaktadır? 397
Klasik Sınıflandırma Türleri 399
'Üç Dünya' Sınıflaması 402
Modern Dünyanın Rejimleri 404
Batı Poliarşileri 407
Yeni Demokrasiler 410
Doğu Asya Rejimleri 414
İslami Rejimler 416
Askerî Rejimler 417

13. SİYASAL YÜRÜTME ORGANLARI VE LİDERLİK 424

Yürütme Organının Rolü 425
Yürütme Organında Kim Kimdir? 425
Siyasal Yürütme Organlarının İşlevleri 427
Yürütme Organında İktidar: Kim Liderlik Etmektedir? 430
Başkanlar 431
Başbakanlar 437
Kabineler 441
Liderlik Siyaseti 446
Liderlik Teorileri 446
Liderlik Tarzları 451

14. MECLİSLER 458

Meclislerin Rolü 459
Parlamenter Sistemler, Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri 460
Meclislerin İşlevleri 464
Meclislerin Yapısı 470

Tek-Kanatlılık mı Yoksa Çift-Kanatlılık mı? 470
Komisyon Sistemleri 474
Meclislerin Performansı 476
Meclisler Politika Üretir mi? 476
Meclisler Neden Gerilemektedir? 482
Meclisler Yükselmekte midir? 484

15. ANAYASALAR, HUKUK VE YARGI ORGANLARI 488

Anayasalar 489
Anayasalar: Doğaları ve Kökenleri 489
Anayasaların Sınıflandırılması 490
Bir Anayasanın Amacı 497
Anayasalar Gerçekten Önemli midir? 501
Hukuk 503
Hukuk, Ahlak ve Siyaset 503
Yargı 506
Yargıçlar Siyasal Mıdır? 507
Yargıçlar Politika Üretir mi? 510

16. KAMU POLİTİKASI VE BÜROKRASİ 518

Politika Süreci 519
Karar Alma Teorileri 519
Politika Sürecindeki Aşamalar 525
Bürokrasinin Rolü 532
Bürokrasinin İşlevleri 534
Bürokrasinin Örgütlenmesi 538
Bürokratik İktidar: Kontrol Dışı mıdır? 541
Bürokratik İktidarın Kaynakları 541
Bürokratlar Nasıl Kontrol Edilebilir? 546

17. ÇOK-DÜZEYLİ SİYASET 556

Siyaset, Ülke Toprağı ve Çok-Düzeyli Yönetişim 557
Ulus-Altı Siyaset 559
Federal Sistemler 560
Üniter Sistemler 566
Ulus-ötesi Bölgeselcilik 572
Bölgeselcilik: Doğası ve Büyümesi 572
Avrupa Bölgeselciliği 576

18. GÜVENLİK: İÇ GÜVENLİK VE ULUSLARARASI GÜVENLİK 586

Sınırların Ötesinde Güvenlik? 587
Yurt İçi Güvenlik 589
Polis ve Siyaset 589
Ordu ve İç Siyaset 594
Uluslararası Güvenlik 597
Uluslararası Siyasete Yönelik Yaklaşımlar 598
Yeni Güvenlik Tehditleri 605
İnsan Güvenliği 613

19. DÜNYA DÜZENİ VE KÜRESEL YÖNETİŞİM 618

21. Yüzyıl Dünya Düzeni 619
- ‘Yeni Dünya Düzeni’ ve Kaderi 619
- ‘Teröre Karşı Savaş’ ve Ötesi 622
- Tek-Kutupluluktan Çok-Kutupluluğa Doğru mu? 626

Küresel Yönetişim 633
- Küresel Yönetişimin Yükselişi 633
- Küresel İktisadî Yönetişim 636
- Birleşmiş Milletler 641
- BM Vazgeçilmez Bir Organ Mıdır? 644

20. SİYASETTE BİR KRİZ Mİ VAR? 650

Siyaset Saldırı Altında mıdır? 651

Sivil Katılım Gerilemekte midir? 651

‘Siyaset Karşıtlığı’ Siyaseti 653
- Kamusal Konulara İlgisizliğin Açıklanması 655

Siyasal Performansın Değerlendirilmesi 662
- İstikrar Performansı 663
- Maddî Performans 664
- Yurttaşlık Performansı 666
- Demokrasi Performansı 668

SÖZLÜK 674

KAYNAKÇA 689

UYGULAMADA SİYASET

Kadınların Özgürleşmesi Hareketi'nin Yükselişi: Siyaseti Kişisel Kılmak mı? 37

Komünizmin Çöküşü: Liberal Demokrasinin Zaferi mi? 83

Liberya: Düşkün Bir Devletin Yeniden İnşası mı? 128

Arap Baharı: Arap Dünyasına Demokrasi mi Geliyor? 145

Kanada: Tek Ulus mu Yoksa İki Ulus mu? 183

Çin'de Piyasa Reformu: Uygulanabilir Bir İktisadî Model midir? 214

Batı'daki Müslümanlar: İçsel Bir Medeniyetler Çatışması mı? 259

Wikileaks: Güce Karşı Sesini Yükseltme mi? 283

Yeni Zelanda'da Seçim Reformu: Siyaset Yenilendi mi? 325

Afrika Ulusal Kongresi: Bir Kurtuluş Hareketi mi Yoksa 'Yönetici' Bir Parti mi? 354

'İşgal Et' Hareketi: Karşıt Hegemonik Bir Güç mü? 391

Türkiye: Doğu ile Batı Arasında mıdır? 419

İngiliz Başbakanı: Adı Başbakan Kendisi Başkan mı? 443

Rus Parlamentosu: 'Otomatik Onay Mekanizması' mıdır? 481

Gore'a Karşı Bush Davası: ABD Yüksek Mahkemesi Kendisini Seçmenin Yerine mi İkame Etmektedir? 512

Japon 'İktisadî Mucizesi': Bürokratik Yönetim İşe Yaramakta mıdır? 546

Avro Bölgesi Krizi: Bölgeselcilik Sınırlarını Aştı mı? 581

Libya'ya Müdahale: Koruma Yükümlülüğü Var mıydı? 607

İklim Değişikliğiyle Mücadele: Başarısızlığa Mahkûm mudur? 645

İtalyan Hükûmeti: Teknokrasi Siyasetin Yerini mi Almaktadır? 661

TARTIŞMALAR

Siyaset Öğrencilerinin Nesnel ve Siyasal Anlamda Tarafsız Olmayı Amaçlamaları Gerekir mi? 48

Siyaset, İdeoloji Olmaksızın Var Olabilir mi? 62

Devlet, İyiliği Amaçlayan Bir Güç müdür? 119

Demokrasi Her Zaman En İyi Yönetim Biçimi midir? 153

Uluslar 'Doğal' Cemaatler midir? 197

Küresel Kapitalizm, Doğası Gereği İstikrarsız ve Krize Eğilimli midir? 228

Toplumsal Eşitlik Önemli midir? 241

Yeni Medyanın Daha Yaygın Kullanımı Siyaseti Zenginleştirir mi? 291

Oy Verme Zorunlu mu Olmalı? 310

Partiler Uyumsuzluğu Besler ve Siyasal Müzakereyi Kısıtlar mı? 345

Çıkar Grupları Demokrasiyi Güçlendirir mi? 378

Liberal Demokrasi, İnsan Toplumları İçin 'Varsayılan Konum' mudur? 411

Kişiselleştirilmiş Liderlikten Her Zaman Korkulmalı mıdır? 452

İki-Kanat Tek-Kanattan Daha mı İyidir? 472

Hukukun Temel Amacı Özgürlüğü Korumak mıdır? 505

Devlet Memurları Siyasal Açıdan Hiç Tarafsız Olabilir mi? 535

Siyasal Kararlar Mümkün Olan En Alt Seviyede mi Alınmalıdır? 569

Devletler Arasındaki Barış ve İşbirliği, Zor Durumda Kalmaya Mahkûm mudur? 604

Çin'in Yükselişi Barışçıl Olmaya Devam Edecek midir? 632

Siyasal Katılma Olanaklı Olduğunda Genişletilip Derinleştirilmeli midir? 654

ODAK KONUSU

İktidarın 'Yüzleri' 35
Mahkûmun İkilemi 45
Siyaset ve Uİ: İki Disiplin mi Yoksa Tek Disiplin mi? 56
Toplum Sözleşmesi Teorisi 108
Devrimler Neden Olur? 141
Doğrudan Demokrasi mi Yoksa Temsilî Demokrasi mi? 150
Referandum: Lehinde mi Aleyhinde mi? 306
Seçim Sistemleri: Tek Turlu Çoğunluk Sistemi ('Kazanan Hepsini Alır') 317
Seçim Sistemleri: İki Turlu Sistem 318
Seçim Sistemleri: Alternatif Oy (AO) Sistemi; Tamamlayıcı Oy (TO) 319
Seçim Sistemleri: Karma Üyeli Nispî Temsil Sistemi; Ek Üye Sistemi 320
Seçim Sistemleri: Devredilebilir Tek Oy Sistemi 321
Seçim Sistemleri: Parti Listesi Sistemi 322
Sol/Sağ Ayrımı 339
Oligarşinin Tunç Kanunu 347
Monarşi Tartışması 435
Başbakanlık Hükûmeti: Bir Meziyet mi Yoksa Bir Kötülük mü? 440
Kabine Hükûmeti: Yararları ve Sakıncaları 444
Komisyonlar: Yararları ve Sakıncaları 475
Husumet Siyaseti: Lehinde mi Aleyhinde mi? 477
Kanunlaştırılmış Anayasa: Güçlü ve Zayıf Yönleri 493
Şeffaf Yönetim: Lehinde mi Aleyhinde mi? 533
Quangolar: Yararları ve Sakıncaları 542
Bölgesel İktisadî Bloklar 575
Avrupa Birliği Nasıl İşlemektedir? 576
'Teröre Karşı Savaş' 588
İnsanî Müdahale 620
Küresel Gücün Boyutları 628
Küresel İktisadî Yönetişim 638
Birleşmiş Milletler Nasıl Çalışmaktadır? 641

ÖNEMLİ ŞAHSİYETLER

Arendt, Hannah 32
Aristoteles 31
Bentham, Jeremy 155
Berlin, Isaiah 260
Bernstein, Eduard 81
Burke, Edmund 72
Chomsky, Noam 278
Dahl, Robert 373
Elshtain, Jean Bethke 605
Friedan, Betty 392
Friedman, Milton 216
Fukuyama, Francis 404
Galbraith, John Kenneth 239
Gandi, Mohandas Karamçand 97
Garvey, Marcus 249
Gramsci, Antonio 269
Habermas, Jürgen 139
Hayek, Friedrich von 73
Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 104
Herder, Johann Gottfried 177
Hitler, Adolf 87
Hobbes, Thomas 107
Humeyni, Ayetullah 253
Huntington, Samuel P. 623
Jefferson, Thomas 341
Kant, Immanuel 601
Keohane, Robert 636
Keynes, John Maynard 213
Klein, Naomi 388
Lenin, Vladimir İlyiç 160
Locke, John 65
Machiavelli, Niccolò 29

Madison, James 471
Marcuse, Herbert 80
Marx, Karl 78
Mazzini, Giuseppe 184
Mill, John Stuart 302
Monnet, Jean 577
Montesquieu 462
Nietzsche, Friedrich 447
Nozick, Robert 116
Oakeshott, Michael 272
Paine, Thomas 304
Platon 40
Proudhon, Pierre-Joseph 559
Putnam, Robert D. 271
Rawls, John 84
Rousseau, Jean-Jacques 157
Said, Edward 248
Schumacher, E. F. 220
Schumpeter, Joseph 308
Smith, Adam 205
Tocqueville, Alexis de 368
Troçki, Lev 543
Waltz, Kenneth 599
Weber, Max 136
Wollstonecraft, Mary 90
Zedong, Mao 451

KAVRAMLAR

Anayasa 489
Anayasacılık 496
Ataerki 113
Atina Demokrasisi 154
Bakanlık Sorumluluğu 548
Başkanlık Yönetimi 431
Batı 408
Bırakınız Yapsınlar (*Laissez-Faire*) 207
Bilgi Toplumu 242
Bilim 38
Bireycilik 243
Bölgeselcilik 573
Bürokrasi 532
Cemaatçilik (Toplulukçuluk, Komüniteryanizm) 271
Çekirdek Yürütme 445
Çıkar Grubu 369
Çoğulcu Demokrasi 162
Çoğulculuk 161
Çok-Düzeyli Yönetişim 558
Çok-Kültürlülük 257
Çok-Taraflılık 637
Demokratikleşme 405
Devlet 101
Devlet Başkanları 427
Devletçilik 121
Diktatörlük 420
Düşkün (Başarısız) Devlet 126
Düzen 587
E-Demokrasi 286
Egemenlik 103
Ekolojizm 93
Emperyalizm 627
Enternasyonalizm (Uluslararasıcılık) 186
Eşitlik 665
Etnik Köken (Etnisite) 246
Etnik Merkezcilik 523
Faydacılık 520
Federalizm 561
Fordizm, Post-Fordizm 238
Gelenek 136
Görecelik 663
Güçler Ayrılığı 463
Güven 143
Haklar Bildirgesi 501
Halkçılık 454
Hegemonya 268
Hizip, Hizipçilik 337

Hukuk Devleti 506
Irk 179
Irkçılık, Irksalcılık 190
İdare (Yönetim) 534
İdeal Tip 49
İdeoloji 61
İktidar 30
İnsan Güvenliği 613
İnsan Hakları 504
İnşacılık 44
İslamcılık 254
Jeopolitik 557
Kamu Tercihi 377
Kamu Yararı 326
Kapitalizm 206
Karizma 137
Karşılıklı Bağımlılık 635
Kişilik Kültü 448
Kitle İletişim Araçları 274
Koalisyon 358
Kolektif Güvenlik 602
Komünizm 410
Konfüçyüsçülük 414
Korporatizm 375
Köktencilik 96
Kurumculuk 545
Kültürel Milliyetçilik 178
Küreselleşme 221
Küresel Sivil Toplum 170
Küresel Yönetişim 633
Liberal Demokrasi 403
Liderlik 446
Lobi 382
Medenî Özgürlük 592
Meşruiyet 135
Mutlakıyetçilik 400
Neo-Liberalizm 224
Neo-Marksizm 111
Nispî Temsil 315
Ombudsman (Kamu Denetçisi) 551
Otorite 28
Otoriteryanizm 413
Oydaşma (Konsensüs) 34
Önalıcı Saldırı 625
Ön Seçim 343
Özerklik 669
Özgürlük 500
Paradigma 51
Parlamenter Demokrasi 158
Parlamenter Egemenlik 495
Parlamenter Yönetim 459
Parti Demokrasisi 346
Parti Hükûmeti 353
Partizanlığı Bırakma 328
Plebisitçi Demokrasi 152
Poliarşi 407
Politika Ağı 526
Politika (Siyasa) 519
Post-Materyalizm 272
Post-Sömürgecilik 94
Propaganda 293
Realizm 598
Savaş 608
Seçkincilik 163
Serbest Ticaret 640
Sınıfa Dahil Olmayı Bırakma 329
Sivil İtaatsizlik 385
Sivil Toplum 32
Siyasal Eşitlik 148
Siyasal İktisat 203
Siyasal Katılma 651
Siyasal Kültür 265
Siyasal Parti 335
Siyasal Toplumsallaşma 273
Siyasal Yanlılık 281
Sorumluluk 466
Sosyal Piyasa 209
Sömürgecilik 193
Statü 235
Suç 589
Süpergüç 619
Sürdürülebilir Kalkınma 218

Tarafsızlık 509
Teamül 490
Temsil 301
Teokrasi 416
Terörizm 609
Toplumsal Cinsiyet 251
Toplumsal Hareket 387
Toplumsal Sermaye 270
Toplumsal Sınıf 236
Totalitarizm 401
Tüketimcilik 245
Ulus 175
Ulus-Devlet 196
Ulus-Ötesi Cemaat 256
Ulus-Ötesi Şirketler 231
Üçüncü Yol 85
Ütopya, Ütopyacılık 399
Vekâlet 305
Washington Uzlaşması 225
Yahudi Düşmanlığı (Anti-Semitizm) 191
Yargısal Denetim 510
Yeni Çoğulculuk 109
Yeni Kamu Yönetimi 541
Yeni Sol 389
Yetki Devri (Yetki Genişliği) 572
Yolsuzluk (Yozlaşma) 536
Yönetim Dışı Örgüt 371
Yönetim 397
Yönetimler-Arasıcılık, Uluslar-Üstücülük 578
Yönetişim 124
Yurtseverlik/Vatanseverlik 189
Yurttaşlık 653
Yürütme Organı 425

ŞEKİLLER

Siyaseti Tanımlayan Yaklaşımlar 26
Kamusal/Özel Ayrımına İlişkin İki Görüş 33
Mahkûmun İkileminde Seçenekler 45
Siyasal Sistem 50
Kavramsal Analizin Düzeyleri 53
Karşıt Mekânsal Siyaset Modelleri 55
Seçkin Grupları Modelleri 164
Sistemsel Karşılıklı Bağımlılıklar 222
At Nalı Siyasal Yelpazesi 340
İki Boyutlu Siyasal Yelpaze 340
Aristoteles'in Altı Yönetim Biçimi 400
Rejimlerin Temel Özellikleri 406
Başkanlık Yönetimi Sistemi (Sınırlı Başkancılık) 432
Parlamenter Yönetim Sistemi 461
Güçler Ayrılığı 464
Politika Geribildirim Süreci 531
Federal Devletler 560
Üniter Devletler 567

4. EDİSYONA ÖNSÖZ

Bu kitap, siyaset çalışmalarına ilişkin kapsamlı ve güncel bir giriş sunmaktadır. Kitap siyaset bilimi disiplininin herhangi bir alanında ders alan öğrencilerin ve konuya ilgi duyan genel okuyucuların kullanımı için tasarlanmıştır.

Kitap, dördüncü edisyonunda, sürekli gelişen siyaset alanındaki değişiklikleri ve özellikle de yurt içi, uluslararası ve küresel siyasal gelişmeler arasında giderek artan bir karşılıklı bağımlılığa yol açan değişimleri dikkate alarak esaslı biçimde gözden geçirilmiş ve yeniden yapılandırılmıştır. Daha önceki baskılarda olduğu gibi, siyaset biliminin uluslararası boyutunu tek bir bölümde ele almaya çalışmak yerine, mevcut baskı, temel aldığı siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler ile yurt içi/uluslararası bölünme arasındaki disipliner ayrımın azalan alakasının öneminin farkındadır. Bu nedenle, kitapta siyasal iktisat ve küreselleşme, çok düzeyli siyaset, güvenlik, küresel yönetişim ve dünya düzeni gibi konularda yeni bölümler bulunmaktadır. Kitaba eklenen yeni bir son bölüm siyasetin krizde olduğu yönündeki giderek baskın hale gelmekte olan anlayışa odaklanmakta ve süreç içinde, kitapta çeşitli yönlerden değinilmiş olan konuları bir araya getirmektedir. Kitabın daha önce beş ana tema biçimindeki düzenlenişinden vazgeçilmiş ve böylelikle bu tür bölümlemelerin keyfî niteliği ile siyasal analizin özü gereği bütünselci olan doğası kabullenilmiştir. Bununla birlikte kitabın düzenlenişi konuları gözler önüne seren bir mantık izlemektedir ve bu mantık, 21-23. sayfalardaki 'Kitabın Kullanımı Hakkında' başlığı altında açıklanmaktadır. Elinizdeki dördüncü edisyon ayrıca birkaç yeni özellik içermektedir. Bu özelliklerin temel amacı, okuyucuları, eleştirel bir farkındalığın yanı sıra kendi görüşlerini geliştirme konularında cesaretlendirmektir.

Kitabın daha önceki baskıları üzerinde yorum yapan John Greenaway, Wyn Grant, Chris Brown ve Gerry Stoker ile şu anki taslağı üzerinde yorum yapan Jonathon Moses'a içten şükranlarımı ifade etmek isterim. Onlarla yayınevinin çok sayıdaki başka eleştirmeninin tavsiye ve eleştirileri hem yapıcı hem de kavrayışlı olmuştur ve şüphesiz, kitabı çok sayıda noktada geliştirmiştir. Meslektaşlar ve arkadaşlarla, özellikle de Karon ve Doug Woodward ile yapılan tartışmalar da, burada geliştirilen fikirleri ve tartışmaları kuvvetlendirmeye yardımcı oldu. Yayıncım Steven Kennedy, bu dördüncü baskının planlanmasıyla yakından ilgiliydi. Helen Caunce ise Palgrave Macmillan adına projeyi yönetirken destek, teşvik ve sabır konusunda tam da olması gerektiği bir duruş gösterdi. Ayrıca üretim sürecine katkılarından dolayı Keith Povey ve Ian Wileman'a teşekkür etmem gerekir. Ancak en kalpten teşekkürlerimi, her zamanki gibi, karım Jean'e sunmam gerekir. Jean sadece bu kitabın yazıma hazırlanması sorumluluğunu almakla kal-

madı, aynı zamanda hem tarz hem de içerik konusunda tavsiyeler sundu ki bu tavsiyeler özellikle tutarsızlık içinde düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığımda yararlı oldu.

Andrew Heywood
2013

KİTABIN KULLANIMI HAKKINDA

Siyaset, doğası gereği çeşitli alanlarla örtüşen ve kenetlenen bir alandır. Bu nedenle bu kitapta karşılaşılan malzeme farklı kısımlara ayrılmaya karşı inatla direnmektedir. Bu yüzdendir ki, kitabın başından sonuna kadar diğer bölümlerde ve özellikle başka yerlerde kutu içine alınmış ilgili malzemeler içinde gerçekleştirilen tartışmalara yönelik düzenli çapraz referanslar bulunmaktadır. Bununla birlikte, kitap geniş bir konular ya da temalar dizisi olarak düşünülebilecek meseleleri ele alarak ilerlemektedir.

İlk bölümler, bir dizi temel kavramsal ve teorik meseleyi ele alarak siyaset incelemesi için bir arka plan kavrayışı sağlamak üzere tasarlanmıştır.

- 1. Bölüm, siyasetin doğası üzerine kafa yormakta, siyasal analize ilişkin çatışan yaklaşımları tanıtmayı sağlamakta ve küreselleştirici eğilimlerin konuyla ilgili anlayışımızı nasıl ve niçin yeniden biçimlendirmiş olduğunu ele almaktadır.
- 2. Bölüm, büyük ideolojik geleneklerin siyasal dünyaya ilişkin nasıl rakip 'mercekler' sunduklarına bakarak, siyasal fikirleri, bu ideolojik geleneklerin bakış açısından incelemektedir.
- 3. Bölüm, devletin hem doğası hem de arzu edilen rolü hakkındaki tartışmaların yanı sıra siyasetteki merkezî önemini kaybetmekte olup olmadığını inceleyerek siyasetteki önemini incelemektedir.
- 4. Bölüm, özellikle, çatışan demokratik yönetişim modelleri ile demokrasinin uygulamada nasıl işlediğine ilişkin tartışmalar ışığında, özel olarak meşruiyet ve demokrasi arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurarak, siyasal meşruiyetin doğasını ve önemini tartışmaktadır.
- 5. Bölüm, hem ulusal kimliği destekleyen güçleri anlamaya hem de genellikle oldukça farklı siyasal sonuçları da dâhil olmak üzere milliyetçi geleneklerin yayılma alanı üzerinde kafa yormaya çalışarak temel milliyetçilik teorilerini incelemektedir.

Bundan sonraki bölümler, siyaset ve ekonomi, kültür ve toplum arasındaki ilişki üzerinde kafa yorarak ve toplumsal baskıların siyasal ifade kazanmasını sağlayan mekanizmaları inceleyerek siyasal etkileşimin dinamiklerini tartışmaktadır.

- 6. Bölüm, özellikle kapitalizmin doğası ve farklı biçimleri ile iktisadi küreselleşmenin dinamikleri ve sonuçları üzerine odaklanarak iktisat ve siyaset arasındaki bağlantıları tartışmaktadır.

- 7. Bölüm, siyaset ve toplum arasındaki ilişkiyi ele almakta ve kimlik politikasının yükselişi, aldığı farklı biçimler ve sonuçları üzerine kafa yormaktadır.
- 8. Bölüm, siyasal kültürün doğası ile önemini tartışmakta ve medyanın, özellikle demokrasi ve yönetişim üzerindeki etkileri bakımından artan siyasal önemini incelemektedir.
- 9. Bölüm, temsilin doğasına, seçim sistemlerine ilişkin ihtilaflar dâhil olmak üzere seçimlerin rolüne ve oy verme davranışının en iyi şekilde nasıl anlaşılabileceğine bakmaktadır.
- 10. Bölüm, siyasette siyasal partilerin oynadığı temel rolü incelemekte ve ayrıca farklı parti sistemlerinin doğasını ve önemini tartışmaktadır.
- 11. Bölüm, grupların siyasal iktidarın dağılımı üzerindeki etkileri dâhil olmak üzere grup siyasetinin doğasını ve toplumsal hareketlerin yükselişi ile bu yükselişin sonuçlarını tartışmaktadır.

Aşağıdaki bölümler, yönetim mekanizması ile kamu politikasının oluşturulduğu ve uygulandığı süreçleri ele almaktadır.

- 12. Bölüm, yönetim sistemlerinin nasıl sınıflandırıldığını dikkate alarak ve modern dünyada varolan siyasî rejimlerin çeşitliliğini inceleyerek yönetim makinesine bir giriş sağlamaktadır.
- 13. Bölüm, siyasal yürütmenin rolüne, iktidarın, yürütmenin neresinde bulunduğuna, siyasal liderliğin önemine ve alabileceği şekillere değinmektedir.
- 14. Bölüm, meclisleri ya da yasama organlarını, iç örgütlenmelerinin önemini ve politika yapımı üzerindeki tesirlerini etkileyen faktörleri de göz önünde bulundurarak incelemektedir.
- 15. Bölüm, anayasaların doğasını ve amacını değerlendirmekte ve özellikle yargının rolü ve önemi açısından siyaset ile hukuk arasındaki ilişkiyi incelemektedir.
- 16. Bölüm, hem kararların nasıl alındığını hem de politikanın geliştirildiği aşamaları yansıtacak biçimde kamu politikasına odaklanmaktadır. Bölüm ayrıca bürokrasiler ile politika süreci arasındaki bağlantıyı ve daha geniş siyasal gelişmeleri de göz önünde bulundurmaktadır.

Sıradaki bölümler, küresel siyasetin giderek artan önemine özel bir dikkat göstererek, yurtiçi alan ile uluslararası alan arasındaki örtüşmeleri vurgulayan çeşitli konulara odaklanmaktadır.

- 17. Bölüm, yurtiçi bir düzeyde ve uluslarötesi bir düzeyde, özellikle böl-

geselcilik aracılığıyla siyasetin bölge yönünden düzenlenişini inceleyerek çok-düzeyli siyaseti tartışmaktadır.

- 18. Bölüm, yurtiçinde düzen ve güvenliğin sürdürülmesi yanında, ulusal, uluslararası ve küresel güvenlik biçimlerine ilişkin tartışmaları da inceleyerek güvenlik konusuna odaklanmaktadır.
- 19. Bölüm, 21. Yüzyıl dünya düzeninin barış ve istikrar için önemi üzerine kafa yorarak bu düzenin değişen biçimine bakmakta ve ayrıca doğmakta olan küresel yönetişim çerçevesinin doğasını ve etkinliğini incelemektedir.

Son bölüm, daha önceki bölümlerde siyasetin meziyetleri ve kusurlarına ilişkin bir tartışma aracılığıyla öne çıkarılan başlıkları ve temaları bir araya getirmeye çalışmaktadır.

- 20. Bölüm, resmî siyasete yönelik artan ilgisizlik ve bu ilgisizliğe rağmen siyasetin nasıl savunulabileceği konuları üzerine kafa yormaktadır. Bölüm ayrıca siyasal sistemlerin performansının değerlendirilebileceği farklı yolları da incelemektedir.

1. BÖLÜM

SİYASET NEDİR?

'İnsan, doğası gereği siyasal bir hayvandır.'

ARİSTOTELES, *Siyaset*, 1 (*Πολιτικα*)

Siyaset heyecan vericidir çünkü insanlar anlaşmazlık içindedir. İnsanlar nasıl yaşamaları gerektiği konusunda anlaşmazlık içindedir. İnsanlar, örneğin, 'Kim neyi almalıdır? İktidar ve diğer kaynaklar nasıl dağıtılmalıdır? Toplum işbirliğine mi, yoksa çatışmaya mı dayanmalıdır?' gibi konularda ve 'Kolektif kararlar nasıl alınmalıdır? Kimlerin söz hakkı olmalıdır? Ya da kimler konuşabilmelidir? Her bir kişi ne kadarlık etkiye sahip olmalıdır?' gibi konularda da anlaşmazlık içindedir. Aristoteles'e göre siyaseti 'üstün bilim' haline getiren şey, insanların, yaşamlarını iyileştirme ve İyi Toplum yaratma girişimlerine yönelik etkinliklerinden daha önemli hiçbir şeyin olmamasıdır. Siyaset, her şeyden önce toplumsal bir etkinliktir. Siyaset her zaman bir diyalogdur ve asla bir monolog değildir. Robinson Crusoe gibi tek başına yaşayan bireyler basit bir ekonomi geliştirebilir, sanat üretebilir vs. ancak siyasetle uğraşamaz. Siyaset ancak Erkek (ya da Kadın) Cuma'nın gelişiyle ortaya çıkar. Bunlarla birlikte, siyasetin kalbinde yatan anlaşmazlık, ayrıca, siyaset konusunun doğasına ve nasıl incelenmesi gerektiğine kadar uzanır. İnsanlar, toplumsal etkileşimi 'siyasal' kılan şeyin ne olduğu; bunun etkileşimin meydana geldiği yer mi olduğu (yönetimde, devlette ya da genel olarak kamusal alanda) yoksa etkileşimin içerdiği etkinlik türü mü olduğu (çatışmanın barışçıl biçimde çözümü ya da daha az güçlü olan grupları kontrol altına alma) konularında da anlaşmazlık içindedir. Akademik bir disiplin olarak siyasetin doğasına ilişkin anlaşmazlık, siyasetin, bir dizi teorik yaklaşımı ve çeşitli analiz ekollerini kucakladığı anlamına gelir. Son olarak küreselleşmeci eğilimler, bazı kişileri, siyaset ile uluslararası ilişkiler arasındaki disipliner ayrımın şimdi gereksiz hale gelmiş bulunduğu konusunda spekülasyon yapmaya cesaretlendirmiş bulunmaktadır.

Temel Meseleler

- ⚠ Bir etkinlik olarak siyasetin tanımlayıcı özellikleri nelerdir?
- ⚠ 'Siyaset' çeşitli düşünürler ve gelenekler tarafından nasıl anlaşılmıştır?
- ⚠ Akademik bir disiplin olarak siyaset incelemeleri alanında temel yaklaşımlar nelerdir?
- ⚠ Siyaset incelemeleri alanı bilimsel olabilir mi?
- ⚠ Siyasal çözümlemelerde kavramların, modellerin ve teorilerin oynadığı rol nedir?
- ⚠ Küreselleşmeci eğilimler, siyaset ile uluslararası ilişkiler arasındaki ilişkileri nasıl etkilemiştir?

SİYASETİN TANIMLANMASI

Siyaset, en geniş anlamında, insanların, altında yaşamlarını sürdürdükleri genel kuralları yapmaya, korumaya ve değiştirmeye yarayan etkinliklerdir. Siyaset ayrıca (kimi zaman büyük bir S harfiyle başlayan 'Siyaset' sözcüğüyle gösterilen) akademik bir konu olmasına rağmen, açıkça, söz konusu etkinliklerin incelenmesini içerir. Bu yüzden siyaset, **çatışma** ve **işbirliği** olgularıyla ayrılmaz biçimde bağlantılıdır. Bir taraftan, rakip fikirlerin, farklı isteklerin, rekabet halindeki gereksinimlerin ve karşıt çıkarların varlığı, insanların, altında yaşadıkları kurallara ilişkin olarak uzlaşmazlık içinde olmalarını garanti etmektedir. Diğer taraftan insanlar bu kurallar üzerinde etkili olmak ya da bunların yürürlükte kalmalarını sağlamak için diğerleriyle birlikte çalışmak zorunda olduklarının farkındadır; Hannah Arendt (bkz. s. 32) bu yüzdendir ki, siyasal iktidarı 'uyum içinde eylemde bulunmak' biçiminde tanımlamaktadır. Siyasetin özünün, genellikle rakip görüşlerin ya da rekabet eden çıkarların birbiriyle uzlaştırıldığı bir çatışma çözümü süreci olarak resmedilmesinin nedeni budur. Ancak bütün çatışmalar çözülmediğinden ya da çözülebilir olmadığından, bu geniş anlamındaki siyaseti, çatışmanın çözümüne ulaşılması şeklinde değil, çatışmanın çözümüne yönelik bir *arayış* olarak düşünmek daha doğrudur. Yine, çeşitlilik (hepimiz aynı değiliz) ile kıtlığın (hiçbir zaman, herkese yetecek kadar şey olmayacaktır) varlığının önlenemezliği, siyasetin, insanlık durumunun kaçınılmaz bir özelliği olmasını sağlamaktadır.

Bundan başka 'siyaset'in anlamını berraklaştırmaya yönelik her girişimin, iki önemli soruna eğilmesi zorunludur. Birincisi sözcüğün, gündelik dildeki kullanımı sırasında bir yığın çağrışıma sahip olmasıdır; bir başka anlatımla siyaset 'yüklü' bir terimdir. İnsanların çoğu, örneğin, ekonomiyi, coğrafyayı, tarihi ve biyolojiyi sadece akademik konular olarak düşünürken, az sayıda insan siyasetle önyargısız olarak ilgilenir. Örneğin birçok kişi, siyaset konusuna tarafsız ve hislerine kapılmaksızın yaklaşabilmenin zor olduğuna inandığından, siyaset öğrencilerinin ve öğretmenlerinin, otomatik olarak, belirli bir şekilde önyargılı olmak zorunda oldukları yakıştırmasında bulunur (bkz. s. 48). Bir de bunun üstüne, siyaset genellikle 'kirli' bir sözcük olarak düşünülür: Bir taraftan soruna, bozulmaya ve hatta şiddete; diğer taraftan hileye, manipülasyona ve yalana ilişkin imgeleri anımsatır. Bu çağrışımlar yeni de değildir. Samuel Johnson, 1775 yılı gibi eski bir tarihte, siyaseti, 'dünyada yükselmek için bir araçtan başka bir şey olmadığı' gerekçesiyle ciddiye almadı; 19. Yüzyıl ABD tarihçisi Henry Adams ise siyaseti, 'nefretin sistematik örgütlenmesi' biçiminde özetledi.

İkinci ve üstesinden gelinmesi daha zor olan güçlük, saygın otoritelerin bile konunun neye ilişkin olduğu hususunda anlaşa-

Çatışma: Fikirler, tercihler, gereksinimler ya da çıkarlar çeşitliliğini yansıtan karşıt güçler arasındaki rekabet.

İşbirliği: Birlikte çalışma; hedeflere kolektif eylem aracılığıyla ulaşma.

Siyaseti Tanımlayan Yaklaşımlar

ŞEKİL 1.1

	Bir arena olarak siyaset	Bir süreç olarak siyaset
Siyasetin tanımı	Yönetim sanatı	Uzlaşma ve oydaşma
	Kamusal işler	İktidar ve kaynakların dağıtımı
Siyaset incelemesine yaklaşımlar	Davranışsalcılık	Feminizm
	Rasyonel tercih teorisi	Marksizm
	Kurumsalcılık	Post-pozitivist yaklaşımlar

mamalarıdır. Siyaset şu farklı biçimlerde tanımlanmaktadır: iktidarın kullanılması, yönetim bilimi, kolektif kararlar alınması, kıt kaynakların dağıtılması, aldatma ve manipülasyon pratiği vb. Bu metinde geliştirilen ' genel toplumsal kuralların yapılması, korunması ve değiştirilmesi' tanımının meziyeti, birbiriyle rekabet halindeki tanımların, tümünü değilse bile, çoğunu kapsama yeterliliğinde geniş bir tanım olmasıdır. Ancak tanımın ambalajı çıkarıldığında ya da anlamı arıtıldığında ortaya sorunlar çıkmaktadır. Örneğin 'siyaset,' kuralların yapılmasına, korunmasına ya da değiştirilmesine ilişkin özel bir yöntemi mi (yani barışçı biçimde, görüşmeyle), yoksa bu türdeki bütün süreçleri mi ifade etmektedir? Benzer biçimde, siyaset tüm toplumsal bağlamlarda ve kurumlarda mı yoksa sadece bunların bazılarında (yani yönetimde ve kamusal yaşamda) mı uygulanmaktadır?

Bu bakış açısından siyaset, terimin, belli sayıda kabul edilebilir ya da meşru anlamlara sahip olması anlamında, 'özü yönünden çekişmeli' bir kavram sayılabilir (kavramlar, bu bölümün ilerleyen kısmında daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır). Öte yandan bu farklı görüşler basit biçimde, aynı kavramın karşıt biçimde kavramlaştırılmasından ibaret olabilir. Kimi zaman farklılık, kavramın zorunlu olarak bulanık olmasından kaynaklanabilir. İster rakip kavramlarla, ister alternatif kavrayışlarla ilgileniyor olalım, siyaseti tanımlamak için iki geniş yaklaşım arasında ayrım yapmak yararlı olur (Hay, 2002; Leftwich, 2004). Yaklaşımların birincisinde siyaset bir *arena* ya da yer ile ilişkilidir ki bu durumda davranış, meydana geldiği yer dolayısıyla 'siyasal' hale gelmektedir. İkinci yaklaşımda siyaset bir *süreç* ya da mekanizma olarak görülür ki bu durumda 'siyasal' davranış, kendine özgü karakteristikler ya da nitelikler sergiler ve dolayısıyla herhangi bir ve belki de her toplumsal bağlamda meydana gelebilir. Bu geniş yaklaşımların her biri alternatif siyaset tanımları doğurmuştur ve bu bölümün ilerleyen kısmında tartışıldığı gibi, farklı siyasal analiz ekollerinin (bkz. Şekil 1.1) şekillenmesine yardımcı olmuştur. Aslında 'siyaset nedir?' sorusu hakkındaki tartışma kesinlikle izlenmeye değer bir tar-

tışmadır, çünkü konunun akademik incelemesi sırasındaki en derin entelektüel ve ideolojik anlaşmazlıklardan bazılarını açığa çıkarmaktadır.

Yönetim Sanatı Olarak Siyaset

Şansölye Bismarck'ın Alman Parlamentosu'na, 'Siyaset bir bilim değildir... ama bir sanattır' sözünü söylediği rivayet edilir. Bismarck'ın kafasındaki sanat, yönetim sanatıydı, yani kolektif kararların alınması ve uygulanması yoluyla toplumda denetim sağlamaktı. Bu muhtemelen siyasetin, terimin Antik Yunan'daki orijinal anlamına dayalı olarak geliştirilen klasik tanımıdır.

'Siyaset' sözcüğü, tam olarak 'kent devleti' anlamına gelen ***polis*** sözcüğünden türetilmektedir. Antik Yunan toplumu, her biri kendi yönetim sistemine sahip olan bağımsız kent devletleri topluluğuna bölünmüştü. Bu kent devletlerinin en büyüğü ve en etkilisi, çoğu zaman demokratik yönetimin beşiği olarak resmedilen Atina idi. Bu bilginin ışığında, siyaset, *polis*in işlerini –daha doğrusu, '*polis*le ilgili olanı'– ifade eden şey olarak anlaşılabilir. Bu tanımın modern biçimi, bu yüzden, 'devletle ilgili olan'dır (bkz. s. 101). Bu siyaset görüşü, terimin gündelik kullanımında açık biçimde görünür haldedir: İnsanlar, kamu görevi aldıklarında, bunların 'siyasette' oldukları ya da kamu görevi almaya çalıştıklarında 'siyasete girmekte oldukları' söylenir. Bu tanım, ayrıca, akademik siyaset biliminin, kalıcılaşmasına katkı sunmuş olduğu bir tanımdır.

Siyasetin, 'devletle ilgili olan'a karşılık gelmesinin, siyaset disiplinine ilişkin geleneksel görüş olduğu biçimindeki anlayış, pek çok yönden, akademik incelemenin, yönetim personeli ve makinesi üzerine odaklanmasına yönelik bir eğilim içinde olmasına yol açtı. Siyaseti incelemek, özünde, yönetimi incelemek ya da daha geniş anlamda otoriteyi incelemektir. Bu görüş, siyaseti, 'değerlerin otoriteye dayalı dağıtımı' olarak tanımlayan ABD'nin itibarlı siyaset bilimcisi David Easton'ın (1979, 1981) yazılarında geliştirilmektedir. Easton bu tanımla, siyasetin, yönetimin toplumun geniş kesimlerinden gelen baskıları özellikle yararlar, ödüller ya da cezalar dağıtarak yanıtladığı çeşitli süreçleri kucakladığını kastetmektedir. 'Otoriteye dayalı değerler,' bu nedenle, toplumda yaygın kabul gören ve yurttaş kitlesi için bağlayıcı olduğu düşünülen değerlerdir. Bu yaklaşımda siyaset 'politika'yla (bkz. s. 519), yani topluluk için bir eylem planı inşa eden resmî ya da otoriteye dayalı kararlarla ilişkilendirilmektedir.

Ancak bu tanımın dikkat çekici yönü son derece sınırlı bir siyaset görüşü sunmuş olmasıdır. Siyaset, bir **devlet (*polity*)** içinde; yani yönetim makinesi üzerinde merkezîleşmiş toplumsal bir örgütlenme sistemi içinde meydana gelen şeydir. Siyaset, bu

***Polis*:** (Yunanca) Kent devleti; klasik olarak en yüksek veya en arzu edilen toplumsal örgütlenme biçimi olarak anlaşılmaktadır.

Devlet (*Polity*): Siyasal otoritenin kullanımı yoluyla örgütlenmiş bir toplum; Aristoteles'e göre çok sayıda kişi tarafından herkesin yararına yönetim.

Kavram

Otorite

Otorite, en basit şekilde, "meşru iktidar" olarak tanımlanabilir. İktidar, başkalarının davranışlarını etkileme yeteneği iken, otorite bunu yapma hakkıdır. Otorite bu nedenle, herhangi bir zorlama ya da manipülasyon biçiminden ziyade kabullenilmiş bir itaat görevine dayanmaktadır. Bu anlamda, otorite meşruiyetle ya da hakkaniyetle donanmış iktidardır. Weber (bkz. s. 136), üzerinde itaatin kurulabildiği farklı temellere dayalı üç tür otorite arasında ayrım yapmıştır: *geleneksel otorite*nin kökü tarihtedir; *karizmatik otorite kişilikten kaynaklanır; yasal-ussal otorite* bir dizi kişisel olmayan kurala dayanmaktadır.

yüzden, bakanlar kurulu odalarında, yasama meclislerinde, devlet dairelerinde ve benzeri yerlerde uygulanmakta ve özellikle siyasetçiler, kamu görevlileri ve lobiciler gibi sınırlı ve özel bir insan grubunun uğraşı haline gelmektedir. Bunun anlamı, çoğu insanın, çoğu kurumun ve çoğu toplumsal etkinliğin siyasetin 'dışında' görülebilmesidir. İşletmeler, okullar ile diğer eğitim kurumları, cemaatler, aileler, vb. bu anlamda 'siyasal olmayan'dır, çünkü bunlar 'ülkenin idaresi'yle ilgilenmemektedir. Aynı şekilde, siyaseti esasen devlete bağlı bir etkinlik olarak resmetmek, aşağıdaki ana bölümde tartışıldığı gibi, modern yaşam üzerinde giderek artmakta olan önemli uluslararası ya da küresel etkileri görmezden gelmek demektir.

Ancak bu tanımı, daha fazla daraltmak da mümkündür. Bu daraltma, siyaseti, parti siyasetine eşdeğer olarak ele alma eğiliminde açıkça görülmektedir. Başka bir anlatımla 'siyasal olan'ın alanı, ideolojik inançlarıyla bilinçli biçimde motive edilen ve bu inançlarını bir siyasal parti gibi resmî bir örgüt üyeliği yoluyla ilerletmek isteyen devlet aktörleri ile sınırlanmaktadır. Bu, siyasetçilerin 'siyasal olan' biçiminde tanımlandıkları, kamu görevlilerinin ise, hiç kuşkusuz, tarafsız ve profesyonel bir tarzda eylemde bulundukları sürece, 'siyasal olmayan' olarak görüldükleri anlamdır. Benzer şekilde, yargıçlar yasaları tarafsız olarak ve mevcut delillere uygun olarak yorumlarken 'siyasal olmayan' figürler olarak kabul edilmekte, ancak eğer kararları kişisel tercihlerinden veya başka türlü önyargılardan etkilenmişse 'siyasal' olmakla suçlanabilmektedir.

Siyaset ile devlet işleri arasındaki ilişki de, olumsuz ya da kötüleyici imgelerin siyasete bu kadar sıklıkla eklenmiş olmasının nedenini açıklamaya yardımcı olur. Bunun nedeni, popüler akılda siyasetin politikacıların faaliyetleri ile yakından ilişkilendirilmesidir. Acımasız bir şekilde söylenecek olursa, politikacılar genellikle kişisel hırslarını, kamu hizmeti ve ideolojik inanç söyleminin ardında gizleyen, iktidar peşindeki ikiyüzlüler olarak görülmektedir. Aslında bu algı, modern dönemde daha yaygın hale gelmiştir. Bu yaygınlaşmanın nedeni, yoğunlaşmış medya teşhirinin yolsuzluk ve sahtekarlık örneklerini daha etkili bir biçimde aydınlığa çıkarmasıdır. Bu örneklerin aydınlığa çıkması ise **anti-siyaset** olgusunun doğmasına neden olmuştur (20. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Geleneksel siya-

Anti-siyaset: Katılmama, sistem karşıtı partileri destekleme ya da doğrudan eyleme geçme biçiminde ifadesini bulan, resmî ya da kurumsal siyasal süreçlere karşı duyulan hayal kırıklığı.

Önemli Şahsiyetler

Niccolò Machiavelli (1469–1527)

İtalyan politikacı ve yazar. Bir medenî hukuk avukatının oğlu olan Machiavelli'nin kamusal yaşama ilişkin bilgisi, politik açıdan istikrarsız olan Floransa'da kimi zaman tehlike altında kalması dolayısıyla elde edilmişti. İkinci Şansölye olarak görev yaptı (1498–1512) ve Fransa'ya, Almanya'ya ve İtalya'nın her tarafına görevlere gönderildi. Kısa bir hapis dönemi ve Medici yönetiminin restorasyon döneminden sonra Machiavelli edebî bir kariyer yapmaya başladı. 1532'de yayımlanan büyük eseri *Prens*, büyük ölçüde, Machiavelli'nin, Cesare Borgia'nın devlet yöneticiliği ile onun dönemine egemen olan iktidar siyasetine ilişkin ilk elden gözlemlerine dayanıyordu. Eser, birleşik bir İtalya'nın gelecekteki prensi için bir rehber olarak yazılmıştı. 'Machiavelci' sıfatı, daha sonraları, 'kurnaz ve ikiyüzlü' kişileri ifade etmek için kullanılır hale geldi.

sal yaşam makinesine ve personeline ilişkin bu reddiyenin kökeni, 'makam siyaseti' ve 'siyasî oyun' gibi kötüleyici ibarelerin kullanımı sırasında açıkça görünür hale gelen, kendi çıkarına hizmet eden, ikiyüzlü ve ilkesiz bir etkinlik anlamındaki siyaset görüşünde bulunmaktadır. Bu tür bir siyaset imajı bazen, *Prens* (*Il Principe* [1532] 1961) adlı eserinde kurnazlık, zulüm ve manipülasyonun siyasî liderler tarafından kullanımına dikkat çekerek tam anlamıyla realist bir siyaset açıklaması geliştiren Niccolò Machiavelli'nin yazılarına kadar geriye götürülmektedir.

Bu tür bir olumsuz siyaset görüşü esasen şöyle bir liberal algıyı yansıtmaktadır: Bireyler bencil olduklarından, siyasal iktidar yozlaştırıcıdır, çünkü iktidar, 'iktidarda' olanları, konumlarını, kendi çıkarlarının lehine ve başkalarının çıkarlarının aleyhine olmak üzere istismar etmeye teşvik etmektedir. Bu durum Lord Acton'ın (1834–1902) meşhur özdeyişinde şöyle ifade edilmektedir: 'İktidar, yozlaştırmaya eğilimlidir ve mutlak iktidar mutlaka yozlaştırır." Bununla birlikte, siyaseti bu şekilde görenlerin çok azı, siyasal etkinliğin, toplumsal var oluşun kaçınılmaz ve kalıcı bir özelliği olmasından şüphe eder. Rüşvetçi politikacıların varlığına rağmen, onların her zaman bizlerle birlikte olduklarına ilişkin, isteksiz de olsa, genel bir kabul vardır. Otoriteye dayalı değerleri dağıtan belirli türde mekanizmalar olmaksızın, toplum, eski toplum sözleşmesi teorisyenlerinin (bkz. s. 108) ileri sürdükleri gibi her bir kişinin herkese karşı gireceği bir iç savaş sonunda kolaylıkla parçalanırdı. Bu nedenle, amaç politikacıları ortadan kaldırmak ve siyaseti sona erdirmek değil, ama bunun yerine, siyasetin, yönetmeye ilişkin iktidarın kötüye kullanılmamasını garanti eden bir fren ve kısıtlama çerçevesi içinde yürütülmesini sağlamaktır.

Kamusal İşler Olarak Siyaset

İkinci ve daha geniş bir siyaset kavrayışı, siyaseti, dar bir yönetim alanının ötesindeki "kamusal yaşam" ya da "kamusal işler" olarak düşünülen yere taşır. Başka bir anlatımla, 'siyasal' ile 'siyasal olmayan' arasındaki ayrım, esasen bir kamusal yaşam alanı ile bir özel alan olarak düşünülebilen şey arasındaki bölünmeyle örtüşmektedir. Bu tür bir siyaset görüşü, sıklıkla ünlü Yunan filozofu Aristoteles'in çalışmasına kadar geriye götürülür. *Siyaset* (*Πολιτικά*) adlı eserinde Aristoteles, 'insanın doğası gereği siyasal bir hayvan' olduğunu söyledi ki bununla, insanların ancak siyasal bir cemaat içinde 'iyi yaşam' yaşayabileceklerini kastediyordu. Şu halde, bu bakış açısından siyaset, 'adil bir toplumun' yaratılmasıyla ilgili etik bir etkinliktir; siyaset Aristoteles'in adlandırdığı biçimiyle 'üstün bilim'dir.

Ancak 'kamusal' yaşam ile 'özel' yaşam arasındaki çizginin nerede çizilmesi gerekir? Kamusal alan ile özel alan arasındaki geleneksel ayrım, devlet ile sivil toplum arasındaki bölünmeyle uyumludur. Devlet kurumları (yönetim aygıtları, mahkemeler, polis, ordu, sosyal güvenlik sistemi vs.), topluluk yaşamının kolektif örgütlenmesinden sorumlu olmaları anlamında 'kamusal' olarak görülebilir. Ayrıca bunlar vergilendirmeye dayalı kamu harcamalarıyla finanse edilmektedir. Bunun tersine, sivil toplum, bireysel yurttaşlar tarafından, geniş toplumun çıkarlarından ziyade, kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için kurulmuş ve finanse edilmiş olmaları anlamında 'özel' olan ve Edmund Burke'ün (bkz. s. 72) 'küçük takımlar' olarak adlandırdığı, aile ve akrabalık grupları, özel işletmeler, sendikalar, kulüpler, cemaat grupları vb. gruplardan oluşmaktadır. Bu 'kamusal/özel' ayrışması temeline dayalı olarak siyaset, devletin kendisinin etkinlikleriyle ve tümüyle kamusal organlar tarafından yerine getirilen yükümlülüklerle sınırlıdır. Bireylerin kendileri için idare edebildikleri ya da kendileri için idare ettikleri yaşam alanları (ekonomik, toplumsal, eve ait, kişisel, kültürel ve sanatsal alanlar vb.), bundan dolayı açıkça 'siyasal olmayan' alanlardır.

Kavram

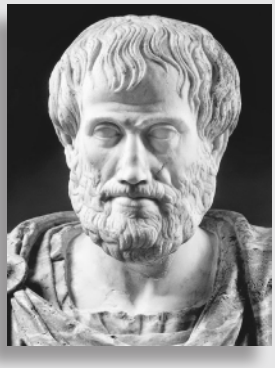
İktidar

İktidar, en geniş anlamıyla, istenen bir sonuca ulaşma yeteneğidir; bazen bir şeyleri yapmaya 'ilişkin güç' olarak görülmektedir. Bu tanım, kişinin kendisini hayatta tutabilme yeteneğinden, hükûmetin ekonomik büyümeyi sağlama yeteneğine kadar her şeyi kapsar. Ancak siyasette, iktidar genellikle bir ilişki olarak; yani, başkalarının davranışlarını, kendi seçimleri olmayan bir tarzda etkileme yeteneği olarak düşünülür. Bu da insanlar '*üstünde* iktidar' sahibi olmayı ifade etmektedir. Daha dar anlamda iktidar, onu, 'etki'nin tersine, güç ya da manipülasyona yakın hale getiren cezalandırma ya da ödüllendirme yeteneği ile ilişkilendirilebilir. (Bkz. iktidarın yüzleri, s. 9 ve küresel iktidarın boyutları, s. 428.)

Alternatif bir 'kamusal/özel' ayrımı, kimi zaman, daha ileri ve daha ince bir ayrım olarak, yani, 'siyasal' ve 'kişisel' arasındaki bir ayrım olarak tanımlanır (bkz. Şekil 1.2). Her ne kadar sivil toplum devletten ayırt edilebilse de, daha geniş anlamda 'kamusal' olduğu düşünülen bir dizi kurumu da; yani kamuda faaliyet gösteren, kamunun erişim olanağına sahip

Aristoteles (MÖ 384–322)

Önemli Şahsiyetler

Yunan filozofu. Aristoteles, Platon'un bir öğrencisi (bkz. s. 40) ve genç Büyük İskender'in özel öğretmeniydi. MÖ 335'te Atina'da kendi felsefe okulunu kurdu; okul, konuşurken aşağı-yukarı gezinme eğiliminden dolayı 'peripatetik (gezginci) okul' olarak adlandırıldı. Ders notu olarak derlenen ve varlığını sürdüren 22 bilimsel incelemesi, mantık, fizik, metafizik, astronomi, meteoroloji, biyoloji, etik ve siyaset alanlarına uzanmaktadır. Aristoteles'in eserleri Orta Çağ'da İslam felsefesinin temeli haline geldi ve daha sonraları Hıristiyan teolojisiyle birleşti. En bilinen siyasal eseri, kent devletini erdem ve iyiliğin temeli olarak resmettiği ve demokrasinin oligarşiye tercih edilebilir olduğunu savunduğu *Siyaset*'tir (*Πολιτικά*) (bkz s. 267–9).

olduğu bir dizi açık kurumu da kapsamaktadır. Bunun en önemli sonuçlarından birisi, özellikle ekonomiyi özel alandan kamusal alana aktararak siyasal kavramına ilişkin anlayışımızı genişletmesidir. Böylece işyerinde de bir siyaset şekli bulunabilir. Bununla birlikte, bu görüş, işletmeler, cemaat grupları, kulüpler ve sendikalar gibi kurumları 'kamusal' olarak görse de, sınırlı bir siyaset görüşü olarak kalmaya devam etmektedir. Bu bakış açısına göre, siyaset 'kişisel' işlere ve kurumlara müdahalede bulunmaz ve bulunmamalıdır. Özellikle feminist düşünürler şuna dikkat çekmişlerdir: Bu bakış açısı, siyasetin kesinlikle ön kapıda durduğunu; aile içinde, ev içi yaşamda veya kişisel ilişkilerde yer almadığını ima etmektedir (bkz. s. 37). Bu görüş, örneğin, politikacıların kendi meslekî davranışları ile kişisel ya da eve ilişkin davranışları arasında, açık bir ayrım yapma eğilimiyle resmedilmektedir. Politikacılar, mesela, iş ortaklarını aldatmalarını ya da çocuklarına kötü muamelede bulunmalarını 'kişisel' meseleler altında sınıflandırarak, bu sınıflamanın onların kamusal işlere ilişkin davranışlarına ilişmediği gerekçesiyle bu tür davranışların siyasal önemini inkâr edebilmektedir.

Esasen "kamusal" bir etkinlik olarak siyaset görüşü, hem olumlu hem de olumsuz izlenimler yaratmıştır. Aristoteles'e kadar geriye giden bir gelenekte siyaset, özellikle 'kamusal' niteliğinden ötürü soylu ve aydınlanmış bir etkinlik olarak görülmüştür. Bu konum, *İnsanlık Durumu* (*The Human Condition*, 1958) adlı eserinde, siyasetin, özgür ve eşit yurttaşlar arasında karşılıklı etkileşim içermesinden dolayı en önemli insanî etkinlik biçimi olduğunu ileri süren Hannah Arendt tarafından kesin olarak onaylandı. Siyaset, bundan dolayı hayata anlamını vermekte ve her bir bireyin eşsizliğini kabul etmektedir. Siyasal katılmayı kendi başına iyi olarak gören Jean-Jacques Rousseau (bkz. s. 157) ve John Stuart Mill (bkz. s. 302) gibi teorisyenler,

Önemli Şahsiyetler

Hannah Arendt (1906–75)

Alman siyasal teorisyeni ve filozofudur. Hannah Arendt orta sınıf Yahudi bir ailede yetişti. 1933'te Nazizmden kurtulmak için Almanya'dan kaçtı ve sonunda büyük eserlerini ürettiği ABD'ye yerleşti. Geniş alana yayılan, aynı zamanda kendine özgü olan yazıları Heidegger (1889–1976) ve Jaspers'in (1883–1969) var oluşçuluğundan etkilendi; Arendt bunu 'engelsiz düşünmek' olarak nitelendirdi. Başlıca çalışmaları arasında, Nazi Almanyası ile Stalinist Rusya arasında paralellik kurduğu *Totalitarizmin Kökeni* (*The Origins of Totalitarianism*, 1951), büyük felsefî çalışmaları İnsanlık Durumu (*The Human Condition*, 1958), *Devrim Üzerine* (*On Revolution*, 1963) ve *Eichmann Kudüs'te* (*Eichmann in Jerusalem*, 1963) bulunmaktadır. Sözü edilen son çalışma belirli bir ihtilafa yol açtı, çünkü Eichmann'ı kudurmuş bir ideolog olarak değil de Nazi görevlisi olarak göstererek, 'kötülüğün sıradanlığını' vurgulamıştı.

benzer sonuçlar çıkarmışlardır. Rousseau, sadece bütün yurttaşların siyasal yaşama doğrudan ve sürekli katılımı aracılığıyla, devletin, ortak iyiye ya da 'genel irade' olarak adlandırdığı şeye bağlı kalabileceğini ileri sürdü. Mill'in görüşüne göre, 'kamusal' işlere dahil olmak, bireyin kişisel, ahlakî ve entelektüel gelişimini ilerletmesi yönünden eğiticidir.

Kavram

Sivil Toplum

Sivil toplum, köken olarak 'siyasal bir cemaat' anlamına geliyordu. Terim şimdilerde daha yaygın olarak devletten ayırt edilmekte ve yönetimden bağımsız olmaları ve kendi amaçlarının peşinden koşan bireyler tarafından örgütlenmeleri anlamında 'özel' olan kurumları betimlemek için kullanılmaktadır. Sivil toplum, bu nedenle, özerk gruplar ve dernekler alanını ifade etmektedir: işletmeler, çıkar grupları, kulüpler, aileler vb. 'Küresel sivil toplum' (bkz. s. 170) terimi yönetim dışı örgütler (nongovernmental organizations - NGO'lar) (bkz. s. 371) ve ulus-ötesi toplumsal hareketlere (bkz. s. 387) atıfta bulunmanın aracı olarak moda haline gelmiştir.

Ancak bunun tam tersine kamusal etkinlik olarak siyaset, istenmeyen bir müdahale biçimi olarak da resmedilmiştir. Özellikle liberal teorisyenler, 'özel' yaşamın, bir seçenek sahibi olma, kişisel özgürlük ve bireysel sorumluluk alanı olduğu gerekçesiyle, devlet karşısında sivil toplum lehine bir tercih sergilemişlerdir. Bu, genellikle 'siyaseti,' ticaret, spor ve aile yaşamı gibi özel etkinliklerin 'dışında tutma' arzusu biçiminde ifade edilen 'siyasal' alanı daraltma girişimlerinde en açık biçimde gösterilmektedir. Bu bakış açısından siyaset, insanların istedikleri gibi eylemde bulunmalarını önlediği için, oldukça basit biçimde, zararlıdır. Örneğin firmaların işlerini nasıl yürütecekleriene ya da kiminle ve nasıl spor yapacağımıza ya da çocuklarımızı nasıl yetiştireceğimize müdahale edebilir.

Kamusal/Özel Ayrımına İlişkin İki Görüş

Kamusal	Özel
Devlet: yönetim aygıtı	Sivil toplum: özerk organlar- işletmeler, sendikalar, kulüpler, aileler vs.

Kamusal	Özel
Kamusal alan: Siyaset, ticaret, çalışma, sanat, kültür vs.	Kişisel alan: Aile ve ev içi yaşam

ŞEKİL 1.2

Uzlaşma ve Oydaşma (Konsensüs) Olarak Siyaset

Üçüncü siyaset kavramlaştırması siyasetin yürütüldüğü alanla değil ama kararların alındığı yöntemle ilgilenir. Spesifik olarak siyaset özel bir çatışma çözümü aracı olarak görülür: Yani siyaset, çatışmayı zorla ya da çıplak güçle değil uzlaşma, oydaşma ve müzakereyle çözmektir. Siyaset, 'olanaklı olanın sanatı' olarak tasvir edildiğinde kastedilen şey budur. Bu tür bir tanım, terimin gündelik kullanımının içinde yer almaktadır. Örneğin, bir soruna bir çözüm olarak 'siyasal' bir çözümün tanımlanması, genellikle 'askerî' bir çözüm olarak adlandırılan şeyin aksine, barışçıl bir tartışma ve hakemliği ima etmektedir. Bu siyaset görüşü de, yine, Aristoteles'in yazdıklarına kadar ve özellikle onun, 'devlet' (*polity*) olarak adlandırdığı sistemin ideal yönetim sistemi olduğu biçimindeki inancına kadar geriye götürülmüştür. Bu sistemin ideal olmasının nedeni ise, aristokratik ve demokratik özelliklerin her ikisini birleştirmesi anlamında 'karma' olmasıdır. Bu görüşün önde giden modern yandaşlarından birisi Bernard Crick'tir. Crick, *Siyasetin Savunusu* (*In Defense of Politics*) adlı klasik çalışmasında aşağıdaki tanımı önerdi:

> Siyaset, farklı çıkarların, belirli bir kurallar bütünü içinde, onlara iktidardan, toplumun bütününün refahı ve varlığını sürdürmesinde taşıdıkları önem oranında bir pay verilerek uzlaştırılması etkinliği(dir). (Crick, [1962] 2000)

Dolayısıyla bu yaklaşımda, siyasetin anahtarı iktidarın yaygın biçimde dağıtımıdır. Crick çatışmanın kaçınılmaz olduğunu kabul ederek toplumsal gruplar ve çıkarların iktidarı elde ettiklerinde uzlaştırılmaları gerektiğini; toplumsal grupların ve çıkarların sadece bastırılamayacaklarını ileri sürmektedir. Bu yüzdendir ki Crick siyaseti 'düzen sorununa yönelik, şiddet ve baskı yerine uzlaşmayı seçen çözüm' olarak betimledi. Bu tür bir siyaset görüşü liberal-akılcı ilkelere yönelik derin bir bağlılığı ifade etmektedir. Bu görüş, müzakere ve tartışmanın yararına duyulan sarsılmaz inanca olduğu kadar, toplumun, uzlaştırılması mümkün olmayan çatışma yerine oydaşmayla nitelen-

Kavram

Oydaşma (Konsensüs)

Oydaşma, anlaşma anlamına gelir, ancak özel türde bir anlaşmayı ifade eder. Koşulları, geniş bir birey ya da grup yelpazesi tarafından kabul edilen geniş bir anlaşmayı ifade eder. İkincisi, kesin ya da tam bir anlaşmanın aksine, temel ya da altta yatan ilkeler hakkında bir anlaşmayı ifade eder. Başka bir anlatımla, bir oydaşma vurgular ya da ayrıntılar konusunda anlaşmazlığa izin verir. Yöntemsel bir oydaşma, bir istişare ve pazarlık süreci aracılığıyla karar alma istekliliğidir. Esasa ilişkin bir oydaşma geniş politika hedefleri ile ilgili anlaşmayı ifade eden ideolojik konumlar arasındaki bir örtüşmedir.

diğine ilişkin kanıya dayanmaktadır. Başka bir deyişle, var olan anlaşmazlıklar, göz korkutma ve şiddete başvurmadan çözülebilir. Ancak eleştirmenler, Crick'in siyaset kavramının, büyük ölçüde Batılı çoğulcu demokrasilerde yer alan siyaset biçimine yönelik olduğuna dikkat çekmektedir: Crick siyaseti, seçim tercihi ve parti rekabetine eşitlemiştir. Sonuç olarak, Crick'in modelinin bize tek-parti devletleri veya askerî rejimler hakkında söyleyecek pek az şeyi vardır.

Bu siyaset görüşü, kuşkusuz biçimde olumlu karakterdedir. Siyaset kesinlikle ütopik bir çözüm değildir (uzlaşma, hiç kimsenin tam olarak tatminine izin vermeyerek bütün tarafların taviz vermesi anlamına gelir), ancak hiş kuşkusuz şu seçeneklere tercih edilebilir bir çözümdür: kan dökülmesi ve vahşet. Bu anlamda siyaset, medenî ve medenileştirici bir güç olarak görülebilir. İnsanlar, siyasete bir etkinlik olarak saygı göstermeye teşvik edilmeli ve kendi cemaatlerinin siyasal yaşamıyla ilgilenmeye hazırlanmalıdır. Bununla birlikte, bir uzlaşma ve oydaşma süreci anlamındaki siyasetin zorunlu olarak yıldırıcı ve güç olduğunu kavramadaki (çünkü siyaset başkalarının fikirlerini dikkatle dinlemeyi içerir) başarısızlık, gelişmiş dünyanın çoğunda demokratik siyasete yönelik giderek artan popüler düş kırıklığına katkı sunmuş olabilir. Stoker'ın (2006) belirttiği gibi 'Siyaset hayal kırıklığına uğratmak için tasarlanmıştır'; siyasetin sonuçları 'genellikle karmakarışık, muğlaktır ve asla nihaî olmayandır.' Bu konu kitabın son bölümünde tekrar döneceğimiz bi konudur.

İktidar Olarak Siyaset

Siyasetin dördüncü tanımı, hem en geniş, hem de en radikal olan tanımıdır. Bu görüş, siyaseti belirli bir alana (yönetim, devlet ya da 'kamusal' alan) hapsetmek yerine, onu tüm toplumsal etkinliklerin içinde ve insanî var oluşun her köşesinde faaliyette görür. Adrian Leftwich'in, *Siyaset Nedir? Etkinliği ve* İncelenmesi (*What is Politics?: The Activity and its Study*, 2004), adlı eserinde açıkladığı gibi, 'siyaset resmî ve gayri resmî, kamusal ve özel, tüm insanî grupların, kurumların ve toplumların bütün kolektif toplumsal etkinliklerinin merkezinde bulunur.' Bu anlamda siyaset, toplumsal etkileşimin her düzeyinde gerçekleşir; aileler içinde ve küçük arkadaş grupları arasında olduğu kadar uluslar arasında ve küresel aşamada da bulunabilir. Ancak, siyasal etkinliğin ayırt edici özelliği nedir? Siyaseti diğer toplumsal davranış biçimlerinden ayıran şey nedir?

İktidarın 'Yüzleri'

Odak Konusu

A, B'ye, başka türlü olsaydı B'nin yapmayacağı bir şeyler yaptırdığında, iktidarın kullanıldığı söylenebilir. Bununla birlikte, A çeşitli yollarla B'yi etkileyebilir. Bu durum, iktidarın farklı boyutları ya da 'yüzleri' arasında ayrım yapmamıza olanak tanır:

- **Karar alma olarak iktidar:** İktidarın bu yüzü, bir şekilde kararların içeriğini de etkileyen bilinçli eylemlerden oluşur. Bu iktidar biçiminin klasik açıklaması, Robert Dahl'ın, kimin iktidar sahibi olduğunu sürece dahil olan aktörlerin bilinen tercihleri ışığındaki kararları inceleyerek değerlendirdiği, *Kim Yönetir? Bir Amerikan Kentinde Demokrasi ve İktidar* (*Who Governs? Democracy and Power in an American City*, 1961) adlı kitabında bulunmaktadır. Bu tür kararlar, bununla birlikte, çeşitli yollarla etkilenebilir. *İktidarın Üç Yüzü* (*Three Faces of Power*, 1989) adlı kitapta, Keith Boulding, güç ya da gözdağının (sopa) kullanımı, karşılıklı kazanç içeren üretken mübadele (pazarlık) ile yükümlülükler, sadakat ve bağlılık yaratılması (öpücük) arasında ayrım yapmaktadır.
- **Gündem belirleme olarak siyaset:** İktidarın ikinci yüzü, Bachrach ve Baratz'ın (1962) ileri sürdüğü gibi, kararların alınmasını önleme becerisidir: yani aslında 'karar almama' halidir. Bu yüz, konuların ya da önerilerin ilk etapta yayınlanmasını önleyerek siyasal gündemi belirleme ya da kontrol etme yeteneğini içerir. Örneğin, özel şirketler, hem önerilen tüketici korumaya ilişkin yasal düzenlemeleri bertaraf etmek için kampanya yürüterek (ilk yüz), hem de tüketici haklarının kamusal olarak tartışılmasının önlenmesi için partiler ve politikacılarla lobi yaparak (ikinci yüz) iktidar uygulayabilirler.
- **Düşünce kontrolü olarak iktidar:** İktidarın üçüncü yüzü, bir başkasını onun ne düşündüğünü, ne istediğini ya da neye ihtiyaç duyduğunu şekillendirme yoluyla etkileme yeteneğidir. Bu, ideolojik doktrin aşılama (endoktrinasyon) ya da psikolojik kontrol olarak ifade edilen iktidardır. Bu Lukes'un (2004), "radikal" iktidar görüşü olarak adlandırdığı şeydir ve 'yumuşak' iktidar anlayışıyla örtüşmektedir (bkz. s. 628). Bunun bir örneği, reklamcılığın, çoğu kez derneklerin bir 'marka' ile dostluğunu geliştirmesi yoluyla tüketici zevklerini şekillendirmesi yeteneğidir. Siyasal hayatta, bu iktidar biçiminin uygulanması propagandanın kullanımında ve daha genel olarak ideolojinin (bkz. s. 61) etki etmesinde görülür.

En geniş anlamıyla siyaset, toplumsal var oluşun akışı içinde kaynakların üretimi, dağıtımı ve kullanımı ile ilgilidir. Siyaset, özünde, iktidardır: İstenen sonucu, her ne şekilde olursa olsun gerçekleştirme yeteneğidir. Bu anlayış Harold Lasswell'in, *Siyaset: Kim, Neyi, Ne zaman, Nasıl, Nasıl Elde Eder?* (*Politics: Who Gets What, When, How*, 1936) adlı kitabının isminde düzgün bir şekilde özetlenmişti. Bu bakış açısından siyaset farklılık ve çatışmayla ilgilidir ancak siyasetin asıl içeriği kıtlığın varlığıdır: Basit gerçek şudur ki insan ihtiyaçları ve arzuları sınırsız iken, onları tatmin edebilecek mevcut kaynaklar her zaman için sınırlıdır. Dolayısıyla siyaset, kıt kaynaklar üzerindeki bir mücadele olarak görülebilir ve iktidar da, bu mücadelenin yürütülmesinin aracı olarak görülebilir.

İktidar olarak siyaset görüşünün savunucuları arasında feministler ve

Uygulamada Siyaset

Kadınların Özgürleşmesi Hareketi'nin Yükselişi: Siyaseti Kişisel Kılmak mı?

Olaylar: Örgütlü bir kadın hareketi, ilk olarak, kadınların oy hakkına yönelik kampanyaya odaklanmış biçimde 19. Yüzyıl'ın ortalarında ortaya çıkmış olmasına rağmen, 1960'lı yıllara kadar Kadının Özgürleşmesi Hareketi'nin doğumuna kadar yeniden canlandırılamadı. Çoğunlukla feminizmin "ikinci dalgası" olarak görülen bu hareket, kadınların statüsünün düzeltilmesinin sadece siyasal reformu değil, ama aynı zamanda kadınlar arasında 'bilinç yükseltme' ile aile, evdeki yaşam ve kişisel yaşamın dönüşümü yoluyla gerçekleştirilen radikal ve özellikle kültürel bir değişim sürecini de gerektirdiğine ilişkin inançla ifade ediliyordu. Geleneksel basmakalıp 'kadınlık' türlerine meydan okumak için tasarlanan protestolar gerçekleşti: Örneğin, 1968 ve 1969 yıllarındaki Amerikan güzellik yarışmalarında (buralarda sivri topuklu ayakkabıların ve diğer baskı sembollerinin bir 'özgürlük çöp tenekesi'nin içine atılmasıyla, göstericiler büyük bir tanınmışlık sağladılar ve aynı zamanda sutyen yakma konusunda yanlış bir ün elde ettiler), ve 1970 dünya güzellik yarışmasında (burada, yaklaşık elli kadın ve birkaç erkek, dünya çapındaki milyonlarca televizyon izleyicisinin önünde, sahneye un bombaları, pis koku bombaları, mürekkep bombaları ve broşürler atmaya başladılar.) bu tür protestolar yapıldı. Feminist aktivizmin bu radikal evresi 1970'lerin başından itibaren sakinleşti, ancak kadın hareketi yine de büyümeye devam etti ve giderek artan biçimde önemli bir uluslararası boyut kazandı.

Önemi: Feminist aktivizmin ilk dalgası, 19. Yüzyıl ile 20. Yüzyıl'ın başlarında, büyük ölçüde geleneksel 'siyaset' anlayışı çerçevesi içinde şekillendirildi. Bu dönem boyunca feminizmin öncelikli hedefi, 'kadınlara oy hakkı' olduğundan, bu hedef, siyasetin, yönetim kurumlarına, siyasal partilere, çıkar gruplarına ve kamusal müzakereye ait 'kamusal' bir alanın içinde gerçekleştiği biçimindeki düşünceyle uyumluydu. Kadın cinsinin kurtuluşu, bu nedenle, kamusal alana erişim yönünden ve özellikle de halen erkekler tarafından kullanılmakta olan siyasal hakların kazanılması yönünden tanımlanmıştı. Bununla birlikte, "ikinci dalga" feminizmin ana temalarından birisi, siyaset hakkındaki geleneksel düşünceye meydan okumaya ve bu düşünceyi, hem siyasetin doğasına ilişkin olarak, hem de siyasetin nerede gerçekleştiğine ilişkin olarak, yıkmaya uğraşması olmuştur. Özellikle radikal feministler siyasetin kökünün kamusal/özel ayrımında bulunduğu fikrine itiraz ettiler. İlk olarak, siyaseti yalnızca kamusal alanda meydana gelen etkinliklerle ilişkilendirmenin, kadınları siyasal yaşamdan kesin şekilde dışladığını iddia ettiler. Bunun nedeni, siyaset (geleneksel olarak anlaşıldığı biçimiyle), çalışma, sanat ve edebiyatı kapsayan kamusal alanın erkeklere ayrılmış olduğu, kadınların ise çoğunlukla aile ve eve ait sorumluluklar üzeri-

Marksistler de bulunmaktadır. Kadınların özgürleşmesi hareketinin 1960'lar ve 1970'lerdeki yükselişi, feminizme yönelik artan bir ilgi getirmekle birlikte, 'siyasal olan'ın doğası hakkında daha radikal bir düşünceyi de harekete geçirdi. Modern feministler, siyasetin gerçekleşebileceği alanları, en cesur biçimiyle sadece, 'kişisel olan siyasal olandır' biçimindeki radikal feminist sloganda yer alan anlayıştaki gibi genişletmeye çalışmadılar, ama aynı zamanda siyaseti bir süreç olarak, özellikle de başkaları üzerinde iktidar kullanımıyla ilişkili bir süreç olarak görme eğiliminde oldular. Bu görüş, Kate Millett tarafından *Cinsel Siyaset* (*Sexual Politics*, 1969) adlı eserde özetlendi; Millett burada siyaseti 'bir insan grubunun, bir başka insan grubunca kontrol edildiği iktidar tarafından yapılandırılmış ilişkiler, düzenlemeler' olarak tanımladı.

ne odaklanmış bulunan 'özel' var oluş alanına hapsedilmiş oldukları tüm çağdaş ve tarihsel toplumların, her ne kadar değişik düzeylerde de olsa, cinsel bir işbölümü ile nitelendirilmesidir. Dahası, eğer siyaset sadece kamusal etkinliklere ve kamusal kurumlara odaklanırsa, 'kamusal erkek' ile 'özel kadın' arasındaki cinsel işbölümü, erkek iktidarı sisteminin kurulmasını ve korunmasını sağlayan anahtar bir mekanizma olarak görünmekten çok, bir şekilde, hayatın doğal bir gerçekliğiymiş gibi görünür.

Bununla birlikte, geleneksel siyaset görüşüne ilişkin radikal feminist eleştirinin en etkileyici özelliği, siyasetin yalnızca kamusal alanda değil, ama aynı zamanda ve daha da önemli olarak, özel alanda da gerçekleştiğini vurgulamasıdır. Bu düşünce şu sloganla geliştirildi: 'kişisel olan siyasal olandır.' Radikal feministler siyaseti iktidar, kontrol ve tahakküm terimleriyle yeniden tanımlayarak, aile ve ev yaşamını önemli bir siyasî alan olarak resmettiler; çünkü aynı zamanda koca olan babanın, hem eşi hem de çocukları üzerindeki hâkimiyeti, kız çocukları ile erkek çocuklarını oldukça farklı toplumsal rolleri kabullenmeleri ve oldukça farklı yaşam beklentilerine sahip olmaları konularında şartlandırmaktadır. Aile yaşamının ataerkil yapısı böylelikle, erkek hâkimiyetini bütün toplumda nesilden nesile yeniden üretmektedir. Bu perspektiften bakıldığında, kadınlar eğer ataerkil baskıya meydan okuyacaklarsa, kadınların kamusal yaşamda üst düzey görevlerde yetersiz temsili gibi sorunlara öncelikli olarak değinmek yerine, 'kişisel olan'la başlamaları zorunludur; temelde yatan nedenlere odaklanmaları gerekir: Yani aile içinde beslenen, erkekleri tahakküm etmeye alıştıran ve kadınları boyun eğmeye teşvik eden 'erkeklik' ve 'kadınlık' biçimindeki çelişen basmakalıplara odaklanmaları gerekir.

Marksistler, kendi açılarından, 'siyaset' terimini iki anlamda kullandılar. Bir düzeyde Marx (bkz. s. 78) 'siyaset'i, geleneksel bir anlamda, devlet aygıtına atıfta bulunmak amacıyla kullandı. *Komünist Manifesto*'da (*Manifest der Kommunistischen Partei,* [1848] 1967), Marx (ve Engels) bu yüzden siyasal iktidara, "sadece bir sınıfın diğerine baskı yapmak için örgütlenmiş iktidarı" olarak atıfta bulundu. Marx'a göre, siyaset, hukuk ve kültürle birlikte, toplumsal yaşamın gerçek temeli olan ekonomik 'temel'den ayrık olan bir 'üstyapı'nın parçasıdır. Bununla birlikte, Marx ekonomik 'temel' ile yasal ve siyasal 'üstyapı'yı birbirinden tümüyle ayrı görmedi. 'Üstyapı'nın ekonomik 'temel'den çıktığına ve bunu yansıttığına inanıyordu. Bu yüzden, bu görüşte, daha derin bir düzeyde, siyasal iktidarın kökü sınıf sisteminin için-

Kavram

Bilim

Bilim olgulara, tekrarlanabilir deneyler, gözlemler ve çıkarımlar yoluyla güvenilir açıklamalar geliştirmeyi amaçlayan bir inceleme alanıdır. Hipotezlerin mevcut kanıtlara karşı test edilmesiyle doğrulanmasını (kanıtlanmış doğru) sağlayan 'bilimsel yöntem,' bu yüzden, değerden bağımsız ve nesnel gerçekliği açığa çıkarmanın bir aracı olarak görülmektedir. Ancak Karl Popper (1902–94), bilimin hipotezleri sadece yanlışlayabileceğini ileri sürdü, çünkü 'gerçeklerin' her zaman için daha sonraki deneylerle aksi ispatlanabilir.

deydi; Lenin'in (bkz. s. 160) ortaya koyduğu gibi 'siyaset ekonominin en yoğunlaşmış biçimidir.' Siyasetin, devletle sınırlanabileceğine ve dar bir kamusal alana hapsedilebileceğine inanmanın tam tersine, Marksistlerin 'ekonomik olanın siyasal olduğuna' inandıkları söylenebilir. Bu bakış açısından, Marksistlerin sınıf mücadelesiyle nitelendiğine inandıkları sivil toplum, siyasetin tam da merkezindedir.

Bu tür görüşler, siyaseti büyük ölçüde olumsuz anlamda betimlemektedir. Siyaset, oldukça basit biçimde, baskıya ve boyun eğdirmeye ilişkindir. Radikal feministler, kadınların sistematik olarak boyun eğdirilmesi ve erkek iktidara tâbi kılınmaları nedeniyle toplumun ataerkil olduğunu ileri sürer. Marksistler, geleneksel olarak, kapitalist bir toplumdaki siyasetin, proletaryanın burjuvazi tarafından sömürülmesiyle karakterize edildiğini iddia ettiler. Öte yandan bu olumsuz ifadeler, siyasetin aynı zamanda kurtarıcı bir güç olarak; sayesinde adaletsizlik ve hükümranlığa meydan okunabilecek bir araç olarak görülebileceği gerçeği karşısında dengelenmektedir. Örneğin Marx, sınıf sömürüsünün bir proleterya devrimiyle yıkılabileceğini öngördü ve radikal feministler, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin cinsel bir devrim yoluyla yeniden düzenlenmesine ilişkin gereksinimi duyurdular. Ancak şu da açıktır ki siyaset iktidar ve tahakküm olarak betimlendiğinde, toplumsal var oluşun kaçınılmaz bir özelliği olarak görülmemesi gerekir. Feministler, insanların toplumsal cinsiyet temelinden çok, kişisel değerlerine göre değerlendirilecekleri cinsiyetçi olmayan bir toplumun inşası yoluyla 'cinsel siyaset'in sona erişinin gerçekleşeceğini ummaktadır. Marksistler, 'sınıf siyaseti'nin, sınıfsız bir komünist toplumun kurulmasıyla sona ereceğine inanmaktadır. Bu durum, aynı zamanda geleneksel anlamdaki siyaseti sona erdirerek, sonuçta, devletin nihaî olarak "sönümlenmesine" yol açacaktır.

SİYASETİ İNCELEMEK

Siyaset İncelemesine İlişkin Yaklaşımlar

Siyasal etkinliğin doğası hakkındaki anlaşmazlık, akademik bir disiplin olarak siyasetin doğası hakkındaki ihtilafla uyumludur. Entelektüel soruşturmanın en eski alanlarından birisi olan siyaset, başlangıçta, felsefe, tarih ya da hukukun bir dalı olarak görülüyordu. Temel amacı, insan toplumunun dayanması

gereken ilkeleri ortaya çıkarmaktı. Ancak, 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren, bu felsefî vurgu, giderek artan biçimde, siyaseti bilimsel bir disipline dönüştürmeye yönelik bir girişimle yer değiştirmiştir. Bu gelişmenin tepe noktasına 1950'ler ve 1960'larda, daha önceki geleneğin anlamsız metafizik olarak açıkça reddi ile ulaşıldı. Ancak o zamandan beri, katı bir siyaset bilimi şevki azalmış ve siyasal değerlerle normatif teorilerin kalıcı önemde oldukları yeniden kabul görmüştür. Eğer herkes tarafından kabul edilebilir evrensel değerleri bulmaya yönelik 'geleneksel' arayış büyük ölçüde terkedilmişse, bilimin tek başına doğruyu ortaya çıkarmanın yöntemini sağladığı konusundaki ısrar da terkedilmiştir. Sonuçta ortada kalan disiplin daha verimli ve daha heyecan vericidir, bunun nedeni disiplinin bir dizi teorik yaklaşımı ve çeşitli analiz okullarını eksiksiz olarak kucaklamış olmasıdır.

Felsefî Gelenek

Siyasal analizin kökleri Antik Yunan'a ve genellikle 'siyaset felsefesi' biçiminde ifade edilen bir geleneğe kadar geriye götürülmektedir. Siyaset felsefesi ise, 'nedir' sorusundan daha çok, 'ne olması gerekir,' 'ne olmalıdır' ya da 'ne olmak zorundadır' ile ilgili olan sorular üzerinde düşünerek esasen etik, emredici ya da **normatif** sorunlarla bir meşguliyeti içermekteydi. Platon ile Aristoteles, genellikle, bu geleneğin kurucu babaları olarak tanımlanmaktadır. Onların fikirleri Augustine (354–430) ve Aquinas (1225–74) gibi Orta Çağ teorisyenlerinin yazılarında yeniden yüzeye çıktı. Örneğin Platon'un çalışmalarının ana teması, ideal toplumun doğasını açıklamaya yönelik bir girişimdi ki ideal toplum onun görüşüne göre, bir filozof krallar sınıfı tarafından hükmedilen şefkatli bir diktatörlük biçimini alıyordu.

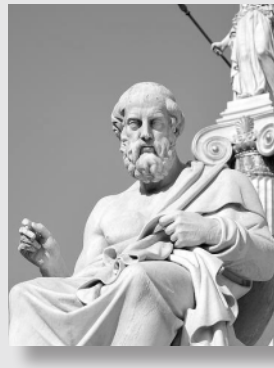
Bu tür yazılar siyasete 'geleneksel' yaklaşım olarak adlandırılan yaklaşımın temelini oluşturmuştur. Geleneksel yaklaşım, siyasal düşüncenin merkezini oluşturan fikir ve doktrinlerin analitik incelemesini içermektedir. En yaygın biçimde, bir 'büyük' düşünürler koleksiyonu (örneğin Platon'dan Marx'a kadar) ile bir 'klasik' metinler külliyatına odaklanan siyasal düşünceler tarihi biçimini almıştır. Bu yaklaşım, edebî analiz niteliğine sahiptir: Temel olarak büyük düşünürlerin ne söylediğini, görüşlerini nasıl geliştirdiklerini ve gerekçelendirdiklerini ve çalıştıkları entelektüel bağlamı incelemekle ilgilenmektedir. Bu analiz türü eleştirel bir bakış açısıyla ve titiz biçimde yürütülmüş olabilmesine rağmen, bilimsel anlamda nesnel **objektif** olamaz, çünkü 'Devlete neden itaat etmeliyim?', 'Ödüllerin nasıl dağıtılması gerekir?' ve 'Bireysel özgürlüğün sınırları ne olmalıdır?' gibi normatif sorularla ilgilenmektedir.

Normatif: Değerlere ilişkin talimatlar ve davranış standartları; bu 'nedir' sorusundan çok bu 'ne olmalıdır' sorusunun cevabıdır.

Objektif: Gözlemciye dışsal olan, ispatlanabilir; duygular, değerler veya önyargılarla kirletilmemiş olan.

Önemli Şahsiyetler

Platon (MÖ 427-347)

Yunan filozofu. Platon aristokrat bir ailede doğdu. Etik ve felsefî diyaloglarının temel figürü olan Sokrates'in takipçisi haline geldi. Sokrates'in MÖ 399'da ölümünden sonra, Platon yeni Atina yönetici sınıfını eğitmek için kendi akademisini kurdu. Platon maddî dünyanın, soyut ve sonsuz nitelik taşıyan 'ideaların' kusurlu kopyalarından ibaret olduğunu öğretti. *Devlet* (*Πολιτεία*) ve *Yasalar* (*Νόμοι*) adlı kitaplarında açıklanan siyaset felsefesi, ideal devletin, bir adalet teorisi yönünden tanımlanması çabasıdır. İktidarın eğitilmiş seçkinlerin, filozof kralların ellerine verilmesi gerektiğine inandığından, her iki çalışma da, kararlı biçimde, otoriter nitelik taşır ve bireysel özgürlüğe önem vermez. Dolayısıyla Platon katı bir demokrasi eleştirmeni idi. Platon'un çalışmaları Hıristiyanlık üzerinde ve genel olarak Avrupa kültürü üzerinde geniş bir etkiye sahip olmuştur.

Empirik Gelenek

Betimleyici ya da **empirik** gelenek, normatif teoriye göre daha az göze çarpıcı olsa da siyasal düşüncenin en erken dönemlerine kadar geriye götürebilir. Bu gelenek, Aristoteles'in anayasaları sınıflandırma girişiminde (bkz. s. 399), Machiavelli'nin devlet adamına ilişkin realist açıklamasında ve Montesquieu'nun (bkz. s. 462) yönetim ve hukuka ilişkin sosyolojik teorisinde görülebilir. Pek çok yönden, bu tür yazılar şimdilerde 'karşılaştırmalı yönetimler' olarak adlandırılan şeyin temelini oluşturmaktadır ve esasında siyaset disiplinine ilişkin kurumsal bir yaklaşımın doğmasına neden oldular. Bu gelenek, ABD'de ve özellikle de Birleşik Krallık'ta, hâkim olan analiz geleneği haline geldi. Siyasal analize empirik yaklaşım, siyasal gerçekliğin, duygusal olmayan ve tarafsız bir açıklamasını sunma girişimi ile nitelenmektedir. Bu yaklaşım çözümlemeyi ve açıklamayı amaçlaması yönünden 'betimleyicidir.' Oysa normatif yaklaşım yargıda bulunması ve öneriler sunması yönünden 'emredici'dir.

Betimleyici siyasal analiz, felsefî temelini, 17. Yüzyıl'dan itibaren John Locke (bkz. s. 65) ve David Hume (1711–76) gibi kuramcıların çalışmaları yoluyla yayılan empirizm doktrininden almıştır. Empirizm doktrini, deneyimin, bilginin tek temeli olduğu ve bu nedenle tüm hipotezler ile teorilerin bir gözlem süreciyle test edilmesi gerektiği biçiminde bir inanç geliştirdi. 19. Yüzyıl'a gelindiğinde, bu tür fikirler, özellikle Auguste Comte'un (1798–1857) yazdıklarıyla

Empirik: Gözlem ve deneye dayanan; empirik bilgi, duyu verileri ile deneyimden türetilir.

ilişkilendirilen entelektüel bir hareket olan ve 'pozitivizm' olarak bilinmeye başlayan doktrine doğru gelişme göstermişti. Bu doktrin, sosyal bilimlerin ve bu yüzden her türlü felsefî araştırmanın, doğal bilimlerin yöntemlerine sıkı sıkıya bağlı kalması gerektiğini ilan etti. Bilim, bir kere, gerçekleri ortaya çıkarmanın tek güvenilir aracı olarak algılandığından, bir siyaset bilimi geliştirme baskısı karşı konulmaz hale geldi.

Davranışsalcılık

19. Yüzyıl'ın ortalarından beri, ana akım siyasal analiz, **pozitivizm**in artan etkisini yansıtan 'bilimsel' geleneğin hâkimiyetinde olmuştur. 1870'lerde Oxford, Paris ve Columbia'daki üniversitelerde 'siyaset bilimi' dersleri verilmeye başlandı ve 1906'da *Amerikan Siyasal Bilimler Dergisi* (*American Political Science Review*) yayınlanıyordu. Ancak, siyaset bilimi coşkusu, büyük ölçüde **davranışsalcılık** üzerine dayanan bir siyasal analiz biçiminin, en güçlü biçimde ABD'de, ortaya çıkışıyla birlikte 1950'ler ve 1960'larda doruğa ulaştı. Bu analiz biçimi, siyasete ilk defa güvenilir bir bilimsel kimlik kazandırdı, çünkü daha önceden eksikliği duyulmuş olan şeyi sağlamıştı: Karşısında hipotezlerin test edilebileceği objektif ve nicel verileri sağlamıştı. David Easton (1979, 1981) gibi politik analizciler, siyasetin doğal bilimlerin yöntemini benimseyebileceğini ilan ettiler ve bu ilan, oy verme davranışı, yasamacıların davranışları ve yerel politikacılarla lobicilerin davranışları gibi, niceliksel araştırma yöntemlerinin kullanılmasına en uygun alanlardaki incelemelerin çabucak çoğalmasına yol açtı. Ayrıca uluslararası ilişkilere ilişkin nesnel 'yasalar' geliştirilmesi umuduyla, davranışsalcılığın Uluslararası İlişkilere (Uİ) de uygulanması için girişimler yapıldı.

Ancak davranışsalcılık, 1960'lardan itibaren, giderek artan bir baskı altına girmeye başladı. İlk olarak, davranışsalcılığın, siyasal analizin alanını, doğrudan gözlemlenebilir olanın ötesine geçmeyi önleyerek önemli ölçüde kısıtladığı iddia edildi. Davranışsal analiz, her ne kadar oy verme davranışı incelemeleri gibi alanlarda, hiç kuşkusuz, paha biçilmez kavrayışlar ürettiyse ve üretmeye devam ediyorsa da, ölçülebilir verilere yönelik dar saplantı, siyaset disiplinini, kendisinden çok daha küçük başka bir şeye indirgeme tehdidi içermektedir. Daha da endişe verici bir şekilde, bu analiz, bir siyaset bilimciler kuşağını, normatif siyasal düşünce geleneğinin tümüne sırt çevirmeye yönlendirdi. 'Özgürlük,' 'eşitlik,' 'adalet' ve 'haklar' gibi kavramlar, kimi zaman anlamsız oldukları gerekçesiyle bir köşeye atıldılar çünkü empirik olarak doğrulanabilir varlıklar değildiler. Davranışsalcılıktan duyulan mem-

Pozitivizm: Toplumsal araştırmanın ve hatta her türlü araştırmanın, doğal bilimlerin yöntemlerine sıkı sıkıya bağlı olması gerektiği teorisi.

Davranışsalcılık: Toplumsal teorilerin, sadece araştırma için ölçülebilir veriler sağlayan gözlemlenebilir davranış temelinde inşa edilmesi gerektiğine dair inanç.

nuniyetsizlik, John Rawls (bkz. s. 84) ve Robert Nozick (bkz. s. 116) gibi teorisyenlerin yazılarına yansıdığı gibi, 1970'lerde normatif sorunlara duyulan ilginin yeniden canlanmasıyla birlikte büyüdü.

Ayrıca, davranışsalcılığın bilimsel güvenilirliği de sorgulanmaya başlandı. Davranışsalcılığın objektif ve güvenilir olduğu iddiasının temeli, onun 'değerden bağımsız' olduğu iddiasıdır: yani, davranışsalcılık etik ya da normatif inançlarla kirlenmiş değildir. Ancak analizin odağındaki şey gözlemlenebilir bir davranışsa, zımni olarak statükonun meşrulaştırılması anlamına gelen mevcut siyasal düzenlemeleri betimlemekten çok daha fazlasını yapmak zordur. Bu muhafazakâr değer **önyargı**sı, 'demokrasi'nin aslında gözlemlenebilir davranış yönünden yeniden tanımlanması olgusuyla ispatlandı. Bu yüzden, demokrasi, 'halkın kendi kendini yönetmesi' (tam anlamıyla halk tarafından yönetim) anlamına gelmek yerine, genel seçim mekanizması aracılığıyla iktidarı kazanmak için yarışan seçkinlerin aralarında yaptıkları yarışı simgeler hale gelmeye başladı. Başka bir anlatımla, demokrasi, gelişmiş Batı'nın demokratik siyasal sistemlerinde meydana gelen şeyleri ifade eder hale geldi.

Rasyonel Tercih Teorisi

Siyasete yeni kuramsal yaklaşımlar arasında, 'rasyonel tercih teorisi,' 'kamu tercihi teorisi' (bkz. s. 252) ve 'siyasal ekonomi' (bkz. s. 129) gibi değişik adlarla bilinen 'biçimsel siyasal teori' yer almaktadır. Siyasal analize yönelik bu yaklaşım, yöntemsel kurallara dayanan modellerin inşasında, ağırlıklı olarak, ekonomi teorisinin örneklerine dayanmakta ve genellikle rasyonel olarak kendi çıkarlarını düşünen bireylerin davranışlarıyla ilgilenmektedir. En yerleşik biçimde ABD'de kurulmuş olan ve özellikle Virginia Okulu adlı okulla ilişkilendirilen formel siyasal teori, seçmenlerin, lobicilerin, bürokratların ve siyasetçilerin eylemlerinin yanı sıra, devletlerin uluslararası sistem içindeki davranışlarının içyüzünü anlamayı olanaklı kılabilecek, en azından yararlı bir analitik araç sağlamaktadır. Bu yaklaşım, siyasal analiz üzerinde en geniş etkisine, 'kurumsal kamu seçim teorisi' olarak adlandırılan biçimindeyken sahip olmuştur. Bu tür tekniklerin Anthony Downs (1957), Mancur Olson (1968) ve William Niskanen (1971) gibi yazarlar tarafından parti rekabeti, çıkar grubu davranışları ve bürokratların politika yapımına etkisi gibi alanlarda kullanılması sonraki bölümlerde tartışılmaktadır. Bu yaklaşım, ayrıca, iktisat alanından daha çok, matematik alanından yardım alarak geliştirilmiş bulunan oyun teorisi formunda da uygulanmıştır. Oyun teorisi, bireysel davranışlarla ilgili muammaları çözümlemek için ilk ilkelerin kullanılmasını gerektirmektedir. Oyun teorisin-

Önyargı: (Genellikle bilinçsizce) insan kararını etkileyen sempati veya peşin hükümler; önyargı çarpıtmayı ima eder (bkz. 'siyasal önyargı,' s. 183).

de bilinen en iyi örnek 'mahkûmun' ikilemidir (bkz. Şekil 1.5). Oyun teorisi, Uİ teorisyenleri tarafından, devletlerin, örneğin, denizlerde aşırı avlanmanın ya da istenmeyen rejimlere silah sevkiyatının önlenmesini neden güç bulduklarını açıklamak için kullanılmıştır.

Bununla birlikte, siyasal analize ilişkin rasyonel tercih yaklaşımı hiçbir şekilde evrensel kabul görmemiştir. Destekleyicileri, yaklaşımın, siyasal olguların tartışılmasına daha büyük bir dikkat getirdiğini iddia ederken, eleştirmenler yaklaşımın temel varsayımlarını sorgulamışlardır. Örneğin, eleştirmenlere göre, söz konusu yaklaşım, insanların, ancak nadiren, açık bir tercih edilen hedefler dizisine sahip olduğunu ve seyrek olarak tam ve doğru bilgi ışığında kararlar verdiğini göz ardı etmesi nedeniyle insanın rasyonelliğini aşırı abartmaktadır. Dahası, rasyonel tercih teorisi, soyut bir birey modelinden yola çıkarak ilerlemekle, diğer şeylerin yanı sıra, insanî bencilliğin toplumsal olarak koşullandırılabileceğini ve sadece doğuştan gelen bir şey olmadığını fark etme konusunda başarısızlığa uğrayarak toplumsal ve tarihsel faktörlere yeterli önemi vermemektedir.

Yeni Kurumsalcılık

1950'lere kadar, siyaset incelemesi büyük ölçüde **kurum**lara ilişkin incelemeyi içermişti. Bu 'geleneksel' ya da 'eski' kurumsalcılık, yönetime ilişkin kurallara, süreçlere ve yönetimin biçimsel örgütlenmesine odaklandı ve hukuk ve tarih çalışmasında kullanılanlara benzer yöntemler kullandı. 'Davranışçı devrim'in ortaya çıkışı, kurumsalcı yaklaşımın düşünmeye dayalı olmayan ve özellikle de betimleyici olan yöntemleri (bu yöntemler, kimi zaman, siyasetin, bir örgütsel kural ve yapılar koleksiyonuna indirgenmesi tehdidinde bulunuyordu) konusundaki artan endişelerle birleşerek kurumsalcılığın 1960'lar ve 1970'ler boyunca marjinalleşmesine yol açtı. Ancak, 1980'lerden itibaren 'yeni kurumsalcılık' olarak adlandırılan yaklaşımın ortaya çıkmasıyla birlikte kurumsalcılığa olan ilgi yeniden canlandı. Yeni kurumsalcılık, siyasal yapıların, siyasal davranışı biçimlendirmek amacıyla düşünülmüş olduklarını dikkate alarak 'kurumlar önemlidir' biçimindeki kurumsalcı temel inanca bağlı kalırken, 'kurum'u neyin oluşturduğuna ilişkin anlayışımızı da belirli yönlerden gözden geçirmiştir.

Siyasal kurumlar artık siyasal organizasyonlarla eşitlenmemektedir; bunlar artık 'şeyler' olarak düşünülmemekte ama bireysel aktörlerin davranışlarına kılavuzluk eden ya da bu davranışları kısıtlayan 'kurallar dizisi' olarak düşünülmektedir. Üstelik, politika oluşturma süreçleri kimi zaman resmî düzenlemelerden ziyade yazılı olmayan teamüller veya anlayışlarla şekillendirildiğinden, bu kurallar da, resmî olmaktan

Kurum: Resmî bir rol ve statüye sahip köklü bir örgüt; daha geniş anlamda, düzenli ve öngörülebilir davranışları olanaklı kılan bir kurallar dizisi, 'oyunun kuralları.'

Kavram

İnşacılık

İnşacılık (ya da toplumsal inşacılık), bizim onu anlama biçimimizden bağımsız olan nesnel bir toplumsal ya da siyasal gerçekliğin olmadığı inancına dayanan bir siyaset bilimi çözümleme yaklaşımıdır. İnşacılar bu nedenle, toplumsal dünyayı, somut nesnelerin dış dünyası anlamında 'oralarda' bir şey olarak görmezler; bunun yerine, toplumsal dünya, bir tür özneler-arası farkındalık olarak sadece 'içeride' vardır. Son tahlilde, insanlar, ister bireyler olarak, ister toplumsal gruplar olarak hareket etsinler, içerideki bu yapılara göre dünyayı 'inşa ederler.' İnsanların inançları ve varsayımları, geniş biçimde paylaşıldıklarında; bir kimlik duygusu ve özgün çıkarlar yarattıklarında özellikle önemli hale gelmektedir.

çok gayri resmî olma eğilimindedir. Bu durum, diğer şeylerden başka, bu kurumların reform edilmelerinin, dönüştürülmelerinin veya değiştirilmelerinin neden, genellikle, zor olduğunu açıklamaya yardımcı olabilir. Yeni kurumsalcılar, kurumları, zaman ve mekânın neredeyse tamamen dışında var olan bağımsız bütünlükler olarak görmekten ziyade, kurumların belirli bir normatif ve tarihsel bağlam içine 'gömülü' olduklarını vurgulamaktadır. Bu yüzden, kurumsal bir çerçeve içindeki aktörler temel kural ve süreçleri kabul etme konusunda toplumsallaştırıldıkça, kurum daha büyük ve daha temel bir varsayımlar ve uygulamalar bütünü içinde hareket etmektedir. Bununla birlikte, kurumsalcılık, bu anlam kaymalarına rağmen, eleştiri çekmeye devam etmiştir. Kurumsalcılık örneğin kimi zaman, az ya da çok, siyasal aktörlerin, içinde faaliyet gösterdikleri kurumsal bağlamların "mahkûmları" olarak görüldükleri yapısalcı bir mantığı onaylamakla suçlanmaktadır.

Eleştirel Yaklaşımlar

1980'lerden beri, siyasete yönelik eleştirel yaklaşımların alanı oldukça genişlemiştir. 1980'e kadar, Marksizm, ana akım siyaset bilimine temel alternatifi oluşturmuştu. Gerçekten de Karl Marx, siyaseti bilimsel terimlerle tanımlamaya çalışan ilk kuramcı olarak görülebilir. Marx, 'materyalist tarih anlayışı' (bkz. s. 40–1) olarak adlandırılan anlayışını kullanarak, tarihsel gelişimin itici gücünü ortaya çıkarmaya çalıştı. Bu anlayış, Marx'ın, kanıt niteliği taşıma bakımından doğal bilimlerdeki yasalarla aynı statüdeki 'yasalara' dayalı olarak gelecek hakkında tahminlerde bulunmasını sağladı. Bununla birlikte, modern siyasal analiz, dikkat çekici örnekleri arasında feminizm (bkz. s. 49–50), eleştirel teori, yeşil siyaset (bkz. s. 50–1), inşacılık, post-yapısalcılık ve post-sömürgecilik'in (bkz. s. 52) de bulunduğu yeni eleştirel yaklaşımların ortaya çıkmasının bir sonucu olarak hem daha zengin hem de daha çeşitli hale gelmiştir. Bu yeni eleştirel seslerin ortak noktası nedir ve bunlar hangi anlamda 'eleştirel'dirler? Bunların farklı felsefî temelleri ve karşıt siyasal bakış açıları göz önüne alındığında, şunu ileri sürmek cazip gelmektedir: Bunları birleştiren tek şey ana akım düşünceye karşı ortak bir antipatidir.

Bununla birlikte bu eleştirel sesler iki geniş ve kimi zaman bağlantılı niteliği temsil etmektedir. İlk nitelik, bunların, (genellikle) kendilerini mar-

Mahkûmun İkilemi

Odak Konusu

		Mahkûm B			
		İtiraf		*İtiraf etmeme*	
Mahkûm A	*İtiraf*	**A** 6 yıl	**B** 6 yıl	**A** 0 yıl	**B** 10 yıl
	İtiraf etmeme	**A** 10 yıl	**B** 0 yıl	**A** 1 yıl	**B** 1 yıl

Şekil 1. 3: Mahkûmun İkileminde Seçenekler

Ayrı hücrelerde tutulan iki mahkûm, birbirlerini 'ispiyonlama' ya da 'ispiyonlamama' seçeneği ile karşı karşıyadır. Eğer bunlardan sadece biri itiraf ederse, ama diğerini mahkûm etmek için kanıt sağlarsa, bu kişi hiçbir bedel ödemeksizin serbest bırakılacaktır. Ortağı ise bütün suçu üstlenmiş olacak ve on yıllığına hapse atılacaktır. Eğer mahkûmların her ikisi de itiraf ederse, her biri altı yıllığına hapse atılacaktır. Eğer her ikisi de itiraf etmeyi reddederse, bunlar sadece küçük bir suçtan hüküm giyecek ve her birisi bir yıllık hapis cezası alacaktır. Şekil 1.3'te mahkûmlar için mevcut seçenekler ve bu seçeneklerin hapis cezası cinsinden sonuçları gösterilmektedir.

Her bir mahkûm kendisi yapmazsa, diğerinin 'ispiyonlayacağını' ve kendisinin en yüksek cezayı alacağından korkacağından, karşı karşıya kaldıkları ikilem nedeniyle, her iki mahkûmun da itirafta bulunması muhtemeldir. İronik olarak, oyun, rasyonel davranışın en az tercih edilebilir olan sonuçla sonuçlanabileceğini göstermektedir (mahkûmların birlikte, toplam 12 yıl hapiste yatması). Aslında, bunlar birbirleriyle işbirliği yapmada ya da birbirlerine güvenmede başarısızlığa uğramalarından dolayı cezalandırılmaktadır. Ancak, eğer oyun birkaç kez tekrarlanırsa, mahkûmların, kişisel menfaatlerinin işbirliğiyle ilerlediğini öğrenecek olmaları olasıdır ki bu işbirliği her ikisini de itiraf etmeyi reddetmeye teşvik edecektir.

jinalleştirilmiş ya da ezilen grupların çıkarları ile aynı hizaya yerleştirerek siyasal statükoya karşı koymayı amaçlamaları yönünden, farklı görüşleriyle 'eleştirel' olmalarıdır. Bunların her biri, bu yüzden, ana akım yaklaşımların görmezden gelmeye niyetlendiği eşitsizlikleri ve asimetrileri ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. Örneğin feminizm, siyaseti, tüm biçimlerinde ve her düzeyde niteleyen, sistematik ve yaygın toplumsal cinsiyet eşitsizliği yapılarına dikkat çekmiştir. Frankfurt Okulu'nun neo-Marksizmi (bkz. s. 64) içinde kökleşmiş bulunan eleştirel teori, Freud ve Weber (bkz. s. 136) de dahil olmak üzere geniş bir dizi etkiye dayanarak eleştiri mevhumunu tüm sosyal pratiklere yaymıştır. Yeşil politika ya da ekolojizm (bkz. s. 51), yerleşik siyasal ve toplumsal teorinin antroposentrik (insan merkezli) vurgularına meydan okumuş ve siyasal ve toplumsal anlayışa ilişkin bütünselci yaklaşımların destekleyicisi olmuştur. Post-sömürgecilik, Batı'nın kültürel

ve siyasal hegemonyasının (bkz. s. 174), gelişmekte olan dünyanın neredeyse tümünde resmî siyasî bağımsızlık sağlanmış olmasına rağmen, dünyanın geri kalanı üzerinde nasıl korunmuş olduğunu göstererek, sömürgeci yönetimin kültürel boyutuna vurgu yapmaktadır.

Siyasete yönelik eleştirel yaklaşımların ikinci niteliği, farklı şekillerde ve farklı derecelerde de olsa, ana akım siyaset biliminin pozitivizminin ötesine, bu pozitivizmin yerine toplumsal davranışı ve dolayısıyla da siyasal dünyayı şekillendirmede bilincin rolünü vurgulayarak, geçmeye çalışmış olmalarıdır. **Post-pozitivist** yaklaşımlar olarak adlandırılan (kimi zaman 'yorumculuk' ya da 'anti-temelcilik' olarak da adlandırılmaktadır) bu yaklaşımlar, bu yüzden 'eleştirel'dir, çünkü bunlar, konuyu sadece ana akım yaklaşımların sonuçlarıyla ele almamakta ama aynı zamanda bu yaklaşımların kendilerini de, bu yaklaşımların içinde faaliyette bulunan önyargıları açığa çıkararak ve bunların dolaylı etkilerini inceleyerek eleştirel denetime tâbi tutmaktadır. Bu durum, özellikle inşacılık ve post-yapısalcılık söz konusu olduğunda görülebilir. Şimdilerde çoğu kişinin inşacılığa bir ana akım uluslararası ilişkiler teorisi muamelesi yapmasıyla birlikte, inşacılık, Uİ üzerinde, siyaset bilimi üzerinde olduğundan önemli ölçüde daha büyük bir etkiye sahip hale gelmiştir. Bununla birlikte, analitik bir araç olan inşacılık, özü yönünden pek teori sayılmaz. Dünyanın bir tür 'özneler arası' farkındalıkla işlediğini düşünerek, insanların, aslında içinde yaşadıkları dünyayı 'inşa ettiklerini' öne sürmeleriyle, inşacılar, ana akım siyasî analizin nesnelliğe ilişkin iddiası konusunda şüphe uyandırmışlardır. Örneğin, subjektif varlıklar olarak, siyasal aktörlerin herhangi bir sabit ya da nesnel çıkarları veya kimlikleri yoktur; bunun yerine, bunlar belli bir zamanda geçerli olan gelenekler, değerler ve duygular yoluyla biçimlendirilmektedir (ve yeniden biçimlendirilebilir).

Post-yapısalcılık, post-modernizmle birlikte ortaya çıkmıştır (bkz. s. 18); iki terim bazen birbirinin yerine kullanılmıştır. Post-yapısalcılık, tüm fikir ve kavramların, dille ifade edildiklerine ve dilin kendisinin de karmaşık iktidar ilişkilerinin ağına düşmüş olduğuna vurgu yapmaktadır. Özellikle Fransız filozof ve radikal entelektüel Michel Foucault'nun (1926–84) eserlerinden etkilenen post-yapısalcılar, **söylem** ya da 'iktidara ilişkin söylemler' fikrini kullanarak iktidar ile düşünce sistemleri arasındaki bağa dikkat çekmişlerdir. Bu ilişki, basit olarak, bilginin güç olduğunu ima etmektedir. Bununla birlikte, evrensel bir referans çerçevesi ya da kapsayıcı bakış açısının olmaması durumunda, sadece, her biri iktidara ilişkin belirli bir söylemi temsil eden rekabet halindeki bir dizi bakış açısı var olmaktadır. Post-yapısalcılık ve

Post-pozitivizm: İnsanların, içinde yaşadıkları dünyayı nasıl tasarladıklarından veya 'inşa ettikleri'ndense 'objektif' bir gerçeklik fikrini sorgulama üzerine vurgu yapan bir bilgi yaklaşımıdır.

Söylem: İnsanî karşılıklı etkileşim, özellikle iletişim; söylem iktidar ilişkilerini açığa çıkarabilir ya da gösterebilir

post-modernizm, mutlak ve evrensel hakikat düşüncesini (temelcilik) reddetmelerine rağmen, post-yapısalcılar, **yapısöküm** süreci aracılığıyla belirli kavram, teori ve yorumların içindeki gizli anlamların açığa çıkarılmasının olanaklı olduğunu savunmaktadır.

Kavramlar, Modeller ve Teoriler

Kavramlar, modeller ve teoriler siyasal analizin araçlarıdır. Ancak, siyasetteki çoğu şeyde olduğu gibi, analitik araçların da titiz biçimde kullanılması gerekmektedir. İlk olarak, kavramları düşünelim. Bir kavram, bir şeyler hakkında, genellikle tek bir sözcük ya da kısa bir ibare ile ifade edilen genel bir fikirdir. Bir kavram, tam bir addan ya da bir nesnenin adından daha fazlasıdır. Örneğin bir kedi (belirli ve eşsiz bir kedi) hakkında konuşmak ile bir 'kedi' (bir kedi fikri) kavramına sahip olmak arasında bir fark vardır. Bir kedi kavramı bir 'şey' değildir, ama bir 'fikir'dir; bir kediye, kendine özgü niteliğini kazandıran çeşitli özelliklerden oluşan bir fikirdir: 'tüylü bir memeli,' 'küçük,' 'evcilleştirilmiş,' 'fareleri ve sıçanları yakalar,' vb. Bu yüzden 'eşitlik' kavramı da bir ilke ya da idealdir. Bu anlamdaki eşitlik terimi, bir koşucunun bir dünya rekorunu 'egale ettiğini' ya da bir mirasın iki kardeş arasında 'eşit biçimde' paylaşılacağını söylemek amacıyla kullanılan eşitlik teriminden farklıdır. Aynı şekilde, 'başkanlık' kavramı herhangi bir özel başkana değil, ama bunun yerine yürütme iktidarının örgütlenişine ilişkin bir dizi düşünceye atıfta bulunmaktadır.

Öyleyse, kavramların değeri nedir? Kavramlar, onlarla düşündüğümüz, eleştirdiğimiz, tartıştığımız, açıkladığımız ve analiz ettiğimiz araçlardır. Dışsal dünyayı sadece algılamak, bize, kendi başına, onun hakkında bilgi vermez. Dünyayı anlamlandırmak için, bir bakıma, ona anlam yüklemeliyiz ve bunu kavramların inşası yoluyla yapmaktayız. Basit biçimde, bir kediye kedi muamelesi yapmak için, önce onun ne olduğuna ilişkin bir kavrama sahip olmak zorundayız. Kavramlar, ayrıca nesneleri sınıflandırmamıza da yardımcı olur. Bu sınıflandırmayı kavramların benzer formlara ya da benzer özelliklere sahip olduklarını onaylayarak yaparız. Örneğin bir kedi 'kediler' sınıfının üyesidir. Kavramlar bu nedenle 'genel'dirler: belli sayıda nesneye ilişkin olabilirler; aslında genel fikrin kendisinin niteliklerine uyan her nesneye ilişkindirler. Siyasal dünyaya ilişkin bilgimizin, söz konusu dünyayı anlamlandırmamıza yardımcı olan kavramların geliştirilmesi ve arıtılması yoluyla inşa edildiğini söylemek abartı sayılmaz. Kavramlar, bu anlamda, insan bilgisinin yapı taşlarıdır.

Bununla birlikte kavramlar aldatıcı müşteriler gibi de olabilir. Her şeyden önce, anlamaya çalıştığımız siyasal gerçeklik durmaksızın değişir ve oldukça karmaşıktır.

Yapısöküm: Felsefî metinlerin ya da diğer metinlerin, kör noktalarına ve/veya çelişkilerine odaklanan bir gözle yakından okunması.

Siyaset Öğrencilerinin Nesnel ve Siyasal Anlamda Tarafsız Olmayı Amaçlamaları Gerekir mi?

Çoğu kişi, siyaset çalışmakla siyaseti uygulamak arasında; konuya ilişkin akademik bir ilgiye sahip olmakla siyasal olarak ilgili olmak ya da adanmış olmak arasında sıkı bir ayrım yapılmasının gerekli olduğuna inanmaktadır. Ancak bu ayrım araştırmaya dayanmakta mıdır? Bizler (öğrenciler kadar öğretmenler), 'bilimsel' bir nesnellik duruşu benimseyerek siyaset incelemesine tarafsız bir şekilde mi yaklaşmalıyız? Yoksa siyasette, akademik ilgi ile adanmışlığın kaçınılmaz biçimde ilişkili olduğunu ve hatta siyasal inancın siyasal anlayışı yönlendirebileceğini mi kabul etmeliyiz?

EVET

Açıklama arzusu. Siyaset okumaya ve siyaseti uygulamaya ilişkin güdüler farklıdır ya da farklı olmaları gerekir. Siyaset öğrencilerinin, her şeyden önce, (genellikle tümü karmaşık ve şaşırtıcı olan) siyasal dünyayı anlamayı ve açıklamayı amaçlamaları gerekir. Bunlar şeyleri 'anlamlandırmak' istediklerinden, sahip olabilecekleri kişisel tercihlerine kesinlikle ikincil önemdeymiş gibi muamele edilmesi gerekir. Bunun tersine siyaset uygulayıcıları (siyasetçiler, aktivistler ve benzerleri), ilkesel olarak, siyasal dünyayı kendi inançları veya tercihleri doğrultusunda yeniden şekillendirmekle ilgilenirler. Siyasal inançlar, bu yüzden, siyasal analizlerin siyasal savunuculuğun gereksinimlerine hizmet etmesine izin vererek insanları, 'uygunsuz' gerçeklere karşı körleştirir.

Objektif bilgi. Bilgi edinilmesine ilişkin olarak rakipsiz otoriteye sahip, bilimsel yöntem biçiminde bir yaklaşım bulunmaktadır ve bu yaklaşımın, siyaset (ya da 'siyaset bilimi') dahil tüm öğrenme alanlarına uygulanması gerekir. Bilimsel yöntem, gözlem, ölçme ve deney kullanarak, hipotezleri, 'gerçek dünya' hakkında bildiklerimizle karşılaştırarak doğrulanmasına ya da yanlışlanmasına olanak tanımaktadır. Bu tür bilimsel ilkelerin kılavuzluk ettiği sistematik araştırma, bilgiyi üretmenin ve biriktirmenin tek güvenilir yoludur. Bu bilgi 'objektif'tir, çünkü bu bilgi empirik sorularla ilgili olan değerden bağımsız bir yaklaşımla üretilmektedir ve normatif yargılar oluşturmayı amaçlamamaktadır.

Serbest salınan entelektüeller. Bizzat eğitim ve entelektüel sorgulama, öğrencilerin ve öğretmenlerin, kendilerini, zaman içinde toplumsal ve aile geçmişlerinden kaynaklanan bağlılık ve önyargılardan uzaklaştırabilmelerine olanak tanıyarak duyguya dayalı olmayan ilim için eğitici bir zemin oluşturur. Alman sosyolog Karl Mannheim (1893–1947) bu yüzden, nesnelliğin, 'toplumsal yönden bağımlı olmayan entelijansiya'nın; yani disiplinli ve duyguya dayanmayan bir araştırmaya tek başına girebilen bir entelektüeller sınıfının tam anlamıyla koruyucu zırhı olduğunu ileri sürdü. Bu kişiler, serbest salınan entelektüeller olarak, anlamaya çalıştıkları dünyadan geri çekilebilirler ve bu sayede onu daha net bir şekilde görülebilirler.

HAYIR

Tarafsızlık efsanesi. Doğal bilimciler, incelemelerine nesnel ve tarafsız bir bakış açısıyla yaklaşabilirken, bu, siyasette olanaksızdır. Şu var ki siyaset tanımlıdır; içinde yaşadığımız ve büyüdüğümüz toplumun yapısı ve işleyişi ile ilgili soruları ele almaktadır. Bu nedenle aile geçmişi, toplumsal tecrübe, ekonomik konum, siyasal sempatiler vb., her birimizin içinde, incelemeye çalıştığımız siyasal dünyaya ilişkin peşin hükümler inşa etmektedir. Aslında, belki de güvenilir bilgiye en büyük tehdit, önyargılardan değil, siyasal tarafsızlığa dair sahte iddialar şeklinde yansıma bulan, önyargılı olduğumuzu kabul etmeyi beceremeyişimizden gelir.

Özgürleştirici bilgi. Çok az insan, tarafsız bir araştırmayla sadece bilgi edinmek için siyaset incelemesi alanına çekilmiştir. Bunun yerine, insanlar bilgiyi bir amaç uğruna ararlar ve bu amaç her zaman normatif bir bileşene sahiptir. Marx'ın meşhur ifadesinde ortaya konduğu gibi, 'filozoflar dünyayı sadece çeşitli şekillerde yorumlamışlardır; önemli olan onu değiştirmektir.' Bu tür bir yaklaşım, özgürleştirici siyasete belirgin bir bağlılık benimseyen modern eleştirel kuramcılar tarafından en açık biçimde kucaklanmıştır. Eleştirel teorinin amacı, bireysel ve kolektif özgürlük gayesini ilerletmek için iç ve dış siyasetteki baskı ve adaletsizlik yapılarını açığa çıkarmaktır.

Rekabet eden gerçekler. Post-pozitivist teorisyenler, dünyanın anlaşılabilmesine ilişkin tek bir yoldan daha fazlasının olduğunu savunarak, bilimsel objektiflik fikrinin bizzat kendisini sorgulamaktadır. Dolayısıyla, 'gerçek dünya' hakkında gözlemcinin inançları, fikirleri ve varsayımlarından ayrı olarak, tek ve kapsayıcı bir doğru yoktur. Eğer özne (siyaset öğrencisi) güvenilir olan herhangi yöntemle nesneden (siyasal dünya) ayırt edilemezse, o zaman, duygusuz olan bilime, en iyi durumda, gerçekleştirilemez bir ideal işlemi yapmak zorunludur çünkü toplumsal ve siyasal analiz kaçınılmaz olarak değer yüklü bir etkinliktir.

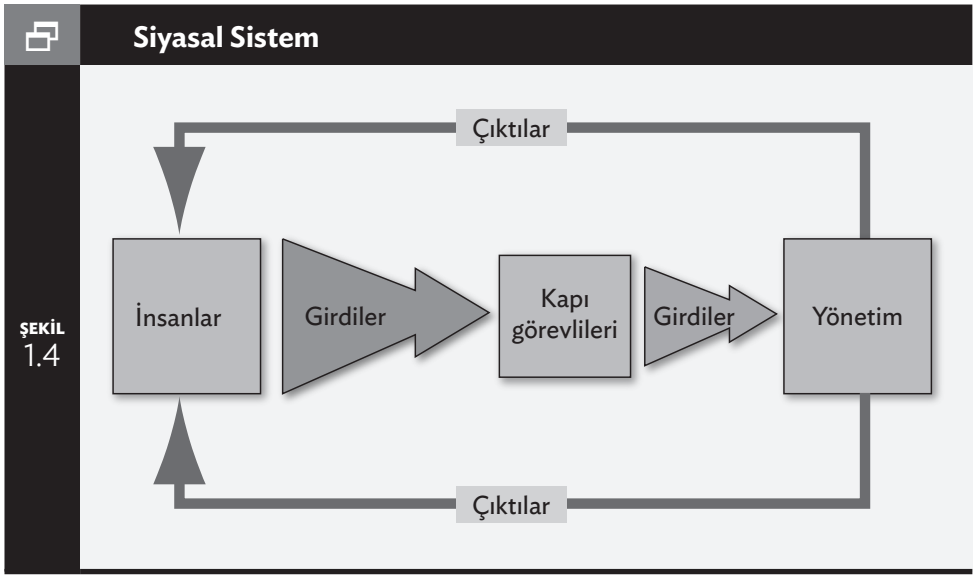
'Demokrasi,' 'insan hakları' ve 'kapitalizm' gibi kavramların, tanımlamaya çalıştıkları şekilli olmayan gerçekliklerden daha kapsamlı ve tutarlı olmaları tehlikesi her zaman bulunmaktadır. Max Weber, belirli kavramları 'ideal tipler' olarak tanımlayarak bu sorunun üstesinden gelmeye çalıştı. Bu görüş, kullandığımız kavramların, söz konusu olgunun belirli temel veya merkezî özellikleri seçilerek inşa edildiğini ima etmektedir ki bunun anlamı, temel ve merkezî özellikler dışındaki diğer özelliklerin tümüyle geri plana itilmiş olduğu ya da göz ardı edilmiş olduğudur. 'Devrim' kavramı, kökten ve genellikle şiddet içeren bir siyasal değişim sürecine dikkat çekmesi yönünden, buradaki anlamda ideal bir tip olarak görülebilir. Bu kavram böylelikle, örneğin, 1789 Fransız Devrimi ile 1989-91 arasındaki Doğu Avrupa devrimlerini, aralarındaki önemli paralellikleri vurgulamak yoluyla anlamlandırmamızı sağlar. Bununla birlikte, kavram dikkatli kullanılmalıdır, çünkü can alıcı önemdeki farklılıkları örtbas edebilir ve dolayısıyla anlamı çarpıtabilir: Örneğin buradaki durumda devrimin ideolojik ve toplumsal niteliği örtbas edilebilir ve çarpıtabilir. Sartori (1970), kavramsal 'kaydırma' (kavramların yeni olaylara uygulanması) ve kavramsal 'gerilme' (bu kavramlar yeni olaylara uymadığında ortaya çıkan çarpıklık) olgularına dikkat çekerek benzer eğilimler ortaya çıkardı. Bu nedenlerle, kavramları ya da ideal tipleri 'doğru' ya da 'yanlış' olarak değil, ama daha çok ya da daha az 'yararlı' olarak düşünmek daha doğrudur.

Kavram

İdeal Tip

İdeal tip (kimi zaman 'saf tip' olarak da adlandırılmaktadır) mantıksal bir kurgudur. Bu kurgu, başka türlü olsaydı neredeyse sonsuz derecede karmaşık olacak bir gerçeklikten, mantıksal yönden en uçta olanın sunulması yoluyla anlam çıkarmaya yönelik bir girişimi içermektedir. İdeal tipler, ilk olarak iktisatta, örneğin tam rekabet nosyonu içinde kullanıldı. Sosyal bilimlerde Max Weber tarafından desteklenen ideal tipler, gerçekliğe ilişkin yaklaşımlar değil, açıklayıcı araçlardır; bunlar ne 'gerçekliğin tüketilmesidir' ne de etik bir ideal sunarlar. Weberci örnekler arasında otorite (bkz. s. 28) ve bürokrasi (bkz. s. 532) tipleri bulunmaktadır.

Daha başka bir sorun, siyasal kavramların genellikle derin ideolojik ihtilafların konusu olmasıdır. Siyaset, kısmen, terimler ve kavramların meşru anlamları üzerindeki bir mücadeledir. Düşmanların hepsi de, 'özgürlüğü savunmak,' 'demokrasiyi desteklemek' veya 'kendi yönlerinden adaletli olmak' iddiasıyla tartışabilir, kavga edebilir ve hatta savaşa gidebilirler. Sorun 'özgürlük,' 'demokrasi' ve 'adalet' gibi sözcüklerin farklı insanlar için farklı anlamlarının olmasıdır. 'Gerçek' demokrasiyi, 'gerçek' özgürlüğü ya da 'gerçek' adaleti nasıl kurabiliriz? Basit cevap, bunu yapamayacağımız şeklindedir. Tıpkı 'siyaseti' tanımlama girişimi sırasında olduğu gibi, burada da, çok sayıda siyasal kavramın rakip versiyonlarının olduğunu kabul etmek zorundayız. En iyisi bu tür kavramları 'esas yönünden çekişen' kavramlar (Gallie, 1955/56) olarak kabul etmektir, çünkü bunlara ilişkin ihtilaf o kadar derinlere gider ki, hiçbir şekilde bunlarla ilgili tarafsız ve sabit bir tanım geliştirilemez. Aslında, tek bir terim, belli sayıda rakip kavramı temsil edebilir ki

ŞEKİL 1.4

bu kavramların hiçbirisi terimin 'gerçek' anlamı olarak kabul edilemez. Örneğin, siyaseti devleti ilgilendiren şey olarak, kamusal yaşamın yürütülmesi olarak, tartışma ve uzlaşma olarak, iktidar ve kaynakların dağıtımı olarak tanımlamak eşit derecede meşrudur.

Modeller ve teoriler kavramlardan daha geniştir; tek bir fikirden daha çok, bir fikirler dizisini kapsarlar. Bir **model**, genellikle, oyuncak bir bebek evi ya da oyuncak bir uçak durumunda olduğu gibi, genellikle daha küçük ölçekli bir şeylerin temsili olarak düşünülür. Bu anlamda, modelin amacı orijinal nesneyi mümkün olduğu kadar doğru bir şekilde yansıtmaktır. Ancak, kavramsal modellerin hiçbir şekilde bir nesneye benzemesi gerekmez. Örneğin, ekonomiye ilişkin bir bilgisayar modelinin ekonominin kendisiyle fiziksel bir benzerlik taşıması gerektiği konusunda ısrar etmek saçma olurdu. Aksine, kavramsal modeller analitik araçlardır; onların değeri, başka türlü olsaydı kafa karıştırıcı ve düzensiz bir olgular yığını olarak kalacak şeylere anlam yükleyebilmeye yarayan araçlar olmalarından gelmektedir. Olguların kendi başlarına konuşamamaları basit bir husustur: Olgular yorumlanmalı ve düzenlenmelidir. Modeller, bu görevin yerine getirilmesinde yardımcı olurlar, çünkü söz konusu empirik verilerin anlamını ve önemini aydınlatan bir ilişkiler ağı içermektedirler. Bunu anlamanın en iyi yolu bir örnek kullanmaktır. Siyasal analizdeki en etkili modellerden birisi, David Easton (1979, 1981) tarafından geliştirilen siyasal sistem modelidir. Bu, şematik olarak gösterilebilir (bkz. Şekil 1.4).

Model: Önemli ilişkileri ve etkileşimleri aydınlatarak anlamayı ilerletmeyi amaçlayan empirik verilerin teorik bir sunum biçimi.

Bu iddialı model, sistem analizi olarak adlandırılan analiz yoluyla önemli siyasal

aktörlerin işlevleri yanında, siyasal sürecin tümünü de açıklamayı hedeflemektedir. Bir sistem, örgütlü ya da karmaşık bir bütündür; kolektif bir varlığı oluşturan, birbiriyle ilişkili ve birbirine bağımlı bir parçalar dizisidir. Siyasal sistem söz konusu olduğunda, Easton'ın 'girdi' ve 'çıktı' olarak adlandırdığı şeyler arasında bir bağlantı vardır. Siyasal sisteme girdiler, kamunun talep ve desteklerinden oluşmaktadır. Talepler, daha yüksek yaşam standartları, iyileştirilmiş istihdam beklentileri ve daha cömert refah ödemeleri için baskı yapmaktan, azınlıklara ve bireysel haklara yönelik daha fazla koruma sağlanmasına kadar uzanabilir. Diğer taraftan destekler, kamunun, vergi ödeyerek, itaat ederek ve kamusal yaşama katılmaya istekli davranarak siyasal sisteme katkıda bulunduğu yöntemlerdir. Çıktılar, politikanın oluşturulması, yasaların geçirilmesi, vergilerin uygulanması ve kamu fonlarının dağıtılması dahil olmak üzere yönetimin karar ve eylemlerinden oluşmaktadır. Şüphesiz, bu çıktılar, daha sonraki talep ve destekleri biçimlendiren 'geri bildirim' yaratırlar. Easton'ın modelinin sunduğu temel anlayış şudur: Siyasal sistemin varlığını sürdürmesi, çıktıların girdilerle aynı hizaya getirilmesine bağlı olduğundan, sistem uzun vadede dengeye ya da siyasal istikrara yönelme eğilimindedir.

Kavram

Paradigma

Paradigma genel bir anlamda belirli bir olgunun ilgili özelliklerini aydınlatan bir kalıp veya modeldir. Ancak Kuhn (1962) tarafından kullanıldığı biçimiyle paradigma, içinde bilgi arayışının yürütüldüğü, birbiriyle ilişkili değerleri, teorileri ve varsayımları içeren entelektüel bir çerçeveyi ifade eder. Bu yüzden 'normal' bilim yerleşik paradigma çerçevesinde yürütülürken, 'devrimci' bilim, eski bir paradigmayı yeni bir paradigmayla değiştirmeye çabalar. Bu teorinin radikal sonucu 'doğruluğun' ve 'yanlışlığın' sadece geçici yargılar olduğudur.

Bununla birlikte, kavramsal modellerin açıklamaya çalıştıkları şeyin, en fazla, gerçekliğin basitleştirilmiş şekli olduğunu hatırlamak yaşamsal önemdedir. Bunlar sadece anlayışın çerçevesini çizen araçlardır; güvenilir bilgi değildir. Örneğin, Easton'ın modelinde, siyasal partiler ve çıkar grupları, temel işlevleri, siyasal sisteme girdi akışını düzenlemek olan 'kapı görevlileri' olarak resmedilmişlerdir. Bu işlev partilerin ve çıkar gruplarının önemli işlevlerinden biri olmakla birlikte, ayrıca kamusal algıları da idare etmekte ve bu sayede kamusal taleplerin doğasını biçimlendirmeye yardımcı olmaktadır. Kısacası, bunlar gerçekte sistem modelinin önerdiğinden daha ilginç ve daha karmaşık kurumlardır. Aynı şekilde, Easton'ın modeli, siyasal sistemlerin popüler baskılara nasıl ve neden cevap verdiklerinin açıklanmasında, bunların bastırma ve zoru neden kullandıklarını açıklama konusunda olduğundan daha etkilidir ve eklemek gerekir ki siyasal sistemlerin tümü belirli bir dereceye kadar bastırma ve zoru kullanmaktadır.

'**Teori**' ve 'model' terimleri siyasette sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır. Te-

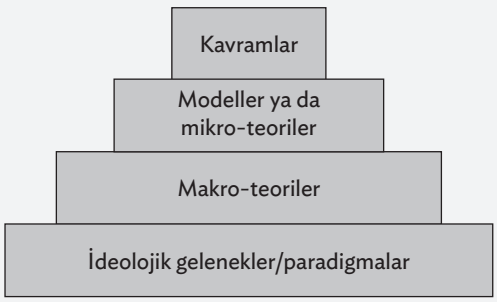
Teori: Empirik verilerin, genellikle güvenilir bilgi olarak (bir hipotezden farklı olarak) sunulan, sistematik bir açıklamasıdır.

ori ve modelin her ikisi de siyasal analiz araçları olarak kullanılan kavramsal yapılardır. Ancak doğrusunu söylemek gerekirse, teori bir önermedir. Bir empirik veri bütününün sistematik bir açıklamasını sunar. Buna karşılık, model sadece açıklayıcı bir araçtır; daha çok henüz test edilmemiş bir hipoteze benzer. Bu anlamda, siyasette, teorilerin az ya da çok 'doğru' olduğu söylenebilirken, modellerin sadece az ya da çok 'yararlı' olduğu söylenebilmektedir. Bununla birlikte, açıkça, teoriler ve modeller sıklıkla birbiriyle bağlantılıdır: geniş siyasal teoriler bir modeller dizisine dayanarak açıklanabilir. Örneğin, çoğulculuk teorisi (4. ve 5. Bölümlerde ele alınmıştır) bir devlet modelini, bir seçim rekabeti modelini, bir grup siyaseti modelini vb. kapsamaktadır.

Ancak, aslında tüm kavramsal araçlar, teoriler ve modeller gizli değerler veya örtük varsayımlar içermektedir. Bu nedenle, saf biçimde empirik olan teoriler inşa etmek zordur; değerler ve normatif inançlar her durumda teori ve modellere sızarlar. Kavramlar söz konusu olduğunda bu durum insanların 'yaşasın! sözcükleriyle' (örneğin 'demokrasi,' 'özgürlük' ve 'adalet') ya da 'yuh olsun sözcükleriyle' (örneğin 'çatışma,' 'anarşi,' 'ideoloji' ve hatta 'siyaset') ifade edilen terimleri kullanma eğilimlerinde görülmektedir. Modeller ve teoriler, ayrıca bir dizi önyargı içerebilmeleri anlamında da 'yüklü'dürler. Örneğin, rasyonel tercih teorilerinin değerlere karşı tarafsız oldukları iddiasını kabul etmek güçtür. Bu teoriler, insan varlıklarının temelde bencil ve kendilerini önemsedikleri varsayımına dayalı olduklarından, genellikle siyasal olarak muhafazakâr politik sonuçlar önermiş olmaları şaşırtıcı değildir. Aynı şekilde, Marksistler tarafından geliştirilen siyasete ilişkin sınıf teorileri, tarih ve toplum hakkındaki daha geniş teorileri temel almaktadır ve bu teoriler aslında nihayetinde bütünsel bir toplumsal felsefenin doğruluğuna dayanmaktadır.

Dolayısıyla, modeller ve mikro-teoriler gibi analitik araçların daha geniş makro-teori temellerine dayalı olarak inşa edildiklerine ilişkin bir anlayış vardır. Bu büyük teorik siyasal analiz araçları, iktidar ve devletin rolü konularıyla, yani çoğulculuk (bkz. s. 100), seçkincilik (bkz. s. 102), sınıf analizi vb. konulara ilgilenen araçlardır. Bu teoriler 4. ve 5. Bölümlerde incelenmektedir. Bununla birlikte, bu makro-yapıların çoğu, daha derin bir düzeyde, büyük ideolojik geleneklerin birinin ya da diğerinin varsayımlarını ve inançlarını yansıtmaktadır. Bu gelenekler, Thomas Kuhn'un *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (*The Structure of Scientific Revolutions* – 1962) adlı eserinde ifade ettiği 'paradigmalara' benzer şekilde çalışır. Bir paradigma, entelektüel sorgulama sürecini yapılandırmaya yardımcı olan birbiriyle ilişkili ilkeler, doktrinler ve teoriler kümesidir. Aslında, bir paradigma, bilgi arayışının içinde yürütüldüğü çerçeveyi oluşturmaktadır. İktisatta bu, Keynesçiliğin yerini parasalcılığın almasında (ve belki de sonraki neo-Keynesçiliğe geri dönüş hareketinde) görülebilir; bu, ulaştırma politikasında, Yeşil'e ilişkin düşüncelerin yükselişinde görülmektedir.

Kavramsal Analizin Düzeyleri

ŞEKİL 1.5

Kuhn'a göre, doğal bilimler herhangi bir zamanda tek bir paradigmanın hâkimiyeti altındadır; bilim, eski bir paradigmanın, yerini yeni bir paradigmaya bıraktığı bir dizi 'devrim' yoluyla gelişmektedir. Bununla birlikte, çekişen ve rekabet eden paradigmaların bir savaş alanı olması yönünden siyasal ve toplumsal araştırma farklıdır. Bu paradigmalar, genellikle 'siyasal ideolojiler' olarak adlandırılan geniş toplumsal felsefeler şeklini alırlar: liberalizm, muhafazakârlık, sosyalizm, faşizm, feminizm vb. Bunların her biri kendi toplumsal var oluşunun açıklamasını ortaya koyar; her biri özel bir dünya görüşü sunar. Bu ideolojileri teorik paradigmalar olarak tasvir etmek, hiç kuşkusuz, siyasal analizin tümünün ya da çoğu kısmının, belirli bir grubun veya sınıfın çıkarlarını geliştirmesi bakımından dar anlamda ideolojik olduğunu söylemek anlamına gelmez. Bunları teorik paradigmalar olarak tasvir etmek, daha çok, siyasal analizin genellikle belirli bir ideolojik gelenek temelinde yürütüldüğünü onaylamak anlamına gelir. Örneğin, akademik siyaset biliminin çoğunluğu, liberal-rasyonalist varsayımlara göre inşa edilmiştir ve bu yüzden liberal mirasın damgasını taşımaktadır.

Çeşitli kavramsal analiz düzeyleri, Şekil 1.5'te şematik olarak gösterilmiştir.

KÜRESEL ÇAĞDA SİYASET

Yurt İçi/Uluslararası Ayrımının Ötesi mi?

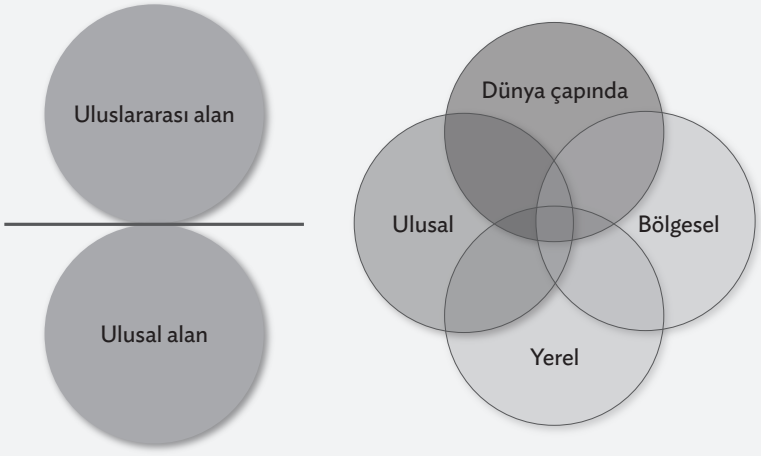
Akademik bir disiplin olarak siyaset, geleneksel olarak devlete ve özellikle de devletin yönetsel aygıtlarına odaklanmıştır: yani devletin kurumsal çerçevesi, iktidarın devletin neresinde konumlanmış olduğu, kararların nasıl alındığı vb. Bu devlet merkezli paradigma, siyasetin, içinde ayrı bir mekânsal veya bölgesel karaktere sahip olduğu bir paradigmadır. Kısacası

bu paradigmada sınır çizgileri ve hudutlar önemlidir. Bu paradigma, özellikle devletin kendi sınırları içindeki düzeni sürdürmedeki ve düzenlemeleri yürütmedeki rolü ile ilgilenen *yurt içi* siyaset ile iki devlet arasındaki ya da çok sayıda devlet arasındaki ilişkilerle ilgilenen *uluslararası* siyaset arasındaki ayrım durumunda geçerli olan bir paradigmadır. Bu anlamda, egemenlik (bkz. s. 58), yani devletin yüce ya da sorgulanamaz otoritesi, siyasetin 'iç'ini 'dış'ından ayıran 'sert bir kabuk'tur. Bu yurt içi/uluslararası, ya da 'içerideki/dışarıdaki' ayrımı, aynı zamanda, geleneksel anlamda tümüyle farklı görülmüş iki siyasal etkileşim alanını da birbirinden ayırır (bkz. Şekil 1.6). 'İçerideki' siyaset, devletin ülke içi alanda yukarıdan kural dayatma yeteneğinden kaynaklanan düzenli ya da düzenlenmiş bir niteliğe sahip iken, 'dışarıdaki' siyaset, uluslararası alanda, egemen devletten daha yüksek bir otorite olmadığı gerçeğinden türeyen anarşik bir niteliğe sahiptir. Devlet merkezli paradigmanın telkin etmiş olduğu mekânsal bölünme, bunun dışında, 'siyaset bilimi' ile 'uluslararası ilişkiler,' (ya da Uİ) arasındaki geleneksel bir alt disipliner işbölümüne de yansımıştır. Siyaset bilimi, siyasal dünyadaki devletleri makro düzey aktörler olarak görme eğiliminde olmuşken, Uİ, devletlere genellikle, daha geniş bir uluslararası arenada mikro düzey aktörler muamelesi yapmıştır.

Devlete dayalı siyaset paradigması, bundan başka, son zamanlardaki eğilimlerin ve gelişmelerin, özellikle de küreselleşmeyle ilişkili olan eğilimlerin ve gelişmelerin sonucu olarak baskı altına girmiş bulunmaktadır (bkz. s. 142). Özellikle, sınır aşırı ya da **ulus-ötesi** akış ve işlemlerde, yani insanların, malların, paranın, bilginin ve fikirlerin hareketlerinde önemli bir artış olmuştur. Devlet sınırları giderek artan biçimde 'gözenekli' hale geldikçe, geleneksel yurt içi/uluslararası ya da 'içeride/dışarıda' ayrımının sürdürülmesi daha zorlaşmış bulunmaktadır. Bu durum, hem 2007–09 arası küresel finansal krizin geniş kapsamlı etkisiyle ispatlanmış olduğu gibi, yurt içi ekonomilerin dünyanın başka yerlerinde meydana gelen olaylara karşı oldukça fazla kırılgan olmalarıyla, hem de ulusal hükûmetlerin kontrol edilmesini çok güç buldukları mobil telefonlar ve internet gibi araçlarla insanların birbirleriyle iletişim kurmalarını olanaklı kılan dijital teknolojilerin daha yaygın kullanımıyla gösterilebilir. Mekânsal karşılıklı bağımlılığın ölçeği, kapsamı, bazen de doğasındaki artışlar, bazılarını, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler arasındaki disipliner ayrımın sona erdirilmesi gerektiği konusunda spekülasyon yapmaya teşvik etmiştir (Hay, 2010). Eğer siyasal faaliyet, artık birbirinden ayrık olan iç alan ve uluslararası alanda gerçekleşen bir faaliyet olarak görülemiyorsa, siyaset de muhtemelen, en iyi şekilde, küresel, bölgesel, ulusal ve yerel bir dizi alan arasındaki ve dahilindeki örtüşmeler ve karşılıklı ilişkiler bakımından anlaşılabilir (bkz. Şekil 1.6). Bununla birlikte, bu türden bir yakla-

Ulus-ötesi: Ulusal yönetimleri ya da devlet sınırlarını çok az dikkate alan veya hiç dikkate almayan olaylar, insanlar, gruplar veya örgütlere uygulanabilecek biçimlenme.

Karşıt Mekânsal Siyaset Modelleri

ŞEKİL 1.6

şımı tamamen yeni geliştirilmiş bir yaklaşım olarak resmetmek hatalı olacaktır; çünkü yurt içi/uluslararası ayrımına, katı bir doktrin olmaktan çok, genellikle belirli bir alana ve etkileşim dizisine öncelik vermenin bir yöntemi olarak muamele edilmiştir. Örneğin, liberal Uİ kuramcıları, uzun zaman, devletin anayasal yapısının dışsal davranışını etkilediğini ileri sürmüşlerdir, siyaset bilimciler ise, devrimin nedenlerini incelerken, savaş ve istilanın, kimi zaman devletin başlangıcında belirleyici etkenler olabileceklerini her zaman kabul etmişlerdir.

Siyasal analiz söz konusu olduğunda bu yaklaşım bizi nerede bırakır? Siyasetin yalnızca küresel, bölgesel, ulusal ve yerel alanlarda değil, ama aynı zamanda, bu farklı alanlar arasındaki ilişkiler aracılığıyla gerçekleşmesinin kabul edilmesinin dolaylı sonuçlarından birisi, bu durumun, çok önemli bir biçimde, siyasetin parametrelerini ve karmaşıklığını, siyasetin güç hale gelmesine neden olacak ve onun bir bütün olarak anlamlandırılmasını neredeyse imkânsız hale getirecek kadar genişletmesidir. Bu sonuç, örneğin, seçimler, siyasî partiler, anayasalar, meclisler ve ulusal yönetime ilişkin diğer yönler gibi konuları, savaş ve barış, nükleer silahların yaygınlaşması, terörizm, yoksulluk ve kalkınma, uluslararası örgütler vb. gibi konuların yanında incelememizi gerektirecektir. Üstelik her ne kadar yurt içi/uluslararası ticaret ayrımı, küreselleştirici eğilimler tarafından kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açığa çıkarılmışsa da, bu ayrımın tümüyle anlamsız hale dönüşmüş olduğunu ileri sürmek güçtür. Siyasetin -ve bu yüzden

Odak Konusu

Siyaset ve Uİ: İki Disiplin mi Yoksa Tek Disiplin mi?

Siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler (Uİ) iki ayrı disiplin midir, yoksa aynı geniş disiplin içinde, yani siyaset ya da siyasal analiz disiplini içinde alt alanlar ya da farklı analiz seviyeleri olarak mı düşünülmelidir? Birçok bağlamda siyaset bilimi ve Uİ birbirlerinden bağımsız olarak ortaya çıktılar. Uİ, Birinci Dünya Savaşı sonrasında gelişirken ve büyük ölçüde kalıcı barışın (Uİ alanındaki işleyişinin siyasal önemi, siyaset biliminde hiçbir zaman aynı şekilde geçerli olmayan bir meseledir) koşullarını ortaya çıkarma arzusuyla biçimlenirken siyaset bilimi, 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren ABD'de ve Avrupa'nın tümünde bir akademik disiplin olarak kuruldu. Siyaset ve Uİ, şu anlamda iki ayrı bilgi alanı oluşturmaktadır: Uİ, devletler arasında meydana gelenlerle ilgili 'uluslararası' konuları ve gelişmeleri ele alırken, siyaset, devletin içinde olup bitenle ilgili eksi 'yurt içi' konuları ve gelişmeleri ele almaktadır. Bu nedenle siyaset ve Uİ, kendi analitik araçlarını ve teorik bakış açılarını geliştirmişlerdir. Bu analitik araçlar ve bakış açıları örneğin iktisatta ya da sosyolojide olduğu gibi, her birinin aynı derecede disipliner özgünlük kullanmalarına yardımcı olmuştur.

Ancak, siyaset ile Uİ arasındaki disipliner ayrım her zaman yapay olmuştur. Bu görüşe göre, siyaset ve Uİ, ayrık değil ama birbiriyle örtüşen disiplinler olarak görülebilir: Bunlar farklı (her zaman ilişkili olsa bile) siyasal etkileşim düzeylerine ilişkin olsa da oldukça benzer sorular sormaktadır. Her ne kadar Uİ, devleti, mikro düzey bir aktör olarak görürken, siyaset bilimi onu makro düzey bir aktör olarak görüyor olsa da hem siyaset hem de Uİ, öncelikle iktidar hakkındaki sorularla (iktidarın dağılımı, uygulaması, sonuçları vb.) ilgilidirler ve her ikisi de devletin doğası, rolü ve faaliyetlerine güçlü bir vurgu yaparlar. Toplumsal ilişkilerde çatışma ile işbirliği arasındaki dengeye ilişkin sorular da, her iki disiplinin merkezindedir. 'Yurt içi' ve 'uluslararası'nın birbirlerini daha önce hiç olmadığı kadar büyük bir derecede etkiledikleri, giderek daha fazla birbirine bağımlı bir dünyanın ortaya çıkması yüzünden disipliner ayrım düşüncesi bilhassa sorunlu hale gelmiş bulunmaktadır. Küreselleşme, iklim değişikliği, çok düzeyli yönetişim, güvenlik ve suç, geleneksel yurt içi/uluslararası ayrımının kafasını karıştıran konulardan sadece birkaçıdır ve muhtemelen katı disipliner ya da alt disipliner fay hatlarından vazgeçilmesi gerektiğini önermektedirler (Hay, 2002).

diğer her şeyin–, kendisini oluşturan bütün parçaları, bölünmez, küresel bir bütün olarak etkin bir şekilde emen, bir iç içe geçmişlik girdabına yakalanmış olduğu biçimindeki hayâlî düşünceyi onaylayan 'hiper-küreselleşmeciler,' devletlerin, -sıklıkla dönüştürülmelerine rağmen-, hem yurt içi hem de uluslararası alanlarda en önemli aktörler olmaya devam ettiklerini kabul etme konusunda yetersiz kalırlar. Egemenlik, artık, 'içerideki' siyaseti 'dışarıdaki' siyasetten ayıran 'sert bir kabuk' olamaz, ancak, en azından 'yumuşak bir kabuk' olarak kalmaya devam eder. Bu kitap, mekânsal karşılıklı bağımlılığın sonuçlarını ve özellikle de devletlerin *içinde* olup bitenler ile devletler *arasında* olup bitenlerin, devletlerin birbirleri üzerinde daha önce hiç olmadığı kadar büyük ölçüde etkiye neden olduğunu kabul eden bütünselci bir yaklaşımı benimsiyor olmasına rağmen, siyasetle ilgili etkileşimleri öncelikle içsel (ulusal) bir bakış açısından dikkate almaktadır. Buna karşılık, bu kitabın eşi olan cilt, yani *Küresel Siyaset* (*Global Politics*, 2011),

siyasete ilişkin etkileşimleri, öncelikle uluslararası ya da küresel bir bakış açısından incelemekte ve bu sayede uluslararası ilişkiler alanında geleneksel olarak üzerinde çalışılmış olan fikirlere, konulara ve teorilere özel bir ilgi göstermektedir.

Özet

- Siyaset, insanların, tâbi olarak yaşadıkları genel kuralları oluşturdukları, korudukları ve değiştirdikleri etkinliktir. Bu yönüyle, bir taraftan, çeşitlilik ve çatışmanın varlığına ve diğer taraftan, işbirliği yapma ve kolektif eylemde bulunmaya ilişkin bir istekliliğe ayrılamaz bir biçimde bağlı olan, özü yönünden toplumsal bir etkinliktir. Çatışmaların tümü çözülmediğinden ya da çözülebilir olmadığından, siyasetin çatışma çözümünün gerçekleştirilmesi olarak değil, bir çatışma çözümü arayışı olarak görülmesi daha iyidir.
- Siyaset farklı düşünürler ve farklı gelenekler içinde farklı biçimlerde anlaşılmıştır. Siyaset, yönetim sanatı ya da 'devleti ilgilendiren şey' olarak; kamusal işlerin yürütülmesi ve idaresi olarak; tartışma ve uzlaşma yoluyla çatışma çözümü olarak ve toplumsal var oluşun akışı içinde kaynakların üretimi, dağıtımı ve kullanımı olarak görülmüştür.
- 'Siyasal olan'ın alanına ilişkin bir hayli tartışma bulunmaktadır. Geleneksel olarak siyaset, toplumsal var oluşun kolektif biçimde örgütlenmesi ile ilgili 'kamusal' bir alanda faaliyet gösteren kurumları ve aktörleri kucaklayacak biçimde dar bir bakış açısıyla anlaşılmıştır. Ancak, siyaset iktidarla bağlantılı ilişkiler yönünden anlaşıldığında, 'özel' alanda da faaliyette bulunduğu görülebilir.
- Akademik disiplin olarak siyaset incelemesinde çeşitli yaklaşımlar benimsenmiştir. Bunlar arasında, siyaset felsefesi ya da normatif teori analizi, özellikle kurumların ve yapıların incelenmesiyle ilgilenen empirik bir gelenek, davranış analizi, rasyonel tercih teorisi, 'yeni' kurumsalcılık ve çeşitli eleştirel yaklaşımlar bulunmaktadır.
- Kavramlar, modeller ve teoriler, bilginin yapı taşlarını sağlayan siyasal analiz araçlarıdır. Ne var ki, bunlar sadece analitik araçlardır. Bunlar her ne kadar anlamayı geliştirmeye yardımcı olsalar da, tanımlamaya çalıştıkları şekilsiz ve karmaşık gerçeklerden daha kapsamlı ve tutarlıdırlar. Nihayetinde, tüm siyasal ve toplumsal araştırmalar belirli bir entelektüel çerçeve ya da ideolojik paradigma içinde yürütülmektedir.
- Geleneksel olarak yurt içi ve uluslararası siyaset alanları arasında, devlet içinde meydana gelen şeyler ile devletler arasındaki ilişkilerde meydana gelen şeyler arasındaki farklılıkları yansıtan bir ayrım yapılmıştır. Bu yurt içi/uluslararası ayrımı, siyaset bilimi ile uluslararası ilişkiler arasındaki disipliner bir ayrımın ayakta kalmasına yardımcı olmuştur. Bununla birlikte, küreselleşme ile birbirine bağımlı bir dünyanın ortaya çıkışı, bu ayrımların varlığını sürdürebilir olup olmadığı konusunda önemli ölçüde şüphe uyandırmış bulunmaktadır.

Tartışma Soruları

- Eğer siyaset özü yönünden toplumsal ise, bütün toplumsal etkinlikler neden siyasal değildir?
- Siyasetin bir arena olarak mı yoksa bir süreç olarak mı düşünülmesi gerekir?
- İktidar neden bu kadar sıklıkla siyasetin belirleyici özelliği olarak düşünülmüştür?
- Siyaset hangi gerekçelerle savunulabilir?
- Siyaset kaçınılmaz mıdır? Siyasete herhangi bir zamanda son verilebilir mi?
- Siyaset incelemesine ilişkin ana akım yaklaşımlar ve eleştirel yaklaşımlar nasıl farklılaşmaktadır?
- Bir siyaset bilimi düşüncesi neden bu kadar çekici olmuştur?
- Siyaseti nesnel ve ön yargısız olarak incelemek mümkün müdür?
- Yurt içi ve uluslararası siyaset alanları arasındaki ayrım artık sürdürülebilir durumda mıdır?

Okuma Önerileri

Hay, C., (ed.), *New Directions in Political Science: Responding to the Challenge of an Independent World* (2010). Siyasette küresel karşılıklı bağımlılığın doğası, boyutu ve sonuçları ile çeşitli siyasal konular üzerine basiretli bir derin düşünce dizisi.

Leftwich, A. (ed.), *What is Politics? The Activity and Its Study* (2004). Farklı siyaset kavramlarının yanı sıra siyaset disiplinine ilişkin zıt görüşleri inceleyen oldukça yararlı bir denemeler koleksiyonu.

Marsh, D. ve G. Stoker (der.), *Theory and Methods in Political Science*, 3. edisyon (2010). Siyaset bilimi disiplininin doğasına ve alanına ilişkin kapsamlı ve karmaşık olmasına rağmen kolay anlaşılabilir bir açıklama.

Savigny, H. ve L. Marsden, *Doing Political Science and International Relations: Theories in Action* (2011). Geniş bir dizi teori ile yaklaşımı incelemek için örnek olaylar kullanan bir siyaset bilimine giriş.

2. BÖLÜM

SİYASAL FİKİRLER VE İDEOLOJİLER

'Filozoflar dünyayı sadece çeşitli şekillerde yorumlamışlardır: önemli olan onu değiştirmektir.'

KARL MARX, *Feuerbach Üzerine Tezler* (*Thesen Über Feuerbach*, 1845)

Bütün insanlar siyasal düşünürlerdir. İster bilsinler, ister bilmesinler kendi görüşlerini açıkladıklarında ya da akıllarında olanı söylediklerinde siyasal fikir ve kavramları kullanırlar. Gündelik dil özgürlük, hakkaniyet, eşitlik, adalet ve haklar gibi kavramlarla darmadağın edilir. Aynı şekilde, muhafazakâr, liberal, faşist, sosyalist ya da feminist gibi terimler, insanlar tarafından ya kendi görüşlerini ya da başkalarının görüşlerini tanımlamak için sürekli olarak kullanılır. Ancak, bu tür terimler tanıdık, hatta sıradan olsalar da nadiren herhangi bir kesinlik ya da anlamlarının açık bir kavranışını içerecek biçimde kullanılırlar. Örneğin, 'eşitlik' nedir? Bütün insanların eşit olduğunu söylemek ne anlama gelir? İnsanlar eşit mi doğarlar; onlara toplum tarafından sanki eşitlermiş gibi muamele edilmesi gerekir mi? İnsanların eşit haklara, eşit fırsatlara, eşit siyasal etkiye, eşit ücretlere sahip olmaları gerekir mi? Benzer biçimde, komünist ya da faşist gibi sözcükler yaygın biçimde yanlış kullanılmaktadır. Birini 'faşist' olarak adlandırmak ne anlama gelir? Faşistler hangi değerleri ya da inançları taşırlar ve bunları neden taşırlar? Komünist görüşler, örneğin, liberal, muhafazakâr veya sosyalist görüşlerden nasıl farklılıklar gösterir? Bu bölüm siyasal fikirleri temel ideolojik geleneklerin bakış açısından incelemektedir. Özellikle 'klasik' ideolojilere (liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm) odaklanmakta, ama aynı zamanda klasik ideolojilerin dışında ya da bunlara muhalif olarak ortaya çıkan bir dizi başka ideolojik geleneği de dikkate almaktadır. Her ideolojik gelenek, kendine özgü bir entelektüel çerçeve veya paradigma oluşturmaktadır ve dolayısıyla siyasal dünya hakkında özel bir 'mercek' sunmaktadır. Ancak, çeşitli ideolojik gelenekleri incelemeden önce, politik ideolojinin kendisinin doğasının değerlendirmek gerekir.

Temel Meseleler

- Siyasî ideoloji nedir?
- Siyaset, özü yönünden ideolojiyle bağlantılı mıdır? İdeolojinin sonu gelebilir mi?
- Büyük ideolojik geleneklerin anahtar fikirleri ile teorileri nelerdir?
- Büyük ideolojilerin her biri hangi içsel gerilimleri kapsamaktadır?
- İdeolojik düşünce zaman içinde nasıl değişmiştir?
- İdeolojilerin yükselişi ve düşüşü nasıl açıklanabilir?

SİYASÎ İDEOLOJİ NEDİR?

Kavram

İdeoloji

Sosyal bilimlerin bakış açısından ideoloji, mevcut iktidar ilişkileri sistemini korumayı, değiştirmeyi veya devirmeyi amaçlayan örgütlü siyasal eylemin temelini oluşturan az ya da çok tutarlı bir fikirler dizisidir. Bu nedenle bütün ideolojiler (1) Mevcut düzene ilişkin olarak genellikle 'dünya görüşü' biçiminde bir açıklama sunarlar, (2) Arzu edilen bir geleceğe ilişkin bir model, bir İyi Toplum vizyonu sağlarlar ve (3) Siyasal değişmenin nasıl oluşabileceği ve oluşması gerektiği konusunda çerçeveyi çizerler. Bununla birlikte ideolojiler, sıkıca kapatılmış düşünce sistemleri değildir; daha ziyade, birbirleriyle çok sayıda noktada örtüşen akışkan fikir dizileridir.

İdeoloji, siyasal analizde karşılaşılan en ihtilaflı kavramlardan biridir. Bu terim şimdilerde tarafsız bir anlamda kullanılma, gelişmiş bir toplumsal felsefeyi ya da dünya görüşünü ifade etme eğiliminde olmasına rağmen, geçmişte, ağırlıklı olarak, olumsuz ya da kötüleyici çağrışımlara sahipti. İdeoloji kavramı, kimi zaman çetrefilli olan kariyeri boyunca, yaygın olarak rakip inançları ya da doktrinleri suçlamak ya da eleştirmek için siyasal bir silah olarak kullanılmıştır.

'İdeoloji' terimi, 1796'da, Fransız filozof Destutt de Tracy (1754–1836) tarafından icat edildi. De Tracy, terimi, bilinçli düşünce ve fikirlerin kökenlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan yeni bir 'fikirler bilimi'ni (kelimenin tam anlamıyla, *idea-ology*) ifade etmek için kullandı. De Tracy'nin beklentisi, ideolojinin, zamanla, zooloji ve biyoloji gibi yerleşik bilimlerle aynı statüye sahip olacağı yönündeydi. Ancak, terime daha kalıcı bir anlam 19. Yüzyıl'da Karl Marx'ın (bkz. s. 78) yazılarında verildi. Marx'a göre ideoloji, 'yönetici sınıf'ın fikirlerine, bu yüzden de sınıf sistemini destekleyen ve sömürüyü sürdüren fikirlere karşılık geliyordu. Erken dönem çalışmaları olan *Alman İdeolojisi*'nde (*Die deutsche Ideologie*), Marx ve Engels şunları yazdılar:

> Yönetici sınıfın fikirleri, her çağda yönetici fikirlerdir, başka bir anlatımla, toplumdaki yönetici maddî güç olan sınıf, aynı zamanda yönetici entelektüel güçtür. Maddî üretim araçlarını elinde tutan sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçları üzerinde de kontrol sahibidir. (Marx ve Engels, [1846] 1970: 64)

Marksist anlamdaki ideolojinin belirleyici özelliği, onun yanlış olduğudur: İdeoloji, sınıflı tüm toplumların dayandığı çelişkileri ast sınıflardan gizleyerek onların kafasını karıştırır ve yanıltır. Kapitalizm söz konusu olduğunda, mülkiyet sahibi burjuvazinin ideolojisi (burjuva ideolojisi), sömürülen proletarya arasında, kendisinin sömürüldüğüne ilişkin gerçeği fark etmelerini engelleyerek sanrı veya 'yanlış bilinci' besler. Bununla birlikte Marx, bütün siyasî görüşlerin ideolojik bir niteliğe sahip olduğuna inanmadı. Sınıf sömürüsü süreci ile baskı sürecini açığa çıkarmaya çalışan kendi çalışmasının bilimsel olduğunu ileri sürdü. Onun görüşüne göre, bilim ile ideoloji, doğruluk ile yanlışlık arasında açık bir ayrım yapılabilirdi. Ancak, bu ayrım, Lenin (bkz. s. 160) ve Gramsci (bkz. s. 269) gibi daha sonraki Marksistlerin eserlerinde bulanıklaşma eğilimine girdi. Bu yazarlar, sadece

Siyaset, İdeoloji Olmaksızın Var Olabilir mi?

'İdeoloji' terimi geleneksel olarak, kötüleyici anlamlar taşımıştır ve bu anlamlar genellikle ideolojinin yakın gelecekteki (genellikle hoş karşılanan) çöküşüne ilişkin tahminlerle ifade edilmiştir. Bununla birlikte, siyasî ideoloji, değişik ölüm ilanlarına rağmen ölmeyi inatla reddetti: Belirli ideolojiler yükselebilir ya da düşebilirken ideolojik siyaset biçimleri dünya tarihinin kalıcı bir özelliği gibi görünmektedir. Siyaset, özü yönünden, ideolojiyle bağlantılı mıdır? Ya da siyaset nihayetinde ideolojik inancın gölgesinden doğabilir mi?

EVET

Yanlışlık ve yanılgının üstesinden gelmek. İdeoloji eleştirilerinin çoğu, aklın ve eleştirel anlayışın bizi ideolojik siyasetten kurtarabileceğini ve kurtaracağını ifade ederek, ideolojiyi yanlışlık ve manipülasyonla ilişkilendirir. Bu görüşe göre ideolojiler, aslında, o zamana kadar seçtikleri dünya görüşünün dışında veya ötesinde düşünemeyen 'inananlar'dan iman ve bağlılık talep eden siyasal dinler, değer dizileri, teoriler ve doktrinlerdir. Eğer ideolojiler entelektüel hapishanelerse, çözüm, dünyayı 'olduğu gibi,' değerden bağımsız bilimsel yöntemin uygulanmasıyla anlaşılabilecek bir şey olarak görmektir. Bu yüzden siyaset biliminin amacı, siyasetin ideolojiyle olan bağlantısını kesmektir.

Teknokratik siyasetin yükselişi. Siyasî ideoloji, doğmakta olan sanayi toplumunu biçimlendirmeye yönelik karşıt çabalar biçiminde ortaya çıktı. Sol/sağ ayrımı (bkz. s. 339) ve sosyalizm ile kapitalizm arasındaki mücadele her zaman ideolojik tartışmanın merkezinde olmuştur. Ancak komünizmin çöküşü ve piyasa kapitalizminin neredeyse dünya çapında kabulü bu rekabetin modern siyaset için gereksiz hale gelmiş olduğu anlamına gelir. Bu yüzden de siyaset, mülk sahipliği ve zenginliğin dağıtımıyla ilgili ideolojik soruların etrafında değil, kapitalist sistemin etkin biçimde yönetimiyle ilgili 'daha küçük' soruların etrafında dönmeye başlamıştır. İdeolojik siyaset teknokratik siyasete yol vermiş bulunmaktadır.

Tüketim siyasetinin yükselişi. İdeoloji, seçim rekabetinin mantığı nedeniyle modern demokratik sistemlerde çok az yer sahibidir. Seçimler, siyasî partileri, en çok sayıda 'tüketiciyi' (seçmeni) cezbetmesi beklentisiyle 'ürünler' (politikalar) formüle ederek pazardaki işletmeler gibi davranmaya zorlamaktadır. Bu yüzden, partiler, tüketici/seçmen taleplerini önceden var olan bir ideolojik vizyon ışığında yeniden şekillendirilmeye çalışmak yerine, giderek artan biçimde bu taleplere karşılık vermektedir. Partiler yönelim bakımından, tarihsel olarak, sol kanat, sağ kanat ya da merkezci olmuş olsalar bile, ideolojik yönden 'hafif eşyayla seyahat etmenin' seçime ilişkin değerinin farkındadırlar. Bu nedenle seçim siyaseti, bir parti ideolojisizleşmesi sürecine katkı yapmaktadır.

HAYIR

Entelektüel bir çerçeve olarak ideoloji. Siyasî ideoloji her zaman varlığını sürdürecektir, çünkü siyasetçilere, partilere ve diğer siyasal aktörlere, içinde yaşadıkları dünyayı anlamlandırmalarına yardımcı olan entelektüel bir çerçeve sağlamaktadır. İdeolojiler sistematik sanrılar değildir, ama daha çok, siyasal dünyaya ilişkin, her biri karmaşık ve çok yönlü bir gerçekliğin belirli yönlerini vurgulayan rakip vizyonlardır. İdeolojiler bu nedenle, basit bir anlamda, ne doğru ne de yanlıştır. Belki de en tehlikeli sanrı, bilim ve ideoloji arasında net bir ayrım olduğuna ilişkin anlayıştır. Bilimin kendisi, zaman içinde yerinden edilmesi hedeflenen paradigmalar temelinde inşa edilmektedir (Kuhn, 1962).

İdeolojik yenilenme. İdeolojinin hayatta kalmasının ve sürekli ilgi çekmesinin sırrı, ideolojinin esnekliğidir; ideolojik geleneklerin görünüşe göre sonsuz bir yeniden tanımlanma ve yenilenme sürecinden geçtiği gerçeğidir. Eski ideolojiler sönümlendikçe, siyasî ideolojilere olan ilginin korunmasına yardımcı olan yeni ideolojiler ortaya çıkmaktadır. İdeolojiler dünyası askıya alınmış değildir ama değişen toplumsal ve tarihsel koşullara yanıt olarak değişmektedir. Sol/sağ ayrımına azalan ilgi, 'ideolojinin sonu'na ya da 'tarihin sonu'na yol açmamıştır; sadece feminizm, yeşil siyaset, çok-kültürlülük ve kozmopolitçilik gibi ideolojilerle doldurulmuş olan yeni ideolojik alanlar açmıştır.

'Vizyon nesnesi.' Siyasetteki anlam ve idealizmin kaynağı olarak ideoloji, siyasetin, başka hiçbir siyasal formun ulaşamayacağı yönlerine değinmektedir. İdeoloji, insanların kendilerinden daha geniş bir şeye inanmalarına sebep olur, çünkü insanların kişisel anlatıları sadece, daha geniş bir tarihsel anlatının içine yerleştirildiklerinde anlamlı olur. Post-ideolojik bir çağ, bu nedenle, ümitsiz, vizyonsuz bir çağ olurdu. Eğer siyasetçiler iktidar arayışlarını ideolojik amaçlarla gizleyemezlerse, basit biçimde iktidar arayan pragmatist kişiler olarak görülme riskine girerler ve bu durumda siyasetçilerin politika programları tutarlılık ve istikametten yoksun görünecektir.

'burjuva ideolojisi'ne değil, Marx'ın saçma bulacağı 'sosyalist ideoloji' veya 'proleter ideoloji' gibi terimlere de atıfta bulundular.

Ayrıca liberaller ve muhafazakârlar tarafından terimin alternatif kullanımları geliştirilmiştir. İki savaş arasındaki dönemde totaliter diktatörlüklerin ortaya çıkışı, Karl Popper (1902–94), J. L. Talmon ve Hannah Arendt (bkz. s. 32) gibi yazarları, ideolojiyi, uyum ve itaatin sağlanmasına yönelik bir toplumsal denetim aracı olarak görmeye teşvik etti. Terimin, ağırlıklı biçimde faşizm ve komünizm örneklerine dayalı bu Soğuk Savaş dönemi liberal kullanımı, ideolojiye, 'kapalı' bir düşünce sistemi olarak muamele etti. Çünkü bu kapalı düşünce sistemi doğrunun tekeline sahip olduğunu iddia ederek karşıt fikirleri ve rakip inançları hoşgörüyle karşılamayı reddediyordu. Buna karşın, zaten bireysel özgürlüğe yönelik temel bir taahhüde dayalı olan liberalizm ile liberal ilkelere geniş ölçüde onay veren muhafazakârlık ve demokratik sosyalizm gibi doktrinler açıkça ideoloji değildir. Bu doktrinler, özgür tartışma, muhalefet ve eleştiriye izin vermeleri ve hatta ısrar etmeleri anlamında 'açık' doktrinlerdir.

'İdeoloji' teriminin belirgin biçimde muhafazakâr olan bir kullanımı, Michael Oakeshott (bkz. s. 272) gibi düşünürler tarafından geliştirilmiştir. Bu görüş, **rasyonalizm**in değeri hakkında, belirgin bir muhafazakâr kuşkuculuk yansıtmaktadır ve bu kuşkuculuk dünyanın, insan zihninin kavrama kapasitesinin büyük orasında ötesinde olduğu inancından doğmuştur. Oakeshott'ın ortaya koyduğu gibi, siyasal etkinlikte 'insanlar sınırsız ve dipsiz bir denize yelken açarlar.' Bu bakış açısından ideolojiler, soyut 'düşünce sistemleri,' yani siyasal gerçekliği çarpıtan fikirler dizisi olarak görülürler, çünkü bunlar, samimiyetle, kavranamaz olanı açıkladıklarını iddia ederler. Bu nedenledir ki muhafazakârlar bir ideolojiyi onayladıklarına ilişkin anlayışı geleneksel olarak reddetmişlerdir. Bunun yerine, muhafazakârlığı bir eğilim ya da 'zihinsel bir tutum' olarak tanımlamayı tercih etmişler ve **pragmatizm**e, geleneğe (bkz. s. 136) ve tarihe inanmışlardır.

Ancak, bu kullanımların her birinin kusuru, olumsuz ya da kötüleyici olmalarından dolayı, terimin uygulanmasını kısıtlamalarıdır. Başka bir anlatımla belirli siyasal doktrinler, 'ideolojiler' kategorisinin dışında bırakılmaktadır. Örneğin Marx, fikirlerinin ideolojik değil, bilimsel olduğu konusunda ısrar etti; liberaller, liberalizmin bir ideoloji olarak görülmesi gerektiğini inkar etmişlerdir ve muhafazakârlar, geleneksel olarak, ideolojik bir siyaset tarzından çok pragmatik bir siyaset tarzını kucaklama isteğinde bulunmuşlardır. Üstelik, bu tanımların her biri belirli bir siyasal doktrinin değerleriyle ve yönlendirmesiyle yüklüdür. Bu nedenle

Rasyonalizm (akılcılık): Rasyonel yapıda olduğu varsayımına dayanarak dünyanın insan aklının kullanılmasıyla anlaşılabileceği ve açıklanabileceğine ilişkin inançtır

Pragmatizm: Pratik koşullara ve hedeflere öncelikli vurgu yapan bir teori ya da pratiktir; pragmatizm soyut fikirlere yönelik bir güvensizlik ima eder.

'ideoloji'nin kapsayıcı olan bir tanımı (bütün siyasal gelenekler için geçerli olan bir tanımı) tarafsız olmalıdır: Bu tanım ideolojilerin 'iyi' ya da 'kötü,' doğru ya da yanlış veya özgürleştirici ya da baskıcı olduğu biçimindeki anlayışı reddetmelidir. Bu tanım ideolojiyi eylem odaklı bir inanç sistemi olarak, siyasal eyleme belirli bir şekilde kılavuzluk eden ya da ona ilham kaynağı olan birbiriyle bağlantılı bir fikirler dizisi olarak ele alan modern, toplumsal-bilimsel anlamından kaynaklanmaktadır.

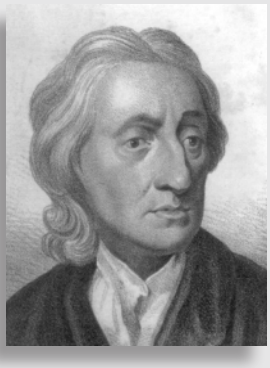
Ancak, 20. Yüzyıl'ın ortalarından beri ideoloji hakkındaki tartışmaların çoğu, ideolojinin çöküşüne ya da en azından sönümlenişine ilişkin tahminlere odaklanmıştır. Bu durum 'ideolojinin sonu' tartışmasıyla bilinir hale geldi. Bu tartışma 1950'lerde başlatıldı, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda faşizmin çöküşüyle ve gelişmiş Batı'daki komünizmin zayıflamasıyla birlikte canlandırıldı. ABD'li sosyolog Daniel Bell (1919–2011), *İdeolojinin Sonu* (*The End of Ideology*, 1960) adlı eserinde siyasal fikirler stokunun tüketilmiş olduğunu duyurdu. Ona göre, ahlakî ve ideolojik sorunlar önemsiz hale gelmişti, çünkü Batılı toplumların çoğunda partiler, basit biçimde, daha yüksek seviyelerde ekonomik büyüme ve maddî refah vaat ederek iktidar için yarışıyorlardı. Bu tartışma, komünizmin çöküşünün ardından, tek bir ideolojinin, yani liberal demokrasinin tüm rakiplerine karşı zafer kazanmış olduğunu ve bu zaferin nihaî zafer (bkz. s. 83) olduğunu ileri süren Fukuyama (bkz. s. 404) gibi 'tarihin sonu' teorisyenleri tarafından yeniden canlandırıldı. Bu tür tartışmaların merkezinde, siyaset ve ideoloji arasındaki ilişki hakkındaki ve özellikle de siyasetin ideoloji olmaksızın var olup olamayacağı konusundaki sorular yatmaktadır (bkz. s. 62).

KLASİK İDEOLOJİK GELENEKLER

Siyasî ideoloji, feodalizmden sanayi kapitalizmine geçişin sonucu olarak doğdu. Basitçe, en eski ya da 'klasik' ideolojiler -liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm-, doğmakta olan sanayi toplumunu şekillendirmeyi amaçlayan karşıt çabalar olarak gelişti. Bunun anlamı şuydu: bu dönem boyunca ve bu dönemin ötesinde ideolojik tartışma ve çekişmedeki ana tema, iki rakip ekonomik felsefe olan kapitalizm (bkz. s. 206) ve sosyalizm arasındaki savaştı. Siyasî ideoloji, bu yüzden güçlü bir ekonomik odağa sahipti. Kapitalizm ile sosyalizm arasındaki savaşın hatları, dünyanın ilk sosyalist devletini yaratan 1917 Rus Devrimi tarafından önemli ölçüde keskinleştirildi. Gerçekten de bazen 'kısa' 20. Yüzyıl olarak adlandırılan (Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından komünizmin 1989-91 yılları arasında çöküşüne kadar) dönem boyunca ve özellikle de Soğuk Savaş döneminde (1945–90), kapitalist Batı, komünist Doğu'yla uğraştığından, uluslararası siyaset ideolojik hatlar boyunca yapılandırıldı. İdeolojik tartışma 1960'lı yıllardan beri daha zengin ve hiç kuşkusuz aşamalı biçimde daha çeşitli hale gelmiş olma-

Önemli Şahsiyetler

John Locke (1632–1704)

İngiliz filozof ve siyasetçidir. Locke, 1661'de Birinci Shaftsbury Kontu Anthony Ashley Cooper'ın sekreterliğini yapmadan önce Oxford Üniversitesi'nde tıp okudu. Siyasî görüşleri, İngiliz Devrimi bağlamında gelişti ve bu görüşler çoğu zaman Britanya'da mutlakıyetçi yönetime son veren ve bir anayasal monarşi kuran 1688 'Şanlı Devrimi'ne bir gerekçe olarak görülmektedir. Yaşam, özgürlük ve mülkiyet hakları olarak tanımlanan 'doğal' ya da Tanrı tarafından bahşedilen haklara özel bir vurgu yapan Locke erken dönem liberalizminin temel bir düşünürüydü. Temsilî yönetim ve hoşgörünün bir savunucusu olan Locke'un görüşlerinin Amerikan Devrimi üzerinde önemli bir etkisi oldu. En önemli siyasal eserleri, *Hoşgörü Üstüne Bir Mektup* (*A Letter Concerning Toleration*, 1689) ve *Yönetim Üzerine İki İnceleme*'dir (*Two Treatises of Government*, [1690] 1965).

sına rağmen özellikle feminizm ve yeşil siyaset gibi 'yeni' adıyla adlandırılan ideolojilerin yükselişinin sonucu olarak, klasik ideolojiler merkezî önemlerini korumuşlardır. Bu durum büyük ölçüde, bu ideolojilerin kendilerini yeniden oluşturma kapasiteleri nedeniyle meydana gelmiştir. Kendilerini yeniden oluştururken aralarındaki ayrım çizgileri genellikle bulanıklaşmıştır.

Liberalizm

Siyasî ideolojilere ilişkin herhangi bir açıklama liberalizmle başlamalıdır. Bunun nedeni liberalizmin aslında sanayileşmiş Batı'nın ideolojisi olması ve kimi zaman geniş bir yelpazedeki rakip değer ve inançları kucaklama yeteneğinde olan bir **meta-ideoloji** olarak betimlenmesidir. Liberalizm her ne kadar 19. Yüzyıl'ın başlarına kadar gelişmiş bir siyasal inanç olarak ortaya çıkmadıysa da, belirgin biçimde liberal olan teori ve ilkeler ondan önceki 300 yıl boyunca aşamalı olarak gelişmişti. Erken dönem liberalizmi, hiç kuşkusuz, doğmakta olan bir sanayici orta sınıfın arzularını yansıtıyordu ve liberalizm ile kapitalizm, o zamandan beri yakından bağlantılı olmuşlardır (bazıları bunların doğaları gereği bağlantılı olduklarını iddia etmişlerdir). En erken biçiminde, liberalizm siyasal bir doktrindi. John Locke gibi düşünürlerin fikirlerine yansıdığı gibi, liberalizm, anayasal yönetimi ve daha sonra temsilî yönetimi savunmak yerine mutlakçılığa (bkz. s. 400) ve feodal ayrıcalığa saldırdı. 19. Yüzyıl'ın başlarına

Meta-ideoloji: İdeolojik tartışmanın gerçekleşebileceği zeminleri ortaya koyan daha yüksek veya ikinci dereceden bir ideoloji.

Liberalizm

Temel Fikirler

Bireycilik: Bireycilik (bkz. s. 243), liberal ideolojinin temel ilkesidir. Herhangi bir toplumsal gruba ya da kolektif bütüne karşı, insanın birey olarak en yüksek önemde olduğuna ilişkin inancı yansıtır. İnsan varlıkları, her şeyden daha önemli bireyler olarak görülmektedir. Bu durum, bireylerin hem eşit ahlakî değerde olduklarını, hem de ayrı ve eşsiz kimliklere sahip olduklarını ima eder. Bu nedenle liberal amaç, bireylerin içinde yetişebilecekleri ve gelişebilecekleri, her birinin, kendi tanımladığı 'iyi'nin peşinden, kendi yeteneğinin yapabildiğinin en iyisini yaparak koştuğu bir toplum inşa etmektir. Bu da, bireylerin kendi ahlakî kararlarını almalarına izin veren bir dizi kural ortaya koyması anlamında liberalizmin ahlakî açıdan tarafsız olduğu biçimindeki görüşe katkıda bulunmuştur.

Özgürlük: Bireysel özgürlük (bkz. s. 500) veya hürriyet (iki terim birbiriyle değiştirilebilir), liberalizmin temel değeridir; liberalizmde eşitlik, adalet veya otorite karşısında özgürlüğe öncelik verilir. Bu, doğal olarak bireye duyulan inançtan ve her bireyin istediği ya da seçtiği gibi davranmasını sağlama arzusundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte liberaller bir kimsenin özgürlüğünün başkalarının özgürlüğüne yönelik bir tehdit olabileceğini, özgürlüğün yetkiye dönüşebileceğini kabul ettikleri için, 'yasa karşısında özgürlüğü' savunmaktadır. Bu nedenle, liberaller bireylerin, herkes için benzer bir özgürlükle uyumlu olan, olanaklı en fazla özgürlüğü kullanmaları gerektiğine ilişkin ideali onaylarlar.

Akıl: Liberaller, dünyanın rasyonel bir yapıya sahip olduğuna ve bunun, insan aklının kullanılması ve eleştirel sorgulama yoluyla açığa çıkarılabileceğine inanırlar. Bu da liberalleri, bireylerin, kendi adlarına bilgece kararlar alma yetenekleri olduğuna inanmaya yöneltir. Çünkü bireyler çoğu durumda kendi çıkarlarının en iyi yargıçlarıdır. Bu ayrıca liberalleri, **ilerleme** fikrine ve insanların, anlaşmazlıklarını, kan ve savaş yerine görüşme ve tartışma yoluyla çözme kapasitesine sahip olduklarına inanmaya teşvik etmektedir.

Eşitlik: Bireycilik, kökensel eşitliğe yönelik bir inancı (yani, bireylerin en azından ahlakî değer bakımından 'eşit olarak doğdukları' inancını) ifade etmektedir. Bu inanç, özellikle yasal eşitlik ('yasa önünde eşitlik') ve siyasal eşitlik ('bir kişi, bir oy; bir oy, bir de-

gelindiğinde, *bırakınız yapsınlar* (*laissez-faire*) (bkz. s. 207) düşüncesinin erdemlerini yücelten ve her türlü yönetim müdahalesini kınayan özgün bir liberal iktisadî inanç gelişmişti. Bu inanç, klasik ya da 19. Yüzyıl liberalizminin merkezî konusu haline geldi. Ancak 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren refah reformuna ve ekonomik müdahaleye daha olumlu bakan bir toplumsal liberalizm biçimi ortaya çıktı. Bu tür bir vurgu, modern liberalizmin ya da 20. Yüzyıl liberalizminin belirleyici teması oldu.

Klasik Liberalizm

Klasik liberalizmin ana teması aşırı bir bireycilik biçimine duyulan bağlılıktır. İnsanî varlıklar bencil, kendi çıkarının peşinden koşan ve büyük ölçüde kendine güvenen yaratıklar olarak görülürler. C. B. Macpherson'ın (1962) 'sahiplenici bireycilik' olarak adlandırdığı terimde, insanlar, topluma ya da diğer bireylere hiçbir borcu bulunmayan, kendi kişiliklerinin ve yetenekleri-

ğer') biçimindeki eşit haklar ve yetkilere ilişkin liberal bir taahhüt içinde yansıtılmaktadır. Ancak, bireyler aynı yetenek seviyesine veya çalışma istekliliğine sahip olmadıklarından, liberaller toplumsal eşitliği veya bir gelir eşitliğini desteklemezler. Bunlar daha ziyade, tüm bireylere eşitsiz potansiyellerini gerçekleştirme şansı veren bir fırsat eşitliğini ('düz bir oyun alanı') tercih etmektedir. Liberaller bu nedenle liyakate dayalı yönetim (**meritokrasi**) ilkesini desteklemektedir ki liyakatle kastedilen, kabaca, yetenek artı sıkı çalışmadır.

Hoşgörü: Liberaller, hoşgörünün (yani, tahammül: insanların, kendileri onaylamadıkları halde başkalarının düşünmelerine, konuşmalarına ve eylemde bulunmalarına izin verme istekllilikleri) hem bireysel özgürlüğün garantisi, hem de toplumsal zenginleşmenin bir aracı olduğuna inanırlar. Ahlakî, kültürel ve siyasal çeşitlilik biçimindeki çoğulculuğun (bkz. s. 161) olumlu anlamda sağlıklı olduğuna inanırlar: Çoğulculuk tüm inançların özgür bir fikir piyasasında denenmesini sağlayarak tartışmayı ve entelektüel gelişmeyi destekler. Dahası, liberaller, rakip görüş ve çıkarlar arasında bir denge ya da doğal bir uyum olduğunu düşünmeye eğilimlidirler ve dolayısıyla uzlaştırılamaz çatışma fikrini genellikle hesaba katmazlar.

Rıza: Liberal görüşte, otoritenin ve toplumsal ilişkilerin her zaman rızaya veya gönüllü anlaşmaya dayanması gerekir. Bu nedenle de yönetimin 'yönetilenlerin rızasına' dayalı olması zorunludur. Bu doktrin, liberalleri, özellikle liberal demokrasi (bkz. s. 403) biçiminde, temsil (bkz. s. 301) ve demokrasi lehinde olmaya teşvik eder. Benzer şekilde, toplumsal organlar ve dernekler de, kendi çıkarlarının peşinden koşma amacını taşıyan bireyler tarafından gönüllü olarak girilen sözleşmeler yoluyla oluşturulmaktadır. Bu anlamda, otorite 'aşağıdan' yükselir ve her zaman meşruiyete (bkz. s. 135) dayanır.

Anayasacılık: Liberaller, yönetimi, toplumdaki düzen ve istikrarın yaşamsal bir garantisi olarak görmelerine rağmen, yönetimin bireye karşı bir tiranlığa dönüşebileceği tehlikesinin sürekli olarak farkındadırlar ('iktidar yozlaştırmaya eğilimlidir' - Lord Acton). Bu yüzden de sınırlı yönetime inanırlar. Bu hedefe, yönetim iktidarının parçalanması, yönetimin çeşitli kurumları arasında denetleme ve denge mekanizmalarının yaratılması ve devlet ile birey arasındaki ilişkiyi tanımlayan bir haklar bildirisine vücut kazandıran kodifiye edilmiş ya da 'yazılı' bir anayasanın yapılmasıyla ulaşılabilir.

nin sahibi olarak kabul edilirler. Bu **atomcu** toplum görüşü, müdahale etmeme ya da birey üzerinde dışsal sınırlamanın yokluğu anlamına gelen 'negatif' özgürlüğe duyulan bir inançla desteklenmektedir. Bu görüş devlete ve her tür yönetim müdahalesine karşı derin bir hoşgörüsüz tavrı ima etmektedir.

Tom Paine'in (bkz s. 199) sözcükleriyle devlet 'zorunlu bir kötü'dür. Devlet hiç değilse düzen ve güvenliği tesis etmesi ve sözleşmelerin yürütülmesini güvenceye alması anlamında 'zorunlu'dur. Ancak topluma kolektif bir irade empoze etmesi ve böylece bireyin özgürlüğünü ve sorumluluklarını sınırlaması anlamında 'kötü'dür. Bu nedenle klasik liberal ideal, yurttaşların, diğer yurt-

İlerleme: İleriye doğru hareket etme; tarihin, bilgi ve bilgelik birikimine dayalı insanî gelişmeyle belirlendiğine ilişkin inanç.

Liyakate dayalı yönetim (Meritokrasi): Yetenekli olanların yönetimi; ödüllerin ve makamların yetenek temeline göre dağıtılması gerektiği ilkesi.

Atomizm: Toplumun, birbirlerine çok az borcu olan veya hiç borcu olmayan, büyük ölçüde kendi kendine yeten bireylerden oluşan bir bileşimden meydana geldiği inancı.

taşların tecavüzlerine karşı korunmasına ilişkin bir role sahip olmakla sınırlandırılan minimal ya da 'gece bekçisi' devletin kurulmasıdır. Bu konum, **iktisadî liberalizm** biçiminde, serbest piyasanın mekanizmalarına duyulan derin bir güven ve ekonominin, yönetim tarafından kendi başına bırakıldığında en iyi işlediğine duyulan inançla desteklenmektedir. *Bırakınız yapsınlar* kapitalizmi, bu yüzden, refahı garanti altına alan, bireysel özgürlüğü destekleyen ve -bireylerin kendi liyakatlerine göre yükselmelerine ya da alçalmalarına izin vermesi nedeniyle-, toplumsal adaleti güvenceye alan bir kapitalizm türü olarak görülmektedir.

Modern Liberalizm

Modern liberalizm devlet müdahalesine karşı daha hoşgörülü bir tutuma sahip olmakla nitelenmektedir. Gerçekten de ABD'de 'liberal' terimi, 'minimal' devlete değil, her zaman '**büyük**' **yönetim**e verilen desteği ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu anlam kayması, sanayi kapitalizminin, sadece yeni adaletsizlik biçimleri ürettiğinin ve halk kitlelerini piyasanın aşırılıklarına maruz bırakmasının farkına varılmasının sonucu olarak doğmuştur. J. S. Mill'in (bkz. s. 302) çalışmalarından etkilenen 'Yeni Liberaller' olarak adlandırılan T. H. Green (1836–82), L. T. Hobhouse (1864–1929) ve J. A. Hobson (1858–1940) gibi figürler daha geniş, 'pozitif' bir özgürlük görüşünün öncülüğünü yaptılar. Bu bakış açısından özgürlük sadece yalnız bırakılmak anlamına gelmez çünkü yalnız bırakılmak açlıktan ölme özgürlüğünden başka şeyi ifade etmeyebilir. Aksine, bu bakış açısından özgürlük, kişisel gelişim ve bireyin gelişimiyle ilgilidir; yani bireyin çıkarını gerçekleştirme yeteneğiyle ve kendini gerçekleştirmeyi başarmasıyla ilgilidir.

Bu görüş toplumsal liberalizmin ya da refah liberalizminin temelini oluşturdu. Bu durum devlet müdahalesinin, özellikle toplumsal refah biçiminde iken bireyleri, bireysel varlığı bozan toplumsal kötülüklerden koruyarak özgürlüğü genişletebileceğinin kabulüyle nitelenmektedir. Bu kötülükler Birleşik Krallık'ta 1942 yılında çıkarılan Beveridge Raporu'nda 'beş dev' olarak tanımlanıyordu: yoksulluk, cehalet, tembellik, pislik ve hastalık. Aynı biçimde modern liberaller de, büyük ölçüde J. M. Keynes'in (bkz. s. 213) büyüme ve refahın, sadece, temel iktisadî sorumlulukların devletin ellerine verilmesiyle yönetilen ve düzenlenen bir kapitalizm sistemiyle sürdürebileceği biçimindeki anlayışının bir sonucu olarak *bırakınız yapsınlar* anlayışına dayalı kapitalizme yönelik inançlarını terkettiler. Bununla birlikte modern liberallerin kolektif önleme ve yönetim müdahalesine verdikleri destek her zaman koşullu olmuştur. Bunların kaygılandıkları şey

İktisadî liberalizm: Doğal olarak herkese genel refah ve fırsatlar sunmaya yönelen, kendi kendini düzenleyen bir mekanizma olarak piyasaya duyulan bir inanç.

Büyük yönetim: Genellikle ekonomik yönetimi ve toplumsal düzenlemeyi ima ettiği düşünülen müdahaleci yönetim.

zayıf ve kırılgan olanların, kendi geçimlerini tam olarak sağlayamayacak olanların içinde bulundukları acınacak durum olmuştur. Amaçları, bireyleri kendi durumlarının sorumluluğunu yeniden alabilecekleri ve kendi ahlakî seçimlerini yapabilecekleri bir noktaya yükseltmektir. Liberalizmin ilkelerini refah ve **yeniden dağıtım** siyasetiyle uzlaştırmaya yönelik en etkili modern girişim John Rawls (bkz. s. 84) tarafından üstlenildi. (Uluslararası siyasete ilişkin liberal yaklaşım 18. Bölüm'de incelenmektedir.)

Muhafazakârlık

Muhafazakâr fikir ve doktrinler ilk olarak 18. Yüzyıl'ın sonlarında ve 19. Yüzyıl'ın başlarında ortaya çıktı. Bunlar, birçok yönden Fransız Devrimi tarafından sembolize edilen iktisadî ve siyasal değişimin artan hızına karşı bir tepki olarak doğdular. Bu anlamda muhafazakârlık **Eski Rejim**'e (*Ancien Régime*) geri dönmekten söz ediyordu. Muhafazakârlık, liberalizm, sosyalizm ve milliyetçiliğin gelişimi nedeniyle ortaya çıkan baskılara direnmeye çalışırken giderek artan biçimde güç duruma düşmüş geleneksel toplumsal düzenin savunulması noktasında durdu. Ancak, en başından beri, muhafazakâr düşüncedeki bölünmeler açıktı. Kıta Avrupası'nda, Joseph de Maistre (1753–1821) gibi düşünürlerin eserlerinde karakterize edilen bir muhafazakârlık biçimi ortaya çıktı. Herhangi bir reform düşüncesini elinin tersiyle geri çeviren bu muhafazakârlık biçimi bütün çıplaklığıyla otokratik ve tepkiseldi. Yine, Birleşik Krallık'ta ve Amerika Birleşik Devletleri'nde Edmund Burke'ün 'muhafaza etmek için değişim' biçimindeki inancıyla nitelenen daha ihtiyatlı, daha esnek ve sonuçta daha başarılı bir muhafazakârlık biçimi gelişti. Bu duruş, muhafazakârların, 19. Yüzyıl'da ataerkil bir 'Tek Ulus' bayrağı altındaki toplumsal reform davasını kucaklamalarını sağladı. Bu gelenek, Birleşik Krallık'ta, Muhafazakâr Parti'nin savaş sonrası düzeni kabul etme noktasına gelmesi ve kendi Keynesçi sosyal demokrasi versiyonunu benimsemesiyle birlikte, 1950'lerde zirve noktasına ulaştı. Ancak bu tür fikirler 1970'lerden itibaren Yeni Sağ'ın ortaya çıkmasının bir sonucu olarak giderek artan biçimde baskı altına girdi. Yeni Sağ'ın radikal biçimde devlet karşıtı ve ataerkillik karşıtı olan markası, ağırlıklı olarak klasik liberal temalara ve değerlere dayanmaktadır.

Eski Rejim (*Ancien Régime*): (Fransızca) sözcük anlamıyla 'eski düzen'; genellikle Fransız Devrimi'ni önceleyen mutlakiyetçi yapılarla ilişkilendirilmektedir.

Yeniden dağıtım: Artan oranlı vergilendirme ile refah önlemlerinin bir araya getirilmesiyle sağlanan maddî eşitsizliklerin daralması.

Ataerkil: Bir baba ve bir çocuk arasındaki (varsayılan) ilişkide olduğu gibi, kendi kendilerine bakamayanlara yönelik bakım ya da ilgiyi gösteren bir tutum ya da politika.

Ataerkil Muhafazakârlık

Muhafazakâr düşüncedeki **ataerkil** damar, organizmacılık, hiyerarşi ve görev gibi ilkelerle tümüyle uyumludur ve dolayısıyla geleneksel muhafazakârlığın doğal bir so-

Temel Fikirler

Muhafazakârlık

Gelenek: Muhafazakâr düşüncenin ana teması olan 'muhafaza etme arzusu,' geleneklerin algılanan erdemleriyle, yerleşik adetlere saygıyla ve zaman içinde süreklilik kazanmış kurumlarla yakından ilişkilidir. Bu görüşe göre, gelenek, geçmişin birikmiş bilgeliğini, 'zamanla test edilmiş' kurum ve pratiklerini yansıtmaktadır ve yaşayan nesiller ile ve gelecek nesiller yararı için korunmalıdır. Gelenek, aynı zamanda, toplumsal ve tarihsel aidiyet duygusunu geliştirme erdemine de sahiptir.

Pragmatizm: Muhafazakârlar geleneksel olarak, insan akılcılığının, içinde yaşadığımız dünyanın sınırsız karmaşasından kaynaklanan sınırlılığına vurgu yapmışlardır. Bu nedenle soyut düşünce ilkeleri ve sistemleri güvensizdir ve bu ilke ve sistemler yerine deneyim, tarih ve en önemlisi, pragmatizme duyulan inanç yerleştirilir: Bu inanç, eylemin pratik koşullarla ve pratik amaçlarla, yani 'işe yarayan şeyle' biçimlendirilmesi gerektiğine ilişkin inançtır. Bu nedenle muhafazakârlar, kendi inançlarını bir ideolojiden daha çok 'aklın bir tutumu' ya da 'yaşam biçimi' olarak tanımlamayı tercih etmişlerdir; ancak bu tercihin ilkesiz bir fırsatçılık anlamına geldiği fikrini de reddetmişlerdir.

İnsanî kusurluluk: İnsan doğasına ilişkin muhafazakâr görüş büyük ölçüde kötümserdir. Bu görüşe göre, insanî varlıklar, tanıdık olanın, denenmiş ve test edilmiş olanın cazibesine kapılan, istikrarlı ve düzenli cemaatlerde yaşama ihtiyacı duyan, sınırlı, bağımlı ve güvenlik arayışında olan yaratıklardır. Buna ek olarak, bireyler ahlakî olarak yozlaşmışlardır: Bencillik, açgözlülük ve iktidar hırsıyla kirletilmişlerdir. Suç ve düzensizliğin kökenleri, bu nedenle, toplumda değil insan olan bireyin içinde yer almaktadır. Dolayısıyla düzenin (bkz. s. 587) sürdürülmesi, güçlü bir devleti, sıkı yasaların uygulanmasını ve katı cezaları gerektirir.

Organizmacılık: Muhafazakârlar, toplumu, insan yaratıcılığının bir ürünü olan yapay bir olgu olarak görmek yerine, onu geleneksel olarak organik bir bütün ya da yaşayan bir varlık olarak görmektedirler. Toplum, böylece, sağlığına ve istikrarına katkıda bulunan çeşitli kurumlarıyla ya da 'toplumun dokusuyla' (aileler, yerel topluluklar, millet vb.), doğal zorunlulukla yapılandırılmıştır.

nucu olarak görülebilir. Genellikle Benjamin Disraeli'nin (1804–81) erken dönem eserlerine kadar izleri sürülen ataerkillik, sağduyu ile ilkenin bir birleşimini kullanır. Disraeli, Birleşik Krallık'ın 'iki ulus: Zengin ve Yoksul'a bölünmesi tehlikesine karşı uyarı yaparken yaygın bir toplumsal devrim korkusunu dile getirdi. Bu uyarı, 'yukarıdan devrim'in, 'aşağıdan devrim'e tercih edilmesi gerektiğini kabul etmek zorunda olan ayrıcalıklıların bencilliklerine yönelik bir çağrı anlamına geliyordu. Bu mesaj, kökü, soyluların **soylu davranma yükümlülüğü** gibi yeni feodal fikirlerde bulunan görev ve toplumsal yükümlülük ilkelerine yönelik bir çağrıyla destekleniyordu. Aslında bu görüşte görev ayrıcalığın fiyatıdır; güçlü ve mülk sahibi olanlar, daha geniş bir toplumsal dayanışma ve birlik yararına olmak üzere daha az varlıklı olanlara bakma sorumluluğunu miras edinmektedir. 19. Yüzyıl'ın başlarından beri **Tory** duruşu olarak adlandırılan bu duruşun temel taşı olarak ortaya çıkan Tek Ulus ilkesi, organik olarak meydana gelen birleştirici ve istikrarlı bir hiyerarşi anlamındaki toplumsal eşitlik idealini pek de yansıtmaz.

Tek Ulus geleneği, yalnızca toplumsal reforma yönelik bir eğilimi değil,

Bütün, kendi bireysel parçalarının toplamından daha fazlasıdır. Paylaşılan (genellikle 'geleneksel') değerler ve ortak bir kültür de, cemaatin ve toplumsal uyumun sürdürülmesi için yaşamsal önemde görülmektedir.

Hiyerarşi: Muhafazakâr görüşte, toplumsal konum ve statü dereceleri, organik bir toplumda doğal ve kaçınılmazdır. Bu dereceler, örneğin, işverenler ile işçilerin, öğretmenler ile öğrencilerin ve ebeveynler ile çocukların farklılaşan rol ve sorumluluklarını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, bu görüşe göre, hiyerarşi ve eşitsizlik çatışmanın ortaya çıkmasına neden olmaz; çünkü toplum, karşılıklı yükümlülükler ve karşılıklı görevlerle birbirine bağlıdır. Aslında bir kişinin 'toplumsal mevkii'si büyük ölçüde şansla ve doğum olayıyla belirlendiğinden, müreffeh ve ayrıcalıklı olanlar, daha az talihli olanlara karşı özel bir bakım sorumluluğu edinirler.

Otorite: Muhafazakârlar, otoritenin, bilgi, deneyim ya da eğitimden yoksun olanlara, kendi çıkarları doğrultusunda bilgece davranabilmeleri için (bunun bir örneği ebeveynlerin çocuklar üzerindeki otoritesidir), liderlik (bkz. s. 446), rehberlik ve destek sağlayarak, onun, her zaman, belirli bir dereceye kadar 'yukarıdan' uygulandığını ileri sürerler. Bir zamanlar **doğal bir aristokrasi** fikri etkili idiyse de, otorite ve liderlik şimdi artık daha yaygın biçimde tecrübe ve eğitimin sonucu olarak görülmektedir. Otoritenin erdemi, insanlara kim oldukları ve onlardan ne beklendiği konusunda açık bir yön veren bir toplumsal uyum kaynağı olmasıdır. Bu nedenle özgürlük, sorumlulukla birlikte var olmak zorundadır; bu nedenle özgürlük, büyük ölçüde yükümlülüklerin ve görevlerin gönüllü kabulünden oluşmaktadır.

Mülkiyet: Muhafazakârlar, mülk sahipliğini yaşamsal önemde görürler çünkü mülk sahipliği, insanlara, güvenlik ve yönetimden bağımsız olmaya ilişkin bir araç vermektedir; mülk sahipliği insanları hukuka ve başkalarının mülkiyetine saygı göstermeye teşvik etmektedir. Mülkiyet aynı zamanda insanların kişiliklerinin bir dışsallaştırılmasıdır, çünkü insanlar kendilerini, sahip oldukları şeylerde, yani evlerinde, arabalarında vs. 'görürler.' Bununla birlikte, mülk sahipliği, hakların yanı sıra görevleri de içerir. Bu görüşe göre, bizler, geçmiş nesillerden miras kalan ya da gelecek kuşaklar için değerli olabilecek mülkiyetin ('aile mücevheratı'nın) bir anlamda sadece emanetçileriyiz.

ama aynı zamanda ekonomik politikalara yönelik, özünde pragmatik olan bir tutumu da biçimlendirir. Bu durum, 1950'lerde Birleşik Krallık Muhafazakârları tarafından benimsenen 'orta yol' yaklaşımında açıkça görülmektedir. Bu yaklaşım, iki ideolojik iktisadî örgütlenme modelinden; bir taraftan *bırakınız yapsınlar* kapitalizminden, diğer taraftan devlet sosyalizmi ile merkezî planlamadan kaçındı. Birincisi, toplumsal bütünlüğü olanaksız kılan ve zayıf ile savunmasız olanı cezalandıran bir meydan kavgasına neden olduğu gerekçesiyle reddedildi. Sonrakisi bir devlet bütüncüllüğü üretmesi ve her türlü bağımsızlık ve teşebbüsü ezmesi nedeniyle reddedildi. Dolayısıyla çözüm, piyasa rekabeti ve yönetim düzenlemelerine ilişkin bir karışımda; 'bencillik içermeyen özel teşebbüs' (H. Macmillan) karışımında yatmaktadır.

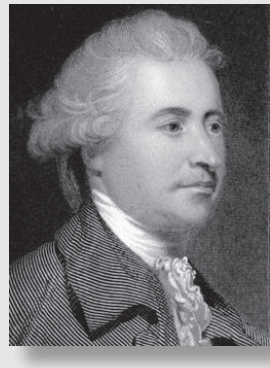
Doğal aristokrasi: Yetenek ve liderliğin, çaba ya da kendini geliştirme yoluyla edinilemeyen, doğuştan gelen ya da yaradılıştan gelen nitelikler olduğu fikri.

Soylu yükümlülüğü (*noblesse oblige*): (Fransızca) Sözcük anlamıyla, 'soyluluğun yükümlülükleri'; genel anlamda, daha az şanslı veya daha az ayrıcalıklı olanlara rehberlik etme veya koruma sorumluluğu.

Toryizm: Muhafazakârlık içinde bir hiyerarşi inancıyla, bir gelenek vurgusuyla ve görev ve organizmacılığa verilen destekle nitelenen ideolojik bir duruş.

Önemli Şahsiyetler

Edmund Burke (1729–97)

Dublin doğumlu İngiliz devlet adamı ve çoğu zaman Anglo-Amerikan muhafazakâr geleneğinin babası olarak görülen siyasal teorisyendir. Burke'ün kalıcı şöhreti, başta *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler* (*Reflections of the Revolution in France*, [1790] 1968) olmak üzere, Fransız Devrimi'nin eleştirisi olan bir dizi esere dayanmaktadır. Burke, Amerikan Devrimi'ne sempati duymuş olmasına rağmen, bilgeliğin büyük ölçüde deneyim, gelenek ve tarih içinde yattığını ileri sürerek, Fransız siyasetinin özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi soyut ilkelere uygun olarak yeniden gözden geçirilmesi girişimini derinden eleştiriyordu. Bununla birlikte Fransız monarşisinin, 'muhafaza etmek için değiştirmeyi' inatla reddetmiş olmasından dolayı kendi kaderinden kısmen sorumlu olduğunu savundu. Burke yönetimin kötülüğü önleyebileceğini, ancak iyiliği nadiren geliştirdiğini kabullenen kötümser bir yönetim görüşüne sahipti. Serbest piyasa ekonomisini 'doğal yasası'nı yansıttığı gerekçesiyle destekledi.

Hıristiyan demokrasi: Toplumsal piyasa ilkeleri ile nitelikli müdahaleciliğe bağlılığı ile tanımlanan Avrupa muhafazakârlığı içindeki ideolojik bir eğilim.

1945'ten sonra, en katı biçimde Avrupa Hıristiyan Demokratlarının (Christlich Demokratische Union Deutschlands - CDU) "sosyal piyasa" (bkz. s. 209) felsefesinde geliştirilen **Hıristiyan demokrasi** ilkelerini benimseyen Kıta Avrupalı muhafazakârlar tarafından son derece benzer sonuçlar çıkarıldı. Bu felsefe, özel teşebbüs ve rekabetin erdemlerini öne çıkardığı ölçüde bir pazar stratejisini kucaklamaktadır, ancak kazanılan refahın daha geniş toplumsal yarar uğruna kullanılması gerektiğine inanması yönünden toplumsaldır. Bu tür bir duruş, organik bir toplum görüşünü geliştiren ve toplumsal uyumu vurgulayan Katolik toplumsal teoriden yararlanmaktadır. Bu yüzden Hıristiyan demokrasi, 'toplumsal ortaklık' nosyonuyla birbirine bağlanan kiliseler, sendikalar ve iş grupları gibi ara kurumların önemini vurgulamaktadır. Modern muhafazakârlık düşüncesinin ataerkil damarı genellikle 'şefkatli muhafazakârlık' fikriyle ilişkilendirilmektedir.

Yeni Sağ

Yeni Sağ, muhafazakâr düşüncede, hem 1945 sonrasındaki devlet müdahalesi yönündeki akıntıya karşı, hem de liberal ya da ilerici toplumsal değerlerin yayılmasına karşı bir tür karşı devrim anlamına gelen bir sapmayı temsil etmektedir. Yeni Sağ fikirler, 1970'lere kadarki ve savaş sonrası dönemdeki

Önemli Şahsiyetler

Friedrich von Hayek (1899–1992)

Avusturyalı iktisatçı ve siyaset felsefecisidir. London School of Economics ile Chicago, Freiburg ve Salzburg Üniversitelerinde ders veren bir akademisyen olan Hayek, 1974'te Nobel Ekonomi Ödülü'nü aldı. 'Avusturya Okulu' olarak adlandırılan ekolün bir savunucusu olarak bireycilik ve piyasa düzeninin kararlı bir inananı ve sosyalizmin amansız bir eleştirmeniydi. *Kölelik Yolu* (*The Road to Serfdom*, 1948), ekonomik müdahaleciliğe saldıran öncü bir çalışmaydı. *Özgürlüğün Anayasası* (*The Constitution of Liberty*, 1960) ve *Hukuk, Yasama ve Özgürlük* (*Law, Legislation and Liberty*, 1979) gibi daha sonraki çalışmalarda Hayek, siyaset felsefesinde temalar geliştirdi. Hayek'in yazıları liberal ve muhafazakâr öğeleri kaynaştırdı ve doğmakta olan Yeni Sağ üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip oldu.

refah patlamasının sona ermesiyle işaret edilen Keynesçi sosyal demokrasinin açık başarısızlığı ile toplumsal çöküş ve otoritenin gerilemesine ilişkin giderek artan kaygı arasındaki bağlantı noktasına kadar geriye götürülebilir. Bu tür fikirlerin en büyük etkisi Birleşik Krallık ve ABD'de görüldü ve bu fikirler bu ülkelerde sırasıyla Thatcherizm ve Reaganizm şeklinde ifade edildi. Bu fikirler ayrıca devlet yönelimli örgütlenme biçiminden, piyasa yönelimli örgütlenme biçimlerine doğru genel bir kaymayı sağlamada daha geniş bir etkiye, hatta dünya çapında bir etkiye de sahip oldular. Bununla birlikte, genellikle 'neo-liberalizm' ve 'yeni muhafazakârlık' olarak adlandırılan iki farklı geleneği evlendirme girişimi anlamındaki Yeni Sağ pek de tutarlı ve sistematik bir felsefe oluşturmaz. Bu iki gelenek arasında ideolojik bir gerilim bulunmasına rağmen, bunlar güçlü, ama minimal bir devlet ya da Andrew Gamble'ın (1981) sözleriyle 'serbest ekonomi ve güçlü devlet" hedefini destekleme konusunda birleştirilebilirler.

Neo-Liberalizm

Neo-liberalizm (bkz. s. 224), Friedrich Hayek ve Milton Friedman (bkz. s. 216) gibi serbest piyasa ekonomistlerinin ve Robert Nozick (bkz. s. 116) gibi filozofların yazılarında geliştirilen klasik siyasal ekonominin güncellenmiş bir versiyonudur. Neo-liberalizmin temel sütunları piyasa ve bireydir. Temel neo-liberal amaç, düzenlenmemiş piyasa kapitalizminin verimlilik, büyüme ve yaygın refah getireceği inancıyla 'devletin sınırlarını geriye çekmek'tir. Bu görüşe göre, devletin 'ölü eli' girişimi baltalar ve teşebbüs ce-

Dadı devlet: Kapsamlı sosyal sorumluluklara sahip bir devlet; terim refah programlarının haksız ve bireyi alçaltıcı olduğunu ima etmektedir.

Müsamahakârlık: İnsanların kendi ahlakî tercihlerini yapmalarına izin verme istekliliği; müsamahakârlık, otoriter değerlerin olmadığını varsayar.

saretini kırar; yönetim, iyi niyetli bile olsa, insanî ilişkiler üzerinde şaşmaz biçimde zarar verici bir etkiye sahiptir. Bu durum, liberal Yeni Sağ'ın mülk sahipliği siyasetine olan ilgisinde ve devlet teşebbüsü karşısında özel teşebbüsün ya da millîleştirmenin tercih edilmesinde yansıma bulmaktadır: kısacası, 'özel, iyidir; kamusal, kötüdür.' Bu tür fikirler, Margaret Thatcher'ın 'toplum diye bir şey yoktur, sadece bireyler ve onların aileleri vardır' biçimindeki ünlü iddiasında ifade edilen yontulmamış bir bireycilik biçimiyle ilişkilidir. **'Dadı devlet'** bu düşüncede, bir bağımlılık kültürü besleyen ve piyasada seçim özgürlüğü olarak anlaşılan özgürlüğün altını oyan devlet olarak görülmektedir. Neo-liberalizmde bunun yerini, kendi kendine yardım, bireysel sorumluluk ve girişimcilik inancı alır. Bu tür fikirlerin, bazıları tarafından neo-liberal küreselleşme olarak görülen küreselleşme (bkz. s. 221) süreci yoluyla geliştirildiği yaygın biçimde düşünülmektedir.

Yeni Muhafazakârlık

Yeni-muhafazakârlık 19. Yüzyıl'ın muhafazakâr toplumsal ilkelerini yeniden savunmaktadır. Muhafazakâr Yeni Sağ, her şeyden önce, otoriteyi onarmayı ve geleneksel değerlere, özellikle de aile, din ve ulusla ilişkili olan değerlere geri dönmeyi istemektedir. Paylaşılan değerler ve ortak bir kültür, toplumsal uyum üretirken ve uygar var oluşu olanaklı kılarken, otoritenin, disiplin ve saygı üretmesi nedeniyle toplumsal istikrarı güvence altına aldığı düşünülmektedir. Bu nedenle yeni muhafazakârlığın düşmanları, 1960'ların değerleri olarak düşünülen, **müsamahakârlık,** benlik kültü ve 'kişinin başkalarına aldırış etmeksizin kendi işine bakması'dır. Aslında, ABD'de kendilerini yeni muhafazakâr olarak adlandıranların çoğu, Kennedy-Johnson döneminin ilerici reformları konusunda hayal kırıklığına uğrayarak büyüyen eski liberallerdir. Yeni muhafazakârlığın bir başka yönü, çatışma dolu ve doğaları gereği istikrarsız olmaları nedeniyle çok-kültürlü ve çok-dinli toplumların ortaya çıkışını endişe ile izleme eğilimidir. Bu duruş ayrıca hem çok-kültürcülüğe (bkz. s. 257), hem de BM ve AB gibi ulus-üstü kurumların artan etkisine kuşkuyla bakan dar görüşlü bir milliyetçilik biçimiyle bağlantılı olma eğilimindedir. Yeni muhafazakârlık ayrıca, dış politikaya ilişkin olarak, özellikle Genç George Bush'un yönetimi altındaki ABD'de, ABD'nin küresel hükümranlığını, kısmen askerî olarak dayatılan 'rejim değişiklikleri' yoluyla sağlamlaştırma çabasıyla ilişkili olan farklı bir yaklaşım geliştirdi.

Sosyalizm

Sosyalist fikirler, 17. Yüzyıl'ın Düzleyicilerine (*Levellers*) ve Kazıcılarına (*Diggers*) ya da Thomas More'un Ütopya'sına (*Utopia*, [1516] 1965) ya da hatta Platon'un *Devlet*'ine (*Πολιτεία*) kadar geriye götürülebilse de, sosyalizm, 19. Yüzyıl'ın başlarına kadar siyasal bir öğreti olarak şekillenmedi. Sosyalizm sanayi kapitalizminin ortaya çıkışına karşı bir tepki olarak gelişti. Sosyalizm, ilk olarak, fabrika üretiminin yaygınlaşmasıyla tehdit edilen esnaf ve zanaatkârların çıkarlarını dile getirdi; ancak, kısa bir süre sonra, erken dönem sanayileşmesinin 'fabrika yemi' olan büyüyen sanayi işçileri sınıfıyla ilişkilendirildi. En erken biçimlerinde sosyalizm, köktenci (bkz. s. 96), ütopik ve devrimci bir karaktere sahip olma eğilimindeydi. Amacı, piyasa mübadelesine dayalı kapitalist bir ekonomiyi ortadan kaldırmak ve onu, genel olarak ortak mülkiyet ilkesi üzerine inşa edilecek, niteliksel olarak farklı bir sosyalist toplumla değiştirmekti. Bu sosyalizm biçiminin en etkili temsilcisi, fikirleri 20. Yüzyıl komünizminin temellerini oluşturan Karl Marx (bkz. s. 78) idi.

Ancak 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren, çalışan sınıfların çalışma koşullarının ve ücretlerin iyileştirilmesi ve sendikalar ile sosyalist siyasî partilerin büyümesi yoluyla onların kapitalist toplumla aşamalı olarak bütünleşmesini ifade eden reformcu bir sosyalist gelenek ortaya çıktı. Bu sosyalizm türü, 'parlamenter yol'un benimsenmesiyle gerçekleştirilen barışçıl, aşamalı ve yasal bir sosyalizm olasılığını ilan etti. Reformcu sosyalizm iki kaynağa dayanıyordu. Birincisi, Robert Owen (1771–1858), Charles Fourier (1772–1837) ve William Morris (1834–96) gibi düşünürlerle bağlantılı olan hümanist bir etik sosyalizm geleneğiydi. İkincisi, ilk olarak Eduard Bernstein (bkz. s. 81) tarafından geliştirilen bir **revizyonist** Marksizm biçimiydi.

Böylece 20. Yüzyıl'ın büyük bir bölümünde, sosyalist hareket, iki rakip kampa bölündü. Lenin ve Bolşevikler örneğinin peşinden giden devrimci sosyalistler, kendilerini 'komünistler' olarak adlandırırken, bir anayasal siyaset biçimi uygulayan reformist sosyalistler, giderek artan biçimde 'sosyal demokrasi' olarak adlandırılacak şeyi benimsediler. Bu rekabet sadece sosyalizmin gerçekleştirilmesinin en uygun araçları konusunda değildi, ama aynı zamanda sosyalist hedefin kendisinin doğasına hakkındaydı. Sosyal demokratlar, ortak mülkiyet ve planlama gibi köktenci ilkelere sırtlarını döndüler ve sosyalizmi, refah, yeniden dağıtım ve iktisadî idare yönlerinden yeniden biçimlendirdiler. Ancak sosyalizmin her iki biçimi de, 20. Yüzyıl'ın sonlarında, bazılarını 'sosyalizmin ölümü'nü ve post-sosyalist bir toplumun ortaya çıkışını ilan etme konusunda cesaretlendiren krizler yaşadı. Bu süreçteki en dramatik olay, 1989-91 Doğu Avrupa devrimlerinin neden olduğu komünizmin çöküşüydü; ama aynı zamanda sosyal de-

Revizyonizm: Orijinal veya yerleşik inançların modifiye edilmesi; revizyonizm ilkenin terkedilmesi ya da bir kanaat kaybı anlamına gelebilir.

Sosyalizm

Temel Fikirler

Cemaat: Sosyalizmin özü, insanî varlıkların toplumsal yaratıklar olduğu ve bu toplumsal yaratıkların ortak bir insanlık olgusunun var oluşuyla ilişkilendirildiklerine yönelik vizyonudur. Şair John Donne'un söylediği gibi, 'hiçbir insan kendi başına bir Ada değildir; her insan, Kıtanın bir parçası, okyanusun bir kısmıdır.' Bu vizyon cemaatin önemine işaret etmekte ve bireysel kimliğin, toplumsal etkileşimle, toplumsal grup ve kolektif organ üyeliğiyle biçimlendirilme düzeyine vurgu yapmaktadır. Sosyalistler, doğa karşısında yetiştirmeyi vurgulama ve bireysel davranışları, doğuştan gelen niteliklerden çok, temel olarak, toplumsal etmenler yönünden açıklama eğilimindedir.

Kardeşlik (Fraternity): İnsanî varlıklar ortak bir insanlığı paylaştıklarından, birbirlerine bir yoldaşlık veya kardeşlik duygusuyla bağlıdır (*Fraternity* kelimenin tam anlamıyla 'kardeşlik' anlamına gelmektedir, ancak buradaki bağlamda tüm insanları kucaklamak için genişletilmiştir). Bu kavram sosyalistleri rekabete karşı işbirliğini tercih etmeye ve bireycilik (bkz. s. 243) karşısında kolektivizmi desteklemeye teşvik etmektedir.

Toplumsal eşitlik: Eşitlik (bkz. s. 665) sosyalizmin temel değeridir. Sosyalizm bazen bir eşitlikçilik biçimi olarak, eşitliğin diğer değerler karşısında öncelikli olduğuna ilişkin inanç olarak resmedilmektedir. Sosyalistler özellikle fırsat eşitliğinin zıddı olarak bir gelir eşitliği olan toplumsal eşitliğin önemini vurgulamaktadır. Sosyalistler bir toplumsal eşitlik önleminin, bireylerin kendilerini diğer yoldaş insanlarla özdeşleştirmelerini teşvik etmesi yoluyla toplumsal istikrar ve uyumun temel güvencesi olduğuna inanmaktadır. Toplumsal eşitlik ayrıca yasal ve siyasal hakların kullanılmasına temel sağlamaktadır. Ancak, sosyalistler, toplumsal eşitliğin hangi düzeye kadar getirilebileceği ve getirilmesi gerektiği konularında hemfikir değildir. Marksistler, üretim zenginliğinin kolektifleşmesiyle ortaya çıkan mutlak toplumsal eşitliğe inanmışken, gelirlerin eşitlenmesinden daha çok genellikle fırsatların eşitlenmesiyle ilgilenen sosyal demokratlar maddî eşitsizliklerin yalnızca daraltılmasından yanadır.

mokrasinin de geleneksel ilkelerinden sürekli bir geri çekilişi söz konusuydu ki bazıları bu geri çekilişin sosyal demokrasiyi modern liberalizmden ayırt edilemez hale getirdiğini ileri sürecekti.

Marksizm

Teorik bir sistem olarak Marksizm, modern dönemde Batı kültürüne ve entelektüel sorgulamaya hâkim olan liberal rasyonalizme temel alternatifi oluşturmuştur. Marksizm, ayrıca, uluslararası komünist hareket biçimindeki siyasal bir güç olarak, en azından 1917–91 döneminde, Batı kapitalizminin en büyük düşmanı olarak görülmüştür. Bu durum Marksizmi ele almada temel bir zorluğa vurgu yapmaktadır: Bu zorluk, Karl Marx ve Friedrich Engels'in (1820–95) klasik eserlerinden türetilen toplumsal bir felsefe olarak Marksizm ile birçok yönden klasik ilkelerden ayrılan ve revize edilen 20. Yüzyıl komünizmi olgusu arasındaki farklılıktır. Dolayısıyla, 20. Yüzyıl'ın sonlarındaki komünizmin çöküşünün Marksizmin siyasal bir ideoloji olarak ölümünün işareti sayılması gerekmez; aslında bu çöküş şimdilerde

İhtiyaç: Eşitliğe duyulan sempati ayrıca, maddî yararların sadece liyakat veya çalışma temelinde değil, ihtiyaç temelinde dağıtılması gerektiği yönündeki sosyalist inancı yansıtmaktadır. Bu ilkenin klasik formülasyonu, Marx'ın komünist dağıtım ilkesinde bulunmaktadır: 'her birinden kendi yeteneğine göre, her birine kendi ihtiyacına göre.' Bu ilke, temel ihtiyaçların (açlık, susuzluk, barınma, sağlık, kişisel güvenlik vb.) karşılanmasının, değer taşıyan bir insanî var oluşun ve toplumsal yaşama katılımın önkoşulu olduğu inancını yansıtmaktadır. Bununla birlikte, açıktır ki, ihtiyaca göre dağıtım, insanların sadece maddî güdülerle değil ahlakî güdülerle de motive edilmelerini gerektirmektedir.

Toplumsal sınıf: Sosyalizm çoğu zaman bir sınıf siyaseti ile ilişkilendirilmiştir. Birincisi, sosyalistler toplumu gelir ya da zenginliğin dağılımı yönünden analiz etme eğiliminde olmuşlardır ve bu yüzden toplumsal sınıfları (bkz. s. 236) önemli (genellikle en önemli) bir toplumsal bölünme çizgisi olarak görmüşlerdir. İkincisi, sosyalizm, geleneksel olarak, ezilen ve sömürülen bir işçi sınıfının (ancak tanımlanmış) çıkarlarıyla ilişkilendirilmiştir ve geleneksel olarak, işçi sınıfını toplumsal değişimin, hatta toplumsal devrimin bir faili olarak kabul etmiştir (bkz. s. 141). Bununla birlikte sınıfsal bölünmeler tedavi edilebilmektedir: Sosyalist hedef ya ekonomik ve toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ya da bu eşitsizliklerin esaslı biçimde azaltılmasıdır.

Ortak sahiplik: Sosyalizm ve ortak sahiplik arasındaki ilişki derin biçimde tartışmalı olmuştur. Bazıları ortak sahipliği sosyalizmin kendisinin sonu olarak görmektedir ve diğer bazıları ortak sahipliği sadece daha geniş bir eşitlik üretmenin bir aracı olarak görmektedir. Ortak sahipliğe ilişkin sosyalist iddia şudur ki, (ister Sovyet tarzı devlet kolektifleştirmesi biçiminde olsun, ister seçici millîleştirme [bir 'karma ekonomi'] biçiminde olsun) özel mülkiyetin bencilliği, açgözlülüğü ve toplumsal bölünmeyi ilerlettiği düşünüldüğünden, ortak sahiplik, maddî kaynakların ortak yararın hizmetine koşulmasının bir aracıdır. Bununla birlikte, modern sosyalizm, sahiplik siyasetine ilişkin bu dar düşüncesinden uzaklaşmış bulunmaktadır.

Leninizm ve **Stalinizm**in kalıntılarından ayrılmış olan Marksizme yaşam için taze bir soluk alma imkânı verebilir.

Marx'ın fikirleri ve teorileri, ölümünden sonra büyük ölçüde, yaşamı boyunca iş arkadaşı olan Engels'in, Alman sosyalist lider Karl Kautsky'nin (1854–1938) ve Rus teorisyeni Georgi Plekhanov'un (1856–1918) yazılarıyla daha geniş bir okuyucu kitlesine ulaştı. Genellikle '**diyalektik materyalizm**' (Marx tarafından değil Plekhanov tarafından icat edilen bir adlandırma) olarak adlandırılan, daha sonraları Sovyet komünizminin temeli olarak kullanılan, bir ortodoks Marksizm biçimi oluştu. Bu 'kaba' Marksizm, mekanistik teorilere ve tarihsel determinizme, kuşkusuz, Marx'ın kendi eserlerinin yaptığından daha ağır bir vurgu yaptı.

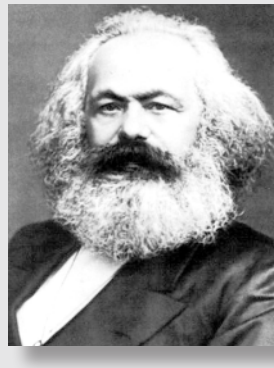
Leninizm: Lenin'in; proletaryayı sınıf bilincine yükseltmek için bir 'öncü' partiye olan ihtiyaca ilişkin inancı başta olmak üzere Marksizme yaptığı teorik katkılar.

Stalinizm: Stalin SSCB'sinin yapıları; özellikle sistematik ve acımasız siyasal baskıyla ilişkili olan merkeziyetçi bir ekonomi.

Diyalektik materyalizm: Ortodoks komünist devletlerde entelektüel yaşama hâkim olan ham ve determinist Marksizm biçimi.

Önemli Şahsiyetler

Karl Marx (1818–83)

Genellikle 20. Yüzyıl komünizminin babası olarak resmedilen Alman filozof, iktisatçı ve siyasal düşünürdür. Bir üniversite öğretmeni olarak yaptığı kısa bir kariyerden sonra Marx, gazeteciliğe başladı ve giderek artan biçimde sosyalist harekete dahil oldu. Prusya'dan sürgün edildikten sonra Londra'ya yerleşti ve yaşamının geriye kalanında aktif bir devrimci ve yazar olarak çalıştı; arkadaşı ve yaşam boyu işbirliği yaptığı Friedrich Engels tarafından desteklendi. Marx 1864'te Birinci Enternasyonal'in kurulmasına yardım etti ki Birinci Enternasyonal Marx'ın destekçileri ile Bakunin'in önderliğindeki anarşistler arasındaki artan çatışma nedeniyle 1871'de çöktü. Marx'ın klasik eseri üç ciltlik *Kapital* idi (*das Kapital,* [1867, 1885, 1894] 1970). En meşhur ve en kolay anlaşılır eseri *Komünist Manifesto*'dur (*Manifest der Kommunistischen Partei*, [1848] 1967).

Klasik Marksizm

Klasik Marksizmin özü ya da Marx'ın Marksizmi, Engels'in 'materyalist tarih anlayışı' ya da **tarihsel materyalizm** olarak tanımladığı bir tarih felsefesidir. Bu felsefe, iktisadî yaşamın önemine ve insanların kendi geçim araçlarını ürettikleri ve yeniden ürettikleri koşullara vurgu yapmaktadır. Marx, zorunlu olarak 'üretim tarzı'ndan ya da ekonomik sistemden oluşan ekonomik 'temel'in 'ideolojik' ve 'siyasal' üstyapıyı koşullandırdığını ya da belirlediğini savundu. Hegel'i (bkz. s. 104) izleyen Marx, tarihsel değişimin itici gücünün, rekabet eden güçler arasında daha yüksek bir gelişme evresine yol açan karşılıklı bir etkileşim süreci olarak diyalektik olduğuna inandı. Bu model, materyalist versiyonunda, tarihsel değişimin, bir 'üretim tarzı' içinde sınıf çatışması biçiminde yansıma bulan içsel çelişkilerin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Bu nedenle kapitalizm daha önceki tüm sınıflı toplumlarda olduğu gibi çöküşe mahkûmdur; bu durumda, üretken zenginliğin sahipleri olan burjuvazi ya da kapitalist sınıf ile aslında 'ücretli köleler' olan proleterya arasındaki çatışmanın sonucu olarak çöküşe mahkûmdur. Bu çatışma uzlaştırılamaz niteliktedir, çünkü burjuvazinin, proleteryanın 'artı-değer'ini çekip alarak yaşaması dolayısıyla, proletarya, kapitalizmde zorunlu olarak ve sistematik bir biçimde sömürülmektedir.

Tarihsel materyalizm: Ekonomik koşulların, son kertede, hukuku, siyaseti, kültürü ve toplumsal var oluşun diğer yönlerini biçimlendirdiğini ileri süren Marksist teori.

Marx'a göre, kaçınılmaz olan proleter devrim, derinleşen bir dizi krizin proletaryayı tam sınıf bilincine sahip hale getirmesiyle

hemen meydana gelecektir. Bu kriz, çalışan kitlelerin, sömürüldükleri gerçeğinin farkına varmalarına ve böylece devrimci bir güç haline gelmelerine olanak tanıyacaktı. Proleter devrim, '**proletarya diktatörlüğü**'yle nitelenen, geçiş dönemi niteliği taşıyan 'sosyalist' bir gelişme dönemine öncülük edecekti. Ancak sınıf çelişkileri sönümlendikçe ve tam anlamıyla komünist bir toplum ortaya çıktıkça bu proleter devlet 'pörsüyecek'tir ki bunun anlamı komünist bir toplumun hem sınıfsız, hem de devletsiz olacağıdır. Bir 'mal üretimi' sistemi, 'kullanım için üretim' esasına dayalı ve gerçek insanî ihtiyaçların karşılanmasına uyarlanmış bir sistemin ortaya çıkmasına neden oldukça, 'her bir kişinin özgür gelişimi, herkesin özgür gelişiminin önkoşulu haline gelecektir' (Marx).

Ortodoks Komünizm

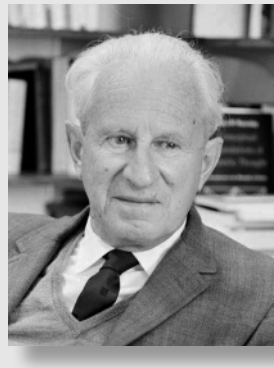
Marksizm, uygulamada, Sovyet komünizmi (bkz. s. 410) deneyimiyle ve özellikle de ilk iki Sovyet lideri olan V. İ. Lenin ile Joseph Stalin'in (1879–1953) katkısıyla ayrılamaz bir biçimde ilişkilidir. Gerçekten de, 20. Yüzyıl komünizmi, en iyi, bir Marksizm-Leninizm formunda anlaşılmaktadır: Yani 20. Yüzyıl komünizmi, bir dizi Leninist teori ve doktrin tarafından modifiye edilmiş ortodoks Marksizm olarak en iyi şekilde anlaşılmaktadır. Lenin'in Marksizme yaptığı temel katkı, onun devrimci veya öncü parti teorisiydi. Bu teori, Lenin'in, burjuva fikir ve inançlarıyla aldatılan proletaryanın, devrimci potansiyelini gerçekleştiremeyeceği korkusunu yansıtıyordu, çünkü proleterya 'sendikal bilincin' ötesine geçemezdi: Sendikal bilinç, kapitalizmi devirmekten çok, çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirmeye yönelik bir arzu idi. Bu yüzden de 'işçi sınıfının öncüsü olarak' hizmet edecek, Marksizmle donatılmış devrimci bir partiye ihtiyaç duyuluyordu. Profesyonel ve adanmış devrimcilerden oluşan bu 'öncü' ya da 'Leninist' parti, zamanla, dünyanın her yerinde komünist partiler için bir model haline geldi.

Ancak SSCB, Stalin'in 1930'lardaki 'ikinci devrimi'nden, 1917'deki Bolşevik Devrimi'nde etkilenmiş olduğundan daha derin biçimde etkilendi. Stalin, Sovyet toplumunu yeniden şekillendirirken, 1945 sonrası dönemde Çin, Kuzey Kore ve Küba gibi devletler ile Doğu Avrupa'nın bütünü tarafından izlenen ortodoks bir komünizm modeli yarattı. 'İktisadî Stalinizm' olarak adlandırılabilecek bu sistem, özel teşebbüsün hızlı ve bütüncül biçimde ortadan kaldırılmasına neden olan birinci Beş Yıllık Plan'ın 1928'de uygulamaya konmasıyla başlatıldı. Bunu 1929'da tarımın kolektifleştirilmesi takip etti. Bütün kaynaklar devletin kontrolü altına alındı ve Devlet Planlama Komitesi (*Gosplan*) tarafından hükmedilen bir merkezî planlama sistemi kuruldu. Stalin'in yaptığı siyasal değişiklikler de bundan daha az dramatik değildi. Stalin, 1930'lar boyunca SSCB'yi, Komü-

Proletarya diktatörlüğü: Karşı devrimi önlemek ve kapitalizmden komünizme geçişi gözetmek için kurulan geçici bir proleter devlet.

Önemli Şahsiyetler

Herbert Marcuse (1898–1979)

Alman siyaset felsefecisi, toplumsal kuramcı ve Frankfurt Okulu'nun kurucularındandır. Hitler Almanya'sından gelen bir mülteci olan Marcuse, 1934'ten itibaren ABD'de yaşadı. Ağırlıklı olarak Hegel ve Freud'a dayanan bir neo-Marksizm biçimi geliştirdi. Marcuse, 1960'larda Yeni Sol'un öncü düşünürü ve öğrenci hareketinin bir 'mürşit'i olarak kendini gösterdi. Gelişmiş sanayi toplumunu, tartışma ve müzakereyi bastırıp muhalefeti soğuran bütüncül bir baskı sistemi olarak betimledi. Umutları proletaryaya değil ama gelişmekte olan ülkelerdeki öğrenciler, etnik azınlıklar, kadınlar ve işçiler gibi marjinalleştirilmiş gruplara dayanıyordu. En önemli eserleri arasında *Akıl ve Devrim* (*Reason and Revolution*, 1941), *Eros ve Uygarlık* (*Eros and Civilization*, 1958) ve *Tek Boyutlu İnsan* (*One Dimensional Man*, 1964) bulunmaktadır.

nist Parti'den, devlet bürokrasisinden ve ordudan gelen bütün muhalefet kalıntılarından ve tartışmalardan temizleyen bir dizi tasfiye yoluyla kişisel bir diktatörlüğe dönüştürdü. Aslında Stalin SSCB'yi sistematik sindirme, baskı ve terörle işleyen totaliter bir diktatörlüğe dönüştürdü.

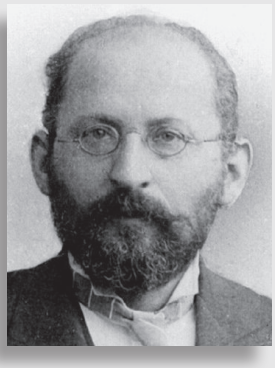
Ortodoks komünizmin daha acımasız özellikleri, Stalin'in 1953'te ölümünden sonra hayatta kalmamış olsa da Leninist partinin temel ilkeleri (hiyerarşik örgütlenme ve disiplin) ile iktisadî Stalinizmin temel ilkeleri (devlet kolektivizasyonu ve merkezî planlama) reform baskısına karşı inatçı bir şekilde direndiler. Bu direnişe Gorbaçov'un ***perestroika*** adlı reform süreciyle (1985–91) vurgu yapıldı ki söz konusu direniş yalnızca planlama sisteminin başarısızlıklarını açığa çıkarmayı başardı ve uzun süredir bastırılmış siyasal güçleri serbest bıraktı. Bunlar, nihayetinde, Sovyet komünizmini, Troçki'nin (bkz. s. 543) çok farklı koşullarda söylediği 'tarihin çöp sepeti'ne yolladılar. Ancak, piyasa reformlarını benimsemesine rağmen, siyasal Stalinizm Çin'de hayattadır ve Kuzey Kore tam bir ortodoks komünist rejim olarak kalmaya devam etmektedir. Komünizmin 1989–91 dönemindeki çöküşü (bkz. s. 83), yaygın biçimde, modern dönemin en önemli ideolojik olayı olarak görülmektedir.

Neo-Marksism

Marksizmin daha karmaşık ve güç algılanan bir biçimi Batı Avrupa'da gelişti. Batı Marksizmi ya da neo-Marksizm (bkz. s. 111), mekanik ve alenen bilimsel olan Sovyet Marksizminin kavramlarına karşıt biçimde, Hegelci

Önemli Şahsiyetler

Eduard Bernstein (1850–1932)

Alman sosyalist politikacı ve teorisyendir. Alman SPD'nin (Sozialdemokratische Partei Deutschlands) ilk üyelerinden olan Bernstein, ortodoks Marksizmi gözden geçirme ve modernleştirme girişimi olan revizyonizmin önde gelen savunucularından biri oldu. İngiliz Fabianizminden ve Kant (bkz. s. 601) felsefesinden etkilenen Bernstein, sınıf savaşının yokluğunu vurgulayan ve sosyalizme barışçıl bir geçiş olasılığını ilan eden büyük ölçüde empirik bir eleştiri geliştirdi. Bu eleştiri *Evrimci Sosyalizm* (*Evolutionary Socialism*, [1898] 1962) adlı eserinde betimlenmektedir. Birinci Dünya Savaşı'na karşı muhalefeti dolayısıyla SPD'yi bıraktı, ancak sonradan geri döndü ve Ebert hükûmetinde (1918–19) ekonomi ve finanstan sorumlu devlet sekreteri olarak görev yaptı. Bernstein sıklıkla modern sosyal demokrasinin kurucu figürlerinden biri olarak görülmektedir.

fikirlerden ve Marx'ın erken dönem eserlerinde bulunan 'yaratıcı İnsan'a yapılan vurgudan etkilenme eğilimindeydi. Başka bir deyişle, insan varlıkları gayri şahsî maddî güçler tarafından kontrol edilen kuklalar olarak değil, tarihin yapıcıları olarak görülüyordu. Neo-Marksistler, iktisat ve siyaset arasında; yaşamın maddî koşulları ile insanların kendi kaderlerini biçimlendirebilme kapasitesi arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu konusunda ısrar ederek, katı 'temel-üstyapı' deli gömleğinden kurtulabiliyorlardı. Bu düşünce sınıf mücadelesine toplumsal analizin başlangıcı ve sonu olarak muamele etme konusundaki bir isteksizliği gösteriyordu.

Macar Marksist Georg Lukács (1885–1971), Marksizmi ilk olarak insancıl bir felsefe şeklinde sunanlardan birisiydi. Lukács, kapitalizmin, işçileri pasif nesnelere ya da pazarlanabilir mallara indirgeyerek insanlıktan uzaklaştırdığı 'şeyleştirme' sürecini vurguladı. Antonio Gramsci, 1929–35 arasında yazdığı *Hapishane Defterleri*'nde (*Quaderni dal Carcere*), kapitalizmin sadece ekonomik tahakkümle değil ama aynı zamanda siyasal ve kültürel faktörlerle sürdürüldüğü düzeye vurgu yaptı. Gramsci bu düzeyi ideolojik 'hegemonya' olarak adlandırdı (bkz. s 174). Daha açık Hegelci bir Marksizm türü 'Frankfurt Okulu' şeklinde adlandırılan okul tarafından geliştirildi. Okulun önde gelen üyeleri Theodor Adorno (1903–69), Max Horkheimer (1895–1973) ve Herbert Marcuse (bkz. s. 80) idi. Frankfurt teorisyenleri, Marksist siyasal ekonomi,

***Perestroika*:** (Rusça) Sözcük anlamıyla, 'yeniden yapılanma' demektir; Sovyet sistemini komünist bir çerçevede liberalleştirme ve demokratikleştirme girişimini ifade eden bir slogandır.

Uygulamada Siyaset

Komünizmin Çöküşü: Liberal Demokrasinin Zaferi mi?

Olaylar: Komünizmin çöküşü çok önemli bir yıl olan 1989 yılı boyunca meydana gelen bir dizi devrimle hızlandırıldı. 1989'da komünist bir rejime karşı yapılan ilk yaygın meydan okuma, Nisan ayında Çin'de başlayan ancak 4 Haziran'da askerî bir saldırı ile bastırılan Pekin'deki Tiananmen Meydanı protestolarıydı. Bununla birlikte Doğu Avrupa'daki olaylar ertesi gün hız kazandı çünkü yeni yasallaştırılan bağımsız sendikal hareket olan Dayanışma, parlamento seçimlerinde meclisi silip süpürdü ki bu sonuç, Eylül ayında Doğu Bloku'ndaki ilk komünist olmayan hükûmetin kurulmasına öncülük etti. Ekim ayında, Macaristan parlamentosu çok-partili seçimlere ve nihayetinde ikinci bir komünist olmayan hükûmetin kuruluşuna olanak tanıyan yasaları kabul etti. SSCB'nin en sağlam Doğu bloku müttefiki olan Doğu Almanya'da, binlerce Doğu Almanyalı Macaristan üzerinden Batı Almanya'ya kaçınca siyasal değişime yönelik baskı şiddetlendi ve büyüyen gösteri dalgası, nihayetinde, 9-10 Kasım gecesi, Soğuk Savaş'ın ve Avrupa'nın Doğu-Batı ayrımının ana sembolü olan Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla sonuçlandı. Barışçıl protesto Çekoslovakya'da ('kadife devrimi') Aralık ayında ve Bulgaristan'da Şubat ayında komünist yönetimin çöküşüne yol açarken, komünist lider Çavuşesku ile karısı Elena'nın 1989'un Noel Gününde hızlı bir şekilde idam edildiği Romanya'da bu süreç daha şiddetliydi. Devrimci kalkışma dönemi, çok-uluslu Sovyet devletinde meydana gelen bir dizi milliyetçi ayaklanmanın ardından, dünyanın ilk komünist devleti SSCB'nin resmî feshiyle, Aralık 1991'de nihaî olarak sona erdi.

Önemi: Komünizmin yıkılışının ideolojik anlamı derin ve geniş kapsamlı olmuştur ve komünizmin yıkılışı bazı anlamlarda, devam eden bir süreçtir. Komünizmin çöküşünün erken dönemdeki hâkim yorumu, Fukuyama (bkz. s. 404) gibi 'tarihin sonu' teorisyenleri tarafından geliştirildi. Bu görüşe göre, Doğu Avrupa'daki ve ötesindeki ortodoks komünist rejimlerin çöküşü, insanlık tarihinin belirleyici son noktası olarak Batı tarzı ve daha özel olarak ABD tarzı liberal demokrasiyi ortaya çıkararak, dünya tarihi açısından önem taşıyan bir ideoloji olan Marksizmin ölümünü gösterdi. Bu nedenle 1989–91 tarihleri arasındaki olaylar, adeta, insan toplumlarının, esasen liberal bir iktisadî ve toplumsal gelişme modeli etrafında birbirlerine yaklaşmaya yönlendirilebilecekleri biçimindeki karşı konulmaz gerçeğe işaret etmektedir çünkü yalnızca Batı liberalizmi, bir taraftan, toplumsal hareketlilik ve maddî güvenlikten sağlanacak yararları ve öte taraftan, devlet müdahalesi olmaksızın kişisel gelişimin sağlanması fırsatını sunabilir. Bu tür bir analiz, komünizmin sadece tüketilmiş bir ideolojik güç olduğunu göstermemektedir, ama aynı

Hegelci felsefe ve Freudçu psikolojinin bir karışımı olan ve 1960'larda Yeni Sol üzerinde önemli bir etkisi olan 'eleştirel teori' olarak adlandırılan teoriyi geliştirdiler. Jürgen Habermas (bkz. s. 139) sonraki kuşak Frankfurt Okulu üyelerine dahil oldu.

Erken dönem eleştirel teorisyenler öncelikle farklı toplumların analiziyle ilgiliyken, daha sonraki teorisyenler dünya meselelerindeki eşitsizliklerin ve asimetrilerin açığa çıkarılmasına daha fazla özen gösterme eğiliminde olmuşlardır. Bu eğilim ABD'nin hegemonik gücü konusuna yapılan vurguda (Cox, 1987) ve bir 'dünya sistemi' olarak kapitalizm analizinde (Wallerstein, 1984) görünür hale gelmiştir.

zamanda, daha geniş biçimlerindeki sosyalizmin, dünyanın, kapitalist olmayan ekonomik sistemlerinin başat örneğinin dramatik başarısızlığı nedeniyle ciddî biçimde tehlikeye düştüğünü de göstermektedir. Bunun bir sonucu olarak sosyal demokrat partiler, bazılarını özgün bir ideoloji olarak sosyalizmin öldüğünü ilan etme konusunda cesaretlendirerek, ılımlılaşma (*de-radicalization*) sürecinden geçmiş bulunmaktadır.

Ancak, 'tarihin sonu' tezinin, en iyi ihtimalle, erken doğum ürünü olduğunu ve en kötü ihtimalle, tümüyle yanlış anlaşılma ürünü olduğunu düşünmek için nedenler bulunmaktadır. İlk olarak, 1989–91 arasından bu yana geçen dönem, liberal demokrasinin ilkeleri etrafında dünya çapındaki ideolojik yakınlaşmaya kesinlikle şahit olmadı. Gerçekten de, liberalizme bazen, Batılı olmayan dünyada, özellikle Müslüman dünyadaki etnik milliyetçi ve köktendinci güçler tarafından daha önce hiç olmadığı kadar aşırı biçimde itiraz edilmiştir. Çin'de ve Doğu ve Güneydoğu Asya'nın pek çok bölgesinde, Konfüçyüsçü fikirlerle diğer yerel fikirler, büyük ölçüde atomcu ve haklar odaklı liberal düşüncenin yayılmasına karşı direnme arzusundan güç alarak, yenilenen bir siyasal geçerlilik kazanmış bulunmaktadır. Benzer biçimde, liberalizmin üstünlüğüne, Batı'daki kalbinde, yeşil siyaset ile feminizm içindeki belirli damarlardan, cemaatçiliğe, çok-kültürcülüğe ve post-modernizme varana kadar uzanan bir ideolojik güçler yelpazesi tarafından meydan okunmuştur. Son olarak, kuşku duyulmayan esnekliğine rağmen, liberal kapitalizmin, toplumsal eşitsizliğe ve istikrarsızlığa yönelik doğal eğilimi göz önünde bulundurulduğunda, herhangi bir zamanda, evrensel bir cazibeye ulaşmasının nasıl olanaklı olacağını anlamak güçtür.

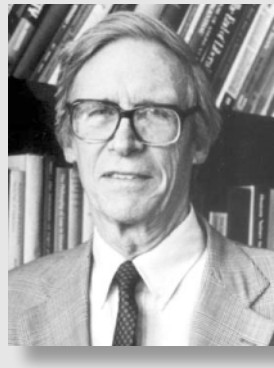
Sosyal Demokrasi

Sosyal demokrasi teorik tutarlılıktan, örneğin, klasik liberalizmin ya da **köktenci sosyalizm**in teorik tutarlılığından yoksundur. Klasik liberalizm ideolojik olarak kendisini piyasaya adamışken ve köktenci sosyalizm ortak sahiplik davasının öncülüğünü yaparken, sosyal demokrasi, piyasa ile devlet arasındaki bir dengeyi, bireyle toplum arasındaki bir dengeyi temsil etmektedir. Sosyal demokrasinin kalbinde, bir tarafta zenginliği üretmenin tek güvenilir mekanizması olarak kapitalizme ilişkin bir kabul,

Köktenci sosyalizm: Kapitalizmi ortadan kaldırmayı ve yerine nitelik bakımından farklı türde bir toplum koymayı amaçlayan bir sosyalizm biçimidir.

Önemli Şahsiyetler

John Rawls (1921–2002)

ABD'li akademisyen ve siyaset felsefecisidir. Önemli çalışması olan *Bir Adalet Teorisi* (*A Theory of Justice*, 1970), İkinci Dünya Savaşı'ndan beridir İngilizcede yazılmış en önemli siyaset felsefesi çalışması olarak görülmektedir. Çalışma, benzer biçimde, hem modern liberalleri, hem sosyal demokratları etkilemiştir. Rawls toplumsal eşitsizliğin, sadece en az avantajlı olanın yararına olduğunda haklılaştırılabileceği inancına dayalı olan 'hakkaniyet olarak adalet' teorisini önerdi. Eşitlik lehine olan bu önvarsayım Rawls'ın şu inancına dayanmaktadır: Kendi yetenek ve becerileri hakkındaki bilgiden mahrum insanların çoğu, eşitsizlikçi bir toplum yerine, eşitlikçi bir toplumda yaşamayı seçerdi. Çoğu insan için, yoksul olma korkusu, zengin olma isteğinden ağır bastığından, yeniden dağıtım ve refah hakkaniyet temelinde savunulabilir. Rawls'ın diğer çalışmaları arasında *Siyasal Liberalizm* (*Political Liberalism*, 1993) ve *Halkların Yasaları* (*The Law of Peoples*, 1999) bulunmaktadır.

diğer tarafta zenginliği piyasa ilkelerinden çok ahlakî ilkelere göre dağıtmaya yönelik bir arzu arasındaki uzlaşma bulunmaktadır. Sosyalistlere göre, piyasaya bu dönüşüm zor ve kimi zaman acı verici bir süreçti ki, ideolojik inançtan çok pratik şartlar ve seçim avantajı tarafından dikte ediliyordu.

Modern sosyal demokrat düşüncenin temel özelliği, toplumdaki ezilenlerle, zayıf ve savunmasız olanlarla ilgili kaygısıdır. Bununla birlikte, sosyal demokrasinin kabaca sosyalist geleneğe hapsedilemeyecek bir anlamı vardır. Sosyal demokrasi şefkat ve ortak bir insanlık yönünden sosyalist bir inançtan, pozitif özgürlük ve eşit fırsatlar yönünden liberal bir bağlılıktan ya da aynı nedenle, ebeveyn görev ve özenine ilişkin olarak muhafazakâr bir duygudan yararlanabilir. Kaynağı ne olursa olsun, sosyal demokrasi genellikle refah devletçiliği, yeniden dağıtım ve sosyal adalet gibi ilkeler temelinde ifade edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk dönemde yaygın olarak kabul edilen Keynesyen sosyal demokrasi formunda, sosyal demokrasi, kapitalizmi devlet müdahalesiyle 'insanîleştirme' konusundaki açık bir istekle ilişkilendirildi. Keynesçi iktisat politikalarının tam istihdamı güvence altına alacağına, karma bir ekonominin, yönetimin iktisadî faaliyeti düzenlemesine yardımcı olacağına ve artan oranlı vergilendirme yoluyla finanse edilen kapsamlı refah önlemlerinin zengin ile yoksul arasındaki uçurumu daraltacağına inanılıyordu.

1980'lerden beri, sosyal demokrasi içinde daha ileri bir revizyonizm süreci oluşmuştur. Bu süreç çeşitli nedenlerle meydana geldi. Her şeyden önce,

sınıf yapısındaki değişiklikler ve özellikle de profesyonel ve bürokratik mesleklerin büyümesi, geleneksel işçi sınıfının çıkarları etrafında odaklanmış sosyal demokrat politikaların, seçimler yönünden artık sürdürülebilir olmadıkları anlamına geliyordu. İkinci olarak küreselleşme, Keynesçilik gibi özellikle ulusal nitelikli olan bütün iktisadî yönetim biçimlerini gereksiz hale dönüştürmek için ortaya çıktı. Üçüncü olarak, millîleştirilmiş sanayiler ile ekonomik planlamanın, en azından gelişmiş devletlerde verimsiz olduğu ispatlandı. Dördüncü olarak, komünizmin çöküşü, sadece devletin kolektifleştirme hareketinin değil ama tüm 'yukarıdan aşağıya' sosyalist modellerin entelektüel ve ideolojik itibarlarının temelini çürüttü. Bu bağlamda siyasetçiler ve siyasal partiler için 'geleneksel' sosyal demokrasiyi yeniden düşünmek ya da yeniden gözden geçirmek giderek artan biçimde moda haline geldi.

Kavram

Üçüncü Yol

Üçüncü yol terimi, hem kapitalizme, hem de sosyalizme yönelik bir alternatif fikrini kucaklamaktadır. Başlangıçta faşistler tarafından kullanılan terim, şimdilerde 'yeni' ya da modernize edilmiş sosyal demokrasiyle sıkıca ilişkilidir. Bu bağlamda üçüncü yol, eski tarz sosyal demokrasiye ve neo-liberalizme bir alternatiftir. Eski tarz sosyal demokrasi reddedilmektedir çünkü söz konusu eski tarz sosyal demokrasi, bilgi temelli ve piyasa odaklı modern ekonomiye uygun olmayan devletçi yapılara bağlıdır. Eski tarz neo-liberalizm reddedilmektedir çünkü toplumun ahlakî temellerinin altını oyan çok kişinin katıldığı bir kavga üretmektedir.

'Yeni' Sosyal Demokrasi

'Yeni' sosyal demokrasi (bazen 'yeni-revizyonizm' ya da 'üçüncü yol' olarak da adlandırılır), Almanya'dan, İtalya'ya ve Hollanda'dan, Birleşik Krallık ile Yeni Zelanda'ya kadar uzanan bir yelpazedeki ülkelerde bulunan sosyal demokrat partilerin, eski tarz sosyal demokrasiyi, en azından neo-liberalizmin seçim yönünden cezbedici olan yönleriyle uzlaştırmak amacıyla yaptıkları çeşitli girişimleri ifade eden bir terimdir. 'Yeni' sosyal demokrasi kesin olmamasına ve bir dizi yoruma maruz kalmasına rağmen, yine de bazı özgün temalar tanımlanabilir. Bu temaların ilki, en azından 'yukarıdan aşağıya' devlet müdahalesi biçimindeki sosyalizmin öldüğü inancıdır: Birleşik Krallık İşçi Partisi kuruluş tüzüğünün 1995 yılında yeniden yazılan ve 'dinamik bir piyasa ekonomisi'nden söz eden 4. Maddesinin tüzükte başka bir alternatifi bulunmamaktadır. Bu temaya, küreselleşmeye ilişkin genel bir kabul ile kapitalizmin, bilgi teknolojisine, bireysel becerilere ve hem iş gücünün, hem de işin esnekliğine öncelik veren bir 'bilgi ekonomisi'ne doğru dönüştüğü biçimindeki bir inanç eşlik etmektedir. Bu açıdan, devlet artık toptancı bir toplumsal yeniden yapılandırma aracı olarak değil ama özellikle eğitimi ve becerileri geliştirerek uluslararası rekabeti ilerleten bir araç olarak görülmeye başlanmıştır.

'Yeni' sosyal demokrat siyasetin bir başka özelliği, sosyalist eşitlikle (bu eşitlik türü bir 'eşit düzeye getirme' biçimi olarak görülmektedir) bağını ko-

parması ve bunun yerine liberal fırsat eşitliği ve liyakat fikirlerini benimsemiş olmasıdır. Yeni revizyonist siyasetçiler genel olarak refah reformlarını benimsemektedir. Bunlar hem 'kendi ayaklarının üzerinde durmak' biçimindeki neo-liberal vurguyu, hem de 'beşikten mezara kadar' refah devleti biçimindeki 'geleneksel' sosyal demokrat taahhüdü, 'insanların kendi kendilerine yetmeleri için onlara yardımcı olmak' ya da eski ABD başkanı Bill Clinton'ın ortaya koyduğu gibi, insanlara 'yardım eli uzatmak, ama bağışta bulunmamak' biçimindeki özü yönünden modern liberal olan inanç lehine reddetmektedir. Bu durum, bir 'çalışma refahı devleti' olarak adlandırılan devletin desteklenmesine yol açmıştır; bu devlette sağlanan yararlar ya da eğitim yönünden verilen yönetim destekleri, çalışmak isteyen ve kendine güvenen bireylere koşullu olarak yapılmaktadır. Öte yandan, 'yeni' sosyal demokrasinin eleştirmenleri, bunun ya piyasa dinamizmini onaylarken, eş zamanlı olarak, piyasanın toplumsal parçalanmışlığa yol açmaya eğilimli oluşuna karşı uyarı yapması dolayısıyla çelişkili olduğunu ya da bir merkez-sol proje olmaktan uzak olarak sağa doğru bir kayma anlamına geldiğini ileri sürmektedir.

DİĞER İDEOLOJİK GELENEKLER

Liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm ideolojik siyasetin alanını hiçbir şekilde tüketmezler. Bununla birlikte diğer ideolojik gelenekler, ya bu temel ideolojilerin dışında ya da bunlara karşıt olarak gelişme eğiliminde olmuşlardır. Söz konusu diğer ideolojiler, önemli ölçüde liberal, muhafazakâr ve/veya sosyalist düşünceye dayandıkları yerlerde, 'daha büyük' ideolojik geleneklerin öğelerini kapsamlarına almaları nedeniyle bir 'çapraz kesişme' niteliğine sahiptir. Bu sonuç, farklı yollarla da olsa, 5. ve 7. Bölümlerde incelenen ideolojik gelenekler olan, sırasıyla, milliyetçilik ve çok-kültürlülük için olduğu kadar, anarşizm, feminizm, yeşil siyaset ve kozmopolitizm için de geçerlidir. Diğer ideolojik geleneklerin, büyük ölçüde, liberalizme, muhafazakârlığa ve sosyalizme muhalefet ederek ortaya çıktığı yerlerde, Batı siyasal geleneğinin kendisinin temel özelliklerine meydan okumaya ve bunları tersine çevirmeye kalkışmalarıyla dikkat çekmişlerdir. Bu sonuç faşizm ile başta siyasal İslam olmak üzere Batılı olmayan ideolojik düşüncenin belirli eğilimleri için geçerlidir.

Faşizm

Liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm 19. Yüzyıl ideolojileri iken, faşizm 20. Yüzyıl'ın bir çocuğudur. Bazıları bunun özel olarak savaşlar arası bir olgu olduğunu söyleyeceklerdir. Faşist inanışların kökleri 19. Yüzyıl'ın sonlarına kadar geriye götürülebilse de, bunlar Birinci Dünya Savaşı ile savaş sonrası tarafından ve özellikle de bu dönemi niteleyen savaş ve devrimin güçlü bir karması tarafından kaynaştırılmış ve biçimlendirilmişlerdir. Faşizmin

Önemli Şahsiyetler

Adolf Hitler (1889–1945)

Alman, Nazi diktatördür. Hitler Avusturyalı bir gümrük memurunun oğluydu. 1919'da, 1921'de lideri olduğu Alman İşçi Partisi'ne (daha sonra Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei (NSDAP) ya da Nazi Partisi oldu) katıldı. 1933'te Almanya Şansölyesi olarak atandı ve bir tek-parti diktatörlüğü kurmuş olduğu ertesi yıl kendisini *Führer* (Lider) ilan etti. Hitler'in, *Kavgam* (*Mein Kampf*, [1925] 1969) adlı eserinde ana hatlarıyla ortaya konan dünya görüşünün temel özelliği, yayılmacı Alman milliyetçiliği ile öldürücü anti-Semitizmi bir tarih teorisi içerisinde kaynaştırma çabasıydı ki bu tarih teorisinde sırasıyla iyiliğin güçleri ile kötülerin güçleri olan Almanlarla Yahudiler arasındaki sonsuz bir savaş bulunuyordu. Hitler'in politikaları, hem İkinci Dünya Savaşı'nın, hem de Yahudi Soykırımı olan Holocaust'un meydana gelmesine, belirleyici olacak biçimde olarak, katkıda bulundu.

başlıca iki tezahürü, Mussolini'nin 1922-43 yılları arasında İtalya'daki faşist diktatörlüğü ve Hitler'in 1933-45 yılları arasında Almanya'daki Nazi diktatörlüğüdür. Neo-faşizm ve neo-Nazizm biçimleri, sıklıkla komünizmin çöküşünden ya da daha yaygın biçimde göç ve çok-kültürlülük (bkz. s. 257) konusundaki artan kaygılardan sonra ortaya çıkan ekonomik krizler ile siyasal istikrarsızlığın bileşiminin avantajlarını kullanarak son yıllarda yeniden yüzeye çıkmış bulunmaktadır.

Faşizm birçok açıdan, Fransız Devrimi'nden beri Batı'nın siyasal düşüncesinde hâkimiyet kurmuş olan fikir ve değerlere karşı bir isyanı oluşturuyordu: İtalyan Faşist sloganı bunu, '1789 öldü' sözcükleriyle ifade ediyordu. Akılcılık, ilerleme, özgürlük ve eşitlik gibi değerler, mücadele, liderlik, iktidar, kahramanlık ve savaş adına alaşağı ediliyordu. Bu anlamda faşizmin bir 'karşıt olma niteliği' ('*anticharacter*') bulunmaktadır. Faşizm büyük ölçüde karşı çıktığı şeyle tanımlanmaktadır; bu bir kapitalizm karşıtlığı, liberalizm karşıtlığı, bireycilik karşıtlığı, komünizm karşıtlığı vb. biçimidir. Bununla birlikte, faşizmi başından sonuna kadar sarmalayan temel bir tema, organik olarak bütünleştirilmiş bir ulusal cemaat imajıdır. Bu imaj 'birlik yoluyla güçlü olmaya' ilişkin bir inançla ifade edilmektedir. Birey, abartısız olarak hiçbir şeydir; bireysel kimlik, cemaatin ya da toplumsal grubun kimliği içinde tümüyle eritilmelidir. Faşist ideal, görev, onur ve kendini feda etme duygularıyla güdülenmiş 'yeni insan'ın, yani bir kahramanın, yaşamını ulusunun ya da ırkının görkemine adamaya ve yüce bir lidere sorgusuz itaat etmeye hazırlanmasıdır.

Ancak tüm faşistler benzer şekilde düşünmezler. İtalyan Faşizmi özü itibariyle, 'totaliter' bir devlete sorgusuz saygı ve mutlak sadakat temeline dayanan aşırı bir devletçilik (bkz. s. 121) biçimiydi. Faşist filozof Gentile'in (1875–1944) dediği gibi, 'her şey devlet için; devlete karşı hiçbir şey; devletin dışında hiçbir şey.' Öte yandan, Alman Nasyonal Sosyalizmi (ya da Nazizm), büyük ölçüde ırkçılık (bkz. s. 190) temeli üzerine inşa edilmişti. Nazizmin iki temel teorisi, Aryanizm (Alman halkının 'üstün bir ırk' olduğu ve dünya hâkimiyetinin onların kaderi olduğuna ilişkin inançtır) ile Yahudileri doğaları gereği kötü olarak tasvir eden ve onların kökünü kurutmayı amaçlayan bir anti-Semitizm (bkz. s. 191) idi. Bu sonuncu inanç, 'Nihaî Çözüm'de ifadesini buldu.

Anarşizm

Anarşizm, siyasî ideolojiler arasında, hiçbir anarşist partinin, en azından ulusal düzeyde, iktidarı kazanmayı hiçbir zaman başaramamış olması yönünden olağan dışıdır. Bununla birlikte, anarşist hareketler, örneğin İspanya, Fransa, Rusya ve Meksika'da 20. Yüzyıl'ın başlarına kadar güçlüydü ve anarşist fikirler, hukukun, yönetimin ve devletin hem erdemli hem de vazgeçilmez olduğuna ilişkin geleneksel inanışa meydan okuyarak siyasal tartışmaları üretken kılmaya devam ettiler. Anarşist düşünce, ayrıca modern anti-kapitalist ya da küreselleşme karşıtı hareket içinde de etkili olmuştur. Anarşizmin ana teması, siyasal otoritenin tüm biçimlerinin ve özellikle de devlet biçiminin, hem kötü, hem de gereksiz olduğuna ilişkin inançtır (anarşi tam olarak 'kuralsız olan' anlamına gelmektedir). Bununla birlikte, özgür bireylerin kendilerine ait işleri gönüllü anlaşma ve işbirliği yoluyla idare ettikleri devletsiz bir topluma ilişkin anarşist tercih iki rakip gelenek temelinde geliştirilmiştir: liberal bireycilik ve sosyalist komüniteryanizm. Bu yüzden anarşizm liberalizm ile sosyalizm arasındaki bir kesişme noktası olarak hem 'ultra-liberalizm'in, hem de 'ultra-sosyalizm'in bir biçimi olarak düşünülebilir.

Devlete karşı olan liberal dava, bireycilik ile özgürlük ve seçimi en üst düzeye çıkarma arzusuna dayanmaktadır. Liberallerin aksine, William Godwin (1756–1836) gibi bireyci anarşistler, yönetim sadece bir tür istenmeyen zorlama biçimi olduğundan, özgür ve rasyonel insanların, işlerini, barışçıl biçimde ve kendiliğinden idare edebileceklerine inanmışlardı. Modern bireyciler, serbest piyasa ekonomisinin aşırı bir versiyonu olan bir **anarko-kapitalizm** biçimi geliştirerek, devlet otoritesinin yokluğunda toplumun nasıl düzenleneceğini açıklamak için genellikle piyasaya bakmışlardır. Bununla birlikte, daha fazla tanınan anarşist gelenek, cemaat, işbirliği, eşitlik ve ortak mülkiyet gibi

Anarko-kapitalizm: Düzenlenmemiş piyasa rekabetinin, devleti gereksiz hale getirerek, tüm toplumsal düzenlemelere uygulanabileceğini savunan anarşist bir gelenek.

sosyalist fikirlerden yararlanmaktadır. Kolektivist anarşistler (bazen toplumsal anarşistler olarak adlandırılırlar), toplumsallaştırılabilir, sürü halinde yaşamaktan hoşlanan ve özü itibariyle işbirlikçi doğalarımızdan kaynaklanan toplumsal dayanışma kapasitesine vurgu yapmaktadırlar. Örneğin Fransız anarşist Pierre- Joseph Proudhon (bkz. s. 559), bu temele dayalı olarak, '**mütekabiliyet'** olarak adlandırdığı kavramı geliştirdi. Rus kökenli Peter Kropotkin (1842–1921) gibi diğer anarşistler, temel ilkeleri ortak mülkiyet, adem-i merkeziyet ve işçilerin öz-yönetimi olan bir **anarko-komünizm** biçimini geliştirdiler. Anarşizmden etkilenen modern düşünürler arasında Noam Chomsky (bkz. s. 278) ve ABD'li liberteryen ve sosyal çevreci Murray Bookchin (1921–2006) bulunmaktadır.

Feminizm

Feminist özlemler Antik Çin'e kadar uzanan toplumlarda dile getirilmiş olsalar da, Mary Wollstonecraft'in (bkz. s. 90) *Kadın Haklarının Bir Savunusu* (*A Vindication of Rights of Woman*, [1792] 1985) adlı eserinin yayınlanmasına kadar gelişmiş bir siyasal teori tarafından desteklenmediler. Aslında, 1840'larda ve 1850'lerde kadınların oy kullanma hareketinin ortaya çıkmasına kadar, feminist fikirler, 'birinci dalga feminizm' olarak adlandırılan biçimiyle daha geniş bir hedef kitlesine ulaşmış değildi. 20. Yüzyıl'ın başlarında Batı ülkelerinin çoğunda kadınlara oy hakkı hareketinin başarıya ulaşması, kadınların hareketini temel amacından ve örgütleyici ilkesinden yoksun bıraktı. Ancak 1960'larda 'ikinci dalga feminizm' ortaya çıktı. Bu dalga büyüyen Kadınların Özgürleşmesi Hareketi'nin (Women's Liberation Movement - WLM) daha radikal ve bazen de devrimci talepleriyle ifade edildi. Feminist teoriler ve doktrinler çeşitlidir, ancak onları birleştiren özellik, kadınların toplumsal rollerini, her ne şekilde olursa olsun, güçlendirmeye yönelik olan ortak bir istektir. Dolayısıyla, feminizmin altında yatan temalar, ilk olarak, toplumun cinsiyete dayalı veya toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikle belirlenmiş olduğu ve ikinci olarak, bu erkek iktidarı yapısının alaşağı edilebileceği ve edilmesi gerektiği temalarıdır.

Feminist düşünce, geleneksel olarak, liberal, sosyalist ve radikal düşünce okulları arasındaki bir bölünme yönünden analiz edilmiştir. Wollstonecraft ve Betty Friedan (bkz. s. 392) gibi **liberal feministler**, kadın tâbiyetini toplumdaki hakların ve fırsatların eşitsiz dağılımı açısından anlama eğili-

Mütekabiliyet (karşılıklılık): Bireylerin veya grupların birbirleriyle vurgunculuk ya da sömürü olmaksızın mal ve hizmet ticareti yaptığı adil ve hakkaniyetli bir değişim sistemi.

Anarko-komünizm: Ortak sahipliği, toplumsal dayanışmanın tek güvenilir dayanağı olarak kabul eden ve böylece devletsizliği sınıfsızlıkla ilişkilendiren anarşist bir gelenek.

Liberal feminizm: Temel amacı, toplumsal cinsiyeti olmayan kişilik inancına dayalı olarak, kadınlara ve erkeklere kamusal alana eşit erişim sağlamak olan feminist bir gelenek.

Önemli Şahsiyetler

Mary Wollstonecraft (1759–97)

İngiliz toplumsal kuramcı ve feministtir. Rousseau'nun demokratik radikalizminden derinden etkilenen Wollstonecraft, kadınlara oy kullanma hakkı verilmesi hareketinin ortaya çıkmasından 50 yıl önce ilk sistematik feminist eleştiriyi geliştirdi. En önemli eseri olan *Kadın Haklarının Bir Savunusu (A Vindication of the Rights of Woman*, [1792] 1985) Lockeçu liberalizmden etkilendi ve 'kişilik' kavramına dayalı olarak kadınların eşit haklarına, özellikle de eğitim hakkına vurgu yaptı. Bununla birlikte, çalışma, çağdaş feminizmin kaygılarıyla ilgili olan kadınlığın kendisinin daha karmaşık bir analizini geliştirdi. Wollstonecraft, anarşist William Godwin'le evliydi ve *Frankenstein'ın yazarı Mary Shelley'nin annesiydi.*

minde olmuşlardır. Bu 'eşit haklar feminizmi' özü yönünden reformisttir. Bu feminizm 'kamusal'ın reformuyla ilgilenmektedir; yani 'özel' ya da ev içi yaşamı yeniden düzenlemekten çok, kadınların yasal ve siyasal statülerini güçlendirme ve eğitime ve kariyere ilişkin beklentilerini iyileştirme konularıyla ilgilenmektedir. Bunun tersine, **sosyalist feministler** genel olarak, kadınların, erkek işçilerin ev içi emek yükünü hafiflettikleri, gelecek kapitalist işçileri yetiştirdikleri, onları eğitmeye yardımcı oldukları ve bir yedek emek ordusu olarak etkinlikte bulundukları yer olan aile ya da ev içi yaşamla sınırlanmış olmalarının ekonomik önemine dikkat çekerek, kadın tâbiyetiyle kapitalist üretim tarzı arasındaki bağlantıları vurgulamaktadırlar.

Ancak, ikinci dalga feminizmin ayırt edici kokusu, esas olarak, geleneksel siyasal doktrinlere dayanmayan bir feminist eleştirinin, yani **radikal feminizm**in ortaya çıkmasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Radikal feministler, toplumsal cinsiyet ayrımlarının toplumdaki en temel ve siyasal açıdan en önemli bölünmeler olduğuna inanmaktadır. Onların görüşüne göre, ister tarihsel, ister çağdaş olsun tüm toplumlar, ataerkillikle (bkz. s. 113) nitelenir ve bu ataerkillik kurumu sayesinde, Kate Millett'ın (1969) ortaya koyduğu gibi, 'yarısı kadın olan nüfus, yarısı erkek olan nüfus tarafından kontrol edilir.' Radikal feministler, bu nedenle, cinsel bir devrime, özellikle de kişisel yaşamı, ev içi yaşamı ve aile yaşamını yeniden yapılandıracak bir devrime yönelik ihtiyacı ilan etmektedir. Bu yüzden de radikal feminizmin belirleyici

Sosyalist feminizm: Ataerkillik ve kapitalizm arasındaki bağlantılara dayalı olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek için iktisadî yaşamı yeniden yapılandırmayı amaçlayan feminist bir gelenek.

Radikal feminizm: Ataerkilliği yaşamın tüm alanlarının, ama özellikle de 'kişisel' alanın, radikal bir dönüşümüyle devirmeyi amaçlayan feminist bir gelenek.

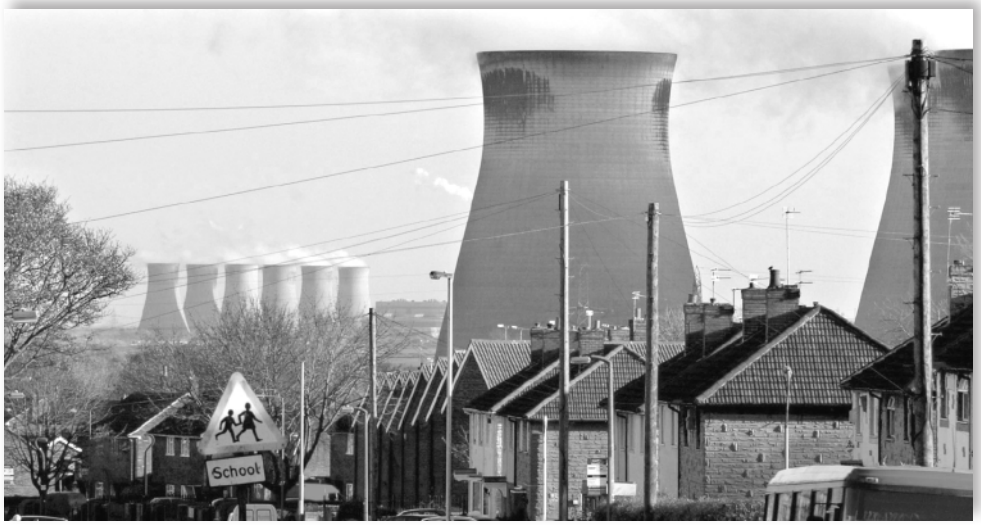
sloganı 'kişisel olan siyasaldır' şeklindedir. Bununla birlikte, radikal feminizm, yalnızca aşırı biçiminde erkeği 'düşman' olarak betimler ve kadınların, erkek toplumdan çekilme gereğini ilan eder ki bu duruş kimi zaman siyasal lezbiyenlik biçiminde ifade edilen bir duruştur. Ancak, 1970'lerden beridir feminizm, birçok yönden, söz konusu liberal, sosyalist ve radikal gelenekler biçimindeki üçlü bölünmenin ötesine hareket etmiştir. 'Yeni feminizm' ya da 'üçüncü dalga feminizm' bambaşka şeyler olmalarına rağmen, hem kadınlarla erkekler arasındaki, hem de kadınların kendi aralarındaki farklılıklara vurgu yaparak geleneksel toplumsal cinsiyet eşitliği hedefi hakkında duydukları kuşkularla nitelenme eğiliminde olmuşlardır.

Yeşil Siyaset

Yeşil siyaset ya da ekolojizm (bkz. s. 93) genellikle 20. Yüzyıl'ın sonlarından beri çevresel hareketin ortaya çıkışıyla bağlantılı yeni bir ideoloji olarak görülmesine rağmen, kökleri 19. Yüzyıl'daki sanayileşmeye karşı isyan hareketlerine kadar geriye götürülebilir. Bu nedenle, yeşil siyaset, ekonomik kalkınmanın giderek artan hızının doğal dünyaya verdiği zararla ilgili kaygıları (20. Yüzyıl'ın ikinci yarısından beridir nükleer teknolojinin, asit yağmurunun, ozon tabakasının incelmesinin, küresel ısınmanın vb. ortaya çıkmasıyla şiddetlenmiştir) ve insanî var oluşun düşen kalitesi ile nihayetinde insan türünün varlığını sürdürmesine ilişkin huzursuzluğu yansıtmaktadır. Bu tür kaygılar kimi zaman geleneksel ideolojiler aracılığıyla da ifade edilmektedir. Örneğin, eko-sosyalizm, çevresel yıkımı kapitalizmin açgözlü kâr hırsı yönünden açıklamaktadır. Eko-muhafazakârlık çevreyi koruma amacını, geleneksel değerleri ve yerleşik kurumları koruma isteğiyle ilişkilendirmektedir. Eko-feminizm ise erkeklerin doğal süreçlere ve doğal dünyaya karşı kadınlardan daha az duyarlı olduğu gerçeğini ifade ederek çevresel krizin köklerini erkek iktidarı sisteminin içine yerleştirmektedir.

Ancak, yeşil siyasete radikal bir keskinlik kazandıran şey, diğer bütün ideolojiler tarafından benimsenen **antroposentrik** ya da insan merkezli duruşa bir alternatif sunması gerçeğidir; yeşil siyaset, doğal dünyayı sadece insan ihtiyaçlarını karşılayacak erişilebilir bir kaynak olarak görmemektedir. Yeşil siyaset çevre biliminin önemini vurgulamakla, insan türünü doğanın sadece bir parçası olarak yansıtan çevre merkezli bir dünya görüşü geliştirmektedir. Bu alandaki en etkili teorilerden biri, James Lovelock (1979, 2006) tarafından geliştirilen Gaia hipotezi'dir. Söz konusu hipotez yeryüzünü öncelikle kendi varlığının sürdürülmesiyle ilgilenen canlı bir organizma olarak betimlemektedir. Diğer teoriler yaşamın tekliğini vurgulayan Taoculuk ve Zen Budizmi gibi Doğu dinlerinden yararlanarak bir tür radikal

Antroposentrizm: İnsan ihtiyaç ve çıkarlarının üstün ahlakî ve felsefî öneme sahip olduğu inancı; eko-sentrizmin tersidir.

Çevrecilerin iddia ettiği gibi, insan merkezli olma, hem doğanın varlığını sürdürmesine, hem de nihaî olarak insanın varlığını sürdürmesine bir tehdit oluşturmaktadır (Ferrybridge, Birleşik Krallık).

bütüncülüğe sempatilerini ifade etmişlerdir (Capra, 1983). Bazı çevreci baskı gruplarında bulunan 'sığ' ya da hümanist çevreciler, bencilliğe ve sağduyuya yapılacak bir çağrının, insanoğlunu, sürdürülebilir kalkınma (bkz. s. 218) ilkesiyle genellikle uyum içinde bulunan, çevresel olarak sağlam politikalar ve yaşam tarzlarını benimseme konusunda ikna edeceğine inanmaktadır. Öte yandan 'derin' çevreciler, siyasal önceliklerin köktenci bir yeniden düzenlemesi yapılmadan ve eko-sistemin çıkarlarını, herhangi bir bireysel türün çıkarları önüne koyma istekliliği olmadan, hiçbir şeyin gezegensel ve insanî hayatta kalmayı güvence altına alamayacağı konusunda ısrarlıdırlar. Her iki grubun da üyeleri, 1970'lerden beri Almanya, Avusturya ile Avrupa'nın başka yerlerine yayılmış olan 'parti karşıtı' yeşilci partilerde bulunabilir.

Kozmopolitçilik

Kozmopolit fikirler Eski Yunan Kiniklerine ve Eski Roma Stoacılarına kadar götürülebilse de, kozmopolitçilik sadece 1990'lardan beri kendi başına ideolojik bir gelenek olarak ele alınmıştır. Bu durum büyüyen küresel karşılıklı bağımlılığın ahlakî, siyasal ve kültürel sonuçları giderek artan biçimde görünür hale geldikçe oluştu. Bu anlamda kozmopolçilik, küreselleşmenin ideolojik ifadesi olarak görülebilir (ikisi arasındaki ilişki karmaşık olmasına rağmen, kozmopolitçiler genellikle günümüzde hâkim küreselleşme biçimlerinde radikal değişiklikler yapılması-

Bütüncülük: Bütünün kendi parçalarından daha önemli olduğuna dair inanç, ki bu inanç, kavrayışın sadece bütünün kendi parçaları arasındaki ilişkileri inceleyerek elde edildiğini ima etmektedir.

nı gerekli görmektedir). Kozmopolitçilik sözcük anlamında, bir *kozmopolis*e veya bir 'dünya devleti'ne yönelik bir inanç anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, küresel siyasal kurumlar kurma arayışıyla ifade edilen bu tür 'siyasal' kozmopolitçilik, modası geçmiş **dünya yönetimi** fikriyle olan ilişkisi nedeniyle, modern kozmopolitçi düşünceyle sınırlı düzeyde ilgilidir. Modern kozmopolitçilik bu yüzden ahlakî veya kültürel bir niteliğe sahip olma eğilimindedir.

Küreselleşme karşıtı aktivizmi destekleyen bir anlayış olan 'ahlakî' kozmopolitçilik, dünyanın tek bir ahlakî topluluk oluşturduğuna ilişkin inançtır. Bu anlayış insanların, milliyet, din, etnik köken vb. gözetmeksizin dünyadaki diğer tüm insanlara karşı (potansiyel olarak) yükümlülükleri olduğunu ima etmektedir. Böyle bir etik düşünce biçimi, bireyin herhangi bir siyasal cemaatten çok ilkesel bir ahlakî ilgi odağı olduğu temel fikrine dayanmaktadır. Bu durum en yaygın biçimde insan hakları (bkz. s. 504) doktrini aracılığıyla ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, ahlakî kozmopolitçilik, birbirinin zıddı olan liberal ve sosyalist biçimler de almıştır.

Kavram

Ekolojizm

Ekoloji (terim ilk olarak 1873 yılında Ernst Haeckel tarafından kullanıldı), canlı organizmalar ile çevreleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Ekoloji bu yüzden yaşam türlerinin tümünü sürdüren ilişkiler ağına dikkat çekmektedir. Ekolojizm, çevreci varsayımlar temelinde, özellikle de insan türü ile doğal dünya arasındaki zorunlu bağlantı temelinde inşa edilen siyasal bir doktrin ya da ideolojidir: insanlar doğanın 'efendileri' değil, onun parçasıdır. Ekolojizm sözcüğüyle ifade edilen çevrecilik, kimi zaman, *environmentalism* sözcüğüyle ifade edilen çevrecilikten ayırt edilir, çünkü ekolojizm sözcüğüyle ifade edilen çevrecilik, canlıları merkeze alan (biyosentrik) bir bakış açısının benimsendiğini gösterirken, *environmentalism* sözcüğüyle ifade edilen çevrecilik, nihayetinde insan yararına olmak üzere, doğanın korunmasıyla ilgilenmektedir.

Liberal kozmopolitçilik iki biçimde ifade edilmiştir. Liberal kozmopolitçilik ilk olarak, medenî ve siyasal hakları, özellikle de yaşam hakkı, özgürlük ve mülkiyet, ifade özgürlüğü ve keyfî tutuklamadan özgür olma gibi klasik 'liberal' hakları evrenselleştirme çabasıdır. Bu kozmopolitçilik biçimi, başka şeylerin yanında, insanî müdahaleye destekle (bkz. s. 622) ve özellikle uluslararası mahkemeler ve tahkim komisyonları aracılığıyla uluslararası hukukun çerçevesini güçlendirmeye yönelik girişimlerle ilişkilendirilmiştir. Liberal kozmopolitçiliğin ikinci biçimi, iktisadî liberalizmden türemektedir ve bireysel özgürlüğü genişletmenin ve maddî ilerlemeyi geliştirmenin bir aracı olarak görülen piyasa toplumunu evrenselleştirmeye yönelik girişimlere özel bir vurgu yapmaktadır. Liberal kozmopolitçiliğin dikkat çekici biçimde zıddı olan sosyalist kozmopolitçilik, proleter sınıf dayanışmasının ulus-ötesi bir niteliği sahip olduğu inancına dayanmaktadır ki bu nitelik, *Komünist Manifesto*'nun (*Manifest der Kommunistischen Partei*) 'Bütün ülkelerin çalışan insanları, birleşiniz!' biçimindeki ünlü son sözleriyle net biçimde ifade edilmiştir. Bununla birlikte, sosyalist kozmo-

Dünya yönetimi: Tüm insanlığın, ister ulus-üstü bir otoriteye sahip üniter bir dünya devleti olsun, ister egemenliği ulus-devletlerle paylaşan federal bir bütün olsun, tek bir ortak siyasal otorite altında birleşmesi fikri.

Kavram

Post-Sömürgecilik

Post-sömürgecilik edebî, kültürel ve siyasal incelemelerde, sömürgeci yönetimin kültürel ve psikolojik boyutlarını ifşa etmeyi ve yıkmayı amaçlayan bir eğilimdir. Bu itibarla 'içsel' boyun eğdirmenin, sömürgeciliğin siyasal yapılarının ortadan kaldırılmasından sonra da uzun süre varlığını sürdürebileceğinin farkındadır. Post-sömürgeciliğin önemli bir itici gücü, Batılı olmayan ve kimi zaman Batı karşıtı siyasal fikir ve geleneklerin meşruiyetini inşa etmek olmuştur. Bununla birlikte, post-sömürgecilik çeşitli biçimler almıştır. Bu biçimler, Gandi'nin Hint milliyetçiliğini, Hinduizmde kök salmış fikirlerle kaynaştırma girişiminden, çeşitli köktendincilik biçimlerine kadar sıralanır.

politçiliğin modern versiyonlarının Marksist analize dayanmaktan daha çok, iktisadî ve sosyal haklar fikrine dayanmış olma olasılığı daha yüksektir. Bu kozmopolitçilik biçimindeki ana tema, hem zenginliğin küresel Kuzey'den küresel Güney'e maddî bir yeniden dağıtımını, hem de küresel ekonomik yönetişim sisteminin radikal bir reformunu (19. Bölüm'de tartışılmıştır) ifade eden küresel sosyal adalet arayışıdır.

Bu tür düşünceler sıklıkla insanların değerlerinin ve yaşam tarzlarının yoğunlaşmış küresel karşılıklı bağımlılığın bir sonucu olarak yeniden yapılandırıldığı düzeyi vurgulayan 'kültürel' kozmopolitçilikle ilişkilendirilmektedir. Bu anlamda, insanlar kendilerini sadece belirli bir devletin yurttaşları olmak yerine 'küresel yurttaşlar' olarak düşünmeye başladıklarından siyasal cemaat yeniden tanımlanma sürecindedir. Bu sürecin varsayılan kanıtları, milliyetçilikten çok-kültürlülüğe ya da en azından melezliği ve kültürel karışımı ya da 'melezleştirmeyi' (Waldron, 1995) vurgulayan bir çok-kültürlülük biçimine doğru görülen kaymadır. Ancak, kozmopolitçilik etik düşünce üzerinde giderek artan bir etkiye sahip olmuş olmasına rağmen, kültürel yeniden yapılanma açısından sadece sınırlı bir etkisi olmuştur. Milliyetçilik, hem içeriden gelen, hem de dışarıdan gelen güçlerin artan baskısı altında olabilir, ancak (5. Bölüm'de tartışıldığı gibi) millet, siyasal cemaatin en önde gelen temeli olarak kalmaya devam etmektedir; Avrupa Birliği de dahil olmak üzere, hiçbir uluslararası örgüt, milliyetçiliğin sevgi ve yurttaşlık bağlarını güçlendirme yeteneğiyle rekabet etmeye yaklaşamaz.

Batılı Olmayan İdeolojik Eğilimler

Kökeni itibariyle, siyasî ideoloji, belirgin biçimde bir Batı kurgusuydu. Büyük ideolojik gelenekler, ortaya çıkan sanayi toplumunu biçimlendirmeye yönelik karşıt girişimler biçiminde geliştiğinden, bunların fikir ve teorileri, Avrupa ve Kuzey Amerika'daki tarihsel deneyimler tarafından kalıcı olarak biçimleniyordu. Ayrıca, özellikle liberalizm ve sosyalizm söz konusu olduğunda, siyasî ideoloji, akıl ve ilerleme fikirlerine vurgu yapan Aydınlanma geleneğinden yararlandı ve Batı'da daha geniş entelektüel ve kültürel gelişmelerin biçimlenmesine yardımcı oldu. Siyasî ideoloji yayıldıkça, bu yayılma yüzünden, dünyanın geri kalanına, özü yönünden Batılı olan bir modernite modeli ya da daha doğrusu, birbiriyle yarışan Batılı modernite modelleri

ihraç etti. Bu yüzden 'Arap milliyetçiliği,' 'Afrika sosyalizmi' ya da 'Çin komünizmi' gibi ideolojik eğilimler, Batılı fikirleri, Batılı olmayan bağlamlarda uygulama çabaları anlamına geliyordu; ancak bunun yanında kimi zaman Batılı doktrinlere de yerel değerler ve fikirler bulaşıyordu. Tanzanya'nın 1964–85 dönemi cumhurbaşkanı Julius Nyerere'nin de belirttiği gibi: 'Bizim, Afrika'da, sosyalizme "dönüştürülmemiz" konusunda duyduğumuz gerçek ihtiyaç, "öğretilmiş" olduğumuz demokrasiden daha fazlası değildir.' Nyerere bu yüzden kendi görüşlerini 'kabile sosyalizmi' olarak tanımladı.

Post-Sömürgecilik

Bununla birlikte, siyasî ideolojiye Batılı olmayan bir kimlik kazandırmaya yönelik daha açık girişimler post-sömürgecilikle (bkz. s. 94) ilişkili eğilimlerin sonucunda ortaya çıktı. Post-sömürgeciliğin belirleyici özelliği, Batılı olmayan dünyaya, özellikle liberalizmin ve sosyalizmin evrenselci iddialarından ayrı olan kendine özgü siyasal bir ses vermeyi amaçlamasıydı. Bunu yapmak için erken ama ciddî bir girişim 1955'te Bandung Konferansı'nda gerçekleştirildi. Konferans'ta aralarında Mısır, Gana, Hindistan ve Endonezya'nın da bulunduğu 29 yeni bağımsız Afrika ve Asya ülkesi, daha sonraları **Bağlantısızlar Hareketi** olarak meşhur olan hareketi başlattılar. Bu ülkeler, küresel siyasal, ekonomik ve kültürel öncelikler konusunda bir 'Üçüncü Dünya' perspektifi sunarak kendilerini bağımsız bir güç bloku olarak gördüler. Bu 'üçüncü dünyacılık' kendisini hem Batılı hem de Sovyet gelişme modelleri ile karşıtlık içinde tanımlıyordu.

Ancak, post-sömürgeci ideolojik eğilimler birbirlerinden son derece farklı olmuştur. Bu eğilimler, Gandi'nin (bkz. s. 97), nihaî olarak Hinduizmde kökleşen pasif direniş ve fedakârlığa ilişkin dinsel bir ahlaka dayanan siyaset felsefesinde yansıma bulmuştur. Bu görüşe göre, şiddet, yani 'kılıç doktrini,' Hindistan'a yapılan bir Batılı dayatmaydı. Buna karşın, Martinik doğumlu Fransız devrimci teorisyen Frantz Fanon (1926–61), sömürgeci yönetimin 'Beyazlar' ve 'Siyahlar' arasındaki asimetrik ilişki aracılığıyla psiko-siyasal düzeyde faaliyet gösterdiğini ve bunun yalnızca 'mutlak şiddet'in arıtıcı gücüyle imha edilebileceğine vurgu yaptı (Fanon, 1968).

Köktendincilik (Dinsel Köktencilik)

Bununla birlikte post-sömürgecilik, özellikle 1970'lerin sonlarından beridir, en güçlü şekilde köktendincilikteki ve en önemlisi, İslami köktencilikteki ya da siyasal İslamdaki yükselişle ifade edilmiştir. Yoğun ve militan bir itikat olarak İslami inançların top-

Bağlantısızlar Hareketi: 1961'de Belgrad'da kurulan, hem kapitalist Batı'yla hem de komünist Doğu'yla resmî siyasal ve iktisadî bağlantıdan kaçınmaya çalışan bir ülkeler örgütüdür.

Kavram

Köktencilik

Köktencilik, belirli ilkelerin değiştirilemez ve üstün otoriteye sahip zorunlu 'doğrular' olarak kabul edildiği bir düşünce tarzını ifade etmektedir. Özcü köktenciliklerin, ortak yanları çok azdır ya da hiç yoktur; bunun istisnası, destekçilerinin doktrinel kesinlikten doğan bir ciddiyet ya da kızgınlık sergileme eğiliminde olmalarıdır. Genellikle dinle ve kutsal metinlerin sözel doğruları ile ilişkili olmasına rağmen, köktencilik siyasal öğretilerde de bulunabilir. Köktencilik terimi ihtilaflıdır, çünkü sıklıkla bükülmezliği, dogmatizmi ve otoriterliği ima edecek biçimde kötüleyici anlamda kullanılmaktadır.

lumsal yaşamın ve siyasetin öncelikli ilkelerini oluşturduğuna ilişkin düşünce ilk olarak Seyyid Kutub (1906–66) gibi düşünürlerin yazılarında ve Müslüman Kardeşler'in faaliyetleri aracılığıyla ortaya çıktı. Bunların amaçları, şeriat hukuku ilkelerine dayanan İslami bir devletin kuruluşuydu. Siyasal İslam, Ayetullah Humeyni'nin (bkz. s. 253) yönetimi altında dünyanın ilk İslam devletinin kurulmasına yol açan 1979 İran Devrimi tarafından ön plana çıkarıldı. Siyasal İslam bunun ardından baştanbaşa bütün Orta Doğu'ya, Kuzey Afrika'nın tümüne ve Asya'nın bazı bölgelerine yayıldı. İran'ın Şii köktendinciliği amansız bir bağlılık ve teslimiyet üretmiş olmasına rağmen, İslamcılık (bkz. s. 254), genelde, hem Batılı güçlerin yeni-sömürgeci politikalarına karşı duyulan antipatiyi, hem de müsamahalı ve materyalist değerlerin 'dayatılması'na ilişkin huzursuzluğu yansıtan Batı karşıtlığını ifade etmenin bir aracı olmuştur. Bu durum, Afganistan'ın Taliban rejiminde (1997–2001) ve ayrıca içinde manevî arayışın militan siyaset, silahlı mücadele ve muhtemel şehitlikle eş anlamlı hale geldiği El Kaide gibi **cihat**çı grupların büyümesinde açıkça yansıma buldu.

Asya Değerleri

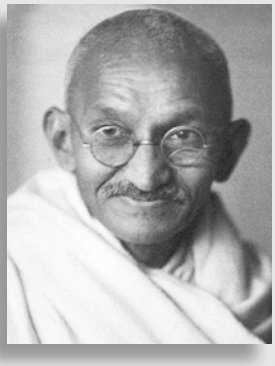
Batılı olmayan diğer ideolojik eğilimler, buna rağmen, köktendincilikle hiçbir bağa sahip olmamıştır. Örneğin, 1980'lerde ve 1990'larda, '**Asya değerleri**' olarak adlandırılan düşünce, Japonya'nın ekonomik bir süper güç olarak ortaya çıkmasıyla ve Hong Kong, Güney Kore, Tayland ve Singapur'un 'kaplan' ekonomilerinin başarısıyla körüklenerek, giderek artan bir geçerlilik kazandı. Asya değerleri, evrensel insan hakları fikrini reddetmemekle birlikte, insan haklarının, geleneksel olarak, kültürel yönden Batılı varsayımların etkisindeki bir temelde inşa edildiğine vurgu yaparak, Batılı ve Asyalı değer sistemleri arasında varsayılan farklılıklara dikkat çektiler. Asya değerleri, sadakat, görev ve otoriteye saygı temelinde toplumsal bir uyum ve işbirliği vizyonu sunarak bu durumu onarmaya çalışmışlardı. Her ne kadar 1997–98 Asya malî krizinin ardından Asya değerlerinin etkisi çarpıcı biçimde düşse de, bunlar Çin'in yükselişiyle

Cihat: (Arapça) Geleneksel olarak 'kutsal savaş' şeklinde, ama daha doğru biçimde, 'kutsal mücadele' ya da 'çaba' olarak tercüme edilen, İslami hedeflere yönelik yoğun ve saplantılı adanmışlık.

Asya değerleri: Asya toplumlarının tarihini, kültürünü ve dinî geçmişini yansıttığı varsayılan değerler; bu değerlere örnekler arasında toplumsal uyum, otoriteye saygı ve aileye olan inanç bulunmaktadır.

Önemli Şahsiyetler

Mohandas Karamçand Gandi (1869–1948)

Hint ruhanî ve siyasal liderdir (*Mahatma*, yani 'Büyük Ruh' olarak adlandırıldı). Gandi, Birleşik Krallık'ta bir avukat olarak eğitim gördü ve ayrımcılığa karşı protesto gösterileri düzenlediği Güney Afrika'da çalıştı. 1915'te Hindistan'a döndükten sonra milliyetçi hareketin lideri oldu; bağımsızlık için yorulmadan kampanya yürüttü ve bağımsızlık, sonunda, 1947'de kazanıldı. Gandi'nin çileci yaşam tarzıyla da pekiştirilen şiddet içermeyen direniş ahlakı *satyagraha, Hint bağımsızlık hareketine* muazzam bir ahlakî otorite sağladı. Gandi'nin Hinduizmden türetilen siyaset felsefesi, evrenin, hakikatin ya da *satya*nın önceliğiyle düzenlendiği ve insanlığın 'eninde sonunda bir' olduğu varsayımına dayanıyordu. Gandi 1948 yılında fanatik bir Hindu tarafından öldürüldü; bağımsızlığın ardından, kudurmuş bir Hindu-Müslüman şiddetinin kurbanı oldu.

cesaretlendirilmiş bulunan Konfüçyüsçülük ile olan ilişkileri nedeniyle yeniden yüzeye çıkmış bulunmaktadırlar.

İkiciliğin Ötesinde

Alternatif bir Batılı olmayan ideolojik eğilim, Batılı olmayan bazı felsefe geleneklerinde bulunan ikici olmayan bir vurguyu, geleneksel Batı felsefesinin kararlı **ikiciliği** ile karşılaştırmıştır. Aristoteles'in (bkz. s. 31) 'her şey ya vardır, ya da yoktur' biçimindeki fikri aracılığıyla ifade edilen, her şeyin, yoksun kalamayacağı ayırt edici bir öze sahip olduğu konusundaki ısrarı, bu amaçla, Budist filozof Nagarjuna'nın (MÖ 150-250) *sunyata* ya da 'boşluk' doktriniyle karşılaştırılabilir. Bu doktrine göre, tüm kavramlar ve nesneler içsel karşılıklı bağımlılığı vurgulayan 'kendi varlıklarından' yoksundur. Genellikle Budizm ya da Taoizmden etkilenen bu düşünce türü, ayrıca, dünyanın, 'karşıtların mutlak birliği' ile belirlendiğini ileri süren Kitaro Nishida (1870–1945) gibi Japonya'daki Kyoto Okulu felsefecileri tarafından da ifade edilmişti. Eğer Batılı 'ya o/ya da bu' şeklindeki düşünme biçimi, bütünleşmeyi ve birliği vurgulayan bir dünya görüşü lehine bir kenara bırakılacak olursa, zihin/beden, iyi/kötü, özne/nesne, insaniyet/doğa vb. diğer tüm ikicilik biçimleri çökmeye başlar. İkici olmayan düşünce, en büyük ideolojik etkiye, derin çevrecilik akımlarının çoğu için felsefî temel sağladığı yeşil siyasetle ilişkisinde sahip olmuştur.

İkicilik (*dualism*): Gerçekliğin iki temel ilkeden oluştuğuna dair inançtır; bu ilkeler genellikle zihin ve maddedir, ancak ikicilik başka ikiliklere de uzanabilir.

Özet

- İdeoloji, genellikle kötüleyici imalar taşıyan ihtilaflı bir siyasal terimdir. Toplumsal-bilimsel anlamda siyasal bir ideoloji, örgütlenmiş siyasal eylem için bir temel sağlayan, az ya da çok tutarlı bir fikirler dizisidir. İdeolojinin temel özellikleri mevcut iktidar ilişkilerinin bir açıklaması olması, arzulanan bir geleceğe ilişkin bir model olması ve siyasî değişimin nasıl meydana gelebileceğine ve gelmesi gerektiğine ilişkin bir taslak olmasıdır.
- İdeolojiler siyasal teoriyi siyasal pratikle ilişkilendirir. İdeolojiler bir değerler, teoriler ve doktrinler koleksiyonu, yani özgün bir dünya görüşü oluşturmaları yönünden bir düzeyde siyaset felsefelere benzemektedir. Ancak ideolojiler bir başka düzeyde, geniş siyasal hareketler biçimini alır ve siyasal liderlerin, partilerin ve grupların etkinlikleri aracılığıyla ifade edilir.
- Her ideoloji, kendisini belirleyici bir dizi ilke ve fikirle ilişkilendirilebilir. Ancak bu fikirler, özgün yollarla birbirlerine kenetlenmeleri anlamında 'birlikte takılmalarına' rağmen, yalnızca göreceli bir anlamda sistematik ya da uyumludur. Bütün ideolojiler bu yüzden bir dizi rakip geleneği ve iç gerilimi bünyelerinde barındırmaktadır. Bu sebeple de ideolojilerin içindeki çatışmalar bazen ideolojiler arasındaki çatışmalardan daha ihtiraslı olmaktadır.
- İdeolojiler hiçbir biçimde sızdırmaz şekilde kapatılmış olan ve değişmeyen düşünce sistemleri değildir. İdeolojiler birbirleriyle belli sayıda noktada örtüşür ve kimi zaman ortak ilgi konularına ve ortak bir sözcük hazinesine sahiptir. Bunlar ayrıca hem diğer ideolojilerle karşılıklı etkileşime girmeleri ve onları etkilemeleri dolayısıyla, hem de değişen tarihsel koşullara uygulandıkça zaman içinde değişmeleri dolayısıyla, her zaman siyasal ya da entelektüel yenilenmeye tâbidirler.
- Belirli ideolojilerin önemi, ideolojinin siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullarla olan ilgisiyle ve teorik yenilenme kapasitesiyle ilişkili olarak artmakta ve düşmektedir. 20. Yüzyıl ve ötesindeki gelişmeler, liberalizm, muhafazakârlık ve sosyalizm gibi büyük ideolojileri, geleneksel ilkelerini gözden geçirmeye zorlamıştır. 1960'lar civarından itibaren ideolojik manzara, feminizm, yeşil siyaset ve kozmopolitçilik gibi 'yeni' biçiminde adlandırılan ideolojilerin ortaya çıkmasıyla ve bir dizi Batılı olmayan fikir ve teorinin ideolojik öneminin giderek daha fazla kabul edilmesiyle dönüşmüş bulunmaktadır.

Tartışma Soruları

- İdeoloji kavramı neden bu kadar sıklıkla olumsuz çağrışımlar taşımıştır?
- Liberalizm ile sosyalizm arasında ayrım yapmak artık mümkün müdür?
- Yeni Sağ fikirler geleneksel muhafazakârlığın fikirleriyle ne ölçüde çelişmektedir?
- 'Yeni' sosyal demokrasi, anlamlı ve tutarlı bir ideolojik duruş mudur?
- Marksizmin bir geleceği var mıdır?
- Faşizmin yükselişinde hangi koşullar en itici gücü oluşturmaktadır?
- Anarşistler imkânsızı mı istemektedir?
- Feminizm, yeşil siyaset ve kozmopolitçilik neden önemli ölçüde büyümüş bulunmaktadır?
- Batılı olmayan ideolojik eğilimler, Batılı ideolojilere ne ölçüde meydan okumaktadır?

Okuma Önerileri

Freedman, M., *Ideology: A Very Short Introduction* (2003). İdeolojinin doğasına ve modern dünyadaki yerine ilişkin kısa (taahhüt edildiği gibi) ama yetkin bir rehber.

Heywood, A., *Political Ideologies: An Introduction* (5. edisyon) (2012). Büyük ideolojik geleneklere ilişkin kolay anlaşılır, güncel ve kapsamlı bir rehber.

Belli ideolojilere ilişkin yararlı giriş bilgileri içeren eserler arasında şunlar bulunmaktadır: Liberalizm üzerine Arblaster (1984), muhafazakârlık üzerine O'Sullivan (1976), sosyalizm üzerine Wright (1987), 'üçüncü yol' üzerine Giddens (2001), anarşizm üzerine Marshall (1991) faşizm üzerine Laqueur (1979), feminizm üzerine Bryson (2003), yeşil siyaset üzerine Dobson (1990), kozmopolitçilik üzerine Appiah (2007) ve köktendincilik üzerine Marty ve Appleby (1993).

3.
BÖLÜM

SİYASET VE DEVLET

'Devletin amacı her zaman aynıdır: bireyi sınırlamak, onu uysallaştırmak, ona boyun eğdirmek onu hükmü altına almak.'

MAX STIRNER, *Biricik ve Mülkiyeti* (*The Ego and His Own*, 1845)

Neredeyse her insanî etkinliğin üstüne devletin gölgesi düşer. Eğitimden ekonomik yönetime, toplumsal refahtan sağlığı korumaya ve iç düzenden dış savunmaya kadar her alanı devlet biçimlendirir ve kontrol altına alır; devlet, biçimlendirmediği ya da kontrol altına almadığı alanlarda da düzenleme yapar, gözetler, yetkilendirme yapar ya da yasaklar. Yaşamın, genellikle kişisel ya da özel (evlilik, boşanma, kürtaj, dinî ibadet vs.) olduğu düşünülen yönleri bile nihaî olarak devletin otoritesine tâbidir. Bu yüzden de, siyasetin sıklıkla devletin incelenmesi, devletin kurumsal örgütlerinin analizi, devletin toplum üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi vs. olarak anlaşılması şaşırtıcı değildir. İdeolojik tartışma ve parti siyaseti, hiç kuşkusuz, devletin doğru işleyişi ya da rolü konuları etrafında dönme eğiliminde olur: Devlet tarafından ne yapılması gerekir ve özel bireylere ve derneklere neyin bırakılması gerekir? Devlet iktidarının doğası, bu yüzden siyasal analizin temel ilgi konularından biri haline gelmiş bulunmaktadır. Bu bölüm, hem ülke içi, hem de uluslararası bakış açısından genellikle devletle ilişkilendirilen özellikleri incelemektedir. Bölüm, devlet iktidarının doğası konusuyla ilgilenmekte ve süreç içinde siyasal teorinin en derin ve en kalıcı ayrılıklarından bazılarına değinmektedir. Bu da devletin çatışan rolleri ile sorumluluklarına ve devletlerin aldıkları varsayılan farklı biçimlere ilişkin bir tartışmaya yol açmaktadır. Bölüm, son olarak, küreselleşme ve diğer gelişmeler ışığında, devletin siyasetteki temel önemini kaybediyor olup olmadığına bakmaktadır.

Temel Meseleler

- ⚠ Devlet nedir ve siyasette neden bu kadar yaşamsal önemde bir rol oynamaktadır?
- ⚠ Devlet iktidarı nasıl analiz edilmiş ve açıklanmıştır?
- ⚠ Devlet, iyiliği sağlayan bir güç müdür yoksa kötülüğü sağlayan bir güç müdür?
- ⚠ Devlete hangi roller verilmiştir? Sorumluluklar devlet ile sivil toplum arasında nasıl paylaştırılmıştır?
- ⚠ Siyaset şimdilerde hangi düzeyde devletin dışında ya da ötesinde işlemektedir?

DEVLETİ TANIMLAMAK

Kavram

Devlet

Belirlenmiş toprak sınırları içinde egemen bir yetki alanı kurmuş olan ve bir dizi sürekli kurumu aracılığıyla otorite uygulayan siyasal bir birliktir. Bu kurumlar, cemaat yaşamının kolektif örgütlenmesinden sorumlu olmaları ve kamu harcamalarıyla finanse edilmeleri yönünden farkedilebilir biçimde 'kamusal' kurumlardır. Devlet böylece çeşitli yönetim kurumlarını kucaklamaktadır, ama aynı zamanda mahkemelere, millîleştirilmiş sanayilere, sosyal güvenlik sistemine vb. uzanmaktadır; devlet 'siyasal yapı'nın (*body politic*) bütünüyle özdeşleştirilebilir.

'Devlet' terimi, bir dizi şaşılacak şeye atıfta bulunmak için kullanılmıştır: bir kurumlar yığını, toprağa dayalı bir birim, felsefî bir fikir, bir zorlama ya da baskı aracı vs. Bu karışıklık, kısmen, devletin, **idealist** bir bakış açısı, işlevselci bir bakış açısı, örgütsel bir bakış açısı ve uluslararası bakış açısı biçimindeki dört oldukça farklı yöntemle anlaşılmış olması gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Devlete *idealist* yaklaşım en açık biçimde G. W. F. Hegel'in (bkz. s. 104) yazılarında yansıtılmıştır. Hegel, toplumsal var oluşun üç 'an'ını tanımladı: aile, sivil toplum ve devlet. Hegel aile içinde, insanları, çocuklarının ya da yaşlı akrabalarının iyiliği için kendi çıkarlarını bir kenara bırakmaya teşvik eden 'özel bir fedakârlığın' işlediğini ileri sürdü. Hegel'de sivil toplum ise bunun tam tersine, bireylerin kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarının önüne koyduğu 'evrensel bir bencillik' alanı olarak görülmüştü. Hegel, devleti, karşılıklı sempati -'evrensel fedakârlık'- ile desteklenen etik bir cemaat olarak kavradı. Ancak idealizmin kusuru, devlete yönelik eleştirel olmayan bir saygı beslemesi ve devleti etik terimlerle tanımlamakla, devletin parçası olan kurumlarla devletin dışında olan kurumlar arasında açıkça ayrım yapma konusunda başarısız olmasıdır.

Devlete yönelik *işlevselci* yaklaşımlar, devlet kurumlarının rolüne ya da amacına odaklanmaktadır. Devlet, düzeni sürdüren ve toplumsal istikrarı sağlayan kurumlar kümesi olarak tanımlandığından, devletin temel işlevinin, şaşmaz biçimde, toplumsal düzenin (bkz. s. 587) sürdürülmesi olduğu görülmektedir. Bu tür bir yaklaşım, örneğin, devleti kapitalist sistemin uzun vadede hayatta kalmasını sağlamak için sınıf çatışmasını ıslah eden bir mekanizma olarak görmeye eğilimli olan yeni Marksistler (s. 64) tarafından benimsenmiştir. Ancak işlevselci devlet görüşünün zayıflığı, düzeni sürdüren herhangi bir kurumu (aile, kitle iletişim araçları, sendikalar ve kilise gibi) devletin kendisiyle ilişkilendirmeye eğilimli olmasıdır. Bu nedenle, bu kitabın tümünde devletin tanımına ilişkin olarak, aksine bir açıklama yapılmadığı sürece, örgütsel bir yaklaşım benimsenmektedir.

Örgütsel yaklaşım, devleti en geniş anlamında yönetim aygıtı olarak tanımlamaktadır; yani devleti, toplumsal var oluşun

İdealizm: Ahlakın ve ideallerin önemini vurgulayan bir siyaset anlayışı; felsefî idealizm, fikirlerin maddî dünyadan daha 'gerçek' olduğunu ima etmektedir.

kolektif örgütlenmesinden sorumlu olmaları ve kamu harcamalarıyla finanse edilmeleri yönünden farkedilebilir biçimde 'kamusal olan' bir kurumlar kümesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanımın meziyeti, devlet ve **sivil toplum** (bkz. s. 32) arasında net bir şekilde ayrım yapmasıdır. Devlet, yönetimin çeşitli kurumlarını kapsamaktadır: bürokrasi (bkz. bkz. 361), ordu, polis, mahkemeler, sosyal güvenlik sistemi vs. Devlet, 'siyasal yapı'nın (*body politic*) bütünüyle özdeşleştirilebilir. Örgütsel yaklaşım, devletin sorumluluklarını yaymak ya da daraltmak ve kurumsal makineyi genişletmek ya da küçültmek anlamında, 'ileriye sarma' ya da 'geriye sarma' hakkında konuşmamıza izin vermektedir.

Bu bilgiler ışığında devletin beş temel özelliğini saptamak olanaklıdır:

- Devlet *egemen*dir. Toplumdaki diğer bütün birlik ve grupların üzerinde olması nedeniyle mutlak ve sınırsız iktidar kullanır. Thomas Hobbes (bkz. s. 107), egemenlik (bkz. s. 103) fikrini devleti, genellikle bir deniz yaratığı olarak sunulan devasa bir canavar olan 'leviathan' şeklinde resmetmek suretiyle aktardı.
- Devlet kurumları sivil toplumun 'özel' kurumlarının aksine, farkedilebilir biçimde '*kamusal*'dır. Aileler, özel işletmeler ve sendikalar gibi özel kurumlar bireysel çıkarları tatmin etmek için var olurken, kamu kurumları kolektif kararların alınmasından ve uygulanmasından sorumludur.
- Devlet *meşruiyet* içindeki bir uygulamadır. Devletin kararlarının, toplum üyeleri üzerinde genellikle (zorunlu olmamasına rağmen) bağlayıcı oldukları kabul edilir, çünkü devlet, varsayımsal olarak toplumun sürekli çıkarlarını yansıttığından, devletin kararlarının kamusal çıkar ya da ortak iyilik için yapıldığı iddia edilmektedir.
- Devlet bir *tahakküm* aracıdır. Devlet otoritesi zorlama ile desteklenmektedir; devlet, kanunlarına uyulmasını ve ihlalcilerin cezalandırılmasını sağlayacak kapasiteye sahip olmak zorundadır. Max Weber (bkz. s. 136), devleti 'meşru şiddet' araçlarının tekeline sahip olmakla tanımlamıştı.
- Devlet *toprağa* (ülke) *dayalı* bir birliktir. Devletin yetki alanı coğrafî olarak tanımlanmaktadır ve yurttaş olsun ya da olmasın, devlet, sınırları içinde yaşayan herkesi kapsamaktadır. Uluslararası düzeyde devlet, bu yüzden, özerk bir bütünlük olarak kabul edilmektedir (en azından teoride).

Devlete ilişkin *uluslararası* yaklaşım devleti, öncelikle dünya sahnesindeki bir aktör olarak, ama esasen, uluslararası siyasetin temel 'birimi' olarak görmektedir. Bu durum devletin ikili yapısını vurgulamaktadır; devlet, gerçekte biri dışa bakan, diğeri içeri

Sivil toplum: Devletten veya kamu otoritesinden (bkz. s. 28) bağımsız olarak özerk gruplara ve birliklere ait özel bir alan.

bakan iki yüze sahiptir. Önceki tanımlamalar, devletin içe dönük yüzüyle; sınırları içinde yaşayan bireylerle ve gruplarla olan ilişkileriyle ve iç düzenin sürdürülmesi becerisiyle ilgiliyken, uluslararası yaklaşım, devletin dışa dönük yüzünü, diğer devletlerle olan ilişkilerini ve dolayısıyla, dış saldırılara karşı koruma sağlama yeteneğini ele alır. Devletin uluslararası hukuktaki klasik tanımı, Devletin Hakları ve Görevleri konulu Montevideo Sözleşmesi'nde (1933) bulunmaktadır. Montevideo Sözleşmesi'nin 1. maddesine göre, devletin dört özelliği bulunmaktadır:

- Belirlenmiş bir toprak,
- Sürekli bir nüfus,
- Etkin bir yönetim,
- Diğer devletlerle ilişkilere girme kapasitesi.

Kavram

Egemenlik

Egemenlik, en basit anlamıyla, mutlak ve sınırsız güç ilkesidir. Bununla birlikte, egemenlik farklı şekillerde anlaşılabilir. *Siyasal* egemenlik, riayet etmeyi emretme 'yeteneği' bakımından tanımlanan mutlak siyasal iktidarı ifade ederken, *yasal* egemenlik, riayet etmeyi emretme 'hakkı' bakımından tanımlanan üstün yasal otoriteyi ifade etmektedir. İç egemenlik, devletin içindeki üstün iktidar/otorite kavramıdır (örneğin parlamenter egemenlik, bkz. s. 103). *Dış* egemenlik, bir devletin uluslararası düzendeki yeriyle ve bağımsız ve özerk bir varlık olarak hareket etme kapasitesi ile ilgilidir.

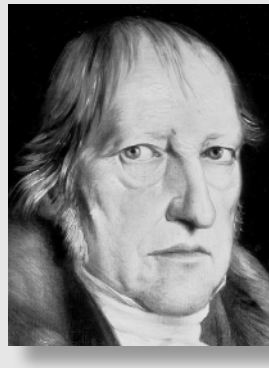
Devlete ilişkin bu yaklaşım, onu bir 'ülke' nosyonuna çok yaklaştırmaktadır. Devletin, siyasal filozoflar ile sosyologlar tarafından anlaşılma biçimi ile Uİ ile ilgilenen bilim adamları tarafından anlaşılma biçimi arasındaki temel fark şudur: Birinciler, sivil topluma, devletten *ayrı bir kısım* muamelesi yaparken, ikinciler sivil topluma, devletin sadece etkin bir yönetimi değil, ama aynı zamanda sürekli bir nüfusu da kapsaması gerekçesiyle devletin *bir kısmı* muamelesi yaparlar. Bazılarına göre, uluslararası yaklaşım devleti özü yönünden bir tüzel kişilik olarak görmektedir ki bu durumda devlet olma, diğer devletlerin ya da uluslararası organların resmî tanımasına bağlıdır. Bu görüşe göre, Birleşmiş Milletler (BM), yaygın biçimde, tam üyeliği bahşetmek yoluyla, yeni bir devletin ne zaman varlık kazanacağını belirleyen organ olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, bu açıdan bakıldığında, devletler yasal olarak eşit olabilmelerine rağmen, siyasal açıdan çok farklıdır. Devletlerin uluslararası hukukta ortaya konan hak ve sorumlulukları özdeş olmasına rağmen, bunların dünya meselelerindeki siyasal ağırlıkları dramatik ölçüde değişmektedir. Bazı devletler '**büyük güçler**', hatta 'süper güçler' (bkz. s. 619) olarak sınıflandırılırken, diğerleri 'orta' ya da 'küçük' güçler olarak sınıflandırılmaktadır. Karayipler ve Pasifik'in küçük, dağlık ülkeleri söz konusu olduğunda, bunlar 'mikro-devletler' olarak görülebilir.

Büyük güç: Hiyerarşik bir devlet sisteminde en güçlüler arasında olduğu kabul edilen bir devlet; bu sıra devletin küçük devletler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

Farklı anlaşılma biçimlerinden bağımsız

Önemli Şahsiyetler

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831)

Alman filozof. Hegel, modern idealizmin kurucusuydu ve bilinç ile maddî nesnelerin aslında birleşik olduğu anlayışını geliştirdi. *Tinin Görüngübilimi*'nde (*Phänomenologie des Geistes*, 1807), mutlak Zihnin kendini gerçekleştirmeye doğru ilerleyişi açısından bütün insanlık tarihi sürecini ve aslında, evrenin kendisini yorumlayarak geleneksel Hıristiyanlığın yerini alacak rasyonel bir sistem geliştirmeye çalıştı. Onun görüşüne göre, tarih, özünde, insan ruhunun belirlenmiş bir son noktaya doğru yürüyüşüdür. Onun başlıca siyasal çalışması olan *Hukuk Felsefesi* (*Grundlinien der Philosophie des Rechts*, 1821), devleti etik bir ideal ve insanî özgürlüğün en yüksek ifadesi olarak resmetmektedir. Hegel'in çalışmaları Marx ile 'genç Hegelciler' olarak adlandırılan diğer kişiler üzerinde önemli bir etkiye sahip oldu. Bu çalışmalar ayrıca T. H. Green (1836–82) gibi liberallerin fikirlerini biçimlendirdi ve faşist düşünceyi etkiledi.

olarak devletin ne zaman ve nerede ortaya çıktığıyla ilgili genel bir uzlaşma vardır. Devlet, tarihsel bir kurumdur: Orta Çağ Avrupası'nı niteleyen birbirleriyle rekabet ve örtüşme halindeki otorite sistemlerine son vererek, ve özellikle de Kilise'nin de dahil olduğu tüm diğer kurum ve gruplara boyun eğdirmeyi başaran merkezî bir yönetim sistemi olarak on altıncı ve 17. Yüzyıl Avrupası'nda ortaya çıktı. Otuz Yıl Savaşları'nın sonunda akdedilen Westphalia Barışı'nın (1648), toprak egemenliği ilkesini ihdas etmekle, devleti iç ve uluslararası temel aktör olarak kurarak modern devlet olma anlayışını biçimlendirmiş olduğu kabul edilmektedir. Bununla birlikte, devletin neden varlık kazandığı konusunda az miktarda anlaşma bulunmaktadır. Örneğin, Charles Tilly'ye (1990) göre, modern devletin gelişimini açıklayan temel etmen, savaş yapma yeteneğiydi. Bu görüşe göre, 18. Yüzyıl'dan itibaren ortaya çıkan askerî karşılaşmaların ölçeği ve doğasındaki dönüşüm (örneğin barutun bulunuşu, organize piyade ve topçuların kullanımı ve daimî orduların ortaya çıkışı yoluyla) sadece yöneticilerin sahip olabileceği zorlama gücünü büyük ölçüde artırmakla kalmadı, ama aynı zamanda devletleri, daha kapsayıcı vergilendirme ve kamu idaresi sistemleri geliştirerek nüfusları üzerindeki kontrollerini genişletmeye de zorladı. Tilly'nin (1975) belirttiği gibi, 'Savaş, devleti yaptı ve devlet, savaş yaptı.' Marksistler, bunun tersine, devletin ortaya çıkışını büyük ölçüde ekonomik yönlerden açıklamışlardır; bu yaklaşımda devletin kökenleri, devletin, özü yönünden yeni ortaya çıkan burjuva sınıfı tarafından kullanılan bir araç olduğu, feodalizmden kapitalizme geçişe kadar geriye götürülmektedir (Engels, [1884] 1972). Michael Mann (1993), kendince, devletin ortaya çıkışına ilişkin

olarak, devletin ideolojik, iktisadî, askerî ve siyasî iktidar biçimlerini (kimi zaman 'IEMP modeli' olarak -*ideological, economic, military and political*- adlandırılmaktadır) birleştirme kapasitesine vurgu yapan bir açıklama sundu.

Bununla birlikte devlet, değişen koşullar ışığında gelişmeye devam etti. 19. Yüzyıl boyunca **ulus-devlet**e dönüşmüş olan ve daha sonra aşamalı bir demokratikleşme sürecinden geçmiş olan devlet, 20. Yüzyıl boyunca ve özellikle de 1945 sonrası dönemde, daha geniş iktisadî ve toplumsal sorumluluklar kazandı; sadece 1980'lerden ve 1990'lardan itibaren çok defa 'geriye sarma' söz konusu oldu. Bundan başka, Avrupa devlet modeli, diğer topraklara ve kıtalara yayıldı. Bağımsızlık, egemen devlet olma durumunun gerçekleşmesini ifade ettiğinden, bu yayılma, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen onyıllarda sömürgesizleştirme sürecinin hızlanmasıyla meydana geldi. Bu sürecin bir sonucu BM üyeliğinde hızlı bir artıştı. BM, 1945'teki ilk 51 üye ülkeden, 1970 yılında 127 üyeye sahip oldu ve 2011 yılında Güney Sudan'ın tanınmasıyla 193 üyeye ulaştı. Bu yüzden de devlet, dünya çapında evrensel bir siyasal örgütlenme biçimi haline gelmiş bulunmaktadır. Ancak, devletin önemini değerlendirmek ve siyasetle olan yaşamsal ilişkisini keşfetmek için, iki temel konuya değinmek zorunludur. Bunlar devlet iktidarının doğası ve devletin üstlendiği ve üstlenmesi gereken rol ve sorumluluklardır.

DEVLETİ TARTIŞMAK

Rakip Devlet Teorileri

Devlet iktidarının doğası nedir ve devlet kimin çıkarlarını temsil etmektedir? Bu bakış açısından, devlet 'zorunlu olarak çekişmeli' bir kavramdır. Her biri devletin kökenlerine, gelişimine ve toplum üzerindeki etkisine ilişkin farklı bir açıklama sunan çeşitli rakip devlet teorileri bulunmaktadır. Aslında, devlet iktidarının doğasına ilişkin ihtilaf, modern siyasal analizlere giderek artan biçimde hâkim olmuştur ve bu ihtilaf siyaset bilimi disiplinindeki ideolojik ve teorik anlaşmazlıkların kalbine uzanmaktadır. Bu anlaşmazlıklar, örneğin, devletin özerk ve toplumdan bağımsız olup olmadığı ya da özü itibarıyla toplumun bir ürünü olup olmadığı, iktidar ya da kaynakların daha geniş bir dağılımının bir yansıması olup olmadığı gibi sorularla ilgilidir. Ayrıca, devlet, ortak ya da kolektif iyiliğe mi hizmet etmektedir yoksa ayrıcalıklı gruplar ya da hâkim bir sınıf lehine taraf tutmaya mı meyillidir? Benzer şekilde, devlet, genişletilmesi gereken sorumluluklarla birlikte pozitif veya yapıcı bir güç müdür, yoksa sınırlanması ya da belki de tümüyle parçalanması gereken negatif ya da yıkıcı bir varlık mıdır? Devletin dört karşıt teorisi şöyle tanımlanabilir:

Ulus-devlet: İçinde yurttaşlık ve milliyetin örtüştüğü egemen bir siyasal birlik; tekil bir devlet içinde tek ulus (bkz. s. 196).

- Çoğulcu devlet
- Kapitalist devlet
- Leviathan devlet
- Ataerkil devlet

Çoğulcu Devlet

Çoğulcu devlet teorisi çok belirgin bir liberal kökene sahiptir. Bu teori, devletin toplumda bir 'hakem' veya 'bilirkişi' olarak eylemde bulunduğu inancından türemektedir. Bu görüş, en azından Anglo-Amerikan düşüncesi dahilinde bulunan, devlet ve devlet örgütlerini önemsememe ve bunun yerine 'yönetim' üzerine odaklanma biçimindeki bir eğilime açıklama getirerek ana akım siyasal analize hâkim olmuştur. Gerçekten de bu gelenekte mahkemeler, kamu görevlileri ve ordu gibi kurumların, daha geniş devlet makinesinin unsurları olmak yerine, kendi başlarına bağımsız aktörler olarak görülmesi dolayısıyla bir soyutlama biçimindeki 'devlet'in reddedilmesi nadir rastlanan bir durum değildir. Bununla birlikte, bu yaklaşım, sadece devletin tarafsızlığına ilişkin temel nitelikteki ve genellikle de onaylanmamış varsayımlara dayalı olduğundan mümkün görünmektedir. Devlet sadece günün yönetiminin iradesi doğrultusunda bükülebilen tarafsız bir hakem ya da bilirkişi olarak görüldüğünden göz ardı edilebilmektedir.

Bu devlet görüşünün kökenleri, Thomas Hobbes ve John Locke (bkz. s. 65) gibi düşünürlerin toplum sözleşmesi teorilerine (bkz. s. 108) kadar geriye götürülebilir. Bu tür düşünürlerin temel ilgisi, **siyasal yükümlülüğün** gerekçelerini, yani bireyin devlete itaat etme ve saygı göstermeye zorunlu olmasının gerekçelerini incelemekti. Bunlar devletin, sadece egemen bir iktidarın onları **doğa durumu**nun güvensizliğinden, düzensizliğinden ve vahşetinden koruyabileceğinin farkında olan bireyler tarafından yapılan gönüllü bir anlaşmadan ya da toplum sözleşmesinden doğmuş olduğunu ileri sürdüler. Bir devlet olmaksızın bireyler birbirlerini istismar eder, sömürür ve köleleştirirler; bir devlet olduğunda, düzen ve uygar var oluş güvence altına alınır ve özgürlük korunur. Locke'un söylediği gibi, 'yasanın olmadığı yerde özgürlük yoktur.'

Çoğulculuk: Farklılığa veya çokluğa yönelik bir inanç veya bağlılık; ya da modern toplumlarda iktidarın yaygın ve eşit bir şekilde dağıldığı inancı (bkz. s. 161).

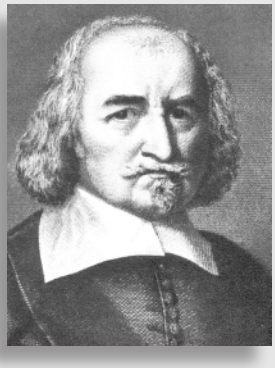
Siyasal yükümlülük: Yurttaşın devlete karşı görevi; devletin yönetme hakkının temeli.

Doğa durumu: Siyasal otoriteden ve birey üzerinde resmî (yasal) kontrolden yoksun olan bir toplum; genellikle teorik bir araç olarak kullanılmaktadır.

Liberal teoride devlet, böylece, toplumdaki rakip gruplar ve bireyler arasında tarafsız bir hakem olarak görülür; devlet her bir yurttaşı, diğer yurttaşların tecavüzlerinden korumaya muktedir olan bir 'hakem' ya da 'bilirkişi'dir. Devletin tarafsızlı-

Thomas Hobbes (1588–1679)

Önemli Şahsiyetler

İngiliz siyasal düşünürdür. Hobbes, sonradan ailesini terk eden küçük bir papazın oğluydu. Sürgün edilen Galler Prensi Charles Stewart'a öğretmeni oldu ve Cavendish ailesinin himayesi altında yaşadı. İngiliz Devrimi'nin çöküşüyle ortaya çıkan belirsizlik ve iç çatışma zamanında yazan Hobbes, Aristoteles'ten (bkz. s. 31) beri doğa ve insan davranışına ilişkin ilk kapsamlı teoriyi geliştirdi. Klasik çalışması olan *Leviathan* (1651), siyasal yükümlülüğün temellerini tartıştı ve hiç kuşkusuz İç Savaş'ın etkisini yansıttı. Bu eser mutlak yönetime bir savunma sağladı ama ayrıca toplum sözleşmesi biçiminde akla uygun bir argümana başvurduğundan, **tanrısal hak** savunucularını hayal kırıklığına uğrattı.

ğı, devletin tüm yurttaşların çıkarları doğrultusunda hareket ettiği ve dolayısıyla ortak çıkarı ya da kamu yararını temsil ettiği olgusunu yansıtmaktadır. Hobbes'un görüşüne göre, istikrar ve düzen, sadece, hem meydan okunamayan hem de sorgulanamayan bir iktidara sahip mutlak ve sınırsız bir devletin kurulmasıyla güvence altına alınabilirdi. Başka bir deyişle, Hobbes yurttaşların mutlakıyet (bkz. s. 400) ve **anarşi** arasındaki keskin bir seçimle karşı karşıya kaldıklarını savundu. Diğer taraftan Locke daha tipik bir liberal sınırlı devlet savunusu geliştirdi. Ona göre, devletin amacı çok belirgindir: Devlet bir 'doğal' ya da Tanrı vergisi bir bireysel haklar dizisinin, adıyla söylenirse 'yaşam, özgürlük ve mülkiyet' haklarının savunulmasıyla sınırlıdır. Bu görüş devletin sorumluluklarıyla (temel olarak, iç düzenin sürdürülmesi ve mülkiyetin korunması) bireysel yurttaşların sorumlulukları (genellikle sivil toplum alanı olarak görülmektedir) arasında açık bir ayrım kurmaktadır. Ayrıca, devlet, doğal hakları koruyabildiği kadar kolaylıkla onları tehdit de edebileceğinden, yurttaşlar, devlete karşı belirli korunma yöntemleri kullanmak zorundadırlardır ki Locke bu koruma yöntemlerinin sadece anayasal ve temsilî yönetim mekanizmaları aracılığıyla sağlanabileceğine inanıyordu.

Bu fikirler, 20. Yüzyıl'da, çoğulcu devlet teorisi yönünde gelişti. Bir toplum teorisi olarak çoğulculuk, liberal demokrasilerde, iktidarın yaygın ve eşit bir şekilde dağıldığını ileri sürmektedir. Bir devlet teorisi olarak çoğulculuk, devletin çeşitli grupların ve çıkarların ve tüm toplumsal sınıfların etkisine duyarlı olduğu sürece tarafsız oldu-

Tanrısal hak: Yeryüzü yöneticilerinin Tanrı tarafından seçildiği ve dolayısıyla karşı konulamaz otorite sahibi oldukları doktrini; bir mutlak monarşi savunusu.

Anarşi: Kelime anlamıyla 'kuralsız olan'; anarşi genellikle istikrarsızlık ya da hatta kaos anlamına gelecek biçimde kötüleyici anlamda kullanılmaktadır.

Odak Konusu

Toplum Sözleşmesi Teorisi

Bir toplum sözleşmesi, örgütlü bir toplumu ya da devleti oluşturmak üzere bireyler arasında yapılan gönüllü bir anlaşmadır. Hobbes, Locke ve Rousseau (bkz. s. 157) gibi düşünürler tarafından kuramsal bir araç olarak kullanılan toplum sözleşmesi, John Rawls (bkz. s. 84) gibi modern kuramcılar tarafından yeniden canlandırılmıştır. Toplum sözleşmesi, nadiren tarihsel bir eylem olarak kabul edilmektedir. Daha çok yönetimin değerini ve siyasal yükümlülüğün temellerini gösteren bir araç olarak kullanılmaktadır. Toplum sözleşmesi teorisyenleri, bireylerden, sözleşmeyi sanki kendileri kararlaştırmış gibi davranmalarını istemektedir. Klasik biçiminde toplum sözleşmesi teorisinin üç öğesi bulunmaktadır:

- Varsayımsal bir devletsiz toplum (bir 'doğa durumu') imajı kurulmaktadır. Kısıtlanmamış özgürlük, yaşamın "yalnız, yoksul, pis, vahşi ve kısa" (Hobbes) olduğu anlamına gelmektedir.
- Bu nedenle bireyler, yalnızca egemen bir iktidarın düzeni ve istikrarı güvence altına alabileceğinin farkına vardıklarından, bir toplumsal sözleşmeye girerek, doğa durumundan kaçmaya çalışırlar.
- Toplum sözleşmesi, sadece siyasal bir yönetim sisteminin sağlayabileceği istikrar ve güvenliğe karşı minnet borcu olarak, yurttaşları devlete saygı duymaya ve itaat etmeye zorlar.

ğunu savunmaktadır. Devlet herhangi bir özel çıkarın ya da grubun lehine önyargılı değildir ve devlet, toplumun çıkarından ayrı olan kendine ait bir çıkara sahip değildir. Schwarzmantel'in (1994) ortaya koyduğu gibi, devlet 'toplumun hizmetkârıdır ve efendisi değildir.' Devlet, bu yüzden üzerine uygulanan baskıları ve güçleri pasif olarak emen bir 'iğne yastığı' olarak resmedilebilir. Bu görüşün altında iki anahtar varsayım yatmaktadır. Birinci varsayım, devletin etkin bir biçimde yönetime tâbi olmasıdır. Seçilmemiş devlet organları (kamu hizmeti görevlileri, yargı, polis, ordu vb.) kesinlikle tarafsızdır ve siyasal efendilerinin otoritelerine tâbidir. Devlet aygıtının, bu nedenle, kamu hizmeti ve siyasal hesap verebilirlik ilkelerine uygun davrandığı düşünülmektedir. İkinci varsayım, demokratik sürecin anlamlı ve etkili olmasıdır. Başka bir anlatımla, parti rekabeti ve çıkar grubu faaliyetleri, günün yönetiminin kamuoyuna duyarlı ve yanıt verici olarak kalmasını sağlamaktadır. Bu yüzden devlet, nihaî olarak, tümüyle kamunun emrettiği yönde üflenen bir rüzgârgülüdür.

Bununla birlikte, modern çoğulcular, genellikle yeni çoğulcu (bkz. s. 109) devlet teorisi olarak adlandırılan daha eleştirel bir devlet görüşü benimsemiş bulunmaktadırlar. Robert Dahl (bkz. s. 373), Charles Lindblom ve J. K. Galbraith (bkz. s. 239) gibi teorisyenler, sanayileşmiş modern devletlerin, klasik çoğulculuğun ileri sürdüğünden hem daha karmaşık, hem de halkçı baskılara karşı daha az duyarlı olduklarını kabul etmeye başlamışlardır. Yeni çoğulcular, örneğin, iş dünyasının, hükûmetle ilişkisinde, diğer

grupların açık biçimde rakip olamayacakları 'ayrıcalıklı bir konum'dan yararlandığını kabul etmişlerdir. Lindblom *Siyaset ve Piyasalar* (*Politics and Markets*, 1980) adlı eserinde, toplumdaki en önemli yatırımcı ve en büyük işveren olarak iş dünyasının, ideolojik eğilimleri veya manifestosunun taahhütleri ne olursa olsun, her yönetim üzerinde, hatırı sayılır bir etki uygulamak zorunda olduğuna işaret etti. Yeni çoğulcular ayrıca, devletin kendine özgü ayrılabilir çıkarlar geliştirebileceğini ve geliştirdiğini kabul etmişlerdir. Bu sayede, üst düzey devlet memurları, yargıçlar, polis şefleri, askerî liderlerden vs. oluşan bir devlet seçkinleri grubunun, hem içinde bulundukları devlet sektörünün bürokratik çıkarlarının, hem de müşteri gruplarının çıkarlarının peşinden gittikleri görülebilmektedir. Aslında, eğer devlet kendi başına siyasal bir aktör olarak kabul edilirse, toplumdaki güçlü (belki de en güçlü) bir çıkar grubu olarak görülebilir. Bu muhakeme biçimi, Eric Nordlinger'i (1981) 'demokratik devletin özerkliği'ne dayalı, devlet merkezli bir liberal demokrasi modeli geliştirmesi yönünde cesaretlendirdi.

Kavram

Yeni Çoğulculuk

Yeni çoğulculuk, klasik çoğulculuğun, örneğin seçkinler, Marksist teoriler ve Yeni Sağ teorileri ışığında gözden geçirilmesi ya da güncellenmesi ihtiyacını kabul ederken, çoğulcu değerlere sadık kalan bir toplumsal kuramlaştırma tarzıdır. Yeni çoğulculuk geniş bir yelpazedeki bakış açısını ve pozisyonu kucaklamasına rağmen belirli ana temaların saptanması olanaklıdır. İlk olarak, post-sanayi toplumunun ortaya çıkışı gibi yenileştirici eğilimleri dikkate almaktadır. İkincisi, kapitalizm sosyalizme tercih edilirken, serbest piyasa ekonomisi doktrinleri genellikle eskimiş olarak kabul edilmektedir. Üçüncüsü, Batı demokrasileri, büyük şirketlerin orantısız biçimde etkide bulunduğu 'deforme olmuş poliarşiler' olarak görülmektedir.

Kapitalist Devlet

Marksist kapitalist devlet anlayışı, tarafsız bir arabulucu ya da hakem olarak çoğulcu devlet imajına açık bir alternatif sunmaktadır. Marksistler, tipik olarak, devletin, toplumun ekonomik yapısından ayrı olarak anlaşılamayacağını savunmuşlardır. Bu görüş, genellikle, devletin sınıfsal bir baskı aracından başka bir şey olmadığı biçimindeki klasik formül yönünden anlaşılmıştır: Devlet, sınıf sisteminden doğar ve bir anlamda sınıf sistemini yansıtır. Bununla birlikte, son yıllarda, Marksist teori içinde, Marksist devlet teorisini bu klasik formülasyondan çok uzak bir yere taşımış olan zengin bir tartışma gerçekleşmiştir. Devlete yönelik Marksist tutumları revize etme niyeti, pek çok yönden Marx'ın (bkz. s. 78) kendi yazılarında bulunan belirsizliklerden türemektedir.

Marx, sistematik veya tutarlı bir devlet teorisi geliştirmedi. Marx genel anlamda, devletin, toplumsal yaşamın gerçek temeli olarak görülebilecek ekonomik 'temel' tarafından belirlenen veya koşullandırılan 'üstyapı'nın bir parçası olduğuna inanıyordu. Ancak, temel ile üstyapı arasındaki ve bu du-

rumda, devlet ile kapitalist üretim tarzı arasındaki kesin ilişki belirsizdir. Marx'ın yazılarında iki devlet teorisi saptanabilmektedir. Bu teorilerden ilki *Komünist Manifesto*'dan ([1848] 1967) sıklıkla alıntılanan şu özdeyişinde açıklanmaktadır: 'Modern devletin yürütme iktidarı, bütün burjuvazinin ortak işlerini idare eden bir komiteden başka bir şey değildir.' Bu bakış açısından, devlet açıkça topluma bağımlıdır ve devlet, toplumun iktisadî açından hâkim olan sınıfına bağımlıdır ki kapitalizmde bu sınıf **burjuvazi**dir. Lenin (bkz. s. 160) bu yüzden devleti, katı bir biçimde, 'sömürülen sınıfın baskı altında tutulmasının bir aracı' olarak betimlemiştir.

Bundan başka Marx'ın Fransa'da 1848 ve 1851 yılları arasında meydana gelen devrimci olaylara ilişkin analizi olan *Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i*'nde (*The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte*, [1852] 1963) daha karmaşık ve daha güç algılanan ikinci bir devlet teorisi bulunabilir. Marx, devletin, sınıf sisteminden 'göreceli özerk olmak' biçiminde adlandırılan türde bir özerklik kullanabildiğini öne sürdü. Çünkü Napoléoncu devlet, 'korkunç bir asalak organ' gibi eylemde bulunarak kendi iradesini topluma dayatmaya muktedirdi. Devlet eğer herhangi bir sınıfın çıkarlarını dile getirdiyse, bu çıkar burjuvazinin çıkarları değil, Fransız toplumundaki en kalabalık sınıf olan küçük toprak sahibi köylülerin çıkarlarıydı. Marx bu görüşü ayrıntılı olarak geliştirmemiş olmasına rağmen, şu açıktır ki bu bakış açısından, devletin özerkliği sadece *göreceli*dir. Çünkü bu görüşe göre devlet, çatışan sınıflar arasında aracılık yapıyor gibi görünmekte ve dolayısıyla sınıf sisteminin bizzat kendisinin varlığını sürdürmektedir.

Bu devlet teorilerinin her ikisi de liberal ve daha sonra çoğulcu devlet iktidarı modellerinden belirgin biçimde farklılaşmaktadır. Bu teoriler özellikle, devletin eşitsiz bir sınıf iktidarı bağlamı dışında anlaşılamayacağını ve devletin, kapitalist toplumdan doğduğunu ve kapitalist toplumu yansıttığını vurgulamaktadır: Devlet bu yansıtmayı ya hâkim sınıfın kullandığı bir baskı aracı olarak ya da daha zekice, sınıf çelişkilerinin ıslah edildiği bir mekanizma olarak hareket etmekle yapmaktadır. Bununla birlikte, Marx'ın devlete yönelik tutumu tümüyle olumsuz değildi. Marx devletin, kapitalizmden komünizme, '**proletarya**nın devrimci diktatörlüğü' biçimindeki geçiş sürecinde yapıcı bir şekilde kullanılabileceğini savundu. Kapitalizmin yıkılması, burjuva devletinin yok edilmesine ve alternatif bir devletin, yani proleter bir devletin yaratıldığına tanıklık edecekti.

Burjuvazi: Kapitalist bir toplumun yönetici sınıfını, üretken zenginliğin sahiplerini işaret eden Marksist bir terim.

Proleterya: Emek gücünü satarak geçimini sürdüren bir sınıfı işaret eden Marksist bir terimdir; doğrusunu söylemek gerekirse proleterya, işçi sınıfına eşdeğer değildir.

Marx devleti bir proleterya 'diktatörlüğü' şeklinde tanımlarken, devleti, iktisadî olarak hâkim sınıfın (o zaman bu sınıf proleterya olacaktı) diğer sınıfları bastırdığı ve boyun eğdirdiği bir araç olarak gördüğünden birinci devlet teorisini kullandı. Bu ba-

kış açısından bütün devletler sınıf diktatörlükleridir. 'Proleterya' diktatörlüğü, mülksüzleştirilmiş burjuvazinin başlatacağı karşı devrimi önleyerek devrimin kazanımlarını güvence altına almanın bir aracı olarak görülüyordu. Bununla birlikte, Marx devleti zorunlu veya kalıcı bir toplumsal oluşum olarak görmüyordu. Sınıf çelişkileri soldukça, devletin 'sönümleneceğini,' yani tam anlamıyla komünist olan bir toplumun ayrıca devletsiz olacağını öngördü. Devlet, sınıf sisteminden doğduğundan, sınıf sistemi bir kez ortadan kaldırıldıktan sonra, devlet de oldukça anlaşılır bir biçimde varlık nedenini kaybetmektedir.

Kavram

Neo-Marksizm

Neo-Marksizm (bazen 'modern' Marksizm ya da 'Batı' Marksizmi olarak adlandırılmaktadır), belirli Marksist ilkelere ya da Marksist yöntembilimin belirli yönlerine sadık kalırken, Marx'ın klasik fikirlerini gözden geçirme ya da yeniden biçimlendirme girişimlerini ifade etmektedir. Neo-Marksistler, genelde, Marksizmin gerçeğin tekeline sahip olduğu düşüncesini kabul etmeyi reddetmektedir ve bu yüzden Hegelci felsefeye, anarşizme, liberalizme, feminizme ve hatta rasyonel tercih teorisine bakmışlardır. Neo-Marksistler toplumsal adaletsizlik konusuyla halen ilgilenmekteyseler de, ekonominin diğer etmenler karşısındaki önceliğini ve bununla birlikte tarihin öngörülebilir bir niteliğe sahip olduğu anlayışını reddetmektedirler.

Marx'ın bu konudaki ikircikli mirası, modern Marksistlere ya da neo-Marksistlere, devlet iktidarının analizini daha da ileriye taşımaları için dikkate değer bir alan sağlamıştır. Bu analiz, yönetici sınıf hâkimiyetinin sadece açık baskıyla değil ama ideolojik yönlendirmeyle de gerçekleştirildiğine vurgu yapan Antonio Gramsci'nin (bkz. s. 269) yazılarıyla da cesaretlendirildi. Bu görüşe göre, burjuva hâkimiyeti büyük ölçüde 'hegemonya' (bkz. s. 268) aracılığıyla sürdürülmektedir: yani devletle birlikte, entelektüel liderlik veya kültürel denetim, burjuva hâkimiyetinin sürdürülmesi sürecinde önemli bir rol oynamaktadır.

1960'lardan beri, devlete ilişkin Marksist teorileştirme hareketine, birbirine rakip olan araçsalcı ve yapısalcı görüşler hâkim olmuştur. Miliband, *Kapitalist Toplumda Devlet* (*The State in Capitalist Society*, [1969] 2009) adlı eserinde, devlet seçkinlerinin, ayrıcalıklıların ve mülk sahiplerinin, bulundukları hiyerarşik düzeyden orantısız bir biçimde yararlandıklarına vurgu yaparak, devleti, yönetici sınıfın bir birimi ya da aracı olarak resmediyordu. Dolayısıyla devletin kapitalizm lehine taraflı olması, bir tarafta devlet memurları ile diğer kamu görevlilerinin ve diğer tarafta bankacılar, iş dünyası liderleri ve sanayi yöneticilerinin toplumsal geçmişlerinin örtüşmesinden kaynaklanmaktadır. Nicos Poulantzas, *Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar* (*Political Power and Social Classes*, 1968) adlı eserinde söz konusu sosyolojik yaklaşımı reddetti ve bunun yerine iktisadî ve toplumsal iktidarın *yapı*sının, devletin özerkliği üzerinde bir sınırlama uyguladığına vurgu yaptı. Bu görüş, devletin, içinde faaliyette bulunduğu toplumsal sistemi sürdürme amacı dışında bir amaçla eylemde bulunamayacağını ileri sürmektedir. Kapitalist devlet durumunda ise, devletin rolü, kapitalizmin uzun vadeli

çıkarlarına hizmet etmektir; kapitalist devletin eylemlerine kapitalist sınıfın bizzat kendi parçaları tarafından direnilebilmesine rağmen, devlet, kapitalizmin uzun vadeli çıkarlarına hizmet eder. Neo-Marksistler, devleti, giderek artan biçimde, çıkarlar, gruplar ve sınıflar arasındaki mücadelenin yürütüldüğü bir alan olarak görmüşlerdir. Bu görüşe göre, devlet, hâkim bir grubun ya da yönetici sınıfın tahakküm ettiği bir 'araç' olmaktan çok, verili bir zamanda, toplum içindeki güç dengesini ve hegemonya için süregelen mücadeleyi yansıtan dinamik bir varlıktır.

Leviathan Devlet

Bir 'leviathan' olarak devlet imajı (aslında, genişlemeye ve büyümeye kararlı, kendi kendine hizmet eden bir canavar), modern siyasette Yeni Sağ'la ilişkilendirilen bir imajdır. Bu tür bir görüşün kökeni erken dönem ya da klasik liberalizme ve özellikle de radikal bir bireycilik (bkz. s. 243) biçimine bağlılığa dayanmaktadır. Yeni Sağ ya da en azından Yeni Sağ'ın neo-liberal kanadı, devletin, iktisadî ve toplumsal yaşama müdahalesine yönelik güçlü bir tiksintiyle ayırt edilmektedir ve bu tiksinti, devletin, hem bireysel özgürlüğü, hem de ekonomik güvenliği tehdit eden asalak bir ur olduğu inancından kaynaklanmaktadır. Bu görüşe göre, devlet, çoğulcuların ileri sürdüğü gibi tarafsız bir hakem ya da arabulucu olmak yerine, insanî var oluşun her yönüne müdahale etmeye ya da karışmaya can atan zorba bir 'dadı'dır. Bu görüşün temel özelliği, devletin, toplumun çıkarlarından farklı olan çıkarların peşinden koştuğu (bu durum bu görüşü Marksizmden ayırmaktadır) ve bu farklı çıkarların, devletin kendisinin rolünde ya da sorumluluklarında sürekli bir büyüme talep ettiğidir. Bu nedenle Yeni Sağ'ın düşünürleri, 20. Yüzyıl'daki devlet müdahalesine yönelik eğilimin, iktisadî ve toplumsal güvenlik için popüler bir baskıyı ya da sınıfsal gerilimleri ıslah ederek kapitalizmi istikrara kavuşturma ihtiyacını değil, devletin iç dinamiklerini yansıttığını ileri sürmektedir.

Yeni Sağ'ın teorisyenleri, hem talep tarafındaki, hem de arz tarafındaki baskılara atıfta bulunarak devlet iktidarının genişlemeci dinamiklerini açıklamaktadırlar. Talep tarafındaki baskılar, genellikle seçim demokrasisi mekanizması aracılığıyla toplumun kendisinden doğan baskılardır. 4. Bölüm'de demokrasi bağlamında tartışıldığı gibi, Yeni Sağ, seçim rekabetinin, politikacıları, artan harcamalar yapmaya söz vererek ve daha cömert yönetim programları yaparak birbirlerini 'daha fazla para vermeye' teşvik ettiğini ve bu tür politikaların, ekonomi üzerine, artan vergiler, daha yüksek enflasyon ve yatırımların 'dışlanma' etkisi biçiminde yükleyeceği zararların da politikacılar tarafından dikkate alınmadığını ileri sürmektedir. Öte yandan arz tarafındaki baskılar, devlete içsel olanlardır. Dolayısıyla bu baskılar devlet aygıtının kurumları ve personeli yönünden açıklanabilir. En etkili

biçimiyle, bu argüman 'yönetim fazlalığı tezi' olarak bilinmektedir.

Fazlalık tezi, genellikle kamu tercihi (bkz. s. 377) teorisyenleriyle ilişkilendirilmiştir. Kamu tercihi teorisyenleri ise ilgili bireylerin rasyonel bir bencillik tarzı içinde eylemde bulundukları varsayımına dayalı olarak kamusal kararların nasıl alındığını inceleyen teorisyenlerdir. Örneğin Niskanen (1971), ABD Kongresi'nde olduğu gibi, yasama organlarında, bütçe kontrolü genel olarak zayıf olduğundan, bütçe yapma işinin büyük ölçüde yönetim birimlerinin ve üst düzey bürokratların çıkarları tarafından biçimlendirildiğini savundu. Bu açıklama, yönetime, devlet tarafından hükmedildiğini ima ettiği ölçüde (devlet seçkinleri, seçilmiş politikacıların düşüncesini şekillendirebildiklerinden), kamu tercihi modeli ile yukarıda tartışılan Marksist görüş arasında paralellikler oluşmaktadır. Bununla birlikte, bu iki görüşün birbirlerinden uzaklaştığı yer, devlet aygıtının hizmet ettiği çıkarlarla ilişkilidir. Marksistler devletin daha geniş sınıfsal ve diğer toplumsal çıkarları yansıttığını savunurken, Yeni Sağ, devleti, kendi çıkarlarının peşinden koşan bağımsız veya özerk bir varlık olarak resmetmektedir. Yeni Sağ görüşe göre bürokratik bencillik, şaşmaz biçimde 'büyük' yönetimi ve devlet müdahalesini destekler çünkü bu durum, bürokrasinin kendisinin genişlemesine yol açar ki bürokrasinin genişlemesi de iş güvenliğini sağlamaya, ödemelerin iyileştirilmesine, terfi beklentilerinin konuşulmasına ve kamu görevlilerinin konumlarının sağlamlaştırılmasına yardımcı olur. Çıkarcı bürokrat imajı, bir kamu hizmeti etiğiyle dolu olan ve siyasal denetime sıkıca tâbi olan çoğulcu bir devlet makinesi anlayışıyla açıkça çelişmektedir.

Kavram

Ataerki

Ataerki sözcük anlamıyla, 'baba tarafından yönetim,' aile içinde hem koca hem baba olanın hâkimiyeti ve babanın karısı ile çocuklarının tâbiyeti anlamına gelmektedir. Ancak terim genellikle kadınların maruz kaldığı baskı ve sömürünün bütünlüğüne dikkat çeken 'erkekler tarafından yönetim' biçimindeki daha genel bir anlamda kullanılmaktadır. Bu nedenle, ataerki, genel olarak toplumdaki erkek iktidarı sistemini ifade etmektedir; hem aile içindeki babanın hâkimiyetini ifade etmektedir, hem de aynı hâkimiyetten türemektedir. Ataerki, radikal feminist analizde, cinsiyet eşitsizliğinin sistematik, kurumsallaşmış ve yaygın olduğunu vurguladığı için anahtar bir kavramdır.

Ataerkil Devlet

Devlet hakkındaki modern düşünce, nihaî olarak, feminist teorinin önerilerini dikkate almalıdır. Ancak bunu söylemiş olmak, sistematik bir feminist devlet teorisi bulunduğunu söylemiş olmak anlamına gelmez. 2. Bölüm'de vurgulandığı gibi feminist teori, bir dizi geleneği ve bakış açısını kapsamaktadır ve bu yüzden de devlet iktidarına yönelik bir dizi oldukça farklı tutumu üretmiş bulunmaktadır. Ayrıca, feministler genellikle devlet iktidarının doğasını temel bir siyasal sorun olarak görmemişlerdir, bunun yerine, aile

ve ekonomik sistem gibi kurumlar üzerinde merkezîleşmiş bulunan daha derindeki erkek iktidarı yapısına odaklanmayı tercih etmişlerdir. Gerçekten de bazı feministler, örneğin devletin meşru şiddet tekeli uyguladığı fikri üzerinde, ailede ve ev yaşamında şiddet ve sindirmenin rutin kullanımı sayesinde uzlaşmaya varıldığını ileri sürerek geleneksel devlet tanımlarını sorgulayabilmektedir. Bundan başka, feministler, devlet iktidarı konusunda bazen örtülü ve bazen de açık biçimde, yeni ve meydan okuyucu bakış açıları geliştirerek devlet tartışmasını zenginleştirmeye yardımcı olmuşlardır.

Cinsiyet veya toplumsal cinsiyet (bkz. s. 251) eşitliğinin aşamalı reform yoluyla sağlanabileceğine inanan liberal feministler, özü yönünden çoğulcu bir devlet görüşü kabul etme eğiliminde olmuşlardır. Liberal feministler, kadınların yasal ve siyasal eşitlikten ve özellikle de oy kullanma hakkından mahrum bırakılmaları durumunda, devletin erkekler lehine önyargılı olduğunu kabul etmektedir. Ancak bunların, devletin temelde tarafsız olduğuna duydukları güven, bu tür bir önyargının bir reform süreciyle alt edilebileceği ve alt edileceği biçimindeki inanca yansımaktadır. Bu anlamda liberal feministler, tüm grupların (kadınlar dahil) potansiyel olarak devlet iktidarına eşit erişim şansına sahip olduklarına ve bunun adaleti ve ortak iyiliği geliştirmek için tarafsız bir şekilde kullanılabileceğine inanmaktadır. Liberal feministler bu nedenle, devlet müdahalesini toplumsal cinsiyet eşitsizliğini gidermenin ve kadınların rolünün artırılmasının bir aracı gibi görerek, genellikle devleti olumlu yönde değerlendirmişlerdir. Bu durum eşit ücret mevzuatı, kürtajın yasallaştırılması, çocuk bakım olanaklarının sağlanması, refah haklarının genişletilmesi vb. kampanyalarda görülebilmektedir.

Bununla birlikte, daha eleştirel ve olumsuz bir devlet görüşü, devlet iktidarının, ataerki biçimindeki daha derin bir baskıcı yapıyı yansıttığını savunan radikal feministler tarafından geliştirilmiştir. Devlet iktidarına ilişkin Marksist ve radikal feminist görüşler arasında birtakım benzerlikler bulunmaktadır. Her iki grup da, örneğin, devletin kendi çıkarlarının peşinde koşmaya eğilimli özerk bir varlık olduğunu reddetmektedir. Bunun yerine, devlet, toplumun genelindeki iktidarın 'derin yapısı'na gönderme yapılarak anlaşılmakta ve devletin önyargıları da aynı yapıyla açıklanmaktadır. Marksistler devleti iktisadî bir bağlama yerleştirirken, radikal feministler onu toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamına yerleştirmekte ve devletin esasen bir erkek iktidarı kurumu olduğu konusunda ısrar etmektedir. Marksizme benzer biçimde, söz konusu radikal feminist pozisyonun, özgün araçsalcı ve yapısalcı versiyonları geliştirilmiş bulunmaktadır. *Araçsalcı* argüman, devleti, kendi çıkarlarını savunmak ve ataerkilliğin temellerini desteklemek için erkekler tarafından kullanılan bir failden fazlaca farklı olmayan bir araç olarak görmektedir. Bu tartışma çizgisi, ataerkilliğin kökünün, toplumun 'kamusal' ve 'özel' yaşam alanlarına bölünmesinde bulunduğu biçimindeki temel feminist inanca dayanmaktadır: Erkekler kamusal yaşam alanına tahakküm ederken,

kadınlar özel yaşam alanına hapsedilmişlerdir. Oldukça basit biçimde, bu görüşte devlet, erkekler *tarafından* ve erkekler *için* idare edilmektedir.

Araçsalcı argümanlar devlet personeli üzerine ve özellikle de devlet seçkinleri üzerine odaklanırken, *yapısalcı* argümanlar, devlet kurumlarının daha geniş bir ataerkil sistem içine gömülme derecesine vurgu yapmaya eğilimlidir. Modern radikal feministler, yeni bir tür ataerkil iktidarın ifadesi olarak gördükleri refah devletinin ortaya çıkışına özel bir önem vermişlerdir. Refah, özel bağımlılıktan ('yuvayı yapanlar' olarak kadınların, 'ekmeği kazananlar' olarak erkeklere bağımlı olduğu özel bağımlılık), kadınların genişletilmiş devlet kurumları tarafından giderek daha fazla denetlendiği bir kamusal bağımlık sistemine geçişi sağlayarak ataerkilliği destekleyebilir. Örneğin, kadınlar devlet hizmetlerinin (çocuk bakımı kurumları, anaokulu eğitimi ve toplumsal çalışma gibi hizmetler) müşterileri veya tüketicileri olarak ve özellikle 'bakım' meslekleri olarak adlandırılan mesleklerdeki (hemşirelik, toplumsal çalışma ve eğitim gibi meslekler) çalışanlar olarak, giderek artan biçimde devlete bağımlı hale gelmiş bulunmaktadır.

Devletin Rolü

Devlet iktidarına ilişkin çelişik yorumlar, devletin arzulanan rolü veya sorumlulukları konusunda açık ipuçları içermektedir. Devletler ne yapmalıdır? Devlet hangi işlevleri veya sorumlulukları yerine getirmelidir ve bunlardan hangileri özel bireylerin elinde bırakılmalıdır? Bunlar, birçok yönden, seçim siyasetinin ve parti rekabetinin, etrafında döndüğü sorulardır. Devleti, temelden kötü ve gereksiz olduğundan dolayı reddeden anarşistler istisna edilirse, tüm siyasal düşünürler devleti belirli bir anlamda değerli görmüşlerdir. 'Devleti parçala' biçimindeki Leninist slogandan esinlenen devrimci sosyalistler bile, kapitalizmden komünizme geçiş sürecine yöneticilik yapmak üzere, 'proleterya diktatörlüğü' biçiminde geçici bir proleterya devletine ihtiyaç duyulduğunu kabul etmişlerdir. Bununla birlikte devletin oynaması gereken tam rolün ve dolayısıyla devlet ile sivil toplum arasındaki münasip dengenin ne olduğu konularında derin bir uyuşmazlık bulunmaktadır. Geliştirilmiş bulunan devlet biçimleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Asgarî devletler
- Kalkınmacı devletler
- Sosyal demokrat devletler
- Kolektifleştirilmiş devletler
- Totaliter devletler
- Dinî devletler

Önemli Şahsiyetler

Robert Nozick (1938–2002)

ABD'li akademisyen ve siyaset felsefecisidir. Nozick'in önemli çalışması *Anarşi, Devlet ve Ütopya* (*Anarchy, State, and Utopia*, 1974) Yeni Sağ teoriler ve inançlar üzerinde derin bir etkiye sahip oldu. Nozick, Locke'a yakın olan bir liberteryenlik biçimi geliştirdi ve Spooner (1808–87) ve Tucker (1854–1939) gibi 19. Yüzyıl ABD bireycileri tarafından açıkça etkilendi. Zenginliğin ilk defasında adil biçimde kazanılmış olması ya da bir kişiden diğerine adil biçimde aktarılmış olması koşuluyla mülkiyet haklarının kesinlikle savunulması gerektiğini ileri sürdü. Bu duruş asgarî devlet ve asgarî vergilemeye yönelik bir destek anlamına gelmektedir ve refah ile yeniden dağıtım davasının altını oymaktadır. Nozick'in haklar temelli teorisi John Rawls'ın fikirlerine yanıt olarak geliştirildi. Yaşamının sonraki döneminde Nozick aşırı liberteryanizminde değişiklikler yaptı.

Asgarî Devletler

Asgarî devlet, amaçları, bireylerin mümkün olan en geniş özgürlük alanına sahip olmalarını sağlamak olan klasik liberallerin idealidir. Bu görüşün kökü toplum sözleşmesi teorisine dayanmaktadır, ancak yine de özü yönünden 'olumsuz' bir devlet görüşü geliştirmektedir. Bu bakış açısından, devletin değeri, insan davranışını kısıtlama ve böylece de bireylerin, başkalarının **haklar**ına ve özgürlüklerine tecavüz etmesini önleme kapasitesine sahip olmasıdır. Devletin asıl işlevi, yurttaşların, yaşamlarını en iyi olduğunu düşündükleri biçimde sürdürebilecekleri bir barış ve toplumsal düzen çerçevesi sağlamak olduğundan, devlet sadece bir koruyucu bedendir. Locke'un meşhur benzetmesiyle, devlet sadece düzen içindeki var oluş tehdit edildiğinde hizmete çağrılan bir gece bekçisi olarak hareket eder. Bu bakış açısı, yine de, 'asgarî' ya da 'gece bekçisi' devlete üç temel işlev bırakır: İlki ve en önemlisi, devlet, iç düzeni sürdürmek için var olur. İkincisi, özel yurttaşlar arasında yapılan sözleşmelerin veya gönüllü anlaşmaların uygulanmasını güvence altına alır ve üçüncüsü dış saldırılara karşı koruma sağlar. Bu yüzden asgarî bir devletin kurumsal aygıtı bir polis gücü, bir mahkeme sistemi ve belli türdeki bir orduyla sınırlıdır. İktisadî, toplumsal, kültürel, ahlakî ve diğer sorumluluklar bireye aittir ve bu nedenle de kesinlikle sivil toplumun bir parçasıdır.

Haklar: Belirli bir şekilde davranmak veya muamele görmek için sahip olunan hukukî veya ahlakî yetkiler; medenî haklar insan haklarından farklıdır.

Asgarî devlet davası, modern siyasal tartışmalara Yeni Sağ tarafından getirilmiştir.

Erken dönem liberal fikirlerden ve özellikle de serbest piyasa teorilerinden veya klasik ekonomik teorilerden yararlanan Yeni Sağ, 'devletin sınırlarını geriye sarma' gereksinimini ilan etmiştir. Bu ilan, Robert Nozick'in yazılarında, bireysel hakların, özellikle de mülkiyet haklarının bir savunusuna dayanan Lockeçu liberalizmin yeniden ifade edilmesi biçiminde karşılık bulmaktadır. Friedrich von Hayek (bkz. s. 73) ve Milton Friedman (bkz. s. 216) gibi serbest piyasa ekonomistleri örneğinde, devlet müdahalesi, rekabeti, verimliliği ve üretkenliği azaltan bir 'ölü el' olarak görülmektedir. Yeni Sağ'ın bakış açısından, devletin iktisadî rolünün iki işlevle sınırlandırılması gerekmektedir: istikrarlı bir mübadele aracı ya da 'sağlam para'nın (düşük veya sıfır enflasyon) korunması ve tekelci güçler, fiyat sabitlemesi vb. konusundaki denetimler aracılığıyla rekabetin ilerletilmesi.

Kalkınmacı Devletler

Asgarî devletlerin en iyi tarihsel örnekleri, 19. Yüzyıl'ın erken sanayileşme dönemindeki Birleşik Krallık ve ABD gibi ülkelerdir. Ancak genel bir kural olarak, bir ülke ne kadar geç sanayileşirse, o ülkenin devletinin ekonomik rolü de o kadar geniş olacaktır. Örneğin Japonya ve Almanya'da devlet, başlangıçtan itibaren daha aktif bir 'kalkınmacı' rol üstlenmiştir. Kalkınmacı bir devlet, sanayisel büyümeyi ve iktisadî kalkınmayı geliştirme biçimindeki özel amaçla iktisadî yaşama müdahale eden bir devlettir. Bu durum piyasayı 'sosyalist' bir planlama ve kontrol sistemi ile değiştirme girişimine karşılık gelmemektedir. Ama bunun yerine, devletle, çoğunlukla muhafazakâr ve milliyetçi öncelikler tarafından desteklenen büyük ekonomik çıkarlar arasında bir ortaklık inşa etme girişimine karşılık gelmektedir.

Kalkınmacı devletin klasik örneği Japonya'dır. Meiji Dönemi boyunca (1868–1912), Japon devleti, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Japon ekonomisine hâkim olan büyük aile işletmesi *zaibatsu* iş dünyası imparatorluğu ile yakın bir ilişki kurdu. 1945'ten bu yana, Japon devletinin kalkınmacı rolü Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından üstlenilmiştir. Bu bakanlık, Japon Bankası ile birlikte özel yatırım kararlarını şekillendirmeye yardımcı olmakta ve Japon ekonomisini uluslararası rekabetçiliğe doğru yönlendirmektedir (bkz. s. 546). Benzer bir kalkınmacı müdahale modeli, hem sağ, hem de sol hükûmetlerin ekonomik planlama ihtiyacını kabul etme eğiliminde oldukları ve devlet bürokrasisinin kendisini ulusal çıkarların koruyucusu gördüğü Fransa'da var olmuştur. Avusturya ve bir dereceye kadar Almanya gibi ülkelerde iktisadî kalkınma, bir 'ortaklık devleti'nin inşasıyla başarılmıştır ki ortaklık devletinde devlet ile başta büyük işletmeler ve örgütlü emek olmak üzere, büyük ekonomik çıkarlar arasında, yakın bir ilişkinin sürdürülmesine önem verilmektedir. Daha yakın zamanlarda, iktisadî küreselleşme (bkz. s. 221), örnekleri Doğu Asya'nın

kaplan ekonomileri arasında bulunan '**rekabetçi devletler**'in ortaya çıkışını teşvik etmiştir. Rekabet devletlerinin ayırt edici özelliği, yoğunlaşan bir ulus-ötesi rekabet bağlamında, eğitim ve öğretimin güçlendirilmesi ihtiyacının, ekonomik başarının temel garantörleri olarak kabul edilmiş olmasıdır.

Sosyal Demokrat Devletler

Kalkınmacı devletler iktisadî ilerlemeyi canlandırmak için müdahaleciliği uygularken, sosyal demokrat devletler genellikle hakkaniyet, eşitlik (bkz. s. 665) ve **toplumsal adalet** gibi ilkelerle uyumlu daha geniş bir toplumsal yeniden yapılanmayı sağlama amacını taşıyan bir görüşle müdahale ederler. Avusturya ve İsveç gibi ülkelerde, devlet müdahalesi, hem kalkınmacı hem de sosyal demokrat öncelikler tarafından yönlendirilmiştir. Bununla birlikte, kalkınmacılık ile sosyal demokrasi her zaman el ele gitmezler. Marquand'ın (1988) belirttiği gibi, Birleşik Krallık devleti, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonraki dönemde sosyal demokrat çizgilerde önemli ölçüde genişlemiş olsa da, kalkınmacı bir devlete doğru evrilme konusunda başarısızlığa uğradı. Sosyal demokrat devleti anlamanın anahtarı şudur: Devleti zorunlu bir kötülükten biraz fazlası olarak gören 'olumsuz' devlet görüşünden, onu özgürlüğü genişletmenin ve adaleti geliştirmenin bir aracı olarak gören 'olumlu' bir devlet görüşüne doğru bir kayma bulunmaktadır. Sosyal demokrat devlet, bu yüzden, hem modern liberallerin hem de demokratik sosyalistlerin idealidir.

Sosyal demokrat devlet, sadece düzenli var oluşun koşullarını ortaya koymaktan çok, özellikle, bir piyasa ekonomisinin dengesizliklerini ve adaletsizliklerini düzeltmeye yardımcı olan aktif bir katılımcıdır. Bu yüzden de, sosyal demokrat devlet zenginliğin üretimine daha az ve refahın eşitlikçi veya adil dağılımı olarak görülen şeye daha fazla odaklanmaya eğilimlidir. Bu eğilim, uygulamada, yoksulluğun ortadan kaldırılması ve toplumsal eşitsizliğin azaltılması girişimi biçimde özetlenir. Bu yüzden de sosyal demokratik bir devletin ikiz özellikleri Keynesçilik ve toplumsal refahtır. Keynesyen iktisadî politikaların amacı, büyümeyi ilerletmek ve tam istihdamı korumak amacıyla kapitalizmi 'idare etmek' ya da 'düzenlemek' dir. Bu durum bir planlama öğesini gerektirse de, klasik Keynesyen strateji, maliye politikasındaki, yani kamu harcamaları ile vergileme düzeyindeki ayarlamalar aracılığıyla, 'talep yönetimini' içermektedir. Refah politikalarının benimsenmesi, sorumlulukları, yurttaşları arasında sosyal refahın gelişti-

Rekabetçi devlet: Küreselleşen bir ekonomide uzun vadeli rekabetçiliği güvence altına almak amacıyla stratejiler izleyen bir devlet.

Kaplan ekonomiler: Japonya'yı model alan, hızlı gelişen ve ihracata yönelik olan ekonomiler: örneğin Güney Kore, Tayvan ve Singapur.

Toplumsal adalet: Maddî ödüllerin ahlakî olarak meşrulaştırılabilir bir dağılımı; toplumsal adaletin sıklıkla eşitlik lehine bir yanlılığı ima ettiği görülmektedir.

Devlet, İyiliği Amaçlayan Bir Güç müdür?

Siyasal ve ideolojik tartışmalar oldukça sık biçimde devlet meselesi ve özellikle de devlet ile sivil toplum arasındaki doğru denge etrafında dönmektedir. Bir uçta anarşistler devletlerin ve bu yüzden tüm yönetim sistemlerinin gayri meşru olduğunu iddia etmektedir. Diğer görüşler devletin zorunlu bir kötülük olarak isteksizce bir kabulünden, iyiliği amaçlayan bir güç biçiminde olumlu olarak onaylanmasına kadar geniş bir yelpazede sıralanır. Devlet, yaşamlarımız üzerinde olumlu bir etkiye mi yoksa olumsuz bir etkiye mi sahiptir? Devlet övülmeli midir yoksa ondan korkulmalı mıdır?

EVET

Uygar var oluşun anahtarı. Devlet lehine olan en temel argüman, onun, düzen ve toplumsal istikrarın yaşamsal önemdeki garantisi olmasıdır. Bir devlet kesinlikle gereklidir, çünkü sadece zorlama araçlarının tekeline sahip olan egemen bir beden, ayıplanan ama kaçınılmaz olan çatışma ve rekabetin, barbarlık ve kaosa yayılmasının önüne geçmeye muktedirdir. Bir devletin yokluğunda yaşam, Hobbes'un meşhur sözleriyle ortaya koyduğu gibi, 'yalnız, yoksul, pis, vahşi ve kısa' olurdu. Bu sonuç, güvenilir bir hukuk sistemi ve düzenin yokluğunda iç savaşın ve savaş ağalığının kök saldığı 'düşkün' devlet (bkz. s. 126) olarak adlandırılan devletlerin maruz kaldıkları hüzünlü talihsizlikler tarafından altı çizilen bir derstir.

Kamusal yaşamın temeli. Devlet, bencil ya da özel çıkarlar yerine, ortak ya da kolektif çıkarları temsil eden tek kurum olduğu için diğer organ ve kurumlardan ayrılmaktadır. Devlet, toplumun sadece parçalarını değil, tümünü temsil etmektedir. Bu itibarla devlet, bireylerin kendilerinden daha büyük bir şeye dahil olmalarını, diğer yurttaşlara karşı sorumluluklarını yerine getirmelerini ve uygun olduğunda kolektif kararlar almaya katılmalarını sağlayan 'kamusal' bir var oluş alanını olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle Aristoteles ve Hegel'e kadar geriye götürülen bir gelenekte devlet, sivil topluma göre ahlakî olarak daha üstün görülebilir.

Toplumsal adalet faili. Devlet, modernleşmenin temel bir failidir ve bir dizi iktisadî ve toplumsal fayda sağlamaktadır. Serbest piyasa ekonomisinin destekleyicileri bile, ekonominin sadece devlet tarafından kurulabilecek bir uygar düzen bağlamında işleyebileceğini kabul ettiklerinde, bu durumu onaylamaktadır. Bunun da ötesinde, devlet, sürdürülebilir büyümeyi ve tam istihdamı sağlamak için müdahalede bulunarak piyasa ekonomisinin doğasında bulunan istikrarsızlığa karşı koyabilir. Devlet kamusal olarak finanse edilen refah hizmetleri sağlayarak insanları yoksulluktan ve diğer toplumsal olumsuzluk biçimlerinden koruyabilir ki hiçbir özel hayırseverlik düzeyi erişim ve kalite yönünden bu refah hizmetleriyle boy ölçüşemez.

HAYIR

Düzensizlik nedeni. Anarşistlerin ileri sürdüğü gibi devlet, düzen sorunun çözümü değil, nedenidir. Devlet, çatışmaları ve huzursuzlukları besler, çünkü insanları, ahlakî özerkliklerinden mahrum bırakarak ve kendilerinin yapmadıkları kurallara uymaya zorlayarak, onları 'çocuklaştırır' ve ahlakî gelişimlerini engeller. Bu da onları temel içgüdülerinin hâkimiyeti altında bırakır ve bencillik, açgözlülük ve saldırganlığın yayılmasına izin verir. Ahlakî gelişim, özgürlük ve eşitlik koşullarında serpildiğinden, devletin otoritesini azaltmak ya da tercihen tümüyle ortadan kaldırmak, düzenin, doğal olarak ve kendiliğinden, 'aşağıdan' doğmasını olanaklı kılacaktır.

Özgürlük düşmanı. Devlet, en iyi ihtimalde, zorunlu bir kötülüktür. Düzenin korunması açısından yararları kabul edildiğinde bile, devlet kesinlikle asgarî düzeydeki bir rolle sınırlandırılmalıdır. Bunun nedeni şudur: Devlet otoritesi egemen, zorunlu ve zorlayıcı olduğundan, 'kamusal alan,' doğası gereği, bir baskı alanıdır. Anarşistler tüm devletlerin bu nedenle gayri meşru olduklarını iddia ederken, diğerleri bu gayri meşruluğun sadece, devletin düzenli var oluş koşullarını belirleme biçimindeki zorunlu rolünün ötesine geçtiği zaman geçerli olduğunu ileri sürmektedir. Özgürlük, 'kamusal alan'ın, sivil toplumun ahlakî olarak devlete üstün olduğunu kabul ettiği ölçüde genişlemektedir.

Yoksulluğa götüren reçete. Ekonomi, en iyi şekilde, devlet tarafından yalnız bırakıldığında çalışır. Piyasa ekonomileri kendini düzenleyen mekanizmalardır; bu ekonomiler talep ve arz güçleri birbiriyle uyumlu hale geldiklerinde, uzun vadede dengeye yönelmeye eğilimlidir. Devlet ise tam tersine vahşi bir makinedir; iktisadî ve toplumsal yaşama yapılan devlet müdahalesi iyi niyetli olsa bile, kaçınılmaz olarak piyasanın doğal dengesini bozar ve dolayısıyla büyüme ve refahı tehlikeye atar. Bu durum, ortodoks komünist sistemlerin kaderi tarafından en açık biçimde ortaya konan, ama aynı zamanda aşırı düzenlenmiş kapitalist sistemlerin zayıf ekonomik performansı tarafından da desteklenen bir dersti.

rilmesine kadar uzanan, '**refah devletleri**' olarak adlandırılan devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu anlamda sosyal demokrat devlet, bireysel güçlendirme ilkesine adanmış olan, 'olanak sağlayan bir devlet'tir.

Kolektifleştirilmiş Devletler

Kalkınmacı ve sosyal demokrat devletler, büyük ölçüde özel olan bir ekonomiyi yönlendirmek ya da desteklemek düşüncesiyle iktisadî yaşama müdahale ederken, kolektif devletler, iktisadî yaşamın bütününü devlet kontrolü altına alır. Bu tür devletlerin en iyi örnekleri, SSCB ile tüm Doğu Avrupa ülkeleri gibi ortodoks komünist ülkelerde bulunuyordu. Bunlar özel teşebbüsü tümüyle ortadan kaldırmaya ve bir ekonomi bakanlığı ile planlama komiteleri ağı tarafından yönetilen, merkezî planlamaya dayalı ekonomiler kurmaya çalıştılar. Bu nedenle nihaî olarak komünist partinin en yüksek düzeydeki organları tarafından denetlenen bir 'emredici' planlama sistemiyle organize edilen 'komuta ekonomileri' olarak adlandırılan ekonomiler kuruldu. Devlet **kolektifleştirme**sinin meşruiyeti, özel mülkiyet karşısında ortak mülkiyet lehine olan sosyalist bir temel tercihten türemektedir. Ancak, bu hedefe ulaşmak için devletin kullanılması, devlet iktidarına karşı, Marx ve Engels'in (1820–95) klasik eserlerinde çerçevesi çizilen tutumdan, daha olumlu bir tutumu ortaya koymaktadır.

Marx ve Engels millîleşmeyi hiçbir şekilde reddetmediler; özellikle Engels, 'proletarya diktatörlüğü' sırasında devlet kontrolünün fabrikaları, bankaları, ulaşımı vb. kapsayacak şekilde genişletileceğini kabul etti. Ancak buna rağmen, bunlar proleter devletin kesinlikle geçici olacağını ve sınıf çelişkilerinin ortadan kalkmasıyla birlikte 'sönümleneceğini' öngördüler. Ancak bunun tam tersine, SSCB'deki kolektifleştirilmiş devlet kalıcı ve giderek artan biçimde güçlü ve bürokratik hale geldi. Stalin'in yönetimi altında, sosyalizmin ilerlemesi, devlet aygıtının sorumlulukları ve güçlerinin genişlemesinde yansıma bulduğundan, sosyalizm, devletçilikle etkili bir şekilde eşitlenmiştir. Gerçekten de Kruşçev'in 1962'de proletarya diktatörlüğünün sona ermiş olduğunu ilan etmesinin ardından devlet, resmen, 'bütün Sovyet halklarının' çıkarlarıyla özdeş kılındı.

Refah devleti: Yurttaşlarının toplumsal refahı için birincil sorumluluk alan ve bu sorumluluklarını bir dizi sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve diğer hizmetler (farklı toplumlarda farklı da olsa) aracılığıyla yerine getiren bir devlet.

Kolektifleştirme: Özel mülkiyetin, ortak ya da kamusal bir mülkiyet sistemi lehine kaldırılması.

Totalitarizm: Her yöne yayılan ideolojik bir güdümlemeyi ve açık zalimliği içeren, her şeyi kapsayan siyasal bir yönetim sistemidir (bkz. s. 401).

Totaliter Devletler

En aşırı ve kapsamlı müdahalecilik biçimi totaliter devletlerde bulunmaktadır. **Totalitarizm**in özü, her şeyi kapsayan; et-

kisi, insanî var oluşun her yönüne nüfuz eden bir devletin inşasıdır. Devlet, sadece ekonomiyi değil, ama aynı zamanda eğitim, kültür, din, aile yaşamı vs. doğrudan devlet kontrolü altına alır. Totaliter devletlerin en iyi örnekleri Hitler Almanya'sı ve Stalin SSCB'sidir. Saddam Hüseyin'in Irak'ı gibi modern rejimlerin ise tartışmalı da olsa, totaliter rejimlere benzer özellikleri bulunmaktadır. Bu tür rejimlerin temel sütunları, kapsamlı bir gözetleme süreci, terör polisliği ve her tarafa yayılan ideolojik bir güdümleme ve kontrol sistemidir. Bu anlamda totaliter devletler sivil toplumu etkili bir şekilde lağvederler ve 'özel' yaşam alanını tümüyle ortadan kaldırırlar. Bu sadece, bireysel kimliği toplumsal bütünün içinde eritmeyi arzulayan faşistlerin açıkça onaylamaya hazır oldukları bir hedeftir. Kimi zaman, Mussolini'nin totaliter devlet anlayışının, Hegel'in, kendi üyelerinin diğerkâmlığını ve karşılıklı sempatisini ifade eden 'etik bir cemaat' şeklindeki devlet inancından türediği ileri sürülmektedir. Bu bakış açısından, insan uygarlığının ilerleyişi, devletin büyümesiyle ve sorumluluklarının genişletilmesiyle açıkça ilişkilendirilebilir.

Kavram

Devletçilik

Devletçilik, (ya da Fransızcadaki *étatisme*) devlet müdahalesinin, siyasal sorunların çözümünde ya da iktisadî ve toplumsal kalkınmanın sağlanmasında en uygun araç olduğu inancıdır. Bu görüş, kolektif eylemin örgütlenebileceği ve ortak hedeflerin gerçekleştirilebileceği bir mekanizma olarak devlete duyulan derin ve belki de sorgulamayan bir inanç tarafından desteklenmektedir. Devlet böylece bir etik ideal (Hegel) olarak ya da 'genel irade'nin ya da kamu yararının hizmetçisi olarak görülür. Devletçilik, en açık biçimde iktisadî yaşamı düzenleyen ve kontrol eden ve muhtemelen Sovyet tarzı devlet kolektifleştirmesine kadar uzanan yönetim politikalarında ifade edilmektedir.

Dinî Devletler

Görünüşe göre, dinî bir devlet, terimleri itibarıyla çelişkilidir. Kilise ve devlet arasındaki bir ayrılık aracılığıyla din, giderek artan biçimde, özel alana hapsedildi ve modern devlet, büyük ölçüde dinî otorite üzerinde sivil otoritenin zafer kazanmasıyla ortaya çıktı. Bu nedenle devlet egemenliğinin gelişimi, genellikle sekülerleşmenin ileriye doğru yürüyüşüyle el ele gitti. ABD'de, devletin seküler niteliği, anayasanın Birinci Değişikliği'nde anayasal teminat altına alındı ki söz konusu değişiklik ibadet özgürlüğünün kısıtlanmayacağını güvenceye kavuşturmaktadır. Fransa'da ise kilise ile devletin ayrılığı, **laiklik** ilkesine yapılan katı bir vurgu yoluyla koruma altına alınmıştır. Norveç, Danimarka ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde, 'yerleşik' dinler ya da **devlet dinleri** gelişmiş bulunmaktadır, ancak bu dinlerin sahip oldukları ayrıcalıklar teokratik yönetimleri önlemektedir ve bu dinlerin siyasal etkileri genellikle yüksek düzeydeki bir toplumsal sekülerleşmeyle sınırlandırılmıştır.

Laiklik: (Fransızca) Yönetim işlerine dinin dahlinin olmaması ve dinsel işlere yönetimin dahlinin olmaması ilkesi.

Devlet dini: Devlet tarafından resmî olarak onaylanan, özel ayrıcalıklar verilen, ancak (genellikle) resmî siyasal otorite verilmeyen dinî bir kurum.

Bununla birlikte, 1980'lerden bu yana geçen dönem, köktendincilik (dinsel köktencilik) (bkz. s. 96) içindeki bir eğilim tarafından yönlendirilen dinî devletin yükselişine tanık olmuştur. Bu eğilim devletin kamusal/özel ayrımını reddetmeyi ve dinî siyasetin temeli olarak görme amacını taşımaktadır. Köktendinci hareketler, siyasal alanı doğası gereği yozlaşmış bir alan olarak görmemenin yanında, tipik olarak, devletin kontrolünü ele geçirmeyi ve onu ahlakî ve manevî yenilenmenin bir aracı olarak kullanmayı amaçlamaktadır. Bu durum, örneğin, 1978'den sonra Pakistan'da General Ziya-ül-Hak tarafından başlatılan 'İslamileşme' sürecinde; 1979 devriminin sonucu olarak İran'da 'İslami bir devlet'in kuruluşunda ve sekülarizme yönelik resmî taahhüdüne rağmen, Sri Lanka devleti ile Sinhala Budizmi arasındaki yakın ilişkide, özellikle de Tamil ayrılıkçılığına karşı şiddetli mücadele yılları sırasında, belirgindi. Doğrusunu söylemek gerekirse, dinî devletlerin, dinî ilkeler temelinde kurulmasına ve İrancı model açıkça teokratik özellikler taşımasına rağmen, diğer durumlardaki dinsel yönelimli yönetimler bir anayasal sekülarizm bağlamında faaliyette bulunmaktadır. Bu saptama Türkiye'deki AKP (bkz. s. 419) ve 2012'den beri Mısır'daki Müslüman Kardeşler örnekleri için geçerlidir.

DEVLET TUTULMASI?

1980'lerin sonlarından beridir, devlet hakkındaki tartışmalar, devletin 'geri çekilme'si ya da 'düşüş'ü hakkındaki iddialarla gölgelenmiştir. Devlet otoritesi, diğer şeylerin yanında, küresel ekonomi, piyasa, büyük şirketler, devlet dışı aktörler ve uluslararası kuruluşların artan önemi tarafından sarsılınca, bir zamanların kudretli leviathanı –ki leviathan yaygın olarak siyasetin kendisiyle eş kapsamlı olarak görülmüştür- görünüşe göre, aşağılanmıştı. Bu nedenle iç ve dış siyasete ilişkin 'devlet merkezli' yaklaşımların yeniden gözden geçirilmesi ya da tümüyle terk edilmesi yönündeki feryatlar büyüdü. Ancak, 'devlet-merkezcilik' ile 'geri çekilmecilik' arasında yapılacak basit bir seçim, en iyi ihtimalle yanıltıcıdır. Örneğin, devletler ile piyasalar genellikle rakip güçler olarak tasvir edilmelerine rağmen, aynı zamanda birbirleriyle kenetlidir ve birbirlerini tamamlar. Diğer şeylerin yanında, piyasalar yalnızca devletin kurabileceği ve koruyabileceği bir mülkiyet hakları sistemi olmadan faaliyette bulunamaz. Ayrıca, devletler belirli yönlerden otoriteyi kaybedebilmelerine rağmen, başka yönlerden daha güçlü hale gelmiş olabilir.

Devletin Gerilemesi ve Çöküşü

Küreselleşme ve Devletin Dönüşümü

Küreselleşmenin yükselişi, küreselleşmiş bir dünyada devletin gücü ve önemi hakkında büyük bir tartışmayı canlandırdı. Bu bağlamda üç karşıt pozisyon saptanabilmektedir. İlk olarak, bazı teorisyenler küreselleşmenin yükselişi-

nin, kaçınılmaz biçimde devletin, anlamlı bir aktör olarak gerilemesiyle damgalandığını varsaydılar ve bundan dolayı 'egemenlik sonrası yönetişimin' (Scholte, 2005) ortaya çıkışını cesurca ilan ettiler. Güç, devletten küresel pazarlara ve özellikle de ulus-ötesi şirketlere (*transnational corporations*, TNC'ler) (bkz. s. 231) kaymaktadır. Bu argümanın 'hiper-küreselciler' olarak adlandırılan kişiler tarafından geliştirilen en ileri versiyonunda, devlet öylesine 'oyulmuş' olarak görülmüştür ki aslında, gereksiz hale gelmiştir. Bununla birlikte, başkaları, küreselleşmenin dünya siyasetinin temel özelliğini değiştirmiş olduğu argümanını reddetmektedir. Yani bunlara göre eski çağlarda olduğu gibi egemen devletler kendi sınırları içinde olanların başlıca belirleyicileridirler ve dünya sahnesinde temel aktörler olarak kalmaya devam etmektedirler. Bu görüşe göre, küreselleşme ve devlet ayrı ya da, az da olsa, karşıt güçler değildir; bunun yerine ve şaşırtıcı derecede, küreselleşme devletler tarafından yaratılmıştır ve bu yüzden de onların çıkarlarına hizmet etmek için vardır. Ancak, bu iki görüş arasında üçüncü bir pozisyon bulunmaktadır. Bu üçüncü görüş, küreselleşmenin, devletin rolü ile öneminde ve egemenliğin doğasında niteliksel değişimlere yol açtığını kabul etmektedir. Ancak bu niteliksel değişimlerin, basit biçimde, devletin gücünü azaltmaktan ya da artırmaktan daha çok, devleti dönüştürmüş olduğuna vurgu yapmaktadır.

Uluslararası göçün artışı ve kültürel küreselleşmenin yayılması gibi gelişmeler, devlet sınırlarını giderek daha 'geçirgen' hale getirmiştir. Ancak, devletin değişen doğası ve gücü hakkındaki tartışmaların çoğu, ekonomik küreselleşmenin (6. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak tartışılmıştır) etkisiyle ilgilenmiştir. Ekonomik küreselleşmenin temel özelliği, ekonomik etkinliğin, gittikçe artan bir biçimde, 'sınır çizgileri olmayan bir dünya' (Ohmae, 1989) içinde gerçekleştiği süreç olan '**ülke-üstülük**'ün ('*supraterritoriality*') yükselişidir. Bu durum, sermaye akışının dünyada, görünüşe göre anlık olarak gerçekleşmesi nedeniyle, gerçek anlamda küreselleşmiş hale gelmiş olan finansal piyasalar söz konusu olduğunda özellikle belirgindir. Bunun anlamı, örneğin, hiçbir devletin dünyanın diğer bölgelerindeki finansal krizlerin etkisinden soyutlanamayacağıdır. Eğer sınırlar geçirgen hale gelmişse ve eski coğrafî kesinlikler sarsılmışsa, en azından geleneksel anlamındaki devlet egemenliği hayatta kalamaz. Yönetişimin (bkz. s. 124), 21. Yüzyıl'da, sahici bir post-egemen nitelik kazanmış olduğu anlam budur. Bu bağlamda özellikle **ekonomik egemenliğin**, küreselleşmiş bir ekonomiyle nasıl uzlaştırılabileceğini anlamak zordur. Ekonomik yaşam üzerindeki egemen kontrol ancak ayrık bir ulusal ekonomiler dünyasında mümkündü; bu ekonomilerin, tek bir küreselleşmiş ekonomi içine bütünleştikleri ya da bütünleşiyor oldukları ölçüde ekonomik egemenlik anlamsız hale gelir. Ancak 'sınır çizgileri

Ülke-üstülük: Devlet sınırlarının, coğrafî mesafenin ve topraksal konumun azalan önemi dolayısıyla meydana gelmiş olan coğrafî yeniden düzenleniş.

Ekonomik egemenlik: Devletin ulusal iktisadî yaşam üzerinde, maliye ve parasal politikalar üzerindeki bağımsız denetimi ile ticaret ve sermaye akışları üzerindeki denetimini de içeren mutlak otoritesi.

Kavram

Yönetişim

Yönetişim terimi, yönetimden (bkz. s. 397) daha geniş bir terimdir. Terim yerleşik veya üzerinde uzlaşılmış bir tanımdan yoksun olmakla birlikte, en geniş anlamında, toplumsal yaşamın koordine edilmesine olanak tanıyan çeşitli yolları ifade etmektedir. Yönetim, bu nedenle, yönetişim içinde yer alan kurumlardan biri olarak görülebilir; 'yönetimsiz yönetişim'e (Rhodes, 1996) sahip olmak olanaklıdır. Terimin daha geniş kullanımı, yeni kamu yönetimi biçimlerinin gelişimi ve kamu-özel sektör ortaklıklarının büyümesi gibi değişikliklerinin sonucu olarak devlet/toplum ayrımının bulanıklaşmasını ifade etmektedir. (Bkz. çok-düzeyli yönetişim s. 380).

olmayan' bir küresel ekonomi retoriği aşırı ileri bulunabilir. Örneğin, bu retoriğin tersine, piyasa temelli ekonomilerin yalnızca devletin garanti edebileceği yasal ve toplumsal bir düzen bağlamında başarılı bir biçimde faaliyette bulunabilecekleri giderek artan bir kabul görmüştür (Fukuyama, 2005).

Artan küresel rekabet, ayrıca, daha etkin ve duyarlı kamu politikası geliştirmeye ve kamu hizmeti sağlama araçlarını geliştirmeye yönelik baskı yaratmıştır. Çoğu kişiye göre, bu durum yönetimden 'yönetişime' doğru bir kaymayı ifade etti. Toplumlar daha karmaşık ve akışkan hale geldikçe, hiyerarşik devlet kurumlarına daha az ve çeşitli ağlar ile piyasaya daha fazla dayanan; böylece devlet ile toplum arasındaki ayrımı bulanıklaştıran yeni yönetim usûllerinin tasarlanması zorunlu hale gelmiştir. Bu bağlamdaki 'yönetişim dönüşü', siyasette, yönetimin 'yeniden icadı' olarak adlandırılan şeyle nitelendirilmiş ve bu icat, özellikle, devlet tarafından doğrudan hizmet sağlanmasından, devletin, 'olanaklı kılıcı' ya da 'düzenleyici' rolünün benimsenmesine doğru bir geçişte ifadesini bulmuştur. Bazıları bu tür gelişmelerin devletin kendisinin dönüşümüne yol açmış olduğunu ileri sürmüşlerdir ki bu dönüşüm, 'rekabet' devleti, 'piyasa' devleti ya da 'post-modern' devlet biçiminde çeşitli adlarla adlandırılmış olan şeyi yansıtmaktadır. Philip Bobbitt (2002), ulus-devletten '**piyasa devleti**' olarak adlandırdığı devlete geçişin, dünya siyasetinde köklü bir değişimi müjdelediğini ileri sürecek kadar ileriye gitti. Ona göre bu dönüşüm, liberalizm, faşizm ve komünizm arasındaki anayasal ulus-devlet biçiminin tanımlanmasına yönelik 'uzun savaş'ın sona erdiğine işaret etti. Piyasa devletinin temel özelliği, ayrık ulusal ekonomilerin varlığına dayalı, 'yukarıdan aşağıya' yönelik ekonomik yönetimden, piyasanın, tek güvenilir ekonomik örgütlenme ilkesi olarak kabulüne doğru bir kaymadır. Piyasa devletleri, kapitalizmi 'evcilleştirmeye' çalışmak yerine, 'suyu kendi akışına bırakırlar.' Devletler, daha önceden, büyüme ve refahı teşvik etme, yoksullukla mücadele etme ve toplumsal eşitsizliği azaltma yönündeki etkinlikleriyle değerlendirilirken, piyasa devletleri, meşruiyetlerini, yurttaşlara sunulan fırsatları en üst düzeye çıkarma ve etkin ve engelsiz piyasa rekabetini güvenceye alma yeteneklerine dayandırmaktadır. Bu dönüşümün gerçekleşme hızı, dünyanın farklı bölgelerinde değişmektedir, çünkü devletler pi-

Piyasa devleti: İktisadî ve toplumsal yaşam üzerinde kontrolü üstlenmek yerine, yurttaşların haklarını ve olanaklarını genişletmeyi amaçlayan bir devlettir.

yasa modelini daha fazla ya da daha az hevesle kucaklamakta ve kendi siyasal kültürleri ile ekonomik ihtiyaçlarına uyarlamaya çalışmaktadır.

Devlet Dışı Aktörler ve Uluslararası Organlar

Devletin gerilemesinin başka bir tezahürü, devlet dışı ya da ulus-ötesi aktörlerin yükselişinde ve uluslararası örgütlerin artan öneminde belirgindir. Bu durum, giderek artan bir şekilde, siyasetin önemli yönlerinin artık yalnızca devlet içinde ya da devlet aracılığıyla değil, ama daha çok devletin dışında ya da ötesinde gerçekleştiği gerçeğini yansıtmaktadır. 1970'te 7.000 olan sayıları 2009'da 38.000'e yükselmiş olduğundan, TNC'ler devlet dışı aktörler arasında sıklıkla en önemli aktörler olarak kabul edilmektedir. TNC'ler ekonomik büyüklükleri açısından devletleri sıklıkla gölgede bırakmaktadır. Şirketlere ait satışlar ile ülkelerin GSYİH'si (Gayri Safi Yurt İçi Hasıla) arasındaki (oldukça kabaca) karşılaştırmaya dayalı olarak, dünyanın en büyük 100 ekonomisinin 51'i şirkettir; bunların sadece 49'u ülkedir. Bu anlamda, General Motors şirketi büyük ölçüde Danimarka'ya denktir; Wal-Mart şirketi, Polonya ile kabaca aynı boyuttadır ve Exxon Mobil şirketi, Güney Afrika ile aynı ekonomik ağırlığa sahiptir. Bununla birlikte, ekonomik büyüklük, mutlaka, siyasal iktidara ya da etkiye dönüşmemektedir. Devletler, her şeye rağmen, yasalar yapmak ve orduları yetiştirmek gibi TNC'lerin yalnızca hayalini kurabilecekleri şeyleri yapabilir. Yönetim dışı örgütler (*non-governmental organizations*, NGO'lar) (bkz. s. 371), özellikle 1990'lardan beri, sayıca ve etki bakımından istikrarlı bir şekilde büyümüştür. Toplam uluslararası NGO sayısına ilişkin tahminlerde NGO sayısı, BM tarafından resmî danışmanlık statüsüne sahip 1.000'den fazla grupla birlikte, genellikle 30.000'i aşmaktadır. Uzmanlıkları, ahlakî otoriteleri ve yüksek kamusal profilleri, Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) ve Care International gibi NGO'ların, uluslararası örgütler içinde, zaman zaman ulusal hükûmetlerle rekabet edebildikleri ve hatta onları aşabildikleri bir seviyede etkili olmalarını olanaklı kılmaktadır. Bu nedenle NGO'lar, giderek artan bir biçimde, 'küresel sivil toplum' (bkz. s. 170) olarak adlandırılan şeyin temel aracıları olmaktadır. Diğer devlet dışı aktörler, kadın hareketinden ve anti-kapitalist hareketten, el-Kaide, gerilla orduları ve ulus-ötesi suç örgütleri gibi terörist ağlara kadar uzanan bir yelpazede yer almaktadır. Bu tür gruplar 'sınır ötesi' bir niteliğe sahip olduklarından, sıklıkla herhangi bir devletin yetki alanından kurtulacak biçimde faaliyette bulunabilmektedir.

Siyasetin devletin ötesine doğru genişlemesi, **siyasal küreselleşme**ye yönelik eğilimde de belirgin olmuştur. Ancak siyasetin bu etkisi karmaşık ve belli yönlerden çelişkili olmuştur. Bir taraftan BM, Avrupa Birliği (AB) ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)

Siyasal küreselleşme: Uluslararası organ ve örgütler ile genel olarak ulus-ötesi siyasal güçlerin artan önemi.

Kavram

Düşkün (Başarısız) Devlet

Düşkün bir devlet, kendi toprakları içinde güç kullanımını tekelleştirerek iç düzeni sağlamaya yönelik temel rolünü yerine getirmeye muktedir olmayan devlettir. Son yıllardaki düşkün devlet örnekleri arasında Kamboçya, Haiti, Ruanda, Liberya ve Somali bulunmaktadır. Düşkün devletler artık yaşayabilir siyasal birimler olarak faaliyette bulunmaya muktedir değildir, çünkü bunlar güvenilir bir hukuk sisteminden ve düzenden yoksundur. Bunlar artık yaşayabilir ekonomik birimler olarak da faaliyette bulunmaya muktedir değildir, çünkü bunlar yurttaşlarına hizmet sunma olanağından yoksundur ve işleyen bir altyapıya sahip değildir. Göreceli olarak az sayıda devlet tümüyle çökmüş olmasına rağmen, çok daha büyük bir sayıda devlet zorlukla işlemekte ve tehlikeli bir şekilde çöküşe yakın durmaktadır.

gibi uluslararası organlar, devletlerin kendi kendini yöneten siyasal birimler olarak faaliyette bulunma yeteneğini zayıflatmış bulunmaktadır. Yönetimler-arası veya ulus-üstü düzeyde alınan kararların çeşidi ve önemi arttıkça, devletler, bölgesel veya küresel organlar içinde ya da bu organlar aracılığıyla çaba göstermeye ya da onlar tarafından oluşturulan çerçeveler içinde faaliyet bulunmaya zorlanmışlardır. AB söz konusu olduğunda, artan miktarda karar çeşidi üye devletlerden daha çok (örneğin, para politikası, tarım ve balıkçılık politikası, savunma ve dışişleri) AB kurumları tarafından yapılmaktadır. Bu durum 17. Bölüm'de tartışıldığı gibi çok düzeyli yönetişim olgusuna yol açmış bulunmaktadır. DTÖ, kendi yönünden, küresel ticarî anlaşmazlıkların yargıcı ve jürisi olarak hareket etmekte ve kendi üyeleri arasında ve kendi üyeleri içindeki ticarî sorunları müzakere eden bir forum olarak hizmet sunmaktadır. Öte yandan, siyasal küreselleşme devletin önemini azalttığı gibi devlet için fırsatlar da yaratmaktadır. Bu sonuç egemenliğin 'havuzda toplanması' yoluyla gerçekleşmektedir. Örneğin, AB içinde en güçlü politika belirleme organı olan AB Bakanlar Konseyi, yerden göğe kadar AB üyesi ülkelerin bir yaratımıdır ve ulusal politikacıların, ulus-üstü bir düzeyde kararlar almalarını olanaklı kılan bir forum sağlamaktadır. Egemenliğin 'havuzda toplanması' yoluyla AB üyesi devletler, muhtemelen, daha geniş ve daha anlamlı bir egemenlik biçimine erişim olanağı kazanmaktadır. AB'nin 'havuzda toplanmış' egemenliği, çeşitli üye devletlerinin birleşik ulusal egemenliklerinden daha büyük olabilir.

Düşkün Devletler ve Devlet İnşası

Devletin öneminin azalmasıyla ilgili tartışmalar, gelişmekte olan dünyada, kimi zaman zayıf, başarısız veya çökmüş devletler hakkındaki düşüncelerle yer değiştirmiştir. Cooper (2004), 'modern öncesi' dünya olarak adlandırdığı bu dünyayı, sömürgecilik sonrası bir kaos dünyası olarak resmetti. Sözü edilen dünyadaki devlet yapıları, meşru bir güç kullanımı tekelini (Weber'in deyişiyle) kurmaya muktedir olamadıklarından yerel **savaş ağalığı**na, yaygın suçluluğa ve toplumsal alt-üst oluşlara yol açmaktadırlar.

Savaş ağalığı: Yerel düzeyde militarize olmuş çetelerin, egemen bir devletin yokluğunda, iktidar için yarıştıkları bir durum.

Ancak, bu koşullar gelişmekte olan ülkelerin tümünde aynı şekilde geçerli değildir. Hindistan, Güney Kore ve Tayvan gibi örneklerde, gelişmekte olan dünya devletleri, iktisadî modernleşme ve toplumsal kalkınma stratejilerini izleme konusunda oldukça başarılı olmuşlardır. Bununla birlikte kimi zaman 'yarım devletler' ya da 'düşkün devletler' olarak da resmedilen diğer gelişmekte olan dünya devletleri, zayıflıklarıyla ayırt edilmişlerdir. Dünyadaki en zayıf devletlerin çoğu Sahra altı Afrika'da yoğunlaşmıştır. Bunların klasik örnekleri Somali, Sierra Leone, Liberya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. Bu devletler devlet iktidarına ilişkin en temel testten geçememektedirler; iç düzeni ve kişisel güvenliği sağlamaya muktedir değildirler ki bu da sivil çatışmanın ve hatta iç savaşın neredeyse olağan hale geldiği anlamına gelmektedir.

Bu tür devletlerin başarısızlığı temel olarak sömürgecilik (bkz. s. 193) deneyiminden kaynaklanmaktadır. Bu devletlerde sömürgecilik sona erdiğinde (asıl olarak 1945 sonrası dönemde), ayrı varlıklar olarak etkin biçimde faaliyette bulunmalarına olanak tanıyacak uygun bir siyasal, iktisadî ve toplumsal düzeyden yoksun toplumlara resmî bir siyasî bağımsızlık bıraktı. Bu tür devletlerin sınırları, tipik olarak, kültürel açıdan tutarlı bir nüfusun varlığından ziyade, sömürgeci tutkunun boyutunu ifade ettiğinden, sömürgecilik sonrası devletler, ayrıca sıklıkla derin etnik, dinî bölünmeleri ve kabile bölünmelerini kapsamaktadır. Bazıları 1990'lı yıllardan beridir devletlerin başarısızlıklarındaki artışı öncelikle ülke içi etmenlerle (otoriter rejime yönelme eğilimi, geri kalmış kurumlar ve sanayi öncesi, tarım toplumlarından modern sanayi toplumlarına geçişi engelleyen dar görüşlü değer sistemleri gibi) açıklıyorlarsa da, bu başarısızlıkta dışsal etmenler de önemli bir rol oynamıştır. Bu durum, özellikle, gelişmekte olan dünya ekonomilerini, iç gereksinimlerden ziyade, küresel piyasaların emirleri etrafında yönlendirecek ve eşitsizliği genişletecek küreselleşme eğilimi sayesinde uygulanmıştır.

Bununla birlikte, devletin düşüşü sadece ülke içi bir sorun değildir. Düşkün devletler, örneğin mülteci krizlerini tetiklemek, uyuşturucu satıcılarına, silah kaçakçılarına ve terör örgütlerine bir sığınak sağlamak, bölgesel istikrarsızlık yaratmak ve kimi zaman insanî yardım sağlamak ve/veya barışı korumak için dış müdahaleye neden olmak yollarıyla genellikle daha geniş bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede, **devlet inşası** konusuna artan bir vurgu söz konusu olmuştur. Bu vurgu, tipik olarak, daha geniş nitelikli barış inşası süreciyle ve çatışma sonrası şiddetin yapısal, kökü derinde bulunan nedenleriyle ilgilenen girişimlerle ilişkilendirilmiştir. İnsanî yardım sağlanması ve çatışma çözümü görevinin başarılması, işleyen bir hukuk sistemi ile düzenin yokluğu durumunda neredeyse imkânsız hale gelmektedir. 1990'ların başlarından beridir insanî

Devlet inşası (*state building*): Yönetime ilişkin temel alanlardaki politikaların oluşturulması ve uygulanması için meşru kurumların kurulması yoluyla işleyen bir devletin inşası.

Uygulamada Siyaset

Liberya: Düşkün Bir Devletin Yeniden İnşası mı?

Olaylar: 1990'lı yıllar boyunca Liberya'dan, sıklıkla, klasik bir düşkün (başarısız) devlet örneği olarak söz edildi. Liberya'nın etnik ve dinî karışımları, yaygın yoksulluğu, yerel yolsuzluğu, kurumlarının ve altyapısının çöküşü ve savaş ağalığı ile şiddete yönelik eğilimi, yurttaşlarının güvenliğini ve refahını tehlikeye attı ve özellikle Sierra Leone'a komşuluk eden diğer devletleri etkiledi. Charles Taylor'ın Liberya Ulusal Yurtseverler Cephesi (NPFL) isyancılarının, 1990 yılında, başkent Monrovia'yı ele geçirerek kırsal alanın çoğunu işgal etmesiyle birlikte Afrika'nın en eski cumhuriyeti Liberya, 1980'lerin sonlarında iç savaşa düşmüştü. İsyancı küskün gruplar olan Liberya ordusu ile Batı Afrika barış gücü arasındaki kavga yoğunlaştığında yaklaşık 250.000 kişi öldürüldü ve binlerce kişi ülkeden kaçtı. Tırmanan uluslararası baskı altında bulunan ve isyancılar tarafından kıstırılan Taylor'ın düşürülmesi ve Nijerya'ya sürgüne gitmesiyle (Taylor daha sonra, Lahey'deki uluslararası bir mahkeme kurulu tarafından, Sierra Leone'da işlenen zulümlerle ilişkilendirilen savaş suçlarından suçlu bulundu.) birlikte, 14 yıl süren iç savaş, 2003 yılında sona erdi. Bir geçiş yönetimi, ülkeyi 2005'te seçimlere götürdü. Bu seçim Afrika'nın ilk kadın devlet başkanı olan, Harvard Üniversitesi'nde eğitim almış ekonomist Elaine Johnson-Sirleaf'i iktidara getirdi. Sirleaf, 2011 yılının Kasım ayında, tek adaylı bir cumhurbaşkanlığı seçiminde yeniden seçildi.

Önemi: Başarılı bir devlet inşasının en az üç zorluğu aşması zorunludur. İlk olarak, yeni kurumlar ve yapıların, genellikle, derin siyasal ve etnik gerilim, iktisadî ve toplumsal alt üst oluş ve yerel yoksulluk bağlamında inşa edilmeleri zorunluluğu bulunmaktadır. Liberya'da, Sirleaf ve Birlik Partisi (UP) 2005'te iktidarı üstlenmelerinden sonra iktisadî ve toplumsal altyapının yeniden inşa süreci hızlandı. Merkez Monrovia, iyileştirilmiş yollarla ve parlayan yeni binalarla dönüştürüldü; eğitim ve sağlığa yapılan yatırım, bazıları parasız ve ekonomik olan yüzlerce yeni okulun ve sağlık tesisinin binasına tanıklık etti. Seçilmiş başkanlık ile yasama organının yanında, bağımsız bir yargının, disiplinli bir polis ve ordunun kurulması konusunda ilerleme sağlandı. Diğer önemli kurumlar arasında, Güney Afrika deneyimi model alınarak oluşturulan Liberya Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ile 2011'de ilk seçimleri yöneten Ulusal Seçim Komisyonu (NEC) bulunmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası bağışçılar tarafından sağlanan hatırı sayılır para miktarlarına rağmen, birçok kalkınma hedefine henüz ulaşılamamıştır. Örneğin, Monrovia'daki insanların çoğunun hâlâ elektrikleri ya da içme suları bulunmamaktadır ve işsizlik oldukça yüksek kalmaya devam etmektedir ki bundan en fazla gençler etkilenmektedir.

İkinci olarak, yerli liderliğin ve yeni kurum-

yardım müdahalesinin daha geniş kabul görmesi (bkz. s. 622), genellikle, düzenli yönetimin, en azından başlangıçta, dış güçler tarafından sağlandığı anlamına gelmiştir. Ancak bu durum, uzun vadeli bir çözüm oluşturmaz. Somali, Irak ve Afganistan gibi örneklerin de gösterdiği gibi, dışarıdan dayatılan düzen yalnızca sınırlı bir süre için sürdürülebilir bir düzendir, çünkü bunun hem müdahaleci güçlere olan ekonomik ve insanî maliyeti uzun vadede sürdürülemez bir maliyettir, hem de yabancı askerlerin ve polisin varlığı, er ya da geç kızgınlığı ve düşmanlığı kışkırtır. Dış müdahale, bu nedenle, zaman içinde, giderek artan biçimde etkin bir yerel liderlik inşasına ve bir ordu, bir polis gücü, bir yargı, bir merkez bankası, bir vergi toplama birimi; işlemekte olan eğitim, ulaşım, enerji, sağlık sistemleri gibi meşru ulusal

ların önemli bir meşruiyet aracının kullanımına ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu nedenle devlet inşası, her zaman, temel bir amaç olan yolsuzluğun ortadan kaldırılmasıyla birlikte 'iyi yönetişim'in geliştirilmesiyle de şaşmaz biçimde ilişkilidir. Sirleaf başkanlık için yarışa girmeden önce, geçici yönetimin yolsuzlukla mücadeledeki yetersizliğini eleştirerek Yönetişim Reform Komisyonu'ndaki başkanlık görevinden istifa etti. Ancak Sirleaf'in muhalifleri, Sirleaf'in yönetiminin, önceki hükûmetlerle ilişkilendirilen bazı suçlardan dolayı suçlu olduğunu iddia etmektedir. 2009 yılında, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu, Sirleaf'i iç savaşa bulaşmakla suçladı ve kamu görevinden 30 yıllığına yasaklanmasını önerdi. 2011 seçimleri de son derece ihtilaflı idi. Sirleaf'in ana rakibi Winston Tubman, NEC'in başkan lehine taraf tuttuğunu ve oy sayım işlemini Sirleaf'in lehine manipüle ettiğini iddia ederek seçimleri boykot etti.

Üçüncü olarak, başarılı devlet inşası çoğu zaman dış destek gerektirmektedir, ancak bu durum bir yardımdan ziyade bir engel haline de gelebilir. Afganistan ve Irak'ta olduğu gibi askerî müdahaleyle bağlantılı 'yukarıdan' devlet inşası açıkça kusurlara sahiptir. Çünkü özellikle yerel liderlerin ve yeni kurumların, ülke içi çıkarlar yerine, dış çıkarlara hizmet ediyor gibi görünmeleri tehlikesi bulunmaktadır. Liberya örneğinde, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) desteği ve 15.000 kişilik güçlü bir BM barış gücünün varlığı, ekonomik kalkınmayı kesinlikle destekledi ve iç çatışmayı kontrol altında tutmaya yardımcı oldu. Bununla birlikte, Liberya barışı kırılgan olabilir ve bu kırılganlık ya BM barış gücü kuvvetleri geri çekildiğinde ya da Başkan Sirleaf görevden ayrıldığında test edilebilir.

kurumların yapılandırılmasına odaklanmak zorundadır. Liberya gibi örneklerin gösterdiği gibi, devletin inşası genellikle çok zor bir görevdir.

Devletin Dönüşü mü?

21. Yüzyıl'ın başlarında devletle ilgili tartışmalara, geri çekilme, gerileme ve hatta çöküş konuşmaları hâkim olmuştur. Ancak gerçeklik daha karmaşıktır. Örneğin, küreselleşme, devlet sınırlarını daha 'gözenekli' hale getirebilmişse de, isteksiz olan devletlere dayatılmamıştır; bunun yerine küreselleşme, devletlerin kendi ulusal çıkarları olarak tanımladıkları şeylerin peşinde koşmaları için tasarlamış oldukları bir süreçtir. Benzer biçimde, uluslara-

rası örgütler, devlet iktidarını gaspetme niyeti olan organlar olmak yerine, genelde, devletlerin, karşılıklı ilgi alanlarına giren konular üzerinde uyum içinde hareket edebildikleri forumlar olarak hareket etmektedir. Dahası, son yıllarda yaşanan birtakım gelişmeler, devleti güçlendirmeye ve zorunlu öneminin altını çizmeye yardımcı olmuştur. Devletin dönüşünü ne açıklamaktadır? Her şeyden önce, devletin iç düzeni koruma ve yurttaşlarını dış saldırılardan korumaya yönelik eşsiz kapasitesine, 21. Yüzyıl'da ortaya çıkmış olan yeni güvenlik tehditleri tarafından, özellikle de ulus-üstü terörizmle bağlantılı olanlar tarafından güçlü bir şekilde vurgu yapılmıştır (Bölüm 18. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Bu, Bobbitt'in (2002) temel bir gerçek olarak gördüğü şeyin altını çizmektedir: 'Devlet, şiddete hükmetmek için vardır'; dolayısıyla devlet aslında bir 'savaşma kurumu'dur. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle askerî harcamalarda meydana gelen ve 'barış temettüsü' olarak adlandırılan düşüş, 1990'ların sonlarında, 11 Eylül terörist saldırılarından ve 'teröre karşı savaş'ın başlatılmasından sonra küresel askerî harcamaların inanılmaz bir biçimde yükselmesiyle birlikte tersine dönmeye başladı. Ayrıca, terörle mücadele stratejileri, çoğu zaman, devletlerin daha sıkı sınır kontrolleri uygulamış olmaları ve daha geniş çapta gözetleme, kontrol ve kimi zaman tutuklama üstlenmiş olmaları, hatta 'ulusal güvenlik devletleri' haline gelmeleri anlamına gelmiştir.

İkincisi, her ne kadar ekonomik yönetimi komuta ve kontrol günleri belki sona ermişse de, devlet kendisini zaman zaman bir modernleşme faili olarak yeniden gündeme getirmiştir. Rekabet devletleri, bu işlevi, üretkenliği yukarıya itmek ve temel ihracat sanayilerine destek sağlamak amacıyla eğitim ve öğretimi iyileştirerek yerine getirmişlerdir. Çin ve Rusya gibi devletlerin her biri, piyasaya önemli ödünler vererek ekonomilerini modernleştirdiler, ancak buralarda devlet kontrolünün önemli bir öğesi elde tutuldu ya da yeniden uygulandı (bu gelişmeler, 'devlet kapitalizmi' ile ilişkisi içinde 6. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir). Daha geniş bir düzeyde, 2007-09 küresel finansal krizi tarafından devletin ekonomik ilişkilerdeki yaşamsal rolünün altı çizildi. G-20, devletlere, eşgüdümlenmiş küresel bir tepki geliştirmek için bir forum sağlayabilmiş olsa da, üzerinde uzlaşılan devasa malî ve diğer müdahale paketleri, devletler tarafından uygulandı ve bunlar, sadece devletler tarafından uygulanabilirdi. Aslında 2007-09 çöküşünden ve ardışık finansal ve malî krizlerden edinilen derslerden biri şu olabilir: Küresel ekonominin, tek başına ya da uluslararası örgütler aracılığıyla hareket eden devlet tarafından, tek başına bırakıldığında en iyi şekilde çalıştığı fikrinin bir efsane olduğu açığa çıkmış bulunmaktadır.

Özet

- Devlet, tanımlanmış belirli sınırlar içinde egemen bir yetki kullanan siyasal bir birliktir. 17. ve 18. Yüzyıllar arasında Avrupa'da ortaya çıkan ve diğer tüm kurum ve grupları kendisine tâbi kılmayı başarabilen merkezî bir yönetim sistemi olarak devlet, bütün siyasal yaşam biçimlerine hâkim olmaya başladı. Avrupa devlet modelinin diğer topraklara ve kıtalara yayılması, dünyada devletin evrensel bir siyasal örgütlenme biçimi olduğuna tanıklık etti.
- Birkaç rakip devlet teorisi bulunmaktadır. Çoğulcular, devletin, toplumun rekabet halindeki çıkarları arasında hakemlik yapan tarafsız bir organ olduğunu savunmaktadır. Marksistler, devletin ya ast sınıfları bastırarak ya da sınıf çatışmasını ıslah ederek sınıf sistemini sürdürdüğünü ileri sürmektedir. Yeni Sağ, devleti genişlemeyi ve büyümeyi amaçlayan, kendi kendisine hizmet eden bir canavar olarak resmetmektedir. Radikal feministler, devlet içinde bir erkek iktidar sistemini destekleyen ataerkil önyargılara işaret etmektedir.
- Devleti destekleyenler, devleti ya bireyi diğer yurttaşların tecavüzlerinden korumanın bir aracı ya da kolektif eylemi örgütleyebilmenin bir mekanizması olarak görmektedir. Ancak eleştirmenler devletin ya hâkim toplumsal grupların çıkarlarını ya da toplumdan ayrı ve topluma karşıt çıkarları yansıttığını iddia etme eğilimindedir.
- Devletler çok farklı roller yerine getirmektedir. Asgarî devletler sadece düzenli var oluşun koşullarını ortaya koyar. Kalkınmacı devletler büyümeyi ve iktisadî kalkınmayı geliştirmeye çalışır. Sosyal demokrat devletler, piyasa ekonomisinin dengesizliklerini ve adaletsizliklerini düzeltmeyi amaçlar. Kolektifleştirilmiş devletler iktisadî yaşamın bütünü üzerinde bir denetim uygular. Totaliter devletler, her şeyi kuşatan bir siyasallaşma getirir ve aslında sivil toplumu söndürür. Dinî devletler ahlakî ve manevî yenilenmenin araçları olarak kullanılır.
- Devletle ilgili modern tartışmalara, geri çekilme, gerileme ve hatta çöküş konuşmaları hâkimdir. Devletin gerilemesi, genellikle küreselleşmenin etkisiyle, devlet dışı aktörlerin yükselişiyle ve uluslararası örgütlerin artan önemiyle açıklanmaktadır. En dramatik şey, bazı sömürgecilik sonrası devletlerin, düzeni sürdürme konusunda kayda değer olmayan bir kapasiteye sahip olmalarından dolayı çökmüş olmaları ya da güçlükle devletler gibi faaliyette bulunmalarıdır. Bununla birlikte, devletin geri çekilmesi abartılmış olabilir ve özellikle güvenlik ve iktisadî kalkınma ile ilgili olarak, devletin önemi yeniden canlanabilir.

Tartışma Soruları

- Devlet nasıl tanımlanmalıdır?
- Devletsiz bir toplumda yaşam gerçekten de 'pis, vahşi ve kısa' mı olurdu?
- Siyaset geleneksel olarak neden devlet işleriyle ilişkilendirilmiştir?
- Devlet, rekabet halindeki sosyal çıkarlarla ilgili olarak tarafsız bir organ biçiminde görülebilir mi?
- Devlet seçkinlerinin doğası ve geçmişleri kaçınılmaz bir şekilde taraflı olmayı besler mi?
- Devlet ve sivil toplum arasındaki doğru ilişki nedir?
- Küreselleşme devletin gereksiz hale gelmiş olduğu anlamına mı gelmektedir?
- Ulus-devletler piyasa devletlerine mi dönüştürülmüştür?
- Devletin kapasitesi ne ölçüde yeniden yapılandırılabilir?

Okuma Önerileri

Hay, C., M. Lister ve D. Marsh, *The State: Theories and Issues* (2006). Devlet hakkındaki teorik bakış açılarına, temel konulara ve ihtilaflara ilişkin anlaşılabilir, kapsamlı ve çağdaş bir giriş.

Jessop, B., *State Theory: Putting Capitalist States in Their Place* (1990). Jessop'un devlet teorisine ilişkin olarak kendi yaklaşımını geliştirdiği, zorlu ama değerli bir denemeler koleksiyonu.

Pierre, J. ve B. Guy Peters, *Governance, Politics and the State* (2000). Yönetişim olgusuna ve yönetişimin devletin rolü ve niteliği üzerindeki etkilerine ilişkin yararlı bir tartışma.

Sørensen, G., *The Transformation of the State: Beyond the Myth of Retreat* (2004). Küresel bir çağda devletin dönüşümünün doğasını ve boyutunu değerlendiren sistematik bir çağdaş devlet analizi.

4.
BÖLÜM

DEMOKRASİ VE MEŞRUİYET

*Zaman zaman denenmiş olan diğer bütün yönetim biçimleri hariç olmak üzere, demokrasi en kötü yönetim biçimidir.**

WINSTON CHURCHILL, Birleşik Krallık'ta Avam Kamarası'nda yaptığı 11 Kasım 1947 tarihli konuşma.

Devletlerin zorlama iktidarı tekeline sahip olabilmelerine rağmen, sadece güç kullanımıyla varlıklarını sürdürebildikleri durumlar nadirdir. Jean-Jacques Rousseau'nun da belirttiği gibi, 'En güçlü, gücü hakka ve itaati göreve dönüştürmedikçe asla yeterince güçlü değildir.' İşte bu nedenledir ki, tüm yönetim sistemleri, onlara, yurttaşlarından ya da uyruklarından rıza göstermelerini talep etme olanağı veren meşruiyet ya da 'yasallık' arayışındadır. Dolayısıyla meşruiyet, siyasal istikrarın anahtarıdır; bir rejimin varlığını sürdürmesinin ve başarısının kaynağından başka bir şey değildir. Modern siyasette, meşruiyet hakkındaki tartışmalar demokrasi konusunun hâkimiyeti altındadır; öyle ki, 'demokratik meşruiyet' bazen tek anlamlı meşruiyet biçimi olarak görülmektedir. Bununla birlikte, meşruiyet ile demokrasi arasındaki bağlantı, hem görece yeni bir fikirdir, hem de kültürel anlamda özgün bir bağlantıdır. 'Demokrasi' terimi 19. Yüzyıl'a kadar, bir tür 'ayaktakımı yönetimi' hissini veren kötüleyici imalara sahip olmayı sürdürdü ve gelişmekte olan dünyanın bazı bölümlerinde demokrasi kurumu 'Batılılaşma' ile ilişkilendirilmeye devam etmektedir. Buna rağmen, şimdi hepimizin demokrat olduğuna ilişkin bir algı bulunmaktadır. Liberaller, muhafazakârlar, sosyalistler, komünistler, anarşistler ve hatta faşistler, demokrasinin erdemlerini yere göğe sığdıramama ve kendi demokratik sicillerini ispatlama eğilimindedir. Gerçekten de, 20. Yüzyıl'ın sonlarından beridir büyük ideolojik sistemler sendeledikçe ya da çöktükçe, demokrasi alevi daha güçlü bir şekilde yanmaya başlamış görünmektedir. Sosyalizmin çekiciliği soluklaştıkça ve kapitalizmin meziyetleri sorguya alındıkça, demokrasi, post-modern siyasal görünüm içindeki belki de tek istikrarlı ve kalıcı ilke olarak ortaya çıkmıştır.

* Demokrasi yönetimlerin en kötüsüdür ancak bugüne kadar denenmiş olan yönetimlerin en iyisidir; başka bir anlatımla en kötü olmakla birlikte bugüne kadar daha iyisi de uygulanmamıştır. –*ed.n.*

Temel Meseleler

- ▲ Devletler meşruiyeti nasıl sürdürür?
- ▲ Modern toplumlar meşruiyet kriziyle karşı karşıya mıdır?
- ▲ Siyasal meşruiyet neden bu kadar sıklıkla demokratik olma iddiasıyla ilişkilendirilmektedir?
- ▲ Demokratik yönetimin temel özellikleri nelerdir?
- ▲ Hangi demokratik yönetim modelleri geliştirilmiştir?
- ▲ Demokratik sistemler pratikte nasıl işlemektedir?

MEŞRUİYET VE SİYASAL İSTİKRAR

Kavram

Meşruiyet

Meşruiyet (Latincede, 'yasal olduğunu ilan etme' anlamına gelen *legitimare* sözcüğünden gelmektedir) geniş anlamda 'yasallık' anlamına gelmektedir. Bu nedenle meşruiyet, bir emir ya da komuta otoriter ya da bağlayıcı bir nitelik verir, böylece iktidarı (bkz. s. 30) otoriteye (bkz. s. 28) dönüştürür. Siyaset felsefecileri, meşruiyete ahlakî ya da ussal bir ilke muamelesi yapar; yani meşruiyet, yönetimlerin yurttaşlardan itaat talep etmelerini olanaklı kılan bir zemindir. Bu yüzden meşruiyet *iddiası*, itaat *olgusundan* daha önemlidir. Ancak siyaset bilimciler, meşruiyeti genellikle sosyolojik yönden görmektedir; bunlar meşruiyete, nasıl oluşturulduğundan bağımsız olarak bir yönetim sistemine uyum gösterme istekliliği yönünden bakmaktadır.

Bir rejimin ya da yönetim sisteminin meşruiyeti ya da yasallığı konusu, siyasal tartışmaların en eski ve en köklü olanlarından biriyle, yani siyasal yükümlülük sorunuyla ilişkilidir. Yurttaşların, neden kendilerini yönetimin otoritesini kabul etmek zorunda hissetmeleri gereksin? Onların devlete saygı gösterme ve devletin yasalarına uyma görevi var mıdır? Bununla birlikte, modern siyasal tartışmalarda, meşruiyet, genellikle, ahlakî yükümlülükler açısından anlaşılmaktan daha çok siyasal davranış ve inançlar açısından anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, meşruiyet, soyut anlamda, insanların devlete neden itaat etmeleri gerektiği sorusuyla değil ama belirli bir devlete ya da yönetim sistemine neden itaat ettikleri sorusuyla ilgilenmektedir. İnsanları, otoriteyi yasal görmeye teşvik eden ve dolayısıyla bir rejimin istikrarını destekleyen koşullar veya süreçler nelerdir? Bu durum felsefeden sosyolojiye doğru bir kaymayı ifade etmekte, ama aynı zamanda meşruiyet kavramının ihtilaflı doğasına da vurgu yapmaktadır.

Meşrulaştırma Gücü

Sosyolojik bir olgu olarak meşruiyet anlayışına klasik katkı, Max Weber (bkz. s. 136) tarafından sağlandı. Weber, belirli 'hâkimiyet sistemleri'ni sınıflandırmakla ve her bir sistemde meşruiyetin dayandığı temeli saptamakla ilgilendi. Bunu, üç ideal tip (bkz. s. 49) ya da siyasal kavramsal model inşa ederek yaptı. Weber bu ideal tiplerin ya da kavramsal modellerin siyasal yönetimin bir hayli karmaşık olan doğasını anlamlandırmaya yardımcı olacağını umdu. Bu ideal tipler üç otorite türüne karşılık gelmektedir:

- Geleneksel otorite
- Karizmatik otorite
- Yasal-ussal otorite

Bunların her biri, belirli bir siyasal meşruiyet kaynağıyla ve dolayısıyla insanların bir rejime itaat etmek için sahip olabilecekleri farklı nedenlerle nitelenmektedir. Weber süreç içinde, göreceli olarak basit geleneksel toplumlarda bulunan hâkimiyet sistemlerini, oldukça bürokratik sanayi toplum-

Önemli Şahsiyetler

Max Weber (1864–1920)

Alman siyasal iktisatçı ve sosyologdur. 1898'de yaşadığı bir çöküşün ardından, Weber akademik öğretimden çekildi, ancak yaşamının sonuna kadar yazmaya ve araştırmaya devam etti. Modern sosyolojinin kurucularından biriydi ve öğretimde, bilimsel ve değerden bağımsız bir yaklaşımı savundu. Ayrıca anlamın ve bilincin toplumsal eylem üzerindeki önemine vurgu yaptı. Weber'in ilgi alanları toplumsal tabakalaşma, hukuk, iktidar ve örgütlenmeden dine kadar uzanıyordu. Protestan etiğinin kapitalizmin gelişmesini teşvik ettiğini savunan tezi ile bürokrasi analizi en çok tanınmasına neden olan çalışmalarıdır. Weber'in en etkili eserleri arasında *Protestan Etik ve Kapitalizmin Ruhu* (*Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*, 1902), *Din Sosyolojisi* (*Religionssoziologie,* 1920) ve *Ekonomi ve Toplum* (*Wirtschaft und Gesellschaft*, 1922) bulunmaktadır.

Kavram

Gelenek

Gelenek nesilden nesile aktarılan veya geçmişten günümüze ulaştırılan herhangi bir şey olabilir (çok eski âdetler ve uygulamalar, kurumlar, toplumsal veya siyasal sistemler, değerler ve inançlar vb.). Bu yüzden gelenek geçmişten gelen devamlılığın bir sembolüdür. Geleneksel ve moda olan arasındaki çizgi çoğunlukla belirsiz olmasına rağmen, bu devamlılık, nesilleri birbirine bağlar. 'Geleneksel' toplumlar genellikle 'modern' olanlarla zıtlardır. Geleneksel toplumlar statü (bkz. s. 152) temelinde ve organik hiyerarşiler tarafından yapılandırılmışken modern toplumlar karşılıklı yapılan sözleşmeler temelinde ve demokratik süreçler tarafından yapılandırılmıştır.

larında bulunan tipik hâkimiyet sistemleriyle karşılaştırarak toplumun kendi dönüşümünü anlamaya çalıştı.

Weber'in ilk siyasal meşruiyet tipi, köklü âdetlere ve geleneklere dayanmaktadır. Gerçekten de *geleneksel* otorite meşru görülmektedir, çünkü 'her zaman var olmuştur': tarih tarafından kutsanmıştır, çünkü daha önceki nesiller onu kabul etmiştir. Geleneksel otorite, tipik olarak, somut bir kurallar bütününe göre işlemektedir: Yani, alışılagelmiş her şeyi zaten nasıllarsa o şekilde yansıttıkları için meşrulaştırılmaya gerek duymayan, yerleşik ve sorgulanmamış âdetlere göre faaliyette bulunmaktadır. En bariz geleneksel otorite örnekleri, ataerkilcilik (aile içinde babanın ya da hizmetkârları üzerinde 'efendi'nin hâkimiyeti) ve yaşlılar yönetimi (normal olarak köy 'büyüklerinin' otoritesi biçiminde yansıma bulan yaşlılar yönetimi) formu taşıyan kabilelerde ya da küçük gruplarda bulunmaktadır. Geleneksel otorite, örneğin Suudi Arabistan, Kuveyt ve Fas'taki hanedanlık yönetiminin varlığını sürdürmesinde olduğu gibi, kalıtsal iktidar ve ayrıcalık

sistemleriyle yakından ilişkilidir. Geleneksel otoritenin gelişmiş sanayi toplumlardaki önemi çok düşük olmasına rağmen, monarşinin, örneğin Birleşik Krallık, Belçika, Hollanda ve İspanya'da, anayasal bir formda da olsa varlığını sürdürmesi itaat, saygı ve görev gibi değerleri canlı tutarak siyasal kültürün şekillenmesine yardımcı olmaktadır (bkz. s. 435).

Kavram

Karizma

Karizma, kökeni itibarıyla 'bağışlanma ödülü' anlamına gelen teolojik bir terimdi. Bu terim güya, İsa'nın, havarileri üzerinde uyguladığı iktidarın kaynağıydı. Sosyo-politik bir olgu olarak karizma, çekiciliği veya kişisel gücü ifade etmektedir; diğerleri üzerinde psikolojik kontrol yoluyla liderlik (bkz. s. 446) kurma yeteneğidir. Karizmatik otorite, bu nedenle, sadakat, duygusal bağımlılık ve hatta adanmışlığı canlandırma yeteneğini içermektedir. Karizma genellikle 'doğal' bir yetenek olarak görülmesine rağmen, tüm siyasî liderler karizmatik niteliklerini propaganda, hitabet pratiği ve keskinlik kazanmış sunum becerileri yoluyla ilerletmektedir.

Weber'in ikinci meşru hükümranlık biçimi *karizmatik* otoritedir. Bu otorite biçimi, bir bireyin kişiliğinin gücüne, yani kişinin 'karizması'na dayanmaktadır. Bir kişinin statüsüne, toplumsal konumuna ya da görevine hiçbir şey borçlu olmayan karizmatik otorite, tümüyle bir liderin, bir tür kahraman ya da aziz olarak takipçileri karşısında doğrudan ve kişisel bir cazibe yaratma yeteneği aracılığıyla işlemektedir. De Gaulle, Kennedy ve Thatcher gibi modern siyasal liderler, kendi otoritelerini, hiç kuşkusuz, kişisel nitelikleriyle ve sadakati canlandırma yetenekleriyle genişletmiş olsalar da, bu otorite karizmatik otoriteye karşılık gelmiyordu, çünkü bunların otoritesi, özü itibarıyla yürüttükleri görevlerin resmî gücüne dayanıyordu. Napoléon, Mussolini, Hitler (bkz. s. 87), Ayetullah Humeyni (bkz. s. 253), Fidel Castro ve Albay Kaddafi karizmatik otoriteye daha uygun örneklerdir.

Ancak karizmatik otorite, basitçe bir hediye ya da doğal bir eğilim değildir; kişisel yönetim sistemleri, her durumda kesin amacı karizma 'imal etmek' olan 'kişilik kültleri' (bkz. s. 448) tarafından desteklenmektedir. Bununla birlikte, meşruiyet büyük ölçüde ya da tümüyle bir liderin kişiliğinin gücüyle inşa edildiğinde, bunun genellikle iki sonucu bulunmaktadır. Birinci sonuç, karizmatik otoritenin biçimsel kurallara veya yöntemlere dayanmaması nedeniyle genellikle sınırlarının bulunmamasıdır. Lider, yanılmaz ve sorgulanamaz bir Mesih'tir; kitleler, sadece boyun eğmeleri ve itaat etmeleri gereken takipçiler ya da müritler haline gelmişlerdir. İkinci sonuç şudur: Otorite belirli bir bireyle öylesine ilişkilendirilmiştir ki bir kişisel yönetim sisteminin onun kurucusu olan figürden daha uzun yaşaması güçtür. Bu sonuç, Napoléon, Mussolini ve Hitler rejimleri örneklerinde kesinlikle geçerlidir.

Weber'in üçüncü siyasal meşruiyet tipi olan *yasal-ussal* otorite, otoriteyi, açık biçimde ve yasal olarak tanımlanmış bir kurallar dizisiyle ilişkilendirir. Weber'e göre, yasal-ussal otorite, modern devletlerin çoğunda faaliyette bulunan tipik otorite biçimidir. Bir devlet başkanının, başbakanın ya da yönetim görevlisinin iktidarı, son tahlilde, bir görev sahibinin yapmaya

muktedir olduğu şeyleri yapmasını kısıtlayan ya da sınırlayan resmî, anayasal kurallarla belirlenmektedir. Bu otorite biçiminin hem geleneksel, hem de karizmatik otorite karşısındaki avantajı, bir kişiden ziyade bir göreve bağlı olması nedeniyle, kötüye kullanma ya da adaletsizlik doğmasına yol açma olasılığının çok düşük olmasıdır. Yasal-ussal otorite bu nedenle sınırlı hükûmeti sürdürür ve ayrıca ussal bir işbölümü yoluyla verimliliği artırır. Ancak Weber bu siyasal meşruiyet türünün daha karanlık bir yönünün de farkına vardı. Weber, daha yüksek bir verimliliğin bedelinin, bürokratik (s. 361) örgütlenme biçimlerinin durmak bilmeyen yayılışıyla şekillenen daha kişiliksizleştirilmiş ve insanlık dışı bir çevre olacağından korktu.

Weber'in meşruiyet türleri sınıflaması hâlâ yerinde görülüyorsa da, bu sınıflamanın sınırlamaları da bulunmaktadır. Bu sınırlamalardan birisi şudur: Sınıflama, siyasal bir rejimin ya da yönetim sisteminin meşruiyetine odaklanmakla, rağbet görmeyen politikaların bir sonucu olarak siyasal otoriteye ya da güvenini kaybetmiş bir lidere ya da yönetime karşı çıkılmasına neden olan koşullar hakkında bize çok az şey söylemektedir. Daha da önemlisi, Beetham'ın (1991) işaret ettiği gibi, meşruiyeti Weber'in yaptığı şekilde 'meşruiyete duyulan bir inançtan' başka bir şey olarak görmemek, onun nasıl oluştuğunu görmezden gelmektir. Bu durum meşruiyetin belirlenmesini, haklılığın, halkla ilişkiler kampanyaları ve benzeri kampanyalar yoluyla 'imal edilmesini' sağlamaya muktedir olan güçlünün ellerine bırakabilir.

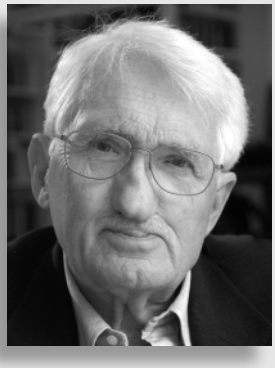
Beetham, ancak üç koşulun yerine getirilmesi durumunda iktidarın meşru olduğunun söylenebileceğini ileri sürdü. Birincisi, iktidar, ister resmî yasal kurallarda, ister gayri resmî geleneklerde yer alsın yerleşik kurallara göre kullanılmak zorundadır. İkincisi, bu kurallar, yönetenlerin ve yönetilenlerin ortak inançları açısından gerekçelendirilmelidir. Üçüncüsü, meşruiyet, yönetilen tarafın rıza beyanı ile gösterilmelidir. Bu rıza beyanı, meşrulaştırma sürecinin iki temel özelliğini vurgulamaktadır. İlki halka ait rızanın kullanılabileceği bir sistem olarak seçimlerin ve parti rekabetinin varlığıdır (Bu konu aşağıda demokratik meşruiyetle bağlantılı olarak tartışılmaktadır). İkincisi insanların yönetilmeleri gerektiğine (15.Bölüm'de incelenmektedir) nasıl ihtiyaç duyduklarını genel olarak ifade eden anayasal kuralların varlığıdır.

Meşruiyet Krizleri ve Devrimler

Weberci meşruiyet yaklaşımına bir alternatif neo-Marksist (bkz. s. 111) teorisyenler tarafından geliştirilmiştir. Ortodoks Marksistler meşruiyetin burjuva efsanesinden başka bir şey olmadığını düşünerek onu bir düzmece olarak reddetme eğilimindeyken Gramsci'nin (bkz. s. 269) ardından gelen modern Marksistler şunu kabul etmişlerdir: Kapitalizm varlığını kısmen, meşruiyetin, siyasal desteği güvenceye alma yeteneği sayesinde sürdür-

Önemli Şahsiyetler

Jürgen Habermas (1929 - ....)

Alman filozof ve toplumsal teorisyendir. Naziler döneminde büyüyen Habermas, Nürnberg davalarıyla ve toplama ve ölüm kampları savaşından sonra artan farkındalıkla politize oldu. Adorno (1903-69) ve Horkheimer (1895–1973) ile birlikte çalışan Habermas eleştirel teoriye ilişkin Frankfurt Okulu'nun 'ikinci kuşağı'nın önde giden savunucusu oldu. Habermas'ın çalışmaları, epistemolojiden, gelişmiş kapitalizmin dinamiklerine, akılcılığın doğasına ve toplum bilim ile felsefe arasındaki ilişkiye kadar geniş bir yelpazede sıralanır. 1970'ler boyunca eleştirel teoriyi bir 'iletişimsel eylem' teorisi haline dönüştürdü. Habermas'ın başlıca çalışmaları arasında *Rasyonel Bir Topluma Doğru* (*Protestbewegung und Hochshulreform*, 1970), *Kuram ve Uygulama* (*Theorie und Praxis,* 1974) ve *İletişimsel Yetkinlik Teorisi* (*Theorie des kommunikativen Handelns*, 1984, 1988) yer almaktadır.

mektedir. Bu nedenle Jürgen Habermas ve Claus Offe gibi neo-Marksistler, sadece sınıf sistemine değil, aynı zamanda meşruiyetin sürdürülmesine olanak tanıyan düzeneğe de dikkat çekmiştir (demokratik süreç, parti rekabeti, refah ve toplumsal reform, vb.). Bundan başka, bunlar ayrıca eşitsiz sınıf iktidarına dayalı bir siyasal sistemi meşrulaştırmanın doğal güçlüğüne vurgu yapmışlardır. *Meşruiyet Krizi* (*Legitimationsprobleme im Spätkapitalismus,* 1973) adlı eserinde Habermas, kapitalist toplumlar içinde, kapitalist sistemlerin, siyasal istikrarı yalnızca rıza aracılığıyla sürdürmelerini güçleştiren bir dizi 'kriz eğilimi'ni saptadı. Habermas bu gerilimin temelinde, bir tarafta kapitalist birikimin mantığı ve diğer tarafta demokratik siyasetin açığa çıkardığı popüler baskılar arasındaki çelişkilerin ve çatışmaların yattığını ileri sürdü.

Bu bakış açısından kapitalist ekonomiler, kâr peşinde koşma hedefi tarafından zorlanan acımasızca genişleme eğilimindeki ekonomiler olarak görülmektedir. Ancak, bu tür sistemler içinde meşruiyet inşa etme girişimi sırasında siyasal ve toplumsal hakların genişletilmesi, söz konusu eğilime karşıt baskıları harekete geçirmiştir. Özellikle demokratik süreç, halkçı katılımın artmasına ve toplumsal eşitliğe yönelik talepler kadar, toplumsal refaha yönelik artan taleplere de yol açmıştır. Bunun sonucu olarak devletin iktisadî ve toplumsal yaşam içindeki sorumluluklarının genişlemesi ve vergiler ile kamu harcamalarının durdurulamayan yükselişi, yine kâr düzeylerini sınırlayarak ve girişimi köstekleyerek kapitalist birikimi sınırlamaktadır. Habermas'a göre, kapitalist demokrasiler, hem sosyal güven-

lik ve refah haklarına yönelik halkçı talepleri, hem de özel kara dayalı bir piyasa ekonomisinin gereksinimlerini kalıcı olarak karşılayamaz. Ya halkçı baskılara karşı direnmeye ya da ekonomik çöküş riskini almaya zorlanan bu tür toplumlar için, meşruiyetin sürdürülmesi giderek zorlaşacak ve sonunda imkânsız hale gelecektir. (İktisadî ve finansal krizlerin siyasî istikrar yönünden sonuçları 6. Bölüm'de tartışılmıştır.)

1970'lerden beridir yönetimin 'aşırı yüklenme'si biçiminde adlandırılan çok benzer bir sorun saptanmıştır. Anthony King (1975) ve Richard Rose (1980) gibi yazarlar, yönetimlerin yönetmeyi giderek artan biçimde güç bulduklarını, çünkü aşırı taleplere maruz kaldıklarını iddia etti. Bu, hem siyasetçiler ile siyasî partilerin iktidarı ele geçirme girişiminde birbirlerini karşı vaat artırımında bulunma konusunda cesaretlendirmiş olmaları, hem de baskı gruplarının, yönetimi, durmak bilmeyen ve uyuşmaz taleplerle kuşatmayı becermelerinden dolayı ortaya çıkmıştı. Yönetimin hizmet sunma kapasitesi, yönetim birimleri ile örgütlü gruplar arasında artan bir karşılıklı bağımlılık yaratan korporatizme (bkz. s. 251) doğru genel bir sürüklenişle daha da zayıflatıldı. Bununla birlikte, neo-Marksistler, 1970'lerde saptanan 'kriz eğilimlerinin,' kapitalist demokrasilerin kontrol kapasitelerinin ötesinde olduğuna inanırken, aşırı yüklenme teorisyenleri siyasal ve ideolojik önceliklerde 'büyük' yönetim yaklaşımının terkedilmesi biçiminde önemli bir değişiklik yapılması çağrısında bulunma eğilimindeydi.

1980'lerden itibaren Yeni Sağ'ın yükselişi, pek çok açıdan, bu meşruiyet ya da aşırı yüklenme krizine bir yanıt olarak görülebilir. **Refah devletinin büyüyen malî krizi**yle ilgili endişelerden etkilenen Yeni Sağ, daha önce devletin sorumluluklarının aşamalı olarak genişlemesini meşrulaştırmış olan teori ve değerlere meydan okumaya ve onları yerinden etmeye girişti. Bu anlamda Yeni Sağ, birey yanlısı ve pazar yanlısı rakip bir değerler ve teoriler dizisi oluşturmaya çalışan 'hegemonik bir proje'ye karşılık geliyordu. Bu proje güçlü bireyciliği yücelten ve 'dadı devlet'i karalayan bir kamu felsefesi oluşturdu. Bu projenin başarısı, Birleşik Krallık, Fransa, İspanya, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi farklı devletlerdeki sosyalist partilerin, kendilerini genel anlamda benzer amaçlar ve değerlere uydurmuş olmaları gerçeğiyle ispatlanmaktadır. Bu proje gerçekleştiğinde, bir zamanlar toplumsal adalet, refah hakları ve kamusal sorumlulukları vurgulayan siyasal kültür, yerini, seçim, girişim, rekabet ve bireysel sorumluluğa öncelik veren bir siyasal kültüre bıraktı.

Refah devletinin malî krizi: Sosyal harcamaları artırırken devlet maliyesinde ortaya çıkan kriz; durgunluk ve azalan vergi gelirlerine denk düşmektedir.

Ancak, meşruiyet krizlerinin daha dramatik sonuçları olabilir. Bir rejime verilen tereddütlü destek, kamu politikasında yapılan ayarlamalarla ya da liderlikteki bir değişimle artık yönetilemiyorsa, meşruiyet, ya bastırmaya ya da **devrim**e başvurmaya yol

Devrimler Neden Olur?

Odak Konusu

Rejimler neden çöker? Devrimlerin öncelikle siyasal açıdan mı anlaşılması gerekir yoksa daha derin ekonomik veya toplumsal gelişmelerin bir yansıması mıdırlar? Marksistler ve Marksist olmayanlar tarafından karşıt devrim teorileri geliştirilmiştir. Marksist teoride devrim, sosyo-ekonomik bir düzeyde var olan çelişkilerden doğmaktadır. Marx (bkz. s. 78), devrimin, sınıf mücadelesinin açık çatışmaya dönüştüğü noktayı işaret ettiğine inandı; bu açık çatışma da bir sınıfın bir başka sınıfı devirmesine ve onun yerini almasına yol açıyordu. Fransız Devrimi bir 'burjuva' devrimi olarak yorumlandığı gibi, Rus Devrimi de daha sonra bir 'proleter' devrim olarak görüldü. Bu proleter devrim, sosyalizmin ve nihayetinde tam komünizmin kuruluşuyla sonuçlanacak bir süreci harekete geçirecekti. Ancak devrimler, Marx'ın öngördüğü gibi meydana gelmedi. Marksist devrimler, Marx'ın tahmin ettiği gibi gelişmiş kapitalist ülkelerde ortaya çıkmadılar; Marx'ın tahminlerinin aksine görece geri kalmış toplumlarda ortaya çıkma eğilimi göstermekle de kalmadılar ama genellikle halkçı devrimlerden daha çok darbeler (*coup d'états*) şeklindeydiler.

Marksist olmayan çeşitli devrim teorileri de geliştirilmiştir. Sistem teorisyenleri, devrimin, siyasal sistemin içinde, sistemin kendisinin cevap veremediği iktisadî, toplumsal kültürel ya da uluslararası değişimlerin meydana getirdiği 'dengesizlik'lerden kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir; bu dengesizlik, yönetimin 'çıktıları,' yapısal anlamda 'girdiler'le bağdaşmamaya başladığında oluşmaktadır. 'Yükselen beklentiler devrimi' düşüncesi, devrimlerin, iktisadî ve toplumsal bir gelişme dönemi aniden tersine döndüğü zaman meydana geldiğini ileri sürmektedir. Bu tersine dönüş halkın beklentileri ile yönetimin yetenekleri arasında genişleyen bir uçurum yaratır. Bu teorinin klasik açıklaması Ted Gurr'ün, ayaklanmayı 'göreli yoksunluğa' bağlayan İnsanlar Neden Ayaklanır (*Why Men Rebel*, 1970) başlıklı kitabında bulunmaktadır.

Toplumsal-yapısal devrim teorisi şunu ifade etmektedir: Rejimler, uluslararası zayıflık ve/veya ülke içi başarısızlık nedeniyle, zorlama iktidarının kullanımı yoluyla kontrolü sürdürmeye yönelik yeteneklerini ya da siyasal iradelerini yitirdiklerinde genellikle devrime yenik düşmektedir. Theda Skocpol (1979), Fransız, Rus ve Çin devrimlerinin ortaya çıkışını bu terimlerle açıkladı. Bu terimler, aynı zamanda, 1989 sonbahar ve kışında Doğu Avrupa komünist rejimlerinin hızlı ve büyük ölçüde kansız çöküşüne de (bkz. s. 83) aynı şekilde uygulanabilirdi.

açarak tamamen çökebilir. Evrimci değişim genellikle **reform** olarak düşünülürken, devrim tepeden tırnağa köklü değişimi içerir. Devrimler, tipik olarak, geçmişten ani ve genellikle şiddet içeren bir kopuşu beraberlerinde getirerek siyasal düzeni tümüyle yeniden biçimlendirirler. Devrimin nedenleri konusunda önemli tartışmalar bulunmasına rağmen, onun, modern dünyanın şekillendirilmesinde yaşamsal bir rol oynadığı konusunda çok az kuşku vardır. Amerikan Devrimi (1776) Britanya'dan bağımsız bir anayasal cumhuriyetin yaratıl-

Devrim: Yasa dışı kitlesel eylem içeren halkçı bir ayaklanmadır. Yalnızca politikalarda ya da yöneten seçkinlerde bir değişime değil, bunun tersine siyasal sistemin kendisinde köklü bir değişime yol açmaktadır.

Reform: Bir sistemde genellikle barışçıl ve aşamalı biçimde alınan önlemlerle meydana gelen değişim; reform, iyileştirme anlamına gelmektedir.

masına yol açtı ve temsil ilkesine pratik bir ifade kazandırdı. Fransız Devrimi (1789), 'özgürlük, eşitlik ve kardeşlik' bayrağı altında eski düzeni yok etmeyi, demokratik idealleri ilerletmeyi ve 19. Yüzyıl'ın başları Avrupası'nda bir 'devrim çağı' kıvılcımının yanmasını amaçladı. İlk 'komünist' devrim olan Rus Devrimi (1917), aralarında Çin Devrimi (1949), Küba Devrimi (1959), Vietnam Devrimi (1975) ve Nikaragua Devrimi'nin (1979) bulunduğu ardışık 20. Yüzyıl devrimlerine bir model sağladı. Doğu Avrupa Devrimleri (1989-91) ve bununla birlikte Arap Baharı isyanları (2011) (bkz. s. 88) devrim ile siyasal demokrasi arayışı arasındaki bağlantıyı yeniden kurdular.

Demokratik Meşruiyet

Meşruiyet hakkındaki modern tartışmalar, öylesine meşruiyetin demokrasi ile ilişkisinin hâkimiyeti altındadır ki günümüzde demokratik meşruiyet, yaygın biçimde meşruiyetin tek anlamlı şekli olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle siyasî bir örgütlenmenin meşru olduğu biçimindeki iddia, özü yönünden, söz konusu örgütlenmenin demokratik olduğuna ilişkin iddiaya bağlıdır. Bundan sonraki ana kısım, rakip demokratik yönetim modellerini incelemekte ve demokrasinin pratikte nasıl işlediğini tartışmaktadır, ancak mevcut bölüm demokrasi ile meşruiyet arasındaki bağın doğasını değerlendirmektedir. Demokrasinin, meşruiyeti en az üç yoldan geliştirdiği görülebilir. İlk olarak demokrasi bu geliştirmeyi **rıza** aracılığıyla yapar. Yurttaşlar, yönetilmeye açık biçimde rıza göstermemelerine ve böylece siyasal otoriteye resmî bir 'yönetme hakkı' vermemelerine rağmen, siyasal sürece katıldıkları her durumda, bu rızayı zımni olarak göstermektedirler. Bu bakımdan demokrasi, siyasal katılmaya ilişkin fırsatları genişleterek meşruiyeti desteklemektedir. En önemlisi oy verme eylemi olmakla birlikte, bir siyasal partiye ya da çıkar grubuna katılma veya protestolarla ya da gösterilerle ilgilenme gibi etkinliklerle de meşruiyete destek verilebilir. Bu anlamda siyasal katılma, yönetimle halkı birbirine bağlar; halkı, siyasal oyunun kurallarını meşru görmeye ve böylece otorite sahibi olanlara saygı gösterme ve itaat etme yükümlülüğü olduğunu kabullenmeye teşvik eder.

İkincisi, demokratik yönetişimin özü, rakip çıkarların ve grupların, zora ve mutlak iktidarın kullanımına başvurmak yerine, göreceli bir barış içinde bir arada yaşamanın bir yolunu buldukları bir uzlaşma, oydaşma ve müzakere sürecidir. Şiddet içermeyen bu çatışma çözümünün meydana gelmesini sağlayan, başta seçimler, meclis tartışmaları, parti rekabeti olmak üzere benzeri mekanizmalar, geniş halk desteğine sahip olma eğilimindedir, çünkü her grup şu ya da bu tür bir siyasal sese sahip olduğundan bu mekanizmalar iktidarın geniş ölçekte dağılmasını güvence altına alır. Üçüncü-

Rıza: Onay ya da izin demektir. Siyasette genellikle yönetilmeye ya da idare edilmeye ilişkin bir anlaşmadır.

sü, demokrasi uzun vadeli siyasî istikrara yönelen bir geri bildirim sistemi gibi çalışır; çünkü yönetimin 'çıktılar'ını 'girdiler'le ya da girdiler üzerine konan baskılarla uyumlu hale getirir. Demokrasi, yönetimlerin bertaraf edilebilmesine ve kamu politikasının değiştirilebilmesine olanak tanıyan bir mekanizma sağladığından siyasal sistemdeki 'dengesizlikleri' asgarî düzeyde tutmaya eğilimlidir; demokrasi sivil çatışma, ayaklanma ya da devrim potansiyelinin altını oyarak meşruiyet krizlerinin etkin ve esaslı biçimde yönetilebilmesini olanaklı kılar.

Kavram

Güven

Güven, başka bir kişinin dürüstlüğüne, değerli ve güvenilir oluşuna duyulan inanç, bir bağlılık ya da itimattır. Bu nedenle, başkalarının gelecekteki eylemlerine ilişkin beklentilere dayanmaktadır. Siyasal güven, insanların medenî sorumluluklarını yerine getirirken birbirlerine duydukları inanç düzeyinden ve en önemlisi, genel olarak siyasetçilerin ve özelde liderlerin sözlerini tutacaklarına ve kamusal görevlerini dürüst ve adaletli bir şekilde yerine getireceklerine dair yurttaşların sahip oldukları inançtan oluşur. Liberal teoride güven, karşılıklı çıkarlar aracılığıyla uygun bulduğumuz gönüllü sözleşmeler sayesinde ortaya çıkar. Cemaatçi (komüniteryen) teoride güven, toplumsal bir görev anlayışına ve ortak bir ahlaka dayanır.

Ancak meşruiyet ve demokrasi arasında özü yönünden bir bağlantı bulunduğuna ilişkin anlayış da sorgulanmıştır. Örneğin bazıları, demokratik toplumlarda yüksek düzeydeki siyasal istikrarın ve düşük orandaki sivil çatışma ile halkçı ayaklanmanın, demokrasi dışı etmenler tarafından daha ikna edici şekilde açıklanabileceğini savunmaktadır. Bu demokrasi dışı etmenler arasında şu olgu bulunmaktadır: Demokratik toplumlar, temel gelişmiş kapitalist ekonomiler içinde yer aldıklarından yaygın bir refahtan yararlanma eğilimindedir ve 'kendilerinden bekleneni yapma' konusunda etkindir. Bu nedenle demokratik meşruiyet 'kapitalist meşruiyet'ten daha az önemli olabilir. Demokrasi dışı diğer bir etmen şudur: Liberal demokrasi (bkz. s. 270) dünya çapındaki hâkim demokrasi biçimi olduğundan, demokratik toplumlar demokratik oldukları kadar liberal olma eğilimindedir. Liberal toplumlar, kişisel özgürlük, kendini ifade ve toplumsal hareketlilik için geniş fırsatlar sunmaktadır ve bu fırsatlar, meşruiyetin sürdürülmesinde, demokrasinin siyasal katılmayı sağlamak için sunduğu fırsatlar kadar önemli olabilir ve hatta belki de bu fırsatlardan daha da önemlidir. Demokrasi, meşruiyeti geliştiren temel mekanizma olarak kabul edilse bile, burada belirtilen yönden demokrasinin etkinliğinin bocalayabileceğini düşünmek için gerekçeler bulunmaktadır. Özellikle, olgun demokratik toplumlar büyüyen siyasal hayal kırıklığı ya da siyasal soğumuşluktan dolayı sarsılmış gibi görünmektedir. Bu durum seçime katılan seçmen sayısındaki düşüşte ve ana-akım siyasal partilerin düşen üye sayısında en belirgin şekilde görülmüştür. Bazılarına göre bu 'demokratik halsizlik,' demokratik sistemler içindeki siyasetçilerin, gerçekleştirebileceklerinden daha fazlasını taahhüt ederek ve bu yüzden beklenti boşluğu yaratarak iktidar arayışına girme eğilimlerinin bir ürünüdür. Bu beklenti boşluğu genişledikçe, siyasetçilere güven azalmakta ve siyasal süreç hakkındaki sağlıklı şüphecilik, yıpra-

Uygulamada Siyaset

Arap Baharı: Arap Dünyasına Demokrasi mi Geliyor?

Olaylar: 'Arap Baharı' ('Arap Devrimleri' ya da 'Arap isyanları' olarak da bilinmektedir), Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde hızla yayılan ve dört diktatörü deviren devrimci bir gösteri ve protesto dalgasıydı. Süreç, Tunus'un 'Yasemin' devrimiyle başlatıldı. Devrimde, giderek büyüyen, yönetim karşıtı bir miting dalgası polis baskısından kaynaklanan olaylar nedeniyle Ocak ayı başlarında ülke çapında bir isyana dönüştü. 14 Ocak'ta Devlet Başkanı Bin Ali ülkeden kaçtı ve böylece 23 yıllık iktidarı son buldu. Tunus'taki olaylardan esinlenen Mısırlı göstericiler, Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek'in görevden alınması çağrısında bulunarak 25 Ocak'ta sokaklara çıktılar; Kahire'deki Tahrir Meydanı, protestoların merkezi haline geldi. Mısır ordusunun artan baskısı altında ve 18 gün süren protestolardan sonra Mübarek 11 Şubat'ta istifa etti. Libya'da, Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin 42 yıllık yönetimine sekiz aylık bir iç savaşla son verildi. Bu iç savaşta, BM Güvenlik Konseyi'nin uyguladığı uçuşa yasak bölge sayesinde isyancı güçler, NATO hava saldırılarıyla desteklendi. Kaddafi'nin 22 Ekim'deki ölümü, rejiminin nihaî çöküşünün işaretini verdi. Arap dünyasındaki diğer önemli halkçı ayaklanmalar Yemen'de (Devlet Başkanı Salih, Kasım 2011'de iktidardan ayrılmaya zorlandı), Suriye'de (Devlet Başkanı Esad'a karşı) ve Bahreyn'de meydana geldi.

Önemi: Arap Baharı'nın hem nedenleri, hem de sonuçları hakkında önemli tartışmalar bulunmaktadır. İsyanlar neden gerçekleşti? Açıktır ki, tıpkı 1989 Doğu Avrupa Devrimleri'nde olduğu gibi, göstericiler zincirleme bir protesto tepkisi yaratan başka yerlerdeki gelişmelerden ilham aldılar, tahrik oldular ya da cesaretlendiler. Söz konusu zincirleme tepki, bu olayda genellikle internet ve Facebook gibi sosyal paylaşım siteleri tarafından kolaylaştırıldı. Bununla birlikte isyanın altında yatan etmenler Arap dünyasının çoğu için ortaktı: kötü yaşam standartları, yaygınlaşmış eşitsizlik, (özellikle gençleri etkileyen) önlenemeyen işsizlik, polis şiddeti ve insan hakları eksikliği. Suriye, Libya ve Bahreyn gibi ülkelerde etnik ve dinî gerginlikler de önemliydi. Bununla birlikte, bu tür koşullar her zaman başarılı devrimlere; hatta Sudan ve Suudi Arabistan gibi örneklerde halkçı ayaklanmalara bile dönüşmedi. Bu devrimlerin başarılı olduğu yerlerde üç etmen önemliydi. Halkın, etnik ve dinî grupları ile sosyo-ekonomik sınıfları kapsayan geniş bir bölümü seferber edildi; özellikle ordudaki kilit pozisyondaki seçkinlerin sadakati kırılmaya başladı; uluslararası güçler ya savunma durumuna geçmiş mevcut yönetimleri savunmayı reddettiler ya da rejim muhaliflerine ahlakî ve Libya örneğinde olduğu gibi, askerî destek verdiler.

tıcı bir sinizme dönüşme tehdidinde bulunmaktadır. Siyasal hayal kırıklığı konusu, 20. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Demokratik Olmayan Meşruiyet

Demokrasi eğer meşruiyetin tek hakikî dayanağı olarak kabul edilirse, bunun anlamı demokratik olmayan rejimlerin, doğaları gereği gayri meşru olduklarıdır. Bununla birlikte bazı otoriter rejimler görece az miktardaki kitlesel siyasal soğuma bulgusuyla, hâlâ uyumlu hareket edemeyen muhalefetiyle birlikte onyıllardır ayakta kalmaktadır. Açıktır ki, bu durum oldukça büyük ölçüde, zor, baskı ve korkunun kullanımıyla açıklanabilir; rızanın yurttaşların devlete itaat etmelerini teşvik eden temel araç olmasıyla açık-

Arap Baharı ne tür bir siyasal değişim getirecektir? Üç olasılık öne çıkmaktadır. İlk olasılık demokratik bir yönetime geçiş olasılığıdır. Bu olasılık 'geriye yönelik' kültürel ve dinî inançlara bulaşmış olması dolayısıyla Arap dünyasının demokrasi için hazır olmadığı biçimindeki görüşü yanlışlamaktadır. Protestocuların temel talepleri, hiç kuşkusuz, başta serbest ve rekabetçi seçimler, hukuk devleti ve medenî özgürlüklerin korunması olmak üzere Batı tarzı demokratik reformların getirilmesiydi. Dahası, rejimlerin çöktüğü yerlerde, bu çöküşe, her durumda, özgür seçim yapma vaadi eşlik ediyordu ve 2011 yılı boyunca, Ekim ayında Tunus'ta ve Kasım-Aralık aylarında Mısır'da usûlüne uygun olarak seçim yapıldı. İkinci olasılık, istikrarlı bir demokrasiye yumuşak bir geçiş umudunun, devrim sonrası balayı döneminin sona ermesiyle birlikte bir çeşit yeniden yapılandırma otoriteryanizminin doğacak olması nedeniyle hayal kırıklığına uğrayacak olmasıdır. Bu senaryo, özellikle Mısır'da, ordu tarafından hâlâ oynanan yaşamsal rolle ve benzer biçimde şu tahminle desteklenmektedir: Eski muhalefet içindeki bölünmeler yüzeye çıkmaya başladıkça, belki de uzun dönemli bir siyasal istikrarsızlık olabilecek ve politikalar kötüye gidebilecektir. Üçüncü olasılık şudur: Devrimler Kuzey Afrika'nın nispeten seküler olan Arap Cumhuriyetleri'nde en güçlü olmasına rağmen, Arap Baharı'ndan uzun vadede yarar sağlayacaklar, başlangıçta marjinal bir rol oynadığı görülen İslamcı radikaller olacaktır. Bunun nedeni sadece Müslüman Kardeşler gibi İslamcı grupların rakiplerinden daha iyi örgütlenmiş olması değildir, ama devrim sonrası kaos ve belirsizlik ortamı, dinî yenilenme siyasetini ilerletmek için verimli bir zemin sunmaktadır.

lanamaz. Bununla birlikte, demokratik olmayan rejimler, iktidar üzerindeki sahipliklerini, nadiren tek başına zorlama yoluyla sağlamlaştırmaya çalışır. Bunlar, tipik olarak, siyasal kontrolün meşruiyet iddialarıyla yan yana kullanıldığı iki yönlü bir yaklaşımı benimser. Ancak, demokrasinin yokluğunda, bu tür rejimler için hangi meşruiyet araçları mevcuttur?

Üç temel demokratik olmayan meşruiyet biçimi kullanılmış bulunmaktadır. Birincisi, tek-parti için de olsa, kimi zaman rekabetçi olmayan ya da 'hileli' seçimler, bir rejime demokratik bir görünüm kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Böylece hem halkın desteğinin bulunduğuna dair bir izlenim yaratılmasına, hem de insanların, rejime ilişkin ritüel haline getirilmiş bir kabule çekilmesine çalışılmıştır. Bu meşruiyet aracı Nazi Almanyası'nda ve Faşist İtalya'da kullanıldı ve ayrıca Afrika'nın tek-parti devletleri ile komü-

nist rejimlerde halen kullanılmaktadır. İkincisi, demokratik olmayan rejimler, diğer şeylerin yanı sıra, yükselen yaşam standartlarına, kamu düzenine, gelişmiş eğitim ve sağlık hizmetleri vb. sunma becerilerine dayalı olarak performans meşruiyeti arayışında olmuşlardır. Komünist rejimler bu nedenle yurttaşlarına bir sosyo-ekonomik fayda paketi sunmanın önemini vurgulamaktadır ve bu strateji Çin tarafından yüksek düzeylerde ekonomik büyüme sağlama yeteneği ile uygulanmasına devam edilen bir stratejidir.

Üçüncüsü, ya liderin, ordunun veya partinin yönetme hakkını koruma girişiminde ya da daha büyük bir rejime yönelik bir yasallık algısı yaratan daha geniş hedefler ve ilkeler oluşturma amacıyla ideolojik meşruiyet kullanılmıştır. Liderin, ordunun veya partinin yönetme hakkını koruma girişiminin örnekleri arasında 1952 darbesinden sonra Cemal Abdünnasır'ın Mısır ordusunu 'devrimin öncüsü' olarak tasvir etmesi ve Albay Kaddafi'nin, Libya'da 1969'da iktidarı ele geçirdikten sonra 'Yeşil Devrim'i ilan etmesi bulunmaktadır. Daha büyük bir rejime yönelik bir yasallık algısı yaratan daha geniş hedefler ve ilkeler oluşturma amacının örnekleri arasında, komünist devletlerde Marksizm-Leninizme yapılan vurgu ve Suudi Arabistan'da monarşik yönetimi desteklemek için Vahhabiliğin kullanımı yer almaktadır. Ne var ki, bu tür stratejiler başarısızlığa uğradığında, meşruiyete ilişkin görüntünün tümü buharlaşır ve demokratik olmayan rejimler ya aşamalı biçimde daha gaddar bir kurtuluş yöntemine başvurmaya zorlanır ya da öteki türlü, halk ayaklanmaları karşısında çöker. Bu durum, 2011'in 'Arap Baharı' (bkz. s. 88) biçiminde adlandırılan olayında görülebilir.

DEMOKRASİ

Demokrasiyi Anlamak

Demokrasi ile ilgili tartışmalar, meşruiyetle ilişkisinin oldukça ötesine uzanmaktadır. Bu tartışmalar, en temelde, demokrasinin doğası üzerindeki kafa karışıklığından kaynaklanmaktadır. 'Demokrasi' teriminin kökenleri Antik Yunan'a kadar geriye götürülebilir. 'Krasi' ile biten diğer sözcüklerde olduğu gibi (örneğin otokrasi, aristokrasi ve bürokrasi), demokrasi de Yunanca iktidar ya da yönetim anlamına gelen *kratos* sözcüğünden türemektedir. Demokrasi bu nedenle '*demos* tarafından yönetim' anlamına gelmektedir (Yunanlar *demos*'u başlangıçta 'yoksulları' ya da 'çok sayıda kişiyi' ifade etmek için kullanmış olsalar da, buradaki *demos*, 'halk'a atıfta bulunmaktadır.) Bununla birlikte, basitçe 'halk tarafından yönetim' nosyonu bizi çok uzağa götürmez. Demokrasinin sorunu, onun popülerliği olmuştur; bu öylesine bir popülerliktir ki ciddî bir siyasî kavram olan demokrasiyi yıkımla tehdit etmiştir. Neredeyse evrensel olarak 'iyi bir şey' olarak görülürken, özel bir fikirler kümesinin ve kurallar sisteminin onaylandığını ima eden, bir 'yaşa-

sın! sözcüğü'nden sadece biraz fazlası anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bernard Crick'in (1993) sözcükleriyle, 'demokrasi kamusal işler dünyasında muhtemelen en karmaşık sözcüktür.' Herhangi birine, herhangi bir şey ifade eden bir terim, hiçbir şey ifade etmeme tehlikesi içindedir. 'Demokrasi' sözcüğüne eklenmiş olan anlamlar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Yoksullar ve dezavantajlı olanlar tarafından bir yönetme sistemidir.
- İnsanların profesyonel siyasetçilere ya da kamu görevlilerine ihtiyaç duymaksızın kendilerini doğrudan doğruya ve sürekli olarak yönettikleri bir yönetim biçimidir.
- Hiyerarşi ve ayrıcalık yerine fırsat eşitliğine ve bireysel liyakate dayalı bir toplumdur.
- Toplumsal eşitsizlikleri daraltmayı amaçlayan bir refah ve yeniden dağıtım sistemidir.
- Çoğunluk kuralı ilkesine dayanan bir karar alma sistemidir.
- Çoğunluğun iktidarına denetimler koyarak azınlıkların haklarını ve çıkarlarını güvence altına alan bir yönetme sistemidir.
- Kamusal görevleri, halkın oyu için yapılan rekabetçi bir mücadeleyle doldurmanın bir aracıdır.
- İnsanların siyasal yaşama katılımından bağımsız olarak halkın çıkarlarına hizmet eden bir yönetim sistemidir.

Demokrasinin doğasını değerlendirmek için daha yararlı bir başlangıç noktası muhtemelen Abraham Lincoln'ın Gettysburg Hitabesi'dir (1863). Lincoln, bu Hitabe'de 'halkın, halk tarafından ve halk için yönetimi' biçiminde adlandırdığı yönetimi yüceltti. Bu tanımın açıklığa kavuşturduğu şey, demokrasinin yönetimi halka bağlamasıdır. Ancak bu bağlantı belirli sayıdaki yöntemle biçimlendirilebilmektedir: Halk *tarafından* ve *için* ve *ona ait olan* yönetim. Bu kısım, bu bağlantıların sonuçlarını üç soruyu dikkate alarak araştırmaktadır. Halk kimdir? Halkın hangi anlamda yönetmesi gerekir? Halkçı yönetim nereye kadar uzanmalıdır?

Halk Kimdir?

Demokrasinin temel özelliklerinden birisi siyasal eşitlik ilkesidir; siyasal iktidarın mümkün olduğunca yaygın ve eşit bir biçimde dağıtılması gerektiği anlayışıdır. Ancak, bu iktidarın hangi organ veya grubun içinde dağıtılması gerekir? Kısacası, 'halk'ı kim oluşturur? Dış görünüşe göre yanıt basittir: 'demos' ya da 'halk' kesinlikle insanların tümünü, yani tüm ülke nüfusunu ifade eder. Bununla birlikte, pratikte, her demokratik sistem siyasal katılımı, kimi zaman ciddî biçimde, kısıtlamıştır.

Kavram

Siyasal Eşitlik

Siyasal eşitlik, geniş anlamda, siyasal iktidar ve nüfuzun eşit bir dağılımı anlamına gelir. Dolayısıyla, siyasal eşitlik, demokrasinin temel ilkesi olarak düşünülebilir; çünkü 'halk' ne şekilde tanımlanmış olursa olsun, siyasal eşitlik her bireysel üyenin aynı ağırlığı taşımasını güvence altına almaktadır; tüm sesler eşit derecede yüksektir. Bu eşitlik iki şekilde anlaşılabilir. Liberal demokratik teoride, siyasal eşitlik, siyasal hakların eşit bir dağılımını ifade eder: oy kullanma hakkı, seçilme hakkı, vb. Bunun tam tersine, sosyalistler, başka şeylerin yanında siyasal nüfuzu da iktisadî kaynakların kontrolü ile kitle iletişim araçlarına erişim gibi etmenlere bağlamaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, eski Yunan yazarları *demos* sözcüğünü genellikle 'çok'u, yani dezavantajlı ve genellikle mülksüz yığınları ifade etmek için kullandılar. Demokrasi bu nedenle siyasal eşitliği değil ama yoksullara yönelik bir taraflılığı ifade etti. Yunan kent devletlerinde siyasal katılım, nüfusun küçük bir oranıyla, 20 yaşın üzerindeki erkek yurttaşlarla sınırlandırıldı; bu yüzden bütün kadınlar, köleler ve yabancılar siyasal katılımdan dışlandı. Batılı devletlerin çoğunda da 20. Yüzyıl'a kadar oy hakkı üzerinde, genellikle mülkiyet yeterliliği ya da kadınların dışlanması biçiminde katı kısıtlamalar söz konusuydu. Birleşik Krallık'ta kadınların tam oy hakkını kazandıkları 1928'e kadar genel oy hakkı yerleşmedi. ABD'de, birçok Güney eyaletindeki Afrikalı Amerikalıların ilk kez oy kullanabildikleri 1960'lı yılların başlarına kadar genel oy hakkına erişilemedi ve İsviçre'de 1971'de kadınlara nihayetinde oy kullanma hakkı tanınıncaya kadar genel oy hakkı yerleşmedi. Bundan başka ergin olma yaşı 21'den 15'e kadar düşmesine rağmen, 2007'ye kadar İran'daki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olduğu gibi bütün demokratik sistemlerde çocukların siyasal katılımdan dışlanması biçimindeki önemli bir kısıtlamanın uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca raporlu deliler ile hükümlü suçlular için genellikle teknik sınırlamalar konmaktadır.

'Halk' terimi şimdilerde neredeyse tüm yetişkin yurttaşları ifade ediyor olarak kabul edilmesine rağmen, birkaç farklı şekilde yorumlanabilir. Örneğin halk ortak ya da kolektif bir çıkarla birbirine bağlanmış tek, birleşik bir beden olarak görülebilir: Bu anlamda halk bir ve bölünmezdir. Bu tür bir görüş, bir sonraki ana kısımda incelenen Rousseau'nun (bkz. s. 97) teorisi gibi, her bireyin 'özel irade'si yerine 'genel irade' ya da kolektif iradeye odaklanan bir demokrasi modeli yaratma eğilimindedir. Alternatif olarak, bütün cemaatlerin içinde bölünme ve anlaşmazlık olduğundan, 'halk,' pratikte, 'çoğunluğu' ifade edecek biçimde ele alınabilir. Bu durumda demokrasi, **çoğunluğun yönetimi** ilkesinin katı uygulaması anlamına gelir. Bununla birlikte bu alternatif, demokrasinin, bozularak 'çoğunluğun tiranlığı'na dönüştüğü anlamına da gelebilir. Son olarak, demokratik siyasetin içinde işleyeceği halkın bedeni sorunu bulunmaktadır. Demokrasinin yerinin veya 'site'sinin neresi olması gerekir? Siyasal milliyetçiliğin gücü sayesinde, 'halk' tanımı genellikle millî terim-

Çoğunluk yönetimi: Çoğunluğun ya da sayısal olarak en güçlünün iradesinin azınlığın iradesine baskın olduğu yönetimdir ve azınlığın, çoğunluğun iradesini kabul etmesi gerektiğini ima eder.

lerle anlaşılmasına rağmen, yerel demokrasi ve küreselleşmenin (bkz. s. 142) ışığındaki **kozmopolit demokrasi** (bölümün son kısmında tartışılmaktadır) fikirleri de geliştirilmiştir.

Halk Nasıl Yönetmelidir?

Demokrasi kavramlarının çoğu, 'halk tarafından yönetim' ilkesine dayanmaktadır. Bunun anlamı aslında insanların kendi kendilerini yönetmeleri; yani, yaşamlarını yapılandıran ve toplumun kaderini belirleyen önemli kararların alınmasına katılmaları anlamına gelir. Bununla birlikte bu katılım değişik şekillerde olabilir. Doğrudan demokrasi söz konusu olduğunda, halkçı katılım, karar alma süreciyle referandum (bkz. s. 201), kitlesel mitingler veya hatta interaktif televizyon gibi araçlarla doğrudan ve sürekli ilgilenmeyi gerektirir. Alternatif ve daha yaygın demokratik katılım biçimi oy verme eylemidir ki bu eylem genellikle 'temsilî demokrasi' olarak adlandırılan demokrasi türünün temel özelliğidir. Yurttaşlar oy kullandıklarında, kendi adlarına kararları alacak kişileri seçtiklerinden, kendi yaşamlarını yapılandıran kararları pek de kendileri almış sayılmazlar. Bununla birlikte, oy verme davranışına demokratik nitelik kazandıran şey, seçimin rekabetçi olması koşuluyla, kamuyu 'yozlaşmış iktidarı tepeleme' konusunda yetkilendirmesi ve siyasetçileri kamusal olarak hesap verebilir duruma getirmesidir.

Ayrıca 'halk *için* yönetim' ilkesi üzerine inşa edilen ve doğrudan ya da dolaylı anlamda herhangi bir tür kamusal katılıma çok az yer bırakan demokrasi modelleri de bulunmaktadır. Bunun en acayip örneği, Mussolini ve Hitler gibi faşist diktatörlerin yönetiminde ortaya çıkan ve '**totaliter demokrasi**'ler şeklinde adlandırılan modeldir. Bu tür rejimlerin demokratik sicilleri, halkın gerçek çıkarlarını 'lider'in ve sadece liderin ifade ettiği iddiasına dayanmaktaydı; bu da 'gerçek' bir demokrasinin mutlak bir diktatörlükle eşitlenebileceğini ima ediyordu. Bu gibi durumlarda, halkçı yönetim, her şeye muktedir bir liderin iradesine ritüelleştirilmiş boyun eğme eyleminden daha fazlası değildi; söz konusu yönetim mitingler, marşlar ve gösterilerle uyumlu hale getiriliyordu. Bu model kimi zaman plebisitçi demokrasi olarak tasvir edildi. Totaliter demokrasilerin geleneksel demokratik yönetim anlayışının bir karikatürü oldukları ispatlanmış olsa da, bunlar 'halk *tarafından* yönetim' (ya da halkın katılımı) ile 'halk *için* yönetim' (kamu çıkarını gözeten yönetim) arasında bir gerilim bulunabileceğini göstermektedir. Temsilî demokrasi savunucuları, örneğin, siyasete halkın katılımını oylama eylemiyle sınırlamayı arzulamışlardır, çünkü bu savunucular genel kamunun ken-

Kozmopolit demokrasi: Ulus-üstü yönetişim düzeylerinde faaliyet gösteren ve ulus-ötesi ya da küresel yurttaşlık fikrine dayanan bir demokrasi biçimi.

Totaliter demokrasi: Demokrasi olarak maskelenmiş olan ve tipik olarak liderin, bir ideolojik bilgelik tekeline sahip olduğu iddiasına dayanan mutlak diktatörlük.

Odak Konusu

Doğrudan Demokrasi mi Yoksa Temsilî Demokrasi mi?

Doğrudan demokrasi (bazen 'klasik,' 'katılımcı' ya da 'radikal' demokrasi), yurttaşların yönetim görevlerine doğrudan, aracısız ve sürekli katılımına dayanır. Bu yüzden doğrudan demokrasi, yönetim ile yönetilen ve devlet ile sivil toplum arasındaki ayrımı ortadan kaldırır; halkçı bir öz-yönetim sistemidir. Eski Atina'da bir yönetim biçimi olarak kitle toplantısı uygulanırdı; en yaygın modern tezahürü referandumun (bkz. s. 306) kullanımıdır. Doğrudan demokrasinin meziyetleri şunlardır:

- Demokrasinin tek saf biçimi olduğundan yurttaşların kendi kaderleri üzerinde kullanabildikleri kontrolü artırır.
- Daha bilgili ve siyasal olarak daha çok-yönlü bir yurttaş kitlesi yaratır ve dolayısıyla eğitsel yararları bulunmaktadır.
- Kendi kendilerine hizmet eden siyasetçilere bel bağlamak zorunda kalmaksızın kamunun kendi görüşlerini ve çıkarlarını ifade etmesini olanaklı kılar.
- İnsanların kendi kendilerine aldıkları kararları kabul etme olasılıklarının daha yüksek olması anlamında, yönetimin meşruluğunu güvenceye alır.

Temsilî demokrasi, sınırlı ve dolaylı bir demokrasi biçimidir. Yönetimdeki halkçı katılımın nadir, kısa ve birkaç yılda bir kullanılan oy verme hakkıyla kısıtlanmış olması yönünden sınırlıdır. İktidarı kamunun bizzat kendisinin kullanmaması yönünden dolaylıdır; kamu sadece kendisi adına yönetecek olanları seçer. Bu yönetim biçimi, yalnızca, temsil (bkz. s. 301) yönetim ile yönetilenler arasında güvenilir ve etkili bir bağ kurduğu sürece demokratiktir. Temsilî demokrasi kimi zaman bir emredici vekâlet (bkz. s. 305) nosyonu ile ifade edilir. Temsilî demokrasinin güçlü yanları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Uygulanabilir bir demokrasi biçimi sunar (doğrudan halkçı katılım sadece küçük cemaatlerde gerçekleştirilebilir).
- Sıradan vatandaşların karar alma yükünü hafifletir, böylece siyasette bir işbölümünü olanaklı kılar.
- Yönetimin daha iyi eğitimli, uzmanlık bilgisine sahip ve daha fazla deneyime sahip olanların eline geçmesine olanak tanır.
- Sıradan yurttaşları siyasetten uzaklaştırarak ve böylece onları uzlaşmayı kabul etmeye teşvik ederek istikrarı korur.

di kendilerini yönetebilecek bilgelik, eğitim ve deneyimden yoksun olduğu korkusunu açıkça taşımaktadır.

Halkçı Yönetimin Nereye Kadar Uzanması Gerekir?

Şimdi artık 'halk'ın kim olduğuna ve nasıl yönetmesi gerektiğine karar verdiğimize göre, halkın yönetiminin nereye kadar uzanması gerektiğini düşünmemiz gerekir. Demokrasinin uygun alanı nedir? Halkın hangi konularda karar vermesi doğrudur ve yurttaşlara bireyler olarak neyin bırakılması gerekir? Bu tür sorular, birçok yönden 1. Bölüm'deki kamusal alan ile özel

alan arasındaki uygun ilişkinin ne olması gerektiği konusundaki tartışmayı yeniden başlatmaktadır. Liberal bireycilik temelinde inşa edilmiş demokrasi modelleri, genellikle siyasetin dar biçimde tanımlanması koşuluyla, demokrasinin siyasal yaşamla sınırlandırılmasını önermektedir. Bu bakış açısına göre, demokrasinin amacı, birtakım halkçı katılım süreçleri yoluyla, bireylerin kendi işlerini yürütebilecekleri ve özel çıkarlarının peşinden koşabilecekleri bir yasal çerçeve oluşturmaktır. Bu durumda demokratik çözümler, yalnızca özel olarak cemaati ilgilendiren konular için uygundur; demokrasi diğer koşullarda özgürlüğün ihlaline yol açar. Bu demokrasi korkusunun, doğrudan ya da katılımcı demokrasi durumunda en şiddetli olması nadir bir durum değildir.

Ancak, örneğin sosyalistler ve radikal demokratlar tarafından, sıklıkla alternatif bir demokrasi görüşü geliştirilmektedir. **Radikal demokrasi** görüşünde, demokrasi, bireylerin kendi işlerini yürütebilecekleri bir çerçeveyi ortaya koymanın bir aracı olarak değil, bütün toplumsal var oluş alanlarına uygulanabilir genel bir ilke olarak görülmektedir. Radikal demokrasi görüşünde insanların, yaşamlarını etkileyen herhangi bir kararın alınmasına katılmalarının temel bir hak olduğu düşünülmektedir ve demokrasi de, bu katılımın gerçekleştiği kolektif süreçtir. Bu duruş, her ikisi de iktisadî yaşamı demokratikleştirmenin bir yolu olarak görülen, zenginliğin kolektifleştirilmesine ve işçilerin kendi kendilerini yönetmeye başlamalarına yönelik sosyalist taleplerde belirgindir. Bu nedenle sosyalistler sadece siyasal demokrasiyi onaylamak yerine 'sosyal demokrasi' ya da '**iktisadî demokrasi**' çağrısında bulunmuşlardır. Benzer şekilde feministler, aile hayatının demokratikleştirilmesini talep etmişlerdir. Aile hayatının demokratikleştirilmesinden anlaşılan ev içi veya özel alandaki kararların alınmasına herkesin katılma hakkının bulunmasıdır. Bu bakış açısından demokrasi, özgürlüğün bir düşmanı değil, bir dostu olarak görülmektedir. Baskı ve sömürü sadece bu ilkeler göz ardı edildiğinde gelişebilir.

Demokrasi Modelleri

Demokrasi beklenenden daha sık biçimde, yegâne, belirsizliğe yer vermeyen bir olgu muamelesi görmektedir. Genellikle Batı toplumlarının çoğunda demokrasi olarak kabul edilen şeyin (genel oy hakkına dayanan düzenli ve rekabetçi bir seçim sistemi) demokrasinin tek -ya da tek meşru- biçimi olduğu varsayılmaktadır. Bu demokrasi anlayışı, kimi zaman, onu liberal demokrasiye dönüştüren 'liberal' teriminin eklenmesiyle

Radikal demokrasi: Adem-i merkeziyetçiliğin ve katılımın; siyasal iktidarın mümkün olan en geniş şekilde dağılmasının lehine bir demokrasi biçimidir.

İktisadî demokrasi: Demokratik ilkeleri işyerine uygulama girişimlerini kapsayan geniş bir terimdir. Demokratik ilkelerin kâr paylaşımı ve işçi konseylerinden bütün çalışanların öz-yönetimlerine kadar geniş bir yelpazede uygulanma girişimlerini kapsar.

Kavram

Plebisitçi Demokrasi

Plebisitçi demokrasi, yöneticiler ile yönetilenler arasında plebisitler (ya da referandumlar) tarafından kurulan aracısız bir bağla işleyen demokratik bir yönetim biçimidir. Bu plebisitler kamunun siyasal konulardaki görüşlerini doğrudan ifade etmesine izin verir. Bununla birlikte, bu demokrasi türü genellikle demagojiye sunduğu alandan dolayı eleştirilmektedir (kitleleri hitabet yoluyla yönlendiren ve kitlelerin önyargılarına ve tutkularına çağrıda bulunan siyasal liderler tarafından yönetim). Bu demokrasi türü, diktatörlüğe halkçı (bkz. s. 454) bir parlaklık veren bir kitlesel tezahürat sisteminden pek az fazlasına tekabül edebilir.

nitelenmektedir. Oysa gerçekte, her biri kendi halkçı yönetim versiyonunu sunan bir dizi rakip demokrasi teorisi ya da modeli vardır. Bu durum sadece demokratik biçimlerin ve mekanizmaların çeşitliliğine değil ama aynı zamanda, daha da önemli olarak, demokratik yönetimin meşrulaştırılabileceği farklı çok zeminler bulunduğuna da vurgu yapar. Liberal demokrasi bile yanıltıcı bir terimdir, çünkü demokratik örgütlenmeye ilişkin rekabet halindeki liberal görüşler saptanabilmektedir. Dört karşıt demokrasi modeli şu şekilde saptanabilir:

- Klasik demokrasi
- Koruyucu demokrasi
- Kalkınmacı demokrasi
- Halk demokrasisi

Klasik Demokrasi

Klasik demokrasi modeli, Antik Yunan'ın *polis* ya da kent devletine ve özellikle de en büyük ve en güçlü Yunan kent devleti Atina'da gelişen yönetim sistemine dayanmaktadır. MÖ 4. ve 5. Yüzyıllar boyunca Atina'da işleyen doğrudan demokrasi biçimi, genellikle tek saf ya da ideal halkçı katılım sistemi olarak tasvir edilmektedir. Bununla birlikte, modelin Rousseau ve Marx (bkz. s. 41) gibi daha sonraki düşünürler üzerinde hatırı sayılır bir etkisi olmuşsa da, Atina demokrasisi (bkz. s. 95) çok özel bir halkçı yönetim türü geliştirdi. Modern dünyada bu özel türün sadece çok sınırlı bir uygulaması vardır. Atina demokrasisi, kitlesel miting tarafından yönetilen bir yönetim biçimine karşılık gelmektedir.

Atina demokrasisini bu kadar olağanüstü kılan şey, yurttaşlarının siyasal etkinliklerinin düzeyi idi. Yurttaşlar sadece Meclisin olağan toplantılarına katılmakla kalmıyorlar ama aynı zamanda kalabalıklar halinde kamusal görev ve karar alma sorumluluğunu omuzlamaya hazırlanıyorlardı. Bu demokrasi biçiminin en etkili çağdaş eleştirmeni filozof Platon'du (bkz. s. 13). Platon, halk kitlelerinin ne bilgeliğe ne de kendi adına akıllıca yönetme deneyimine sahip olmadığı gerekçesiyle siyasal eşitlik ilkesine saldırdı. Platon'un *Devlet* (*Πολιτεία*) adlı eserindeki çözümü, yönetimin, bir filozof krallar, koruyucular sınıfının ellerine verilmesiydi. Filozof krallar yönetimi bir tür aydınlanmış diktatörlüğe karşılık geliyordu. Ancak, uygulama düzeyinde, Atina demokrasisinin temel kusuru, sadece nüfus kitlelerini siya-

Demokrasi Her Zaman En İyi Yönetim Biçimi midir?

Modern siyasette demokrasi öylesine yaygın kabul gören bir hale gelmiştir ki sanki onu sorgulamak siyasal olarak yanlışmış gibi bir görüntü oluşmuştur. Bu yüzden siyasal bir soruna 'doğru' çözüm, demokratik çözümdür; yani doğru çözüm ya halkın kendi kendisi tarafından getirilen çözümdür ya da daha yaygın olarak halka karşı hesap verebilen siyasetçiler tarafından getirilen çözümdür. Ancak demokrasi neden bu kadar yaygın biçimde saygındır? Ayrıca demokratik yönetimin uygunsuz ya da istenmeyen olduğu durumlar var mıdır?

EVET

En yüksek siyaset biçimidir. Demokrasi, kan dökme ve şiddete yönelik eğilimleri de içermesine rağmen, onun eşsiz gücü, siyasetin temel sorununa, yani aynı toplumda rakip görüşlerin ve çıkarların mevcudiyetine de hitap edebilme yeteneğine sahip olmasıdır. Kısacası, demokratik toplumlar istikrarlı ve barışçıldır. Bunun nedeni, demokrasinin açık tartışma, ikna ve uzlaşmaya dayanmasıdır. Rakip görüşlere veya yarışan çıkarlara sahip insanlar, her birinin siyasî bir sesi olduğundan göreceli bir uyum içinde birlikte yaşamanın bir yolunu bulmaya teşvik edilir. Bu nedenle demokrasi, bir tür siyasal güvenlik valfı; öfke ve hayal kırıklığı inşasını engelleyen ve böylece siyasal aşırıcılığı kontrol altına alan demokratik katılımdır.

Evrensel bir değer olarak demokrasi. Şimdilerde yaygın biçimde demokrasinin bir insan hakkı olduğu ileri sürülmektedir: Demokrasi milliyet, din, toplumsal cinsiyet ve diğer farklılıklardan bağımsız olarak tüm insanlara ait temel ve mutlak bir haktır. Siyasal katılma ve iktidara erişim hakları, özellikle de oy kullanma hakkı evrensel geçerliliği olan haklardır çünkü bunlar, kişinin kendi yaşamını etkileyecek kararları şekillendirmesine ilişkin temel hak sahipliğinden, yani öz-yönetim hakkından kaynaklanır. Aslında, iktidara eşit erişim ve siyasal katılım hakkı yalnızca kendi başlarına değerli olan özellikler olarak görülemezler ama diğer bütün hak ve özgürlüklerin sürdürülmesinin de önkoşuludurlar.

Tiranlığı uzak tutmak. Tüm yönetim sistemleri halkın karşısında olan tiranlıklara dönüşme eğilimindedir. Bunun nedeni iktidardakilerin (ve bu nedenle, tüm insanların) kendi bencil çıkarlarını başkalarının çıkarlarının önüne koyma eğiliminde olması olgusuyla ifade edilmektedir. Bu nedenle yönetimlerin ve liderlerin denetlenmesi ya da sınırlandırılması gereği bulunmaktadır ve iktidar üzerinde demokrasiden daha etkili bir sınırlama bulunmamaktadır. Bunun nedeni, demokratik yönetimin, nihayetinde kamunun 'yozlaşmış iktidarı tepelemesine' izin veren bir hesap verebilirlik mekanizmasıyla çalışmasıdır. Demokratik toplumlar bu nedenle sadece dünyadaki en istikrarlı toplumlar değildirler, ama aynı zamanda yurttaşların en geniş özgürlük alanına sahip oldukları toplumlardır.

HAYIR

Demokrasinin uyumsuzluğu. Demokrasi, istikrarın bir garantisi olmak şöyle dursun, çatışma ve uyumsuzluk yönüne eğilimlidir. Bunun nedeni demokrasinin birbirini suçlamaya, birbirlerinin hatalarını abartmaya ve başarılarını inkâr etmeye teşvik edilen muhalifler arasında sürekli bir seçim savaşı başlatmasıdır. Sonuç olarak demokratik siyaset genellikle gürültülü ve rahatsızlık vericidir. Demokrasinin uyumsuzluğunun, olgun ve göreceli olarak refah içindeki toplumlarda yapısal yıkım tehdidinde bulunması muhtemel olmasa da, gelişmekte olan ülkelerdeki demokrasi, işleri daha iyiye değil, daha da kötüye götürebilir (Hawksley, 2009). 'Demokratikleşme' bu nedenle kabilesel, bölgesel veya etnik gerilimleri derinleştirebilir ve karizmatik liderliğe doğru eğilimleri güçlendirebilir, böylece otoriteryanizmi besleyebilir.

Batılılaşma olarak demokrasi. Demokrasi evrensel geçerliliği olmaktan çok, Batılı kalbinin kültürel önyargılarını ele veren değerlere ve varsayımlara dayanmaktadır. Demokrasinin kökü başta eşit vatandaşlık ile 'tek kişi, tek oy' ilkesi aracılığıyla işleyen bireycilikte ve özünde liberal nitelik taşıyan çoğulculuk ve rekabet nosyonlarında yatmaktadır. Bu nedenle hâkim demokrasi biçimi Batı tarzı demokrasidir ve bu yüzden de demokrasinin Batılı olmayan dünyaya yayılması, kimi zaman dayatılması ve sürekli olarak teşvik edilmesi bir kültür emperyalizmi biçimi olarak görülebilir

İyi yönetim halkçı yönetim değildir. Sorunlara getirilen demokratik çözümler çoğu zaman ne bilgecedir ne de mantıklıdır. Demokrasinin sorunu şudur: Bilgeliğin ve deneyimin emirleri göz ardı edilme eğilimindedir, çünkü iyi eğitimli azınlığın görüşleri daha az eğitimli çoğunluk tarafından hiçe sayılmaktadır. Siyasal eşitlik ilkesine sadık kalındığında, demokrasi, çoğunluğun her zaman doğru olmadığı gerçeğiyle baş edemez. Bu durum iktisadî politikaların özel ilgi alanıdır: Örneğin uzun vadede iktisadî kalkınmayı en iyi sağlayabilecek olan vergilerin artırılması ve yönetim harcamalarının kısılması gibi seçeneklerin sadece popüler olmaması nedeniyle göz ardı edilmesinde bu durum görülmektedir.

Kavram

Atina Demokrasisi

Atina demokrasisi, kent devletinin işlerine yüksek düzeyde yurttaş katılımıyla nitelenmektedir. Önemli kararlar, tüm yurttaşların mensubu olduğu Meclis ya da *Ecclesia* tarafından alınıyordu. Tam zamanlı çalışan kamu görevlilerine ihtiyaç duyulduğunda, bu görevliler kur'a ya da nöbet listesi (rota) temeline dayalı olarak seçiliyordu ve böylece bunların tüm yurttaşların küçük bir evrenini (mikrokozmosunu) oluşturmaları sağlanıyordu. 500 yurttaştan oluşan bir Konsey, Meclis'in yürütme veya idare komitesi olarak hareket ediyordu ve 50 güçlü Komite, sırayla, Konsey'e önerilerde bulunuyordu. Komite Başkanı, sadece bir günlüğüne görevde kalıyordu ve hiçbir Atinalı, yaşamı boyunca, bu onuru bir kereden fazla taşıyamıyordu.

sal faaliyetlerden dışlayarak işleyebilmesiydi. Katılım 20 yaşın üzerindeki Atina doğumlu erkeklerle sınırlandırılmıştı. Köleler (nüfusun çoğunluğu), kadınlar ve yabancılar hiçbir şekilde siyasal haklara sahip değildi. Gerçekten de, Atinalı yurttaşlar yaşamlarının çoğunu sadece siyasete adayabiliyorlardı, çünkü kölelik onları zahmetli emek gerektiren işlerle meşgul olma ihtiyacından kurtarıyordu ve kadınların özel alanla sınırlanması erkekleri ev içi sorumluluklardan özgür kılıyordu. Bununla birlikte, siyasal yaşama doğrudan ve sürekli halkçı katılıma ilişkin klasik model, örneğin, ABD'de New England'daki kasaba toplantılarında, daha küçük İsviçre kantonlarında faaliyet gösteren cemaat meclisleri ve referandumların daha geniş biçimde kullanımında canlı tutulmuştur.

Koruyucu Demokrasi

Demokratik fikirler 17. ve 18. Yüzyıllarda yeniden canlandırıldıklarında klasik Eski Yunan demokrasisinden çok farklı bir biçimde ortaya çıktılar. Demokrasi kamunun siyasal yaşama katılabileceği bir mekanizma olmaktan daha çok bilhassa yurttaşların kendilerini yönetimin tecavüzlerinden koruyabileceği bir araç olarak görülüyordu; dolayısıyla 'koruyucu demokrasi'ydi. Bu görüş, özellikle kaygıları her şeyden önce bireysel özgürlüklere en geniş alanı yaratmak olan erken dönem liberal düşünürlere çekici geliyordu. Bireyi aşırı kudretli yönetime karşı koruma arzusu, belki en erken dönem demokratik duyarlılıkta, Aristoteles'in Platon'a yanıtında ifade ediliyordu: 'Koruyuculara karşı kim koruyacaktır?'

Denetimsiz iktidara ilişkin bu endişenin aynısı 19. Yüzyıl'da, oy kullanma hakkının **doğal haklar**ın varlığına ve özellikle mülkiyet hakkına dayandığını ileri süren John Locke (bkz. s. 31) tarafından sürdürüldü. Eğer yönetim vergilendirme yoluyla mülkiyete el koyma iktidarına sahip idiyse, yurttaşlar vergiyi belirleyen organı, yani yasama organının bileşimini kontrol ederek kendilerini koruma hakkına sahip olmalıydı. Başka bir deyişle, demokrasi, temsilci bir meclis aracılığıyla işleyen bir 'rızayla yönetim' sistemini ifade etmeye başladı. Ancak Locke'un kendisi modern standartlar çerçevesinde bir demokrat değildi; çünkü sadece mülk sahiplerinin dev-

Doğal haklar: İnsanî varlıklar için temel nitelikte olan ve dolayısıyla devredilemez olan Tanrı vergisi haklardır (bu haklar ortadan kaldırılamaz).

Önemli Şahsiyetler

Jeremy Bentham (1748–1832)

İngiliz filozof, hukuk reformcusu ve faydacılığın kurucusudur. Bentham, insanî varlıkların rasyonel olarak bencil yaratıklar ya da fayda ençoklaştırıcıları (*utility maximizers*) olduğu fikrine dayanan ahlakî ve felsefî bir sistem geliştirdi ve bu sistemin hukuksal ve siyasal reformlar için bilimsel bir temel sağladığına inandı. 'En büyük mutluluk' ilkesini kullanan takipçileri, yani Felsefî Radikaller, 19. Yüzyıl'da, Birleşik Krallık'taki toplum idaresi, hukuk, yönetim ve ülke ekonomisi alanlarındaki birçok reformdan sorumluydu. *Bırakınız yapsınlar* ekonomisinin bir destekçisiydi; Bentham daha sonraki yaşamında ayrıca siyasal demokrasinin sağlam bir savunucusu oldu. Faydacı öğretisini *Yönetim Üzerine Fragmanlar* (*Fragments on Government,* [1776] 1948) ve daha bütünlüklü olarak *Ahlakın ve Yasamanın İlkeleri* (*Principles of Morals and Legislation*, 1789) adlı eserlerinde geliştirdi.

let tarafından ihlal edilebilecek doğal haklara sahip oldukları gerekçesiyle yalnızca bunların oy kullanmaları gerektiğine inanıyordu. Genel oy hakkına ilişkin daha radikal anlayış, 18. Yüzyıl'dan itibaren Jeremy Bentham ve James Mill (1773–1836) gibi faydacı kuramcılar tarafından ilerletildi. Demokrasinin faydacı (bkz. s. 353) gerekçesi de bireysel çıkarları koruma ya da ilerletme ihtiyacına dayanmaktadır. Bentham şuna inanıyordu: Bütün bireyler haz almayı ve acıdan kaçınmayı amaçladığından, genel oy (onun zamanında erkeklerin oy kullanması olarak anlaşılıyordu) 'en çok sayıdaki insana en büyük mutluluğu' vermenin tek yöntemidir.

Bununla birlikte, demokrasiyi koruyuculuk temelinde gerekçelendirmek, sadece demokratik yönetime ilişkin şartlı bir onay verilmesini sağlamaktır. Kısacası, koruyucu demokrasi, sadece sınırlı ve dolaylı bir demokrasi biçimidir. Uygulamada, yönetilenlerin rızası, düzenli ve rekabetçi seçimlerde yapılan oylamayla ortaya konur. Bu yöntemle yönetecek olanların hesap verebilir olmaları sağlanır. Bu yüzden burada siyasal eşitlik eşit oy verme hakkını ifade edecek biçimde tam anlamıyla teknik yönden anlaşılmaktadır. Ayrıca koruyucu demokrasi sistemi, her şeyden önce, yönetim iktidarının kullanımını denetleyen resmî ve gayri resmî bir kurallar dizisi içinde faaliyette bulunan anayasal bir demokrasi sistemidir. Oy hakkı, bireysel özgürlüğü savunmanın bir aracıysa, özgürlüğün, aynı zamanda, ayrı bir yürütme, yasama ve yargı organı yaratılarak tam anlamıyla işletilen bir güçler ayrılığıyla ve ifade özgürlüğü, dolaşım özgürlüğü ve keyfî tutuklamadan masun olma özgürlüğü gibi temel hak ve özgürlüklerin korunmasıyla

garanti altına alınmış olması gerekir. Son olarak, koruyucu demokrasi yurttaşlara yaşamlarını seçtikleri biçimde sürdürebilmeleri için olanaklı en geniş alanı vermeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle de *bırakınız yapsınlar* kapitalizmiyle (bkz. s. 132) ve bireylerin kendi iktisadî ve toplumsal koşullarından tamamen kendilerinin sorumlu tutulmaları gerektiği inancıyla uyumludur. Bu nedenle koruyucu demokrasi, klasik liberallere ve modern siyasette Yeni Sağ'ın destekçilerine çekici gelmiştir.

Kalkınmacı Demokrasi

Erken dönem demokratik teori, bireysel hakları ve çıkarları koruma ihtiyacına odaklanmış olmasına rağmen, kısa bir süre sonra alternatif bir odak noktası geliştirdi: Bireysel olarak insanın ve toplumun gelişimi konusuna odaklandı. Bu odak noktası genel olarak kalkınmacı demokrasi sistemleri olarak ifade edilebilecek oldukça yeni demokratik yönetim modellerinin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu modellerin en yenisi ve radikali Jean-Jacques Rousseau tarafından geliştirildi. Rousseau'nun fikirleri pek çok yönden demokrasinin hâkim durumdaki liberal kavramlaştırılmasından bir ayrılışı işaret etmektedir ve bu fikirler önce Marksist ve anarşist gelenekler üzerinde, daha sonraları aynı şekilde Yeni Sol üzerinde etkili olmaya başladı. Rousseau'ya göre, demokrasi, nihayetinde, insanların şu anlamda özgürlüklerini (bkzç s. 339) ya da özerkliklerini gerçekleştirebilecekleri bir araçtı: Kişi 'kendisi için koymuş olduğu bir yasaya kendisi itaat ediyordu.' Diğer bir deyişle, yurttaşlar, sadece cemaatlerinin yaşamını biçimlendirmeye doğrudan ve sürekli olarak katıldıklarında 'özgür' olurlar. Bu düşünce geleneksel seçim demokrasisi anlayışının çok ötesine geçen ve daha radikal doğrudan demokrasi idealine destek sunan bir düşüncedir. Aslında Rousseau, İngiltere'de kullanılan seçim uygulamasının hararetli bir eleştirmeniydi ve *Toplum Sözleşmesi* (*Du contrat social; ou Principes du droit politique,* [1762] 1913) adlı eserinde şunu ileri sürüyordu:

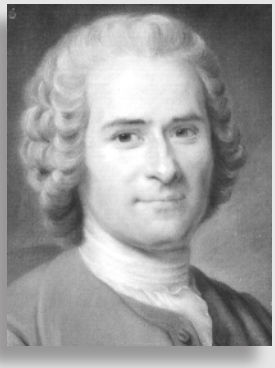
> İngiliz halkı kendisinin özgür olduğuna inanmaktadır, oysa ciddî biçimde yanılmaktadır; o sadece parlamentosunun üyelerini seçerken özgürdür; bu üyeler seçilir seçilmez halk köleleşir, bir hiç olur. İngiliz halkı, kısacık özgürlük anlarında, bu özgürlüğünü onu kaybetmeyi hakedecek biçimde kullanır.

Bununla birlikte, Rousseau'nun modeline yenilik niteliği katan şey, özgürlüğün, nihayetinde **genel irade**ye itaat anlamına geldiği konusundaki ısrarıdır. Rousseau, genel iradenin, her bir yurttaşın, 'özel' ya da bencil iradesinin tersine, 'doğru' iradesi olacağına inanıyordu. Bu nedenle yurttaşlar genel iradeye uymakla, kendi 'doğru' doğalarına itaat etmekten başka bir şey yapmamış olurlar,

Genel irade: Kolektif bir organın gerçek çıkarlarıdır. Ortak yarar kavramının muadilidir. Her bir kişinin diğerlerini düşünerek özverili davranması koşuluyla herkesin iradesidir.

Önemli Şahsiyetler

Jean-Jacques Rousseau (1712–78)

Cenevre doğumlu Fransız ahlak ve siyaset filozofudur. Muhtemelen Fransız Devrimi üzerine temel entelektüel etkiyi yapan kişidir. Rousseau tamamen kendi kendisini yetiştiren biriydi. 1742'de Paris'e taşındı ve Fransız Aydınlanması'nın öncü üyelerinin, özellikle Diderot'nun samimî arkadaşı oldu. Eğitim, sanat, bilim, edebiyat ve felsefe üzerine geniş bir alanan uzanan yazıları, 'doğal insan ın iyiliğine ve 'toplumsal insan'ın bozulmuşluğuna ilişkin derin bir inancı yansıtır. Rousseau'nun *Émile*'de (1762) özetlenen ve *Toplum Sözleşmesi*'nde (*Du contrat social* – [1762] 1913) geliştirilen siyasal öğretisi, liberal, sosyalist, anarşist ve bazılarının iddia ettiği gibi faşist düşünceyi etkilemiş olan radikal bir demokrasi biçimini savunmaktadır. Otobiyografisini içeren *İtiraflar* (*Les Confessions*, 1770) adlı eseri, yaşamını olağanüstü bir açık yüreklilikle incelemekte ve zayıflıklarını sergileme konusundaki istekliliğini göstermektedir.

çünkü genel irade, bireyler eğer sadece kendilerini düşünmeyerek özverili biçimde hareket edecek olsa idiler yapmak isteyecekleri şeydir. Rousseau'ya göre, bu tür bir radikal kalkınmacı demokrasi sistemi yalnızca siyasal eşitliği değil, oldukça yüksek düzeyde bir iktisadî eşitliği de gerektiriyordu. Rousseau bir ortak mülkiyet savunucusu olmamasına rağmen, yine de 'hiçbir yurttaşın bir başka vatandaşı satın almaya yetecek kadar zengin ve kendisini satmak zorunda kalacak kadar yoksul olmamasını' önerdi ([1762] 1913)

Rousseau'nun teorileri, 1960'lar ve 1970'lerde Yeni Sol düşünürlerin arkasında durdukları modern katılımcı demokrasi fikrinin şekillendirilmesine yardımcı olmuştur. Bu yaklaşım her bir yurttaşın kendi yaşamını şekillendiren kararlara katılarak kendini geliştirmeye muktedir olduğu bir toplum olan 'katılımcı bir toplumun' erdemlerini yüceltmektedir. Bu hedef, ancak toplumun tüm temel kurumlarında açıklığın, **hesap verebilirliğin** ve adem-i merkeziyetin ilerletilmesiyle gerçekleştirilebilir: Bu temel kurumlar partiler, çıkar grupları ve yasama organları gibi 'siyasal' kurumlar kadar aile, iş yeri ve yerel cemaatlerdir. Bu modelin merkezinde 'halk tabanı olan (*grass-roots*) demokrasi' kavramı, yani siyasal iktidarın olanaklı olan en alt seviyede uygulanması gerektiğine ilişkin inanç bulunmaktadır. Bununla birlikte Rousseau'nun kendi teorileri, yurttaşların 'doğru' iradeleri ile 'hissedilen' ya da sübjektif iradeleri arasında ayrım yapıyor olmasından dolayı eleştirilmiştir. Bunun tehlikesi şudur: Eğer genel irade basit biçimde yurttaş-

Hesap verebilirlik: Cevap verebilirlik: Birinin kendine ait davranışını açıklama görevi ve başkaları tarafından yapılacak eleştirilere açık olma.

Kavram

Parlamenter Demokrasi

Parlamenter demokrasi, yönetim ile halk arasında aracılık eden halk tarafından seçilmiş bir müzakereci meclis yoluyla faaliyette bulunan demokratik bir yönetim biçimidir. Demokrasi, bu anlamda, sorumlu ve temsilî yönetim anlamına gelmektedir. Parlamenter demokrasi böylece seçkinlerin yönetimine karşı halkın katılımıyla denge kurmaktadır: Yönetim doğrudan halka karşı değil, halkın seçilmiş temsilcilerine karşı sorumludur. Bu tür bir sistemin güçlü olduğu iddia edilen yönü, temsilcilerin, eğitimleri ve deneyimleri sayesinde, yurttaşların en üstün çıkarlarını, yurttaşların kendilerinden daha iyi tanımlayabilecek yetenekte olmalarıdır.

lara ne istedikleri sorularak oluşturulamıyorsa (çünkü yurttaşlar bencilik nedeniyle körleşmiş olabilirler) onun yukarıdan, muhtemelen toplumun 'doğru' çıkarlarına göre hareket ettiğini iddia eden bir diktatör tarafından tanımlanması için bir alan bırakılmış demektir. Rousseau bu nedenle kimi zaman 'totaliter demokrasi' olarak adlandırılan demokrasi türünün mimarı olarak görülmektedir (Talmon, 1952).

Bununla birlikte, liberal temsilî yönetim modeliyle uyumlu olan daha ılımlı bir kalkınmacı demokrasi biçimi de geliştirilmiştir. Söz konusu kalkınmacı demokrasi görüşünün kökü John Stuart Mill'in (bkz. s. 198) eserlerinde bulunmaktadır. Mill'e göre, demokrasinin temel erdemi, bireysel yeteneklerin 'en yüksek ve en uyumlu' gelişimini desteklemesiydi. Yurttaşlar siyasal yaşama katılarak anlayışlarını geliştirmekte, duyarlılıklarını güçlendirmekte ve daha yüksek düzeyde bir kişisel gelişim sağlamaktadır. Kısacası, demokrasi özü gereği bir eğitim deneyimidir. Sonuç olarak, Mill oy verme hakkının okuryazar olmayanlar dahil herkesi kapsayacak hale getirilmesi gerektiğini ileri sürerek halkçı katılımı genişletmeyi önerdi. Mill süreç içinde (kendi zamanına göre radikal biçimde) oy hakkının kadınları da kapsaması gerektiğini ileri sürdü. Buna ek olarak, güçlü ve bağımsız yerel otoriteleri savunuyordu, çünkü güçlü ve bağımsız otoritelerin kamu görevi sahibi olmaya yönelik mevcut fırsatları genişleteceğine inanıyordu.

Öte yandan, Mill, tüm liberallere benzer biçimde, demokrasinin tehlikelerinin de farkındaydı. Aslında, Mill'in görüşleri, biçimsel siyasal eşitlik fikrini reddettiği için ana-akım liberal düşünce çizgisinin dışındadır. Platon'u izleyen Mill bütün siyasal görüşlerin eşit değerde olduğuna inanmıyordu. Dolayısıyla, çoklu bir oylama sistemi önerdi: vasıfsız işçiler tek bir oya, vasıflı işçiler iki oya, okul mezunları ve profesyonel meslek mensupları beş ya da altı oya sahip olacaklardı. Bununla birlikte, Mill'in demokrasiyle ilgili temel çekincesi, Alexis de Tocqueville'in (bkz. s. 245) meşhur tanımlaması olan 'çoğunluğun tiranlığı' biçimindeki tipik liberal korkudan türemektedir. Başka bir anlatımla, demokrasi her zaman, bireyin özgürlüğü ile azınlık haklarının halk adına çiğnenebileceği tehdidini içermektedir. Mill'in bu konudaki özel endişesi demokrasinin, insanları çoğunluğun iradesini kabul etmeye teşvik ederek ve böylece tekdüzeliği ve donuklaştırıcı konformizmi ilerleterek genelde tartışmayı, eleştiriyi ve entelektüel yaşamı baltalayacağı biçimindeydi. Çok açıktır ki çoğunluk her zaman haklı değildir; bilgelik basit bir işaretle, oylama aracıy-

la belirlenemez. Mill'in fikirleri bu nedenle **müzakereci demokrasi** ya da parlamenter demokrasi fikrini desteklemektedir.

Halk Demokrasisi

'Halk demokrasisi' terimi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyet modelinden kaynaklanan ortodoks komünist rejimlerden türetilmektedir. Ancak bu terim, burada, genel olarak, Marksist geleneğin yaratmış olduğu çeşitli demokratik modelleri ifade etmektedir. Bu modeller birbirlerinden farklı olmalarına rağmen, daha bilindik olan liberal demokratik modellerle açık bir karşıtlık sergilemektedir. Marksistler, liberal ya da parlamenter demokrasiyi bir 'burjuva' ya da 'kapitalist' demokrasi biçimi olarak gördüklerinden, onu reddetme eğiliminde olmuşlardır. Bununla birlikte, Marksistler, açık eşitlikçi sonuçları nedeniyle, demokrasi kavramına ya da idealine kapıldılar. Demokrasi terimi, eşitliğin sadece bir yüzünü oluşturan 'siyasal' demokrasinin tersine, zenginliğin ortak sahipliği (kökensel anlamında sosyal demokrasi) yoluyla sağlanacak toplumsal eşitlik hedefine işaret etmek için kullanıldı.

Marx, kapitalizmin yıkılmasının, gerçek demokrasinin yeşermesine olanak tanıyacak bir tetikleyici olacağına inanıyordu. Ona göre, tam bir komünist toplum ancak 'proletaryanın devrimci diktatörlüğü'yle nitelenen bir geçiş döneminden sonra ortaya çıkacaktı. Aslında bir 'burjuva' demokrasisi sisteminin yerini, çok farklı bir 'proleter' demokrasi sistemi alacaktı. Marx, bu geçiş toplumunun nasıl örgütlenmesi gerektiğini ayrıntılı olarak açıklamayı reddetmiş olmasına rağmen, söz konusu toplumun kabataslak şekli, doğrudan demokrasiye yakınlaşan kısa süreli bir deney olan 1871 Paris Komünü deneyimine duyduğu hayranlıktan çıkarılabilir.

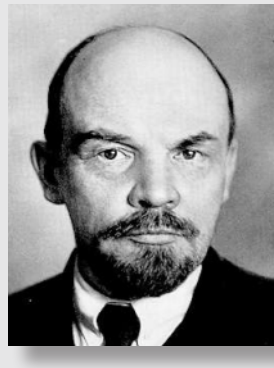
Ancak, 20. Yüzyıl'ın komünist devletlerinde geliştirilen demokrasi biçimi, V. İ. Lenin'in fikirlerine (bkz. s. 99), Marx'ın fikirlerine olduğundan daha fazla borçludur. Lenin'in 1917'deki 'Bütün iktidar Sovyetlere' (işçilerin, askerlerin ve denizci konseylerinin iktidarı) sloganı, komün demokrasisi anlayışını canlı tutmuş olsa da, Sovyet Rusya'daki iktidar, gerçekte hızla Bolşevik partinin eline geçti (kısa bir süre sonra 'Komünist Parti' olarak yeniden adlandırıldı). Lenin'in görüşüne göre, bu parti 'işçi sınıfının öncüsü' olmaktan başka bir şey değildi. Marksizmle donanan parti, proletaryanın gerçek çıkarlarını algılamaya ve böylece ona devrimci potansiyelini gerçekleştirme konusunda rehberlik etmeye muktedir olduğunu iddia ediyordu. Bu teori '**Leninist demokrasi**'nin köşe taşı oldu ve tüm diğer ortodoks komünist rejimler tarafından Marksizm-Leninizmin temel özelliklerinden biri olarak kabul edildi. Bununla birlikte, bu

Müzakereci demokrasi: Kamusal çıkarları tanımlamaya yardımcı olması için söylev ve tartışmanın gerekli olduğunu vurgulayan bir demokrasi biçimidir.

Leninist demokrasi: Komünist partinin, 'demokratik merkeziyetçilik' temelinde örgütlendiği ve proletaryanın çıkarını ifade ettiği bir demokrasi biçimidir.

Önemli Şahsiyetler

Vladimir İlyiç Lenin (1870–1924)

Rus Marksist teorisyen ve aktif devrimcidir. Lenin, Bolşeviklerin lideri olarak 1917 Rus Bolşevik Devrimi'ni başarıyla planladı ve SSCB'nin ilk lideri oldu. Marksizme yaptığı katkılar şunlardı: Devrimci (ya da öncü) parti teorisinin çerçevesi *Ne Yapmalı* (*Что делать?,* [1902] 1968) adlı eserinde çizildi. İktisadî bir olgu olarak sömürgecilik analizi *Emperyalizm, Kapitalizmin En Üst Aşaması* (*Империализм как высшая стадия капитализма,* [1916] 1970) adlı eserinde tasvir edildi. 'Sosyalizme giden isyancı yol'a sıkı bağlılığı *Devlet ve Devrim* (*Государство и революция,* 1917) adlı eserinde geliştirildi. Lenin'in ünü, kaçınılmaz olarak, Sovyet tarihinin daha sonraki akışına bağlı oldu; bazıları tarafından Stalinist baskının babası olarak, ancak başka bazıları tarafından bir bürokrasi eleştirmeni; bir müzakere ve tartışma savunucusu olarak görülmektedir.

modelin zayıflığı, Lenin'in, Komünist Parti içinde parti iktidarını (ve özellikle de parti liderlerini) denetleyecek ve partinin, proleter sınıfa karşı duyarlı ve hesap verebilir kalmasını sağlamak için herhangi bir mekanizma oluşturma konusunda başarısız olmasıydı. Aristoteles'in sözleri başka türlü ifade edilecek olursa 'Komünist Parti'ye karşı kim koruyacaktır?'

Uygulamada Demokrasi: Rakip Görüşler

Demokrasi biçimlerinden hangisinin en arzu edilen demokrasi biçimi olduğu konusunda ihtilaflar devam ediyor olmasına rağmen, çağdaş tartışmaların çoğu, demokrasinin uygulamada nasıl işlediği ve 'demokratikleşme'nin (bkz. s. 272) ne ifade ettiği konuları etrafında dönmektedir. Bu durum, genellikle liberal demokrasi olarak adlandırılan belirli bir demokrasi modeline ilişkin geniş ve hatta dünya çapında bir kabulün bulunduğu olgusunu yansıtmaktadır. Bu geniş demokrasi kategorisi içinde rakip eğilimlerin varlığına rağmen, bazı temel özellikler açıktır:

- Liberal demokrasi, siyasal görevin, biçimsel siyasal eşitlik temelinde yürütülen düzenli seçimlerde sağlanan başarı yoluyla kazanılması yönünden dolaylı ve temsilî bir demokrasi biçimidir.
- Rekabete ve seçim tercihine dayanır. Bunlar da, siyasal çoğulculukla, birbiriyle mücadele eden geniş bir yelpazedeki inançlara karşı hoşgörüyle ve çatışan toplumsal felsefeler ile rakip siyasal hareketler ve partilerin varlığıyla gerçekleştirilir.

- Devlet ve sivil toplum arasındaki net bir ayrımla nitelenir. Bu da özerk gruplar ile çıkarların ve piyasanın ya da ekonomik yaşamın kapitalist örgütlenmesinin varlığıyla sürdürülür.
- Azınlıklara ve bireylere koruma sağlar. Bunu özellikle onları çoğunluğun iradesine karşı koruyan temel hakların tahsisi yoluyla yapar.

Bununla birlikte, liberal demokrasinin anlamı ve önemi konusunda hatırı sayılır ölçüde anlaşmazlık bulunmaktadır. Örneğin liberal demokrasi siyasal iktidarın gerçek ve sağlıklı bir dağılımını sağlamakta mıdır? Demokratik süreçler gerçekten uzun vadeli yararları mı ilerletmektedir, yoksa kendi kendilerini engelleyen süreçler midir? Siyasal eşitlik iktisadî eşitsizlikle birlikte var olabilir mi? Kısacası, bu demokrasi biçimi farklı kuramcılar tarafından farklı biçimlerde yorumlanmaktadır. Bu yorumların en önemlileri şunlar tarafından geliştirilmektedir:

- Çoğulculuk
- Seçkincilik
- Korporatizm
- Yeni Sağ
- Marksizm.

Kavram

Çoğulculuk

Çoğulculuk, geniş anlamında, farklılığa ya da çoğulluğa (çok sayıda şeyin varlığına) duyulan bir inanç ya da bir bağlılıktır. Betimleyici bir terim olarak çoğulculuk, parti rekabetinin (siyasal çoğulculuk) varlığını, bir ahlakî değerler çoğulluğunu (ahlakî çoğulculuk) ya da bir kültürel normlar çeşitliliğini (kültürel çoğulculuk) belirtmek için kullanılabilmektedir. Normatif bir terim olarak çoğulculuk farklılığın sağlıklı ve arzu edilir olduğunu ileri sürmektedir, çünkü genellikle bireysel özgürlüğü korumakta ve müzakere, tartışma ve anlamayı teşvik etmektedir. Daha dar anlamda çoğulculuk siyasal iktidarın dağılımına ilişkin bir teoridir. Bu teori iktidarın toplumda yaygın ve eşit biçimde dağılmasını savunur.

Çoğulcu Görüş

Çoğulcu fikirler erken dönem liberal siyaset felsefesine ve özellikle Locke ve Montesquieu'nun (bkz. s. 312) fikirlerine kadar geriye götürülebilir. Bununla birlikte, çoğulcu fikirlerin ilk sistematik gelişimi, James Madison'ın (bkz. s. 319) *Federalist Makaleler*'e (*The Federalist Papers* - Hamilton *ve diğerleri*, [1787-89] 1961) yaptığı katkılarda bulunmaktadır. Amerika'nın gevşek bir devletler konfederasyonundan federal ABD'ye dönüşümünü değerlendirirken, Madison'ın başlıca korkusu 'gruplaşmalar sorunu' idi. Liberallerin çoğuyla benzer biçimde Madison, denetlenmeyen demokratik yönetimin kolaylıkla çoğunlukçuluğa, yani halk adına bireysel hakların çiğnenmesine ve mülkiyete el konmasına yol açabileceğini ileri sürdü. Ne var ki, Madi-

Kavram

Çoğulcu Demokrasi

Çoğulcu demokrasi terimi kimi zaman liberal demokrasiyle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Daha spesifik olarak, örgütlü grupların ve çıkarların halkın taleplerini dile getirmeye ve duyarlı yönetim oluşmasını sağlamaya yönelik yetenekleri aracılığıyla işleyen bir demokrasi biçimini ifade etmektedir. Sağlıklı bir çoğulcu demokrasinin koşulları arasında şunlar yer almaktadır: (1) siyasal iktidarın yarışan gruplar arasında yaygın bir dağılımı, özellikle de seçkin grupların olmaması; (2) yüksek derecede iç duyarlılık, grup liderlerinin üyelere karşı hesap verebilir oluşları; (3) gruplara birkaç erişim noktası sunmak için yeterli derecede parçalanmış olan tarafsız bir yönetim makinesi.

son'ın çalışmalarını dikkate değer kılan şey, toplumdaki çıkar ve grupların çokluğuna yaptığı vurgu ve bu tür grupların her birinin siyasal bir konuşma hakkına sahip olmaması halinde istikrar ve düzenin olanaksız hale geleceği konusundaki ısrarıydı. Bu nedenle, Madison güçler ayrılığına (bkz. s. 313), çift-meclisliliğe ve federalizme (bkz. s. 382) dayalı olarak bölünmüş ve bu sayede rekabet halindeki gruplar ile çıkarlara çeşitli erişim noktaları sunan bir yönetim sistemi önerdi. Bunun sonucunda ortaya çıkan çoklu azınlıklar tarafından yönetim sistemi genellikle '**Madisoncı demokrasi**' şeklinde ifade edilmektedir. Madison'ın modeli, hem toplumdaki çeşitliliğin ya da çoğulluğun varlığını hem de bu tür bir çoğulluğun istenen bir şey olduğu olgusunu kabul etmesi bakımından, çoğulcu ilkelere ilişkin geliştirilmiş ilk açıklamadır.

Çoğulcu teorinin en etkili modern savunucusu Robert Dahl'dır (bkz. s. 250). *Kim Yönetiyor? Bir Amerikan Kenti'nde Demokrasi ve İktidar* (*Who Governs?: Democracy and Power in an American City,* 1961), adlı eserinde tasvir edildiği gibi Dahl, ABD'in Connecticut eyaletine bağlı New Haven kentinde iktidarın dağıtımı üzerine empirik bir çalışma yürüttü. Bu çalışmada, siyasal yönden ayrıcalıklı ve iktisadî yönden güçlü olanlar sıradan yurttaşlardan daha büyük bir iktidar kullanmasına rağmen, herhangi bir yönetici ya da sürekli seçkinler grubunun siyasal sürece hâkim olamadığı sonucuna ulaştı. Dahl'ın ulaştığı sonuç şuydu: 'New Haven, olumsuz yanlarıyla birlikte, demokratik bir sistem örneğidir.' Dahl, modern demokratik sistemlerin Antik Yunan'ın klasik demokrasilerinden belirgin bir biçimde farklı olduğunu kabul ediyordu. Dahl, Charles Lindblom'la birlikte, tüm yurttaşlar tarafından yönetimden farklı olarak, çok sayıda kişi tarafından yönetim anlamına gelen 'poliarşi' (bkz. s. 273) terimini icat etti. Bu tür bir çoğulcu demokrasi (bkz. s. 101) sisteminin temel özelliği şudur: Partiler arasında seçim zamanındaki rekabet ile çıkar ya da baskı gruplarının görüşlerini özgürce ifade etme yetenekleri, yönetim ile yönetilenler arasında güvenilir bir bağlantı kurmakta ve ikisi arasında bir iletişim kanalı oluşturmaktadır. Bu sistem, halkçı öz-yönetim idealinin çok uzağına düşüyorsa da, destekçileri, sistemin demokratik olarak görülebilmesi için yeterli düzeyde hesap verebilirlik ve halkçı duyarlılık sağladığını iddia etmektedir.

Madisoncı demokrasi: Azınlıkların çoğunluk yönetimine karşı direnmesini olanaklı kılan anayasal korumaları bünyesine katan bir demokrasi biçimidir.

Ancak çoğulculuk ve demokrasi arasındaki ilişki sağlam bir ilişki olmayabilir. Örneğin Madisoncı sistemin amaçlarından biri demokrasiyi mülkiyetin korunması beklentisiyle, tartışılır biçimde, sınırlamaktı. Başka bir deyişle, çoklu azınlıklar tarafından yönetim sistemi, kolaylıkla çoğunluğun (mülksüz kitlelerin) siyasal iktidarı kullanmasını önlemek için bir araç haline gelebilir. Bir başka sorun 'çoğulcu durgunluk' olarak adlandırılmış bulunan tehlikedir. Bu durgunluk şöyle oluşur: Örgütlü gruplar ve ekonomik çıkarlar öylesine güçlü hale gelirler ki, yönetimin 'aşırı yüklenmesi' sorununun doğmasına neden olan bir 'tıkanıklık' durumu ortaya çıkar. Bu tür koşullarda çoğulcu bir sistem, kolaylıkla, yönetilemez hale gelebilir.

Kavram

Seçkincilik

Seçkin, orijinal olarak 'en yüksek,' 'en iyi' veya 'mükemmel' anlamına gelirdi ve halen de bu anlama gelebilmektedir. Empirik anlamda kullanıldığında, seçkin, ellerinde iktidar, zenginlik veya ayrıcalıkların temerküz ettiği bir azınlığı ifade etmektedir. Seçkincilik, bir seçkinler grubu veya azınlık tarafından yönetime yönelik bir inanç ya da uygulamadır. *Normatif* seçkincilik siyasal iktidarın bilge veya aydınlanmış bir azınlığın elinde olması gerektiğini öne sürer. *Klasik* seçkincilik (her ne kadar sıklıkla içine normatif inançlar sızsa da) empirik olma iddiasındaydı ve seçkinlerin yönetimini, toplumsal var oluşun değiştirilemez bir gerçeği olarak gördü. Modern seçkincilik de empiriktir, ancak seçkinler yönetiminin nedenleri hakkında daha eleştirel ve ayrımcıdır.

Son olarak, Dahl tarafından İktisadî *Demokrasi'ye Giriş* (*A Preface to Economic Democracy,* 1985) adlı kitabı gibi daha sonraki çalışmalarında tanımlanan bir sorun bulunmaktadır. Dikkat çekici bu sorun şudur: İktisadî kaynakların eşitsiz sahipliği, siyasal iktidarı az sayıda kişinin elinde yoğunlaştırma ve çok sayıda kişiyi iktidardan yoksun bırakma eğilimindedir. Bu düşünce çizgisi, çoğulcu demokrasinin geleneksel Marksist eleştirisine paralel gitmektedir ve yeni çoğulculuğun (bkz. s. 63) ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Seçkinci Görüş

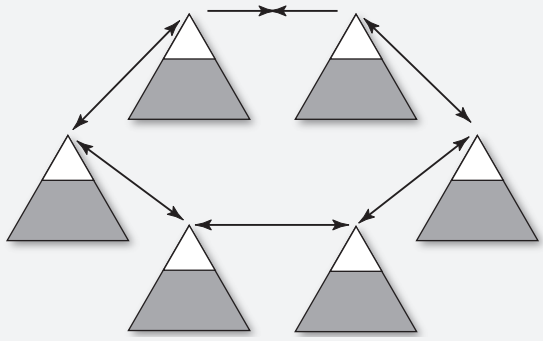
Seçkincilik (bkz. s. 102) demokrasi ve sosyalizm gibi eşitlikçi fikirlerin bir eleştirisi olarak gelişti. Seçkincilik, toplumsal var oluşun ya kaçınılmaz ve beğenilen bir özelliği olarak ya da çaresi bulunabilir ve acınacak bir özelliği olarak seçkin yönetimi olgusuna dikkat çekmektedir. Vilfredo Pareto (1848–1923), Gaetano Mosca (1857–1941) ve Robert Michels (1876–1936) gibi klasik seçkinciler, seçkinciliği toplumsal var oluşun kaçınılmaz ve beğenilen bir özelliği olarak ele alma eğilimindeydi. Onlara göre demokrasi, aptalca bir aldatmacadan başka bir şey değildi, çünkü siyasal iktidar her zaman ayrıcalıklı bir azınlık tarafından, bir seçkinler grubu tarafından kullanılmaktadır. Örneğin, *Yönetici Sınıf* (*Elementi di scienza politica*, [1896] 1939) adlı eserinde Mosca, tüm toplumlarda 'iki insan sınıfının ortaya çıktığını, bunlardan birinin yöneten bir sınıf ve diğerinin yönetilen bir sınıf olduğunu' ilan etti.

Seçkin Grupları Modelleri

İktidar seçkinleri modeli: tek, uyumlu seçkinler grubu

Rekabetçi seçkinler modeli: parçalanmış seçkinler

ŞEKİL 4.1

Ona göre, yönetmek için gerekli olan kaynaklar ya da özellikler her zaman eşitsiz bir biçimde dağıtılmaktadır ve daha da ötesi, birbirine bağlı bir azınlık, bir parlamenter demokraside bile, her zaman kitleleri yönlendirme ve denetleme yeteneğine sahip olacaktır. Pareto, yönetmek için gerekli olan niteliklerin, iki psikolojik tipten birine uyduğunu öne sürdü: 'tilkiler' (kurnazlıkla yöneten ve kitlelerin rızasını yönlendirebilenler) ve 'aslanlar' (hâkimiyetlerini tipik biçimde baskı ve şiddet yoluyla sürdürenler). Michels tüm örgütler içinde bulunan bir eğilime dayanan alternatif bir düşünce çizgisi geliştirdi: Demokratik görünüyor olsalar bile bütün örgütlerde, iktidarın, kararları örgütleyebilen ve alabilen küçük bir baskın şahsiyetler grubunun ellerinde temerküz ettiğine ilişkin bir eğilim bulunmaktadır. Michels buna 'oligarşinin demir yasası' adını verdi (bkz. s. 232).

Klasik seçkinciler, demokrasinin her zaman bir efsane olduğunu kanıtlamaya çabalarken, modern seçkinci teorisyenler, belirli siyasal sistemle-

rin demokratik idealden ne kadar uzağa düştüğünü vurgulama eğiliminde olmuştur. Bunun bir örneği, C. Wright Mills'in ABD'deki iktidar yapısına ilişkin etkileyici açıklamasında bulunabilir. İktidarın, yaygın ve geniş bir demokratik dağılımına ilişkin çoğulcu anlayışın tersine Mills İktidar Seçkinleri (*The Power Elite*, 1956) adlı eserinde birbiriyle bağlantılı bir öncü grup tarafından hükmedilen bir ABD portresi sundu. Onun görüşüne göre, bu 'iktidar seçkinleri' büyük iş çevrelerini (özellikle savunma ile ilgili sanayiler), ABD ordusunu ve Başkan'ı çevreleyen siyasal klikleri kapsayan bir üçlüden oluşuyordu. İktisadî gücün, bürokratik kontrolün ve yönetimin yürütme kanadının en üst düzeylerine erişimin bir birleşimine dayanan iktidar seçkinleri, özellikle savunma, dış politika ve ayrıca stratejik iktisat politikası alanlarında 'tarih yazan' temel kararları şekillendirmeye muktedirdir. İktidar seçkinleri modeli, ABD'deki liberal demokrasinin büyük ölçüde göz boyama olduğunu ileri sürmektedir. Seçkinciler, ayrıca, sadece Dahl ve diğerlerinin, karar almama halinin bir iktidar göstergesi olarak önemini görmezden gelmiş olmaları nedeniyle empirik çalışmaların çoğulcu sonuçları desteklemiş olduğunu öne sürmüşlerdir (bkz. s. 9).

Bununla birlikte bazı seçkinci teorisyenler, demokratik hesap verebilirliğe ilişkin bir önlemin seçkinci yönetimle uyumlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. İktidar seçkinleri modeli, seçkinleri ortak ya da örtüşen çıkarlarla birbirine bağlı bütünleşik bir beden olarak tasvir ederken, rekabetçi seçkincilik (kimi zaman 'demokratik seçkincilik' olarak adlandırılmaktadır), seçkinlerin rekabetinin önemini vurgulamaktadır (bkz. Şekil 4.1). Başka bir anlatımla, rekabet halindeki birkaç grup ve çıkarın öncü şahsiyetlerinden oluşan seçkinler parçalanmıştır. Bu görüş genellikle, Joseph Schumpeter'in (bkz. s. 141) *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* (*Capitalism, Socialism and Democracy*, 1942) adlı eserinde özetlenen 'realist' demokrasi modeliyle ilişkilendirilmektedir:

> Demokratik yöntem, bireylerin iktidarı kazanmalarına olanak tanıyan siyasal kararlara ulaşmanın, halkın oyunu almak için yapılan rekabetçi bir mücadele aracılığıyla kararlaştırılmasını sağlamaya yönelik kurumsal düzenlemelerdir.

Seçmen, hangi seçkinlerin yöneteceğine karar verebilir, ancak iktidarın her zaman bir seçkinler grubu tarafından kullanılması gerçeğini değiştiremez. Bu rekabetçi seçkincilik modeli Anthony Downs (1957) tarafından 'iktisadî demokrasi teorisi' içinde geliştirildi. Aslında, seçim rekabeti, siyasal bir piyasa yaratmaktadır. Söz konusu piyasada politikacılar yönetim iktidarını elde etmeye kararlı olan girişimciler gibi hareket etmekte ve bireysel seçmenler, kendi tercihlerini en yakından yansıtan politikalara sahip partilere oy veren tüketiciler gibi davranmaktadır. Downs, açık ve rekabetçi bir seçim sisteminin demokratik yönetimi garanti ettiğini ileri sürmektedir çünkü bu tür bir seçim sistemi, yönetimi, felsefesi, değerleri ve politikaları

bakımından en geniş seçmen grubunun tercihlerine en yakın durumda olan partinin ellerine vermektedir. Schumpeter'in belirttiği gibi, 'demokrasi siyasetçinin yönetimidir.' Demokratik bir siyaset modeli olarak rekabetçi seçkincilik, en azından, liberal-demokratik siyasal sistemin işleyişine çok yakından benzeme gibi bir erdeme sahiptir. Gerçekten de rekabetçi seçkincilik siyasal eşitlik, halkçı katılım, özgürlük vb. bazı ilke ve değerleri önermeye ilişkin bir istekten daha çok, demokratik sürecin nasıl işlediğini tanımlamaya yönelik bir girişim olarak ortaya çıkmıştır.

Korporatist Görüş

Korporatizmin kökenleri (bkz. s. 251), Faşist İtalya'da, hem iş idarecilerini, hem de çalışanları yönetim süreçleriyle bütünleştirerek 'bütünleşik (*corporate*) devlet' olarak adlandırılan bir devlet inşa etme girişimine dayanmaktadır. Bununla birlikte, korporatist teorisyenler, dünyada başlıca sanayileşmiş devletlerdeki paralel gelişmelere dikkat çekmişlerdir. Sanayileşmiş devletlerde **yeni korporatizm** ya da liberal korporatizm biçimindeki bu gelişmeler 'üçlü yönetim' hayaletinin ortaya çıkmasına neden oldu. Bu üçlü yönetimde, yönetim, devlet görevlileri, işveren grupları ve sendikaların birbirleriyle doğrudan temasa geçmelerini olanaklı kılan teşkilatlar aracılığıyla yürütülmektedir. Söz konusu iktisadî çıkarları yönetimle bütünleştirme eğilimi (1945 sonrası dönemde yaygın ve özellikle İsveç, Norveç, Hollanda ve Avusturya'da belirgin olan), büyük ölçüde iktisadî yönetime ve iktisadî müdahaleye doğru sürüklenmenin bir sonucuydu. Yönetim, iktisadî yaşamı idare etmeye ve giderek geniş bir yelpazedeki kamu hizmetlerini sunmaya çalıştıkça, önemli iktisadî çıkarlarla işbirliğini sağlamaya ve onların desteğini almaya yönelik kurumsal düzenlemelere duyulan ihtiyacı kabullendi. İktisat politikasını devlet müdahalesinden uzaklaştırmak ve serbest piyasaya doğru yönlendirmek için girişim yapılan yerlerde (1979'dan beridir Birleşik Krallık'ta olduğu gibi), korporatizmin etkisi dikkate çekici ölçüde azalmıştır.

Korporatizmin demokratik süreçler açısından önemi kolaylıkla anlaşılabilir. İngiliz lonca sosyalistleri gibi, korporatizmin bir tür fonksiyonel temsil biçimini mümkün kıldığını iddia edenler vardır çünkü korporatizmde bireylerin görüş ve çıkarları, rekabetçi seçim mekanizmasından daha çok, bireylerin mensubu oldukları gruplar tarafından ifade edilmektedir. 'Bütünleşik çoğulculuk' olarak adlandırılan bu çoğulculuk biçimi, böylece üç taraflılığı, toplumdaki önemli grup ve çıkarların yönetim politikasını biçimlendirmek için yarıştıkları bir mekanizma olarak tasvir etmektedir. Ancak bazı yorumcular, korporatizmi demokrasi için bir tehdit ola-

Yeni korporatizm: Örgütlü çıkarlara politika oluşturmada ayrıcalıklı ve kurumsallaşmış bir erişim hakkı verilmesi için Batılı poliarşilerde bulunan bir eğilimdir.

rak görmektedir. Her şeyden önce korporatizm yalnızca yönetime erişim ayrıcalığı tanınan gruplara yarar sağlamaktadır. Bu nedenle 'içeriden' gruplar siyasal bir söz hakkı edinirken 'dışarıdan' gruplar bu tür bir söz hakkından yoksun bırakılmaktadır. İkincisi, korporatizm önemli iktisadî çıkarlardan daha çok, devletin yararına çalışabilir, çünkü yönetimin ilişki kurmayı seçtiği **tepe örgütler**, üyeleri üzerinde disiplin uygulamaları ve radikal talepleri elemeleri için kullanılabilir. Son olarak, korporatizm seçime ya da parlamenter demokrasiye ilişkin süreçleri yıkma tehdidinde bulunur. Politika, temsilî bir meclisin yapacağı müzakerelerle değil, yönetim görevlileri ile güçlü ekonomik çıkarların liderleri arasındaki görüşmelerle üretilir. Çıkar grubu liderleri, kamuya karşı hiçbir şekilde hesap verebilir olmamalarına rağmen ve bunların kullandıkları nüfuz kamu denetimine tâbi olmamasına rağmen, bunlar kayda değer bir siyasal iktidar kullanabilir.

Yeni Sağ Görüşü

1970'lerden itibaren Yeni Sağ'ın ortaya çıkması, çok özel bir demokratik siyaset eleştirisi üretmiştir. Bu eleştiri 'demokratik aşırı yüklenme' olarak adlandırılan tehlikeye odaklanmıştır. Bu tehlike sınırlandırılmamış grup ve seçim baskılarına maruz kalan bir siyasal sistemin felç olma tehlikesidir. Bu eleştirinin bir yönü, korporatizmin çirkin yüzünü ortaya çıkarmıştır. Yeni Sağ teorisyenler, ekonomilerin yönetim tarafından kendi başına bırakıldığında en iyi şekilde çalıştığına inanan, serbest piyasanın ihtiraslı savunucularıdır. Bu bakış açısından korporatizmin tehlikesi, ücret artışı, kamu yatırımı, sübvansiyon, devlet koruması gibi konularda yönetimlere talepte bulunmalarını olanaklı kılarak sektörel grupları, iktisadî çıkarları güçlendirmesidir. Aslına bakılırsa, korporatizm, iyi konumlanmış çıkar gruplarına yönetime hâkim olma ve emir verme olanağı tanımaktadır. Yeni Sağ'a göre, bunun sonucu, devlet müdahalesine ve iktisadî durgunluğa doğru giden direnilemez bir sapmadır (Olson, 1982).

Yönetimin 'aşırı yüklenmesi' ayrıca, seçim sürecinin bir sonucu olarak görülebilir. Bu, Brittan'ın (1977) 'demokrasinin iktisadî sonuçları' olarak ifade ettiği şeydi. Bu görüşe göre, seçim siyaseti kendi kendisine zarar veren bir süreçtir; bu süreçte siyasetçiler, iktidar için, seçmenlere giderek artan biçimde gerçekçi olmayan vaatler sunarak rekabet etmeye cesaretlendirilmektedir. Burada hem seçmenler hem de siyasetçiler suçlanmaktadır. Seçmenler, daha yüksek kamu harcamaları yapılacağına ilişkin vaatlerle cezbedilmektedir çünkü bunlar maliyetin (artan vergi yükünün) nüfusun tümü üzerine yayılacağı hesabını yapmaktadır. Kendilerini iktidarı kazanma arzusuyla yiyip bitiren siyasetçiler seçmene her zamankinden daha

Tepe örgütleri: Yönetim tarafından, iş çevrelerinin ya da çalışanların genel veya kolektif çıkarlarını temsil ettiği kabul edilen bir gruptur.

fazla cömert harcama yapma yeminleri ederek birbirlerinden daha yüksek teklif vermeye çalışmaktadır. Brittan'a göre, sınırlandırılmamış demokrasinin iktisadî sonuçları, kamu borçlanmasıyla artırılan yüksek enflasyon oranları ve teşebbüsü tahrip eden ve büyümeyi baltalayan bir vergi yüküdür. Marquand'ın (1988) nitelediği gibi Yeni Sağ görüş şudur: 'Çocuklar için çikolata ne ise yetişkinler için demokrasi aynı şeydir: Durmadan baştan çıkarmaya çalışır; küçük dozlarda zararsızdır; aşırı dozlarda hasta eder.' Bu nedenle, Yeni Sağ teorisyenler demokrasiyi kesinlikle koruyucu olma anlamında anlama eğilimindedir; onu toplumsal dönüşümü gerçekleştirmenin bir aracı olmaktan ziyade, esas itibarıyla keyfî yönetime karşı bir savunma olarak görmektedirler.

Marksist Görüş

Halk demokrasisiyle ilişkisinde işaret edildiği gibi, Marksist demokratik siyaset görüşünün kökü sınıf analizindedir. Bu görüşe göre, siyasal iktidar, dar anlamda, seçim hakları yönünden ya da grupların, çıkarlarını, lobicilik ve kampanyacılık yoluyla ifade etme yetenekleri yönünden anlaşılamaz. Bunun yerine, daha derin bir düzeyde, siyasal iktidar, iktisadî iktidarın dağılımını ve özellikle de üretici zenginliğin eşitsiz sahipliğini ifade etmektedir. Bu yüzden Marksist liberal demokrasi eleştirisi, demokrasi ile kapitalizm arasındaki içsel gerilime odaklanmaktadır: Yani bu eleştiri, liberal demokrasinin ilan ettiği siyasî eşitlik ve kapitalist iktisatın kaçınılmaz biçimde ürettiği toplumsal eşitsizlik arasındaki gerilime odaklanmaktadır. Bu nedenle liberal demokrasiler, **yönetici sınıf**ın yerleşik iktidarı tarafından yönlendirilen ve kontrol edilen 'kapitalist' ya da 'burjuva' demokrasiler olarak görülmektedir.

Marksizm böylece özgün bir çoğulcu demokrasi eleştirisi sunmaktadır. Sınıfsal iktidar eşit dağılmadığı sürece iktidar, toplumda yaygın ve eşit bir şekilde dağılamaz. Aslında, Marksist görüş birçok yönden, seçkinci çoğulculuk eleştirisine paraleldir. Her iki görüş de iktidarın nihaî olarak az sayıda kişinin ellerinde temerküz ettiğini ileri sürmektedir; iki görüş arasındaki temel fark ise söz konusu az sayıda kişinin 'iktidar seçkinleri' olarak mı yoksa 'yönetici sınıf' olarak mı kavranacağıdır. Ancak iki görüş arasında bunun dışında önemli farklılıklar da saptanabilir. Örneğin, seçkinciler iktidarın çeşitli kaynaklardan (eğitim, toplumsal statü, bürokratik konum, siyasal bağlantılar, zenginlik vb.) türediğini öne sürerken, Marksistler iktisadî etmenlerin, özellikle de, üretim araçlarının mülkiyeti ve kontrolünün belirleyici önemine vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, modern Marksistler, seçim demokrasisinin bir göz boyamadan başka bir şey olmaması

Yönetici sınıf: Diğer sınıflar ve toplumun geneli üzerinde, üretici zenginliğin sahibi olması dolayısıyla hâkimiyet kuran bir sınıfı ifade eden Marksist bir terimdir.

nedeniyle reddi konusunda daha az isteklidir. Örneğin, **Avrupa komünistleri**, devrim fikrini terk ettiler ve bunun yerine barışçıl, hukukî ve demokratik bir 'sosyalizme giden yol' kavramını benimsediler.

Kozmopolit Bir Demokrasiye Doğru mu?

Kozmopolit demokrasi fikri, küreselleşmenin ilerlemesi ve ulus-devlete odaklanan iç demokratik süreçlerin belirgin biçimde 'içinin boşalması' nedeniyle artan bir ilgi görmüştür. Eğer küresel karşılıklı bağımlılık, politika üreten otoritenin ulusal yönetimlerden uluslararası örgütlere kaymış olduğu anlamına geliyorsa, demokrasinin buna uygun olarak muhakkak yeniden mi biçimlendirilmesi gerekir? Ancak, böyle bir biçimlendirme gerekseydi kozmopolit demokrasi neye benzerdi ve nasıl çalışırdı? Bu konuda iki temel model geliştirilmiştir. Birinci model bir dünya parlamentosunun inşasını kapsayacaktı. Bu organın rolü, küresel karar alımı sürecine daha büyük bir denetim ve açıklık getirmek olacaktı. Bu organ, bu rolünü, Birleşmiş Milletler, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu vb. uluslararası örgüte hesap sorarak yapacaktı. Bu tür bir fikrin çok az sayıda savunucusu tam yetkili bir dünya yönetimi ya da küresel devlet yaratılması üzerine kafa yormaktadır; bu fikrin savunucularının çoğu, bunun yerine, hiçbir organın ya da düzeyin nihaî otoriteyi kullanma yetkisine sahip olmadığı çok düzeyli bir post-egemen yönetişim sistemi önermektedir. Held (1995), bu konuda bir önlemler paketi önerdi. Paket, 'küresel bir parlamento'nun, reforma tâbi tutulmuş ve daha fazla hesap verebilir nitelik taşıyan uluslararası kuruluşların kurulmasını ve 'ulus-devletin zorlama kapasitesinin giderek artan bir oranının bölgesel ve küresel kurumlara sürekli olacak biçimde kaydırılması'nı içeriyordu. Monbiot (2004) kendi görüşüne göre, halk tarafından seçilmiş bir dünya parlamentosunun yaratılması konusunda destek verdi. Bu parlamento, her biri 10 milyon insanın yaşadığı seçim çevresine sahip olan 600 temsilciden oluşacaktı ve bu seçim çevreleri ulusal sınırları aşacaktı.

Alternatif kozmopolit demokrasi modeli daha az iddialı ve daha az biçimseldir, çünkü yeni organların inşasına daha az ve mevcut uluslararası örgütlerin reformuna daha fazla dayanmaktadır ve genellikle küresel sivil toplumun güçlendirilmesiyle ilişkilendirilmektedir (bkz. s. 106). Bu model, küresel iktidarı, yönü tepeden aşağıya doğru olan bütünleşik küreselleşmeye bir alternatif sunarak yeniden yapılandırmak amacıyla yönetim dışı örgütlere (NGO) (bkz. s. 248) güven duymaktadır. Bu 'aşağıdan küreselleşme' fikri, aşağıdan yukarıya doğru demokratik olan uygarlaştırıcı dünya vizyonuna karşılık gelmektedir. Bu tür bir yaklaşım, NGO'ların ve ulus-ötesi toplumsal hareketlerin, uluslararası organların, konferansla-

Avrupa komünizmi: Marksizmi liberal-demokratik ilkelerle harmanlamaya çalışan radikallikten arınmış bir komünizm biçimidir.

Kavram

Küresel Sivil Toplum

Küresel sivil toplum, ulus-ötesi yönetim dışı grupların ve birliklerin birbirleriyle etkileşime girdiği bir alanı ifade etmektedir. Bu gruplar, tipik olarak, gönüllü ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır ve bu özellikler onları TNC'lerden (bkz. s. 231) ayırmaktadır. Bununla birlikte, 'küresel sivil toplum' terimi karmaşık ve ihtilaflıdır. Küresel sivil toplumun 'aktivist' versiyonunda, ulus-ötesi toplumsal hareketler, küresel sivil toplumun temel aktörleridir ve ona 'dışarıdan' bir yönelim ile kozmopolit idealler konusunda güçlü bir odak kazandırırlar. Küresel sivil toplumun 'politika' versiyonunda, NGO'lar küresel sivil toplumun temel aktörleridir ve ona 'içeriden' bir yönelim ile küresel yönetişimle (bkz. s.432) örtüşen bir anlam kazandırırlar.

rın, zirvelerin ve benzerlerinin çalışmalarına, kamusal denetim ve hesap verebilirlik öğesini sokabildiği ölçüde etkili olurdu ki bu etkili olma hali küresel sivil toplumun, birey ile küresel kurumlar arasında bir iletişim kanalı olarak işlev görmesi anlamına gelmektedir.

Bununla birlikte, kozmopolit demokrasi beklentileri ümit verici olmaktan uzaktır. Her şeyden önce, devletlerin ve özellikle de büyük devletlerin, küresel demokrasi yönündeki herhangi bir eğilimi engellemeleri ya da yaratılabilecek herhangi bir 'alternatif' kurumun, güvenilirlikten yoksun ve küresel karar alma sürecinin dışında kalmasını sağlamaları muhtemeldir. Daha geniş bir anlamda, kozmopolit demokrasi fikrine içkin olan eşitlikçi itki, mevcut küresel sistemin derin iktisadî, siyasî ve askerî dengesizliklerine, tek kelimeyle, ayak uyduramaz. Kozmopolit demokrasiye geçişte karşılaşılan engellerin yanı sıra, eleştirmenler, projenin kendisinin ciddî biçimde yanlış anlaşılmış olabileceğini iddia etmişlerdir. Her şeyden önce, kamusal hesap verebilirliği sağlamakla görevli kılınmış herhangi bir küresel kurum, yapılandırılmış ve oluşturulmuş olsa bile, başarısızlığa mahkûmdur. Halk tarafından seçilmiş küresel siyasal kurumlar ile dünya genelindeki sıradan yurttaşlar arasındaki kaçınılmaz 'uçurum,' bu kurumların demokratik olduğuna ilişkin herhangi bir iddianın yalnızca yapmacık bir yalan olduğunu anlatacaktır. Bu çerçevede demokrasi, muhtemelen sadece yerel ya da ulusal düzeyde anlamlıdır ve bölgesel ya da küresel olsun tüm uluslararası örgütlerin kaderinde zayıf düşüren bir 'demokratik eksiklik'ten muzdarip olma hali söz konusudur. İkincisi, NGO'ların ve bu yüzden toplumsal hareketlerin demokratik sicilleri tamamen sahte olabilir. Büyük üye sayıları, adanmış eylemciler ve halkçı protestoları ve gösterileri harekete geçirme yeteneği hiç kuşkusuz toplumsal hareketlere ve NGO'lara siyasal nüfuz kazandırır, ancak onlara demokratik otorite vermez. Açıkça söylemek gerekirse, bunların görüşlerinin ağırlığını, nüfusun bütününün görüşlerinin ağırlığı karşısında test etmenin bir yolu bulunmamaktadır.

Özet

- Meşruiyet siyasal istikrarı sağlar, çünkü bir rejimin yönetmeye ilişkin hakkını kurar ve bu nedenle rejimin insanlar üzerindeki otoritesini destekler. Meşruiyet, geleneksel, karizmatik ya da yasal-ussal otoriteye dayalı olabilir. Bununla birlikte, modern toplumdaki yapısal dengesizlikler meşruiyetin sürdürülmesini giderek güçleştirebilir. Meşruiyet krizleri, bir tarafta demokrasinin yarattığı, toplumsal ve iktisadî müdahalecilik yapılması yönündeki baskı ve diğer tarafta piyasa ekonomisinin yarattığı baskı arasındaki çatışmadan kaynaklanabilir.
- Demokratik meşruiyet, günümüzde tek anlamlı meşruiyet biçimi olarak kabul edilmektedir. Ancak, meşruiyetin sürdürülmesinde iktisadî faktörler ile diğer faktörlerin demokrasiden daha etkili olabileceği ileri sürülmüştür. Şöyle ki olgun demokrasilerde büyüyen siyasal ilgisizlik biçimindeki kanıt, demokrasinin meşruiyet sağlama yeteneğinin düşmekte olduğunu ve demokratik olmayan rejimlerin en azından bir meşruiyet önleminden yararlanabildiklerini göstermektedir.
- Belirli bir sayıda rakip demokrasi modeli vardır ve bunların her biri kendi halkçı yönetim versiyonunu sunmaktadır. Antik Atina'nın siyasal sistemine dayanan klasik demokrasi, şu gerekçeyle savunulmaktadır: Sadece bu demokrasi halk tarafından yönetimi garanti altına almaktadır. Koruyucu demokrasi, yurttaşlara, yaşamlarını kendi seçtikleri şekilde yaşamaları için en büyük alanı vermektedir. Kalkınmacı demokrasi şu meziyete sahiptir: Katılımı artırmakla özgürlüğü genişletir ve kişisel gelişimi teşvik eder. Halk demokrasisi, sadece siyasal hakların genişletilmesindense iktisadî özgürleşmeyi gerçekleştirmeyi amaçlar.
- Liberal demokratik sistemlerin uygulamada nasıl çalıştığı konusunda dikkate değer ihtilaflar bulunmaktadır. Çoğulcular sistemin halkçı duyarlılığı ve kamusal hesap verebilirliği garanti etme konularındaki yeteneğini övmektedir. Seçkinciler, siyasal iktidarın ayrıcalıklı bir azınlığın ellerinde temerküz etme eğilimine vurgu yapmaktadır. Korporatistler grupların yönetimle bütünleşmesine dikkat çekmektedir. Yeni Sağ 'demokratik aşırı yüklenme'nin tehlikelerine odaklanmaktadır. Son olarak Marksistler demokrasi ile kapitalizm arasındaki gerilime işaret etmektedir.
- Artmakta olan küresel karşılıklı bağımlılık, demokrasinin, ister belirli bir tür dünya parlamentosu aracılığıyla olsun, isterse de küresel bir sivil toplum aracılığıyla olsun, küresel ya da kozmopolit bir düzeyde çalışabilip çalışamayacağı ve bu düzeyde çalışmasının gerekli olup olmadığı konusundaki ilgiyi uyandırdı. Ancak, kozmopolit demokrasi yolunda önemli engeller bulunmaktadır ve çoğu kişi ilkesel olarak uygulanabilir olmamasından dolayı kozmopolit demokrasi fikrini reddetmektedir.

Tartışma Soruları

- İktidar neden meşruiyete ihtiyaç duymaktadır?
- Kapitalist toplumlar meşruiyet krizlerine kaçınılmaz olarak yatkın mıdırlar?
- Demokratik meşruiyet, anlamlı olan tek meşruiyet biçimi midir?
- Doğrudan demokrasi, modern koşullarda herhangi bir şekilde uygulanabilir bir demokrasi biçimi midir?
- Demokrasinin erdemleri abartılmış mıdır?
- Hangi demokrasi modeli en çekicisidir ve neden?

- Modern temsilî demokrasi biçimleri, demokratik olarak tasvir edilmeyi hak etmekte midir?
- Modern toplumda demokrasiye yönelik başlıca tehditler nelerdir?
- Kozmopolit demokrasi mümkün bir demokrasi biçimi mi yoksa arzu edilir bir demokrasi biçimi midir?

Okuma Önerileri

Beetham, D., *The Legitimation of Power* (1991). Meşruiyet fikrine ilişkin berrak ve yetkin bir giriştir. İktidarın meşrulaştırılmasında demokrasinin ve ayrıca diğer faktörlerin rolünü de dikkate almaktadır.

Dahl, R., *Democracy and its Critics* (1991). Demokratik ideal ve demokratik uygulamaların geniş yelpazede ve enine boyuna tartışılmasını içermektedir.

Gill, G., *The Dynamics of Democratization: Elite, Civil Society and the Transition Process* (2000). Çağdaş dünyada demokratikleşmenin ölçeği, alanı ve niteliği hakkında net ve anlaşılabilir bir tanıtımdır.

Held, D., *Models of Democracy* (3. edisyon) (2006). Rakip demokrasi modellerine ve demokratik teorinin mevcut durumuna ilişkin titiz ve teşvik edici bir incelemedir.

5.
BÖLÜM

MİLLETLER VE MİLLİYETÇİLİK

'Milliyetçilik bir çocukluk hastalığıdır. İnsanoğlunun kızamığıdır.'

ALBERT EINSTEIN, *Mektuplar* (1921)

Ulus (millet), son 200 yıldır yönetime en yakışan (ve belki de tek uygun) siyasal yönetim birimi olarak görülmüştür. Gerçekten de, uluslararası hukuk, büyük ölçüde, ulusların, bireyler gibi, dokunulmaz haklara, özellikle de siyasal bağımsızlık ve kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır. Ancak ulusun önemi, hiçbir yerde, siyasal bir inanç olarak milliyetçiliğin potansiyelinde olduğundan daha çarpıcı biçimde gösterilemez. Milliyetçilik 2. Bölüm'de incelenen daha kesin ve daha sistematik siyasî ideolojileri birçok yönden gölgede bırakmıştır. Milliyetçilik savaşların ve devrimlerin patlak vermesine sebep olmuştur. Milliyetçilik yeni devletlerin doğumuna, imparatorlukların parçalanmasına ve sınırların yeniden çizilmesine neden olmuştur ve mevcut rejimleri güçlendirdiği kadar bu rejimlerin yeniden şekillendirilmesinde de kullanılmıştır. Bununla birlikte, milliyetçilik karmaşık ve kapsamlı siyasal bir olgudur. Milliyetçiliğin özgün siyasal ve kültürel biçimleri bulunmaktadır, ama bunun üstüne milliyetçiliğin geniş bir yelpazeye yayılan ve kimi zaman da çelişkili siyasal açıklamaları da söz konusu olmuştur. Bu sonuç, milliyetçiliğin, liberalizmden faşizme kadar geniş bir yelpazeye yayılan farklı ideolojik geleneklerle bağlantılı olması nedeniyle meydana gelmiştir. Bu nedenle, milliyetçilik hem ulusal bağımsızlık arayışıyla hem de emperyal genişleme projeleriyle ilişkilendirilmiştir. Bununla birlikte, ulus çağının sona ermekte olabileceğine inanmak için nedenler bulunmaktadır. Milliyetçi nesillerin gerçekleştirmeye çalıştıkları hedef olan ulus-devlet, hem iç hem de dış baskılarla giderek daha fazla kuşatılmaktadır.

Temel Meseleler

- Ulus (millet) nedir?
- Kültürel milliyetçilik ve siyasal milliyetçilik birbirlerinden nasıl farklılaşır?
- Milliyetçiliğin doğuşu ve büyümesi nasıl açıklanabilir?
- Milliyetçilik hangi siyasal biçimlere bürünmüştür? Hangi davaları dile getirmiştir?
- Ulus-devletin çekici yönleri veya gücü nedir?
- Ulus-devletin bir geleceği var mıdır?

ULUS NEDİR?

Milliyetçilik olgusunu çevreleyen tartışmaların çoğunun kökeni, bir ulusu neyin oluşturduğu hakkındaki rakip görüşlere dayanmaktadır. Ulus fikri o kadar yaygın biçimde kabul edilmektedir ki ulusun ayırt edici özellikleri nadiren incelenmekte veya sorgulanmaktadır; ulus adeta sorgusuz sualsiz kabul edilmektedir. Bununla birlikte ulus konusunda bol miktarda kafa karışıklığı bulunmaktadır. 'Ulus' terimi, çok az hassasiyetle kullanılma eğilimindedir ve sıklıkla 'devlet,' 'ülke,' 'etnik grup' ve 'ırk' gibi terimlerle birbirinin yerine kullanılmaktadır. Örneğin, Birleşmiş Milletler açıkça yanlış adlandırılmaktadır çünkü bir ulusal halklar örgütü değil bir devletler örgütüdür. Öyleyse, ulusun belirleyici özellikleri nelerdir? Bir ulusu başka herhangi bir toplumsal gruptan veya diğer kolektif kimlik kaynaklarından ayıran şey nedir?

Kavram

Ulus

Uluslar (Latincedeki 'doğmak' anlamına gelen *nasci* sözcüğünden gelmektedir), bir etmenler toplamı tarafından biçimlendirilen karmaşık olgulardır. Uluslar çeşitli düzeylerde kültürel heterojenlik sergiliyor olmalarına rağmen, bir ulus, *kültürel anlamda*, ortak bir dil, din, tarih ve gelenekler tarafından birbirine bağlanan bir insanlar grubudur. Bir ulus, *siyasal anlamda*, kendilerini doğal bir siyasal cemaat olarak gören bir insanlar grubudur ve bu grup klasik olarak egemen devlet olma arayışındaki insanlar şeklinde ifade edilmektedir. Bir grup, *psikolojik anlamda*, vatanseverlik (bkz. s. 189) biçimini alan paylaşılan bir sadakat ya da bağlılıkla ayırt edilen bir insanlar grubudur.

'Ulus' terimini tanımlamanın güçlüğü, tüm ulusların, nesnel ve öznel özelliklerin bir karışımını, kültürel ve siyasal özelliklerin bir harmanını içerdikleri gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Nesnel anlamda, uluslar kültürel varlıklardır; aynı dili konuşan, aynı dine sahip olan, ortak bir geçmişle bağlı vb. insan gruplarıdır. Bu faktörler hiç kuşkusuz milliyetçilik siyasetini şekillendirmektedir. Örneğin, Kanada'daki Québeclilerin milliyetçiliği, büyük ölçüde Fransızca konuşulan Québec ile ağırlıklı olarak İngilizce konuşulan Kanada'nın (bkz. s. 183) geri kalanı arasındaki dil farklılıklarına dayanmaktadır. Hindistan'daki milliyetçi gerilimler her zaman dinsel bölünmelerden doğmaktadır. Bunun örnekleri, Pencap'taki Sihlerin ayrı bir anavatan (Khalistan) kurmak için mücadelesi ve Keşmir'deki Müslümanların Keşmir'in Pakistan'la bütünleşmesi için yürüttükleri kampanyadır. Bununla birlikte, bir ulusu tek başına nesnel faktörleri kullanarak tanımlamak olanaksızdır. Bütün uluslar belli bir ölçüde kültürel, etnik ve ırksal çeşitlilik kapsamaktadır. İsviçre ulusu, üç ana dilin (Fransızca, Almanca ve İtalyanca) yanı sıra çeşitli yerel lehçelerin kullanımına rağmen kalıcı ve yaşayabilir olduğunu kanıtlamıştır. Kuzey İrlanda'da, Katolikler ve Protestanlar arasında rakip milliyetçiliklerin doğmasına yol açan bölünmeler, Ada İngilteresi'nde büyük ölçüde anlamsız bulunmuş ve Almanya gibi ülkelerde sadece marjinal bir öneme sahip olmuştur.

Bu durum ulusların, nihaî olarak, sadece kendi üyeleri tarafından *subjektif biçimde* tanımlanabileceği gerçeğine vurgu yapmaktadır. Ulus, son tahlilde,

psiko-politik bir yapıdır. Bir ulusu başka herhangi bir gruptan ya da kolektiviteden ayrı kılan şey, üyelerinin kendilerini bir ulus olarak görmeleridir. Bu ne anlama gelmektedir? Bir ulus bu anlamda kendisini özgün bir siyasal cemaat olarak algılamaktadır. Bir ulusu etnik gruptan ayıran şey budur. Bir **etnik grup**, kuşkusuz, ortak bir kimliğe ve kültürel bir onur duygusuna sahiptir, ancak bir ulustan farklı olarak, kolektif siyasal emellerden yoksundur. Bu emeller, geleneksel olarak, siyasal bağımsızlığı ya da devlet olmayı sürdürme arayışı ya da arzusu biçimini almıştır. Ancak bu emeller, daha ılımlı bir düzeyde, muhtemelen bir federasyonun ya da devletler konfederasyonunun parçası olarak belli bir ölçüdeki özerkliği gerçekleştirme arzusundan da ibaret olabilir.

Ancak karmaşıklık burada sona ermemektedir. Milliyetçilik, kısmen, çeşitli milliyetçi geleneklerin ulus kavramını farklı şekillerde görmesi nedeniyle anlaşılması güç bir siyasal olgudur. İki karşıt ulus kavramı özellikle nüfuz sahibi olmuştur. Birisi ulusu esasen kültürel bir cemaat olarak tasvir etmekte ve etnik bağların ve sadakatin önemini vurgulamaktadır. Diğeri ulusu özü yönünden siyasal bir cemaat olarak görmekte ve medenî bağların ve mensubiyetlerin önemine dikkat çekmektedir. Bu rakip görüşler sadece ulusların kökenlerine ilişkin alternatif açıklamalar sunmakla kalmamakta, ama aynı zamanda çok farklı milliyetçilik biçimleriyle de ilişkilendirilmektedir.

Kültürel Cemaatler Olarak Uluslar

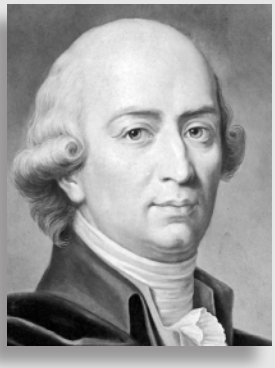
Bir ulusun özü yönünden etnik ya da kültürel bir varlık olduğu fikri, 'birincil' ulus kavramı olarak tanımlanmıştır (Lafont, 1968). Bu kavramın kökleri 18. Yüzyıl'ın sonları Almanyası'na ve Herder ve Fichte (1762–1814) gibi şahsiyetlerin eserlerine kadar geriye götürülebilir. Herder'e göre, her ulusal grubun yaratılış özellikleri, nihayetinde, onun doğal çevresi, iklimi ve fiziksel coğrafyası tarafından belirleniyordu ve bunlar da bir halkın yaşam tarzını, çalışma alışkanlıklarını, tutumlarını ve yaratıcı eğilimlerini biçimlendiriyordu. Herder her şeyden önce dilin önemini vurguladı; dilin, bir halkın kendine özgü geleneklerinin ve tarihî anılarının cisimleşmiş hali olduğuna inanıyordu. Ona göre, her ulus bu yüzden kendisini şarkılarla, mitoslarla ve efsanelerle ortaya koyan ve bir ulusun yaratıcılığının kaynağını sağlayan bir **Halk ruhu**na (***Volksgeist***) sahiptir. Bu nedenle Herder'in milliyetçiliği, devlet olmaya ilişkin aleni bir siyasal arayış olmak yerine, ulusal geleneklerin ve kolektif anıların farkındalığına ve değer görmesine önem veren bir kültürcülük biçimine karşılık gelmektedir. Bu tür fikirler, 19. Yüzyıl Almanyası'nda ulusal bilincin uyanışı üzerinde derin bir etki yarattı.

Etnik grup: Ortak bir kültürel ve tarihsel kimliği paylaşan ve genelde ortak bir soydan geldiğine ilişkin bir inançla birbirine bağlanan bir insanlar grubudur.

***Volksgeist*:** (Almanca) Sözcük anlamıyla, halk ruhu anlamına gelmektedir; bir halkın kültüründe ve özellikle de dilinde ifadesini bulan organik kimliktir.

Önemli Şahsiyetler

Johann Gottfried Herder (1744–1803)

Genellikle kültürel milliyetçiliğin 'babası' olarak resmedilen Alman şair, eleştirmen ve filozoftur. Bir öğretmen ve Lüterci din adamı olan Herder, 1776'da Weimar'a yerleşmeden önce, Grand Dükalığı'nın ruhanî başkanı olarak Avrupa'yı baştan sona dolaştı. Yaşamının erken döneminde Kant (bkz. s. 601), Rousseau (bkz. s. 157) ve Montesquieu (bkz. s. 462) gibi düşünürlerden etkilenmiş olmasına rağmen Aydınlanma'nın önde gelen entelektüel bir muhalifi oldu ve Almanya'daki romantik akımın büyümesi üzerinde önemli bir etki yapan kişiydi. Herder'in organik bir grup anlamında ulusa yaptığı vurgu, özgün bir dille nitelendirildi. Bu özgün dildeki kültür ve 'ruh,' hem kültür tarihinin kurulmasına yardımcı oldu hem de ulusal kültürün özündeki değerine vurgu yapan özel bir milliyetçilik biçiminin doğmasına neden oldu.

Herder'in **kültürelciliğin** anlamı şudur: Uluslar antik zamanlara kadar geriye götürülebilen 'doğal' ya da organik varlıklardır ve aynı nedenle, insan toplumu varlığını devam ettirdiği sürece var olmaya devam edeceklerdir. Benzer bir görüş, insanların güvenlik, kimlik ve aidiyet duygusu elde etmek için gruplar oluşturma eğiliminde olduklarına işaret eden modern sosyal psikologlar tarafından geliştirilmiştir. Bu bakış açısından insanlığın uluslara bölünmesi, insanların, kendilerininkine benzeyen bir kültürü, geçmişi ve yaşam tarzını paylaşan insanlara yakınlaşmaya yönelik doğal bir insanî eğiliminden başka bir şeyi ifade etmemektedir. Bununla birlikte, bu tür psikolojik bakışlar, milliyetçiliği tarihsel bir olgu olarak açıklamamaktadır; yani bunlar milliyetçiliği belirli bir zamanda ve yerde, özellikle de 19. Yüzyıl'ın başları Avrupası'nda ortaya çıkan bir olgu olarak açıklamamaktadır.

Ernest Gellner, *Milletler ve Milliyetçilik*'te (*Nations and Nationalism*, 1983) milliyetçiliğin modernleşmeyle ve özellikle de sanayileşme süreciyle ne düzeyde ilişkili olduğu konusu üzerinde durdu. Gellner şuna vurgu yaptı: Modern öncesi ya da 'okur-yazar tarım' toplumları feodal bağlar ve sadakatler ağıyla yapılandırılırken, doğmakta olan sanayi toplumları, toplumsal hareketliliği, kişisel çabalamayı ve rekabeti geliştirdiler ve bu nedenle yeni bir kültürel kaynaşma kaynağını gerekli kıldılar. Bu kaynak milliyetçilik tarafından sağlandı. Dolayısıyla milliyetçilik özel toplumsal koşulların ve durumların ihtiyaçlarını karşılamak için gelişti. Öte yandan, Gellner'in teorisi, modern öncesi bağlılıklara ve kimliklere geri dönüşün olanaksız olması nedeniyle,

Kültürelcilik: İnsan varlıklarının kültürel olarak tanımlanmış yaratıklar olduğuna ilişkin inançtır; kültür ise kişisel ve toplumsal kimliğin evrensel temelidir.

Kavram

Kültürel Milliyetçilik

Kültürel milliyetçilik, öncelikli vurgusunu, soyut bir siyasal cemaat anlamındaki ulustan çok, özgün bir uygarlık anlamındaki ulusun yeniden üretilmesi konusunda yapan bir milliyetçilik biçimidir. Siyasal milliyetçilik 'ussal' ve genellikle ilkeli iken, kültürel milliyetçilik 'gizemlidir,' çünkü ulusun, kendi 'ruhu' tarafından canlandırılan eşsiz, tarihsel ve organik bir bütün olduğu konusundaki romantik bir inanca dayanmaktadır. Genelde 'aşağıdan yukarıya' doğru olan bir milliyetçilik biçimdir. Çünkü seçkin ya da 'daha yüksek' kültürden çok, 'halkçı' ritüellerden, geleneklerden ve efsanelerden yararlanır.

milliyetçiliğin kökünün kurutulamaz olduğunu ileri sürmektedir. Ancak, Anthony Smith *Ulusların Etnik Kökenleri*'nde (*The Ethnic Origins of Nations*, 1986), modern uluslar ile modern öncesi etnik cemaatler arasında, 'etnik kökenler' şeklinde adlandırdığı sürekliliğe vurgu yaparak milliyetçilik ile modernleşme arasında bir ilişki bulunduğu fikrine meydan okuyordu. Bu görüşe göre, uluslar tarihsel olarak gömülüdür: Ulusların kökleri, ortak bir kültürel mirasa ve dilin içine gömülüdür. Bu ortak kültürel miras ve dil, devlet olma durumunun gerçekleşmesini ve hatta ulusal bağımsızlık arayışını çok fazla önceleyebilmektedir. Bununla birlikte Smith, etnik kökenin, milliyetçiliğin öncüsü olmasına rağmen, modern ulusların, ancak yerleşik etnik kökenlerin, doğmakta olan siyasal egemenlik (bkz. s. 103) doktriniyle ilişkilendirildikleri zamanda oluştuklarını kabul etti. Bu bağlantı Avrupa'da 18. Yüzyıl'ın sonlarında ve 19. Yüzyıl'ın başlarında ve Asya ve Afrika'da 20. Yüzyıl'da oluştu.

Bazı milliyetçilik biçimleri, ulusların kökenlerinden bağımsız olarak, siyasal olmaktan çok, belirgin biçimde kültürel bir karaktere sahiptir. Kültürel milliyetçilik, yaygın biçimde, ulusal yönden kendini olumlama biçimini almaktadır; bu olumlama biçimi, bir halkın ulusal gururunun ve öz-saygısının yükseltilmesi yoluyla, kendi kimliğine ilişkin daha belirgin bir algı kazanabilmesinin aracıdır. Bu durum Galler milliyetçiliğinde görünmektedir. Galler milliyetçiliği, siyasal bağımsızlık arayışından çok daha fazla Galler dilinin ve Galler kültürünün korunması yönündeki çabalara odaklanmıştır. ABD'deki, Batı Hint Adaları'ndaki ve Avrupa'nın birçok bölgesindeki siyah milliyetçiliği güçlü bir kültürel niteliğe sahiptir. Siyah milliyetçiliğinin vurgusu belirgin bir biçimde siyah bilincinin ve ulusal onurunun gelişimi üzerindedir. Bu gelişim Marcus Garvey'nin (bkz. s. 249) ve Malcolm X'in (1925–65) çalışmalarında, Afrika'nın ruhanî ve kültürel 'anayurt' olarak yeniden keşfiyle ilişkilendirilmişti. Benzer bir süreç, modern Avustralya'da ve belli bir dereceye kadar Yeni Zelanda'da da görülebilmektedir. Örneğin, Avustralya'daki cumhuriyetçi hareket, ulusu, Birleşik Krallık'tan ayrı bir siyasal ve kültürel birim olarak tanımlama arzusunu ifade etmektedir. Bu durum ağırlıklı olarak Anzak mitosuna, yerli halklarla ilişkiye ve kurucu halk kültürünün yeniden keşfine dayanan bir kendini olumlama sürecidir.

Alman tarihçi Friedrich Meinecke (1907) bir adım daha ileri gitti ve 'kültürel uluslar' ile 'siyasal uluslar' arasında ayrım yaptı. 'Kültürel' 'uluslar yük-

sek düzeyde bir etnik homojenlikle nitelenmektedir; bu uluslarda aslında ulusal ve etnik kimlikler çakışmaktadır. Meinecke, Yunanları, Almanları, Rusları, İngilizleri ve İrlandalıları kültürel ulusların örnekleri olarak saptadı, ancak bu tasvir aynı şekilde Kürtler, Tamiller ve Çeçenler gibi etnik gruplara da uygulanabilirdi. Bu uluslar 'organik' olarak kabul görebilirler, çünkü bunlar siyasal güçlerden daha çok doğal ya da tarihsel güçler tarafından biçimlendirilmişlerdir. Kültürel ulusların sağlamlığı şuradan kaynaklanmaktadır: Bunlar güçlü ve tarihsel bir ulusal birlik duygusuyla birbirine bağlı olduklarından, istikrarlı ve uyumlu olma eğilimindedir. Öte yandan, kültürel uluslar kendilerini dışlayıcı gruplar olarak görme eğilimindedir. Ulus üyeliğinin, gönüllü olarak üstlenilen bir siyasî bağlılıktan değil, bir şekilde miras edinilen bir etnik kimlikten kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu yüzden kültürel uluslar kendilerini, ortak soyla ayırt edilen genişlemiş akraba grupları olarak görme eğilimindedir. Bu anlamda, halkın dilini ve inançlarını benimseyerek bir Alman, bir Rus, bir Kürt 'haline gelmek' olanaksızdır. Bu tür bir dışlayıcılık, dar görüşlü ve gerici milliyetçilik biçimlerini besleme ve uluslar ile ırklar arasındaki ayrımı zayıflatma eğiliminde olmuştur.

Kavram

Irk

Irk, insanlar arasındaki fiziksel ya da genetik farklılıkları ifade etmektedir. Bu farklılıklar, sözde, bir insan grubunu diğer insan grubundan, cilt ve saç rengi, vücut ve yüz özellikleri gibi biyolojik nedenlerden ötürü birbirinden ayırmaktadır. Bir ırk, bu nedenle, ortak bir soyu ve 'tek kanı' paylaşan bir insan grubudur. Ancak bu terim, hem bilimsel hem de siyasal yönden ihtilaflıdır. Bilimsel kanıtlar, insanlar arasında tür-tipi bir farklılık anlamında 'ırk' diye bir şey bulunmadığını ileri sürmektedir. Irkçı sınıflandırma, siyasal yönden genellikle kültürel kalıplara dayanmaktadır ve en iyi durumda sıradanlaştırıcıdır, en kötü durumda öldürücüdür.

Siyasal Cemaatler Olarak Uluslar

Ulusların özleri yönünden siyasal varlıklar olduğu görüşü, kültürel kimlikten çok yurttaşlık bağlarını ve siyasal mensubiyetleri vurgular. Bu nedenle ulus, kültürel, etnik ve diğer bağlılıklarına bakılmaksızın, esasen ortak bir yurttaşlıkla birbirine bağlanan bir insan grubudur. Bu ulus görüşü, kimi zaman modern milliyetçiliğin 'babası' olarak görülen Jean-Jacques Rousseau'nun (bkz. s. 157) eserlerine kadar geriye götürülmektedir. Rousseau ulus sorununa özel olarak değinmemiş ya da milliyetçilik olgusunu tartışmamış olmasına rağmen, 'genel irade' (aslında toplumun ortak iyiliği) fikrinde dile getirilen halk egemenliği vurgusu, 1789 Fransız Devrimi sırasında ortaya çıkan milliyetçi görüşlerin çekirdeği olmuştu. Rousseau yönetimin genel iradeye dayandırılması gerektiğini ilan etmekle monarşik iktidara ve aristokratik ayrıcalığa ilişkin güçlü bir eleştiri geliştirdi. Fransız Devrimi sırasında, bu radikal demokrasi ilkesi, Fransız halkının artık sadece hükümdarın 'tebaası' olmayıp vazgeçilmez hak ve özgürlüklere sahip 'yurttaşlar' oldukları biçimindeki savla ifade ediliyordu. Egemen iktidar bu yüzden 'Fransız ulusu'na aitti.

Dolayısıyla, Fransız Devrimi'nden doğan milliyetçilik biçimi, kendi kendini yöneten bir halk ya da ulus vizyonunu somutlaştırdı ve özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ilkeleriyle ayrılmaz biçimde ilişkiliydi.

Ulusların etnik değil siyasal cemaatler olduğu fikri, birkaç milliyetçilik teorisi tarafından desteklenmiştir. Örneğin, Eric Hobsbawm (1983), ulusların ne denli 'icat edilmiş gelenekler' olduğunun altını çizdi. Hobsbawm, modern ulusların, köklü etnik cemaatlerden çıkmış olduğunu kabul etmenin aksine, tarihsel süreklilik ve kültürel saflığa duyulan bir inancın değişmez biçimde bir mitos olduğunu ve dahası, bu mitosun da milliyetçiliğin kendisi tarafından yaratıldığını ileri sürdü. Bu görüşe göre, milliyetçilik ulusları yaratmaktadır ve bunun tersi doğru değildir. Yaygın bir ulus olma bilinci (kimi zaman 'halkçı milliyetçilik' olarak adlandırılmaktadır) örneğin 19. Yüzyıl'ın sonlarına kadar gelişmedi ve muhtemelen ulusal marşlar ile ulusal bayrakların icadı ve ilköğretimin yaygınlaştırılmasıyla biçimlendirildi. Nesilden nesile aktarılan ve ulusal bir kültüre vücut kazandıran bir 'ana dil' fikri hiç kuşkusuz oldukça sorgulanabilir bir fikirdir. Gerçekte diller, her kuşak onları kendine özgü ihtiyaç ve koşullara uyarladığı ölçüde yaşar ve büyür. Üstelik 'ulusal' bir dil kavramının bir saçmalık olduğu ileri sürülebilir, çünkü 19. Yüzyıl'a kadar insanların çoğunluğu, kendi dillerinin yazılı biçimi hakkında bilgi sahibi değildi ve genellikle eğitimli seçkinlerin diliyle çok az ortak yönü olan bölgesel lehçelerle konuştular.

Benedict Anderson (1983) da, modern ulusu, 'yapay bir olgu' olarak tasvir etti ve bunu 'hayâlî cemaat' olarak adlandırdı. Anderson, ulusların ortak bir kimlik nosyonunu sürdürmek amacıyla belirli bir düzeyde yüz yüze etkileşim gerektiren gerçek cemaatler değil, daha çok zihinsel hayaller biçiminde var olduklarına işaret etti. Ulusların içindeki bireyler, yaşamları boyunca, ulusal bir kimliği paylaştıkları varsayılan kişilerin sadece küçücük bir oranıyla karşılaşmaktadır. Eğer uluslar var iseler, bunlar bizim için eğitim, kitle iletişim araçları ve bir siyasal toplumsallaşma (bkz. s. 273) süreciyle inşa edilmiş hayâlî yapay olgular olarak vardır. Rousseau'nun görüşüne göre bir ulus demokrasi ve siyasal özgürlük fikirleriyle canlandırılırken, ulusların 'icat edilen' ya da 'hayal edilen' cemaatler olduğu anlayışı, milliyetçiliğin bir burjuva ideolojisi türü olduğu şeklindeki Marksist inançla daha fazla ortak yöne sahiptir. Ortodoks Marksizmin bakış açısından milliyetçilik, yönetici sınıfın toplumsal devrim tehdidine karşı koymak için kullandığı bir araçtır. Milliyetçilik, ulusal bağlılığın sınıf dayanışmasından daha güçlü olmasını güvenceye alarak ve böylece işçi sınıfını mevcut iktidar yapısına bağlayarak bu tehdide karşı koymaktadır.

İster özgürlük ve demokrasi arzusundan kaynaklansınlar, ister sadece siyasal seçkinlerin ya da bir yönetici sınıfın kurnazlığının icadı olsunlar, bazı ulusların şüphe götürmez biçimde siyasal bir niteliği bulunmaktadır. Meinecke'yı izleyerek bu uluslar 'siyasal uluslar' olarak sınıflandırılabilir. 'Siyasal' bir

ulus, yurttaşlığın etnik kimlikten daha büyük bir siyasal öneme sahip olduğu ulustur. Siyasal ulusların belirli bir sayıda etnik grup içermeleri ve kültürel heterojenlik yönünden dikkat çekici olmaları nadir rastlanan bir durum değildir. Birleşik Krallık, ABD ve Fransa genellikle siyasal ulusların klasik örnekleri olarak görülmüştür. Birleşik Krallık, aslında dört 'kültürel' ulusun bir birliğidir: İngilizler, İskoçlar, Galler ve Kuzey İrlanda (Protestan Birlikçiler ve Katolik Cumhuriyetçiler olmak üzere iki ulusu kapsadığı düşünülebilmesine rağmen bir kültürel ulustur). Özgün bir İngiliz ulusal kimliğinin varlığı kabul edildiğinde, bu kimlik Kraliyet Tacına ortak bir bağlılık, Westminster Parlamentosu'na saygı ve İngiliz halkının tarihî hak ve özgürlüklerine duyulan inanç gibi siyasal etmenlere dayalıdır. Bir 'göçmenler diyarı' olarak ABD, kendine özgü çok-etnik yapılı ve çok-kültürlü bir niteliğe sahiptir. Bu nitelik, onun, ortak kültürel ve tarihsel bağlar temelinde bir ulusal kimlik inşa etmesini olanaksız kılmaktadır. Bunun yerine, eğitim sistemi aracılığıyla ve özellikle Bağımsızlık Bildirgesi'nde ve ABD Anayasası'nda çerçevesi çizilen bir ortak değerler dizisine saygının geliştirilmesi yoluyla bir Amerikan ulusu olma hissi bilinçli biçimde geliştirilmiştir. Benzer şekilde, Fransız ulusal kimliği 1789 Fransız Devrimi'nin gelenek ve ilkeleriyle yakından ilişkilendirilmiştir.

Bu tür ulusların teorideki ortak noktası, mevcut bir kültürel kimliğin aksine, ortak bir ilke ya da amaçlar dizisinin gönüllü kabulüne dayalı olarak kurulmuş olmalarıdır. Kimi zaman, bu tür toplumlarda gelişen milliyetçilik tarzının, genelde hoşgörülü ve demokratik olduğu ileri sürülmektedir. Eğer bir ulus öncelikle siyasal bir varlıksa, kapsayıcı bir gruptur; üyelik belirli bir dilsel, dinsel, etnik vb. ölçütü yerine getirme yönünden sınırlandırılmamıştır. Bunun klasik örnekleri, 'eritme potası' bir ulus imajına sahip ABD ve 'gökkuşağı toplumu' olarak görülen 'yeni' Güney Afrika'dır. Öte yandan, siyasal uluslar, zaman zaman, kültürel uluslarda bulunan organik birliği ve tarihsel köklülük duygusunu deneyimleme konusunda başarısızlığa uğrayabilmektedir. Bu başarısızlık, örneğin, Birleşik Krallık'taki, özellikle İngiliz milliyetçiliğinin, İskoç ve Galler milliyetçiliğiyle ve kimi zaman, 'küçük İngiltereci' olarak adlandırılan dar kafalı İngiliz milliyetçiliğiyle karşılaştırılması durumunda görece zayıflığını açıklayabilir.

Gelişmekte olan dünya devletleri, ulusal bir kimlik elde etme konusundaki mücadelelerinde belirli sorunlarla karşılaşmışlardır. Bu uluslar iki anlamda 'siyasal' ulus olarak tasvir edilebilir. Birinci anlamda, bunlar birçok durumda ancak sömürge yönetimine (bkz. s. 193) karşı verdikleri bir mücadeleden sonra devlet olmayı başarmışlardır. Bu durumda, ulusun ulusal kimliği, birleştirici nitelikteki ulusal kurtuluş ve özgürlük arayışından derin biçimde etkilenmektedir. Bu nedenle gelişmekte olan dünya milliyetçiliği, güçlü bir sömürge karşıtı niteliğe sahip olma eğilimindedir. İkinci anlamda bu uluslar sıklıkla kendilerinden önceki sömürgeci yöneticilerden miras kalan toprak sınırları tarafından biçimlendirilmiştir. Bu özellikle Afrika'da

Uygulamada Siyaset

Kanada: Tek Ulus mu Yoksa İki Ulus mu?

Olaylar: Kanada, on vilayet ve üç bölgeyi kapsayan bir federasyondur ve vilayetler bölgelerden daha geniş bir siyasal özerklik kullanmaktadır. Kanadalıların, neredeyse yüzde 24'ü, ilk dillleri olarak Fransızcayı konuşan frankofonlardır ve bunlar büyük ölçüde (yüzde 85) Québec eyaletinin Atlantik vilayetinde yaşamaktadır. 1970'lerden beri Kanada'nın iç politikasına, Québec'in, baskın biçimde anglofon olan Kanada'yla ilişkisi hâkim olmuştur. Paramiliter Québec Kurtuluş Cephesi, 1963-70 döneminde etkindi; ayrılıkçı siyasî parti olan *Québecliler Partisi* (PQ), 1976'da Québec'te iktidarı kazandı; PQ 1990 yılından beri, *Québec Bloku* (BQ) aracılığıyla federal düzeyde faaliyette bulunmaktadır. Québec için bağımsızlık konusundaki referandumlar 1980 ve 1995'te yapıldı; ancak her ikisi de başarısız oldu; ikinci referandum yüzde 1'lik bir farkla sınırın altında kaldı. Québec milliyetçiliğinin tehditlerini anayasal reform yoluyla çözüme kavuşturmaya yönelik, özellikle 1987'deki Meech Lake Antlaşması'yla yapılan girişimler de başarısız oldu. Bununla birlikte, çok-kültürlülük ve iki-kültürlülük ilkeleri, 1982 Kanada Hak ve Özgürlükler Şartı'nın 27. maddesiyle ve 1988 Kanada Çok-kültürlülük Yasası'yla anayasal teminat altına alınmıştır. 2006 yılında Kanada Avam Kamarası, 'Québeclilerin birleşik bir Kanada içinde bir ulus oluşturduğunu' kabul eden bir önergeyi geçirdi.

Önemi: Kanada'daki Québeclilerin milliyetçiliği, hem milliyetçiliğin doğası hakkında, hem de milliyetçiliğin yükselişinin ve düşüşünün koşulları hakkında önemli sorular doğurmaktadır. 19. Yüzyıl'ın ortalarından 20. Yüzyıl'ın ortalarına kadar, Québec milliyetçiliği, yönelim bakımından belirgin bir şekilde kültürel idi. Çünkü söz konusu milliyetçilik, Katolik Kilisesi'ni merkezine alan muhafazakâr ruhanî bağlılıklar tarafından biçimlendiriliyordu ve tarihsel yönden tarımsal olan bir bölgenin kırsal ve ailevî değerlerini yansıtıyordu. Ancak 1960'lara gelindiğinde, bu seçkin toplum versiyonu, kentleşme, sekülerleşme, Amerikanlaşma ve liberal ve ilerici değerlerin yayılması gibi eğilimler nedeniyle istikrarsızlaşıyordu. Bu bağlamda, Québeclilerin kimliği yeniden ifade edilmeye başlandı çünkü Québecliler daha özgüvenli ve iddialı oldular ve özellikle bağımsızlık yönünde giderek artan siyasal talepler açıkladılar. Siyasal etmenler de bu süreci kolaylaştırdı. 1960'ların başlarında, vilayetin Liberal yönetiminin 'Sessiz Devrim' olarak adlandırdığı hareketi başlatması, toplumsal ve kültürel modernleşmeyi destekledi ve bu hareket, vilayet yönetiminin gücünün artmasıyla birlikte, halkın ayrılık yönündeki taleplerinin büyümesini ateşledi. Benzer şekilde, Pierre Trudeau'nun başbakanlıkları (1968-79, 1980-84) döneminde, Kanada yönetimi, dil hakları bakımından tavizler vererek ve hem Kanada'nın hem de Québec'in anayasal

böyle olmuştur. Afrika 'ulusları,' genellikle geniş bir yelpazedeki etnik, dinî ve bölgesel grupları kapsamaktadır ve bu grupları bir arada tutan şey ortak bir sömürgeci geçmişe sahip olmaktan birazcık fazlasıdır. Daha önceden var olan ulusal kimlikler temelinde devlet olmayı amaçlayan klasik Avrupalı kültürel ulusların yaratılmasına karşıt biçimde, Afrika'da, mevcut devletlerin temelleri üzerinde uluslar 'inşa etmek' amacıyla bir girişimde bulunulmuştur. Ancak sonuçta siyasal ve etnik kimliklerin yanlış birleştirilmiş olması, örneğin Nijerya, Sudan, Ruanda ve Burundi'de de görüldüğü gibi tekrarlayan gerilimleri beslemiştir. Ancak bu tür çatışmalar hiçbir şekilde eski **'kabileciliğin'** tezahürleri değildir. Bunlar, büyük ölçüde, sömürgeci geçmişte kullanılan böl ve yönet politikalarının bir sonucudur.

statüsünde ayarlamalar yaparak Québec milliyetçiliğini tatmin etmeye çalıştı, ancak bunlar milliyetçilik akımını kontrol altına almanın aksine onu güçlendirdi.

Ancak, kültürel meselelerden siyasal taleplere geçişe rağmen, dil, Québec milliyetçiliğinin merkezinde kaldı ve bazı yönlerden daha önemli hale geldi. Bu durum, hem artan göç yüzünden (Kanada, kişi başına düşen göçmen sayısı yönünden, dünyadaki en yüksek oranlarından birine sahiptir) İngilizcenin (ve diğer dillerin) yayılmasının Fransızcayı tehdit ettiğine ilişkin algı hem de dilin giderek artan bir şekilde kimlikle özdeşleşmesi ve böylece siyasal-kültürel yönden kendini ortaya koyma siyasetinin parçası haline gelmesi nedeniyle meydana geldi. Bununla birlikte, 1995 referandumunun başarısızlığının ardından, yönelim, ayrılıkçı milliyetçiliğe karşı hale gelmeye başladı. 2007 vilayet genel seçimlerinde PQ, hem Liberaller hem de muhafazakâr Québec Demokratik Eylem Partisi (Action démocratique du Québec - ADQ) tarafından yenilgiye uğratıldı. PQ, 1973'ten beri ilk kez ne hükûmetin içinde yer alabildi, ne de ana muhalefet partisi olabildi. Bunun nedenleri arasında, Kanada federasyonunun içinde kalmanın sağlayacağı iktisadî yararların giderek daha fazla farkına varılması ve Québec'in kültürel ve dil haklarının güvenceye alınması konusunda kaydedilen ilerlemenin, önceleri ayrılıkçılık siyasetini desteklemeye yardımcı olan tehdit ve adaletsizlik duygularını zaman içinde zayıflatmış olması bulunmaktadır. Milliyetçilik yerine çok-kültürlülük (bkz. s. 257), özellikle Kanada' nın 'İlk Uluslar' olarak adlandırdığı bölgesel ve öz-yönetim haklarını kabul etmesinden beridir, birçok bakımdan 'Québec Sorunu'na çözüm olduğunu kanıtlamıştır.

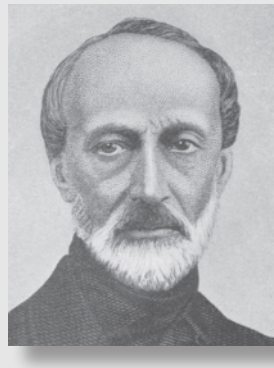
MİLLİYETÇİLİK TÜRLERİ

Kabilecilik: Genel olarak rakip gruplara karşı düşmanlıkla beslenen, tecrit ve dışlamayla nitelenen grup davranışıdır.

Milliyetçiliğin siyasal niteliğiyle ilgili devasa miktarda ihtilaf bulunmaktadır. Milliyetçilik bir taraftan ulusal birlik ya da bağımsızlık umudu sunan ilerlemeci ve özgürleştirici bir güç olarak görünebilmektedir. Öte yandan milliyetçilik siyasal liderlerin, ulus adına, askerî genişleme ve savaş politikaları yürütmelerine izin veren us dışı ve gerici bir inanç olabilmektedir. Gerçekten de, milliyetçilik, çoklu kişilik hastalığının siyasal eşdeğerinden muzdarip olmanın bütün işaretlerini göstermektedir. Milliyetçilik değişik zamanlarda, ilerici ve gerici, demokratik ve otoriter, özgürleştirici ve baskıcı, solcu ve sağcı olmuştur. Bu nedenle, milli-

Önemli Şahsiyetler

Giuseppe Mazzini (1805–72)

İtalyan milliyetçisi ve liberal cumhuriyetçiliğin havarisidir. Mazzini İtalya'nın Cenova kentinde doğdu ve bir doktorun oğluydu. Devrimci siyasetle, yurtsever gizli dernek olan Carbonari'nin bir üyesi olarak temas kurdu. Bu üyelik onun tutuklanmasına ve Fransa'ya sürgün edilmesine ve daha sonra Fransa'dan Britanya'ya sınırdışı edilmesine neden oldu. 1848 Devrimleri sırasında kısa süreliğine İtalya'ya döndü; bu sürede Milan'ın özgürleşmesine yardımcı oldu ve kısa ömürlü Roma Cumhuriyeti'nin başkanı oldu. Bundan sonra, adanmış bir cumhuriyetçi olan Mazzini'nin etkisi azaldı çünkü Garibaldi (1807-82) dahil olmak üzere diğer milliyetçi liderler İtalyan birliğini gerçekleştirmek için Savoy Hanedanlığı'ndan medet umdular. Mazzini İtalya'ya resmî olarak hiçbir zaman geri dönmemesine rağmen, Mazzini'nin liberal milliyetçiliği, Avrupa çapında ve ABD'deki göçmen grupları üzerinde derin bir etkiye sahip oldu.

yetçiliği tek ya da tutarlı bir siyasal olgu olarak değil, ama bir 'milliyetçilikler' serisi olarak görmek belki daha yerinde olur. Yani milliyetçiliği tek bir niteliği paylaşan bir gelenekler karmaşası olarak görmek yerinde olur; bu gelenekler in paylaştığı tek nitelik ise her bir geleneğin, kendine özgü yöntemiyle, ulusun temel önemini kabullenmesidir.

Bu kafa karışıklığı, kısmen, bir ulus kavramının nasıl anlaşılması gerektiğinden ve kültürel ya da siyasal kriterlerin ulusun tanımlanmasında belirleyici olup olmadığına ilişkin olarak yukarıda incelenen tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, milliyetçiliğin niteliği de, milliyetçi arzuların ortaya çıktığı koşullar ve kendisinin bağlı olduğu siyasal nedenler tarafından şekillenmektedir. Bu yüzden, milliyetçilik yabancı bir hükümranlığa ya da sömürge yönetimi uygulamasına karşı bir tepki olduğunda, özgürlük, adalet ve demokrasi hedefleriyle bağlantılı özgürleştirici bir güç olma eğilimindedir. Milliyetçilik, toplumsal bir yer değişimi ve nüfus değişiminin bir ürünü olduğunda, genellikle tecrit edici ve dışlayıcı bir niteliğe sahiptir ve bu durumda ırkçılığın (bkz. s. 190) ve **yabancı düşmanlığı**nın bir aracı haline gelebilmektedir. Son olarak, milliyetçilik, onu benimseyenlerin siyasal idealleri tarafından şekillendirilmektedir. Kendilerine ait farklı yöntemleri içinde liberaller, muhafazakârlar, sosyalistler, faşistler ve hatta komünistler milliyetçiliğin cazibesine kapılmışlardır (Büyük ideolojilerden muhtemelen sadece anarşizm milliyetçilikle tümüyle ters düşmektedir). Bu anlamda milliyetçilik, ortak ilgi alanına giren bir ideolojidir. Milliyetçiliğin başlıca siyasal tezahürleri şunlardır:

Yabancı düşmanlığı (zenofobi): Yabancılardan korkma veya nefret etme; hastalıklı etnik merkezcilik.

- Liberal milliyetçilik,
- Muhafazakâr milliyetçilik,
- Yayılmacı milliyetçilik,
- Sömürgecilik karşıtı milliyetçilik.

Liberal Milliyetçilik

Liberal milliyetçilik, Avrupa liberalizminin klasik biçimi olarak görülebilir; Fransız Devrimi'ne kadar geriye gitmektedir ve Devrim'in değerlerinin çoğunu barındırmaktadır. Gerçekten de, 19. Yüzyıl'ın ortalarında, Avrupa'da bir milliyetçi olmak, liberal olmak anlamına geliyordu ve liberal de milliyetçi demekti. Örneğin, 1848 Devrimleri, ulusal bağımsızlık ve birleşme mücadelesini sınırlı ve anayasal yönetim talebiyle kaynaştırdı. Bu kaynaşma başka hiçbir yerde, İtalyan milliyetçilik hareketi olan ve özellikle de İtalyan bütünleşmesinin 'peygamberi' Guiseppe Mazzini tarafından ifade edildiği biçimindeki '*Risorgimento*' (yeniden doğuş) milliyetçiliğinde olduğundan daha açık değildi. Benzer ilkeler, 19. Yüzyıl'ın başlarında Latin Amerika bağımsızlık hareketine liderlik eden ve İspanyolların Hispanik Amerika'dan çıkarılmasına yardım eden Simon Bolívar (1783–1830) tarafından desteklendi. Liberal milliyetçiliğin en açık ifadesi belki de ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın 'On Dört İlkesi'nde bulunabilir. 1918'de hazırlanan bu ilkeler, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'nın yeniden inşasının temeli olarak önerilmiştir ve bu ilkelerle, Versay (Versailles) Antlaşması'yla (1919) uygulanan geniş kapsamlı toprak değişikliklerine yönelik bir tasarı taslağı sağlanmıştır.

Bütün milliyetçilik biçimleriyle benzer şekilde, liberal milliyetçilik, insanlığın, her biri ayrı bir kimliğe sahip olan bir uluslar koleksiyonuna bölündüğü temel varsayımına dayanmaktadır. Uluslar bu nedenle siyasal liderlerin ya da yönetici sınıfların yapay yaratımları değil, gerçek ya da organik cemaatlerdir. Ancak, liberal milliyetçiliğin belirleyici teması, ulus fikrini, nihaî olarak Rousseau'dan türeyen, halk egemenliğine duyulan bir inançla ilişkilendirmesidir. Bu kaynaştırma, 19. Yüzyıl Avrupa milliyetçilerinin karşısında savaştıkları çok-uluslu imparatorlukların otokratik ve baskıcı olmalarından dolayı gerçekleştirildi. Örneğin Mazzini, sadece İtalyan devletlerini birleştirmeyi değil, ama aynı zamanda otokratik Avusturya'nın etkisini başından atmayı da istiyordu. Bu milliyetçilik biçiminin ana teması, bu nedenle, **ulusların kendi kaderini belirleme** ilkesine bağlılıktır. Amacı, bir ulus-devletin (bkz. s. 196) inşasıdır; yani, yönetimin sınırlarının, mümkün olduğu ölçüde ulusallı-

Ulusların kendi kaderini belirleme hakkı: Ulusun egemen bir varlık olduğu ilkesidir; kendi kaderini belirleme, hem ulusal bağımsızlığı hem de demokratik yönetimi ifade etmektedir.

ğın sınırlarıyla çakıştığı bir devletin inşasıdır. J. S. Mill'in ([1861] 1951) sözleriyle:

> Ulusallık duygusu herhangi bir şekilde var olduğunda, ulusallığın bütün unsurlarını tek bir yönetim altında ve kendilerinden ayrı bir yönetim altında birleştirmek için ilk bakışta haklı görünen bir neden vardır. Bunun anlamı yalnızca şudur: Yönetim sorununa yönetilenler tarafından karar verilmesi gerekmektedir.

Liberal milliyetçilik, her şeyden önce, ilkeli bir milliyetçilik biçimidir. Bir ulusun çıkarlarını, diğer ulusların çıkarlarına aykırı biçimde savunmamaktadır. Bunun yerine, her bir ulusun ve her ulusun özgürlüğe ve kendi kaderini tayin hakkına sahip olduğunu ilan etmektedir. Bu anlamda, tüm uluslar eşittir. Bu durumda liberal milliyetçiliğin nihaî hedefi, bir egemen ulus-devletler dünyasının inşasıdır. Mazzini bu yüzden birleşik bir İtalya fikrini geliştirmek için gizli bir örgüt olan Genç İtalya'yı kurdu, ama aynı zamanda milliyetçi fikirlerin kıta boyunca yayılması umuduyla Genç Avrupa'yı da kurdu. Benzer biçimde, Versay Antlaşması'nın hazırlandığı Paris Barış Konferansı'nda, Woodrow Wilson, yalnızca Avrupa imparatorluklarının parçalanmasının ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmesinden dolayı değil, ama aynı zamanda Polonyalılar, Çekler, Yugoslavlar ve Macarların hepsinin, Amerikalıların halihazırda elde etmiş oldukları aynı siyasî bağımsızlık haklarına sahip olmaları gerektiğine inandığı için kendi kaderini belirleme ilkesini geliştirdi.

Kavram

Enternasyonalizm (Uluslararasıcılık)

Enternasyonalizm, ulus-ötesi veya küresel işbirliğine dayalı siyaset teorisi ya da pratiğidir. Enternasyonalizmin kökü insan doğasına ilişkin evrenselci varsayımların içinde bulunmaktadır ki bu varsayımlar enternasyonalizmi siyasal ulusalcılıkla çelişkili hale getirmektedir. Önemli enternasyonal gelenekler liberalizm ile sosyalizmden çıkarılmaktadır. Liberal enternasyonalizm bireyciliğe dayanmaktadır ve bireycilik de, insan haklarının ulusal egemenliğe dayalı hak taleplerinden 'daha yüksek' bir konumda oldukları biçimindeki varsayımla ifade edilmektedir. Sosyalist enternasyonalizm, ortak bir insanlığa ilişkin varsayımlarla desteklenen uluslararası sınıf dayanışmasına (proleter enternasyonalizmi) dair bir inanca dayalıdır. Feminizm ve Yeşil siyaset de özgün enternasyonalist pozisyonlar geliştirmiştir.

Bu bakış açısından milliyetçilik yalnızca siyasal özgürlüğü genişletmenin bir aracı değil, ama aynı zamanda barışçıl ve istikrarlı bir dünya düzeninin güvenceye alınmasını sağlayan bir mekanizmadır. Örneğin Wilson, Birinci Dünya Savaşı'nın, yayılmacılığın ve savaşa eğilimli olan otokratik ve militarist imparatorlukların hâkimiyetindeki bir 'eski düzenin' sonucu olduğuna inanmıştı. Ona göre, demokratik ulus-devletler, her durumda özleri yönünden barışçıl olacaktı, çünkü bunlar hem kültürel hem de siyasal birliğe sahip olduklarından, savaşı sürdürme ya da diğer uluslara boyun eğdirme güdüsünden yoksundular. Bu çerçevede milliyetçilik bir güvensizlik, şüphe ve rekabet kaynağı olarak görülmemektedir. Aksine, milliyetçilik her bir ulus içindeki birliği ve ulusal hak ve özelliklere karşılıklı saygı temelinde uluslar arasında kardeşliği geliştirmeye muktedir bir güçtür.

Bununla birlikte, liberalizmin, ulusun ötesine baktığı bir anlamı da bulunmaktadır. Bu bakış iki nedenle ortaya çıkmaktadır. İlk olarak, bireyciliğe (bkz. s. 243) bağlılık, liberallerin tüm insanların (ırk, inanç, toplumsal geçmiş ve milliyet gibi etmenlerden bağımsız olarak) eşit ahlakî değere sahip olduğuna inandıklarını ima etmektedir. Bu nedenle liberalizm, bireylerin her yerde aynı statüye ve yetkilere sahip olmaları dolayısıyla **evrenselciliği** destekler. Bu, günümüzde genellikle **insan hakları** kavramında ifade edilmektedir. Liberaller, bireyi ulusun üstüne yerleştirirken ulusal egemenliği ihlal etmeye yönelik bir temel oluşturmaktadırlar. Bu temel bir başka ülkenin yurttaşlarını kendi yönetimlerine karşı korumak için düzenlenmiş 'insanî müdahalelerde' (bkz. s. 622) çok açıktır. İkinci neden, liberallerin, egemen bir ulus-devletler dünyasının, bozularak uluslararası bir 'doğa durumu' haline dönüşebileceğinden korkmalarıdır. Sınırsız özgürlüğün, bireylerin birbirlerini istismar etmelerine ve köleleştirmelerine izin vermesi gibi, ulusal egemenlik de yayılmacılık ve fetih için bir örtü olarak kullanılabilir. Özgürlük her zaman yasalara tâbi olmak zorundadır ve bu zorunluluk bireyler ve uluslar için eşit derecede geçerlidir. Bunun sonucu olarak liberaller, Milletler Cemiyeti, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslar-üstü kurumlar tarafından gözetlenen bir uluslararası hukuk sistemi kurma kampanyalarının ön saflarında yer almışlardır. Bu görüşe göre, milliyetçilik ve enternasyonalizm rakip ya da birbirlerini karşılıklı dışlayan ilkeler değildir; bunun yerine liberal bir bakış açısından, enternasyonalizm milliyetçiliğe saygılı davranır.

Liberal milliyetçilik eleştirileri, iki kategoriye ayrılma eğilimindedir. İlk kategoride, liberal milliyetçiler naif ve romantik olmakla suçlanmaktadır. Liberal milliyetçiler milliyetçiliğin ilerlemeci ve özgürleştirici yüzünü görmektedir; onların milliyetçiliği hoşgörülü ve ussal bir milliyetçiliktir. Ancak, bunlar muhtemelen milliyetçiliğin daha karanlık yüzünü, yani, 'bizi' bir yabancı ve 'onlar'ı tehdit edici olarak ayrıştıran irrasyonel kabile bağlarını görmezden gelmektedir. Liberaller milliyetçiliği evrensel bir ilke olarak görmektedir, ama bunlar milliyetçiliğin duygusal gücünü daha az anlamaktadır. Bu duygusal güç, savaş zamanlarında insanları, kendi uluslarının davasının adaletinden neredeyse tümüyle bağımsız olarak, 'kendi' ülkeleri için savaşmaya, öldürmeye ve ölmeye ikna edebilmektedir. Bu tür bir duruş şu savunmada ifade edilmektedir: 'doğru ya da yanlış farketmez, bu benim ülkemdir.'

İkincisi, liberal milliyetçiliğin bir ulus-devletler dünyasının inşası biçimindeki hedefi, temelde yanlış yönlendirilmiş olabilir. Avrupa haritasının büyük bölümünün yeniden çizilmesinin dayanağı olan Wilsoncı milliyetçiliğin hatası, ulusların uygun ve ayrık coğrafî alanlarda yaşadığı ve devletlerin, bu alanlarla örtüşecek biçimde

Evrenselcilik: İnsanî kimliğin, her yerdeki insanlar tarafından paylaşılan ortak bir çekirdeği olduğuna ilişkin teoridir.

İnsan hakları: İnsanların insanî varlıklar olmaları sayesinde yetkili kılındıkları haklardır; evrensel ve temel haklardır (bkz. s. 504).

inşa edilebileceği varsayımıydı. Uygulamada, 'ulus-devlet' olarak adlandırılan devletlerin tümü bir dizi dilsel, dinsel, etnik ve bölgesel gruplardan oluşmaktadır ve bu gruplardan bazıları kendilerini 'ulus' olarak düşünebilmektedir. Bu durum şimdiye kadar hiçbir yerde, Versay'daki barış görüşmecilerinin 'Slavların ülkesi' olarak gördükleri eski Yugoslavya'da olduğundan daha açık biçimde görünmemiştir. Ancak gerçekte Yugoslavya etnik topluluklar, dinler, diller ve farklı tarihlere ilişkin yamalardan oluşuyordu. Dahası, 1990'ların başında Yugoslavya'nın dağılmasının gösterdiği gibi, kurucu cumhuriyetlerinin her birinin kendisi bir etnik yamaydı. Gerçekten de, Nazilerin ve daha da sonra Bosnalı Sırpların farkına vardıkları gibi, siyasal anlamda bütünleşmiş ve kültürel olarak homojen bir ulus-devleti gerçekleştirmenin tek kesin yolu bir **etnik temizlik** programıdır.

Muhafazakâr Milliyetçilik

Tarihsel olarak, muhafazakâr milliyetçilik liberal milliyetçilikten daha sonra gelişti. 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar, muhafazakâr siyasetçiler, milliyetçiliğe devrimci değilse bile yıkıcı bir inanç muamelesi yaptılar. Bununla birlikte, yüzyıl ilerledikçe, muhafazakârlık ile milliyetçilik arasındaki bağlantı giderek daha görünür hale geldi. Örneğin, Disraeli'nin 'Tek Ulus' idealinde, Bismarck'ın Alman milliyetçiliğini Prusya'nın genişleme davasına yardımcı olması için kullanmasında ve Çar III. Alexandr'ın pan-Slavcı milliyetçiliğini onaylamasında milliyetçilik görünür haldedir. Modern siyasette, milliyetçilik, muhafazakârların hepsi için olmasa bile çoğu için bir inanç meselesi haline gelmiştir. Bu durum Birleşik Krallık'ta, en açık biçimde Margaret Thatcher'ın 1982'deki Falkland Savaşı'nda alınan zaferle aşırı iftihar etmesiyle gösterildi ve bu durum, Muhafazakâr Sağ'ın '**Avrupa Kuşkuculuğu**'nda, özellikle de onun her daim öcüsü olan 'Federal Avrupa'yla olan ilişkisinde kökleşmiştir. ABD'de daha iddialı bir dış politikanın benimsenmesiyle benzer bir milliyetçilik biçimi yeniden ateşlendi; bu ateşi Ronald Reagan, Grenada'nın işgali'nde (1983) ve Libya'nın bombalanmasında (1986) ve George W. Bush, Afganistan'ın (2001) ve Irak'ın işgalinde (2003) yaktı.

Muhafazakâr milliyetçilik, evrensel kendi kaderini tayin etme hakkına ilişkin ilkeli milliyetçilikle daha az ve ulusal yurtseverlik duygusu içinde somutlaşan toplumsal uyum ve kamu düzeni vaadiyle daha fazla ilgilidir. Her şeyden önce, muhafazakârlar, ulusu, insanların kendileriyle aynı görüşlere, alışkanlıklara, yaşam tarzlarına ve görünümlere sahip olan insanlara yakınlık duymalarına ilişkin temel bir arzudan doğan organik bir varlık olarak

Etnik temizlik: 'Yabancı' insanların zorla sınırdışı edilmesi ya da ortadan kaldırılması; genellikle soykırımı örtülemek amacıyla kullanılır.

Avrupa kuşkuculuğu: Avrupa'nın daha fazla bütünleşmesine muhalefettir; genellikle AB'den çekilme dürtüsüne, yani Avrupa karşıtlığına kadar uzanmaz.

görmektedir. Kısacası, insanlar ulusal bir cemaate üyelik yoluyla güvenlik ve kimlik arayışındadır. Bu bakış açısından yurtsever sadakat ve ulus olma bilincinin kökü, büyük ölçüde, ortak bir geçmiş fikrinin içindedir ve dolayısıyla bu bakış, milliyetçiliği, tarih tarafından onaylanmış değer ve kurumların savunmasına dönüştürmektedir. Milliyetçilik böylece bir gelenekselcilik biçimi haline gelmektedir. Bu durum, muhafazakâr milliyetçiliğe belirgin bir şekilde nostaljik ve geçmişe dönük bir nitelik kazandırmaktadır. ABD'de bu geçmişe gidiş, Gezgin Babalar (*Pilgrim Fathers*), Bağımsızlık Savaşı, Philadelphia Sözleşmesi vb. konulara verilen önemle gerçekleştirilmektedir. Britanya milliyetçiliği ya da daha doğrusu İngiliz milliyetçiliği örneğinde, ulusal yurtseverlik, monarşi kurumuyla yakından ilişkili sembollerden yararlanmaktadır. Birleşik Krallık'ın millî marşı, Tanrı Kraliçe'yi Korusun şeklindedir ve Kraliyet Ailesi, Ateşkes Günü gibi ulusal kutlamalarda ve Parlamento'nun açılışı gibi devlet törenlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Kavram

Yurtseverlik/ Vatanseverlik

Yurtseverlik ('baba toprağı' anlamına gelen Latince *patria* sözcüğünden gelmektedir) kişinin ulusuna karşı hissettiği bir duygu, psikolojik bir bağlılıktır ('birinin ülkesine karşı duyduğu bir sevgi'dir). 'Milliyetçilik' ve 'yurtseverlik' terimleri çoğu zaman karıştırılmaktadır. Milliyetçilik doktrinsel bir niteliğe sahiptir ve ulusun bir şekilde siyasal örgütlenmenin temel ilkesi olduğu inancını şekillendirir. Yurtseverlik, bu inanca duygusal temel sağlar. Bu nedenle yurtseverlik, her türlü milliyetçiliğin temelini oluşturur; örneğin, en azından belli bir ölçüde yurtsever bağlılığa sahip olmadan siyasî bağımsızlık talep eden ulusal bir grubun varlığını düşünmek güçtür.

Muhafazakâr milliyetçilik, ulus-inşa sürecinde olanlardan daha çok yerleşik ulus-devletlerde gelişme eğilimindedir. Bu milliyetçilik türü genellikle, ulusun içerden ya da dışarıdan bir şekilde tehdit altında olduğu algısından esinlenmektedir. Geleneksel 'içerideki düşman,' sınıf çatışması ve nihayetindeki toplumsal devrim tehlikesi olmuştur. Muhafazakârlar bu yönden milliyetçiliği sosyalizme karşı panzehir olarak görmüşlerdir: Yurtsever bağlılıklar sınıf dayanışmasından daha güçlü olduğunda, işçi sınıfı etkin bir biçimde ulusla bütünleşmiş olmaktadır. Dolayısıyla ulusal birlik çağrısı ve gurur içermeyen yurtseverliğin uygar bir erdem olduğuna ilişkin inanç, muhafazakâr düşüncede tekrarlanan temalardır.

Muhafazakâr bir bakış açısından, ulusal kimliği tehdit eden 'dış düşmanlar' arasında göç ve uluslar-üstücülük bulunmaktadır. Bu görüşe göre göç bir tehdit oluşturmaktadır, çünkü yerleşik bir ulusal kültürü ve etnik kimliği zayıflatma, dolayısıyla düşmanlık ve çatışmayı kışkırtma eğilimindedir. 1960'larda, Enoch Powell, İngiliz Milletler Topluluğu'na üye ülkelerden Birleşik Krallık'a daha fazla göçün, ırkçı çatışma ve şiddete yol açacağı uyarısında bulunarak bu korkuyu dile getirmiş oldu. Benzer bir tema, 1979'da, Birleşik Krallık'ın göçmenler tarafından 'batırılma' tehlikesi içinde olduğundan söz eden Margaret Thatcher tarafından ele alındı. Britanya Ulusal Cephesi, Le

Kavram

Irkçılık, Irksalcılık

Irkçılık ve ırksalcılık terimleri birbirinin yerine kullanılmaktadır. Irkçılık, insanlığın biyolojik olarak farklı ırklara (çok az bilimsel dayanağı olan ya da hiç olmayan bir kavram) bölünmüş olduğu fikrinden siyasal ya da toplumsal çıkarımlarda bulunan herhangi bir inanç veya doktrini ifade etmektedir. Irkçı teoriler, bu nedenle, insanlar arasındaki kültürel, entelektüel ve ahlakî farklılıkların, güya daha temel nitelik taşıyan genetik farklılıklardan türedikleri varsayımına dayanmaktadır. Siyasal yönden ırkçılık, ırk ayrımcılığına (*apartheid*) yönelik çağrılarda ve 'kan' üstünlüğüne ve aşağılığına ilişkin doktrinlerde (Aryanizm ve anti-Semitizm) belirgindir.

Pen'in Fransa'daki Ulusal Cephesi ve Avusturya'daki Özgürlük Partisi ile Danimarka Halk Partisi gibi aşırı sağcı gruplar tarafından yürütülen göçmenlik karşıtı kampanyalar, ilhamlarını muhafazakâr milliyetçilikten almaktadır. Aynı şekilde, ulusal kimlik ve onunla birlikte güvenlik ve aidiyet kaynağımız, uluslar-üstü organların artışı ve kültürün küreselleşmesi tarafından tehdit edilmektedir. Birleşik Krallık'ta ve diğer AB üyesi devletlerde, yegâne bir Avrupa para birimine karşı direniş, sadece iktisadî egemenliğin kaybına ilişkin kaygıları değil, ama aynı zamanda ulusal bir paranın özgün bir ulusal kimliğin sürdürülmesi için yaşamsal önemde olduğuna ilişkin bir inancı da yansıtmaktadır. Muhafazakâr milliyetçilik, askerî maceracılık ve genişlemeyle ilişkilendirilmiş olmasına rağmen, özgün niteliği içe dönük ve ayrılıkçı olmasıdır. Eğer muhafazakâr yönetimler dış politikayı kamusal coşkunluğu besleyecek bir araç olarak kullanmışlarsa, bunun nedeni muhafazakâr milliyetçiliğin bıkmadan usanmadan saldırgan ya da zımni biçimde militarist olmasından çok, siyasal bir fırsatçılık eylemi olmasıdır. Bu durum muhafazakâr milliyetçiliğin, özü gereği, bir seçkinler tarafından yönlendirilme biçimi ya da yönetici sınıf ideolojisi olduğu yönündeki eleştirilere yol açmaktadır. Bu bakış açısından, 'ulus,' siyasal liderler ve yönetici seçkinler tarafından rızayı elde etme ya da siyasal edilgenliğin mühendisliğini yapma amacıyla icat edilmiştir ve kesinlikle onlar tarafından tanımlanmıştır. Kabaca ifade edilirse tüm yönetimler sorun içinde kaldıklarında 'milliyetçilik kartı'nı oynamaktadır. Ancak, daha ciddî bir muhafazakâr milliyetçilik eleştirisi, hoşgörüsüzlüğü ve bağnazlığı teşvik ettiği biçimindeki eleştiridir. Ayrılıkçı milliyetçilik, dar bir kültürel ulus kavramına, yani bir ulusun, genel anlamda genişlemiş bir aileye benzeyen dışlayıcı bir etnik cemaat olduğu inancına dayanmaktadır. Bu nedenle ulusun üyeleri olanlarla ve ona yabancı olanlar arasında çok net bir çizgi çizilmektedir. Muhafazakârlar, kültürel saflığın ve yerleşik geleneklerin sürdürülmesinde ısrar ederek göçmenleri veya genel olarak yabancıları bir tehdit olarak gösterebilir ve böylece ırkçılık ve yabancı düşmanlığını teşvik edebilir veya en azından meşrulaştırabilir.

Yayılmacı Milliyetçilik

Milliyetçiliğin üçüncü biçimi saldırgan, militarist ve yayılmacı bir niteliğe sahiptir. Bu milliyetçilik biçimi, birçok yönden, liberal milliyetçiliğin özü

olan eşit haklara ve kendi kaderini belirleme hakkına yönelik ilkeli inancın antitezidir. Milliyetçiliğin saldırgan yüzü, ilk olarak 19. Yüzyıl'ın sonlarında, Avrupalı güçlerin, ulusal şan ve 'güneşteki yerleri' adına 'Afrika için kapışmaktan' keyif almaya başladıklarında ortaya çıktı. 19. Yüzyıl Avrupa emperyalizmi (bkz. s. 627) önceki dönemlerin sömürgeci yayılmacılığından şu yönüyle farklılaşıyordu: 19. Yüzyıl Avrupa emperyalizmi, ulusal saygınlığının bir imparatorluğun mal varlığıyla ilişkilendirildiği bir halkçı milliyetçilik iklimi tarafından körükleniyordu ve her sömürgeci zafer, halk coşkusu ya da **aşırı milliyetçilik (*jingoism*)** gösterileriyle selamlanıyordu. 20. Yüzyıl'ın her iki dünya savaşı da büyük ölçüde bu yayılmacı milliyetçilik biçiminden kaynaklandı. Uzun süren bir silahlanma yarışı ve bunun devamındaki uluslararası krizlerin ardından 1914 Ağustosu'nda Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde fetih ve askerî ihtişam beklentisi, Avrupa'nın tüm büyük başkentlerinde buna hazırlıksız olan halkı sevinmeye tahrik etti. İkinci Dünya Savaşı, büyük ölçüde Japonya, İtalya ve Almanya'nın izlediği, milliyetçilikten esinlenen emperyalist yayılma programlarının bir sonucuydu. Bu milliyetçilik biçiminin Avrupa'daki en yıkıcı modern örneği, 1990'ların başında Yugoslavya'nın dağılmasının ardından Bosnalı Sırpların 'Büyük Sırbistan'ı inşa etme arayışıydı.

Kavram

Yahudi Düşmanlığı (Anti-Semitizm)

'Semitler,' geleneksel olarak, Nuh'un oğlu olan Shem'in altsoylarıdır. Orta Doğu halklarının çoğunu içermektedirler. Anti-Semitizm özellikle Yahudilere karşı önyargı veya nefrettir. En eski biçiminde, *dinî* anti-Semitizm, Hıristiyanların Yahudilere karşı düşmanlıklarını ifade ediyordu. Bu düşmanlık Hıristiyanların, Yahudilerin İsa'nın katledilmesinde yardım ve yataklık ettiklerine ilişkin iddialarına ve Yahudilerin, İsa'nın Tanrı'nın oğlu olduğunu kabul etmeyi reddetmelerine dayanıyordu. İktisadî anti-Semitizm, Orta Çağ'dan itibaren gelişti ve Yahudilerin tefeci ve tüccar olma yeteneklerinden duyulan hoşnutsuzluğu ifade etti. *Irkçı* anti-Semitizm 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren gelişti ve Yahudi halklarını özünde kötü ve yıkıcı olmalarından dolayı suçladı.

Bu tür milliyetçiliğin en uç biçimi, yoğun ve hatta histerik bir milliyetçi coşku duygusundan doğmaktadır ve söz konusu milliyetçilik, kimi zaman, sağcı Fransız Eylemi hareketinin lideri Fransız milliyetçisi Charles Maurras (1868–1952) tarafından icat edilen 'tümleyici milliyetçilik' biçiminde ifade edilmektedir. Maurras'ın siyasetinin temel önemdeki öğesi, ulusun ezici önemde olduğuna ilişkin savıydı: Ulus her şeydir ve birey hiçbir şeydir. Bu nedenle ulus, herhangi bir tekil bireyin yaşamının ötesinde bir var oluşa ve anlama sahiptir ve bireysel var oluş, sadece ulusun birliğine ve hayatta kalmasına adandığında anlama sahiptir. Bu tür bir fanatik yurtseverlik, milliyetçiliğin, kendileri için gurur ve öz-saygının yeniden kazanılabilmesini olanaklı kılan bir araç haline geldiği, yabancılaşmış, soyutlanmış ve güçsüz kişiler için özellikle güçlü bir cazibeye sahiptir. Ancak tümleyici milliyetçilik, milliyetçilik ve demokrasi arasında daha önceden kurulmuş

Aşırı milliyetçilik (*jingoism*): Askerî yayılma ya da emperyalist fetihle tahrik edilen bir halk coşkusu ve kutlama havası.

olan bağı kırmaktadır. 'Tümleyici' bir ulus, gönüllü siyasal bağlılıklardan çok, ilkel sadakatlerle birbirine bağlanmış dışlayıcı bir etnik cemaattir. Ulusal birlik, özgür tartışmayı ve iktidar için açık ve rekabetçi bir mücadeleyi gerekli kılmamaktadır; tek, yüce bir lidere disiplin ve itaati gerektirmektedir. Bu anlayış Maurras'ı demokrasiyi bir zayıflık ve yolsuzluk kaynağı olarak resmetmeye ve bunun yerine monarşik mutlakıyetçiliğin yeniden kurulması çağrısını yapmaya yöneltti.

Bu militan ve yoğun milliyetçilik biçimi, değişmez biçimde şovenist inanç ve doktrinlerle ilişkilidir. Napoléon'a ve Fransa davasına fanatik adanmışlığıyla dikkat çeken Nicolas Chauvin'in isminden türeyen şovenizm (*chauvinism*) kendi grubunun ya da halkının üstünlüğüne veya hâkimiyetine duyulan irrasyonel bir inançtır. Dolayısıyla, ulusal şovenizm, ulusların belirli özellikler ile niteliklere ve dolayısıyla çok farklı kaderlere sahip oldukları inancının lehine olmak üzere tüm ulusların eşit olduğu fikrini reddetmektedir. Bazı ülkeler yönetmeye uygundur; diğerleri yönetilmeye uygundur. Bu milliyetçilik biçimi genel olarak etnik ya da ırksal üstünlük doktrinleri yoluyla ifade edilmekte ve bu yolla milliyetçilik ile ırkçılığı kaynaştırmaktadır. Şovenistin kendi ulusu, eşsiz ve özel; bir biçimde 'seçilmiş bir halk' olarak görülmektedir. Fichte ve Jahn (1783–1830) gibi erken dönem Alman milliyetçileri için, sadece Almanlar gerçek bir Volk (organik bir halk) idi. Yalnızca Almanlar kan saflığını korudular ve dillerini kirletmekten kaçındılar. Maurras'a göre ise, Fransa benzersiz bir mucizeydi, tüm Hıristiyanlık erdemlerinin ve klasik erdemlerin bir deposuydu.

Bununla birlikte, bu tür bir milliyetçilikte daha az önemli olmayan bir başka şey, bir tehdit ya da düşman olarak başka ulus ya da ırk imajıdır. Düşman karşısında, ulus, bir tür 'negatif bütünleşme' gerçekleştirerek bir araya gelir ve kendi kimliğine ve önemine dair yoğunlaşmış bir his kazanır. Böylece şovenist milliyetçilik 'onlar' ve 'biz' arasında açık bir ayrım kurar. 'Biz' duygusunun pekiştirilebilmesi için alay ya da nefret edilecek 'onlar'ın olması zorunludur. Dünya bu yüzden, genellikle ırksal kategoriler aracılığıyla, 'grup içindekiler' ve 'grup dışındakiler'e bölünmüştür. 'Grup dışındakiler,' 'grup içindekiler'in maruz kaldığı bütün talihsizliklerin ve hayal kırıklıklarının günah keçisi gibi hareket eder. Bu durum en canlı biçimde Alman Nazizminin temeli olan ölümcül nitelikli anti-Semitizmde gösterildi. Hitler, *Kavgam* (*Mein Kampf*, [1925] 1969) adlı eserinde, tarihi, sırasıyla aydınlığı ve karanlığı ya da iyiyi ve kötüyü temsil eden Aryan ırkı ile Yahudi ırkı arasındaki bir Manişizm mücadelesi olarak tasvir etti.

Yayılmacı milliyetçiliğin tekrarlanan teması, ulusal yeniden doğuş veya yeniden yaratılış fikridir. Bu milliyetçilik biçimi, genellikle geçmişteki büyüklük ya da ulusal görkem mitoslarına dayanmaktadır. Mussolini ve İtalyan Faşistleri emperyalist Roma günlerine özlem duyuyordu. Alman Nazileri rejimlerini 'Üçüncü Reich' (Cumhuriyet) olarak tasvir ederken, hem Bismarck'ın 'İkinci Reich'ı, hem de Charlemagne'ın Kutsal Roma İmparatorluğu'ndan, yani 'Bi-

rinci Reich' hakkında konuşmuş oluyordu. Bu tür mitoslar, yayılmacı milliyetçiliğe açıkça geçmişe dönük bir nitelik kazandırır, ama bunlar aynı zamanda geleceğe de bakmaktadır, çünkü ulusun kaderini belirlemektedir. Milliyetçilik eğer büyüklüğü yeniden tesis etmenin ve ulusal görkemi yeniden kazanmanın bir aracıysa, değişmez biçimde, militarist ve yayılmacı bir niteliğe sahiptir. Kısacası, savaş ulusun sınav zeminidir. Tümleyici milliyetçiliğin odağında genellikle bir imparatorluk projesi yatmaktadır: bir yayılma arayışı ya da bir sömürge arayışı. Bu durum **pan-milliyetçilik** biçimlerinde görülebilmektedir. Gerçekten de bunun en çok bilinen örneği, yine, Nazi Almanyası'dır. Hitler'in yazıları, üç aşamalı bir yayılma programının haritasını çizdi. İlk olarak, Naziler Avusturya, Çekoslovakya ve Polonya'da etnik Almanları, genişlemiş bir Reich içinde bir araya getirerek 'Daha Büyük bir Almanya' kurmaya çalıştılar. İkinci olarak, Almanların hâkimiyetinde Rusya'ya kadar uzanan bir imparatorluk kurarak *Lebensraum* (yaşam alanı) elde etmeyi amaçladılar. Üçüncü olarak, Hitler nihayetinde Aryan olan bir dünyanın hâkimiyetini hayal ediyordu.

Kavram

Sömürgecilik

Sömürgecilik, yabancı bir toprak üzerinde kontrol kurma ve onu bir 'sömürge'ye dönüştürme teori veya pratiğidir. Bu nedenle sömürgecilik özel bir emperyalizm (bkz. s. 627) biçimidir. Sömürgecilik genellikle yerleşimle ve iktisadî hâkimiyetle ayırt edilir. Afrika ve Güneydoğu Asya'da genelde uygulandığı biçimiyle, sömürge yönetimi, 'ana ülke'den gelen yerleşik bir topluluk tarafından kullanılıyordu. Bunun tersine *yeni-sömürgecilik* esasen, sermayenin, gelişmiş bir ülkeden daha az gelişmiş bir ülkeye ihracına dayanan ekonomik bir olgudur (Örneğin Latin Amerika'da, 'ABD doları emperyalizmi' olarak adlandırılan sömürgecilik).

Sömürgecilik Karşıtı ve Sömürgecilik Sonrası Milliyetçilik

Gelişmekte olan dünya, hepsi de bir şekilde sömürgeci yönetime karşı mücadeleden ilham almış çeşitli milliyetçilik biçimleri doğurmuştur. Bu milliyetçilik biçiminin ironisi, Avrupa'da 'ulus-inşası' süreci yoluyla ilk başta geliştirilen doktrinleri ve ilkeleri, Avrupalı güçlerin kendilerine karşı döndürmüş olmasıdır. Bir başka deyişle sömürgecilik, milliyetçiliği, küresel anlamı olan siyasal bir inanca dönüştürmeyi başardı. Milliyetçilik, Afrika ve Asya'da, 'ulusal kurtuluş' arzusunun biçimlendirdiği bir ulus olma duygusunun pekişmesine yardımcı oldu. Aslında, 20. Yüzyıl boyunca, dünya siyasal coğrafyasının çoğu, sömürgecilik karşıtlığıyla dönüştürülmüştü. İki savaş arası dönemde yayılan bağımsızlık hareketleri, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasının ardından yeni bir ivme kazandı. Aşırı gerilmiş Britanya, Fransa, Hollanda ve Portekiz imparatorlukları yükselen milliyetçilik karşısında parçalandılar.

Pan-milliyetçilik: Benzeşmeyen bir halkı ya yayılmacılık aracılığıyla ya da siyasal dayanışma yoluyla birleştirmeye adanmış bir milliyetçilik tarzıdır ('pan' tüm ya da her bir demektir).

Hindistan'a İkinci Dünya Savaşı sırasında bağımsızlık sözü verilmişti ki bu ba-

ğımsızlık, nihayetinde 1947 yılında bahşedildi. Çin, işgalci Japonlara karşı sekiz yıllık bir savaş yaptıktan sonra ancak 1949 komünist devriminin ardından asıl birliğini ve bağımsızlığını elde etti. Bir Endonezya cumhuriyeti, Hollanda'ya karşı yapılan üç yıllık bir savaştan sonra 1949'da ilan edildi. Bir askerî ayaklanma, 1954'te Fransızları Vietnam'dan çekilmeye zorladı, ancak ABD'ye karşı 14 yıl daha süren bir savaştan sonra, Kuzey ve Güney Vietnam'ın birleştiği 1975 yılına kadar nihaî kurtuluş gerçekleştirilemedi. Güneydoğu Asya'daki milliyetçi mücadeleler Afrika'daki benzer hareketlere ve Gana'da Nkrumah, Nijerya'da Doktor Azikiwe, Tanganika'da (daha sonraları Tanzanya) Julius Nyerere ve Nyasaland'da (daha sonraları Malavi) Hastings Banda gibi kişilerin liderliği altında ortaya çıkan kurtuluş hareketlerine ilham verdi. Afrika'daki sömürgesizleşmenin temposu, 1950'lerin sonlarından itibaren hız kazandı. Nijerya 1960'ta Birleşik Krallık'tan bağımsızlık kazandı ve Fransızlara karşı uzun süren bir savaştan sonra Cezayir 1962'de bağımsızlık kazandı. Kenya, 1963'te bağımsız oldu, aynı şeyi bir sonraki yıl Tanzanya ve Malavi yaptı. Afrika'nın son kalan kolonisi Güney-Batı Afrika, 1990 yılında, sonunda, bağımsız Namibya oldu.

Sömürgecilik karşıtlığının erken dönemdeki biçimleri ağırlıklı olarak 'klasik' Avrupa milliyetçiliğine dayanmaktadır ve ulusal kendi kaderini belirleme hakkı fikrinden esinlenmektedir. Ancak, ortaya çıkan Afrikalı ve Asyalı uluslar, 19. Yüzyıl'ın yeni oluşturulmuş Avrupa devletlerinden oldukça farklı bir konumdaydılar. Afrika ve Asya ulusları için siyasal bağımsızlık arayışı, toplumsal kalkınma ve sanayileşmiş Avrupa devletleri ile ABD'ye tâbiyetlerini sona erdirme arzusuyla ayrılmaz biçimde ilişkiliydi. Bu nedenle 'ulusal kurtuluş' hedefi, siyasal bir boyut kadar iktisadî bir boyuta da sahipti. Bu saptama, sömürgecilik karşıtı hareketlerin, milliyetçi tutkularını ifade etmede kullanacakları bir araç olarak genelde neden liberalizme değil ama sosyalizme, özellikle de Marksizm-Leninizme bel bağladıklarını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Yüzeysel olarak bakıldığında milliyetçilik ile sosyalizm birbiriyle bağdaşmaz siyasal inançlar gibi görünmektedir. Sosyalistler, insanlığı tek bir bütün olarak gördüklerinden ve insanlığın ayrı uluslara bölünmesinin sadece güvensizliği ve düşmanlığı beslediğini savunduklarından, geleneksel olarak enternasyonalizmi vaaz etmişlerdir. Özellikle Marksistler, sınıf dayanışması bağlarının, milliyet bağlantılarından daha güçlü ve daha gerçek olduğunu ya da Marx'ın *Komünist Manifesto*'da ([1848] 1967) ortaya koyduğu gibi 'çalışan işçilerin ülkesinin olmadığını' vurgulamışlardır.

Sosyalizmin gelişmekte olan dünyaya çekici gelmesi, içerdiği cemaat ve işbirliği değerlerinin geleneksel, sanayi öncesi toplumların kültürlerinde derinden yerleşik olması olgusuna dayanıyordu. Bu anlamda, milliyetçilik ve sosyalizm hem toplumsal dayanışmayı, hem de kolektif eylemi vurguladıklarından ilişkilidir. Bu ölçüte göre milliyetçilik sadece daha zayıf bir sosyalizm biçimi olabilir; milliyetçilik 'toplumsallık' ilkesini ulusa uygula-

maktadır, sosyalizm ise toplumsallık ilkesini insanlığın tümünü kapsayacak biçimde genişletmektedir. Daha spesifik olarak sosyalizm ve özellikle Marksizm bir eşitsizlik ve sömürü analizi sağlamaktadır ki bu analiz yoluyla sömürgecilik deneyiminin anlaşılabilmesi ve sömürgeci yönetime meydan okunması mümkün olmaktaydı. Ezilen ve sömürülen proletaryanın, kapitalizmin devrimci yöntemle alaşağı edilmesi sayesinde kurtuluşu gerçekleştirebileceğini görmesinde olduğu gibi, gelişmekte olan dünya milliyetçileri de, aynı şekilde, 'silahlı mücadeleyi' hem siyasal, hem de iktisadî özgürleşmeyi gerçekleştirmenin ve böylece siyasal bağımsızlık ve toplumsal devrim hedeflerini birbirleriyle kaynaştırmanın bir aracı olarak gördüler. Çin, Kuzey Kore, Vietnam ve Kamboçya gibi ülkelerde, sömürge karşıtı hareketler Marksizm-Leninizmi açık biçimde benimsediler. İktidarı ele geçirdikten sonra Sovyet tarzı planlı ekonomiler yaratarak yabancı mal varlıklarına el koymaya ve ekonomik kaynakları millîleştirmeye yöneldiler. Afrika ve Orta Doğu devletleri, daha az ideolojik olan bir milliyetçi sosyalizm biçimi geliştirdiler ve bu biçim örneğin Cezayir, Libya, Zambiya, Irak ve Güney Yemen'de uygulandı. Bu ülkelerde ilan edilen 'sosyalizm,' genellikle, öncülüğü, alışılagelen biçimde, güçlü bir 'karizmatik' lider tarafından yapılan birleştirici bir ulusal davaya ya da çıkara yönelik bir çağrı biçimini aldı.

Ancak, gelişmekte olan dünyadaki milliyetçiler, milliyetçiliklerini Batı'dan ödünç alınan bir sosyalizm ya da Marksizm diliyle ifade etmekten her zaman hoşnut olmamışlardır. Özellikle 1970'lerden beridir, Marksizm-Leninizm, köktendincilik (dinsel köktencilik) (bkz. s. 96) biçimleriyle ve özellikle de İslami köktendincilikle sıklıkla yer değiştirmiştir. Bu durum, gelişmekte olan dünyaya, özellikle Batılı olmayan, ama aslında bir Batı karşıtı ses vermiştir. İslam, en azından teoride, 'İslami bir ulus' içinde, 'İslamiyet yolunu' ve Peygamber Muhammed'in öğretilerini kabul eden herkesi birleştiren ulus-ötesi bir siyasal kimlik geliştirmeye çalışmaktadır. Ancak Ayetullah Humeyni'yi (1900–89) iktidara getiren 1979 İran Devrimi İslami köktenciliğin, ulusal ve ruhsal bir yenilenme itikadı olarak potansiyelini ispatladı. Bir 'İslam cumhuriyeti'nin kurulması, İran'ı genel olarak Batı materyalizminin ve özel olarak da 'Büyük Şeytan'ın (ABD) bozucu etkisinden, Şeriat'ta ya da tanrısal İslami hukukta somutlaşan geleneksel değerlere ve ilkelere bir dönüş yaparak arındırma amacıyla tasarlanmıştı. Bununla birlikte, İslam milliyetçiliği hiçbir şekilde bütünleşmiş bir niteliğe sahip değildir. Örneğin Sudan ve Pakistan'da, İslamiyet esas itibarıyla yönetici seçkinlerin iktidarını sağlamlaştırmak için bir devlet yönetim aracı olarak kullanılmıştır.

ULUS-DEVLETİN BİR GELECEĞİ VAR MIDIR?

20. Yüzyıl'ın son onyıllarından beri, milliyetçilik çağının sona erdiğini ilan etmek moda haline gelmiştir. Bunun nedeni milliyetçiliğin yerini 'daha

Kavram

Ulus-Devlet

Ulus-devlet siyasal bir örgütlenme biçimi ve siyasal bir idealdir. Siyasal bir örgütlenme biçimi olarak ulus-devlet, örtüşen yurttaşlık ve milliyet bağları ile birbirine bağlanmış özerk bir siyasal cemaattir. Siyasal bir ideal olarak ulus-devlet, Mazzini'nin şu hedefinde dile getirilen bir ilke ya da ideal tiptir (bkz. s. 49): 'Her ulus bir devlet, bütün ulus için sadece tek devlet.' Bu itibarla, ulus-devlet ilkesi, ulusların 'doğal' siyasal cemaatler olduğu inancını somutlaştırmaktadır. Liberallerin ve sosyalistlerin çoğu için, ulus-devlet büyük ölçüde yurttaşlık sadakati ve bağlılıklarınının sonucu olarak şekillenmektedir. Muhafazakârlar ve bütünleştirici milliyetçilere göre ulus-devlet etnik veya organik birliğe dayanmaktadır.

yüksek' kozmopolitik bağlılıkların alması değil, görevinin tamamlanmış olmasıydı: Dünya, ulus-devletler dünyası haline gelmişti. Aslında ulus, meşru olan tek siyasal yönetim birimi olarak kabul edilmişti. Kuşkusuz, dünya, 1789'dan beri milliyetçi hatlar üzerinde temelli olarak yeniden biçimlendirilmişti. Birleşmiş Milletler'in 2011 yılında tam üye olarak kabul edilen 193 devletinden, 1910 yılında sadece 15'i vardı. 20. Yüzyıl'a kadar dünya halklarının çoğu, hâlâ Avrupa imparatorluklarından birine sömürge olarak tâbiydi. Orta Doğu ve Afrika'da mevcut 72 devletin yalnızca 3'ü 1910'dan önce de vardı ve 1959'dan bu yana 108'den fazla devlet oluştu. Bu değişiklikler büyük ölçüde ulusal bağımsızlık arayışıyla körüklenmiştir ve bu yeni devletler her zaman ulus-devlet mantosu giymişlerdir.

Tarih şüphesiz ulus-devletin tarafındaymış gibi görünmektedir. 20. Yüzyıl'ın üç büyük jeopolitik kargaşasının (Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı ve Doğu Avrupa'da komünizmin çöküşü) her biri, siyasal bir örgütlenme ilkesi olarak ulus kavramına önemli bir itici güç kazandırdı. 1991'den bu yana, yalnızca Avrupa'da en az 22 yeni devlet kurulmuştur (bunların 15'i SSCB'nin dağılmasının bir sonucu olarak kurulmuştur) ve bunların hepsi de ulus-devlet olduklarını iddia etmişlerdir. Ulus-devletin büyük gücü, hem kültürel kaynaşma hem de siyasal birlik beklentisi sunmasıdır. Ortak bir kültürel ya da etnik kimliği paylaşan bir halk, kendi kendini yönetme hakkı kazandığında, cemaat ve yurttaşlık örtüşür. Bu yüzden milliyetçiler, bağımsız ulus-devletler dünyası yaratmış olan güçlerin doğal ve karşı konulmaz olduklarına ve başka hiçbir toplumsal grubun anlamlı bir siyasal cemaat oluşturamayacağına inanmaktadır. Bunlar ulus-devletin nihaî olarak yaşayabilir tek siyasal birim olduğuna inanmaktadır. Bu görüş, örneğin, Avrupa Birliği gibi uluslar-üstü organların, hiçbir zaman ulusal yönetimlerin meşruiyet oluşturma ve halkın bağlılığına hükmetme yeteneğiyle rekabet edemeyeceklerini ima etmektedir. Bu nedenle, Avrupa bütünleşme sürecine belirgin sınırlar getirilmelidir çünkü farklı dilleri, kültürleri ve tarihleri olan insanlar, kendilerini asla birleşik bir siyasal topluluğun üyeleri olarak düşünemeyeceklerdir.

Bununla birlikte ulus-devlet ilkesi en geniş desteğini elde ettiği sırada onu gereksiz hale getirme tehdidinde bulunan başka bazı çok güçlü tehditler de ortaya çıkmıştır. İç baskıların ve dış tehditlerin bir bileşimi, yaygın biçim-

Uluslar 'Doğal' Cemaatler midir?

Milliyetçilik iki temel varsayıma dayanmaktadır: Bunlardan birincisi, insanlığın doğal olarak farklı uluslara bölünmüş olduğu varsayımı, ikincisi ise ulusun en uygun ve muhtemelen tek meşru siyasal yönetim birimi olduğu varsayımıdır. Bu nedenledir ki milliyetçiler, mümkün olan her yerde, devletin sınırlarını ulusun sınırları ile aynı hizaya getirmek için çaba sarf etmişlerdir. Ama insanlık, farklı uluslara 'doğal olarak' mı bölünmüştür? Ayrıca ulusal cemaatlerin neden bu özel, gerçekte benzersiz siyasal statüye uyum sağlamaları gereksin?

EVET

'Doğal' cemaatler. İlkellikle ilgilenen akademisyenlere göre, ulusal kimlik tarihsel olarak gömülüdür: Ulusların kökü, devlet olmayı ya da bağımsızlık arayışını çok fazla önceleyebilen ortak bir kültürel mirasta ve dilde bulunmaktadır (Smith, 1986). Bu görüşe göre, uluslar daha basit etnik topluluklardan organik biçimde evrilmektedir. Bu evrilme insanların doğaları gereği grup yönelimli oldukları olgusunu yansıtmaktadır: İnsanlar kendilerine benzeyen başkalarına doğru çekilmektedir, çünkü benzer kültürel özellikleri paylaşmaktadırlar. Ulusal kimlik, her şeyden önce, toprağa aidiyete ilişkin bir duygu ile genellikle ortak bir dil tarafından kolaylaştırılmış paylaşılan bir yaşam tarzının birleşimi yoluyla akrabalık bağlarına benzeyen derin duygusal bağlılıklar yaratarak pekişmektedir.

Demokrasi için araç. Ulus, ancak milliyetçilik doktrini sayesinde, ulusların kendi kaderini tayin etmesi ilkesi içinde şekillenmiş bir kavram olan ideal öz-yönetim birimi olarak görüldüğünde siyasal bir nitelik kazandı. Milliyetçilik ile demokrasi bu yüzden el ele gitmektedirler. Birbirlerine ulusal dayanışma bağı ile bağlı olan insanlar, ortak yurttaşlık bağlılıklarını benimsemeye ve toplumlarının yaşamına tam olarak katılmaya teşvik edilmektedir. Dahası, demokratik uluslar, azınlık gruplarının farklı kimliklerine saygı gösterebilecek yetenekte kapsayıcı ve hoşgörülüdür. Bu yüzden milliyet, etnik kimlik ve din gibi diğer kişisel kimlik kaynaklarını bastırmamaktadır.

Ulusal taraflılığın yararları. Milliyetçilik, kaçınılmaz olarak, kişinin 'kendi' halkının ihtiyaç ve çıkarlarını diğer halkların çıkarları karşısında tercih etme eğilimini, yani taraflılığı ima etmektedir. Cemaatçi teorisyenlerin iddia ettiği gibi, bu durum, ahlakın evde başladığı gerçeğini yansıtmaktadır. Bu bakış açısına göre, ahlak, sadece yerel temelli olduğunda, ait olduğumuz ve yaşamlarımızı ve değerlerimizi şekillendiren cemaatlerde yerleşik olduğunda anlam kazanmaktadır. Ulusal taraflılık bu yüzden, en iyi bildiğimiz kişilere, özellikle de ailelerimize ve yakın dostlarımıza ahlakî öncelik vermeye ilişkin neredeyse evrensel geçerliliği olan bir eğilimin uzantısıdır. Ayrıca ulusal taraflılık, 'yabancılar' için ahlakî bir kaygı duymayı engellememektedir, çünkü bu tür bir engellemenin bir nedeni bulunmamaktadır.

HAYIR

'Keşfedilen' cemaatler. Uluslar doğal veya organik varlıklar olmaktan çok, az ya da çok siyasal yapılardır. Uluslar şu anlamda kesinlikle 'hayâlî cemaatlerdir': İnsanlar, yaşamları boyunca, bir ulusal kimliği paylaştıkları varsayılan kişilerin sadece küçücük bir oranıyla karşılaşmaktadır (Anderson, 1983). Marksistler ve diğerleri daha ileri gitmekte ve yönetici grup ya da seçkinler grubunun işçi sınıfını ve genelde dezavantajlı olanları, mevcut iktidar yapısına bağlamak amacıyla 'milliyetçiliği' icat etmiş olduğunu ileri sürmektedir (Hobsbawm, 1983). Bu yüzden ulusal marşlar, ulusal bayraklar ve ulusal mitoslar ile efsaneler, bir ideolojik yönlendirme biçimi olmaktan çok az farklıdırlar.

'Oyulmuş' uluslar. Ulusun anlamlı bir siyasal birim ve demokrasi ile yurttaşlığın temeli olduğu günler geride kalmıştır. Uluslar, oldukça ayrık durumdaki ulusal ekonomilerin gelişimiyle şekillenen bir sanayi çağında, çağa uygun siyasal cemaatlerdi. Ancak birbirine karşılıklı bağımlı bir dünyanın büyümesi ve karar alma otoritesinin ulusal yönetimlerden yönetimler-arası ya da uluslar-üstü organlara devri ulusun siyasal önemini ciddî biçimde zayıflatmıştır. Uluslar sadece siyasal rolleri bakımından 'oyulmuş' değildirler ama uluslararası göçe ve kültürel çeşitliliğe doğru amansız eğilim, ulusun organik bütünlüğünü (eğer herhangi bir zamanda var olmuşsa) ölümcül bir biçimde tehlikeye atmıştır.

Minyatürleşen insanlık. Ulusal kimlik, insanları bir bütün olarak, insanlıktan çok, insanlığın bir parçasıyla özdeşleşmeye teşvik etmektedir. Aynı şekilde ahlakî duyarlılıklarımızı daraltmakta ve ortak insanlık duygumuzu yok etmektedir. Daha da kötüsü, milliyetçilik, kaçınılmaz nitelikte olan bölünme ve çatışmayı beslemektedir. Eğer birinin kendi ulusu eşsiz ya da 'özel' ise, diğer uluslar, kaçınılmaz olarak, aşağılık ve muhtemelen tehdit edici olarak görülmektedir. Milliyetçilik bu nedenle, bağımsız bir ulus-devletler dünyasına değil ama militarizm, saldırganlık ve fetihten ödü kopan bir dünyanın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İnsanlığın mücadele ve savaşın ötesine geçmesi için, milliyetçiliğin terk edilmesi ve ona, çocukluk hastalığı olarak muamele edilmesi gerekir ki milliyetçilik her zaman çocukluk hastalığı olmuştur.

de 'ulus-devletin krizi' olarak ifade edilen krizi üretmiştir. Ulus-devletler, ülke içinde, etnik, bölgesel ve çok-kültürlü siyasetteki bir yükseliş tarafından üretilen ayrılıkçı baskılara maruz kalmışlardır. Etnisite ve kültürle ilgili bu artan endişe, aslında, iktisadî ve kültürel bir küreselleşme (bkz. s. 221) bağlamında, ulusların artık anlamlı bir kolektif kimlik veya toplumsal aidiyet duygusu sağlayamadıkları gerçeğini yansıtabilir. Bütün ulus-devletlerin bir miktar kültürel çeşitlilik barındırdıkları veri alındığında, etnik dayatmacılık siyaseti kaçınılmaz biçimde ulus ilkesine yönelik bir meydan okuma oluşturacaktır ve bu meydan okuma bazılarının, milliyetçiliğin çok-kültürcülükle (bkz. s. 257) yer değiştirme sürecinde olduğunu ileri sürmelerine yol açacaktır. Etnik, bölgesel veya kültürel gruplar, uluslardan farklı olarak, kendi başlarına yaşayabilen siyasal varlıklar değildir ve bu yüzden de kimi zaman, siyasal milliyetçiliğe bir alternatif sağlamak için federalizm (bkz. s. 561) ve konfederalizm biçimlerine yönelmişlerdir. Örneğin, Belçika'nın Flanders ve Wallonia bölgeleri, Avrupa Birliği tarafından sunulan çerçeve içinde, öylesine bir öz-yönetim düzeyine ulaşmışlardır ki, Belçika sadece katı bir resmî anlamda bir ulus-devlet olarak kalmaktadır. Bu tür ayrılıkçı güçlerin doğası, 17. Bölüm'de daha kapsamlı olarak tartışılmaktadır.

Ulus-devlete yönelik dış tehditler çeşitli biçimlerdedir. Birincisi, savaş teknolojisindeki ilerlemeler ve özellikle nükleer çağın ilerleyişi, dünya barışının yönetimler arası veya uluslar-üstü organlar tarafından denetlenmesi yönünde talepler doğurmuştur. Bu talepler Milletler Cemiyeti'nin ve daha sonra da Birleşmiş Milletler'in yaratılmasına yol açtı. İkincisi, iktisadî yaşam giderek küreselleşmektedir. Piyasalar artık dünya piyasalarıdır, işletmeler giderek artan biçimde ulus-ötesi şirketlere (bkz. s. 231) dönüşmektedir ve sermaye göz açıp kapayıncaya kadar dünyanın dört bir yanına hareket etmektedir. Herhangi bir ulusal yönetimin kendi iktisadî kaderini kontrol edemediği bir dünyada ulus-devletin bir geleceği var mıdır? Üçüncüsü, ulus-devlet, doğal çevrenin düşmanı ve küresel ekolojik dengeye yönelik bir tehdit olabilir. Uluslar öncelikli olarak kendi stratejik ve iktisadî çıkarları ile ilgilenmektedir ve ulusların çoğu, eylemlerinin ekolojik sonuçlarına çok az dikkat etmektedir. Bu aptalca dikkatsizlik 1986 yılında Ukrayna'da Çernobil nükleer kazasıyla ispatlandı. Söz konusu kaza, Avrupa'da, 50 yıl boyunca kanserle ilişkili tahminî 2.000 ölüme neden olacak bir nükleer radyasyon dalgasını Kuzey Avrupa'nın bütününe yaydı.

Son olarak, ulus-devletleri diğer siyasal örgütlenme biçimlerinden ayıran ve birleşmenin kaynağı olan özgün ulusal kültürler ile gelenekler, ulus-ötesi ve hatta küresel bir kültürün ortaya çıkmasıyla zayıflatılmıştır. Bu sonuç uluslararası turizm ve iletişim teknolojilerinde uydu televizyonundan 'bilgi ağlarına' kadar yayılan çarpıcı büyümeyle kolaylaştırılmıştır. ABD filmleri ve televizyon programlarının dünyanın tümünde izlendiği, Hint ve Çin mutfağının, Avrupa'da yerli yemekler kadar meşhur olduğu ve

insanların dünyanın öteki ucuyla, komşu kasabalarıyla olduğu kadar kolayca iletişim kurabildikleri bir zamanda, ulus-devlet artık anlamlı bir varlık olabilir mi? Bu ve bununla ilgili konular 8. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.

Özet

- Uluslar kültürel ve siyasal etmenlerin bir birleşimiyle tanımlanmaktadır. Kültürel olarak, ortak bir dil, din, tarih ve geleneklerle birbirine bağlanmış insan gruplarıdır. Ancak nihaî olarak uluslar ortak bir yurttaşlık bilincinin varlığıyla tanımlamaktadır ve bu durum klasik olarak devlet olma ya da devlet olmayı sürdürme isteği biçiminde ifade edilmektedir.
- Ayrık kültürel ve siyasal milliyetçilik biçimleri tanımlanabilmektedir. Kültürel milliyetçilik, ulusun, eşsiz, tarihsel ve organik bir bütün anlamındaki bir ulus inancına dayalı özgün bir uygarlık olarak yeniden üretilmesine vurgu yapmaktadır. Öte yandan siyasal milliyetçilik, ulusu soyut bir siyasal cemaat olarak kabul etmekte ve dolayısıyla egemenlik ve kendi kaderini belirleme hakkı gibi fikirlerle ilişkilendirilmektedir.
- Bazı siyasal düşünürler, milliyetçiliği, sanayileşme ve demokrasinin yükselişiyle bağlantılı modern bir olgu olarak tasvir ederken, diğer bazıları onu, modern öncesi etnik bağlılıklara ve kimliklere doğru geriye götürür. Milliyetçiliğin niteliği önemli ölçüde değişmiştir ve hem ortaya çıktığı tarihsel koşullar tarafından, hem de bağlı olduğu siyasal davalar tarafından etkilenmiştir.
- Siyasal milliyetçiliğin, belirli sayıda çatışan tezahürleri olmuştur. Liberal milliyetçilik, kendi kaderini belirlemeye ilişkin evrensel bir hak inancına dayanmaktadır. Muhafazakâr milliyetçilik, toplumsal uyumu ve siyasal birliği sağlamak amacıyla ulusal yurtseverlik kapasitesine değer biçmektedir. Yayılmacı milliyetçilik, saldırganlığın ve emperyalist fethin bir aracıdır. Sömürgecilik karşıtı milliyetçilik, genellikle toplumsal kalkınma arayışıyla kaynaşmış olan ulusal kurtuluş mücadelesi ile ilişkilidir.
- Dünya çapında en çok tanınan siyasî örgütlenme biçimi ulus-devlettir ve ulus-devlet genellikle tek meşru siyasal yönetim birimi olarak görülmektedir. Ulus-devletin gücü, hem kültürel kaynaşma hem de siyasal birlik umudu sunması ve böylece ortak bir kültürel ya da etnik kimliği paylaşanların bağımsızlık ve öz-yönetim hakkını kullanmalarına izin vermesidir.
- Ulus-devlet şimdilerde belli sayıda meydan okumayla karşılaşmaktadır. Ulus-devletler etnik siyasetin büyümesiyle yaratılan ayrılıkçı baskılara maruz kalmışlardır. Ulus-devletler dışsal yönden, uluslar-üstü kurumların artan güçlerinden, iktisadî ve kültürel küreselleşmenin ilerlemesinden ve çevresel krizlere uluslararası çözümler bulma ihtiyacından kaynaklanan meydan okumalarla karşılaşmaktadır.

Tartışma Soruları

- Uluslar nereden gelmektedir? Doğal oluşumlar mıdırlar, yoksa yapay oluşumlar mıdırlar?
- Ulusal övünç ve yurtsever sadakat neden değerlenmiştir?
- Kültürel milliyetçilik, bir ulusu sadece geçmişe mi hapseder?
- Milliyetçilik neden bu tür bir potansiyel siyasal güç olduğunu kanıtlamıştır?
- Milliyetçilik kaçınılmaz olarak ayrılıkçılık ve çatışma üretir mi?
- Milliyetçilik bir seçkinler grubu yönlendirmesi olarak görülebilir mi?
- Milliyetçilik ve enternasyonalizm uyumlu mudur?
- Ulus-devlet, meşru olan tek siyasal yönetim birimi midir?
- Post-milliyetçi bir dünya mümkün müdür?

Okuma Önerileri

Brown, D., *Contemporary Nationalism: Civic, Ethnocultural and Multicultural Politics* (2000). Milliyetçi siyaseti anlamak için açık ve aydınlatıcı bir çerçevedir.

Hearn, J., *Rethinking Nationalism: A Critical Introduction* (2006). Sosyoloji, siyaset, antropoloji ve tarihe dayalı olarak milliyetçiliği anlamaya yönelik yaklaşımların kapsamlı bir açıklamasıdır ve kendi eleştirisini de getirmektedir.

Hobsbawm, E., *Nations and Nationalism Since 1780* (2. edisyon) (1993). Milliyetçilik olgusunun modern bir Marksist bakış açısından incelenmesidir.

Spencer, P. ve H. Wollman (der.), *Nations and Nationalism: A Reader* (2005). Milliyetçilik üzerine ana akım ve ana akım olmayan, geniş bir yelpazedeki ufuk açıcı yazılardan oluşan koleksiyonudur.

6.
BÖLÜM

SİYASAL İKTİSAT VE KÜRESELLEŞME

'Belirleyici olan ekonomidir, aptal.'

1992 ABD başkanlik seçimi kampanyasi boyunca Bill Clinton'in ofisinin duvarinda asili olan hatirlatma notu.

Siyaset, hemen her düzeyde, iktisatla iç içe geçmektedir. Siyaset, devletin mülkiyet haklarının korunduğu ve sözleşmelerin yürütüldüğü bir kamu düzeni çerçevesi sağlanmasından, hükûmetin ekonomiyi düzenleme kapasitesine, hatta planlama ve millîleştirme yoluyla iktisadî yaşam üzerinde doğrudan denetim uygulamasına kadar geniş bir yelpazede iktisadî sonuçları çeşitli yollarla etkilemektedir. İktisatın siyasal sonuçları etkilediği yollar bunlardan daha az önemli değildir. Örneğin, siyasal partiler ekonomik büyümeyi artıracaklarına, enflasyonu azaltacaklarına, yoksulluğun üstesinden geleceklerine ve benzeri şeylere söz vererek iktidar için yarışmaktadırlar. Başkan Clinton'ın da farkına vardığı gibi, seçim sonuçları genellikle ekonominin durumuyla belirlenmektedir: Yönetimler ekonomi canlandığında seçimleri kazanmakta, ancak ekonomik durgunluk veya çöküş dönemlerinde seçimleri muhtemelen kaybetmektedirler. Aslında ortodoks Marksistler daha da ileriye giderek, siyasetin sadece, iktisadî 'temel' tarafından belirlenen ya da koşullandırılan 'üstyapının' bir parçası olduğunu ve siyasal sürecin, sınıf sisteminin yansımasından başka bir şey olmadığını ileri sürmektedir. Şimdi artık Marksistler dahil sadece az sayıda kişi bu kadar basite indirgenmiş bir görüşe sahip olmasına rağmen, hiç kimse siyasal yaşamın, ekonomik koşullara ve en önemlisi ekonomik sistemin doğasına yakından bağlı olduğunu inkâr edemez. Bundan başka, küreselleşmenin ortaya çıkışı, siyaset ile ekonomi arasındaki ilişkiye dair tüm geleneksel varsayımları alt üst etme tehdidinde bulunmaktadır ve bazıları bunun, ekonominin nihayetinde siyaseti yenilgiye uğrattığına ilişkin bir noktayı işaret ettiğini ileri sürmektedir. Yönetimlerin neredeyse her yerde, küresel piyasalar ve yoğunlaşan uluslararası rekabet tarafından uygulanan baskılar karşısında güçsüz göründükleri bu zamanda, siyasete hangi rol bırakılmıştır?

Temel Meseleler

- Siyaset ve iktisat neden ve nasıl ayrılmaz bir şekilde bağlantılıdır?
- Devletlerle piyasalar arasındaki ilişki nedir?
- Kapitalizm tekil bir iktisadî biçim midir, yoksa çeşitli kapitalizm türleri var mıdır?
- Kapitalizmin uygulanabilir alternatifleri var mıdır?
- İktisadî küreselleşme nedir? İktisatı ve siyaseti nasıl yeniden yapılandırmıştır?
- 2007–09 Çöküşünün mirası ne olmuştur?

SİYASAL İKTİSAT

Siyasal İktisata Yaklaşımlar

Kavram

Siyasal İktisat

Siyasal iktisat, geniş anlamda, siyaset ve iktisatın etkileşiminin incelenmesidir. Bir *başlık* olarak siyasal iktisat, devletlerle piyasalar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Siyasal iktisat, bu anlamda, çeşitli yaklaşımları kapsamasına rağmen, Marksizmle uzun bir birlikteliğe sahiptir ve Marksist analizde iktidarın zenginliğin sahipliğiyle ilişkilendirilmesi eğilimini ifade etmektedir. Bir *yöntem* olarak, siyasal iktisat, siyaseti analiz etmek için iktisat içinde geliştirilen teorilerin ve yaklaşımların kullanımını ifade etmektedir ve bu teori ve yaklaşımlar arasında rasyonel tercih, kamu tercihi, toplumsal tercih ve oyun teorileri bulunmaktadır.

'Siyasal iktisat' terimi, 'siyaset' disiplininin 'iktisat' disiplininden ayrılmasının nihaî olarak sürdürülemez olduğunu ima etmektedir. Siyasal etmenler iktisadî sonuçların belirlenmesinde yaşamsal önemdedir ve iktisadî etmenler de siyasal sonuçların belirlenmesinde yaşamsal önemdedir. Kısacası, siyasal iktisattan kaçış yoktur. Bu ders, siyasal iktisata yönelik, özellikle de 'yeni siyasal iktisat' biçiminde adlandırılan disiplinin ortaya çıkışına yönelik çağdaş ilginin artması ile vurgulanmış olmasına rağmen, uzun ve saygın bir tarihe sahip derslerden biridir. Adam Smith'in *Ulusların Zenginliği* (*The Wealth of Nations*, [1776] 1930) ile David Ricardo'nun *Siyasal İktisat ve Vergilendirmenin İlkeleri*'nden (*Principles of Political Economy and Taxation*, 1817) Karl Marx'ın *İktisadî ve Felsefî El Yazmaları* (*Ökonomisch-philosophischen Manuskripte aus dem Jahre 1844*, 1844) ile J. S. Mill'in *Siyasal İktisatın İlkeleri*'ne (*Principles of Political Economy*, 1848), şimdi 'iktisat' olarak adlandırılacak şeyler o zaman genellikle 'siyasal iktisat' olarak ifade ediliyordu. Ancak, siyaset ve iktisat hangi yollarla iç içe geçmektedir? 'Siyasal' ve 'iktisat' nasıl ilişkilendirilmektedir? Bu tür soruların sorunu, bunların çok sayıda değişik cevaplar doğurmalarıdır ve bu cevaplar siyasal iktisatın birkaç bakış açısı ve yaklaşımı kapsadığını ileri sürmektedir. Örneğin, siyasal iktisat öncelikle devletin ekonomiye ilişkin sorumluluklarına odaklanabilir. Bu anlamda, siyasal iktisat, büyüme ve refah için devlet müdahalesinin sonuçları ve zenginlik dağıtımı aracı olarak devlet ile piyasanın göreli güçleri gibi konuları değerlendirmektedir. Bundan farklı olarak siyasal iktisat, iktisadî etmenlerin siyasal karar alma sürecini etkileme yöntemlerine odaklanabilir (Lindblom, 1977). Bu anlamda, siyasal iktisat ticarî grupların siyasal etkisi ve küresel piyasaların ulusal yönetimler üzerinde ne ölçüde bir kısıtlama aracı olarak hizmet ifa ettiği gibi konularla ilgilidir. Ancak siyasal iktisat daha derin bir düzeyde rekabet halindeki bir dizi geleneği kapsamaktadır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

- Devlet merkezli siyasal iktisat
- Klasik/neo-klasik siyasal iktisat
- Marksist siyasal iktisat.

Devlet Merkezli Siyasal İktisat

Devlet merkezli siyasal iktisat, kimi zaman 'iktisadî milliyetçilik' olarak adlandırılan ve Avrupa'da 15. Yüzyıl'dan 17. Yüzyıl'ın sonlarına kadar etkili olan **merkantilizm**den kaynaklandı. Bu görüşe göre, iktisadî piyasalar 'doğal' değildirler, ama büyük ölçüde devlet iktidarının kullanımıyla biçimlendirilen bir toplumsal bağlamda var olurlar. Klasik merkantilist strateji, bir devletin zenginliğini, gücünü ve saygınlığını, ithalatı düşük tutarken ihracata yönelik mallar üretmek yoluyla lehte bir ticaret dengesi geliştirerek inşa etmekti. Bunu yapmanın temel aracı **korumacılık**tı. Savunmacı merkantilizm, 'bebek' sanayi dallarını ve daha zayıf ekonomileri daha güçlü ekonomilerin 'haksız' rekabetine karşı korumak için tasarlanırken, saldırgan merkantilizm, yayılmacılık ve savaşın temelini sağlamak için ulusal ekonomiyi güçlendirmeyi amaçladı. Siyasal iktisata devlet merkezli yaklaşımların, 1930'ların, Büyük Buhran'ı derinleştirmekten ya da en azından uzatmaktan sorumlu tutulan '**komşuyu zarara sokma' politikaları**yla olan ilişkilerinden ötürü önemleri azaldı. Ancak bu yaklaşımlar bu bölümde daha sonra tartışılan 'devlet kapitalizmi' fikriyle yeniden canlandırılmışlardır.

Klasik ve Neo-Klasik Siyasal İktisat

Klasik siyasal iktisat, Adam Smith ve David Ricardo'nun (1772–1818) eserlerinden türemiştir. Söz konusu iktisat doğrudan doğruya insan doğasına ilişkin liberal varsayımlara, özellikle de rasyonel biçimde çıkarcı yaratıklar ya da 'faydaençoklaştırıcıları' olarak bireylerin temel iktisadî aktörler olduğu fikrine dayanmaktadır (faydaençoklaştırıcıları, acı karşısında, maddî tüketim yönünden hesaplanan en büyük zevki gerçekleştirmek için eylemde bulunurlar). Rakip güçler arasında denge ya da uyum bulunduğu biçimindeki daha derin liberal inançla aynı doğrultuda, klasik siyasal iktisatın temel fikri de düzenlenmemiş bir piyasa ekonomisinin uzun vadede dengeye eğilimli olduğudur. Çünkü Smith'in ortaya koyduğu biçimiyle piyasanın 'görünmez eli' olan fiyat mekanizması arz (üreticilerin üretmek istedikleri ve üretebildikleri şey) ve talebi (tüketicilerin tüketmek istedikleri ve tüketebildikleri şey) birbiriyle uyumlu hale getirmektedir. Klasik siyasal iktisat bakış açısından bunun ifade ettiği şey bir *bırakınız yapsınlar* (bkz. s. 207) politikasıdır; bu politikada devlet ekonomiyi yalnız başına bırakır ve piyasa kendi kendisini yönetir. Piyasa üzerinden yapılan iktisadî mübadele bu yüzden pozitif toplamlı bir oyun-

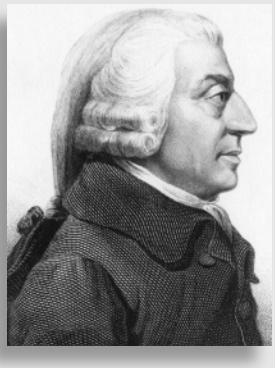
Merkantilizm: İktisadî ilişkilerin siyasal iktidar tarafından belirlendiği düzeye vurgu yaparak, devleti en önemli iktisadî aktör olarak ele alan bir iktisat felsefesidir.

Korumacılık: Yerli üreticilerin korunması için tasarlanan kota ve tarifeler gibi ithalat kısıtlamalarıdır.

Komşuyu zarara sokma politikaları: Başka devletlerin zararına olmak üzere izlenen ve kendi ülkeleri için kısa vadeli en üstün çıkarlar olduğuna inanılan politikalardır.

Adam Smith (1723–90)

Önemli Şahsiyetler

İskoç iktisatçı ve filozoftur. Genellikle 'Kötümser Bilim'in kurucusu olarak görülmektedir. Glasgow Üniversitesi'nde mantık ve ardından ahlak felsefesi kürsüsünde bulunduktan sonra Smith, Fransa ve Cenevre'yi ziyaret etmesini ve iktisat teorilerini geliştirmesini sağlayan Buccleuch Dükü'nün özel öğretmeni oldu. *Ahlakî Duygular Kuramı* (*The Theory of Moral Sentiments*, 1759), insanın kendi çıkarının peşinden koşmasını, düzenlenmemiş bir toplumsal nizamla uzlaştırmaya çalışan bir güdülenme kuramı geliştirdi. Smith'in en ünlü eseri *Ulusların Zenginliği* (*The Wealth of Nations*, [1776] 1930), ekonominin piyasa koşullarında işleyişini, iş bölümünün önemini vurgulayarak açıklamaya çalışan ilk sistematik girişimdi. Genelde bir serbest piyasa kuramcısı olarak görülmesine rağmen, Smith, aynı zamanda, piyasa sınırlamalarının da farkındaydı.

dur çünkü daha büyük bir verimlilik, ekonomik büyüme üretir ve bundan herkes yararlanır. Neo-klasik siyasal iktisat, 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren, klasik fikirleri ve varsayımları, özellikle **tam rekabet** koşullarında firmaların davranışları ve kıt kaynakların en uygun şekilde kullanımına ilişkin daha gelişmiş teorilerin içine çekerek gelişti.

Marksist Siyasal İktisat

Marksist siyasal iktisat, kapitalizmi sınıf sömürüsü sistemi olarak tasvir etmekte ve toplumsal sınıfları temel iktisadî aktörler olarak saymaktadır. Karl Marx (bkz. s. 78), sınıfı, iktisadî güç açısından, özellikle insanların üretici zenginlik ya da 'üretim araçlarının' sahipliğinde durdukları yer bakımından tanımladı. Marx kapitalist toplumun giderek 'iki büyük sınıfa,' yani burjuvazi (kapitalist sınıf, üretken zenginliğin sahipleri) ve proletaryaya (emek gücünü satarak geçimini sağlayan ve mülk sahibi olmayanlar) ayrıldığına inanıyordu. Son derece önemli bir biçimde, Marx ve daha sonraki Marksistlere göre, bu sınıflar arasındaki ilişki, uzlaştırılamaz çatışmalardan biridir, çünkü proletarya, 'yönetici sınıf' burjuvazi tarafından muhakkak ve sistematik biçimde sömürülmektedir. Marx bunu **artı değer** fikrine atıfta bulunarak açıkladı. Kapitalizmin kâr arayışı, ancak işçilere emeklerinin ürettiği değerden daha azını ödeyerek artı değerin

Tam rekabet: Piyasaların serbest ve açık olduğu kurgusal bir piyasa yapısı; tüketiciler tam bilgiye sahiptir ve hiçbir üretici malların fiyatını etkileyecek kadar büyük değildir.

Artı değer: Kapitalist sömürü mekanizması aracılığıyla proletaryanın emeğinden çekilip alınan değeri ifade eden Marksist bir terimdir.

Kavram

Kapitalizm

Kapitalizm, ya bir iktisadî sistem ya da bir ideoloji olarak görülebilmektedir. Bir *iktisadî* sistem olarak kapitalizm, genelleştirilmiş bir meta üretim sistemidir. Kapitalizmin temel özellikleri şunlardır: (1) Üretici zenginlik, ağırlıklı olarak, özel şahıslar tarafından sahiplenilmektedir; (2) İktisadî yaşam, kaynakların fiyat mekanizması yoluyla tahsis edildiği piyasa ilkelerine göre düzenlenmektedir; (3) Ücretli emek toprağa bağlı serfliğin yerini almaktadır; (4) Maddî öz çıkar ve kârençoklaştırması teşebbüs ve sıkı çalışma için güdülenmeyi sağlamaktadır. Bir *ideoloji* olarak kapitalizm, özü yönünden klasik liberalizmle örtüşmektedir; her iki inanç da özel mülkiyeti, kendi başına kişisel uğraşı ve liyakate dayalı yönetimi savunmaktadır.

onlardan çekilip alınmasıyla tatmin edilebilir. Bu nedenle iktisadî sömürü, kapitalist üretim tarzının zorunlu bir özelliğidir ve belirli işverenlerin cimriliğinden veya cömertliğinden bağımsız olarak işler. Bu uzlaştırılamaz sınıf çatışması, kapitalizme tabiatında var olan ve nihayetinde ölümcül hal alan bir istikrarsızlık verir. Kapitalizm derinleşen aşırı üretim krizlerini yaşarken, proletarya nihayetinde sınıf bilincini elde edecek kaderinin 'kapitalizmin mezar kazıcısı' olmak olduğunu kavrayacaktır.

Kapitalizm Çeşitleri

Siyasal iktisat, en geniş biçiminde, farklı **iktisadî sistemler**in, kurumsal ve siyasal düzenlemeleri nasıl etkilediğini ve bu sistemlerin siyasal karar alma sürecinden nasıl etkilendiğini incelemektedir. Bu inceleme, geleneksel olarak iki rakip iktisadî sistem olan kapitalizm ile sosyalizmin doğalarına ve içeriklerine ilişkin çözümlemeleri kapsamıştır. İktisadî yaşam ya 'kapitalist Batı'da olduğu gibi özel mülkiyete dayanıyor ve piyasa tarafından örgütleniyordu ya da 'komünist Doğu'da olduğu gibi devlet mülkiyetine dayanıyor ve merkezî bir planlama sistemi aracılığıyla örgütleniyordu. Bununla birlikte, uygulamada, iktisadî sistemler, her zaman, basite indirgenmiş 'kapitalizm sosyalizme karşı' iktisadî örgütlenme modelinin ima ettiğinden daha karmaşıklardı ve sınıflandırılmaları bundan daha güçtü. Farklı toplumlar, kendi özel iktisadî ve siyasal koşullarına, kültürel ve tarihsel miraslarına bağlı olarak kendilerine özgü kapitalizm ve sosyalizm modellerini inşa ettikleri gibi 'saf' bir kapitalist sistem ve 'saf' bir sosyalist sistem anlayışı da her zaman bir yanılsamaydı. Hiçbir kapitalist sistem, iş yasalarından ve en azından, güvenlik ağı seviyesinde bir sosyal yardım gibi 'sosyalist' katkılardan tümüyle bağışık değildir ve emek piyasası ve belli türde 'yeraltı' ekonomisi gibi 'kapitalist' katkılara sahip olmayan bir sosyalist sistem hiçbir zaman var olmamıştır. Bundan başka, 1989-91 Doğu Avrupa devrimlerinin ardından merkezî planlamanın aniden terk edilmesi ve Çin (bkz. s. 214) ile varlığını sürdürmekte olan diğer komünist devletlerde piyasa reformlarının başlaması, siyasal iktisatın manzarasını köklü bir biçimde değiştirmiştir; bu değişim, öyle görünmektedir ki kapitalizmi, ekonomik

İktisadî sistem: Malların ve hizmetlerin üretildiği, dağıtıldığı ve mübadele edildiği bir örgütlenme biçimi; Marksistler tarafından bir 'üretim tarzı' olarak görülmektedir.

örgütlenmenin dünya çapındaki uygulanabilir tek temeli olarak bırakmıştır. Ancak bu durum kapitalizmin sadece tek bir iktisadî biçimi değil ama bir iktisadî biçimler çeşitliliği oluşturduğu konusundaki farkındalığı artırmıştır (Brown, 1995; Hall ve Soskice, 2001). Modern dünyada üç tür kapitalist sistem tipi saptanabilmektedir:

- Teşebbüs kapitalizmi
- Sosyal kapitalizm
- Devlet kapitalizmi

Kavram

Bırakınız Yapsınlar (*Laissez-Faire*)

Bırakınız yapsınlar (Fransızca, sözcük anlamıyla 'yapmaya izin verme' anlamına gelmektedir) yönetimin iktisadî işlere müdahale etmemesi ilkesidir. Ekonominin yönetim tarafından yalnız başına bırakıldığında en iyi şekilde çalıştığına ilişkin doktrinin kalbidir. *Bırakınız yapsınlar*'ın temel varsayımı, düzenlenmemiş piyasa ekonomisinin doğal olarak dengeye eğilimli olmasıdır. Bu eğilim genellikle 'tam rekabet' teorisi tarafından açıklanmaktadır. Bu bakış açısından, yönetim müdahalesi, tekeller üzerindeki kontroller ve istikrarlı fiyatların sürdürülmesi gibi piyasa rekabetini destekleyen eylemlerle sınırlandırılmadığı takdirde zarar verici olarak görülmektedir.

Teşebbüs Kapitalizmi

Kimi zaman 'Amerikan iş dünyası modeli' olarak da adlandırılan teşebbüs kapitalizmi, yaygın biçimde ve özellikle de Anglo-Amerikan dünyasında, 'saf' kapitalizm olarak görülmektedir; yani, diğer kapitalizm türlerinin kaçınılmaz olarak etkisine kapıldıkları, hedef alınan bir ideal olarak görülmektedir (Friedman, 1962). Bununla birlikte teşebbüs kapitalizminin anavatanı olan ABD istisnası dışında ve 1945'in hemen sonrasında Keynesçi sosyal demokrasiyle yakınlaşmasına rağmen, bu modelin dünyanın birçok yerinde reddedildiği aşikârdır. Teşebbüs kapitalizmi, Smith ve Ricardo gibi klasik iktisatçıların, Milton Friedman (bkz. s. 216) ile Friedrich von Hayek (bkz. s. 73) gibi modern teorisyenler tarafından güncellenen fikirlerine dayanmaktadır. Teşebbüs kapitalizminin temel özelliği, piyasa rekabetinin kısıtlanmamış işleyişine duyduğu güvendir ve bu güven, *bırakınız yapsınlar* ilkesiyle uyum içinde olan, piyasanın kendi kendisini düzenleyen bir mekanizma (ya da Adam Smith'in ortaya koyduğu gibi, 'görünmez bir el') olduğuna duyulan inançtan doğmaktadır. Bu düşünce, Adam Smith'in ünlü sözleriyle şöyle ifade edilmektedir: 'Akşam yemeğimizi yiyeceğimize ilişkin beklentimiz, kasabın, bira imalatçısının ya da fırıncının hayırseverliğinden değil ama onların kendi çıkarlarına düşkünlüğünden kaynaklanmaktadır.' ABD'de, bu tür serbest piyasa ilkeleri, kamusal mülkiyetin asgarî düzeyde tutulmasına ve sosyal yardımların, sosyal güvenlik ağının sadece biraz üstünde olmasının güvence altına alınmasına yardımcı olmuştur. ABD iş dünyası genelde kâr odaklı çalışmaktadır ve yüksek verimlilik ile işgücü esnekliğine çok önem verilmektedir. Sendikalar genellikle zayıftır ve bu zayıflık, güçlü emek örgütlenmelerinin kâr ençoklaştırmasının önünde bir engel oluşturduğu biçimindeki korkuyu yansıtmaktadır. Bu kapitalizm biçiminin büyüme ve teşebbüse

yaptığı vurgu, kısmen, üretken zenginliklerin, büyük ölçüde, yatırımlarına yüksek oranda gelir talep eden sigorta şirketleri ve emeklilik fonları gibi malî kurumlar tarafından sahiplenildiği olgusundan kaynaklanmaktadır.

ABD'nin kuşku götürmez ekonomik gücü, teşebbüs kapitalizminin dinçliğine tanıklık etmektedir. Göreceli bir düşüşün açık kanıtları bulunmasına rağmen (ABD, 1945'te dünyanın imalat üretiminin yarısını gerçekleştirirken, bu oran 2007'de beşte birin altına düşmüştü) ABD'nin ortalama üretkenliği Almanya ile Japonya'nın ortalama üretkenliğinden hâlâ daha yüksektir. ABD, belirgin biçimde, piyasa ilkelerinin uygulanmasından yararlanmasını olanaklı kılan doğal üstünlüklere sahiptir. Bu doğal üstünlüklerin başlıcaları kıta çapında bir iç pazar, zengin doğal kaynaklar ve 'öncü bir ideoloji' olarak görülen, sağlam biçimde bireyci olan popüler bir kültürdür. Ancak, ABD'nin başarısı sadece pazara indirgenemez. Örneğin ABD, genel olarak, güçlü ve belirgin bir ulusal amaç duygusuna ve rekabetçi davranışların en kötü aşırılıklarını kısıtlayan bir düzenleyici kurumlar ağına sahiptir. Bundan başka, teşebbüs kapitalizminin ilkeleri, 1980'lerden bu yana daha da öne çıkmıştır: Yönetimi 'iş dünyasına dayalı hale getirmeyi' amaçlayan neo-liberal politikaların ABD'deki Reagan yönetimi ile Birleşik Krallık'taki Thatcher yönetimi tarafından benimsenmesiyle bu konuda bir yön değişimi olmuştur. Bu bölümde daha sonra tartışıldığı gibi, **iktisadî küreselleşme** ile neo-liberalizm (bkz. s. 224) arasındaki bağlantı, ayrıca teşebbüs kapitalizmine yönelik eğilimin Anglo-Amerikan ana damarının çok ötesine uzanmasını sağlamıştır.

Bununla birlikte, teşebbüs kapitalizmi ciddî dezavantajlara da sahiptir. Bunların içinde belki de en önemlisi yaygın maddî eşitsizliklere ve toplumsal parçalanmışlığa yönelik bir eğilimdir. Bu eşitsizlik ABD'de, örneğin Avrupa'da bulunmayan mutlak yoksulluk düzeyleriyle ve yetersiz eğitimli ve sosyal yardımlara bağımlı bir alt sınıfın büyümesiyle kanıtlanmaktadır. Bu tür sorunların ürettiği gerilimler, toplumsal hareketlilik beklentisini canlı tutan büyüme düzeyleriyle denetim altına alınabilir. Bununla birlikte, ABD'nin kültürel ve iktisadî kaynaklarından yoksun olan Birleşik Krallık gibi toplumlarda teşebbüs kapitalizmi uzun vadede sürdürülemeyecek kadar derin toplumsal gerilimler yaratabilir. Diğer bir sorun ise, teşebbüs kapitalizminin 'turbo' özelliklerinin (iddialara göre bu özellikler 1990'larda belirgindi), piyasanın dinamizmi ya da teknolojik yeniliklerle, konut sektörü ve finansal piyasalardaki sürdürülemez canlanmayla ve kamusal ve özel borçlanmanın büyümesiyle olduğundan daha az ilgili olmasıdır. Dolayısıyla bu iktisadî model, finansal piyasalardaki aşırılıklara ve tüketici veya iş dünyasının güvenindeki değişimlere karşı, tıpkı 2007–09 küresel finansal krizinin (bu bölümün son kısmında tartışılmaktadır) gösterdiği gibi özellikle savunmasız olabilir.

İktisadî küreselleşme: Ulusal ekonomilerin, ulus-ötesi üretim ve sermaye akışı aracılığıyla tek bir 'sınırsız' küresel ekonomiyle bütünleşmesidir.

Sosyal Kapitalizm

Kavram

Sosyal Piyasa

Sosyal piyasa ekonomisi fikri 1950'lerde Almanya'da ortaya çıktı. Sosyal bir piyasa, piyasa ilkeleri tarafından yapılandırılan ve kapsayıcı bir sosyal yardım sistemi ve etkili kamusal hizmetler aracılığıyla uyumun sürdürüldüğü bir toplumda faaliyet gösteren, yönetim müdahalesinden büyük ölçüde bağımsız bir ekonomidir. Dolayısıyla piyasa, daha geniş toplumsal amaçlara ulaşmak için zenginliği üretmenin bir aracı olduğu halde, kendi başına bir amaç değildir. Ortaklık, iş birliği ve yerindenlik ilkesine verilen önem bir sosyal piyasayı serbest piyasadan ayırmaktadır.

Sosyal kapitalizm, merkezî Avrupa ile Batı Avrupa'nın büyük bir kısmında gelişen kapitalizm türünü ifade etmektedir. Almanya bu kapitalizm türünün doğal yurdudur, ancak sosyal kapitalizm ilkeleri Avusturya, Benelux ülkeleri, İsveç, Fransa ve İskandinavya'nın çoğunda çeşitli biçimlerde benimsenmiştir. Bu iktisadî örgütlenme biçimi, Smith ve Ricardo tarafından formüle edilen klasik siyasal iktisatın katı piyasa ilkelerinden çok, ağırlıklı olarak, Friedrich List (1789–1846) gibi iktisatçıların esnek ve pragmatik fikirlerine dayalı olmuştur. Alman Gümrük Birliği *Zollverein*'in önde gelen savunucusu List bundan başka siyasetin ve siyasal iktidarın iktisadî önemini vurguladı; örneğin, devlet müdahalesinin, bebek sektörleri yabancı rekabetin güçlüklerine karşı korumak için kullanılması gerektiğini savundu. Bu modelin ana teması bir sosyal piyasa fikridir; yani, piyasa rekabeti disiplinlerini toplumsal uyum ve dayanışma ihtiyacıyla birleştirme çabasıdır. Bu sistem, Almanya'da, sanayi sermayesi ile finansal sermeye arasındaki bir bağla kurulmaktadır ve bu bağ, ticarî şirketler ile aynı zamanda genellikle şirketlerdeki ana hissedarlar olan bölgesel bankalar arasındaki yakın ilişki biçimini almaktadır. Bu model İkinci Dünya Savaşı'ndan beridir Almanya ekonomisinin etrafında döndüğü bir eksen olmuştur ve ekonomiyi kısa vadeli kârlılık yerine uzun vadeli yatırımlara yöneltmiştir. Ren kapitalizmi olarak adlandırılan ticarî örgütlenme, toplumsal ortaklığa dayanması yönünden Anglo-Amerikan kapitalizminden de farklılaşmaktadır. Sendikalar, iş konseyleri aracılığıyla temsil edilmektedir ve genellikle sanayi sektörü çapında gerçekleşen yıllık ücret müzakereleri turlarına katılmaktadır. Bu ilişki, işçilere ve diğer savunmasız gruplara toplumsal güvenceler sağlayan kapsayıcı ve iyi finanse edilmiş sosyal yardımlarla desteklenmektedir. Bu yöntemle, işçilerin çıkarlarını ve daha geniş toplumsal kesimlerin çıkarlarını dikkate alan bir 'paydaş kapitalizmi' biçimi gelişmiştir. Bu biçim ABD ve Birleşik Krallık'ta bulunan 'hissedar kapitalizmi'yle karşıtlık içindedir (Hutton, 1995).

Sosyal kapitalizmin güçlü yanları, savaş mağlubu Almanya'yı, 1960'larda Avrupa'nın lider iktisadî gücüne dönüştüren 'iktisadî mucize'yle açıkça kanıtlandı. Yüksek ve istikrarlı sermaye yatırımı seviyeleriyle birlikte, özellikle meslekî ve zanaat becerileri yönünden eğitim ve öğretime verilen büyük önem, Almanya'nın, Avrupa'daki en yüksek verimlilik seviyelerine ulaşmasını sağladı. Ancak, sosyal piyasa modelinin meziyetleri hiçbir şekilde

evrensel kabul görmemektedir. Bu modelin kusurlarından biri, danışma, müzakere ve uzlaşmaya bu tür bir ağır vurgu yapmasından dolayı katılığı teşvik etmeye ve iş dünyasının değişen piyasa koşullarını (örneğin iktisadî küreselleşmeyi ve Doğu Avrupa, Latin Amerika ve Doğu Asya'dan gelen yoğun rekabeti) benimsemesini güçleştirmeye eğilimli olmasıdır. Yüksek kaliteli sosyal yardımları sürdürmek için gereken oldukça yüksek düzeydeki sosyal harcamalarla daha da fazla yük biner. Bu harcamalar vergileri yukarıya iter ve dolayısıyla hem işverenleri hem de işçileri yük altına sokar. Sosyal piyasa taraftarları, sosyal ile piyasanın içsel olarak birbirine bağlı olduğu konusunda ısrar ederken, sosyal piyasanın eleştirmenleri sosyal kapitalizmin, kendi kendisiyle çelişen bir beyandan başka bir şey olmadığını ileri sürmektedirler. Onlara göre, sürekli genişleyen sosyal programların finanse edilmesinin bedeli, uluslararası rekabet gücünde bir düşüş ve ekonominin zenginlik yaratan temelinde oluşan bir zayıflamadır.

Devlet Kapitalizmi

'Devlet kapitalizmi' terimi birkaç yöntemle tanımlanmıştır. Örneğin, Troçkistler devlet kapitalizmini, Stalin'in yönetimi altındaki SSCB'nin, kapitalist toplumlara benzer biçimde işçi sınıfını bastırmak için üretici gücün kontrolünü kullanma eğilimine vurgu yapmak için kullandılar. Ancak devlet kapitalizmi, modern kullanımında, daha yaygın olarak, devletin önemli bir yönlendirici rol oynadığı kapitalist ekonomileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu ekonomiler genellikle liberal olmayan kapitalist toplumlardır. Hall ve Soskice (2001), firmaların, etkinliklerini, rekabetçi piyasa düzenlemeleri temelinde eşgüdümledikleri 'liberal piyasa ekonomileri' ile ağırlıklı olarak piyasa dışı düzenlemelere bağlı olan 'eşgüdümlü piyasa ekonomileri' arasında ayrım yaptılar. Devlet kapitalizminin bazı yönleri 1945 sonrası Japonya'da bulunabilir. Bu model, Doğu ve Güneydoğu Asya 'kaplanları'nın (Hong Kong, Güney Kore, Tayvan, Singapur ve benzeri) şevkle benimsediği modeldi ve doğmakta olan Çin kapitalizmi kadar, bazı yönlerden Rus kapitalizmini de etkilemiştir.

Devlet kapitalizminin ayırt edici niteliği, kimi zaman 'kolektif kapitalizm' şeklinde adlandırılmasına neden olan işbirlikçi, uzun vadeli ilişkilere verdiği önemdir. Bu nitelik, ekonominin, gayri şahsî fiyat mekanizmasıyla değil ama 'ilişkisel piyasalar' olarak adlandırılan mekanizmayla yönlendirilmesini sağlamaktadır. Bunun bir örneği, Japonya'daki sanayi ve finans sektörleri arasında yakın bir ilişki olmasını sağlayan birbirine kenetli hisse sahipliği modelidir. Bu model, Japon firmalarının kısa ya da orta vadeli kâr yerine uzun vadeli yatırıma dayalı stratejileri benimsemelerini olanaklı kılmaktadır. Devlet kapitalizminde, firmaların kendileri, yaşamın toplumsal özünü oluşturmaktadır. İşçiler (özellikle büyük işletmelerdeki erkek işçiler), ABD'de ya da hatta Avrupa'daki sosyal piyasada bile olmayan bir biçim-

de firmaların 'üyesi'dirler. Ekip çalışmasına ve kolektif bir kimlik oluşturulmasına özel önem verilmektedir ve bu kolektif kimlik idarecilerle işçiler arasındaki gelir farklılıklarının oldukça dar tutulmasıyla desteklenmiştir. Bu iktisadî karışımdaki son öğe yönetimdir. Doğu Asya'daki kamu harcamaları ve vergilendirme seviyeleri, uluslararası standartlara göre oldukça düşük olmasına rağmen (genellikle GSMH'nin yüzde 30'unun altında) devlet, yatırım, araştırma ve ticaret kararlarını 'yönlendirmede' yaşamsal bir rol oynamıştır. Buradaki model şüphesiz 1945 sonrası dönemde Japon 'iktisadî mucizesini' yöneten Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı idi.

Japon devlet kapitalizmi versiyonu, 1945 sonrası erken dönemde, Japonya'nın, savaş tahribatını atlatıp dünyanın ikinci en büyük ekonomisi haline gelebilmesini sağlayarak oldukça başarılı olmasına rağmen, Japonya'nın 1990'lardaki iktisadî yavaşlaması ('kayıp onyıllar' haline gelme tehdidinde bulunan 'kayıp onyıl') ve 1997 Asya finansal krizi, devlet kapitalizmine olan güveni sarstı. Japonya'nın eleştirmenleri, diğer şeylerin yanı sıra, Japonya'nın değişen küresel piyasa koşullarına karşı esneksizliği ile tepkisizliği ve bireycilik ile girişimcilik eğiliminin, görev ve hiyerarşi gibi değerlere yapılan sürekli vurgu yüzünden boğulması konularına vurgu yaptılar. Bu bağlamda, Çin, 1980'lerin sonlarından beridir sürekli olarak yüzde 10'luk büyüme oranları elde ederek ve 2011'de dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olma yönünden Japonya'ya yetişerek devlet kapitalizminin bayraktarı haline gelmiştir. Çin'in filizlenmekte olan kapitalizmi ile Stalinist siyasal denetiminden oluşan karışımı, muazzam bir ucuz işgücü arzından ve iktisadî altyapıya yapılan çok büyük yatırımlardan da yararlanarak sürdürülebilir iktisadî büyümenin sağlanmasında kayda değer ölçüde etkili olmuştur. 21. Yüzyıl ilerledikçe 'piyasa Stalinizmi'nin yaşayabilir bir ekonomik model olarak varlığını sürdürebilip sürdüremeyeceği şüphelidir (bkz. s. 214).

Rusya'nın devlet kapitalizmine dönüşümü, Boris Yeltsin'in yönetimi altında, 'şok tedavisi' piyasa reformlarının başlatıldığı 1990'lardaki kaos ve bölünmeden sonra meydana geldi. 1999'dan sonra Vladimir Putin, devlet iktidarının ağırlığını, hem siyasal hem de iktisadî yaşamda yeniden tesis etmeye çalıştı ve bunu kısmen, 'oligarklar' biçiminde adlandırılan ülkenin zenginliklerini hortumlamaktan ve Rusya'nın 1998 malî krizine katkı yapmış olmaktan dolayı eleştirilen yeni zengin olmuş iş çevrelerinden zorla geri almak amacıyla yaptı. Putin'in iktisadî stratejisinin temel bir yönü, hem iktisadî büyüme için bir motor olarak, hem de Rusya'ya komşu ülkeler ve hatta Avrupa'nın çoğu üzerinde daha fazla baskı kurma gücü sağlamak amacıyla Rusya'nın geniş enerji rezervlerini kullanmak olmuştur. Bununla birlikte, Rus devlet kapitalizminin temel zayıflığı, ekonomiyi yeterli biçimde çeşitlendirme konusunda başarısız olmasıdır. Bunun anlamı Rusya'nın iktisadî beklentilerinin fiyatlarla ve özellikle de küresel piyasaların belirlediği petrol ve doğalgaz fiyatlarıyla yakından ilişkilendirilmiş olmasıdır. Devlet kapitalizminin daha büyük önemdeki zayıflığı, liberalizm ile liberal

olmayan siyasal düzenlemeler arasındaki çelişkidir; çünkü otoriterlik hem teşebbüs ve icatlar üzerinde bir pranga haline gelebilir hem de siyasal özgürlük konusunda bu tür sistemleri sürdürülemez kılan küskünlükler ve talepler yaratabilir. Devlet kapitalizmi, sadece eğer piyasa ekonomileri, uzun vadede, siyasal liberalizmin yokluğu durumunda refah sağlayabilecekse Batı temelli kapitalist modellere uygun bir alternatif oluşturacaktır.

Yönetilen Kapitalizm mi Yoksa Yönetilemeyen Kapitalizm mi?

Dünya kapitalizmine ilişkin bu değerlendirmenin belirginleştirdiği gibi, iktisat politikasındaki temel sorun, siyaset ile iktisat arasındaki ve dolayısıyla devlet ile piyasa arasındaki uygun denge sorunudur. Kapitalist bir ekonomi, yönetim tarafından yalnız bırakıldığında mı en iyi şekilde çalışır, yoksa istikrarlı bir büyüme ve genel refah, yalnızca bir iktisadî yönetim sistemiyle mi elde edilebilir? Uygulamada, bu soru iki rakip ekonomik stratejinin değerlendirilmesine indirgenmektedir: **Keynesçilik** ve neo-liberalizm. Keynes'in (bkz. s. 213) İstihbarat, Faiz ve Para Genel Teorisi'nde (*The General Theory of Employment, Interest and Money*, [1936] 1965) geliştirdiği, neo-klasik siyasal iktisata meydan okuyuşunun en önemli öğesi, kendi kendini düzenleyen bir piyasaya dayanan doğal bir iktisadî düzen fikrinin reddedilmesiydi. Keynes, yönetim ile ekonomi arasında katı bir ayrım yapan *bırakınız yapsınlar* politikalarının sadece istikrarsızlık ve işsizlikle sonuçlandığını ve bunun 1930'ların Büyük Buhranı'yla açıkça kanıtlandığını savundu.

Keynes'in görüşüne göre, kapitalist ekonomiler 1930'lar boyunca hızla derinleşen buhran sarmalının içine girmişti çünkü işsizlik büyüdükçe, piyasa güçleri ücretlerde kesintiler yaparak mal ve hizmetlere yönelik talebi daha da azaltıyordu. Keynes, iktisadî etkinlik düzeyinin 'toplam talebe' göre, yani ekonomide, hükûmetin vergi ve harcama politikaları aracılığıyla yönetme yeteneğine sahip olduğu toplam talep düzeyine göre ayarlandığını belirterek serbest piyasa ortodoksluğuna karşı çıktı. İşsizlik arttığında, hükûmetin ya kamu harcamalarını artırarak ya da vergilerde kısıntıya giderek ekonomideki 'fiyatları yeniden yükseltmesi' gerekmektedir. Keynes bunun sonucunda ortaya çıkacak bütçe açığının sürdürülebilir olacağını çünkü bu sayede sağlanan büyümenin vergi gelirlerini yukarıya iteceğini ve hükûmetin borçlanma ihtiyacını azaltacağını ileri sürdü. Üstelik ekonomiye yönelik bu türden her uyarıcı **çarpan etkisi**yle katlanacaktı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası erken dönemde Keynesçi talep yönetiminin ortaya çıkışı, iktisat politikasında devrim yarattı ve hükûmetlere sürdürülebilir büyüme ve sürekli büyüyen bir refah sağlamanın güvenilir

Keynesçilik: Tam istihdamı sağlamak için toplam talebi düzenlemekle ilişkilendirilen bir iktisadî yönetim kuramı ya da politikasıdır (J. M. Keynes tarafından geliştirilmiştir).

Çarpan etkisi: Toplam talepteki bir değişimin, ekonomide dolaşmasıyla, millî gelir üzerinde artan bir etkiye sahip olmasını sağlayan mekanizmadır.

Önemli Şahsiyetler

John Maynard Keynes (1883–1946)

İngiliz iktisatçıdır. Keynes, Versailles (Versay) Antlaşması'na ilişkin *Barışın Ekonomik Sonuçları* (*The Economic Consequences of the Peace*, 1919) başlıklı eleştirisiyle ünlenmiştir. Büyük eseri, *İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi* (*The General Theory of Employment, Interest and Money*, [1936] 1965) neo-klasik iktisat teorilerinden önemli ölçüde ayrıldı ve günümüzde 'makro-iktisat' olarak bilinen disiplinin kurulması yönünde uzun bir mesafe kat etti. *Bırakınız yapsınlar* ilkelerine meydan okuyarak, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındaki dönemde Batılı yönetimler tarafından yaygın biçimde benimsenen talep yönetimi politikasının teorik temelini oluşturdu. Keynesyen teoriler, hem modern liberalizm hem de sosyal demokrasi üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur.

bir yöntemini sağlamış göründü. Çoğu kişi için Keynesçilik 1950'ler ve 1960'ların 'uzun dönemli patlamasının,' dünyanın o zamana kadar gördüğü en uzun süreli ekonomik büyüme döneminin anahtarıydı. Bununla birlikte Keynesçiliğin entelektüel güvenilirliği, 1970'lerin 'stagflasyon'unun ortaya çıkmasıyla zarar gördü, çünkü **stagflasyon** Keynes'in teorilerinin öngörememiş olduğu ve açıklayamadığı bir durumdu. Keynesyen fikirlerin 'vergi ve harcama' politikalarıyla olan birliktelikleri nedeniyle temelleri siyasal olarak çürütüldü. Çünkü serbest piyasa ekonomistleri 'vergi ve harcama' politikalarının teşebbüsü ve girişimi baltaladığını ve sürekli yüksek enflasyon (fiyat seviyesindeki genel bir artış) yaratarak büyümenin altını oyduğunu iddia ettiler. Bu koşullarda, Keynes öncesi serbest piyasa fikirleri, özellikle de siyasal haklar konusunda olanlar, yeni bir yaşam soluğu kazandı.

Neo-liberalizmin yükselişi, özellikle Friedrich von Hayek ve Milton Friedman gibi iktisatçıların çalışmalarının da etkisiyle, iktisadî önceliklerde, yönetim müdahalesinden uzaklaşmak ve serbest piyasaya yönelmek biçimindeki bir değişimin işaretini verdi. ABD'de 'Reaganizm'in ve Birleşik Krallık'ta 'Thatcherizm'in öncülüğünde başlatılan bir harekette, piyasanın doğal dinamizmi olarak düşünülen şeyi serbest bırakmak amacıyla devletin sınırlarını 'geriye sarmak' için girişimlerde bulunuldu. Neo-liberalizm bu nedenle bir **piyasa köktenciliği** biçimine karşılık gelmektedir. Hayek'in de belirttiği gibi piyasanın temel meziyeti, ekonomiyi

Stagflasyon: Yüksek ya da artan işsizlik biçiminde yansıma bulan iktisadî durgunluk ile enflasyondaki bir artışın birleşimidir.

Piyasa köktenciliği: Piyasaya duyulan mutlak bir inançtır. Piyasa mekanizmasının, iktisadî ve toplumsal sorunların tümüne çözümler sunduğuna duyulan inançla ifade edilmektedir.

Uygulamada Siyaset

Çin'de Piyasa Reformu: Uygulanabilir Bir İktisadî Model midir?

Olaylar: 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'ni kuran Mao Zedong, 1976 yılında öldüğünde, Çin'i tarımsal bir ekonomiden sanayi ekonomisine dönüştürme hedefi tamamlanamadı. Çin'de iktisadî reform süreci 1978'de başlatıldı; pragmatik olan ve bir zamanlar gözden düşen Deng Şiaoping'in (1904–97) siyaset sahnesine tekrar çıkmasıyla harekete geçirildi. 'Çinli niteliklere sahip sosyalizme' ulaşmayı hedefleyen Deng'in reformları, merkezî planlamayı, 'yukarıdan aşağıya' bir Sovyet modelinden uzaklaştırarak piyasa mekanizmaları aracılığıyla dolaylı bir yönetim sistemine doğru kaydırdı; aynı zamanda daha geniş özel mülkiyeti, rekabeti ve iktisadî açıdan açıklığı teşvik etti. Temel girişimler arasında, Halk komünlerinin özel parsellerden oluşan bir koleksiyona bölünmesi yoluyla tarımın kolektifleştirilmesi; hem yabancı yatırımların hem de girişimcilerin iş kurmaları için fırsatlar sunan Özel Ekonomik Bölgelerin oluşturulması; özellikle, 1992'de reform sürecinin yeniden başlatılmasından sonra, fiyat kontrollerinin kaldırılması ve korumacılığın azaltılması ile birlikte, devlete ait çok sayıda sanayinin özelleştirilmesi ve sözleşmelerden cayma hakkının daha yaygın kullanımı bulunmaktadır. Modern Çin'deki siyasal değişim, iktisadî değişimden çok daha yavaş olduğundan, Çin sistemi belki de en iyi bir 'piyasa Stalinizmi' olarak düşünülebilir ve bu Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) hâlâ ekonominin ve toplumun genel kontrolünü elinde tuttuğu anlamına gelmektedir.

Önemi: Çin'in 1970'lerin sonlarında piyasa reformlarının başlatılmasından beridir elde ettiği iktisadî başarı, her standarda göre dikkat çekici olmuştur. 30 yılı aşkın bir süredir, sürekli olarak, yüzde 10 civarındaki büyüme oranları, Çin ekonomisini, ABD'den sonra, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi haline getirmiştir. Çin, dünyadaki en büyük ikinci ticaret devleti, malların en büyük ihracatçısı ve ikinci büyük ithalatçısıdır. Eğer mevcut eğilimler devam ederse, Çin 2020'ler boyunca, dünyadaki en büyük ekonomi olacaktır. Çin'in iktisadî başarısı çeşitli şekillerde açıklanabilir. Birincisi, 1,3 milyarlık nüfusla ve kırsal bölgelerden, hızlı büyüyen kasabalara ve kentlere doğru tarihsel olarak eşi benzeri görülmemiş bir insan akışıyla, Çin, görünüşe göre, bitip tükenmek bilmeyen bir ucuz emek arzından yararlanmıştır. İkincisi, Çin, kendisinden önceki Japonya ve Asyalı 'kaplanlar'a benzer biçimde, imalat sanayiinde, onu 'dünyanın atölyesi' haline getiren ihracat odaklı bir büyüme stratejisi benimsemiştir. Üçüncüsü, yüksek bir tasarruf oranı, Çin'deki yatırımın büyük ölçüde iç kaynaklardan geldiği anlamına gelmektedir ve yine Çin bankacılık sisteminin küresel nitelikli finansal 'bulaşıcı hastalıklara' direnebileceği anlamına gelmektedir. Dördüncüsü, Çin küreselleşmeyle titizlikle

düzenleyebilen geniş bir sinir sistemi olarak çalışmasıydı çünkü fiyat mekanizması üzerinden, eşzamanlı olarak, neredeyse sınırsız sayıda mesajı iletebiliyordu. Neo-liberaller, parasalcılıktan etkilenerek, tam istihdamın gerçekleştirilmesine yönelik Keynesyen vurgunun yerine, 'sağlam para'yı güvenceye alan bir odak koyma arayışına girdiler ve sağlam paranın düşük ya da sıfır enflasyonla gerçekleştirileceğini düşündüler. Parasalcılığın çıkarımı, üretimi artırmak ve işsizliği azaltmak amacıyla tasarlanan Keynesyen politikaların, hükûmetleri sadece borçlanmaya ve dolayısıyla 'para basmaya' teşvik ederek enflasyonu körüklemeye neden olduklarıdır. Bunun alternatifi, dikkati, talep tarafında tüketicileri tüketmeye teşvik eden politikalardan uzaklaşarak, arz tarafında üreticileri üretmeye teşvik eden politikalara doğ-

ilgilenmiştir; ABD dolarına göre parasını ucuz tutarken, küresel piyasaların genişlemesinin avantajından yararlanmış ve bu sayede Çin ihracatının rekabet gücünü artırmıştır. Beşincisi, Çin yönetimi altyapı projelerine büyük yatırımlar yapmakta ve dış politikasını, özellikle, petrol, demir cevheri, bakır, alüminyum ve diğer endüstriyel minerallerindeki arzı güvenceye alarak doğal kaynak güvenliğini sağlama hedefine doğru yönlendirmektedir.

Bununla birlikte, eleştirmenler Çin'in 'piyasa Stalinizmi'nin nihaî anlamda kusurlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kırılganlığın temel kaynakları arasında, 2000'lerin ortalarından beridir Çin'de ücret enflasyonu işaretlerinin bulunması olgusu yer almaktadır. Bu durum ucuz emeğin bitmez tükenmez bir arzının söz konusu olmayabileceği hissini vermektedir ve bu da imalat mallarında, Çin'in dünyanın geriye kalanından daha ucuza mal satma yeteneğini riske atmaktadır. Bir başka kırılganlık, Çin mallarının genelde teknolojik açıdan daha az karmaşık olması ve özellikle ABD ve Japon mallarının marka profilinden yoksun olmasıdır. Çin'in ihracat pazarlarına ağır bağımlılığı ve iç tüketim seviyelerini canlandırma ihtiyacı konusunda kayda değer endişeler ortaya çıkmıştır. Bu yönlerde gerçekleştirilecek ilerleme, Çin'i küresel iktisadî durgunluklardan korumaya yardımcı olsa da, enflasyonist baskılar daha da artabilir ve Çin'in mevcut, güçlü biçimde pozitif olan ticaret dengesini aşağı çekebilir. Bununla birlikte, Çin iktisadî modelinin karşı karşıya olduğu en ciddî tehdit, bazılarının ileri sürdüğü gibi iktisadî sisteminin doğası ile siyasal sistemi arasındaki temel bir çelişkidir. Bu çelişki, iktisadî performansa zarar verebilecek ve belki de piyasacı Stalinist sistemin çöküşüne yol açabilecek bir siyasal istikrarsızlık seviyesi olarak okunmaktadır.

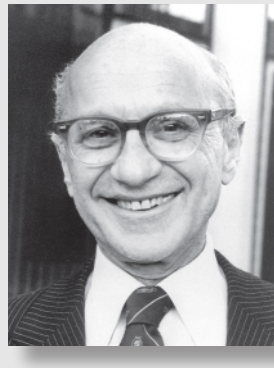

ru yöneltmektir. Neo-liberaller için bunun anlamı şaşmaz biçimde deregülasyon ve vergi indirimleridir.

Ancak modern iktisat, büyük ölçüde, Keynesçiliğin ve neo-liberalizmin basite indirgeyen her derde deva reçetelerinin ötesine geçmiştir ve daha karmaşık iktisadî stratejiler, hatta 'yeni' bir siyasal iktisat bile geliştirmiştir. Neo-liberalizm, Keynesçileri hiç olmazsa enflasyonun önemli ve ekonominin arz tarafının anlamlı olduğu konusunda ikna etmeyi başardı. 1950'ler tarzı ve 1960'lar tarzı iktisadî yönetim, ayrık ulusal ekonomilerin varlığına dayalı olduğundan, 'ham' Keynesçilik, ekonomik küreselleşmenin bir sonucu olarak yerinden edilmiştir. Öte yandan, düzenlenmemiş bir piyasa eko-

Önemli Şahsiyetler

Milton Friedman (1912–2006)

Amerikalı akademisyen ve iktisatçıdır. 1948'den itibaren Chicago Üniversitesi'nde iktisat profesörlüğü yapmıştır ve 'Chicago Okulu' olarak adlandırılan ekolün kurucusudur. Friedman ayrıca *Newsweek* dergisinde köşe yazarlığı yaptı ve ABD başkanlık danışmanı olarak görev aldı. 1976'da Nobel İktisat Ödülü'ne layık görüldü. Parasalcılık ve serbest piyasa ekonomisinin önde gelen bir savunucusu olan Friedman, Keynesyen teori'nin ve 'vergilendir ve harca' biçimindeki yönetim politikalarının güçlü bir eleştirmeni oldu ve bu eleştiriler 1970'ler ve 1980'ler boyunca, ABD'de ve özellikle de Birleşik Krallık'ta, ekonomik önceliklerde değişim yapmaya yardımcı oldu. Önemli çalışmaları, *Kapitalizm ve Özgürlük* (*Capitalism and Freedom*, 1962) ile eşi Rose ile birlikte yazdığı, *Tercih Özgürlüğü* (*Free to Choose*, 1980), Yeni Sağ'ın iktisadî düşüncesi üzerinde hatırı sayılır bir etkiye sahip olmuştur.

nomisi fikrinin sürdürülmesi de, özellikle bu tür bir ekonominin düşük yatırıma, kısa vadeciliğe, toplumsal parçalanmaya ya da çöküşe yol açma eğilimi nedeniyle güçleşmiştir. Francis Fukuyama'nın (1996) işaret ettiği gibi, herhangi bir türden zenginlik yaratma, yalnızca gayri şahsî piyasa güçlerine değil, güven biçimindeki **toplumsal sermaye**ye de dayalıdır. Ancak, Keynesçilik ile neo-liberalizm arasında yenilenen gerilimler, 2007-09 küresel malî krizi ve Çöküş sonrası küresel ekonominin nasıl yeniden canlandırılacağı konusundaki anlaşmazlıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (bu bölümde daha sonra incelenmektedir).

Kapitalizmin Alternatifleri

Kapitalizmin zenginlik üretmenin tek güvenilir aracı olduğu biçimindeki inanç oldukça yenidir (sadece 1989-91 devrimleriyle komünizmin çöküşünden beri yaygınlık kazanmıştır) ve özellikle de 2000'lerin sonlarından beri küresel kapitalist ekonomide yaşanan kargaşanın ışığında geçici bir inanç olduğu kanıtlanabilir. Kapitalist üretim tarzının başlıca alternatifleri nelerdir ya da neler olmuştur? İktisadî yaşam başka nasıl organize edilebilir? Kapitalizme temel alternatifler şunlardır:

Toplumsal sermaye: Toplumsal uyumu, siyasal istikrarı ve gönenci desteklemeye yardımcı olan kültürel ve ahlakî kaynaklar (bkz. s. 270).

- Devlet sosyalizmi
- Piyasa sosyalizmi
- Yeşil hareket iktisatı

Devlet Sosyalizmi

20. Yüzyıl'ın büyük bir bölümünde, kapitalizmin, **devlet sosyalizmi** ya da komünizm (bkz. s. 410) biçiminde uygulanabilir bir ekonomik alternatifi bulunduğu konusunda hiç şüphe duyulmuyordu. 1917 Bolşevik Devrimi'nin ardından, SSCB, açık bir şekilde sosyalist olan bir ekonomik örgütlenme modelini benimseyen ilk toplum oldu. Bu model Stalin'in 'ikinci devrim' olarak adlandırdığı 1930'lardaki devrime kadar tam olarak gelişmemişti çünkü 1920'li yıllarda piyasa örgütlenmesinin önemli yönleri Lenin'in Yeni Ekonomi Politikası altında devam etmişti. Bu nedenle daha sonra Doğu Avrupa'ya ihraç edilen ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde ortodoks komünizme hâkim olan söz konusu model 'iktisadî Stalinizm' biçiminde isimlendirilebilir. Bu sistem, iktisadî kaynakların tümünü parti devleti aygıtının kontrolü altına alan devlet kolektifleştirmesine dayanıyordu. SSCB'de, 'emredici bir planlama' sistemi, Komünist Parti'nin en yüksek organlarının eline, iktisat politikasının bütününü denetleme yetkisi verdi ve Parti, bir planlama birimleri ve komiteler ağı aracılığıyla nihaî hedeflerin hazırlanmasına (Beş Yıllık Planlar biçiminde) nezaret etti.

1989-91 devrimlerinde Doğu Avrupa ve SSCB'deki devlet sosyalizmi modelinin görkemli çöküşü, merkezî planlamanın özünde bulunan kusurları göstermek için yaygın biçimde kullanılmıştır ve planlama fikrinin gözden düşürülmesi yönünde uzun bir yol kat etmiştir. Bununla birlikte, bu saptama Sovyet tarzı planlamanın kuşku götürmez başarılarını görmezden gelmektir. Örneğin, merkezî planlama sistemi 'ağır' sanayi inşa etme konusunda dikkat çekici biçimde başarılıydı ve bu da SSCB'ye, 1941'de, Nazi işgaline direnebilmesi için yeteri kadar güçlü bir sanayi temeli sağladı. Dahası, planlama, her ne kadar Batı tarzı tüketim malları üretme girişiminde müthiş başarısız olduysa da, SSCB'ye ve Doğu Avrupa'nın çoğuna, bazı gelişmiş kapitalist ülkelerdeki daha eski ve yoksul mahalleleri kavurmaya halen devam eden evsizlik, işsizlik ve mutlak yoksulluk gibi sorunların ortadan kaldırılmasına yardımcı oldu. Müzmin iktisadî geri kalmışlığa rağmen, örneğin Küba, yüzde 98'in üzerinde bir okuma-yazma oranını ve birçok Batı ülkesiyle karşılaştırıldığında Küba lehine olan bir birinci basamak sağlık hizmeti sistemini gerçekleştirdi.

Bununla birlikte, merkezî planlamanın kusurlarını gizleyebilmek güçtür. Bu kusurların en önemlisi, muhtemelen, sistemin doğasındaki verimsizliktir. Bu verimsizlik şu olgudan kaynaklanmaktadır: Plancılar ne kadar yetkin ve adanmış olurlarsa olsunlar, kendi yetenekleri ile baş edemeyecekleri bir bilgi çeşitliliği ve karmaşası ile karşılaşmaktadır (Hayek, 1948). Örneğin, plancıların oldukça küçük bir merkezî planlama sisteminde bile evrendeki atom sayısını aşan bir dizi seçenekle karşılaştıkları tahmin

Devlet sosyalizmi: Devletin, iktisadî yaşamı, teorik olarak halkın yararına olmak üzere kontrol ettiği ve yönlendirdiği bir sosyalizm biçimidir.

Kavram

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma, 'günün ihtiyaçlarını, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılayabilme yeteneklerini tehlikeye atmaksızın karşılayan kalkınma' (Brundtland Raporu (1987)) anlamına gelmektedir. Ancak, birbirlerine zıt sürdürebilir kalkınma modelleri bulunmaktadır. '*Zayıf* sürdürülebilirlik' olarak adlandırılan kalkınma türü, iktisadî büyümenin arzu edilir olmasını kabul eder, ancak büyüme düzeylerinin, çevresel maliyetlerin gelecek nesillerin refahını tehdit etmemesini sağlayacak noktada sınırlanması gerektiği konusunda ısrar eder. *Güçlü* sürdürülebilirlik, zayıf sürdürülebilirliğin büyüme yanlısı sonuçlarını reddetmektedir ve 'doğal sermaye'nin korunması ihtiyacına odaklanmaktadır.

edilmektedir. Komünist sistemin zayıf iktisadî performansının bir başka açıklaması, merkezî planlamaya dahil edilen sosyal güvencelerin, oldukça eşitlikçi dağıtım sistemi ile birlikte, teşebbüsü teşvik etmek ya da verimliliği artırmak için pek az şey yapmış olduklarıdır. Oldukça basit biçimde, tüm Sovyet işçileri bir iş sahibi olmuşlarsa bile, bunların fiilen çalıştıklarından emin olmak daha zordu. Son olarak, merkezî planlama, siyasal veya bürokratik konuma dayalı yeni toplumsal bölünmelerin ortaya çıkışıyla ilişkilendirildi. Milovan Đilas'ın (1957) deyimiyle, Batılı toplumlardaki kapitalist sınıfın statü ve ayrıcalıklarına eşdeğer bir statü ve ayrıcalığa sahip parti devleti bürokratlarından oluşan 'yeni bir sınıf' ortaya çıktı.

Piyasa Sosyalizmi

Yoğun biçimde merkezîleşmiş Sovyet iktisadî modeline bir alternatif olarak, sosyalizmin ilkelerini piyasa rekabetinin dinamikleriyle uzlaştırmaya yönelik girişimlerde bulunuldu. Yugoslavya'da, Yugoslavya Devlet Başkanı Tito ile Stalin'in ayrılmasının ardından bu tür bir model başlatıldı ve bu model SSCB'nin 1956 siyasal ayaklanmasını bastırmasından sonra Macaristan'da da uygulandı. Mihail Gorbaçov'un 1985-90 yılları arasındaki 'iktisadî yeniden yapılanma'ya ilişkin *perestroika* programı sırasında benzer fikirler SSCB'de uygulandı. *Perestroika* başlangıçta kooperatiflerin ve tek sahipli işletmelerin, merkezî planlama sisteminin tamamlayıcısı olmalarına izin vererek ama nihayetinde Sovyet teşebbüslerinin kendilerini planlama sisteminden tamamen ayırmalarına ve kendi kendini finanse eder ve yönetir hale gelmelerine olanak tanıyarak yalpalayan bir program olarak gelişti. Diğer **piyasa sosyalizmi** modelleri Lenin'in NEP'inde (1921–28) ve tartışmalı da olsa, modern zamanların Çini'nde bulunabilir.

Piyasa sosyalizminin cazibesi, merkezî planlamanın en ciddî kusurlarının çoğunu telafi ediyor gibi görünmesidir. Bir piyasa ortamı sadece tüketiciye karşı duyarlı olmayı ve tüketicinin etkinliğini garanti etmekle kalmaz, aynı zamanda bürokratik iktidarın tehlikelerini de uzak tutar. Ancak, bunu söylemek sosyalist bir piyasanın tamamen plansız ve düzenlenmemiş olduğunu söylemek anlamına gelmez. Gerçekten de, 'uygulanabilir' ya da 'elverişli' bir sosyalizm biçimi (Nove, 1983;

Piyasa sosyalizmi: Kendi kendini yöneten işletmelerin bir piyasa rekabeti bağlamında faaliyet gösterdiği, görünüşte, sömürü olmaksızın verimliliği sağladıkları bir ekonomidir.

Breitenbach ve diğerleri, 1990) önermeye yönelik çabaların çoğu, işbirliğine ve etkileşime dayalı yöntemler kullanılsa bile, bir planlama çerçevesine duyulan ihtiyacın devam etmekte olduğunu kabul etmektedirler. Aynı zamanda, öz-yönetim, iş birliğini teşvik etmesine ve yüksek düzeyde maddî eşitliği sağlamasına rağmen, piyasanın sert disiplin kuralları dayattığı inkâr edilemez. Başarısız işletmeler çöker ve kârlı olmayan sanayi dalları batar ancak bu uzun vadede, canlı ve müreffeh bir ekonomi için ödenmek zorunda olunan bir bedeldir.

Ne var ki ne Yugoslav, ne de Macar ekonomisi, baştaki vaatlerine rağmen, Sovyet merkezî planlama sisteminden daha başarılı ya da kalıcı olduğunu kanıtlayamadı. Piyasa sosyalizminin başlıca zayıf yönlerinden biri, öz-yönetimin, piyasanın disiplin kurallarıyla çelişmesidir çünkü piyasa sosyalizmi, işletmelerin, her şeyden önce kendi iş güçlerinin çıkarlarına karşılık vermesini emretmektedir. Bu nedenledir ki serbest piyasa iktisatçıları, genellikle, sadece hiyerarşik olarak örgütlenen özel işletmelerin optimal verimliliği sağlayabileceklerini ileri sürmüştür çünkü sadece bu işletmeler, kârençoklaştırmasını diğer bütün mülahazaların önüne koymaları yönünden piyasanın emirlerine tutarlı bir şekilde cevap verebilme yeteneğine sahiptir.

Yeşil Hareket İktisatı

Kapitalizme karşı sosyalist alternatiflere olan ilgi (geçici ya da başka türlü) düşmüşken, ekolojik ya da Yeşil alternatiflere daha büyük bir ilgi yoğunlaşmıştır. Yeşil hareketin bakış açısından, kapitalizm ile sosyalizm, aynı **sanayicilik** 'süper-ideolojisi'nin yalnızca farklı tezahürleridir. Başka bir anlatımla, bunlar özleri gereği insanoğlunun maddî çıkarlarını tatmin etmek amacıyla doğayı sömürmenin alternatif yolları olarak görülmektedir. Yeşil hareket teorisyenleri, bu iktisadî büyüme saplantısının, sadece doğal çevrenin yağmalanmasına yol açmadığını, ama aynı zamanda, yaşamın tümünün bağlı olduğu kırılgan ekosisteme zarar vererek insan türünün kendisinin hayatta kalmasını tehdit ettiğini de iddia etmektedir. Yeşil hareket alternatifi, iktisadî öncelikleri **sürdürülebilirlik** temelinde yeniden biçimlendirmektedir. **Eko-sosyalistler**, kapitalizmin acımasız kâr hedefinin çevresel yıkımdan sorumlu olduğunu savunmuştur ancak, sosyalist devlet rejimlerinin sürdürülebilir kalkınmayı (bkz. s. 218) gerçekleştirirken yaptıklarına ilişkin kayıtlar da pek iç açıcı değildir. Sürdürülebilirlik ilkesi muhtemelen, mülk sahipliği ile zenginliğin örgütlenmesi hakkındaki soruların, insanoğlu ile doğal dün-

Sanayicilik: Büyük ölçekli fabrika üretimine ve aralıksız sermaye birikimine dayanan bir iktisadî teori veya sistemdir.

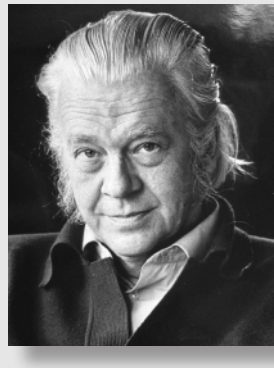
Sürdürülebilirlik: Bir sistemin sağlığını koruma ve varlığını sürdürme kapasitesidir.

Eko-sosyalizm: Yeşil siyaset içinde, 'kırmızı' ve 'yeşil' temalarını birleştiren bir gelenektir ve kapitalizmi çevresel bozulmanın temel nedeni olarak görmektedir.

Önemli Şahsiyetler

E. F. Schumacher (1911–77)

Almanya doğumlu İngiliz iktisatçı ve çevre teorisyenidir. Fritz Schumacher, 1930'da Oxford Rhodes öğretim görevlisi olarak Birleşik Krallık'ye taşındı. Akademik yaşama yeniden girmeden önce ticaret, çiftçilik ve gazetecilikte deneyim kazanma yoluna gitti. Almanya'daki İngiliz Denetim Komisyonu (1946–50) ile Birleşik Krallık Ulusal Kömür Kurulu'nun (1950–70) iktisat danışmanlığını yaptı. Ufuk açıcı eseri *Küçük Güzeldir*'de (*Small is Beautiful*, 1973) insan ölçekli üretim davasını savundu ve ahlakın önemi ile 'doğru geçim yolu'na vurgu yapan 'Budist' bir ekonomi felsefesi ('sanki insanlar önemliymiş' iktisatı) geliştirdi. Schumacher, fikirlerini yaymak için Orta Ölçekli Teknoloji Geliştirme Grubu'nu kurdu.

ya arasındaki ilişkiye dair daha temel konu karşısında ikincil olduğunu ileri sürmektedir. Doğanın, özü gereği insanî gereksinimleri karşılayan erişilebilir bir kaynak olduğu görüşünü terk etmek için, ekolojiyi iktisatın önüne ve ahlakı materyalizmin önüne koyan tümüyle farklı bir değer sisteminin inşa edilmesi gereklidir. Bu tür fikirler, E. F. Schumacher (1973) tarafından 'Budist iktisat' kavramına dönüştürülmüştür. İklim değişikliği tehdidinin ışığında, başka Yeşil hareket düşünürleri karbonsuz ekonomi fikrinin savunuculuğunu yapmışlardır.

KÜRESELLEŞME

Küreselleşmeyi Anlamak

Küreselleşme kaypak ve tanımlanması güç bir kavramdır. Küreselleşme olgusuna 1980'lerden bu yana yoğunlaşan ilgiye rağmen, bu terim, halen, çeşitli şekillerde, bir süreci, bir politikayı, bir pazarlama stratejisini, bir açmazı ya da hatta bir ideolojiyi ifade etmek için kullanılmaktadır. Küreselleşmeyle ilgili sorun küreselleşmenin 'onlar' olduğu kadar 'o' olmamasıdır: Küreselleşme tek bir süreç değil, bir süreçler bütünüdür; kimi zaman örtüşen ve iç içe geçmiş ama ayrıca bazen, çatışan ve muhalif nitelik taşıyan bir süreçtir. Dolayısıyla küreselleşmeyi tek bir temaya indirgemek zordur. Bunu yapmanın belki de en iyi yolu Ken'ichi Ōmae'nin (1989) 'sınırsız bir dünya' fikrindeydi. Bu fikir sadece ulusal sınırlara ve devletin sınırlarına dayalı geleneksel siyasal sınırların aşılacak olması eğilimini ifade etmemektedir; ayrıca daha önceden zaman ve mekân tarafından bölünen insanlar

arasındaki ayrımların daha az anlamlı ve kimi zaman tümüyle gereksiz hale geldiğini ifade etmektedir. Scholte (2005) bu nedenle küreselleşmenin insanlar arasındaki '**sınırlar-üstü**' ilişkilerin artışıyla ilişkili olduğunu iddia etti. Mesela, muazzam miktardaki bir elektronik para akışı, şimdi, bir bilgisayar düğmesine dokunuşla dünya çevresinde dalgalanmaktadır; bu da paranın ve diğer finansal piyasaların, dünyanın her yerindeki ekonomik olaylara neredeyse anında tepki vermesini sağlamaktadır. Benzer şekilde, kablo ve uydu teknolojisi, telefon mesajlarının ve televizyon programlarının, dünya çapında, neredeyse anında iletilmesini sağlamaktadır.

Kavram

Küreselleşme

Küreselleşme karmaşık bir karşılıklı birbirine bağlılık ağının ortaya çıkmasıdır. Bunun anlamı yaşamlarımızın giderek artan biçimde bizden çok uzakta meydana gelen olaylar ve alınan kararlar tarafından şekillenmekte olduğudur. Bu nedenle, küreselleşmenin temel özelliği, ulus-devletler arasındaki türden coğrafî mesafelerin ve toprak sınırlarının öneminin azalmasıdır. Bununla birlikte, küreselleşme hiçbir şekilde 'yerel' ve 'ulusal'ın, 'küresel'in tâbiyeti altında olduğunu ima etmemektedir. Tam tersine, yerel, ulusal ve küresel olayların sürekli etkileşim içinde olması anlamında, siyasal sürecin genişlemesinin yanında derinleşmesine de vurgu yapmaktadır.

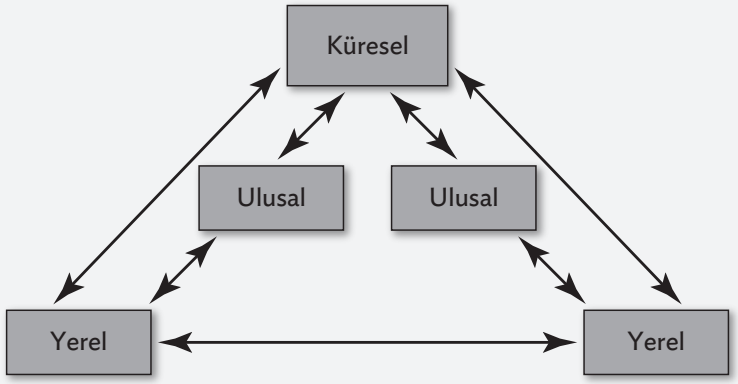
Küreselleşmenin ortaya çıkardığı karşılıklı bağlantılılık çok boyutludur (bkz. Şekil 6.1). Küreselleşmenin popüler imajı, onun yukarıdan aşağıya bir süreç olduğudur; küreselleşme dünyanın her yerinde kendini gösteren tekil bir küresel sistemin kuruluşudur. Bu görüşe göre küreselleşme, hepimizin aynı televizyon programlarını izlediği, aynı malları satın aldığı, aynı yiyecekleri yediği, aynı spor yıldızlarını desteklediği ve aynı ünlülerin maskaralıklarını izlediği bir dünyada, kültürel, toplumsal, iktisadî ve siyasal çeşitliliğin yok edildiği bir **homojenleşme**yle ilişkilidir. Bundan başka küreselleşme genellikle yerelleşme, bölgeselleşme ve çok-kültürlülükle (bkz. s. 257) elele gitmektedir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. İlk olarak ulus-devletin iktisadî ve siyasal yaşamı anlamlı bir şekilde organize etme yeteneğinin azalması, iktidarın aşağı doğru çekilmesinin yanında yukarı doğru sıkışmasına da olanak tanır. Dolayısıyla, ulusa ve siyasal milliyetçiliğe dayanan bağlılıklar zayıfladıkça, bu bağlılıkların yerini, çoğunlukla yerel cemaatle ya da bölgeyle ya da dinî ve etnik kimlikle ilişkili bağlılıklar almaktadır. Örneğin köktendincilik (dinsel köktencilik) (bkz. s. 96) küreselleşmeye bir cevap olarak görülebilir. İkinci olarak, homojenleşme korkusu ya da tehdidi, özellikle bir emperyalizm biçimi olarak algılandığında, kültürel ve siyasal direnişi tahrik etmektedir. Bu tahrik, gerilemekte olan dillere ve azınlık kültürlerine olan ilgide yeniden bir canlanmaya ve aynı şekilde, yeni 'anti-kapitalist' ve 'anti-serbest ticaret' konulu toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasıyla küreselleşmeye karşı bir geri tepmeye yol açabilir. Üçüncüsü, küreselleşme basit biçimde

Sınırlar-üstülük: Toplumsal yaşamın, 'sınır-ötesi' ve 'küresel-ötesi' iletişim ve etkileşimlerin artması yoluyla ülke topraklarını aştığı bir durumdur.

Homojenleşme: Tüm parçaların veya öğelerin (bu durumda, ülkelerin) benzer veya özdeş hale gelme eğilimidir.

Sistemsel Karşılıklı Bağımlılıklar

ŞEKİL 6.1

Yerlileştirme: Yabancı malların ve uygulamaların yerel ihtiyaçlara ve koşullara uyarlanarak özümsendiği süreçtir.

küresel bir tekil kültür ortaya çıkarmaktan daha çok, gelişmekte olan ve gelişmiş devletlerde benzer şekilde, belli yöntemlerle, daha karmaşık sosyal ve kültürel çeşitlilik tarzları şekillendirmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde, Batılı tüketim malları ve imajları, bir **yerlileştirme** süreci yoluyla daha geleneksel kültürel uygulamaların içinde özümsenmiştir. Gelişmiş devletler de kültürel mübadelenin daha yaygın etkisinden kaçamamışlardır ve Coca-Cola, McDonald's ve MTV karşılığında, Batı-dışı dinler, ilaçlar ve iyileştirici uygulamalardan; sanat, müzik ve edebiyattan giderek artan biçimde etkilenmişlerdir. Ayrıca özgün küreselleşme biçimlerinin saptanması da olanaklıdır. Bunların en önemlileri şunlardır:

- İktisadî küreselleşme
- Kültürel küreselleşme
- Siyasal küreselleşme

İktisadî Küreselleşme

İktisadî küreselleşme, artık hiçbir ulusal ekonominin bir ada olmadığı düşüncesini yansıtmaktadır: Tüm ekonomiler, az ya da çok derecede, birbirinin içine geçmiş bir küresel ekonominin içinde soğrulmuştur. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (1995) bu yüzden küreselleşmeyi 'bir ayrık ulusal ekonomiler dünyasından, üretimin uluslararasılaştırıldığı ve finansal sermayenin ülkeler arasında özgürce ve anında dolaştığı küresel bir ekonomiye doğru geçiş' olarak tanımladı. Komünizmin çöküşü, iktisadî kü-

reselleşmeye güçlü bir ivme kazandırdı çünkü bu çöküş, küreselleşme dışında kalmış olan son önemli devletler blokunun küresel kapitalist sistemin içinde soğrulmasının yolunu açtı. Aynı nedenle, iktisadî küreselleşme, daha düşük ticaret engelleri, döviz kontrollerine son verilmesini, yatırım sermayesinin daha serbest dolaşımını sağladığından 1980'lerden itibaren kapitalist Batı ile iktisadî anlamda durgun olan bir komünist Doğu arasındaki iktisadî uçurumun genişletilmesine yardımcı oldu ve böylece komünizmin çöküşünü hızlandırmaya da katkı sundu. İktisadî küreselleşmenin temel sonuçlarından birisi, ulusal yönetimlerin ekonomilerini yönetme ve özellikle de serbest piyasa gerekleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmaya karşı direnme yeteneklerinin azalmasıdır.

Kültürel Küreselleşme

Kültürel küreselleşme, dünyanın bir bölgesinde üretilmiş olan bilgi, meta ve imajların, uluslar, bölgeler ve bireyler arasındaki kültürel farklılıkları 'azaltmaya' eğilimli küresel bir dolaşıma girmelerini sağlayan süreçtir. Bu süreç bazen bir **McDonaldlaştırma** süreci olarak tasvir edilmiştir. Kısmen ulus-ötesi şirketlerin büyümesi ve küresel malların ortaya çıkışıyla etkili olan kültürel küreselleşme aynı zamanda 'bilgi devrimi' olarak adlandırılan uydu iletişiminin, telekomünikasyon ağlarının, bilgi teknolojisinin, internetin ve küresel medya şirketlerinin yayılmasıyla da desteklenmektedir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, kültür, küreselleşme güçlerine hem hizmet etmektedir hem de onları sınırlamaktadır. Dünya çapında mal satmak, Hollywood filmlerinin, Nike koşu ayakkabılarının ve Starbucks kahve evlerinin dünyanın her yerinde bulunabilmesine ek olarak, yerli kültürlere ve toplumsal pratiklere bir duyarlılık gerektirmektedir.

Siyasal Küreselleşme

Siyasal küreselleşme, uluslararası örgütlerin artan öneminde açıkça gözlenebilir. Bu örgütler tek bir devlet içinde değil, birkaç devleti kapsayan uluslararası bir alanda yetki kullanmaları yönünden ulus-ötesi örgütlerdir. Bu tür örgütlerin çoğu 1945 sonrası dönemde ortaya çıkmıştır. Bunların örnekleri arasında Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve çeşitli ardılları olan AT ve AB, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ve Dünya Ticaret Örgütü (WTO) bulunmaktadır. Uluslararası örgütler, yönetimler-arasılık (bkz. s. 578) ilkelerine uyduklarında, devletlerin, en azından teoride, ulusal egemenliği (bkz. s. 103) kurban etmeksizin uyumlu eylemde bulunmalarını olanaklı kı-

McDonaldlaştırma: Fast-food sanayisiyle ilişkili küresel mallar ile ticarî pratiklerin ve pazarlama pratiklerinin iktisadî sektörlere giderek daha fazla hâkim olmaya başlamalarını sağlayan süreçtir.

lan bir mekanizma sağlamaktadırlar. Öte yandan uluslar-üstü kurumlar kendi iradelerini ulus-devletlere dayatmaya muktedirdirler. Siyasal küreselleşmenin devletler-arası olma yönündeki vurgusu, onu, devlet dışı ve piyasa temelli aktörlerin rolüne vurgu yapan rakip iktisadî ve kültürel küreselleşme kavramlarından farklı kılmaktadır. Ayrıca siyasal küreselleşme enternasyonalizme ve belli bir dünya yönetim biçimine yönelik idealist bir bağlılık yansıttığı ölçüde iktisadî ve kültürel küreselleşmenin bir hayli gerisine düşmektedir. Küresel bir devletin gerçekleşmesi çok uzak bir olasılık olarak dururken, ulus-ötesi şirketlerin (TNC) (bkz. s. 231), yönetim dışı örgütlerin (NGO) (bkz. s. 371) ve uluslararası baskı gruplarının etkinliklerine dayalı küresel bir sivil toplum büyük ölçüde bir gerçeklik haline gelmiştir.

Neo-Liberal Küreselleşmenin Yükselişi

Geniş iktisadî küreselleşme sürecine ilişkin söylenecek yeni bir şey bulunmamaktadır. Sınır ötesi ve ulus-ötesi iktisadî yapıların gelişimi emperyalizmin (bkz. s. 627) temel bir özelliği olmuştur ve iktisadî küreselleşmenin en önemli noktası, muhtemelen, Avrupa devletlerinin Afrika ve Asya'daki sömürgeler için kapışmalarıyla birlikte 19. Yüzyıl'ın sonlarında oluştu. Bununla birlikte, modern ve geçmiş küreselleşme biçimleri önemli şekillerde farklılık göstermektedir. Kimi zaman 'ön-küreselleşme' olarak anlaşılan daha önceki küreselleşme biçimleri, genellikle yayılmacı siyasal projelerin ardından ulus-ötesi iktisadî örgütler kurdular. İmparatorluklar ne kadar yayılsalar ve başarılı olsalar da, hiçbir zaman ülke sınırlarını ve hudutları yok etmeyi başaramadılar; bu sınırları sadece siyasal anlamda hâkim güçlerin yararına yeniden ayarladılar ve genellikle 'uygar' dünya ile 'barbar' dünya arasına yeni sınırlar koydular. Çağdaş küreselleşme olgusu söz konusu olduğunda ise, aksine, iktisadî karşılıklı birbirine bağlılık ve karşılıklı bağımlılık ağı öylesine genişlemiştir ki dünya ekonomisini tek bir küresel varlık olarak kavramak ilk kez mümkün hale gelmiştir. İşte iktisadî yaşam bu anlamda 'sınırsız' hale gelmiştir.

Kavram

Neo-Liberalizm

Neo-liberalizm (bazen 'neo-klasik liberalizm' olarak adlandırılmaktadır), klasik liberalizmin ve özellikle de klasik siyasal iktisatın güncellenmiş bir versiyonudur. Ana teması, serbest piyasa ekonomisine ve atomcu bireyciliğe duyulan bir inancı yansıtan ve ekonominin yönetim tarafından kendi başına bırakıldığında en iyi biçimde çalıştığına inanılan fikirdir. Düzenlenmemiş piyasa kapitalizmi, verimliliği, büyümeyi ve yaygın refahı sağlarken, devletin 'ölü eli' girişimi baltalamakta ve teşebbüsü yıldırmaktadır. Temel neo-liberal politikalar arasında özelleştirme, düşük kamu harcamaları, deregülasyon, vergi indirimleri ve azaltılmış sosyal yardımlar bulunmaktadır.

Modern ve geçmiş küreselleşme biçimleri arasındaki bir başka farklılık, modern dönemdeki küreselleşmenin neo-liberalizmin ilerleyişiyle el ele gitmiş olmasıdır; öyle ki, genelde iki gücün aynı büyük olgunun, yani neo-liberal küreselleşmenin parçaları oldukları düşünülmektedir. İktisadî küreselleşme ve neo-libera-

lizm neden bu kadar yakından bağlantılıdır? Bu bağlantının birkaç nedenden dolayı meydana gelmiş olduğu görülebilmektedir. Özellikle, yoğunlaştırılmış uluslararası rekabet, hükûmetleri, yatırımları 'içeriye' çekme ve TNC'lerin başka yerlere yerleşmelerini önleme ümidiyle ekonomilerini deregülasyona ve vergi seviyelerini indirmeye teşvik etti. Artan bir küresel rekabet bağlamında, enflasyonun kontrol altında tutulmasının iktisat politikasının öncelikli hedefi olan tam istihdamın sürdürülmesi hedefini yerinden etmesi olgusu nedeniyle, kamu harcamaları ve özellikle de sosyal yardım bütçeleri üzerinde güçlü bir aşağı yönlü baskı uygulandı. Bu tür baskılar, ABD ekonomisinin yeniden artışa geçen büyüme ve verimlilik oranlarıyla ve başta Japonya ve Almanya olmak üzere diğer ulusal kapitalizm modellerinin oldukça cansız performansıyla birlikte şu anlama geliyordu: 1990'ların sonlarında neo-liberalizm, 'yeni' dünya ekonomisinin hâkim ideolojisi olarak rakipsiz kalmış görünüyordu. Yalnızca Çin gibi birkaç devlet, örneğin döviz kurlarını aşağı çekmek suretiyle rekabete maruz kalmayı sınırlandırarak kendi koşullarında neo-liberal küreselleşmeyle başa çıkabilecek durumdaydı.

Kavram

Washington Uzlaşması

Washington uzlaşması terimi, John Williamson (1990, 1993) tarafından, Washington'da bulunan uluslararası kurumların, IMF'in, Dünya Bankası'nın ve ABD Hazine Bakanlığı'nın, gelişmekte olan dünya ekonomilerinin yeniden yapılandırılması için önermiş oldukları politikaları tanımlamaları için icat edildi. 'Ortodoks' kalkınma modelinin büyüme gibi kavramlarına dayanan ve neo-liberalizmin fikirlerinden yararlanan Washington uzlaşmasının özü 'istikrarı sağlamak, özelleştirmek ve serbestleştirmek' olarak özetlenebilir.

Dünya ekonomisinin neo-liberal çizgide yeniden yaratılması, küresel iktisadî yönetişim kurumlarının, özellikle de Dünya Bankası ile Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), 1990'lı yıllar boyunca, yine aynı yıllarda 'Washington uzlaşması' olarak adlandırılan fikirlere dönüştürülmesiyle de teşvik edildi. Bu canlanma, gelişmekte olan devletlerin ve komünizmin çöküşünden sonra 'geçiş' halindeki devletlerin serbest ticaret, sermaye piyasalarının serbestleştirilmesi, esnek döviz kurları, dengeli bütçeler vb. politikaları izlemelerine yol açtı. Neo-liberal küreselleşmenin ilerleyişi, yalnızca ABD'deki otuz yıllık büyümeyle ve ABD'nin 1990'lardaki yenilenmiş iktisadî üstünlüğüyle değil, aynı zamanda dünya ekonomisindeki otuz yıllık büyümeyle de kesişiyordu. Bu durum neo-liberalizmin destekleyicilerini, neo-liberalizmin büyüme modelinin, eskinin Keynesçi ortodoksluğu karşısındaki üstünlüğünü belirgin biçimde kanıtlamış olduğunu ileri sürme konusunda cesaretlendiriyordu ki eskinin Keynesçi ortodoksluğu da, zaten, ABD'nin 1971'de Bretton Woods'un sabit kur oranları sisteminden çekilmesinden beridir, her halükarda düşüşte olmuştu. Neo-liberal büyüme modelinin odağında finansal piyasalar ve '**finansallaşma'** süreci bulunmaktadır. Bu, ekonominin finans sektörünün muaz-

Finansallaşma: İşletmelerin, kamu kurumlarının ve bireysel yurttaşların malî yapılarının, parasal borçlanabilmeleri ve böylece harcamalarını artırmaları için yeniden yapılandırılmasıdır.

zam bir genişlemesi ile olanaklı kılınmıştır ve bu genişleme de Wall Street, Londra, Frankfurt, Singapur ve başka benzer yerlerin artan önemini açıklamaktadır. Bu süreçte kapitalizm, büyük ölçüde genişlemiş ve yatırımlar ile daha yüksek tüketim noktasında bir çıkış arayışında olan para akışlarından yararlanarak 'turbo-kapitalizm'e dönüştü. Bu süreç kamusal ve sıklıkla özel borçlarda önemli artışlar içermesine rağmen, bu borç artışlarının sürdürülebilir olduğu düşünüldü çünkü alınan borçlarla büyüme destekleniyordu. Neo-liberal büyüme modelinin diğer temel özellikleri arasında, açık piyasalara duyulan güçlü bir inanç; 1995'ten sonra Dünya Ticaret Örgütü'nün yaratılmasıyla teşvik edilen ticaretin serbestleştirilmesi; birçok gelişmiş ekonomide imalat sektöründen hizmet sektörüne bir geçiş; imalat sektörünün giderek artan biçimde emeğin ve diğer maliyetlerin düşük olduğu gelişmekte olan dünyaya 'ihraç' edilmesi bulunmaktaydı.

Bununla birlikte neo-liberal küreselleşmenin eleştirmenleri de bulunmaktadır. Bu eleştirmenler örneğin, sosyal yardımları geri almayı ve maddîyata dayanan bir kişisel çıkar ahlakını ('açgözlülük iyidir') teşvik etmekle, neo-liberalizmin, iktisadî bir doktrin olarak halkçı meşruiyeti sürdürmekte sıkıntı çektiğini çünkü eşitsizliği yaygınlaştırmayla ve toplumsal çöküşle ilintili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu eleştiri 1990'lı yıllar boyunca Yeni Zelanda, Kanada ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde, 'neo-liberal devrim'in reddine değilse bile değişimine ve hatta Başkan Obama'nın yönetimi altındaki ABD'de 2009'dan itibaren neo-liberal önceliklerin yeniden gözden geçirilmesine neden oldu. Rusya örneğinde, işsizlik ve enflasyonun artması ve 1990'larda neo-liberal ilkelere ait 'şok terapi' uygulamasının açığa çıkardığı derin güvensizlikler, piyasa reformuna karşı bir geri tepme yarattı ve milliyetçi ve otoriter hareketlere verilen desteği güçlendirdi. Daha derin bir düzeyde, Robert Cox (1987) 'hiper-liberal küreselleşen kapitalizm' olarak adlandırdığı şeyin kökeninde büyük çelişkiler ve mücadeleler bulunduğunu ve bunun anlamının da şu olduğunu ileri sürdü: Hiper-liberal küreselleşen kapitalizmin hâkimiyeti tehdit edilmeye ve nihayetinde yıkılmaya mahkûmdur. Bu çelişkiler arasında, 'devletin uluslararasılaşması' (devletin, kamuoyu yerine, küresel ekonominin dayatmalarına cevap verme eğilimi) tarafından yaratılan 'demokrasi açığı'; çevreyi, acımasız iktisadî büyümenin neden olduğu tahribatlardan korumaya yönelik artan baskılar ve devlet otoritesinin, şirketlerin malî ve iktisadî çıkarlarına boyun eğmesi bulunmaktadır. Daha da karanlık bir neo-liberalizm yorumu Naomi Klein (2008) tarafından geliştirilmiştir. Naomi Klein 'felaket kapitalizmi'nin yükselişine vurgu yapmak için neo-liberalizmin ilerleyişinin 'şoklar'a, olağanüstü hallere, şu ya da bu tür krizlere bulaşmış olduğuna dikkat çekti ve 1973'te Şili'de Salvador Allende'nin devrilmesinde CIA'in rolünden, 'teröre karşı savaş'a (bkz. s. 588) kadar, ABD'nin dış politika maceracılığının neo-liberalizmin yayılmasıyla ilişkili olduğunu ileri sürdü. Çoğu kişi için neo-liberal küreselleşmenin altında yatan zayıflıklar, 2007-09 küresel malî krizinde en etkin biçimde açığa çıktı.

2007–2009 Çöküşü ve Mirası

2007–09 küresel malî krizinin en iz bırakan ânı, 158 yıllık ABD yatırım bankası Lehman Brothers'ın iflas başvurusunda bulunduğu 15 Eylül 2008'de meydana geldi. Bu olay ABD finans piyasalarındaki kargaşanın ortasında gerçekleşti. Diğer şeylerin yanında, yönetimin desteğine sahip iki mortgage şirketi olan Fannie Mae ve Freddie Mac, Federal yetkililer tarafından, malî destek verilerek kurtarılmak zorunda kalmıştı; sigorta devi AIG, 58 milyar dolarlık bir kurtarma paketiyle kurtarıldı; ABD'nin en büyük dördüncü bankası olan Wachovia, Citigroup tarafından 42 milyar dolarlık şüpheli alacakla beraber satın alındı. Bankacılık krizleri başka yerlerde de patlak verdi ve sermaye piyasaları, dünya çapında serbest düşüşe geçti; hisse senetlerinin değerleri muazzam düştü ve küresel bir durgunluğun başlayacağının işareti verildi. Küresel kapitalizm uçurumun uç noktasında sallanmakta gibi görünüyordu ve sistemsel başarısızlığa düşme riski vardı.

2007-09 Çöküşü'nün sonuçlarına ilişkin tartışmalar, Çöküş'ün altında yatan nedenler hakkındaki anlaşmazlıklarla yakından bağlantılıdır. Krizin kökü, ABD bankacılık sisteminde mi, Anglo-Amerikan teşebbüs kapitalizminde mi, yoksa kapitalist sistemin kendisinin doğasında mıydı? Kriz bir açıdan, ABD bankaları ve ipotek (mortgage) kurumlarının, 'eşik altı' piyasası olarak adlandırılan uygunsuz borç verme stratejileri benimsemiş olmalarıyla ilişkiliydi. Kredi geçmişi olmayan ya da zayıf kredi geçmişi olan başvuru sahiplerine verilen bu yüksek riskli kredilerin geri ödenme olasılığı yoktu ve bankaların 'zehirli borç' ölçekleri görünür hale geldiğinde, şok dalgaları, ABD finansal sisteminin içine ve ötesine işledi. Bununla birlikte, daha derin bir düzeyde, ABD'deki 'eşik altı' sorunu ABD ve Birleşik Krallık'ta adeta kök salmış bulunan neo-liberal kapitalizmin kusurlarının ve kırılganlıklarının işaretiydi ve serbest piyasalar ile şişirilmiş ve gereğinden az düzenlenmiş bir sisteme dayanıyordu. Bu görüşe göre, Çöküş, finansal (ve muhtemelen daha geniş) bir düzenlemeye olan ihtiyacın dramatik bir şekilde hatırlatılmasını sağlayarak piyasa köktenciliğinin kusurlarına vurgu yaptı. Kriz, yine daha derin bir düzeyde şöyle yorumlanmıştır: Kriz sadece belirli bir kapitalizm biçiminin değil, kapitalist sistemin kendisinin ciddî kusurları olduğunu açığa çıkarmıştır. Bu bilgiler ışığında kapitalizm, hem küresel hem de ulusal biçimlerinde, doğası itibarıyla istikrarsız ve krize eğilimli olarak görülebilmektedir (bkz. s. 228).

2007–09 Çöküşü, 1970'lerin 'stagflasyon' krizinden bu yana dünya ekonomisindeki ilk gerçek küresel krizdi ve 1930'ların Büyük Buhranı'ndan bu yana küresel üretim seviyelerinde en sert düşüşlere yol açtı. Büyük ekonomilerin çoğunun 2009 yılında büyümeye geri dönmesiyle birlikte, ulusal hükûmetler tarafından hızla başlatılan ve G20 (uluslararası iktisat politikasını yönetmek için ana forum olarak G8'in yerini aldı) tarafından koordine edilen muazzam

Küresel Kapitalizm, Doğası Gereği İstikrarsız ve Krize Eğilimli midir?

İdeolojik tartışmalar önceleri kapitalizm ile sosyalizm arasındaki savaşa odaklanırken, şimdi, özellikle Çöküş sonrası dönemde küresel kapitalist sistemin yararlarına ve kusurlarına odaklanmaktadır. Risk, belirsizlik ve krize eğilimli olma küresel kapitalizmin kaçınılmaz özellikleri midir? Ya da istikrarsızlık kapitalizmin dikkate değer dinamizminin, yani nihaî olarak küresel refahı sağlama yeteneğine sahip bir dinamizmin sadece bir belirtisi midir?

EVET

Aşırı üretim krizleri. Kapitalizmin en erken ve önemli eleştirisi, Karl Marx (bkz. s. 78) tarafından geliştirildi. Marx, kapitalizmin döngüsel aşırı üretim krizlerine yönelik eğilimine dikkat çekti. Üretim patlamaları ve çöküşler kaçınılmazdı çünkü büyüme dönemleri boyunca işletmelerin aşırı şişmiş üretim (aşırı üretim) yapma ama durgunluk dönemlerinde aşırı sınırlanmış üretim (düşük üretim) yapma eğilimleri vardı. Marx'a göre, bu krizler giderek daha da derinleşecek ve sonunda sistemsel çöküşe yol açacaktı. Bu analiz, ülke içi ve küresel kapitalizm için eşit biçimde geçerlidir.

Yaratıcı yıkım. Joseph Schumpeter'e (1942) göre kapitalizmin doğasında bulunan istikrarsızlık, yerleşik işletmeleri yok eden ve yenilerini yaratan inovasyon çabalarından kaynaklanmaktadır. 'Yaratıcı yıkım' anlayışı, hem ekonomileri biçimlendiren, büyüme yaratan, başarı veya başarısızlık yoluyla iş döngüsü devinimi kuranların müteşebbisler olduğu fikrini, hem de icatların zenginliğin temel itici gücü olduğu fikrini kapsar. Schumpeter (bkz. s. 308), kapitalizmin uzun vadeli beklentileri konusunda kötümserdi, çünkü dönemsel çöküşlerin insanî ve toplumsal maliyetleriyle beraber, seçkincilik ile devlet müdahalesinin artışı yoluyla dinamizm, yaratıcılık ve bireyciliğin boğulmasının nihayetinde kapitalizmin ölümüne yol açacağını ileri sürüyordu.

Kumarhane kapitalizmi. Modern küresel kapitalizmin krize karşı artan duyarlılığı, devletleri savunmasız bırakan ve küresel piyasaların aşırılıklarına maruz kalan küreselleşmiş bir finansal sistemin ortaya çıkışı yönünden açıklanabilir. Susan Strange'ın (1986) 'kumarhane kapitalizmi' olarak isimlendirdiği kapitalizm biçiminde, muazzam miktarlarda 'çılgın para' finansal bulaşıcı hastalık olgusunu yaratarak bütün dünyada dalgalanmaktadır ve bu bulaşıcı hastalık, panik başlangıçtaki bir sorun alanının çok daha ötesine geçerek yayıldığında ortaya çıkar. Bu tür istikrarsızlıklar, modern finansal büyümelerin çoğunun, 'yüksek riskli yatırım fonları' ve 'türev krediler' gibi tamamen para alışverişi akışı ve menkul kıymet borsası mübadelesi biçiminde gerçekleştiği olgusunun altını çizmektedir. Dolayısıyla küreselleşmiş finansal akışlar, ekonomilerin 'gerçek' performansıyla çok az ilişkisi olan üretim patlamaları ve çöküşler yaratmaktadır.

HAYIR

Denge içinde dinamizm. Hiçbir kapitalizm destekçisi, üretim patlamaları ve çöküşlere karşı bir duyarlılığın kapitalist sistemden tamamen silinebileceğini savunmaz. Bunu inkâr etmek, kapitalizmin, özü yönünden dinamik olan doğasını, piyasa ekonomilerinin her zaman akış koşullarında var olduğu olgusunu yanlış anlamak olacaktır. Bununla birlikte, bu akış yıkıcı olmaktan çok daha fazla yaratıcıdır: İşletmeler ve sanayi dalları batarlar ancak, yerlerini daha başarılı olan işletmeler ve sanayi dalları tarafından alacaktır. Bir piyasa ekonomisinden kaynaklanan risk ve belirsizliğin kökünü kurutmak, onun büyüme potansiyelinden mahrum kalması demektir. Önemli olan husus kapitalizm içindeki akış ve dinamizm eğiliminin ne rastgele, ne de yapılandırılmamış olduğunu bilmektir. Kapitalist sistemin özünde, dengelilik ya da denge lehine bir taraflılık bulunmaktadır. Bu denge, piyasa, kaynakları kârlılık bakımından en uygun kullanımlarına göre düzenlerken, böylece daha büyük bir verimliliğe ve zamanla daha yaygın bir refaha yol açarken getirilen bir dengedir. Bu nedenle üretim patlaması ve iflas döngülerinin uzun vadeli iktisadî kalkınmanın parçaları olarak görülmesi gerekir.

Düzenlenmiş küreselleşme. Alternatif bir küresel kapitalizm savunusunda, dünya ekonomisindeki istikrarsızlığa ve krize yönelik eğilim, düzenleme yoluyla esaslı biçimde sınırlandırılabilir (ama asla kökü kurutulamaz). Bu savunma, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, Keynesyen stratejiler, ulusal iktisadî politika oluşturma sürecine hâkim olduklarında ve bu politikalar 1944'te inşa edilen Bretton Woods sisteminde somutlaştığında yaşanan 'uzun süreli büyüme'den doğmuştu. Erken dönem küresel kapitalizmin talihsizliği, serbest piyasalara duyulan gereksiz bir inancı teşvik eden neo-liberal bir felsefeye bulaşmış olması ve küresel iktisadî yönetişim kurumlarının, etkili düzenleme yapma kapasitesine sahip olmasından önce büyümesiydi. Bunun sonucu, birbirinin ardından gelen finansal krizlerdi; bu krizler 2007-09'daki Çöküşe neden oldular ve onun ötesine geçerek devam ettiler. Bununla birlikte, küresel kapitalizm kendi kendisinden korunabilir. Örneğin, eğer (aslında ilk başta Keynes tarafından önerildiği gibi) IMF son çare olarak borç veren küresel bir banka haline gelseydi küresel finans sistemine daha fazla istikrar aşılanabilirdi.

çabaların başarılı olduğu ortaya çıktı. Bu çabalar, bankaların sermaye yapılarının yeniden düzenlenmesi, faiz oranlarında önemli indirimler (malî uyarıcı) ve harcamaların vergiyi aşmasına (malî uyarıcı) izin vererek iç talebin canlandırılması biçiminde olmuştu. Hepsinden önemlisi uluslararası eylem, 1929 Wall Street İflası'ndan sonra yapılan en ciddî hatanın tekrarlanmasını önledi: Bir finansal krizin derin ve uzun bir iktisadî krize dönüşmesine neden olan korumacılığa başvurma hatası tekrarlanmadı. Ancak 2010 yılının sonlarından itibaren, özellikle belli sayıda 'avro bölgesi' ekonomisinde (bkz. s. 581), **devlet borç krizleri** biçiminde, yenilenen ve ciddî sorunlar ortaya çıktı. Bu da Çöküşün mirasının ilk düşünüldüğünden daha ciddî ve geniş kapsamlı olabileceğini akla getirdi. Çöküşün sonuçları ortaya çıkmaya devam etti, ancak bunların en önemlileri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Çok sayıda gelişmiş ekonomide geniş çapta ve sürdürülemez borçlar
- Açığı azaltmanın paradoksları ve tuzakları
- Neo-liberal küreselleşmenin olası sona erişi
- Küresel ekonomide gücün önem taşıyan ölçüde yeniden dağıtımı

Çöküşün açığa çıkardığı yapısal sorunlardan biri olan çok sayıda gelişmiş ülkedeki kronik kamu ve özel borçluluğu en ciddî sorundur. Bu borçluluk en az üç nedenden dolayı meydana gelmiştir. Birincisi, 'gerçek' ücretlerde artış yaratmak için üretkenlikte artışın sağlanması konusundaki başarısızlık (ABD'de neredeyse 30 yıl devam etmiştir) ile artan eşitsizliğin birleşimi, birçok gelişmiş ekonominin 'talep motorlarını' yitirmiş olmaları anlamına geliyordu. Bu bağlamda büyüme, ancak daha yüksek borçlanma seviyeleri (mortgage, banka kredileri, kredi kartı kullanımı ve kira alımı vb. şeklinde) yoluyla ekonomiye aşılanabilirdi ve hükûmet bu yüksek borçlanma seviyelerine ya göz yumdu ya da aktif olarak teşvik etti. Bu durum 'özelleştirilmiş Keynesçilik' (Crouch, 2009) olarak adlandırılmıştır; burada büyümenin temel motoru olarak özel borçların, kamu borçlanmasının yerini aldığı ifade edilmektedir. İkincisi, hükûmetler, hem büyümenin devam edeceğini, böylece vergi gelirlerinin sağlıklı kalacağını varsayarak hem de kamu harcamalarını orantısız vergi artışları yapmadan sürdürmenin ya da artırmanın siyasal yararlarından dolayı devlet borçlarının yükselmesine izin verdiler. Üçüncüsü, özellikle gelişmiş ülkelerde meydana gelen küresel iktisadî gerileme dönemi, Çöküşün ardından vergi gelirlerini önemli ölçüde azalttı ve sıklıkla kamu maliyesini, bunun sonucunda ortaya çıkan bir borçlanma patlamasıyla kaosa attı.

Devletin borç krizi: Devlet maliyesindeki yapısal bir dengesizliktir; bu dengesizlik, üçüncü bir taraftan yardım almaksızın ulusal borcu geri ödemeyi veya yeniden finanse etmeyi olanaksız kılmaktadır

Ancak, yüksek veya büyüyen kamu borçlanmasına yönelik (açık) çözüm, hastalığın kendisinden daha kötü olabilir veya en

azından hastalığı daha da kötüleştirebilir. Eğer sorun kronik borçluluksa, çözüm borç azaltılması olarak görünecektir ve bu da 'malî kemer sıkma'yı getirecektir (kamu harcamalarını düşürmek veya vergi seviyelerini yükseltmek). Bununla birlikte, bu çözüm, beraberinde önemli iktisadî ve siyasal güçlükler getirmektedir. Açığın düşürülmesine ilişkin iktisadî sorun şudur: Tek bir ekonominin, maliyesini düzene sokmaya çalışması ne kadar sağduyuluysa, aynı şey çok sayıda ekonomi tarafından aynı anda benimsenirse facia anlamına gelir. Keynes tarafından popüler hale getirilen '**tasarruf paradoksu**'nda ileri sürüldüğü gibi, herkesin para tasarrufu yapmasının belirgin sonucu şudur (bu durumda, hükûmetler harcama seviyelerini düşürür veya vergileri artırırlar), ekonomideki yetersiz talep, ekonomik durgunluğa ve tırmanan işsizliğe yol açacağından bundan herkes muzdarip olur. Borçların düşürülmesinin siyasal zorlukları arasında, nüfusun durağan durumdaki ya da hatta düşmekte olan yaşam standartlarına adapte olmak zorunda kalmasından dolayı borç düşürülmesinin, bir 'kanaatkarlık çağı'nı desteklemesi; siyasal istikrarın artık sürekli artan refah beklentisiyle desteklenememesi bulunmaktadır (bu sorunlar 20. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir).

Çöküşün en geniş çaplı beklenen sonuçlarından biri, neo-liberal küreselleşme modelinin yeniden değerlendirilmesine ve muhtemelen reddedilmesine yol açacağı şeklindeydi. Bu beklentinin nedeni, Çöküş'ün neo-liberalizmi en büyük coşkuyla kucaklamış olan ekonomilerden (ABD ve Birleşik Krallık) kaynaklanmasıydı ve başlangıçta son derece şiddetliydi; ayrıca krizin açıklanmasında önemli bir etmen, tartışmasız, doğası gereği istikrarsız finans sektörüne duyulan aşırı güvendi. Dahası, tarih, büyük krizlerin, dünya ekonomisinin yönetiminde dönüşümlere yol açtığını göstermiş gibi görünmektedir (Casey, 2011). 1930'ların Büyük Buhranı, 1945 sonrası dünyada ABD'de, Roosevelt'in Yeni Düzen'i aracılığıyla Keynesçilik lehine bir değişiklik yapılmasına yol açtı; öte yandan 1970'lerin 'stagflasyon' krizi Keynesçiliğin terkedilmesine ve neo-liberalizmin yükselişine katkıda bulundu. Bununla birlikte, bugüne kadar, 2007-09 Çöküşüne yanıt olarak benzer oranda bir değişikliğin olacağının pek az kanıtı olmuştur. Bunun nedenleri arasında, siyasal tercihin, neo-liberal küreselleşmeyle en yakından bağlantılı olan TNC'ler, büyük bankalar, küresel piyasalar gibi yapısal çıkarların gücü tarafından sınırlandırılmakta olduğu gerçeği bulunabilir. Ancak bu neden, ayrıca, ister sol kanattaki ya da merkez soldaki siyasal partilerden, ister diğer küreselleşme karşıtı hareketlerden olsun, siyasal solun, küreselleşme modeline karşı hem iktisadî hem de siyasal olarak yaşayabilir bir alternatif geliştirme konusunda entelektüel ve ideolojik başarısızlığını

Tasarruf paradoksu: Bireysel hanehalklarının tasarrufundaki artışların genel tasarruflarda bir azalmaya yol açabilmelerine ilişkin paradokstur. Bu azalmanın nedeni, hanehalklarının tasarrufundaki artışların, tüketim ve büyüme üzerinde olumsuz etki yapmasıdır.

da yansıtmaktadır. Yine de, Büyük Buhran'ın bütünsel ideolojik anlamının ancak neredeyse on yıllık bir kitlesel işsizlikten ve araya giren bir dünya savaşından sonra görünür hale gelmesi dikkat edilecek bir husustur.

Son olarak, 2007–09 Çöküşü, küresel ekonomideki iktidarın genel olarak Batı'dan Doğu'ya ve özel olarak da ABD'den Çin'e aktarılmasında çok önemli bir an olarak görülebilir. Çöküşü önceleyen yirmi yılda dünya ekonomisindeki büyümenin büyük kısmı, her halükarda, Çin, Hindistan, Brezilya ve diğer gelişmekte olan dünya ekonomilerinin iktisadî olarak ortaya çıkmasıyla oluşmuştu: Bunun nedeni, kısmen, bunların ucuza imal edilmiş mal üretme yeteneklerinin, birçok gelişmiş ekonominin maruz kaldığı yapısal kusurları gizlemesiydi. Buna ek olarak, Çin ve gelişmekte olan birçok ülke ekonomisi 2007-09 fırtınalarını gelişmiş ekonomilerden çok daha iyi bir şekilde geçiştirdi; örneğin Çin, bu dönemdeki büyüme hızında sadece hafif bir düşüş yaşadı. Gelişmekte olan ekonomiler, Çöküş sonrası döneme, genellikle önemli ticaret fazlasına sahip olma ve çoğu zaman, gelişmekte olan dünyanın borcunun büyük kısmını satın alarak başlıca kredi veren ülke olma avantajıyla girdiler. Ancak, iktisadî güç dengesindeki bu tür kaymalar, birbirine her zamankinden daha fazla bağımlı bir dünya bağlamında gerçekleşmektedir. Bu yüzden de ABD'deki ekonomik toparlanma, Çin için önemlidir, çünkü Çin, ABD'nin devlet borçlarının çoğunu elinde tutmaktadır ve dolayısıyla gelişmekte olan dünya, imalat mallarına bir piyasa sağlamak için gelişmiş dünyanın toparlanmasına ihtiyaç duymaktadır. Öyleyse, Çöküşün temel dersi, belki de bize, küreselleşen dünyada hiçbir ekonominin bir ada olmadığını hatırlatmasıdır.

Kavram

Ulus-Ötesi Şirketler

Ulus-ötesi şirket (*transnational corporations*, TNC), iki veya daha fazla ülkede iktisadî etkinliği kontrol eden bir şirkettir. Ulus-ötesi şirket terimi, şimdilerde çok-uluslu şirket (*multinational corporations*, MNC) terimine tercih edilmektedir çünkü sadece ulusal sınırlarla kesişen şirket stratejileri ve süreçlerini değil, ulusal sınırları aşan strateji ve süreçleri de içermektedir. Ekonomik sektörler arasındaki bütünleşme ve firma içi ticaretin büyümesi, TNC'lerin, coğrafî esneklikten, ürün icadı avantajlarından ve küresel pazarlama stratejilerini takip edebilme yeteneklerinden yararlanarak kendi başlarına ekonomilere dönüşmelerini olanaklı kılmıştır.

Özet

- Siyasal iktisat, en geniş anlamıyla, siyaset ile iktisat arasındaki karşılıklı etkileşime işaret etmektedir. Siyasal iktisat, bir başlık olarak, devletlerle piyasalar arasındaki ilişki hakkında bir dizi düşünceyi kapsamaktadır. Siyasal iktisat, bir yöntem olarak, iktisat içinde geliştirilen yaklaşımların siyaseti analiz etmek için kullanılması anlamına gelmektedir. Siyasal iktisata ilişkin özgün, devlet merkezli, klasik/neo-klasik ve Marksist yaklaşımlar saptanabilmektedir.
- Kapitalizm, servetin özel olarak sahiplenildiği ve iktisadî yaşamın piyasa ilkelerine göre organize edildiği genelleştirilmiş bir meta üretim sistemidir. Bununla birlikte teşebbüs kapitalizmi, sosyal kapitalizm ve devlet kapitalizmi, içlerindeki piyasa ile devlet arasındaki denge bakımından farklılaşmaktadır.
- Devlet sosyalizmi ya da komünizm, kapitalizme karşı 20. Yüzyıl'ın en önemli alternatifiydi, ama nihayetinde kapitalizmle modern tüketim malları üretme ve yaygın refah sunma bakımından rekabet etmeyi başaramadı, dolayısıyla piyasa sosyalizmi deneyimlerine yol açtı. Yeşil hareket siyaseti, ekonominin ekolojik denge ve sürdürülebilirlik ilkeleri etrafında yeniden yapılandırılması yönünde çağrıda bulunmaktadır.
- Küreselleşme karmaşık bir birbirine bağlılık ağıdır ve yaşamlarımızın giderek artan biçimde bizden belli bir mesafe uzaklıktaki kararlar ve eylemlerle şekillendirilmesi anlamına gelmektedir. İktisadî küreselleşme, sermaye ve malların ulus-ötesi akışında, iktisadî egemenlik ilkesini tahrip edecek biçimde meydana gelen artışı ifade etmektedir. Kültürel küreselleşme, homojenleştirici bir güçtür, oysa siyasal küreselleşme, uluslararası örgütlerin artan önemiyle ilişkilidir.
- İktisadî küreselleşme neo-liberalizmle el ele gitmiştir, öyle ki çoğu kez ikisinin tek bir olgu, yani neo-liberal küreselleşme oldukları düşünülmektedir. 2007–09 Çöküşünün neo-liberal küreselleşme açısından sonuçları üzerinde hararetli tartışmalar yapılmıştır ancak Çöküşün diğer temel sonuçları arasında çok sayıda gelişmiş ekonomideki muazzam borçluluk ve küresel iktisadî güç dengesindeki temel bir değişiklik bulunmaktadır.

Tartışma Soruları

- Siyaset, iktisatı biçimlendirir mi ya da iktisat siyaseti biçimlendirir mi?
- 21. Yüzyıl'da ne tür bir kapitalist sistem en uygulanabilir sistem olduğunu kanıtlayacaktır?
- Serbest piyasa ekonomileri doğaları gereği istikrarsız ve eşitsizliğe eğilimli midir?
- Sosyalist iktisadî modeller artık anlamlı mıdır?
- Ekolojik olarak sürdürülebilir bir ekonominin özellikleri ne olurdu?
- Küreselleşme bir mit midir, yoksa gerçek midir?
- Küreselleşmiş bir ekonomi herkes için bir fırsat anlamına mı gelmektedir yoksa daha fazla güvensizlik ve daha derin eşitsizlik mi demektir?
- 2007–09 Çöküşü hangi ölçüde küresel ekonominin gelişiminde bir dönüm noktası oldu?
- Neo-liberal küreselleşmenin bir geleceği var mıdır?

Okuma Önerileri

Albritton, R., B. Jessop ve R. Westra (der.), *Political Economy and Global Capitalism* (2010). Küresel kapitalizm çağında siyasal iktisat hakkında eleştirel bir bakış açısı sunan yararlı bir koleksiyondur.

Hall, P. ve D. Soskice (der.), *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage* (2001). Ulusal ekonomiler arasındaki farklılıklara ve ekonomik küreselleşmenin etkisine ilişkin ilham verici bir incelemedir.

Scholte, A., *Globalization: A Critical Introduction* (2. edisyon) (2005). Küreselleşmenin doğasına ilişkin mükemmel ve anlaşılabilir yazılmış bir kitap ve küreselleşmenin sonuçlarına ilişkin bir tartışmadır.

Stilwell, F., *Political Economy: The Contest of Economic Ideas* (3. edisyon) (2011). Temel iktisadî düşünce geleneklerini araştıran kapsayıcı ve anlaması kolay bir siyasal iktisat genel bakışıdır.

7.
BÖLÜM

SİYASET, TOPLUM VE KİMLİK

'Toplum insanın içindedir ve insan toplumun içindedir.'

ARTHUR MILLER, *Tanrıların Gölgesi* (*The Shadow of Gods*, 1958)

Ders kitaplarının da yaptığı gibi, siyasetin toplumsal bir bağlamda meydana geldiğini ileri sürmek, siyasetle toplumsal yaşamın ne kadar yakından bağlantılı olduğunu aktarmada başarısız kalmaktadır. Siyaset, doğası gereği toplumsal bir faaliyettir ve bazıları tarafından şöyle görülmektedir: Siyaset, toplumun çatışmalarının dile getirildiği ve muhtemelen çözüldüğü bir süreçten başka bir şey değildir. Bu anlamda, toplum sadece bir 'bağlam' değil, siyasetin ta kendisidir. Daha sonraki bölümler, toplumla siyaset arasındaki etkileşimi, medya, seçimler, siyasal partiler, çıkar grupları gibi belirli iletişim kanallarıyla ilişkili olarak incelemesine rağmen, bu bölüm, toplumun nasıl yapılandırıldığının, nasıl değişmiş olduğunun ve nasıl değişmeye devam ettiğinin daha geniş siyasal sonuçlarına odaklanmaktadır. Örneğin, tarım toplumlarından sanayi toplumlarına ve ardından da post-sanayi olarak adlandırılan toplum biçimine geçiş, toplumsal bağlılık düzeylerini derinden değiştirmiştir ve yeni siyasal mücadele çizgilerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sadece post-sanayileşme, toplumsal sınıfların azalan önemi ile ilişkilendirilmemiştir; aynı zamanda özellikle bilgi ve iletişim alanlarındaki teknolojik değişim de, insanlar arasındaki bağlantıların doğasının yanı sıra bu bağlantıların genişliğini ve derinliğini değiştirmiştir. Bu ve bununla ilişkili etmenler, önemli siyasal sonuçlarla beraber bireyciliğin güçlendirilmesiyle ilişkilendirilmiştir. Bundan başka siyasetle toplum arasındaki ilişkiye dair modern düşünce, giderek artan biçimde kimlik sorununa odaklandı ve bu kimlik sorununun, yeni bir grup benliği davası siyaseti (*group self-assertion*) ya da kimlik siyasetinin doğmasına neden olduğuna ilişkin çok sayıda iddia bulunmaktadır. Bu eğilim, bunlardan başka, ırk ve etnik kökenin, toplumsal cinsiyetin, din ve kültürün siyasal öneminin vurgulanmasına yardımcı olmuştur.

Temel Meseleler

- ▲ Post-sanayi toplumlarının ortaya çıkışının siyasal sonuçları ne olmuştur?
- ▲ 'Bilgi toplumu' bir efsane mi, yoksa bir gerçeklik midir?
- ▲ Bireyciliğin gelişmesi cemaati ve toplumsal uyumu nasıl etkilemiştir?
- ▲ Kimlik siyaseti son yıllarda neden bu kadar öne çıkmıştır?
- ▲ Irk ve etnik köken, toplumsal cinsiyet, din ve kültür, kimlik siyasetine nasıl bir temel oluşturmuştur?
- ▲ Kimlik siyaseti özgürleştirici bir güç müdür yoksa siyasal bir çıkmaz mıdır?

SİYASET VE TOPLUM

Toplumla neyi kastediyoruz? Bir toplum en genel anlamında, aynı toprak alanını işgal eden bir insan topluluğudur. Ancak, her insan grubu bir toplum oluşturmaz. Toplumlar düzenli toplumsal etkileşim kalıplarıyla nitelenmektedir. Bu, belirli bir tür toplumsal *yapının* var olduğunu ileri sürer; yani, bazı öğeler arasında, genellikle istikrarlı bir karşılıklı ilişkiler dizisinin bulunduğu anlamına gelmektedir. Ayrıca, 'toplumsal' ilişkiler karşılıklı farkındalık ve en azından belli ölçüde işbirliği biçimindeki bir bağlantılılık anlamı içermektedir. Örneğin, savaşan kabileler, birbirlerine yakın bir yerde yaşayabilmelerine ve düzenli olarak etkileşime girmelerine rağmen gerçekte, 'toplum' oluşturmazlar. Toplumlar, genellikle toplumsal *bölünmelerle* nitelenir. Bu bölünmelerde gruplar ve bireyler, toplumdaki statü, zenginlik ve/veya gücün eşitsiz dağılımını yansıtan oldukça farklı konumları işgal eder. Bu bölünme ya da yarılmaların doğası ve sınıf, ırk, toplumsal cinsiyet, yaş, din vb. bölünmelerin siyasal önemi, hiç kuşkusuz, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Ancak her halükarda, toplumun, siyaseti belirli sayıda önemli yönden şekillendirdiği görülmektedir:

Kavram

Statü

Statü, bir kişinin hiyerarşik bir düzen içindeki konumudur. Kişinin, bu hiyerarşik düzenin diğer üyeleriyle ilişkisindeki rolü, hakları ve görevleriyle nitelendirilir. Statü, onur, saygınlık, pozisyon ve iktidar gibi etmenlerin bir bileşimi olduğundan, belirlenmesi, sınıf gibi özü itibarıyla iktisadî bir kategoriden daha zordur. Ayrıca, birilerinin toplumsal bir ölçekte 'daha yüksekte' ya da daha 'aşağıda' olduğunu belirlemenin ölçüsü, olduğundan daha özneldir. Modern toplumlarda statü hiyerarşileri önemli ölçüde azalmış olmasına rağmen, aile geçmişi, toplumsal cinsiyet, ırk ve etnik köken gibi etmenlerle ilişkileri bakımından işlemeye devam etmektedir.

- Toplumdaki zenginliğin ve diğer kaynakların dağıtımı devlet iktidarının doğasını belirlemektedir (3. Bölüm'de tartışıldığı gibi).
- Toplumsal bölünmeler ve çatışmalar, meşruiyet krizleri biçiminde, siyasal değişmenin meydana gelmesine yardımcı olmaktadır (4. Bölüm'de tartışıldığı gibi).
- Toplum, kamuoyunu ve siyasal kültürü etkilemektedir (8. Bölüm'de tartışıldığı gibi).
- Toplumsal yapı, siyasal davranışı, yani kimlerin oy kullandığını, bunların nasıl oy kullandıklarını, partilere kimin katıldığını vs. biçimlendirmektedir. (9-11. Bölümler'de tartışıldığı gibi)

Ancak, toplumun doğası, siyasal ve ideolojik tartışmaların en ihtilaflı alanlarından birisidir ve aslında insan doğasının içeriğini tanımlamaya ilişkin girişimlerden daha az tartışmalı değildir. Örneğin, Marksistler ve diğerleri toplumun uzlaştırılamaz bir çelişkiyle nitelendiğini savunurken, liberaller, rekabet eden çıkarlar ve gruplar arasında uyum bulunduğunu vur-

Kavram

Toplumsal Sınıf

Sınıf, geniş anlamda, benzer bir toplumsal ve iktisadî konumu paylaşan insan grubudur. Marksistlere göre sınıf, bireyin üretim araçlarıyla olan ilişkisiyle tanımlanan iktisadî güçle bağlantılıdır. Bu bakış açısından temel sınıfsal bölünme, üretici zenginliğin sahipleri (burjuvazi) ile geçimlerini emek güçlerinin satımıyla sağlayanlar (proletarya) arasındadır. Marksist olmayan sınıf tanımları, genellikle, meslek grupları arasındaki gelir ve statü farklılıklarına dayanmaktadır. Bu yüzden ayrımlar, 'orta' sınıf (ya da el işçisi olmayan) çalışanlarla 'işçi' sınıfı (veya el işçisi) arasında yapılmaktadır.

gulamaktadır. Benzer şekilde, liberaller, toplumu, bireyler tarafından çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak üzere biçimlendirilmiş yapay bir olgu olarak görmeye meyilliyken, muhafazakârlar onu, geleneksel olarak, nihaî şeklini doğal gereksinimlerden kaynaklanan güçlerin verdiği organik bir olgu olarak tasvir etmişlerdir. Bundan başka, toplumun doğası ve dolayısıyla toplumsal bağlantılılık zaman içinde önemli ölçüde değişmiştir. Modern toplumun, toplumsal bağlantılılığın bir 'oyuluşuyla'; yakın toplumsal bağların ve yerleşik bağlılıkların 'sıkı' bağlantılılığından, daha akıcı, bireyselleşmiş toplumsal düzenlemelerin 'zayıf' bağlantılılığına bir geçişle nitelendiği görülmektedir. Bu değişimler, 'post-sanayileşmeciliğin' ortaya çıkışı, toplumsal sınıfların azalan önemi, 'bilgi toplumları' olarak adlandırılan toplum biçimlerinin ortaya çıkışı ve bireyciliğin (bkz. s. 243) artması gibi gelişmelerle ilişkilendirilmiştir.

Sanayicilikten Post-Sanayiciliğe

Sanayileşme, modern toplumların yapısını ve karakterini biçimlendiren en güçlü etmen olmuştur. Örneğin, kentleşme süreci aracılığıyla coğrafî hareketlilikte keskin bir artışa katkıda bulunmuştur (2000'li yılların başları itibarıyla, dünyanın 6,3 milyarlık nüfusunun çoğu, kırsal alanlardan çok kasabalarda ve kentlerde yaşamaya başlamıştı). Sanayileşme sürecinde, toplumsal bağlantılılığın doğası önemli değişikliklere uğradı. Bu dönüşümü aktarmaya yönelik en etkili girişimlerden biri Alman sosyolog Ferdinand Tönnies (1855–1936) tarafından başlatıldı. Tönnies ***Gemeinschaft* (Cemaat)** ile ***Gesellschaft* (Cemiyet)** arasında ayrım yaptı. Sanayileşmenin ilerlemesi, toplumun yapısını da değiştirdi; ekonomik temelli sınıfsal bölünmeler, genellikle statüye dayalı ve toprak sahipliğine bağlı daha geleneksel toplumların yerleşik toplumsal hiyerarşilerini yerinden etti. Böylece toplumsal sınıf, toplumun temel örgütlenme ilkesi olarak ortaya çıktı.

***Gemeinschaft*:** (Almanca) Cemaat; genellikle geleneksel toplumlarda bulunan ve doğal sevgi ve karşılıklı saygıyla nitelenen toplumsal bağlar.

***Gesellschaft*:** (Almanca) Cemiyet; genellikle kentsel ve sanayileşmiş toplumlarda bulunan gevşek, yapay ve sözleşmeye dayalı bağlar.

Bununla birlikte, sınıf ile siyaset arasındaki ilişkiyle ilgili herhangi bir çözümleme, özellikle toplumsal sınıfın nasıl tanımlanması gerektiği ve toplumsal sınıfların oy-

nadığı rolle ile ilgili olarak sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Sınıf siyasetinin öncü destekçileri Marksist gelenekten gelmiştir. Marksistler, sınıfı en temel ve siyasal olarak en anlamlı toplumsal bölünme olarak görmektedir. Marx'ın (bkz. s. 78) *Komünist Manifesto*'nun ([1848] 1967) başlangıcına koyduğu gibi, "şimdiye kadar var olan tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelesi tarihidir." Marksist bakış açısından, kapitalist toplumlara, mülk sahiplerinden (burjuvazi) oluşan ve bir ücret köleleri sınıfını baskılayan ve sömüren bir 'yönetici sınıf' tarafından tahakküm edilmektedir. Bu durum iki sınıflı bir sanayi toplumu modelinin yükselişine neden olmaktadır ve toplumsal sınıfların siyasal düzeyde temel aktörler olduğu bu toplum modeli, uzlaştırılamaz nitelikli çatışmaya ve artan kutuplaşmaya vurgu yapmaktadır. Kapitalist gelişme, krizlerin derinleşmesiyle niteleneceğinden, Marx proletaryanın, nihayetinde **sınıf bilinci**ni kazanacağını ve kapitalizmin 'mezar kazıcısı' olarak alın yazısının gereğini yerine getireceğini öngördü. Proletarya böylelikle 'kendi içinde bir sınıftan' (ekonomik olarak tanımlanmış bir kategori) dönüştürülmüş olacak ve 'kendisi için bir sınıf' (devrimci bir güç) olacaktı.

Sınıf Siyasetinin Çöküşü

Ancak, Marksist iki sınıflı model, Marx'ın tahminlerinin en azından gelişmiş kapitalist toplumlarda gerçekleşmemesi ve sınıf mücadelesinin çöküş belirtileri nedeniyle saygınlığını yitirmiştir. 19. Yüzyıl'ın sonunda bile, sanayi toplumlarının sınıfsal yapısının giderek karmaşık hale geldiği ve hem sistemden sisteme hem de zaman içinde değişmekte olduğu belliydi. Max Weber (bkz. s. 136), iktisadî veya sınıfsal farklılıkları kabul eden ama aynı zamanda siyasî partilerin ve toplumsal statünün önemini de dikkate alan bir tabakalaşma teorisi geliştirerek bu değişimin farkına varan ilk kişilerden biriydi. Weber, bir grubun hayat tarzıyla ifade edilen 'toplumsal prestij' anlamında statülere dikkat çekmekle toplum bilimciler ve siyaset bilimciler tarafından yaygın biçimde kullanılan modern meslek sınıfı anlayışının zeminini hazırlamaya yardımcı oldu. Ancak bazılarına göre, 20. Yüzyıl'ın sonları, sınıf siyasetinin nihaî biçimde karanlığa gömülmesiyle nitelendi. 1960'lara gelindiğinde Herbert Marcuse (bkz. s. 80) gibi neo-Marksistler, kent proletaryasının radikalliğini kaybetmesinin yasını tutuyorlardı ve dolayısıyla sınıf siyaseti yerine, öğrencilerin, kadınların, etnik azınlıkların ve gelişmekte olan dünyanın devrimci potansiyeline baktılar. Sosyalizm ile işçi sınıfı arasındaki geleneksel bağ, André Gorz'ın İşçi Sınıfı*'na Veda* (*Adieux au prolétariat*, 1982) adlı eserinde olduğu gibi resmen terk edildi.

Sınıf bilinci: Bir sınıfın nesnel durumu ve çıkarlarına ilişkin öznel bir farkındalığı ifade eden Marksist bir terimdir; 'sahte bilincin' tersidir.

Çoğu yorumcu, sınıfın azalan siyasal

Kavram

Fordizm, Post-Fordizm

Fordizm, ABD'nin Detroit kentinde Henry Ford'un öncülük ettiği büyük ölçekli seri üretim yöntemlerini ifade etmektedir. Bu yöntemler, standartlaştırılmış, oldukça ucuz ürünler üretmek amacıyla makinalaşmayı ve yüksek ölçüde sistematik üretim hatları gibi iş süreçlerini kullandılar. Fordist toplumlar, büyük ölçüde dayanışmacı sınıf bağlılıklarıyla yapılandırıldı. Post-Fordizm, bireysel işçilere daha fazla özerklik veren ve taşeronluk ve toplu üretim gibi yenilikleri olanaklı kılan daha esnek mikro-elektronik tabanlı makinelerin sunulmasının sonucu olarak ortaya çıktı. Post-Fordizm, işyerindeki adem-i merkeziyetle ve tercih ve bireyselliğe daha fazla vurgu yapılmasıyla ilişkilendirilmiştir.

öneminin arkasında '**post-sanayi toplumları**'nın yattığı konusunda hemfikirdir. Bu tür toplumların temel özelliklerinden biri kömür, çelik üretimi ve gemi yapımı gibi emek yoğun 'ağır' sanayi dallarının azalışıyla ifade edilen sanayileşme süreci olmuştur. Bu sanayi dalları, belirgin siyasal sadakatlerin ve genellikle, güçlü sendika örgütünün içinde kökleşmiş dayanışmacı bir kültürle nitelendirilme eğilimindeydi. Buna karşılık, ekonomilerin genişleyen hizmet sektörleri daha bireysel ve araçsalcı tutumları desteklemektedir. Bu nedenle post-sanayi toplumları **atomizm**in (atomculuğun) artması ve toplumsal bağlantılılığın zayıflamasıyla ayırt edilmektedir. 'Post-sanayicilik' terimi, Daniel Bell'in *Post-sanayi Toplumunun Gelişi* (*The Coming of Post-industrial Society*, 1973) adlı eserinden sonra yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Bell'e göre, post-sanayi toplumları, bunlardan başka, aşağıda tartışılan 'bilgi toplumu' (bkz. s. 242) fikrinde işaret edildiği gibi, bir emek-değer teorisinden bir bilgi-değer teorisine dönüşümle niteleniyordu. Piore ve Sabel (1984) bu dönüşümü, Fordist bir çağdan post-Fordist bir çağa geçişin bir parçası olarak yorumladılar. Bu bilgiler ışığında Fordizmin başlıca özellikleri olan kitlesel üretim ile kitlesel tüketim sisteminin sönümü daha çoğul ve akışkan sınıf oluşumları üretmiştir.

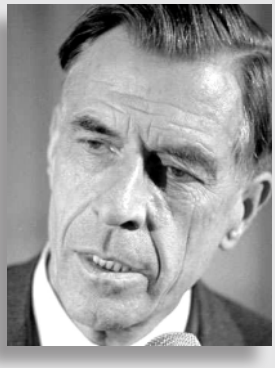
Geleneksel işçi sınıfının küçülmesi 'üçte iki, üçte bir' toplumları biçiminde adlandırılan toplumların gelişmesine yol açmıştır. Bu toplumların üçte ikisi nispeten müreffehtir; söz konusu üçte iki, kitlesel eğitimle, bolluğun artışıyla ve tüketimcilikle ilişkili toplumsal eşitlemeye yönelik belirgin bir eğilimin bir ürünüdür (Hutton, 1995). Bu gelişmenin siyasal sonuçlarını tartışan en etkileyici girişimlerden biri J. K. Galbraith'in *Memnuniyet Kültürü* (*The Culture of Contentment*, 1992) adlı eserinde bulunmaktadır. Galbraith (bkz. s. 239) modern toplumlarda, en azından siyasal yönden aktif olanlar arasında, 'memnun bir çoğunluğun' ortaya çıkışına işaret etti. Bu çoğunluğun içinde bulunduğu maddî bolluk durumu ve iktisadî güvenlik, onları siyasal olarak muhafazakâr olmaya teşvik ediyordu. Bu memnun çoğunluk, örneğin, 1970'lerden beri moda haline gelmiş olan refahçılık karşıtı politi-

Post-sanayi toplumu: İmalat sektörlerinden çok, beyaz yakalı işgücünde önemli bir artışın eşliğinde, hizmet sektörlerine dayanan bir toplumdur.

Atomizm (atomculuk): Toplumun, kendi çıkarıyla ilgilenen, büyük ölçüde kendi kendine yeten ve ayrı atomlar biçiminde işleyen bireylerin toplamından oluşturulmasına yönelik eğilimdir.

Önemli Şahsiyetler

John Kenneth Galbraith (1908–2006)

Kanadalı iktisatçı ve sosyal kuramcıdır. Galbraith, savaş zamanında, ABD Stratejik Bombalama Araştırması müdürü olarak görev yaptıktan sonra Harvard Üniversitesi'nde iktisat profesörü oldu ve 1961–63'te ABD'nin Hindistan Büyükelçisi olarak görev yaptı. Galbraith, Demokrat Parti ile özdeşleşmişti ve muhtemelen Keynesyen iktisatın en önde gelen modern temsilcisi ve şüphesiz, en yenilikçi savunucusuydu. Amerika'nın en seçkin toplumsal yorumcularından biri oldu. Galbraith, *Bolluk Toplumu* (*The Affluent Society*, 1958) adlı eserinde, iktisadî kaynakların genellikle önemsiz isteklerin savurgan biçimde doyurulmasında kullanıldığını ileri sürerek, özel bollukla kamusal sefalet arasındaki karşıtlığa vurgu yaptı. *Yeni Sanayi Devleti* (*The New Industrial State*, 1967) adlı eseri ABD'deki şirket iktidarının bir eleştirisini geliştirdi. Diğer önemli eserleri arasında *Memnuniyet* Kültürü (*The Culture of Contentment*, 1992) bulunmaktadır.

kalara ve vergi indirimi politikalarına seçmen tabanı sağlamıştır. Modern toplumlardaki üçte birin kötü durumu ve toplumsal eşitsizliğin doğası hakkındaki tartışma, giderek artan biçimde, toplumsal sınıflar üzerinde değil ama daha çok '**sınıf-altı**' biçiminde adlandırılan grup üzerinde yoğunlaşmıştır. Sınıf-altı grup, geleneksel olarak anlaşıldığı biçimiyle yoksulluktan (maddî ihtiyaçların karşılanmamasından duyulan yoksunluk) daha az, ama ekonomiye ve topluma anlamlı bir şekilde katılmaya yönelik kültürel, eğitimsel ve toplumsal engellemelerin ifade ettiği toplumsal dışlamadan daha çok muzdariptir. Ancak, toplumsal ayrışmaya yönelik tutumlar ve bir sınıf-altı grubun büyümesine verilecek uygun tepkiler hakkındaki tartışmaların kökü toplumsal eşitsizliğin (bkz. s. 241) nedenleri ve siyasal sonuçlarıyla ilgili daha derin anlaşmazlıklarda bulunmaktadır.

Yeni Teknoloji ve 'Bilgi Toplumu'

Post-sanayicilikle en yaygın biçimde ilişkilendirilen özelliklerden biri, genel olarak, maddî sermayeden (nesnelerden) daha çok, giderek artan biçimde entelektüel sermayeye (fikirler) yani bilgi ve malumata verilen önemdir. Bu özellik, sıklıkla, "üçüncü" modern bilgi devrimi olarak adlandırılan devrimin bir sonucu olarak görülmektedir. Bu devrim 'yeni' medya olarak adlandırılan

Sınıf-altı: Yetersiz biçimde tanımlanmış ve siyasal anlamda ihtilaflı bir terimdir. Geniş anlamda çoklu yoksunluk (işsizlik ya da düşük maaş, kötü konut, yetersiz eğitim vb.) içinde bulunan insanları ifade etmektedir.

medyanın ortaya çıkmasına tanıklık etmiştir. Yeni medya özellikle cep telefonları, kablo ve uydu televizyonları, daha ucuz ve daha güçlü bilgisayarlar ve en önemlisi **internet**i içermektedir (İlk devrim, telgraf, telefon ve radyonun gelişimini içeriyordu; ikinci devrim ise televizyon, erken kuşak bilgisayarlar ve uydulara odaklanmıştı). Üçüncü bilgi devrimi, **bağlantı** teknolojileriyle ilgilenmiştir ve özellikle önemli olmuştur. Dijital teknolojilerle olanaklı kılınan bilgi ve iletişim alışverişi miktarında meydana gelen olağanüstü patlama, bazılarına göre, (sanayi çağının yerine) 'bilgi çağı'nın doğumunun işareti olmuştur. Toplum bir 'bilgi toplumu'na dönüşmüştür ve ekonomi 'ağırlığı olmayan' bir ekonomi bile olsa, bir '**bilgi ekonomisi**' haline gelmiştir.

Yeni medyanın ortaya çıkışı, toplumsal bağlantılılığın hem kapsamını hem de doğasını değiştirmeye yardımcı olmuştur. Toplumsal bağlantılılığın kapsamı bakımından, yeni medya, küreselleşme sürecine muazzam bir ivme kazandırmıştır. Gerçekten de, 'hiper küreselci' olarak adlandırılan teorisyenler, yeni bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) yaygın biçimde ulaşılabilir olmaya başladıktan sonra hızlandırılmış küreselleşmenin kaçınılmaz hale geldiğini ileri sürmekle bir çeşit teknolojik belirlenimciliği (determinizm) onaylamaktadırlar (Ohmae, 1989). Sanayi çağı (ve ilk iki iletişim devrimi), iletişim kurmak için yerel düzeyde olmaktan çok ulusal düzeyde (ulusal gazeteler, telefon sistemleri, radyo ve televizyon hizmetleri vb.) yeni mekanizmalar yaratırken, bilgi çağı teknolojileri, doğaları gereği ulus-ötesidir: Cep telefonları, uydu televizyonu ve internet (genellikle) sınırlardan bağımsız olarak çalışmaktadır. Bu durum, dolaylı olarak, yönetim dışı örgütlerden (NGO) (bkz. s. 371), protesto hareketlerinden ve ulus-ötesi şirketlerden (TNC'ler) (bkz. s. 231) uluslararası suç örgütlerine ve El Kaide gibi küresel terörist gruplara kadar geniş bir yelpazeye uzanan sınır-ötesi grupların, yapıların ve kurumların büyümesini kolaylaştırmıştır. Devletler, sadece sınır-ötesi yapılanmaları olan grupları ve örgütleri kontrol etmek ve sınırlamakta zorlanmakla kalmazlar, aynı zamanda, yurttaşlarının gördüklerini, duyduklarını ve bildiklerini kontrol etmek için de önemli ölçüde düşük kapasiteye sahiplerdir. Örneğin, Çin, Burma ve İran gibi devletlerin, çeşitli zamanlarda, cep telefonları ve internet yoluyla yapılan sınır-ötesi iletişimleri sınırlamaya çalışmış olmalarına rağmen, teknolojik değişimin hızı, bu tür kontrolleri daha uzun vadede muhtemelen zayıflatacaktır. Eski ABD Başkanı Bill Clinton, Çin'in interneti kontrol etme girişimlerini havanda su dövmeye benzetti.

İnternet: Dünyadaki bilgisayarları birbirine bağlayan küresel bir 'ağlar ağı'dır; kullanıcıların çevrimiçi bilgilere erişebilecekleri ve bu tür bilgileri yayabilecekleri 'sanal' alandır.

Bağlantı: Bilgisayara ilişkin herkesin diline dolanmış bir sözcüktür. Bir cihaz (genellikle bir bilgisayar) ile diğer cihazlar arasında, bilgi mübadelesinin hızını ve kapsamını etkileyen bağlantıları ifade etmektedir.

Bilgi ekonomisi: Bilginin, özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin uygulanması yoluyla rekabet gücü ve üretkenliğin temel kaynağı olduğu bir ekonomidir.

Toplumsal Eşitlik Önemli midir?

Toplumsal eşitlik meselesi, ideolojik tartışma ve çekişmenin odağında yer almaktadır. Sol kanatta olanlar, eşitliği toplumsal adaletin temeli olarak gördüklerinden onu destekleme eğilimindeyken, sağ kanatta olanlar, genellikle eşitsizliğin, arzu edilir olmasa bile, kaçınılmaz olduğunu kabul ettiler. Maddî eşitsizlik, özellikle de gelir eşitsizliği siyaseti ve toplumu nasıl etkilemektedir? Yönetimlerin toplumsal eşitliği geliştirmek için ahlakî bir yükümlülükleri var mıdır ve eğer varsa, hangi gerekçelerle vardır?

EVET

Eşitsizlik ve toplumsal işlev bozukluğu. Sosyalistler, uzun süre, toplumsal eşitsizliğin, kızgınlık, düşmanlık ve çekişme yarattığını savunmuşlardır ve hatta Marksistler sınıf eşitsizliğini, kaçınılmaz toplumsal devrimle ilişkilendirmişlerdir. Bu tür kaygılar, eşitsizliği bir dizi olumsuz kişisel ve toplumsal sonuçla ilişkilendiren empirik çalışmalarla da ortaya çıkmıştır. 'Yüksek' eşitsizliğe sahip ülkeler olan ABD, Birleşik Krallık ve Portekiz gibi ülkeler ile 'düşük' eşitsizliğe sahip ülkeler olan Japonya ve İskandinav ülkeleri gibi ülkelere ilişkin karşılaştırmalı çalışmalar, eşitsizliğin daha kısa, daha sağlıksız ve daha mutsuz yaşamlara yol açtığını ileri sürmektedir ki örneğin, genç hamilelik, şiddet, obezite, hapis ve madde bağımlılığındaki artan oranlar bu durumun ifadesidir (Wilkinson ve Pickett, 2010).

Eşitlik olarak adalet. Eşitlik yanlısı ahlakî duruma göre, yoksulluk ve toplumsal dezavantaj, insanların elde edebilecekleri fırsatları ve şansları azaltır. Toplumsal farklılaşma, sıklıkla doğuştan gelen eşitsiz özelliklerden çok, toplumun eşit olmayan muamelesinden kaynaklandığından, adalet, toplumsal ödüllerin genelde daha eşit bir şekilde dağıtılması ve bunun da refah ve yeniden dağıtım politikaları yoluyla yapılmasını gerektiğini emretmektedir. John Rawls'a (bkz. s. 84) göre, insanlar eğer kendi kişisel özelliklerinin ve niteliklerinin farkında olmasaydı, çoğu, eşitsizlik karşısında eşitliği tercih ederdi çünkü o zaman yoksul kalma korkuları, büyük bir servete sahip olma arzularına ağır basardı.

Toplumsal yurttaşlık. Toplumsal eşitlik (ya da daha doğru bir ifadeyle azaltılmış toplumsal eşitsizlik), sağlıklı demokrasi ve anlamlı yurttaşlığın zorunlu bir koşuludur. Yurttaşlar, cemaatlerinin işlerine tam olarak katılacaklarsa, yoksulluktan, cehaletten ve ümitsizlikten azat olmak zorundadırlar; bu fikir, toplumsal yurttaşlık kavramında somutlaşmıştır. Kadınlar, etnik azınlıklar, fakirler ve işsizler gibi gruplar, toplumsal dezavantajlı olma durumu, eğer bunların medenî ve siyasî anlamda tam katılımlarını (bkz. s. 651) önlüyorsa, kendilerini genellikle 'ikinci sınıf yurttaşlar' olarak görürler. Bu yüzden toplumsal eşitsizlik, düşük seçmen katılımıyla bağlantılıdır ve çekişme ve sivil kargaşayı beslemektedir.

HAYIR

Eşitsizlik ve iktisadî büyüme. Liberal siyasal iktisatçılar toplumsal eşitliği iktisadî durgunlukla ilişkilendirmektedir. Bunun nedeni, toplumsal 'düzleştirme'nin, arzuları sınırlamaya ve teşebbüsün yanında sıkı çalışmaya yönelik dürtüyü ortadan kaldırmaya hizmet etmesidir. Komünist devletlerin kısırlığı ve ataleti, böylelikle, büyük ölçüde, yüksek iş güvenliği ve düşük gelir farklarının bir sonucuydu. Bunun tersine, dünyanın lider ekonomisi olan ABD, eşitsizliğin iktisadî canlılığı nasıl desteklediğini ispatlamaktadır çünkü zengin her zaman daha zengin olabilmekte ve yoksul her zaman daha yoksul olabilmektedir. Gerçekten de, teşviklerin güçlendirilmesiyle, eşitsizlik gerçekten yoksulların yararına olabilmektedir. Yoksullar, oldukça yüksek eşitsizlik düzeyine sahip toplumlarda, oldukça eşit durumdaki toplumlardakinden daha yüksek yaşam standartlarına sahip olabilmektedir.

Eşitsizlik olarak adalet. Eşitsizlik oldukça basit biçimde meşrulaştırılabilir çünkü insanlar farklıdır; farklı arzuları, yetenekleri, eğilimleri vb. vardır. Onlara eşitler olarak muamele yapmak, bu yüzden adaletsizlikle sonuçlanmak zorundadır. Aristoteles'in (bkz. s. 31) ortaya koyduğu gibi adaletsizlik sadece eşitlere eşitsiz biçimde muamele edildiğinde değil, ama aynı zamanda, eşitsiz olanlara eşitler olarak muamele edildiğinde de doğar. Adalet, her insana, hayata diğerleriyle aynı noktadan başlamasını sağlayan fırsat eşitliğini gerektirir. Ancak adalet sonuçların eşitliğini kesinlikle gerektirmez. Liyakat ilkesine uygun olarak, yetenekli ve çalışkan yükselmeli, buna karşılık tembel ve beceriksiz alçalmalıdır. Bu yüzden eşitliğin peşinde koşmak, yeteneği cezalandırır.

Kıskançlık siyaseti. Sosyalist eşitlik ilkesi, toplumsal kıskançlığa, yani başkalarının sahip olduğu şeylere sahip olma arzusuna dayanmaktadır. Bu ilke yoksul olanları, kendi yaşam standartlarını iyileştirmeye odaklanma yönünde teşvik etmek yerine zengin olanlara kızmaya cesaretlendirmektedir çünkü yoksullar zenginleri, bir şekilde kendi talihsizliklerinin mimarları olarak görmektedir. Kıskançlık siyaseti geliştikçe, hem kapsayıcı bir yönlendirme ve 'toplumsal mühendislik' sisteminin ortaya çıkmasıyla hem de yeniden dağıtımın, aslında hırsızlığı meşrulaştırmasıyla bireysel özgürlük azalmaktadır (çünkü yönetim, zenginliği, bir grup insandan başka bir grup insana, onların rızası olmaksızın aktarmaktadır).

Kavram

Bilgi Toplumu

Bilgi toplumu, bilginin yaratılması, dağıtılması ve yönlendirilmesinin, temel ekonomik ve kültürel faaliyetler olduğu ve bunların, özellikle, bilişim süreçleriyle ve internetle desteklendiği toplumdur. Bu yüzden haber ve bilginin, zenginliğin temel kaynağı olarak fiziksel sermayenin yerini aldığı görülmektedir. 'Bilgi çağı'nda veya 'sanal (siber) çağda' yönetimin temel sorumluluğu, hem uluslararası rekabet gücünü güçlendirmek hem de bireylere yönelik fırsatları genişletmek amacıyla eğitim ve öğretimi iyileştirmektir.

Sonuç bilgi toplumlarının sadece daha fazla insanı, diğer insanlara ve giderek artan biçimde, diğer toplumlarda yaşayan insanlara bağlaması değildir ama aynı zamanda bu bağlantıların doğasının da değişmiş olduğudur. Bu konuyu açıklamaya yönelik en etkileyici girişimlerden biri, Manuel Castells'in (1996) 'ağ toplumu' kavramında geliştirilmişti. Sanayi toplumlarında baskın toplumsal örgütlenme biçimi hiyerarşiler olmuştu. Oysa daha karmaşık ve çoğullaşmış bilgi toplumları, ya (6. Bölüm'de tartışılan, piyasa ekonomisinin daha geniş rolünün yanı sıra, iktisadî küreselleşmenin etkilerini de yansıtan) piyasalar temelinde ya da daha gevşek ve daha dağılmış **ağlar** temelinde çalışmaktadırlar. Castells'e göre, işletmeler giderek artan biçimde 'ağ şirketleri' olarak çalışmaktadır. Örneğin, çok sayıda TNC, bayilikler ve iştirakler ağı biçiminde örgütlenmektedir. Benzer eğilimlere toplumsal ve siyasal yaşamda tanıklık edilebilmektedir. Örneğin, sendikalar ve baskı grupları gibi hiyerarşik organlar, küreselleşme karşıtı hareket ve çevresel hareket gibi ağ tabanlı toplumsal hareketlerin (bkz. s. 387) ortaya çıkmasıyla birlikte giderek artan biçimde etkisini kaybetmiştir.

Bununla birlikte, yeni iletişim teknolojilerinin daha geniş kullanımının siyaset ve toplum üzerindeki sonuçları konusundaki görüşler bölünmüştür. Ivan Illich'in *Eğlence için Araçlar* (*Selbstbegrenzung*, 1973) başlıklı öncü çalışmasına kadar geriye gidilerek bilgisayar temelli teknolojiler, bireysel yurttaşlara, teknokratik seçkinlere bağımlılıktan kurtulmalarını olanaklı kılan uzmanlık bilgisine bağımsız erişim verme potansiyeli yönünden övülmüştür. Bu açıdan, yeni medya, yurttaşın güçlendirilmesinin bir kaynağı ve yönetim iktidarı üzerinde (potansiyel olarak) önemli bir sınırlamadır. Eleştirmenler, bunun tersine internetin, iyi fikirlerle kötü fikirler arasında ayrımcılık yapmadığına işaret etmektedir. İnternet sadece toplumsal anlamda saygıdeğer ve siyasal anlamda tarafsız görüşlerin yayılmasını sağlayan bir platform değildir ama aynı zamanda siyasal aşırılığın, ırksal ve dinsel bağnazlığın ve çeşitli türlerdeki pornografinin de yayılmasını sağlayan bir platformdur. Bir başka tehlike, bir 'bilgi kültünün' gelişimi olmuştur; bu yolla veri ve bilginin biriktirilmesi kendi başına bir amaç haline gelmekte ve bu durum insanların, bir tarafta malumat ve öte tarafta bilgi, deneyim ve bilgelik arasında ayrım yapma yeteneklerini zayıflat-

Ağ: Toplumsal yaşamın, insanlar ya da örgütler arasında, genellikle bilginin yayılması ya da mübadele edilmesi amacıyla, gevşek ve gayri resmî ilişkiler yoluyla eşgüdümlenmesinin bir aracıdır.

maktadır (Roszak, 1994). Bu tür bir eleştiri, şu iddialarla ilişkilidir: İnternette 'gezinti yapmak' insanları bir bilgi parçasından öteki bilgi parçasına atlama ve sıçrama konusunda cesaretlendirerek, onların odaklanma yeteneklerini tahrip ettiğinden, gerçekte insanların düşünme ve öğrenme yeteneklerini zayıflatmaktadır. Yeni medya bu nedenle insanları daha bilgili hale getireceğine aptallaştırıyor olabilir (Carr, 2008, 2010). Yeni medyanın demokrasi ve yönetişim üzerindeki etkisi 8. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Kavram

Bireycilik

Bireycilik, bireyin herhangi bir sosyal grup veya kolektif organ karşısındaki üstün önemine duyulan inançtır. Bu yüzden de bireyciliğin iki temel sonucu vardır. Birincisi, her bireyin, kendi 'içsel' ya da kişisel niteliklerini yansıtan, ayrı ve aslında eşsiz bir kimliğinin olduğudur. Bu özellik bireysellik fikrinde belirgindir ve insanların kendi çıkarlarını düşünen ve büyük ölçüde kendine güvenen yaratıklar olduğu biçimindeki anlayışla bağlantılıdır. İkincisi, tüm bireylerin 'kişiler' olarak ırk, din, milliyet, cinsiyet ve sosyal konum gibi etmenlerden bağımsız olarak, aynı ahlakî statüyü paylaştıklarıdır. Bu özellik haklar düşüncesinde ve özellikle de insan hakları (bkz. s. 504) doktrininde ifade edilir.

Toplum Diye Bir Şey Yok mudur?

Sanayileşmeciliğin ortaya çıkışı ve Bilgi Teknolojileri (BT) temelli ağ ilişkileri, toplumsal bağlantılılığın 'incelmesini' teşvik etmiş olmasına rağmen, bu eğilimin temelinde daha derin bir süreç bulunmaktadır: bireyciliğin yükselişi. Dünyanın birçok yerinde, 'birey' nosyonu şimdi, siyasal ve toplumsal öneminin yanı sıra oldukça yeni olan kökeninin de gözden kaçırılmasına neden olacak kadar alışıldık durumdadır. Geleneksel toplumlarda, bireylerin kendi çıkarlarına sahip olduklarına ya da kişisel ve eşsiz kimliklere sahip olduklarına ilişkin çok az miktarda fikir vardı. Tam tersine, insanlar, mensubu oldukları toplumsal grupların üyeleri olarak görülüyordu; aileleri, köyleri, kabileleri, yerel cemaatleri vb. Bunların yaşamları ve kimlikleri, bu grupların özellikleri tarafından, bir kuşaktan sonraki kuşağa kadar çok az değişen bir süreç içinde belirleniyordu. Bireyciliğin yükselişi, yaygın biçimde, sanayi kapitalizminin önce Batı toplumlarında ve küreselleşme sayesinde bu toplumların ötesinde baskın bir toplumsal örgütlenme biçimi anlamında kurulmasının sonucu olarak görülmektedir. Sanayi kapitalizmi, insanların daha geniş bir yelpazedeki seçeneklerle ve toplumsal olanaklarla karşılaştıkları anlamına geliyordu. Belki de ilk kez, kendileri için düşünmek ve kendilerini kişisel yönden düşünmek konusunda cesaretlendirildiler. Örneğin, ailesi, her zaman aynı toprak üzerinde yaşamış ve çalışmış olan bir köylü, 'özgür bir insan' oldu ve kimin için çalışacağını seçme olanağı ya da belki de toprağı tamamen terk etme ve büyüyen kasabalarda veya kentlerde iş arama fırsatı elde etti. İnsanlar bireyler olarak, kendi yararları (genellikle maddî çıkarları) doğrultusunda hareket ettiklerinden çıkarcı olmaya daha eğilimliydi ve iktisadî ve toplumsal koşulları konusunda sorumluluk alma anlamında kendi kendilerine yeterli olmaya özendirildiler. Bu süreç

iktisadî bireycilik doktrininin doğuşuna neden oldu.

Sanayi kapitalizminin bir çocuğu olan bireycilik, özellikle 1960'lardan itibaren tüketim toplumunun büyümesiyle ve daha sonra, 6. Bölüm'de incelendiği gibi, neo-liberal iktisat lehine yaşanan genel değişimle daha da güçlenmiştir. Sanayi kapitalizminin erken dönem versiyonları insanların toplumdaki statüsünü onların üretici rolleriyle ilişkilendirmişti (bu durum geleneksel olarak toplumsal sınıfa, bir tüketim toplumuna ya da tüketim kapitalizmine verilen önemle belirgin biçimde kanıtlandı) ve bu versiyonlar, insanları, kendilerini giderek artan biçimde sahip oldukları şeylerle ve sahip oldukları şeylerin miktarıyla tanımlamaya teşvik ediyordu. Üretime yapılan vurgu, insanların diğer insanlara benzerliklerinin altını çizdiğinden, toplumsal dayanışmayı güçlendirme eğilimindeyken, tüketimcilik, kişisel doyuma odaklandığından ve hatta tüketimi bir kendini ifade biçimi olarak gördüğünden, insanları daha çok bireysel yönlerden düşünmeye ve hareket etmeye özendirmektedir. Daniel Bell (1976) bu durumu, kapitalist sistemin odağında yatan bir kültürel çelişkinin kanıtı olarak yorumladı çünkü ona göre açgözlülük ve anlık doyum ahlakı, (tüketicileri tüketmeye teşvik eden ahlak) estetik ve ertelenmiş doyum ahlakı (çalışanları çalışmaya teşvik eden ahlak) karşısında kazanıyordu. 1980'lerden itibaren neo-liberalizmin (bkz. s 144), özellikle ABD ve Birleşik Krallık gibi serbest piyasa düşüncesini en büyük coşkuyla benimsemiş ülkelerde giderek artan önemi, bireyciliği daha da güçlendirdi. Bu güçlenme, hem teşebbüsçülüğün ve eleştirmenlere göre bir 'açgözlülük iyidir' felsefesi yaratan bireysel çabanın erdemlerinin yüceltilmesi eğilimiyle hem de insanların 'kendi ayakları üstünde durması' arzusuna dayanan refahçılığın geri sarmasıyla meydana geldi. Margaret Thatcher'ın şu ünlü iddiasının, genellikle, neo-liberal bireyciliğin itici gücünü özetlediği düşünülmektedir: "Toplum diye bir şey yoktur ... sadece birey olarak erkekler ve kadınlar ile aileleri vardır."

Ancak bireyciliğin yayılışının sonuçları konusunda derin anlaşmazlık bulunmaktadır. Çoğu kişiye göre bireyciliğin yayılması **cemaat**i ve toplumsal aidiyet duygumuzu derinden zayıflatmıştır. Örneğin, akademik sosyoloji, 19. Yüzyıl'da, her ikisi de artan bireyciliği ve rekabeti teşvik etmiş olan sanayileşmenin ve kentleşmenin yayılışının genellikle olumsuz olan toplumsal sonuçlarını keşfetme çabası olarak doğdu. Fransız sosyolog Émile Durkheim (1858–1917), bu yüzden, toplumsal kodların ve normların zayıflamasının '**anomi**'nin yayılışıyla sonuçlandığını vurguladı. Durkheim'a göre (1897) bu durum, sanayi toplumların-

İktisadî bireycilik: Bireylerin ekonomik karar alma meselelerinde özerkliğe sahip olduklarına duyulan inançtır. İktisadî bireycilik mülkiyet haklarıyla yakından bağlantılıdır.

Cemaat/Topluluk (*community*): Toplumsal bir grubun ortak kimliğine dayalı bir ilke ya da duygudur; dostluk, sadakat ve görev bağlarıdır.

Anomi: Soyutlanma, yalnızlık ve anlamsızlık duygularının eşliğinde değerlerin ve normatif kuralların zayıflamasıdır.

da intiharların sayısında bir artışa yol açmıştı. Bireyciliğin yükselişine ilişkin benzer kaygılar, bencillik ve atomculuğun artışını toplumsal görev ve ahlakî sorumlulukların zayıflamasıyla ilişkilendiren modern cemaatçi (komüniteryen) düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Michael Sandel (1982) ve Alisdair MacIntyre (1981) gibi cemaatçi teorisyenler bu yüzden şunu ileri sürmüşlerdir: Liberal bireycilik, bireyi, mantıksal bakımdan cemaatin önünde ve 'dışında'ymış gibi kavramakla bencilliği ve açgözlülüğü meşrulaştırmış ve kamu yararının önemini düşürmüştür. Robert Putnam (2000) ve diğerleri, bu tür eğilimleri, 8. Bölüm'de daha geniş biçimde tartışıldığı gibi, çoğu modern toplumdaki toplumsal sermaye (bkz. s. 270) düşüşüyle ilişkilendirmişlerdir.

Kavram

Tüketimcilik

Tüketimcilik, kişisel mutluluğun, maddî varlıkların edinimi ve tüketimi ile özdeşleştiği ruhsal (psişik) ve toplumsal bir olgudur. Tüketimciliğin artışı, kitle iletişim araçlarının ortaya çıkışının ve kitlesel bolluğun yayılmasının avantajlarından yararlanan yeni reklam ve pazarlama tekniklerinin gelişimiyle şekillenmiştir. Artan tüketimciliğin, önemli sosyo-ekonomik ve kültürel sonuçları vardır. 'Üretimci' toplumlar, disiplin, görev ve sıkı çalışma (örneğin Protestan iş ahlakı) değerlerini önemserken tüketim toplumları, maddecilik, hazcılık ve ertelenmiş olandansa anlık doyumu önemsemektedir.

Öte yandan, özellikle liberal teorisyenler yükselen bireyciliği toplumsal ilerlemenin bir işareti olarak görmüşlerdir. Bu görüşe göre, bireyciliğin gelişmesi, başta hoşgörü ve fırsat eşitliği olmak üzere, ilerlemeci, hatta 'aydınlanmış' toplumsal değerlerin yayılışıyla ilişkili olmuştur. İnsan varlıkları eğer ilk olarak ve her şeyden önce bireyler olarak düşünülecek olursa, hepsinin aynı haklarla ve aynı saygıyla donatılmaları zorunludur ve bunun anlamı toplumsal cinsiyet (bkz. s. 251), ırk (bkz. s. 179), renk, inanç, din ya da toplumsal geçmiş gibi etmenlere dayanan bütün ayrımcılık ya da dezavantaj biçimlerinin, ahlakî yönden, savunulamaz değilse de, tartışmalı görüldükleridir. Modern toplumların tümü, daha düşük ya da daha yüksek bir oranda da olsa bu tür fikirlerin yayılmasından, özellikle de feminizmin yayılmasından kaynaklanan değişen toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapıları nedeniyle etkilenmişlerdir. Bireycilikle tercih ve fırsatların genişlemesi arasındaki bağlantı, modern toplumlardaki **toplumsal düşünümselliğin** yayılışıyla da güçlendirilmiştir (Giddens, 1994). Bu güçlendirme çeşitli nedenlerle meydana gelmiştir. Bu nedenler arasında kitlesel eğitimin geliştirilmesi; radyo, televizyon, internet gibi yollarla bilgiye çok daha yaygın erişim; toplumlar içindeki ve toplumlar arasındaki yoğunlaşmış kültürel akışlar bulunmaktadır. Ancak toplumsal düşünümsellik hem yararlar hem de tehlikeler sunmaktadır. Bir taraftan, toplumsal düşünümsellik, kişisel özgürlük alanını, insanların kim olduklarını ve nasıl yaşamak istediklerini tanımlama becerilerini bir hayli genişletmiştir ki bu durum 'yaşam tarzı' meselelerinin yön verdiği siyasetin giderek artan hâkimiyetin-

Toplumsal düşünümsellik (*social reflexivity*): Bireylerin ve diğer toplumsal aktörlerin kendi eylemlerinin koşulları üzerinde, neredeyse sürekli düşünmeleridir ve öz-farkındalık, kendini tanıma ve tefekkürü (derin düşünce) ima eder.

Kavram

Etnik Köken (Etnisite)

Etnik köken, özgün bir nüfusa, kültürel gruba veya bölgesel alana yönelik sadakat duygusudur. Terim karmaşıktır çünkü hem ırksal hem de kültürel tınıya sahiptir. Etnik grupların üyeleri genellikle, doğru ya da yanlış biçimde, ortak ataların soyundan gelmiş olarak görülürler ve bu nedenle gruplar, kan bağıyla birleşmiş geniş akrabalık grupları olarak düşünülmektedir. Daha yaygın olarak, etnik köken, her ne kadar derin ve duygusal bir düzeyde işliyor olsa da, bir kültürel kimlik biçimi olarak anlaşılmaktadır. 'Etnik' bir kültür, değerleri, gelenekleri ve uygulamaları kapsamaktadır, ama aynı zamanda, insanlara, genellikle kökenlerine odaklanarak, ortak bir kimlik ve farklı olma duygusu vermektedir.

de görülebilir. Diğer taraftan toplumsal düşünümselliğin genişlemesi, tüketimcilik ve maddeci ahlakın güçlendirilmesiyle örtüşmüştür.

Bununla birlikte önemli olan husus bireyciliğin gelişmesi ya da aynı gerekçeyle cemaatin aşınmasını abartmamaktır. Bireyciliğin en büyük hevesle kucaklandığı yer İngilizce konuşan dünya olmuştur, çünkü bireycilik, Protestan dininin, kişisel kurtuluşa ve bireysel çabanın ahlakî yararlarına ilişkin fikirlerinin etkisiyle kültürel olarak makbûl bir düşünce haline gelmiştir. Bunun tersine, Avrupa'daki ve başka yerlerdeki Katolik toplumlar, bireyciliğe karşı direnme ve toplumsal sorumluluk ahlakını sürdürme konusunda daha başarılı olmuştur ve bu durum, hem toplumsal sorumluluğun bir bir dışavurumu hem de toplumsal uyumun sürdürülmesinin bir aracı olarak sosyal yardımların devam etmesine ilişkin daha güçlü bir arzuda görülebilir. Bununla birlikte, başarılı bireycilik karşıtı toplumların en iyi örnekleri, Asya'da, özellikle Japonya ve Çin ile Tayvan, Güney Kore ve Singapur gibi Asya 'kaplanı' devletlerde bulunabilmektedir. Bu durum, Batılı, liberal toplumların bireyciliğine bir alternatif olarak, 'Asya değerleri' biçiminde adlandırılan bir değerler dizisinin ve özellikle de Konfüçyüsçülük (bkz. s. 414) ile ilişkili olanların uygulanabilirliği hakkında bir tartışmaya yol açmıştır. Buna ek olarak, modern toplumlara giderek artan biçimde 'zayıf' toplumsal bağlantılılık biçimlerinin hâkim olduğu biçimindeki imaj, 'sıkı' toplumsal bağlantılılık biçimlerinin yeniden ortaya çıktığının kanıtlanmasıyla, özellikle de dünyanın birçok yerinde kimlik siyasetinin yükselişi ve etnik köken, toplumsal cinsiyet (bkz. s. 251), kültür ve dinin artan önemi nedeniyle zayıflatılmaktadır.

KİMLİK SİYASETİ

Kimlik Siyasetinin Yükselişi

Modern siyasetin öne çıkan özelliklerinden biri, genellikle '**kimlik siyaseti**' ya da 'farklılık siyaseti' olarak betimlenen, toplum içindeki kültürel farklılıkların öneminin giderek daha fazla kabullenilmesi olmuştur. Kimlik siyaseti, yerleşik bir siyasal niteliğe sahip tutarlı bir fikirler bütünü olmaktan çok, toplumsal ya da siyasal bir kuram oluşturmaya doğru bir yönelimdir. Kimlik siyaseti, bir grubun kimliğini, siyasal-kültürel bir benlik davası sürecine kar-

şılık gelen bir yöntemle yeniden biçimlendirerek baskıya meydan okumayı ve onu devirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç iki temel inancı yansıtmaktadır. Birincisi, grup ötekileştirmesinin, hâkim gruplar tarafından geliştirilen ve ötekileştirilmiş grupların kendilerini nasıl gördükleri ve başkaları tarafından nasıl görüldüklerini biçimlendiren kalıpyargılar ve değerler aracılığıyla işlemesidir. Bu kalıpyargılar ve değerler genelde bir aşağılık hissetme, hatta utanç duyma duygusu telkin etmektedir. İkinci inanç, söz konusu ötekileştirilmiş gruba bir gurur ve öz-saygı duygusu kazandırarak (örneğin, 'siyah güzeldir' veya 'onur yürüyüşü') kimliğin yeniden biçimlendirilmesi yoluyla tâbiyete meydan okunabileceğidir. Kimlik siyaseti, 'saf' veya 'sahici' bir kimlik duygusunu ihya etmeyi amaçlamak yönünden ötekileştirmeye ve dezavantajlı olmaya karşı başkaldırıyı ifade etmektedir ve bir özgürleşme kaynağı görevi görmektedir. Kimlik siyasetine genelde tipik mücadeleci niteliğini veren ve onu ruhsal-duygusal bir güçle dolduran şey budur.

Kimlik siyasetinin temelleri, 1945 sonrası erken dönemde Avrupa imparatorluklarının çöküşünden kaynaklanan post-sömürgecilik teorileri tarafından ortaya atıldı. Post-sömürgeciliğin (bkz. s. 94) önemi, Batılı olmayan ve bazen de Batı karşıtı olan siyasal fikir ve geleneklerin meşruiyetini kurarak emperyal yönetimin kültürel boyutuna meydan okumayı ve onu yıkmayı amaçlamasıydı. Örneğin, Frantz Fanon (1926–61), sömürgeci boyun eğdirmenin psikolojik boyutuna özel bir vurgu yapan bir emperyalizm (bkz. s. 627) teorisi geliştirdi. Fanon'a (1968) göre, sömürgesizleştirme sadece siyasal bir süreç değildi, ama içinde yeni bir insan 'türü'nün yaratıldığı bir süreçti. Ona göre sadece arındırılmış (*cathartic*) şiddet deneyimi bile bu ruhsal-siyasal yenilenmenin gerçekleşmesi için yeterli güçtedir. Edward Said (bkz. s. 248) 'oryantalizm' anlayışıyla **Avrupa-merkezciliğe** karşı bir eleştiri geliştirdi. Oryantalizm Batı'nın, dünyanın geri kalanı üzerindeki ama özellikle de Doğu üzerindeki kültürel ve siyasal hegemonyasının, Batılı olmayan insanı ve kültürü aşağılayan ve küçük düşüren, özenle hazırlanmış basmakalıp kurgularla sürdürüldüğü hususuna vurgu yapmaktadır. Bunun örnekleri arasında 'gizemli Doğu,' 'esrarengiz Çinli' ve 'şehvet düşkünü Türkler' gibi nosyonlar bulunmaktadır. Bununla birlikte, kimlik siyasetinin tezahürleri çeşitli ve farklıdır. Bunun nedeni, kimliğin çok sayıda ilke etrafında şekillendirilebilmesidir. Bu ilkelerden en önemlileri şunlardır:

- Irk ve etnik köken
- Toplumsal cinsiyet
- Din
- Kültür

Kimlik siyaseti: Pozitif ve kendine güvenli bir kolektif kimlik duygusu benimseyerek grubun ötekileştirilmesine karşı koyan bir siyaset tarzıdır.

Avrupa-merkezcilik: Avrupalı ve genelde Batılı fikirlere, değerlere ve varsayımlara 'doğal' muamelesi yapan anlayışa yönelik, kültürel anlamda taraflı olan yaklaşımdır.

Önemli Şahsiyetler

Edward Said (1935–2003)

Kudüs doğumlu, ABD'li bir akademisyen ve edebiyat eleştirmenidir. Said önemli bir edebiyat eleştirmeni, Filistin davasının önde gelen bir savunucusu ve post-sömürgeci teorinin kurucularındandı. 1970'lerden itibaren, Batı Aydınlanması'na ilişkin hümanist bir eleştiri geliştirdi. Bu eleştiride Batı Aydınlanması'nın sömürgecilikle bağlantılarını açığa çıkardı ve 'baskı öyküleri'ne; sömürgeleştirilmiş halkları, onları Batılı olmayan 'diğerleri' şeklinde sunarak güçsüzleştiren kültürel ve ideolojik önyargılara vurgu yaptı. Said en fazla 'Arap-İslam halklarına ve kültürüne karşı üstü kapalı ve sürekli bir Avrupa-merkezli önyargı' aracılığıyla işleyen 'oryantalizm' nosyonu dolayısıyla tanınmaktadır. Temel eserleri arasında *Oryantalizm* (*Orientalism*, 1978) ve *Kültür ve Emperyalizm* (*Culture and Imperialism*, 1993) bulunmaktadır.

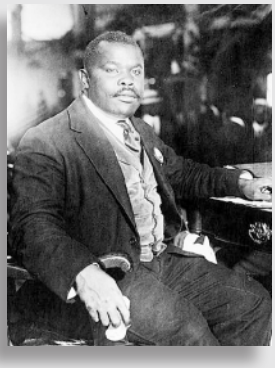
Irk ve Etnik Köken

Irksal ve etnik bölünmeler çok sayıda modern toplumun önemli bir özelliğidir. Ancak **ırk** ile siyaset arasındaki ilişkide yeni olan hiçbir şey bulunmamaktadır. Açık biçimde ırkçı (bkz. s. 190) olan ilk siyasal teoriler, 19. Yüzyıl'da Avrupa emperyalizminin geçmişine karşı geliştirildi. Gobineau'nun İnsan Irklarının Eşitsizliği Üzerine Denemeler (*Essai sur l'inégalité des races humaines*, [1855] 1970) ve H. S. Chamberlain'in *On Dokuzuncu Yüzyıl'ın Temelleri* (*The Foundations of the Nineteenth Century,* [1899] 1913) gibi çalışmalar Avrupa ve Kuzey Amerika'nın 'Beyaz' ırklarının Afrika ve Asya'nın 'Siyah,' 'Kahverengi' ve 'Sarı' insanları üzerindeki tahakkümü için sözde bilimsel bir meşruiyet sağlamaya çalıştı. 19. Yüzyıl'ın sonlarında Almanya, Avusturya ve Rusya gibi ülkelerde Yahudi düşmanı (bkz. s. 191) siyasal partiler ve hareketler doğdu. Bu tür ırksalcılığın en acayip 20. Yüzyıl tezahürü, Alman Nazizmi'nde bulundu; 'Nihaî Çözüm' olarak adlandırılan bu tezahür, Avrupalı Yahudi halkının imha edilmesine çalıştı. Güney Afrika'daki ayrımcılık (*apartheid*; Afrika dilinde ayrı olma hali) 1948'de Milliyetçi Parti'nin (Nationalist Party) seçilmesiyle, 1994'te Afrika Ulusal Konseyi'nin (African National Congress - ANC) önderliğinde ırkçı olmayan bir demokrasinin kurulması arasında geçen sürede Beyazlarla Beyaz olmayanların sıkı bir şekilde ayrıma tâbi tutulmasından ibaretti. Irkçılık başka yerlerde göçmenlik karşıtı kampanyalarla canlı tutulmuştur; örneğin İngiliz Ulusal Partisi (British National Party -

Irk: Ortak bir soyu ve 'tek kan'ı paylaşan bir insan grubudur. Deri ve saç rengine ve yüz özelliklerine dayalı 'ırksal' farklılıkların bilimsel bir temeli yoktur (bkz. s. 179).

Önemli Şahsiyetler

Marcus Garvey (1887–1940)

Jamaikalı siyaset düşünürü, aktivist ve erken dönem siyah milliyetçiliğinin savunucusudur. Garvey, 1914 yılındaki Evrensel Siyahi İyileştirme Derneği'nin (UNIA) kurucusuydu. 1916'da New York'a gitmek için Jamaika'yı terk etti. New York'ta, Siyahların onuru ve iktisadî kendine yeterliliğiyle ilgili mesajları ona özellikle Harlem gibi gettolarda artan miktarda takipçi kazandırdı. Garvey'nin Siyah ticarî işletmeleri batmış olmasına ve Afrika'ya dönüş çağrıları büyük ölçüde göz ardı edilmesine rağmen, Siyah onurunu tesis etmeye yönelik vurgusu ve 'anayurt' olarak Afrika'ya dönüş vizyonu daha sonraki Siyah Güç hareketi için temel teşkil etti. Rastafaryanizm inancı da büyük ölçüde onun fikirlerine dayanmaktadır. Garvey, 1923'te posta sahtekârlığı nedeniyle hapsedildi ve daha sonra sınır dışı edildi. Sonunda Londra'da bilinmeyen bir nedenle öldü.

BNP) ve Fransa'daki Le Pen'in Ulusal Cephesi (Front National - FN) tarafından bu tür kampanyalar organize edilmiştir.

Bundan başka, özelde sömürgeciliğe (bkz. s. 193) karşı mücadelenin ve genelde ırk ayrımcılığı ve dezavantajlı olmanın sonucu olan oldukça farklı ırksal ya da etnik siyaset biçimleri gelişmiştir. Aslında siyah milliyetçilik, özellikle '**bilinç yükseltmeye**' vurgu yaparak iktisadî ve toplumsal ötekileştirmeye meydan okumayı amaçlarken ABD'de ve başka yerlerde kimlik siyasetinin ilk örneğini oluşturdu. Siyah bilinci hareketinin kökenleri, 20. Yüzyıl'ın başlarına ve Marcus Garvey gibi aktivistlerden ilham alan bir 'Afrika'ya dönüş' hareketinin ortaya çıkmasına kadar geriye gitmektedir. Ancak, siyah siyaset, 1960'larda, hareketin hem reformcu hem de devrimci kanadındaki bir yükselişle daha büyük önem kazandı. Hareket, reformcu görünümüyle Martin Luther King (1929–68) ve Siyahî İnsanların Gelişmesi için Ulusal Birlik'in (NAACP) önderliğinde ABD'de ulusal bir öneme ulaşan medenî haklar mücadelesi biçimini aldı. Bununla birlikte reformcuların protesto ve şiddet içermeyen sivil itaatsizlik stratejisi, yeni doğmakta olan Siyah Güç hareketi tarafından reddedildi. Bu hareket, siyah ayrılıkçılığı destekleyen ve 1966'da kurulan Kara Panter Partisi'nin önderliğinde fiziksel güç ve silahlı çatışmaların kullanımını teşvik eden bir hareketti. Ancak ABD siyasetinde daha da kalıcı bir öneme sahip olan hareket, siyah Amerikalıların eski bir Müslüman kabilesinden türediği fikrine dayanan ayrı bir

Bilinç yükseltme: Gurur, kendine değer verme ve benlik davasına yapılan bir vurgu yoluyla toplumsal kimliğin yeniden biçimlendirilmesi ve kültürel açıdan aşağı hissetmeye karşı çıkılmasına yönelik stratejilerdir.

Birinci dalga feminizm: 19 Yüzyıl'ın ortalarından 1960'lı yıllara kadar süren erken dönem feminizm biçimidir; yasal ve siyasal haklar, özellikle de oy hakları alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalıştı.

inancı savunan Siyah Müslümanlar olmuştur. 1930'da kurulan Siyah Müslümanlar'a, Elijah Muhammed (1897–1975) tarafından 40 yılı aşkın bir süre önderlik edildi ve bunlar 1960'lı yıllardaki militan siyahi lider Malcolm X'i (1925–196565) en önemli aktivistleri arasında saydılar. Adını İslam Ulusu olarak değiştiren hareket Louis Farrakhan'ın önderliğinde etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Etnik bilincin diğer tezahürleri arasında, 1960'larda ve 1970'lerin başlarında Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın birçok bölgesine yayılan ayrılıkçı milliyetçi hareketler bulunmaktadır. Bu, Kanada'daki Québec'te, Birleşik Krallık'taki İskoçya ve Galler'de, İspanya'daki Katalonya ve Bask bölgesinde, Fransa'daki Korsika'da ve Belçika'daki Flaman Bölgesi'nde en belirgin durumdaydı.

Etnik bilincin yükselişi hiçbir şekilde yalnızca Batı'da gerçekleşmedi. Sıklıkla 'kabilecilik' olarak betimlenen etnik rekabet kimi zaman Afrika ve Asya siyasetinin yerel bir özelliği olarak görülmesine rağmen, sömürgecilikle (bkz. s. 193) bağlantılı bir olgu olarak daha iyi anlaşılmaktadır. Ancak, sömürge döneminin böl ve yönet politikaları, çok sayıda yeni bağımsız 'ulus'a, sıklıkla, bir acı ve öfke kalıntısını miras olarak bıraktı. Bu acı ve öfke, pek çok durumda, daha sonra çoğunluktaki etnik grupların hâkimiyetlerini 'ulus-inşası' kisvesi altında pekiştirmek için yaptıkları girişimler nedeniyle daha da şiddetlendi. Bu tür gerilimler, örneğin, 1960'larda Nijerya'daki Biafra savaşıyla, Güney Sudan'da uzun soluklu bir iç savaşla ve Sri Lanka'da ezici çoğunlukla Hıristiyan olan Tamiller tarafından terörizme başvurulmasıyla sonuçlandı. Bununla birlikte, yakın dönemdeki en kötü etnik kan dökülmesi örneği 1994'te Ruanda'da meydana geldi ve savaşçı Hutu tarafından başlatılan bir ayaklanmada yaklaşık 800.000 Tutsi ile ılımlı Hutu katledildi. Doğu Avrupa'daki komünizmin çöküşüyle de etnik rekabet ve bölgesel çatışma hayaleti yaratılmıştır. Örneğin eski SSCB, Çekoslovakya ve Yugoslavya'da bu durum devletin çöküşüne ve bir dizi yeni devletin yaratılmasına yol açtı. Bundan başka, söz konusu yeni kurulan devletler, kendi kendilerini derin etnik rekabet ve gerilimlere maruz bırakmışlardır. Bu durum Rusya'daki Çeçenlerin isyanıyla ve eski Yugoslav Bosna Cumhuriyeti'nin, 'etnik açıdan saf' Müslüman, Sırp ve Hırvat bölgelere bölünmesiyle kanıtlanmıştır.

Toplumsal Cinsiyet Siyaseti

Toplumsal cinsiyetin siyasal önemine dair bir farkındalık, 19. Yüzyıl'da ortaya çıkan ve her şeyden önce, kadınların oy hakkı için yapılan kampanya ile şekillendirilmiş olan '**birinci dalga feminizm**'e kadar geriye gitmektedir. Feminizmin temel inancı, kadınların erkeklerle aynı hukukî ve siyasal haklardan yararlanmaları gerektiğiydi ve bununla birlikte, kadınlar oy kullanabilirlerse

diğer bütün cinsel ayrımcılık ya da önyargı biçimlerinin hızla ortadan kalkacağı gerekçesiyle kadın oy hakkına özel bir vurgu yapılıyordu. Bununla birlikte, özü gereği liberal olan bu feminizm biçimi, 'farklılık-körü' idi, çünkü hedefi kadın ve erkeğin 'farklılığı' aşmalarını olanaklı kılarak toplumsal cinsiyeti olmayan 'kişilik'in gerçekleştirilmesiydi. Ancak, 1960'larda ve 1970'lerde **ikinci dalga feminizm**in ortaya çıkışı, feminizmi, bir kimlik siyaseti tarzı olarak yeniden biçimlendirdi. Kate Millett (1970) ve Mary Daly (1978) gibi radikal feministler, toplumsal cinsiyet bölünmelerinin tüm toplumsal yarılmaların en derini ve siyasal anlamda en önemlisi olduğunu öne sürdüler. Bu yüzden tüm çağdaş ve tarihsel toplumların ataerkillikle (bkz. s. 113) nitelendiği görülmektedir. Yani erkek egemenliği ve kadın tâbiyeti, genellikle aile içinde koca olan baba yönetiminin içinde kökleşmiştir. Bu açıdan bakıldığında, kültürel ve kişisel ilişkilerin yanı sıra iktisadî ve siyasal yapıları kökten dönüştürecek bir 'cinsiyet devrimi'nden başka hiçbir şey toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bir son veremezdi.

Kavram

Toplumsal Cinsiyet

Toplumsal cinsiyet, erkeklerle kadınlar arasındaki toplumsal ve kültürel farklılıkları ifade etmektedir (toplumsal cinsiyet, erkeklerle kadınlar arasındaki biyolojik ve dolayısıyla ortadan kaldırılamayacak farklılıklara vurgu yapan 'cinsiyet'ten farklıdır.) Bu nedenle toplumsal cinsiyet, genellikle 'kadınsı' ve 'erkeksi' davranış basmakalıplarına dayanan toplumsal bir yapıdır. Feministler bu ayrımı genelde şunu göstermek için vurgulamaktadır: Fiziksel ya da biyolojik açıdan farklı olmanın (cinsiyet farklılıkları), kadın ve erkeklerin farklı toplumsal rollere ve pozisyonlara (toplumsal cinsiyet farklılıkları) sahip oldukları ve olmaları gerektiği anlamına gelmesi gerekmemektedir. Kısacası, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsiyet farklılıklarının toplumsal ve siyasal öneminin olmadığı inancına dayanmaktadır.

Feminizm içinde kimlik ve farklılığa yapılan vurgu, radikal feminizm içinde, kadınlar ve erkekler arasındaki temel ve değiştirilemez farklılıkların altını çizen dalların ortaya çıkmasıyla arttı. Bunun bir örneği, özellikle Fransa ve ABD'de güçlü olan 'kadın taraftarlığı' (*pro-woman*) duruşuydu. Bu duruş, doğurganlık ve anneliğin olumlu meziyetlerini yüceltmekte ve kadınların 'daha çok erkek gibi' olmaya çalışmaları gerektiği fikrini reddetmektedir. Tam tersine kadınların, kadın dayanışmasını, onları diğer bütün kadınlarla ilişkilendiren bağları tanımaları gerekmektedir. Dolayısıyla kadın taraftarlığı duruşu kadınların tutum ve değerlerinin erkeklerin tutum ve değerlerinden farklı olduğunu kabul etmektedir. Ancak bu farklılık kadınların, erkeklerin asla tam olarak takdir edemeyeceği ya da geliştiremeyeceği yaratıcılık, duyarlılık ve şefkat özelliklerine sahip olmalarından dolayı bazı yönlerden üstün olmaları sonucunu doğurmaktadır. Kadınlarla erkekler arasındaki derin ve muhtemelen tamamen ortadan kaldırılamayacak farklılıkların kabulü, bazı feministlerin ataerkilliğin köklerinin erkek cinsinin kendisinde yattığını iddia etmelerine de yol açtı. Bu görüşe göre, 'tüm

İkinci dalga feminizm: 1960'larda ve 1970'lerde ortaya çıkan feminizm biçimidir. Özel alan dahil olmak üzere ve belki de bilhassa özel alanda 'kadının özgürleşmesi' konusuna radikal bir ilgiyle tasvir edilir.

Melezlik: Bir toplumsal ve kültürel karışım durumudur; genetik olarak benzeşmeyen bitkiler ya da hayvanlar arasındaki ırk karışımından türetilmektedir.

Sekülarizm: Dinin seküler (dünyevî) işlere izinsiz girmemesi gerektiği inancıdır; genellikle Kilise'nin devletten ayrılması arzusuyla ifade edildi.

erkekler' fiziksel ve psikolojik olarak 'tüm kadınlara' baskı yapmaya eğilimlidir; başka bir deyişle, 'erkekler düşmandır.' Bu nedenle, İrademize Karşı (*Against Our Will*, 1975) adlı eserinde Susan Brownmiller, erkeklerin kadınlara fiziksel ve cinsel istismar yoluyla boyun eğdirdiğini ileri sürdü. Erkekler bir 'tecavüz ideolojisi' yaratmışlardır ve bu ideoloji 'bütün erkeklerin bütün kadınları bir korku durumu içinde tuttukları bilinçli bir gözdağı sürecine' tekabül etmektedir. Bu tür bir tartışma çizgisi feminist ayrılıkçılığa yönelmeye neden olmaktadır ve bu ayrılıkçılıkla kadınlar, yozlaşmış ve yozlaştırıcı olan erkek toplumundan çekilmektedir. Bazı radikal feministlere göre, bu yaklaşım kadınların kişisel ve cinsel davranışları üzerinde önemli sonuçlara sahip oldu. Yalnızca bekâr kalan veya lezbiyenliği seçen kadınlar kendilerini 'kadın kimlikli kadın' olarak görebilir. Ti-Grace Atkinson'a atfedilen sloganda: "feminizm teoridir; lezbiyenlik uygulamadır" (Charvet, 1982).

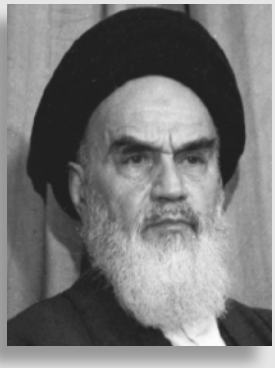
1990'lardan beri, daha genç feminist teorisyenler kuşağı, 1960'ların ve 1970'lerin kadın hareketi kampanyalarından ve taleplerinden farklı feminist bir 'üçüncü dalga'yı dile getirmeye çalışmaktadır. Bu dalga genellikle farklılık siyasetiyle daha radikal bir bağlantıyı içermiştir. Üçüncü dalga, özellikle radikal feminizm içinde kadınların erkeklerden farklı olduklarına vurgu yapan dalların ötesine, kadınlar arasındaki farklılıklarla ilgili bir düşünceye geçmiştir. Üçüncü dalga feministler böyle yapmakla daha önceki feminizm biçimleri içinde, gelişmiş toplumlardaki orta sınıf, beyaz kadınların özlemleri ve deneyimlerine yapılan aşırı vurguyu düzeltmeye çalışmaktadırlar. Bunun anlamı çağdaş kadın hareketinin farklılık, **melezlik** ve hatta çelişkiyle nitelendirildiğidir. Bu anlam, bunlardan başka, düşük gelirli kadınlar, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınlar ve 'farklı renkten kadınlar'ın seslerinin daha etkili biçimde duyulmasını olanaklı kılmıştır. Siyah feminizm, geleneksel feminizm biçimleri içindeki ırksal farklılıkları görmezden gelme eğilimine karşı çıkarak ve kadınların, cinsiyetleri nedeniyle benzer bir baskıya katlandıklarını ileri sürerek bu bakımdan özellikle etkili olmuştur. Özellikle ABD'de güçlü olan siyah feminizm, cinsiyetçiliği ve ırkçılığı, ilişkili baskı sistemleri olarak tasvir etmekte ve farklı renkten kadınların karşılaştığı toplumsal cinsiyete ilişkin, ırksal ve iktisadî dezavantajların özel ve karmaşık çeşitliliğine vurgu yapmaktadır.

Din ve Siyaset

Dinin siyasal yaşam üzerindeki etkisi, özellikle sanayileşmiş Batı'da öne çıkan bir süreç olan liberal kültür ve fikirlerin yayılmasıyla giderek sınırlandırılmıştı. Bununla birlikte, liberal **sekülarizm** hiçbir şekilde din karşıtı bir

Önemli Şahsiyetler

Ayetullah Humeyni (1900-89)

İranlı din adamı ve siyasî liderdir. Humeyni, 1964'te İran'dan sürgün edilinceye kadar, önemli ilahiyat merkezi Kum'un önde gelen âlimlerden biriydi. 1979'da sürgünden dönüşü, 'İslam Devrimi'nin kıvılcımı oldu ve Ayetullah'ı (sözcük anlamıyla 'Allah'ın armağanı') ölümüne kadar dünyanın ilk İslam devletinin yüce lideri yaptı. Din adamlarının siyaset dışında kalmalarına ilişkin Şii geleneğiyle bağını tümüyle koparan Humeyni'nin dünya görüşünün kökü ezilenler (büyük ölçüde gelişmekte olan dünyanın yoksulları ile dışlanmışları biçiminde anlaşılıyordu) ile ezenler (ikiz şeytanlar yani ABD ile SSCB ya da kapitalizm ile komünizm olarak görülüyordu) arasındaki açık bir bölünmeye dayanıyordu. Böylece İslam, İslam dünyasını dışarıdan gelebilecek işgal ve yolsuzluktan kurtararak canlandırmayı amaçlayan dinî-siyasî bir proje haline geldi.

eğilim değildir. Liberal sekülarizm bunun yerine, dine 'uygun' bir alan ve rol oluşturmakla ilgilenmektedir. Kamusal/özel ayrımının önemini vurgulayarak, dinin özel bir alanla sınırlandırılmasına çalıştı ve kamusal yaşamın katı biçimde seküler bir temelde örgütlenmesine olanak tanıdı. Ancak yeni ve genellikle de daha iddialı olan dindarlık biçimlerinin ortaya çıkması, dinî hareketlerin artan etkisi ve din ile siyaset arasında daha yakın bir ilişki özellikle 1970'lerden itibaren '**sekülerleşme tezi**' olarak adlandırılan tezi yanlışlamıştır. Bu durum, İran'da Ayetullah Humeyni'yi dünyanın ilk İslam devletinin lideri olarak iktidara getiren 1979 'İslam Devrimi'yle çarpıcı biçimde kanıtlandı. Bununla birlikte, bu durumun münhasıran İslamcı bir gelişme olmadığı kısa süre içinde belirgin hale geldi, çünkü ABD'de Hıristiyanlık içinde, özellikle 'yeni Hıristiyan Sağ' biçiminde adlandırılan hareket, Hindistan'da Hinduizm ve Sihizm içinde 'köktenci' hareketler ortaya çıktı. Bunun diğer tezahürleri arasında Latin Amerika, Afrika ve Doğu Asya'da ABD tarzı Pentikostalizmin yayılması; Çin'in, yetkililerin komünizm karşıtlığını ifade etmek için kullandıkları ve 70 milyon insan tarafından desteklendiği iddia edilen Falun Gong hareketindeki büyüme; post-komünist Rusya'da Ortodoks Hıristiyanlığın yeniden canlandırılması; Japonya'da Aum Şinrikyo kıyamet kültünün ortaya çıkışı; Batı toplumlarının tümünde Doğu gizemciliğinin sayısız biçimlerine ve manevî ve terapötik sistemlere (yoga, meditasyon, pilates, Şiatsu vb.) yönelik artan ilgi bulunmaktadır.

Sekülerleşme tezi: Modernleşmenin, her zaman, aklın, din üzerindeki zaferine ve manevî değerlerin yerinin, seküler değerler tarafından alınmasına eşlik ettiğine ilişkin teoridir.

Dinin yeniden canlanması, kimlik politi-

Kavram

İslamcılık

İslamcılık ('siyasal İslam ya da 'radikal İslam olarak da adlandırılmaktadır), İslama duyulan sade bir inanışın aksine, bir siyasal ideolojidir. İslamcı ideolojinin tek bir inancı ya da tezahürü olmamasına rağmen, aşağıdaki belirli ortak inançlar saptanabilmektedir. (1) Toplum, İslamın idealleri doğrultusunda yeniden inşa edilmelidir. (2) Modern seküler devletin yerini 'İslami bir devlet' almalıdır. (3) Batı ve Batılı yozlaşmış ve yozlaştırıcı olarak görülmektedir ve bu yozlaşmışlık bazılarına göre Batılılara karşı yapılacak bir *cihat* nosyonunu meşrulaştırmaktadır. Bununla birlikte, İslamcılığın ayrık Sünni ve Şii versiyonları geliştirilmiştir. Bunlardan Sünni versiyon Vahhabizmle; Şii versiyon, İran'ın 'İslam Devrimi'yle ilişkilendirilmiştir.

kalarındaki ani artışın bir sonucu olarak görülebilmesine rağmen, dinin modern koşullarda kişisel ve toplumsal kimliği yeniden üretmede özellikle güçlü bir araç olduğu kanıtlanmıştır. Modern toplumlar giderek artan biçimde, atomcu, dağınık ve çoğullaşmış hale geldikçe anlam, amaç ve kesinliğe ilişkin bir duyguya, tartışmasız biçimde, daha büyük bir susamışlık duyulmaktadır ve öyle görünmektedir ki bu duyguyu dinî bilinç sunmaktadır. Bu, şu yüzden geçerlidir: Din inananlara, varsayımsal olarak kutsal bir kaynaktan türediği için daha yüksek, hatta yüce otoriteye sahip olan bir dünya görüşü ve ahlakî bakış açısı sağlamaktadır. Böylece din, insanların varlığının temelini tanımlamaktadır; onlara, **ahlakî göreceliğin** giderek artan şekilde belirgin hale geldiği bir dünyada, ahlakî bir yönelimin yanı sıra, nihaî bir referans çerçevesi sağlamaktadır. Buna ek olarak, din, modern toplumlardaki geleneksel 'zayıf' bağlantılılığın aksine, insanları birbirine 'sıkı' ya da derin bir düzeyde bağlayan güçlü bir toplumsal dayanışma duygusu yaratmaktadır.

Din ile siyaset arasındaki bağ, İslam söz konusu olduğunda en açık şekilde görülebilir; bu bağ, genellikle 'İslamcılık' biçiminde adlandırılan İslami köktendinciliğin yükselişinde mevcuttur. İslamdaki köktencilik, Kur'an'ın doğrularına duyulan bir inancı ifade etmemektedir, çünkü Kur'an tüm Müslümanlar tarafından kabul edilmektedir ve bu anlamda tüm Müslümanlar köktencidir. Köktencilik bunun yerine, İslamın, toplumsal yaşam ile siyasetin yanı sıra kişisel ahlakın da en önemli ilkesi olduğuna dair duyulan kuvvetli ve saldırgan bir inancı ifade etmektedir. İslamcı köktendinciler, siyaset karşısında dine öncelik vermek istemektedir. Bunun pratikteki anlamı geçici bir otorite yerine ruhanî bir otorite tarafından yönetilen bir 'İslami devlet'in, bir **teokrasi**nin kurulması ve **Şeriat** kurallarının uygulanmasıdır. Şeriat, çoğu suç için bir ceza sistemi ve hem erkekler hem de kadınlar için kişisel davranış kuralları da dahil olmak üzere, yasal ve dinî davranışlar için ortaya bir kanun kitabı koymaktadır. Ancak İslamın, İslamcılıktan ayrılması gerekmektedir. İslamcılık, ya İslami fikir ve ilke-

Ahlakî Görecelik: Ahlakî konularda derin ve yaygın bir anlaşmazlığın olduğu bir durum (bkz. s. 663).

Teokrasi: Sözcük anlamıyla, Tanrı tarafından yönetimdir; genellikle Kilise'nin devlet üzerindeki hâkimiyeti aracılığıyla dinî otoritenin siyasal otorite üzerinde hüküm sürmesi gerektiğine ilişkin ilkedir.

Şeriat: (Arapça) Sözcük anlamıyla 'yol' ya da 'patika'dır; Kur'an'da ifade edilen ilkelere dayanan ilahî İslam hukukudur.

lere dayanan siyasal bir inancı ya da bu inançtan esinlenen siyasal hareketi ifade etmektedir. İslamcılığın üç temel amacı olmuştur. Birincisi, İslamcılığı geleneksel siyasal milliyetçilikten ayırarak pan-İslamcı birliği desteklemektedir. İkincisi, Müslüman devletlerin 'dininden dönmüş' liderlerinin (sekülerleşmiş ya da Batı yanlısı liderler) devrilmesi yoluyla İslamcı dünyanın arınmasını amaçlamaktadır. Üçüncüsü, Batı'nın ve özellikle ABD'nin Müslüman dünyası üzerindeki etkisinin ortadan kaldırılması ve olanaklı olduğu ölçüde Batı'ya karşı daha geniş bir siyasal-kültürel mücadele yapılması çağrısında bulunmaktadır. İslamcılığın yükselişi, kimi zaman, İslam ile Batı arasında bir '**medeniyetler çatışması**'nın doğmakta olduğunun kanıtı olarak sunulmuştur ve medeniyetler çatışması nosyonu, hem küresel siyaset için hem de önemli miktarda Müslüman cemaatlere (bkz. s. 259) sahip Batılı toplumlar için derin anlamlara sahiptir.

Kültürel Çeşitlilik

Kimlik siyasetinin küresel önemini destekleyen en güçlü etmenlerden biri, özellikle 1950'lerden beri uluslararası göçün büyümesi olmuştur. Bu, Japonya gibi hâlâ çok homojen olan ülke örneklerinin daha nadir hale gelmesiyle, giderek artan sayıda topluma belirgin bir biçimde çok-kültürlü bir özellik kazandırmıştır. Çok sayıda Avrupa ülkesinde, imparatorlukların sona ermesinin ve hükûmetlerin, savaş sonrası yeniden yapılanma sürecine yardımcı olmaları için yurt dışından işçi getirmeye yönelik girişimlerinin bir sonucu olarak etnik azınlık cemaatleri gelişti. Bununla birlikte, 1980'lerden itibaren, dünya genelinde, bazılarının 'aşırı hareketli gezegen' olarak gördüklerini yaratan önemli bir sınır ötesi göç yoğunlaşması olmuştur. Bu göç yoğunlaşması iki ana nedenden dolayı meydana gelmiştir. Birincisi, Cezayir, Ruanda ve Uganda'dan Irak ve Afganistan'a kadar uzanan bölgelerdeki savaş, etnik çatışma ve siyasal çalkantılardan kaynaklanan artan sayıda mülteci (1993'te yaklaşık 18 milyonla zirveye ulaşmıştır) söz konusu olmuştur. İkincisi, iktisadî küreselleşme (bkz. s. 221), uluslararası göç yönünde yoğun baskıya sebep olmuştur çünkü insanlar birçok gelişmekte olan ekonomide, küresel piyasaların yarattığı baskıların neden olduğu bozulmalar nedeniyle göç etmeye 'itilmiş'tir. Aynı zamanda bu insanlar, gelişmiş toplumlarda, o toplumların yerli halkının doldurmaya artan biçimde isteksiz hale geldiği düşük ücretli, düşük vasıflı ve statüsü düşük işlerin artması nedeniyle göç etmeye 'çekilmişler'dir. Bu öylesine bir duruma yol açmıştır ki örneğin Körfez devletlerinin toplam nüfusunun yaklaşık üçte biri ve çalışan nüfuslarının üçte ikisi, büyük ölçüde Güney ve Güneydoğu Asyalı, yerli olmayan kadınlardan oluşmaktadır. Bu tür eğilimler, birçok ülkede, ulusal kimlikleri önemli ölçüde

Medeniyetler çatışması tezi: 21. Yüzyıl ihtilafının, ideolojik, siyasal ya da iktisadî olmaktan çok nitelik itibarıyla öncelikli olarak kültürel nitelikte olacağına ilişkin düşüncedir (Huntington, 1996).

Kavram

Ulus-Ötesi Cemaat

Ulus-ötesi cemaat, kültürel kimliği, siyasal bağlılığı ve psikolojik yönelimi ulusal sınırların ötesine geçen veya o sınırları aşan bir cemaattir. Bu nedenle ulus-ötesi cemaatler, 'ülkesizleştirilmiş' ya da 'küresel kabileler' olarak düşünülebilir. Ulus-ötesi bağlılıkların gücü, göçün koşulları ve yeni gidilen ülkede kalma süresi gibi etmenlere bağlıdır. Bundan başka ulus-ötesi cemaatler genelde birçok bağlılığa sahiptir çünkü doğulan ülkeye yönelik bağlılıklar, yerleşilen ülkeye bağlılıklar oluşmasını engellememektedir.

zorlamış ve 'ulus-ötesi cemaatler' ve kimi zaman **diasporal** cemaatler olarak adlandırılan cemaatlerin gelişimine katkı sunmuştur.

Giderek artan sayıda ülke, nüfuslarının, geri döndürülemez bir olgu olarak, çok-etnisiteli, çok-dinli ya da çok-kültürlü bir niteliğe sahip olduğu kabul etmeye başladığından, kültürel çeşitliliği ve kimlikle ilişkili farkı, sivil ve siyasal uyumla bağdaştırmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Ancak, siyasal istikrar, tek-kültürlü siyasal milliyetçilik bağlarının telafi edilemez şekilde zayıflamış olduğu toplumlarda siyasal istikrar nasıl sürdürülecektir? Gerçekten de bazıları bunu 21. Yüzyıl'ın temel siyasal tehdidi olarak görmektedir. Çeşitliliği uyuma karşı dengelemeye yönelik girişimler genellikle 'çok-kültürlülük' (bkz. s. 257) olarak isimlendirilmektedir. Çok-kültürlülük, ırk, etnik köken ya da dile dayanan kültürel farklılaşmayı kabaca vurgulayabilen, geniş ve genellikle iyi tanımlanmamış bir terimdir. Bununla birlikte, çok-kültürlülük sadece kültürel çeşitlilik olgusunu tanımakla kalmamakta ama aynı zamanda bu farklılıklara saygı gösterilmesi ve kamusal olarak onaylanması gerektiğini de savunmaktadır.

ABD, bir göçmen toplumu olarak uzun zamandır çok-kültürlüdür. Buna rağmen, bu anlamdaki çok-kültürlülük davası, siyah bilinci hareketinin yükselişi ve '**pozitif ayrımcılığın**' ortaya çıkışına kadar tamamlanamadı. Avustralya, yerli aborijin halkının haklarını kabul etmesiyle giderek artan 'Asyalılaşma'sını kabullenmiş, 1970'lerin başlarından bu yana resmî olarak kendisini çok-kültürcülüğe adamıştır. Yeni Zelanda'da çok-kültürlülük, Maori kültürünün, ayrık bir ulusal kimliği pekiştirmedeki rolünün tanınmasıyla bağlantılıdır. Çok-kültürlülüğe en büyük resmî bağlılığı ispatlamış ülke olan Kanada'da, çok-kültürlülük, Fransızca konuşan Québec ile İngilizce konuşan nüfusun büyük kısmı arasında uzlaşmayı gerçekleştirmeye yönelik girişimlerle ve yerli Eskimo halklarının haklarının tanınmasıyla ilişkilidir (bkz. s. 183). Birleşik Krallık'ta, çok-kültürlülük, önemli siyah cemaatlerini ve Asyalı cemaatlerin varlığını

Diaspora: Sözcük anlamıyla, dağılma (İbranice'den) demektir; zora dayalı olarak yer değiştirmeyi veya dağılmayı ima etmektedir ama aynı zamanda bu tür bir dağılma sonucunda ortaya çıkan cemaatleri ifade etmek için de kullanılmaktadır.

Pozitif ayrımcılık: Grupların geçmişteki dezavantajlarına dayalı olarak onlara öncelikli muamele edilmesini sağlayan tersine ya da 'pozitif' ayrımcılıktır.

Asimilasyon: Göçmen cemaatlerin 'ev sahibi' toplumun değerlerine, bağlılıklarına ve yaşam tarzlarına adapte olarak kültürel özgünlüklerini kaybettikleri süreçtir.

kabul etmektedir ve bunların beyaz topluma **asimile edilmeleri** yönündeki istekleri terk etmektedir. Aynı şey Almanya'daki Türk gruplar için geçerlidir.

Kavram

Çok-Kültürlülük

Çok-kültürlülük, hem betimleyici hem de normatif bir terim olarak kullanılmaktadır. Betimleyici bir terim olarak, inançları ve uygulamaları; özgün bir kolektif kimlik duygusu yaratan iki veya daha fazla gruptan oluşan bir toplumda var olmaktan kaynaklanan kültürel çeşitliliği ifade etmektedir. Normatif bir terim olarak çok-kültürlülük toplumsal çeşitliliğin olumlu bir şekilde onaylanması anlamına gelir. Bu onaylanma ya kültürel grupların saygı görme hakkına ve tanınmasına ya da daha büyük bir ahlakî ve kültürel çeşitlilik toplumunun yararına dayalıdır. Çok-kültürlülük, bu anlamda, benzer birey ve grupların bir kendine saygı duygusu oluşturmalarında inançların, değerlerin ve yaşam biçimlerinin önemini onaylar.

Çok-kültürlülüğün tüm biçimlerindeki ana tema, insanların dünyaya ilişkin anlayışlarını ve ahlakî inançlarının çerçevesini büyük ölçüde içinde yaşadıkları ve geliştikleri kültürden türetmiş olduklarından, bireyin kimliğinin kültürel olarak gömülü olduğudur. Bu nedenle özgün kültürler, özellikle de azınlık gruplarına ya da savunmasız gruplara ait olduklarında korunmayı veya güçlendirilmeyi hak etmektedir. Bu durum kimi zaman 'özel' haklar olarak görülen azınlık veya çok-kültürlülük hakları fikirlerinin doğmasına sebep olur. Kymlicka (1995) üç tür azınlık hakkı saptadı: öz-yönetim hakkı, çok-etnisiteli haklar ve temsil hakları. Kymlicka, öz-yönetim haklarının 'ulusal azınlıklar' olarak adlandırdığı ve bölgesel olarak yoğunlaşmış, ortak bir dile ve 'insanî etkinlikler yelpazesinde anlamlı bir yaşam biçimi'ne sahip insanlardan oluşan halklara ait olduğunu ileri sürdü. Bu tür halklara örnek olarak Yerli Amerikalılar, Kanada'daki Eskimolar, Yeni Zelanda'daki Maoriler ve Avustralya'daki Aborijinler verilebilir. Kymlicka bu gibi durumlarda öz-yönetim hakkının genellikle federalizm (bkz. s. 561) yoluyla siyasal iktidarın devrini içermesi gerektiğini ileri sürmektedir, buna rağmen, bu, ayrılma hakkına ve dolayısıyla egemen bağımsızlığa kadar da genişleyebilir. Çoklu etnik grup hakları göç yoluyla gelişmiş etnik grupların ve dinî azınlıkların kültürel özgünlüklerini ifade etmelerine ve korumalarına yardımcı olan haklardır. Bunlar örneğin Yahudiler ve Müslümanların hayvan kesim yasalarından muaf olması, Müslüman kızların okul kıyafetlerinden muaf tutulması gibi yasal istisnaların temelini oluşturacaktı. Özel temsil hakları, azınlık gruplarının ya da dezavantajlı grupların eğitimdeki ve siyasal ve kamusal yaşamda üst düzey konumlardaki yetersiz temsilini gidermeye çalışmaktadır. Bu tür haklar, geçmişte yapılan ayrımcılığı ya da sürmekte olan kültürel tâbiyeti telafi etmeye çalışan, tersine veya 'pozitif' ayrımcılık uygulamasını ifade etmektedir. Bu haklar şu şekilde meşrudur: Sadece tam ve eşit katılımı sağlamakla kalmazlar ama aynı zamanda kamu politikasının, sadece geleneksel anlamda hâkim grupların değil, tüm grupların ve halkların çıkarlarını yansıttığını güvenceye almanın tek aracıdırlar.

Ancak, ne çok-kültürlü toplumların nasıl işlemesi gerektiğine ilişkin ne

Uygulamada Siyaset

Batı'daki Müslümanlar: İçsel Bir Medeniyetler Çatışması mı?

Olaylar: 2011 yılında Avrupa Birliği'nde yaşayan Müslüman sayısının 15 milyon ila 20 milyon arasında değiştiği tahmin edilmektedir. 1945 sonrası erken dönemde göç, esas itibarıyla eski sömürgelerden geldi.

Yaklaşık 6 milyonla Avrupa'nın en büyük Müslüman nüfusuna sahip Fransa'da Müslüman nüfusun çoğunluğu Cezayir, Fas ve Tunus'tan gelmiştir, oysa Birleşik Krallık'taki Müslümanların çoğu (yaklaşık 2 milyon) aslen Pakistan'dan geldi. Daha sonraki Müslüman göçü, Bosna, Irak, Afganistan ve Somali gibi ülkelerdeki savaş ve iç çatışmalarla ilişkilendirilmiştir. Bundan başka, son yıllarda, belirli olaylar, özellikle de Batı Avrupa ülkeleri ile bunların, en azından Müslüman nüfusundaki öğeleri arasındaki ilişkiler sorunlar doğurmuştur. Bu olaylar arasında şunlar bulunmaktadır:

- 1989 'Rüşdi olayı': Olayda, çeşitli ülkelerdeki Müslüman protestocular Salman Rüşdi'nin Şeytan *Ayetleri*'nin (*The Satanic Verses*) dine küfrettiğini ilan ettiler ve Ayetullah Humeyni çıkardığı bir *fetvayla* yazarı ölüme mahkûm etti.
- 2004 Theo van Gogh cinayeti: Hollandalı bir film yönetmeni olan Gogh, Müslüman ülkelerde kadınlara yapılan muameleleri eleştiren bir bir film çekti.
- 2004 Madrid'de tren bombalamaları: 'El Kaide sempatizanı' bir grup tarafından gerçekleştirildi.
- 2005 'Danimarka karikatürleri olayı': Olayda Hz. Muhammed'in 12 karikatürünün *Jyllands-Posten* gazetesi tarafından yayınlanması Müslüman dünyasında protestolara sebep oldu.
- 2005 Londra bombalamaları: Birleşik Krallık doğumlu İslamcı teröristler tarafından yapıldı.

Önemi: Batı'da önemli miktarda Müslüman nüfusun varlığı, bazıları tarafından toplumsal uyuma ve ulusal güvenliğe muhtemel bir tehdit olarak görülmüştür (Caldwell, 2009). Bu tür bir görüş, Huntington'ın (1996) 'medeniyetler çatışması' tezi ile aynı doğrultudadır ve bu tez, İslami değer ve inançların, liberal-demokrat Batı'nın değer ve inançlarıyla temelden uyumsuz olduğunu ileri sürmektedir. 'Kutsal' inançların korunması için, ifade özgürlüğü ile basın özgürlüğüne kısıtlama getirilmesinin meşru olup olmadığı gibi sorunlar üzerinde dönen tartışmalar, kamusal alanın katı biçimde seküler olup olmaması ya da İslamcı fikir ve değerler tarafından biçimlendirilip biçimlendirilmemesi gerektiği konularında daha derin bir bölünme olduğunun altını çizmektedir. Bu görüşe göre İslam, liberal karşıtı ve çoğulculuk karşıtı olduğundan, kültürel açıdan tanınma siyaseti Müslüman ayrılıkçılığının sağlamlaşması ve iç savaş tohumlarını ekmesi tehdidinde bulunmaktadır. Dolayısıyla Batı'daki Müslüman cemaatlara en uygun cevap çok-kültürlülüğü

de çok-kültürlülüğün toplumun çeşitliliğini olumlu anlamda onaylamada nereye kadar gidebileceğine ilişkin yerleşik bir görüş vardır. Çok-kültürlülüğün üç ana modeli vardır:

- Liberal çok-kültürlülük
- Çoğulcu çok-kültürlülük
- Kozmopolit çok-kültürlülük

Liberal çok-kültürlülük, özgürlüğe ve hoşgörüye olan bağlılığa dayan-

reddetmek ve bir bütünleşme stratejisinde ısrar etmektir. Bu tür bir duruş, Fransa'da 2004 yılında açıkça benimsendi: 2004'te geçirilen bir yasada devlet okullarında, başörtüsü dahil herhangi bir 'gösterişli' dinsel nesne giymek yasaklandı; 2011 yılında yürürlüğe konan bir yasakla kamuya açık yerlerde, peçe ve çarşaf dahil, yüzü kapatan örtülerin giyilmesi engellendi.

Ancak başkaları çok-kültürlülüğü, 'Müslüman sorunu' olarak adlandırılan soruna en uygun yanıt olarak görmektedir (Modood, 2007; Parekh, 2008). Bu bakış açısından, Batı'daki Müslümanlara ilişkin 'içerideki düşman' imajı, İslamın ve Müslüman nüfusun görüşlerinin ciddî biçimde yanlış temsiline dayanmaktadır. Örneğin, anketler, istikrarlı bir biçimde, Avrupa'daki Müslümanların, çoğunlukla, Batı toplumunun seküler doğasından memnun olduklarını ve diğer kültürel gruplardan çok az farklı olan siyasal görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Ayrıca, Müslüman kimlik siyaseti aşırıcılıkla, hatta şiddetle karıştığında, bu durum kültürel uyumsuzluktan çok toplumsal ve siyasal etmenlerle daha iyi açıklanabilmektedir. Örneğin, Avrupa'daki Müslüman cemaatler, daha yüksek işsizlik ve yoksulluk oranlarıyla karşı karşıya kaldıklarından ve genel nüfustan daha düşük eğitim düzeylerine sahip olduklarından, toplumsal olarak ötekileştirilme eğilimindedir. Ayrıca, 11 Eylül'den itibaren yaşanan uluslararası gelişmeler, bir dizi Batılı devletin Müslüman devletlere karşı savaşına ve Müslüman ülkelerin işgaline katıldığına tanıklık etmiştir. Bu bağlamda, kültürel tanıma siyaseti, Müslüman nüfusa, toplumda daha belirgin bir pay vererek aşırılığa ve şiddete yönelmeyi zayıflatma eğilimindedir. Buna karşılık 'zorlamaya dayalı' bir bütünleştirme stratejisinin, 'İslamofobi'nin kanıtı olarak algılandığından ve yabancılaşma ve küskünlüğü derinleştirdiğinden ters tepmesi riski vardır.

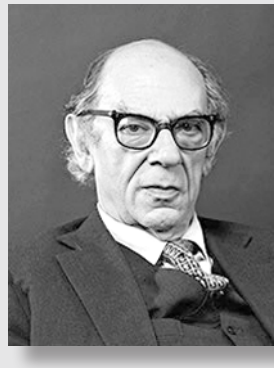

maktadır: Kişinin kendi ahlakî inançlarını, kültürel pratiklerini ve yaşam tarzını bunların, başkaları tarafından onaylanıp onaylanmadığından bağımsız seçme yeteneğidir. Bununla birlikte, liberal çok-kültürlülük modeli, kimlik siyasetine içkin olabilecek tehlikelerin altını çizerek, sadece cemaat çeşitliliğine ilişkin nitelikli bir onaylama sunmaktadır. Liberaller bilhassa sadece hoşgörülü olan, kişisel özgürlük ve özerklikle uyumlu olan görüşleri, değerleri ve toplumsal uygulamaları tolere etmeye hazırlıklıdır. Bu nedenle liberal çok-kültürcüler, kadın sünneti, mecburî (ve muhtemelen ayarlanmış) evlilikler ve kadın kıyafet zorunluluğu gibi uygulamaları onaylama konusunda isteksiz olabilir, ancak konuyla ilgili grupların çoğu, bu uygula-

Önemli Şahsiyetler

Isaiah Berlin (1909–97)

İngiliz düşünce tarihçisi ve felsefecisidir. Berlin, Letonya'nın Riga şehrinde doğdu ve 1921'de Britanya'ya geldi. Berlin empirizme ömür boyu süren bir bağlılığa dayanan ve Vico (1668–1744), Herder (bkz. s. 177) ile Alexander Herzen'in (1812–70) de aralarında bulunduğu Aydınlanma karşıtı düşünürlerin fikirlerinden etkilenen bir liberal çoğulculuk biçimi geliştirdi. Berlin'in felsefî duruşunun temeli, ahlakî çoğulculuğa duyulan bir inançtı; değerler çatışmasının insan yaşamına içkin olduğu fikriydi. En meşhur siyasî eseri, *Özgürlük Üzerine Dört Deneme*'dir (*Four Essays on Liberty*, 1958); bu eserde 'negatif' özgürlüğün 'pozitif' özgürlük karşısındaki erdemlerini yüceltti. Berlin'in eserleri, Batı liberalizminin totaliterizme karşı savunusunu oluşturmaktadır.

maların, kültürel kimliklerin sürdürülmesinde yaşamsal önemde olduğuna inanabilir.

Çoğulcu çok-kültürlülük, bir kültürel çeşitlilik teorisine daha sağlam temeller sağlamaktadır çünkü kendisi **değer çoğulculuğu** fikrine dayanmaktadır. Özellikle Isaiah Berlin'in yazılarında geliştirilen çoğulcu çok-kültürlülük, insanların yaşamın nihaî amaçları hakkında uzlaşamayacaklarını savunmaktadır. Değerler çatıştığından, insanî çıkmaz, kaçınılmaz olarak ahlakî bir çatışmayla nitelenmektedir. Bu görüşe göre, kişisel özgürlük, demokrasi ve sekülerleşmenin desteklenmesine ilişkin liberal ya da Batılı inançlar, rakip inançlardan daha fazla bir ahlakî otoriteye sahip değildir. Bu çok-kültürlülük biçimi, ayrıca toplumdaki eşitsiz güç ilişkilerine, özellikle de Batı toplumlarındaki hâkim kültürün çoğunluk grubunun değerlerini ve çıkarlarını yansıttığına ve dolayısıyla azınlık cemaatlerine boyun eğdirdiğine ilişkin boyuta daha açık biçimde odaklanmaktadır. Bu nedenle kültürel tanıma, baskıya karşı çıkar ve sömürgecilik ve ırkçılığın mirasıyla ya da maddecilik ve 'tanrısız' [seküler] hoşgörüyle lekelendiğine inanılan Batı kültürünün değerlerinin ve yaşam tarzlarının yozlaşmış ve yozlaştırıcı doğasını gözler önüne sermeye hizmet eder. Bu düşünce, özellikle Batı toplumlarındaki Müslüman azınlıklar yönünden ihtilaflı olmuştur (bkz. s. 259).

Değer çoğulculuğu: Tek, ağır basan bir 'iyi yaşam' kavramının olmadığına, ama aksine, rekabet halinde ve eşit ölçüde meşru olan belirli bir sayıda iyi yaşam kavramının olduğuna ilişkin teoridir.

Kozmopolit çok-kültürlülük, kültürel çeşitliliği ve kimlik politikalarını onaylamakta, ancak hem liberal hem de çoğulcu görüşlerin aksine, onları daha geniş siyasal duyarlılık ve önceliklerin yeniden inşasında

daha çok geçiş durumları olarak görmektedir. Bu çok-kültürlülük biçimi, her bir kültürün diğer kültürlerden bazı şeyler öğrenebileceği gerekçesiyle ve daha geniş bir kültürel fırsatlar ve yaşam tarzı seçenekleri dünyasının sunduğu kişisel gelişim beklentileri nedeniyle çeşitliliği kutsar. Kozmopolit çok-kültürlülüğün çoklu kimlikleri ve melezliği kabulü bir tür seç ve karıştır çok-kültürlülüğüne yol açtı. Bu seç ve karıştır çok-kültürlülüğü, toplumu, ayrık etnik ya da dinsel grupların bir 'kültürel mozaik'i olarak değil, bir 'eritme potası' olarak resmetmektedir.

Özet

- Toplumlar düzenli toplumsal etkileşim kalıplarıyla nitelenmektedir. Ancak, yakın bağlara ilişkin 'sıkı' toplumsal bağlantılılıklar ile yerleşik bağlılıklar yerini, daha akıcı, bireyselleştirilmiş toplumsal düzenlemelere ilişkin 'zayıf' bağlantılılıklara bırakmaktadır. Bu, büyük ölçüde, sanayi toplumundan, post-sanayi toplumu olarak adlandırılan topluma dönüşümü ve özellikle de toplumsal sınıfın azalan önemini ifade etmektedir.
- Post-sanayileşmecilik bunlardan başka, 'bilgi toplumu'nun ortaya çıkmasına neden olan internetin ve bilgisayar temelli teknolojilerin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte genelde bilgi ve malumata giderek artan bir vurguyla nitelenmektedir. Bilgi toplumları sadece daha fazla insanı daha çok insana bağlamakla kalmaz, ama bu bağlantıların doğası da, özellikle daha gevşek ve daha dağınık ağların geliştirilmesi yoluyla değişmiştir.
- Toplumsal bağlantılılığın 'zayıflatılması' yönündeki eğilimin odağında bireyciliğin yükselişi bulunmaktadır. Bireycilik, sanayi kapitalizminin bir çocuğuydu, ama 1980'lerden itibaren neo-liberal düşüncenin ya da serbest piyasa düşüncesinin artan etkisiyle daha büyük önem verilen bir maddecilik ve tüketimcilik ahlakıyla desteklendi. Bununla birlikte, bireyciliğin yayılması cemaati ve insanların toplumsal aidiyet duygusunu zayıflatabilmektedir; bu eğilim İngilizce konuşulan dünyada özellikle belirgindir.
- Kimlik siyasetinin yükselişi, kültürel ve diğer farklılık biçimlerinin giderek daha fazla tanınmasında görülebilir. Özellikle grupların daha olumlu ve iddialı bir kimlik duygusu benimseyerek ötekileştirilmeye meydan okuyabildikleri bir araç sağlamasıyla bunu gerçekleştirir. Bununla birlikte, kimlik siyasetinin yerleşik bir siyasal niteliği bulunmamaktadır ve en önemlileri ırk ve etnik köken, toplumsal cinsiyet, din ve kültür olmak üzere birçok ilkenin etrafında şekillenmiştir.
- Kişisel ve toplumsal kimliği yeniden yaratma girişimleri, yeni ve kimi zaman daha radikal siyaset biçimlerine yol açmıştır. Bunlar arasında genellikle siyah milliyetçilikle bağlantılı olan etnik girişkenlik; ikinci dalga feminizm ile toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet farklılıkları konularına yapılan daha güçlü bir vurgu; özellikle İslamdaki köktendinci hareketlerle yaygın biçimde ifade edilen dinî canlanma ve çok-kültürlülük ile kültürel çeşitliliğin 'kutlanması' bulunmaktadır.

Tartışma Soruları

- Toplumsal bağlantılılık neden 'daha zayıf' hale gelmiştir?
- Modern toplumdaki sınıf çatışması çözülmüş müdür yoksa sadece bastırılmış mıdır?
- Ağ toplumu, gerçek cemaatlerin yerine 'sanal' cemaatler mi ikame etmiştir ve bunun sonuçları ne olmuştur?
- Bireycilik, toplumsal dayanışma ve uyumun düşmanı mıdır?
- Tüketimcilik insanları özgürleştirmekte midir yoksa onları köleleştirmekte midir?
- Kimlik siyasetinin büyüyüşünü açıklayan temel etmenler nelerdir?
- Kimlik siyaseti özgürleştirici bir güç müdür yoksa baskıcı bir güç müdür?
- Etnik ve toplumsal cinsiyet bölünmelerinin tanınması ne ölçüde anlamlı bir siyasal değişim yarattı?
- Modern toplumların kültürel çeşitlilikten korunması gerekir mi?

Okuma Önerileri

Bauman, Z., *Liquid Modernity* (2000). 'Akıcı' ya da 'hafif' modernitenin ortaya çıkışı ışığında insanî bağlantılılığın değişen doğasına ilişkin bir incelemedir.

Beck, U. ve E. Beck-Gernsheim, *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences* (2001). Bireyselleşme sürecinin hem nedenlerini hem de geniş kapsamlı sonuçlarını inceleyen bir eleştiridir.

Kumar, K., *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World* (2004). Post-Fordizm ve post-modernizm teorileri ve bilgi toplumu fikri hakkında akıcı ve kapsamlı bir çalışma.

Parekh, B., *A New Politics of Identity: Political Principles of an Interdependent World* (2008). Küresel birbirine bağlantılılığın etnik, dinî, ulusal ve diğer kimlikler üzerindeki etkisinin geniş kapsamlı bir analizidir.

8. BÖLÜM

SİYASAL KÜLTÜR VE MEDYA

'İnsanoğlu genelde ellerinden ziyade gözleriyle bir yargıda bulunur; Çünkü herkes görebilir ama çok azı gerçeğe dokunabilir.'

NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Prens* (*Il Principe*, 1532)

Siyasetin çoğu kafamızın içinde gerçekleşmektedir; yani toplumun nasıl örgütlenmesi gerektiğine ilişkin fikir, değer ve varsayımlarımız ile yönetime ilişkin beklenti, dilek ve korkularımız tarafından şekillendirilmektedir. Nihayetinde içinde yaşadığımız toplum hakkındaki inançlarımız, bu toplumun güç yapısının gerçekliğinden ve içindeki kaynakların ve fırsatların fiilî dağıtımından daha önemli olabilmektedir. Algı yalnızca gerçeklikten daha önemli olmakla kalmayabilir; pratik anlamda algı gerçeğin kendisi *olabilir*. Bu durum 'siyasal kültür' denilen olgunun oynadığı yaşamsal rolün altını çizmektedir. İnsanların inançları, sembolleri ve değerleri, hem siyasal sürece yönelik tutumlarını hem de, çok önemli bir biçimde, yaşadıkları rejime ilişkin düşüncelerini oluşturmaktadır. Ancak siyasal kültürün doğası ve rolü hakkında, özellikle de demokrasiyi mi güçlendirdiği yoksa hâkim grupların çıkarlarıyla mı uyumlu olduğu konusunda önemli bir anlaşmazlık söz konusudur. Başkaları siyasal kültürün, sivil katılımı ve bir toplumsal aidiyet duygusunu güçlendirme yönünde görünüşe göre zayıflamakta olan yeteneğine ilişkin endişelere vurgu yapmıştır. Siyasal kültür konusu, ayrıca modern toplumların siyasetinin medyayla, yani gazeteler, televizyon, internet, cep telefonları gibi araçlarla yürütülmesine ilişkin boyuta dikkat çekmektedir. Medya bir iletişim kanalından daha fazlasını oluşturmaktadır; toplumun genelindeki güç ilişkilerini sadece yansıtmayıp aynı zamanda etkileyen, siyasal sürecin bizzat kendisinin parçasıdır. Medyanın demokrasiyle ve yönetişim tarzlarıyla ilişkisine dair eskiden beri süregelen tartışmalar, elektronik tabanlı 'yeni' medyanın ortaya çıkışıyla farklı bir yöne çekilmiştir. Diğer taraftan medyanın siyaset üzerindeki etkisi, genelde, 'haberlerin manipülasyonu' ve 'yanlı haberler' yöntemlerinin kullanılması yoluyla artan bir önemle nitelendirilmiştir.

Temel Meseleler

- ⚠ Bireyler ve gruplar siyasal tutum ve değerlerini nasıl kazanmaktadır?
- ⚠ Demokratik rejimler, özgün bir 'yurttaşlık kültürü'nün varlığına mı dayalıdır?
- ⚠ Modern toplumlar, değer ve fikirler arasındaki serbest rekabetle mi yoksa 'hâkim' bir kültürle mi nitelendirilmektedir?
- ⚠ Medya siyasal tutumları ne ölçüde şekillendirmektedir?
- ⚠ Medya siyasal iktidarın dağılımını nasıl etkilemektedir?
- ⚠ Medya çağında 'yanlı haber' siyaseti kaçınılmaz mıdır?

SİYASAL KÜLTÜR

Kavram

Siyasal Kültür

Kültür, en geniş anlamıyla, bir halkın yaşam tarzıdır. Sosyologlar ve antropologlar 'kültür' ile 'doğa' arasında ayrım yapma eğilimindedir. Kültür biyolojik miras yoluyla değil, öğrenme yoluyla bir kuşaktan sonraki kuşağa aktarılan öğeleri kapsamaktadır. Bununla birlikte, siyaset bilimcileri, terimi, bir halkın psikolojik yönelimini ifade etmek için daha dar anlamda kullanmaktadır. Onlara göre, siyasal kültür, partiler, yönetim, anayasa gibi inanç, sembol ve değerlerde ifade edilen siyasal nesnelere ilişkin 'yönelimler kalıbı'dır. Siyasal kültür kamuoyundan farklılaşmaktadır çünkü siyasal kültür halkın belirli politikalara ve sorunlara tepkisi olmaktan çok, uzun vadeli değerlerin sonucudur.

Siyasal düşünürler çağlar boyunca, tutumların, değerlerin ve inançların önemini kabul etmişlerdir. Ancak, geçmiş düşünürler bunları bir 'siyasal kültür' parçası olarak görmediler. Örneğin Burke (bkz. s. 72) âdet ve gelenek hakkında, Marx (bkz. s. 78) ideoloji hakkında ve Herder (bkz. s. 177) ulusal ruh hakkında yazdı. Bununla birlikte, bunların tümü, bir rejimin istikrarını ve varlığını sürdürmeyi destekleme konusunda değerlerin ve inançların oynadığı yaşamsal rol hakkında hemfikirdi. Siyaset bilimciler arasında siyasal kültür fikrine duyulan ilgi, davranışçı çözümleme tekniklerinin, konuya ilişkin daha geleneksel, kurumsal yaklaşımların yerini almasıyla birlikte 1950'ler ve 1960'larda ortaya çıktı. Bu konudaki klasik eser Almond ve Verba'nın *Yurttaşlık Kültürü* (*The Civic Culture*, 1963) adlı eserleridir. Bu eser beş ülkedeki, yani ABD, Birleşik Krallık, Batı Almanya, İtalya ve Meksika'daki siyasal tutumları ve demokrasiyi analiz etmek için kamuoyu anketi kullandı. Bu çalışma, kısmen, iki dünya savaşı arası dönemde İtalya, Almanya ve başka yerlerdeki temsilî yönetimin çöküşünü ve 1945 sonrası yeni kurulmuş, gelişmekte olan çok sayıdaki bağımsız devlette demokrasinin başarısızlığını açıklama isteğiyle güdülenmişti. Siyasal kültüre yönelik ilgi 1970 ve 1980'lerde azalmış olmasına rağmen, tartışma, 1990'larda Doğu Avrupa'da komünizmin küllerinden demokrasi inşa etme çabalarının ve ABD gibi olgun demokrasilerde toplumsal sermayede (bkz. s. 270) ve yurttaş katılımında belirgin düşüşe ilişkin artan endişenin bir sonucu olarak yeniden canlanmıştır. Bununla birlikte, siyasal kültürün, seçkin grupların fikir ve çıkarları tarafından biçimlendirilip biçimlendirilmediğine ilişkin tartışmalar da bulunmaktadır. Bu tartışmalar dolaylı olarak kitle iletişim araçlarına (bkz. s. 274) ilişkin rakip görüşlerle ve bu bölümde daha sonra ele alınacak olan yönetimlerin siyasal iletişimi ne ölçüde manipüle edebileceklerine ilişkin boyutla bağlantılıdır.

Yurttaşlık Kültürü mü Yoksa İdeolojik Hegemonya mı?

Siyasal kültürün doğasına ilişkin tartışmalar genellikle, genellikle Almond ve Verba'nın (1963, 1980) eserleriyle ilişkilendirilen **yurttaşlık kültürü** fikrine odaklanmıştır.

Yurttaşlık kültürü: Modern demokrasilerin başarısı için yaşamsal önemde olan belirli bir tutumlar dizisidir.

Almond ve Verba, demokratik siyaseti en etkin biçimde sürdüren siyasal kültürü saptamak amacıyla yola çıktılar. Üç genel siyasal kültür türü saptadılar:

- *Katılımcı* siyasal kültür. Bu kültür yurttaşların siyasete yakın ilgi gösterdikleri ve siyasal katılımı hem arzu edilir hem de etkili gördükleri bir siyasal kültürdür.
- *Tebaa* siyasal kültürü. Yurttaşlar arasında daha fazla edilgenlikle ve yönetimi etkilemek için sadece çok sınırlı bir kapasiteye sahip olduklarının kabulüyle nitelendirilen bir kültürdür.
- *Dar görüşlü* siyasal kültür. Yurttaşlık duygusunun eksikliğiyle dikkat çeken, insanların ulustan çok yerellikleriyle özdeşleştikleri ve siyasete katılma konusunda ne isteğe ne de yeteneğe sahip oldukları bir kültürdür.

Almond ve Verba, katılımcı bir kültürün demokratik ideale en çok yaklaşan kültür olduğunu kabul etmesine rağmen 'yurttaşlık kültürü'nün her üçünün karışımı olduğunu ileri sürdüler. Çünkü yurttaşlık kültürü, yurttaşların siyasal sürece katılımını, yönetimin yönetmesine ilişkin zaruriyetle uzlaştırmaktadır. Onlara göre demokratik istikrar, yurttaşlar yönünden, bir etkinlik ve edilgenlik karışımıyla ve yönetim yönünden, yükümlülük ile icra arasındaki bir dengeyle nitelenen bir siyasal kültürle desteklenmektedir.

Almond ve Verba ilk çalışmalarında (1963), Birleşik Krallık'ın hem katılımcı hem de tebaa özelliklerini sergileyerek yurttaşlık kültürüne en fazla yaklaştığı sonucuna ulaştılar. Başka bir anlatımla, İngilizler hem yönetimi etkileyebildiklerini düşünüyorlardı hem de otoriteye itaat etmek istiyorlardı. ABD de yüksek puan aldı; ABD'nin göreceli zayıflığı şuydu: Amerikalıların katılımcı tutumları tebaa oluşlarına üstün geldiğinden, özellikle yasalara saygılı değildiler. Bir yurttaşlık kültürü inşa etme ya da yeniden inşa etmede yaşanan güçlük, hem Batı Almanya hem de İtalya örneklerinde görülen bir güçlüktü. 1960'ların başlarında, ülkelerin ikisi de güçlü bir katılımcı kültürüne sahip görünmüyordu; Almanya'da tebaa kültürü hâkimken, İtalya'da dar görüşlü tutumlar sıkı biçimde kemikleşmişti. Almond ve Verba'nın daha sonraki çalışması (1980), belli sayıda değişikliğe dikkat çekti; özellikle Birleşik Krallık ve ABD'de ulusal onur ve güvendeki düşüşe karşıt biçimde Almanya'da yurttaşlık eğilimlerinde bir yükseliş vardı.

Ancak siyasal tutum ve değerlerin incelenmesine ilişkin yurttaşlık kültürü yaklaşımı yaygın biçimde eleştirilmiştir. Her şeyden önce bu yaklaşımın, istikrarlı bir demokrasiye yol açan psikolojik eğilimlere ilişkin modeli bir hayli tartışmalıdır. Özellikle de, edilgenliğe vurgu yapılması ve otoriteye riayetin kabul edilmesinin sağlıklı olduğunun söylenmesi, siyasal katılımın (bkz. s. 651), demokratik yönetimin esas hamuru olduğunu savunanlar tarafından eleştirilmiştir. Almond ile Verba demokratik kültüre ilişkin bir 'uyuyan köpekler' teorisi önerdiler. Bu teori, düşük katılımın, yönetimden

büyük memnuniyet duyulduğunun göstergesi olduğunu ve siyasetçilerin bundan dolayı bu durumu muhafaza etmeye çok istekli olacaklarını ifade etmekteydi. Öte yandan, ABD'de sürekli tekrarlandığı gibi, yetişkin nüfusun sadece yarısından daha azı oy verme zahmetine katlandığında, bu durum, yaygın yabancılaşmayı ve yerleşik hale gelmiş dezavantajlı durumu ifade edebilirdi (Katılım oranlarının düşmesi ile siyasal sistemin sağlığı arasındaki ilişki, 20. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır.)

İkincisi, yurttaşlık kültürü tezi, siyasal tutum ve değerlerin, davranışı şekillendirdiği ve bunun tersinin doğru olmadığı biçimindeki kanıtlanmamış varsayıma dayanmaktadır. Kısacası bir yurttaşlık kültürü demokrasinin nedeni olmaktan çok bir sonucu olabilmektedir. Eğer durum buysa, o zaman siyasal kültür, demokrasinin sağlığının bir göstergesi olabilir, ancak istikrarlı demokratik yönetimin teşvik edilmesinin bir aracı olarak görülemez. Sonuç olarak, Almond ve Verba'nın yaklaşımı siyasal kültürü homojen olarak, yani ulusal kültür veya ulusal karakter için bir koddan biraz daha fazlası olarak görme eğilimindedir. Bu yaklaşım böyle yaparak siyasal alt kültürlere çok az dikkat etmekte ve parçalanmışlık ile toplumsal çatışmayı gizleme eğilimine girmektedir. Siyasal kültüre ilişkin radikal yaklaşımlar, bunun tam tersine, sınıf, ırk ve toplumsal cinsiyete dayalı türden toplumsal bölünmelerin önemini vurgulama eğilimindedir (bkz. 7. Bölüm).

Siyasal kültürün rolüne ve doğasına ilişkin çok farklı bir görüş Marksist gelenek içinde geliştirilmiştir. Marx, kapitalizmi, üretim araçlarının mülkiyeti aracılığıyla işleyen bir sınıf sömürüsü ve baskı sistemi olarak tasvir etmesine rağmen, ayrıca fikirlerin, değerlerin ve inançların gücünü de kabul etti. Marx ve Engels'in *Alman İdeolojisi*'nde (*Die Deutsche Ideologie*, [1846]1970) ortaya koyduğu gibi, 'yönetici sınıfın fikirleri her çağda yönetici fikirlerdir, yani toplumun yönetici *maddî* gücü olan sınıf, aynı zamanda yönetici *entelektüel* güçtür.' Marx'ın görüşüne göre, fikirler ve kültür, iktisadî 'temel,' yani üretim tarzı tarafından koşullanan ya da belirlenen bir 'üstyapı'nın bir parçasıdır.

Bu fikirler Marksizme, iki kültür teorisi katmıştır. Bunların birincisi, kültürün özü gereği sınıfa özgü olduğunu ileri sürmektedir: Bir sınıfın üyeleri aynı deneyimleri paylaştıklarından ve benzer bir iktisadî konum ile çıkarlara sahip olduklarından, muhtemelen, büyük ölçüde benzer olan fikirlere, değerlere ve inançlara sahiptir. Marx'ın sözleriyle, "insanların var oluşlarını belirleyen bilinçleri değildir ama bilinçlerini belirleyen toplumsal var oluşlarıdır." Bu nedenle proleter kültür ve fikirlerin burjuva kültüründen ve fikirlerinden belirgin bir biçimde farklılaşmaları beklenebilir. Marksizmin ikinci kültür teorisi, yönetici sınıfın fikirlerinin (Marx'ın 'ideoloji' olarak adlandırdığı şey) topluma yayıldığı ve çağın 'yönetici fikirleri' haline geldiği boyuta vurgu yapmaktadır. Bu görüşe göre siyasal kültür ya da hatta sivil

Kavram

Hegemonya

Hegemonya (Yunanca 'lider' anlamındaki *hegemonia* sözcüğünden gelmektedir), en basit anlamıyla, bir sistemin bir öğesinin, diğer öğeleri üzerindeki üstünlüğü ya da hâkimiyetidir. Marksist teoride, terim daha özgün bir anlamda kullanılmaktadır. Gramsci'nin (bkz. s. 269) eserlerinde hegemonya baskı kullanımının alternatifidir ve hâkim sınıfın, boyun eğdirdiklerinin rızasını kazanarak iktidarı kullanma yeteneğini ifade etmektedir. Zorlayıcı olmayan bir sınıf yönetimi olarak hegemonya, genelde, burjuva değer ve inançlarının toplumun geneline yayılmasıyla işler.

kültür bile, **burjuva ideolojisi**nden başka bir şey değildir. Bu görüş açısından önemli olan husus, kültür, değer ve inançları bir iktidar biçimi olarak görmesidir. Marksist bakış açısından, ideolojinin işlevi, mitler, aldatmacalar ve yalanlar (Engels'e göre, 'sahte bilinç') yayarak ast sınıfları sömürü ve baskıya razı etmektir. Marksistler daha sonra, bu süreci burjuva 'hegemonya'sı yönünden anlamışlardır.

Modern Marksistler, burjuvazinin 'yönetici fikirleri'nin, kapitalist bir toplumda, bütün muhalif görüşleri dışlayarak entelektüel ve kültürel yaşamı tekelleştirmesinin hiçbir şekilde söz konusu olmadığını kabul etmekte hızlı davranmışlardır. Modern Marksistler bunun tersine kültürel, ideolojik ve siyasal rekabetin var olduğunu kabul etmektedir, ancak bu rekabetin eşit olmadığını vurgulamaktadır. Kapitalist düzeni destekleyen fikir ve değerler, açıkça, bu düzeni sorgulayan veya ona karşı çıkan fikir ve değerler karşısında ezici bir avantaja sahiptir. Bu tür ideolojik hegemonya, gerçekten de başarılı olabilir çünkü tam da, Herbert Marcuse'ün (bkz. s. 80), 'baskıcı hoşgörü' olarak adlandırdığı, ifade özgürlüğü, açık rekabet ve siyasal çoğulculuk yanılsamasının arkasında işlemektedir.

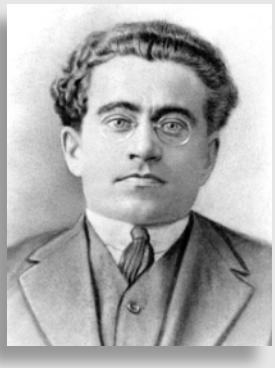
Bu görüşün 20. Yüzyıl'daki en etkili savunucusu, Antonio Gramsci (bkz. s. 269) idi. Gramsci, sınıf sisteminin sadece eşitsiz iktisadî ve siyasal güçle değil, ama aynı zamanda burjuva hegemonyasıyla sürdürüldüğüne ilişkin boyuta dikkat çekti. Burjuva hegemonyası, yönetici sınıfın manevî ve kültürel üstünlüğünden oluşmaktadır ve bu manevî ve kültürel üstünlük de, burjuva değer ve inançlarının, 'sivil toplum,' yani kitle iletişim araçları, kiliseler, gençlik hareketleri, sendikalar vb. üzerinden yayılmasıyla yaratılmaktadır. Bu süreci bu kadar sinsi kılan şey, onun, örgün eğitim ve öğretim sisteminin ötesinde o dönemin ortak aklına kadar yayılmasıdır. Gramsci'nin analizinin anlamı, sosyalizmin gerçekleştirilebilmesi için proleter ilke, değer ve teorilerin, burjuva fikirleri yerinden edeceği veya en azından onlara meydan okuyacağı bir 'fikir savaşı'nın yürütülmek zorunda olmasıdır.

Marksist ideolojik güç olarak kültür görüşü, öznel ya da *hissedilen* çıkarlar (insanların istediklerini düşündükleri şey) ile nesnel ya da *gerçek* çıkarlar (insanların, bağımsız ve bilgiye dayalı seçimler yapabilselerdi isteyecekleri şey) arasındaki ayrıma dayanmaktadır. Bu ayrım Stephen Lukes'un (2004) 'radikal iktidar görüşü'

Burjuva ideolojisi: Kapitalist toplumun çelişkilerini gizleyerek burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden fikir ve teorileri ifade eden Marksist bir terimdir.

Antonio Gramsci (1891–1937)

Önemli Şahsiyetler

İtalyan Marksist ve toplumsal teorisyendir. Sıradan bir devlet memurunun oğludur. Gramsci, 1913'te Sosyalist Parti'ye katıldı. Daha sonra, 1921'de yeni kurulan İtalyan Komünist Partisi'nin genel sekreteri oldu. Seçilmiş bir parlamento üyesi olmasına rağmen, 1926 yılında Mussolini tarafından hapsedildi. Ölümüne kadar hapishanede kaldı. 1929–35 arasında yazdığı *Hapishane Defterleri* (*Quaderni del carcere*, 1971), siyasal ve entelektüel mücadelenin önemi üzerinde durarak ortodoks Marksizm içinde 'bilimsel' belirlenimcilik konusuna yapılan vurguyu dengelemeye çalıştı. Her ne kadar Avrupa komünizmi taraftarları ondan etkilendiklerini iddia etseler de, Gramsci yaşamı boyunca bir Leninist ve bir devrimciydi.

(bkz. s. 35) olarak adlandırdığı görüşe dikkat çekmektedir: '*A*, *B*'yi, *B*'nin çıkarlarına aykırı bir biçimde etkilediğinde, *B* üzerinde bir iktidar kullanmaktadır.' Ancak, bu tür bir siyasal kültür görüşü, önemli miktarda eleştiri çekmiştir. Bazıları, sıradan insanların değer ve inançlarının onlara manipülasyon ve beyin yıkamayla yutturulduğunu ileri sürmenin mesnetsiz bir tepeden bakmacılık olduğunu savunmuşlardır. Örneğin kapitalist değer ve inançların çalışan sınıflar tarafından kabulü, yalnızca onların kapitalizmin işe yaradığı biçimindeki algılarını yansıtmaktadır.

Siyasal kültüre ilişkin hâkim ideoloji modeli, ayrıca, modern toplumların değer ve inançlarındaki homojenlik derecesini olduğundan daha fazlaymış gibi de gösterebilir. 'Yönetmekte' olan bir ideoloji, hâkim sınıfa, özgüven ve amaç sahibi olma duygusu vermesine rağmen, Abercrombie ve diğerleri (1980), ast sınıfların bu değer sistemine başarılı bir şekilde bütünleştirilmiş olup olmadıklarının çok belli olmadığını ileri sürmektedir. Son olarak, eşitsiz sınıf iktidarı ile kültürel ve ideolojik yanlılık arasında bir bağlantı kurmayı amaçlayan Marksist görüş, aslında, bütün toplumlarda, güçlü grupların kendi çıkarlarına hizmet eden fikirler yaymalarına yönelik bir eğilimi betimlemekten başka bir şey yapmamış olur. Bu eğilimin, uyumlu ve tutarlı bir mesajın medya, okullar, kiliseler vb. aracılığıyla yayıldığı hâkim bir değer *sistemi* oluşturup oluşturmadığı konusu ise çok daha fazla tartışmalıdır.

Toplumsal Sermayenin Azalışı mı?

Eski komünist devletlerdeki siyasal ve iktisadî yeniden yapılanma süreci, 1990'lardan itibaren siyasal kültür konusuna duyulan ilgiyi yeniden canlandırdı. Bunun nedeni, birkaç kuşak üzerindeki yaygın devlet kontrolünün,

Kavram

Toplumsal Sermaye

Toplumsal sermaye kavramı, 1970'lerde, zenginliğin yaratılmasını destekleyen toplumsal ve kültürel etmenleri vurgulamak için geliştirildi. Terim o zamandan beridir, yurttaşlık katılımını teşvik eden ağlar, normlar ve güven tarafından temsil edilen toplumsal bağlantılılığı ifade etmek için kullanılmıştır. İktisadî varlıklara benzer biçimde, toplumsal sermaye de, genelde eğitim aracılığıyla ve aktif yurttaşlığa verilen önemle azalabilir ya da artabilir. Modern toplumda, toplumsal sermayede meydana geldiği iddia edilen düşüş, değişik biçimlerde, 'ebeveynlik açığı'yla, bireyciliğin yükselişiyle ve toplumsal ve coğrafî hareketlilikteki artışla ilişkilendirilmiştir.

toplumsal bağlantıları ve demokratik siyaseti çoğunlukla destekleyen yurttaş sorumluluğu duygusunu açıkça yok etmiş veya bastırmış olmasıdır. Başka bir anlatımla, şirketleri, çıkar gruplarını, kulüplerini ve benzerlerini kapsayan bir özerk grup ve birlikler alanı anlamındaki sivil toplumu (bkz. s. 32) yeniden inşa etme yönünde hissedilen bir ihtiyaç vardı. Aslında, bu tür fikirler 19. Yüzyıl'da ABD'nin eşitlikçi kurumlarını ve demokratik uygulamalarını Amerikalıların katılıma ve yurttaş derneklerinde bulunmalarına yönelik eğilimlerine atıfta bulunarak açıklamış olan Alexis de Tocqueville'e (bkz. s. 368) kadar geriye götürülebilir. Bu durum önce komünizm sonrası devletlerle ilişkili olarak ortaya çıkan siyasal kültüre dair endişeleri canlandırmış, sonra olgun demokrasilerdeki sorunlara uygulanmıştır.

Örneğin, Robert Putnam, İtalya'nın farklı bölgelerindeki yerel yönetimlerin kalitesindeki değişikliklerin, yurttaş katılımı geleneklerinin varlığı ya da yokluğu tarafından belirlendiğini ileri sürdü. Bu tür katılımlar ise seçimlerde oy kullanma oranı, gazete okurluğu, koro toplulukları ile futbol kulüplerine üyelik düzeyleriyle ifade edilmektedir. Putnam, *Tek Başına Bowling* (*Bowling Alone*, 2000) adlı eserinde ABD'nin azalan 'toplumsal sermaye'sine dikkat çekti ve diğer sanayileşmiş ülkelerin muhtemelen ABD'deki eğilimleri takip edeceklerini ileri sürdü. Putnam 'yurttaşlık sonrası' bir kuşağın doğuşuna vurgu yaptı. Bu eğilim 1965'ten itibaren gönüllü kulüp ve dernek sayısında yüzde 25-50'lik bir düşüşle ve kamusal, kent ve okul toplantılarına katılımlardaki ve siyasal parti üyelikleri ile siyasal partiler için yapılan çalışmalardaki keskin düşüşlerle gösterilmişti. Putnam'ın, cemaatçilikten (toplulukçuluk) etkilenen görüşü, azalan toplumsal sermayeyi çeşitli yollardan açıklamaktadır. Bunlar arasında banliyöleşmenin yaygınlaşması ve dolayısıyla işe gitmek için daha uzun yolculuklar; çift kariyerli ailelerin artışı ve bu ailelerin ebeveynlik niceliği ve niteliği üzerindeki etkisi; televizyonun, boş zamanları özelleştirmesi, toplumsal algıları yanlış biçimlendirmesi ve çocuklarda başarı düzeyini düşürmesi eğilimi bulunmaktadır. Bununla birlikte alternatif bir sosyal demokrat bakış açısından, yurttaşlık katılımındaki düşüş, tüketimci kapitalizmin zaferi ve maddeci ve bireyci değerlerin yayılmasıyla açıklanabilir.

Muhafazakâr düşünürler, toplumsal sermayeye ilişkin görüşlerini, geleneklerle (bkz. s. 136) ve özellikle de 'geleneksel değerler'le desteklemişlerdir. Gelenekler, daha önceki kuşaklardan sonraki kuşaklara aktarılmış

Önemli Şahsiyetler

Robert D. Putnam (1941 - ....)

ABD'li siyaset bilimcidir ve toplumsal meseleleri yorumlar.. Putnam'ın çalışmaları sivil topluma yönelik ilgiyi yeniden canlandırdı ve dikkati 'toplumsal sermaye'nin, yani bir toplumda güven ve iş birliğini inşa eden ve 'ben'i 'biz'e dönüştüren toplumsal ağların önemine yoğunlaştırdı. En etkileyici çalışması olan *Tek Başına Bowling: Amerikan Cemaatinin Çöküşü ve Yeniden Canlanışı* (*Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*, 2000), ABD'deki cemaat etkinliğinin ve siyasal katılımın düşüşünü göstermek için bir takım yerine, tek başına bowling oynayan bir insan imajı kullandı. Putnam bu düşüşün nedenleri arasında televizyonun artan etkisi, çift kariyerli aileler ve daha uzun işe gidip gelme süreleri olduğunu saptamaktadır. Diğer çalışmaları arasında *Demokrasiyi Çalıştırmak: İtalya'daki Yurttaşlık Gelenekleri* (*Making Democracy Work: Civic Traditions in Italy*, 1993) bulunmaktadır.

olan, dolayısıyla bir tür kültürel temel oluşturan değer ve inançlardır. Muhafazakâr siyasetçiler, bu tür değerlerin toplumsal uyum ve siyasal istikrarın temeli olduklarına inanarak bunların 'güçlendirilmesi' veya 'savunulması' yönünde düzenli olarak çağrıda bulunmaktadır. Örneğin, 1980'lerde Birleşik Krallık'ta Margaret Thatcher, 'Victoria dönemi değerleri' olarak adlandırdığı değerlerin yeniden diriltilmesi için çağrıda bulunurken, John Major'ın talihsiz 'Köklere Dönüş' kampanyası girişimi, 1990'larda aynı şeyi yapmaya çalıştı. ABD'de, Ronald Reagan, Vahşi Batı'nın fethini ve bu fethin örnek teşkil ettiği özgüven, sıkı çalışma ve maceraperestliğin erdemlerini hatırlatan 'öncü ideoloji' anlayışını benimsedi. Bu değerlerin aile, kilise ve ulusla, yani, süreklilik ve kalıcılık erdemlerini somutlaştırdığı düşünülen köklü kurumlarla ilişkilendirilmesine sık rastlanır.

Kavram

Cemaatçilik (Toplulukçuluk veya Komüniteryanizm)

Cemaatçilik, benliğin ya da şahsiyetin cemaat aracılığıyla oluşturulduğuna duyulan inançtır. Yani, bireyler, ait oldukları cemaatler tarafından biçimlendirilir ve bu yüzden de onlara saygı duyma ve önem verme borçları bulunur. *Sol kanat* cemaatçiler, cemaatin sınırlandırılmamış özgürlük ve toplumsal eşitlik gerektirdiğini ileri sürmektedir. *Merkezci* cemaatçiler, cemaatin karşılıklı hak ve sorumluluklara dayandığını ileri sürmektedir. *Sağ kanat* cemaatçiler, cemaatin otoriteye ve yerleşik değerlere saygı duymayı gerektirdiğini ileri sürmektedir.

Michael Oakeshott "Siyasette Akılcılık" ("Rationalism in Politics") başlıklı makalesinde, süreklilik ve geleneğin daha ileri bir savunusunu geliştirdi. Oakeshott, geleneksel değerlerin ve yerleşik âdetlerin, rahatlık, istikrar ve güvenlik duygusu yaratan aşinalıkları dola-

Önemli Şahsiyetler

Michael Oakeshott (1901–90)

İngiliz siyaset felsefecisidir. Oakeshott, London School of Economics'te 1951 yılından, emekli olduğu 1968 yılına kadar siyaset bilimi profesörü olarak görev yaptı. Denemelerinin derlemesi olan *Siyasette Ussalcılık ve Diğer Denemeler* (*Rationalism in Politics and Other Essays*, 1962) ile daha sistematik siyaset felsefesi çalışması *İnsan Davranışı Üzerine* (*On Human Conduct*, 1975) genellikle muhafazakâr gelenekçiliğe en önemli katkılar olarak görülmektedir. Sivil toplumun önemini vurgulayarak ve siyasetin sınırlanmış alanı konusunda ısrar ederek, liberal düşünceyle yakından ilişkili temalar geliştirdi. Oakeshott, sıklıkla, ideolojik olmayan bir siyaset tarzının savunucusu olarak görülmesine rağmen, Edmund Burke'ün (bkz. s. 72) fikirleriyle uyumlu olarak Yeni Sağ'ın birçok düşünürünü etkiledi.

Kavram

Post-Materyalizm (Maddecilik Sonrası)

Post-materyalizm, siyasal mesele ve değerlerin doğasını iktisadî gelişme düzeyleri açısından açıklayan bir teoridir. Teori, gevşek biçimde, Abraham Maslow'un (1908–70) saygınlık ve kendini gerçekleştirmeyi (*self-actualization*), maddî ya da iktisadî ihtiyaçların üstüne koyan 'ihtiyaçlar hiyerarşisi'ne dayanmaktadır. Post-materyalizm, maddî kıtlık koşullarının bencil ve açgözlü değerler yarattığını ve bunun da siyasete iktisadî konuların hâkim olması anlamına geldiğini ileri sürer. Ancak yaygın refah koşullarında, bireyler 'post-materyalist' ya da 'yaşam kalitesi' konularına daha çok ilgi göstermektedir; genel olarak ahlak, siyasal adalet ve kişisel tatminle ilgilenmektedirler.

yısıyla savunulması ve onlara saygı duyulması gerektiğini ileri sürdü. Bu iddia, geleneği yenilik karşısında, yerleşik olanı yeni karşısında tercih eden genel bir insanî eğilim bulunduğunu öne sürmektedir. Oakeshott şunu ileri sürdü: Bir muhafazakâr olmak, "bilineni bilinmeyene tercih etmek, denenmiş olanı denenmemiş olana tercih etmek, gerçeği gizeme, gerçeği olma ihtimali olana, sınırlanmış olanı sınırlanmamış olana, yakını uzağa, yeterli olanı aşırı bol olana, uygun olanı mükemmel olana, mevcut kahkahayı ütopyadaki mutluluktan uçmaya tercih etmek demektir" (Oakeshott, 1962).

Geleneksel değerlerin ve yerleşik inançların savunusu, ABD'de, hem piyasa baskısının hem de yayılan serbestiyetin sonucu olarak ortaya çıkan manevî değerlerin yok edilmesine karşı uyarıda bulunmuş olan Daniel Bell (1976) ve Irving Kristol (1983) gibi toplumsal teorisyenler tarafından geliştirilen yeni muhafazakârlığın ana temalarından biri olmuştur. Ancak bu duruşun sorunu, düzen ve istikrarın dayandırılabileceği yetkili bir ahlakî sistem olduğunu varsaymasıdır. Basit gerçek şudur ki, modern çok-kültürlü

ve çok-dinli toplumlarda, herhangi bir değerler dizisinin yetkili olarak kabul edilip edilemeyeceği şüphelidir. Belirli değerleri 'geleneksel,' 'yerleşik' veya 'çoğunluk' değerleri olarak tanımlamak, belirli bir ahlakî sistemi, toplumun geri kalanı üzerinde dayatmaya yönelik bir girişim olabilir. Gerçekten de, empirik kanıtlar, siyasî kültürün giderek parçalanmakta olduğu ve modern toplumların, artan ahlakî ve kültürel çeşitlilikle nitelendirildikleri biçimindeki görüşü destekler gibi görünmektedir.

Kavram

Siyasal Toplumsallaşma

Siyasal toplumsallaşma, bireylerin siyasal inanç ve değerler edindikleri ve bunları bir kuşaktan diğerine aktardıkları süreçtir. Aileler ve okullar genellikle siyasal toplumsallaşmanın 'birincil' birimleri olarak görülürken işyeri, akran grupları ve medya, 'ikincil' siyasal toplumsallaşma birimleri olarak görülmektedir. Siyasal toplumsallaşmaya yönelik ilgi 'davranışsal devrim' sırasında doruğa çıktı çünkü bu devrimde dışsal uyarıcıların, siyasal tutumları ya da davranışları açıkladığı (ve muhtemelen belirlediği) düşünülüyordu.

Toplumsal sermaye tartışmasına ilişkin alternatif bir görüş, yurttaşlık katılımında veya toplumsal bağlantılılıkta bir düşüş olmadığını ama bunların aldıkları biçimin değişmiş olduğunu ileri sürmektedir. Inglehart'a (1977, 1990) göre, bu tür kaymalar, bolluğun yayılmasıyla ve özellikle gençler arasında 'post-materyalist' değerlerin artmasıyla ilişkilidir. 1960'lı yıllardan beridir yeni yetişen kuşaklar, en azından gelişmiş sanayi ülkelerinde, iktisadî güvenlik ve maddî refaha alışık olduklarından, seks, evlilik ve kişisel davranış gibi konulara ilişkin 'geleneksel' fikirler, daha 'serbestlikçi' tutumlarla yer değiştirmiştir. Eş zamanlı olarak geleneksel siyasal tutum ve bağlılıklar zayıflamış ve kimi zaman, feminizm, nükleer silahsızlanma, hayvan hakları ve çevre koruma gibi konulara yönelik artan ilgiyle yer değiştirmiştir. Dolayısıyla parti üyeliği ve seçime katılım oranları düşmüş olabilir, ancak tek bir konuya odaklanmış protesto siyasetine ve kampanya yürüten gruplara yönelik ilgi artmış bulunmaktadır. Post-Fordist (bkz. s. 238) teorisyenler, bu tür kültürel değişimlerin karşı konulamaz olduğunu savunmaktadır çünkü bunlar, iktisadî ve siyasal örgütlenmede, riayet etme konusunda bir düşüşe ve bireycilikte (bkz. s. 243) bir yükselişe yol açan büyük çaplı bir değişimle ilişkilidir.

MEDYA VE SİYASAL İLETİŞİM

İnsanların siyasete ilişkin psikolojik yönelimlerini etkileyen faktörlere dair bir incelemenin, modern koşullarda, medyanın oynadığı yaşamsal rolü dikkate alması gerekir. Bu faktörler ister insanların uzun vadeli inanç ve değerleri (siyasal kültür) olsun, ister belirli politikalara veya sorunlara ilişkin kısa vadeli tepkiler (kamuoyu) olsun aynı şey geçerlidir. Kitlesel okur-yazarlığın ve 19. Yüzyıl'ın sonlarında tabloid basının ortaya çıkmasından beridir kitle iletişim araçlarının siyasal açıdan önemli olduğunun farkına varılmıştır. Ancak medya araçlarının, toplumsal ve teknolojik değişimlerin bir birleşimi

Kavram

Kitle İletişim Araçları

Medya araçları her türlü bilgi, malumat ve eğlencenin üretimi ve dağıtımıyla ilgilenen toplumsal kurumları içermektedir. 'Kitlesel' medya araçları, mesajları, oldukça ileri teknoloji kullanarak geniş ve genel bir izleyici kitlesine doğru yönlendirmektedir. Medya araçlarının en belirgin örnekleri 'yayıncılık' medyası (televizyon ve radyo) ve 'yazılı' medyadır (gazete ve dergiler). 'Yeni' medya araçları (kablo ve uydu iletişimi, internet vb.) izleyicilerin parçalanmışlığını (*fragmentation*) keskin biçimde artırarak kitle iletişim araçları nosyonunu alt üst etmiştir.

aracılığıyla giderek artan biçimde güçlü siyasal aktörlere dönüştüğü ve bazı yönlerden, siyasal sürecin başına derinden musallat oldukları yaygın kabul görmektedir. Bu bağlamda üç gelişme özellikle dikkate değerdir. Birincisi, aile ve toplumsal sınıf gibi 'birincil' olduğu varsayılan siyasal toplumsallaşma birimlerinin etkisi azalmıştır. İnsanlar eskiden, özellikle de geç-çocukluk ve ergenlik döneminde, yetişkin deneyiminin değiştirmeye ya da derinleştirmeye eğilimli olduğu, ancak nadiren kökten dönüştürdüğü bir siyasal sempati ve eğilimler çerçevesi edinirdi. Bu durum modern toplumda daha fazla toplumsal ve coğrafî hareketlilik ve bireyci ve tüketimci değerlerin yayılması nedeniyle zayıflatılmıştır. Bu da dolaylı olarak medya araçlarının siyasal etki alanını genişletmektedir çünkü medya araçları, sorunlar, politikalar ve dolayısıyla siyasal seçeneklere ilişkin bilginin kamuya sunulmasını sağlayan temel mekanizmalardır.

İkincisi, 1950'lerden bu tarafa kitlesel bir televizyon izleyicisinin gelişmesi ve daha yakın zamanlarda **'yeni' medya araçları**yla ilişkili olarak kanalların ve medya araçları çıktılarının yaygınlaşması, medya araçlarının insanların günlük yaşamlarına sızmasını çok büyük ölçüde artırdı. Bunun anlamı, kamunun, medya araçlarına, şimdi daha önce hiç olmadığı kadar ağırlıklı biçimde güvendiğidir. Örneğin, televizyon, siyasal toplantılardan çok daha önemli bir haber ve güncel olaylar bilgisi kaynağıdır; insanlar spor yapmaktan çok daha fazla, televizyondaki sporu izlemektedir ve hatta alışveriş giderek artan biçimde televizyondaki alışveriş kanalları ve internet üzerinden yapılmaktadır. İnternetin filizlenmekte olan siyasal önemine ilgi özel olarak yoğunlaşmıştır; 2011 itibariyle dünya çapında iki milyar insanın internete erişimi bulunmaktadır. İnternetin en yaygın olduğu yerler yüzde 78'le Kuzey Amerika, yüzde 60'la Okyanusya/Avustralya ve yüzde 58'le Avrupa olmasına rağmen, en yüksek kullanım artışları Afrika, Orta Doğu ve Latin Amerika'da olmuştur.

Üçüncüsü, medya araçları daha güçlü iktisadî aktörler haline gelmiştir. Sadece büyük medya şirketleri büyük küresel oyuncular değildir, aynı zamanda bir dizi şirket evliliği daha önce ayrık durumda olan yayıncılık, televizyon, film, müzik, bilgisayar ve telekomünikasyon alanlarını tek bir büyük 'haber-eğlence' endüstrisine (Scammel, 2000) dönüştürme eğilimine girmiştir. Microsoft, Time War-

'Yeni' medya araçları: Dijital teknoloji veya bilgisayar teknolojisiyle olanaklı kılınan çok sayıda farklı elektronik iletişim biçimi için kullanılan genel bir terimdir.

ner Inc, Disney ve News Corporation gibi medya teşebbüsleri, hiçbir hükûmetin bunları göz ardı etmeye gücünün yetemeyeceği kadar büyük iktisadî güç ve piyasa gücü elde etmiştir.

Kitle İletişim Araçları Teorileri

Medya araçlarının, tutum ve değerleri şekillendirme ya da en azından, konuların ve sorunların doğası ve önemi hakkında halkın algılarını etkileyerek siyasal tercihi ve seçmen tercihini yapılandırma kabiliyetinden kuşku duyan pek az yorumcu bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu etkinin siyasal anlamına ilişkin önemli tartışmalar vardır. Medya araçlarının siyasal etkisine ilişkin olarak bir dizi rakip teori, karşıt görüşler sunmaktadır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

- Çoğulcu model
- Hâkim ideoloji modeli
- Seçkin grupların değerleri modeli
- Piyasa modeli.

Çoğulcu Model

Çoğulculuk (bkz. s. 161) genel olarak çeşitliliğe ve çoğulluğa vurgu yapmaktadır. Kitle iletişim araçlarına ilişkin çoğulcu model, medya araçlarını geniş bir yelpazedeki siyasal görüşlerin müzakere edildiği ve tartışıldığı ideolojik bir pazar yeri olarak resmetmektedir. Bu model, medyanın, siyasal görüşleri ve duyulan sempatiyi etkileyebileceği fikrini reddetmemekle birlikte, toplumun genelindeki güçler dengesini yansıtma eğiliminde olmaları yönünden, bu araçların etkilerinin esasen dengede olduğunu ileri sürmektedir.

Bundan başka çoğulcu görüş, medyayı güçlü bir şekilde olumlu yönden resmetmektedir. Kitle iletişim araçları 'bilgilenmiş yurttaşlığı' temin etmekle hem demokrasinin kalitesini artırmakta hem de yönetim iktidarının denetim altında tutulmasını güvenceye almaktadır. Medya araçlarının bu 'bekçi köpeği' rolü, klasik olarak, ABD başkanı Richard Nixon'ın istifa etmesine yol açan 1974 *Washington Post* araştırmasının, Watergate skandalına dönüşmesiyle ispatlandı. Ayrıca bazıları yeni medyanın ve özellikle de internetin ortaya çıkışının çoğulculuğu ve siyasal rekabeti güçlendirdiğini ileri sürmüşlerdir. Bunlara göre yeni medya, 'anti-kapitalist' aktivistler dahil olmak üzere, protesto gruplarına, bölümde daha sonra tartışılacağı gibi, bilginin yayılmasına ve kampanyalar düzenlenmesine ilişkin oldukça ucuz ve bir hayli etkili bir araç vererek söz konusu çoğulculuğu ve siyasal rekabeti güçlendirmiştir. Bununla birlikte, çoğulcu model önemli kusurlardan

muzdariptir. Örneğin, zayıf ve örgütsüz gruplar, ana akım neşir ve yayıncılığa erişimden dışlanmışlardır ve bu da medyanın ideolojik pazarının dar ve nitelik yönünden genelde kurum yanlısı eğilime sahip olması anlamına gelmektedir. Buna ek olarak, hükûmet ve gazeteciler ile yayıncılar arasındaki giderek artan birlikte yaşam ilişkisi bakımından, medyanın özel mülkiyete ait olması ve hükûmetten resmî olarak bağımsız olması onun muhalif niteliğini güvence altına alma konusunda yeterli olmayabilir.

Hâkim İdeoloji Modeli

Hâkim ideoloji modeli, kitle iletişim araçlarını, iktisadî ve toplumsal seçkinlerin çıkarlarıyla uyumlu ve kitleler arasında riayet etmeyi ya da siyasal edilgenliği geliştirmeye hizmet eden siyasal anlamda muhafazakâr bir güç olarak tasvir etmektedir. Hâkim ideolojinin, siyasal kültürün daha geniş bir Marksist eleştirisinde (bölümde daha önce tartışıldı) ve özellikle Gramsci'nin fikirlerinde kökleşmiş olan Marksist versiyonu, medyanın, büyük şirketlerin ve medya patronlarının çıkarları doğrultusunda hareket ederek burjuva fikirlerini yaydığını ve kapitalist hegemonyayı sürdürdüğünü öne sürmektedir. Diğer bir deyişle, kitle iletişim araçlarının yaydığı siyasal görüşler ile diğer görüşleri nihaî olarak mülk sahipliği belirlemektedir ve mülk sahipliği, giderek az sayıdaki küresel medya şirketler grubunun ellerinde temerküz etmektedir. Bunların en büyük altı tanesi, Time Warner Inc, News Corporation, Viacom, Disney, CBS ve Bertelsmann'dır. Bu bakış açısından medya araçları, küreselleşmeyi (bkz. s. 221) desteklemede önemli bir rol oynamaktadır. Şöyle ki medyanın Batı tüketimciliğiyle (bkz. s. 245) uyumlu fikir, imaj ve değerleri yayma eğilimi, yeni piyasaların açılmasına ve iş çevrelerinin nüfuzunun dünya çapında genişletilmesine yardımcı olmaktadır.

Hâkim ideoloji modelinin en etkili ve karmaşık versiyonlarından biri, Noam Chomsky (bkz. s. 278) ve Ed Herman tarafından *Rızanın İmalatı* (*Manufacturing Consent*, 2006) adlı eserde, 'propaganda modeli' biçiminde geliştirildi. Chomsky ve Herman haberlerin ve siyasal içeriğin medya araçlarının bizzat kendisi tarafından çarpıtıldığı beş 'filtre' saptadılar. Bu filtreler şunlardır:

- Mülk sahibi şirketlerin ticarî menfaatleri
- Reklam verenlerin ve sponsorların görüş ve kaygılarına yönelik bir duyarlılık
- Hükûmetler ve iş çevresi destekli düşünce kuruluşları gibi 'güç birimleri'nin haber ve bilgi kaynağı sağlamaları
- Yasal işlem yapılacağına ilişkin tehditler dahil olmak üzere gazetecilere uygulanan 'ağır eleştiri' ya da baskı

- Piyasa rekabetinin ve tüketimci kapitalizmin yararlarına duyulan tartışmasız inanç.

Chomsky'nin analizi, kitle iletişim araçlarının demokrasiyi altüst edebileceklerine ilişkin boyuta; örneğin medya araçlarının ABD'de, halk desteğinin emperyalist dış politika hedefleri lehine seferber edilmesine yardımcı olmasına vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte hâkim ideoloji modeli eleştiriye tâbi tutulmaktadır. İtirazlar arasında, bu modelin, basının ve yayıncıların, özellikle de kamu hizmeti yayıncılarının, ilerici toplumsal, ırksal ve kalkınmacı konuları önemsediklerine ilişkin boyutu hafife alması bulunmaktadır. Ayrıca medya çıktılarının siyasal tutumları şekillendirdiği varsayımı da belirlenimcidir ve medyanın verdiği mesajların süzgeçten geçirilmesinde ve belki de onlara direnilmesinde, insanların kendi değerlerinin oynadığı rolü görmezden gelmektedir.

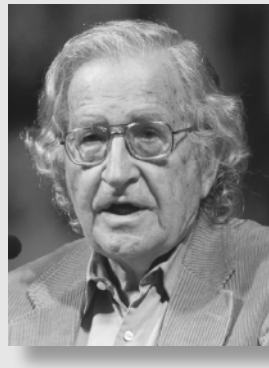
Seçkin Grupların Değerleri Modeli

Seçkin grupların değerleri modeli, dikkati medya şirketleri sahipliğinden medya çıktılarının denetlenmesini sağlayan mekanizmaya kaydırmaktadır. Bu görüş, editörlerin, gazetecilerin ve yayıncıların önemli bir meslekî bağımsızlıktan yararlandığını ve en müdahaleci medya patronlarının bile sadece geniş bir siyasal gündem oluşturabileceğini, ancak editörler kurulu kararlarını günbegün kontrol edemeyeceğini ileri sürmektedir. Bu nedenle medyanın siyasal yanlılığı (bkz. s. 281) kıdemli meslek mensupları arasında orantısız biçimde temsil edilen grupların değerlerini yansıtmaktadır. Ancak, bu modelin siyasal olarak önemli olduğu düşünülen niteliklere bağlı birkaç versiyonu bulunmaktadır.

Seçkin grupların değerleri modelinin versiyonlarından biri, en ana akım gazetelerin, dergilerin ve televizyon kanallarının sosyalist karşıtı ve siyasal anlamda muhafazakâr olan görüşlerinin, buralarda çalışan üst düzey meslek mensuplarının iyi ücretlendirilmesinden ve genelde orta sınıf kökenli olmalarından kaynaklandığını savunmaktadır. Modelin oldukça farklı bir versiyonu, medyanın, değerleri ve düşünceleri, nüfus yığınlarının değerlerinden ve düşüncelerinden oldukça farklı olan üniversite eğitimli, liberal aydınların görüşlerini yansıttığına inanan muhafazakârlar tarafından geliştirilmektedir. Bu model, feminist versiyonunda, kıdemli gazeteciler ve yayıncılar arasında erkeklerin baskın oluşuna vurgu yapmaktadır. Bu baskınlık, hem kitle iletişim araçları tarafından kadınların görüşlerine ve kadınlarla ilgili konulara verilen yetersiz önemi açıklamaktadır hem de kimi zaman yayıncılarla gazeteciler tarafından benimsenen çatışmacı mülakat ve siyasal tartışma tarzının nedenini göstermektedir. Seçkin grupların değerleri modeli, kitle iletişim araçları tarafından dile getirilen siyasal görüşlerin kapsa-

Önemli Şahsiyetler

Noam Chomsky (1928 - ....)

ABD'li dilbilimi teorisyeni ve radikal entelektüeldir. Chomsky, ilk olarak dilbilim çalışmaları alanında bir akademisyen olarak fark yarattı. *Sözdizimsel Yapılar* (*Syntactic Structures*, 1957) adlı eseri dilbilimi alanında 'dönüşümsel dilbilgisi' teorisiyle devrim yaptı. Teori, insanların dil öğrenme konusunda doğuştan gelen bir yeteneğe sahip olduklarını ileri sürüyordu. Vietnam Savaşı sırasında radikalleşen Chomsky, daha sonra görüşlerini geniş kapsamlı bir eserler dizisinde geliştirerek ABD dış politikasının önde gelen radikal eleştirmeni haline geldi. Bu eserleri arasında *Amerikan İktidarı ve Yeni Mandarinler* (*American Power and the New Mandarins*, 1969), *Yeni Askerî Hümanizm* (*New Military Humanism*, 1999) ve *Hegemonya ve Beka* (*Hegemony and Survival*, 2004) bulunmaktadır. Edward Herman'la birlikte yazdığı *Rızanın İmalatı* (*Manufacturing Consent*, [1988] 2006) gibi eserlerde, kitle iletişim araçlarına ilişkin radikal bir eleştiri geliştirdi ve emperyalist saldırganlığa karşı halk desteğinin nasıl seferber edildiğini inceledi.

mının, genellikle çoğulcuların önerdiğinden daha fazla kısıtlanmasının nedenini açıklamaya yardımcı olmasına rağmen, bu modelin de kusurları vardır. Bu kusurların başında, modelin, kıdemli medya meslek mensuplarına yapılan baskıları yeterli ölçüde hesaplayamaması gelmektedir. Bu baskılar arasında örneğin medya araçlarının sahiplerinin görüşleri ve çıkarları, ticarî kaygılar ve özellikle 'derecelendirme (reyting)' rakamları bulunmaktadır.

Piyasa Modeli

Kitle iletişim araçlarına ilişkin piyasa modeli, medyanın taraflı olduğu fikrini elemesi yönünden diğer modellerden ayrışmaktadır: Bu model gazete ve televizyonun, genel kamunun görüşlerini biçimlendirmekten ziyade, bu görüşleri *yansıttığını* savunmaktadır. Bu böyledir çünkü özel medya kuruluşları, medya araçları sahiplerinin ve üst düzey profesyonellerin kişisel görüşlerinden bağımsız biçimde, en önce, kârınençoklaştırılmasıyla ve dolayısıyla piyasa paylarının genişletilmesiyle ilgilenen ticarî işletmelerdir. Bu nedenle medya, insanlara 'istedikleri şeyi' verir ve insanların hemfikir olmayabilecekleri siyasal bakış açılarını sunarak mevcut veya potansiyel izleyicileri veya okuyucuları yabancılaştırmayı göze alamaz. Bu tür düşünceler, ticarî baskılar ile reklam verenlerin baskısından daha fazla arınmış BBC gibi kamu hizmeti yayıncıları bakımından daha az baskıcı olabilir, ancak burada bile, 'reyting rakamları'nın zorbalığı giderek daha belirgin hale gelmektedir.

Bununla birlikte, bu model, en azından özel sektöre ait kitle iletişim araçlarının siyasal sürecin bir parçası olarak görülmesi gerektiği biçimindeki fikri elemiş olmasına rağmen siyasal yaşamdaki bazı önemli eğilimleri açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bunlardan biri halkın siyasete ilişkin artan hayal kırıklığının, siyasal içeriğin önemsizleştirilmesinden kaynaklanmakta olduğu biçimindeki açıklama olabilir. Özellikle televizyon şirketleri, 'pazar payı'nı kaybetme korkusuyla, ciddî politik tartışmaların kapsamını azaltmışlardır ve bu yüzden 'haber-eğlence' programları lehine olmak üzere yurttaşları eğitme ve bilgilendirme konusundaki sorumluluklarını terk etmişlerdir.

Medya, Demokrasi ve Yönetişim

Demokrasinin Muhafızları mı?

Medyanın demokrasi üzerinde sahip olduğu etki, medya ile siyaset arasındaki ilişkinin en yaygın biçimde tartışılan yönlerinden biridir. Çoğu kişi için, **özgür bir basın**ın varlığı, demokratik yönetişimin temel özelliklerinden biridir. Ancak medya araçları, demokrasinin muhafızları olarak nasıl hareket etmektedir? Ayrıca neden bazı kişiler medya araçlarının demokratik güvenilirliğini sorgulamışlar ve hatta medya araçlarının demokratik güvenilirliği baltaladığını ileri sürmüşlerdir? Geleneksel olarak medyanın, demokrasiyi iki temel yolla geliştirdiği söylenmiştir: Medya, kamusal tartışmayı ve siyasal ilgiyi teşvik ederek ve iktidarın kötüye kullanımını denetlemek için bir 'kamusal bekçi köpeği' gibi hareket ederek demokrasiyi geliştirmiştir (Yeni medyanın demokrasi ve siyaset üzerindeki özel etkisi bu bölümde daha sonra daha genel olarak değerlendirilmektedir.)

Anlamlı ve ciddî bir siyasal tartışmanın gerçekleşebileceği bir yurttaşlık forumu sağlama yeteneği, genellikle medyanın temel demokratik rolü olarak görülmektedir. Bu forumun meziyeti, daha bağımsız ve daha saygın görüşlere sahip daha bilgili yurttaşların siyasetle daha fazla ilgilenmesini sağlamaktır. Bu nedenle medya araçları siyasal eğitim birimleridir. Gerçekten de medya, demokratik siyasetin hamuru sayılan diyalog, tartışma ve müzakereyi olanaklı kılan alanlar olarak meclisler, parlamentolar ve yerel konseyler gibi resmî temsilî kurumların büyük ölçüde yerini alabilmektedir. Bu yerini alma olayı gerçekleşmiştir çünkü medya araçları, tartışmasız biçimde, bu role geleneksel temsilî organlardan daha uygundur. Medya, kamuya, örneğin, siyasetçilerle yapılan mülakatlar ve televizyonda yayınlanan meclis görüşmeleri yoluyla mevcut siyasetçileri izleme fırsatı sunmaktadır ve bu fırsat belki de kamu için mevcut politikacıları izleme bakımından anlamlı olan tek fırsattır. Ancak medya araçları, bunun

Özgür basın: Yönetimin sansürüne ve siyasî müdahalesine karşı özgür olan ve genellikle özel mülkiyete ait olan gazetelerdir (ve ek olarak, diğer medya kuruluşları).

yanında, sadece seçilmiş siyasetçilerden oluşan temsilî kurumların içinde mümkün olandan çok daha geniş bir yelpazedeki bakış açılarının ve fikirlerin ifade edilmesi için bir forum da sağlamaktadır. Böylece akademisyenler ve bilim adamları; iş dünyası liderleri ve sendika patronları ile her türden çıkar gruplarının temsilcileri ve lobiciler medya araçları mekanizmasıyla görüşlerini açıklayabilmekte ve kamusal tartışmalara katılabilmektedir. Medya araçları sadece siyasal tartışmalarda açıklanan görüş ve fikirlerin kapsamını esaslı şekilde genişletmekle kalmayıp aynı zamanda, müzakere ve tartışmayı genel kamuyu ilgilendiren yönüyle ve canlı bir biçimde, formaliteden ve hatta sıkıcılıktan kaçınarak sunmaktadır. Bu tarz formaliteler ve sıkıcılık tüm dünyadaki meclis ve konsey salonlarında yapılan görüş alışverişlerini niteleyen olgudur.

Medya araçlarının 'bekçi köpeği' rolü, bir bakıma, siyasal müzakereye ilişkin tartışmanın alt kümesidir. Bu bakış açısından medya araçlarının rolü, yönetimin faaliyetlerini inceleyerek ve iktidarın kötüye kullanımını açığa çıkararak kamusal hesap verebilirliğin gerçekleşmesini sağlamaktır. Medya araçları, bu rolü yerine getirirken, bir kez daha, resmî temsilî kurumların çalışmalarını tamamlamakta ve belli bir ölçüde onların yerini almaktadır. Araştırmacılar, gazeteciler ve televizyon sunucuları gibi medya meslek mensupları bu rol için özellikle uygundur çünkü bunlar siyasetin 'dışında'dır ve bunların, ne zaman ve nerede bulunabilirse bulunsun beceriksizliği, yolsuzluğu ya da karmaşık düşünceyi açığa çıkarmaktan başka bir çıkarları bulunmamaktadır. Buna karşılık, kamusal hesap verebilirlik yalnızca profesyonel siyasetçilerin eline bırakılırsa, hesap verebilirliğin gerçekleştirilmesi, uygunsuzluk ya da suiistimali açığa çıkarmaya çalışanların, belirli bir aşamada, yönetim iktidarını kendileri için istemeleri nedeniyle engellenebilir. Bu çaba, bu kişilerin sadece motivasyonlarını lekelemekle kalmayabilir ama aynı zamanda bunları, gelecekte çıkar sağlamak isteyebilecekleri süreçleri ve uygulamaları eleştirmekten de alıkoyabilir. Bununla birlikte, medya araçları bu rolü sadece tam anlamıyla bağımsız iseler ve yönetimin tahakkümü altında değillerse etkili biçimde yerine getirebilir. Dolayısıyla demokratik yönetişim ya kamusal olarak finanse edilen medya araçlarının bağımsız bir komisyona karşı sorumlu olmasını ya da 'özgür' ya da özel sektör tarafından finanse edilen medya araçlarından kaynaklanan uygun düzeydeki bir rekabetin varlığını gerektirmektedir. Bununla birlikte WikiLeaks örneği medyanın 'bekçi köpeği' rolünün uygulamada ne kadar ihtilaflı olduğu konusuna vurgu yapmaktadır (bkz. s. 283).

Ancak, medyanın etkili bir demokratik yönetişim geliştirme yeteneği hakkında da çekinceler dile getirilmiştir. Hâkim ideoloji ve seçkin grupların değerleri teorisyenleri tarafından geliştirildiği biçimiyle bu çekincelerin birincisi şudur: Medyanın içeriği, yurttaşlara geniş ve dengeli bir siyasî görüş yelpazesi sunmaktan uzak biçimde açık siyasal yanlılıklarla lekelenmiştir. Siyasal yanlılıklar ister editörlerin, gazetecilerin ve yayıncıların görüş ve

değerlerinden kaynaklansın, ister medyanın çıkarları ile iktisadî ve toplumsal seçkinlerin çıkarları arasında daha genel bir uyumdan kaynaklansın, medyanın pratikte nesnel bilgi sağlama ve kamu hizmeti ilkelerine sadık kalma görevinin, güvenilir ve tutarlı biçimde nasıl yerine getirileceğini anlamak zordur. Bu bağlamda, buradaki vurgu, medya araçlarına sahip olmanın etkileri ve büyük şirketlerin veya güçlü medya patronlarının görüş ve çıkarlarının, ister istemez, medya çıktılarını etkilediği gerçeği üzerindedir. Dolayısıyla kitle iletişim araçları siyasal gündemi etkiledikçe, bu gündemin siyasal anlamda muhafazakâr olması ve toplumdaki hâkim grupların çıkarlarıyla en azından uyumlu olması muhtemeldir.

İkincisi kitle iletişim araçları kamusal hesap verebilirliğe tâbi olmadığından, 'sorumluluğu olmayan güç' durumunun klasik örneğidir (Curran ve Seaton, 2009). Gazetecilerin ve yayıncıların görüşleri yeterli bilgiye dayalı, bilgilendirici ve teşvik edici olabilse ve bunlar kendilerini 'halkın sesi' olarak göstermeye istekli olabilseler bile, medya meslek mensupları, seçilmiş siyasetçilerden farklı olarak, kendilerinden başkasını temsil etmemektedir ve kamusal görüşleri dile getirdiklerini iddia etmelerinin anlamlı bir dayanağı yoktur. Üçüncüsü, medyanın yönetimden bağımsız olduğundan kuşku duymanın nedenleri vardır. Bu bölümün en son kısmında tartışıldığı gibi, medya meslek mensupları ile siyasal seçkinler arasında beklenenden fazla bir karşılıklı çıkarlara dayanan ilişki (*symbiotic relationship*) gelişmektedir ve bu ilişki hem kitle iletişim araçlarının görüşlerini hem de bu araçların etkili bir 'bekçi köpeği' olarak hareket etme yönündeki yeteneklerini sınırlandırmaktadır.

Kavram

Siyasal Yanlılık

Siyasal yanlılık, 'dengeli' ya da 'nesnel' inançların aksine, bir grubun değerlerini veya çıkarlarını sistematik biçimde başka bir grubun değerleri ya da çıkarları karşısında tercih eden siyasal görüşleri ifade etmektedir. Bununla birlikte, yanlılık çeşitli şekiller alabilmektedir (McQuail, 1992). *Partizan* yanlılıklar açıktır ve kasıtlı olarak geliştirilmektedir (gazetelerin editör kurulları). *Propaganda* yanlılığı kasıtlıdır ama onaylanmamıştır ('tembel' öğrenciler veya 'militan' Müslümanlar). İstemeden yapılan yanlılık, görünüşe göre, meslekî düşüncelerin uygulanmasıyla (bir öykünün 'haber değerinin olması') gerçekleşmektedir. İdeolojik yanlılık, belirli bir inanç sistemine gömülü olan varsayımlar ve değer yargıları temeline dayalı olarak işlemektedir (servet, yetenek ve sıkı çalışma yoluyla kazanılır).

Medya ve Yönetişim

Kitle iletişim araçlarının, demokrasi üzerindeki (iyi ya da kötü yöndeki) etkisinden başka, bir 'bilgi çağı'nda öne çıkması, yönetişim (bkz. s. 124) süreçlerini çeşitli şekillerde etkilemiştir. Bu etkilerin en önemlileri arasında, siyasal liderliğin dönüşümü ve bununla birlikte yönetim iktidarının yeniden paylaştırılması; bazılarının siyasete yönelik artan bir ilgisizliğe yol açtığı ve toplumları yönetmeyi daha da güçleştirdiği uyarısında bulunduğu siyasal kültürdeki değişiklikler ve hükûmetlerin davranışları ile politika yapımının doğasında meydana gelen değişimler bulunmaktadır.

Uygulamada Siyaset

Wikileaks: Güce Karşı Sesini Yükseltme mi?

Olaylar: WikiLeaks, 2006 yılında Sunshine Press'in bir projesi olarak başlatıldı. Ocak 2007'den beri, başlıca sözcüsü, genellikle 'WikiLeaks'in kurucusu' olarak tanımlanan bir Avustralyalı internet aktivisti olan Julian Assange olmuştur. Wikileaks'in ana amacı, yönetimde ve şirketlerde suiistimaller yapıldığı iddiasında bulunan, sızdırılmış belgeleri yayınlamak ve yorumlamaktır. Bunun için belgeler ve diğer materyaller elektronik bir 'drop box' aracılığıyla imzasız bir şekilde sunulmaktadır. WikiLeaks, doğrudan ya da diğer medyayla iş birliği yaparak (bunların arasında, zaman zaman, *The Guardian*, *New York Times* ve *Der Spiegel* bulunmaktadır) savaş, öldürme, işkence ve gözaltına almadan, ifade özgürlüğünün ve özgür basının sindirilmesine, ekoloji ve iklim değişikliğine kadar değişen bir alana uzanan konularda muazzam miktarda belgeyi yayınlamıştır. En yüksek önemdeki sızıntıların çoğu, ABD'nin askerî, güvenlik ve istihbarat faaliyetlerine ışık tutmuştur. Bunların arasında, Irak Savaşı ile ilgili daha önceleri gizli olan, yaklaşık 400.000 ABD askerî saha raporu; Afganistan'daki savaşta, sivil cinayetleri, 'dost ateşi' ölümleri ve özel kuvvetlerin faaliyetlerini gözler önüne seren gizli nitelikli ABD dosyaları; dünya çapındaki ABD elçiliklerinden gönderilen veya bu elçiliklere gönderilen 250.000'den fazla ABD dışişleri bakanlığı mesajları ('CableGate' biçiminde adlandırılmaktadır) ve Guantanamo Kampı'nda tutulan 779 tutuklunun gizli değerlendirmelerini içeren ABD askerî dosyaları bulunmaktadır.

Önemi: Yeni internet kültürü ve modern teknolojiden yararlanan WikiLeaks, tarihteki en büyük gizli bilgi sızıntısının sorumlusu olmuştur. Bununla birlikte, WikiLeaks çalışmasının sonuçlarına ve değerine ilişkin olarak yapılan değerlendirmeler tamamıyla farklı olmuştur. Destekçiler medya özgürlüğünü savunmak için iki temel argüman kullanmışlardır. Birincisi, şeffaflığın, gizli anlaşma, yolsuzluk, sömürü ve baskıyı önleme ya da en azından azaltmanın tek etkili yolu olduğudur. İktidardakiler, ister yönetimde, ister orduda, ister güvenlik güçlerinde ya da iş ve finans dünyasında olsunlar, eğer eylemlerinin kamusal olarak ifşa edilme olasılığının olduğunu bilirlerse, konumlarını kötüye kullanma ve etik olmayan etkinliklerde bulunma olasılıkları daha az olacaktır. Bu yüzden açık yönetişim, iyi yönetişimi teşvik etmektedir. İkinci olarak medya özgürlüğü, yalnızca 'resmî' kaynaklardan değil, tüm kaynaklardan bilgiye erişme olanağına sahip yurttaşların kendi kararlarını vermesini olanaklı kılması yönünden demokrasiyi desteklemektedir. Bu nedenle, 'ispiyonculuk' ya da 'ilkeli sızıntı'nın savunulmasında açık bir kamu yararı bulunmaktadır. Bu durum 1971 tarihli 'Pentagon Belgeleri' olayında kabul edilmişti. Bu olayda ABD Yüksek Mahkemesi, *New York Times*'ın, Vietnam Savaşı ile

Medyanın siyasal liderliği dönüştürmesinin temel yolu, ciddî ve 'duyarlı' politikanın ve ideolojik tartışmanın aleyhine olmak üzere, deneyimli siyasal şahsiyetlerin kişisel yaşamlarına ve özel davranışlarına duyulan artan ilgidir. Bu ilgi, medyanın ve özellikle de televizyonun, kısmen, sorunlardan çok görüntüye ve politikalardan çok kişiliğe saplantılı olmasından kaynaklanmaktadır. Birleşik Krallık ve diğer parlamenter sistemlerde, siyasetin '**başkanlaşma**'sına ya da 'Amerikanlaşma'ya doğru belirgin bir eğilim bulunmaktadır (13. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Bu tür eğilimler, medya yönünden, siyaseti, konularla ve politikalarla çok

Başkanlaşma: Yürütme yetkisine sahip bir başkanın rolü ve yetkileriyle uyumlu olarak kişisel liderlik konusuna gittikçe artan biçimde yapılan vurgudur.

ilgili Daniel Ellsberg tarafından sızdırılan gizli belgeleri yayınlama hakkını şu gerekçeyle savunmuştu: 'Sadece özgür ve sınırlandırılmamış bir basın, yönetimdeki düzenbazlığı etkili bir şekilde ifşa edebilir.'

Bununla birlikte, WikiLeaks'in etkinlikleri eleştiri de almıştır. Bu eleştiriler arasında WikiLeaks'in kendisi için tanıtım yapmakla ve tanıtımın fonlanmasıyla (özellikle de finansal sektörün WikiLeaks'e yapılan çevrimiçi ödemelerde getirdiği kısıtlamalar ışığında) aşırı ilgilenmiş olması yer almıştır. Bununla birlikte, en ciddî eleştiriler, WikiLeaks'in, hem ulusal güvenliği tehdit edebilecek hem de yabancı ülkelerde görev yapan istihbarat casuslarını onlara yardım edenlerle birlikte, kimliklerinin tespit edilmesine ve misillemeye karşı savunmasız bırakabilecek bilgilerin kamusal alana girmesini olanaklı kıldığını iddia etmiştir. Bu eleştiri özellikle CableGate ile ilişkili olarak ileri sürülmüştür. CableGate olayında, sızdırılan büyükelçilik mesajlarının kaynağı olduğu iddia edilen, ABD ordusunun istihbarat analistlerinden birisi olan er Bradley Manning Aralık 2011'de askerî mahkemenin ön duruşmasında 'düşmana yardım etmek'le suçlanmıştı. CableGate belgelerinin sızdırılması, yalnızca dünyanın dört bir yanındaki yönetimlerden değil, ama aynı zamanda insan hakları gruplarından ve *The Guardian*'ın da dahil olduğu eski sempatizan ve ortaklardan gelen bir eleştiri dalgasını harekete geçirdi. Bazıları, WikiLeaks'i, anarşist değilse bile derinden liberteryen bir duruşu olan 'özgür bilgi köktenciliği hareketini' desteklemesinden dolayı, geleneksel açık ve şeffaf yönetim liberal savunusunun ötesine geçmekle suçlamışlardır. Örneğin, Masonların, Mormonların ve diğer grupların özel ritüelleri, belirgin bir siyasal amaca hizmet etmemesine rağmen yayınlanmıştı.

az ilgili olduğu varsayılan bir izleyici kitlesine 'satma' çabası biçiminde, çok bilinçli yapılmayan bir yanlılığı yansıtmaktadır. Bu durum, ayrıca, seçimlere 'at yarışları' muamelesi yapma yönündeki eğilimi de açıklamaktadır çünkü kamunun dikkati, sonuçların politik önemi üzerinde daha az ve kimin kazanacağı üzerine daha fazla odaklanmaktadır. Bu iki eğilim her durumda birbiriyle örtüşmektedir; seçimler, her biri, kendi partisinin 'marka imajı' olarak hizmet sunan lider politikacılar arasındaki bir 'güzellik müsabakası'na dönüşmektedir. Liderler bu nedenle, siyasal konulardaki ustalıklarından ve ciddî politik tartışmalara yönelik yeteneklerinden ziyade, büyük ölçüde 'televizyonla ilgili' becerilerine (rahat davranma, mizah duygusu, 'popüler dokunuş' yeteneğini kanıtlama vb.) dayanarak değerlendirilmektedir. Ancak

lider siyasetçileri, medya ilgisinin merhametsiz odağına maruz bırakmak onlara sadece bir ünlü statüsü mü kazandırmıştır, yoksa medya ilgisi yönetim sistemi içinde iktidarın konumunu mu etkilemiştir?

'Medya çağı'nın ortaya çıkışının siyasal liderlerin davranışlarını değiştirmiş ve bunun yanı sıra bireysel politikacıların kariyer beklentilerini etkilemiş olduğundan çok az kuşku duyulabilir. Örneğin, kişisel görünüş, saç tarzı, giyim zevki gibi sunuma odaklı etmenler, siyasal atama ve terfilerin belirlenmesinde daha önemli hale gelmiştir. Ancak, bu tür gelişmeler sadece modern siyasetin 'yüzünü' değiştirmemiştir; bunlar iktidar ilişkilerini, hem siyasal yürütme içinde hem de yürütme ile meclis arasında yeniden düzenlemiştir. '**Ünlüler siyaseti**'ndeki büyüme, başkanlara, başbakanlara ve diğer parti liderlerine, seçmenlere kişiselleştirilmiş çağrılar yapma yeteneği vererek **mekânsal liderlik** olgusu yaratır. Bu durum liderlere, kıdemli çalışma arkadaşlarını, partileri ve yönetim kurumlarını 'atlayarak' doğrudan kamuya çağrıda bulunma olanağı tanımaktadır. Dahası, bunların verdikleri mesajlar ve benimsedikleri politika ve ideolojik duruşlar, giderek artan biçimde liderlik yapan siyasetçiler tarafından kişisel olarak belirlenmektedir. Bu kişiler, öyle görünmektedir ki, durmadan genişlemekte olan bir halkla ilişkiler uzmanları, 'kalemşorlar', medya ile ilişkileri idare edenler, anketörler ve reklam müdürleri grubu tarafından desteklenmektedir. Bunun sonuçlarından biri, genç siyasetçilerin liderlerine saygı göstermek için ek bir nedene sahip olabilmeleridir: liderlerinin imajına ve itibarına zarar verme korkusu. Eğer lider, özellikle bölünmeler ve iç eleştiriler nedeniyle zarar görürse, partisinin ya da hükûmetinin bütün üyeleri bunun acısını çeker. Böylece siyasal iktidar, siyasetçilerin kamusallıklarına ve medya ilgisine dayalı olarak yapılandırılmaktadır. Medyada ne kadar çok yer verilirse, siyasal kaldıracın gücü o kadar yüksek olmaktadır. Ancak medya ilgisi siyasal liderler için kesin bir fayda olmaktan uzaktır. Siyasal liderlerin zaferleri ve başarıları kamusal olarak ilan edilmesine rağmen, kusurları, başarısızlıkları ve ihlalleri de acımasızca ifşa edilebilmektedir. Gerçekten de, çağdaş siyasal liderlerin nihaî kırılganlıkları şu olabilmektedir: Bunların medyada olumsuz biçimde yer almaları, partilerini ve arkadaşlarını 'partiyi kurtarmak' ya da kendi kariyerlerini korumak amacıyla bu kişileri görevden alma yönünde cesaretlendirerek bu liderleri 'seçim sorumluluğu'na çevirebilir.

İkinci olarak, medyanın, yönetişimi etkilemesi, siyasal kültür üzerindeki etkisiyle olmaktadır. Medya, kamuda, genelde siyasete yönelik artan bir popüler ilgisizliğe ve yönetimlere ve her görüşten siyasetçiye karşı bir güven eksikliğine yol açan yıpratıcı bir alaycılık iklimi yaratmakla suçlanmaktadır

Ünlüler siyaseti: Seçilmiş siyasetçilerin 'ünlü' olması ve/veya popüler kültür yıldızlarının siyasal alana geçmeleridir.

Mekânsal liderlik: Siyasî liderlerin, kendilerini 'dışarıdakiler' şeklinde tanıtarak ya da kendi siyasal duruşlarını ya da ideolojik konumlarını geliştirerek, kendilerini partilerinden ve hükûmetlerinden uzaklaştırma eğilimidir.

(Lloyd, 2004). Bu da dolaylı olarak, özellikle olgun demokrasileri kaygılandıran, seçime katılma oranlarının düşmesi, parti üye sayılarında azalma gibi eğilimlerle ilişkilendirilebilmektedir. Birleşik Krallık, genellikle bu tür medya güdümlü bir 'küçümseme kültürü'nün en gelişmiş örneği olarak görülmektedir. Ancak benzer eğilimler, başta ABD, Avustralya ve Kanada'da olmak üzere başka yerlerde de açıkça görülmektedir. Bu durum neden meydana geldi? Genelde siyasetçilere ve özelde hükûmetlere karşı eleştirel bir duruş, elbette, demokratik yönetişimin sürdürülmesinde yaşamsal önemdedir. Ancak uygulamada, meşru eleştiri ile sistematik ve acımasız olumsuzluk arasındaki ayrımı savunmak güç olabilmektedir. Bunun olma sebebi, kısmen, giderek yoğunlaşan ticarî baskıların, medyayı siyasetin kapsamını 'cezbedici' ve dikkat çekici hale getirmeye zorlamasıdır. Medya her şeyden önce bir ticarî faaliyettir ve ticarî faaliyet olma özelliği haberlerin ve güncel olayların kapsamı üzerinde kaçınılmaz bir baskı yaratmaktadır. Olgular, giderek daha hızlı biçimde bir değerlendirme ve yorum girdabına girerek soğrulmaktadır ve bu değerlendirme ve yorum girdabında, neyin gerçekleştiği ve bunun ne anlama geldiği arasındaki ayrım, görünüşe göre tümüyle bulanıklaşmaktadır. Benzer şekilde, alışılagelen siyasal tartışmalar ve politika analizleri, giderek daha az dikkat çekmektedir çünkü medya bunların yerine, çeşitli türden –yutturmaca- skandallar ile yetersizlik, politika başarısızlığı ya da basit atalet iddialarına odaklanmaktadır. Bunun bir sonucu olarak lider siyasetçiler, tek amacı her fırsatta onları utandırmak ve karalamakmış gibi görünen bir tür 'reality show'da yaşamaya başlamaktadır. Halk, politikacıları güvenilmez ve aldatıcı olarak görme eğilimindedir ve bu nedenle onlara 'reality show'daki başka herhangi bir katılımcıya duydukları düzeyde bir saygı duymaktadır (Bu tür gelişmelerin sonuçları 20. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir).

Son olarak, medyanın, yönetişimi etkilemesi, politika oluşturma süreci üzerindeki etkisiyle olur. Bu durum en az iki şekilde gerçekleşmiştir. İlk olarak, tıpkı toplumdaki diğer herkes gibi, yönetim de neredeyse anlık olarak gelen çok fazla miktardaki bilgi bombardımanına uğramaktadır. Çok fazla şey bilmek bazen çok az şey bilmek kadar tehlikeli olabilir. Bunun bir örneği, ABD'nin 2001'de 11 Eylül terörist saldırısını öngörme ve önleme konusundaki yetersizliğinde bulunabilir. ABD'nin karşılaştığı sorun, El Kaide ile onun planları ve hareketleri hakkındaki bilgi eksikliği değildi ama eldeki rotayı şaşırtacak miktardaki ulusal güvenlik istihbaratı, etkili bir analiz yapılmasını neredeyse imkânsız kıldı. Ayrıca haber ve bilgiler dünya çapında daha hızlı bir şekilde yayıldığından, yönetimler olaylara daha çabuk ve genellikle tam olarak tartışılmadan ve sindirilmeden önce tepki göstermeye zorlanmaktadır. 'Her saniye haber' çağı, kaçınılmaz olarak 'her saniye yönetim' çağı haline dönüşmektedir. Siyasetçiler, durgunluk ya da eylemsizlik nedeniyle eleştirilmekten kaçınmak için, meseleler üzerinde, politika seçeneklerinin analizi ve bunların sonuçları için onlara çok az zaman bırakan bir duruş ser-

Kavram

E-Demokrasi

E-demokrasi (bazen 'dijital demokrasi' ya da 'sanal demokrasi' olarak da adlandırılmaktadır), yurttaşların demokratik süreçlere katılımını artırmak için bilgisayar tabanlı teknolojilerin kullanılmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte bu kullanım farklı şekillerde olabilmektedir. (1) *Temsilî* modelde e-demokrasi, yerleşik demokratik mekanizmaların (e-oylama ve e-dilekçe) işleyişini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. (2) *Müzakereci* modelde e-demokrasi, doğrudan halk katılımı lehine yeni fırsatların önünü açmayı amaçlamaktadır (elektronik doğrudan demokrasi). (3) *Eylemci* modelde e-demokrasi siyasal ve toplumsal hareketleri güçlendirmeye ve genel olarak yurttaş iktidarını desteklemeye çalışmaktadır ('sanal' cemaatler ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri tabanlı protestolar).

gilemeye teşvik edilmekte, hatta zorlanmaktadır. İkincisi, medyaya daha fazla güvenmek, siyasal gündemi oluşturanın ve politika yapma yönünü belirleyenin, çoğu zaman hükûmet değil, medya olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin, Aralık 2004'teki Asya tsunamisinin görüntülerinin, tüm dünyada neredeyse aynı anda yayınlanmasından sonra, kurbanlar için taşkın bir halk sempatisi yaratması ve eşi görülmemiş düzeylerde özel hayırsever bağışlara yol açması dünyanın dört bir yanındaki hükûmetleri, günler içinde, yaptıkları yardım ve desteğin ölçeğinde esaslı artışlar yapmaya zorladı.

Yeni Medya ve E-Siyasetin Yükselişi

İletişim teknolojilerinde, 1990'lardan itibaren, özellikle uydu ve kablolu televizyon, cep telefonları, internet ve dijital teknolojinin yaygınlaşmasıyla gerçekleştirilen devrim, 'bilgi toplumu' veya 'ağ toplumu' olarak adlandırılan toplumun yaratılmasına yardımcı olarak medyayı ve toplumu dönüştürmüştür (7. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Bu aynı zamanda çarpıcı bir hızla gerçekleşmiş olan bir süreçtir. Örneğin, dünya çapında internetin yayılması 2000 yılında dünya nüfusunun yaklaşık 17'de 1'inden, 2012'de neredeyse 3'te 1'e çıktı ve sadece birkaç yıl önce bilinmeyen Twitter, Facebook, YouTube, Wikipedia ve Google çok sayıda insanın günlük yaşamlarının bir parçası olmuştur. Ama yeni medya, siyaseti nasıl ve ne ölçüde etkilemiştir? En yaygın iddia, yeni medyanın, özellikle yönetimlerden ve siyasal seçkinlerden halka yapılan genel bir iktidar aktarımına katkıda bulunarak, siyasal yaşamın kalitesinin iyileştirilmesine yardımcı olan ilerlemeci bir güç olduğudur. Bu iddia genellikle 'e-demokrasi' fikrinde özetlenmektedir. Bununla birlikte, e-demokrasi, çeşitli etkinlikler dizisini kapsayan muğlak ve tartışmalı bir terimdir. Bu etkinliklerden bazıları 'yukarıdan aşağıya' (hükûmet veya diğer kamu kurumları tarafından başlatılan), bazıları da 'aşağıdan yukarıya' (yurttaşlar ve aktivistler tarafından başlatılan) olabilmektedir. Bu konuda daha ileri bir ayrım hükûmetten yurttaşlara tek yönlü bir bilgi akışını içeren ve iki yönlü bir etkileşim sürecini içeren etkinlikler arasında yapılmaktadır. E-demokrasi örnekleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Seçimlerde veya referandumlarda çevrimiçi oylama (e-oylama)
- Hükûmetler veya diğer kurumlar tarafından düzenlenen çevrimiçi dilekçeler (e-dilekçe)

- Bilgi ve İletişim Teknolojisi'nin, tanıtım, örgütlenme, lobi veya bağış toplama (e-kampanya) amacıyla kullanımı
- Web siteleri, bloglar (web günlükleri) vb. üzerinden siyasî bilgi, haber ve yorumlara erişmek
- Yurttaşların siyasal tartışmalara ve mümkünse politika yapım sürecine katılımını olanaklı kılmak amacıyla interaktif televizyon veya sosyal paylaşım sitelerinin veya **sosyal medya**nın kullanımı
- Halkçı protestolar ve gösteriler düzenlemek için cep telefonları ve sosyal medya kullanımı.

Yeni medyanın, siyaseti, en az üç temel yöntemle değiştirmiş veya değiştirmekte olduğu görülebilmektedir. İlk olarak, elektronik mekanizmalar seçimlerin yürütülme usûlünü değiştirmiştir. Bu, özellikle, giderek artan biçimde internet tabanlı etkinlikler etrafında dönen seçim kampanyaları durumunda görülebilir. Web siteleri, e-postalar ve podcastler, siyasî adaylara ve partilere, mesajlarını potansiyel olarak geniş bir kitleye ulaştırmanın hızlı ve ucuz bir yolunu sağlarken, bu süreçte kampanya gönüllüleri toplamalarına ve kampanya fonlarını artırmalarına olanak tanımaktadır. E-kampanya, özellikle nüfusun geleneksel stratejiler aracılığıyla ilgisini çekmenin en zor bölümü olan daha genç insanlara ulaşmada etkili olma avantajına sahiptir. İnternet, 1990'ların ortalarından beri özellikle ABD'deki kampanyalarda kullanılmış olmasına rağmen, Barack Obama'nın 2008 başkanlık kampanyası sırasında özellikle öne çıktı. Obama'nın ekibi, özellikle destekçilerle ve 18-29 yaş arasındaki destekçi potansiyeli olanlarla iletişim kurmak için ve ayrıca MyBarackObama.com web sitesi üzerinden daha geniş destek ağlarının yayılmasını teşvik etmek için forumları ve Facebook ve MySpace gibi sosyal medya sitelerini kullandı. Sempatizanlara ayrıca e-postalar ve cep telefonu mesajları yoluyla, olaylar ve politika duruşları konusunda düzenli güncellemeler gönderiliyordu. Bununla birlikte yeni teknolojiler Obama kampanyasının kesinlikle en önemli öğesi değildi ve bu kampanya ağırlıklı olarak televizyon reklamları ve poster kampanyaları gibi daha geleneksel stratejilere dayandı ve kampanya parasının çoğu bunlara harcandı.

Dijital icatların seçimleri etkilemesinin bir başka yolu, bazen 'tuşa-bas demokrasi'si olarak adlandırılan artan elektronik oylama deneyimleridir. E-oylama, Hindistan gibi ülkelerde özellikle önemli olmuştur. Bu uygulama Hindistan'da, seçim sonuçlarının önemli gecikmeler olmaksızın duyurulması için 400 milyon oyun sayımının yapılması sorununa yönelik tek uygulanabilir çözüm olduğunu kanıtladı. Hindistan'da oylama merkezlerine yerleştirilmiş elektronik oylama makineleri-

Sosyal medya: Kullanıcı tarafından yaratılan içeriğin mübadelesi yoluyla toplumsal etkileşimi ve çevrimiçi toplulukların oluşumunu kolaylaştıran elektronik iletişim biçimleridir.

nin kullanımına ilişkin ilk deneyler 1982'de başladı. Bunu, önce devlet seçimleri için ve daha sonra ulusal seçimler için e-oylamanın benimsenmesi izledi. Fransa, Almanya ve Finlandiya'dan Romanya ve Filipinler'e kadar uzanan ülkelerde benzer elektronik mekanizmalar kullanılmıştır. Ancak internetin kullanımı (kimi zaman 'i-oylama' olarak adlandırılmaktadır) yoluyla 'uzaktan' e-oylama yönünde deneyler yapılmış olmasına rağmen e-oylamanın daha geniş düzeyde benimsenmesi engellenmiştir çünkü elektronik hile yapılmasına ilişkin korkular henüz yatıştırılmamıştır.

İkincisi, yeni medya, yurttaşlara siyasal bilgilere ve siyasal yorumlara daha geniş ve daha kolay erişim olanağı sunmaktadır. Bu durum çeşitli yollarla gerçekleşmiştir. Örneğin, dünyanın her tarafındaki yönetimler, farklı hızlarda da olsa, yönetim bilgilerinin çevrimiçi olarak erişilebilir hale getirilmesinin ve giderek artan sayıda durumda, yurttaşların web siteleri aracılığıyla yönetim hizmetlerine erişmelerine izin vermenin, yani 'e-devlet' olarak adlandırılan devletin avantajının farkında vardılar. Bundan başka en önemli yeni bilgi kaynakları, nitelik yönünden, yönetim dışı olan kaynaklardır. Meslekî gruplar, işletmeler, lobicilik kurumları ve düşünce kuruluşları tarafından çeşitli şekillerde geliştirilen web sitelerinin çoğalması, yurttaşların ve yurttaş gruplarının, ilk kez, yönetimin sahip olduğu miktar ve nitelikteki bilgiyle rekabet edebilecek miktardaki ve nitelikteki bilgiye ortak oldukları anlamına gelmektedir. Bu durum devlet dışı aktörleri, ulusal yönetimler ve geleneksel siyasal seçkinlerin zararına olmak üzere genelde güçlendirmiştir. Yönetim dışı örgütler (bkz. s. 371) ve çıkar grupları (bkz. s. 369), böylece, yönetimin duruşlarına ve eylemlerine meydan okuma konusunda daha etkili hale gelmişlerdir. Hatta kimi zaman çevre ve küresel yoksulluktan, halk sağlığına ve sivil özgürlüklere kadar değişen bir alandaki uzmanlık konularında bilgi ve görüşlere ilişkin yetkin bir kaynak olarak yönetimlerin yerini alabilmişlerdir. Bir başka gelişme, yeni medyanın gazetecilik üzerindeki etkisi olmuştur. Bu etki iki şekilde gerçekleşmiştir. İlk olarak, blogların ortaya çıkışı, siyasal yorumculuğun sınırlarını büyük ölçüde genişletmiştir çünkü 'blog dünyası'nın büyümesi, yazarların, akademisyenlerin, siyasetçilerin ve diğerlerinin, siyasî meselelerle ilgili gözlemlerini ve görüşlerini, onlara erişmek isteyen kişilerle paylaşmalarına izin vermektedir. İkinci olarak, 'kullanıcı tarafından oluşturulan içerik'te bir büyüme olmuştur. Bu büyüme, yurttaşların, genellikle haber değeri taşıyan ya da siyasal anlamı olan durumlarda, düşüncelerini, deneyimlerini ve sıklıkla resimlerini, sosyal medya üzerinden paylaşma istekliliğinden kaynaklanmaktadır.

Üçüncüsü, yeni medya siyasal ve toplumsal hareketlerin gelişimini desteklemiş ve bunların etkililiğini artırmıştır. Böylece, kimi zaman 'yeni siyaset' olarak adlandırılan yeni bir aktivist siyaseti tarzının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ayrıca, böylece, bazılarının ileri sürdüğü gibi, iktidarın, yönetimlerden yurttaşlara doğru kaymasına katkı yapmıştır. Bu bakış açısından

yeni medyanın temel avantajı, sadece siyasal katılım için yeni fırsatlar yaratması değildir ama aynı zamanda, bu katılım biçimlerinin, doğaları gereği, adem-i merkeziyetçi ve hiyerarşik olmayan bir yapıda olmasıdır. Cep telefonlarıyla ve internet kullanımıyla donanmış küreselleşme karşıtı ya da 'anti-kapitalist' protestocular gösteriler başlatabilmişler, tahrikte bulunabilmişler ve eylemi yönetebilmişlerdir. Bu eğilim ilk olarak 'Seattle Muharebesi' şeklinde adlandırılan olay sırasında görünür hale geldi. Bu olayda yaklaşık 50.000 aktivist, Dünya Ticaret Örgütü'nün bir toplantısının açılış töreninin iptal edilmesi için baskı yaptı. Benzer şekilde, Twitter ve Facebook gibi sosyal medya araçları, Arap Baharı'nın (bkz. s. 145) başlangıcındaki 2011 Tunus devrimi sırasında demokrasi yanlısı protestoların yaygınlaşmasını kolaylaştırmada etkili oldular. Yeni medya araçlarının öz-yönetim ve halk hareketi örgütlenmesini destekleme yetenekleri, bu araçları özellikle, bazen 'yeni' anarşistler olarak isimlendirilen modern anarşist ve liberteryen gruplar için çekici hale getirmiştir. Eski tarz anarşist topluluklar, bu yüzden yerlerini, Anonymous gibi çevrimiçi anarşist (ya da anarşist tarzı) ağlara bırakmıştır. Anonymous, 2008'den beri genellikle internet özgürlüğüyle ya da şirketlerin yolsuzluklarının açığa çıkarılmasıyla ilişkili ve kim zaman '**hacktivizm**' olarak adlandırılan kampanya ve protestolarla ilgilenmiştir.

Bununla birlikte yeni medya, eleştiri de çekmiştir. Bu eleştiriler, örneğin, e-demokrasiye yönelik eğilimi, özelleştirilmiş ve tüketimci bir yurttaşlık biçiminin gelişimiyle ilişkilendirmiştir. Demokratik katılım gerçek bir kamusal boyuttan yoksunsa ve anlamlı bir müzakere ve tartışma yaratma konusunda başarısızlığa uğramışsa nasıl anlamlı olabilir? Yeni medyanın etkisi ile ilgili tartışmaların altında yatan bir sorun muhtemelen, düşük seçmen katılım oranları veya azalan parti üyeliği oranları gibi siyasal sorunların, 'teknik düzeltmeler'le çözülebileceğine inanma eğilimidir. Benzer şekilde, teknolojinin kendi başına, olumlu ya da olumsuz belirli bir siyasal niteliğe sahip olduğunu öne sürmek de muhtemelen bir hatadır; teknoloji bunun yerine, onu kimin kullandığına ve hangi amaçlarla kullanıldığına bağlı olarak özgürleştirici de olabilir baskıcı da. Örneğin, şunu hatırlamakta yarar vardır ki Tunus devrimi sırasında demokrasi yanlısı gösterilerin yayılmasına ve eşgüdümüne yardımcı olan teknolojiler, yalnızca altı ay sonra, Londra'daki ve diğer İngiliz kentlerindeki isyanlar sırasında yağmacılığı örgütlemek için kullanılan teknolojilerin aynısıydı.

Medyanın Küreselleşmesi

Medyanın giderek artan bir siyasal dikkat çeken yönü, küreselleşmenin güçlendirilmesindeki rolüdür. Bu süreci radyo ve televizyon başlattı çünkü bir ülkenin nü-

Hacktivizm: Siyasal amaçları gerçekleştirmek amacıyla bilgisayar ve bilgisayar ağlarının, hedeflenen web sitelerini 'hizmet dışı' bırakacak şekilde saldırı yöntemleriyle kullanılmasıdır.

fusunu, diğer ülkelerden gelen haber, bilgi ve görüntülerden soyutlamak gittikçe zorlaştı. Bunun bir örneği, Doğu Avrupa'nın komünist rejimlerinin, Batı Avrupa ve ABD'den yapılan Batı yanlısı ve dolayısıyla kapitalizm yanlısı radyo ve televizyon yayınlarının giderek yayılmasıyla istikrarsızlaştırılmaları ve bu yayınların 1989–91 devrimlerine katkıda bulunmasıydı. Yeni medya araçları, özellikle de dijital uydular, cep telefonları ve internet, hem hızlıca yayılmalarından hem de doğaları gereği ulus-ötesi bir niteliğe sahip olmalarından dolayı küreselleşme sürecini çarpıcı biçimde kuvvetlendirdiler. Çin ve Singapur hâlâ interneti sansürlemeye çalışan birkaç ülke arasında bulunmaktadır ve bu tür girişimlerin başarılı olma şansı zaman içinde giderek azalmaktadır. Medya küreselleşmeyi kolaylaştırdığı ya da hatta beslediği ölçüde, geniş bir etki alanına sahip siyasal gelişmelere de katkı sunmuştur. Bu siyasal gelişmeler arasında, küreselleşmiş bir kapitalist ekonominin büyümesi, devletin azalan (ya da en azından değişen) rolü ve bazılarının homojenleşmiş bir küresel kültür olarak gördüğü şeyin ortaya çıkışı bulunmaktadır.

Medyanın **kültürel küreselleşme**yi destekleme konusundaki rolü, özellikle ihtilaflı bir alan olmuştur. Medyanın, ulus-ötesi şirketlerin (bkz. s. 231) büyüyüşüyle ve kitle turizmi gibi eğilimlerle ittifak halindeki gücü, genellikle, dünyanın her yerine izini bırakan tekil bir küresel sistemin gelişmesinden sorumlu tutulmaktadır. Bu sistemin gelişimi, gerçekten de, tekli (mono) bir küresel kültürün doğmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu sürecin en çarpıcı özelliği, küresel kapitalizmin filizlenmesinin altında yatan tüketimciliğin ve maddeci değerler ile iştahın dünya çapındaki ilerleyişi olmuştur. Benjamin Barber (1995) doğmakta olan bu dünyayı 'McDünya' (*McWorld*) biçiminde isimlendirdi. Barber, bu isimlendirmeyi, birbirine teknolojiyle bağlanan kitle iletişimi ile modern ticaretin, insanların her yerde uyuşturulduğu bir dünya yaratmış olduğu fikrini göstermek için yaptı. Buna göre dünyanın her yerindeki insanlar, 'MTV, McIntosh ve McDonald's'ın, ulusları, ticarî yönden homojen bir eğlence parkının içine sıkıştırmasıyla birlikte hızlı müzik, hızlı bilgisayar, hızlı yiyecek'le uyuşturulmuşlardır. Kültürel küreselleşmeye ilişkin bu görüşe göre, küresel kültürlerin, dinlerin, geleneklerin ve yaşam tarzlarının zengin çeşitliliği, bir 'Batılılaşma' ya da 'Amerikanlaşma' süreci tarafından yıkılmaktadır ve bunu olanaklı kılan 'medya emperyalizmi' olarak adlandırılan emperyalizm biçimidir. Kültürel küreselleşmenin Batıcı ya da daha özel olarak Amerikancı niteliği, sadece Batı'nın tüketimci kapitalizmin yuvası olması olgusundan kaynaklanmamaktadır, ama aynı zamanda, küresel medyanın içeriğinin orantısız biçimde Batı'dan ve özellikle de ABD'den türetilmesine ilişkin eğilimden kaynaklanmaktadır. Bu sonuç İngilizcenin küresel dil

Kültürel küreselleşme: Dünyanın bir yerinde üretilen bilgi, meta ve görüntülerin, uluslar ve bölgeler arasındaki kültürel farklılıkları 'düzleştirme' eğiliminde olan küresel bir akışın içine girdiği süreçtir.

Yeni Medyanın Daha Yaygın Kullanımı Siyaseti Zenginleştirir mi?

Yeni dijital teknolojilerin veya bilgisayar teknolojilerinin toplum ve siyaset üzerinde derin bir etkisi olduğu genelde kabul edilmektedir, ancak bu etkinin ne olduğu o kadar belirgin değildir. Bilgi ve İletişim Teknolojileri, adem-i merkeziyet ve demokrasinin bir motoru mudur, yoksa yeni teknolojiler, siyaseti temelsizleştirebilir ve özgürlüğü tehdit edebilir mi?

EVET

Siyaseti modernleştirmek. Teknolojik gelişme, insan varlığını daha rahat ve konforlu hale getirmek için bilimin ve icadın kullanımına ilişkin sürekli isteği yansıtmaktadır ve bu, yaşamın diğer alanlarında geçerli olduğu kadar siyasette de geçerlidir. E-oylama ve 'sanal' referandumlar bu yüzden yurttaşlara, muhtemelen evden çıkmak zorunda kalmaksızın görüşlerini kolayca ve rahatlıkla ifade edebilme olanağı sağlamaktadır. Dolayısıyla demokratik sürecin, bir 'bilgi çağı'nda yurttaşların siyasete nasıl katılmak isteyecekleri yönünden güncellenmesi gerekir ve seçime katılım oranlarının düşüşü, demokratik sürecin, kendini bu konuda güncellemedeki başarısızlığının bir sonucu olabilir.

Bilgi güçtür. Yeni teknolojiler ilk kez, gerçekten özgür bir fikir ve görüş alışverişinde bulunulmasını olanaklı kılarak yurttaşların bilgiye erişimini muazzam ölçüde genişletmektedir. İnternet bir zamanlar sadece yönetimler için erişilebilir olan uzmanlık bilgilerinin özel yurttaşlar için de erişilebilir olmasını sağlamaktadır. Wikipedia ve sayısız diğer çevrimiçi kaynak aracılığıyla bilgiye erişmek neredeyse anında mümkün olmakla kalmamakta ama aynı zamanda kamuyu radikal ve muhalif olanlar da dahil olmak üzere zengin bir görüş çeşitliliğiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Yurttaşların güçlendirilmesi. Yeni teknolojilerin büyük avantajı, iki yönlü bir görüş aktarımını mümkün kılmak ve bu sayede aktif ve angaje katılımcı yurttaşlığı geliştirmektir. Yurttaşlar siyasete, sadece birkaç yılda bir oy kullanma yoluyla katılmak yerine, yasa taslağı üzerinde çevrimiçi görüş sunma ve çevrimiçi dilekçeler yoluyla neredeyse sürekli olarak görüş ve fikirlerini ifade edebilmektedirler. Daha radikal olarak, yeni medya araçları, uzun süreden beridir uygulanabilir olmadığından elenmiş olan ya da sadece kasaba toplantılarında söz konusu olabilen Atina tarzı demokrasiyi bir gerçekliğe dönüştürerek doğrudan halkçı katılımı güçlendirebilmektedir.

Adem-i merkeziyetçi aktivizm. Yeni medya araçları için dile getirilen en kapsamlı iddia, iktidarın, siyasal seçkinler grubundan, kamuya toplu geçişine katkı sunmakla radikal bir demokratikleşme sürecini gerçekleştirdiğidir. Bunun meydana gelmesinin nedeni, yeni teknolojilerin, zımni olarak eşitlikçi olmaları (oldukça ucuz, kolay erişilebilir ve kolay kullanılabilir olmalarından dolayı) ve ayrıca adem-i merkeziyetçi ve kendiliğinden toplumsal eylemi kolaylaştırmalarıdır. Modern protesto hareketlerinin açıkça gösterdiği gibi, özellikle cep telefonlarının ve sosyal medyanın kullanımı, liderliğin ve resmî örgütlenmenin gereksiz, hatta konu dışı kalmasına katkı sunmaktadır.

HAYIR

Teknolojik 'Big Brother (Diktatör)'. Teknoloji her zaman seçkin veya güçlü grupların çıkarlarına hizmet etmek için geliştirilmiştir ve Bilgi ve İletişim Teknolojileri bunun bir istisnası değildir. Cep telefonları ve internet, özgürleşme araçları oldukları biçimindeki popüler imajlarının aksine, gerçekte, polis, güvenlik güçleri, vergi memurları vb. kişilere, yurttaşların davranış, görüş ve etkinlikleri hakkında muazzam miktarda bilgiye erişme olanağı sağlamaktadır. Aynı şekilde yeni medya araçları aykırı davranışları kontrol altına alma ve siyasal muhalefeti sınırlama konusunda oldukça etkili bir araç sağlamaktadır.

Bilgi anarşisinin tehlikeleri. Yeni medya araçları tarafından açılan yeni siyasal alanların çoğu, hem ön plana çıkardıkları görüşlerin doğası hem de teşvik etme eğiliminde oldukları ifade tarzı nedeniyle kirlenmiştir. İnternet, başka türlü olsaydı kamusal ilgiyi çekmek için mücadele edecek olan köktendincilere, ırkçılara, etnik milliyetçilere ve diğer aşırılık yanlılarına bir platform sağlamaktadır. Benzer şekilde, blog dünyası, görünüşe göre, kötü şöhret yaratma arzusuyla biçimlendirilmiş, keskin, nezaketsiz ve önyargılı görüşlerin hâkimiyeti altında olma eğilimindedir.

Yeni eşitsizlikler. Yeni teknolojilerin zımnen eşitlikçi oldukları iddiası düzmecedir. Yeni iletişim teknolojilerine erişimin evrensel olmadığı gerçeğine dayalı olarak, çok açık biçimde, bir 'dijital uçurum' açılmıştır. 'Zengin bilgiler,' 'yoksul bilgiler'e hâkim olmaya başlamıştır. Bu argümanın feminist versiyonunda, bilgisayarlar ve teknoloji esasen erkek çıkarlarını ve düşünce kalıplarını yansıttıkları için bunların en çok erkeklere yaradığı görülmüştür. Yeni medya araçları, ayrıca, özel işletmelere, reklam vermeleri, kâr etmeleri ve kamusal imajlarını geliştirmeleri için yeni fırsatlar sunmaktadır.

Yoksullaştırılmış, temelsiz bırakılmış demokrasi. E-demokrasi ya da 'sanal' demokrasi, demokratik süreci, yurttaşların kendi oturma odalarında tek başına otururken bir tuşa bastıkları bir referandum dizisine dönüştürme tehdidinde bulunmaktadır. Bu durum, demokratik yurttaşlığı, televizyon şovu Biri Bizi Gözetliyor için oy vermeye benzer biçimdeki bir tüketici tercihleri dizisine indirgeyerek siyasal katılımın 'kamusal' boyutunu daha da aşındırmaktadır. Yüz yüze insan etkileşiminin zayıflatılmasının tehlikesi, insanların kendi fikirleri tarafından tüketilecek olmaları ve başkalarının fikirlerine kayıtsız kalacak olmalarıdır.

olarak yükselişiyle ve Hollywood filmlerinin ve ABD üretimi televizyon programlarının küresel hâkimiyetiyle ifade edilmektedir.

Bununla birlikte, küresel kitle iletişim araçları tarafından beslenen bu kültürel homojenleşme görüntüsü, uygulamada, karmaşık ve sıklıkla çelişkili olan bir süreci kavrama konusunda başarısızlığa uğramaktadır. Medyanın, kültürel farklılıkları 'düzleştirme' eğiliminin yanı sıra, çeşitlilik ve çoğulculuk yönünde güçlü eğilimleri de bulunmaktadır. Bu durum çeşitli yollarla ve nedenlerle meydana gelmiştir. Her şeyden önce Barber'ın (1995) ileri sürdüğü gibi McDünya'nın yükselişi, karşılıklı çıkarlara dayanan bir ilişki olması yönünden, en dikkat çekicisi militan İslam olan ya da Barber'ın '*Cihat*' olarak adlandırdığı karşıt güçlerin ortaya çıkışıyla bağlantılıdır. İkinci gelişme, yeni medya araçlarının, kitle iletişiminin maliyetini esaslı şekilde azaltmış olmasının yanında, bu iletişime erişimi de yaygınlaştırmış olmasıdır. Bunun bir örneği, yayına 1996'da başlayan Katar merkezli televizyon istasyonu Al Jazeera'nın, Batılı olmayan görüşlerin ve fikirlerin ifade edilmesi için Arap dünyasının tümünde ve ötesinde bir forum sağlaması ve bunun, örneğin CNN, Voice of America ve BBC'ye rakip olarak sunulması yönündeki başarısıdır. Üçüncüsü, medya aracılığıyla kolaylaştırılan kültürel mübadelenin hiçbir şekilde 'yukarıdan aşağı' veya tek yönlü bir süreç olmamasıdır; bunun yerine, iktisadî ve siyasal yönden güçlü olan toplumlar dahil tüm toplumların, küreselleşmiş bir kültürel pazarın ortaya çıkması sonucunda daha çeşitli ve farklı hale gelmiş olmasıdır. Coca-Cola, McDonald's ve MTV karşılığında, gelişmiş devletler, Bollywood filmleri, Çin dövüş sanatları destanları, 'dünya müziği' ve Batılı olmayan dinler ile terapötik uygulamaların gittikçe daha fazla etkisine girmişlerdir.

Siyasal İletişim

Propaganda Makineleri

Medyanın, yönetimin başarısızlıklarını ve kusurlarını açığa çıkarmasından (ister kamunun yararı için, ister ticarî ayrıcalık için olsun) dolayı yönetim ile medyanın her zaman birbirine karşıt güçler olduğu biçimindeki anlayış oldukça yanıltıcıdır. Bunun yerine medya, genellikle yönetim tarafından doğrudan ya da dolaylı olarak kontrol edilmiş ve bir propaganda makinesi biçimi olarak kullanılmıştır. Klasik bir propaganda makinesinin örneği, Nazi Almanyası'nda Joseph Goebbels'ın yönetimi altında inşa edilendi. Naziler, özenli bir ideolojik beyin yıkama süreciyle Alman toplumunu 'eşgüdümleme'ye koyuldular. Örneğin, gençlik örgütleri Hitler Gençliği ve Alman Bakireleri Birliği biçiminde kuruldu; okul müfredatı tümüyle gözden geçirildi ve tüm öğretmenler Nazi Öğretmen Birliği'ne katılmaya zorlandı; ve Alman Emek Cephesi, serbest sendikaların yerini aldı ve işçilere, 'Eğlence yoluyla

Güç' (Kraft durch Freude) örgütlenmesi aracılığıyla dinlenme olanakları sağladı. Goebbels, Nazi Partisi'nin baş propagandacısı olarak, 1933'te Almanya'yı bitmez tükenmez bir propagandaya gömen Halkı Aydınlatma ve Propaganda Bakanlığı'nı kurdu. Kitle iletişim ve eğlence alanında çok az şey Goebbels'ın bakanlığının **sansürcülüğünden** kurtuldu. Tüm yazıları, müziği, tiyatroyu, dansları, resimleri, heykelleri, filmleri ve radyoyu denetledi. Goebbels radyo yayıncılığına özel bir önem verdi ve ucuz bir 'halkın' radyosu setinin imalatını teşvik etti, ki bu, radyo aracılığıyla yaptığı propagandası için devasa ve sürekli büyüyen bir dinleyici kitlesiyle sonuçlandı. 1935'te dünyanın ilk düzenli televizyon yayınını başlattı. Bu yayın, Berlin'de sadece banttan olsa da neredeyse İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etti.

Kavram

Propaganda

Propaganda, fikirleri şekillendirmek ve belki de siyasal eylemi tahrik etmek amacıyla, kasıtlı bir girişimle yayılan bilgidir (veya yanlış bilgidir). Propaganda, hem doğru olmayanı ya da çarpıtmayı hem de kamuoyunu yönlendirmek ve kontrol altında tutmak için (genellikle kaba) bir arzuyu ifade eden kötüleyici bir terimdir. Propaganda, sistematik ve kasıtlı olması yönünden, taraflı ve kasıtsız olabilen siyasal yanlılıktan farklılaşmaktadır. Kimi zaman 'kara' propaganda (bariz yalanlar), 'gri' propaganda (çarpıtma ve yarı gerçekler) ve 'beyaz' propaganda (gerçek) arasında bir ayrım yapılmaktadır.

Medya propagandası komünist rejimlerin de önemli bir özelliğiydi. Örneğin Sovyetler Birliği, sadece kitle iletişim araçları üzerinde sıkı bir sansür sistemi uygulamakla kalmadı ama aynı zamanda Komünist Parti'nin ideoloji ve politikalarının ya da Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin tümüyle desteklenmesini talep eden bir gazetecilik kültürü de ('iç sansür') geliştirdi. Hem basım hem de yayın medyası Sovyet yetkilileri tarafından propaganda araçları olarak kullanılıyordu ve bunun yanı sıra, medya içeriği, Sovyetler Birliği tarihinde her aşamadaki devlet politikalarını tereddütsüz bir şekilde yansıtmaktaydı (Oates, 2005). Ancak 1985'te Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin genel sekreteri olduğunda Mihail Gorbaçov tarafından '***glasnost***'un başlatılması, Sovyet medyasında, geniş kapsamlı ve nihaî olarak durdurulamaz siyasal sonuçlara yol açan değişiklikleri başlattı. Medyanın etkililiğinin zirve noktasına, gazetecilerin ve yayıncıların, Gorbaçov'u devirmiş olan ve otoriter yönetimin yeniden yürürlüğe girmesi amacını taşıyan darbeye karşı çıktıkları Ağustos 1991'de gelindi. Gazeteciler ve yayıncılar bunu yapmakla hem darbenin çökmesine ve hem de o yıl daha sonra, Sovyet rejiminin kendisinin yıkılışına katkı yaptılar. Bununla birlikte Rusya'nın post-komünist dönemde medya özgürlüğü sicili yamalı olmuştur. Sansürün 1990 yılında resmî olarak kaldırılmasına ve 1993'te Rus Anayasası'na sansürden özgür olma hükmünün dahil edilmesine rağmen

Sansürcülük: Ahlakî ya da siyasal açıdan kabul edilemez olduğu düşünülen şeyleri bastırmak amacıyla, bu konuda söylenebilecek, yazılabilecek, yayınlanabilecek ya da icra edilebilecek malzemeyi kontrol altına alma politikası ya da eylemidir.

***Glasnost*:** (Rusça) Sözcük anlamıyla, 'açıklık' veya 'şeffaflık' demektir; siyasî alanda ifade özgürlüğü ve medyanın serbestleştirilmesidir.

(Madde 29) Rus medyası ve özellikle de televizyonu devlet çıkarlarının hâkimiyeti altında olmayı sürdürmektedir. Kanal 1, NTV ve RTR gibi televizyon kanalları, seçim kampanyaları sırasında, Vladimir Putin ve hükûmet destekli Birleşik Rusya Partisi lehine sistematik taraflılık içinde olmaktan dolayı eleştirilmişlerdir ve Rusya, bir gazeteci için dünyanın en tehlikeli yerlerinden biri olmaya devam etmektedir (Shiraev, 2010).

Bununla birlikte medyanın bir propaganda makinesi olarak kullanılmasına ilişkin eleştiriler, totaliter rejimlerle ve yeni demokrasilerle sınırlı değildir. Örneğin, İtalya'da Silvio Berlusconi'nin başbakanlık yaptığı 1994–2005, 2001–06 ve 2008–11 arasındaki dönemlerde tartışmalar alevlendi. İtalya'nın en zengin kişisi olan Berlusconi, aynı zamanda İtalya'nın altı özel televizyon kanalından üçünü kontrol eden Mediaset'in sahibidir. Berlusconi, 1993 yılında kısmen kendi siyasal heveslerine destek olması için Forza Italia adlı partiyi kurdu. Forza Italia'nın başarısı, İtalya'nın esnekliğini kaybetmiş parti sistemine ilişkin yaygın hayal kırıklığıyla kesinlikle ilişkiliydi, ancak bu hareket, hiç şüphesiz Berlusconi'nin sahipliğindeki medyanın sürekli olumlu yaklaşımından da yararlandı. Ancak Berlusconi, iktidarda olduğu dönemde, medya kontrolünü Mediaset kanallarının ötesine yaymaya çalışmasından ve ayrıca kamuya ait RAI televizyon kanallarına da baskı yapmasından dolayı sık sık eleştirildi. Eleştirmenleri, bu durumun, Berlusconi'ye, İtalya'daki bilgiye ilişkin bütün televizyon kaynakları üzerinde kontrol sağladığını ve televizyonların, kişisel olarak Berlusconi'nin ve Forza Italia'nın merkez sağ görüşlerinin lehine bir yayın içeriğine sahip olmasını güvenceye aldığını iddia ettiler. İtalyan örneği, Berlusconi'nin medya patronu ve siyasî lider olarak oynadığı ortak rol nedeniyle olağan dışı olmasına rağmen, demokratik siyasetçilerin medya üzerinde etki gösterme çabaları hiçbir şekilde nadir rastlanan bir durum değildir. Aslında bu çabalar doğmakta olan bir '**yanlı haber**' ve haberlerin manipülasyonu çağında rutin hale gelmiş bulunmaktadır.

Yanlı Haber Siyaseti

Kitle iletişim araçları içinde ve bu araçlar aracılığıyla işleyen siyasal yanlılıklara ek olarak, modern siyasette, hükûmet ile medya arasındaki daha yakın ilişki ve bunların her birinin, diğerini kendi amaçları için nasıl kullandığı konuları hakkında gittikçe artan endişeler dile getirilmiştir. Bu durum demokratik rejimlerdeki siyasal iletişimin tarzında ve özünde, hem kamuoyunu hem de daha geniş anlamda siyasal kültürü etkileyen bir dönüşüme yol açmıştır. Hangi görüşte olursa olsun hükûmetler, gerçekle, her zaman, güvenilmez bir ilişkiye sahip olmuşlardır. Politikacılar öncelikle kazanma ve iktidarı elde tutmakla ilgilenir ve bu yüzden de kamunun desteğini sürdürme ihtiyacına kar-

Yanlı haber: İstenilen tepkiyi almak ya da 'tam doğruyu söylememek' için yapılan bilgi sunumudur.

şı her zaman duyarlıdır. Bu yüzden de siyasetçilerde olumluyu vurgulama ve olumsuzu gizleme arzusu karşı konulamaz bir arzudur. Özgür medyanın varlığının 'resmî' propagandaya ve kaba ideolojik yönlendirmeye izin vermediği liberal-demokratik bir bağlamda, hükûmetler, haber gündemini, genellikle 'haber manipülasyonu' ya da 'siyasal pazarlama' biçiminde tasvir edilen, bilginin kontrolü ve dağıtımına yönelik yeni tekniklerle şekillendirmeye başlamışlardır. Bu yüzden de bilgi ve politikaların uygun biçimde sunumu ya da 'yanlı haber' olarak adlandırılmaya başlanan yöntem, modern hükûmetlerin başlıca uğraşlarından biri haline gelmiştir.

'Kalemşorlar' olarak adlandırılan kişiler tarafından uygulanan 'yanlı haber' sanatı çok sayıda yüze sahiptir. Bunların arasında aşağıdakiler bulunmaktadır:

- Medyaya verilmeden önce, bilgi ve argümanlara ilişkin dikkatli bir 'kimlik süzgecinden geçirme' işlemi yapılması
- Sadece resmî bir 'çizgi'de olan bilginin sunulduğunu güvenceye almak amacıyla bilgi kaynaklarının kontrolü
- İzin verilmeyen bilgi notlarının ya da 'sızıntılar'ın kullanımı
- Haberlerin sadece yakın medya kaynaklarına verilmesi
- Karşıt argümanların kontrolünün veya tespitinin engellenebilmesi için bilginin, medyadaki teslim tarihinin sonuna yakın verilmesi
- 'Kötü' haberlerin diğer daha önemli olaylar haber gündemine hâkim olduğunda verilmesi.

Bu türden haber manipülasyonu en fazla ABD'de ilerlemiştir. ABD'de, seçim stratejistleri ve kampanya yöneticilerinin, destekledikleri başkan adayı başkanlığı kazandığı takdirde üst düzey Beyaz Saray görevlerini üstlenmeleri yaygınlaşmıştır. Clinton yönetiminin 'yanlı haber'i ve politika sunumu becerilerini, yaygın biçimde, yeni ve daha karmaşık düzeylere taşıdığı görülmüştür. Birleşik Krallık'taki Blair hükûmeti de siyasetin 'ambalajlanması'na özel bir önem vermiştir ve bu durum, bazılarının, bu hükûmeti, özden çok, tarzla ilgilendiği şeklinde eleştirmesine yol açmıştır. Blair yönetimi altında meydana gelen gelişmeler arasında, hükûmet iletişiminin başbakanın basın ofisinin kontrolü altında merkezîleşmesi; gazetecilere yönelik olarak hoşa giden haber içeriği hazırlayanların bilgiyle ödüllendirildiği ama eleştirenlerin cezalandırıldığı bir 'havuç ve sopa' yaklaşımı ve Downing Caddesi'nden kontrol uygulayarak bakanlık bilgi ofislerinin siyasallaştırılması bulunmaktaydı. Blair ayrıca, bir bulvar gazetesinin eski editörü, Alistair Campbell'i, 1997–2003 yıllarında iletişim direktörü olarak istihdam etti. Aynı şeyi, 2007–10 yıllarında David Cameron, Andy Coulson için yaptı.

Bununla birlikte, medyanın haber manipülasyonunun gelişiminde gönülsüz ya da edilgen olduğunu varsaymak bir hata olacaktır. Hükûmetin medyaya ihtiyacı olduğu kadar medyanın da hükûmete ihtiyacı vardır. Hükûmet her zaman önemli bir haber ve bilgi kaynağı olmuştur. Ancak hükûmetin rolü, medya kuruluşları olan televizyon kanalları, web siteleri, dergiler ve gazetelerdeki genişlemenin 'haber değeri taşıyan' öykülerin elde edilmesi yönünde daha büyük bir baskı yaratmasından, şimdiye kadar olduğundan daha yaşamsal hale gelmiştir. Bazı durumlarda, yayıncılar, editörler ve gazeteciler karşılıklı yararlarının olduğu haberleri manipüle etmek için 'kalemşorlar'la iş birliği yapar. Bu durumun Birleşik Krallık'ta Blair hükûmeti ve Murdoch basını örneğinde söz konusu olduğu iddia edildi. Hükûmetin özel hayatla ilgili yasa çıkarmadaki isteksizliği, ilk olarak Birleşik Krallık'ın en çok satan bulvar gazetesi *Sun*'ın ve ardından *The Times*'ın İşçi Partisi'ni destekleyen gazetelere (geçici olarak) dönüşmesiyle örtüştü.

Medya odaklı hükûmetin ortaya çıkışı, siyasî raporlamanın sağlamlığını ve bağımsızlığını baltalamaya ek olarak bir dizi başka sonuca da sahiptir. Örneğin bazıları, hükûmetin kamuyla daha doğrudan ilgilenmesini ve halkçı görüşlere ve kaygılara daha etkin bir şekilde cevap vermesini olanaklı kılmanın, demokrasiyi güçlendirdiğini ileri sürmektedir. Ancak başkaları, bunu, manipülasyon ve sahtekârlık alanını genişletmesi ve meclisler ya da parlamentolar gibi temsilî kurumların rolünü zayıflatması yönünden, demokratik sürece bir tehdit olarak görmektedir. Ayrıca bu, umursamazlığı besleyebilir ve oy kullanma ve parti üyeliği gibi geleneksel siyasal etkinlik biçimlerine yönelik ilgiyi baltalayabilir. Bunun meydana gelmesinin nedeni, 'yanlı haber,' tarz ve sunumun bizzat kendilerinin, sıradan insanların yaşamlarından ve endişelerinden bağımsızlaşmış muazzam bir tanıtım makinesi anlamındaki bir hükûmet imajını güçlendirmekle uğraşmakta olan medyanın ilgi odağı haline gelmiş olmasıdır.

Özet

- Medyanın siyasal etkisine ilişkin rakip teoriler bulunmaktadır. Çoğulcular medyayı tartışmayı ve seçime ilişkin tercihi güçlendiren ideolojik bir pazar yeri olarak resmetmektedir. Ancak, başkaları gerek medya ile iktisadî ve toplumsal seçkinler arasındaki bağlardan ve gerekse editör, yayıncı ve gazetecilerin kişisel görüşlerinden kaynaklanan sistematik medya yanlılığına vurgu yapmaktadır. Piyasa modeli, medya çıktılarının, kamunun görüşlerini yansıttığını öne sürmektedir.
- Medya araçları dört açıdan temel bir demokratik rol oynamaktadır. Anlamlı ve ciddî tartışmalar için bir kamusal forum sunarak siyasal eğitimi desteklemektedirler; iktidarın suiistimallerini ifşa eden kamusal bir bekçi köpeği olarak hareket etmektedirler; özellikle 'yeni' medya aracılığıyla bilgiye erişimin kapsamını genişletme ve siyasî aktivizmi kolaylaştırma eğilimindedirler ve demokrasinin gerçekleştiği bir mekanizma hizmeti görmektedirler. Bununla birlikte, medyanın siyasal görüşleri, demokratik hesap verebilirlik eksikliği ve hükûmetle aşırı yakın bağları ile ilgili kaygılar ortaya çıkmıştır.
- Kitle iletişim araçları, yönetişimi çeşitli şekillerde etkilemiştir. Bu etkilerin arasında siyasal liderliği dönüştürmeleri ve bu süreçte, yönetim iktidarını yeniden paylaştırmaları bulunmaktadır. Bunlar ayrıca siyasal kültürü de değiştirmişlerdir ve bazılarının uyarmış olduğu gibi, siyasetçilere ve siyasete saygının genel anlamda azalmasına katkı yapmışlardır. Son olarak, medyanın giderek artan etkisi, daha hızlı tepki vermek ve devasa miktarda bilgiyi anlamlı hale getirmek zorunda olan bir politika yapma sürecinde görülebilir.
- Yeni medya araçlarının kullanımı, siyasal katılımı kolaylaştırması, yurttaşların bilgiye erişimini genişletmesi ve yeni adem-i merkeziyetçi siyasal aktivizm biçimlerini teşvik etmesi gerekçesiyle savunulmuştur. Bununla birlikte eleştirmenler tüketimci bir yurttaşlık biçiminin gelişmesine karşı uyarıda bulunmakta ve 'teknolojik düzeltmeler'in değeri konusunda şüphe duymaktadır.
- Medyanın küreselleşmeyi destekleme konusundaki rolü, özel bir tartışmaya sebep olmuştur. Bazıları medyanın küresel bir tüketimcilik kültürünü yayma ve 'Batılılaşma ya da Amerikanlaşma'yı güçlendirme konularındaki rolüne dikkat çekerek 'medya emperyalizmi'ne karşı uyarıda bulunmuşlardır. Bununla birlikte, kitle iletişim araçları tarafından kolaylaştırılan kültürel mübadele, hiçbir şekilde 'yukarıdan aşağıya' veya tek yönlü bir süreç değildir.
- Hükûmetler bazen medyayı propaganda makinesi olarak kullanmışlardır. Bu durum yalnızca 'resmî' görüşlerin ve fikirlerin dağıtıldığından emin olmak için her türlü medya çıktısı üzerinde doğrudan kontrol gerektirmektedir. Bunun klasik örnekleri Nazi Almanyası'nda ve komünist rejimlerde bulunabilir. Ancak demokratik rejimlerin, haber manipülasyonu ve 'yanlı haber' siyasetiyle ilgilenmesine yönelik artan bir eğilim bulunmaktadır ve bu eğilim, hükûmet ile medya arasında gelişmeye başlayan karşılıklı çıkarlara dayanan ilişkiye dair bir kanıt sunmaktadır.

Tartışma Soruları

- Yurttaşlık kültürü, etkin demokratik yönetimin bir nedeni mi yoksa bir sonucu mudur?
- Kitle iletişim araçları kamuoyunu yansıtmakta mıdır yoksa onu biçimlendirmekte midir?
- Özgür bir medya, demokratik yönetim için yaşamsal önemde midir?
- Medya siyasal liderliğin doğasını değiştirmiş midir? Bu değişimin sonucu olarak liderler daha mı güçlüdür yoksa daha mı zayıftır?

- 'Yeni' medyayla ilgili yenilikler nelerdir?
- Medya kültürel homojenleşmeyi sağlayan bir birim midir?
- Bütün hükûmetler mi propaganda kullanmaktadır yoksa sadece bazıları mı?
- Modern yönetimler, siyasal pazarlamayla, siyasal performansla olduğundan daha mı fazla ilgilidir?

Okuma Önerileri

Almond, G. A. ve S. Verba (der.), *The Civic Culture Revisited* (1989). Yazarların demokratik istikrar için gerekli koşullara ilişkin 1963 yılı analizlerinin güncellenmiş bir versiyonudur.

Jenkins, H. ve D. Thorburn (der.), *Democracy and New Media* (2004). Demokrasi ile siber uzay arasındaki ilişkiyi çeşitli bakış açılarından tartışan geniş bir yelpazedeki makalelerdir.

Putnam, R., *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (2000). ABD'de yurttaşlık katılımının ve toplumsal katılımın azalmasına ilişkin son derece etkileyici bir analizidir.

9.
BÖLÜM

TEMSİL, SEÇİMLER VE OYLAMA

'Oylama herhangi bir şeyi değiştirseydi, onu ortadan kaldırırlardı.'

Anarşist slogan

Seçimler genellikle siyasal sürecin kalbi olarak düşünülmektedir. Siyasette muhtemelen hiçbir soru 'Bizleri yöneten siyasetçileri biz mi seçiyoruz?' 'Bu seçimler hangi kurallara göre yapılmaktadır?' sorularından daha yaşamsal önemde değildir. Seçimler, uygulamada, demokrasiden farksızdır. Seçimler insanların, yönetimlerini, nihayetinde 'iktidarda olmayan diğerlerine oy vermek' yoluyla kontrol edebildikleri bir araçtır. Bu anlayışın odağında bulunan ilke temsil ilkesidir. Basitçe ifade etmek gerekirse, temsil, siyasetçileri halkın hizmetkârları olarak tasvir etmekte ve onlara, onları seçmiş olanların yararına ya da adına eylemde bulunmaya ilişkin bir sorumluluk vermektedir. Doğrudan ve sürekli halk katılımı biçimindeki klasik anlamında demokrasi kullanışsız olarak görülüyorsa, temsil, yönetimin halk tarafından yönetimin gerçekleştirilmesi için en kısa yoldur. Bununla birlikte, temsilin ne anlama geldiği ve uygulamada nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda büyük bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Seçimlerin temsilî demokrasi sürecinde çok önemli bir rol oynadığı kabul edilmesine rağmen, seçim sistemleri çok sayıda ve çeşitlidir ve hangi sistemin 'en iyi' olduğuna ilişkin tartışmalar uzun süre şiddetle devam etmiştir. Sorun yalnızca farklı sistemlerin farklı güçlerinin ya da avantajlarının olması değildir, aynı zamanda bu sistemi değerlendirmek için kullanılması gereken ölçütler konusunda da fikir birliği bulunmamaktadır. Son olarak, seçimler, seçmene ihtiyaç duymaktadır, ancak seçmenlerin neden şimdiki gibi oy kullandıkları ve özellikle davranışlarının psikolojik, toplumsal ya da ideolojik güçler tarafından etkilenmeyip rasyonel olarak belirlenmesi hakkında çok az fikir birliği bulunmaktadır.

Temel Meseleler

- Temsil nedir? Bir kişi bir başkasını nasıl 'temsil' edebilir?
- Temsil, uygulamada nasıl gerçekleştirilebilir?
- Seçimler ne işe yarar? İşlevleri nelerdir?
- Seçim sistemleri nasıl farklılaşmaktadır? Bu sistemlerin güçlü ve zayıf yönleri nelerdir?
- Seçim sonuçları ne anlama gelmektedir?
- İnsanlar neden şimdi kullandıkları gibi oy kullanır? Oy verme davranışı nasıl açıklanabilir?

TEMSİL

Temsil konusu, derin ve tekrarlanan siyasal ihtilaflar üretmiştir. Eskilerin mutlak hükümdarlarının bile, 'siyasî sınıflar'ın (büyük toprak sahipleri, din adamları vb.) tavsiyesini alarak yönetmeleri beklenmekteydi. Bu anlamda, Kral ile Parlamento arasındaki bir kavga olan 17. Yüzyıl İngiliz İç Savaşı, temel grupların ve çıkarların temsilini inkâr etme girişiminin bir sonucu olarak patlak verdi. Benzer şekilde, demokrasinin 19. ve 20. Yüzyıllar'da yayılışıyla ilgili tartışmalar büyük oranda kimin temsil edilmesi gerektiği konusuna odaklandı. Temsil, yetkinliğe, eğitime ve akıllıca davranabilme ve siyaset hakkında ciddî biçimde düşünebilme konusunda boş zamana sahip insanlarla mı (erkekler, mülk sahipleri ya da belirli ırksal ya da etnik gruplar olarak anlaşılıyordu) sınırlandırılmalıydı, yoksa temsilin tüm yetişkin yurttaşları kapsayacak biçimde genişletilmesi mi gerekirdi?

Kavram

Temsil

Temsil, geniş anlamda, bir bireyin veya grubun, daha geniş bir insan kitlesini simgelemesini ya da onun adına hareket etmesini sağlayan bir ilişkidir. Temsil, demokrasiden farklılaşmaktadır çünkü temsil yönetenlerle yönetilenler arasındaki bir ayrımı kabul ederken, demokrasi, en azından klasik şeklinde, bu ayrımı ortadan kaldırmayı ve halkçı öz-yönetimi kurmayı arzulamaktadır. Bununla birlikte temsilî demokrasi (bkz. s. 150), sınırlı ve dolaylı bir demokratik yönetim biçimi oluşturabilir; bunun koşulu temsilin, yönetim ile yönetilenleri, halkın görüşlerinin ifade edildiği veya çıkarlarının güvence altına alındığı bir şekilde ilişkilendirmesidir.

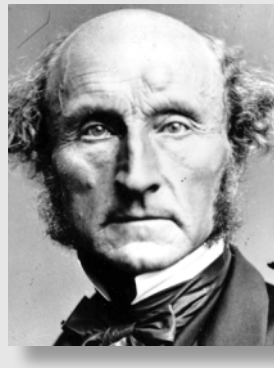
Bu tür sorular artık, siyasal eşitlik (bkz. s. 148) ilkesinin yaygın kabulü yoluyla en azından resmî genel oy hakkı ve 'tek kişi, tek oy' anlamında büyük ölçüde çözülmüştür. Örneğin Birleşik Krallık'ta birden fazla oy kullanma 1949'da kaldırıldı, İsviçre'de bir kantonda kadınlara 1971'de oy kullanma hakkı verildi ve Güney Afrika'da oylamada kullanılan ırkçı ölçütler 1994'te kaldırıldı. Ancak, temsile ilişkin yaklaşım son derece basittir çünkü temsili, seçimler ve oylamayla eşitlemektedir ve siyasetçiler sadece seçilmiş oldukları için 'temsilciler' olarak görülmektedir. Bu yaklaşım bir kişinin, bir başkasını temsil ettiğinin nasıl söylenebileceği ve temsil eden kişinin neyi temsil ettiği biçimindeki daha güç soruları göz ardı etmektedir. Temsil edilen, temsil edilenlerin görüşleri midir, onların menfaatleri midir, geldikleri gruplar mı?

Temsil Teorileri

Üzerinde uzlaşılmış tek bir temsil teorisi bulunmamaktadır. Bunun yerine her biri belirli ideolojik ve siyasal varsayımlara dayanan bazı teoriler vardır. Örneğin, temsilî yönetim, yönetimin halktan 'daha iyi bildiği' ve her nasılsa, halk tarafından ona ne yapacağı ve nasıl davranacağı konusunda 'talimat verildiği' anlamına mı gelir, yoksa yönetimin, büyük ölçüde niteliklerini ya da özelliklerini yansıtması yönünden halk 'gibi göründüğü' anlamına mı gelir? Bu tür sorular sadece akademik ilgi konusu değildir. Belirli temsil modelleri, temsilciler açısından oldukça farklı davranış şekilleri

Önemli Şahsiyetler

John Stuart Mill (1806–73)

İngiliz filozof, iktisatçı ve siyasetçidir. Mill, babası, faydacı teorisyen James Mill (1773–1836) tarafından yoğun ve sert bir eğitime maruz kaldı. Bu eğitim Stuart Mill'in 20 yaşında zihinsel bir yıkım geçirmesiyle sonuçlandı. Bunun ardından Coleridge ve Alman İdealistleri'nden etkilenen daha insanî bir felsefe geliştirdi. *Özgürlük Üzerine* (*On Liberty*, 1859), *Temsilî Yönetim Üzerine Düşünceler* (*Representative Government*, 1861) ve *Kadınların Köleleştirilmesi* (*The Subjection of Women*, 1869) gibi eserlerini de içeren temel eserleri, liberal düşüncenin gelişimi üzerinde güçlü bir etkiye sahip oldu. Mill'in çalışmaları, birçok yönden, klasik ve modern liberalizm arasında kalır. Devlet müdahalesine duyduğu güvensizlik 19. Yüzyıl ilkelerinden kaynaklanıyordu fakat bireysel yaşamın niteliğine yaptığı vurgu ('bireyselliğe' bağlılık olarak ifade edildi), daha sonraki gelişmeleri sabırsızlıkla bekliyordu.

Örnek

belirler. Örneğin seçilmiş siyasetçilerin, bir seçim sırasında çerçevesi çizilen ve seçmenler tarafından onaylanan politikalara ve duruşlara bağlı kalmaları mı gerekir yoksa onların işi kamuoyuna öncülük etmek ve dolayısıyla kamu yararının tanımlanmasına yardımcı olmak mıdır? Dahası, aynı siyasal sistem içinde birden fazla temsil ilkesinin işlemesine sık rastlanır ve bu, herhangi bir tekli modelin temsilî yönetimi sağlama konusunda kendi başına yeterli olmayacağı anlamına gelebilir. Dört temel temsil modeli geliştirilmiştir:

Vasî: Bir başkasının mülkiyeti ya da işleri için resmî (ve genellikle yasal) sorumluluklar verilen kişidir.

- Vesayet
- Delege
- Vekâlet
- Benzeşim.

Vesayet Modeli

Vasî, üstün bilgisini, daha iyi eğitimini veya daha çok olan deneyimini kullanarak başkaları adına hareket eden bir kişidir. Vesayet anlamındaki temsilin klasik ifadesi, Edmund Burke'ün (bkz. s. 72) 1774'te Bristol seçmenlerine yaptığı konuşmasında bulunmaktadır:

> Evet, bir üye seçiyorsunuz; ama onu seçmiş olduğunuzda o artık Bristol'ın bir üyesi değil, parlamentonun bir üyesidir...Temsilciniz size sadece çalışmasını değil, kararlarını da borçludur; eğer bu kararları sizin fikirlerinize kurban ederse size hizmet etmek yerine ihanet etmiş olur (Burke, 1975).

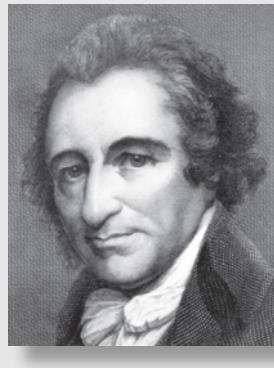
Burke'e göre, temsilin özü, seçilenin, seçmenlerine 'yerinde kararlarla' ve 'aydınlanmış bilincin' kullanımı yoluyla hizmet etmesiydi. Kısaca, temsil ahlakî bir görevdir: eğitim ve kavrayış konusunda iyi talihli olanlar daha az talihli olanların yararına hareket etmelidir. Bu görüş, güçlü bir şekilde seçkinci sonuçlara sahipti çünkü geniş halk kitlesi, kendi çıkarı için neyin en iyi olduğunu bilmediğinden, temsilcilerin, seçildikten sonra, kendi başlarına düşünmeleri ve bağımsız kararlar vermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer bir görüş John Stuart Mill tarafından liberal temsil teorisi biçiminde geliştirilmiştir. Bu teori, bütün bireylerin temsil edilme hakkına sahip olmalarına rağmen, bütün siyasal görüşlerin eşit değerde olmadığı varsayımına dayanıyordu. Mill, bu nedenle, çoklu bir oylama sistemi önerdi. Bu sistemde dört ya da beş oy eğitim diplomasına ya da derecelerine sahip olanlara, iki ya da üç oy nitelikli ya da yönetici konumundaki işçilere ve tek oy sıradan işçilere tahsis edilecekti. Mill ayrıca, rasyonel düşünebilen seçmenlerin, sadece onların kendi görüşlerini yansıtan siyasetçiler yerine, seçmenler adına bilgece hareket edebilecek siyasetçileri destekleyeceklerini ileri sürdü. Dolayısıyla, vesayet temsili, eğitimli bir seçkinler grubunun üyesi oldukları ölçüde, profesyonel politikacıları, temsilciler olarak tasvir etmektedir. Vesayet temsili, tüm yurttaşların kendileri için neyin en iyi olduğunu bilmemeleri anlamında, bilgi ve kavrayışın toplumda eşit bir şekilde dağıtılmadığı inancına dayanmaktadır.

Ancak sözü edilen Burkeçü temsil anlayışı, üzerine ciddî eleştiriler de çekmiştir. Örneğin bu anlayışın belirgin biçimde anti-demokratik sonuçları varmış gibi görünmektedir. Her şeyden önce, halkın cahil, düşük eğitimli ya da aldatılmış olması nedeniyle siyasetçilerin kendi başlarına düşünmeleri gerekliyse, o zaman halkın kendi temsilcilerini seçmesine izin vermek de, kuşkusuz, bir hatadır. İkincisi, temsil ile eğitim arasındaki bağlantı tartışmalıdır. Eğitim, çetrefilli siyasî ve iktisadî sorunların anlaşılmasına yardımcı olma konusunda kesinlikle değerli olsa da, siyasetçilere başkalarının çıkarları hakkında doğru ahlakî yargıda bulunmasına yardımcı olduğu hususu kesin değildir. Örneğin Burke'ün ve Mill'in, eğitimin **diğerkâmlığı** beslediğine ve insanlara daha geniş bir toplumsal sorumluluk duygusu kazandırdığına ilişkin inançlarını desteklemek için çok az kanıt bulunmaktadır. Son olarak, Thomas Paine gibi radikal demokratlar tarafından geleneksel olarak dile getirilen şu korku vardır: Eğer siyasetçilerin kendi kararlarını uygulamalarına izin verilecek olursa, siyasetçiler bu serbestliği kolaylıkla kendi bencil çıkarlarının peşinden koşmak için kullanacaklardır. Bu yolla temsil kolaylıkla demok-

Diğerkâmlık: Aydınlanmış kişisel çıkar ya da ortak insanlığın kabulü temelinde, başkalarının refahı için duyulan bir endişedir.

Önemli Şahsiyetler

Thomas Paine (1737–1809)

Birleşik Krallık doğumlu yazar ve devrimcidir. Paine, Quaker* bir ailede yetiştirildi ve gençlik yıllarını sıradan bir zanaatkâr olarak geçirdi. 1774'te ABD'ye gitti ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nda koloniler için savaştı. 1789'da İngiltere'ye döndü, ancak vatana ihanetle suçlandıktan sonra Fransa'ya kaçtı ve orada cumhuriyeti destekledi. Fransa'da Terör** sırasında giyotinden kıl payı kurtuldu. Paine'in radikalizmi, siyasal özgürlüğe yönelik bir bağlılığı, halk egemenliğine duyulan derin bir inançla birleştirdi ve bu birleştirme hem liberal cumhuriyetçiliğe hem de sosyalist eşitlikçiliğe ilham verdi. ABD, Birleşik Krallık ve Fransa'daki devrimci siyasetin önemli bir şahsiyetiydi. En önemli eserleri arasında *Sağduyu* (*Common Sense*, [1776] 1987), *İnsan Hakları* (*The Rights of Man*, 1791/1792) ve *Akıl Çağı* (*The Age of Reason*, 1794) bulunmaktadır.

* Quakers, mevcut Hıristiyan mezheplerinden ve tarikatlarından memnun olmayanlar tarafından 17. Yüzyıl ortalarında İngiltere'nin kuzeybatısında kurulmuş bir mezheptir. *–ed.n.*

** Fransız Devrimi'nde devrimcilerin, devrim karşıtı olduğundan şüphelendikleri herkesi infaz etmesini anlatan dönemi ifade etmek için kullanılır. "Terörün Yükselişi" de denir. *–ed.n.*

rasinin bir alternatifine dönüşebilirdi. Paine, *Sağduyu* (*Common Sense*, [1776] 1987) başlıklı risalesinde, 'seçilmişlerin, kendileri için, hiçbir zaman, seçmenlerden ayrı bir çıkar oluşturmamaları gerektiği' konusunda ısrar ederek rakip, delege modeli temsil fikrine yakınlaştı.

Delege Modeli

Delege, kendi kararını veya tercihlerini uygulama konusunda çok az yeteneğe sahip olan ya da söz konusu yeteneğe hiç sahip olmayan ve başkalarının görüşleri için bir aracı olarak hareket eden kişidir. Delege temsilci örnekleri arasında satış temsilcileri ve büyükelçiler bulunmaktadır; bunların ikisi de, doğrusunu söylemek gerekirse, kendi başına karar almaya yetkilendirilmemiştir. Benzer şekilde, bir konferansa, nasıl oy vereceği ve neyi söyleyeceği konularında aldığı talimatlarla katılan bir sendika görevlisi, Burkeçü bir temsilci olarak değil bir delege olarak hareket etmektedir. Delegasyon anlamındaki temsil modelinin lehinde olanlar genellikle siyasetçilerin, temsil edilenlerin görüşüne mümkün olduğu ölçü-

Delege: Açık bir rehberliğe ve talimata dayalı olarak bir başkasının lehine hareket etmesi için seçilen bir kişidir; delegeler kendi başlarına düşünmezler.

de sıkı sıkıya bağlı kalmalarını sağlayan mekanizmaları desteklemektedir. Bu mekanizmalar arasında, Paine'in, temsilcilerle seçmenleri arasında, düzenli seçimler ve kısa görev süreleri biçimindeki 'kısa aralıklı değiş tokuşlar' olarak ifade ettiği şey bulunmaktadır. Buna ek olarak, radikal demokratlar, halkı siyasetçiler üzerinde daha fazla kontrol sahibi kılan araçlar olarak **halk girişimi** ve **geri çağırma** hakkının kullanılmasını savunmuşlardır. Delegasyon, doğrudan demokrasi eksikliğine son vermesine rağmen, bu modelin destekçileri, temsilî süreci tamamlamak için genellikle referandumların (bkz. s. 306) kullanımını önermektedirler.

Kavram

Vekâlet

Vekâlet, kendisine uyulmasını isteyen daha üst düzeydeki bir organın talimatı veya emridir. Bir politikaya ilişkin vekalet fikri, kazanan partinin manifestosundaki vaatlerinin seçmen tarafından onaylanmış olduğu anlamına gelir. Bu da o partiye bu vaatleri hükûmet programına dönüştürme yetkisi verir. Dolayısıyla vekâlet doktrini, iktidardaki partinin sadece aldığı vekâlet yetkisi çerçevesinde hareket edebileceğini ifade eder. Kimi zaman daha esnek bir *yönetici* vekâlet anlayışı ya da bir lider için *kişisel* vekâlet anlayışı geliştirilmiştir ancak bunun siyasetçiler bir kez iktidara geldi mi onları herhangi bir biçimde nasıl sınırladığını anlamak güçtür.

'Delegasyona dayalı temsil' olarak adlandırılan bu modelin erdemi, halkın katılımı için daha geniş fırsatlar sağlaması ve profesyonel siyasetçilerin kendi çıkarlarına hizmet etme eğilimlerini kontrol etme görevi görmesidir. Dolayısıyla bu model, temsilî yönetim içinde **halk egemenliği** idealinin gerçekleştirilmesine olabileceği kadar yaklaşmış olur. Bununla birlikte, bu modelin dezavantajları da açıktır. Her şeyden önce, temsilcilerin, kendi seçmenlerinin çıkarlarına bağlı kalmasını sağlamakla dar kafalılığı beslemekte ve çatışmayı desteklemektedir. Bu, tam da, yasama organının üyeleri, ulusun temsilcileri olmak yerine, seçmenlerinden talimat alan büyükelçiler gibi hareket edecek olurlarsa Burke'ün gerçekleşmesinden korktuğu durumdur. Burke'ün belirttiği gibi 'Parlamento tek bir ulusun, tek çıkara sahip olan müzakereci meclisidir ve bu tek çıkar da ulusun çıkarıdır.' Bu modelin ikinci kusuru, profesyonel siyasetçilere kendi kararlarını uygulamaları konusunda güvenilmediğinden, delegasyonun, liderliğin (bkz. s. 446) ve devlet adamlığının alanını sınırlamasıdır. Siyasetçiler, seçmenlerinin görüşlerini yansıtmaya ve hatta onların kaprislerini çekmeye zorlanmakta ve bu yüzden insanlara vizyon ve ilham vererek onları seferber edememektedirler.

Halk girişimi: Halkın yasamaya ilişkin öneriler sunabileceği bir referandum türüdür.

Geri çağırma: Seçmenlerin yetersiz kamu görevlilerini sorguladıkları ve sonuçta bunları görevden alma çağrısı yapabildikleri bir süreçtir.

Halk egemenliği: Halkın iradesinden daha yüksek bir otorite olmaması ilkesidir (klasik demokrasi kavramının temelidir).

Vekâlet Modeli

Hem vasî modeli hem de delege modeli, modern siyasî partilerin ortaya çıkmasından önce geliştirildi ve bu nedenle de temsilcileri esas itibarıyla bağımsız failler olarak gö-

Odak Konusu

Referandum: Lehinde mi, Aleyhinde mi?

Referandum, seçmenlerin, belirli bir kamu politikası meselesi hakkındaki görüşlerini ifade edebilecekleri oylamadır. Bir seçimden, seçimin esasen bir kamu görevini doldurmanın bir aracı olması ve politikanın içeriğini etkilemeye ilişkin doğrudan veya güvenilir bir yöntem sağlamaması yönlerinden ayrışmaktadır. Referandum bu nedenle doğrudan demokrasinin (bkz. s. 150) bir aracıdır. Genelde temsilî kurumların yerini almak için değil, onları tamamlamak için kullanılmıştır. Referandumlar ya tavsiye amaçlı ya da bağlayıcı olabilmektedir; ayrıca meseleleri tartışmaya açabilmekte (halk girişimi) ya da politika sorunları hakkında karar vermek için kullanılabilmektedir (öneriler ya da plebisitler).

Referandumların yararları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Seçilmiş yönetimlerin iktidarlarını, kamuoyuyla uyumlu kalmalarını güvenceye alarak denetlemektedirler.
- Siyasal katılmayı teşvik etmekte ve böylece daha eğitimli ve daha iyi bilgilendirilmiş bir seçmenin oluşturulmasına yardımcı olmaktadırlar.
- Kamunun, belirli meseleler hakkında görüşlerini ifade etmesinin bir yolunu sağlayarak meşruiyeti güçlendirmektedirler.
- Önemli anayasal sorunları çözmenin ya da büyük partilerin üzerinde uzlaşmış olmaları nedeniyle seçimlerde gündeme getirilmeyen meselelerde kamuoyunu ölçmenin bir yolunu sağlamaktadırlar.

Referandumların sakıncaları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Siyasal kararları en az eğitime ve deneyime sahip olanların, medya etkisine ve diğer etkilere açık olanların ellerine bırakmaktadırlar.
- En iyi durumda, kamuoyunun, yalnızca o anki görüntüsünü sağlamaktadırlar.
- Siyasetçilerin siyasal gündemi yönlendirmelerini ve zor kararları vermekten kendilerini kurtarmalarını olanaklı kılmaktadır.
- Siyasal sorunları evet/hayır cevabı olan sorulara indirgeyerek onları basitleştirme ve çarpıtma eğilimindedirler.

rürler. Ancak, bireysel adaylar artık nadiren kişisel nitelikleri ve yetenekleri temelinde seçilmektedir; bunlar, daha yaygın biçimde, bir partinin neferleri olarak görülmekte ve bu partinin kamusal imajı ya da politikalarına ilişkin programları nedeniyle desteklenmektedir. Bu nedenle yeni temsil teorileri ortaya çıkmıştır. Bunların en etkilisi 'vekâlet doktrini' olarak adlandırılan teoridir. Bu teori şu fikre dayanmaktadır: Bir parti, bir seçimi kazanmakla, onu, seçim kampanyası sırasında çerçevesi çizilen politikaları ya da programları yürütme konusunda yetkilendiren halkçı bir vekâlet kazanmaktadır. Temsil birimi, siyasetçiler yerine parti olduğundan, vekâlet modeli, parti birliği ve parti disiplinine açık bir meşruiyet sağlamaktadır. Gerçekten de, siyasetçiler, seçmenlerine, kendi başlarına karar alarak ya da onların görüşlerini aktaran bir kanal şeklinde hareket ederek değil ama partilerine ve partilerinin politikalarına sadık kalarak hizmet etmektedir.

Vekâlet doktrininin gücü, partinin dışarıdan nasıl göründüğünün ve politikalarının uygulamadaki şüphe götürmez önemini dikkate almasındadır. Ayrıca bu doktrin, siyasetçilerin sözlerine bağlı kalmalarını sağlayan bir yol olmasının yanı sıra, seçim sonuçlarına belli anlamlar yüklemenin bir aracını da sağlamaktadır. Bununla birlikte doktrin sert eleştiriler de çekmiştir. İlk olarak, seçmenlerin politikalar ve meseleler temelinde oy kullanarak partileri seçtiklerini ileri süren, oy verme davranışının çok tartışmalı bir modeli üzerine dayanır. Seçmenler, bu modelin ileri sürdüğü gibi her zaman rasyonel ve iyi bilgilenmiş varlıklar değildir. Seçmenler, liderlerin kişilikleri, partilerin imajları, alışkanlığa dayalı bağlılıklar ve toplumsal koşullanma gibi bir dizi 'irrasyonel' etmen tarafından etkilenebilmektedir.

İkincisi, seçmenler politikalardan etkilenmiş olsalar bile, muhtemeldir ki **seçim bildirgeleri**ndeki belirli vaatlerle cezbedileceklerdir, ama diğer vaatlerle daha az ilgilenecek ya da onlara karşı çıkacaklardır. Dolayısıyla bir partiye verilen oy, onun bütün seçim bildirgesinin ya da seçim vaatlerinin herhangi birinin onayı sayılamaz. Üçüncü olarak, bu doktrin bir deli gömleği dayatmaktadır. Doktrin, yönetim politikalarını partinin seçim sırasında aldığı pozisyonlarla ve yaptığı önerilerle sınırlamakta ve politikaların değişen koşullara göre ayarlanması için alan bırakmamaktadır. Örneğin uluslararası kriz veya iktisadî kriz durumunda vekâlet nasıl bir rehberlik önermektedir? Son olarak (bu bölümün bir sonraki kısmında tartışılacağı gibi), vekâlet doktrini, sadece çoğulcu seçim sistemlerinin geçerli olduğu durumda uygulanabilir ve bu sistemlerde bile, kazanan parti halkın oyunun yüzde 50'sini elde etmede başarısız olursa, uygulanması saçma görünebilir.

Benzerlik Modeli

Son temsil teorisi, temsilcilerin seçilme tarzına dayalı olmaktan çok, bunların temsil ettiklerini iddia ettikleri grubu simgeleyip simgelemedikleri ya da bu gruba benzeyip benzemedikleri hususuna dayanmaktadır. Bu anlayış piyasa ve kamuoyu araştırmacıları tarafından kullanılan 'temsilî kesit' fikrinde somutlaşmaktadır. Bu ölçüte göre, temsilî bir yönetim, toplumun genelinin, toplumdaki bütün gruplardan ve kesimlerden (toplumsal sınıf, toplumsal cinsiyet, yaş vb. yönlerden) ve toplumdaki grupların büyüklüğüyle orantılı olarak seçilen üyeleri içeren bir **mikrokozmos**unu oluşturacaktır. **Tasvirî temsil** ya da 'mikrokozmik temsil' fikri, geleneksel olarak, sosyalist, feminist

Seçim bildirgesi (manifesto): Bir partinin iktidara gelmesi halinde takip etmeyi önerdiği politikaları ya da programları özetleyen bir belgedir.

Mikrokozmos (küçük evren): Küçük bir dünya demektir. Daha büyük bir organın küçültülmüş bir versiyonudur ve bu küçültülmüş versiyon, daha büyük organın özelliklerini ve oranlarını tam olarak yansıtmaktadır.

Tasvirî (betimleyici) temsil: Siyasetçilerin toplumsal nitelikleri ile diğer niteliklerini dikkate alan bir temsil modelidir ve genellikle siyasetçilerin toplumun genelinin 'temsilî bir örneği' olmaları gerektiği fikrine dayanmaktadır.

Önemli Şahsiyetler

Joseph Schumpeter (1883–1950)

Moravya doğumlu ABD'li iktisatçı ve toplum bilimcidir. Schumpeter, erken yaşlardaki bir akademik kariyerin ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Avusturyası'nda kısa süreli maliye bakanlığı görevinin ardından, 1932'de Harvard Üniversitesi'nde ekonomi profesörü oldu. *İktisadî Gelişme Teorisi* (*Theory of Economic Development*, 1912) ve *Konjonktür Dalgalanmarı* (*Business Cycles*, 1939) adlı eserlerinde geliştirdiği iktisadî düşünceleri, kapitalist sistemin uzun dönem dinamiklerine ve özellikle 'risk sever' girişimcilerin rolüne odaklandı. Schumpeter, *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* (*Capitalism, Socialism and Democracy*, 1942) adlı eserinde Batı kapitalizminin, bizzat kendi başarısıyla bir sosyalizm biçimine dönüşmeye zorlandığına ilişkin meşhur iddiasını ilerletmek için iktisadî, sosyolojik ve siyasal teorilerden yararlandı.

ve diğer radikal düşünürler tarafından onaylanmıştır. Bunlar işçi sınıfı, kadınlar ve ırksal azınlıklar gibi grupların, temel kurumların üst düzeylerinde 'yetersiz temsili'nin, bunların çıkarlarının ötekileştirilmesini ya da bütünüyle göz ardı edilmesini sağladığını ileri sürmektedir.

Benzeşim modeli, sadece belli bir gruptan gelen ve o grubun tecrübelerini paylaşan insanların o grubun çıkarlarıyla bütünüyle özdeşleşebildiğini ileri sürer. Bu, 'kendini başkasının yerine koyma' ile başka insanların yaşadıkları deneyimleri doğrudan ve kişisel olarak deneyimlemek arasındaki farktır. Örneğin 'yeni bir adam' ya da 'feminist yanlısı' bir erkek kadınların çıkarlarına hoşgörüyle bakabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesini destekleyebilir ancak bu kişi kadınların sorunlarını asla kadınların kendileri kadar ciddî biçimde ele almayacaktır çünkü bu sorunlar onun sorunları değildir. Öte yandan, temsilcilerin temsil edilenlere benzemesi gerektiği fikri, hiç kuşkusuz birtakım güçlüklere neden olmaktadır.

Bu güçlüklerden biri, bu modelin, yalnızca bir kadının kadınları temsil edebileceğine, yalnızca bir Siyahinin diğer Siyahileri temsil edebileceğine, yalnızca işçi sınıfının bir üyesinin işçi sınıflarını temsil edebileceğine vs. inanarak, temsili, dışlayıcı ya da dar anlamda tasvir etmesidir. Eğer tüm temsilciler sadece geldikleri grupların çıkarlarını geliştirseydi, bunun sonucu, hiç kimsenin ortak iyiliği savunamadığı veya daha geniş bir kamu yararını geliştiremediği toplumsal bölünme ve çatışma olurdu. Ayrıca, toplumun mikrokozmosu olan bir yönetim, toplumun güçlü yanlarının yanı sıra zayıf yanlarını da yansıtacaktır. Örneğin eğer nüfusun çoğunluğu, duyarsız, az bilgili, yetersiz eğitimli ise yönetimin topluma benzemesinin yararı ne olur-

du? Son olarak, mikrokozmos ideali yalnızca seçim tercihine ve bireysel özgürlüğe güçlü kısıtlamalar getirerek gerçekleştirilebilir. Temsil adına siyasî partiler, kadın ve azınlık adaylarına ilişkin kotalar oluşturmaya zorlanabilir, seçmenler belli bir geçmişe sahip adaylar lehine göz ardı edilebilir ya da daha çarpıcı biçimde, seçmenleri sınıf, toplumsal cinsiyet, ırk gibi temellere dayalı olarak sınıflandırmak zorunda kalınabilir ve bunların sadece kendi gruplarından gelen adaylara oy vermelerine izin verilebilir.

SEÇİMLER

Temsilin doğasına ilişkin şiddetli ihtilaflar sürmesine rağmen evrensel kabul gören bir husus bulunmaktadır: Temsilî süreç, özünde seçimler ve oy kullanmayla ilişkilidir. Seçimler, kendi başına, siyasal temsilin yeterli bir koşulu olmayabilir ancak günümüz şartlarında, gerekli bir koşul oldukları konusunda çok az şüphe vardır. Gerçekten de, bazı düşünürler daha ileri gitmiş ve seçimleri demokrasinin kalbi olarak tasvir etmiştir. Bu görüş, Joseph Schumpeter (bkz. s. 308) tarafından *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* (*Capitalism, Socialism and Democracy*, 1942) adlı eserinde geliştirildi. Bu eser, demokrasiyi, halkın oyunu almak için rekabetçi bir mücadele yoluyla kamu görevine gelmenin bir aracı anlamında "kurumsal bir düzenleme" olarak tanımladı. Onun ortaya koyduğu gibi, 'demokrasi sadece, halkın, kendilerini yönetecek erkekleri [*kitapta aynen böyle*] kabul etme ya da reddetme şansına sahip olması anlamına gelmektedir.' Schumpeter demokrasiyi siyasal bir yöntemden başka bir şey olmayan bir süreç olarak yorumlamakla, aslında onu, seçimlerle, özellikle de rekabete dayalı seçimlerle özdeşleştirmiştir. Pek az modern demokratik teorisyen, demokrasiyi sadece rekabetçi seçimlere indirgemeye hazır olmasına rağmen, sözü edilen teorisyenlerin çoğu, demokratik yönetimi, seçimlerin gerçekleştirilmesine rehberlik eden kurallar ve mekanizmalar yönünden anlama bakımından Schumpeter'i takip eder. Bu durum dikkatleri, seçimlerin alabileceği çok farklı biçimler üzerine çeker.

İlk olarak, hangi görevler veya makamlar seçim ilkesine tâbidir? Her ne kadar seçimler, yaygın biçimde, politika yapımı sorumluluğuna sahip kamu görevlerini (özellikle yasama ve yürütme organları) doldurmak için yapılsa da, kimi zaman, bazı temel siyasî kurumlar bu konuda istisnadır. Bu istisna, örneğin Birleşik Krallık ve Kanada gibi ülkelerdeki ikinci yasama meclisleri için ve anayasal monarkların hâlâ devlet başkanları olarak hizmet ettiği yerler için geçerlidir. İkincisi, kimler oy kullanma hakkına sahiptir, oy verme hakkı nereye kadar genişlemektedir? Daha önce belirtildiği gibi, mülk sahipliği, eğitim, toplumsal cinsiyet ve ırksal köken gibi etmenlere dayanan oy verme hakkı üzerindeki kısıtlamalar çoğu ülkede terk edilmiştir. Bununla birlikte, ABD'deki çoğu eyaletin uygulamalarında resmî olmayan kısıtlamalar söz konusu olabilmektedir; bu eyaletlerde, seçmen kütüğüne kaydolmak tümüyle yurttaşların eline bırakılmaktadır ve bu da seçmenin kaydolmamasının ve oy

Oy Verme Zorunlu mu Olmalı?

2005 yılında, 33 ülke, belirli ya da tüm seçilmiş organlar için zorunlu bir oy kullanma sistemine sahip olmasına rağmen zorunlu oylama bunların çok azında bir cezalandırma tehdidiyle yaptırıma (genellikle küçük para cezaları ya da toplum hizmetleri biçiminde bir yaptırım) bağlanmıştı. Bununla birlikte, bazı ülkeler zorunlu oylamanın, demokrasiyi güçlendirdiğini ileri sürerken ve hatta onu bir yurttaşlık görevi olarak görürken, başka bazı ülkeler 'oy kullanmama'nın temel bir medenî hak olduğuna ve bu hakkın ihlalinin demokratik süreçle dalga geçmek anlamına geleceği hususuna işaret etmektedir.

EVET

Artan katılım. Zorunlu oylama getirmenin neredeyse kesin sonucu, seçime katılım oranlarının artması olacaktır. Avustralya'da seçmen katılımı, ulusal çapta zorunlu oy kullanmanın başlatıldığı 1924'ten itibaren sürekli olarak yüzde 94-96 civarında olmuştur ve bu oran 1924'ten önce yüzde 47 oranındaydı. Zorunlu oylama çok sayıda olgun demokrasinin başına bela olan 'katılım krizlerini,' modern, bireyselleştirilmiş ve tüketimci toplumlarda oy kullanmaya karşı olan uzun vadeli eğilimleri önleme sürecinde, bir çırpıda çözecektir.

Daha büyük meşruiyet. Zorunlu oylama temeline dayalı olarak oluşturulan hükûmetler muhtemelen sadece bir seçmen çoğunluğuna (fiilen oy kullanmış olanların çoğunluğu) değil, daha çok bir halk çoğunluğuna (oy kullanma hakkına sahip olanların çoğunluğu) dayanacaktır. Birleşik Krallık'ta zorunlu olmayan oylama sistemindeki azalan seçime katılma oranı, 2005 yılında İşçi Partisi'nin seçmenlerin sadece yüzde 22'sinin desteğiyle rahat bir parlamento çoğunluğu elde edebildiği anlamına geliyordu. Bu yüzden zorunlu oylama, demokratik meşruiyeti güçlendirecek ve hükûmetlerin, siyasal olarak daha az aktif olan toplumsal kesimleri ihmal etmemelerini sağlayacaktır.

Yurttaşlık görevi. Yurttaşlık karşılıklı hak ve sorumluluklara dayanmaktadır. Dolayısıyla oy kullanma hakkı, bu hakkın kullanımını içermektedir ve yasal zorunluluk, bu görevin yerine getirilmesini güvenceye almaktadır (buna vergi ödemek, jüri hizmeti vermek ve (muhtemel) zorunlu askerlik görevini yerine getirmek gibi muamele edilmektedir). Ayrıca, oy kullanma sorumluluğunun yaptırıma bağlanması, siyasal aktivizmi canlandırması ve daha bilgili yurttaşlar yaratması nedeniyle eğitimsel faydalara sahiptir.

Toplumsal dezavantajı gidermek. Gönüllü oylama, toplumdaki en savunmasız öğeleri, yani, araştırmaların tutarlı bir şekilde gösterdiği gibi oy kullanma olasılığı en az olan yoksul ve daha az eğitimli olanları, etkin bir şekilde dezavantajlı kılmaktadır. Bu nedenle, oy kullanmanın zorunlu olmaması, eğitimli, kendini ifade edebilen ve daha iyi durumda olan grupların çıkarlarının diğer grupların çıkarlarına üstün olması anlamına gelmektedir. Gerçek siyasî eşitlik, sadece herkesin oy *kullanabileceği* anlamına gelmez ama herkesin oy *kullanmasını* da gerektirmektedir. Siyasal eşitlik sadece o zaman toplumsal eşitliğin çıkarlarına hizmet edebilmektedir.

HAYIR

Özgürlüğün istismarı. Demokrasi adına bile olsa zorlama, kişisel özgürlüğün ihlaline yol açan bir zorlama olarak kalmaya devam etmektedir. Oy vermek istememe hakkı, bazı bakımlardan, kime oy verileceğini seçme hakkı kadar önemli olabilmektedir. Dolayısıyla oy vermeme, rasyonel ve düşünülmüş bir tepkinin ürünü dürüst bir eylem; ana akım siyasal partiler içindeki bir seçenek eksikliğine dikkat çeken ya da belki de siyasal sistemin kendisinin ilkeli bir reddini ifade etmeye yönelik bir girişim olabilmektedir.

Kozmetik demokrasi. Zorunlu oylama, sorunun nedenine değil belirtilerine işaret etmektedir. Oy kullanmayı zorunlu hale getirmek şüphesiz ki seçime katılım oranını artıracaktır, ancak yurttaş katılımında gittikçe artan bir düşüşe neden olan daha derindeki sorunlara değinmeyecektir. Dolayısıyla zorlama yoluyla yaratılan daha yüksek seçime katılım düzeyleri, siyasetçilere olan güvenin azalması ve seçmene karşı duyarsızlık ile hesap verebilirliğin zayıflaması gibi meselelerle gereği gibi ilgilenme ihtimalini daha da düşürerek, daha derin problemleri kolaylıkla maskeleyebilir.

Değersiz oylar. Oy kullanmayanlar genelde siyasete en az ilgi duyanlar ve siyaseti en az anlayanlardır. Bu nedenle, zorlamayla oy kullanamayanlara oy kullandırmak, gelişigüzel ve düşüncesizce kullanılan oyların sayısında artışa neden olacaktır. Bu durum, özellikle, cezalandırılacağı korkusuyla sandık başına giden seçmen oy kullanırken kızgın ve kırgın olduğunda ortaya çıkabilir. Bu, bu tür 'değersiz' oyların, nihayetinde seçimin sonucunu belirleyebildikleri durumda, özellikle endişe duyulacak bir olasılıktır.

Çarpıtılmış siyasal odak. Zorunlu oylamayla ilgili son bir sorun, siyasî partilerin benimsediği stratejileri çarpıtabilmesidir. Partiler, seçmen kitlesinin çıkarlarına odaklanmak yerine, daha kararsız 'marjinal' seçmenleri (yani oy kullanmayacak olanları) cezbetmeye yönelik politikalar oluşturmaya teşvik edilebilir ve bu da tutarlılıkta bir düşüşe ve kutuplaşmada bir artışa yol açacaktır.

kullanmamasının yaygınlaşmasıyla sonuçlanmaktadır. Öte yandan, örneğin Avustralya, Belçika ve İtalya'da oy kullanmak zorunludur.

Üçüncü olarak, oylar nasıl kullanılmaktadır? Açık oylama, SSCB'de 1989'a kadar kural olmasına ve küçük örgütlerde hâlâ yaygın olarak el kaldırarak oylama biçiminde uygulanmasına rağmen, modern siyasal seçimler genellikle gizli oylama temelinde yürütülmektedir (Bu oylama biçimi ilk kez 1856'da Güney Avustralya'da kullanıldığı için kimi zaman 'Avustralya usûlü oy kullanma' olarak da adlandırılmaktadır). Gizli oylama, yolsuzluk ve yıldırma tehlikelerini uzak tuttuğundan genellikle 'adil' bir seçimin garantisi olarak görülmektedir. Bununla birlikte seçimlerin âdil olması sadece insanların nasıl oy kullandığı konusuna indirgenemez. Seçimlerin âdil olması, ayrıca seçmenlerin güvenilir ve dengeli bilgiye erişimleri, seçmenlere sunulan seçeneklerin çeşitliliği, kampanyaların hangi koşullarda yürütüldüğü ve son olarak oyların ne kadar titizlikle sayıldığı hususlarından etkilenmektedir.

Dördüncüsü, seçimler rekabetçi midir yoksa değil midir? Bu konu genellikle ayrımların en can alıcısı olarak görülmektedir çünkü 1990'lara kadar, seçim yapan ülkelerin sadece yarısı seçmenlerine gerçek bir aday ve gerçek bir parti tercihi sundu. Tek adaylı seçimler, örneğin, ortodoks komünist devletlerde kuraldı. Bu durum, devlet makamlarının, komünist partinin hâkimiyetindeki bir adaylık süreciyle etkin bir şekilde doldurulduğu anlamına geliyordu. Seçim rekabeti oldukça karmaşık ve çoğu zaman ihtilaflı bir konudur. Bu konu sadece halkın seçime katılma haklarıyla ve siyasal partilerin, yasal olarak, aday gösterme ve kampanya yapma imkânına sahip olmalarıyla ilgili değildir, ama aynı zamanda, fon kaynakları ve medya araçlarına erişim gibi parti performansını etkileyen daha geniş etmenlerle de ilgilidir. Bu bakış açısından, gerçek rekabetin sağlanmasında, parti sisteminin doğası da, kimin aday olabileceği ve kimin oy kullanabileceğine ilişkin kurallar kadar yaşamsal önemde olabilmektedir. Son olarak, seçim nasıl gerçekleştirilir? Daha sonra tartışılacağı gibi, her biri kendine özgü siyasal ve anayasal sonuçları olan şaşırtıcı çeşitlilikte seçim sistemi bulunmaktadır.

Seçimlerin İşlevleri

Farklı türde seçimlerin ve çok çeşitli seçim sistemlerinin var olması nedeniyle, seçimlerin rolleri veya işlevleri hakkında genelleme yapmak her zaman güçtür. Bununla birlikte, 1980'lerde ve 1990'larda, kısmen komünizmin çöküşüyle tetiklenen demokratikleşmenin (bkz. s. 405) gelişimi, genellikle, genel oy hakkı, gizli oylama ve seçim rekabetiyle nitelendirilen liberal demokratik seçim sistemlerinin benimsenmesiyle ilişkilendirilmiştir. Ancak demokratik seçim sistemlerinin içerdiği anlamı tanımlamak daha da güçtür. Harrop ve Miller'ın (1987) açıkladığı gibi, rekabetçi seçimlerin işlevine ilişkin birbirine zıt iki görüş bulunmaktadır.

Geleneksel görüş, seçimlerin, siyasetçilerin kamuoyuna hesap vermeye çağrılabildikleri ve bir şekilde kamuoyunu yansıtan politikaları sunmaya zorlanabildikleri bir mekanizma olduğu şeklindedir. Bu görüş seçimlerin, siyasal istihdam, temsil, hükûmeti kurma, politikayı etkileme gibi alanlarda aşağıdan yukarıya doğru işlevlerini vurgulamaktadır. Öte yandan, Ginsberg (1982) gibi teorisyenler tarafından geliştirilen, seçimlere ilişkin radikal bir görüş, seçimleri, yönetimlerin ve siyasal seçkinlerin, insanlar üzerinde, onları daha uyuşuk, uysal ve nihayetinde yönetilebilir hale getirerek denetim altına almalarını sağlayan bir araç olarak tasvir etmektedir. Bu görüş seçimlerin, meşruiyet inşası, kamuoyunu şekillendirme ve seçkinleri güçlendirme gibi alanlarda yukarıdan aşağıya doğru işlevlerini vurgulamaktadır. Ancak gerçekte, seçimlerin tek bir niteliği yoktur; bunlar ne sadece kamusal hesap verebilirliğin mekanizmalarıdır ne de bir siyasal kontrolü sağlamanın bir aracıdır. Bütün siyasal iletişim kanalları gibi seçimler de, yönetime ve halka, seçkinlere ve kitlelere, birbirlerini etkileme fırsatı veren 'çift yönlü bir cadde'dir. Seçimlerin temel işlevleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- ***Siyasetçilerin istihdam edilmesi:*** Demokratik devletlerde, seçimler, partilerin aday gösterme süreçleri de dikkate alındığında, siyasal istihdamın temel kaynağıdır. Dolayısıyla siyasetçiler, seçmenlere karşı görevlerini yerine getirme, komisyonlarda hizmet sunma, yönetimin bakanlıklarını idare etme gibi işler için zorunlu olarak sahip olmaları gereken becerilerden ziyade, seçim kampanyası yapmayla ilişkili olan karizma (bkz. s. 137), hitabet yeteneği ve iyi dış görünüş gibi becerilere sahip olma eğilimindedir. Seçimler genellikle, kamu hizmeti ve yargı gibi uzmanlık bilgisi ve deneyimi gerektiren makamların doldurulmasında kullanılmamaktadır.
- ***Hükûmetlerin kurulması:*** Seçimler, yalnızca, siyasal yürütmenin doğrudan seçildiği ABD, Fransa ve Venezuela gibi devletlerde hükûmetlerin doğrudan kurulmasını sağlar. Daha yaygın olan parlamenter sistemlerde, seçim sistemi, hükûmetlerin kurulmasını tek bir partiye bariz bir parlamenter çoğunluk verme eğiliminde olduğunda en güçlü biçimde etkilemektedir. Nispî temsilin (bkz. s. 315) kullanımı, hükûmetlerin seçim sonrası pazarlıklar yoluyla kurulduğu ve bir seçim yapılmasına gerek kalmadan kurulabildiği ya da kurulamayacağı anlamına gelebilmektedir.
- ***Temsilin sağlanması:*** Seçimler adil ve rekabetçi olduklarında, taleplerin kamudan hükûmete aktarıldığı bir araç görevi görür. Ancak halk girişimi ve geri çağırma araçlarının kullanılamaması halinde, seçmen, vekâletin gereğinin yerine getirilmesini sağlamak için bir sonraki seçimde oy vermeyerek cezalandırma yeteneği dışında herhangi bir etkili araca sahip değildir. Ayrıca hiçbir yerde seçilmiş hükûmetler toplumun genelinin bir mikrokozmosunu oluşturmazlar.

- ***Politikaların etkilenmesi:*** Seçimler, hükûmetleri radikal ve halk tarafından rağbet görmeyen politikalar izlemekten alıkoymaktadır; ne var ki, yalnızca istisnaî durumlarda, seçim kampanyasına tek bir mesele hâkim olduğunda, seçimlerin politika üzerinde doğrudan etkili olduğu söylenebilmektedir. Ayrıca seçimlerde ortaya konan politika seçeneklerinin yelpazesinin alanı genellikle çok dar olduğundan, seçim sonuçlarının, politikalar açısından çok az önemli olduğu ileri sürülebilmektedir. Başkaları hükûmet politikasının, her halükarda, seçim sonuçlarından daha çok, ekonominin durumu gibi pratik zorunluluklar tarafından şekillendirildiğini öne sürmektedir.
- ***Seçmenlerin eğitilmesi:*** Seçim kampanyası süreci, seçmenlere partiler, adaylar, politikalar, mevcut hükûmetin kayıtları, siyasal sistem gibi konularda bir bilgi bolluğu sağlamaktadır. Ancak, verilen bilgiler ile bunların sağlanma şekli, ilgisizlik ve yabancılaşmanın aksine, kamusal ilgiyi ve tartışmayı teşvik ederse, kampanya süreci eğitime yol açmaktadır. Adaylar ve partiler, eğitmek yerine ikna etmeyi amaçladıklarından, eksik ve çarpık bilgi sağlama yönünde güçlü bir eğilime sahiplerdir.
- ***Meşruiyet inşası:*** Otoriter rejimlerin bile, rekabetçi olmasa da, seçimleri yapma zahmetine katlanmasının nedenlerinden biri, seçimlerin, bir yönetim sistemi için haklılaştırma sağlayarak meşruiyeti (bkz. s. 135) güçlendirmeye yardımcı olmalarıdır. Bu durumun meydana gelmesinin sebebi, kampanya sürecinin kapsamında yer alan ritüellerin, bir seçime, törensel bir konum ve önem yüklemesidir. Hepsinden önemlisi seçimler yurttaşları, sınırlı bir oylama biçiminde bile olsa siyasete katılmaya teşvik ederek aktif olarak rıza göstermeye teşvik etmektedir.
- ***Seçkinlerin güçlendirilmesi:*** Seçimler ayrıca seçkinlerin kitleleri yönlendirebildikleri ve kontrol altında tutabildikleri bir araç olabilmektedir. Bu olasılık Proudhon'u (bkz. s. 559) 'genel oy hakkının karşı-devrim olduğu' konusunda uyarı yapmaya sevk etmiştir. Siyasal hoşnutsuzluk ve muhalefet, onları anayasal bir çizgiye yönlendiren ve rejimin kendisi varlığını sürdürürken hükûmetlerin gelip gitmesine sebep olan seçimlerle etkisizleştirilebilir. Seçimler bu açıdan özellikle etkilidir çünkü aynı zamanda yurttaşlara, hükûmet üzerinde güç sahibi oldukları izlenimini vermektedir.

Seçim Sistemleri: Tartışmalar ve İhtilaflar

Seçim sistemi, seçimlerin nasıl gerçekleştirileceğini belirleyen bir kurallar dizisidir. Bu kurallar sadece dünya çapında farklılık göstermekle kalmaz, çok sayıda ülkede, şiddetli siyasal tartışmaların ve çekişmelerin konusudur. Bu kurallar çeşitli şekillerde farklılık gösterir:

- Seçmenlerden adaylar arasından ya da partiler arasından seçim yapmaları istenebilir.
- Seçmenler tek bir adayı seçebilir ya da desteklemek istedikleri adayları sıralayarak tercihli olarak oy kullanabilir.
- Seçmenler seçim birimlerine ya da seçim çevrelerine göre gruplandırılabilir ya da gruplandırılmayabilir.
- Seçim çevrelerinde, tek bir üye ya da belirli bir sayıda üye seçilebilir.
- Bir adayı seçmek için gereken destek düzeyi, **[basit] çoğunluk**tan, genel ya da 'salt' çoğunluğa ya da bir çeşit kotaya kadar değişmektedir.

Ancak, mevcut sistemler, genel amaçlara uygun biçimde, oyları nasıl sandalyelere dönüştürdüklerine bağlı olarak iki geniş kategoriye ayrılabilir. Bir tarafta daha büyük partilerin, genellikle seçimlerde kazandıkları oyların oranından daha yüksek bir sandalye oranını elde ettikleri çoğunlukçu sistemler bulunmaktadır. Bu sistem tek bir partinin parlamento çoğunluğunu kazanması ve tek başına iktidar olma şansını artırmaktadır. Örneğin, Birleşik Krallık'ta 1945 ve 2010 yılları arasında, hiçbir parti oy çoğunluğunu sağlayamamasına rağmen tek-parti hükûmeti hüküm sürdü. Diğer tarafta, bir parti tarafından kazanılan sandalyeler ile seçimlerde elde edilen oylar arasında eşit (veya en azından daha eşit) bir ilişkiyi garanti eden nispî temsil sistemleri bulunmaktadır. Saf bir nispî temsil (NT) sisteminde, oyların yüzde 45'ini elde eden bir parti, koltukların tam olarak yüzde 45'ini kazanacaktır. Bu nedenledir ki nispî temsil sistemleri tek-parti yönetimini daha az olanaklı kılmaktadır ve genellikle çok-partili sistemlerle ve koalisyon hükûmetiyle ilişkilidir. Bölüm içindeki "Odaklan..." kutusunda tanımlanan seçim sistemleri, en çoğunlukçu sistem tipinden en saf nispî temsil sistemine doğru sıralanmaktadır.

Seçim sistemi, bazı ülkelerde çok az tartışmayı veya ilgiyi kışkırtmasına rağmen başka bazı ülkelerde siyasal ve anayasal öneme sahip bir konudur. Örneğin Fransa, seçim sistemini o kadar çok değiştirmiştir ki Fransız seçim sistemi ile ilgili olarak yapılacak herhangi bir açıklama güncel olmayabilir. İki turlu oylama sistemi (bkz. s. 318), Fransa'nın bölgesel bir liste sistemine (bkz. s. 322) geçtiği 1985 parlamento seçimlerinde terk edildi, ancak 1993 seçiminde yeniden getirildi. Birleşik Krallık'ta genel seçimlerde, çoğunlukçu, tek turlu çoğunluk sistemi (bkz. s. 317) kullanılmaya devam etmesine rağmen, 1999'dan beri, İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda, Büyük Londra İdaresi ve Avrupa Parlamentosu'ndaki yetki devredilen organlara ilişkin seçimler için daha nispî olan temsil sistemleri getirilmiştir. Seçim reformu tartışması hakkında kafa karıştırıcı olan şey, gerçekleşen değişimlerin tutarlı bir örüntüyü yansıtmamasıdır. 1993'te, Yeni Zelanda, tek turlu çoğunluk

[Basit] Çoğunluk: Bir sayı dizisi içindeki en büyük sayıdır; salt çoğunluk (bütün sayıların toplamının yüzde 50'si ya da daha fazlası) olması gerekmez.

sisteminin yerine nispî temsili kabul ederken (bkz. s. 325), İtalya, tam aksi yönde hareket ederek, parti listesi sistemini daha az nispî olan ek üye sistemiyle değiştirdi (bkz. s. 320); 2005 yılında liste usûlü sisteme geri döndü.

Kavram

Nispî Temsil

Nispî temsil, partilerin toplam seçmen güçleri ile doğrudan orantılı ve sandalye sayısı oy oranlarına eşit olacak şekilde mecliste temsil edilmesi gerektiğine ilişkin ilkedir. Kavram genellikle tek bir seçim yöntemini değil, orantısal sonuçları ya da en azından yüksek ve güvenilir bir orantılılık düzeyini güvenceye alabilen çeşitli seçim mekanizmalarını ifade etmek için kullanılmaktadır. En iyi bilinen nispî temsil sistemleri, parti listesi sistemi, devredilebilir tek oy sistemi ve ek üye sistemdir.

Seçim sistemleri dikkat çekmektedir çünkü bu sistemler, kısmen parti performansı üzerinde ve özellikle de partilerin iktidarı kazanma (ya da, en azından paylaşma) beklentileri üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumda, seçim sistemine yönelik tutumların büyük ölçüde partilerin avantaj durumlarına göre biçimlendirildiğini inkâr etmek aptallık olacaktır. Fransa'da Başkan Mitterrand'ın 1980'lerde ve 1990'larda yaptığı sürpriz değişiklikler, aslında Ulusal Meclis'te Sosyalist temsili güçlendirme arzusuyla yönlendiriliyordu. Benzer şekilde, İngiliz İşçi Partisi'nin seçim reformu konusundaki ilgisi, 1980'lerden itibaren partinin tek turlu çoğunluk sistemi kurallarına göre kazanıp kazanamayacağına ilişkin beklentisine göre artmış ve azalmıştır. Partinin, yetki devredilen organlar için nispî temsil sistemine dönüşü ve 1997'de Avam Kamarası'na ilişkin bir seçim reformuyla ilgili bir referandum düzenleme taahhüdü, kısmen, 18 yılını muhalefette geçirmiş olmasının bir sonucuydu. İşçi Partisi'nin 1997 ve 2001'deki seçim zaferlerinin, partide, Westminster seçim sisteminin değiştirilmesine yönelik ilgideki düşüşle örtüşmesi dikkate değerdir. Bununla birlikte bu konuda daha az şüphe edilmesi gereken ve daha esaslı hususların da dikkate alınması gerekmektedir. Ancak asıl sorun 'en iyi seçim sistemi' diye bir şeyin söz konusu olmamasıdır.

Seçim reformu tartışması, özünde, yönetimin arzulanan doğası ile 'iyi' yönetimi destekleyen ilkeler hakkındaki bir tartışmadır. Örneğin temsilî yönetim etkin yönetimden daha mı önemlidir? Oydaşma ve uzlaşma lehine olan bir yanlılık, itimat ve ilke lehine bir yanlılığa tercih edilebilir mi? Bunlar nesnel cevaplar verilmesine imkan tanımayan normatif sorulardır. Ayrıca seçimler, oynadıkları karmaşık rol göz önüne alındığında, geniş bir yelpazede yer alan çeşitli sayıda, birbiriyle çelişen ölçüte göre değerlendirilebilir. Bu nedenle, seçim sistemleri, diğer sistemlerle karşılaştırıldığında dezavantajlarına oranla avantajlarının dengesini ve ne kadar güçlü olduğunu yansıtan nitelikli bir onayı hak etmektedir. Bu ölçütler iki genel kategorinin içinde yer alırlar: Temsilin niteliğiyle ilgili olanlar ve hükûmetin etkinliğiyle ilişkilendirilenler.

Çoğunlukçu sistemler, genellikle, temsilci işlevleri açısından değerlendirildiklerinde en zayıf sistem olarak düşünülmektedir. Her çoğunlukçu sistem, parti temsilinin seçimde elde edilen güçle orantılı olmaması yönün-

den az ya da çok halkın tercihlerini çarpıtmaktadır. Bu durum, en çarpıcı biçimde, çoğunlukçu sistemlerin, küçük partilere ve aldıkları destek coğrafî olarak eşit dağılmış partilere yönelik 'hakkaniyetsizlik'lerinde ve büyük partilere ve coğrafî olarak temerküz etmiş desteğe sahip partilere yönelik 'aşırı hakkaniyet'inde görünür haldedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta 2010'da Muhafazakâr Parti oyların yüzde 36'sıyla parlamento sandalyelerinin yüzde 47'sini elde etti; İşçi Partisi, oyların yüzde 29'uyla sandalyelerin yüzde 40'ını kazandı ve Liberal Demokratlar oyların yüzde 23'üyle parlamento sandalyelerinin yüzde 9'unu elde etti. Bu tür yanlılıkların temsilî yönden gerekçelendirilmesi olanaksızdır; özellikle de talihsiz 'üçüncü' partilerin halkın gözünde uç partiler değil genellikle merkez partiler oldukları düşünülürse.

Böylece iki-partili sistemler ve tek-partili hükûmetler seçim sistemine ilişkin çoğunlukçu yanlılıkla 'imal edilmektedir' ve halkın tercihlerinin dağılımını yansıtmamaktadır. Üstelik partilerin oyların yalnızca beşte ikisiyle iktidara gelebilmeleri olgusu (örneğin, 2005'te Birleşik Krallık'ta, İşçi Partisi oyların % 35,3'ü ile Avam Kamarası'nda çoğunluğu kazandı), siyasal sistemin meşruiyetini gerilim altına sokmaktadır ve radikal, ideolojik olarak güdümlü partilerin, çekiciliklerini genişletmek için neredeyse hiç uğraşmadan, uzun süreler boyunca iktidarda kalabilecekleri koşullar yaratmaktadır. Bu yüzden de Birleşik Krallık'taki muhafazakârlar, 1980'lerde ve 1990'larda, genel seçimlerde hiçbir zaman yüzde 43'ten fazla destek elde edememelerine rağmen piyasa odaklı bir reform programı uygulayabildi. Oysa seçmenlerin çoğunluğu iktidardaki partiye karşı olduğunda, bu partinin, herhangi bir konuda, halkın vekâletine sahip olduğunu iddia etmek güçtür.

Bu bilgiler ışığında bakıldığında nispî temsil sistemlerinin açık biçimde daha temsilî nitelikte oldukları görülmektedir. Bununla birlikte seçim adaletini sadece **nispîliğe (orantılılık)** bağlamak naif olabilir. Örneğin, nispî temsil sistemlerine ilişkin eleştirilerin çoğu, koalisyon (bkz. s. 358) hükûmetlerini çok daha muhtemel hale getirdikleri olgusundan kaynaklanmaktadır. Koalisyonların, tek-partili hükûmetlerden farklı olarak, seçmenlerin en az yüzde 50'sinin desteğine sahip olduğu ileri sürülmesine rağmen, koalisyonların politikaları genellikle seçim sonrası pazarlıklarla tartışılarak belirlenmekte ve dolayısıyla seçmen gruplarının herhangi biri tarafından onaylanmamaktadır. Buna ek olarak bir diğer tehlike şudur: Bir koalisyon hükûmeti içindeki partiler, seçimde elde ettikleri güçle uyumlu bir etki uygulayamayabilirler. Bunun klasik örneği, merkezdeki küçük partilerin (Almanya'daki Hür Demokratlar gibi) desteklerini başka bir partiye verme tehdidinde bulunarak daha büyük partilere (örneğin, Almanya'daki Hıristiyan Demokrat Birliği veya Almanya Sosyal Demokrat Partisi) emir verebilmeleridir. Bu durumda, 'ayaklar baş olur.'

Nispîlik (orantılılık): Sandalyelerin partiler arasında tahsisinin, halk oyu dağılımını yansıtma derecesidir.

Seçim Sistemleri: Tek Turlu Çoğunluk Sistemi ('Kazanan Hepsini Alır')

Odak Konusu

Kullanıldığı yerler: Örneğin Birleşik Krallık (Avam Kamarası), ABD, Kanada, Hindistan

Tür: Çoğunlukçu

Özellikleri:

- Ülke tek turlu seçim çevrelerine bölünmektedir ve bu bölgeler genellikle eşit büyüklükte olmaktadır.
- Seçmenler tek bir adayı seçmektedir. Genellikle oy pusulasında seçilen adayın adı çarpı işaretiyle işaretlenmektedir.
- Kazanan adayın sadece oyların çoğunu alması gerekir ('kazanan hepsini alır' kuralı).

Yararları:

- Sistem, temsilcilerle seçmenler arasında, seçmenlerin sorumluluklarını yerine getirmesini güvenceye alan açık bir bağlantı kurmaktadır.
- Seçmene potansiyel hükûmet partilerine ilişkin açık bir seçenek sunmaktadır.
- Genellikle seçmenlerden gelen çoğunluk desteğine de dayansa, seçmenlerden açık bir vekâlet almış hükûmetlerin kurulmasına olanak tanımaktadır.
- Küçük radikal partilerin sandalye ve itibar kazanmasını daha da güçleştirerek aşırılığı uzak tutmaktadır.
- Güçlü ve etkin hükûmet oluşmasına yol açmaktadır çünkü genellikle tek bir parti, meclis çoğunluğuna sahiptir.
- İstikrarlı hükûmet üretmektedir çünkü tek-parti hükûmetlerinin, ihtilaf ve iç sürtüşmelerin bir sonucu olarak çökmeleri nadirdir.

Sakıncaları:

- Sistem, çok sayıda oyu (muhtemelen çoğunu) 'israf eder'; kaybeden adaylar için kullanılan oylarla kazanan adaylar için çoğulluk çizgisinin üstünde kullanılan oylar israf olmaktadır.
- Küçük partileri ve coğrafî açıdan eşit dağılmış desteği olan partilerin ('üçüncü kişi etkisi') 'yeterince temsil edilmemesine' sebep olarak seçmen tercihlerini çarpıtmaktadır.
- İkici eğilimleri nedeniyle (iki büyük parti) sadece sınırlı miktarda tercih hakkı sunmaktadır.
- Hükûmetlerin meşruiyetini baltalamaktadır çünkü hükûmetler çoğu zaman sadece azınlık desteğinden yararlanıp bir çoğulluk yönetimi sistemi üretirler.
- İstikrarsızlık yaratmaktadır çünkü hükûmetteki bir değişim, politikaların ve yönetimin radikal bir şekilde değişmesine yol açabilmektedir.
- Üyelerinin çoğunluğu iktidar partisinin destekçisi olduğu için yasama genellikle yürütmeye tâbidir. Bu da sorumlu olmayan bir yönetime yol açar.
- Geniş bir toplumsal alanı temsil eden adaylardansa geniş bir seçmen kitlesine cazip gelen adayları öne çıkarır.

Odak Konusu

Seçim Sistemleri: İki Turlu Sistem

Kullanıldığı yerler: Geleneksel olarak Fransa, ancak Avusturya, Şili ve Rusya gibi ülkelerde başkanlık seçimlerinde kullanılmaktadır.

Tür: Çoğunlukçu.

Özellikler:

- Tek turlu çoğunluk sisteminde olduğu gibi tek turlu seçim bölgeleri ve tek seçenekli oy kullanma bulunmaktadır,
- Bir adayın, ilk turda kazanabilmek için kullanılan oyların salt çoğunluğuna ihtiyacı bulunmaktadır. Eğer hiçbir aday ilk tur çoğunluğunu elde edemezse, en çok oy alan iki aday arasında ikinci tur oylaması yapılmaktadır.

Yararları:

- Sistem seçmenlerin tercihlerini genişletmektedir: Seçmenler ilk turda gönüllerinden geçen adaya ve ikinci turda, akıllarını kullanarak, en az kötü adaya oy verebilmektedir.
- Adaylar sadece çoğunluğun desteğini alarak kazanabildiklerinden, cazibelerini mümkün olduğu kadar genişletmeye teşvik edilmektedir.
- Tek turlu çoğunluk sistemlerinde olduğu gibi güçlü ve istikrarlı bir hükûmetin kurulması mümkündür.

Sakıncaları:

- Sistem tek turlu çoğunluk sisteminden biraz daha nispî olduğundan, tercihleri çarpıtmaktadır ve 'üçüncü' kişiler yönünden hakkaniyetsizdir.
- İkinci tura kalan adaylar, kısa vadeli popülerlik arayışlarında ya da mağlup olmuş adaylarla yaptıkları pazarlıkların bir sonucu olarak ilkelerini terk etmeye teşvik edilmektedir.
- İkinci tur oylamaya katılmak, seçmenlerin sabrını zorlayıp siyasete ilgilerini kaybetmelerine sebep olabilir.

Çoğunlukçu sistemlerin savunusu, daha yaygın biçimde, hükûmetin işlevlerine ve özellikle de bu tür sistemlerin istikrarlı ve etkin bir yönetim sağlama yeteneklerine dayanmaktadır. Başka bir deyişle, bir nispî temsil eksikliği, güçlü hükûmet için ödenen bedel olabilir. Bu sistemlerde, tek-parti iktidarı lehine olan yanlılık, seçmenlerin genellikle iki parti arasında seçim yapabildikleri anlamına gelmektedir; bu partilerden her biri, kendi manifestosundaki taahhütlerini bir hükûmet programına dönüştürerek seçim vaatlerini yerine getirme yeteneğine sahiptir. Bu tür hükûmetler, mecliste birbirine bağlı bir çoğunluk tarafından desteklendiklerinden genellikle bir seçim döneminin tümü boyunca görevde kalabilirler. Bunun tersine, koalisyon hükûmetleri, durmaksızın karşıt görüşleri uzlaştırmayla meşgul olduklarından ve hükûmet içindeki çatlaklar ile bölünmelerin bir sonucu olarak her zaman yıkılmaya meyilli olduklarından zayıf ve istikrarsızdırlar. Bu konudaki klasik örnek, 2012 yılına kadar 63 hükûmet kurulmuş olan 1945 sonrası İtalya'dır.

Seçim Sistemleri: Alternatif Oy (AO) Sistemi; Tamamlayıcı Oy (TO)

Odak Konusu

Kullanıldığı yerler: Avustralya (Temsilciler Meclisi [AO]), Birleşik Krallık (Londra belediye başkanı [TO]).

Tür: Çoğunlukçu.

Özellikler:

- Tek turlu seçim çevreleri bulunmaktadır.
- Tercihli oylama vardır. AO'da, seçmenler adayları tercih sırasına göre sıralamaktadır: 1. sıraya ilk tercihlerini, 2. sıraya ikinci tercihlerini vb. koyarlar. TO'da sadece tek 'tamamlayıcı' oy bulunmaktadır.
- Kazanan adayların kullanılan bütün oyların yüzde 50'sini almaları gerekmektedir.
- Oylar ilk tercihlere göre sayılmaktadır. Eğer hiçbir aday yüzde 50'ye ulaşamazsa en aşağıda kalan aday elenmekte ve elenen adayın oyları ikinci tercihe göre (ya da bir sonraki tercihe göre) yeniden dağıtılmaktadır. Bu süreç, tek aday, çoğunluğu sağlayıncaya kadar devam etmektedir. TO'da en üstteki iki aday dışındaki bütün adaylar listeden çıkarılmaktadır.

Yararları:

- Tek turlu çoğunluk sisteminde olduğundan daha az oy israf edilmektedir.
- İki turlu oylama sisteminin aksine sonuçlar adaylar arasında yapılan pazarlıklardan etkilenememektedir.
- Kazanan adayların en az yüzde 50'yi sağlamış olmaları gerekmesine rağmen, tek-partili çoğunluk hükûmeti dışlanmamıştır.

Sakıncaları:

- Sistem tek turlu çoğunluk sisteminden daha fazla nispî değildir ve bu yüzden de hâlâ büyük partilerden yanadır.
- Sonuç, küçük ve muhtemelen aşırılık yanlısı partileri destekleyenlerin tercihlerine göre belirlenebilmektedir.
- Kazanan adaylar seçmenlerin ilk tercihi olmayabilir ve sadece kötünün iyisi olmaları sayesinde seçilebilirler.

Diğer taraftan nispî temsilin destekçileri, politikaları geçirebilen güçlü bir hükûmete sahip olmanın kesinlikle niteliksiz bir erdem olmadığını çünkü bu hükûmetin, denetimi ve parlamenter hesap verebilirliği sınırlama eğiliminde olduğunu ileri sürmektedirler. Bunlar 'güçlü' hükûmetin, bunun yerine, halk desteği ve yurttaşların hükûmete itaat etme ve saygı gösterme isteklilikleri yönünden anlaşılması gerektiğini öne sürmektedir. Geniş tabanlı koalisyonlar, bu niteliklere, tek-partili hükûmetlere nazaran daha fazla sahiptir. Aynı şekilde 'istikrarlı' hükûmet, sadece tek bir seçim dönemi boyunca varlığını sürdürebilen bir hükûmetten çok, politikaların, hükûmetler değişse bile tutarlı bir biçimde gelişmesi anlamına gelebilir. Bunun da, iktidar el değiştirdiğinde personelde ve önceliklerde daha kapsamlı de-

Odak Konusu

Seçim Sistemleri: Karma Üyeli Nispî Temsil Sistemi; Ek Üye Sistemi

Kullanıldığı yerler: Almanya, İtalya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık (İskoç Parlamentosu ve Galler Meclisi)

Tür: Nispî

Özellikler:

- Sandalyelerin belirli bir oranı (örneğin Almanya'da yüzde 50, ancak İtalya, İskoçya ve Galler'de daha fazlası) tek turlu seçim çevresi kullanılarak tek turlu çoğunluk sistemiyle doldurulmaktadır.
- Kalan sandalyeler parti listesi sistemi (bkz. s. 322) kullanılarak doldurulmaktadır.
- Seçmenler biri seçim çevresindeki aday için ve diğeri parti için olmak üzere iki oy kullanmaktadır.

Yararları:

- Bu sistemin melez doğası seçim çevresi temsiline yönelik ihtiyaçla seçim adaletine olan ihtiyacı karşılaştırmaktadır. Parti listesi süreci meclisin tümünün nispî olarak temsilini sağlamaktadır.
- Sistem sonuç bakımından geniş ölçüde nispî olmasına rağmen, tek-parti hükûmeti olasılığını canlı tutmaktadır.
- Seçmenlere, bir partiden bir seçim çevresi temsilcisi seçme ve aynı zamanda başka bir partinin hükûmeti kurmasına destek verme olanağı tanımaktadır.
- Seçmenleri temsil etmenin ve bakanlık görevi sürdürmenin çok farklı yetenekler ve deneyim gerektiren çok farklı işler olduğu gerçeğini hesaba katmaktadır.

Sakıncaları:

- Tek turlu seçim çevrelerinin muhafaza edilmesi, yüksek düzeyde nispîliğin gerçekleşmesini engellemektedir.
- Sistem iki temsilci sınıfı yaratmaktadır. Temsilci sınıflarından biri güvensizlikle ve seçim çevresi ile ilgili görevleri üstlenir. Diğeri daha yüksek bir statüye sahiptir ve bakanlık görevi alma olasılığı vardır.
- Seçim bölgesi temsili, seçim çevrelerinin hacminden (genellikle tek turlu çoğunluk sistemindeki seçim çevrelerinin iki katı büyüklüğündedir) dolayı zarar görmektedir.
- Partiler bu sistemde daha merkeziyetçi ve güçlü hale gelmektedirler. Çünkü sadece kimlerin listede olacağınave kimlerin seçim çevresinde mücadele edeceğine değil ama aynı zamanda adayların listenin neresine yerleştirileceğine de partiler karar vermektedir.

ğişikliklerin kaçınılmaz olduğu tek-partili hükûmetlerden çok, hükûmetler değişse bile bir veya daha fazla partinin iktidar sahibi olmaya devam edebildiği koalisyon hükûmetleri tarafından başarılması daha muhtemeldir.

Bununla birlikte, seçim reformu tartışması, seçim sistemlerinin öneminin abartılması riskini taşımaktadır. Uygulamada, seçimler siyasal süreci

Seçim Sistemleri: Devredilebilir Tek Oy Sistemi

Odak Konusu

Kullanıldığı yerler: İrlanda Cumhuriyeti ve Birleşik Krallık (Kuzey İrlanda Meclisi)

Tür: Nispî

Özellikler:

- Çok üyeli seçim çevreleri bulunmaktadır ve bunların her biri genellikle üç ila sekiz arasında üye seçmektedir.
- Partiler doldurulacak ne kadar sandalye sayısı varsa o kadar aday koyabilmektedir.
- Seçmenler, alternatif oylama sisteminde olduğu gibi tercihli olarak oy kullanmaktadırlar.
- Adaylar eğer bir kotayı aşabilirlerse seçilmektedir. Bu kota, Ayarlama (Droop) formülüne göre hesaplanan ve öngörülen sayıda adayı seçmek ihtiyaç duyulan asgarî oy sayısıdır:

$$\text{Kota} = \frac{\text{kullanılan toplam oy sayısı}}{(\text{doldurulacak toplam sandalye sayısı}+1)} + 1$$

  Örneğin eğer dört aday seçen bir seçim çevresinde 100.000 oy kullanılmışsa kota şudur:

$$\text{Kota} = \frac{100.000}{(4+1)} + 1 = 20.001$$

- Oylar ilk tercihlere göre sayılır. Tüm koltuklar dolmamışsa, en alttaki aday elenir. Elenen adayın oyları ikinci tercihlere göre dağıtılır ve sandalyeler doldurulunca kadar süreç devam eder.

Yararları:

- Sistem yüksek nispîliğe sahip sonuçları gerçekleştirme yeteneğine sahiptir.
- Aynı partinin adayları arasındaki rekabet, adayların sicillerine ve partinin çizgisiyle örtüşen meselelerde onların nerede durduklarına göre değerlendirilecekleri anlamına gelir.
- Seçilebilecek birkaç kişinin bulunması seçmenlerin şikayetlerini iletebilecekleri kişileri seçebilecekleri anlamını taşır.

Sakıncaları:

- Ulaşılan nispîliğin derecesi, büyük ölçüde parti sistemine göre değişmektedir.
- Güçlü ve istikrarlı tek-parti hükûmeti muhtemel değildir.
- Parti içi rekabet bölünmeye ve üyelerin seçim sorumluluklarından kaçmalarına neden olabilmektedir.

şekillendiren çeşitli faktörlerden sadece biridir ve en önemlileri arasında olmayabilir. Aslında, belirli seçim sistemlerinin etkisi, büyük ölçüde siyasetin gerçekleştirilmesinin zemini olan siyasal kültür, parti sisteminin doğası ve içinde bulunulan iktisadî ve toplumsal bağlam gibi diğer koşullar tarafından belirlenmektedir. Örneğin koalisyon hükûmetinin doğası hakkındaki genel-

Odak Konusu

Seçim Sistemleri: Parti Listesi Sistemi

Kullanıldığı yerler: İsrail ve Belçika, Lüksemburg ve İsviçre dahil olmak üzere tüm Avrupa, ve Avrupa Parlamentosu.

Tür: Nispî

Özellikler:

- Ya bütün ülke tek bir seçim çevresi sayılmaktadır ya da bölgesel parti listeleri söz konusu olduğunda, çok sayıda geniş, çok üyeli seçim çevresi bulunmaktadır.
- Partiler, seçmenlerin önüne koymak için, azalan tercih sırasına göre aday listelerini derlemektedir.
- Seçmenler adaylara değil partilere oy vermektedir.
- Sandalyeler partilere seçimlerde elde ettikleri oylarla doğrudan orantılı olarak tahsis edilmektedir. Partiler bu sandalyeleri parti listesinden doldurmaktadır.
- Küçük ve muhtemel aşırılık yanlısı partileri temsilden dışlamak için bir 'baraj' uygulanabilmektedir (Almanya'da yüzde 5).

Yararları:

- Bu sistem nispî temsilin potansiyel olarak saf tek sistemidir ve dolayısıyla tüm partiler için adildir.
- Sistem, seçmenleri seçim çevrelerinden daha çok, ulusla veya bölgeleriyle özdeşleştirmeye teşvik ederek birliği desteklemektedir.
- Sistem, kadınlar ve azınlık adaylarının, parti listesinde yer almaları koşuluyla, seçilmesini kolaylaştırmaktadır.
- Çok sayıda küçük partinin temsili, müzakere, pazarlık ve uzlaşmaya önem verilmesini güvenceye almaktadır.

Sakıncaları:

- Çok sayıda küçük partinin varlığı, zayıf ve istikrarsız hükûmete yol açabilir.
- Temsilciler ile seçim bölgeleri arasındaki bağlantı tümüyle kopmaktadır.
- Parti listesinde iyi bir sıraya yerleştirilmiş, sevilmeyen adaylar görevden alınamamaktadır.
- Parti listelerini liderlerin hazırlaması ve genç parti üyelerinin listelerde üst sıraya çıkabilmek ümidiyle sadakat gösterme güdüsüne sahip olmaları nedeniyle partiler ciddî ölçüde merkezîleşmektedir.

lemeler her zaman oldukça şüphelidir. İtalya'daki koalisyonlar genelde zayıf ve kısa ömürlü olmalarına rağmen, Almanya'dakiler genellikle istikrarlı ve etkin hükûmet üretmişlerdir. Benzer şekilde, çoğunlukçu sistemlerde, bir hükûmet gider bir başkası gelirken politikalarda kayda değer kaymalar olmasına rağmen, aynı zamanda, politikalar üzerinde geniş mutabakatların oluşumuna sık rastlanır. 1950'ler ve 1960'larda, Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi arasında iktidarda bir değişim olmasına rağmen, Birleşik Krallık hükûmet politikası, politikaların doğrultusuna ilişkin muhteşem bir tutarlılık sergile-

di; Keynesçi sosyal demokrasiye her iki parti de destek verdi. Dahası, seçim sistemlerinin yol açabileceği zararlar da belirgin olmaktan uzaktır. İtalya'nın, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki meşhur siyasal istikrarsızlığının suçu şimdilerde kullanılmayan parti listesi seçim sisteminin üzerine atılmış olmasına rağmen, en azından ülkenin kuzeyi, 1990'larda, İtalya'yı AB'nin en müreffeh üçüncü devleti yapan istikrarlı bir iktisadî büyüme yaşadı.

Seçimler Ne Anlama Gelir?

Seçimlerin önemli olduğundan kuşku duyulamaz. Seçimler halka, en azından, siyasal süreci etkilemesi ve kimin yönetim iktidarını elinde tutacağını doğrudan ya da dolaylı olarak belirlemeye yardımcı olması için en belirgin resmî fırsatı sunmaktadır. Bu bakış açısından, seçimler sonuçlarla, başka bir deyişle, kimin kazanacağı ve kimin kaybedeceğiyle ilgilidir. Bu görüş, medya araçlarının içeriğiyle de desteklenmektedir. Söz konusu medya araçlarının içeriği, kamuoyu anketlerinin yardımıyla seçimleri gittikçe at yarışlarına dönüştürmektedir. Bununla birlikte siyasetçiler seçimlerin daha geniş ve daha derin bir anlama sahip olduğunu iddia etmekten çekinmezler. Seçimler, bu anlamda, kamu çıkarının görünür bir tezahüründen başka bir şey değildir; kısacası 'halk konuşmuştur.' Ayrıca siyasal yorumcular da, seçimlerin 'halkın hâletiruhiyesinde bir değişikliği' yansıttığını duyurarak kendi görüşlerini açıklamaktadırlar. Ancak sorun, tüm bu iddia ve yorumların oldukça keyfî bir niteliğe sahip olmasıdır; seçime 'anlam' yüklemeye yönelik her girişim tehlikelerle doludur. Halk konuşmuş olabilir ama ne söylemiş olduğunu anlamak sıkıntılı ve zordur.

Bu sorunların çoğu 'kamu yararı' kavramının güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Eğer 'kamusal' yarar diye bir şey varsa, bu yarar bütün yurttaşların ortak ya da kolektif yararlarını ifade etmektedir. Bu, tam da Rousseau'nun (bkz. s. 157) 'genel irade' fikrinde işaret ettiği şeydir; Rousseau genel iradeyi, yurttaşların her birinin bencilce davranmaması koşuluyla, bütün yurttaşların iradesini kastedecek şekilde anladı. Bu görüşteki karmaşıklık açıktır. Basit biçimde söylenecek olursa bireyler uygulamada genel ya da kolektif bir iradeye uygun biçimde özverili davranmazlar; bölünmez bir kamu yararı diye bir şey yoktur. Bu nedenle 'kamu' ya da 'seçmen' hakkındaki tüm genellemelere ciddî bir şüpheyle yaklaşılmalıdır. Burada sözü edilen türden bir seçmen yoktur; sadece her biri belli çıkarlara, yakınlığa ve bağlılıklara sahip seçmenlerden oluşan bir topluluk bulunmaktadır. Seçim sonuçları, olsa olsa, bir seçmen çoğunluğunun ya da belki de çoğulluğunun tercihlerini yansıtmaktadır. Ancak bu durumda bile bu oyların ne 'anlama geldikleri'ne karar verme konusunda aşılması güç sorunlar bulunmaktadır.

Seçim sonuçlarını yorumlamadaki güçlük, seçmenlerin neden o yönde oy kullandıklarını bilmeye ilişkin belki de imkânsız bir işte yatmaktadır.

Uygulamada Siyaset

Yeni Zelanda'da Seçim Reformu: Siyaset Yenilendi mi?

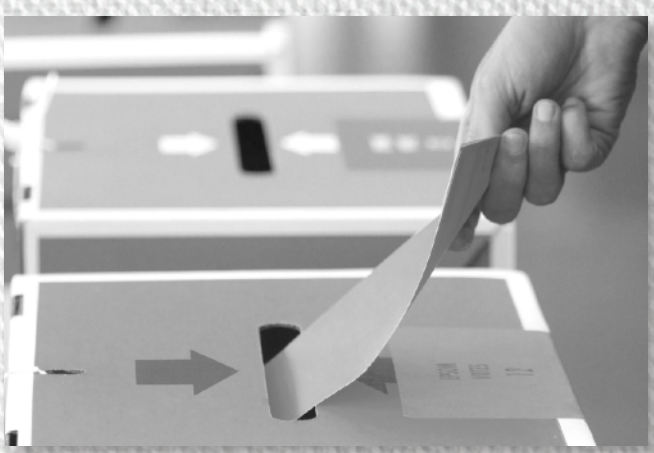
Olaylar: Yeni Zelanda'da 1992'de yapılan bağlayıcı olmayan bir referandumda, seçmenlerin yüzde 85'i uygulamadaki tek turlu çoğunluk seçim sisteminin ('kazanan hepsini alır' olarak bilinmektedir) değiştirilmesi için oy kullandı ve seçmenlerin yüzde 71'i daha önceki karma üyeli nispî temsil sistemine geri dönmek için oy kullandı. Bir sonraki yıl düzenlenen ikinci bir bağlayıcı referandumda, karma üyeli nispî temsil sistemi, tek turlu çoğunluk seçim sistemine karşı doğrudan mücadelesinde yüzde 54 destek aldı. Karma üyeli nispî temsil sisteminin uygulandığı ilk seçim 1996'da yapıldı ve daha sonra yapılan seçimlerin her birinde kullanılmıştır. Seçim reformu konusu, Yeni Zelanda'da 1978 ve 1981'de 'yanlış' partinin (Ulusal Parti, İşçi Partisi daha çok oy almasına rağmen parlamenter çoğunluğu kazandı) kazandığı ardışık iki seçimin sonrasında gittikçe artan bir önem kazanmıştı. Bu önemi artıran diğer etmenler arasında, Ulusal Parti'in 1949–84 yılları boyunca, altı yıl hariç, iktidarda kalması nedeniyle İşçi Partisi'nin taraftarları arasında seçim sistemiyle ilgili gittikçe artan hoşnutsuzluk ve nispî temsilin yerli Maori halkının temsilini artıracağına ilişkin inanç vardı.

Önemi: Seçim reformu Yeni Zelanda'da bir başarı olmuş mudur? Her zaman olduğu gibi seçim reformuyla ilgili tartışma 'başarı'nın nasıl tanımlandığı konusuna dönmektedir. Seçim reformu taraftarları, karma üyeli nispî temsil sisteminin Yeni Zelanda'da seçmene karşı daha duyarlı ve daha hesap verebilir olunmasını sağladığını ileri sürmüşlerdir. Bunun en açık kanıtı, sistemin, hem Temsilciler Meclisi'nde, hem de hükûmette partilerin temsilini önemli ölçüde genişletmesi olmuştur. İşçi Partisi-Ulusal Parti iki-partili sistemi çökerek çok-partili bir sisteme yol açmıştır. Karma üyeli nispî temsil sistemi altında Meclis'te temsil edilen ortalama parti sayısı, 1946–93 döneminde 2,4'ten 7'e yükselmiştir. En önemlisi de, reformdan itibaren, ne Ulusal Parti'nin ne de İşçi Partisi'nin, bir parlamenter çoğunluğa dayanarak tek başına yönetme şansına sahip olamamış olmasıdır. Reformdan sonraki koalisyon hükûmetleri, Yeni Zelanda siyasetinin odağını Ulusal Parti ile İşçi Partisi arasındaki sıradan rekabetten, daha karmaşık bir uzlaşma oluşturma sürecine kaydırdı çünkü her iki büyük parti daha küçük partilerle ittifak kurmanın yollarını aramaktaydı. Örneğin 2011 seçimlerinden sonra Ulusal Parti, ACT Partisi, Birleşik Gelecek Partisi ve Maori Partisi'yle anlaşarak bir koalisyon hükûmeti kurdu. Dahası, Yeni Zelanda hükûmetleri, 1996'dan beridir, iki yıl hariç olmak üzere, azınlık hükûmetleri olmuştur. Bu durum, Yeşil Parti gibi hükûmet dışı partilerin politikalar üzerinde belli bir ölçüde etkili olmasını olanaklı kılmaktadır.

Ancak, Yeni Zelanda'da, karma üyeli nispî

Bir sonraki bölümde açıklandığı gibi, kuşaklar boyunca siyaset bilimciler, seçmen davranışı sorunuyla boğuşmuşlar, ancak evrensel kabul gören bir oy kullanma davranışı teorisi geliştirememişlerdir. Yüzeysel olarak çok basit bir hareketmiş gibi görünen oy kullanma davranışı, bilinçli ve bilinçsiz, rasyonel ve irrasyonel, bencilce ve özverili bir etmenler bileşkesi tarafından şekillendirilmektedir. Bu nedenle bütün teoriler kısmîdir ve bunlara bir dizi başka değerlendirmeyle yeterlilik kazandırılmalıdır. Bu durum Anthony Downs (1957) tarafından geliştirilen 'iktisadî demokrasi teorisi' çerçevesinde anlaşılabilir. İktisadî demokrasi teorisi, oy kullanma davranışının seçmenler yönünden bir kişisel çıkar ifade ettiğini ileri sürmektedir. Bu teoriye göre, seçmenler, partileri, tüketicilerin, mal ve hizmet satın almak

temsil sistemine karşı, özellikle tek turu çoğunluk sistemine geri dönme konusundaki kararlılığını sürdüren Ulusal Parti tarafından eleştirilerin seslendirilmesine devam edilmektedir. Eleştirmenler, iki oy sisteminin seçmende kafa karışıklığına neden olduğunu ve 'kirlenme etkisi'ne yol açtığını ve bu kirlilik nedeniyle, seçim bölgesi adayları hakkındaki görüşlerin, parti listesi oylarının dağılımını etkilediğini iddia etmektedirler. Ayrıca, karma üyeli nispî temsil sisteminin uygulanmasının, seçmenlerin seçime katılımı üzerinde olumlu bir etkisi olduğu hususu da açık olmaktan uzaktır; 1999'da, karma üyeli nispî temsil sistemi kapsamında yapılan ikinci seçim, Yeni Zelanda'nın 20. Yüzyıl seçimleri içindeki en düşük katılım oranlarını kayda geçirmiştir. Bununla birlikte, karma üyeli nispî temsil hakkında iki daha büyük endişenin seslendirilmesine devam edilmektedir. Birincisi, karma üyeli nispî temsil sistemi, güçlü hükûmetin düşmanı olarak tasvir edilmiştir; çünkü koalisyon hükûmetleri bölünmüş olduklarından, genellikle kararlı liderlik sağlayamaz. İkincisi her iki büyük partiyle pazarlık edebilmeleri dolayısıyla politikalar üzerindeki etkileri seçimde sağladıkları gücü aşan ve 'odak partiler' olarak adlandırılan küçük partilerin gücü hakkında kuşkular ifade edilmiştir. Bu gibi kaygılar Ulusal Parti'yi, 2011 genel seçimleriyle örtüşen ve seçmenlere, karma üyeli nispî temsil sistemi ile tek turlu çoğunluk sistemine geri dönüş arasında doğrudan bir tercih yapmalarını öneren yeni bir seçim reformu referandumu yapılması yönünde çağrıda bulunmaya teşvik etti. Ancak, karma üyeli nispî temsil sisteminin muhafaza edilmesi lehine sonuçlanan yüzde 58'lik oran (1993'teki oylama sonuçlarına göre yüzde 4'lük bir artış), yeni sistemle ilgili geniş memnuniyet bulunduğunu ve yakın gelecekte terk edilmesinin muhtemel olmadığını gösterdi.

için kullandıkları yönteme çok fazla benzeyen bir yöntemle seçmektedir. Bu temelde, bir seçimi kazanan parti, mâkûl biçimde, politikalarının en büyük seçmen grubunun çıkarlarına en yakın olduğunu iddia edebilmektedir.

Öte yandan seçmenlerin, politikaları 'satın alan' kişiler olmadıkları ve genelde siyasal konular hakkında yetersiz düzeyde bilgilendirildikleri ve alışkanlık, toplumsal koşullandırma, partilerin imajı ve liderlerinin kişilikleri gibi bir dizi 'irrasyonel' etmenden etkilendikleri ileri sürülebilmektedir. Ayrıca partilerin oyları çekme yetenekleri, satın alınması için ortaya koydukları 'mallarla' daha az ilişkili ve reklam, siyasal kampanya, propaganda gibi yollarla 'satılan' malların satış yöntemiyle daha fazla ilişkilidir. Bu söylenenlerin doğru olması ölçüsünde seçim sonuçları, seçmen kitlesinin

Kavram

Kamu Yararı

Kamu yararı, bir cemaatin genel veya kolektif çıkarlarından oluşmaktadır; yani bir bütün olarak toplum için iyi olan şey demektir. Kamu yararına ilişkin iki çatışan anlayış saptanabilmektedir. Güçlü versiyonlar, kolektif bir organ olarak kamunun çıkarlarıyla her bireyin bencil veya kişisel çıkarları arasında açık bir ayrım yapmaktadır. Rousseau'nun ve çok sayıda sosyalistin görüşüne göre, kamunun çıkarları, bireyin çıkarlarından daha yüksek veya ahlakî açıdan daha üstündür. Zayıf versiyonlar sadece özel çıkarları kabul etmektedir ve bu nedenle kamu yararını özel çıkarların toplamından daha fazla bir şey olarak görmez.

çıkarlarını, rekabet eden partilerin erişebildikleri kaynakları ve finans gelirlerini yansıttığı kadar yansıtmayabilir.

Bazılarının daha zorlu olduğunu ileri sürdükleri bir başka sorun, hiçbir seçim mekanizmasının, seçmenlerin çok çeşitli tercihlerinin güvenli biçimde ifade edilmesine olanak tanıyan bir yetenekte olmamasıdır. Bu, ABD iktisatçısı Kenneth Arrow'un 'imkansızlık teoremi'nde tanımladığı bir sorundur. Arrow, *Toplumsal Tercih ve Bireysel Değerler* (*Social Choice and Individual Values*, 1951) adlı eserinde, seçmenlere yalnızca bir oy kullanmak yerine, adaylara ya da politika seçeneklerine ilişkin bir dizi tercih ifade etmelerine izni verildiğinde meydana gelen 'geçişkenlik' sorununa dikkat çekti. Tek bir oy kullanmanın kusuru, sadece kaba bir ya hep ya hiç aracı olması değildir ama aynı zamanda hiçbir tekil adayın ya da seçeneğin çoğunluğun desteğini elde edemeyebileceğidir. Örneğin, aday *A* oyların yüzde 40'ını, aday *B* yüzde 34'ünü ve aday *C* yüzde 26'sını elde edebilmektedir. Bundan başka ikinci tercihler dikkate alındığında durum daha karmaşık hale gelebilecektir.

Aday *A*'yı destekleyenlerin tümünün ikinci tercihinin aday *C*'ye gittiğini, aday *B*'yi destekleyenlerin ikinci tercihinin aday *A*'ya ve aday *C*'yi destekleyenlerin ikinci tercihinin aday *B*'ye gitmiş olduğunu varsayalım. Bu sonuç her adayın bir seçmen çoğunluğu tarafından tercih edildiği iddiasında bulunabildiği bir durum yaratır. Aday *A* için birinci ve ikinci tercihlerin toplamı %74'tür (yüzde 40 artı *B*'nin yüzde 34'ü). Aday *B*, yüzde 60'lık desteğe (yüzde 34 artı *C*'nin yüzde 26'sı) sahip olduğunu iddia edebilir ve aday *C*, yüzde 66'lık desteğe (yüzde 26 artı *A*'nın yüzde 40'ı) sahip olduğunu iddia edebilir. Bu 'döngüsel çoğunluk' sorunu, bireysel tercihler ile kolektif seçimler arasında güvenilir bir bağlantı kurmanın mümkün olmayabileceği olgusuna dikkat çekmektedir. Diğer bir deyişle, seçim sonuçları kendi başına hiçbir anlama gelmez ve bu sonuçlarda bir anlam bulduğunu iddia eden siyasetçiler ve siyasal yorumcular bir dereceye kadar keyfî davranmaktadır. Bununla birlikte bu keyfîliğin siyasetçilere sağladığı rahatlık sınırsız değildir çünkü bir sonraki seçimlerde hesap vermeye çağrılacaklarını bilmektedirler. Bu bilgiler ışığında seçimlerin belki de en anlamlı işlevi, halk adına konuştuğunu iddia eden siyasetçilerin nihayetinde halk tarafından yargılanmalarını sağlayarak keyfî yönetime sınırlar koymasıdır.

OY VERME DAVRANIŞI

Oy verme davranışına yönelik akademik ilginin artışı, davranışçı siyaset biliminin yükselişiyle örtüştü. Oy verme davranışı, en yaygın ve en ölçülebilir siyasal davranış olarak hızlıca yeni örnekleme anketi tekniklerinin ve istatistiksel analizlerin odağı haline geldi. Michigan Üniversitesi tarafından yapılan zahmetli araştırmanın ürünü olan *Amerikan Seçmeni* (*The American Voter*, Campbell ve diğerleri, 1960) adlı çalışma, alandaki öncü çalışma haline geldi ve Birleşik Krallık'ta Butler ve Stokes tarafından yazılan *Britanya'da Siyasal Değişim* (*Political Change in Britain*, 1969) adlı eser gibi çok sayıda benzer çalışmanın yapılmasını teşvik etti. Davranışsal devrimin en tepe noktasında, oy verme davranışının, belki de kitlesel siyasal psikolojinin yasalarının geliştirilmesini olanaklı kılarak siyasal sistemin tüm gizemlerini açığa çıkaracak anahtara sahip olduğu düşünülüyordu. Her ne kadar bu yüce umutlar gerçekleştirilememiş olsa da, seçimbilim [psefoloji] (oy verme davranışının bilimsel incelemesi) hâlâ siyasal analizde temel bir konumda bulunmaktadır. Bunun nedeni oy verme davranışının, bireyler, toplum ve siyaset arasındaki etkileşim hakkında en zengin bilgi kaynaklarından birini sağlamasıdır. Oy verme davranışının gizemlerini araştırmakla, bizler böylece siyasal sistemin doğasıyla ilgili önemli dersler öğrenebilir ve toplumsal ve siyasal değişim sürecini anlayabiliriz.

Oy verme davranışı, açık biçimde, kısa vadeli ve uzun vadeli etkilerle şekillenmektedir. Kısa vadeli etkiler, belirli bir seçime özgüdür ve genelde oy kullanma kalıplarıyla ilgili sonuçlar çıkarılmasını olanaklı kılmamaktadır. Oy verme davranışına ilişkin temel kısa vadeli etki ekonominin durumudur ve genellikle hükûmetin popülaritesi ile işsizlik, enflasyon ve harcanabilir gelir gibi iktisadî değişkenler arasında bir ilişki olduğu olgusunu ifade etmektedir. Burada kişinin kendi maddî koşullarıyla ilgili iyimserlik ('iyi hissetme' faktörü) özellikle önemli gibi görünmektedir. Gerçekten de, hükûmetlerin yeniden seçim kazanma şanslarını artırma umuduyla seçim öncesi çeşitli atılımlar yapmaya çalıştıkları sıklıkla iddia edilmektedir. Siyasal çevrelerin ve iş çevrelerinin bir araya getirilebilme şansı, hükûmetin 'seçime gitme'nin zamanına karar vermesini olanaklı kılan esnek seçim dönemleriyle açık biçimde güçlendirilmektedir.

Oy verme davranışı üzerinde bir başka kısa vadeli etki, parti liderlerinin kişiliği ve halkın gözünde nasıl gözüktüğüdür. Bu özellikle önemlidir çünkü medya teşhiri, liderleri partilerinin marka imajı olarak resmetmektedir. Bunun anlamı, bir partinin, seçim yükü olarak algılanan bir lideri değiştirerek halk desteğini canlandırmasının olanaklı olmasıdır. Oy verme davranışı üzerindeki bir başka kısa vadeli etmen partilerin seçim kampanyalarının tarzı ve etkinliğidir. Kampanya süresi, esnek süreli seçimlerdeki üç haftadan, ABD başkanının seçimlerinde olduğu gibi sabit süreli seçimlerde iki

Kavram

Partizanlığı Bırakma

Partizanlığı bırakma, insanların kendilerini bir partiyle özdeşleştirip aynı çizgiye getirdikleri düzeydeki bir düşüştür. Bu durum, partilerin 'normal' desteğinin düştüğünü ve giderek artan sayıda seçmenin 'bağımsız' veya 'kararsız' seçmen haline geldiğini ima etmektedir. Parti sadakatleri zayıflarken, seçmen davranışı, daha fazla belirsizliğe ve belki de yeni partilerin yükselmesine ya da eskilerin düşüşüne yol açarak, daha istikrarsız hale gelmektedir. Partizanlığı bırakmanın nedenleri eğitimin yaygınlaşması, artan toplumsal hareketlilik ve siyasî bilgi kaynağı olarak televizyona giderek daha fazla güvenmektir.

yıla kadar değişebilmektedir. Bu yönden, kamuoyu anketlerinin genelde önemli oldukları düşünülmektedir. Bunlar bir adayın ya da partinin kampanyasına ivme kazandırarak ya da seçmenler arasında hayal kırıklığı ya da ilgisizlik yaratarak önemli olabilmektedir.

Oy verme davranışı üzerinde son bir kısa vadeli etki, kitle iletişim araçlarıdır (bkz. s. 274). Eğer yayınların yanlı ya da partizan kapsamı, basın organlarının sahipliği gibi yapısal ve dolayısıyla sürekli etmenleri yansıtmaktaysa kitle iletişim araçları, aynı zamanda uzun vadeli etkiye de sahip olabilmektedir. Bununla birlikte, medyanın içeriğinin oluşturulma tarzı seçimden seçime değişebilmektedir. Örneğin, Tony Blair'in önderliğindeki İngiliz İşçi Partisi, özellikle Murdoch basınına yaranmak için uyumlu girişimlerde bulundu ve bu girişimler, partinin 1997 ve 2010 yılları arasında iktidardaki en uzun dönemini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, tüm bu değerlendirmeler, oy verme davranışı üzerindeki psikolojik, sosyolojik, iktisadî ve ideolojik etkiler bağlamında işlemektedir. Bu etkiler en iyi şekilde rakip oy verme modelleri bağlamında incelenebilir. Bu modellerin en önemlileri şunlardır:

- Parti kimliği/partiyle özdeşleşme modeli
- Sosyolojik model
- Rasyonel tercih modeli
- Hâkim ideoloji modeli.

Oy Verme Davranışına İlişkin Modeller

Parti Kimliği Modeli/Partiyle Özdeşleşme Modeli

Oy verme davranışına ilişkin en eski teori, yani parti kimliği modeli, insanların partilere karşı hissettikleri psikolojik bağlılık duygusuna dayanmaktadır. Seçmenler, partiyi 'kendi' partileri biçiminde gören uzun vadeli destekçiler olarak görülmektedir. Bu nedenle, oy verme davranışı, politikalar, kişilikler, kampanya ve medya gibi etmenlerden etkilenen bir hesaplama ürünü değil, partizanlığın bir tezahürüdür. Bu model, aileyi siyasal sadakatlerin pekiştirildiği temel araç olarak görerek erken dönem siyasal top-

lumsallaştırmaya (bkz. s. 273) vurgu yapar. Ardından, bu sadakatler çoğu durumda, grup üyeliği ve daha sonraki toplumsal deneyimlerle güçlendirilmektedir.

Kavram

Sınıfa Dahil Olmayı Bırakma

Sınıfa dahil olmayı bırakma, toplumsal sınıf ve parti desteği arasındaki ilişkinin zayıflamasıdır. Bununla birlikte toplumsal sınıf, seçim tercihini etkileyen en önemli etmen olarak kalmaya devam edebilir. Sınıfa dahil olmayı bırakmanın etkileri, genellikle parti sisteminin yeniden düzenlenmesine neden olarak, geleneksel sınıf temelli partileri (özellikle de solun işçi sınıfı partileri) baltalamak olmuştur. Sınıfa dahil olmayı bırakmayla ilgili açıklamalar genellikle, sınıf kimliğinin dayanışmacı niteliğini zayıflatan post-sanayileşmecilik gibi toplumsal yapıdaki değişimlere odaklanmaktadır.

Bu modelde, politikalara ve liderlere yönelik tutumlar ile mensup olunan gruplara ait ve kişisel menfaatlere yönelik algılar, parti kimliği temelinde geliştirilme eğilimindedir. Dolayısıyla olaylar önceden var olan sadakat ve bağlılıklara uyacak şekilde yorumlanmaktadır. Bu partizan uyuşma özellikle oy verme davranışına ilişkin alışkanlık kalıpları yönünden, genellikle bir yaşam boyu sürdürülen bir istikrar ve süreklilik yaratma eğilimindedir. Bu bakış açısından bir partinin 'normal' oylarını partizanlık seviyelerini esas alarak hesaplamanın mümkün olması gerekmektedir. Bu 'normal' seviyeden sapmalar, büyük ihtimalle kısa vadeli faktörlerin etkisini yansıtmaktadır. Bu modelin zayıf yönlerinden biri, birçok ülkede, partizanlığın bırakıldığına (bkz. s. 328) yönelik gittikçe artan göstergelerdir. Bu durum partiyle özdeşleşmede genel bir düşüşü ve alışkanlığa dayalı oy verme biçimlerinde azalışı göstermektedir. Partizanlığı bırakma, ABD'de, kayıtlı Demokrat ve Cumhuriyetçi Parti üye sayısındaki düşüşe ve Bağımsızlar'ın sayısında bir artışa (1952'deki yüzde 6'dan 2009'da yüzde 36'ya çıkmıştır) yansımıştır. Bu durum Birleşik Krallık'ta Muhafazakâr Parti ile İşçi Partisi'ne bağlılığın gücündeki bir düşüşle ispatlanmıştır; her iki partide de 'çok güçlü' parti kimliği düzeyi 1966'daki yüzde 43'ten, 2005'teki yüzde 9'a düşmüştür.

Sosyolojik Model

Sosyolojik model, seçmenlerin ait oldukları grubun iktisadî ve toplumsal konumunu yansıtan bir oy verme davranışı kalıbını benimseme eğiliminde olduğunu ileri sürerek oy verme davranışını grup üyeliğiyle ilişkilendirmektedir. Bu model, bir partiye, aile etkisine dayalı psikolojik bir bağlılık geliştirmek yerine, toplumdaki çeşitli bölünmeleri ve gerilimleri de yansıtan toplumsal bir gruplaşmanın önemine vurgu yapmaktadır. Bu bölünmelerin en önemlileri sınıf, toplumsal cinsiyet, etnik köken, din ve bölgedir. Toplumsallaşmanın etkisi bu modelle alakasız olmasa da, toplumsal temelli açıklamalar, grup çıkarlarının parti sadakatlerini şekillendirmeye yardımcı olabildiği ölçüde rasyonalite sağlar. Pek çok analist için sosyolojik modelin

en iyi anlaşılma biçimi, oylama davranışına ilişkin bir 'çıkar artı toplumsallaşma' yaklaşımıdır (Denver, 2012). Bu durum belki de en açık olarak toplumsal sınıfla (bkz. s. 236) ilgilidir.

Parti sistemlerinin, sınıf sistemlerini yansıttıklarının kabulüne sık rastlanır; orta sınıflar sağ partilerin seçmen tabanını oluşturmakta ve çalışan sınıflar sol partilerin seçmen tabanını oluşturmaktadır. Birleşik Krallık'taki İşçi Partisi ve Muhafazakâr Parti'ye dayalı iki-partili sistem, geleneksel olarak, tam da bu bağlamda anlaşıldı. Peter Pulzer (1967), ünlü sözlerinde şunları ilan ediyordu: "Sınıf, İngiliz parti siyasetinin temelidir; geriye kalan her şey süs ve ayrıntıdır." Bununla birlikte, sosyolojik model, toplumsal gruplara odaklanmakla, bireyi ve kişisel çıkarların rolünü göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Ayrıca, modern toplumlarda, sosyolojik etmenlerle parti desteği arasındaki bağın zayıfladığına ilişkin gittikçe artan miktarda empirik kanıt bulunmaktadır. Bu bağlamda özellikle, sınıfa dahil olmayı bırakma olgusuna ilgi gösterilmiştir. Çoğu Batı toplumunda sınıfa dahil olmayı bırakmaya ilişkin kanıt bulunabilmektedir. Örneğin, Birleşik Krallık'ta, mutlak sınıf oyları (kendi 'doğal' sınıflarının partisini destekleyen seçmenlerin oranı) 1966'daki yüzde 66'dan, 1983'te yüzde 47'ye düştü. İşçi Partisi, 1997'de ilk kez, fiziksel işlerde çalışmayanlardan, fiziksel işlerde çalışanlara göre daha fazla oy aldı.

Rasyonel Tercih Modeli

Oylama davranışına ilişkin rasyonel tercih modelleri dikkati bireye çekmekte, toplumsallaşma ile toplumsal grupların davranışından uzaklaşmaktadır. Bu görüşte oy verme davranışı, şu yönden rasyonel bir eylem olarak görülmektedir: Bireysel seçmenlerin, tercih ettikleri partiye, kendi kişisel çıkarları temelinde karar verdiğine inanılmaktadır. Oy verme davranışı alışkanlığa dayalı, daha geniş bağlılıkların ve sadakatlerin bir tezahürü olmak yerine, doğası gereği araçsal bir davranış, amaca giden bir araç olarak görülmektedir. Rasyonel tercih modelleri şu yönden farklılaşmaktadır: V. O. Key'in (1966) örneğini izleyen bazıları oy verme davranışını iktidardaki partiye ve bu partinin yurttaşların tercihini nasıl etkilediğine ilişkin geçmişe dönük bir yorum olarak görmektedir. Himmelveit ve diğerleri (1985) gibileriyse, seçmenleri mevcut politika seçenekleri arasında bir tercih yaparken tüketiciler gibi davranan aktif yurttaşlar olarak tasvir etmektedir.

Bu ikinci görüş '**siyasî mesele temelli oy verme davranışı**'nın önemine vurgu yapmakta ve partilerin politikalarını gözden geçirerek ve yeniden şekillendirerek kendi seçim performanslarını esaslı biçimde etkileyebileceklerini ileri sürmektedir. Bu durumun genellikle partizanlığı ve sınıfa dahil olmayı bırakmanın sonuçlarından

Siyasî mesele temelli oy verme davranışı: Parti politikaları ve genellikle kişisel çıkarın hesaplanması tarafından biçimlendirilen oy verme davranışıdır.

biri olduğu kabul edilmektedir. Bu durum ayrıca post-modernizmin (bkz. S. 18) teşvik ettiği çoğulculuk ve bireycilik tarafından da desteklenmiştir. Oy vermeye ilişkin rasyonel tercih teorilerinin zayıflığı, bireysel seçmeni kendi toplumsal ve kültürel bağlamından soyutlamasıdır. Başka bir anlatımla meseleleri değerlendirme ve kişisel çıkarı hesaplama yeteneği (araçsal oy verme davranışının özü), belli bir ölçüde, daha geniş parti bağlılıkları ve grup sadakatleri tarafından yapılandırılmaktadır.

Hâkim İdeoloji Modeli

Oy verme davranışına ilişkin radikal teoriler bireysel tercihlerin ideolojik manipülasyon ve kontrol süreci tarafından şekillendirilme derecesini vurgular. Bu tür kuramlar bazı açılardan sosyolojik modele benzemektedir çünkü oy verme davranışı, kişinin toplumsal bir hiyerarşi içindeki konumunun bir yansıması olarak görülmektedir. Ancak bu teorilerin sosyolojik modelden farklılaştıkları yer şudur: Grupların ve bireylerin kendi konumlarını yorumlama biçimi, bu konumun kendilerine eğitim, hükûmet ve hepsinden önemlisi kitle iletişim araçları tarafından sunulma biçimine bağlıdır. (Medyanın siyasal tartışma ve parti rekabeti üzerindeki etkisi, 8. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmiştir.)

Medyanın sadece daha önceden var olan tercihleri pekiştirdiğine ilişkin önceki görüşün aksine, bu görüş, medyanın, hem tartışma gündemini belirleyerek hem de tercihleri ve duyulan yakınlıkları yapılandırarak siyasî iletişimin akışını çarpıtabilme yeteneğine sahip olduğunu ileri sürmektedir. Bunun sonucu şudur: Eğer seçmenlerin tutumları, hâkim ideolojinin ilkelerine uyuyorsa, partilerin gücü bu ideolojinin dışında kalan politikalar üretmeye uğraşmayacaktır. Böylece, seçim süreci, toplumdaki mevcut güç ve kaynak dağılımına meydan okumanın aksine bu dağılımı sürdürme eğilimindedir. Hâkim ideoloji modelinin zayıf tarafı, toplumsal koşullandırma sürecinin etkisini abartmak suretiyle, bireysel hesap yapmayı ve kişisel özerkliği tümüyle resmin dışında tutmasıdır.

Özet

- Temsil, bir bireyin ya da grubun, daha geniş bir insan kitlesini simgelediği ya da onun adına hareket ettiği bir ilişkidir. Bu ilişki eğitimli bir seçkinler grubu tarafından bilgeliğin kullanılması yoluyla; bir delegeye yol gösterilmesiyle ya da ona verilen talimatlar yoluyla; halkın vekâletini kazanmak yoluyla ya da temsil ettikleri gruptan çıkan temsilciler aracılığıyla gerçekleştirilebilmektedir.
- Modern siyasette temsil, her zaman seçimlerle bağlantılıdır. Seçimler siyasal temsil için yeterli bir koşul olmayabilir, ancak kesinlikle gerekli bir koşuldur. Ancak, seçimlerin temsilin amaçlarına hizmet edebilmesi için, bunların rekabetçi, özgür ve adil olması ve genel oy hakkı temelinde gerçekleştirilmesi zorunludur.
- Seçimler çeşitli işlevlere sahiptir. Bunlar bir taraftan siyasal devşirme, temsil, hükûmet kurma ve politikaları etkileme gibi 'aşağıdan yukarıya' işlevlere sahiptirler. Diğer taraftan radikal teorisyenler bunların 'yukarıdan aşağıya' işlevlerine vurgu yapmaktadır. Bu işlevler arasında meşruiyet inşa etmek, kamuoyunu şekillendirmek, seçkinlerin güçlendirilmesine yardımcı olmak bulunmaktadır.
- Seçim sistemleri genellikle ya çoğunlukçu sistemler ya da nispî sistemler biçiminde sınıflandırılır. Çoğunlukçu sistemlerde, büyük partiler genellikle kazandıkları oy oranından daha yüksek oranda sandalye kazanmakta ve böylece tek-parti hükûmeti kurma şansını artırmaktadır. Nispî sistemlerde, sandalye yüzdeleri ile kazanılan oy yüzdeleri arasında eşit (ya da en azından daha eşit) bir ilişki vardır ve bu da koalisyon hükûmeti olasılığını artırmaktadır.
- Çoğunlukçu sistemler, genellikle, seçmenlere potansiyel hükûmetlerle ilgili açık bir seçenek sundukları, kazanan partilere politika yapma vekâleti verdikleri, güçlü ve istikrarlı hükûmeti desteklemeye yardımcı oldukları gerekçesiyle savunulmaktadır. Buna karşılık nispî sistemler, hükûmete, genelde daha geniş bir seçmen tabanı sağlamaları, birkaç parti arasında uzlaşma ve işbirliği geliştirmeleri, yürütme ile meclis arasında sağlıklı bir denge kurmaları gerekçesiyle savunulmaktadır.
- Seçimlerin anlamı, oy verme davranışını şekillendiren etmenlerle yakından ilişkilidir. Oy verme davranışına ilişkin çeşitli teoriler arasında partiyle özdeşleşmenin ve alışkanlığa dayalı bağlılıkların önemini vurgulayan modeller; grup üyeliğinin ve toplumsal uyuşmanın önemini vurgulayan modeller; rasyonel tercihe ve kişisel çıkarların hesaplanmasına dayalı modeller ve bireysel tercihlerin ideolojik manipülasyon ve kontrolle şekillendiğini ileri süren modeller vardır.

Tartışma Soruları

- Temsil, demokrasinin sadece bir ikamesi midir?
- Hangi koşullar temsilî yönetimi en iyi şekilde geliştirmektedir?
- Seçimler siyasetçileri hesap vermeye çağırma hususunda mı yoksa bir rejimin varlığını sürdürmesini sağlama konusunda mı daha önemlidir?
- Seçim adaleti ile güçlü ve istikrarlı hükûmet arasında kaçınılmaz olarak bir ödün verme ilişkisi mi vardır?
- Seçim sistemlerinin nispîliği sağlamayı amaçlaması gerekir mi?
- 'En iyi' seçim sistemi var mıdır?
- Kamu yararının tanımlanmasında seçimler ne kadar başarılıdır?
- Oy verme davranışı ne ölçüde rasyonel ve siyasî mesele temelli bir etkinliktir?

Okuma Önerileri

Birch, A. H., *The Concepts and Theories of Democracy* (3. edisyon) (2007). Temsil kavramı ile temsilî demokrasi teorisi hakkında açık ve kapsamlı bir tartışmadır.

Farrell, D., *Electoral Systems: A Comparative Introduction* (2. edisyon) (2011). Halen kullanılmakta olan altı temel seçim türüne ilişkin kolay anlaşılır bir giriştir.

Gallagher, M. ve P. Mitchell (der.), *The Politics of Electoral Systems* (2008). Seçim sistemleri ile daha büyük siyasî süreç arasındaki karmaşık ilişkiye vurgu yapan, 22 devletteki seçim sisteminin işleyişine ilişkin bir çözümlemedir.

LeDuc, L., R. Niemi ve P. Norris (der.), *Comparing Democracies 3: Elections and Voting in the 21st Century* (2010). Seçime dayalı demokrasinin doğası ve sağlığı ile seçim sistemlerinin önemini inceleyen geniş kapsamlı bir deneme koleksiyonudur.

10. BÖLÜM
PARTİLER VE PARTİ SİSTEMLERİ

'Siyasette müşterek nefretler neredeyse her zaman dostlukların temelidir.'

ALEXIS DE TOCQUEVILLE, *Amerika'da Demokrasi* (*De La Démocratie en Amérique*, 1835)

Siyasal partiler, modern siyasetin işleyişinde öylesine aslîdir ki rolleri ve önemleri genellikle sorgusuz sualsiz kabul edilmektedir. Örneğin, partilerin oldukça yeni bir icat oldukları unutulmaktadır. Seçimleri kazanmak ve yönetim iktidarına hâkim olmak için örgütlenen partiler, ancak 19. Yüzyıl'ın başlarında ortaya çıktılar. Şimdi ise, neredeyse, her zaman her yerdeler. Dünyada var olmadıkları tek kısım, diktatörlükler veya askerî yönetimler tarafından bastırıldıkları yerlerdir. Tek kelimeyle söylenecek olursa, siyasal parti, modern siyasetin en önemli örgütlenme ilkesi haline gelmiştir. Siyasal partiler, devletle sivil toplum arasındaki; ve yönetim kurumlarıyla toplumda faaliyet gösteren gruplar ve çıkarlar arasındaki yaşamsal bağdır. Bununla birlikte, partiler hiçbir şekilde aynı değildir. Partiler sadece örgütsel yapı ve ideolojik yönelim gibi konular yönünden farklılaşmakla kalmazlar aynı zamanda siyasal sistemin genelinde farklı roller de yürütürler. Siyasal partiler bu nedenle hem önemli demokrasi araçları olarak övülmüşler hem de bir tiranlık ve baskı kaynağı olarak eleştirilmişlerdir. Ayrıca siyasal partilerin etkinliği, parti sistemi olarak bilinen ve özellikle var olan parti sayısıyla yapılandırılan parti içi ve partiler arası ilişkiler ağı tarafından yaşamsal biçimde etkilenmektedir. Tek-parti sistemleri, rekabetçi parti sistemlerinden çok farklı işlemektedir; ancak çift-partili sistemler ile çok-partili sistemler arasında da önemli karşıtlıklar bulunmaktadır. Bundan başka partiler ve parti sistemleri gittikçe artan bir saldırı altında kalmıştır. Siyasal partiler, modern toplumlarda ortaya çıkan, yeni ve daha çeşitli istekleri dile getirme hususunda ve en sıkıntılı sorunlarını çözme ve hatta onlara değinme konusunda başarısız olmakla suçlanmışlardır.

Temel Meseleler

- Siyasal parti nedir? Partiler nasıl sınıflandırılabilirler?
- Siyasal partilerin temel işlevleri nelerdir?
- Partiler nasıl örgütlenmektedir ve güç merkezleri neresidir?
- Ne tür parti sistemleri bulunmaktadır?
- Parti sistemi, siyasal sürecin tümünü nasıl şekillendirmektedir?
- Partiler gerilemekte midir ve gerileme sonlanmakta mıdır?

PARTİ SİYASETİ

Kavram

Siyasal Parti

Siyasal parti, seçim veya başka yollarla yönetim iktidarını kazanma amacıyla örgütlenen bir insan grubudur. Partiler genel olarak aşağıdaki özellikleri sergilemektedirler (1) Devlet makamları yoluyla yönetim iktidarını kullanmayı amaçlamaktadırlar (bununla birlikte küçük partiler seçimleri iktidarı kazanmaktan çok bir zemin elde etmek için kullanabilmektedirler). (2) Üyeleri, resmî olarak 'daimî' bir üyeliğe sahip örgütlü organlardır. (3) Genellikle, hükûmet politikalarının temel alanlarının her birine hitap eden geniş bir konu odağı benimsemektedirler (ancak küçük partiler, tek bir konu odaklı olabilmektedirler). (4) Değişen derecelerde, ortak siyasal tercihler ve genel bir ideolojik kimlikle birleştirilmektedirler.

Siyasal partiler, ülkelerin büyük çoğunluğunda ve siyasal sistemlerin çoğunda bulunmaktadırlar. Partiler, otoriter ya da demokratik olabilmekte; iktidarı, seçim yoluyla veya devrim yoluyla amaçlayabilmekte; sol, sağ veya merkez ideolojileri destekleyebilmekte ya da gerçekte, bütün fikirleri tümüyle reddedebilmektedirler. Ancak, Brezilya'dan Burundi'ye, Norveç'ten Yeni Zelanda'ya kadar birçok ülkede, çeşitli türde partiler bulunmaktadır. Siyasal partilerin gelişimi ve bir parti sistemi edinilmesi, siyasal modernleşmenin bir işareti olarak kabul edilmeye başlandı. 1950'lerin sonunda, dünya devletlerinin yaklaşık yüzde 80'i siyasal partiler tarafından yönetiliyordu. Ancak, 1960'larda ve 1970'lerin başında, gelişmekte olan dünyada askerî yönetimlerin yayılmasıyla birlikte bu oranda bir düşüş başladı. Siyasal partiler bölücü olmakla ve yoksulluk, etnik ve aşiret rekabetiyle ilgili ezici sorunları çözme konusunda başarısızlığa uğramakla itham edildiler. Siyasal partiler, ayrıca, iktisadî ve askerî seçkinler için de elverişsiz olduklarını kanıtladılar. Bununla birlikte, 1980'lerden beri demokratikleşmenin (bkz. s. 405) yükselişi partilerin yeni bir serpilişine yol açmıştır. Asya, Afrika ve Latin Amerika'da, askerî yönetimlerin gevşemesine ya da çökmesine, değişmez biçimde, partilerin yeniden ortaya çıkışı eşlik ediyordu. Eski komünist devletlerde tek-parti yönetimi, rekabetçi parti sistemlerinin kuruluşuyla yerinden edildi.

Bununla birlikte partilerin her zaman bizimle birlikte olduklarını zannetmek bir hata olacaktır. Siyasal partiler, 19. Yüzyıl boyunca, temsilî yönetimlerin ortaya çıkışı ve genel oy hakkının giderek genişlemesiyle başlayan kitle siyaseti yapılarının parçalarıdır. O zamana kadar, 'hizipler' (bkz. s. 337) ya da 'partiler' olarak adlandırılan bu yapılar, genellikle temel bir lider ya da aile etrafında şekillenen benzer görüşlü siyasetçiler grubundan başka bir şey değildi. 'Saray' partileri olarak adlandırılan bu partiler, genellikle otokratik hükümdarlıklarda, soylular ve danışmanlar arasında, etkili olma mücadelesinin sonucu olarak geliştiler. Bu yüzden Edmund Burke (bkz. s. 72) 18. Yüzyıl'ın sonlarında bir partiyi, "üzerinde tümünün hemfikir olduğu belirli ilkeler etrafında ... birleşen bir insan grubu" olarak tasvir ederken, partilerin dönüşmekte oldukları örgütlü ve gittikçe daha disiplinli halen gelen makineleri değil Whig ve Toryler gibi akışkan ve gayri resmî gruplaşmaları düşünüyordu.

Modern türde partiler ilk olarak ABD'de ortaya çıktı. ABD Anayasası'nı yaratan 'kurucu babalar'ın partilere duyduğu nefrete rağmen Federalist Parti (daha sonra Whigler ve 1860'tan sonra Cumhuriyetçi Parti [olarak anılmıştır]) 1800 yılındaki ABD başkanlık seçimleri sırasında bir kitle partisi olarak ortaya çıktı. Çok sayıda muhafazakâr ve liberal parti, yaşamına yasama organında bir hizip olarak başladı. Ancak daha sonraları, giderek genişleyen bir seçmen kitlesine hitap etmeye zorlanınca seçim bölgesindeki kollar, yerel birimler ve buna benzer unsurlardan oluşan parlamento dışı bir makine geliştirdiler. Buna karşılık, sosyalist partiler ile din, etnik köken ve dil gruplarını temsil eden partiler, değişmez biçimde, yönetimin dışında faaliyette bulunan toplumsal hareketler ya da çıkar grupları olarak doğdular. Bunlar daha sonraları resmî temsil hakkı kazanma ve kamu politikasını şekillendirme umuduyla tam olgunlaşmış parlamenter partilere dönüştüler. 20. Yüzyıl'ın başlarına gelindiğinde, partiler ve parti sistemleri, aslında toplumun genelini yansıtan toplumsal ve diğer bölünmelerin siyasal tezahürü haline geldi. Bununla birlikte, sonuçta ortaya çıkan parti biçimleri önemli ölçüde değişiklikler gösterdi.

Parti Türleri

Siyasal partiler için çeşitli sınıflamalar kullanılmıştır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

- Kadro ve kitle partileri
- Temsilci ve bütünleştirici partiler
- Anayasal ve devrimci partiler
- Sol kanat ve sağ kanat partiler.

En yaygın ayrım, kadro partileri ve kitle partileri arasındaki ayrımdır. *Kadro* partisi terimi köken itibarıyla bir 'soylular partisi' anlamına geliyordu. Bu [tür bir] partiye, kitlesel bir örgüt inşa etmeyi gereksiz gören gayri resmî bir liderler grubu hâkimdi. Bunlar, genel oy hakkının sınırlı olduğu bir zamanda, istisnasız olarak, parlamenter hiziplerin ya da zümrelerin içinden çıktı. Ancak, 'kadro' terimi, şimdi artık yaygın biçimde, komünist partilerde olduğu gibi, yüksek düzeyde siyasal adanmışlık ve öğretisel disiplin sergilemesi umulan eğitimli ve profesyonel parti üyelerini tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu anlamda, Sovyetler Birliği Komünist Partisi (SBKP), Almanya'daki Nazi Partisi ve İtalya'daki Faşist Parti kadro partileriydi. Modern dönemdeki Çin Komünist Partisi (ÇKP) ve belirli yönlerden Hindistan Kongre Partisi de böyledir. Kadro partilerinin ayırt edici özelliği, kitlelere ideolojik liderlik sunmaya muktedir, genellikle yarı askerî bir disipline tâbi ve siyasal anlamda aktif olan bir seçkinler grubuna bel bağlamalarıdır. Hem SBKP, hem de Nazi Partisi'nde olduğu gibi, bu tür partilerde, parti üyeliği için katı siyasal ölçütler

konmasına rağmen, kariyercilik ve kısa yoldan köşeyi dönme [isteği] genellikle bu tür partilere katılmak için güçlü güdülerdir.

Diğer taraftan *kitle* partisi, üyeliğin genişletilmesine ve geniş bir seçmen tabanı inşasına büyük bir önem vermektedir. Genel oy hakkının genişlemesi, liberal ve muhafazakâr partileri kitlesel bir çekim arayışına zorlamış olmasına rağmen kitle partilerinin en eski örnekleri, Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) ve İngiliz İşçi Partisi gibi işçi sınıfının desteğini sağlamak amacıyla planlanmış örgütler inşa eden Avrupa sosyalist partileriydi. Bu tür kitle partilerinin temel özelliği ideoloji ve siyasal görüşten ziyade yeni üye kazanma ve örgütlenmeye çok daha büyük önem vermeleridir. Bu tür partiler her ne kadar azınlıkta olan aktivistler dışında resmî olarak demokratik örgütlere sahip olsa da, üye olmak için çok az şey gerekmektedir; ilkeler ve hedefler konusunda genel bir mutabakat yeterlidir.

Kavram

Hizip, Hizipçilik

Hizip, genellikle siyasal bir parti biçimindeki daha büyük bir oluşum içindeki bir bölüm veya gruptur. Dolayısıyla hizbin amaçları ve örgütsel statüsü, hangi partide mevcutsa o partiyle uyumlu olmalıdır; aksi takdirde grup, bir 'parti içinde bir parti'dir. Kimi zaman, 'hizipler' ile 'eğilimler' arasında bir ayrım yapılmaktadır; eğilimler daha gevşek ve daha gayri resmî gruplardır ve yalnızca ortak bir politika ya da ideolojik eğilimle ayırt edilmektedir. Hizipçilik ya hiziplerin yaygınlaşmasını ya da hizipsel rekabetin keskinliğini ifade etmektedir. Hizip terimi genellikle kötümleyici anlamda kullanılmaktadır; hizipçilik terimi zayıflatan iç çatışmayı ima ettiğinden, her zaman kötümleyici anlamda kullanılmaktadır.

Modern partilerin çoğu, Otto Kirchheimer'ın (1966) 'herkesi kucaklayan parti' biçiminde adlandırdığı kategoriye girmektedir. Bunlar mümkün olan en büyük sayıda seçmene hitap edebilmek için ideolojik bagajlarını keskin biçimde azaltan partilerdir. Kirchheimer'ın kafasındaki parti Almanya'daki Hıristiyan Demokratik Birlik (CDU) idi, ancak herkesi kucaklayan partilerin en iyi örneği ABD'de bulunan Cumhuriyetçiler ve Demokratlar biçimindeki partilerdir. Alman Sosyal Demokratları ve Birleşik Krallık'taki İşçi Partisi gibi ideolojiden arındırılmış modern sosyalist partiler de bu tasvire uymaktadırlar. Bu partiler klasik bir kitle partisi modelinden şu yönüyle ayrışmaktadır: Bunlar liderliğe ve birliğe vurgu yapmakta ve belirli bir toplumsal sınıfa ya da sektörel gruba dayanmak yerine, geniş destek koalisyonları inşa etmeye çalışırken bireysel parti üyelerinin rolünü geriletmektedir.

Sigmund Neumann (1956) tarafından geliştirilen ikinci parti ayrımı, temsil partileri ile bütünleşme partileri olarak adlandırılan partiler arasındaki ayrımdır. Temsil partileri birincil işlevlerini seçimlerde oyların güvenceye alınması olarak görmektedirler. Bu yüzden bunlar kamuoyunu şekillendirmek yerine onu yansıtmaya çalışmaktadırlar. Temsilci partiler bu bakımdan herkesi kucaklama stratejisi benimsemekte ve dolayısıyla ilkenin önüne faydalanmacılığı (pragmatizm) ve halkı seferber etmenin önüne piyasa araştırmasını koymaktadırlar. Modern siyasette bu tür partilerin yaygınlığı siyasal davranışa ilişkin Joseph Schumpeter (bkz. s. 308) ve Ant-

hony Downs'ınki (1957) gibi **rasyonel tercih** modellerine dayalı argümanlara güç vermiştir. Bu argümanlara göre siyasetçiler, iktidar arayışındaki yaratıklar olarak, onlara seçim başarısı getirme ihtimali olan politikalar her neyse onları benimsemeye hazır olarak tasvir edilmiştir.

Bütünleştirici partiler, bunun tersine, tepkisel değil, önalıcı (*proactive*) siyasal stratejiler benimsemektedirler. Bunlar sadece kitlelerin kaygılarına cevap vermek yerine onları seferber etmeyi, eğitmeyi ve onlara ilham vermeyi arzulamaktadır. Neumann, tipik seferber edici partiyi, ideolojik yönden disiplinli bir kadro partisi olarak görmesine rağmen, kitle partileri de seferber edici eğilimler sergileyebilmektedir. Örneğin, sosyalist partiler, seçim başarısızlıkları yüzünden cesaretleri kırılıncaya kadar, seçmenleri kamu mülkiyetinin, tam istihdamın, yeniden dağıtımın, toplumsal refahın vb. yararlarına ikna ederek onları kendi 'taraflarına çekmeye' kararlıydılar. Bu yaklaşım, ayrıca, oldukça ironik biçimde, 1980'lerde Margaret Thatcher yönetimindeki İngiliz Muhafazakârları tarafından da benimsendi. Partinin ideoloji (bkz. s. 61) ve soyut ilkelere yönelik geleneksel tiksintisini terk eden Thatcher, vergi indirimi, teşebbüsü teşvik etme, bireysel sorumluluğu destekleme, sendikal güçle mücadele gibi konulara verdiği sıkı desteğe dayalı bir seferber etme stratejisi izleyerek 'ikna siyaseti'ni benimsedi.

Üçüncü sınıflandırma türü, anayasal partiler ve devrimci partiler arasında ayrım yapmaktadır. *Anayasal* partiler diğer partilerin hak ve yetkilerini kabul etmekte ve dolayısıyla kurallar ve kısıtlamalar çerçevesinde faaliyette bulunmaktadırlar. Bunlar özellikle parti ile devlet arasında (iktidardaki parti [günün hükûmeti] ile resmî bağımsızlık ve siyasî tarafsızlığa sahip devlet kurumları [bürokrasi, yargı, polis vb.] arasında) bir ayrım olduğunu kabul etmektedirler. Anayasal partiler her şeyden önce, seçim rekabetine ilişkin kuralları kabul etmekte ve bunlara saygı duymaktadırlar. Bunlar iktidara seçimle gelebildikleri kadar kolay biçimde iktidardan seçimle gidebileceklerini de kabul etmektedirler. Liberal demokrasilerdeki ana akım partilerin tümü bu tür bir anayasal niteliğe sahiptir.

Diğer taraftan, *devrimci* partiler, ister sağdan ister soldan olsun, sistem karşıtı ya da anayasa karşıtı partilerdir. Bu tür partiler, iktidarı zorla ele geçirmeyi ve açık ayaklanma ve halk devriminden, Naziler ve Faşistler tarafından uygulanan yarım yasallığa kadar değişen taktikler kullanarak mevcut anayasal yapıyı yıkmayı amaçlamaktadırlar. Devrimci partiler, İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'da olduğu gibi, bazı durumlarda, 'aşırılıkçı' ya da 'anti-demokratik' şeklinde sınıflanarak resmî olarak yasaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu tür partiler iktidarı kazandıklarında, rakip partileri bastırarak ve devlet makinesiyle kalıcı bir ilişki kurarak, şaşmaz biçimde, 'yönetici' ya da rejim partileri ha-

Rasyonel tercih: Bireylerin rasyonel olarak kendi çıkarlarının peşinden koşan failler olduğuna dayanan bir siyaset yaklaşımıdır; bir 'iktisadî' siyaset teorisidir (bkz. ss. 42–43).

Sol/Sağ Ayrımı

Odak Konusu

Sol-sağ siyasal yelpazesi, siyasetçilerin, partilerin ve hareketlerin ideolojik konumlarını özetleyen, siyasal fikir ve inançları tanımlamanın kestirme bir yöntemidir. Kökenleri, Fransız Devrimi'ne ve Fransız Sınıflar Meclisi'nin (Estates-General) 1789'daki ilk toplantısında gruplar tarafından benimsenen konumlara kadar uzanmaktadır. Bununla birlikte, 'sol' ve 'sağ' terimlerinin tam anlamı yoktur. Dar anlamda, *doğrusal* siyasal yelpaze (bkz. Şekil 10.1), ekonomiye ve devletin rolüne ilişkin farklı tutumları özetlemektedir: sol kanat görüşler müdahale ve kolektivizmi desteklemekte, sağ kanat görüşler piyasa ve bireyciliği desteklemektedir. Bu da aşağıda listelendiği gibi daha derin ideolojik veya değer farklılıklarını yansıtmaktadır:

Sol	***Sağ***
Özgürlük	Otorite
Eşitlik	Hiyerarşi
Kardeşlik	Düzen
Haklar	Görevler
İlerleme	Gelenek
Reform	Gericilik
Enternasyonalizm	Milliyetçilik

Alternatif olarak, *at nalı biçimli* bir siyasal yelpaze (bkz. Şekil 10.2) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, ana akım öğretilerin hoşgörü ve açıklık iddiasının aksine, hem faşizm hem de komünizmin totaliter ve tekilci (anti-çoğulcu) eğilimlerini vurgulamak için tasarlandı. İki boyutlu bir siyasal yelpaze (bkz. Şekil 10.3) geliştirmiş olan Hans Eysenck (1964) gibi kişiler dikey bir otoriter-liberteryen boyut ekleyerek geleneksel sol-sağ yelpazesinin hamlığını ve tutarsızlıklarını telafi etmeye çalışmışlardır. Bu şekil ekonomik örgütlenme konusundaki duruşların sivil özgürlükle ilgili duruşlardan ayırt edilmesini sağlamaktadır.

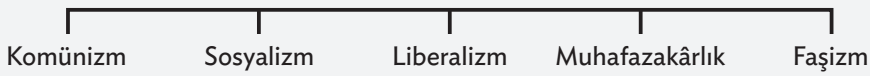
line gelmektedir. İster komünizm, faşizm, milliyetçilik bayrağı, ister başka herhangi bir bayrak altında olsun tek-parti sistemlerinde, parti ile devlet arasındaki ayrım öylesine zayıflatılmaktadır ki 'yönetici parti', kaynaşmış bir 'parti devleti' aygıtı yaratarak, aslında kendisini yönetimin yerine ikame etmektedir. Örneğin, SSCB'de SBKP Genel Sekreteri'nin, resmî bir devlet görevi üstlenme zahmetine katlanmaksızın yürütmenin başı ya da hükûmet başkanı olarak hareket etmesi yaygındı.

Partiler arasında ayrım yapmanın son yöntemi, ideolojik yönelime dayanan, özellikle de sol kanat partilerle ve sağ kanat partiler arasındaki ayrımdır (bkz. s. 339). Sol kanat partiler (ilerici, sosyalist ve komünist partiler), ya toplumsal reform ya da topyekûn iktisadî dönüşüm biçimindeki bir değişim taahhüdüyle nitelendirilmektedir. Bunlar geleneksel olarak desteklerini yoksul ve dezavantajlı gruplardan (kent toplumlarındaki işçi sınıflarından) almışlardır. Sağ kanat partiler (özellikle muhafazakâr ve faşist partiler) genellikle mevcut toplumsal düzeni savunmaktadır ve bu anlamda sürekliliği sağlayan bir güçtür.

Siyasal Yelpaze Modelleri

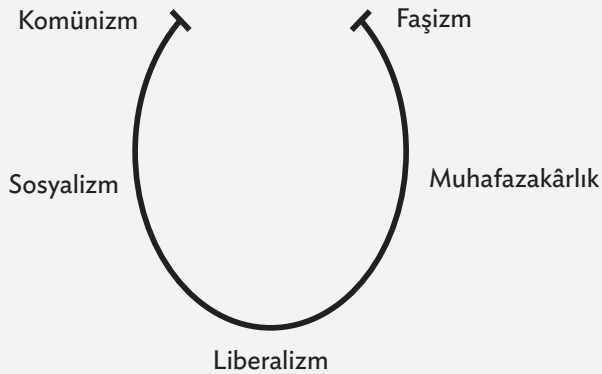
ŞEKİL 10.1

Doğrusal Siyasal Yelpaze

ŞEKİL 10.2

At Nalı Siyasal Yelpazesi

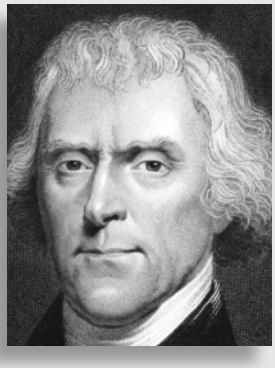
ŞEKİL 10.3

İki Boyutlu Siyasal Yelpaze

Bunların destekçileri arasında genellikle ticaretle uğraşanlar ve maddî durumu yerinde olan orta sınıflar bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu muntazam sağ-sol parti ayrımı anlayışı, en iyi durumda basitlikçidir ve en kötü durumda

Thomas Jefferson (1743–1826)

ABD'li siyaset felsefecisi ve devlet adamıdır. Virginia'nın 1779–81 dönemi valisi ve zengin bir Virginialı ziraatçi olan Jefferson 1789–94 döneminde ilk ABD Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. ABD'nin 1801–09 dönemindeki üçüncü başkanıydı. Jefferson, Bağımsızlık Bildirgesi'nin ana yazarıydı ve çok sayıda hitabe ve mektup yazdı. Kimi zaman Jeffersoncılık biçiminde adlandırılan demokratik bir tarımcı yönetim biçimi geliştirdi. Bu yönetim biçimi, doğal bir aristokrasi tarafından yönetim inancını, sınırlandırılmış yönetim ve *bırakınız yapsınlar* ilkelerine bağlılıkla harmanlamaya çalışıyordu. Aynı zamanda kamusal eğitimin yaygınlaşmasını, köleliğin kaldırılmasını ve daha fazla ekonomik eşitliği destekleyerek toplumsal reforma yönelik sempatisini gösterdi.

Önemli Şahsiyetler

epey yanıltıcıdır. Sadece hem sol hem de sağ partilerin, genellikle reformist/devrimci partiler ve anayasal/ayaklanmacı partiler çizgileriyle bölünmesi söz konusu olmamaktadır ama aynı zamanda bütün partiler, özellikle de anayasal partiler, kendi sağ ve sol kanatlarını kucaklamaları anlamında 'fikir kulüpleri' olmaya eğilimlidir. Dahası, seçim rekabeti, ideolojik kimlikleri bulanıklaştırma etkisine sahiptir; daha önceden el üstünde tutulan ilkeler oy arayışında genellikle elenmektedir. Sol ve sağın tanımları da zamanla değişmiştir ve bu tanımlar genellikle bir siyasal sistemden diğerine farklılık göstermektedir. Son olarak, eski sınıfsal kutuplaşmalardan uzaklaşılması ve çevre, hayvan hakları ve feminizm gibi yeni siyasal konuların ortaya çıkması, sol ve sağın geleneksel fikirlerini belki de gereksiz hale getirmiştir (Giddens, 1994).

Partilerin İşlevleri

Siyasal partiler temel bir işlevle (siyasal makamın doldurulması ve iktidarın kullanılması) tanımlanmasına rağmen, bunların siyasal sistem üzerindeki etkileri önemli ölçüde daha geniş ve daha karmaşıktır. Partilerin işlevleri hakkında bir genelleme yapmanın tehlikeleri bulunduğunu söylemeye gerek bile yoktur. Bir seçim rekabeti bağlamında faaliyette bulunan anayasal partiler, demokrasinin kaleleri olarak tasvir edilirler; gerçekten de, bu tür partilerin varlığı genellikle sağlıklı bir demokratik sistemin turnusol testi olarak görülmektedir. Öte yandan, bir siyasal iktidar tekelinden yararlanan rejim partileri, daha çok, yönlendirme ve siyasal kontrol araçları olarak tasvir edilmektedir. Dahası, ihtilaf, siyasal partilerin daha geniş etkilerini kuşatmaya devam etmektedir. Örneğin, Thomas Jefferson ve ABD Anaya-

Parti karşıtı parti: Parlamenter uzlaşmayı reddederek ve halkın seferber edilmesini vurgulayarak geleneksel parti siyasetini yıkmaya çalışan partilerdir.

sası'nın diğer kurucu babaları ile modern dönemde '**parti karşıtı partiler**' biçiminde adlandırılan partilerin destekçileri, partileri uyumsuzluğun ve siyasal müdahalenin (bkz. sayfa 230) bir kaynağı gördüklerinden, onları son derece olumsuz terimlerle tasvir etmişlerdir. Buna rağmen partilerin belli sayıda genel işlevi saptanabilmektedir. Temel işlevler aşağıdaki gibidir:

- Temsil
- Seçkin grupların oluşturulması ve devşirilmesi
- Hedef belirleme
- Çıkarların dile getirilmesi ve birleştirilmesi
- Toplumsallaştırma ve seferber etme
- Yönetimin örgütlenmesi

Temsil

Temsil (bkz. s. 301) genellikle partilerin ana işlevi olarak görülmektedir. Partilerin hem üyelerinin hem de seçmenlerinin görüşlerine karşılık verme ve bu görüşleri ifade etme yeteneklerini ifade etmektedir. Sistem teorisinin dilinde, siyasal partiler, yönetimin, toplumun genelinin ihtiyaçlarına ve isteklerine kulak vermesini güvenceye alan temel 'girdi sunan' araçlardır. Açıktır ki bu işlev, siyasal partileri halkın tercihlerine karşılık vermeye zorlayan açık ve rekabetçi bir sistemde en iyi şekilde yerine getirilen bir işlevdir ve bazıları bu işlevin, sadece bu tür sistemlerde yerine getirildiğini söylemektedir. Rasyonel tercih teorisyenleri, Anthony Downs'ın (1957) peşinden giderek bu süreci, siyasal piyasanın, iktisadî piyasaya paralellik gösterdiğini ileri sürerek açıklamaktadırlar. Bu paralelliğe göre siyasetçiler esasen oy peşinde olan müteşebbisler gibi davranmaktadırlar ve bu da partilerin işletmelere oldukça benzer biçimde davrandıkları anlamına gelmektedir. Güç, nihayetinde tüketicilerde yani seçmenlerde kalmaktadır. Bununla birlikte, bu 'iktisadî model' şu açılardan eleştirilebilir: Partiler kamuoyuna yanıt verme arayışı kadar onu şekillendirme ve seferber etme arayışındadırlar; bilgili, rasyonel ve konu odaklı tüketici olarak seçmen imajı tartışmalıdır; tüketici (veya seçmen) tercih aralığı genellikle dardır.

Seçkinler Grubu Oluşturulması ve Seçkinlerin Devşirilmesi

Bütün parti türleri, devletlere, siyasî liderlerini sağlama sorumluluğundadır. Bunun istisnaları arasında etkin biçimde güçlü siyasetçiler tarafından yara-

tılan ve bu siyasetçilere desteği harekete geçirmede siyasal araçlar olarak kullanılan siyasal partiler bulunmaktadır. Örneğin, 1993'te kurulan, ancak 2009 yılında Özgürlük Halkı Partisi olarak yeniden isimlendirilen Silvio Berlusconi'nin Forza Italia'sı ve Putin'in 2001'de kurulan Birleşik Rusya Partisi böyle istisna partilerdir. Ancak çok daha yaygın olanı siyasetçilerin partide yer aldıkları görevler sayesinde makam elde etmeleridir: başkanlık seçimlerinde yarışanlar genellikle parti liderleridir; parlamenter sistemlerde ise meclisin en büyük partisinin lideri normalde başbakan olmaktadır. Kabine ve diğer bakanlık görevleri genellikle, üst düzey partililer tarafından doldurulmaktadır. Ancak ABD gibi, partili olmayan bakanların atanmasına izin veren başkanlık sistemlerinde bunun istisnaları bulunmaktadır.

Kavram

Ön Seçim

Ön seçim, adayların bir sonraki 'resmî' seçimlerde yarışmak üzere seçildikleri bir parti içi seçimdir. 20. Yüzyıl boyunca, ön seçimler, ABD'de kullanılan başlıca aday belirleme aygıtı haline geldi; bunlar ayrıca kongre delegelerini ve parti liderlerini belirlemek için de kullanılmaktadır. ABD'deki eyaletlerin çoğu, katılımın parti üyeleriyle sınırlı olduğu 'kapalı' ön seçimler yapmaktadırlar; 'açık' ön seçimler, parti üyeliğine bakılmaksızın bütün seçmenlerin ön seçime katılmalarını olanaklı kılmaktadır. Ön seçimler sıradan seçmenlerin parti işlerinde seslerinin daha fazla duyulmasını olanaklı kılmakta ve daha fazla aday odaklı ve daha az parti odaklı bir siyaset tarzına yol açmaktadır.

Dolayısıyla çoğu durumda, partiler siyasetçileri beceri, bilgi ve deneyimle donatarak ve onlara (her ne kadar partinin bahtına bağlı olsa da) belirli bir tür kariyer planı sunarak, onlar için bir eğitim zemini sağlamaktadırlar. Öte yandan partilerin devlet kurumları üzerindeki boğucu kontrolleri, siyasal liderlerin, nispeten küçük bir yetenek havuzundan seçilmesini sağlaması yüzünden eleştirilebilir. Bu düzende siyasal liderler, bir avuç büyük partinin önde gelenleri arasından seçilmektedir. Bununla birlikte, ABD'de bu boğucu kontrol, bir partinin aday seçme ve aday gösterme süreci üzerindeki kontrolünü azaltan, ön seçimlerin yaygın kullanımıyla zayıflatılmıştır.

Hedef Belirleme

Siyasal partiler, geleneksel olarak, toplumların kolektif hedefler belirlemesinin ve bazı durumlarda bunları gerçekleştirmesinin araçlarından biri olmuştur. Partiler bu rolü oynarlar; çünkü iktidar arayışı sürecinde, halk desteğini kazanma amacıyla (konferans, toplantı, seçim bildirgeleri gibi yöntemlerle) hükûmet programlarını formüle etmektedirler. Bu sadece partilerin, önemli bir politika başlatma kaynağı olduğu anlamına gelmekle kalmamakta, aynı zamanda onları, seçmene gerçekçi ve ulaşılabilir hedefler arasında tercih yapma olanağı sağlayan tutarlı politika alternatiflerini formüle etmeye de teşvik etmektedir.

Bu işlev, en açık şekilde, iktidara geldikleri taktirde, kendi politikalarını uygulamak için bir vekâlete (bkz. s. 305) sahip olan parlamenter sistem-

lerdeki partiler tarafından yerine getirilmektedir. Bununla birlikte, 1994 tarihli ABD kongre seçimlerinde Cumhuriyetçilerin 'Amerika'yla Sözleşme' örneğinde olduğu gibi, genellikle programlı olmayan partilere sahip başkanlık sistemlerinde de bu durum ortaya çıkabilmektedir. Bundan başka ideolojisizleşmiş herkesi kucaklama partilerine doğru eğilim ve seçim kampanyalarının giderek politikalar ve konular yerine, kişilikleri ve imajı vurgulaması olgusu, partilerin politika oluşturma süreci üzerinde sahip oldukları etkiyi genellikle azaltmış bulunmaktadır. Parti programlarının, ayrıca, kamu kurumlarından ve çıkar gruplarından gelecek baskıların yanı sıra iç ve dış koşullar bağlamında değiştirilmeleri neredeyse kesindir. Öte yandan, politika uygulaması, 'yönetici' partinin, devlet aygıtını her düzeyde denetlediği, ortodoks komünist devletler gibi tek-parti sistemleri hariç olmak üzere, genellikle 'partiler'den çok bürokrasiler tarafından yapılmaktadır.

Çıkarların Dile Getirilmesi ve Birleştirilmesi

Partiler, kolektif hedefler geliştirme sürecinde de, toplumda bulunan çeşitli çıkarların ifade edilmesine ve birleştirilmesine yardımcı olmaktadırlar. Partiler, genellikle işverenlerin ve işçilerin, dinî, etnik ya da diğer kökenlere dayalı grupların çeşitli çıkarlarını artırmak ya da savunmak için kullanılan araçlar olarak gelişmektedir. Örneğin, İngiliz İşçi Partisi, işçi sınıfının siyasal temsilini sağlamak amacıyla bir sendikal hareket tarafından yaratıldı. ABD partilerinin 19. Yüzyıl'ın sonlarında ve 20. Yüzyıl'ın başlarında göçmen gruplarla kurduğu ilişkide olduğu gibi, diğer partiler, seçmen tabanlarını genişletmek için çıkar gruplarını ve diğer grupları etkin bir şekilde devşirmektedir.

Ulusal partilerin, sürekli olarak, çok sayıda grubun taleplerini ifade etmesi olgusu, onları, bu çıkarları tutarlı bir bütün halinde bir araya getirerek, birbirleriyle rekabet eden çıkarları dengeleyerek birleştirmeye zorlamaktadır. Anayasal partiler, seçim rekabetinin baskısıyla bunu yapmaya açıkça zorlanmaktadırlar; ancak tekelci partiler bile (bilhassa merkezî planlı sistemlerdekiler), devlet ve ekonomiyle yakın ilişkileri aracılığıyla çıkarları dile getirmekte ve birleştirmektedirler. Bununla birlikte, rekabetçi parti sistemlerinde bile tüm çıkarlar ifade edilmemektedir ve yoksulların çıkarları dışlanmaya en yatkın olanlardır.

Toplumsallaştırma ve Seferber Etme

Partiler iç müzakere ve tartışmanın yanı sıra kampanya ve seçim rekabeti yoluyla önemli siyasal eğitim ve toplumsallaştırma birimleridir. Partilerin odaklanmayı seçtiği konular siyasal gündemin belirlenmesine yardımcı olmakta ve onların dile getirdikleri değerler ve tutumlar siyasal kültürün (bkz. s. 265) genelinin parçası haline gelmektedir. Tekelci partiler söz ko-

Partiler Uyumsuzluğu Besler ve Siyasal Müzakereyi Kısıtlar mı?

Partiler modern siyasette öylesine yaygındır ki ilk ortaya çıktıklarında ne kadar tartışmalı oldukları genellikle unutulmaktadır. Bazılarının onları yeni bir kitle siyaset çağının temsilcisi olarak memnuniyetle karşılamasına rağmen, başka bazıları, çatışmayı derinleştirecekleri ve bireysel bilince dayalı siyaseti alt üst edecekleri konusunda uyarıda bulundu. Modern dönemde parti üyeliğinin ve partiyle özdeşleşmenin azalma eğilimi, bu tür eleştirilerin yeniden canlandırılmasına yol açmıştır.

EVET

Kişisel vicdanın kurban edilmesi. Partiler, doğaları gereği kolektif varlıklardır; ortak bir zeminde uzlaşan ve ortak görüş ve fikirleri geliştiren insan gruplarıdır. Partilerin, birlik ve uyum olmaksızın var olmak için çok az nedenleri bulunmaktadır. Ancak bu birliğin bedeli kişisel vicdandır; çünkü herhangi bir üyenin, partinin tüm politikalarını, her koşulda içten desteklemesi düşünülemez. Bu yüzden partiler, parti disiplini yoluyla ve partiden ihracı da kapsayan bir ceza korkusuyla veya daha sinsice, partiye ve hedeflerine duygusal veya ideolojik bir bağlılık yoluyla üyelerinin 'iyiliğini' düşünmeye başlarlar.

Uyumsuzluk ve husumet. Parti siyaseti, partizanlığa, vefaya ve hatta belki de belirli bir davaya veya gruba adanmışlığa dayanmaktadır. Bu durum, kaçınılmaz olarak, kişinin kendi partisinin kusurları ve başarısızlıkları sürekli olarak inkâr edilirken, diğer partilerin kusur ve başarısızlıklarının abartıldığı bir kabile zihniyetini beslemektedir. Partiler böylelikle, siyasal konu ve tartışmaların sürekli olarak parti avantajları düşüncesiyle çarpıtıldığı tek taraflı bir siyaset görüşünü desteklemektedir. Bu anlamsız husumete olan eğilim -sırf anlaşmazlık olsun diye anlaşmama- kamu çıkarını ilerletmek için çok sağlıklı bir zemin değildir.

Kurnaz ve hırslıların hâkimiyeti. Partiler siyasal iktidarı dağıtmak yerine onun temerküzüne hizmet etmektedirler. Bu eğilim, 'oligarşinin tunç kanunu'nda (bkz. s. 347) örgütlenme yönünden açıklanmaktadır. Bununla birlikte seçkin yönetimi ayrıca, partiler içindeki 'neferlerin' itaat ve takip etmekten daha fazlasını yapmalarına gerek olmadığını; sadakatin ve disiplinin ödüllendirileceğini, buna karşın liderliğe yönelik muhalefetin ve özellikle de eleştirinin cezalandırılacağını ifade eder. Dolayısıyla 'yağlı direğe' tırmanan ve parti içinde ilerleme sağlayanların, George Washington'ın sözleriyle, 'kurnaz, hırslı ve ilkesiz insanlar' olmaları muhtemeldir. Siyasal partiler, bu anlamda, iktidarın yozlaşmasının özel bir örneğidir (20. Bölüm'de tartışıldığı gibi).

HAYIR

Müzakere forumları. Partilerin, özgür tartışmanın partinin birliği uğruna feda edildiği hoşgörüsüz, yekpare organlar anlamındaki imajı, yalnızca otoriterlik bağlamında doğrudur. Diğer durumlarda, partiler canlı ve çok yönlüdür; aslında, rakip hiziplerin ve eğilimlerin varlığı, politika konularına ve stratejik meselelere ilişkin bitmek tükenmek bilmeyen tartışmaları garanti etmektedir. Partiler, üyelerinden kişisel vicdanlarını feda etmelerini istemenin tersine, üyelerinin bilgi ve becerilerini artırmada ve daha katılımcı yurttaşlar olmalarında onlara yardımcı olan bir siyaset eğitimi sağlamaktadırlar. Bu nedenle parti üyeliği, kişisel gelişim yönünden önemli bir araçtır.

Halkın ilgisini çekme. Partiler, siyasal liderlerin, hem yurttaşları seferber ettikleri hem de onların ihtiyaç ve kaygılarına cevap verdikleri bir iletişim kanalı sağlamaktadır. Bu durum, seçim sürecinin, partileri, iktidarı kazanmak ya da elde tutmak amacıyla halktan oy alma mücadelesine girmeye zorladığı zaman en belirgin biçimde geçerlidir; ancak sınırlı boyutta da olsa otoriter sistemlerde de, 'iktidardaki' partilerin meşruiyeti sürdürme çabaları yoluyla meydana gelebilmektedir. Halkın fikirleri ve çıkarlarıyla ilgilenme ihtiyacı partiler içinde, üyelerin hiç eleştirmeden itaat etmelerindense onlar arasında bir müzakere ve tartışmaya sebep olacak, hatta bunu teşvik edecek bir ortam yaratır.

Çapraz parti etkileşimi. İki-partililik, çoğu zaman varsayıldığından daha yaygındır. Örneğin, nispî seçim sistemleri, hiçbir parti tek başına parlamenter çoğunluğu elde edip iktidar olamayacağı için partiler arasında uzlaşmaya ve ittifaklara sebep olur. Ortaya çıkan koalisyon hükûmetlerinin bir arada kalmaları, söz konusu partiler arasındaki çatışmaların, her daim devam etmekte olan çapraz parti diyaloğu yoluyla çözülmesiyle olur. Benzer bir dinamik, yürütme bir partinin elinde iken, meclisin bir başka partinin hâkimiyetinde olmasına izin veren birlikte yaşama olgusu nedeniyle başkanlık sistemlerinde de gelişebilmektedir.

Kavram

Parti Demokrasisi

Parti demokrasisi, bir parti kurumu aracılığıyla işleyen bir halk yönetimi biçimidir. İki parti demokrasisi modeli bulunmaktadır. İlkinde (parti içi demokrasi) partiler, içlerindeki gücün yaygın ve eşit bir şekilde dağılması yönünden demokratik birimlerdir. Bunun anlamı, örneğin, liderlerin seçimine ve adayların belirlenmesine geniş katılımın olması gerektiğidir. İkinci modelde demokrasi, politika yapımı iktidarının, seçilmiş ve dolayısıyla kamusal olarak hesap verebilir parti üyelerinin elinde temerküzünü gerektirmektedir. Bu görüşe göre, ilk model, seçim çevresindeki atanmış aktivistlerin tiranlığına yol açabilmektedir.

nusu olduğunda, 'resmî' bir ideolojinin (ister Marksizm-Leninizm, Milliyetçi Sosyalizm olsun, ister sadece karizmatik bir liderin fikirleri olsun) yayılmasının partinin, birincil değilse bile temel bir işlevi olması bilinçli olarak benimsenmektedir.

Rekabetçi sistemlerdeki ana akım partiler, grupların, demokratik oyunun kurallarına göre oynamalarını teşvik ederken ve böylelikle rejimin kendisine yönelik desteği seferber ederken hiç de önemsiz bir rol oynamamaktadırlar. Örneğin, 19. Yüzyıl'ın sonlarında ve 20. Yüzyıl'ın başlarında sosyalist partilerin ortaya çıkışı, işçi sınıfını sanayi toplumuyla bütünleştirmenin önemli bir aracıydı. Bununla birlikte, çok sayıda ülkede, partizanlığın bırakılması (bkz. s. 328) ve geleneksel sistem yanlısı partilere yönelik gittikçe artan düş kırıklığı nedeniyle partilerin seferber etme ve toplumsallaştırma yeteneklerinden kuşku duyulmaya başlanmıştır. Partilerin sorunu, yaşadıkları hükûmet deneyimi sebebiyle belli bir ölçüde kendilerinin de toplumsallaşmaları (bazıları buna yozlaşma diyecektir) ve bu durumun, onları, taraftarlarının ilgisini çekme ve duygusal bağlılıklarını kazanmaları konusunda daha az etkin kılmasıdır.

Yönetimin Örgütlenmesi

Siyasal partilerin yokluğu halinde karmaşık modern toplumların yönetilemez olacakları sıklıkla ileri sürülmektedir. Her şeyden önce, parlamenter sistemlerde, 'parti hükûmetinden' (bkz. s. 353) söz etmek mümkün olduğu sürece, partiler, hükûmetin oluşturulmasına yardımcı olmaktadırlar. Partiler, ayrıca, özellikle hükûmetin üyeleri tek bir partiden alınmış ve dolayısıyla bu üyeler ortak duygudaşlık ve bağlılıklarla birleştirilmişlerse, hükûmete belli bir düzeyde istikrar ve uyum kazandırmaktadır. Bir partiler koalisyonundan oluşan hükûmetlerin bile, birlik ve uzlaşmayı, her biri kendi öncelikleri olan ayrı bireylerden oluşan hükûmetlerden daha fazla güçlendirmeleri muhtemeldir.

Partiler ayrıca yönetimin iki ana dalı, yani meclis ile yürütme arasındaki işbirliğini kolaylaştırmaktadır. Bu durum parlamenter sistemlerde, hükûmetin genellikle meclisin çoğunluğunun kontrolüne sahip parti veya partilerden oluşması olgusuyla garanti altına alınmaktadır. Bununla birlikte, başkanlık sistemlerinde bile, yürütmenin başı, parti birliğinden me-

Oligarşinin Tunç Kanunu

Odak Konusu

Oligarşi, az sayıda kişi tarafından yönetim ya da tahakkümdür. Robert Michels ([1911] 1962) tarafından formüle edilen 'oligarşinin tunç kanunu', siyasal örgütlerde ve dolayısıyla tüm örgütlerde oligarşik olma yönünde kaçınılmaz bir eğilim olduğunu ileri sürmektedir. Katılımcı veya demokratik yapılar oligarşik eğilimleri kontrol edemezler; onları sadece maskeleyebilirler.

Michels yasasını desteklemek için bir dizi argüman geliştirdi:

- Seçkin gruplar, uzmanlaşma gereksiniminin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Seçkin üyeler sıradan üyelerin sahip olduklarından daha büyük uzmanlığa ve daha iyi örgütsel becerilere sahiptirler.
- Liderler, birbirine bağlı gruplar oluşturmaktadırlar, çünkü bu grupları oluşturmanın iktidarda kalma şanslarını artırdığının farkındadırlar.
- Bir örgütün sıradan üyeleri, kayıtsız olma eğilimindedir ve bu nedenle de, genellikle, tâbiyeti kabul etme ve liderlere saygı göstermeye meyyaldir.

det umarak meclis üzerinde, kontrol değilse bile, belli miktarda etki sahibi olabilmektedir. Son olarak, partiler, en azından rekabetçi sistemlerde, hem hükûmetin içinde, hem de dışında muhalefetin ve eleştirinin yaşamsal bir kaynağını sağlamaktadırlar. Bu durum siyasal tartışmayı genişletmenin ve seçmenleri eğitmenin yanı sıra, hükûmet politikasının daha kapsamlı bir şekilde denetlenmesinin ve dolayısıyla daha uygulanabilir olmasının sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Parti Örgütlenmesi: Güç Nerede Yatmaktadır?

Siyasal partilerin oynadığı yaşamsal rol nedeniyle, gücün partilerin içinde nerede yattığı oldukça dikkat çeken bir konu olmuştur. Nitekim partilerin örgütlenmesi ve yapısı, bir bütün olarak toplumun içindeki güç dağılımı konusunda önemli ipuçları sağlamaktadır. Partiler, katılımı ve iktidara erişimi genişleten demokratik kurumlar olarak işlev görebilir mi? Yoksa bunlar sadece liderlerin ve seçkinlerin hâkimiyetini mi sağlamlaştırmaktadırlar?

Parti içi demokrasiyi araştırmaya yönelik ilk girişimlerden biri Moisey Ostrogorski'nin *Demokrasi ve Siyasî Partilerin Örgütlenmesi* (*La Démocratie et l'Organisation des Partis politiques*, 1902) adlı eserinde denendi. Bu eser, bireysel çıkarların temsilinin, parti makinesinin artan etkisi ve kıdemli parti şahsiyetlerinin düzenlediği parti toplantısının uyguladığı denetim karşısında kaybolduğunu ileri sürdü. Bu görüş, Robert Michels tarafından, *Siyasal Partiler* (*Zur Soziologie des Parteiwesens in der modernen Demokratie*, [1911] 1962) adlı eserinde daha akılda kalıcı bir deyişle 'oligarşinin tunç kanunu' biçiminde veya yine Michels'in sözleriyle, "kim örgütten söz ediyorsa oli-

Makine siyaseti: Parti 'patronları'nın, bir kitle örgütünü, himayecilik ve lütuf dağıtma yoluyla kontrol ettiği bir siyaset tarzıdır.

Parti toplantısı (*caucus*): Parti üyelerinin, resmî işlemlerden önce, seçimlere aday göstermek ya da yasa taslaklarını tartışmak için yaptıkları bir toplantıdır.

garşiden söz ediyor demektir" şeklinde ifade edildi. Önde gelen bir seçkinci teorisyen olan Michels (1876–1936) Alman SPD'nin güç yapısını çözümlemek istedi ve partinin resmî demokratik örgütüne rağmen gücün küçük bir parti liderleri grubunun elinde yoğunlaştığını ileri sürdü.

Michels'e göre, 'oligarşinin tunç kanunu', demokratik sosyalizmin kaçınılmaz başarısızlığını açıkladı ve aslında, siyasal demokrasi mitosunu çürüttü. Ancak eleştirmenler, Michels'in gözlemlerinin, zamanın belirli bir anında, tek bir siyasî parti temelinde yapılan genellemeler olduğuna ve ayrıca tartışmalı psikolojik teorilere dayandığına dikkat çektiler. Uygulamada, Michels'in öne sürdüğünden farklı olarak parti seçkinleri genellikle daha hizip odaklı ve kitlesel üyelikler daha az saygılı ve durgundur.

Reformlar yoluyla partilerin demokratik ve katılımcı özelliklerini güçlendirmek için girişimlerde bulunulmuştur. Bunun en açık örneklerinden biri 1970'lerde ve 1980'lerde ABD'de meydana geldi. ABD partileri, Avrupalı eşlerinden, pek çok açıdan farklılaşmaktadır. Başkanlık seçimlerine katılma ihtiyacının biraz daha fazlası ile bir arada duran, kimi zaman çatışan çıkarların gevşek bir koalisyonu olan ABD partileri, yüksek derecede adem-i merkezî ve genellikle de programsızdır. Geleneksel olarak, eyalet veya kent temelli patronlar (20. Yüzyıl'ın başlarındaki **makine siyaseti**nin bir mirasıdırlar), iktidar komisyoncuları olarak hareket ettiler ve aday belirleme toplantılarında belirleyici bir etkiye sahip oldular. Ancak 1968'de Chicago'da Demokratların ulusal kongresinde meydana gelen protestolar ve çatışmaların ardından, yerel parti liderlerinin gücünü zayıflatmayı ve sıradan üyelerin rolünü güçlendirmeyi amaçlayan bir reform hareketi ortaya çıktı.

Bu büyük ölçüde, ön seçimlerin ve **parti toplantıları**nın (*caucuses*) daha geniş kullanımı yoluyla gerçekleşti. Bu gelişmeler, önce Demokratlarda ve sonra Cumhuriyetçilerde, giderek daha fazla mesele ve aday bazlı aktivisti* parti siyasetine çekmiştir. Bu durum 1972'de Demokratlarda George McGovern, 1980'de Cumhuriyetçilerde Ronald Reagan gibi daha ideolojik kişilerin aday gösterilmesine yol açtı. Bu arada, bu tür eğilimler, özellikle daha açık ve katılımcı yapıların, normalde seçilme şansı olmayan 'ötekilerin' kolaylıkla aday gösterilmesiyle sonuçlanacağından korkan Demokratlar arasında kaygı yaratmıştır. Her iki Amerikan partisi de, özellikle ulusal

* Aday aktivisti: Belli bir adayın takipçileri. Partiyi destekledikleri adayı seçebilmenin bir aracı olarak görürler.
Mesele aktivisti: Partileri tek bir meseleye veya dar kapsamlı bir dizi meseleye odaklanmaları için zorlarlar (örneğin Irak Savaşı, kürtaj, vergiler, medenî haklar vs.).–*ed.n.*

meclis, kongre ve senato düzeylerinde, komisyon yapılarını modernleştirerek ve güçlendirerek bu gelişmeye yanıt vermişlerdir. Bu gelişme, bir 'parti yenilenmesi" süreci olarak tasvir edilmesine rağmen, Avrupa tarzı, parti odaklı seçimlerin ortaya çıkmasından daha çok, partilerin, bireysel adaylar için daha iyi seçim desteği sağlama arzusunun bir göstergesidir.

Bir parti içindeki gücün yattığı yerin belirlenmesinde, hiziplerin ve eğilimlerin varlığı, resmî örgüt yapısı kadar önemlidir. Görünüşe göre tekelci bir niteliğe sahip olanlar da dahil olmak üzere bütün partiler belli bir ölçüde siyasal rekabeti benimsemesine rağmen, bu rekabetin, örgütlü ve kaynaşmış gruplar arasındaki çatışmayla yansıtılmasının düzeyi, parti liderlerinin otorite derecesini belirlemede yaşamsal önemdedir. Bazı durumlarda, hizipler, 1917 Rus Devrimi'ni takip eden yıllarda Avrupa komünist partilerinin sosyalist partilerden koparak ortaya çıktığı tarzda partilerinden kopabilmektedirler. Hizipçilik, genellikle partilerin siyasal fikirlere ve ideolojik yönelime verdikleri ağırlıkla ilişkilidir. Pragmatik sağcı partiler, genellikle rakip eğilimleri yalnızca dengelemek ya da uzlaştırmak zorundayken solun daha fazla ideolojik partileri genellikle açık anlaşmazlıklarla ve kurumsallaşmış rekabetle uğraşmak zorunda kalmaktadır. Bu durum sol kanat partilerin, parti içi demokrasiyi destekleme eğilimleriyle birlikte düşünüldüğünde, sosyalist partilerin yönetilmesini, liberal veya muhafazakâr partilerin yönetilmesinden genellikle daha zor hale getirmiştir.

Bununla birlikte, belki de daha önemli bir husus, partilerin iktidarı ellerinde nasıl tutacaklarıdır. Hizipçilik, bir anlamda, sadece uzun süreli hükûmet partilerinin üstesinden gelebilecekleri bir lükstür. Bu nedenledir ki tekelci komünist partiler, hizipçiliği, sadece **demokratik merkeziyetçiliğin** sınırlamaları yoluyla acımasız bir disiplin uygulayarak uzakta tutabildiler. Bu durum ayrıca Japonya'daki 'Liberal Demokrat Parti' (LDP) ile İtalyan Hıristiyan Demokrat Parti (DC) gibi 'hâkim' partilerin derinden hizipçi doğalarını açıklamaktadır. İngiliz Muhafazakâr Partisi, saygı ve sadakatin her şeyden önde geldiği bir değerler sistemine sahip bir parti örneğidir. Ancak, Parti, daha ideolojik yönünün ve 1979'dan sonraki uzun süreli seçim başarısının bileşimi yoluyla 1980'lerde ve 1990'larda giderek daha fazla hizipleşmiş hale geldi. Aşağıdan yukarıya doğru baskılar, böylece, Muhafazakâr Parti'ye, resmî lider hâkimiyetindeki yapısının mümkün olduğunu düşündüğünden daha fazla demokratik bir nitelik kazandırdı. Bu sürecin en göze çarpan zayiatı, üç ardışık genel seçimi kazanmış olmasına rağmen, 1990 yılında parti liderliğinden çekilmeye zorlanan Margaret Thatcher'dı. Thatcher'ın ardından gelen bütün Muhafazakâr liderler, Parlamento içinde ve dışında, farklı derecelerde de olsa, hizipçi direnişe karşı göğüs germede güçlükler yaşamışlardır.

Demokratik merkeziyetçilik: Leninist parti örgütlenmesi ilkesidir. Tartışma özgürlüğü ile katı eylem birliği arasındaki sözümona bir dengeye dayanmaktadır.

PARTİ SİSTEMLERİ

Siyasal partiler, sadece yürüttükleri işlevlerin (temsil, seçkinler grubunun devşirilmesi, çıkarların birleştirilmesi vb.) çeşitliliği nedeniyle değil aynı zamanda partiler arasındaki ve partiler içindeki karmaşık karşılıklı ilişkilerin, siyasal sistemlerin uygulamadaki çalışma biçimlerinin yapılandırılmasında yaşamsal olması nedeniyle de önemlidirler. Bu ilişkiler ağına **parti sistemi** denmektedir. Farklı parti sistemi türleri arasında ayrım yapmanın en bilindik yolu, iktidar için rekabet eden partilerin sayısına bakmaktır. Duverger (1954) bu temele dayalı olarak 'tek-parti', 'iki-parti' ve 'çok-partili' sistemler arasında ayrım yaptı. Her ne kadar bu tür bir sınıflandırma yaygın biçimde kullanılıyor olsa da, parti sistemleri kolaylıkla bir 'sayılar oyununa' indirgenemez.

İktidar için rekabet eden partilerin sayısı kadar önemli olan bir husus, partilerin, seçimlere ve yasama güçlerine yansıyan göreli büyüklükleridir. Sartori'nin (1976) belirttiği gibi, hayatî nokta, hükûmetin kurulmasıyla ve özellikle hacimlerinin onlara iktidara gelme veya en azından iktidarı paylaşma gücü verip vermeyeceğiyle ilgili partilerin 'uygunluğunun' tespitidir. Bu yaklaşım, genellikle 'büyük' ya da hükûmet odaklı partilerle daha çevresel düzeyde kalan 'küçük' partiler (hiçbir kategorinin matematiksel bir doğrulukla tanımlanmamasına rağmen) arasındaki ayrımla ifade edilmektedir. Üçüncü bir husus, bu 'ilişkili' partilerin birbiriyle nasıl bağlantılı olduğudur. Parti sistemi; işbirliği ve uzlaşmayla mı yoksa çatışma, kutuplaşmayla mı nitelendirilmektedir? Bu husus parti sisteminin ideolojik görünümüyle ve bu ideolojik görünümü oluşturan partilerin gelenekleri ve tarihiyle ilişkilidir.

Bununla birlikte partilerin sadece varlığı bir parti sisteminin varlığını garanti etmemektedir. Partiler arasındaki ilişkilerin örüntüsü, sadece istikrarla ve belirli bir derece düzenlilikle nitelenirse bir sistem oluşturmaktadır. Ne istikrarın ne de düzenin mevcut olduğu yerde, bir parti sistemi doğum sürecinde olabilir veya bir parti sisteminden başka bir parti sistemine geçiş gerçekleşmekte olabilir. Örneğin erken dönem post-komünist Rusya için bunun geçerli olduğu söylenebilir. 1991'de komünist yönetimin çöküşü ve SBKP'nin yasaklanmasının ardından rekabetçi parti sisteminin ortaya çıkışının çok zor ve belki de çetrefilli bir iş olacağı en başından belliydi. Rusya'nın sorunu, hiçbiri kitlesel bir üyeliğin ya da ülke çapında bir örgütün kurulmasına yaklaşamayan partilerin ve siyasal gruplaşmanın çoğalmasıydı. 1995 parlamento seçimlerinde, 43 parti yarıştı ve bu partilerin en büyüğü, oyların sadece yüzde 22'sini elde eden Rusya Komünist Partisi'ydi. Ardından seçim **baraj**ları ve dilekçelere dayalı tescil sistemi gibi önlemlerin alınmasıyla parti sayısı önemli ölçüde azaldı; bu önlemlerle, örneğin

Parti sistemi: Partiler arasında, partilerin sayıları, boyutları ve ideolojik yönelimleriyle yapılandırılan görece istikrarlı bir ilişkiler ağıdır.

Baraj: Bir partinin sandalye kazanabilmesi için gereken asgarî bir seçmen desteği seviyesidir.

2011 Rus Duma seçimlerinde sadece yedi parti yarıştı. Bununla birlikte, bazıları, partizanlığı bırakma ve değişken oy verme davranışı örüntüleri çağında, parti sistemlerinin, genellikle 'sistematik' niteliklerini yitirdiklerini ve bunun da bir parti sistemini diğerinden ayırt etmeyi daha da güçleştirdiğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca ulus-altı organların önemli bir etki sahibi oldukları yerlerde, parti sistemleri siyasal sistem içinde farklı seviyelerle işleyebilirler.

Bununla birlikte, modern siyasette bulunan temel parti sistemleri şunlardır:

- Tek-parti sistemleri
- Çift-partili sistemler
- Hâkim parti sistemleri
- Çok-partili sistemler

Tek-Parti Sistemleri

Doğrusunu söylemek gerekirse, tek-parti sistemi terimi çelişkilidir çünkü 'sistem' [terimi] birkaç varlık arasında bir karşılıklı etkileşimi ima etmektedir. Bununla birlikte söz konusu terim, bir tek-partinin, diğer bütün partilerin, siyasal veya anayasal araçlarla dışlanması yoluyla bir iktidar tekeline sahip olduğu siyasal sistemlerle, belli sayıda siyasal parti arasındaki rekabetçi bir mücadeleyle nitelendirilen sistemler arasında ayrım yapmaya yardımcı olmaktadır. Darbe veya devrim dışında hiçbir mekanizmayla iktidardan indirilmeleri mümkün olmayan tekelci partilerin, etkin bir şekilde sürekli hükûmet olarak faaliyet göstermeleri dolayısıyla, bunlar, değişmez biçimde, devlet makinesiyle kemikleşmiş bir ilişki geliştirmektedir. Bu durum, bu tür devletlerin, işleyiş çarkları kaynaşmış bir 'parti-devlet' aygıtı olarak görüldüğünden, bunların 'tek-parti devletleri' olarak sınıflandırmalarına izin vermektedir. Bununla birlikte, iki farklı türde tek-parti sistemi saptanabilmektedir.

İlk tür, 'yönetici' komünist partilerin, toplumun neredeyse tüm kurumlarını ve yönlerini yönlendirdiği ve kontrol ettiği sosyalist rejimlere ait devlette bulunmuştur. Bu tür partiler, geleneksel olarak Marksizm-Leninizm öğretileriyle ilişkili sıkı bir ideolojik disipline tâbidirler ve demokratik merkeziyetçilik ilkeleri doğrultusunda iyi yapılandırılmış iç örgütlere sahiptirler. Bunlar, üyeliğin siyasal ve ideolojik temellerle kısıtlanmış olması anlamında kadro partileridir. Çin nüfusunun yaklaşık yüzde 6'sı Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) üyesidir ve Sovyet nüfusun yaklaşık yüzde 9'u SBKP'ye üyeydi. Bu parti türünde partinin çekirdeği *apparatçik* olarak adlandırılan iyi maaşlı tam zamanlı görevlilerden oluşmaktadır. Apparatçikler, parti aygıtını (aparatını) ya da aygıtlarını işleten ve hem devlet makinesi hem de

Öncücülük (*vanguardism*): Proletaryanın, devrimci kaderini gerçekleştirebilmesi için, ona öncülük ve rehberlik edecek bir partiye ihtiyaç duyulduğuna ilişkin Leninist inançtır.

toplumsal kurumlar üzerinde denetim uygulayan görevlilerdir.

Komünist partilerin; devleti, ekonomiyi ve toplumu kontrol etmek ve 'ast' organların 'üst' organlara tâbi kılınmasını sağlamak için kullandıkları temel araç *nomenklatura* sistemidir. Bu sistem bütün üst düzey görevlerin, etkin biçimde parti onaylı adaylar tarafından doldurulduğu, titiz incelemeye dayalı bir atama sistemidir. Hem partinin iktidar tekelinin hem de partinin devlet ve toplumsal kurumlar üzerindeki gözetiminin gerekçesi Leninist bir iddiada yatmaktadır. Bu iddiaya göre parti, çalışan kitlelere, ideolojik liderlik ve bu kitlelerin devrimci yazgılarını yerine getirmelerini güvenceye almak için ihtiyaç duyulan rehberliği sağlarken, 'proletaryanın öncüsü' gibi davranmaktadır. Bununla birlikte, **öncücülük**, son derece seçkinci olduğu ve daha sonraları Stalinizmi büyüten tohumu sağladığı için eleştirilmiştir. Öte yandan Troçki (1937), bu konuda alternatif bir yorum sundu. Bu yoruma göre 'yönetici' parti, Sovyetlerin gelişimine hâkim olmaktan uzaktı ve partinin resmî iktidar tekeli, yalnızca devlet bürokrasisinin tomurcuklanmaya başlayan etkisini gizlemekteydi.

Tek-parti sisteminin ikinci türü, gelişmekte olan ülkelerdeki sömürge karşıtı milliyetçilik ve devletin bütünleşmesiyle ilişkilidir. Örneğin Gana, Tanzanya ve Zimbabve'de, 'yönetici' parti, ulus inşası ve iktisadî kalkınmaya yönelik baskın ihtiyacı ilan eden bir bağımsızlık hareketinden doğdu. Zimbabve'de, tek-parti yönetimi, her ikisi de eski gerilla grubu olan iki büyük parti ZANU ve ZAPU'nun birleşmesiyle, bağımsızlıktan sadece altı yıl sonra, 1986'da gelişti. Başka örneklerde, bu tür partiler, ulusal bir liderin, iktidarını sağlamlaştırmaya çalıştığı araçlardan biraz daha fazlası olarak gelişmişlerdir; Bangladeş'te General Erşad'ın 1980'lerdeki Halkın Partisi ve Zaire'de Başkan Mobutu'nun 1965–97 arasındaki Halkçı Devrim Hareketi bunun örnekleridir.

Afrika ve Asya'da tek-parti sistemleri, genellikle karizmatik bir liderin baskın rolü etrafında inşa edilmiş ve bu partilerin sahip oldukları ideolojik kimlik her neyse, bunu o liderin görüşlerinden çıkarmışlardır. Gana'da, Geleneksel Halk Partisi'nin lideri olan Kwame Nkrumah, 1966'da devrilinceye kadar, genellikle bu modeldeki bir lider olarak görülmüştür, ama Tanzanya'daki Julius Nyerere ve Zimbabve'deki Robert Mugabe gibi başka örnekler de olmuştur. Bu partilerin, komünist tek-parti devletlerinde bulunan sıkı disiplinden çok farklı olarak zayıf bir şekilde örgütlenmiş olmaları ve politika yapımı sürecinde, en iyi ihtimalle, sadece çevresel bir rol oynamaları nadir rastlanan bir durum değildir. Bununla birlikte, bu partilerin tekelci konumları, otoriterciliğin (bkz. s. 413) sağlamlaştırılmasına ve yolsuzluk tehlikesinin canlı kalmasına yardımcı olmaktadır.

Çift-Partili Sistemler

Çift-partili bir sistem, yönetim iktidarını kazanmaya ilişkin kabaca eşit bir beklentisi olan iki 'büyük' partinin hâkimiyetinde olması yönünden ikicidir (*duopolistic*). Çift-partili bir sistem, klasik biçiminde üç ölçüte göre tanımlanabilmektedir:

- Belirli bir sayıda 'küçük' parti bulunmasına rağmen, sadece iki parti yönetim iktidarının kazanılmasında gerçekçi bir beklentiye sahip olabilecek yeterli seçmen ve yasama organı üyeliği büyüklüğüne sahiptir.
- Daha büyük olan parti tek başına yönetme yeteneğine sahiptir (genellikle bir yasama çoğunluğuna dayalı olarak); diğeri ise muhalefeti oluşturmaktadır.
- İktidar bu partiler arasında el değiştirmektedir ve her iki parti de 'seçilebilir' durumdadır; muhalefet 'tetikte bir hükûmet' görevi görmektedir.

Kavram

Parti Hükûmeti

Parti hükûmeti, tek bir partinin, hükûmeti kurabildiği ve politikalara ilişkin programları gerçekleştirebileceği bir sistemdir. Parti hükûmetinin temel özellikleri aşağıdaki gibidir. (1) Büyük partiler açık bir programsal niteliğe sahiptirler ve bu nedenle seçmenlere potansiyel hükûmetler arasında anlamlı bir tercih sunmaktadırlar. (2) Yönetmekte olan parti, seçim bildirgesinde yer alan taahhütlerini yerine getirmek için yeterli ideolojik ve örgütsel birliğe sahiptir. (3) Sorumluluk, hükûmetin görev süresi boyunca seçmene karşı hesap verebilirliğiyle ve bir dengeleme gücü olarak hareket eden güvenilir bir muhalefetin varlığıyla sağlanmaktadır.

Çift-partili sistemlere sahip örnekler olarak en sık atıfta bulunulan ülkeler Birleşik Krallık ve ABD'dir. Diğer örnekler arasında Kanada, Avustralya ve 1993'te seçim reformu yürürlüğe girinceye kadar Yeni Zelanda bulunmaktadır. Bununla birlikte çift-partili siyasete ilişkin kök örnek (arketip) teşkil eden emsaller nadirdir. Örneğin, genellikle çift-partili sistem modeli olarak tasvir edilen Birleşik Krallık, çift-partili sistemin üç belirleyici ölçütüne, yalnızca belirli (ve bazılarının olağandışı olduğunu ileri sürdüğü) tarihsel dönemlerinde uymuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası erken dönemde, iktidarın 1945 ve 1970 yılları arasında dört kez el değiştirmesiyle oluşan görünürdeki İşçi Partisi-Muhafazakâr parti çift-particiliği bile, 1951–64 yılları arasında, Muhafazakâr Parti'nin 13 yıllık sürekli yönetimi tarafından kesintiye uğradı ki bu 13 yıllık dönem İşçi Partisi'nin seçilebilirliğinin sorgulandığı bir zamandır. Dahası Birleşik Krallık'ta, büyük partinin Avam Kamarası'ndaki sürekli hâkimiyetine rağmen, 'ülkede' 1974'ten beridir bir çift-partili sistemin varlığı daha şüphelidir. Bu sonuç İşçi Partisi ve Muhafazakâr Parti'nin toplam desteğindeki düşüş nedeniyle ileri sürülmektedir; bu destek 1950'lerin başlarında yüzde 95'lik seviyedeyken sürekli olarak azalarak 1974'te yüzde 75'e düşmüştür.

Temsilciler Meclisi ve Senato'daki bütün sandalyeleri, genellikle Demokratlarla Cumhuriyetçilerin kendi aralarında paylaştığı ve görünüşe göre tar-

Uygulamada Siyaset

Afrika Ulusal Kongresi: Bir Kurtuluş Hareketi mi Yoksa 'Yönetici' Bir Parti mi?

Olaylar: Nisan 1994'te, Güney Afrika ırkçı olmayan ilk seçimini yaptı. Afrika Ulusal Kongresi (AUK) hem oyların hem de koltukların yüzde 63'ünü elde ederek seçimi kazandı. Ertesi ay, Nelson Mandela Güney Afrika'nın başkanı olarak göreve başladı. AUK, bunun ardından, *apartheid** sonrası Güney Afrika'nın yönetici partisine dönüştü. AUK, Ulusal Meclis'te, 2004'teki yüzde 70 ve 2014'teki yüzde 62 seçmen desteğine dayanan konforlu bir çoğunluk elde etmiştir. Bu sonuç, 1990'a kadar yasaklanmış ve liderleri 1960'ların başından beri çoğunlukla ya hapishanede ya da sürgünde olan bir siyasal hareket için dikkate değer bir başarı olmuştur.

Önemi: Güney Afrika siyasetinde AUK'un baskın konumda olmasını açıklayan şey nedir? Temel açıklama, partinin aşırı Afrikaner** milliyetçiliğe karşı yürütülen kampanyada öncü rol oynamış olması ve *apartheid* politikalarına karşı direnişe önayak olmasıdır. AUK, kendisini geleneksel bir siyasal partiden çok bir 'kurtuluş hareketi' olarak tanımlamakla, kendisini Güney Afrika 'ulusal demokratik devriminin' lideri olarak resmetmeye devam etmektedir. Bu konum iki etmenle desteklenmiştir. Birincisi, AUK oldukça çeşitli çıkara ve sese karşılık vermekte ve bunları barındırmaktadır. Bu açıdan özellikle önem taşıyan husus AUK'un Güney Afrika İşçi Sendikaları Kongresi ve Güney Afrika Komünist Partisi ile yaptığı 'üçlü' ittifak ve AUK'un 1994'te bir tek-parti hükûmeti değil ama (Yeni) Ulusal Parti (ırk ayrımcılığı nedeniyle desteğini çekmiştir) ile Inkhata Özgürlük Partisi'ni de (tarihsel olarak Zulu milliyetçiliğinin sesidir) kapsayan bir ulusal birlik hükûmeti kurma konusundaki istekliliği olmuştur. İkincisi, AUK, muhtelif ve parçalanmış bir nüfus içinde tek bir Güney Afrika kimliği ve ortak amaç duygusu oluşturmak isteyen ulusal uzlaşmaya büyük önem vermiştir. AUK'un ırkçılık karşıtı uzun süreli adanmışlığı sayesinde mümkün olan bu durum, 1995'te Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu'nun kurulmasında pay sahibi oldu. Bu komisyon ceza vermek yerine, mücadelenin bütün taraflarınca işlenen suçları ve adaletsizlikleri ifşa ederek *apartheid* döneminde oluşan yaraları iyileştirmeye çalıştı.

Ancak, AUK en az üç önemli sorunla karşı karşıyadır. Birincisi, partinin kendisini özgürlük için mücadele vermesi açısından tanımlama gücü zaman içinde azalacaktır.

* *Apartheid*, Güney Afrika'da 1948–94 yılları arasında resmî olarak uygulanan ırka dayalı ayrımcılık sistemidir. *–ed.n.*

** Afrikaner, Güney Afrika'daki Hollanda kökenli halk. *–ed.n.*

tışmasız olan ABD çift-particiliği bile sorgulanabilir. Bir taraftan, başkanlık sistemi, örneğin 1984 ile 2000 yılları arasında olduğu gibi, tek-partinin Beyaz Saray'ı (başkanlık) ele geçirmesine ve diğerinin Kongrenin bir ya da gibi her iki kanadını birden kontrolü altında tutmasına izin vermektedir ve bunun anlamı şudur: hükûmet ile muhalefet arasında belirgin bir bölünmeyi tanımlamak olanaklı olmayabilir. Diğer taraftan 'üçüncü' partinin adayları kimi zaman önem kazanabilmektedir. 1992 başkanlık seçimlerinde Ross Perot'ın aldığı yüzde 16'lık oy sadece Cumhuriyetçi ve Demokrat partilerin düşüşünü işaret etmekle kalmadı aynı zamanda belki de Bill Clinton'ın seçimi kazanmasında da belirleyici oldu.

Çift-parti siyaseti önceleri, cevap verebilirlik ile düzeni; temsilî yönetim

Yalnızca AUK'un üye sayısı (ve zaman içinde, *apartheid* karşıtı eylemcilik konusunda doğrudan deneyime sahip lider sayısı) düzenli olarak azalmakla kalmamakta, halkın gözünde AUK'un gün geçtikçe özgürlük için bir araç olmaktan çok, hükûmetin bir aracı olarak görüleceği kesindir. İkincisi, diğer hâkim partilere benzer biçimde, AUK, hizipçilik ve zaman zaman çalkantılı iç çatışmalardan etkilenmiştir. Bunların en dramatik olanı, 1999'dan 2008'e kadar görevde kalan Güney Afrika'nın *apartheid* sonrası ikinci başkanı Thabo Mbeki'nin destekçileri ile Jacob Zuma'nın destekçileri arasındaydı. Jacob Zuma, 2007'de AUK başkanlık yarışında Mbeki'yi yenilgiye uğrattı ve daha sonra 2009'da Güney Afrika başkanı oldu. Üçüncü olarak, *apartheid* sonrası Güney Afrika, liberal demokratik ilke ve yapıları açıkça benimsemiş olmasına rağmen, AUK'un hâkimiyeti tek-parti devletlerine daha benzer olan gelişmeleri desteklemiştir. Özellikle, AUK'un bariz seçim yenilmezliği, yolsuzluğa alan yaratarak parti ile devlet arasındaki ayrımı bulanıklaştırmıştır. *Apartheid* sonrası Güney Afrika'daki en yüksek ölçekli yolsuzluk skandalı 2005'te ortaya çıktı ve bu skandal, Jacob Zuma'nın malî danışmanı Schabir Shaik'in 1999'daki bir silah ihalesinde oynadığı rol nedeniyle mahkûmiyetine yol açtı. Skandal nedeniyle Başkan Mbeki'nin başkan yardımcısı olan Zuma'nın kendisi de görevden alındı ve ardından yolsuzlukla suçlandı; ancak bu gelişmeler Zuma'nın AUK içindeki gücünü azaltacak ya da daha sonraki kariyerine zarar verecek hiçbir etki doğurmadı.

ile etkili yönetimi birbirleriyle bağdaştırmanın en güvenilir yolu olarak tasvir edildi. İki-parti siyasetinin temel avantajı, varsayımsal olarak istikrar, tercih ve hesap verebilirlikle nitelenen bir parti hükûmeti sistemini olanaklı kılmasıdır. İki büyük parti, seçmenlere, rakip programlar ve alternatif hükûmetler arasında doğrudan bir tercih yapma imkânı sunabilmektedir. Seçmenler, bir partiyi, eğer seçimi kazanırsa, koalisyon ortaklarıyla müzakere veya uzlaşma yapmaksızın seçim bildirgesindeki sözlerini yerine getirme yeteneğine sahip olacağını bilerek destekleyebilmektedir. Bu yön, kimi zaman, çoğunlukçu seçim sistemlerinin, büyük partilere abartılı destek verilmesini sağlayan çekici yönlerinden biri olarak düşünülmektedir. Çift-parti sistemleri, ayrıca, iktidar ve muhalefet partileri arasındaki kesintisiz rekabete dayalı olarak, güçlü ama hesap verebilir bir yönetim sağla-

dıkları için yüceltilmiştir. Hükûmet yönetebilmesine rağmen, hiçbir zaman gevşeyemez ya da boşveremez; çünkü tetikte hükûmet olarak hareket eden bir muhalefetle sürekli karşı karşıyadır. Çift-particilik ayrıca modernleşme lehine bir taraflılık yaratmaktadır, çünkü iktidar için mücadele eden iki rakip orta sahadaki 'yüzen' oylar için savaşmak zorundadırlar. Bu durum, örneğin Birleşik Krallık'ta 1950'den 1970'e kadar süren 'sosyal demokrat uzlaşma' olarak adlandırılan uzlaşmaya yansıdı.

Bununla birlikte, çift-parti siyaseti ve parti hükûmeti 1970'lerden beri pek saygın görülmemiştir. Birleşik Krallık'taki gibi çift-partili sistemler, ılımlılığı güvenceye almak yerine, husumet siyasetine (bkz. s. 477) yönelik dönemsel bir eğilim sergilemiştir. Bu durum, uzlaşma ve anlaşma yerine ideolojik kutuplaşma ile çatışma ve tartışma vurgusunda yansıma bulmuştur. Bu durum en iyi, 1980'lerin başında Birleşik Krallık'ta 'Thatcherlaşmış' Muhafazakâr Parti'nin sağa kaymasıyla ve radikalleşmiş İşçi Partisi'nin ise sola kaymasıyla gösterilir. Aynı zamanda kısa süre sonra yeni bir post-Thatchercı uzlaşma ortaya çıkmıştır. Husumete dayalı çift-particilik, genellikle, parti desteğinin sınıfsal doğasına (parti çatışması nihayetinde sınıf mücadelesinin bir yansıması olarak görüldüğünden) yapılan atıfla ya da partinin demokratikleşmesi ve ideolojik olarak adanmış köktenci aktivistlerin etkisinin bir sonucu olarak açıklanmıştır. Çift-parti sisteminin bir başka sorunlu yönü, eşit biçimde karşılaşan iki partinin, birbirlerinin seçim vaatlerini bastırmak için, muhtemelen kamu harcamaları sarmalına ve enflasyonun beslenmesine yol açacak biçimde oy mücadelesine girmelerinin teşvik edilmesidir. Bu da, partilerin, aslında gerçekleştirme yeteneğine sahip olmadıkları seçim bildirgesine dayalı olarak iktidara gelmiş olmaları bakımından, sorumsuz parti hükûmetinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Çift-parti sistemlerinin son bir zayıflığı, bu partilerin seçimsel ve ideolojik tercihlere dayattıkları bariz kısıtlamalardır. Bir partizan uyum ve sınıfsal dayanışma çağında iki hükûmet programı arasındaki bir tercih muhtemelen yeterli iken, böyle bir tercih, daha büyük bir bireycilik (bkz. s. 243) ve toplumsal çeşitlilik döneminde oldukça yetersiz hale gelmiştir.

Hâkim Parti Sistemleri

Hâkim parti sistemleri ile tek-parti sistemleri belirli zamanlarda benzer nitelikler sergileseler de, bu iki sistemin birbiriyle karıştırılmaması gerekmektedir. Bir hâkim parti sistemi, belli sayıda partinin, düzenli ve genel seçimlerde iktidar için yarışması, ancak sonuçta iktidara, onu uzun süreler kullanan tek bir büyük partinin hâkim olması anlamında rekabetçidir. Ancak görünüşte muntazam olan bu tanım, özellikle bir partinin 'hâkim' olarak değerlendirilebilmesi için 'uzun sürmüş' bir yönetim döneminin ne kadar olması gerektiğinin belirlenmesi bakımından sorunlara yol açmaktadır. Japonya genellikle

hâkim parti sisteminin klasik örneği olarak gösterilmektedir. Liberal Demokrat Parti (LDP) 2009'daki yenilgisine kadar 54 yıl boyunca neredeyse sürekli olarak iktidarda kalmıştı; sadece 1993 ile 1994 arasındaki 11 aylık bir süre boyunca muhalefette bulunmuştu. LDP'nin hâkimiyeti Japon 'iktisadî mucizesi' tarafından desteklenmişti. Bu hâkimiyet, aynı zamanda, partinin, hâlâ geleneklerine bağlı Japon kırsalındaki neo-Konfüçyüsçü görev ve yükümlülük ilkelerinin güçlü cazibesini ve partinin, iş dünyasının seçkinleriyle oluşturduğu güçlü bağları yansıtıyordu. Ancak, iktisadî durgunluk ve iç bölünmeler, LDP'nin, üye ve destekçilerini, yeni kurulan birkaç daha küçük partiye kaptırması anlamına geldi. LDP'nin düşüşü 2009 yılındaki seçimlerde Japonya Demokrat Partisi'nin 1945'ten bu yana parlamenter çoğunluğu kazanan ilk muhalefet partisi olmasıyla gözler önüne serildi.

Hindistan'daki Kongre Partisi, 1947'de kazanılan bağımsızlıktan itibaren kesintisiz bir şekilde 30 yıl boyunca iktidarda kaldı. (İndira Gandi'nin 1975-77 yılları arasındaki olağanüstü hal dönemini takip eden) Üç yıllık muhalefet dönemi dışında Kongre Partisi 1989'a kadar iktidarını sürdürmüştür. Afrika Ulusal Kongresi, benzer şekilde, 1993'te ırk ayrımcılığının sona ermesinden beri Güney Afrika'daki hâkim parti olmuştur; konumu, beyaz yönetimine karşı uzun süreli mücadeledeki seçkin rolüne dayanmaktadır (bkz. s. 354). Baskın parti sisteminin en iyi Avrupalı örnekleri İsveç ve İtalya'dır: İsveç'te Sosyal Demokrat İşçi Partisi (SAP), 2006'daki yenilgisi öncesindeki 74 yılın 65'inde iktidarı elinde tuttu; İtalya'da Hıristiyan Demokrat Parti (DC), İkinci Dünya Savaşı sonrasında, 1992–94 yıllarında tırmanan yolsuzluk iddialarının ortasında fiilî çöküşüne kadar, ülkedeki 52 hükûmetin her birine hâkim oldu.

Bir hâkim parti sisteminin en önemli özelliği, siyasal odağın, partiler arasındaki rekabetten hâkim partinin kendi içindeki hizip çatışmasına kayma eğilimidir. Örneğin, İtalya'daki DC, İtalyan toplumundaki ayrıcalıklı grupların ve çıkarların bir koalisyonundan çok az fazlası biçiminde işledi; çünkü parti sözü edilen çeşitli hiziplerin komisyoncusu gibi davranıyordu. Bu grupların en güçlüleri, Katolik Eylem gibi örgütler aracılığıyla etkili olan Katolik Kilisesi, çiftçi topluluğu ve sanayinin çıkarlarıydı. Bunların her biri, seçmen sadakatini geliştirme ve İtalya parlamentosunda DC'nin üyeleri üzerinde etkili olma yeteneğine sahipti.

Hizipler ayrıca Japonya'daki siyasal sürecin bütünleyici bir kurumuydu. 2009'daki yenilgisine kadar 54 yıl boyunca, neredeyse kesintiye uğramamış bir yönetime sahip olan LDP içinde, yükselmekte olan ya da güçlü bireyler etrafında çeşitli alt grupların birleşmesi nedeniyle sürekli bir iktidar mücadelesi yaşandı. Söz konusu hizipçilik, yerel düzeyde, hizip liderlerinin, takipçilerine siyasal ayrıcalıklar sağlama yeteneğiyle ve parlamento düzeyinde ise üst düzey yönetim ve parti görevlerinin tahsisi yoluyla sürdürüldü. Sonuçta ortaya çıkan iç çatışma, küçük partilerin genellikle ötekileştirildiği

Kavram

Koalisyon

Koalisyon, ya ortak bir tehdit algısı nedeniyle ya da ayrı ayrı çalışmakla hedeflerinin gerçekleştirilemeyeceğinin farkına varılmasıyla bir araya getirilen rakip siyasal aktörlerin bir gruplaşmasıdır. Seçim koalisyonları, partilerin, temsiliyetlerini en üst düzeye çıkarmak amacıyla, birbirleriyle rekabet etmeme konusunda anlaştıkları ittifaklardır. Yasama koalisyonları, belirli bir tasarı ya da programı desteklemek için iki veya daha fazla parti arasında yapılan anlaşmalardır. İktidar koalisyonları, iki veya daha fazla parti arasında, bakanlıkların çapraz partiler arasında dağıtımını içeren resmî anlaşmalardır. 'Büyük koalisyon' veya 'ulusal hükûmet' tüm büyük partileri kapsamaktadır.

bir sistemde, tartışmayı ve müzakereyi güvence altına alan bir araç olarak görülebilmiş olmasına rağmen, Japon hizipçiliği, siyasal ya da ideolojik anlaşmazlıktan daha çok kişisel farklılıklar etrafında dönme eğilimindeydi. Bunun bir örneği, 1970'ler ve 1980'ler boyunca Fukuda ile Tanaka hizipleri arasındaki çatışmaydı ve bu çatışma bu iki yöneticinin sahneden ayrılmasından sonra da çok uzun süre devam etti.

Diğer rekabetçi parti sistemlerinin taraftarları ya da en azından savunucuları varken, az sayıda kişi hâkim parti sisteminin savunur. Hâkim particilik, bir istikrar ve öngörülebilirlik eğilimi dışında, genellikle üzücü ve sağlıksız bir olgu olarak görülmektedir. Hâkim particilik, her şeyden önce, devlet ile iktidardaki parti arasındaki önemli anayasal ayrımı aşındırmaya eğilimlidir. İktidarın [uzun süre] el değiştirmediği durumlarda, devlet görevlilerinin ve kurumların, hâkim partinin ideolojik ve siyasal önceliklerine göre ayarlandıkları sinsi bir siyasallaşma süreci meydana gelmektedir. İkincisi, iktidarda uzun bir süre kalmak, hâkim partide rehavet, kibir ve hatta yolsuzluğa yol açabilir. Örneğin, İtalyan ve Japon siyasetinin seyri, düzenli olarak, genelde finansal yolsuzluk iddialarını içeren skandallarla kesintiye uğramıştır. Üçüncüsü, bir hâkim parti sistemi, zayıf ve etkisiz muhalefetle nitelendirilmektedir. Eleştiri ve itiraz, artık iktidarın gerçek rakipleri olarak görülmeyen partilerden geliyorsa daha kolaylıkla göz ardı edilebilmektedir. Son olarak, 'daimî' bir hükûmet partisinin varlığı, seçmenleri değişimden korkmaya ve 'doğal' hükûmet partisine sadık kalmaya teşvik ederek demokratik ruhu çürütebilmektedir.

Çok-Partili Sistemler

Çok-partili bir sistem, ikiden fazla parti arasında, tek-parti hükûmetinin şansını azaltan ve koalisyon olasılığını artıran rekabetle nitelendirilmektedir. Ancak, çok-partili sistemlerin büyük partilerin sayısı bakımından tanımlanması zordur; çünkü bu tür sistemler, kimi zaman, daha büyük partilerin hükûmetten dışlanması için özel olarak tasarlanmış daha küçük partilerin dahil olduğu koalisyonlar aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Bu durum, 1950'lerdeki Fransız Komünist Partisi'nin (PCF) ve bütün varlığı boyunca İtalyan Komünist Partisi'nin (PCI) başına gelen şeydir. Eğer ko-

alisyon hükûmeti ihtimali çok-partililiğin göstergesiyse, bu sınıflama belli sayıda alt kategori içermektedir.

Örneğin, Almanya, bir 'iki buçuk parti' sistemine sahip olma eğilimindedir, çünkü CDU ve SDP genel olarak Birleşik Krallık'taki Muhafazakâr Parti ve İşçi Partisi'nin seçmen gücüne neredeyse eşit bir seçmen gücüne sahip bulunmaktadır. Ancak bu iki parti de, karma üyeli nispî seçim sisteminin (bkz. s. 320) işleyiş biçimi nedeniyle, küçük bir parti olan Serbest Demokrat Parti'yle koalisyonlara zorlandılar. İtalyan çok-particiliği, geleneksel olarak, çok sayıda oldukça küçük partiyi içermektedir. Bu yüzden, DC bile nadiren oyların yüzde 40'ını elde etmeye yaklaştı. Sartori (1976), 'ılımlı' ve 'kutuplaşmış' çoğulcu sistemler olarak adlandırdığı iki tür çok-partili sistem arasında ayrım yaptı. Bu sınıflandırmada, ılımlı çoğulculuk Belçika, Hollanda ve Norveç gibi ülkelerde bulunmaktadır; bu ülkelerde büyük partiler arasındaki ideolojik farklılıklar azdır ve koalisyon kurma ve orta alana doğru ilerleme konusunda genel bir eğilim vardır. Diğer taraftan kutuplaşmış çoğulculuk, daha belirgin ideolojik farklılıkların büyük partileri ayırdığı ve bu partilerin bazılarının sistem karşıtı bir duruş benimsedikleri durumlarda vardır. Güçlü seçmen desteğine sahip komünist partilerin (1990'lara kadar Fransa, İtalya ve İspanya'da olduğu gibi) veya önemli faşist hareketlerin (1995 yılında Alleanza Nazionale adıyla yeniden doğan Movimento Sociale Italiano gibi 'post-Faşist' hareketler) varlığı kutuplaşmış çoğulculuğun belirginleşmesini sağladı.

Çok-partili sistemlerin gücü, hükûmet içinde iç denetleme ve denge yaratmaları ve tartışma, uzlaşma ve oydaşma lehine bir taraflılık sergilemeleridir. Koalisyonun oluşum süreci ve koalisyonun sürdürülme dinamikleri, rekabet halindeki görüşleri ve çatışan çıkarları dikkate almaktan başka çaresi olmayan geniş bir duyarlılığı güvenceye almaktadır. Bu yüzden Almanya'da, liberal Özgür Demokratlar, hem muhafazakâr CDU hem de sosyalist SPD üzerinde ılımlılaştırıcı bir etki yaratmaktadır. SPD-Yeşil Parti koalisyonları kurulan *Länder*'lerde (eyaletler), Yeşil Parti'nin mevcudiyeti, çevresel konuların siyasal gündeme sokulmasına yardımcı olmuştur. Benzer şekilde, koalisyon hükûmetini daha yaygın hale getiren İsveç sisteminin çok-partili özellikleri, SAP'ı geniş bir refah uzlaşısı oluşturmaya ve iş dünyasının çıkarlarını dışlamayan ılımlı politikalar izlemeye teşvik etmiştir.

Çok-partili sistemlere ilişkin temel eleştiriler, koalisyon oluşturmanın tuzakları ve güçlükleriyle ilgilidir. Hiçbir partinin tek başına yönetecek kadar güçlü olmadığı zamanlarda seçim sonrası gerçekleşen müzakereler ve partiler arası pazarlıkların tamamlanması, haftalar ya da İsrail ve İtalya'da olduğu gibi aylar sürebilir. Koalisyon hükûmetleri, daha da ciddî biçimde, hükûmetin görevlerinden çok koalisyon ortakları arasındaki didişmelere daha fazla odaklanarak çatlayabilmekte ve istikrarsızlaşabilmektedirler.

İtalya, 1945 sonrası hükûmetlerinin ortalama ömrü sadece 10 ay sürdüğünden genellikle bu durumun klasik örneği olarak anılmaktadır. Bununla birlikte koalisyonların her zaman istikrarsızlıkla ilişkili olduğunu öne sürmek bir hata olacaktır; Almanya ve İsveç'teki istikrarlı ve etkili koalisyon hükûmetlerine ilişkin kayıtlar koalisyonların her zaman istikrarsızlıkla ilişkili olmadığını açık bir şekilde kanıtlamaktadır. İtalyan deneyimi aslında belirli yönlerden kendine özgü bir deneyimdir; bu özgünlük, çok-particiliğin dinamikleri kadar ülkenin siyasî kültürüne ve İtalyan parti sisteminin ideolojik örüntüsüne bağlıdır.

Son bir sorun ise ılımlılık ve uzlaşmaya yönelik eğilimin, siyasal merkezin çok-partili sisteme tamamen hâkim olması anlamına gelmesidir. Bu merkez etkisi öylesine güçlüdür ki partiler belirgin ideolojik seçenekler sunma yeteneğinden yoksun hale gelmektedir. Koalisyon siyaseti, doğal olarak, ikna ve ilke siyaseti yerine ortak bir zemin arayışıyla, müzakere ve uzlaşmayla nitelenme eğilimindedir. Bu süreç, tamamen yozlaşmış olmaktan dolayı eleştirilebilmektedir; çünkü partileri, iktidar arayışlarında, politikalarını ve ilkelerini terk etmeye teşvik etmektedir. Koalisyon siyaseti ayrıca merkezci partilerle merkezci çıkarların aşırı temsiline yol açabilmektedir; özellikle Almanya'da olduğu gibi, küçük bir merkez partisinin, kendisinden büyük hem muhafazakâr partiler, hem de sosyalist partiler için tek elverişli koalisyon ortağı olması durumunda merkezci çıkarlar aşırı temsil edilmektedir. Aslında söz konusu aşırı temsil, kimi zaman, nispî temsile dayalı seçim sistemlerinin kusurlarından biri olarak görülmektedir. Nispî temsile dayalı bu seçim sistemleri, partilerin yasama büyüklüklerinin seçmen gücünü yansıtmasını güvenceye almakla çok-parti siyaseti ve koalisyon hükûmetleri lehine taraflı davranmış olmaktadırlar.

PARTİLERİN GERİLEMESİ Mİ?

Partiler hakkındaki modern kaygılar, esasen temsiliyet birimleri rolünün ve yönetimle halk arasında etkin bir bağlantı rolünün gerilemesine ilişkin belirtilerden kaynaklanmaktadır. 'Parti siyasetine ilişkin bir kriz'in kanıtı, partizanlığı bırakmada (bkz. s. 328) yansıma bulan, hem parti üyeliğindeki hem de partizanlıktaki bir gerilemedir. Örneğin 2007 yılına gelindiğinde bütün Birleşik Krallık'ta insanların yüzden 1'inden daha azı siyasal partilere üyeydi. Bu oran 50 yıl önceki yüzde 7'ydi. İşçi Partisi üyeliklerinin sayısı 1956'da 1 milyondan fazla iken, 2009'da yaklaşık 166.000'e düştü; Muhafazakâr Parti üyeliklerinin sayısı aynı dönemde yaklaşık 2,8 milyondan 250.000 civarına düştü. Benzer biçimde, parti üyelerinin yaşlarındaki önlenemeyen bir artış önemli görünmektedir; 1998'de Muhafazakâr Parti üyelerinin ortalama yaşı 63'e yükselmiştir. Yönetimdeki partilere karşı dramatik seçmen dönüşleri bu endişeleri yoğunlaştırmıştır. Bunun dikkat çekici örnekleri arasında, Fransız

Sosyalistlerinin 1993'te 282 sandalyeden birden 70 sandalyeye düşüşü; ve aynı yıl Kanada İlerici Muhafazakârları'nın sadece iki sandalye kazanarak iktidardan düşmeleri bulunmaktadır. Seçimlere katılım oranlarındaki düşüş, aynı zamanda, partilerin seçmen desteğini seferber etmeye yönelik yeteneklerindeki düşüşü de göstermektedir. Örneğin, Wattenberg (2000), 19 liberal demokraside, seçime katılım oranının 1950'ler ve 1990'lar arasında ortalama yüzde 10 civarında azalmış olduğunu, bu eğilimin özellikle ABD, Batı Avrupa, Japonya ve Latin Amerika'da belirgin olduğunu buldu.

Bu değişikliklerin yanı sıra, 'siyaset karşıtlığı' biçiminde adlandırılan bir değişimin kanıtı bulunmaktadır. Siyaset karşıtlığı, tek ortak özellikleri, geleneksel güç merkezlerine yönelik bir karşıtlık ve mevcut hükûmet partilerine muhalefetmiş gibi görünen siyasal hareketlerin ve örgütlerin yükselişini ifade etmektedir. Bu yükseliş yeni siyasal hareketlerin ortaya çıkmasına yansımıştır; bu hareketlerin temel cazibesi iktidarı elinde bulundurmaktan dolayı lekelenmiş olmamalarıdır. Bu hareketlerin iyi örnekleri 1994'te Berlesconi'nin Forza Italia'sının etkileyici başarısı ve ABD'de 2008'den itibaren Çay Partisi hareketinin ortaya çıkması olmuştur. Kadın hareketi, barış hareketi ve çevre hareketi gibi yeni toplumsal hareketlerin (bkz. s. 387) yükselişi de aynı olgunun bir parçasıdır. Bu hareketler, yeşil partilerin durumunda olduğu gibi, parti örgütü aracılığıyla görüşlerini dile getirdikleri zaman bile, parti-karşıtı partiler kisvesine girme eğilimindedir. (Bu tür parti ve hareketlerin, 'siyaset karşıtlığı' biçimlerini ifade etmedeki rolü 20. Bölüm'de incelenmektedir.)

Partilerin gerilemesi nasıl açıklanabilir? Partilerin maruz kaldığı sorunlardan biri, partilerin gerçek ya da algılanan oligarşik niteliğidir. Partiler, tabandan gelen üyelerin pasif kaldığı ya da köreltici ve sıradan görevlerle (toplantılara katılmak, komisyonlarda oturmak vb.) meşgul edildiği, bürokratikleştirilmiş siyasal makineler olarak görülmektedirler. Bunun tersine tek konulu protesto grupları, özellikle gençler arasından üye ve destek cezbetme konusunda daha başarılı olmuştur. Bunun nedeni kısmen daha gevşek biçimde örgütlenmiş olmaları ve kısmen de bunların katılım ve aktivizme daha fazla ağırlık vermeleridir. Partilerin kamusal imajları hükûmetle ve profesyonel siyasetçilerle olan bağlantıları nedeniyle daha da lekelenmiştir. Siyasal 'içeridekiler' olarak partiler, genellikle yüksek makamlarla ilişkilendirilen güç, hırs ve yolsuzlukla lekelenmişlerdir. Başka bir anlatımla partiler 'halktan' görülmemektedir; bunlar çok büyük çoğunlukla iktidar için siyasal sürtüşme ve kapışmayla tüketilmekteymiş gibi görünmektedir ve dolayısıyla sıradan insanların kaygılarından kopmaktadır.

Partilerin gerilemesini açıklamanın alternatif bir yolu, bu gerilemeyi karmaşık, modern toplumların yönetilmelerinin giderek daha fazla zorlaşması olgusunun bir belirtisi olarak görmektir. Partiler sorunları çözme ve koşulları iyileştirme vaatleriyle iktidara gelip bunları gerçekleştiremedikle-

rinde hayal kırıklığı ve güvensizlik/umutsuzluk duygusu artmaktadır. Bu durum, çıkar gruplarının ve giderek artan biçimde küreselleşen ekonominin genişleyen gücü şeklinde ortaya çıkan ve her hükûmet partisinin karşı karşıya kaldığı artan zorlukları yansıtmaktadır. Bu konudaki son bir açıklama şudur: partiler geriliyor olabilirler çünkü ilk önce onların yükselişine neden olan toplumsal kimlikler ve geleneksel bağlılıklar sönümlenmeye başlamıştır. Bu durum post-Fordizm (bkz. s. 238) olgusuyla ilişkili olarak sınıf siyasetinin gerilemesinde kesinlikle görülebilmektedir. Ek olarak, eski toplumsal, dinî ve diğer dayanışmaların azalmasıyla birlikte, siyasal gündeme, özellikle post-materyalizmle (bkz. s. 272) ilişkili yeni hedefler ve anlayışlar gelmiştir. Geniş, programcı partiler, bir zamanlar, seçmenlerin temel kesimlerinin hedeflerini ifade etmeyi başarırken; toplumsal cinsiyet eşitliği, nükleer enerji, hayvan hakları ve kirlilik gibi konular, bunları ifade etmek için yeni ve farklı siyasal oluşumlar gerektirebilir. Dolayısıyla tek konuyla ilgilenen gruplar ve toplumsal hareketler, hükûmet ile toplum arasındaki yaşamsal bağ olarak siyasal partilerin yerini alma sürecinde olabilirler.

Özet

- Siyasal parti, yönetim iktidarını kazanmak amacıyla örgütlenen bir insan grubudur ve genellikle belirli bir ölçüde ideolojik uyum sergilemektedir. Temel parti sınıflamaları, kadro ve kitle partileri (ya da daha sonraları herkesi kucaklayan partiler); temsil partileri ile bütünleştirici partiler; anayasal ya da 'ana akım partiler ve devrimci ya da sistem karşıtı partiler; ve son olarak sol kanat partiler ve sağ kanat partiler arasında ayrım yapmıştır.
- Partilerin siyasî sistemde belli bazı işlevleri vardır. Bunlar arasında bir temsil mekanizması olmaları, siyasal seçkinlerin oluşturulması ve siyasete devşirilmesi, toplumsal hedeflerin ve hükûmet politikasının belirlenmesi, çıkarların ifade edilmesi ve birleştirilmesi, seçmenlerin seferber edilmesi ve toplumsallaştırılması ve hükûmet süreçlerinin ve kurumsal ilişkilerin örgütlenmesi rolleri bulunmaktadır.
- Partilerin örgütlenmesi ve yapılanması toplumun genelindeki güç dağılımını önemli ölçüde etkilemektedir. Parti demokrasisi ya gücün parti içinde geniş biçimde dağıtılması ya da gücün, partinin, seçilmiş ve kamusal olarak hesap verebilir üyelerinin ellerinde yoğunlaşmasıyla geliştirilebilir. Oligarşik eğilimler örgütlenmenin kaçınılmaz bir sonucu olabilir ya da parti birliğini ve seçim güvenilirliğini sağlama ihtiyacından kaynaklanabilir.
- Parti sistemi, partilerin karşılıklı etkileşimde bulunduğu ve siyasal süreci etkiledikleri bir ilişkiler ağıdır. Tek-parti sistemlerinde, bir 'yönetici' parti etkin biçimde sürekli bir hükûmet işlevi görmektedir. Çift-partili sistemlerde, iktidar iki 'büyük' parti arasında el değiştirmektedir. Hâkim parti sistemlerinde, tek bir 'büyük' parti, iktidarı uzun bir süre boyunca elinde tutmaktadır. Çok-partili sistemlerde, hiçbir parti tek başına yönetecek kadar büyük değildir ve bu yüzden bu sistem bir koalisyon hükûmetine yol açmaktadır.
- Parti sistemleri siyasal sürecin genelini çeşitli biçimlerde şekillendirmektedir. Bu sistemler, seçmenlerin tercihlerinin kapsamını ve doğasını ve hükûmetlerin uyumunu ve istikrarını etkilemektedir. Bunlar yürütme ile yasama (meclis) arasındaki ilişkiyi yapılandırmakta, ya çatışma ya da uzlaşma lehine bir taraflılık oluşturmakta ve siyasal kültürün genel niteliğini biçimlendirmektedirler.
- Parti siyasetinde bir krizin kanıtı, parti üyeliğinde ve partizanlıkta meydana gelen azalmanın yanı sıra 'parti karşıtı' grupların ve hareketlerin yükselişinde de bulunabilmektedir. Bu sonuç, partilerin iktidar, hırs ve yolsuzlukla lekelendiğiyle ve hükûmetlerin vaatlerini yerine getirememesinin yarattığı genel hayal kırıklığının sonucunda zarar görmeleriyle açıklanabilir. Partiler ayrıca post-materyalizmle ilişkili olan ya da post-sanayi toplumlarında ortaya çıkan arzuları ve duyarlılıkları ifade etme konusunda başarısız görülmüşlerdir.

Tartışma Soruları

- Bütün modern siyasal partiler esasen herkesi kucaklayan partiler midir?
- 'Post-ideolojik' partilere sahip olmak mümkün müdür?
- Hükûmet çağdaş koşullarda, siyasal partiler olmadan faaliyet gösterebilir miydi?
- Partiler hangi yollarla ve ne ölçüde demokrasiyi geliştirmektedir?
- Siyasal partiler neden bu kadar sıklıkla lider hâkimiyetine girme eğilimindedir?
- Parti sistemleri hangi ölçütlere göre değerlendirilmelidir?
- Modern partiler sınıfsal bağlılıklar ile diğer sadakatlerin gerilemesine nasıl uyum sağlamışlardır?
- Parti siyaseti çağının sonuna mı gelinmiştir?

Okuma Önerileri

Dalton, R. ve D. Farrell, *Political Parties and Democratic Linkage: How Parties Organize Democracy* (2011). Partilerle temsilî hükûmetler arasındaki bağlantıya ilişkin bir incelemedir. Bu bağlantının seçim süreci ve hükûmet üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Katz, R. ve W. Crotty (der.), *Handbook of Party Politics* (2006). Partilerin doğasını, işlevlerini ve örgütlenmesini; toplumla ve devletle ilişkilerini tartışan geniş kapsamlı bir makale derlemesidir.

Sartori, G., *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* (2005). Partilerin rolü ve parti sistemlerinin doğasına ilişkin ilgi çekici, klasik bir çözümlemedir.

Wolinetz, S. (der.), *Political Parties* (1997). Siyasal partilerin işleyişlerinin ve önemlerinin tüm yönlerini inceleyen kapsamlı bir makaleler dizisidir.

11. BÖLÜM

GRUPLAR, ÇIKARLAR VE HAREKETLER

'Konuşan on kişi, sessiz on bin kişiden daha fazla ses çıkarır.'

NAPOLÉON, Özdeyişler

Siyasal etkileşim kalıpları, 20. Yüzyıl'da örgütlü grup ve çıkarların gittikçe artan önemi nedeniyle dönüştü. Gerçekten de, 1950 ve 1960'larda 'grup siyaseti' konusundaki coşku doruktayken ticarî çıkarların, sendikaların, çiftçilik lobilerinin ve benzerlerinin temel siyasal aktörler olarak meclisleri ve partileri yerinden ettiği yaygın biçimde iddia edildi. Çıkar grubu evreni, özellikle 1960'lardan itibaren, tüketicilerin korunmasından, hayvan haklarına ve cinsiyet eşitliğinden, çevrenin korunmasına çeşitli alanlardaki davaları üstlenen tek meseleyi protesto eden grupların büyümesiyle daha da genişledi. Bu tür gruplar genellikle daha geniş toplumsal hareketlerle (kadın hareketi, yurttaşlık hakları hareketi, yeşil hareket vb.) ilişkilendiriliyordu ve kimi zaman, 'yeni siyaset' olarak adlandırılan yeni aktivizm ve kampanya tarzlarının benimsenmesiyle nitelendiriliyordu. Bununla birlikte, özellikle demokratik süreç üzerindeki etkileri ile ilgili olarak gruplar, çıkarlar ve hareketlerin doğası ve önemi hakkında hatırı sayılır miktarda tartışma bulunmaktadır. Gruplar, çok çeşitlidir ve geniş bir yelpazede vazife görürler. Örneğin yurttaşların yetkilendirilmesinin araçları olmalarının yanı sıra aynı zamanda yönetim makinesi içindeki çarklardır. Bilhassa grup siyasetinin siyasal etkileri konusunda anlaşmazlık bulunmaktadır. Bazıları örgütlü grupların, siyasal iktidarın, toplumda daha yaygın ve eşit bir şekilde dağıtılmasına hizmet ettiğine inanırken başkaları, grupların zaten güçlü olanı daha da güçlendirdiğini ve kamu yararını alt üst ettiğini savunmaktadır. Bu meseleler, grupların nasıl etkili oldukları ve siyasal anlamda etkili olmalarını sağlayan etmenler hakkındaki sorularla ilgilidir. Son olarak, 'yeni' olarak adlandırılan toplumsal hareketler, hem adem-i merkeziyetçi siyasal katılımın yeni biçimlerini teşvik etmelerinden dolayı övgüyle karşılanmıştır hem de halkı resmî temsil sürecinden vazgeçmeye teşvik etmelerinden dolayı eleştirilmiştir.

Temel Meseleler

- Çıkar grupları nedir ve hangi değişik biçimleri almaktadırlar?
- Grup siyasetine ilişkin önemli teoriler hangileri olmuştur?
- Gruplar demokrasi ve etkili yönetime yardımcı mı olmakta yoksa onu engellemekte midir?
- Çıkar grupları nasıl etkili olmaktadır?
- Çıkar gruplarının başarısını ya da başarısızlığını belirleyen şey nedir?
- Yeni toplumsal hareketler neden ortaya çıkmıştır ve bunların daha geniş anlamı nedir?

GRUP SİYASETİ

Modern toplumlarda, çıkar grupları (bkz. s. 369) da, siyasal partiler (bkz. s. 335) gibi hükûmet ile yönetilenler arasındaki temel bağlardan birini oluşturmaktadır. Çıkar gruplarının kökleri belirli yönlerden partilerin köklerine paralellik göstermektedir. Bunlar yeni bir temsilî yönetim çağının çocuklarıydılar ve doğmakta olan sanayi toplumunun gittikçe karmaşıklaşan bölünmelerini ve **yarılma**larını ifade etmek için var oldular. Seçimleri kazanmakla ilgilenen siyasal partiler destek koalisyonları inşa eder ve cazibelerini genişletmeye çalışırken çıkar grupları genellikle, temsil ettikleri kişilerin amaçları ya da değerleriyle uyum içinde olan daha belirgin ve açık duruşlar belirlediler.

Bu tür bir grubun en önce ne zaman ortaya çıktığını saptamak güçtür. Bazı gruplar temsilî yönetimden öncedir; örneğin, Britanya'da 1787'de köle ticaretine karşı çıkmak için kurulan Köleliği Kaldırma Cemiyeti böyleydi. 1839'da kurulan Hububat Kanunu Karşıtları Birliği, özellikle hükûmete baskı uygulama amacıyla kurulması yönünden genellikle daha sonraki İngiliz gruplarının modeli olarak görülmektedir. Alexis de Tocqueville 1830'lardaki ABD ziyaretinde kendisinin **dernek** olarak adlandırdığı şeyin ABD'de çoktan 'güçlü bir eylem aracı' haline gelmiş olduğunu bildirdi. 1831 yılında İtalyan vatansever Giuseppe Mazzini (bkz. s. 184) tarafından kurulan Genç İtalya hareketi, daha sonra Avrupa çapında yayılan kardeş milliyetçi örgütlerin modeli haline geldi. Benzer şekilde, 1866'da Fransa'da kurulan Kadın Hakları Cemiyeti, dünya çaplı bir kadınlara oy hakkı hareketini harekete geçirdi. 19. Yüzyıl'ın sonlarına gelindiğinde, sanayi toplumlarının çoğunda, büyüyen bir sendika hareketinin yanı sıra, güçlü tarımsal ve ticarî çıkarlar faaliyette bulunuyordu. Bununla birlikte, şu anda var olan çıkar gruplarının çoğu, çok daha yakın tarih kökenlidir. Bunlar, esas itibarıyla, 1960'lardan itibaren uygulanan baskı ve protesto siyasetindeki patlamanın ürünüdür. Bu yüzdendir ki, bu çıkar grupları, harekete geçirme ve temsil araçları olarak, siyasî partilerin gerilediğine ve örgütlü grupların ve toplumsal hareketlerin (bkz. s. 387) yükselişine tanık olunan daha geniş bir sürecin parçası olabilirler.

Grup Türleri

Grupların belirsiz doğası ve çok sayıda türde oluşları nedeniyle, bunların tanımlanması ve sınıflandırılması işi tehlikelidir. Örneğin, gruplarla mı yoksa **çıkar**larla mı ilgilenmekteyiz? Başka bir deyişle, grupları yalnızca belirli bir düzeyde uyumlu ve örgütlü birlikler olarak mı, yoksa sadece aynı çıkarı paylaşmak üzere bir araya gelmiş, ancak gerçekliğin bilincinden yoksun insanlar

Yarılma: Bölme işlemi gerçekleştiğinde her iki tarafında da kolektif bir kimlik yaratan toplumsal bir bölünmedir.

Dernek: Gönüllü bir eylemle oluşturulmuş bir gruptur; paylaşılan çıkarların ya da ortak kaygıların bir kabulünü yansıtmaktadır.

Çıkar: Bir bireyin ya da grubun yararına olan şeydir; çıkarların (istek ya da tercihlerin aksine) genellikle nesnel ya da 'gerçek' oldukları düşünülmektedir.

Önemli Şahsiyetler

Alexis de Tocqueville (1805–59)

Fransız politikacı, siyaset teorisyeni ve tarihçidir. Tocqueville Fransa'daki 1830 Temmuz Devrimi'nin ardından, ceza sistemini incelemek için ABD'yi ziyaret etti. Bu ziyaret, destansı nitelikteki iki ciltlik *Amerika'da Demokrasi* (*De La Démocratie en Amérique*, 1835/1840) adlı eserle sonuçlandı. Bu eserde fırsat eşitliğiyle birlikte ABD demokrasisine ilişkin ikircikli bir eleştiri geliştirdi ama 'çoğunluğun tiranlığı'na karşı da uyardı. Siyasal kariyeri Louis Napoléon'un 1849'daki darbesiyle sona erdi ve bu darbe, zamanını, *Eski Rejim ve Fransız Devrimi* (*L'Ancien Régime et la Révolution*, [1856] 1947) gibi tarihsel eserlere ayırması için onu özgür bıraktı. J. S. Mill'in bir dostu ve mektup arkadaşı olan Tocqueville'in yazıları siyasal demokrasinin gelişmesine yönelik son derece muğlak bir tutumu yansıtmaktadır. Fikirleri hem liberal hem de muhafazakâr teorisyenleri ve bunların yanı sıra toplum bilimcileri etkilemiştir.

topluluğu olarak mı kabul etmekteyiz? Benzer şekilde çıkar grupları sadece bencil ve maddî çıkarlarla mı ilgilidir yoksa bunlar daha geniş davaların ya da kamusal amaçların peşinden gidebilmekte midir? Ayrıca çıkar grupları ile hükûmet arasındaki ilişkinin zorluğu söz konusudur. Çıkar grupları her zaman dışarıdan etkide bulunan özerk gruplar mıdır, yoksa hükûmetin içinde ve hükûmet aracılığıyla, hatta belki de hükûmet mekanizmasının bir parçası olarak faaliyette bulunabilirler mi?

Bu karmaşık durum, bu alanda aktif siyaset bilimciler arasında mutabık kalınan bir terminolojinin olmamasıyla daha kötüleşmiştir. Örneğin, 'çıkar grubu' terimi ABD'de ve başka yerlerde tüm örgütlü grupları tanımlamak için kullanılırken Birleşik Krallık'ta yalnızca üyelerinin çıkarlarını geliştiren veya savunan gruplara atıfta bulunma amaçlı olarak kullanılma eğilimindedir. Bu yüzden Birleşik Krallık'ta genellikle 'baskı grubu' teriminin kullanımı tercih edilmektedir çünkü 'çıkar grubu' daha geniş bir sınıflamanın alt kategorisi olarak kullanılma eğilimindedir.

Gruplar buna rağmen üç türe ayrılarak sınıflandırılabilmektedir:

- Komünal gruplar
- Kurumsal gruplar
- Birleşim grupları

Komünal Gruplar

Komünal grupların temel özelliği, üyeliğin sonradan alım yerine doğuştan olması sebebiyle, bunların toplumsal yapıya gömülü olmalarıdır. Bu grupların örnekleri aileler, kabileler, kastlar ve etnik gruplardır. Üyelerin kendilerinin ait olmayı seçtiği ve resmî bir yapıya ve örgüte sahip geleneksel çıkar gruplarının aksine, komünal gruplar, ortak bir miras ve geleneksel bağlar ile sadakatler temelinde kurulmaktadır. Bu tür gruplar gelişmekte olan devletlerin siyasetinde hâlâ önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Afrika'da etnik, kabilesel bağlar ve akrabalık bağları, çıkarların birleştirilmesinin genellikle en önemli dayanağıdır. Komünal gruplar, gelişmiş sanayi devletlerinde de, İtalya ve İrlanda gibi ülkelerde etnik milliyetçiliğin ve Katolik gruplara verilen önemin yeniden canlanmasının gösterdiği gibi, varlıklarını sürdürmeye ve etkili olmaya devam etmektedir.

Kavram

Çıkar Grubu

Çıkar grubu (ya da baskı grubu) hükûmetin politikalarını ya da eylemlerini etkilemeyi amaçlayan örgütlü bir birliktir. Çıkar grupları siyasal partilerden aşağıdaki şekilde ayrılmaktadır. (1) Bunlar hükûmet iktidarını kazanmak ya da kullanmaktan çok dışarıdan bir etki uygulamaya çalışmaktadır. (2) Genellikle belirli bir dava veya belirli bir grubun çıkarlarıyla ilgilenmeleri yönünden genelde dar bir konu odağına sahiptirler. (3) Genellikle, siyasal partilerle ilişkilendirilen daha geniş programsal veya ideolojik özelliklere nadiren sahiptirler. Çıkar grupları, daha geniş resmî örgütlenmeleriyle toplumsal hareketlerden ayrılmaktadırlar.

Kurumsal Gruplar

Kurumsal gruplar, hükûmet mekanizmasının parçası olan ve bu mekanizma içinde ve aracılığıyla etkili olmaya çalışan gruplardır. Bunlar herhangi bir ölçüde özerk ya da bağımsız olmamaları yönünden çıkar gruplarından farklılaşmaktadır. Bürokrasiler ve ordu, kurumsal grupların en belirgin örnekleridir ve bunların rakip çıkarlar içermesine sık rastlanır. Özerk grupları ve hareketleri genel olarak baskılayan otoriter veya totaliter devletler söz konusu olduğunda, kurumsal gruplar arasındaki rekabet, çıkarların birleştirilmesinin temel biçimi haline gelebilmektedir. Örneğin, SSCB'deki oldukça merkezîleşmiş Stalinist sistem, büyük ölçüde, özellikle ağır sanayinin etrafında odaklanmış köklü bürokratik ve ekonomik çıkarlar tarafından sürükleniyordu. Benzer şekilde, Almanya'daki Hitler rejiminin (1933–45) görünürdeki yekpare karakteri, Nazi liderleri, sonsuz bir iktidar mücadelesi içinde genişleyen imparatorluklar inşa ederlerken bürokratik bir çatışmayı gizliyordu.

Kurumsal gruplar, sadece demokratik olmayan rejimlerde önemli değildir. Bazıları şunu söyleyecek kadar ileri gitmektedir: Aslında politika yapım sürecini, demokratik sistemlerin bakanlıklarında, genel müdürlüklerinde ve şubelerinde gelişen bürokratik seçkinler ile yerleşik çıkarlar biçimlendirmektedir. Bu grupların seçilmiş siyasetçileri ve seçilmiş hükûmetleri sınırlandırma, hatta politikaları onlara zorla kabul ettirme görevi gördükleri ileri

sürülmektedir. Bu tür gruplar, aynı zamanda, ünlü 'askerî-sanayi kompleksi' örneğinde olduğu gibi, geleneksel çıkar gruplarıyla da ittifaklar kurmaktadır. Bürokrasinin ve ordunun anlamı ve bunların içindeki ve bunlar aracılığıyla işleyen çıkarların önemi sırasıyla 16. ve 18. Bölümlerde ele alınmaktadır.

Birleşim Grupları

Birleşim grupları, paylaşılan, ancak sınırlı hedeflere ulaşmak için bir araya gelen insanlar tarafından oluşturulan gruplardır. Birleşim anlamında gruplar gönüllü eylemle ve ortak çıkarların, isteklerin veya tutumların varlığıyla nitelendirilmektedir. Dolayısıyla birleşimsel grupların en bariz örnekleri, genellikle çıkar grupları ya da baskı grupları olarak düşünülen gruplardır. Ancak birleşimsel gruplarla komünal gruplar arasındaki ayrım kimi zaman bulanıklaşabilmektedir. Örneğin, sınıfsal bağlılıklar güçlü ve dayanışmacı olduğunda, sendika gibi birleşimsel bir grubun üyeliği, belirli bir hedefi ilerletmeyi amaçlayan araçsal bir eylemden daha çok, toplumsal kimliğin bir ifadesi olabilmektedir. Birleşimsel gruplar, gelişmekte olan ülkelerde gittikçe daha önemli hale gelmelerine rağmen, bunlar genellikle sanayi toplumlarının bir özelliği olarak görülmektedir. Çünkü sanayileşme, hem birbiriyle rekabet eden karmaşık bir çıkarlar ağı biçiminde toplumsal farklılaşma yaratmaktadır hem de, en azından kapitalist bir yapıda, gelenek ve görenek tarafından biçimlendirilen davranışlar yerine, kendi çıkarını düşünen ve bireyselleşmiş davranış kalıplarının gelişimini teşvik etmektedir. Birleşimsel grupların temel işlevi hükûmet ve diğer kamu kurumlarıyla iletişim olduğunda, bu tür gruplar genellikle çıkar grupları olarak adlandırılmaktadır.

Çıkar grupları değişik biçimlerde ve boyutlarda olabilir. Bunlar, çok fazla sayıda meseleyle ve davayla ilgilenmekte ve kamusal organlara hizmet etmek ile hükûmet programlarının idare edilmesine yardımcı olmaktan, sivil itaatsizlik (bkz. s. 385) kampanyaları ve halk protestosu düzenlemeye kadar geniş bir yelpazeye uzanan taktikler kullanmaktadır. Benzer şekilde, bunlar yerel, ulusal veya (daha sonra tartışılacağı gibi) uluslararası düzeyde veya bunların bir birleşiminden oluşan düzeyde faaliyette bulunabilmektedir. Ancak, anayasal düzen karşıtı ve milis gruplar bu sınıflamanın dışında bırakılmaktadır. Siyah Panterler ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) gibi gruplar, çıkar grupları olarak sınıflandırılamazlar çünkü bunlar siyasal sistemi sadece etkilemeyi değil onu köktenci biçimde yeniden yapılandırmayı amaçladılar ve baskı siyaseti yapmak yerine terörizm (bkz. s. 609) taktikleri ve **doğrudan eylem** kullandılar. Bundan başka, farklı grup türlerini tanımlama çabasıyla görünüşte belli bir kalıba sokulamayan çıkar grupları dünyasını sınıflandırmak gerekir. En yaygın iki sınıflama biçimi şunlardır:

Doğrudan eylem: Anayasal ve yasal çerçeve dışında yapılan siyasal eylemdir; doğrudan eylem pasif direnişten terörizme kadar değişebilmektedir.

- Kesimsel ve geliştirici gruplar
- İçeriden ve dışarıdan gruplar

Kesimsel gruplar (kimi zaman koruyucu ya da işlevsel gruplar biçiminde adlandırılmaktadır) üyelerinin genellikle maddî çıkarlarını geliştirmek veya korumak için vardır. Sendikalar, ticarî şirketler, ticaret birlikleri ve meslek kuruluşları bu grup türünün en önde gelen örnekleridir. Bunların 'kesimsel' nitelikleri toplumun işçiler, işverenler, tüketiciler, etnik veya dinî bir grup gibi kesimlerini temsil etmeleri olgusundan kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, aslında, yalnızca mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımı ve değişimi ile uğraşan gruplar 'işlevsel' gruplar olarak görülebilir. Temel kaygılarının genel olarak toplumun değil, üyelerinin ihya edilmesi ve esenliği olduğunu vurgulamak için, kesimsel gruplar, ABD'de, genellikle 'özel çıkar grupları' olarak sınıflandırılmaktadır.

Kavram

Yönetim Dışı Örgüt

Yönetim dışı örgüt (NGO) şiddet içermeyen yollarla amaçlarını gerçekleştirmeye çalışan özel, ticarî olmayan bir grup veya organdır. NGO'lar genellikle uluslararası siyasette etkindir ve BM veya AB gibi kurumlar tarafından verilen resmî danışma haklarına sahip olabilmektedir. *Eylemsel* NGO'ların öncelikli amaçları genellikle ya kalkınmayla ilişkili ya da insanî yardımla ilişkili projelerin tasarlanması ve uygulanmasıdır. *Savunucu* NGO'lar özel bir davayı desteklemek ya da savunmak amacıyla var olur ve eylemsel yetenekten daha çok deneyim ve uzmanlık bilgisiyle ilgilenmektedir.

Buna karşılık, *geliştirici* gruplar (kimi zaman dava ya da tutum grupları biçiminde adlandırılmaktadırlar) ortak değer, ideal veya ilkeleri geliştirmek için kurulmaktadır. Bu davalar çok ve çeşitlidir. Bu davalar arasında kürtajda 'tercih yanlısı' ve 'kürtaj karşıtı' lobiler, kişisel özgürlükler yanlısı ya da televizyonda seks ve şiddet karşıtı kampanyalar, hava kirliliği ve hayvan zulmüne karşı ya da geleneksel veya dinî değerlerin savunusuna yönelik protestolar bulunmaktadır. Seçici faydadan çok kolektif faydayı geliştirdiklerine vurgu yapmak için, geliştirici gruplar, ABD'de, 'kamu çıkarı grupları' olarak isimlendirilmektedir. Bu gruplar uluslararası siyasete dahil olduklarında, genellikle yönetim dışı örgütler ya da NGO'lar biçiminde adlandırılmaktadır. Bu nedenle geliştirici gruplar, kendi üyelerindense başka gruplara yardımcı olmayı amaçlamalarıyla tanımlanmaktadır. Örneğin Save the Whales (Balinaları Kurtar) grubu balinalardan oluşan bir örgüt değil, balinalar için kurulmuş bir örgüttür. Bazı örgütler, hiç kuşkusuz, hem kesimsel, hem de gelişimsel özelliklere sahiptir. Renkli İnsanların Gelişimi için Ulusal Birlik (The National Association for the Advancement of Coloured People - NAACP), Amerikalı Siyahların (ayrıma karşı gelerek ve istihdam fırsatlarını artırmak gibi) kesimsel çıkarlarına hitap etmekte, ama aynı zamanda toplumsal adalet ve ırksal uyum gibi davalarla da ilgilenmektedir.

Alternatif sınıflandırma sistemi, grupların hükûmetle ilişkilerinde sahip oldukları statüye ve baskı uygulamak için benimsedikleri stratejilere dayanmaktadır. İçeriden gruplar hükûmet organlarına yaptıkları rutin danışmanlık ya da temsil yoluyla, hükûmete düzenli, imtiyazlı ve genellikle

kurumsal erişime sahiptirler. Birçok durumda, kesimsel ve içeriden grup sınıflandırmaları arasında bir örtüşme bulunmaktadır. Bu örtüşme, iş grupları ve sendikalar gibi temel iktisadî çıkarların, görüşleri hükûmet tarafından göz ardı edildiğinde güçlü yaptırımlar uygulayabilme yeteneğini yansıtmaktadır. Hükûmet ayrıca elverişli politikaların oluşturulmasına yardımcı olacak uzmanlık bilgisine ve malumatına sahip gruplarla istişare eğiliminde olabilmektedir. Bununla birlikte, içeriden statüsü her zaman avantajlı bir statü değildir çünkü bu statü, sadece, hedefleri hükûmetin hedefleriyle büyük ölçüde uyumlu olan ve üyelerinin, alınan kararlara uymalarını sağlama konusunda kanıtlanmış bir kapasitesi olan gruplara verilmektedir.

Diğer taraftan *dışarıdan* gruplar ya hükûmet tarafından danışılmayan ya da düzensiz olarak danışılan gruplardır; ayrıca danışıldığı zaman da genelde üst düzeyde değildir. Dışarıdan statüsü birçok durumda bir zayıflık göstergesidir, şöyle ki, hükûmete resmî erişim olanağından yoksun olan bu gruplar, politika yapım sürecine dolaylı etkide bulunma umuduyla 'halka açılmaya' zorlanmaktadır. Bu durumda, ironik biçimde, bir çıkar grubunun kamusal profili ile sahip olduğu siyasî etki arasında genellikle ters bir ilişki bulunmaktadır. Çevre koruma ve hayvan hakları gibi alanlardaki radikal protesto gruplarının dışarıdan statüsünde olma konusunda çok az seçeneği olabilir. Bu tür radikal protesto gruplarının hedefleri sıklıkla hükûmetin öncelikleriyle uyumsuz olmakla kalmaz ama bunların üyeleri ve destekçilerini, genellikle bu tür grupların hükûmetle yakın ilişkiye girmediği için bozulmamış olduğu gerçeği cezbetmektedir. Bu anlamda gruplar, hem ideolojik saflıkları ile bağımsızlıklarını muhafaza etmek hem de adem-i merkeziyetçi güç yapılarını korumak için dışarıdan grup olarak kalmayı tercih edebilmektedir.

Grup Siyaseti Modelleri

Bazı yorumcular, grup siyasetinin örüntüsünün ve anlamının, tümüyle, her bir siyasal sisteme özgü faktörlerden kaynaklandığına inanmaktadır. Dolayısıyla grupların rolü, belirli bir siyasal kültürü (bkz. s. 265), parti sistemini, kurumsal düzenlemeler dizisini vs. yansıtmaktadır. Bunun anlamı, grup siyasetinin doğası hakkında genel sonuçlar çıkarılamayacak olmasıdır. Öte yandan, grup siyaseti anlayışı, çoğunlukla, hem siyasal sürecin doğasına hem de iktidarın toplumdaki dağıtımına ilişkin daha geniş varsayımlar tarafından şekillendirilmektedir. Bu varsayımlar, 3. Bölüm'de incelenen devletle ilgili rakip teorilerle yakından ilişkilidir. Çıkar grupları siyasetine ilişkin modeller olarak bunların en etkilileri şunlardır:

- Çoğulculuk
- Korporatizm
- Yeni Sağ

Robert Dahl (1915–2014)

Önemli Şahsiyetler

ABD'li siyaset bilimcisidir. 1946'da Yale Üniversitesi'nde siyaset bilimi profesörü olarak atanan Dahl daha sonra ABD'nin en seçkin siyasî analistlerinden biri oldu. 1953'te Charles Lindblom'la birlikte, modern toplumları klasik demokrasiden ayırmak için 'poliarşi' (çokluğun yönetimi) terimini icat etti. Dahl'ın erken dönem eserleri pozitivist ve davranışsalcı doktrinlerin etkisini yansıtmaktadır ve 1950'ler ile 1960'ların başında geleneksel bir çoğulcu duruş geliştirdi. Bununla birlikte, 1960'ların sonlarından itibaren, Lindblom ve Galbraith (bkz. s. 239) ile birlikte, büyük kapitalist şirketlerin gücü ile ilgili gittikçe artan bir endişeyi açığa çıkaran radikalleştirilmiş bir liberalizm biçimi olan 'yeni çoğulculuğu' geliştirdi. Temel eserleri arasında, *Demokratik Teoriye Bir Önsöz* (*A Preface to Democratic Theory*, 1956) *Kim Yönetmektedir?* (*Who Governs?*, 1961) ve *Çoğulcu Demokrasinin İkilemleri* (*Dilemmas of Pluralist Democracy*, 1982) bulunmaktadır.

Çoğulcu Model

Çoğulcu teoriler, grup siyasetine ilişkin en olumlu görüntüyü sunmaktadır. Bu teoriler grupların hem bireyi yönetime karşı savunma hem de demokratik duyarlılığı geliştirme yeteneğine vurgu yapmaktadır. Çoğulculuğun (bkz. s. 161) ana teması, siyasal iktidarın parçalanması ve yaygın biçimde dağılmış olmasıdır. Kararlar, çok sayıda grubun görüş ve çıkarlarının dikkate alınmasını güvenceye alan karmaşık bir pazarlık ve etkileşim süreciyle alınmaktadır. Çoğulcu bir 'grup teorisi' geliştirmeye yönelik en erken ve en etkili girişimlerden biri, Arthur Bentley tarafından *Yönetim Süreci* (*The Process of Government*, [1908] 1948) adlı eserde denendi. Bentley'nin siyasal sürecin temel yapı taşları olarak örgütlü gruplara yaptığı vurgu, ünlü özdeyişinde derli toplu bir şekilde özetlenmektedir: 'gruplar kendilerini yeterince ifade edebilirse, her şey ifade edilmiş olmaktadır.' David Truman'ın *Yönetimsel Süreç* (*The Governmental Process*, 1951) adlı eserinin, vardığı sonuçlar daha dar biçimde ABD siyasal sürecine odaklanmış olsa da, genellikle bu geleneği sürdürdüğü düşünülmektedir.

Çıkarların ifade edilmesinin ve birleştirilmesinin failleri olarak gruplara yönelik coşku, 1950'lerde ve 1960'ların başlarında davranışsalcılığın yayılmasıyla güçlendi. Örneğin sistem analizi, çıkar gruplarını, yönetime yöneltilen çoklu talepleri, yönetilebilir bir istekler dizisine doğru süzgeçten geçiren 'kapı bekçileri' olarak resmetti. Aynı zamanda, Robert Dahl (1961) ve Nelson Polsby (1963) gibi analistlerin yürüttükleri cemaat iktidarı çalışmaları, hiçbir yerel seçkinler grubunun, cemaatin karar alma sürecine hâkim

olma yeteneğine sahip olmadığı biçimindeki çoğulcu iddiayı destekleyen empirik destek bulduğunu iddia etti.

Çoğulcu bakış açısından, grup siyaseti, demokratik sürecin temelidir. Gerçekten de, 1960'larda, yönetim ile yönetilenler arasındaki temel bağ olarak grupların ve örgütlü çıkarların siyasal partilerin yerlerini almış olmaları yönünden bir çoğulcu demokrasi (bkz. s. 162) biçiminin daha geleneksel seçim demokrasisini hükümsüz kıldığını ileri sürmek yaygın hale geldi. Çoğulcu teorinin temel varsayımları şunlardır: tüm gruplar ve çıkarlar, örgütlenme ve yönetime erişim sağlama potansiyeline sahiptir; tüm gruplar ve çıkarlar, liderlerin, kendi üyelerinin çıkarlarını veya değerlerini geniş bir şekilde ifade edebilmeleri anlamında içsel olarak duyarlıdır; ve tüm grupların ve çıkarların siyasal etkileri, yaklaşık olarak sahip oldukları desteğin hacmi ve yoğunluğuyla uyumludur. Bunun kanıtı, siyasal iktidarın, hiçbir grup veya çıkarın herhangi bir zamanda hâkimiyeti sağlayamayacağı şekilde parçalanmış olmasıydı. Dahl'ın (1956) belirttiği gibi, 'nüfusun içindeki bütün aktif ve meşru gruplar, karar alma sürecinin bazı kritik aşamalarında kendilerini duyurabilmektedir.' Buna alternatif olarak J. K. Galbraith'in (bkz. s. 239) erken dönem yazılarında geliştirdiği 'denk güçler' fikri, örneğin ticarî grupların başarısı, yalnızca işçiler ya da tüketiciler gibi rakipleri, bu başarıya karşılık vermek için örgütlenmeleri konusunda teşvik ettiğinden, rekabet eden gruplar arasında, dinamik bir dengenin doğal olarak ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Böylece grup siyaseti kaba bir güç dengesiyle nitelendirilmiş olmaktadır.

Grup siyasetine ilişkin oldukça iyimser bu bakış açısı, seçkinciler ve Marksistler tarafından ağır biçimde eleştirilmiştir. Seçkinciler, çoğulculuğun empirik iddialarına, onların iktidarın yalnızca bir 'yüz'ünün farkında olduklarını ileri sürerek karşı çıkmaktadır. Bu 'yüz' karar alım sürecini etkileme yeteneğidir (bkz. s. 35). Seçkinci teorisyenler, iktidarın yaygın ve eşit biçimde dağıtıldığına ilişkin anlayışa karşıt biçimde, ticarî şirketlerin başkanlarından, siyasal liderlerden ve askerî liderlerden oluşan bir 'iktidar seçkinleri' grubunun varlığına dikkat çekmektedir (Mills, 1956). Marksistler, kendi cephelerinden geleneksel olarak, siyasal iktidarın, kapitalist bir 'yönetici sınıf'ın varlığını kanıtlayan üretici zenginliğin sahipliğiyle yakından ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Ralph Miliband (2009) gibi neo-Marksistler'e göre, bu ilişki, iş ve işçi grupları arasındaki 'eşit olmayan rekabet'le ifade edilmektedir; iş grupları, iktisadî kaynakların kontrolüne, kamusal statüye ve işçi gruplarının elde edemediği bir yönetime erişim düzeyine sahiptir. Küreselleşmenin (bkz. s. 221) yükselişi, bu tür argümanları yeniden gündeme getirdi ve bazılarının şunu ileri sürmesine yol açtı: Sermayenin artan hareketliliği ve uluslararası bir serbest ticaret sistemi, yönetimin 'kurumsal devri'ne sebep olmuştur (Hertz, 2001). Bu eleştiri karşısında, daha eleştirel ya da nitelikli bir çoğulculuk biçimi, yeni çoğulculuk (bkz. s. 109) doğdu. Bu

yeni çoğulculuk biçimi belki de en açık biçimde, Charles Lindblom'un *Siyaset ve Piyasalar* (*Politics and Markets*, 1980) adlı eserinde dile getirildi. Bu eser, Batılı poliarşilerde iş dünyası gruplarının ayrıcalıklı konumlarına vurgu yaparken bu ayrıcalıklı konumun, bu toplumların demokratik oldukları yönündeki iddiayı ciddî biçimde riske attığını kabul etmektedir.

Kavram

Korporatizm

Korporatizm, en geniş anlamıyla, örgütlü çıkarları yönetim süreçleriyle bütünleştirmenin bir aracıdır. Korporatizmin iki yüzü vardır. *Otoriter* korporatizm ('devlet' korporatizmi), İtalyan faşizmiyle yakından ilişkili bir ideoloji ya da iktisadî yönetim biçimidir. Sanayinin siyasal anlamda sindirilişi ve bağımsız sendikaların yıkımıyla nitelendirildi. *Liberal* korporatizm ('toplumsal' korporatizm veya 'yeni kortporatizm'), olgun liberal demokrasilerde bulunan örgütlü çıkarlara, politika oluşturma sürecine ayrıcalıklı ve kurumsal erişim hakkı tanınmasına yönelik eğilimi ifade etmektedir.

Korporatist Model

Korporatist grup siyaseti modelleri, sanayileşmiş toplumlarda gruplar ile devlet arasında gelişen daha yakın bağlantıların etkilerini izlemeye çalışması yönünden çoğulculuktan ayrılmaktadır. Korporatizm, belirli grupların hükûmetle ilişkileri yönünden sahip olduklarını ve kamu politikası oluşturulmasını ve uygulanmasını etkilemelerini olanaklı kılan ayrıcalıklı konumlarını vurgulayan toplumsal bir teoridir. Bazı yorumcular, korporatizmi, belirli tarihsel ve siyasal koşullar tarafından şekillendirilen, devlete özgü bir olgu olarak görmektedir. Bu yorumcular, bu yüzden korporatizmi Avusturya, İsveç, Hollanda ve bir dereceye kadar, hükûmetin geleneksel olarak iktisadî bir yönetim biçimi uyguladığı Almanya ve Japonya gibi ülkelerle ilişkilendirmektedir.

Ancak başkaları korporatizmi iktisadî ve toplumsal kalkınmada içkin olan eğilimlerden kaynaklanan genel bir olgu olarak görmekte ve dolayısıyla korporatizmin tüm gelişmiş sanayi devletlerinde, şu ya da bu şekilde, açıkça var olduğuna inanmaktadır. Çoğunlukla çoğulcu demokrasi modeli olarak gösterilen ABD bile, düzenleyici birimlerini yarı-yasama yetkisiyle donattı ve böylece hükûmet ile büyük çıkarlar arasındaki resmî bağların gelişmesini destekledi. Bu açıdan bakıldığında, korporatist eğilimler, sadece, gruplar ile hükûmet arasında var olan karşılıklı çıkara dayanan ilişkiyi ifade etmektedir. Gruplar, üyelerinin çıkarlarını daha iyi savunmalarını olanaklı kılan 'içeriden' statüsünü elde etmeye çalışmaktadır çünkü bu statü onlara politika oluşturmaya erişim olanağı kazandırmaktadır. Öte yandan yönetim de hem bir bilgi ve malûmat kaynağı olarak hem de politikaların işleyebilirliği isteniyorsa büyük çıkarların uyumu zorunlu olduğu için gruplara ihtiyaç duymaktadır. Gittikçe farklılaşan ve karmaşıklaşan sanayi toplumlarında, istişare ve pazarlık ihtiyacı büyümeye devam etmektedir ve bunun sonucunda, belki de kaçınılmaz biçimde, kurumsal mekanizmalar bu durumu kolaylaştırmak için ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş kapitalist devletlerde, özellikle 1960 ve 1970'lerde telaffuz edilen korporatizme doğru yöneliş, çıkar gruplarının rolü ve gücü konusunda derin endişelere sebep oldu. İlk etapta, korporatizm, hükûmete erişimi olan grupların sayısını ve çeşidini önemli ölçüde azalttı. Korporatizm iktisadî ya da işlevsel grupları daima ayrıcalıklı kılmaktadır çünkü hükûmeti iş dünyasına ve örgütlü emeğe bağlayan bir tür **üç taraflılığa** yol açmaktadır. Ancak üç taraflılık, tüketici grupları ya da geliştirici grupları dışlayabilmekte ve kurumsallaşmış erişimi, belli bir çeşitlilikteki örgüt ve grup adına konuşan 'en tepedeki' örgütlerle sınırlandırmaktadır. Bu rol, Avusturya'da, Ticaret Odası ve Sendikalar Federasyonu tarafından; Birleşik Krallık'ta, İngiliz Sanayi Konfederasyonu (CBI) ve İşçi Sendikaları Kongresi (TUC) tarafından; ABD'de Ulusal İmalatçılar Birliği ve Amerikan İşçi Federasyonu-Sanayi Örgütleri Kongresi Federasyonu tarafından (AFL–CIO) yerine getirilmektedir.

Korporatizmde ikinci bir sorun, çoğulcu modelin aksine, korporatizmin, çıkar gruplarını, hiyerarşik düzene sokulmuş ve üyelere karşı doğrudan hesap vermeyen liderler tarafından kontrol edilen gruplar olarak tasvir etmesidir. Aslında kimi zaman, grup liderlerinin hükûmete imtiyazlı erişim için ödedikleri bedelin, üyelerinin itaatini sağlamaya yönelik bir isteklilik olduğu ileri sürülmektedir. Bu bakış açısından, 'istişareyle yönetim,' korporatizmin bir toplumsal kontrol mekanizması olarak hareket ettiği gerçeğini gizleyen bir düzmece olabilmektedir. Üçüncü olarak korporatizmin temsilî demokrasiye yönelttiği tehdit hakkında endişeler dile getirilmiştir. Çoğulculuk, grup siyasetinin temsilî süreci tamamlayıcı olduğunu öne sürerken korporatizm, kararların, demokratik kontrolün menzili dışında ve kamusal denetime hiçbir şekilde tâbi olmayan bir pazarlık süreci yoluyla alındığı hayalini yaratmaktadır. Son olarak, korporatizm, hükûmetin, istişare edilen gruplar tarafından etkin bir şekilde 'kıstırıldığı' ve dolayısıyla bu grupların taleplerine direnemeyeceği bir 'aşırı yüklenme' sorunuyla ilişkilendirilmiştir. Bu eleştiri, en sistematik biçimde Yeni Sağ tarafından geliştirilmiştir.

Yeni Sağ Modeli

Yeni Sağ'ın çıkar gruplarını itici bulması, ideolojik olarak, neo-liberal iktisatın temelindeki bireycilikten kaynaklanmaktadır. Yeni Sağ bu yüzden her türlü toplumsal grubu ve kolektif yapıyı şüpheli görmektedir. Bu şüphecilik, Yeni Sağ'ın özgüven ve girişimcilikle yönlendirilen bir piyasa ekonomisinden yana tercihinde açıkça görülebilir. Bununla birlikte, Yeni Sağ, korporatizm ile kamu harcamalarının artması ve bununla ilişkili olan aşırı yüklenmiş hükûmet sorunları arasında var olduğu iddia edilen ilişki hakkında özel endişelerini de ifade etmiştir. Yeni Sağ'ın korpora-

Üç taraflılık: Grup istişaresini kurumsallaştırmak için tasarlanan, devleti, iş dünyasını ve sendikaları temsil eden kurumların inşasıdır.

tizm karşıtlığı, kamu tercihi teorisi ve özellikle de Mancur Olson'ın *Kolektif Eylemin Mantığı: Kamusal Mallar ve Gruplar Teorisi* (*The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*, 1974) tarafından etkilenmiştir. Olson, insanların yalnızca 'kamusal malları' güvence altına almak için çıkar gruplarına katıldığını ileri sürdü. Bu mallar, onların tedarik edilmelerine katkıda bulunmamış bireylerin, onları kullanmasının engellenememesi anlamında, bölünemeyen mallardır.

Kavram

Kamu Tercihi

Kamu tercihi teorisi rasyonel tercih teorisinin (bkz. ss. 42-43) bir alt alanıdır. Kamu tercihi teorisinin 'kamusal' niteliği 'kamusal mallar'ın sağlanmasına yönelik ilgisinden kaynaklanmaktadır. Burada söz konusu olan mallar piyasa tarafından değil yönetim tarafından sağlanmaktadır çünkü temiz hava örneğinde olduğu gibi bu yararlar onların sağlanmasına katkı sunmamayı tercih eden bireylerden esirgenememektedir. Kamu tercihi teorisyenleri, genel olarak, kendi çıkarlarına hizmet eden bürokratların politikaya etkisi ve çıkar grubu siyasetinin sonuçları gibi meseleler üzerine odaklanarak, bu açıdan, yönetimin başarısızlıklarına ve kusurlarına dikkat çekmişlerdir.

Dolayısıyla bir ücret artışı, sendika üyesi olmayan ya da ücret artışı talebiyle greve gitmemeyi seçen işçilerin, bu artıştan, sendika üyeleri ve grev yapanlarla eşit şekilde yararlanması yönünden bir kamusal maldır. Bu olanak, bireylere, grup üyeliğinin gerektirebileceği çeşitli maliyetlere maruz kalmaksızın yarar sağlayarak, 'bedavacı' olma fırsatı yaratmaktadır. Bu çözümleme önemlidir çünkü ortak bir çıkarın varlığının, bu çıkarı geliştirmek veya savunmak için bir örgütün oluşumuna yol açacağının hiçbir garantisi yoktur. Dolayısıyla tüm grupların belirli bir siyasal sese sahip olduğu biçimindeki çoğulcu varsayım, son derece sorgulanabilir hale gelmektedir. Olson ayrıca, grup siyasetinin, sıklıkla, küçük grupları, büyük grupların zararına güçlendirebileceğini ileri sürdü. Daha çok üyeye sahip olmak bedavacılığı teşvik etmektedir çünkü bireyler kendilerinin gruba katılmamaları halinde grubun etkinliğinin çok az zarar göreceği biçiminde hesap yapabilmektedir.

Bu çözümleme, Olson'un daha sonraki çalışması *Ulusların Yükselişi ve* Çöküşü (*The Rise and Decline of Nations*, 1984) adlı eserde daha da geliştirildi. Bu eser, çıkar grubu etkinliğini, belirli devletlerin zenginliğinin ya da iktisadî başarısızlığının en önemli belirleyicisi olarak görerek bu etkinliğe ilişkin sert bir eleştiri geliştirdi. Örneğin, Birleşik Krallık ve Avustralya, bu etkinlikten dolayı 'kurumsal katılaşma hastalığı'na maruz kalmış görünüyordu. Bu katılaşma, genelde, sendikalar, iş örgütleri ve meslek örgütlerini kapsayan dar, kesimsel çıkarlar koalisyonunun hâkimiyetindeki güçlü bir çıkar grupları ağı biçiminde meydana geldi. Bir taraftaki güçlü ve iyi örgütlenmiş çıkar grupları ile diğer taraftaki iktisadî büyüme ve ulusal refah arasında ters bir ilişki olduğu biçimindeki mesaj, Yeni Sağ'ın politikaları ve öncelikleri üzerinde güçlü bir etkiye sahip oldu. Bunun en açık kanıtı, 1980'lerden itibaren, ABD'de Reagan ve Birleşik Krallık'ta Thatcher'ın öncülük ettiği korporatizme karşı çıkış hareketiydi. Bu karşı çıkış, ABD'de,

Çıkar Grupları Demokrasiyi Güçlendirir mi?

Çıkar grupları hakkındaki ihtilaflar, büyük ölçüde, bunların demokrasi ve siyasal iktidarın dağılımı üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Çoğulcular grup siyasetini demokrasinin temeli olarak görürken, seçkinciler ve diğerleri grup siyasetinin demokratik süreci zayıflattığını veya baltaladığını iddia etmektedir. Çıkar grupları yurttaşları güçlendirmekte ve yönetime erişimi genişletmekte midir, yoksa özel çıkarları kuvvetlendirmekte ve iktidarın dağıtımını daraltmakta mıdır?

EVET

İktidarı dağıtmak. Çıkar grupları, diğer türlü ötekileştirilecek ve siyasal temsilden yoksun kalacak insan gruplarını güçlendirmektedir. Örgütlü çıkarlar, örneğin seçim baskıları nedeniyle sayısal olarak güçlü grupların görüşleriyle daha fazla ilgilenen siyasal partiler tarafından ihmal edilme eğilimindeki azınlıklara siyasal bir söz hakkı kazandırmaktadır. Ayrıca çıkar grubu dünyasının dışında kalan az sayıda kişi vardır. Bu yüzden, çeşitli nedenlerden ötürü kendilerini örgütleme konusunda güçlük yaşayan yoksullar, yaşlılar ya da tüketiciler gibi insanlar adına eylemde bulunmak üzere gelişimsel gruplar oluşturulmaktadır ve 'dışarıdan' taktiklerin kullanımı grupların, zenginlik ve kurumsal güçten yoksun olsalar bile etkili olmalarını olanaklı kılmaktadır.

Siyasal eğitim. Gruplar daha iyi bilgilendirilmiş ve daha eğitimli bir seçmen oluşturmaya yardım ederek müzakere ve tartışmayı teşvik etmektedir. Çıkar grupları yurttaşlara sadece alternatif bilgi kaynakları sağlamakla kalmazlar, aynı zamanda uzmanlık bilgileri ve teknik ihtisas düzeyleri, zaman zaman, yönetimin uzmanlık bilgisi ve teknik ihtisas düzeyiyle rekabet edebilmektedir. Bu durum, siyasal kurum için uygunsuz olan radikal veya eleştirel görüşlerin ifade edilmesi anlamına geldiğinde özellikle önemlidir. Ayrıca, çıkar grupları tek bir bakış açısını değil, rakip bakış açılarını desteklemektedir; en tahrik edici siyasal tartışmalar genellikle çıkar grupları ile yönetim arasında değil, çıkar grupları arasında gerçekleşmektedir.

Katılımı artırma. Parti üyeliği ve seçime katılım oranı azalırken, grup sayısı ve grupların üye hacimleri sürekli olarak artmıştır. Bunun anlamı örgütlü çıkarların modern siyasal sistemlere katılımın temel birimleri haline gelmiş olduklarıdır. Özellikle de, NGO'ların yanı sıra, dava grupları ya da geliştirici gruplarda bir patlama olmuştur. Yalnızca tek mesele odaklı siyaset popüler olmamış ama çok sayıda kampanya grubu tarafından kucaklanan halkçı aktivizm ve adem-i merkezîleşmiş örgütlenme, genç insanlara ve geleneksel siyasette hayal kırıklığına uğrayanlara cazip geldiğini ispatlamıştır.

HAYIR

Siyasal eşitsizliği sağlamlaştırmak. Çıkar grupları, genellikle, zaten güçlü olanları güçlendirmektedir. Parası, uzmanlığı, kurumsal baskı gücü ve hükûmetle ayrıcalıklı bağları olan çıkar grupları, diğer gruplardan önemli ölçüde daha güçlüdür ve 'iktidar seçkinleri' yaratmaya yardımcı olmaktadır. Bu seçkinler grubunun odağında, etkileri çoğu durumda sendikalar, hayır kurumları ya da çevreci grupların etkilerini büyük ölçüde aşan büyük şirketler bulunmaktadır. Bundan başka, çıkar grubu temsilinden çok az yararlanan, toplumun, önemli ve kimi zaman geniş kesimleri vardır. Bunun nedeni genellikle bu kesimlerin kaynak yetersizliğinin olması ve örgütlenmelerinin güç ya da imkânsız olmasıdır.

Meşru olmayan iktidar. Geleneksel politikacıların aksine, çıkar gruplarının liderleri halk tarafından seçilememektedir. Dolayısıyla, çıkar grupları kamuya karşı hesap verebilir değildir. Bunun anlamı bu grupların elde ettikleri etkinin demokratik olarak meşru olmadığıdır. Bu sorun, çok az sayıda çıkar grubunun grup içi demokrasi temelinde işlediği gerçeğiyle birleşmektedir. Liderler nadiren grubun üyeleri tarafından seçilmektedir ve kimi zaman, sendikalar örneğinde olduğu gibi liderler seçildiklerinde, seçime katılım düzeyleri genellikle düşük olmaktadır. Gerçekten de, çıkar gruplarına az sayıda üst düzey profesyonel tarafından hâkim olunması yönünde gittikçe artan bir eğilim var olmuştur.

Temsilî demokrasiyi alt üst etmek. Çıkar grupları, demokratik olarak sorgulanabilir yöntemlerle etkili olmaktadır. İçeriden gruplar 'kapalı kapılar ardında' faaliyette bulunmaktadır çünkü bakanlar ve yönetim görevlileriyle yaptıkları toplantılar, kamu, medya veya demokratik temsilciler tarafından görülmemektedir. Kaza sonucu meydana gelen sızıntılar hariç olmak üzere, hiç kimse, kimin kime ne dediğini ya da kimin, kimin etkisinde kaldığını ve nasıl bu etkide kaldığını bilmemektedir. Gruplar, hem meclislerin etrafından dolanarak ve idarecilerle doğrudan bağlantı kurarak hem kampanya finansmanı temini yoluyla partiler ve siyasetçiler üzerinde denetim uygulayarak temsilî demokrasiyi alt üst etmektedir. Ayrıca protesto grupları mevcut hukuksal ve anayasal çerçevenin dışında faaliyet göstererek doğrudan eylemin kullanılması yoluyla hedeflerine ulaştıklarında demokrasiyi baltalamaktadır.

düzenleyici kurumları zayıflatmak suretiyle ekonomi üzerindeki devlet denetimini kaldırmaya yönelik bir girişim biçimini aldı; Birleşik Krallık'ta, Ulusal İktisadî Kalkınma Konseyi (NEDC veya Neddy) gibi korporatist organları önce önemsizleştirme ve sonra da kaldırma ve sendika iktidarına karşı kararlı bir saldırı hareketinde belirgindi.

Grup Siyaseti Tarzları

Çıkar Grupları Ne Kadar Önemlidir?

Çıkar grubu etkinliğinin iktisadî ve toplumsal gelişmeyle yakından ilişkili olduğu yaygın kabul görmektedir. Tarım toplumları veya geleneksel toplumlar az sayıda çıkarın hâkimiyetinde olma eğilimindeyken gelişmiş sanayi toplumları karmaşık ve oldukça farklılaşmıştır. Bu yüzden çıkar grupları, özellikle de eğitimin yaygınlaşmasının siyasal farkındalığı ve örgütsel becerileri genişletmesi nedeniyle, devlet ile daha parçalanmış bir toplum arasında aracılık yapma konusunda daha temel bir rol üstlenmeye başlamaktadır. Bununla birlikte, örgütlü çıkarların rolleri ve önemleri sistemden sisteme, devletten devlete ve zamandan zamana değişmektedir. Grubun etkisini belirleyen temel etmenler şunlardır:

- Siyasal kültür
- Kurumsal yapı
- Parti sisteminin doğası
- Kamu politikasının doğası ve tarzı

Siyasal kültür iki nedenle çok önemlidir. Birincisi, siyasal kültür, çıkar gruplarının meşru mu gayri meşru mu görüldüklerini; oluşumlarına ve etkide bulunmalarına izin verilip verilmediğini; oluşumlarının ve etkide bulunmalarının teşvik edilip edilmediğini belirlemektedir. İkincisi, insanların örgütlü çıkarları oluşturma ya da onlara katılma ya da grup siyasetiyle ilgilenme istekliliğini etkilemektedir. Rejimler, bir uçta tekil, karşı çıkılamaz bir devlet iktidarı kurmak amacıyla gönüllü dernek etkinliklerinin bütün biçimlerini bastırarak **tekçilik (monizm)** uygulayabilmektedir. Bu durum genelde askerî rejimlerde ve tek-parti devletlerinde gerçekleşmektedir. Her ne kadar hiçbir çağdaş ya da tarihsel devlet bütün grup ya da hizipsel etkinlik biçimlerinin kökünü kazımayı başaramamışsa da, tekçi rejimler, grup etkinliğini, en azından, yer altına itmektedir ya da bu etkinliğin parti devleti aygıtı aracılığıyla ifade edilme-

Tekçilik (monizm): Tek bir teoriye ya da değere duyulan inançtır. Tekçilik siyasal anlamda bölünmez bir iktidara zorla itaatle ifade edilmektedir ve tamamıyla totaliterdir.

sini ve böylece rejimin siyasal ve ideolojik hedefleriyle karışmasını güvenceye almaktadır. Çin örneğinde, resmî siyasal tekçilik sürmesine rağmen, piyasa reformları ile otuz yılı aşkın kesintisiz iktisadî büyüme, bir devlet korporatizmi biçimi yaratarak, girişimciler ve göçmen işçiler gibi yeni toplumsal aktörlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Diğer taraftan çoğulcu rejimler grup siyasetine sadece izin vermekle kalmamakta, aynı zamanda teşvik etmekte ve hatta bazı durumlarda zorunlu kılmaktadır. Gruplardan, politika oluşturma sürecine katılmaları veya kamusal organlarda veya yarı özerk NGO'larda (bkz. s. 371) temsil edilmeleri istenebilir. Örneğin ABD'de, genelde yüksek düzeyde olan grup etkinliğinin nedenlerinden biri, ABD siyasî kültüründe özel gruplara seslerini duyurma hakkının tanınmasıdır. Bu hak konuşma özgürlüğü, basın özgürlüğü, toplanma özgürlüğü gibi özgürlüklerle anayasal güvence altına alınmıştır. Japonya'da, kamusal ve özel alanlar arasında belirgin ayrımların bulunmayışı, hem demokratik hem de demokratik olmayan dönemlerde, yönetim ile iş dünyası arasında yakın bir ilişkinin doğal sayıldığı bir siyasal kültür yaratmıştır.

Bazı Avrupa ülkelerinde, bunun tersine, örgütlü çıkarlara kuşkuyla bakılmaktadır. Fransa'da durum genellikle böyle olmuştur. Burada, gruplar, Jakoben ideolojiden etkilenerek, hem halkın 'genel iradesi'ni baltalayan hem de Fransız devletinin gücüne ve birliğine meydan okuyan yapılar olarak görülmüştür. Örneğin 1975 yılındaki en yüksek noktasında Fransız iş gücünün bir sendikaya üyelik oranı yüzde 24 idi ve bu rakam 2008'de yüzde 8'e düşmüştü. Bununla birlikte Fransız siyasal kültürü, bir doğrudan eylem geleneği de barındırmaktadır; bu gelenek Fransız çiftçilerinin yol kapatma ve hatta kamyon kaçırma eylemleriyle ve 1968 Mayısı'nın siyasal sıkıntıları boyunca öğrencilerin ve sendikacıların ayaklanmalarıyla ispatlandı.

Yönetimin *kurumsal yapısı*, politika yapım sürecine erişim noktaları oluşturan çıkar gruplarının etkinliği açısından oldukça önemlidir. Birleşik Krallık gibi üniter ve merkezî siyasal sistemler, grup siyasetinin kapsamını daraltma ve onu yönetimin, yürütme kolu etrafında yoğunlaştırma eğilimindedir. Bu eğilim, grupları önemsiz bir var oluşa mahkûm etmemesine rağmen, 'içeriden' olma statüsüne ağır bir vurgu yapmakta ve o günkü hükûmetin, grubun baskısına tepki verip vermemeyi seçme yeteneğini genişletmektedir. Bu durum Birleşik Krallık'ta 1980'lerden itibaren korporatist kurumların küçültülmesi ve sendikaların önemsizleştirilmesi hareketinde belirgin biçimde gösterildi. Fransa'daki çıkar grubu etkinliği, özellikle Beşinci Cumhuriyet'te başkanlık yönetiminin güçlendirilmesi ve Ulusal Meclis'in zayıflatılmasından beridir yönetimle doğrudan istişareye odaklıdır.

Diğer taraftan, ABD yönetimi parçalanmış ve adem-i merkeziyetçidir. Bu özellik iki-meclisliliğin, güçler ayrılığının, federalizmin ve yargı denetiminin sonucudur. Bu durumun çıkar gruplarına sunduğu 'erişim nokta-

ları'nın genişliği, ABD sistemini grup baskılarına karşı bilhassa yatkın hale getirmektedir. Örneğin gruplar Kongre'de kaybedilen mücadelelerin mahkemelerde, eyalette ya da yerel düzeyde vs. yeniden mücadele konusu olacağını bilmektedir. Bu sürekli mücadele hiç kuşkusuz grupların oluşumu yönünde bir uyarıcı olarak etkide bulunmasına ve etkili grupların sayısını genişletmesine rağmen, grup etkinliklerinin birbirlerini etkisiz hale getirmeleri yönünden başarısızlığa da götürebilmektedir. Bu yüzden örgütlü çıkarlar sadece 'veto grupları' olarak hareket edebilmektedir.

Siyasal partiler ile çıkar grupları arasındaki ilişki her zaman karmaşıktır. Bunlar bazı açılardan, açıkça rakiptirler. Partiler çıkarları birleştirmeye ve genel olarak geniş ideolojik hedeflere dayanan siyasal programlar oluşturmaya çalışırken çıkar grupları daha dar ve daha özel bazı konu ve hedeflerle ilgilidir. Bununla birlikte, çıkar grupları sıklıkla partilerin içinde ve partiler aracılığıyla etkili olmaya çalışmaktadır; hatta bazı durumlarda iktidara doğrudan erişim elde etmek için parti kurmaktadırlar. İngiliz İşçi Partisi gibi birçok sosyalist parti, etkin biçimde sendikalar tarafından yaratıldı ve bunların sendikalarla olan kurumsal ve finansal bağlantıları değişmiş olsa bile bugüne kadar sürmektedir.

Çıkar grubu siyaseti tarzı, *parti sistemi*nden de etkilenmektedir. Hâkim parti sistemleri, şüphesiz, grup siyasetinin odağını daraltmak ve bu siyaseti iktidar partisi üzerinde yoğunlaştırma eğilimindedir. Bu yüzden İtalya ve Japonya'da önemli sanayi ve ticarî çıkarlar, geleneksel olarak, Hıristiyan Demokratlar ve Liberal Demokrat Parti gibi 'iktidar' partileri aracılığıyla baskı yapmaya çalıştılar ve bu baskı, süreç içinde partiler içindeki hizipsel eğilimlerin güçlenmesine sebep oldu. Öte yandan, çok-partili sistemler, çıkar grubunun etkinliği için verimli bir zemindir çünkü erişimin kapsamını genişletmektedir. Çıkar gruplarının yasama üzerindeki etkisinin en büyük olduğu yerler, muhtemelen, siyasal partilerin hem örgütlenme hem de disiplin bakımından zayıf olduğu ABD'deki gibi parti sistemleridir. Bu etki, 1970'lerin sonlarında, ticarî çıkarların, Başkan Carter'ın enerji programını, hem Temsilciler Meclisi'nde hem de Senato'da Demokrat çoğunluğa rağmen iptal ettirdiklerinde görüldü.

Son olarak, grup etkinliğinin seviyesi, *kamu politikası*ndaki değişimlere, özellikle de devletin iktisadî ve toplumsal yaşama müdahale etme derecesine göre düşüp yükselmektedir. Genellikle, hangisinin neden, hangisinin sonuç olduğuna dair bir tartışma bulunmasına rağmen **müdahalecilik**, korporatizmle el ele gitmektedir. Müdahaleci politikalar, yönetimi bilgi, tavsiye ve işbirliği elde etme umuduyla örgütlü çıkarlarla daha yakın bir ilişkiye mi zorlamaktadır? Yoksa çıkar grupları, üyelerine teşvikler, destekler ve başka faydalar sağlamak için yöneti-

Müdahalecilik: İktisadî yaşamı düzenlemek ya da idare etmek için tasarlanmış hükûmet politikalarıdır; daha geniş anlamda bağlantı kurmaya ya da dahil olmaya ilişkin bir politikadır.

Kavram

Lobi

Lobi terimi, parlamentolarda ya da meclislerde, halkın yasa koyuculardan ricada bulunduğu ya da politikacıların siyasal işleri tartışmak için buluştukları alanların adından türetilmektedir. Modern kullanımda, terim hem bir fiil hem de bir isimdir. 'Lobi yapmak' fiili, bir politika yapıcıya, tartışma ya da ikna yöntemleri kullanarak doğrudan şikayette bulunmak anlamına gelmektedir. İsim olarak 'lobi' geniş anlamda, bir çıkar grubuna eşdeğerdir çünkü tarım lobisi, çevre lobisi ve yol lobisi örneklerinde olduğu gibi, her ikisi de kamu politikasını etkilemeyi amaçlamaktadır. Bir lobici, dar anlamda, ABD'deki uygulamaya göre 'profesyonel bir iknacı'dır. Yani çıkar grubu olan müşterilerinin iddialarını temsil etmek üzere istihdam edilen kişidir.

me erişimlerinden mi yararlanmaktadır? Yanıt hangisi olursa olsun şu açıktır: Batılı devletler içinde, örgütlü çıkarların ve özellikle de işlevsel çıkarların kamusal yaşamla bütünleşmesinin en ileri olduğu yerler, sosyal demokrat politikaların izlendiği yerler olmuştur.

İsveç sistemi bunun klasik örneğidir. Çıkar grupları, her düzeyde İsveç siyasal sahnesinin bütünleyici bir parçasını oluşturmaktadır. Sendikalar ile İsveç Sosyal Demokrat Partisi (SAP) arasında yakın bağlar bulunmaktadır. *Riksdag*'daki yasama süreci, ilgili çıkarlarla geniş bir istişareye yönelmektedir ve devlet görevlileri, İsveç İşçi Sendikaları Konfederasyonu ile İşverenler Konfederasyonu gibi 'en tepedeki' birlikleri, 'toplumsal paydaşlar' olarak tanımaktadır. Benzer bir kurumsal temsil tarzı, ticaret, tarım ve işgücü gibi büyük çıkarlara yasal temsil sağlayan Avusturya 'ticaret odası' sisteminde gelişmiştir. Almanya'da, Alman İşveren Dernekleri Federasyonu, Alman Sanayi Federasyonu ve Alman İşçi Sendikaları Federasyonu gibi temel iktisadî gruplar, politika oluşturma sürecine o kadar yakından dahil edilmişlerdir ki sistem, 'poliarşik elitizm' olarak tanımlanmıştır.

Gruplar Nasıl Etkili Olur?

Çıkar grupları, kullanabilecekleri geniş bir taktik ve siyasal strateji yelpazesine sahiptir. Gerçekten de, bir grubun kendisini tek bir stratejiyle sınırlaması ya da sadece bir kanal yoluyla etkili olmaya çalışması neredeyse olanaksız bir şeydir. Grupların kullandıkları yöntemler bir dizi etmene göre değişmektedir. Bu etmenler arasında grubun ilgilendiği konu ve bu alandaki politikanın nasıl şekillendiği bulunmaktadır. Örneğin Birleşik Krallık'ta kişisel özgürlükler ve siyasal haklarla ilgili politikaların çoğu Adalet Bakanlığı tarafından geliştirildiğinden, Özgürlük gibi bir grup, 'içeriden' olma statüsü almaya zorlanmaktadır ki bu statüyü kendi uzmanlık bilgisi ve siyasal saygınlığını vurgulayarak elde etmektedir. Benzer şekilde, grubun doğası ve kullanabileceği kaynaklar, siyasal stratejisinin önemli belirleyicileridir. Bu kaynaklar arasında şunlar bulunmaktadır:

- Kamunun gruba ve hedeflerine yönelik sempatisi
- Üye ve aktivist tabanının büyüklüğü

- Malî gücü ve örgütsel yetenekleri
- Yönetime bir şekilde huzursuzluk ya da rahatsızlık vererek yaptırım uygulama yeteneği
- Siyasal partiler ya da hükûmet organlarıyla sahip olduğu kişisel veya kurumsal bağlantılar.

Ticarî grupların, örneğin sendikalara ya da tüketici gruplarına göre profesyonel lobicileri istihdam etmeleri ya da pahalı halkla ilişkiler kampanyaları başlatmaları daha muhtemeldir çünkü bu grupların bü tür şeyleri yapabilecek malî yetenekleri vardır. Çıkar gruplarının kullandığı yöntemler, etkili olunan erişim kanalı tarafından şekillendirilmektedir. Mevcut temel erişim kanalları şunlardır:

- Bürokrasi
- Meclis
- Mahkemeler
- Siyasal partiler
- Kitle iletişim araçları
- Uluslararası örgütler

Her devlette, çıkar grubu etkinliği, politika oluşturma sürecindeki temel kurum olarak *bürokrasi*ye odaklanma eğilimindedir. Bu kanal üzerinden erişim, çoğunlukla, büyük şirketler, işveren dernekleri, sendikalar, çiftçi çıkarları ve temel meslekler gibi başlıca iktisadî ve işlevsel gruplarla sınırlıdır. Örneğin, Avusturya, Hollanda ve İskandinav ülkelerinde, korporatist kurumlar, özellikle gruplarla istişareyi kolaylaştırmak için, genellikle işverenlerin ve işçilerin çıkarlarını temsil eden **'en tepedeki' grup**lara belli bir ölçüde resmî temsil hakkı verilerek geliştirilmiştir. İstişare süreci, çoğunlukla kurumsallaşmış olmasına rağmen resmî değildir; nadir olarak kamuya açıklanan ve kamusal denetim alanının ötesinde kalan toplantılar ve düzenli ilişkilerle gerçekleştirilmektedir.

Burada en önemli ilişki, genellikle üst düzey bürokratlar ile önde gelen ticarî veya sanayi çıkarları arasındadır. Ticarî grupların bu yönden sahip oldukları avantajlar arasında, üreticiler, yatırımcılar ve işverenler olarak oynadıkları kilit rol; iş dünyası liderleri, bakanlar ve üst düzey görevliler arasında, toplumsal geçmiş ve siyasal açıdan kendini ifade etme yönünden örtüşme ve ticarî çıkarların, ulusal çıkarlarla kesiştiğine ilişkin yaygın kamuoyu

En tepedeki grup: Aynı çıkar alanındaki bir gruplar topluluğunun çalışmalarını eşgüdümleyen ve genellikle yönetimle ilişkileri güçlendirmek için oluşturulan hiyerarşik biçimde örgütlenmiş bir gruptur.

Demir üçgen: ABD siyasetinde yürütme birimi, özel bir çıkar grubu ve bir yasama komisyonu ya da alt komisyonu arasında kapalı, karşılıklı desteğe dayalı bir ilişkidir.

inancı ('General Motors şirketi için iyi olan, ABD için de iyidir') bulunmaktadır. Bu ilişki çoğu kez, bürokratların emeklilikten sonra özel sektörde iyi ücretli işlere yöneldiği 'döner kapı'* ile sağlamlaştırılmaktadır. Japonya'da bu uygulama öylesine açık biçimde kurumsallaştırılmıştır ki 'cennetten gelen' anlamındaki *amakudari* olarak bilinmektedir. Büyük işletmelerin bakanlar ve bürokratlar üzerindeki kontrolünü daha da güçlendiren iki etmen bulunmaktadır. Bunlardan birincisi şirketlerin, küresel bir ekonomide, üretimi ve yatırımı yeniden konumlandırabilmeleri yönündeki daha büyük kolaylıklara sahip olmalarıdır. İkincisi yönetimlerin, kamu hizmetlerinin üretiminde ve kimi zaman sağlanmasında gerekli yatırımlar için özel sektöre, giderek daha fazla bağımlı hale geldiği 'yeni' kamu yönetiminin ortaya çıkışıdır (Monbiot, 2001).

Genelde lobicilik olarak adlandırılan ve *meclis* aracılığıyla uygulanan etki, çıkar gruplarına ilişkin bir başka önemli etkinlik biçimidir. Bunun tezahürlerinden biri, 2009'da yaklaşık 15.000'i Washington DC'de kayıtlı olan profesyonel lobicilerin sayısındaki artıştır. Meclis ya da yasama organının önemi, bu bakımdan, iki etmene bağlıdır: Bu etmenlerden birincisi, meclisin siyasal sistem içinde oynadığı rol ve politikaları biçimlendirebilme derecesi, ikincisi parti sisteminin gücü ve disiplinidir. ABD Kongresi'ni kuşatan çıkar grubu etkinlikleri, genellikle dünyadaki en yoğun etkinlikler olarak görülmektedir. Bu durum, Kongre'nin, sahip olduğu anayasal bağımsızlık ve komisyon sistemi yönünden kuvvetli olmasının ve adem-i merkeziyetçi parti sisteminin, bireysel temsilcilerin, gruplar ve davalar tarafından kolaylıkla devşirilmesini olanaklı kılması olgusunun sonucudur. Gruplar tarafından uygulanan bu etkinin çoğu, seçim kampanyalarında, siyasal eylem komisyonları tarafından yapılan malî katkılar aracılığıyla uygulanmaktadır. Ancak 1990'lardan itibaren ve daha sıkı bir kampanya finansmanı yasasının sonucu olarak siyasal eylem komisyonları tarafından bağışlanan 'sert para,' 'yumuşak para'yla (dolaylı ve kurala bağlı olmayan bağışlar) yer değiştirme eğiliminde olmuştur.

Yasamacılar (özellikle yasama komisyonlarındaki önemli şahsiyetler) ile 'etkilenen' gruplar ve çıkarlar arasındaki kurumsallaşmış temaslar yoluyla politika ağları (bkz. s. 526) gelişmiştir. Bu ağlar, ABD'de, iç politika yapımının çoğuna hâkim olan '**demir üçgen**'in iki 'ayağını' (yürütmenin birimleri üçüncü ayaktır) oluşturmaktadır. Meclis odaklı lobi faaliyetleri, parti disiplininin güçlü ve parlamentoların genellikle yürütmenin kontrolüne tâbi olduğu Kanada ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde daha az yaygın ve daha az önemlidir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ta, 1980'lerde, genellikle parlamento danışmanlık birimleri tarafından profesyonel lobiciliğe harcanan

* Etkin bir devlet makamından özel sektördeki iyi bir işe geçiş yapmak. *–ed.n.*

para miktarının üçe katlanmasıyla birlikte bir lobicilik iş kolu gelişti. Bu gelişme kısmen Birleşik Krallık'taki korporatizmin dağılmasının bir sonucuydu. Bununla birlikte bu gelişim 'kiralık milletvekili' ihtimaline dair artan bir endişe yarattı ve 1995 yılında Kamu Yaşamı Standartları Kurumu'nun kurulmasına yol açtı.

Kavram

Sivil İtaatsizlik

Sivil itaatsizlik, 'daha yüksek' dinî, ahlakî ya da siyasal ilkelere atıfta bulunarak meşrulaştırılan yasa ihlalidir. Sivil itaatsizlik açık ve kamusal bir eylemdir; yasadan kurtulmak amacıyla değil 'bir noktaya dikkat çekmek için' bir yasa ihlali yapmayı amaçlamaktadır. Aslında sivil itaatsizliğin ahlakî gücü, büyük ölçüde yasanın ihlalinden kaynaklanan cezaların istekli olarak kabulüne dayanmaktadır. Bu isteklilik hem eylemin bilinçli doğasına hem de ilkeli doğasına vurgu yapmakta ve eylemin ardında yatan duygunun ya da adanmışlığın derinliğine bir kanıt sağlamaktadır. Sivil itaatsizliğin ahlaksal niteliği, şiddetten kesinlikle kaçınmakla gösterilmektedir.

Mahkemelerin mevzuata itiraz edemediği ve yürütmenin eylemlerini nadiren kontrol ettiği sistemlerde, yargıya odaklanan çıkar grubu faaliyeti yalnızca sınırlı bir öneme sahiptir. Bu durum, 1990'lardan itibaren, kişisel özgürlükleri ve çevreci grupları, özellikle mahkemeler aracılığıyla kampanya yapmaya teşvik eden yargısal aktivizme doğru genel bir eğilim olmasına rağmen, Birleşik Krallık ve Yeni Zelanda gibi ülkeler için geçerlidir. Ancak yazılı anayasaların yargıçlara resmî bir yargısal denetim yetkisi verdiği Avustralya ve ABD gibi yerlerde, mahkeme sistemi, çıkar gruplarının çok daha fazla ilgisini çekmektedir. Bunun ABD'deki klasik örneği, Yüksek Mahkeme'nin 1954'te verdiği ve ayrımcılık yasalarının anayasaya uygunluğunu reddeden dönüm noktası niteliğindeki *Brown,* Eğitim Kuruluna *karşı* kararıdır. Renkli İnsanların Gelişmesi için Ulusal Birlik (NAACP), ırk ve ayrımcılık gibi konulardaki tutumları değiştirmeye yönelik bir çabayla ABD'deki hukuk camiasına birkaç yıl boyunca lobi yapmış ve söz konusu karara ilişkin davanın desteklenmesine yardımcı olmuştu. Benzer şekilde, 1980'lerden itibaren, ABD'deki yaşam yanlısı (kürtaj karşıtı) lobinin gayretleri, Yüksek Mahkeme'ye yönelmiştir. Bu gayretler, özellikle Mahkeme'nin, kürtajın anayasallığını kurumsallaştırmak için 1973 *Roe, Wade'e karşı* kararını bozmaya yönelik bir çabayla ortaya konmuştur.

Çıkar grubu baskısı, ayrıca, genellikle *siyasal partiler* aracılığıyla uygulanmaktadır. Bazı durumlarda, partiler ve gruplar tarihsel, ideolojik ve hatta kurumsal bağlarla öylesine yakından bağlıdırlar ki, aynı toplumsal hareketin iki kanadı olarak düşünülebilmektedirler. İngiliz ve Avustralya İşçi partileri bu şekilde başladılar ve halen de, daha geniş bir işçi hareketinin parçası olarak çalışmaya devam etmektedirler. İsveç ve Norveç'teki Merkez partiler gibi tarım partileri, hâlâ geniş bir çiftçi hareketinin bir parçasıdır ve hatta Orta Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat partiler de geniş bir Katolik hareketin parçası olarak görülebilmektedir. Ancak başka durumlarda, partilerle gruplar arasındaki ilişki daha pragmatik ve araçsaldır.

Grupların partiler üzerinde etkide bulunduğu temel yol, kampanyala-

rın finansmanıdır ve grupların kampanyaların finansmanıyla elde etmeyi umdukları yarar açıktır: 'Parayı veren düdüğü çalar.' Bütün dünyada, muhafazakâr ya da sağ kanat partiler ve adaylar büyük ölçüde iş çevrelerinin katkılarıyla finanse edilirken sosyalist ya da sol kanat partilerin finansman kaynağı geleneksel olarak, esas itibarıyla örgütlü emekten gelmektedir. ABD'de harcama seviyeleri daha yüksektir. Başkan Obama ve Cumhuriyetçi rakibi Mitt Romney, 2012 başkanlık seçim kampanyası boyunca, çoğunlukla ticarî veya kurumsal çıkarlar tarafından bağışlanan toplamda yaklaşık altı milyar dolar harcadılar. Bununla birlikte grupların, partilerle yakın bir birliktelik içinde olmaktan kaçınma konusunda iyi nedenleri olabilir. Bir kere eğer 'onların' partisi muhalefetteyse o günkü hükûmet onların çıkarlarına karşı daha az hoşgörülü olabilmektedir; ikinci olarak, açık particilik, bu grupların diğer partilerin destekçileri arasından üye devşirme yeteneklerini kısıtlayabilmektedir. Bunun bir sonucu olarak Birleşik Krallık'taki Barınma ve Çocuk Yoksulluğu Eylem Grubu gibi gruplar, gayretli bir biçimde, partili olmama biçimindeki statülerini korumuştur. Buna ek olarak, kendilerini çıkar gruplarından 'boşamak' isteyen siyasal parti örnekleri de bulunmaktadır. Bu yüzden İngiliz İşçi Partisi, 1990'larda, İşçi Partisi'nin sendika hareketinin yalnızca bir kuklası olduğu biçimindeki imajı yıkma girişiminde partinin her düzeyinde ona bağlı olan sendikaların etkisini azalttı. Ancak bunun başarılmasından sonra, parti, iş çevrelerinin desteğini çekmek için ayrıca 'sempati atağı'yla meşgul oldu ve bu atağın başarılı olması, partinin ideolojik olarak orta zemine kaymasını sağlamlaştırmaya yardımcı oldu.

Yönetimi, dolaylı biçimde, *kitle iletişim araçları* (bkz. s. 274) ve kamuoyu kampanyaları üzerinden etkilemeyi amaçlayan gruplar tarafından çok farklı yöntemler kullanılmaktadır. Buradaki taktikler; dilekçeler, protestolar ve gösterilerden sivil itaatsizliğe ve hatta şiddetin taktiksel kullanımına kadar uzanmaktadır. Çıkar grupları, bu yöntemleri, iki nedenden biri için kullanmaktadır. Bu yöntemler ya grubun dışarıdan olma statüsünü ve politika yapıcılara doğrudan erişim sağlamadaki yetersizliğini yansıtabilir ya da grubun aktivist temelinin doğasının veya ideolojik hedeflerinin niteliğinin sonucu olabilir. Bu siyaset biçiminin geleneksel uygulayıcıları grevler, pankartlar ve marşlar biçimindeki 'sanayi gücü'nü kullanan sendikalardı.

Ancak 1960'lardan beri geliştirici gruplar ile dava gruplarındaki muazzam artış, barış kampanyacıları, çevre lobicileri, hayvan hakları grupları, yol kapatan protestocular gibi eylemlerle hayata geçirilen aktivist siyasete ilişkin yeni tarzların ortaya çıkışına tanıklık etmiştir. Bu grupların ortak amacı, medyanın ilgisini çekmek ve kamusal farkındalığı ve sempatiyi canlandırmaktır. Örneğin Greenpeace ve Friends of the Earth, nükleer denemeler, hava ve su kirliliği, ormansızlaşma ve yenilenemeyen enerji kaynaklarının kullanımına karşı protestolar tasarlarken özellikle yaratıcı olmuştur. Bu tür etkinliklerin, yeni toplumsal hareketler yönünden doğası ve önemi, bu bölümün sonraki ana başlığı altında incelenmektedir.

Son olarak, 20. Yüzyıl'ın son birkaç onyılından itibaren çıkar gruplarının etkinliği, gittikçe artan biçimde küreselleşmenin etkisine ve *uluslararası örgütler*in güçlenmesine uyum sağlamıştır. Bu türden değişikliklerden en iyi şekilde faydalanan gruplar arasında, zaten ulus-ötesi yapılara ve uluslararası bir üyeliğe sahip olan hayır kurumları ve çevre kampanyacıları bulunmaktadır. Uluslararası Af Örgütü, 1961 yılındaki kuruluşundan bu yana küresel bir örgüte dönüşmüştür: Dünya çapında 52 şubesi bulunmaktadır ve yaklaşık 100 ülkede varlığı söz konusudur ve 3 milyondan fazla üye ve destekçisi vardır. Çok sayıda NGO uluslararası kurumlarda ya da uluslararası konferanslarda resmî temsile sahiptir; örneğin 1992 Rio 'Yeryüzü Zirvesi'nde çeşitli NGO'lardan 2.400 temsilci mevcuttu. Daha iyi finanse edilen STK'lar, artık New York ve Brüksel'de daimî bürolara sahiptir ve bunlar, buralarda sırasıyla BM ve AB'nin çalışmalarını gözlemlemekte ve düzenli lobicilik kampanyaları yürütmektedir. AB üye ülkelerindeki kesimsel çıkar grupları, birçok politika alanında temel kararların giderek artan biçimde ulusal kurumlardan çok, AB kurumları tarafından alındığı gerçeğine uyum sağlamışlardır. Bu durum özellikle tarım, ticaret anlaşmaları, rekabet politikası ve toplumsal haklar ve çalışanların hakları ile ilgili olarak geçerlidir. AB düzeyinde faaliyet gösteren, finansal açıdan en güçlü ve en iyi organize olmuş gruplar şüphesiz biçimde ticarî çıkarlardır. Bunlar çeşitli şekillerde etkili olmaktadır: büyük şirketlerin, ulusal ticaret organlarının ve ticarî birliklerin doğrudan lobicilikleriyle; ve Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası ve Avrupa Sanayici ve İşverenler Konfederasyonları Birliği (UNICE) gibi AB ticarî birliklerinin yeni alanlardaki etkinlikleriyle... AB'de gelişen lobicilik tarzı, öncelikli olarak Avrupa Komisyonu'na odaklanmaktadır ve ABD'de ve diğer bazı yerel bağlamlarda bulunan saldırgan lobiciliğin aksine, güvene (bkz. s. 143) ve karşılıklılığa dayalı uzun vadeli ilişkiler oluşturmaya dayanır.

Kavram

Toplumsal Hareket

Toplumsal hareket, özel bir kolektif davranış biçimdir. Bu kolektif davranıştaki eylemde bulunma güdüsü, büyük ölçüde, genelde gevşek bir örgütsel bağlamda hareket eden üyelerin tutum ve isteklerinden türemektedir. Toplumsal bir hareketin parçası olmak, resmî ya da daimî üyelikten ziyade, bir adanmışlık ve siyasal aktivizm düzeyi gerektirmektedir. Hepsinden önemlisi, hareketler devinim halindedir. Bir hareket, ayaklanma veya isyan gibi bir kendiliğinden kitlesel eylemden farklıdır çünkü hareket, kabullenilmiş bir toplumsal hedefin peşinden gidilmesinde amaçlı ve planlı bir eylemi ima etmektedir.

TOPLUMSAL HAREKETLER

Toplumsal hareketlere olan ilgi, 1960'lardan itibaren 'yeni' olarak adlandırılan toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasıyla yeniden canlanmıştır: kadın hareketi, çevre hareketi veya Yeşil hareket, barış hareketi, vb. Bununla birlikte, toplumsal hareketler 19. Yüzyıl'ın başlarına kadar geriye götürülebilmektedir. Bunların en eskileri, büyüyen işçi sınıfına iyileştirilmiş koşullar

Önemli Şahsiyetler

Naomi Klein (1970 - ....)

Kanadalı gazeteci, yazar ve şirketleşme karşıtı aktivisttir. Klein'ın *Logo Yok: Küresel Markalar Hedef Tahtasında* (*No Logo: Taking Aim at the Brand Bullies*, 2000) adlı eseri, yaşam tarzlarının markalaşmasına ve emek istismarına yönelik geniş kapsamlı bir eleştiridir ve küreselleşme ile şirket tahakkümüne karşı ortaya çıkan direniş biçimlerini tartışmaktadır. Eser 'hareketin bir parçası haline gelen kitap' olarak tanımlanmıştır ancak tüketimci kapitalizminin doğası ve marka kültürünün tiranlığı üzerine düşüncelerin teşvik edilmesinde çok daha büyük bir öneme sahip olmuştur. Klein etkili bir medya yorumcusudur. Toronto'da yaşamaktadır ancak şirketleşme karşıtı aktivizmin yükselişini izleyerek ve ve küreselleşmenin olumsuz etkilerine karşı kampanya yürüten hareketleri destekleyerek Kuzey Amerika, Asya, Latin Amerika ve Avrupa'da seyahat etmektedir. Eserleri arasında 'afet kapitalizmi'nin yükselişini analiz eden *Şok Doktrini* (*The Shock Doctrine*, 200)) bulunmaktadır.

sağlanması için kampanya düzenleyen emek hareketi; genellikle çok-uluslu Avrupa imparatorluklarından bağımsız olmak için mücadele eden çeşitli ulusal hareketler ve özellikle Orta Avrupa'da Katoliklere yasal ve siyasî haklar verilmesi yoluyla özgürlük elde edebilmeleri için mücadele eden bir Katolik hareketi idi. Ayrıca 20. Yüzyıl'da, faşist ve sağ kanat otoriter grupların geleneksel siyasî partilerden çok ziyade hareketler olarak görülmesi yaygındı.

Yeni Toplumsal Hareketler

20. Yüzyıl'ın son birkaç onyılında ortaya çıkan toplumsal hareketlere dair 'yeni' olan nedir? Öncelikle, yeni toplumsal hareketlerin muadilleri ezilenlere ya da dezavantajlılara ilişkin hareketler iken çağdaş toplumsal hareketler daha çok gençleri, daha iyi eğitimlileri ve göreli olarak varlıklıları çekmiştir. Birinci fark ikinci farkla ilişkilidir: Yeni hareketler genel olarak toplumsal ilerlemeden çok 'yaşam kalitesi' meseleleriyle daha çok ilgilendiklerinden post-materyalist (bkz. s. 272) bir yönelime sahiptir. Örneğin kadın hareketi eşit ücret ve eşit fırsatlar gibi maddî hususlara değinmesine rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ataerkilliğe karşıtlılıkla ilişkili daha geniş bir değerler dizisinden yararlanmaktadır. Üçüncüsü, geleneksel hareketler çok az ortak yöne sahipken ve nadiren uyum içinde iş görebilmişken yeni toplumsal hareketler, her zaman açıkça tanımlanmasa bile, ortak bir ideolojiye sahiptir.

Yeni toplumsal hareketlerin, geniş anlamda, ideolojik duruşları Yeni

Sol'un (bkz. s. 389) fikir ve değerleriyle ilişkilidir. Bu tür bir duruş, hâkim durumdaki toplumsal hedefler ile siyasal tarzlara meydan okumakta ve kendini gerçekleştirme ve kendini ifade etme gibi liberteryen özlemleri kucaklamaktadır. Bu nedenledir ki kadın, çevre, hayvan hakları, barış, yol kapatma, 'anti-kapitalist' ya da küreselleşme karşıtı ve diğer hareketler arasında karşılıklı bir sempatinin yanı sıra, önemli bir üyelik örtüşmesinin olması şaşırtıcı değildir.

Kavram

Yeni Sol

Yeni Sol, gelişmiş sanayi toplumunun radikal bir eleştirisini geliştirerek sosyalist düşünceyi yeniden canlandırmaya çalışan, 1960'larda ve 1970'lerin başında öne çıkan düşünürleri ve entelektüel hareketleri içermektedir. Yeni Sol, her iki 'eski' sol alternatifi, yani hem Sovyet tarzı devlet sosyalizmini, hem de radikallikten arındırılmış Batılı sosyal demokrasiyi reddetti. Yeni Sol'daki ortak temalar arasında, baskıcı olduğundan geleneksel toplumun ('sistem'in) kökten reddi, devrimci bir fail olarak işçi sınıfının rolü konusundaki hayal kırıklığı ve adem-i merkeziyetçilik ve katılımcı demokrasi yönündeki bir tercih bulunmaktadır.

Geleneksel ve yeni toplumsal hareketler arasındaki son bir fark, yeni toplumsal hareketlerin adem-i merkeziyetçiliği ve katılımcı karar alma mekanizmalarını vurgulayan örgütsel yapılara sahip olması ve ayrıca yeni siyasal aktivizm biçimleri geliştirmesidir. Yeni toplumsal hareketler bu yüzden kimi zaman 'yeni siyaset' olarak adlandırılan siyaset türünü uygulamaktadır ki bu siyaset türü 'yerleşik' partilerden, çıkar gruplarından ve temsilî süreçlerden, daha yenilikçi ve tiyatral bir protesto siyaseti biçimine sapmaktadır. Bu siyasetin en dramatik örnekleri 1999'da 'Seattle Çatışması' olarak adlandırılan ve Dünya Ticaret Örgütü'ne karşı kitlesel gösterilerin, polis ile protesto grupları arasındaki şiddetli çatışmalara dönüştüğü olay ile 2011'de yayılan İşgal Et hareketi (bkz. s. 391) gibi diğer benzer 'anti-kapitalist' ya da küreselleşme karşıtı protestolardır. Bu tür gösteriler internet ve cep telefonlarının temel iletişim araçları olduğu, benzeşmez bir yelpazedeki çevresel, kalkınma, etnik milliyetçi, anarşist ve devrimci sosyalist grupları kapsamaktadır. Doğmakta olan küreselleşme karşıtı hareketin fikirleri Noam Chomsky (bkz. s. 278) ve Naomi Klein gibi yazarların eserlerinde dile getirilmiştir.

Yeni aktivizm tarzlarını uygulayan yeni nesil toplumsal hareketlerin ortaya çıkması, bu hareketlerin doğası ve önemi hakkındaki görüşleri dikkate değer biçimde değiştirmiştir. İki dünya savaşı arasındaki dönemde yaşanan totalitarizm (bkz. s. 401) deneyimi Erich Fromm (1900–80) ve Hannah Arendt (bkz. s. 32) gibi kitle toplumu teorisyenlerini, toplumsal hareketleri kararlı biçimde olumsuz görmeye yöneltmiştir. **Kitle toplumu** bakış açısına göre toplumsal hareketler bir 'özgürlükten kaçışı' (Fromm, 1941) yansıtmaktadır ve bu hareketler, yabancılaşmış bireylerin bir davaya fanatik bir adanmışlık ve genellik-

Kitle toplumu: Atomculukla ve kültürel ve siyasal köksüzlükle nitelendirilen bir toplumdur; kavram modern toplumlardaki kötümserci eğilimleri vurgulamaktadır.

Uygulamada Siyaset

‘İşgal Et’ Hareketi: Karşıt Hegemonik Bir Güç mü?

Olaylar: 17 Eylül 2011’de, yaklaşık 5.000 kişi, pankartlar taşıyarak, sloganlar atarak ve davullar çalarak New York’ta toplandı ve Wall Street finans bölgesinde bulunan Zuccotti Park’a doğru yol almaya başladı. Bunlar Park’ta çadırlar, mutfaklar ve barışçıl barikatlar kurdular. Böylece Wall Street’i İşgal Et (Occupy Wall Street) hareketi doğdu ve hızla küresel bir protesto dalgasına dönüştü. 15 Ekim’de, on binlerce protestocu, dünyanın dört bir yanındaki 82 ülkede 750’den fazla kasaba ve kentte sokaklara çıktı; çok sayıda gösterici, genellikle finans merkezlerine yakın parklarda ya da diğer kamusal alanlarda yarı kalıcı protesto kamplarının kurulmasında ‘Zuccottili’lerin örneğini izledi. Farklı ülkelerdeki protestolar, sıklıkla yerel meseleler ve kaygılar tarafından şekillendirilmiş olmasına rağmen, İşgal Et hareketinin ortak hedefleri, toplumsal ve iktisadî eşitsizliği vurgulamak ve dünya ekonomisine büyük şirketlerin ve küresel finansal sisteminin dünya ekonomisine hâkimiyetini adaletsiz ve istikrarsız olmakla suçlamaktı.

Önemi: İşgal hareketi, bir açıdan, 1999’daki ‘Seattle Çatışması’na kadar geriye giden anti-kapitalist aktivizmin bir başka tezahürüdür. Bununla birlikte, İşgal Et protestolarındaki dalga, en az iki açıdan özellikle önemliydi. Birincisi ve en önemlisi, İşgal Et, 2007-09’daki küresel malî krize ve sonrasına bir tepkiydi ve bu nedenle değerlere meydan okumaya ve krizi desteklediği varsayılan güç dengesizliklerini düzeltmeye yönelik bir girişimi oluşturdu. Bu, hareketin, bankaların ve finansal kurumların, 30 yıllık neo-liberal küreselleşmenin bir sonucu olarak elde ettikleri baskın konumdan doğan kırılganlıklara ve adaletsizliklere tekrar tekrar odaklanmasında belirgindi. Güney Avrupa’nın ve başka yerlerin çoğunda, İşgal aktivizmi kemer sıkma siyasetine öfkeyi ifade etti. Bu yönüyle İşgal Et hareketi, ana akım siyasal partilerin ve geleneksel çıkar gruplarının açıkça ifade etmek için mücadele ettikleri endişeleri ve hayal kırıklıklarını dile getirdi. İkincisi, İşgal Et hareketi Arap Baharı’ndan (bkz. s. 145) ilham aldı ve Wall Street’i İşgal Et kimi zaman hareketin (Başkan Mübarek’in Mayıs 2011’de iktidardan düşmesine neden olan Kahire, Tahrir Meydanı’nda meydana gelen gösteri dalgalarını anımsatarak) ‘Tahrir anı’ olarak resmedildi. Bu şekilde, İşgal protestocuları küresel siyasette ‘halk iktidarı’ lehine büyük bir değişim olarak görülen değişimden faydalanmak istiyorlardı.

İşgal protestoları ne kadar etkiliydi? Yeni toplumsal hareketler, genel olarak, belirli

le faşist bir lidere itaat yoluyla güvenlik ve kimlik sağlamasına yönelik bir girişimdir. Buna karşılık, yeni toplumsal hareketler genellikle, rasyonel ve araçsal aktörler olarak yorumlanmaktadır; bunların, gayri resmî ve alışılmadık yöntemler kullanmaları sadece kendilerinin erişebildiği kaynakları ifade etmektedir (Zald ve McCarthy, 1987). Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkması, yaygın biçimde, post-sanayi toplumlarındaki iktidarın giderek dağıldığı ve parçalara ayrıldığının kanıtı olarak görülmektedir. Eskinin sınıf temelli siyasetinin yerini, Laclau ve Mouffe’un (2001) ‘demokratik çoğulculuk’ olarak adlandırdıkları yeni bir siyaset almıştır. Yeni hareketler sadece yeni ve rakip güç odakları sunmakla kalmamaktadır ama bunlar aynı zamanda bürokratikleşmeye direnerek ve daha kendiliğinden, duygusal ve adem-i merkeziyetçi örgütlenme biçimleri geliştirerek iktidarı daha etkin bir şekilde dağıtmaktadır.

kamu politikalarını etkilemek yerine, siyasal bilinci yükseltmeye ve değer ve tutumları değiştirmeye çalıştıklarından bu soru cevaplanması zor bir sorudur. İşgal hareketi örneğinde, bu hareket 'küresel bir manevî ayaklanma'ya zemin hazırlamaya çalışmış gibi görünmektedir ki bu etkinin ölçülmesi çok zor bir şeydir. Ancak hareket eleştiri de çekti. İlk etapta hareket, neo-liberal küreselleşmeye ilişkin sistematik ve tutarlı bir eleştiri geliştirme ya da uygulanabilir bir alternatifin tasarlanması yönünden anti-kapitalist hareketin önceki versiyonlarından biraz daha ileri gitmiş görünüyordu. Bu da kısmen, hareketin kendi içindeki siyasal ve ideolojik çeşitliliği yansıtmaktadır. İşgal protestocularının bazıları Marksist tarzda bir kapitalizm analizi benimseyen gerçek 'anti-kapitalist'ler iken, hareketin içindekilerin çoğu sadece kapitalizmin 'en kötü aşırılıklarını' ortadan kaldırmak istiyorlardı. İkincisi, özellikle gençler ve ötekileştirilenler söz konusu olduğunda, radikal adem-i merkeziyetçilik ve katılımcı karar alma yapıları İşgal'in çekici yönlerinden olmasına rağmen, 'anarşist bir sürü'yü sürdürülebilir bir kitle hareketine dönüştürmek zordur. Son olarak, İşgal Et'in protesto kampları kurma taktiğinin belirgin bir kusuru vardı çünkü bu, özellikle kampların kalıcı hale gelmesine izin verilmesinin mümkün olmamasından ötürü, protestonun odağının kaybedileceği anlamına geliyordu. İşgal hareketi, bu yüzden, zaman içinde yarı kalıcı protesto kamplarına daha az önem veren ve daha geniş ve daha yenilikçi protesto biçimlerini benimseyen, taktiksel olarak daha esneklik taşıyan bir hale geldi.

Bununla birlikte, toplumsal hareketlerin etkisini değerlendirmek, siyasî partilerin veya çıkar gruplarının etkisinin değerlendirilmesinden daha zordur. Bunun nedeni, bunların hedeflerinin daha geniş doğasıdır ve belli bir dereceye kadar, bunların daha az hissedilir olan kültürel stratejilerle etkili olmalarıdır. Bununla birlikte, kadın hareketi ve çevre hareketi gibi örneklerde, yıllar sonra gerçekleşen kültürel değerler ve ahlakî tutumlardaki kaymalar aracılığıyla derin siyasal değişimlere ulaşılmıştır. Örneğin, Kadın Kurtuluş Hareketi (WLM), 1960'larda, Betty Friedan, Germaine Greer (1970) ve Kate Millett (1970) gibi yazarların eserlerinde ifade edilen biçimiyle, doğmakta olan 'ikinci dalga' feminizmin fikirleriyle harekete geçirilen bir gruplar ve örgütler topluluğu olarak ortaya çıktı. Kadınların hareketinin eşit ücret ve kürtajın yasallaştırılması gibi belirli alanlarda ilerlemeler sağlanmasına yönelik başarısına rağmen, bu hareketin belki de en önemli

Önemli Şahsiyetler

Betty Friedan (1921–2006)

ABD'li feminist ve siyasal aktivisttir; kimi zaman kadınların kurtuluşunun 'anası' olarak görülmektedir. Betty Friedan'ın *Kadınlığın Gizemi* (*The Feminine Mystique*, 1963) adlı eseri, genellikle 'ikinci dalga' feminizminin ortaya çıkışını teşvik eden eser olarak itibar görmektedir. Kitapta Friedan 'adı olmayan sorunu' incelemektedir: Banliyölerde yaşayan Amerikalı kadınlara ızdırap veren hayal kırıklığı ve ümitsizlik duygusunu incelemektedir. 1966'da, ilk başkanı olduğu Ulusal Kadın Örgütü'nün (NOW) kurulmasına yardımcı oldu. *İkinci Aşama* (*The Second Stage*, 1983) adlı eserinde, Friedan 'kişilik' arayışının, kadınları, çocukların, evin ve ailenin önemini reddetmeye teşvik edebilme tehlikesine dikkat çekti. Sonraki eserleri arasında *Yaşlanmanın Kökeni* (*The Fountain of Age*, 1993) bulunmaktadır.

başarısı toplumsal cinsiyet meselelerine ve ataerkil tutum ve kurumlara verilen desteğin aşınmasına ilişkin gittikçe artan genel bir farkındalıktır. Bu farkındalık, kamu politikaları üzerinde pek çok düzeyde, ölçülebilir olmasa bile, derin bir etki yaratan kültürel bir değişimdir.

Çevre hareketi, benzer siyasal-kültürel değişimleri beraberinde getirmiştir. Yönetimler sadece Greenpeace, Friends of the Earth ve Worldwide Fund for Nature gibi çıkar grupları tarafından düzenlenen kampanyalarla karşı karşıya kalmamışlardır ama aynı zamanda bu tür örgütlerin resmî üyeleri tarafından dile getirilen çevreyle ilgili kaygıların çok ötesine geçen daha geniş kaygılardan etkilenmişlerdir. Bu tür kaygılar 1970'lerden itibaren Yeşil partiler tarafından da dile getirilmiştir. Bu partiler, kendilerini 'sistem karşıtı' partiler ya da hatta 'parti karşıtı' partiler biçiminde şekillendirerek ve adem-i merkeziyetçilik ile halkçı aktivizme ağır bir vurgu yaparak, genelde 'yeni siyaset' fikrini kucaklamışlardır. Çevre hareketinin etkisi, geleneksel ya da 'gri' partilere kadar genişledi; bu gri partilerin birçoğu, yeşile ilişkin sicillerini oluşturmaya çalışarak yeni halkçı duyarlılıklara cevap vermişlerdir. Bunun tersine, 'anti-kapitalist' hareket ya da başka bir deyişle, küreselleşmeye ve onunla bağlantılı tüketimci değerlere ve serbest ticaret uygulamalarına direnişle bir araya getirilen grupların gevşek koalisyonu henüz daha az başarılı olmuştur. Uluslararası zirve toplantılarının düzenlenmesi artık daha zor hale gelmiş olmasına rağmen, hükûmetlerin veya ana akım partilerin serbest ticarete (bkz. s. 640) ve iktisadî deregülasyona ilişkin desteklerini gözden geçireceklerine ilişkin çok az işaret bulunmaktadır.

Özet

- Çıkar ya da baskı grubu, yönetimin politikalarını ya da eylemlerini etkilemeyi amaçlayan örgütlü bir birliktir. Kesimsel gruplar, üyelerinin genellikle maddî çıkarlarını ilerletmekte veya korumaktadır; gelişimci gruplar ise ortak değerler, idealler veya ilkelerle ilgilenmektedir. İçeriden olan gruplar politika oluşturmaya yönelik ayrıcalıklı erişime sahipken, dışarıdan gruplar yönetime erişme hakkından yoksundur ve dolayısıyla 'kamuya gitmeye' zorlanmaktadır.
- Grup siyaseti birkaç modelle açıklanmıştır. Çoğulculuk, iktidarın dağılmasına ve grupların demokratik hesap verebilirliği güvence altına alma yeteneklerine vurgu yapmaktadır. Korporatizm, belirli grupların hükûmetle ilişkilerinde sahip oldukları ayrıcalıklı konuma vurgu yapmaktadır. Yeni Sağ, grupların, hükûmetin aşırı yüklenmesine ve iktisadî verimsizlik açısından oluşturduğu tehdide dikkat çekmektedir.
- Örgütlü gruplar, temsili güçlendirerek, müzakereyi ve tartışmayı teşvik ederek, siyasal katılımı genişleterek ve yönetim iktidarı üzerinde bir kontrol aracı gibi hareket ederek siyasî sisteme fayda sağlamaktadır. Bununla birlikte, bu gruplar, siyasal eşitsizliği sağlamlaştırmaları, toplumsal ve siyasal açıdan bölücü olmaları, meşru olmayan ve hesap verebilir olmayan bir güce sahip olmaları ve politika yapım sürecini daha kapalı ve gizli kılmaları yönlerinden bir tehdit oluşturabilmektedir.
- Çıkar grupları, bürokrasi, meclis, mahkemeler, kitle iletişim araçları, partiler ve uluslararası organlar dahil olmak üzere çeşitli kanallar aracılığıyla etki göstermektedir. Bununla birlikte, grupların belirli bir sistemde sahip oldukları etki düzeyi, sistemin, genel olarak grup etkinliklerine ne kadar yardımcı olduğuna ve politika oluşturma iktidarının dağılımı açısından gruplara sunduğu erişim noktalarına bağlıdır.
- Çıkar grupları, tasarruflarında bulunan çok çeşitli taktik ve siyasal stratejilere sahiptir. Grupların kaynakları arasında gruba ve hedeflerine yönelik kamusal sempati, üyelik ya da aktivist tabanının büyüklüğü, malî gücü ve örgütsel yetenekleri, yönetime karşı yaptırımlar uygulayabilme yeteneği ve siyasal partiler ya da hükûmet organlarıyla kişisel ya da kurumsal bağları bulunabilmektedir.
- Toplumsal hareket, resmî bir örgüte dayanması gerekmeyen, yüksek düzeyde bir adanmışlık ve siyasal aktivizmin olduğu kolektif bir organdır. Yeni toplumsal hareketler, genç, daha iyi eğitimli ve göreli olarak varlıklıları cezbetme yetenekleriyle; genellikle post-materyal yönelimleriyle ve kimi zaman 'yeni siyaset' olarak adlandırılan yeni siyasal aktivizm biçimlerine olan bağlılıklarıyla ayırt edilmektedir.

Tartışma Soruları

- Neden kimi zaman çıkar grupları ile siyasal partiler arasında ayrım yapmak güçtür?
- Grup siyaseti özel çıkarların kamu yararı üzerinde üstünlük sağlamasına izin vermekte midir?
- Örgütlü gruplar, modern toplumlarda çıkarların dile getirildiği başlıca araçlar mıdır?
- Korporatizm daha çok grupların yararına mı, yoksa daha çok hükûmetin yararına mı işlemektedir?
- Çıkar grupları demokrasiyi geliştirmekte midir, yoksa zayıflatmakta mıdır?
- Bazı çıkar grupları neden diğerlerinden daha güçlüdür?
- Yeni toplumsal hareketler hangi anlamda 'yeni'dir?
- Yeni toplumsal hareketlerin kamu politikası üzerinde ne ölçüde bir etkisi olmuştur?

Okuma Önerileri

Cigler, C. ve B. Loomis (der.), *Interest Group Politics* (2011). Grup siyasetinin çeşitli yönlerine ilişkin, öncelikle ABD'ye odaklanan geniş kapsamlı bir incelemedir.

Jordan, G. ve W. Maloney, *Democracy and Interest Groups: Enhancing Democracy?* (2007). Sivil ilgisizliğe ilişkin artan endişeleri dikkate alarak, çıkar gruplarının demokrasiyi destekleme biçimlerine ve kapsamına ilişkin bir çözümlemedir.

Tarrow, S., *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics* (2011). Toplumsal hareketlerin doğasına ve önemine ilişkin yararlı bir giriştir.

Wilson, G., *Interest Groups* (1990). Liberal demokrasilerde grupların rolüne ilişkin, konuya yararlı bir giriş niteliğinde kalmayı sürdüren, açık ve öz bir tartışmadır.

12. BÖLÜM

YÖNETİMLER, SİSTEMLER VE REJİMLER

'En iyi yönetim hiç yönetmeyendir.'

HENRY DAVID THOREAU, *Sivil İtaatsizlik* (*Civil Disobedience*, 1849)

Çeşitli yönetim biçimlerini sınıflandırmak, çağlar boyunca siyaset analizinin başlıca meselelerinden biri olmuştur. Bu süreç, MÖ 4. Yüzyıl'a kadar, geriye götürülebilir. MÖ 4. Yüzyıl'da Aristoteles o zaman var olan siyasal rejimleri, bugün hâlâ yaygın biçimde kullanılmakta olan 'demokrasi', 'oligarşi' ve 'tiranlık' gibi terimleri kullanarak bilinen ilk tanımlama girişimini yaptı. 18. Yüzyıl'dan itibaren yönetimler, giderek artan biçimde, monarşiler veya cumhuriyetler olarak ya da otokratik veya anayasal rejimler olarak sınıflandırıldılar. 20. Yüzyıl'da, bu ayrımlar daha da keskinleştirildi. Siyasal sistemlere ilişkin özellikle Soğuk Savaş döneminde moda olan 'üç dünya' sınıflaması, demokrasi ile totalitarizm arasındaki bir mücadelenin hâkim olduğu bir dünya siyaseti imajı yarattı. Ancak, komünizmin çöküşü, Doğu Asya'nın yükselişi ve siyasal İslamın ortaya çıkışı gibi modern gelişmeler ışığında, tüm bu sınıflandırmalar güncelliğini yitirmiş görünmektedir. Bunun yanı sıra bu değişimlerin ne anlama geldiği de tümüyle açık değildir. Bazıları bu değişimleri, Batılı liberal demokrasisinin ilke ve yapıları etrafında modellenmiş bir demokratikleşmenin doğal ve kaçınılmaz bir süreç olduğunun bir göstergesi olarak yorumlamaktadır. Bu görüşe göre liberal demokrasi, yönetimin nihaî şeklini oluşturmaktadır. Bundan başka, diğer bazıları modern dünyanın siyasal olarak daha dağınık ve parçalanmış hale gelmekte olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısına göre, liberal demokrasi evrensel olarak uygulanabilir olmaktan çok, kültürel olarak bağlayıcıdır ama otoriter sistemleri ve liberal olmayan demokrasileri de içeren alternatif rejimler beklenenden daha başarılı olabilir ve daha uzun süre dayanabilir.

Temel Meseleler

- ⚠ Yönetimler, siyasal sistemler ve rejimler arasındaki fark nedir?
- ⚠ Yönetim sistemlerini sınıflandırmanın amacı nedir?
- ⚠ Rejimler hangi temele dayalı olarak sınıflandırılmaktadır ve hangi temele dayalı olarak sınıflandırılmalıdır?
- ⚠ Modern dünyanın başlıca rejimleri hangileridir?
- ⚠ Batılı liberal demokrasi dünya çapında zafer kazanmış mıdır?

GELENEKSEL SINIFLANDIRMA SİSTEMLERİ

Farklı yönetim sistemlerinin nasıl sınıflandırıldığını incelemeye başlamadan önce hem sınıflandırılan şeyin ne olduğu hem de bu tür sınıflandırmaları yapma zahmetine neden katlanmamız gerektiği üzerinde düşünmemiz zorunludur. Birincisi, 'yönetim' (*government*) nedir ve yönetimler 'siyasal sistemler'den ya da 'rejim'lerden nasıl ayrılmaktadır? 'Yönetim' kolektif ve genellikle bağlayıcı kararların oluşturulduğu kurumsal süreçleri ifade etmektedir; yönetime ilişkin çeşitli kurumlar bu kitabın 12-16. Bölümler'inin konusunu oluşturmaktadır. Öte yandan bir **siyasal sistem** ya da rejim, sadece yönetimin mekanizmalarını ve devletin kurumlarını değil ama aynı zamanda bu mekanizma ve kurumların toplumun geneliyle karşılıklı etkileşime girdiği yapı ve süreçleri de kapsayan daha geniş bir terimdir.

Kavram

Yönetim (*Government*)

Yönetim, en geniş anlamıyla, düzenli yönetimin sürdürüldüğü herhangi bir mekanizmayı ifade etmektedir; temel özellikleri kolektif kararlar alabilme ve onları uygulayabilme yeteneğidir. Bununla birlikte, söz konusu terim, daha yaygın biçimde, kamu düzenini korumak ve kolektif eylemi kolaylaştırmak amacıyla ulusal düzeyde işleyen resmî ve kurumsal süreçleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu nedenle yönetimin temel işlevleri, yasa (yasama) yapmak, yasayı uygulamak (yürütme) ve yasayı yorumlamaktır (yargı[lama]). Bazı durumlarda, tek başına siyasal yürütmeye [hükûmet] (bkz. s. 425) 'yönetim' olarak atıfta bulunulmaktadır.

Siyasal sistem, aslında, daha geniş bir toplumsal sistemin alt sistemidir. Siyasal sistem, karmaşık bir bütünün içinde karşılıklı ilişkiler bulunması yönünden bir 'sistem'dir ve bu karşılıklı ilişkilerin, toplumdaki iktidar, zenginlik ve kaynakların dağılımıyla ilişkili olması yönünden 'siyasal'dır. Dolayısıyla, siyasal rejimler, faaliyet gösterdikleri yönetim süreçleriyle olduğu kadar, iktisadî yaşamın örgütlenmesiyle de etkin biçimde nitelendirilebilirler. Bu yüzden rejim, yönetimler değişmesine rağmen varlığını sürdüren 'bir yönetim sistemidir. Yönetimler, seçimlerle, hanedanlık ardıllığıyla, bir **darbe**nin sonucunda vs. değiştirilebilirken rejimler sadece dışardan yapılan askerî müdahalelerle ya da içeriden yapılan belli türdeki devrimci ayaklanmalarla değiştirilebilmektedir.

Siyasal Sistemler Neden Sınıflandırılmaktadır?

Siyasal sistemlerin sınıflandırılmasına duyulan ilgi iki kaynaktan türemektedir. Birincisi, sınıflandırma, siyasetin ve yönetimin *anlaşılmasında* temel bir yardımcıdır. Toplumsal bilimlerin çoğunda olduğu gibi siyasette de anlama, özellikle de deneysel yöntemlerin genellikle uygulanabilir olmamaları nedeniyle büyük ölçüde bir karşılaş-

Siyasal sistem: Yönetimin, kamudan (halktan) gelen 'girdiler'e (talepler veya destek) yanıt olarak 'çıktılar' (politikalar) ürettiği bir ilişkiler ağıdır.

Darbe (*coup d'état*): Yönetim iktidarının yasadışı ve anayasaya aykırı eylemle aniden ve zorla ele geçirilmesidir.

tırma süreci yoluyla gerçekleşir. Örneğin, ABD yönetimi güçler ayrılığını (bkz. s. 463) terk etseydi kurumsal **yönetim kilitlenmesi**ne daha müsait hale gelip gelmeyeceğini ya da SSCB'de reformlar eğer bir kuşak önce başlatılmış olsaydı komünizmin (bkz. s. 410) yaşayabilip yaşamayacağını deneylerle test etmek olanaksızdır. Sonuç olarak, çalıştığımız konuyu açıklığa kavuşturmak için karşılaştırma yapmaya bakarız. Karşılaştırma, başka türlü olsaydı aklımızı karıştıracak olgular koleksiyonu arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları vurgulamak yoluyla neyin önemli ve anlamlı olduğunu neyin olmadığını ayırt etmemize yardımcı olmaktadır. Bu süreçte kuramları, hipotezleri ve kavramları hem geliştirebilmekteyiz hem de belli bir dereceye kadar test edebilmekteyiz. Alexis de Tocqueville'in (bkz. s. 368) belirttiği gibi, 'karşılaştırmalar yapmaksızın, akıl nasıl ilerleyeceğini bilemez'. Dolayısıyla, yönetim sistemlerini sınıflandırma girişimi, yalnızca karşılaştırma sürecini daha yöntemsel ve sistematik hale getirmenin bir aracıdır.

Sınıflama yapmanın ikinci amacı, analizden çok *değerlendirmeyi* kolaylaştırmaktır. Aristoteles'ten (bkz. s. 31) beri, siyasal rejimleri anlamaya çalışanlar, yönetimi anlayabilecekleri şekilde 'iyileştirme' konusunda istekli olmuştur. Diğer bir deyişle, betimleyici anlayış, normatif yargılara yakından bağlıdır: Ne olduğu ile ilgili sorular *ne olması gerektiği* sorularıyla ilişkilidir. Bu süreç, en uç biçiminde 'ideal' bir yönetim sistemine ya da hatta ütopyaya ilişkin bir arayış içerebilmektedir ve bu durum Platon'un (bkz. s. 40) *Devlet* (*Πολιτεία*), Thomas More'un *Ütopya* (*Utopia*, [1516] 1965) ve Peter Kropotkin'in *Tarlalar, Fabrikalar ve Atölyeler* (*Поля, фабрики и мастерские*, 1912) adlı eserlerinde görülebilmektedir. Bu sınıflandırma türü, daha ılımlı bir biçimdeyken, siyasal yapılarla ve yönetim biçimleriyle ilişkili niteliksel değerlendirmelerin yapılmasını olanaklı kılmaktadır. Sadece karşılaştırmalı bir yaklaşım, örneğin, "Rusya'da ve diğer eski komünist devletlerde liberal demokrasiye geçiş memnuniyetle karşılanmalı ve teşvik edilmeli midir?"; "Hindistan üniter bir sistem ya da bölgesel bağımsızlık lehine federalizmi terketmeli midir?" ve "Birleşik Krallık 'yazılı' bir anayasayı benimsemeli midir?" gibi soruları değerlendirmemizi olanaklı kılmaktadır.

Bununla birlikte, tüm sınıflandırma sistemlerinin kusurları bulunmaktadır. Her şeyden önce, tüm analitik araçlarda olduğu gibi, burada da bir basitleştirme tehlikesi vardır. Aynı başlık altında yer alan rejimlerin sınıflandırılması, paylaştıkları benzerliklere dikkat çekmektedir; ancak bunları ayıran farklılıkların göz ardı edileceğine veya gizleneceğine ilişkin bir risk bulunmaktadır. Bununla bağlantılı bir sorun, bir olgunun farklı bağlamlarda farklı anlamlara sahip olabileceğini görme konusundaki muhtemel bir başarısızlıktır. Örneğin, Japonya'da ve Doğu Asya'nın bütününde 'devlet', tür ve anlam bakımından, Batı (bkz. s.

Yönetimin kilitlenmesi (*government gridlock*): Yönetim içindeki kurumsal rekabetten veya çatışan kamu taleplerine cevap verme teşebbüsünden kaynaklanan felç olma durumudur.

408) bağlamında genelde anlaşılan 'devlet'ten farklı olabilir. Bu nedenle karşılaştırmalı analiz, sürekli **etnik merkezcilik** tehlikesi altındadır. İkincisi, değer yargıları sınıflandırma sürecine sızma eğilimindedir. Bu sızma komünist ve faşist rejimleri 'totaliter' olarak sınıflandırma eğiliminde görülmektedir; çünkü bu adlandırma Batılı liberal demokrasilerin, Soğuk Savaş'ta, İkinci Dünya Savaşı'ndakiyle *aynı* düşmanlarla savaştıklarını ima etmektedir. Son olarak, tüm sınıflandırma sistemleri zorunlu olarak devlet bağımlısı olmakla malûldür: Bu sistemler her bir ülkeye, kendi başına, ahenkli ya da bağımsız varlıklar muamelesi yapmaktadır. Bu yaklaşım her ne kadar hiçbir şekilde geçersiz değilse de küreselleşme (bkz. s. 221) olgusunun ışığında artık genel olarak eksik görünmektedir.

Kavram

Ütopya, Ütopyacılık

Ütopya (Yunanca 'hiçbir yer' anlamına gelen *outopia* ya da 'iyi yer' anlamına gelen *eutopia* sözcüğünden gelir) sözcük anlamıyla, ideal ya da mükemmel bir toplumdur. Çeşitli türden ütopyalar tasarlanabilmesine rağmen ütopyaların çoğu, yoksunluğun ortadan kaldırılması, çatışma yokluğu ve şiddet ve baskıdan kaçınmayla nitelendirilmektedir. Ütopyacılık, ideal ya da mükemmel bir düzene ilişkin alternatif bir model inşa ederek mevcut düzenin eleştirisini geliştiren siyasal bir teorileştirme tarzıdır. Bununla birlikte, terim, sıklıkla, aldatıcı ya da hayalî düşünceyi, imkânsız bir hedefe olan bir inancı ima etmek için kötümleyici bir anlamda kullanılmaktadır.

Klasik Sınıflandırma Türleri

Kuşkusuz, en etkili sınıflandırma sistemi, MÖ 4. Yüzyıl'da Aristoteles tarafından tasarlanan ve o zaman var olan 158 Yunan kent devletinin analizine dayanan sınıflandırmaydı. Bu sistem kabaca sonraki 2500 yıl boyunca bu konudaki düşüncelere hâkim oldu. Aristoteles, yönetimlerin iki soruyu temel alarak sınıflandırılabileceğini ileri sürdü: "Kim yönetmektedir?" ve "Yönetimden kim yararlanmaktadır?" Aristoteles yönetimin tek bir bireyin, küçük bir grubun ya da çok sayıda kişinin ellerine verilebileceğine inanıyordu. Ancak yönetim, her bir durumda, yöneticilerin bencil çıkarlarına ya da cemaatin (topluluğun) tümünün yararına uygulanabilirdi. Böylece Aristoteles, Şekil 12.1'de gösterilen altı yönetim biçimini saptadı.

Aristoteles'in amacı, 'ideal' anayasanın tanımlanması umuduyla, normatif zemine dayalı olarak yönetim biçimlerini değerlendirmekti. Ona göre tiranlık, oligarşi ve demokrasi bozulmuş ve sapkın yönetim biçimleriydi. Bunlar, sırasıyla, tek bir kişinin, küçük bir grubun veya kitlenin kendi çıkarlarına göre ve dolayısıyla başkalarının çıkarları pahasına yönetmesi anlamına geliyordu. Bunun tersine monarşi, aristokrasi ve yurttaş yönetiminin tercih edilmesi gerekirdi; çünkü bu yönetim biçimlerinde sırasıyla birey, küçük bir grup ve kitleler, herkesin yararına göre yönetirdi. Aristoteles, yurttaşları kölelerin konumu-

Etnik merkezcilik: Kişinin kendi kültüründen çıkarılan değer ve teorilerin diğer gruplara ve insanlara uygulanmasıdır; etnik merkezcilik önyargı veya çarpıtmayı ima etmektedir (bkz. s. 523).

Aristoteles'in Altı Yönetim Biçimi

ŞEKİL 12.1

KİM YARARLANMAKTADIR?	KİM YÖNETMEKTEDİR? Tek kişi	Az sayıda kişi	Çok sayıda kişi
Yöneticiler	Tiranlık	Oligarşi	Demokrasi
Herkes	Monarşi	Aristokrasi	Devlet

Kavram

Mutlakıyetçilik

Mutlakıyetçilik mutlak yönetime ilişkin teori veya pratiktir ve çok yaygın biçimde bir mutlak monarşiyle (bkz. s. 435)ilişkilendirilmektedir. Burada yönetim, dizginsiz iktidara sahip olması anlamında 'mutlak'tır: Yönetim, kendisine dışsal olan bir organ tarafından sınırlandırılamaz. Bununla birlikte, mutlakıyetçi ilke, tartışılamaz bir iktidar uygulamasından çok, yönetime ilişkin sınırsız bir hak (ilahî haklarda olduğu gibi) iddiasının içine yerleşiktir. Diktatörlükten (bkz. s. 420) farklı olarak, mutlakıyetçilik ilkeli bir iddiayı temel aldığından, ister dinî ister akılcı olsun, yönetime keyfî iktidar vermez.

na indirmesinden dolayı tiranlığın olası bütün anayasaların en kötüsü olduğunu ilan etti. Diğer taraftan, monarşi ile aristokrasi uygulanabilir değillerdi; çünkü cemaatin iyiliğini, kendi çıkarlarının önüne koyabilmelerini olanaklı kılacak neredeyse Tanrısal bir istekliliğe dayanıyorlardı. Yurttaş yönetimi (çok sayıda kişinin, herkesin yararına yönetimi) anayasaların en uygulanabilir olanı olarak kabul ediliyordu. Bununla birlikte Aristoteles, kitlelerin, az sayıda kişinin refahına kızacağı ve aşırı kolay bir şekilde bir **demagog**un kontrolü altına gireceği gerekçesiyle halk yönetimini eleştirdi ve bu görüş geleneği 20. Yüzyıl'a kadar sürdü, Bu yüzden de Aristoteles hem demokrasinin hem de aristokrasinin unsurlarını birleştiren 'karma' bir anayasayı savundu ve yönetimi, ne zengin ne de fakir olan 'orta sınıf'ın eline bıraktı.

Aristotelesçi sistem daha sonraları Thomas Hobbes (bkz. s. 107) ve Jean Bodin (1530–96) gibi düşünürler tarafından geliştirildi. Bu düşünürlerin temel ilgileri, tüm istikrarlı siyasal rejimlerin temeli olarak görülen egemenlik (bkz. s. 103) ilkesine yönelikti. Egemenlik, 'en yüksek ve daimî' iktidar, düzenli bir yönetimi tek başına garanti eden bir iktidar anlamında kabul edildi. Bodin'in *Bir Devletin Altı Kitabı* (*Les Six livres de la République*, [1576] 1962) adlı eseri, hem çağdaş hem de klasik siyasal

rejimlerde egemenliğin bulunduğu yerin daha geniş kapsamlı bir açıklamasını sundu. Bodin mutlakıyetçiliğin en savunulabilir rejim olduğu sonucuna ulaştı, çünkü mutlakıyetçilik yasaları yapan ancak yaptığı yasalara bağlı olmayan bir egemen yaratıyordu. Egemenliği tek bir bireye vermenin ağır basan meziyeti, bu durumda egemenliğin bölünemez olmasıydı; egemenlik, nihaî otoritenin sahibi olduğu iddiasında bulunabilen tek bir sesle ifade edilecekti. Bununla birlikte Bodin, mutlak hükümdarların, Tanrı ya da doğa yasasının iradesi biçimindeki daha yüksek düzeydeki yasayla sınırlandırıldıklarını ileri sürdü. Öte yandan Hobbes, *Leviathan*'da ([1651] 1968), egemenliği, egemenin tümüyle sınırsız olduğunu ifade eden bir zorlama iktidarı tekeli olarak tasvir etti.

Kavram

Totalitarizm

Totalitarizm genellikle her alana nüfuz eden bir ideolojik yönlendirme ve açık terörle kurulan, her şeyi kapsayıcı siyasal bir yönetim sistemidir. Totalitarizm, sadece siyasal muhalefeti bastırmaktan ziyade, toplumsal ve kişisel var oluşun her yönünü siyasallaştırmayı amaçlaması yönünden otokrasi ve otoriteryanizmden (bkz. s. 413) farklılaşmaktadır. Totaliter rejimler kimi zaman 'altı nokta sendromu' (Friedrich ve Brzezinski, 1963) aracılığıyla saptanmaktadırlar: (1) resmî bir ideoloji; (2) genellikle her şeye muktedir bir lider tarafından yönetilen tek-parti devleti; (3) terörist bir polislik sistemi; (4) kitle iletişim araçları tekeli; (5) silahlı mücadele araçlarının tekeli ve (6) iktisadî yaşamın tüm yönlerinin devlet tarafından kontrolü.

Bu fikirler daha sonraları, anayasal yönetim davasının öncülüğünü yapan John Locke (bkz. s. 65) ve Montesquieu (bkz. s. 462) gibi erken dönem liberaller tarafından gözden geçirildi. Locke, *Yönetim Üzerine İki İnceleme* (*Two Treatises of Government*, [1690] 1965) adlı eserinde egemenliğin hükümdarda değil halkta olduğunu ileri sürdü ve doğal hakların ve özellikle de yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarının korunmasını sağlamak amacıyla sınırlandırılmış bir yönetim sistemini savundu. Montesquieu *Kanunların Ruhu Üzerine* (*De l'esprit des lois*, [1748] 1949) adlı destansı eserinde insan toplumuna ilişkin, bireysel özgürlüğü en iyi şekilde koruyabilecek anayasal koşulları keşfetmeyi amaçlayan 'bilimsel' bir çalışma geliştirmeye çalıştı. Montesquieu ciddî bir mutlakıyetçilik eleştirmeni ve İngiliz parlamenter geleneğinin bir hayranı olarak yürütme, yasama ve yargı kurumları arasında 'güçler ayrılığı' biçiminde bir denge ve denetleme sistemi önerdi. Bu ilke, ABD Anayasası'na (1787) dahil edildi ve daha sonra liberal demokratik yönetimin belirleyici özelliklerinden biri olarak görülmeye başlandı.

Aristoteles'in yazılarından türeyen 'klasik' sınıflandırmalar, 18. Yüzyıl'dan itibaren modern anayasal sistemlerin gelişmesiyle giderek daha gereksiz hale dönüştü. ABD'de 1775–83 Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın ardından kurulan anayasal **cumhuriyetçilik**, 1789 Fransız Devrimi'yle Fransa'da açığa çıkan demokratik radika-

Demagog: Kitleler üzerindeki kontrolü, çılgınca bir coşku yaratma yeteneğine dayanan bir siyasal liderdir.

Cumhuriyetçilik: Siyasal otoritenin nihaî olarak halkın rızasından kaynaklandığı ilkesidir; monarşik ve hanedanlık ilkelerinin reddedilmesidir.

lizm ve Birleşik Krallık'ta aşamalı olarak ortaya çıkan parlamenter yönetim biçimi, kendilerine ait farklı yollarla, erken dönem düşünürlerinin tasarlamış olduklarından esaslı biçimde daha karmaşık siyasal gerçeklikler yarattı. Bu nedenle, geleneksel sınıflandırma sistemleri, siyasal yönetimin anayasal ve kurumsal özelliklerine yapılan giderek artan bir vurgu nedeniyle yerlerinden edildi. Bu yerinden etme yönetimin çeşitli dalları arasındaki ilişkiye özel bir ilgi gösterilmesi yönünden, birçok şekilde Montesquieu'nun çalışmaları üzerine inşa edildi. Böylece, monarşiler cumhuriyetlerden ayrılıyordu; parlamenter yönetim (bkz. s. 459) başkanlık yönetiminden (bkz. s. 60) ayrılıyordu ve üniter sistemler federal sistemlerden ayrılıyordu.

'Üç Dünya' Sınıflaması

20. Yüzyıl'da, tarihsel gelişmeler siyasal sınıflandırmanın temelini bir kez daha değiştirdi. İki savaş arası dönemde özellikle Stalinist Rusya, Faşist İtalya ve Nazi Almanyası'nda yeni otoriterlik (bkz. s. 413) biçimlerinin görülmesi, dünyanın iki tür rejime, yani demokratik devletler ile totaliter devletlere bölünmüş olduğu biçimindeki görüşü güçlendirdi. Demokrasi ve totalitarizm arasındaki sert karşıtlık, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Faşist ve Nazi rejimlerinin çökmüş olması gerçeğine rağmen, 1950'ler ve 1960'lar boyunca rejimlerin sınıflandırılma çabalarına hâkim oldu. Bununla birlikte, bu yaklaşımın Soğuk Savaş düşmanlıkları tarafından şekillendirildiğine ve belki de bir Soğuk Savaş ideolojisi türü olarak görülebileceğine dair artan bir farkındalık vardı ve bu farkındalık, daha değerden bağımsız ve ideolojik açıdan tarafsız olan bir sistem arayışını teşvik etti. Bu arayış, 'üç dünya' yaklaşımı olarak adlandırılan ve siyasal dünyanın üç özgün bloka bölünebileceği biçimindeki inanca dayanan yaklaşımın giderek popülerleşmesine neden oldu:

- Kapitalist bir 'birinci dünya'
- Komünist bir 'ikinci dünya'
- Gelişmekte olan bir 'üçüncü dünya'

Üç dünya sınıflaması iktisadî, ideolojik, siyasal ve stratejik boyutlara sahipti. Sanayileşmiş Batılı rejimler, nüfuslarının en yüksek kitlesel bolluk seviyelerine sahip olması yönünden iktisadî anlamda 'birinci'ydiler. 1983'te, bu ülkeler dünya nüfusunun yüzde 15'ine sahipken dünyanın **gayri safi yurt içi hasıla**sının (GSYİH) yüzde 63'ünü üretiyordu (Dünya Bankası, 1985). Komünist rejimler, büyük ölçüde sanayileşmiş ve nüfusun temel maddî ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olduklarından 'ikinci'ydiler. Bu ülkeler dünya nüfusunun yüzde 33'üyle dünya GSYİH'sinin yüzde

Gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH): Bir ekonomide bir yıl içinde üretilen nihaî mal ve hizmetlerin toplam malî değeridir.

19'unu ürettiler. Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın daha az gelişmiş ülkeleri, iktisadî olarak bağımlı oldukları ve genellikle yaygın yoksulluktan muzdarip oldukları için 'üçüncü'ydüler.

Kavram

Liberal Demokrasi

Liberal demokrasi, sınırlı bir yönetime duyulan 'liberal' bir bağlılığın, halk yönetimine duyulan 'demokratik' bir inançla harmanlandığı siyasal bir rejimdir. Temel özellikleri şunlardır: (1) Yönetme hakkı, genel oy hakkına dayalı, düzenli ve rekabetçi seçimlerdeki başarıyla kazanılmaktadır; (2) Yönetime bir anayasayla uygulanan kısıtlamalar, kurumsal denge ve denetleme ve bireysel haklar ve azınlık hakları için korumalar vardır; (3) Özel bir teşebbüs ekonomisini, bağımsız sendikaları ve özgür bir basını içeren güçlü bir sivil toplum bulunmaktadır. Liberal demokrasi ve çoğulcu demokrasi terimleri (bkz. s. 162) sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır.

Birinci ve ikinci dünyalar şiddetli ideolojik rekabet nedeniyle daha fazla bölünmüştü. Birinci dünya; özel teşebbüsün, maddî teşviklerin ve serbest piyasanın arzu edilirliği gibi 'kapitalist' ilkelere bağlıydı. İkinci dünya; toplumsal eşitlik, kolektif çaba ve merkezî planlama ihtiyacı gibi 'komünist' değerlere adanmıştı. Bu tür ideolojik farklılıklar belirgin siyasal tezahürlere sahipti. Birinci dünya rejimleri, seçim döneminde, iktidarı elde etmek için rekabetçi bir mücadeleye dayanan liberal demokratik siyaseti uyguladılar. İkinci dünya rejimleri, 'yönetici komünist partilerin hâkim olduğu tek-parti devletleriydi. Üçüncü dünya rejimleri genel olarak otoriter idiler ve geleneksel hükümdarlar, diktatörler ya da düpedüz ordu tarafından yönetiliyorlardı. Üç dünya sınıflaması, ABD'nin hâkim olduğu bir Batı'nın, SSCB'nin hâkim olduğu bir Doğu ile karşı karşıya olduğu iki-kutuplu bir dünya düzeni tarafından destekleniyordu. Bu düzen, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Varşova Paktı biçimindeki iki rakip askerî kampın ortaya çıkmasıyla sürdürüldü. 'Bağlantısız' üçüncü dünya, bu jeopolitik mücadelenin hiç de nadir olmayan biçimde yürütüldüğü savaş alanıydı ve bu mücadele, üçüncü dünyanın süregiden siyasî ve iktisadî tâbiyetini sağlamada çok fazla etkili olan bir olguydu.

Bununla birlikte, 1970'lerden bu yana, bu sınıflandırma sisteminin sürdürülmesi gittikçe güçleşmiştir. Yeni ekonomik kalkınma tarzları, üçüncü dünyanın belli kısımlarına, özellikle de petrol zengini Orta Doğu devletleri ile yeni sanayileşmiş Doğu Asya ülkelerine, Güneydoğu Asya'ya ve belli bir ölçüde Latin Amerika'ya maddî bolluk getirmiştir. Buna karşılık yoksulluk, özellikle 1990'larda bir tür 'dördüncü dünya' oluşturan Sahra-altı Afrika'nın bazı bölgelerinde, bilakis, daha da derine kök salmıştır. Ayrıca özellikle 1980 ve 1990'lar boyunca Asya, Latin Amerika ve Afrika'daki demokratikleşmenin (bkz. s. 405) ilerleyişi, üçüncü dünya rejimlerinin artık standart olarak otoriter olmadıkları anlamına gelmiştir. Aslında 'üçüncü dünya' ibaresi, küçültücü olduğundan yaygın biçimde öfkeye neden olan bir ifadedir. 'Gelişmekte olan dünya' terimi genellikle tercih edilir gibi görünmektedir.

Bununla birlikte, şüphesiz, üç dünya modeline vurulan en yıkıcı darbe

Önemli Şahsiyetler

Francis Fukuyama (1952 - ....)

ABD'li toplumsal analist ve siyaset yorumcusudur. Chicago'da bir Protestan vaizinin oğlu olarak doğdu. Akademisyen olmadan önce, Dışişleri Bakanlığı Politika Planlama Ekibi'nde çalıştı. Halen Johns Hopkins Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Sıkı bir Cumhuriyetçi olan Fukuyama, "Tarihin Sonu mu?" ("The End of History?") başlıklı makalesiyle uluslararası üne kavuştu ve bu makalesini daha sonra *Tarihin Sonu ve Son İnsan* (*The End of History and the Last Man*, 1992) adlı kitapta geliştirdi. Bu çalışmalar, liberal demokrasinin 'tarih boyunca insanlar tarafından geliştirilen yönetim biçimlerinin nihaî formu' olarak kabul edilmesiyle birlikte düşünce tarihinin de sona ermiş olduğunu iddia etti. Fukuyama, *Güven* (*Trust*, 1996) ve *Büyük Bozulma* (*The Great Disruption*, 1999) adlı eserlerinde iktisadî kalkınma ile toplumsal uyum arasındaki ilişkiyi tartıştı. *Siyasal Düzenin Kökenleri* (*The Origins of Political Order*, 2011) adlı eserinde bir siyasal gelişme teorisinin temelini attı.

1989–91 Doğu Avrupa devrimleri olmuştur. Bu devrimler, SSCB ve diğer yerlerdeki ortodoks komünist rejimlerin çökmesine (bkz. s. 83) yol açtı ve bir siyasal liberalleşme ve piyasa reformu sürecini başlattı. Francis Fukuyama, bu gelişmenin, 'tarihin sonu' anlamına geldiğini iddia edecek kadar ileri gitti. Fukuyama tarihin sonu ile, Batılı liberal demokrasisinin dünya çapındaki zaferiyle ideolojik tartışmanın fiilen sona erdiğini kastetti. İktisadî refah ve siyasal istikrar umudunu yalnızca kapitalist birinci dünyanın sunduğunun kabul edilmesinin bir sonucu olarak ikinci ve üçüncü dünya rejimleri oldukça basit biçimde çöküyordu.

MODERN DÜNYANIN REJİMLERİ

1980'lerin sonlarından itibaren rejim sınıflandırması çalışmaları arafta kalmıştır. Eski kategoriler, özellikle de 'üç dünya' ayrımı artık kesinlikle gereksizdi; ancak yeni dünyanın siyasal hatları da belirgin olmaktan uzaktı. Dahası, 'tarihin sonu' senaryosu, 1980'lerin sonları ve 2000'lerin başındaki demokratikleşme dalgasıyla sürdürülmüş ve özellikle komünizmin çöküşüyle ivme kazanmış olduğundan, geçici bir cazibeye sahip oldu. Bu liberal demokratik zafercilik, belirli anlamlarda, Batı-merkezli bir bakış açısının sürekliliğini yansıtıyordu ve bir şekilde, Soğuk Savaş günlerinin bir kalıntısı olabilirdi. 'Liberal demokrasiler dünyası' imajı, belki de bilhassa ABD'ye dayanan, özgün biçimde Batılı olan bir kalkınma modelinin üstünlüğünü ileri sürüyordu ve bireycilik (bkz. s. 243), haklar ve tercih gibi değerlerin evren-

sel geçerliliğe sahip olduğunu ima ediyordu. Bunun sonuçlarından biri, örneğin, İslamî ve Konfüçyüsçü siyasal modellerin önemini anlayamamak ve bunları ana çizgiden sapmalar veya liberal demokrasinin aksi hâlde rakipsiz kalacak ilerleyişine direncin kanıtları olarak görmek olmuştur.

Ancak yeni bir sınıflandırma sistemi oluşturmanın zorluklarından biri, böyle bir sistemin temel alması gereken ölçütler konusunda bir fikir birliği bulunmamasıdır. Hiçbir sınıflandırma sistemi tek bir, çok büyük önem taşıyan etmene dayanmaz. Bununla birlikte, belirli sistemler farklı ölçütler dizisine öncelik verme eğiliminde olmuşlardır. En yaygın kullanılan parametreler arasında şunlar bulunmaktadır:

Kavram

Demokratikleşme

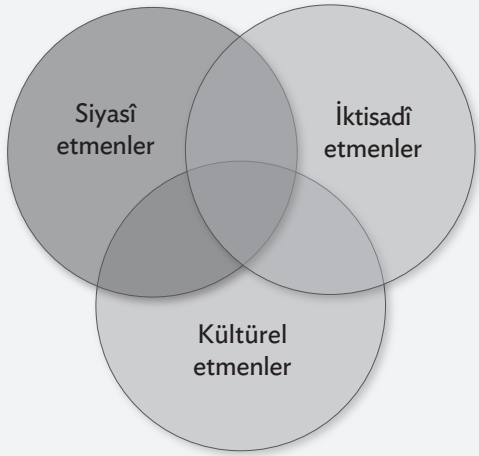
Demokratikleşme, otoriteryanizmden liberal demokrasiye geçiş sürecini ifade etmektedir. Demokratikleşme kimi zaman örtüşen üç süreci kapsamaktadır. (1) Eski rejimin çöküşü söz konusudur; bu genellikle, meşruiyet (bkz. s. 135) kaybını ve polisle ordunun [rejime] sadakati konusunda tereddütünü içerir. (2) 'Demokratik geçiş' sürecinde yeni liberal demokratik yapı ve süreçlerin inşasına tanık olunur. (3) 'Demokratik sağlamlaştırma' sürecinde, bu yeni yapıların ve süreçlerin, seçkinlerin ve kitlelerin zihnine güçlü biçimde işlenir ve böylece demokrasi rakipsiz hale gelir (Przeworski, 1991).

- Kim yönetmektedir? Siyasal katılma bir seçkinler organı ya da ayrıcalıklı grupla mı sınırlandırılmıştır yoksa nüfusun bütününü kapsamakta mıdır?
- Uyum nasıl sağlanmaktadır? Yönetime, bir güç kullanılmasının ya da güç tehdidinin sonucu olarak mı itaat edilmektedir yoksa pazarlık ve uzlaşma yoluyla mı itaat edilmektedir?
- Yönetim iktidarı merkezîleşmiş midir yoksa parçalı mıdır? Siyasal sistemde ne tür denge ve denetlemeler işlemektedir?
- Yönetim iktidarı nasıl kazanılmakta ve devredilmektedir? Açık ve rekabetçi bir rejim midir yoksa tek parçalı mıdır?
- Devlet ile birey arasındaki denge nasıldır? Yönetim ile yurttaşlar arasındaki hak ve sorumluluk dağılımı nasıldır?
- Maddî gelişmişlik seviyesi nedir? Toplumda maddî bolluk ne durumdadır ve zenginlik ne ölçüde eşit dağılmaktadır?
- İktisadî yaşam nasıl düzenlenmektedir? Ekonomi piyasaya mı yoksa planlamaya mı bağlıdır ve yönetim ne tür bir iktisadî rol oynamaktadır?
- Bir rejim ne kadar istikrarlıdır? Söz konusu rejim zaman içinde hayatta kalmış mıdır ve rejimin yeni taleplere ve sorunlara cevap verebilme yeteneği var mıdır?

'Klasik' sınıflandırmaların etkilediği bir *anayasal-kurumsal* sınıflandırma yaklaşımı 19. Yüzyıl'da ve 20. Yüzyıl'ın başlarında benimsenmişti. Bu yaklaşım, örneğin, yazılı ve yazılı olmayan anayasalar, parlamenter sistemler ve

Rejimlerin Temel Özellikleri

ŞEKİL 12.2

başkanlık sistemleri ile federal sistemler ve üniter sistemler arasındaki farklılıkları vurguluyordu. Bunun yanında, 1950 ve 1960'larda gittikçe önemli hale gelen sistem teorisinden kaynaklanan *yapısal-işlevsel* bir yaklaşım geliştirildi. Bu yaklaşım, kurumsal düzenlemelerden çok siyasal sistemlerin uygulamada nasıl çalıştığıyla ve özellikle de sistemlerin 'girdileri' 'çıktılara' nasıl dönüştürdüğüyle ilgiliydi. 'Üç dünya' yaklaşımı, bir sistemin maddî gelişmişlik düzeyine ve sistemin geneldeki ideolojik yönelimine özel önem verdiğinden yönelim bakımından *iktisadî-ideolojik* idi. Ancak burada benimsenen yaklaşım, belirli yönlerden, bu üç yaklaşımın her birinden farklıdır. Söz konusu yaklaşım bir rejimin üç temel özelliğini, yani rejimin siyasal, iktisadî ve kültürel yönlerini dikkate almaya çalışmaktadır. Bu yaklaşımın arkasındaki varsayım, rejimlerin belirli siyasî, iktisadî veya kültürel etmenler tarafından çok fazla nitelenmediğidir. Rejimler asıl olarak bu etmenler uygulamada birbirlerine kenetlenmişken nitelenirler (bkz. Şekil 12.2)

Bu yaklaşımın önemi, resmî siyasî ve iktisadî düzenlemelerin, kültürel bağlamlarına bağlı olarak farklı şekilde işlev görebildikleri hususuna vurgu yapmasıdır. Örneğin, çok-partili seçimler ve bir piyasa ekonomisi, Batılı liberal toplumlarda, Batılı olmayanlardan çok farklı sonuçlara sahip olabilmektedir. Bununla birlikte, 20. Yüzyıl'ın sonlarından bu yana yaşanan derin siyasal karışıklıklar göz önüne alındığında, herhangi bir sınıflandırma sisteminin geçici olmak dışında bir şansının olabileceğini ileri sürmek aptalca olurdu. Esasen rejimler değişkendir ve rejim-sınıflandırma çabaları sürekli değişen bir siyasal gerçekliğe göre güncel kalmaya devam

etmek için sürekli mücadele etmektedir. Bununla birlikte, modern dünyada beş rejim türü saptanabilmektedir:

- Batı poliarşileri
- Yeni demokrasiler
- Doğu Asya rejimleri
- İslamî rejimler
- Askerî rejimler

Kavram

Poliarşi

Poliarşi (sözcük anlamıyla 'çok tarafından yönetim/birçoğun yönetimi' demektir), genel olarak modern temsilî demokrasinin kurumlarını ve siyasal süreçlerini ifade etmektedir. Poliarşi, kaba veya inceliksiz bir demokrasi yaklaşımı olarak anlaşılabilmektedir; çünkü yöneticileri kamunun isteklerini dikkate almaya zorlayan kurumlar aracılığıyla işlemektedir. Poliarşinin temel özellikleri şunlardır: (Dahl, 1989): (1) Yönetim seçime dayanmaktadır; (2) Seçimler özgür ve adildir; (3) Uygulamada tüm yetişkinlerin oy kullanma hakkı vardır; (4) Seçimlerde yarışma (seçilme) hakkı sınırlandırılmamıştır; (5) İfade hürriyeti ile eleştirme ve protesto hakkı vardır; (6) Yurttaşların alternatif bilgi kaynaklarına erişimi vardır; (7) Gruplar ve birlikler/dernekler en azından nispeten devletten bağımsızlardır.

Batı Poliarşileri

Batılı poliarşiler, 'liberal demokrasiler' veya hatta daha da basit olarak 'demokrasiler' olarak sınıflandırılan rejimlere geniş ölçüde denktir. Bu yüzden bu poliarşilerin anavatanı Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Avustralya'dır. Huntington (bkz. s. 623), bu tür rejimlerin demokratikleşmenin ilk iki 'dalgası'nın bir ürünü olduğunu ileri sürmüştür: ilk dalga 1828 ve 1926 yılları arasında meydana geldi ve ABD, Fransa ve Birleşik Krallık gibi ülkeleri kapsadı; ikincisi, 1943 ila 1962 yılları arasında meydana geldi ve Batı Almanya, İtalya, Japonya ve Hindistan gibi ülkeleri kapsadı. Poliarşiler, büyük ölçüde, demokratikleşme ve **liberalleşme**ye yönelen hareketlerle evrilmiş olmalarına rağmen, 'poliarşi' terimi, iki nedenden ötürü 'liberal demokrasi' terimine tercih edilmektedir. Birincisi, liberal demokrasi kimi zaman politik bir ideal olarak muamele görmektedir ve bu nedenle daha geniş normatif imalarla yüklenmektedir. İkincisi, 'poliarşi'nin kullanımı, bu rejimlerin, önemli yönlerden, demokrasi hedefinin gerisinde kaldıklarını kabul etmektir.

'Poliarşi' terimi ilk olarak Dahl (s. 250) ve Lindblom tarafından *Siyaset, İktisat ve Refah* (*Politics, Economics, and Welfare*, 1953) adlı eserde bir yönetim sistemini tanımlamak için kullanıldı ve daha sonraları Dahl'ın *Poliarşi: Katılım ve Muhalefet* (*Polyarchy: Participation and Opposition*, 1971) adlı eserinde geliştirildi. Bu yazarların görüşüne göre, poliarşik rejimler iki genel özelliğin bileşimiyle ayırt edilmektedir. İlk olarak, muhalefete ilişkin oldukça yüksek bir hoşgörü vardır ve bu hoşgörü muhalefetin, en azından yönetimin keyfî eğilimlerini kont-

Liberalleşme: Yönetim iktidarı üzerinde iç ve dış denetimlerin ve/veya özel teşebbüse ve piyasaya yönelmenin başlamasıdır.

Kavram

Batı

Batı teriminin birbiriyle örtüşen iki anlamı vardır. Genel anlamda, Batı, göç veya sömürgecilik yoluyla ihraç edildiği şekliyle Avrupa'nın kültürel ve felsefî mirasını ifade etmektedir. Bu mirasın kökleri, Yahudi-Hıristiyan dininde ve 'klasik' Yunan ve Roma öğretisinde yatmaktadır; ve bu miras modern dönemde liberalizmin fikir ve değerleriyle şekillendirilmektedir. Daha dar anlamda, Soğuk Savaş döneminde moda olan Batı, SSCB'nin hâkim olduğu Doğu'ya karşı ABD'nin hâkim olduğu kapitalist bloku ifade ediyordu. Doğu Avrupa, artık bu anlamda Doğu'ya ait olmamasına rağmen, Rusya'nın, daha geniş anlamda Batı'ya ait olup olmadığı her zaman belirsiz olmuştur.

rol etmesine yetecek düzeydedir. Bu hoşgörü, uygulamada, rekabetçi bir parti sistemi, kurumsal olarak garanti altına alınan ve korunan sivil özgürlükler ve güçlü ve sağlıklı bir sivil toplum sayesinde güvence altındadır. Poliarşinin ikinci özelliği, siyasete katılma fırsatlarının, güvenilir bir halkçı duyarlılık düzeyini garantilemek için yeterince yaygın olması gerektiğidir. Burada yaşamsal önem taşıyan etmen, insanların yöneticilerini denetleyebilecekleri ve gerektiğinde yerlerinden edebilecekleri bir araç olarak çalışan düzenli ve rekabetçi seçimlerin varlığıdır. Bu anlamda, poliarşi ile Joseph Schumpeter (bkz. s. 308) tarafından *Kapitalizm, Sosyalizm ve Demokrasi* (*Capitalism, Socialism and Democracy*, 1942) adlı eserde tanımlanan demokratik seçkincilik biçimi arasında yakın bir benzerlik bulunmaktadır. Bundan başka Lindblom (1977) ve Dahl'ın (1985) her ikisi de poliarşiler üzerinde, büyük şirketlerin orantısız güçlerinin etkisini kabul ettiler. Bu yüzden kimi zaman 'hasara uğramış poliarşi' kavramı tercih edilmiştir.

Bu biçimde tanımlanan 'poliarşi' terimi, dünya çapındaki çok ve giderek artan sayıdaki rejimi tanımlamak için kullanılabilmektedir. Çok-partili seçimlere sahip olan bütün devletlerin poliarşik özellikleri bulunmaktadır. Bununla birlikte, Batı poliarşileri daha özgün ve özel bir niteliğe sahiptir. Batı poliarşileri yalnızca temsilî demokrasi ve kapitalist bir iktisadî örgütlenmeyle değil aynı zamanda büyük ölçüde Batı liberalizminden türeyen kültürel ve ideolojik bir yönelimle de dikkat çekmektedirler. Bu mirasın en önemli yönü, liberal bireyciliğin yaygın kabul görmesidir. Genellikle Batı değerlerinin en ayırt edici özelliği olarak görülen bireycilik, her insanın eşsizliğini vurgulamakta ve toplumun, onu oluşturan bireylerin ihtiyaç ve çıkarlarını en iyi şekilde karşılayacak şekilde örgütlenmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Batı poliarşilerinin siyasal kültürü, liberal bireycilikten çeşitli yollarla etkilenmektedir. Bu siyasal kültür, örneğin, (belki ödevlerin de üstünde konumlandırılan) bireysel haklara ilişkin artan bir duyarlılık, (hem siyasal hem de iktisadî hayatta) tercih ve rekabetin sağlıklı olduğuna dair genel bir algı ve yönetimden korkmaya ve devleti özgürlük için en azından potansiyel bir tehdit olarak görmeye ilişkin bir eğilim üretmektedir.

Bununla birlikte, Batı poliarşileri birbirine benzememektedir. Bazıları merkezîleştirme ve çoğunluk yönetimi yönelirken diğerleri iktidarın parçalanması ve çoğulculuğa yönelmektedirler. Lijphart (1990, 1999), bu olguyu

'çoğunluk' demokrasileri ve 'uzlaşma' demokrasileri arasında ayrım yaparken vurguladı. Çoğunluk demokrasileri, '**Westminster modeli**' olarak adlandırılan parlamenter çizgiye göre örgütlenmektedirler. Bunun en belirgin örneği İngiliz sistemidir, ancak model aynı zamanda Yeni Zelanda, Avustralya, Kanada, İsrail ve Hindistan tarafından da belirli yönleriyle benimsenmiştir. Çoğunlukçu eğilimler aşağıdaki özelliklerin herhangi biriyle ya da tümüyle ilişkilendirilmektedir:

- Tek-parti hükûmeti
- Yürütme ile meclis arasında bir iktidar birleşimi
- Ya tek-kanatlı ya da zayıf biçimde iki-kanatlı bir meclis
- Bir çift-parti sistemi
- Tek turlu çoğunluk sistemi ya da 'kazanan hepsini alır' (bkz. s. 317) biçimindeki seçim sistemi
- Üniter ve merkezîleşmiş yönetim
- Yazılı olmayan bir anayasa ve egemen bir meclis.

Buna karşılık diğer Batı poliarşileri iktidarın yönetimsel sistemler ve parti sistemleri aracılığıyla dağıtılmış olmasıyla nitelendirilmektedir. ABD'nin çoğulcu demokrasi (bkz. s. 162) modeli, çok büyük ölçüde bizatihi anayasanın hükümleriyle teminat altına alınan kurumsal parçalanmaya dayanmaktadır. Başka yerlerde, özellikle de Kıta Avrupası'nda, uzlaşma, parti sistemiyle ve pazarlık ile iktidar paylaşımına yönelik bir eğilimle desteklemektedir. Belçika, Avusturya ve İsviçre gibi devletlerde, özellikle derin dinsel, ideolojik, bölgesel, kültürel veya diğer farklılıklarla bölünmüş toplumlar için uygun olan bir **ortaklaşmacı demokrasi** sistemi gelişmiştir. Uzlaşmacı veya çoğulcu eğilimler genellikle aşağıdaki özelliklerle ilişkilendirilmektedir:

- Koalisyon (bkz. s. 358) yönetimi
- Yürütme ile yasama arasında bir güçler ayrılığı
- Etkin bir çift-meclisli sistem
- Çok-partili bir sistem
- Nispî temsil (bkz. s. 315)
- Federalizm (bkz. s. 561) ya da yetki devri
- Yazılı bir anayasa ve bir haklar bildirgesi

Westminster modeli: Yürütmenin meclis ya da parlamentonun içinden çıktığı ve bu meclis ya da parlementoya karşı, teorik olarak, hesap verebilir olduğu bir yönetim sistemidir.

Ortaklaşmacı demokrasi (*consociational democracy*): Birkaç parti ya da siyasal oluşum arasındaki iktidar paylaşımıyla ve yakın birliktelikle işleyen bir demokrasi biçimidir.

Kavram

Komünizm

Komünizm, en basit anlamıyla, mülkiyetin kolektif sahipliği temelinde toplumsal var oluşun komünal örgütlenmesidir. Marksistlere göre komünizm; sınıfsızlık, akılcı iktisadî örgütlenme ve devletsizlikle nitelenen teorik bir idealdir. 'Ortodoks' komünizm, 20. Yüzyıl'da, Marksist ilkelere dayalı olarak kurulan toplumları ifade etmektedir. Bu tür toplumlarda: (1) Marksizm-Leninizm 'resmî' bir ideoloji olarak kullanılıyordu; (2) Komünist parti, toplumdaki 'lider ve yönlendirici' rolüne dayanan bir iktidar tekeline sahipti; (3) İktisadî yaşam kolektifleştirilmişti ve merkezî bir planlama sistemi aracılığıyla örgütleniyordu.

Hiç kuşkusuz, her bir poliarşik rejim ve aslında her rejim, bir başka düzlemde, eşsiz ve dolayısıyla istisnaîdir. Örneğin, ABD'nin **istisnaîliği**, genellikle feodal bir geçmişinin olmayışı ve yerleşimle ve sınır genişlemesiyle ilgili deneyimiyle ilişkilendirilmektedir. Bu istisnaîlik, ABD'nin, Batılı poliarşiler arasında, benzersiz bir biçimde, sosyalist bir parti ya da herhangi türde sosyalist bir hareketi barındırmayan, derinden bireyci siyasal kültürünü açıklayabilmektedir. ABD, ayrıca Batı rejimleri arasında en açık biçimde dindar olanıdır ve örneğin Hıristiyan köktenciliğinin büyük bir siyasal güce dönüştüğü tek örnektir.

Hindistan ise anlaşılması daha güç bir örnektir. Kültürel, felsefî veya dinî yönlerden kesinlikle Batı'nın bir parçası değildir. Avrupa ve Kuzey Amerika'nın 'gelişmiş' poliarşilerinin aksine, ayrıca büyük ölçüde kırsal bir nüfusa ve sadece yüzde 50'lik bir okuma-yazma oranına sahiptir. Bununla birlikte, Hindistan, bağımsız hale geldiği 1947'den itibaren, 1975–77 arasında İndira Gandi'nin 'olağanüstü hali'ni yaşamasına rağmen etkin bir poliarşi olarak işlemiştir. Hindistan'daki siyasal istikrar, hiç kuşkusuz, Kongre Partisi'nin kesişen-kast çekiciliği ve Nehru-Gandi hanedanlığının gizemi tarafından desteklendi. Ancak Kongre Partisi'nin gerilemesi ve Nehru-Gandi hanedanlığının sonu, belki de modern Hindistan'ı bir ortaklaşmacı demokrasiye yaklaşan bir şeye dönüştürmüştür. Türkiye, bazı açılardan Doğu ile Batı arasında salınan bir başka siyasal sistem örneğidir (bkz. S. 280).

Yeni Demokrasiler

Huntington'a (1991) göre, üçüncü bir demokratikleşme dalgası 1974'te başladı. Üçüncü demokratikleşme dalgası Yunanistan, Portekiz ve İspanya'da sağ kanat diktatörlüklerin (bkz. s. 420) devrilmesine, Latin Amerika'daki generallerin geri çekilmesine ve en önemlisi, komünizmin çöküşüne tanıklık etti. O zaman dünyayı oluşturan 151 ülkeden 1973'te sadece 45'i seçim demokrasisiydi. Ancak 2003 itibariyle devletlerin yüzde 63'ü (ki bunlar dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 70'ine tekabül etmekteydi) liberal demokratik yönetişimin bazı temel özelliklerini sergiledi. Bu sürecin en önemli özelliği, çok-partili seçimlerin ve piyasa temelli iktisadî re-

İstisnaîlik: Bir siyasal sistemin kendisine özgü veya özel olan ve dolayısıyla bu sisteme daha genel kategorilerin uygulanmasını kısıtlayan özellikleridir.

Liberal Demokrasi, İnsan Toplumları İçin 'Varsayılan Konum' mudur?

Demokratikleşmenin, görünüşe göre, 19. Yüzyıl'ın başlarından beri, kesintisiz ilerleyişi bazılarını onun doğal ve kaçınılmaz bir süreç olduğuna inanmaya itmiştir. Bu perspektife göre, bütün yönetim sistemlerinin kaderi, er ya da geç çökmek ve liberal-demokratik çizgilerde yeniden biçimlendirilmektir. Liberal demokrasi 'normal' olan tek siyasal rejim midir?

EVET

Tarihin emri. Modernleşme açıkça liberal demokratik bir çehreye bürünmektedir. Sınırlı hükûmet ile halk yönetiminin liberal-demokratik karışımı, sadece 200 yıla yakın bir geçmişe sahip olmasına rağmen, dünya çapında hâkim yönetim biçimi haline gelmiştir. Liberal demokrasi, başlangıçta, Batılı 'anayurdu' olan Batı Avrupa ile Kuzey Amerika'yla sınırlanmış olmasına rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Hindistan ve Japonya'ya; 1980'lerden itibaren Latin Amerika'ya ve Doğu Avrupa'nın tümüne; ve daha yakın zamanlarda, Arap Baharı aracılığıyla Müslüman dünyasına yayılışı yoluyla evrensel cazibesini ispatladı. Bu ve daha sonraki demokratikleşme dalgaları, bir liberal demokrasiler dünyasının kurulmasıyla sonuçlanacak gibi görünmektedir.

'Geçiş paradigması'. Demokratikleşme, güçlü bir içsel dinamik aracılığıyla ileriye doğru hareket etmektedir; bu durum ilerleyen liberal demokrasi karşısında diktatörlüğün sonunda neden çöktüğünü açıklamaya yardımcı olmaktadır. Meşruiyetini yitiren diktatörlükte çatlakların görünür hale geldiği bir başlangıç aşamasından sonra, rejim çökmekte ve onun yerine yeni, demokratik bir sistem doğmaktadır. Zamanla, yeni demokratik 'oyun kuralları', hem siyasal seçkinler, hem de halk tarafından kabul edildikçe, demokratik yapılar daha fazla sağlamlık kazanmaktadır. Bu görüşe göre, rekabetçi seçimler bir kez yapıldıktan sonra, demokratik kusurlar belli bir süreliğine devam etse bile, diktatörlüğe geri dönüş olası değildir ve imkânsız hale gelebilmektedir.

Emsalsiz performans. Liberal demokrasi, beraberinde, eşi benzeri olmayan bir insanî, iktisadî ve siyasî yararlar koleksiyonunu getirmektedir. Liberal demokrasinin insanî yararları, insan haklarını koruma ve yurttaşlara, (devlet tarafından kontrol edilmeyen) mümkün olan en geniş özgürlük alanını sağlama yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Liberal demokrasinin iktisadî yararları, kapitalist iktisadî yapılarla içsel ilişkisinden kaynaklanmaktadır ve liberal demokratik rejimlerin neden aynı zamanda müreffeh ve gelişmiş olduklarını açıklamaya yardımcı olmaktadır. Liberal demokrasinin siyasal yararları, istikrar ve uzlaşma, açık ve çoğulcu siyaset yönündeki eğiliminde belirgindir ve bu eğilim nüfusun herhangi bir önemli kısmının, sürekli biçimde ihmal edilmemesini sağlamaktadır.

HAYIR

Küresel bağlam. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, liberal demokrasinin ilerleyişi, ABD'nin küresel hegemonyası tarafından önemli şekillerde desteklenmişti. Bu destek hem ABD tarzı liberal demokrasiye dünya çapında güçlü bir cazibe kazandırdı hem de ABD tarafından diplomatik, iktisadî ve kimi zaman askerî araçlar kullanarak bir 'demokrasinin teşviki' stratejisi benimsenmesine yansıdı. Ancak, küresel iktidarın ABD'nin önderliğindeki Batı'dan özellikle Asya'ya kayması, sadece ABD'nin demokrasiyi başka yerlerde teşvik etme istekliliğini ve yeteneğini azaltmakla kalmadı aynı zamanda ABD'nin siyasal ve iktisadî modelini de lekeledi. Çin ve Rusya gibi yükselen güçlerin çok farklı siyasal modelleri temsil ettiği de dikkate değerdir.

Bağnaz demokrasinin yükselişi. Demokratikleşme süreci, 1990'ların sonlarından itibaren, 21. Yüzyıl'ın ilk onyılında 'demokratik bir durgunluğa' yol açarak yavaşlamıştır (Fukuyama, 2011). Diktatörlüğü kaldırarak ve seçimler düzenleyerek kaçınılmaz şekilde demokratik yönetimi sağlamlaştırmaktansa geçiş dönemindeki pek çok ülke belki de kalıcı olarak 'gri bir alan'da bırakılmıştır. Bu devletler 'gözetimli' veya 'liberal olmayan' demokrasiler haline gelmiştir ve söz konusu demokrasiler bir seçim demokrasi biçiminin zayıf bir denge ve denetleme sistemiyle birlikte işlediği ve muhalif güçlerin rutin olarak sindirildiği demokrasilerdir. Bu tür örüntüler, siyasal seçkinlerin demokratik siyaseti kendi amaçlarına göre eğip bükebilme yeteneklerini ifade etmektedir.

Liberal demokrasinin yarattığı hoşnutsuzluklar. Liberal demokrasinin diğer yönetim sistemleri karşısında üstün performansa sahip olduğu hiçbir şekilde açık değildir. Liberal demokrasinin çeşitli zorlukları ve yarattığı hoşnutsuzluklar vardır. Bunlar arasında: kapitalizmin nihayetinde halk yönetimiyle bağdaşmaz olduğu gerçeğini yansıtan bir plütokrasi (zenginlerin yönetimi) eğilimi; atomculuğa yönelme eğilimi ve sivil katılımın azalması; ve liberalizm ile demokrasi arasındaki içsel gerilimden kaynaklanan kişisel özgürlük ile çoğunluk görüşü arasındaki ödünleşme bulunmaktadır. Ayrıca devlet kapitalizminin yükselişi, liberal demokratik rejimlerin her zaman diğer rejimlerden daha müreffeh olacakları fikrine meydan okumaktadır; ve liberal demokrasi, Batılı olmayan dünya için kültürel açıdan elverişsiz olabilir.

formların benimsenmesidir. Bununla birlikte, bu devletlerin birçoğu genellikle **yeni demokrasiler** olarak sınıflandırılan '**geçiş ülkeleri**'dir. Demokratik geçiş süreci, hem karmaşık hem de zordur ve liberal demokrasinin, toplumlar için 'varsayılan konum' olmayabileceğine vurgu yapmaktadır (bkz. s. 411). Yeni demokrasiler sadece gelişmiş demokratik siyasal kültürden yoksun değillerdir, aynı zamanda hızlı yurt içi değişim kadar, dışsal küreselleşme güçleri tarafından üretilen gerilimlerin de üstesinden gelmek zorundadırlar. Bunların kırılganlıklarının en dramatik kanıtı, 1979'da Pakistan'da ve 2006'da Tayland'da meydana gelen askerî darbelerde olduğu gibi silahlı kuvvetlerin siyasette yeniden ortaya çıkmasıdır.

Post-komünist rejimlerin özelliklerinden biri, komünist yönetimin siyasal-kültürel sonuçlarıyla (ve özellikle de Stalinist totalitarizmden kaynaklanan sonuçlarıyla) ilgilenmek zorunda olmalarıdır. Komünist partilerin iktidar tekelini destekleyen, muhalefete yönelik acımasız sansür ve baskı; katılımı, pazarlığı ve uzlaşmayı vurgulayan bir sivil kültürün gelişmesini engelledi. Bu durum, Rusya'da, Rus toplumunun önemli çıkarlarını dile getirmekten ya da birleştirmekten açıkça aciz olan zayıf ve bölünmüş bir parti sistemi üretmiştir. Bunun bir sonucu olarak komünist partiler veya eski komünist partiler, genellikle bir istikrar noktası olarak kalmaya devam etmişlerdir. Örneğin, Romanya ve Bulgaristan'da, komünist geçmişin kurumları post-komünist çağda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Macaristan, Polonya ve Rusya gibi ülkelerde ise komünist partiler, belli bir ölçüde, seçime dayalı güvenilirlik elde etmişlerdir ve şimdi farklı inanç düzeyleriyle de olsa, sosyal demokrasinin ilkelerini kucaklamaktadırlar.

Bu konudaki ikinci bir sorunlar dizisi, iktisadî geçiş sürecinden kaynaklanmaktadır. Başlangıçta Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından savunulan merkezî planlamadan *bırakınız yapsınlar* kapitalizmine 'şok tedavisi' niteliğindeki geçiş, işsizlik ve enflasyondaki artış nedeniyle ortaya derin bir güvensizlik çıkardı ve toplumsal eşitsizliği önemli ölçüde artırdı. 1990'ların başından itibaren iktisadî liberalleşmenin hızı, kimi zaman büyük ölçüde azaldı; bunun nedeni, genellikle komünist ya da milliyetçi partilere artarak verilen destekte görülen piyasa reformlarına karşı bir tepkiydi. Son bir sorun dizisi ise, devlet iktidarının zayıflığından kaynaklanmakta ve özellikle de devletin, komünist dönemde etkin biçimde bastırılan ayrılıkçı kuvvetleriyle karşı karşıya kaldığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu durum en açık biçimde, etnik ve milliyetçi gerilimlerin yeniden ortaya çıkmasıyla görülmüştür. SSCB'de komünizmin çöküşüne, eski Sovyet imparatorluğunun dağılması ve birkaçı (Rusya dahil) etnik çatışmadan sıkıntı çekmeye devam eden 15 yeni bağımsız devletin in-

Geçiş ülkeleri: Merkezî planlamadan piyasa kapitalizmine geçiş sürecinde olan eski Sovyet Bloku ülkeleridir.

Yeni demokrasiler: Demokratik pekişme sürecinin tamamlanmadığı rejimler; demokrasi henüz rakipsiz değildir (Przeworski, 1991).

şası eşlik etti. Çekoslovakya'nın varlığı, 1992 yılında, Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'nın kurulmasıyla birlikte sona erdi. Etnik çatışmanın en dramatik olduğu yer Yugoslavya'ydı: Bu çatışma Yugoslavya'da 1991'de Sırbistan ile Hırvatistan arasında büyük çaplı bir savaşa zemin hazırladı ve Bosna'da 1992–96 yılları arasında süren iç savaşa neden oldu.

Kavram

Otoriteryanizm

Otoriteryanizm, 'tepeden' yönetim'e olan bir inanç ya da uygulamadır ve burada otorite halkın rızasından bağımsız olarak uygulanmaktadır. Bu yüzden otoriteryanizm otoriteden farklıdır; çünkü otorite meşruiyete dayanmaktadır ve dolayısıyla 'aşağıdan/tabandan' yükselmektedir. Otoriter rejimler, kişisel özgürlük haklarındansa otorite hakkına vurgu yapmaktadır. Bununla birlikte, otoriteryanizm genellikle totalitarizmden ayrı tutulmaktadır. Mutlak monarşi, geleneksel diktatörlükler ve askerî yönetim biçimlerinin çoğuyla ilişkilendirilen otoriteryanizm, sivil toplumu ortadan kaldırmak yerine kitleleri siyasetten dışlamayı amaçlamaktadır.

Ayrıca post-komünist devletler arasında önemli farklılıklar saptanabilmektedir. Bu farklılıkların en önemlileri, sanayileşme bakımından daha gelişmiş ve Batılılaşmış Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya gibi 'Orta' Avrupa ülkeleri ile Romanya, Bulgaristan ve bazı açılardan Rusya gibi daha geri 'Doğulu' devletler arasındadır. Birinci grup devletlerde piyasa reformu hızlıca ve oldukça sorunsuz biçimde ilerlemiştir; ikinci grup devletlerde bu reform ya isteksiz ve eksik olmuştur ya da daha derin siyasal gerilimlere yol açmıştır. Bu farklılık, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Slovenya ve Baltık ülkelerinin (Estonya, Letonya ve Litvanya) 2004 yılında çabucak gerçekleşen Avrupa Birliği (AB) üyeliğine yansıdı. Bulgaristan ve Romanya ancak 2007 yılında AB'ye katıldı ve Hırvatistan*, Arnavutluk, Bosna Hersek ve Sırbistan'ın da aralarında bulunduğu post-komünist Balkan devletleri hâlâ katılmayı beklemektedirler. Bir başka ayrım İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Sovyet Kızıl Ordusu tarafından komünizmin 'dayatıldığı' devletler ile önceden SSCB'nin bir parçası olan devletler arasındadır. 1990'ların sonlarından itibaren, SSCB'nin ardılı olan pek çok devlette demokratikleşme süreci yavaşladı ve bazı durumlarda tersine döndü. Bu süreç söz konusu ülkeleri Carothers'ın (2004) 'gri bölge' olarak adlandırdığı diktatörlük ile liberal demokrasi arasında bir yerde bıraktı. Moldova, Kazakistan, Özbekistan ve kimi zaman "Avrupa'nın son diktatörlüğü" olarak anılan Beyaz Rusya (Belarus) gibi ülkelerde, resmî bir demokratik meşruiyetin kabulüne, farklı yollarla da olsa, yürütme organı üzerindeki denetlemenin sistematik biçimde ortadan kaldırılması ve hukuk devletinin aşınması eşlik etmiştir. Rusya örneğinde, Putin'in, yönetimin başat gücü olarak ortaya çıkması, medya, yargı ve eyaletler üzerinde yürütmenin kontrolünün güçlenmesine ve potansiyel muhaliflerle mücadelede daha acımasız bir yaklaşıma yol açtı. Ancak, Aralık 2011'deki parlamento seçimle-

* Hırvatistan, 2013 yılında AB'ye 28. üye devlet olarak katılmıştır. –*ed.n.*

Kavram

Konfüçyüsçülük

Konfüçyüsçülük, Konfüçyüs (MÖ 551-479) ve öğrencileri tarafından formüle edilmiş bir ahlak sistemidir ve ilk olarak *Seçmeler* adlı eserde çerçevesi çizilmiştir. Konfüçyüsçü düşünce, insan ilişkileri ve kendini yetiştirme biçimindeki ikiz temalarla meşgul olmuştur. İnsanlık ya da sevgi anlamındaki *ren* terimine yapılan vurgu genellikle başta, atalara vefa, saygı, sadakat ve hayırseverlik olmak üzere geleneksel fikir ve değerlere destek olarak yorumlanmıştır. Erdemli kişi anlamına gelen *junzi* terimine verilen önem, insanî gelişime ilişkin bir yeteneği ve özellikle eğitim yoluyla gerçekleştirilen olgunlaşma potansiyelini ifade etmektedir.

rinden sonra, 'gözetimli demokrasi' (*managed democracy*) ya da 'seçimli otoriteryanizm' gibi çeşitli şekillerde tasvir edilen Rusya yönetimi içindeki çatlaklar görünür hale geldi. Çünkü hem Putin'in Birleşik Rusya Partisi'nin oyları dört yıl önceki yüzde 64'lük seviyeden yüzde 49'a geriledi hem de hem de seçim hilelerine karşı, Putin döneminde eşi benzeri görülmemiş halkçı protestolar ortaya çıktı.

Doğu Asya Rejimleri

Doğu Asya'nın 20. Yüzyıl'ın son dönemlerinden itibaren yükselişi, nihayetinde dünya tarihi açısından komünizmin çöküşünden daha önemli bir olay olabilir. Bu dönemde dünya ekonomisinin dengesi kesinlikle kayda değer bir biçimde Batı'dan Doğu'ya kaymıştır. 1980'lerden beri, Pasifik Havzası'nın batı kenarındaki iktisadî büyüme oranları, Avrupa ve Kuzey Amerika'nın 'gelişmiş' ekonomilerinin büyüme oranlarından iki ila dört kat daha yüksek olmuştur. Bununla birlikte, kendine özgü bir Doğu Asya siyasal yönetim biçimi olduğu anlayışı daha az bilindik bir anlayıştır. Yaygın varsayım, 'modernleşme'nin 'Batılılaşma' anlamına geldiği şeklindedir. Bu cümlenin, siyasal terimlere tercüme edildiğinde anlamı, sanayi kapitalizmine her zaman liberal demokrasi eşlik etmesidir. Bu fikri ileri sürenler, ABD'nin mirası olan 1946 Japonya Anayasası'nın başarısından ve Tayland, Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelerde çok-partili seçimlerin başlamasından söz etmektedirler. Ancak bu yorum, poliarşik kurumların Asyalı bir bağlamda, Batılı bir bağlamda olduğundan farklı biçimde işlediğini dikkate almamaktadır. En önemlisi, Konfüçyüsçü düşünce ve değerlerden etkilenen kültürlerle liberal bireycilikten etkilenen kültürler arasındaki farkı göz ardı etmektedir. Bu durum, Batılı değerlerden farklı olan özel bir **Asya değerleri** dizisi bulunduğu biçiminde bir düşüncenin doğmasına yol açmıştır. Bu düşünce 1997–98 Asya malî krizinden bu yana daha az ilgi çekmiş olsa da varlığını sürdürmektedir.

Doğu Asya rejimleri benzer niteliklere sahip olma eğilimindedir. Birincisi iktisadî hedeflere, siyasal hedeflerden daha fazla odaklıdırlar. Bunların ağır basan öncelikleri, Batılı sivil özgürlük anlamındaki bireysel özgürlükleri genişletmekten çok büyümeyi artırmak ve refahı sağlamaktır. Esasen uygulamaya ilişkin olan bu düşün-

Asya değerleri: Asya toplumlarının tarihî, kültürel ve dinî geçmişini yansıttığı varsayılan değerlerdir; örnekler arasında, toplumsal uyum, otoriteye saygı ve aileye güven bulunmaktadır.

ce, Doğu ve Güney Doğu Asya'nın 'kaplan' ekonomilerinde (Güney Kore, Tayvan, Hong Kong, Singapur ve Malezya ekonomileri) belirgindir. Aynı düşünce Çin'de, 1970'lerin sonlarından beri, tekelci komünist yönetimin varlığını sürdürmesine rağmen gelişen bir piyasa ekonomisinin inşasıyla da ispatlanmıştır. İkincisi bu rejimlerde 'güçlü' yönetime geniş bir destek bulunmaktadır. Güçlü 'yönetici' partiler hoşgörüyle karşılanma eğilimindedir ve devlete genel bir saygı vardır. Düşük vergilere ve oldukça düşük kamu harcamalarına (genellikle GSYİH'nin yüzde 30'unun altında) sahip bu devletlerde, Batılı bir refah devleti modeline çok az yer olmasına rağmen yine de 'baba figürü' olarak bir devletin, kamusal organları yönlendiren kararlar kadar özel organları yönlendiren kararları da vermesi ve ulusal kalkınma için stratejiler çizmesi gerektiği yönünde genel bir kabul bulunmaktadır. Üçüncü olarak, Konfüçyüsçü sadakat, disiplin ve görev vurgusu nedeniyle, yukarıda sayılan niteliklere, genel olarak liderlere saygı duyma eğilimi eşlik etmektedir. Batılı bakış açısına göre bu durum, Doğu Asya rejimlerini örtülü ve kimi zaman açık bir otoriterlikle donatmaktadır. Son olarak, aileye verilen temel rolde somutlaştığı üzere cemaate ve toplumsal uyuma önemli bir vurgu yapılmaktadır. Bunun sonucunda, Japonların 'grup düşüncesi' (*groupthink*) olarak adlandırdıkları düşünme biçimine yaptıkları vurgu, bireycilik ve insan hakları gibi fikirlerin, en azından Batı'da anlaşıldığı biçimiyle özümsenmeni sınırlamaktadır.

Doğu Asya rejimleri arasında ayrıca farklılıklar da bulunmaktadır. Çin'in kapitalizmi kabul etmesi Çin ile diğer Doğu Asya rejimleri arasındaki ayrımı bulanıklaştırsa da, derin siyasal karşıtlıklar varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Çin siyasal yönden ve Kuzey Kore hem siyasal hem de iktisadî yönlerden tekelci bir komünist partinin devlet makinesine hâlâ hâkim olduğu yeniden yapılandırılmamış komünist rejimlerdir. Çin'in 'piyasa Stalinizmi', örneğin Japonya'daki sağlam ve başarılı seçim demokrasisiyle keskin bir karşıtlık içindedir. Ayrıca Doğu Asya rejimleri sanayileşmekte ve giderek artan biçimde kentleşmektedir; Çin ise etkileyici iktisadî büyümesine rağmen hâlâ önemli bir tarım sektörüne sahiptir. Bu durum farklı iktisadî gelişme tarzlarını da belli bir dereceye kadar açıklamaktadır. Japonya ile Tayvan ve Singapur gibi 'kaplan' ekonomilerde büyüme şimdi, büyük ölçüde teknolojik yeniliklere ve eğitim ve öğretime verilen öneme dayanırken; Çin, ucuz ve bol işgücü sağlamak için, büyük kırsal nüfusuna dayanmaya devam etmektedir. Son bir farklılıklar dizisi, ağırlıklı olarak Çinli olan Tayvan ve Çin gibi devletler ile Japonya ve etnik açıdan karma olan Singapur ve Malezya gibi devletler arasındaki kültürel karşıtlıklardan kaynaklanmaktadır. Örneğin, Singapur'da, Malay ve Hintleri rencide etme endişesiyle, Konfüçyüsçü ilkeleri müfredata koyma planlarından vazgeçildi. Benzer şekilde, Malezya'nın kalkınması, Çin'in etkisini azaltmaya ve Malezya kültürünün özgün İslamî niteliğini öne çıkarmaya yönelik bilinçli çabalara dayanmıştır.

Kavram

Teokrasi

Teokrasi (sözcük anlamıyla 'Tanrı tarafından yönetim' demektir), dinsel otoritenin siyasal otorite üzerinde hüküm sürmesi ilkesidir. Dolayısıyla bir teokrasi, yönetim görevlerinin, kişinin dinî hiyerarşi içindeki konumu temelinde doldurulduğu bir rejimdir. Teokratik yönetim iki anlamda bağnazdır. Birincisi, kamusal/özel ayrımını ihlal etmektedir; çünkü dinsel kural ve emirleri, hem kişisel yaşamın hem de siyasal davranışın rehber ilkeleri olarak kabul etmektedir. İkincisi teokrasi, dünyevî iktidar ruhanî bir bilgelikten türediğinden siyasal otoriteyi, potansiyel olarak sınırsız olan iktidara vermektedir, çünkü iktidar, halkın rızasına dayandırılamaz ya da anayasal bir çerçeve içinde doğru biçimde sınırlandırılamaz.

İslami Rejimler

İslamın siyasal bir güç olarak yükselişi, Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Asya'nın bazı bölgelerindeki siyaset üzerinde derin bir etkide bulunmuştur. Bazı örneklerde, militan İslami gruplar, 1970'lerden beri Marksizm-Leninizmle tarafından hayal kırıklığına uğratılan kentli yoksulların çıkarlarını dile getirerek mevcut rejimlere meydan okumuştur. Ancak başka bazı örneklerde, rejimler İslami ilkelerle inşa edilmiş veya yeniden yapılandırılmıştır. Suudi Arabistan, 1932'de kuruluşundan bu yana İslamî bir devlet olmuştur. 1979 İran Devrimi, Ayetullah Humeyni'nin (bkz. s. 253) yönetimi altında İslamî bir cumhuriyetin kurulmasına yol açtı. Bu örneği daha sonra Pakistan, Sudan ve Afganistan izledi.

Ancak İslam, basit olarak [sadece] bir din değildir ve hiçbir zaman da böyle olmamıştır. İslam daha ziyade bireyler için olduğu kadar uluslar için de doğru ahlakî, siyasî ve iktisadî davranışları tanımlayan bütünlüklü bir yaşam tarzıdır. 'İslam yolu', Muhammed Peygamber'in (570-632) Kur'an'da vahyedilen ve Sünnet'te açıklanan öğretilerine dayanmaktadır; Kur'an, bütün Müslümanlar tarafından Tanrının vahyedilen sözleri olarak kabul edilmektedir; ve Sünnet, Peygamber'in yaşam şekline dayanan ve dindar bir Müslüman tarafından gözetilen âdetlerdir. Bu yüzden siyasal İslam, siyasal işlerin ve diğer işlerin 'daha üstün' dinsel ilkelere göre yapılandırıldığı bir teokrasinin inşasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte, siyasal İslam, köktencilikten çoğulculuğa kadar farklı uçlar arasındaki çeşitli biçimlere sahiptir.

İslamın köktenci versiyonu genel olarak İran'la ilişkilendirilmektedir. İran'ın yönetim sistemi, teokrasi ile demokrasinin bir harmanıdır. Yüce Lider (hâlihazırda Ali Hamaney), 15 üst düzey din adamından oluşan bir İslam Devrimi Konseyi aracılığıyla faaliyet gösteren kurumsallaşmış bir ruhanî yönetim sistemine başkanlık etmektedir. Halkın seçtiği bir cumhurbaşkanı ve parlamentoya rağmen tüm yasalar, İslami ilkelere uyumu sağlayan Anayasayı Koruma Konseyi tarafından onaylanmaktadır. **Şeriat** hukuku, İran'ın tümünde hem yasal hem de ahlakî bir kural dizisi olarak katı biçimde uygulanmaya devam etmektedir. Köktenci devrimci güçler,

Şeriat: İslam hukukudur; ilahî vahiye dayandığına inanılmaktadır ve Kur'an, Hadis (Muhammed Peygamber'in öğretileri) ve diğer kaynaklardan türetilmektedir.

1997–2001 yıllarında Afganistan'daki Taliban rejimi aracılığıyla kendilerini gösterdiler; bu rejim katı bir teokratik yönetimin dayatılmasıyla ve kadınların eğitimden, iktisadî ve kamusal yaşamdan genel olarak dışlanmasıyla nitelendi. Suudi Arabistan'da da köktencilik (bkz. s. 96) daha az belirgin değildir. Muhafazakâr Sünni rejimin mizacının bu ülkeyi Şii İran'ın devrimci halkçılığından (bkz. s. 454) ciddî bir biçimde farklılaştırmasına rağmen Suudî Arabistan'da da benzer mutlakıyetçi eğilimler bulunmaktadır.

Ancak Müslümanların kendileri, genellikle, herhangi bir İslami rejimin 'köktenci' olarak sınıflandırılmasına sıklıkla karşı çıkmıştır; çünkü onlara göre bu sınıflandırma, 'egzotik' ya da 'baskıcı' Doğu'ya karşı öteden beri devam eden Batılı 'oryantalist' önyargıları sürdürmektedir (Said, 1978). İslamın bir siyasal çoğulculuk biçimiyle uyumlu olduğuna dair kanıtlar Malezya'da bulunabilir. Yüksek Yönetici'nin hem dinî lider hem de devlet başkanı olarak görev yaptığı Malezya'da İslam, devletin resmî dini olmasına rağmen burada bir 'güdümlü' demokrasi biçimi işlemektedir; söz konusu güdümlü demokrasi Birleşik Malezya Ulusal Örgütü'nün (BMUÖ) hâkimiyetindeki geniş bir koalisyon olan Barisan Nasional (Millî Cephe) koalisyonuyla ve çok-partili bir sistem içinde işlemektedir. BMUÖ, 1981'den beri, açıkça Japon iktisadî kalkınma modeliyle kaynaşmış sıkı bir İslamî ve Malay yanlısı strateji izlemiştir. Ancak otoriter eğilimler, siyasal bir tutuklama dalgası ve basına dayatılan sansürün ardından yargının fiilen çöktüğü 1988'den beri yeniden ortaya çıkmıştır. Türkiye de, (Arap Baharı'nda ve Mısır, Tunus ve Libya gibi ülkelerdeki gelişmelerde olduğu gibi) İslam ile demokrasi arasındaki ilişkiye dair ilginç bir örnek sunmaktadır (bkz. s. 419).

Askerî Rejimler

Rejimlerin çoğu, siyasî, iktisadî, kültürel ve ideolojik etmenlerin bir bileşimi tarafından şekillendirilirken, bazı rejimler, her şeyden önce, askerî güç uygulaması ve sistematik baskıyla varlığını sürdürmektedir. Bu anlamda askerî rejimler daha geniş bir diktatörlük kategorisine aittirler. Askerî diktatörlükler en yaygın olarak Latin Amerika, Orta Doğu, Afrika ve Güneydoğu Asya'da bulunmuştur; ama 1945 sonrası dönemde İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da da ortaya çıkmıştır. Askerî bir rejimin en önemli özelliği, önemli makamların askerî rütbe esas alınarak doldurulmasıdır. Bu rejimlerde olağan siyasal ve anayasal düzenlemeler genellikle askıya alınmıştır ve muhalefetin kendisini ifade edebileceği [araçlar olan] seçilmiş meclis ve özgür basın gibi kurumlar ya zayıflatılmış ya da kaldırılmıştır.

Bütün askerî yönetim biçimleri oldukça baskıcı olmasına rağmen, bu sınıflandırma bir dizi rejim tipini kapsamaktadır. Bazı askerî rejimlerde, silahlı kuvvetler yönetimin doğrudan kontrolünü üstlenmektedirler. Bunun klasik şekli en yaygın biçimde Latin Amerika'da bulunan askerî cuntadır.

Uygulamada Siyaset

Türkiye: Doğu ile Batı Arasında mıdır?

Olaylar: 1923'te Mustafa Kemal Atatürk (1881–1938) tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti, sekülarizme* sıkı sıkıya bağlı olmasına rağmen 1990'lardan itibaren İslamcı siyasî partiler güç kazanmıştır. Refah Partisi, ordunun müdahalesinden önce, 1996 yılında bir koalisyon hükûmetine kısa bir süreliğine liderlik etti ve 2002 parlamento seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) yüzde 34'lük bir oy oranıyla (iki parti dışındaki bütün partileri temsil dışında bırakan yüzde 10'luk seçim barajı sayesinde) sandalyelerin üçte ikisini kazandı. 2007 seçimlerinde AKP oy oranını yüzde 47'ye yükseltti; bu oran 2011'de daha da yükselerek yüzde 50'ye ulaştı. 2003'ten itibaren AKP Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan başbakan olmuştur ve Abdullah Gül 2007 yılında cumhurbaşkanı seçildiğinde, modern Türkiye tarihinde açık biçimde dindar olan ilk Müslüman cumhurbaşkanı olmuştur.

Önemi: 80 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip olan Türkiye, Avrupa ve Asya'nın kesişme noktasındadır. Bununla birlikte Türkiye'nin coğrafî konumu siyasî niteliğine de yansımaktadır; Türkiye'nin siyasî niteliği poliarşik, askerî ve İslamî özelliklerin değişken bir bileşimiyle biçimlendirilmiştir. Modern Türkiye, 'Kemalizm'le uyumlu olarak hukuk devletine, halk egemenliğine ve siyaset ile din arasında keskin bir ayrıma adanmış anayasal bir cumhuriyettir. Bu bağlamda, 1990'lı yıllar boyunca siyasal İslamın yükselişi ve özellikle de 2002'den itibaren AKP yönetimi, ülkenin gelecekteki siyasal doğrultusuyla ilgili önemli sorular doğurmuştur. Eleştirmenleri, AKP'nin, Türk devletinin seküler doğasını yıkmayı ve muhtemelen İran tarzı bir İslamî cumhuriyet kurmayı planladığı konusunda uyarıda bulunmaktadır. Türk üniversitelerinde (1980'lerden sonra uygulanan) başörtüsü takma yasağı 2010'da kaldırılmış ve Türkiye'nin bazı bölgelerinde alkol satışı ile ilgili kısıtlamalar getirilmiştir. Türkiye, ayrıca, giderek artan biçimde Arap dünyasıyla bağlar inşa etme arayışına girmiş ve İsrail'e karşı giderek daha fazla eleştirel olmaya başlamıştır (özellikle de İsrail askerlerinin, Mayıs 2010'da, Gazze'ye yönelik Türk liderliğindeki yardım filosuna dokuz Türk sivilin ölümüne neden olan baskınından sonra [Mavi Marmara Olayı]). Bununla birlikte, destekçileri, AKP'nin İran'da bulunan İslamcılık biçiminden çok farklı bir anayasal İslamcı-

* Anglo-Sakson dünyasında daha bilindik bir kavram olan sekülarizme karşılık Fransız geleneğinden etkilenen Türkiye'de laiklik daha aşina bir kavramdır. İki kavramın işaret ettiği olgular arasında önemli nüans farkları bulunsa da burada yazarın ifadesine sadık kalınmıştır. *–ed.n.*

Askerî **cunta**, kolektif askerî hükûmet şeklinde işler; ve genellikle merkezinde kara, deniz ve hava kuvvetlerinin temsilcilerinden oluşan komuta konseyi bulunur. Cunta rejimleri genellikle ordu kuvvetleri arasındaki ve öncü şahsiyetler arasındaki rekabetle nitelendirilmektedir ve bunun sonucu makamların oldukça sık biçimde el değiştirmeye yatkın olmasıdır.

Bu örnekte, cunta veya rejim içinde, genellikle karizmatik bir otorite oluşturmaya yönelik bir kişilik kültü (bkz. s. 448) ile desteklenen tek bir birey üstünlük kazanır. Bunun örnekleri 1974–80 yıllarında Yunanistan'da Albay Papadopulos, 1973 askerî darbesinden sonra Şili'de

Cunta: (İspanyolca) Sözcük anlamıyla, 'bir konsey' demektir; bir devrimle veya darbeyle iktidarı ele geçiren (genellikle askerî) bir gruptur.

lık biçimi uyguladığını ileri sürmektedirler; bu İslamcılık biçiminde, İslami değerlere dayalı ılımlı muhafazakâr siyaset, Türkiye'nin seküler demokratik çerçevesinin kabulü karşısında denge sağlamaktadır. Bu yüzden AKP, Doğu ile Batı arasında seçim yapmak yerine, her ikisinin de bir parçası olmaktan mutlu bir Türk kimliği oluşturmaya çalışmaktadır. Bu ödünleşmenin anahtar noktası, AKP'nin yönetimi altında, AB üyelik arayışı ve bununla bağlantılı olarak, kadın hakları, Kürt dili ve kültürel hakları gibi alanlarda reformlar yapılmasına yönelik bir isteklilik olmuştur.

Bununla birlikte, bu gelişmelerin Türkiye'deki asker-sivil ilişkileri üzerinde önemli sonuçları olmuştur. Ordu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasında yaşamsal bir rol oynadı ve bu rol onun, 'Kemalizm'in emanetçisi olmasına ve bürokrasi, yargı ve medyayla güçlü bağlar kurmasına neden oldu. Türkiye'nin generalleri, 1960'tan 1997'ye kadar, dört kez askerî darbe yaptılar ve bunların sonuncusu ülkenin ilk İslamcı başbakanını görevden ayrılmaya zorladı. Bazıları, 1 milyonluk güçlü orduyu Türkiye'nin demokrasiye ve AB üyeliğine doğru ilerleyişinin en büyük engeli olarak görürken, başkaları orduya, AKP'nin ılımlı İslamcılığının devrimci İslamcılığa dönüşmesini önleyen bir engel; seküler ve açık siyasetin hayatî önemdeki güvencesi olarak bakmaktadır. AKP yönetimi ile Türkiye'nin generalleri arasındaki ilişkiler halen aşınmış olarak kalmaya devam etmesine rağmen, ordudan sivillere aşamalı bir iktidar kayışı, örneğin ordunun sivil mahkemelere karşı daha fazla hesap verebilir olması, Türk ordusunun gelecekte kışlada ve siyasetin dışında kalabileceği konusunda bir olasılık yaratmaktadır.

General Pinochet ve 1993–98 yıllarında Nijerya'da General Abacha'dır. Son askerî rejim biçiminde, silahlı kuvvetlerin sadakati rejimi sürdüren belirleyici faktördür; fakat sahne arkasında 'ipleri tutan' askerî liderlerdir. Bu durum örneğin, 1945 sonrası Brezilya'da gerçekleşti. Silahlı kuvvetler, rejimin meşruiyetinin, siyasî ve askerî görevler ile personel arasındaki mesafenin korunmasıyla güçleneceğini kabul ediyordu. Ancak bu tür bir ayrım anayasal ve temsilî siyasete yönelik iştahı besleyebilmekte ve doğrudan askerî müdahalenin kapsamını azaltabilmekte, böylece zaman içinde poliarşik eğilimleri teşvik edebilmektedir. Ancak, ordu hangi koşullarda iktidarı ele geçirmektedir? Askerî darbeler, dört temel koşul dizisiyle ilişkiliymiş gibi görünmektedir. Her şeyden önce askerî darbelerin meydana gelişi ile iktisadî az gelişmişlik arasında belirgin bir bağlantı vardır. Askerî yönetim

Kavram

Diktatörlük

Diktatörlük, tam olarak, mutlak iktidarın tek bireye verildiği bir yönetim biçimidir; bu anlamda diktatörlük, otokrasi ile eş anlamlıdır. Bu yüzden diktatörlerin yasaların üstünde ve anayasal kısıtlamaların ötesinde hareket ettikleri görülmektedir. Diktatörlerin ilk örnekleri Roma'daki Sulla, Julius Caesar (Sezar) ve Augustus Caesar'dı; daha yeni örnekler ise Hitler, Mussolini ve Saddam Hüseyin'dir. Daha genel olarak diktatörlük, 'sınıf diktatörlüğü', 'parti diktatörlüğü', 'askerî diktatörlük' ve 'kişisel diktatörlük'te olduğu gibi keyfî ve kontrolsüz iktidar kullanımıyla nitelendirilmektedir.

deneyimi yaşamış ülkelerin büyük çoğunluğu gelişmekte olan dünyadadır. Aynı gerekçeyle, artan refahın askerî müdahaleye karşı bir panzehir olduğu görülmektedir; Latin Amerika'da 1970'lerden itibaren ordunun kışlalara dönme eğilimi bunu ispatlamaktadır. İkincisi, ordu, ancak mevcut kurumların ve yönetici seçkinlerin meşruluğuna meydan okunduğunu hissediyorsa ve müdahalesinin başarılı olacağını hesaplıyorsa siyasete müdahale edebilmektedir. Dolayısıyla, istikrarlı bir demokratik kültür başarılı bir şekilde kurumsallaştırıldığında silahlı kuvvetler nadiren siyasete doğrudan karışmaktadır. Üçüncüsü, askerî müdahale, silahlı kuvvetlerin değerlerinin, hedeflerinin ve çıkarlarının rejimin genelinin değerlerinden, hedeflerinden ve çıkarlarından farklı olma düzeyiyle ilişkilidir. Çok sayıda yeni bağımsızlaşmış gelişmekte olan devlette, ordu, bu nedenle kendisini, gelenekselci, kırsal, hiyerarşik ve sıklıkla bölünmüş siyasal seçkinler karşısında 'Batılılaştırıcı' ya da 'modernleştirici' bir güç olarak görerek 'ulusu kurtarmak' amacıyla yönetimi devraldı. Böyle bir durum örneğin Nijerya, Endonezya ve Pakistan'da meydana geldi. Son olarak, ordunun iktidarı ele geçirme kararı uluslararası hususlardan da etkilenebilmektedir. Bazı durumlarda, uluslararası baskılar, hiç kuşkusuz, askerî harekâtı teşvik etmektedir. Bu durum Şili'deki Pinochet darbesinde açıktı. Pinochet sadece ABD Merkezî İstihbarat Teşkilatı'ndan (CIA) üstü örtülü tavsiye ve teşvik almakla kalmayıp aynı zamanda yeni askerî rejimi kurulur kurulmaz kendisine ABD'nin diplomatik desteği de garanti edildi.

Özet

- Yönetim, düzenli bir kurallar sisteminin sürdürüldüğü ve temel özelliği kolektif kararlar alma ve bunları uygulayabilme yeteneği olan herhangi bir mekanizmadır. Ancak, bir siyasal sistem veya rejim, sadece yönetim mekanizmalarını ve devlet kurumlarını değil aynı zamanda bunların toplumun geneliyle karşılıklı etkileşime girdiği yapı ve süreçleri de kapsamaktadır.
- Siyasal sistemlerin sınıflandırılması iki amaca hizmet etmektedir. Birincisi, karşılaştırmayı mümkün kılarak ve aksi halde anlamsız olabilecek olguların benzerliklerinin ve farklarının altını çizerek anlamaya yardımcı olur. İkincisi, farklı siyasal sistemlerin etkinliğini veya başarısını değerlendirmemize yardımcı olmaktadır.
- Rejimler çeşitli temellere göre sınıflandırılmıştır. Aristoteles'in yapmış olduğu 'klasik' sınıflamalar, anayasal düzenlemelere ve kurumsal yapılara odaklanırken, 'üç dünya' yaklaşımı, kapitalist 'birinci dünya', komünist 'ikinci dünya' ve gelişen dünya 'üçüncü dünya'daki sistemler arasında bulunan maddî ve ideolojik farklılıklara vurgu yapmaktadır.
- Komünizmin çöküşü ve demokratikleşmenin ilerleyişi, geleneksel sınıflandırma sistemlerini gereksiz hale getirerek, modern dünyanın siyasal sınırlarını saptamayı çok daha zorlaştırmıştır. Bununla birlikte, tüm sınıflandırma sistemlerinin geçici olmasına rağmen rejimlerin siyasal, iktisadî ve kültürel özelliklerinin pratikte nasıl iç içe geçtiğine dayalı olarak rejimler arasında ayrım yapılması hâlâ mümkündür.
- 'Tarihin sonu teorisyenleri', Batı liberal demokrasisinin dünya çapındaki zaferi nedeniyle tarihin sona ermiş olduğunu ya da sona ermeye yazgılı olduğunu ilan etmişlerdir. Gerçekten de, modern dünyadaki en yaygın rejim biçimi artık bir demokrasi biçimidir. Bununla birlikte, rejim türlerinin daha karmaşık ve daha çeşitli hale geldiğine dair kanıtlar bulunmaktadır. Batı poliarşileri, yeni demokrasiler, Doğu Asya rejimleri, İslami rejimler ve askerî rejimler arasında önemli farklılıklar tespit edilebilmektedir.
- Demokratikleşmeyi karşı konulamaz bir süreç olarak görenler, genellikle bir kez teşvik edildiğinde içsel ivme kazandığını ileri sürmektedirler. Bunun nedeni, rekabetçi seçimlere sahip olmanın kamunun siyasal sürece ilişkin olarak beklentilerini değiştirmesidir. Ancak başkaları çok sayıda geçiş ülkesinin, belki de kalıcı olarak demokrasi ve otoriteryanizm arasındaki 'gri alan' içinde bırakıldıklarına işaret etmektedir.

Tartışma Soruları

- Aristoteles'in siyasal sınıflandırma sisteminin modern dünyada herhangi bir geçerliliği var mıdır?
- Halen 'üçüncü dünya' diye bir şey var mıdır?
- Post-komünist rejimler komünist geçmişlerini ne ölçüde terk etmişlerdir?
- Liberal demokrat yapılar bu kadar etkin ve başarılı olduklarını nasıl kanıtlamışlardır?
- Bazı yeni demokrasiler diktatörlük ve liberal demokrasi arasındaki 'gri bir bölge'ye mi sıkışmıştır?
- Batı poliarşileri ne kadar demokratiktirler?
- Konfüçyüsçülük ve İslamcılık, Batı liberalizmine karşı, modern bir rejimin temeli olarak uygulanabilir alternatifler oluşturmakta mıdır?
- Askerî rejimler kısa ömürlü olmaya mahkûm mudur?

Okuma Önerileri

Brooker, P., *Non-Democratic Regimes; Theory, Government and Politics* (2009). Demokratik olmayan farklı rejim biçimlerine ilişkin yararlı ve geniş kapsamlı bir araştırmadır.

Carothers, T., *Critical Mission: Essays on Democracy Promotion* (2004). Demokrasiye ve demokratik sürecin doğasına yardımcı olmayı amaçlayan stratejiler üzerinde kafa yoran ilham verici bir denemeler derlemesidir.

Hague, R. ve M. Harrop, *Comparative Government and Politics: An Introduction* (2013). Karşılaştırmalı siyasete ilişkin özgün bir uluslararası yaklaşım benimseyen özlü ve ilham verici bir giriştir.

Lijphart, A., *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries* (1999). Demokratik yönetim biçimleri arasında ayrım yapmaya yönelik klasik ve son derece etkili bir girişimin güncellenmiş bir versiyonudur.v

13.
BÖLÜM

SİYASAL YÜRÜTME ORGANLARI VE LİDERLİK

'Bir yönetici iyiden başka bir şey olmayı öğrenmelidir.'

NICCOLÒ MACHIAVELLI, *Prens* (*Il Principe*,1532)

Yürütme, yönetimin indirgenemez özüdür. Siyasal sistemler; anayasalar, meclisler, yargı organları ve hatta partiler olmaksızın işleyebilir ancak yönetimin politikasını oluşturacak ve uygulanmasını sağlayacak bir yürütme organı olmaksızın varlıklarını sürdüremezler. Siyasal gelişmelerin birçoğunun, yürütme organlarını, onları ya anayasal bir çerçeve içinde çalışmaya zorlayarak ya da halk meclisine veya demokratik seçmenlere hesap verebilir hale getirerek denetleyecek veya sınırlayacak çabalar şeklinde olması, yürütme organlarının potansiyel gücü sebebiyledir. Siyasal yürütme organları ve özellikle yürütme organlarının başı, siyasetin kamuoyunda en tanınan yüzüdür. Bunun nedeni yürütme organının siyasal liderliğin kaynağı olmasıdır. Yürütme organının bu rolü, hem yurt içinde ve uluslararası alanda devletin sorumluluklarının genişlemiş olması hem de medyanın, siyaseti şahsiyetler üzerinden resmetme eğilimi nedeniyle epeyce güçlenmiştir. Ancak yürütme organlarına dönük umut ve beklentiler onların felaketi de olabilir. Çok sayıda siyasal sistemde, liderler, giderek artan biçimde, 'beklentileri karşılamanın' daha zor olduğunu düşünmektedir. Bundan başka yürütme iktidarının doğası, boyutu ve sonuçlarına ilişkin tartışmalar, daha geniş bir konu olan siyasî liderlikle ilişkilidir. Yaygın olarak siyasetin yaşamsal bir bileşeni olarak görülen, ona gerekli bir amaç ve yön duygusu veren liderlik, kişisel bir yetenekten bürokratik bir cihaza kadar farklı şekillerde yorumlanmıştır. Benzer şekilde, liderlik çeşitli tarz, strateji ve yaklaşımları içerebilmektedir. Bunlar, sadece liderliğin etkinliğini değil aynı zamanda liderlikle demokrasi arasındaki ilişkiyi de etkiler.

Temel Meseleler

- ⚠ Yönetimin yürütme organı nedir? Neyi içermektedir?
- ⚠ Siyasî yürütme organlarının işlevleri nelerdir?
- ⚠ Başkanlık sistemindeki yürütme organları parlamenter sistemdeki yürütme organlarından nasıl ayrılmaktadır?
- ⚠ İktidar, siyasî yürütme organlarının neresinde bulunmaktadır?
- ⚠ Siyasî liderlik nasıl anlaşılmalı ve açıklanmalıdır?
- ⚠ Modern siyasette bir liderlik krizi var mıdır?

YÜRÜTME ORGANININ ROLÜ

Yürütme Organında Kim Kimdir?

Yürütme organı, teknik olarak, politikanın yürütülmesi ya da uygulanmasından sorumlu olan yönetim dalıdır. Yönetimin yürütme, yasama ve yargı kurumlarına bölünmesi, güçler ayrılığı doktrini (bkz. s. 313) tarafından desteklenmiş ve Montesquieu'dan (bkz. s. 312) bu yana yönetimi çözümlemenin geleneksel zemini olmuştur. Bu bakış açısından bakıldığında, üç ayrı yönetim dalı saptanabilmektedir:

- Yasama organları yasa *yapar*; bunlar yasama işlemlerini yasalaştırır.
- Yürütme organları yasayı *uygular*; bunlar yasayı yürütür.
- Yargı organları yasayı *yorumlar*; bunlar yasanın anlamını hükme bağlarlar.

Kavram

Yürütme Organı

En geniş anlamıyla yürütme organı, yönetimin yasaların ve politikaların uygulanmasından sorumlu olan dalıdır. Bu terim şu sıralar daha yaygın biçimde, hükûmet politikalarının yönlendirilmesi ve eşgüdümü konusunda genel sorumluluğu alan daha küçük bir karar alıcılar organını tanımlamak için kullanılmaktadır. Genellikle söz konusu üst düzey şahsiyetler grubu, *siyasî* yürütme organı (kabaca 'mevcut hükûmet'e ya da 'yönetim'e denktir) olarak adlandırılmaktadır ve göreve dayalı yürütme ya da bürokrasinin (bkz. s. 532) karşıtıdır ('Çekirdek' yürütme organı için bkz. s. 445).

Bununla birlikte, fiiliyatta, yürütme organının sorumlulukları, daha karmaşık olduğu kadar esaslı biçimde daha geniş olma eğilimindedir. Bu karmaşıklık ayrıca yürütme organının bileşimine de uzanmaktadır. Yürütme organlarının üyeleri iki yöntemden biriyle sınıflandırılmıştır. İlk olarak 'siyasal' yürütme organı ile 'bürokratik' yürütme organı arasında bir ayrım yapılmaktadır. Bu ayrım, siyasetçiler ile kamu görevlileri arasındaki ve daha geniş biçimde siyaset ile idare (bkz. s. 534) arasındaki farklılıklara vurgu yapmaktadır. İkinci olarak yürütme organları içinde çeşitli seviyelerde makamlar ve sorumluluklar saptanmıştır. Meclisler, üyelerinin en azından resmî eşitliğine saygı gösterme eğilimindeyken; yürütme organları, genel olarak belirgin bir liderlik yapısına uygun olarak örgütlenmiş piramit şeklinde yapılardır.

Siyasal ve bürokratik (veya resmî) makamlar arasındaki ayrım en açık şekilde, üye devşirme, sorumluluk, statü ve siyasal yönelim bakımından farklılıkların olduğu parlamenter yürütme organlarında görülür. Parlamenter sistemlerde, siyasal yürütme organı (**parlamenter yürütme organı**) seçilmiş siyasetçileri, meclisten seçilen ve meclise karşı sorumlu olan bakanları kapsamaktadır: Bunların işi partilerinin siyasal ve ideolojik öncelikleri doğrultusunda politika yapmak ve bu politikanın uygulanmasını gözetmektir. Resmî yürütme ise işleri tavsiyede bulunmak ve politikayı idare etmek olan ve siyasal

Parlamenter yürütme organı: Genelde bir başbakan ve kabineden oluşan, hem parlamentonun içinden seçilen hem de ona karşı sorumlu olan ve parlamenter seçimler yoluyla oluşturulan bir yürütme organıdır.

Başkanlık yürütme organı: Parlamentodan hem siyasî hem de anayasal olarak bağımsız olan ve ayrı olarak seçilen bir başkan tarafından yönetilen bir yürütme organıdır.

tarafsızlığın (bkz. s. 509) ve bakanlarına bağlılığın gereklerine tâbi olan atanmış ve profesyonel memurları kapsamaktadır.

Bununla birlikte, Avustralya, Kanada, Hindistan ve Birleşik Krallık'taki gibi parlamenter sistemlerde (bkz. s. 459), siyasal/bürokratik ayrımı, üst düzey devlet memurlarının genellikle politika yapımına önemli bir katkı sunmaları ve uygulamanın genellikle geçici ve siyasal olarak adanmış danışmanlar tarafından yapılması nedeniyle bulanıklaşmaktadır. **Başkanlık sistemlerindeki yürütme organlarında** bu örtüşme genellikle daha da büyüktür. Örneğin ABD'de yürütme organı içinde seçilen tek siyasetçi başkandır. Kabine üyeleri, fiilen, atanmış görevlilerdir ve tüm üst düzey ve çok sayıda orta dereceli devlet memuru siyasal olarak partili ve [bir sonraki hükûmet geldiğinde görevlerinden ayrılmaları anlamında] geçicidirler. Komünist devletlerin yürütme organlarında, örneğin Çin'de ve eski SSCB'de, söz konusu ayrım 'yönetici' komünist partisinin her şeyi kapsayan erişim alanı nedeniyle neredeyse tümüyle gereksiz hale gelmektedir. Bu yüzden Çinli bürokratlar, ideolojik olarak her halükarda, Çin Komünist Partisi'nin destekçileri ve genellikle üyeleri olmaları anlamında 'siyasal'dırlar.

Yürütme organları içindeki siyasal/bürokratik ayrımlara kıyasla hiyerarşik ayrımların saptanması daha kolaydır. Her şeyden önce yürütme organları tek bir bireyin liderliği (bkz. s. 446) etrafında kümelenme eğilimindedirler. Montesquieu'nun belirttiği gibi, "yönetimin bu dalının, hız gerektirmesinden olmasından dolayı, çok sayıda kişi yerine tek kişi tarafından idare edilmesi daha iyidir." Bununla birlikte, aynı kişi tarafından yürütülmesine rağmen, iki ayrı görev saptanabilir. Bir tarafta devlet başkanı bulunmaktadır ve devlet başkanlığı resmî otoriteye sahip ve büyük ölçüde sembolik olan bir görevdir. Diğer taraftan bir hükûmet başkanı ya da yürütme organının başı vardır ve bu makam politika yapımını sorumluluğunu ve siyasal sorumluluğu taşımaktadır. ABD, Rusya ve Fransa'da olduğu gibi yürütme organının başkanları, 'iki şapka giyerken' parlamenter sistemlerdeki makamlar genellikle ayrıdır. Parlamenter sistemlerde bir başbakan yürütme organının başı olarak görev yapmakta ve devlet başkanlığı görevi genellikle partili olmayan bir şahsiyet tarafından sürdürülmektedir.

Yürütme organının başının (başbakan veya başkan) altında, bir dizi bakan veya sekreterin*, belirli alanlardaki politikaların geliştirilmesi veya uygulanması konusunda sorumlulukları bulunmaktadır. Çoğu zaman, bu departmanların (bakanlık veya sekreterlik) yöneticileri arasında, politika alanlarının öneminden (ekonomi ve dışişleri bakanları genelde lider konumlarda

* ABD'de başkanın kabinesinde görev yapan ve bakana karşılık gelen pozisyonlar sekreter olarak isimlendirilir. *–ed.n.*

bulunurlar) ya da **kabine**de veya kıdemli komisyonlarda görev yapmaya yetkilendirilmiş olmaktan kaynaklanan bir hiyerarşi bulunur. Aşağıda daha ayrıntılı olarak tartışıldığı gibi kabineler, kolektif bir liderlik biçiminde politika yapımı iktidarının paylaşımından, tavsiyede bulunmaya ve yürütme organının politikalarının daha kapsamlı eşgüdümüne kadar uzanan geniş bir alanda sorumluluklara sahiptir. Daha alt düzeyde bürokratlar ve idareciler (16. Bölüm'de tartışılmaktadır) bulunmaktadır. Bunlar, en azından teorik olarak, politika oluşturmaktan çok politika uygulamasıyla ilgilenmektedir. Son olarak, polis gücü ve silahlı kuvvetler gibi yaptırım uygulama birimleri ile halk tarafından 'quango'lar (bkz. s. 542) olarak bilinen yarı yönetimsel organlar dizisi bulunmaktadır. Bunlar yönetimin politikalarının yürürlüğe konmasına yardımcı oldukları ölçüde yürütme organının parçasıdırlar, ancak personeli en azından resmî olarak yönetimden bağımsızdır.

Kavram

Devlet Başkanları

Devlet başkanı, devlet iktidarı ve otoritesinin şahsî olarak somutlaşmış halidir. Devlet başkanı, devletin önde gelen temsilcisi olarak ülkedeki en yüksek konuma sahiptir. Ancak devlet başkanı genellikle, esasen sembolik ya da resmî öneme sahip bir şahsiyet olup, gerçek iktidar hükûmet başkanının (hükûmet başkanlığı ile devlet başkanlığı aynı kişinin elinde olabilir de olmayabilir de) ellerindedir. Devlet başkanları, ödüller vermek, yasa ve antlaşmaları onaylamak ve konuk devlet başkanlarını kabul etmek gibi bir dizi törensel yetki ve sorumlulukları kullanmaktadır. Devlet başkanı genellikle ya bir başkan ya da bir monarktır (bkz. s. 435).

Siyasal Yürütme Organlarının İşlevleri

Siyasal yürütme organının görevi, en basitinden, liderliği sağlamaktır. Bu anlamda yürütme organı, devlet aygıtının 'hâkim tepeleri', devletin bizatihi özü olarak işlev görmektedir. Bu rol çeşitli alanlara yayılmaktadır ve bunun anlamı siyasal yürütme organı üyelerinin kimi zaman aynı anda birkaç işlevi yerine getirmek zorunda olmasıdır. Bu alanlardan en önemlileri şunlardır:

- Törensel görevler
- Politika yapımının kontrolü
- Halka siyasal liderlik
- Bürokratik yönetim
- Krizlere cevap verme.

Törensel Liderlik

Devlet başkanları, yürütme organlarının başları ve daha az ölçüde üst düzey bakanlar ya da sekreterler devleti 'simgelemek-

Kabine: Resmî ve düzenli olarak toplanan, politika üretebilen ya da danışmanlık yapabilen, yürütme organının başkanı tarafından yönetilen üst düzey bir bakanlar grubudur.

tedir'. Bunlar, otoriteye kişisellik biçimi kazandırırken toplumun genelini temsil etmektedirler ve tam olarak ya da değil, toplumun birliğini simgelemektedirler. Bu rol büyük ölçüde resmî ve törenseldir ve örneğin devletin önemli günlerindeki kutlamalar, dış ziyaretler, uluslararası konferanslar ile antlaşmalar ve yasaların onaylanmasını kapsamaktadır. İcracı olmayan başkanlar ile anayasal hükümdarlar (monarklar), kimi zaman, doğası gereği törensel olan bu tür sorumlulukları üslenmekte ve diğer yürütme organı görevlilerinin yönetimin gündelik işleriyle uğraşmalarına olanak sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, bu rol iki nedenden ötürü daha büyük öneme sahiptir. Birincisi, bu rol bir birlik ve siyasal sadakat odağı oluşturmakta ve bu yüzden meşruiyetin (bkz. s. 135) inşasına yardımcı olmaktadır. İkincisi, üst düzey yürütme organının tepesinde bulunanların kendilerini 'ulusal liderler' olarak tasvir etmelerini olanaklı kılmaktadır; ve bu tasvir kamusal desteğin ve seçim güvenilirliğinin sürdürülmesinde yaşamsal önemdedir.

Politika Yapımı Liderliği

Siyasal yürütme organının temel işlevi, politika sürecini yönlendirmek ve kontrol etmektir. Kısacası, yürütme organının 'yönetme'si beklenmektedir. Bu rol, 20. Yüzyıl boyunca, yönetimin genişleyen sorumluluklarına karşılık olarak epeyce genişledi. Siyasal yürütme, özellikle, daha karmaşık ve siyasal olarak daha anlaşılmaz hale gelen toplumların ihtiyaçlarını karşılayan tutarlı iktisadî ve toplumsal programlar geliştirmeye ve gittikçe karşılıklı bağımlı hale gelen bir dünyadaki çeşitli dışsal ilişkilerini kontrol edebilmeye bakmaktadır. Bunun önemli bir sonucu, yürütmenin, yasamaya ilişkin yetkilerinin artması ve parlamentonun veya meclisin geleneksel sorumluluklarına el uzatması olmuştur. Siyasal yürütme organları sadece genel olarak yasama programlarını başlatmakla ve ikna ya da emirle yasama sürecini işler kılmakla kalmamakta, aynı zamanda, birçok durumda kanun hükmünde kararnameler, yönetsel düzenleyici işlemler ve diğer araçlarla geniş ölçekli bir yasa yapma iktidarı kullanmaktadırlar. Ancak, siyasal yürütme organının, politika sürecine her zaman hâkim olduğu sonucunu çıkarmak yanıltıcıdır. Örneğin, politikaların çoğu, siyasal partiler ve çıkar grupları tarafından başlatılmaktadır. Üstelik bürokratlar veya devlet memurları, deneyimleri ve uzmanlık bilgileri sayesinde politika oluşturmada çok önemli bir rol oynayabilmektedirler; bunlar, siyasal yürütmenin, yönetim politikasının en iyi ihtimalle genel yönünü belirlemesine izin vermektedirler.

Halk Tarafından Desteklenen/Beğenilen Liderlik

Siyasal yürütmenin siyasal sistemin diğer herhangi bir kısmından daha fazla halk tarafından beğeniliyor olması rejimin bir bütün olarak niteliği ve istikrarı açısından yaşamsal önemdedir. Politika düzeyinde kamunun uyu-

munu ve eşgüdümünü sağlayan desteği seferber edecek olan, yürütmenin yeteneğidir. Son derece basit biçimde söylenirse, kamudan ya da toplumdaki temel gruplardan destek almaksızın politikaların uygulanması güç ve belki de imkânsız hale gelmektedir. Daha da önemlisi, siyasal yürütme organının halk tarafından beğenilmesi (popülaritesi) rejimin genelinin meşruiyetiyle ilişkilidir. Belirli bir hükûmetin ya da idarenin tarafından beğenilmemesi, kendi başına, siyasal sisteme olan desteği zayıflatmamaktadır; ancak bu, hükûmetin düşürülmesi ve değiştirilmesi için bir mekanizmanın yokluğu durumunda siyasal sisteme desteği zayıflatabilmektedir. Bu, bir bakıma, düzenli ve rekabetçi seçimlerin böyle yaygın biçimde neden kullanıldığını izah eder. Hiç kuşkusuz bu, popüler olmayan ve yerinden edilemeyen yürütme organlarının her zaman sistemsel çöküş olarak görülmesi gerektiği anlamına gelmez. Bu tür rejimler varlıklarını sürdürebilirler; ama bunu ancak otoriteryanizme (bkz. s. 413) başvurarak yapabilirler ve bunun anlamı, uyumun baskı ve ideolojik yönlendirme yoluyla sağlanmasıdır.

Bürokratik Liderlik

Siyasal yürütme organının, politikalarının uygulanmasını gözetme görevi, yürütmenin önemli bürokratik ve idarî sorumlulukları olduğu anlamına gelmektedir. Bu anlamda, yürütme organlarının başkanları, bakanları ve sekreterleri, yönetim makinesini çalıştırmakla yükümlü bir 'tepe yönetimi' oluşturmaktadırlar. Bu işleyiş büyük ölçüde ilgili bakanlık teşkilatlarında, belirli politika alanlarından sorumlu olan bakanlar ile bu alanları idare etmeye çalışan bürokratlar tarafından düzenlenmektedir. Daha yüksek bir seviyede politikaların eşgüdümüne ihtiyaç bulunmaktadır ve bu ihtiyaç genellikle belirli türdeki kabine sistemleri tarafından karşılanmaktadır.

Bununla birlikte söz konusu bürokratik liderliğin etkinliği hakkında şüpheler dile getirilmiştir. Her şeyden önce, siyasal yürütme organlarının kadroları siyasetçiler tarafından atandığı için, genellikle bu kadrolar, genişleyen bir bürokratik makineyi etkin biçimde kontrol edebilecek yetkinlik, idarî deneyim ve yöneticilik bilgisinden yoksundurlar. İkincisi, belirli kamu kurumları, özellikle hizmet alan güçlü gruplar ile ittifaklar kurduklarında kendi çıkarlarını geliştirebilmektedirler. Üçüncüsü, bir bütün olarak bürokrasi, siyasal yürütme organından ayrı çıkarlar geliştirebilmekte ve bu çıkarlar bürokrasiyi, kuramsal siyasal efendilerinin denetimine karşı direnmeye cesaretlendirebilmektedir. Bu konular 16. Bölüm'de bürokratik iktidarla ilişkisi içinde daha ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Kriz Liderliği

Siyasal yürütme organının meclise karşı sahip olduğu önemli bir üstünlük, hızlı ve kararlı bir biçimde hareket etme yeteneğidir. Krizler ister iç siyaset-

te ister uluslararası siyasette patlak versin buna cevap veren organ, hiyerarşik yapısı ve kişisel liderliğe sağladığı alan nedeniyle değişmez biçimde yürütmedir. Bu nedenle, savaş zamanlarında meclislerin, siyasal yürütme organlarına, diktatörlüğe yakın yetkiler vermesi; ve yürütme organlarının doğal afetler, terörist tehditler, sanayideki çalkantılar ve iç karışıklık gibi iç kriz durumlarıyla karşılaşıldığında 'olağanüstü yetkiler' ele geçirmesi yaygındır. Ancak, 'olağanüstü hal' ilan etme ve etkin yürütme yönetimi uygulama yetkileri, kötüye kullanılmaya açıkça elverişlidir. Yönetimlerin bu yetkileri, anayasallık (bkz. s. 496) maskesi altında, siyasal muhalefeti zayıflatma ya da aşındırma amacıyla sıkça kullanılmıştır.

YÜRÜTME ORGANINDA İKTİDAR: KİM LİDERLİK ETMEKTEDİR?

Daha önce belirtildiği gibi, siyasal yürütme organlarının rolleri ve sorumlulukları; demokratik siyasetin doğuşu, artan hükûmet müdahaleleri ve siyasî ve iktisadî küreselleşmeyle (bkz. s. 221) esaslı biçimde artmıştır. Siyasal yürütme organları, 20. Yüzyıl boyunca, her zamankinden daha geniş bir politika üretimi ve yasama sorumluluğu kazandı. Bunlar, yayılan bürokratik makinelerin idaresini aldı ve giderek halk tarafından beğenilen siyasetin ve medyanın ilgi odağı haline geldi. Bu gelişmeler, önce yönetimin yürütme organındaki iç örgütlenmeyi ve sonra bu organın içindeki iktidarın dağılımını derinden etkiledi. Ortak rızayla, bu süreçten başlıca yararlanan kişi yürütmenin başı olmuştur. Hükûmet başkanları, şimdi yaygın biçimde, kurumsal sorumluluklara, siyasal bir konuma ve onları kabine veya bakanlar kurulundaki arkadaşlarından açıkça ayrı kılan bir kamusal profile sahipler. Bununla birlikte, söz konusu gittikçe artan tekelci yönetim görüntüsü ve kişisel gücün yükselişi, liderlikteki başarısızlığa ve yürütme başkanlarının, kendilerini seçen insanların onları seçerken yapmalarını istedikleri şeyleri yapma konusunda gittikçe artan beceriksizliklerine ilişkin bulgularla keskin biçimde çelişmektedir (bkz. s. 452). Yürütme iktidarına ilişkin karmaşık dinamikler, başkanların, başbakanların ve kabinelerin rolüne yakından bakılarak incelenebilir.

Ancak, bu üç durumun her birinde, iktidarın üç boyutu dikkate alınmalıdır:

- İktidarın *resmî* boyutu: Yürütme organı görevlilerinin anayasal rolleri ve sorumlulukları ve bunların faaliyette bulundukları kurumsal çerçeveler
- İktidarın gayri resmî boyutu: Kişiliğin, siyasal beceri ve deneyimlerin rolü ile partiler ve medya gibi faktörlerin etkisi
- İktidarın dışsal boyutu: Yönetimin siyasal, iktisadî ve diplomatik bağlamı ve yürütme organına yapılan daha geniş baskılar.

Başkanlar

Kavram

Başkanlık Yönetimi

Başkanlık yönetim sistemi, yönetimin yasama ve yürütme dalları arasında, yetkilerin anayasal ve siyasî ayrılığıyla nitelendirilmektedir. Başkanlık sisteminin temel özellikleri şunlardır: (1) Yürütme ve yasama organı ayrı ayrı seçilmektedir; (2) Yasama ile yürütme organları arasında personelin resmî bir ayrılığı söz konusudur; (3) Yürütme organı yasama organı tarafından yerinden edilememektedir (muhtemel bir suç ithamı dışında), (4) Başkan veya yürütme organı yasama organını feshedememektedir ve (5) Yürütme yetkisi başkanın ellerinde temerküz etmektedir.

Devlet başkanı, devletin resmî başıdır; bu unvan diğer devletlerde bir hükümdar ya da imparator tarafından kullanılmaktadır. Bununla birlikte, anayasal başkanlar ile icracı başkanlar arasında ayrım yapılmalıdır. Örneğin, Hindistan, İsrail ve Almanya'da bulunan anayasal veya icracı olmayan başkanlar, parlamenter sistemlerin bir özelliğidir ve büyük ölçüde törensel görevlerle sınırlanmış sorumluluklara sahiptir. Bu durumlarda başkan sadece sembolik bir yöneticidir ve yürütme iktidarı bir başbakan ve/veya kabine tarafından kullanılmaktadır. Bu kısım, bir devlet başkanının şeklî sorumluluklarıyla bir yürütme başkanının siyasî yetkisini kendisinde toplayan icracı başkanlarla ilgilidir. Bu türden başkanlıklar, parlamenter yönetimlerin aksi olan (bkz. Şekil 14.1) 'başkanlık yönetimi' olarak adlandırılan yönetimlerin temelini oluşturmaktadır (bkz. Şekil 13.1).

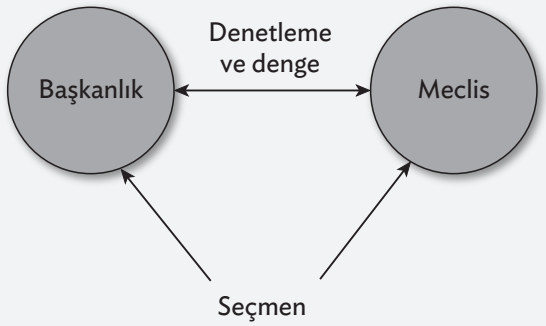
Başkanlık sistemlerindeki yürütme organları ya sınırlı ya da sınırsızdır. Sınırlı başkanlık yürütme organları bir anayasa, siyasal demokrasi, parti rekabeti ve belirli bir güçler ayrılığı tarafından dayatılan sınırlamalar içinde faaliyette bulunmaktadır. Bu sistemlerde başkanın yetkileri, her şeyden önce, halka hesap veren bir meclisin yetkileriyle dengelenmektedir. Sınırlı **başkancılığın** en iyi bilinen örneği ABD'de bulunmaktadır, ancak Fransa ve Finlandiya'daki gibi **yarı-başkanlık sistemleri** de bu modele uymaktadır. Diğer taraftan, sınırsız başkanlık sisteminin yürütme organlarında, başkan, neredeyse kontrolsüz yetkilerle donatılmaktadır ve bunun anlamı bu tür rejimlerin fiilî biçimde diktatörlükler (bkz. s. 420) olduğudur. Bu sistemler genellikle, ağırlıklı olarak ordunun desteğine dayanan tek-parti devletlerinde bulunmaktadırlar. Sınırsız başkanlık sistemlerine örnek olarak Sudan, Belarus ve Kazakistan verilebilir.

ABD tarzı başkanlık yönetimi, başta Latin Amerika olmak üzere ve daha yakın zamanlarda, Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Rusya gibi post-komünist devletlerde, taklitler doğurmuştur. Ancak Rusya dışındaki post-komünist başkanlıkların çoğu etkin biçimde parlamenter sistem içinde işlemektedir. ABD Anayasası'nın mi-

Başkancılık: Partilerden ya da diğer yönetim organlarından ayrılmış, icracı başkan tarzındaki kişiselleştirilmiş liderliktir.

Yarı-başkanlık sistemi: [Meclisten] ayrı olarak seçilmiş bir başkanın, meclisten seçilmiş ve meclise karşı sorumlu olan bir hükûmete başkanlık ettiği bir yönetim sistemidir.

Başkanlık Yönetimi Sistemi (Sınırlı Başkancılık)

ŞEKİL 13.1

marları yürütme iktidarını başkanlığa vermekle aslında bir 'seçilmiş krallık' yaratmakta olduklarının farkındaydılar. İngiliz tahtının yönetimi altında gerçekleştiğine inandıkları iktidarın kötüye kullanılmasından kaçınmak amacıyla, yasama, yürütme ve yargı dalları arasında girift bir güçler ayrılığı kurdular. Bu, Richard Neustadt (1990) tarafından, 'güçleri/yetkileri paylaşan ayrık kurumlar' ifadesiyle daha doğru biçimde tanımlandı. Böylece, başkan, devletin başı, yürütmenin başı, silahlı kuvvetlerin başkomutanı ve baş diplomat olarak tasarlanmış olmasına ve kendisine verilen geniş çaplı **patronaj (atama ve himaye)** yetkileri ve yasaları veto hakkına rağmen, Kongre'ye de güçlü karşıt denge sağlayıcı yetkiler verilmişti. Örneğin Kongre savaş ilan edebilmekte ve başkanlık vetolarını geçersiz kılabilmekteydi; Senato ise atamaları kabul etme ve anlaşmaları onaylama yetkisiyle donatılmıştı. Aslında başkanlık 20. Yüzyıl'ın başlarına kadar genellikle ikincil bir kurum olarak kaldı ve bu dönemde gerekli olan politika yapımı liderliği Kongre tarafından yerine getirildi.

ABD başkanlığının statüsü, ondan sonra, iki önemli gelişmeyle dönüştürüldü. Birincisi, yönetimin, geleneksel *bırakınız yapsınlar* politikalarını terk etmesini ve iktisadî ve toplumsal yaşama daha müdahaleci bir yaklaşımı benimsemesini gerektiren bir ulusal ekonomi gelişti. İkincisi, ABD İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önce çift-kutuplu ve ardından tek-kutuplu bir dünya sisteminde, bir süper güç konumunu üstlenerek, soyutlanma (izolasyon) politikasını bırakmaya ve dünya çapındaki bir rolü kabul etmeye zorlandı. Başkan Franklin D. Roosevelt'in 1930'lardaki Yeni Düzen'inden (New Deal) beri, ABD başkanları baş yasamacı rolünü oynamışlardır ve 1945'ten beri 'özgür dünya'nın lideri kisvesine bürünmüşlerdir. Kongre tarafından resmen bir savaş ilanı olmadan Başkan Johnson ve Başkan

Patronaj (atama ve himaye): Göreve atama yapma ya da daha geniş anlamda ayrıcalık bahşetme uygulamasıdır.

Nixon'ın Vietnam Savaşı'nı tırmandırmalarının kolaylığından dehşete düşen Arthur Schlesinger (1974), '**emperyal bir başkanlığın**' ortaya çıkışını ilan edecek kadar ileri gitti.

Bununla birlikte başkanlık iktidarı genellikle kırılgan ve güçsüzdür. Neustadt'ın klasik metni olan *Başkanlık İktidarı* (*Presidential Power*, 1990) doğruluğunu sürdürmektedir: ABD başkanının temel gücü 'ikna etme gücüdür'; yani bu güç pazarlık etme, cesaretlendirme ve hatta tavlama gücüdür ama emretme gücü değildir. ABD başkanlarının kendi istediklerini yaptırabilme/gerçekleştirebilme yetenekleri, özellikle aşağıdaki organlarla yürüttüğü dört önemli ilişkiye bağlıdır:

- Kongre
- Federal bürokrasi
- Yüksek Mahkeme
- Medya

Başkanın *Kongre* ile ilişkisi şüphesiz en önemli olanıdır. Örneğin, bir başkanın başarısı, genellikle Kongre ile ilişkilerindeki 'başarı oranı"yla; yani Kongre'nin incelemesinden geçen yasama programlarının oranıyla ölçülmektedir. Bununla birlikte başkanlar, Vietnam Savaşı ve Watergate Skandalı sonrasında, kaybettikleri güçlerinin bir kısmını geri almaya niyetli daha iddialı Kongre'lere göğüs germek zorunda kalmışlardır. Bunun erken dönemdeki bir örneği ABD askerlerinin yurt dışına gönderilmesi için Kongre desteğinin gerektiğini ifade eden 1974 Savaş Yetkileri Yasası'nın geçmesiydi. Daha da önemlisi, ABD'nin oldukça zayıf parti sistemi, başkanı parlamenter yürütme organlarında bulunan yasamayı kontrole ilişkin temel araçtan, yani partinin birliğine başvurma aracından yoksun bırakmaktadır. Başkan Jimmy Carter'ın 1970'lerde keşfettiği gibi bunun anlamı, başkanların, yasamanın her iki kanadına da kendi partileri hâkim olmasına rağmen, Kongre tarafından geri çevrilebilmeleridir.

Ancak başkanlar muhalefet partisi tarafından kontrol edilen bir Kongre ile karşı karşıya kaldıklarında daha zayıf olabilmektedirler. Bu sorun, Başkan Clinton'ın, 1994'te Cumhuriyetçi bir Kongre'nin seçiminden sonra yaşadığı sorundu. Keza Demokratlar 2010 ara seçimlerinde, Temsilciler Meclisi'ndeki 63 sandalyeyi ve dolayısıyla Temsilciler Meclisi'nin kontrolünü kaybettiklerinde, Barack Obama'nın Kongre üzerindeki etkisi de ciddî şekilde sınırlandı. Başkanın karşılaştığı sorun, partiye bağlılıktan bağımsız olarak, hem Temsilcilerin hem de Senatörlerin öncelikle 'kendi eyaletlerinin halkı'yla ilgilenmeleridir. Gerçekten de bu-

Emperyal başkanlık: Anayasal bağlarından koparak özgürleşmiş ve diğer iki organı [yasama-yargı] hâkimiyeti altına alma tehdidinde bulunan bir başkanlıktır.

***Impeachment* (suçlandırma):** Bir kamu görevlisinin kişisel ya da meslekî bir kabahati durumunda görevden alınmasına yönelik resmî bir süreçtir.

nun onları [Temsilciler ve Senatörler] iç meselelerle ilgilenmek durumunda bırakması eleştirmenleri 'iki başkanlık'tan söz etmeye teşvik etmiştir. Bu iki başkanlık, genel olarak politika başarısızlığı ve kilitlenmeyle nitelendirilen ve başkanların çoğunun geri çekildikleri 'iç' başkanlık ile başkanların liderlik sicillerini ispatlama umuduyla çekimine kapıldıkları 'dış' başkanlıktır. Ekonomiye 'lazer ışını gibi' odaklanacağı konusunda verdiği bir söz üzerine seçilen Başkan Clinton bile, Rose'un (1987) sözleriyle, 'uluslararasına gitmekten' kaçınamadı. Bu eğilim New York ve Washington'daki 11 Eylül terör saldırılarının ardından 'teröre karşı savaş' (bkz. s. 588) biçiminde adlandırılan hareketle daha da güçlendi. Kongre'nin başkan üzerinde uyguladığı nihaî kontrol, ***impeachment* (suçlandırma)** yetkisinde yatmaktadır. Ancak bu yetki bugüne kadar yalnızca iki kez kullanılmış (1868'de Andrew Johnson ve 1998'de Bill Clinton) ve her iki olayda da Senato'da yapılan bir duruşmada başkan aklanmıştır.

Teorik olarak, federal *bürokrasi*, başkana hizmet etmek için vardır ama federal bürokrasi uygulamada, genellikle sıkıntı verici bir kısıtlama olarak hareket etmektedir. Başkanlar, yönetimlerinde, üst düzey ve orta düzeylerde, doğrudan ya da dolaylı olarak, yaklaşık 4.000 atama yapmalarına rağmen, bu sayı, ABD'de, sayısı 2 milyonu aşkın toplam profesyonel bürokrat sayısının sadece çok küçük bir oranıdır. Ayrıca başkanın atadığı bu bürokratların, sıklıkla yönetimin öncelikleriyle ters düşen çıkarları yanıtladıkları, yaygın biçimde ileri sürülmektedir. Woodrow Wilson yönetiminde Donanma Bakanı olarak görev yapan F. D. Roosevelt Donanma Bakanlığı'na etki etmeyi kuş tüyü bir yatağı yumruklamaya benzetiyordu: 'siz yumruklarsınız, yumruklarsınız ama o aynı kalır.' Başkan Truman ise halefi General Eisenhower hakkındaki ünlü yorumunda benzer bir soruna işaret etti:

> O burada oturacak ve 'Şunu yap! Bunu yap!' diyecek ve hiçbir şey olmayacak. Zavallı Ike,* hiçbir şey azıcık bile Ordu'daki gibi olmayacak.

1950'lerden beri, Mahkeme, ABD siyasal yaşamında önemli bir rol oynamış ve başkanları siyasal gündem üzerinde baskı kurarak onu şekillendirecekleri biçimde zorlamıştır. Başkanlar Yüksek Mahkeme'ye yargıçlar atamalarına rağmen, bu atamalar Senato tarafından reddedilebilmektedir. Bu durum Nixon'ın başına iki kez ve Reagan'ın başına bir kez gelmiştir. Yargıçlar bir kez atandıktan sonra görev sürelerine ilişkin güvence nedeniyle artık kontrol edilememektedir. 1930'lardaki Yeni Düzen programının çoğu, F. D. Roosevelt'in 1937'deki 'mahkeme devrimi' yoluyla Yüksek Mahkeme'nin ideolojik dengesini değiştirmeyi becermesine kadar, Mahkeme tarafından engellendi. Ardından Eisenhower ancak Earl Warren'ın yargısal aktivizm-

* Eski bir general olan ve Harry Truman'ın ardından ABD başkanı olan Dwight Eisenhower'ın lakabı. *–ed.n.*

Monarşi Tartışması

Odak Konusu

Monarşi, tek kişi tarafından hükmedilen bir yönetim sistemidir (Sözcük anlamıyla 'tek kişi tarafından yönetim' anlamına gelmektedir). Ancak genel kullanımında, devlet başkanlığı makamının, miras ya da hanedan halefleri yoluyla doldurulduğu kurumdur. Mutlak monarşilerde hükümdarlar, nadiren kullanılsa bile, bir siyasî iktidar tekeli hakları olduğu iddiasındadır (Örnekleri Suudi Arabistan, Svaziland ve Vatikan'dır). Anayasal monarşilerde hükümdar, esas itibariyle siyasî önemi çok bulunmayan, genel olarak törensel bir işlevi yerine getirmektedir (örneğin İspanya, Hollanda ve Birleşik Krallık).

Anayasal bir monarşinin yararları şunlardır:

- Parti siyasetinin 'üstünde', partili olmayan bir devlet başkanına duyulan ihtiyaca bir çözüm sağlamaktadır.
- Hükümdar geleneksel otoriteyi somutlaştırmakta ve dolayısıyla yurtseverlik sadakati ile ulusal birliğin bir sembolü olarak hizmet sunmaktadır.
- Hükümdar özellikle anayasal meselelerle ilgili olarak, seçilmiş hükûmetlerin erişimi için bir deneyim ve bilgelik deposu oluşturmaktadır.

Anayasal bir monarşinin sakıncaları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Siyasî otoritesi halkın rızasına dayanmadığı ve ona karşı hiçbir şekilde sorumlu olmadığı için, demokratik ilkeleri ihlâl etmektedir.
- Hükümdar hiyerarşi, miras edinilmiş zenginlik ile toplumsal konuma itaat ve saygı gibi muhafazakâr değerleri simgelemekte ve muhtemelen desteklemektedir.
- Monarşi, ulusları eskinin modası geçmiş tarzlarına ve simgelerine bağlamakta ve böylece ilerlemeyi engellemektedir.

den hoşlandığını ve anayasanın liberal yorumunu benimsediğini keşfettikten sonra, onu Mahkeme'ye Baş Yargıç olarak atadı.

Son temel ilişki ABD başkanı ile *medya* arasındadır. Medya, 'Kongreyi aşarak' ABD halkına doğrudan hitap etme ihtiyacı içinde olan başkanlar için yaşamsal önemdedir. Bu yönden, eski bir aktör ve gazeteci olan Ronald Reagan gibi başkanlar, medya yayınlarını 'yönetme' ve kendilerini destekleyen yorumlar sağlama [yazdırma] konusunda dikkat çekici biçimde başarılı olmuşlardır. Bununla birlikte, medya sayesinde yaşayan başkanlar, aynı zamanda medya yüzünden ölebilmektedirler. Hem siyasal bağımsızlığı hem de gerçeğin peşinde olması şeklindeki ünüyle takdire şayan olan medya, genellikle ABD yönetiminin dördüncü dalı olarak resmedilmektedir. *Washington Post* gazetesi tarafından Watergate Skandalı'nın ifşa edilmesi, 1974'te Başkan Nixon'ın, nihayetinde istifasına neden oldu. Ayrıca 1990'ların başlarında Whitewater olayının sürekli bir biçimde gündemde tutulması Clinton yönetimini ciddî biçimde zayıflattı.

Başkanlık sistemleri içinde kurumsal çatışma potansiyeli, post-komünist Rusya'nın erken döneminde gerçekleşti. Rusya parlamentosu, Başkan Yeltsin'in 'şok tedavisi' reform paketine direnme azmindeki tutucuların giderek artan biçimde kontrolü altına girince bu çatışma potansiyeli gerçekleşti. Nihayetinde Yeltsin yönetimi, ancak ordunun, Ekim 1993'te, parlamento isyanını bastırmaya desteği sayesinde varlığını sürdürebildi ve bu da başkanlık yönetiminin zorla kabul ettirilmesine yol açtı. Bununla birlikte, Rusya'da sınırlanmamış bir başkanlık yürütme organının ortaya çıkma olasılığı, Yeltsin'in, Rusya siyasal sistemi içindeki değişen ve çatışan baskıları dengeleme ihtiyacı sayesinde telafi edildi. Ancak Rusya'nın güçlü yürütmeye dayalı liderlik geleneği, 1999'dan sonra Başkan Putin tarafından güçlü biçimde yeniden ifade edildi. Putin, 'yasa diktatörlüğü' olarak adlandırdığı sisteme dayalı olarak hegemonik bir başkanlık kurdu. Bu sistem, 2008–12 döneminde Putin, anayasadaki üst üste üç dönem sınırlaması nedeniyle Başkan Medvedev'in altında başbakan olarak görev yaptığında değiştirildi.

Farklı bir başkanlık yönetimi biçimi, Fransa, Avusturya, Finlandiya ve Portekiz'deki gibi yarı-başkanlık sistemlerinde bulunmaktadır. Bunlar melez sistemlerdir; başkanlık sistemlerinde olduğu gibi, ayrı seçilmiş ve bir dizi yürütme yetkisiyle donatılmış bir başkanı ve parlamenter sistemlerde olduğu gibi, genellikle bir başbakan ile bir kabinenin özelliklerini taşıyan, meclisin içinden seçilmiş ve meclise karşı sorumlu olan bir hükûmeti kapsamaktadır. Bu tür sistemler, örneğin Finlandiya ve Avusturya'da, büyük ölçüde yürütme organının sorumluluklarının bölünmesi yoluyla işlemektedir; başbakan ve kabine iç politikanın yürütülmesinden sorumlu tutulurken başkanın, dışişleri ve daha geniş anayasal konular üzerinde yoğunlaşmasına olanak tanınmaktadır.

Bununla birlikte, Beşinci Fransız Cumhuriyeti'nde inşa edilen ve 1962'de ayrı seçilen bir başkanın getirilmesiyle tamamlanan sistem esaslı biçimde daha karmaşıktır. Fransız başkanları, bir taraftan, ABD başkanının sahip olduğu devlet başkanı, yürütme başkanı ve atama yetkilisi rollerine ek olarak, sabit beş yıllık görev süresine sahip olmakta ve Ulusal Meclis'i feshetmeye ilişkin yetkilerini kullanarak yasama organını dize getirebilmektedirler. Diğer taraftan hükûmetlerinin parlamenter ve kamusal desteği sağlama ihtiyacından dolayı ciddî biçimde kısıtlanmışlardır. Bu yüzden, de Gaulle (1958–69), Pompidou (1969–74) ve d'Estaing (1974–81) gibi devlet başkanları, güçlerini büyük ölçüde de Gaullecü güçlerin Ulusal Meclis'i kontrol altında tutmalarından elde ettiler. Bununla birlikte, genel seçim ilan etme yetkisi Ulusal Meclis'te parti kontrolünü garanti etmeyebilir; sosyalist devlet başkanı Mitterand 1986'da ve 1993'te de Gaullecü hükûmetlerle **kohabitasyon**a zorlandığı za-

Kohabitasyon (bir arada yaşama): Başkanın, rakip bir parti ya da partiler tarafından kontrol edilen bir hükûmet ve meclisle çalıştığı bir yarı-başkanlık sistemindeki düzenlemedir.

man bunu deneyimlemiştir. Benzer şekilde, de Gaulle, seçilmiş bir monarka ait resmî yetkileri elde etmiş olmasına rağmen, başkanlığı, 1968 öğrenci ayaklanmalarından ve bir malî krizden sonra 1969'da istifayla sona erdi. Başkanlık iktidarının kırılganlığı, ayrıca, özellikle Jospin'in Sosyalistlerin liderliğindeki hükûmeti döneminde (1997–2002) Başkan Chirac üzerindeki baskılarla ispatlandı.

Başbakanlar

Modern dünyadaki siyasal yürütme organlarının çoğu parlamenter yürütme organları olarak sınıflandırılabilir. Parlamenter sistemlerde bulunan yürütme iktidarının yapı ve şekli, başkanlık sistemlerindekinden farklıdır. Parlamenter yürütme organlarının üç zorunlu özelliği vardır. Birincisi, yürütme iktidarı meclisten türediğinden ve parti siyasetiyle yakından bağlantılı olduğundan, törensel görevleri yerine getirmek ve bir yurtseverlik sadakatinin odağı olmak için anayasal monark ya da icracı olmayan ayrı bir devlet başkanının varlığı zorunludur. İkincisi, siyasî yürütme organı meclisten çıkmaktadır ve bunun anlamı, başkanlık sistemlerinde bulunan yasama ve yürütme arasındaki personel ayrılığının parlamenter sistemlerde gerçekleşmediğidir. Üçüncüsü, yürütme doğrudan meclise ya da en azından alt kanadına karşı sorumludur. Sadece meclisin güvenine layık olmaya devam ettiği sürece hükûmet içinde var olmaya devam edebilir.

Parlamenter sistemlerde yürütme iktidarının dış dinamikleri, bu nedenle, başkanlık sistemlerinde bulunan dış dinamiklerle keskin bir karşıtlık içindedir. Kısacası, parlamenter yürütme organları, meclislerin içinde ve meclisler aracılığıyla yönetmeye zorlanırken, başkanlık yürütme organları, kişisel bir vekâlet ve bağımsız bir anayasal yetkiler dizisine dayanma eğilimindedirler. Bu durum hiç kuşkusuz, iktidara ilişkin iç dinamikleri de etkilemektedir. Bu durum özellikle parlamenter yürütme organlarında kolektif karar alımı ve işbirliği konusunda daha büyük bir baskı yaratmaktadır ki bu baskı da genellikle bu sistemlerdeki kabinenin daha yüksek konumda olmasına yansımaktadır. Ancak, birçok yorumcu, başbakanlık iktidarının büyümesinin, başbakanları fiilen yarı-başkanlara dönüştürdüğünü savunmuştur.

Kimi zaman, Almanya'da olduğu gibi şansölye, Hollanda'da olduğu gibi bakan başkan ya da İrlanda'da Taoiseach gibi yerel bir unvanla anılan başbakanlar, güçlerini, meclis içindeki çoğunluk partisinin ya da partiler koalisyonlarının (bkz. s. 358) lideri olmaktan alan hükûmet başkanlarıdır. Başbakanlık görevine verilen resmî yetkilerin genişliği, icracı başkanların yetkileriyle karşılaştırıldığında genelde mütevazıdır. Bu yetkilerin en önemlisi, patronajın kontrol edilmesi, yani bakanları atama ve görevden alma, bakanları terfi ve tenzil ettirme yetkisi olabilmektir. Örneğin Hollanda ve Avustralya'da, bu

yetki bile meclis ya da çoğunluk partisi tarafından kullanılmaktadır. Buralarda başbakanın işi sadece gevşek bir anayasal tanıma sahip olabildiğinden, bu görevin, ona sahip olan kişinin yapmak seçeceği ya da daha doğru bir ifadeyle, yapabileceği işlerle sınırlı olduğunu söylemek abartılı değildir.

Uygulamada bunun özeti iki temel başbakanlık ilişki dizisine karşılık gelmektedir. Birinci ilişki dizisi başbakanın, kabineyle, bireysel olarak bakanlarla ve bakanlıklarla ilişkisidir; ve ikincisi başbakanın partisiyle ve partisi aracılığıyla meclisle ve halkla ilişkisidir. Kabine desteği, özellikle Birleşik Krallık, Hindistan ve Avustralya'daki gibi, *primus inter pares (*eşitler arasında birinci) olarak tasarlanan başbakanlar için yaşamsal önemdedir. Eşitler arasında birincilik statüsü, başbakanları kolektif bir kabine hükûmeti sistemi (bkz. s. 444) aracılığıyla faaliyette bulunmaya zorlamaktadır. Bu yüzden başbakanlar güçlerini patronaj, kabine yönetimi ve hükûmet mekanizmasının kontrolü yoluyla bakanlar üzerinde gösterir ve onların, emirleri altında çalışmasını garanti eder. Bunun aksine, Alman şansölyeleri, 1949 Alman Anayasası'nın 65'inci maddesi tarafından hükûmet politikasının genel çerçevesine karar verme konusunda yetkilendirilmişlerdir. Bununla birlikte, aynı madde, ayrıca bakanların kendi bakanlıklarıyla ilgili konularda özerklikten yararlanmalarını şart koşarak başbakanların gücünü de kısıtlamaktadır.

Hiç kuşku yok ki başbakanlığın gücünün ve etkisinin temeli, onun parti lideri konumunda yatmaktadır. Aslında, modern başbakanlık, büyük ölçüde disiplinli siyasal partilerin ortaya çıkmasının bir ürünüdür. Parti liderliği temelinde tahsis edilen şey sadece başbakanlık makamı değildir. Parti liderliği aynı zamanda bu gücü elinde tutana meclis üzerinde bir kontrol aracı ve ulusal bir lider imajının üzerinde inşa edilebileceği bir temel sağlar. Dolayısıyla partinin birliğinin derecesi, başbakanın partisinin parlamenter gücü (özellikle tek başına mı yoksa bir koalisyon üyesi olarak mı yönettiği) ve meclise verilen yetki (ya da en azından birinci kanadına verilen yetki) başbakanlığın gücünün önemli belirleyicileridir. Örneğin, LDP'nin içindeki hizipsel rekabet ve ardından bunun neden olduğu düşüş, Japon başbakanlarının görev süresinin kısa olmasını (1974 ile 2011 arasında 17 başbakan geldi ve gitti) ve kabinelerin sıklıkla yeniden kurulmasına neden oldu. Benzer şekilde, İtalya'nın parçalı parti sistemi, başbakanları, genellikle, kırılgan koalisyon hükûmetleri içinde bir komisyoncu rolünü oynamaya zorlamaktadır. Alman şansölyeleri, Almanya Merkez Bankası'nın (*Bundesbank*) özerkliğinin yanı sıra *Länder*'lerin bağımsızlığı, parlamentonun ikinci kanadının (*Bundesrat*) gücü ve Anayasa Mahkemesi'nin otoritesi tarafından sınırlandırılmaktadır.

Bununla birlikte başbakanların farklılaşan anayasal ve siyasal konumlarına rağmen, başbakanlığın gücünün son yıllarda artmış olduğuna dair bir uzlaşma bulunmaktadır. Bu artış kısmen, özellikle, görsel medya araçlarının kişilikler üzerine odaklanma eğiliminden kaynaklanmaktadır ve bunun anla-

mı başbakanların partilerinin bir tür 'marka imajı' haline gelmeleridir. Uluslararası zirve toplantıları ve yurt dışı ziyaretlerinin artışı da başbakanlara, bir devlet adamlığı imajı yaratma fırsatları sunmakta ve onlara, kendilerini, ulusal liderler olarak resmetme fırsatı vermektedir. Bu da, bazı durumlarda başbakanların kendilerini kabine kısıtlamalarından fiilen kurtardıkları bir tür başbakanlık hükûmeti kurdukları iddialarına neden olmuştur. Örneğin Hindistan'da, İndira Gandi ve oğlu Rajiv'in yönetimi altında bir emperyal başbakanlık tarzı gelişti ve bu başbakanlık tarzı 1975–77 yılları arasındaki olağanüstü hal sırasında zirveye ulaştı. Bunun mümkün olmasının nedeni, Kongre Partisi'nin parlamentoda sahip olduğu sağlam çoğunluk, merkezî yönetim aygıtları üzerinde uygulanan katı denetim ve Gandi hanedanlığının Hint halkının önemli kesimleri üzerindeki nüfuzu idi.

Başbakanlık hükûmeti iddiaları sıklıkla Birleşik Krallık'ta ileri sürülmüştür. Başbakanların olağanüstü güç düzeyi, aşağıdakileri de kapsayan çeşitli kaynaklardan elde edilmektedir:

- Başbakanların patronaj düzeyi ve kapsamı,
- Başbakanların kabine sistemini kontrol altında tutmaları ve özellikle kabine komisyonları kurabilme ve buralara personel atayabilmeleri,
- Başbakanların en büyük partinin liderleri olarak meclise hâkim olma yetenekleri ve özellikle de partinin meclisi kontrol altında tutabilecek çoğunluğa sahip olduğu durumlarda bu yeteneğe sahip olmaları,
- Başbakanların kamu hizmetinin başı olmaları ve bu konumun onlara bürokratik makine üzerinde verdiği kontrol yetkisi,
- Başbakanların medyaya doğrudan erişim olanakları ve bu erişimin seçmenlere kişisel çağrıda bulunmalarına olanak tanıması.

Başbakanlar, hükûmetin idarî ve siyasî kollarının tepesinde durmaktadırlar ve bu, kabinenin artık politika yapma sorumluluğunu üstlenmeyen ABD tarzı bir danışma organına dönüştürülmüş olduğu anlamına gelir. Başbakanlık hükûmeti tezi Birleşik Krallık'ta 1980'ler boyunca bir gerçeğe dönüşmüş gibi görünmektedir; çünkü Margaret Thatcher başbakanlık makamının doğasını ve otoritesini yeniden biçimlendirmiştir. Tony Blair'in 1997'den sonraki başbakanlığı pek çok açıdan bu temeller üzerine inşa edildi. Thatcher'ın başbakanlığını bundan ayıran şey, Thatcher'ın, kendisini bir 'ikna başbakanı' olarak görmesiydi, çünkü onun rolü, **Thatcherizm** olarak adlandırılan fikirler etrafına odaklanmış ideolojik liderlik ve politika tutarlılığı sağlamaktı. Benzer şekilde Blair, İşçi Partisi liderliğini [iktidarını] 'modernleşme' projesinin ilerleyişi ile

Thatcherizm: Margaret Thatcher tarafından benimsenen serbest piyasa/güçlü devlet biçimindeki ideolojik duruştur; Yeni Sağ siyasal projesinin Birleşik Krallık versiyonudur.

Odak Konusu

Başbakanlık Hükûmeti: Bir Meziyet mi Yoksa Bir Kötülük mü?

Başbakanlık hükûmetinin iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi, başbakanlık makamı devletin yasama ve yürütme dalları arasındaki temel bağlantıdır. Çünkü bu makamın sahibi hem meclisin içinden seçilmektedir hem de meclise karşı sorumludur ve yürütmenin başı olarak ve bürokrasinin başı olarak hizmet vermektedir. İkincisi, başbakanlık hükûmeti yürütme iktidarının başbakanın ellerinde temerküz etmesini ve hem kabinenin hem de bakanlıklarda görev yapan bakanların etkin tâbiyetini ifade etmektedir. Bu yönden başbakanık hükûmeti başkancılıkla paralellikler göstermektedir.

Başbakanlık hükûmeti aşağıdaki nedenlerden dolayı eleştirilmiştir:

- Kabine ve hükûmet bakanlıkları tarafından daha önce uygulanan kısıtlamaları zayıflatarak merkezîleşmeyi güçlendirmektedir.
- Politikaların tartışılmasını daraltmakta ve eleştiri ve alternatif bakış açılarını dışlayarak denetimi zayıflatmaktadır.

Öte yandan başbakanlık hükûmeti aşağıdaki gerekçelerle savunulabilir:

- Başbakanların genel seçimlerde kazandıkları kişisel vekâleti yansıtmaktadır.
- Kurumculukta (bkz. s. 371) somutlaşan ayrılıkçı baskıları ve kolektif karar alımının 'dürtme ve geçiştirmesi'ni kontrol ederek hükûmet politikasına daha belirgin bir yön verir.

güçlü bir şekilde ilişkilendirdi; bu ilişkilendirme, 'yeni' İşçi Partisi ve 'üçüncü yol' olarak yeniden markalaştırılan ideolojik önceliklerin, eski tarz sosyalist önceliklerle yer değiştirmesine tanıklık etti. Michael Foley'e (2000) göre bu gelişme, parlamenter sistemlerde başkancılığa doğru daha büyük bir eğilimi vurgulayarak, 'gerçek anlamda İngiliz başkanlığının' varlık kazanmış olduğunu ifşa etti.

Uyumlu parlamenter çoğunluklara komuta eden başbakanlar çok sayıda başkanın kıskançlığına neden olacak bir güç elde edebilmelerine rağmen bu başbakanlar önemli sınırlamalara da tâbidirler. Örneğin, başbakanların atama ve azletme bakımından, hiçbir şekilde sınırsız hareket özgülüğü bulunmamaktadır. Partinin çeşitli hiziplerinin ve ideolojik kanatlarının kabinede temsil edilmesini sağlayarak partinin birliğini sürdürme ihtiyacı ve Kanada gibi ülkelerde bölgesel ve dilsel temsili sağlamaya yönelik baskılar başbakanlığın gücü üzerinde önemli denetleme araçları olarak bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ta (2010'dan beri David Cameron'ın yönetimi altında olduğu gibi) koalisyon hükûmetinin ortaya çıkışı da başbakanın patronaj yetkilerini kısıtlamaktadır. Başbakanlar, nihayetinde, sadece kabineler, partiler ve genel siyasal koşulların onlara izin verdiği ölçüde güçlüdürler. Bu durum Hindistan'da görülebilmektedir: Hindistan'da, 1970'lerde yaşanan olağanüstü halin aşırılıklarının ardından göreve gelen Desai, Singh ve Rao

gibi başbakanlar koalisyon veya azınlık hükûmetlerine liderlik ettiler. Bu liderler başbakanlık personel sayısını azalttılar, bakanlıkların özerkliğine saygı gösterdiler ve eyalet yönetimlerinin işlerine daha az müdahale ettiler.

Şu da ilginçtir ki Birleşik Krallık'ta Margaret Thatcher'ın elde ettiği güç, onun boyun eğmez karakterinden ve ideolojik kararlılığından daha çok, karşılaşmış olduğu olağandışı elverişli koşulların bir yansıması olabilir. Bu elverişli koşulların başında, İşçi Partisi muhalefetinin zayıf ve bölünmüş doğası, 1982 Falkland Savaşı zaferi, 1980'lerin ortalarında dünya ekonomisinin yeniden canlanması ve kısmen bunların bir sonucu olarak, Muhafazakârların, onun liderliği altında art arda üç seçimi kazanması bulunmaktadır. Ancak, Thatcher'ın 1990 yılında parti liderliğini kaybetmesiyle başbakanlık gücünün kırılganlığının altı çizilmiş oldu.

John Major'ın başbakanlığının özellikle 1992–97 dönemindeki görece zayıflığı, kısmen kişisel yetersizliklerinden olsa da daha ziyade hükûmetinin karşı karşıya kaldığı güçlüklerden kaynaklandı. Bu güçlüklerin başında Muhafazakârların azalan parlamento çoğunluğu ile partinin Avrupa konusundaki derinleşen fikir ayrılığının bir bileşimi vardı. Bunun karşısında Tony Blair, sadece büyük meclis çoğunluklarından ve Muhafazakâr Parti'nin seçimlerdeki gerilemesinden değil aynı zamanda, en başta, İşçi Partisi'nin, 18 yıl muhalefette kaldıktan sonra güçlü liderlik ve birlik taleplerine daha duyarlı olmasından yararlandı. Gordon Brown'ın 2007–10 dönemi başbakanlığı, hem bir siyasal iletişimci olarak kişisel sınırlılıkları, hem de kendisi ve İşçi Partisi'nin iktisadî yeterlilik konusundaki itibarını yıkan 2007–09 küresel malî krizinin tetiklediği ağır ekonomik durgunluk nedeniyle mahvoldu.

Kabineler

Neredeyse bütün siyasal yürütme organları belli türde bir kabine özelliği göstermektedirler. Fransa'da kabine 'Bakanlar Kurulu' olarak bilinmektedir ve Çin'de 'Politbüro' olarak adlandırılmaktadır. Kabine, çeşitli hükûmet bölümlerini ya da bakanlıkları temsil eden üst düzey bakanlıkların bir komisyonudur. Terimin, Fransa'da ve AB'de bireysel bakanlara destek sağlayan küçük politika danışmanları grubunu ifade etmek için kullanılan 'kabine' terimiyle karıştırılmaması gerekmektedir. Kabinelerin yaygın kullanımı, siyasal yürütme organları içinde siyasal ve idarî yönden kolektif yöntemlere duyulan gereksinimi yansıtmaktadır. Her şeyden önce kabineler, hükûmetin meclislere ve kamuya kolektif bir yüz sergilemesini olanaklı kılmaktadır. Hükûmet, bir kabine olmaksızın, tek bir birey tarafından kullanılan kişisel bir araç gibi görünebilirdi. İkincisi, kabineler hükûmet politikasının etkin biçimde eşgüdümünü sağlamak için tasarlanmış yönetsel bir araçtır. Kısacası, bir kabine olmasaydı, hükûmet, Nazi Almanyası'ndaki Hitler devletin-

Uygulamada Siyaset

İngiliz Başbakanı: Adı Başbakan Kendisi Başkan mı?

Olaylar: Irak Savaşı, 2003'ün Mart ayında ABD ve Birleşik Krallık'ın giriştiği bir istilayla başladı. Birleşik Krallık'ın bu savaşa katılımı, başbakanlık iktidarının dikkate değer bir örneğiydi. Bu katılım o zamanın başbakanı Tony Blair'in en kararlı, ateşli, hatta tutkulu yönünü gösterdi. Blair, Londra ve diğer büyük Birleşik Krallık kentlerinin sokaklarındaki kitlesel savaş karşıtı gösterilere ve bir yüzyıldan fazla süredir bir hükûmete karşı gösterilmiş en büyük parlamento direnişine rağmen, 'ABD'nin yanında durma' kararlılığını sürdürdü. Dahası bu savaş Blair için bir tercih savaşıydı. Washington'daki pek çok kişi, Birleşik Milletler Güvenlik Konseyi'nin savaşa özel olarak yetki veren bir kararı geçiremediği zaman Birleşik Krallık'ın askerî harekâttan uzak duracağını düşünmüş ve buna uygun plan yapmışlardı. Bu nedenle, Birleşik Krallık'ın Irak Savaşı'na katılım kararı Blair tarafından 'doğru olduğu için alınan' kişisel bir karardı. Ama ayrıca Blair bu kararı verdi, çünkü bu kararı verebilecek durumdaydı. Başbakan olarak konumu onun bu kararı almasına izin verdi.

Önemi: Çok sayıda kişiye göre söz konusu savaşa gitme kararı, Birleşik Krallık'ın artık bir başbakana değil, bir başkana sahip olduğu gerçeğinin açık bir yansımasıydı. Kişisel liderlik kolektif liderliğin yerini almıştı: sorumluluk başbakandaydı, kabine veya Parlamento'da değil... Blair, 1960'lardaki Harold Wilson'a ve 1980'lerdeki Margaret Thatcher'a kadar geriye giden bir eğilim içinde, kendisini parlamenter sistemlerdeki yürütme organları için genelde geçerli olan kısıtlamalardan kurtarmayı başarmıştı. Arkasında 1997 ve 2001'de aldığı iki seçim zaferi bulunan Blair, otoritesine karşı çıkmayı genelde istemeyen bir kabineden ya da muhalefet baskısı karşısında etkin biçimde bağışıklık kazanmış olduğu, [mensubu olduğu] İşçi Partisi tarafından geniş bir şekilde domine edilen Parlamento'dan çok az korkuyordu. Birleşik Krallık'ta ayrı seçilmiş bir yürütme organı olmamasına rağmen, medya, siyaseti, fikir ve politikalardan ziyade kişilik ve imaj yönünden resmetme ve partiler de liderlerini 'marka imajı' olarak kullanma eğilimindeydi. Bu eğilimlerin birleşimi, kişiselleştirilmiş seçim kampanyalarının artışına neden olmuş, bu da zafer kazanan liderlerin, seçimde kazanmış oldukları başarıya dayanarak kişisel bir vekâlet yetkisi iddiasında bulunmalarına imkân sağlamıştır. Bu sonuç, liderlerin kendilerini ya 'dışarıdan' kişiler olarak sundukları ya da kişisel bir ideolojik duruş geliştirdikleri, partilerinden ve hükûmetlerinden uzaklaşma eğiliminde oldukları 'mekânsal liderliğin' artmasına yol açmıştır.

de olduğu gibi, her biri kendi kendini büyütme eğiliminde olan rakip bürokratik imparatorluklardan oluşurdu.

Kabinelerin belirgin rolü ve siyasal önemi sistemden sisteme ve devletten devlete değişmektedir. ABD gibi başkanlık sistemlerinde kabine, bir politika yapıcıdan çok bir politika danışmanı biçiminde hareket ederek başkana hizmet etmek için vardır. Aslında 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, ABD'de yürütme organındaki büyüme, büyük ölçüde Başkanın Yürütme Ofisi'nin (16. Bölüm'de tartışılmaktadır) inşası biçiminde kabine dışı bir düzeyde gerçekleşti. Buna karşılık kabine hükûmeti ilkesini gözeten Birleşik Krallık, Milletler Topluluğu (Commonwealth) ülkelerinin çoğu ve İtalya, İsveç, Norveç dahil bazı Avrupa ülkelerinde kabine, en azından teoride, yürütme organının tepesindedir.

Ancak bu eğilimler önemli olsa da, bunların İngiliz parlamenter sisteminin yürütme organının yapısal dinamiklerini yeniden dengelemiş olduğunu iddia etmek güçtür. Blair'in 2003'teki kararı kendi başına başbakanlık iktidarının dikkate değer bir örneği olsa da, nihayetinde bu karar başbakanlığının geriye kalanı üzerine gölge düşürerek siyasî kariyerinin sonunu getirdi. 2003'ten sonra Blair'in oy oranları başaşağı düştü ve İşçi Partisi'nin 2005'teki genel seçimlerde 166 olan parlamento çoğunluğu 65'e kadar aşırı bir şekilde düştü. İşçi Partisi'nin muhalif üyelerinde sabırsızlık ve huzursuzluk başgösterdi ve bu durum, gittikçe artan muhalif başkaldırılara sebep oldu. Özellikle Gordon Brown ve müttefikleri siyasî hırslarını sürdürme konusunda daha açık hale geldikçe, gerilimler kabine içinde de büyüdü. 2005 seçimlerinden kısa bir süre önce Blair, kendi istifasını önceden ilan eden ilk başbakan oldu. Üçüncü bir dönem için tekrar seçilirse, dördüncü dönemi istemeyeceğine söz vererek istifa edeceğini söyledi. Bu söz, Haziran 2007'de istifa ettiğinde gereği gibi yerine getirildi. Başkanlık eğilimleri, Blair'in 2003'teki kaderini belirleyen kararı almasını ilk planda olanaklı kılmış olabilir ancak, Birleşik Krallık başbakanlarının her zaman bir kabine ve parlamenter sistem içinde faaliyette bulunmaya zorlandıkları olgusu, bu kararın sonuçlarından kaçamayacağı anlamına geliyordu.

Bununla birlikte, pratikte, kabine veya eşdeğer bir organ aracılığıyla faaliyette bulunan kolektif yürütme organlarının örneklerini bulmak zordur. Teoride, Çin'de kolektif bir liderlik biçimi bulunmaktadır. Bu liderlik biçimi, tek bir liderden ziyade Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP), Çin toplumundaki öncü ve yönlendirici güç olduğuna dair Marksist-Leninist bir inancı yansıtmaktadır. Uygulamada, Çin'deki liderlik sistemine, yüce bir kişinin hâkimiyetinde olmuştur. 1949–76 arasında Mao Zedong ve 1978–97 arasında Deng Şiaoping öylesine üstün bir iktidar kullandılar ki ölünceye kadar konumlarını muhafaza ettiler. Daha yakın zamandaki Çinli liderler, konumlarını ÇKP genel sekreterliği ve Çin Halk Cumhuriyeti başkanlığı görevleriyle birleştirmişlerdir. Almanya'da ve yaygın olarak Kıta Avrupası'nın tümünde, bir bakanlık uzmanlığı geleneği, bakanların kendilerini 'takım oyuncuları' olarak görmelerini engellemekte ve bu yüzden kabine hükûmetine yönelik

Odak Konusu

Kabine Hükûmeti: Yararları ve Sakıncaları

Kabine hükûmeti iki temel özellikle nitelendirilmektedir. Birincisi kabine, yönetimin yasama ile yürütme dalları arasındaki temel ilişkiyi kurmaktadır Kabine üyeleri, parlamentodan seçilmekte ve parlamentoya karşı sorumlu olmakta, aynı zamanda çeşitli bakanlıkların siyasî başkanları olarak hizmet sunmaktadırlar. İkincisi kabine üst yürütme organıdır ve politika yapım sorumluluğu kabinenin içinde paylaşılmaktadır. Bu anlamda başbakan sadece adından dolayı 'ilk'tir. Bu sistem genellikle, bütün kabine üyelerinin 'aynı şarkıyı söyledikleri' ve resmî hükûmet politikasını destekledikleri kolektif sorumlulukla desteklenmektedir.

Kabine yönetiminin meziyetleri şunlardır:

- Önerileri etkin bir incelemeye tâbi tutan kabine toplantıları demokrasisi içinde tam ve samimî politika tartışması yapılmasını teşvik etmektedir.
- Kabine, kararları topluca aldığından ve kararların arkasında topluca durduğundan hükûmetin birlik ve bütünlüğünü garanti etmektedir.

Ancak, kabine hükûmeti aşağıdaki nedenlerden dolayı eleştirilmiştir:

- Kabine hükûmeti başbakanlık gücü için bir örtü görevi görmektedir çünkü bu güç, muhalif bakanları, mutabık kalınan hükûmet politikasını kamu önünde desteklemeye zorlamaktadır.
- Kararlar, rakip bakanlar ve bakanlık çıkarları arasındaki tavizlere dayandığından, hükûmet politikasının tutarsız ve çelişkili hale geldiğini ifade etmektedir.

herhangi bir eğilime karşı koymaktadır. Kabine hükûmetinin sözde kökensel örneği olan Birleşik Krallık'ta bile, kabineyi demokratik bir forum olarak görmek şöyle dursun, onu bir karar alıcı organ olarak görmek bile güçtür.

Başbakanlık iktidarının yükselişi, sadece İngiliz hükûmetinin kolektif doğasını bozmakla kalmadı, aynı zamanda hükûmet politikasının kapsamındaki ve karmaşıklığındaki büyüme, çoğu kararın etkili bir şekilde başka yerlerde alınmasına neden oldu ve böylece bu kararlar kabineye, önceden hazırlanmış bir biçimde ulaştı. Bu durum, politikaların oluşturulmasında kabine komisyonlarının ve aslında alt komisyonlarının etkisinin yanı sıra hükûmet bakanlıklarının yaptıkları önemli katkının altını çizmektedir. Birleşik Krallık'ta ve başka yerlerde kabinenin bütünü, bir kabine sisteminin sadece bağlantı göbeğini oluşturmaktadır ve bu bağlantı göbeği, politika önerilerini kabinenin yapabileceğinden daha ayrıntılı ve derinden inceleyebilen konu uzmanlarından oluşan komisyonları kapsamaktadır. Bu sistem kabineyi zayıflatmaktadır; çünkü bu sistem, hem komisyonları kuran ve bunlara atama yapan başbakanın erişimine açık kumanda kollarını güçlendirmektedir hem de kabinenin tümü, genellikle komisyonlardan gelen önerilere karşı çıkacak zamandan ve uzmanlıktan yoksundur. Buradan doğan

karmaşık ilişkiler, bazı yorumcular tarafından bir 'çekirdek yürütme' fikriyle açıklanmıştır (Rhodes ve Dunleavy, 1995).

Kavram

Çekirdek Yürütme

Çekirdek yürütme, hükûmet politikasının genel doğrultusu ve eşgüdümünde kilit rol oynayan kurumlar ve kişiler ağıdır. Çekirdek yürütme genellikle başbakan, üst düzey politika danışmanları, önde gelen kabine üyeleri, kabine komisyonları ve stratejik açıdan önemli hükûmet bakanlıklarındaki personeli kapsamaktadır. Çekirdek yürütme modeli, 'başbakan kabineye karşı' biçimindeki indirgeyici tartışmadan, bu organların kurumsal bir bağlamda faaliyette bulunduklarını kabul ederek uzaklaşmaktadır. Çekirdek yürütme, ayrıca destek ittifakları ve koalisyonlarının inşası yoluyla politikaların etkili kılınmasına ilişkin hususu da kabul etmektedir.

Öte yandan, kabineleri sadece 'ağırbaşlı' kurumlar olarak ciddiye almamak da bir hata olacaktır. Örneğin pek çok başbakan, modern hükûmet içindeki kolektif unsuru görmezden geldiği için yüksek bir bedel ödemiştir. Alman şansölyelerinin genellikle Birleşik Krallık başbakanlarından daha güçlü oldukları düşünülmektedir, çünkü Alman şansölyeleri sadece bir 'yapıcı güvensizlik' oyuyla görevden alınabilmektedir. Bunun anlamı, *Bundestag*'ın, mevcut hükûmeti, Birleşik Krallık'ta olduğu gibi sadece desteğini çekerek görevden alamaması, ancak alternatif bir hükûmeti onaylayarak görevden alabilmesidir. Bununla birlikte Şansölye Schmidt, 1982 yılında, küçük ortak Özgür Demokrat Parti'nin, Helmut Kohl liderliğindeki Hıristiyan Demokratlarla gücünü birleştirmek üzere Sosyal-Demokratların liderliğindeki koalisyon kabinesinden çekilmesiyle birlikte istifaya zorlandı. İtalyan başbakanlarının düzenli biçimde tecrübe ettikleri gibi koalisyonlar, kabinenin yönetimine kesinlikle güçlükler eklemektedir; ancak tek-parti kabinesi de yürütme organlarının başı için sorunlara yol açabilmektedir.

Bir partinin üst düzey liderliğindeki bölünmelerin muhtemel bir seçim yenilgisi anlamına geleceğinden korkan kabineler genellikle başbakanlara bağlı kalmalarına rağmen, başbakanlar kimi zaman kabine içinden ya da üst düzey partililerden gelen baskının bir sonucu olarak görevden alınabilmektedir. Margaret Thatcher, 1990'daki düşüşünü tam olarak bu yönlerden yorumladı. Thatcher ilk tur oylamada yeniden parti lideri olarak seçilmeyi garantileyemeyince, bakanların desteklerini çekmesiyle bir kabine darbesiyle devrildiğini iddia etti (Thatcher, 1993). Kevin Rudd'ın 2010'da Avustralya başbakanı olarak görevden alınması, parlamenter liderlerin, üst düzey partililerin desteği olmaksızın varlıklarını sürdüremeyecekleri biçimindeki dersi pekiştirdi. Hükûmetinin azalan popülaritesiyle ve onun liderliğine yönelik gittikçe artan hoşnutsuzlukla karşı karşıya kalan Rudd başbakan ve İşçi Partisi lideri olarak yardımcısı Julia Gillard'ın lehine görevden ayrıldı ve böylece görev süresi içinde kendi partisi tarafından görevden alınan ilk Avustralya başbakanı oldu.

Kavram

Liderlik

Liderlik ya bir davranış tarzı ya da kişisel bir nitelik olarak anlaşılabilmektedir. Bir davranış tarzı olarak liderlik, arzu edilen hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik çabaları düzenlemek veya yönlendirmek için, bir birey veya grup tarafından daha büyük bir organ üzerinde uygulanan etkidir. Kişisel bir özellik olarak liderlik, liderin başkaları üzerinde etkili olmasını olanaklı kılan karakter özelliklerini ifade etmektedir. Bu anlamda liderlik, etkin biçimde karizmayla (bkz. s. 83) eşitlenmektedir. Ancak her iki yönden de liderlik, 'takipçilik' gerektirmektedir. Liderlik iddiasının onaylanması için, diğerlerinin, yani takipçilerin bu iddiayı tanıması ve buna göre eylemde bulunmaları gerekir.

LİDERLİK SİYASETİ

Siyasal liderlik konusunun modası bazı açılardan geçmiş gibi görünmektedir. Toplumun liderler ve takipçiler biçiminde bölünüşü, liderlerin 'en iyiyi bildiği' ve halkın, yönlendirilme, harekete geçirilme veya rehberlik edilme ihtiyacı içinde olduğu demokrasi öncesi bir saygı ve riayet kültürü içinde kökleşmiştir. Demokratik siyaset, liderlere olan ihtiyacı ortadan kaldırmamış olabilir; ancak, özellikle liderleri kamusal olarak hesap verebilir hale getirerek ve liderlerin hesap vermelerini ve azledilmelerini sağlayan kurumsal mekanizmalar oluşturarak liderliğe kesinlikle güçlü kısıtlamalar getirmiştir. Ancak liderlik siyaseti, temel ilgi konuları arasında siyasal liderlerin psikolojik yapısını ve güdülerini incelemek de olan ayrı bir siyaset psikolojisi disiplininin kurulmasına katkı sunarak, başka yönlerden de, giderek daha fazla önem kazanmıştır (Kressel, 1993).

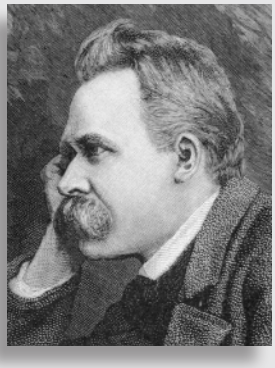
Liderliğe daha fazla odaklanma bir dizi neden dolayısıyla meydana gelmiştir. Örneğin, bir yönüyle demokrasinin kendisi, seçmen desteğini kazanma umuduyla, siyasal liderleri 'kendilerini öne çıkarma'ya zorlayarak kişiliğin önemini artırmıştır. Bu eğilim, hiç kuşkusuz, politikalardan daha çok kişilikleri vurgulama eğiliminde olan ve liderleri, kamusal imajlarını yönlendirebilecek güçlü silahlarla donatan başta televizyon olmak üzere modern kitle iletişim araçları tarafından güçlendirilmiştir. Dahası, toplum daha karmaşık ve parçalanmış hale geldikçe, insanlar yaşadıkları dünyaya tutarlılık ve anlam kazandırabilmek amacıyla bireysel liderlerin kişisel vizyonuna giderek daha fazla bakabilmektedirler. Bu durumda tuhaf bir biçimde, liderlik hiç bu kadar önemli olamamıştır, ama aynı şekilde sağlanması da hiç bu kadar zor olmamıştır.

Liderlik Teorileri

Siyasal liderlik sorunu, ihtilaflarla kuşatılmıştır. Liderlik özgürlük ve demokrasiyle ne ölçüde uyumludur? Kişiselleştirilmiş liderlik ilham vermekte ve güdülemekte midir yoksa boyun eğdirmekte ve baskı altına mı almaktadır (bkz. s. 452)? Güçlü liderlere hayranlık mı duyulur, yoksa onlardan korkulur mu? Bu ihtilafların temelinde, siyasal liderliğin doğası hakkındaki farklı görüşler yatmaktadır. Liderlik olgusu neyi kapsamaktadır? Liderlik nereden gelmektedir? Birbirinin karşıtı olan dört liderlik teorisi saptanabilmektedir. Liderlik şu şekillerde anlaşılabilmektedir:

Friedrich Nietzsche (1844–1900)

Önemli Şahsiyetler

Alman filozoftur. 25 yaşında Basel'de Antik Yunan metinleri üzerine çalışan ve klasik filoloji profesörü olan Nietzsche, Schopenhauer'ın (1788–1860) fikirleriyle ve Wagner'in (1813–83) müziği ile giderek daha fazla ilgilenmeye başladı. 1889'dan sonra artan hastalığı ve cinneti, onu, yazılarını düzenleyen ve tahrif eden kızkardeşi Elizabeth'in kontrolü altına soktu. Nietzsche'nin karmaşık ve hırslı çalışması, istencin, özellikle de 'güç istenci'nin önemine vurgu yaptı ve insanların kendi dünyalarını yaratıp kendi değerlerini oluşturduklarını vurgulayan modern var oluşçuluğu önceden gördü. Tanrı'ya, doğruya ve ahlâka dayanan geleneksel değerlere saldırdı ve bunları, yeni değerlerle ve yeni bir insanî kişilik idealiyle değiştirmeye çalıştı. En çok bilinen eserleri arasında, *Böyle Buyurdu Zerdüşt* (*Also sprach Zarathustra: Ein Buch für Alle und Keinen*, 1883/1884), *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (*Jenseits von Gut und* Böse: *Vorspiel einer Philosophie der Zukunft*, 1886) ve *Ahlakın Soykütüğü* (*Zur Genealogie der Moral: Eine Streitschrift*, 1887) bulunmaktadır.

- Doğal [tanrı vergisi] bir yetenektir
- Sosyolojik bir olgudur
- Örgütsel bir gerekliliktir
- Siyasal bir beceridir

Doğal Bir Yetenek

Geleneksel liderlik görüşü onu nadir ama doğal [tanrı vergisi] bir yetenek olarak görmektedir. Aristoteles'in (bkz. s. 31) belirttiği gibi, "insanlar doğdukları andan itibaren yönetmek ya da yönetilmek üzere damgalanmıştır." Bu bakış açısına göre liderlik tam anlamıyla bireysel bir niteliktir; geleneksel olarak 'kısmetli insanlar' olduğu düşünülen kişiliklerde belirgindir. Bu teorinin en aşırı versiyonu, faşist 'lider ilkesi'nde (*Führer prinzip*) bulunmaktadır. Bu ilke, kitleleri, kendi kaderlerine götürmeye öncülük etme yeteneğine sahip tek bir yüce lider (her zaman erkek) fikrine dayanmaktadır. Bu tür bir fikir, kısmen, Friedrich Nietzsche'nin *Übermensch* ('üst insan' ya da 'süpermen') kavramından türetilmişti. Buna göre *Übermensch*, geleneksel ahlakın 'sürü içgüdüsü'nün üzerine yükselen ve dolayısıyla kendinin efendisi olmayı başaran kişiydi. Bu liderlik teorisi, daha mütevazı bir biçiminde, genellikle kişiliğin gücünü ifade ettiği düşünülen karizma fikrinde somutlaşmaktadır. F. D. Roosevelt'in, daha mütevazı, ama daha az etkili olmayan ocak başı 'sohbetleri' ve neredeyse tüm modern liderlerin televizyonda

Kavram

Kişilik Kültü

Kişilik kültü (ya da liderlik kültü) siyasî bir liderin kahramanca ya da Tanrı benzeri bir şahsiyet olarak tasvir edildiği bir propaganda aracıdır. Kült, lidere siyasî bilgeliklerin tümünün kaynağı ve ulusal çıkarların yanılmaz bir yargıcı muamelesi yapmakla, lidere herhangi türde bir eleştiri ya da muhalefetin, ihanet ya da delilik anlamına geldiği sonucuna ulaşmaktadır. Kişilik kültleri, genelde totaliter rejimlerde (ilk olarak Stalin tarafından), modern kitle iletişim araçlarının verdiği olanakların istismarı ve ritüelleştirilmiş bir aşırı hayranlık biçimi işlemek amacıyla devlet baskısının kullanımı yoluyla geliştirilmiştir.

sergiledikleri becerileri karizmatik nitelikleri örnekliyor olmasına rağmen, karizmatik liderlerin klasik örnekleri genellikle, Hitler, Castro, Nasır ve Thatcher gibi güçlü kişilikler olarak görülmüştür. Ancak maalesef, gerçek ahlakî otorite sergileyen liderler nadirdir.

Modern siyaset psikolojisi, liderliği insanî kişilik yönünden çözümlemesi yönünden benzer bir liderlik görüşü benimsemektedir. Bu konudaki ilk girişimlerden biri 1920'lerin sonlarında Avusturyalı psikolog Sigmund Freud (1856–1939) ile ABD'li diplomat William C. Bullitt'in Başkan Woodrow Wilson'a ilişkin ihtilaflı bir araştırma konusunda yaptıkları işbirliğiydi (Freud ve Bullitt, 1967). Harold Lasswell'in çığır açan *Psikopatoloji ve Siyaset* (*Psychopathology and Politics*, 1930) adlı eseri, liderlerin büyük ölçüde özel ve neredeyse patolojik nitelikli çatışmalar tarafından güdülendiklerini ileri sürdü. Ona göre bu çatışmalar, liderler tarafından daha sonra, kamu yararına yapılan eylemler yönünden rasyonelleştirilmektedir. Siyasî liderliğe ilişkin yaygın biçimde tartışılan modern bir analiz James Barber (1988) tarafından yapılmıştır. Barber, 'başkanlık niteliği' olarak adlandırdığı şeye odaklanarak ABD başkanlarını iki temel değişkene göre sınıflandırdı: İlk olarak, işlerinde ortaya koydukları enerji yönünden 'aktif' mi yoksa 'pasif' mi olduklarına ve ikinci olarak siyasal görev hakkında hissettikleri açısından 'olumlu' mu yoksa 'olumsuz' mu olduklarına göre sınıflama yaptı. Dolayısıyla dört karakter tipi saptadı:

- Aktif-olumlu
- Aktif-olumsuz
- Pasif-olumlu
- Pasif-olumsuz

Aktif-olumlu başkan örnekleri arasında Kennedy, Clinton ve Obama yer alacaktır. Aktif-olumsuz başkanlar arasında Harding ve Reagan bulunacaktır. Nixon, pasif-olumlu bir başkan örneğiyken, Coolidge ve Eisenhower pasif-olumsuz başkan örnekleridir. Bununla birlikte, Barber'ın çözümlemesinin sınırlılıkları, George W. Bush'un 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik terörist saldırılar nedeniyle pasif-olumlu bir başkandan çok daha saldırgan ve aktif bir başkana dönüşmesiyle görülmüştür.

Sosyolojik Bir Olgu

Alternatif bir görüş, liderliği, psikolojik olmaktan çok sosyolojik bir olgu olarak değerlendirmektedir. Başka bir ifadeyle, bu bakış açısına göre liderler özel toplumsal-tarihsel güçler tarafından 'yaratılmaktadır'. Liderler dünyaya, iradelerini dayatmazlar, hatta tarihsel güçlerin kullanılmasını sağlayacak bir araç olarak bile hareket etmezler. Bu yaklaşım, kesinlikle, tarihsel gelişimin, büyük ölçüde, bir sınıf mücadelesi sürecine yansıyan iktisadî etmenler tarafından şekillendirildiğine inanan Marksistlerce benimsenen bir yaklaşımdır. Bu yüzden liderlerin kişilikleri, dile getirdikleri daha geniş nitelikli sınıf çıkarlarından daha az önemlidir. Bununla birlikte Marx, **Bonapartizm**in bir istisna olduğunu kabul etti. Bonapartizm Fransa'da 1851'de Louis Bonaparte'ın darbesine dayalı bir olguydu. Bu darbe aracılığıyla, burjuvazinin iktidarı kaybettiği, ama proletaryanın onu ele geçirmek için yeterince gelişmediği koşullarda kişisel bir diktatörlük kurulmuştu. Ancak bu durumda bile, Marx, Bonapartist diktatörlüğün, Fransa'da sayıca en güçlü sınıfın, yani küçük toprak sahibi köylülerin çıkarlarını yansıttığı konusunda ısrar etti. Benzer şekilde Troçki (bkz. s. 543), SSCB'deki Stalinizmi çözümlerken, Stalin'in iktidarının kaynağı olan, devlet bürokrasisine hâkim olma derecesine vurgu yaptı (Troçki, 1937). Sosyolojik etmenler, ayrıca, siyasal liderliğin, büyük ölçüde, kolektif davranışın bir ürünü olduğu biçimindeki çok farklı bir düşüncenin de temelini teşkil etmiştir. Gustav Le Bon, *Kitleler Psikolojisi* (*Psychologie des Foules*, [1895] 1960), adlı ufuk açıcı eserinde kitle psikolojisinin dinamiklerini çözümledi ve liderlerin, kitlelerin kolektif davranışlarıyla harekete geçirildiklerini, ama bunun tersinin doğru olmadığını ileri sürdü.

Örgütsel Bir Gereklilik

Üçüncü liderlik teorisi, liderliği büyük ölçüde teknik terimlerle, akılcı (ussal) veya bürokratik bir aygıt olarak görmektedir. Bu görüşe göre, liderlik esasen, herhangi bir karmaşık kurumda, tutarlılık, birlik ve yön bulma gereksiniminden kaynaklanan bir örgütsel zorunluluktur. Bu nedenle liderlik, bürokrasi (bkz. s. 532) ile el ele gitmektedir. Modern büyük ölçekli kuruluşlar uzmanlık gerektirmektedir ve bu uzmanlık dolaylı olarak bir görevler ve sorumluluklar hiyerarşisine yol açmaktadır. Bu bürokratik liderlik, Weber'in (bkz. s. 136) yasal-ussal otorite olarak adlandırdığı otoriteye uymaktadır, çünkü bürokratik liderlik, esasen kişilik dışı (kişisel olmayan) ve genellikle yazılı olan resmî kurallara dayanmaktadır. Anayasal yönetimin doğuşu, iktidarın bireysel bir makam sahibi yerine siyasal bir makama verilmesini sağlayarak siyasal liderliği güçlü bir bürokratik nitelikle donatmıştır. Bununla birlikte, bu gelişme, siyasal liderleri kariz-

Bonapartizm: Kişisel liderliği muhafazakâr milliyetçilikle birleştiren bir yönetim biçimidir. Marksistlere göre, devletin görece özerkliğini ifade etmektedir.

mayı geliştirmeye ve iktidarı kazanmak ve elde tutmak için kişisel nitelikleri önemsemeye zorlayan demokratik baskılarla çelişmektedir.

Siyasal Bir Beceri

Nihaî liderlik teorisi, liderliği daha çok yapay bir olgu olarak, yani öğrenilebilecek ve uygulanabilecek siyasal bir beceri olarak tasvir etmektedir. Siyasal liderlik, bu anlamda, kitle iletişim çağında demokratik siyasetin kaçınılmaz bir özelliği olan yönlendirme sanatına yakındır. Bu sanat, en canlı biçimde, Mao Zedong, Albay Kaddafi ve Saddam Hüseyin gibi şahsiyetlerin diktatörlüğe dayalı liderliklerini desteklemek amacıyla inşa edilen kişilik kültlerinde görülebilmektedir. Aslında, karizmatik liderliğe ilişkin klasik örneklerin çoğu, uygulamada, imal edilmiş liderlik biçimleri olarak görülebilir. Örneğin Stalin 1920'lerde özenle hazırlanmış bir Lenin kültü inşa ederek kendi popülaritesini güçlendirdi; heykeller diktirdi, sokakları ve kasabaları yeniden adlandırdı ve Kızıl Meydan'daki bir anıt mezara Lenin'in mumyalanmış naaşını yerleştirdi. 1930'lu yıllar boyunca kendisini dikkatli biçimde Lenin'in mirasına bağlayan Stalin, bu kültü kendisine aktardı. Benzer şekilde, Hitler'in Nürnberg toplantılarındaki icraatları Albert Speer tarafından itinayla sahnelendi. Hitler'in her bir sözcüğü ve el-kol hareketi titizlikle prova edildi ve koreografisi yapıldı; etkinliğin tümü Hitler'in görüntüsü belirdiğinde açığa çıkacak duygusal bir gerilimi inşa etmek amacıyla tasarlandı.

Televizyon çağına uygun beceriler, kitlesel mitingler ve halk gösterileri çağına uyanlara kıyasla daha incelikli ve çok yönlü olsa da modern demokratik siyasetçiler, kendilerini ve vizyonlarını öne çıkarmaya daha az ihtiyaç duymamaktadır. Barack Obama'nın 2008'deki ilk seçim zaferi ve görevdeki olağanüstü başarılı erken dönemini (özellikle sağlık reformu konusunda) selamlayan coşkulu iyimserlik, çoğu zaman Obama'nın iki önemli liderlik becerisini harekete geçirme yeteneğiyle ilişkilendirildi. Öncelikle, akıllı ve oldukça akıcı bir kamusal konuşmacı olan Obama, profesyonellik ve ağırbaşlılığı taşıyabilirken, aynı zamanda, uygun olduğunda mizahı ve kendi kendisiyle dalga geçme yeteneğini de kullanabildi. İkincisi, Greenstein'e (2009) göre, başarılı bir liderlik tarzı oluşturmanın anahtarı olan güçlü bir **duygusal zekâ** gösterdi. Duygusal zekâ, dört temel yetenekten veya beceriden yararlanabilme yeteneğini ifade etmektedir: Öz-farkındalık (kişinin kendi duygularını okuma yeteneği); öz-yönetim (kişinin duygularını kontrol altına alma ve olumlu duygularını öne çıkarma yeteneği); duygudaşlık (empati) (hissetme yeteneği, başkalarının duygularını anlama ve bunlara tepki gösterme yeteneği) ve ilişki yönetimi (bu becerileri herhangi bir durumda en büyük etkiye sahip olacak şekilde birlikte kullanma yeteneği) (Goleman, 2005). Obama örneğinde bu beceriler Franklin D. Roose-

Duygusal zekâ: Kişinin, kendisinin ve başkalarının duygularını anlamasına dayalı, kendini idare etme ve başarılı ilişkiler inşa etme yeteneğidir.

Önemli Şahsiyetler

Mao Zedong (1893–1976)

Çinli Marksist teorisyen ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949–76 dönemindeki lideridir. Mao, Hunan'da köylü bir çiftçinin oğluydu. Başlangıçta kütüphaneci ve öğretmen olarak çalıştı. 1921'de Çin Komünist Partisi'nin kurulmasına yardım etti ve 1935'te partinin lideri oldu. Bir siyaset teorisyeni olarak Mao, Marksizm-Leninizmi, ezici biçimde tarımsal ve geleneklerini devam ettirmekte olan bir toplumun ihtiyaçlarına uyarladı. Mao'nun mirası genellikle Kültürel Devrim'le (1966–70) ilişkilendirilmektedir. Kültürel Devrim, seçkinciliği ve 'kapitalist yolcuları' (bunlar, burjuva güçlerden gelen baskıya boyun eğme eğiliminde oldular) suçlayan eşitlikçi bir radikal hareketti ve yaygın toplumsal karmaşa, baskı ve ölümle sonuçlandı. Maoculuk genellikle, kitlelerin radikal coşkusuna inanan anti-bürokratik bir Marksizm biçimi olarak anlaşılmaktadır.

velt'in 'Yeni Düzen'ine ve Lyndon Johnson'ın 'Büyük Toplum'una kadar giden, federal yönetimin toplumsal adaletin bir faili olduğu biçimindeki temel vizyona verilen desteğe karşı iki-partililiğe sadık kalma girişiminde kullanıldı. Ancak, bu tür 'yumuşak' liderlik becerilerinin (bunlar birçok yönden 'yumuşak' güce (bkz. s. 628) benzemektedirler) muhtemel bir kusuru, umut ve beklenti seviyelerini, nihayetinde lidere yönelik hayal kırıklığının kaçınılmaz olmasına neden olacak kadar yükseltebilmeleridir.

Liderlik Tarzları

Liderlik tarzı, bir liderin hedeflerine ulaşmaya çalışırken kullandığı stratejileri ve davranış kalıplarını ifade etmektedir. Açıkçası liderler tamamen birbirlerine benzememektedir: liderlik birkaç farklı yöntemle kullanılabilmektedir. Belli bir liderlik stratejisinin veya tarzının benimsenmesini etkileyen faktörler elbette ki çok sayıdadır. Bu etmenler arasında en belirgin olanları liderin kişiliği ve hedefleri, liderin içinde faaliyette bulunduğu kurumsal çerçeve, iktidarın kazanıldığı ve elde tutulduğu siyasal mekanizmalar, kitle iletişim araçlarına ulaşılabilirlik ve siyasal kültürün genelinin doğası sayılabilmektedir. Üç farklı liderlik tarzı saptanmıştır (Burns, 1978):

- Bırakınız yapsınlar (*laissez-faire*) liderliği
- İşlemsel liderlik
- Dönüşümcü liderlik

Kişiselleştirilmiş Liderlikten Her Zaman Korkulmalı mıdır?

Liderlikle ilgili sorular, liderlerin özellikle kendi görevlerine ve bu görevlerin resmî yetkilerine daha az, kendi kişisel nitelik ve özelliklerine ise daha çok dayanmaları hâlinde ihtilaflı hale gelmektedir. Liderlik, kurumsal bir olgu olmaktan çok, bireysel bir olgu haline geldiğinde, şeytanî ya da tehditkâr hale mi gelmektedir? Yoksa kişiselleştirilmiş liderlik, 'bürokratik' liderlik biçimlerinden daha anlamlı, hatta ilham verici midir?

EVET

Otoriteryanizmin reçetesidir. Demokrasi ilerledikçe siyasî liderliğin anayasal ve kurumsal kısıtlamalara tâbi hale getirilmesi yoluyla giderek artan bir biçimde 'kişiliksizleştiği' olgusu rastlantısal değildir. Bir liderin otoritesi görevinden çok kendi kişiliğinden kaynaklandığında, yönetim iktidarı suiistimale eğilimli hale gelmektedir. Bu durum eskiden beri süregelen, karizmanın (cazibe ya da kişiliğin gücü) resmî kurallara veya prosedürlere dayanmaması halinde sınırlarının olmayacağı kaygısını yansıtmaktadır. Lord Acton'ın 'mutlak iktidarın mutlak olarak yozlaştırdığı' biçimindeki uyarısına paralel olarak, liderler başkalarının görüşlerini yönlendirebileceklerini hissettikleri ölçüde, onlara karşı daha açgözlü, bencil ve duyarsız hale gelebilmektedir.

Toplumu bebekleştirir. Kişiselleştirilmiş liderlik sadece liderleri değil, aynı zamanda takipçileri, genel olarak halkı etkileyebilmektedir. Karizmatik liderlik, liderlerin özel, hatta tanrıya benzer niteliklere sahip olduklarına ilişkin inançla işlediğinden, neredeyse mistik bir niteliğe sahiptir. Lider ile takipçiler arasındaki ilişki, yarı dinsel bir boyuta sahip olduğundan, muhtemelen teslimiyete karşılık gelen, eleştirel olmayan bir sadakat üretmektedir. Kişiselleştirilmiş liderlere, söyledikleri veya yaptıklarından dolayı değil ama kim olduklarından dolayı itaat edilmektedir. Bu nedenle kişiselleştirilmiş liderliğin yükselişi sorgulama, tartışma ve müzakerelere ilgi gösterme konusunda, sağlıklı bir demokrasiyle bağdaşmayan siyasî bir edilgenlik ve isteksizlik aşılayarak toplumu bebekleştirmektedir.

Başarısızlığa mahkûmdur. Büyük ölçüde kişisel armağanların ya da niteliklerin bir sonucu olarak iktidara gelen liderler, siyasî kariyerleri genellikle başarısızlıkla sonuçlanan zayıf liderler olma eğilimindedir. Kişiselleştirilmiş liderler, siyaset tiyatrosunda 'parıldarlar'. Bu sahnede bunların hatiplik (ve genellikle görüntüsel) becerileri çok belirgindir ancak, bunların idarî becerileri ile politika yapma becerileri çok daha az gelişmiş olabilir. Ayrıca bunların iyimserlik ve coşku yaratma yetenekleri, yerine getiremeyecekleri bir ümit ve beklenti düzeyi inşa etmekte, bu beklenti düzeyi de hayal kırıklığını kaçınılmaz kılmaktadır. Son olarak, liderler herhangi birini her şeye ikna edebileceklerine inandıkları zaman, böbürlenme ve kendini beğenmişliğe müsait hale gelmektedir.

HAYIR

Karizma ve demokrasi. Karizmatik liderliğin demokrasiyle uzlaşmaz olduğu fikri, aşırı bir abartmadır. Karizmanın demokratik çağda önemli olmaya devam ettiğini hiç kimse inkâr etmez, ancak karizmanın siyasî niteliği kökten değişmiştir. Modern karizmatik liderler soğuk, baskıcı ve samimiyetsiz olmak yerine, 'yumuşak' nitelikler geliştirmekte, korkulan kişi olmaktan çok sevilen kişi olmayı ummakta ve derebeyinden çok, sıradan yurttaşlara benzemeye çalışmaktadırlar. Dahası, bir liderin kişiliği cezbedici de olsa, lider akıcı ve ikna edici bir iletişimci de olsa, hiçbir modern lider kişisel becerilerini, demokratik bir sistemin seçime ilişkin kısıtlamalarından ve anayasal kısıtlamalarından kaçmak için kullanma yeteneğine sahip değildir.

İnsanî bir yüze sahip liderlik. Liderlik sadece kişisel ise işe yaramaktadır. Liderler tutkularımızı tutuşturmak, en iyi özelliklerimize ilham vermek ve bu süreçte toplumun potansiyelini tanımamızda bize yardım etmek suretiyle bizi harekete geçirmelidir. Bunu sadece sahip oldukları görev yüzünden değil, yaşayan, nefes alan ve bir liderin yaşamından, değerlerinden ve görüş algısından kaynaklandığı için anlamlı olan bir anlatıyı ifade etme yeteneğine sahip insanî varlıklar olmalarından dolayı yapmaktadırlar. Çağdaş koşullardaki liderliğin belki de en önemli özelliği, geniş seçmen kesimlerine hitap eden bir mesaj oluşturma ve en önemlisi iletme yeteneğidir.

Siyasetin üstünde olma. Kişiselleştirilmiş liderler, bu koşullarda sahip oldukları siyasî ve kurumsal bağlamdan, lider olmasaydılar kendilerini uzaklaştırabilirlerdi. Bu durum parti siyaseti bağlamında çok belirgindir. Nitekim bir parti liderinin aynı zamanda başkan ya da başbakan olduğu durumda konumunu, öncelikle kendi partisinin ve partisiyle ilişkili grupların çıkarlarını geliştirme amacıyla kullanması tehlikesi söz konusudur. Parti liderliğinin partizanlığı gerektirdiği ve dolayısıyla siyasette tek taraflı bir yaklaşıma yol açtığı bu durumun tersine kişiselleştirilmiş liderlik, partisizlik olasılığının önünü açmaktadır. Çünkü lider, parti bölünmelerinin üstüne çıkabilme ve daha geniş bir insan ya da grup bütününe seslenebilme yeteneğine sahiptir.

Bırakınız yapsınlarcı liderliğin en temel özelliği, liderin kendi kişisel sorumluluğu dışındaki meselelere müdahale etme konusundaki isteksizliğidir. Bu tür liderler kabine ve bakanlık idaresine 'elini sürmeme' yaklaşımına sahiptirler. Bu tür bir liderlik örneği, Reagan'ın Beyaz Sarayı'nda ve Reagan'ın, kendine bağlı idarenin gündelik çalışmalarına oldukça az ilgi göstermesinde bulunabilirdi. Benzer biçimde George W. Bush önemli danışmanlara sorumluluk devretme konusunda güçlü bir eğilime sahipti; ancak 2001'de başlatılan ve 'teröre karşı savaş' olarak adlandırılan olay onu daha doğrudan bir liderlik tarzı benimsemeye zorladı. Bırakınız yapsınlar tarzı liderlik ideolojik liderlikle uzlaşmaz değildir ama kesinlikle, ideolojik hedeflerin, sadece geniş bir çerçevede ifade edildiği bir stratejik vizyon oluşturulmasını gerektirmektedir. Liderliğe ilişkin bu yaklaşımın güçlü yanları, astlara daha fazla sorumluluk verilmesi nedeniyle, uyumu ve takım çalışmasını güçlendirebilmesi ve liderleri, kendi yönetimsel yüklerinden kurtararak, siyasal meselelere ve seçimle ilgili meselelere odaklanabilmelerini olanaklı kılmasıdır. Öte yandan, bu durum, bakanların ve bürokratların kendi çıkarlarının ve teşebbüslerinin peşinden koşmaları için onlara çok fazla alan bıraktığından, hükûmet politikalarının zayıf eşgüdümüne yol açabilmektedir. Örneğin, İran-Kontra meselesinde Başkan Reagan, varsayımsal olarak kendilerinden sorumlu olduğu CIA görevlilerinin etkinlikleri hakkında çok az şey biliyordu.

Bunun tersine, *işlemsel liderlik* daha 'el atan' bir liderlik tarzıdır. İşlemsel liderler politika oluşturma ve hükûmet yönetimi ile ilgili olarak olumlu bir rol benimsemektedirler ancak esasen pragmatik hedefler ve düşüncelerle güdülenmektedirler. Bu hedef ve düşüncelerin en önemlileri arasında, muhtemelen, parti birliğinin ve hükûmet uyumunun sağlanması, halk desteğinin ve seçim güvenilirliğinin güçlendirilmesi bulunmaktadır. Bu tür liderler, uzlaşma müzakereleri yaparak ve rakip bireyleri, hizipleri ve çıkarları birbirlerine karşı dengeleyerek hükûmetin kurul biçiminde işleyen yüzünü sürdürmekle ilgilenen komisyoncular gibi hareket etmektedirler. ABD'de Lyndon Johnson ve Baba George Bush, Birleşik Krallık'taki Harold Wilson ve John Major işlemsel liderler olarak görülebilir. Bu liderlik her şeyden önce yönetimsel ve hatta teknokratik bir liderlik tarzıdır; yararı, son derece uygulamaya dönük olması ve taktik esnekliğe alan bırakmasıdır. Bununla birlikte, bu liderlik tarzının temel kusuru, bu tür liderlerin, ilke ve derin inançlardan yoksun olan fırsatçı kurnazlar olarak görülebilmeleridir. Bunun en canlı örneği, George Bush'un 1992 ABD başkanlık seçimleri sırasında, kendi ifadesiyle "vizyon diye bir şey"i anlamadığını kabul etmesinden gördüğü zarardır.

Üçüncü liderlik tarzı olan *dönüşümcü* liderlikte, lider, bir ilham verici veya vizyoner gibi bir koordinatör veya yönetici de değildir. Bu liderler sadece güçlü ideolojik inançlarla motive edilmekle kalmamaktadırlar, ayrıca bu ideolojik inançları uygulamaya koyacak kişisel kararlılığa ve siyasal iradeye

Kavram

Halkçılık

Halkçılık (Latince 'halk' anlamındaki, *populus* sözcüğünden gelmektedir), hem özgün siyasî hareketleri hem de siyasî düşünceler içindeki belirli bir geleneği betimlemek için kullanılmıştır. Halkçı olarak tanımlanan hareketler ya da partiler, 'yozlaşmış' iktisadî ya da siyasî seçkinler grubu karşısında, halkın genelini destekleme iddialarıyla nitelendirilmişlerdir. Siyasî bir gelenek olarak halkçılık, halkın hislerinin ve isteklerinin, siyasî eylemin temel meşru rehberliğini sağladığına dair inancı yansıtmaktadır. Bu nedenle halkçı politikacılar, halka doğrudan bir çağrıda bulunmakta ve onların en derin dilekleri ile korkularını dile getirdiklerini iddia etmektedir.

de sahiptirler. Dönüşümcü liderler, oydaşma ve uzlaşma arayışına girmek yerine, kişisel vizyonlarının gerçekleştirilmesi için, hükûmet, partileri ve genel kamu içindeki desteği seferber etmeye çalışmaktadır. Howard Gardner (1996) bir liderin 'bir hikâye yaratan bir birey' olduğunu ileri sürdü. Bu tür bir liderin etkili olması, söz konusu liderin, öyküye vücut kazandırabilme derecesine ve hikâyenin halkın genelindeki yankılanma derecesine bağlıdır.

Örneğin General de Gaulle, Beşinci Cumhuriyet biçiminde bir başkanlık sistemi kurmasının yanı sıra, kendisini 'baba figürü' ve 'ulusal lider' olarak sunarak, Fransa'daki siyasal liderliğin doğasını yeniden biçimlendirdi. Benzer bir liderlik tarzı, göreve geldiğinde 'ikna hükûmeti' kurma amacı taşıdığını açıklayan Margaret Thatcher tarafından benimsendi. 'Gaullizm' ve 'Thatcherizm' gibi terimlerin sürekli kullanımı, bu liderlerin ideolojik vizyonlarının kalıcı etkisine tanıklık etmektedir. Birleşik Krallık'taki Tony Blair de, hükûmetinin eski tarz sosyalist öncelikler yerine, 'üçüncü yol'un izinden gitmesini sağlama sürecinde, İşçi Partisi'ni, 'yeni' İşçi Partisi olarak yeniden biçimlendirmesi nedeniyle dönüşümsel bir duruş benimsedi. Dönüşümcü liderliğin, bu tür liderlerin, 'halkın' kaygı ve çıkarlarını dile getirmekte olduklarını ispatlama arzularının sonucu olarak halkçılıkla ilişkilendirilmesi nadir rastlanan bir durum değildir. Dönüşümcü liderliğin gücü, toplumsal, iktisadî ya da siyasî reformlara ilişkin radikal programları zorlamaya yönelik bir temel oluşturması olmasına rağmen, bu liderlik tarzı, otoriteryanizme ve ideolojik katılığa yol açabilmektedir. Bu yüzden de Thatcher'ın kendisini Thatcherizmin kazazedelerinden biri olarak görmek mümkündür; çünkü Thatcher, 1990'da seçmen nezdinde tutulmadıkları belliyken bile baskın liderlik tarzının ve politika önceliklerini değiştirme konusundaki isteksizliğinin bedelini ödedi.

Benimsedikleri liderlik tarzından bağımsız olarak, modern siyasal liderlerin, kendilerinden önceki liderlerden daha büyük zorluklarla karşılaştıklarına inanmak için gerekçeler bulunmaktadır. Bu önemlidir, çünkü liderlere yönelik tutumlar ile algılanan liderlik etkinliği, insanların siyasal süreç hakkındaki genel görüşünü etkileme yönünde çok şey yapmaktadır. Liderlerin karşı karşıya kaldığı ilk güçlük şudur: Modern toplumlar muhtemelen öylesine karmaşık hale gelmişler ve öylesine küresel etkilerin ağına düşmüşlerdir ki, siyasetçiler, işleri halletmenin neredeyse olanaksız oldu-

ğunu düşünmektedirler. Liderler bu yüzden, hayal kırıklığına uğramaya, beklentileri karşılayamamaya mahkûmdurlar. Gerçekten de, neredeyse tüm siyasal kariyerler başarısızlıkla sona ermektedir ve bunun nedeni, belki de, lider olacak kişilerin, ancak, gerçekleştirebileceklerinden daha büyük bir beklenti inşa ederek yükselebilmeleridir.

İkinci olarak, liderler eski ideolojik ve ahlakî kesinliklerin çökmesinden muzdariptirler ve bu çöküş, halkta nezdinde ses getirecek inandırıcı anlatıların inşasını daha da güçleştirmektedir. Üçüncü olarak, modern toplumlar daha çeşitli ve parçalanmış hale gelmektedirler. Bu nedenle siyasî liderler, ortak bir kültüre ve paylaşılan bir değerler dizisine dayanan siyasal bir cazibe oluşturma konusunda giderek zorlanmaktadır. Dördüncü ve son olarak, siyasal ve siyasal olmayan dünyalar arasında belki de bir kültürel uçurum oluşmuştur. Liderler; yaşam tarzları, duyarlılıkları ve hatta dilleri yurttaşların sorunlarından uzak olan, ve giderek daha fazla meslek olarak siyasetçi haline gelmektedir. Modern liderler ilham verici ve halkın beklenti ve arzularını dile getiren kişiler olarak görülmek bir tarafa, kendi kendilerine hizmet eden ve ulaşılamayan kişiler olarak görülmektedir. Bu söylenenlerin doğru olması ölçüsünde insanlar geleneksel siyasete yabancılaşmakta ve belki de siyasal bir liderlik kaynağı için başka yerlere bakmaktadırlar.

Özet

- Yönetimin yürütme kolu, politikaların yürütülmesinden veya uygulanmasından sorumludur. Siyasî yürütme çekirdek bir üst düzey şahsiyetler grubudur ve kabaca 'mevcut hükûmet'e ya da 'yönetim'e eşdeğerdir. Bürokratik yürütme devlet memurlarından ya da kamu görevlilerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte siyasî/bürokratik ayrımı genellikle politika yapım süreci tarafından bulanıklaştırılmaktadır.
- Siyasî yürütme organları devlet aygıtının 'hâkim tepeleri' olarak hareket etmektedir ve bir dizi liderlik rolünü yerine getirmektedir. Bunlar arasında devletin törensel etkinliklerde temsil edilmesi, stratejik öncelikler ile ilgili politika yapımı liderliği sunulması, hükûmet veya idare için halk desteğinin seferber edilmesi, bürokratik makineye nezaret edilmesi, yurt içi veya uluslararası kriz çıkması durumunda inisiyatif alınması bulunmaktadır.
- Başkanlık sistemlerindeki yürütme organları, yürütme yetkisini devlet başkanlığı ile hükûmet başkanlığı rollerini birleştiren bir başkanın ellerinde temerküz ettirir. Öte yandan bu başkan, anayasal ve siyasî bağımsızlığa sahip bir meclisle karşı karşıyadır. Parlamenter sistemlerdeki başbakanlar iki temel ilişki dizisi aracılığıyla faaliyette bulunmaktadır: Birinci ilişki dizisi kabineleri, bakanları ve bakanlıklarıyla olur; ikincisi partileri ve iktidarlarının kaynağı olan meclis yoluyladır.
- Yürütme organlarının başlarının gücü, medya ve seçim siyasetinin kişilik ve imaja odaklanma eğilimi, uluslararası ilişkiler ve zirveler tarafından sağlanan devlet adamlığını sergileme fırsatları ve giderek genişleyen ve karmaşıklaşan bir yürütme organı içinde siyasî ve ideolojik liderliğe duyulan ihtiyaç nedeniyle güçlenmiştir. Bununla birlikte bunların gücü hükûmet ve parti birliğinin önemi, mecliste desteğin sürdürülmesi gereği ve genişleyen bürokratik makinenin kontrolünü sağlamadaki güçlük tarafından kontrol altında tutulmaktadır.
- Siyasî liderlik çeşitli şekillerde anlaşılmıştır. Siyasî liderlik; karizma gibi bireysel niteliklere dayanan kişisel bir armağan olarak; liderlerin, belirli toplumsal-tarihî güçleri ifade ettiği sosyolojik bir olgu olarak; tutarlılık ve yön birliği ihtiyacında kökleşmiş bulunan örgütsel bir gereksinim olarak ve arkadaşlarını ve kitleleri yönlendirmeye niyetlenen liderler tarafından öğrenilebilecek siyasî bir beceri olarak yorumlanmıştır.
- Liderler, hedeflerine ulaşmak için çok farklı stratejiler benimsemişlerdir. *Bırakınız yapsınlar* liderliği, astlarının sorumluluklarını genişleterek uyumu ve takım çalışmasını desteklemeye çalışmaktadır. İşlemsel liderlik, liderlerin aracı olarak hareket etmelerini ve rakip hizipler ile çıkarları birbirleri karşısında dengelemelerini sağlar. Dönüşümcü liderlik, liderin ilham verme ve kişisel bir vizyon geliştirme yeteneği aracılığıyla desteğin seferber edilmesine kuvvetli bir vurgu yapmaktadır.

Tartışma Soruları

- Devlet başkanları hangi koşullarda önemli bir siyasî rol oynayabilmektedir?
- Bir yürütme organı başkanının sahip olduğu tek güç, ikna etme gücü müdür?
- Başkanlar mı yoksa başbakanlar mı daha güçlüdür?
- Kolektif kabine hükûmeti korunmaya değer bir ilke midir?
- Lider 'doğulur' mu yoksa 'sonradan' mı olunur?
- Liderlik görevi kolaylaşmakta mı yoksa zorlaşmakta mıdır?
- Güçlü liderlere hayranlık mı duyulmalıdır, yoksa onlardan korkulmalı mıdır?

- Kişilik kültleri, tüm siyasal sistemlerin bir özelliği midir yoksa sadece diktatörlüğe dayalı sistemlerin mi bir özelliğidir?
- Hakettiğimiz siyasî liderlere sahip miyiz?

Okuma Önerileri

- Elgie, R., S. Moestrup ve Yu-Shan Wu (der.), *Semi-Presidentialism and Democracy* (2011). Yarı-başkanlık sistemlerinin işleyişlerini ve sonuçlarını inceleyen geniş kapsamlı bir derleme koleksiyonudur.
- Gardner, H., *Leading Minds* (1996). Liderliğin doğası ve liderlerin sahip olduğu beceriler ile stratejiler hakkında büyüleyici bir araştırmadır.
- Helms, L., *Presidents, Prime Ministers and Chancellors: Executive Leadership in Western Democracies* (2004). Yürütme organı liderliği konusunda ABD, Birleşik Krallık ve Almanya'yı karşılaştıran yararlı bir tartışmadır.
- Poguntke, T. ve P. Webb., *The Presidentialization of Politics* (2007). İki veya daha fazla ulus arasındaki farklılıkları da dikkate alan, 'yönetişime ilişkin başkanlık sistemi mantığının' önemli bir incelemesidir.

14.
BÖLÜM

MECLİSLER

'Bir Parlamento aslında aylak olan birçok insanın büyük bir toplantısından başka bir şey değildir.'

WALTER BAGEHOT, *İngiliz Anayasası* (*The English Constitution*, 1867)

Meclisler (kimi zaman 'parlamentolar' veya 'yasama organları' olarak adlandırılmaktadır) yönetim makinesi içinde temel bir yer işgal etmektedirler. Meclislere geleneksel olarak yönetimin kamusal ve hatta demokratik yüzü olarak özel saygı gösterilmiş ve özel statüde muamele edilmiştir. Örneğin yazılı anayasalarda, genellikle yürütme ve yargı organlarından önce tanımlandıklarından meclislere en yüksek mevki tanınmıştır. Meclislere saygı duyulmaktadır, çünkü eğitimli veya uzman yönetim görevlileri yerine halkı temsil ettiğini iddia eden alaylı siyasetçilerden oluşmaktadır. Meclisler ayrıca hükûmet politikalarının ve günün önemli meselelerinin açıkça tartışılabileceği ve analiz edilebileceği ulusal müzakere kurulları, kamusal forumlar olarak hareket etmektedirler. Çoğu durumda, meclislere ayrıca kamu politikasını biçimlendirme ya da en azından etkileme yeteneği kazandıran resmî yasa yapma iktidarı verilmektedir. Bununla birlikte, bütün meclisler aynı değildir. Rolleri ve önemleri özellikle parlamenter sistemde mi yoksa başkanlık ya da yarı-başkanlık sistemlerinde mi faaliyette bulunduklarına göre daha geniş anayasal ve kurumsal faktörlerden; ve bunun yanında tek-kanat ya da çift-kanattan oluşup oluşmadıklarına göre iç yapılarından yaşamsal biçimde etkilenmektedir. Bundan başka 20. Yüzyıl'dan itibaren, parlamenter iktidarın giderek artan bir zayıflama içinde olduğu iddia edilmektedir; bu zayıflama, meclislerin özellikle yürütme organlarına göre gerilemesinde görülebilir. Bazı meclisler politika sürecinde hâlâ önemli bir rol oynarken çok sayıda meclis, etkin biçimde başka yerlerde otomatik olarak onaylanmış kararlardan biraz fazlasını yapan 'sadece konuşulan ama hiçbir sonuca varılamayan gruplara' indirgenmiştir. Ancak başkaları yakın onyılların, çeşitli nedenlerle, meclis iktidarının yeniden bir canlanışına tanıklık ettiğini iddia etmektedirler.

Temel Meseleler

- Meclis nedir?
- Parlamenter sistemler ve başkanlık sistemleri meclisin rolünü nasıl etkilemektedir?
- Meclislerin temel işlevleri nelerdir?
- Meclisler nasıl örgütlenmektedir ve içyapıları nasıl farklılaşmaktadır?
- Parlamenter iktidarın temel belirleyicileri nelerdir?
- Meclisler neden gerilemiştir? Bu gerileme önemli midir?

MECLİSLERİN ROLÜ

Kavram

Parlamenter Yönetim

Parlamenter yönetim sistemi, hükûmetin, meclis ya da parlamento içinde ve onun aracılığıyla yönettiği ve dolayısıyla yasama ve yürütme dallarının 'kaynaştırıldığı' bir yönetim sistemidir. Parlamenter sistemin temel özellikleri şunlardır: (1) Hükûmetler meclis seçimleri sonucunda oluşmaktadır; (2) Hükûmetin üyeleri meclisten seçilmektedir; (3) Hükûmet meclisin güvenine dayanmaktadır ve eğer bu güveni kaybederse görevden alınabilmektedir; (4) Hükûmet çoğu durumda meclisi 'feshedebilmektedir'; ve (5) Parlamenter yürütme organları genellikle kolektiftir.

Pratikte, oldukça benzer işlevlere sahip siyasal organları tanımlamak için şaşkınlık verici çeşitlilikte terimler kullanılmaktadır: Kongre (ABD), ulusal meclis (Fransa), temsilciler meclisi (Japonya), parlamento (Singapur), milletvekilleri kongresi (İspanya) vb. Karşılaştırmalı siyaset öğrencileri genellikle bu organları meclisler, yasama organları veya parlamentolar olarak sınıflandırmaktadırlar. Bir meclis, en basit anlamıyla, insanların, örneğin, bir okul meclisinde olduğu gibi toplanması veya bir araya gelmesidir. 'Meclis', hiç kuşkusuz Fransız geleneğinde halkın bir vekili olarak görüldüğünden temsil ve halk yönetimiyle ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle, meclis terimi kimi zaman, örneğin, Pakistan ve Fransa'da olduğu gibi iki-kanatlı bir sistemde halk tarafından seçilen alt kanadı ifade etmek için ya da örneğin Mısır ve Türkiye'de olduğu gibi tek-meclisli bir sistemi ifade etmek için ayrılmıştır. Ancak bu kitapta, 'meclis' terimi, her iki kanadı ya da kurulu ifade etmek için kullanılmaktadır ve '**yasama organı**' ve 'parlamento' terimleriyle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

Bu organları yasama organları olarak görmek, onları yasa yapıcı organlar olarak birincil işlevlerine göre sınıflandırmaktır. Ancak bu görüş ciddî biçimde yanıltıcıdır. Resmî anlamda yasama organları olarak sınıflandırılan kurumlar, yasa yapma iktidarını nadiren tekelleştirmektedirler. Örneğin, yürütme organları (bkz. s. 425), kanun hükmünde kararnameler ya da idarî düzenleyici işlemler gibi araçlarla yasa yapma yeteneğine sahiptirler ve genellikle resmî yasama sürecini, biçimlendirme değilse bile, etkileme yeteneğine sahiptirler. Dahası, yasa yapma yasama organlarının işlevlerinden sadece biridir ve bu işlevlerin mutlaka en önemlisi de değildir.

Kimi zaman 'parlamento' (Fransızca 'konuşma' anlamına gelen *parler* fiilinden gelmektedir) terimi tercih edilmektedir çünkü 'meclis' teriminin sınırlılıklarından ve 'yasama organı' teriminin yarattığı kafa karışıklığından kaçınmaktadır. Bundan başka, parlamento terimi söz konusu organların çok önemli bir niteliğe sahip olduğunu varsaymaktadır. Parlamento terimi meclislerin belirleyici özelliklerinin, onların istişarî ya da müzakereci organlar olduklarını ima etmektedir. Parlamentolar, ya-

Yasama organı: Temel görevi yasalar yapmak olan yönetim dalıdır. Buna karşın yasama yetkisine sahip tek kurumun yasama organı olması nadir görülen bir durumdur.

sama yetkilerinden ve temsilî özelliklerinden bağımsız olarak her şeyden önce müzakereci kurullardır; yani bunlar politikaların ve siyasal konuların açık bir şekilde tartışılabildiği ve ayrıntılı olarak incelenebildiği forumlardır.

Parlamenter Sistemler, Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri

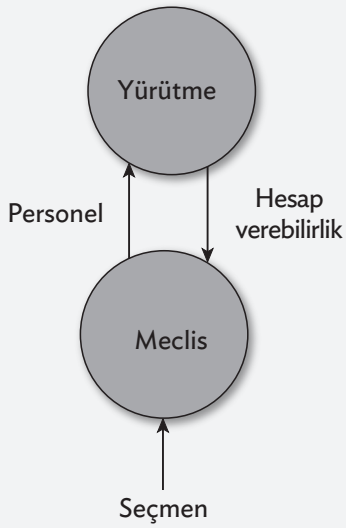
Herhangi bir siyasal sistemin temel özelliklerinden biri meclis ile hükûmet arasındaki ilişkidir ve dolayısıyla yasama ile yürütme otoritesi arasındaki ilişkidir. İstisnaî durumlarda, ayrı bir yürütme organı olmadığından, yürütme ile yasama iktidarının meclise verildiği 'meclis hükûmeti' yönetim biçimi gelişebilmektedir. Böyle bir sistem, örneğin, Rousseau'nun (bkz. s. 157) radikal demokrasisinden etkilenen Fransız Devrimi sırasında Robespierre ve Jakobenlerin yönetimi altında kısa süreliğine ortaya çıktı. Özellikle ortodoks komünist rejimlerdeki başka örneklerde, hem yasama hem de yürütme organları, 'yönetici' bir partinin karşı konulamaz otoritesine tâbi kılınmıştır. Ancak, meclis-yürütme ilişkileri daha yaygın biçimde iki kurumsal düzenlemeden birine uymaktadır: Parlamenter yönetim ve başkanlık yönetimi (bkz. s. 60).

Liberal demokrasilerin çoğu, belirli bir parlamenter yönetim biçimi benimsemiştir (bkz. Şekil 14.1). Bunlar İngiliz Parlamentosu modeline dayanmaları yönünden genellikle Westminster tarzı sistemlerdir. Genellikle 'parlamentoların anası' olarak resmedilen Westminster Parlamentosu'nun kökenleri, şövalyeler ve kentlilerin, kralın mahkemesine dahil edildiği 13. Yüzyıl'a kadar geriye götürülebilmektedir. 14. Yüzyıl boyunca, bir taraftan şövalyeleri ve kentlileri ve diğer taraftan baronları ve kilise adamlarını temsil etmek üzere ayrı kanatlar (Avam Kamarası ve Lordlar Kamarası) yaratıldı. Bununla birlikte parlamentonun kral üzerindeki üstünlüğü, 1688'deki Şanlı Devrim'e kadar oluşturulamadı ve parlamentonun hükûmeti hesap vermeye çağırmaya ilişkin yetkisi, demokratik bir genel oy hakkının, 19. Yüzyıl boyunca aşamalı olarak ortaya çıkmasına kadar tanınmadı.

Almanya, İsveç, Hindistan, Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi devletlerde benzer parlamenter sistemler ortaya çıktı. Bu sistemlerin temel özelliği yasama ve yürütme yetkisinin bir kaynaşımıdır: Hükûmet, meclis ya da parlamentonun içinden seçilmesi ve ona karşı sorumlu olması yönünden parlamenterdir. Bu sistemin gücü, hem etkili hem de **sorumlu bir hükûmet** sağlamasıdır. Hükûmet, meclisin güvenine dayandığından etkilidir ve bu yüzden, çoğu durumda, kendisinin yasama programının geçmesini sağlayabilmektedir. Kısacası, parlamenter yürütme organları işlerin yapılmasını sağlayabilmektedirler. Bununla birlikte, sorumlu yönetim de sürdürülmektedir çünkü yürütme organı meclisi, sadece güvenini koruduğu

Sorumlu hükûmet: Seçilmiş bir meclise ve bu meclis aracılığıyla halka cevap ya da hesap verebilen bir hükûmettir.

Parlamenter Yönetim Sistemi

ŞEKİL 14.1

sürece yönetebilmektedir. Teorik olarak, meclis üstünlüğe sahiptir çünkü nihaî güce, yani hükûmeti görevden alma yeteneğine sahiptir.

Ancak ne yazık ki, parlamenter sistemler genellikle bu yüksek beklentileri karşılamada başarısızlığa uğramaktadır. Güçlü danışma ve ortaklık normlarıyla desteklenen meclisin, hükûmetin çalışmalarını hareketsiz bırakma tehdidinde bulunmaksızın güçlü bir politika etkisi uyguladığı İsveç gibi örnekler (*Riksdag*) elbette bulunmaktadır. Ancak, parlamenter hükûmet genellikle yürütmenin tahakkümü sorunuyla ilişkilidir. Bu tahakküm Birleşik Krallık'taki durumdur. Birleşik Krallık'ta katı parti disiplini ile orantısız bir seçim sisteminin (basit çoğunluk sistemi) bir bileşimi, Avam Kamarası'nda birbirine bağlı ve güvenilir bir çoğunluk sağlamaktadır ve dolayısıyla bu bileşim, hükûmetin, söz konusu çoğunluk aracılığıyla Parlamento'yu kontrol altına almasına izin vermektedir. Bu durum, Lord Hailsham'ı, (1976) İngiliz hükûmetini bir '**seçimli diktatörlük**' olarak isimlendirme konusunda cesaretlendirdi. Dolayısıyla parlamenter sistemler, tuhaf biçimde, parlamentoların, 'sadece konuşulan ama hiçbir sonuca varılamayan gruplardan' biraz daha fazlası olabilmelerine izin verebilmekte ve parlamento üyelerini sadece '**lobi yemi**'ne indirgeyebilmektedirler.

Seçimli diktatörlük: Yürütme organı ile yasama organı arasındaki bir dengesizliktir. Bu dengesizlik, hükûmetin, bir kez seçilince, sadece, sonraki seçimleri kazanma ihtiyacı tarafından sınırlanması anlamına gelir.

Lobi yemi: Sürekli ve sorgusuz biçimde partilerinin emirleri doğrultusunda oy veren meclis üyelerini ifade eden kötümleyici bir terimdir.

Önemli Şahsiyetler

Charles-Louis de Secondat Montesquieu (1689–1775)

Fransız siyaset felsefecisidir. Montesquieu, aristokrat bir aileden geliyordu ve *Acem Mektupları* (*Lettres persanes*, 1721) adlı eseriyle elde ettiği edebî şöhretten önce avukatlık yaptı. 1726'da Paris'e yerleştikten sonra, bütün Avrupa'yı, siyasal ve toplumsal kurumları inceleyerek dolaştı. Montesquieu'nun başyapıtı, *Kanunların Ruhu* (*De l'esprit des lois*, [1748] 1949), siyasal ve yasal sorunlara ilişkin uzun ve karmaşık bir karşılaştırmalı incelemedir. Locke'un (bkz. s. 65) eserlerine ve belli bir derecede de İngiliz siyasal deneyiminin yanlış bir okumasına dayanan bir parlamenter liberalizm biçimini savundu. Montesquieu, yönetim iktidarını, özellikle güçler ayrılığı aygıtı aracılığıyla parçalayarak tiranlığa karşı koyma gereğini vurguladı.

Parlamenter sistemler ayrıca zayıf hükûmet ve siyasal istikrarsızlıkla ilişkilendirilmiştir. Bu durum genellikle, parti sistemi parçalı olduğunda oluşmaktadır ve genellikle yüksek düzeyli nispî temsil seçim sistemleriyle ilişkilendirilmektedir. Örneğin 1945–58 yılları arasındaki Fransız Dördüncü Cumhuriyeti boyunca, 12 yıldan biraz fazla sürede, 25 hükûmet geldi ve gitti. Bu dönem boyunca, hiçbir Fransız hükûmeti, Ulusal Mecliste istikrarlı bir çoğunluğa hükmedemedi ve bu Meclis'te hem soldaki Komünistler hem de sağdaki de Gaullecüler rejimin kendisine acımasızca muhalefet ettiler. Benzer sorunlar İkinci Dünya Savaşı sonrası İtalyan siyasetini de sarstı. Kutuplaşmış bir çok-partili sistem, 1945 ile 2001 yılları arasında 59 hükûmetin kurulmasına yol açtı. Ancak görünüşteki bu tür bir **hareketsizlik** durumu yanıltıcı olabilmektedir. Örneğin, İtalya'da, hükûmetin değişimi, genellikle siyasal bir karışıklığı değil, bakanlık personelinin yeniden karılmasını kapsamaktadır ve sadece nadiren genel seçimlerle sonuçlanmaktadır.

Parlamenter yönetimin başlıca alternatifi başkanlık yönetimidir (bkz. Şekil 13.1). Başkanlık sistemleri, Montesquieu ile ilişkilendirilen, güçler ayrılığı (bkz. s. 463) doktrininin katı uygulamasına dayanmaktadır. Bu doktrin, meclislerin ve yürütme organlarının birbirlerinden resmen bağımsız olmalarını ve ayrı seçilmelerini kesinleştirmektedir (bkz. Şekil 14.2). Bunun klasik örneği ABD'de bulunmaktadır. ABD'de 'kurucu babalar' olarak adlandırılan kişiler, aşırı güçlü bir yürütme organının ortaya çıkışını önlemeyi özellikle istiyorlardı, çünkü başkanlığın, İngiliz monarşisinin mantosunu giyebileceğinden korkuyorlardı. Sonuçta ortaya çı-

Hareketsizlik (*immobilism*): Meclisteki ve dolayısıyla muhtemelen toplumdaki çoklu bölünmenin neden olduğu güçlü bir yürütmenin bulunmayışından kaynaklanan siyasal felç durumudur.

kan sistem, bu yüzden, bir **denetleme ve denge** ağını sistemle bütünleştirdi. Kongre, ABD Başkanlığı ve Yüksek Mahkeme, personel örtüşmesine izin verilmemesi anlamında, ayrı kurumlardır ama bunun yanında her biri diğerinin iktidarını sınırlama yeteneğine sahiptir. Böylece, Kongre yasa yapma yeteneğine sahipken, başkan bu yasayı veto edebilmektedir; ancak Kongre, bunun ardından, bu vetoyu, her iki meclisteki üçte ikilik çoğunluklarla geçersiz kılabilmektedir. Aynı şekilde, başkan üst düzey yürütme organı görevlerine ve yargı organına atamalar yapma yetkisine sahip olmasına rağmen, bu atamalar üst meclis olan Senato'nun onayına tâbidir.

Kavram

Güçler Ayrılığı

Güçler ayrılığı, yönetimin üç işlevinin (yasama, yürütme ve yargı) her birinin, ayrı bir yönetim dalına (yasama organı, yürütme organı ve yargı organı) bırakılması gerektiğine ilişkin ilkedir (bkz. Şekil 14.2). Amacı, yönetim iktidarını, özgürlüğü savunacak ve tiranlık tehdidini uzak tutacak bir şekilde parçalamaktır. Resmî anlamında bağımsızlık gerektirmektedir çünkü organlar arasında personel örtüşmesi olmaması gerekmektedir. Bununla birlikte, güçler ayrılığı, ayrıca bir denetleme ve denge ağı yaratma amacıyla, paylaşılan yetkiler şeklindeki bir karşılıklı bağımlılığı da ifade etmektedir.

ABD dışında ABD tarzı başkanlık sistemleri büyük ölçüde Latin Amerika'yla sınırlanmıştır. Ancak, Fransa'da Beşinci Cumhuriyet dönemi sırasında 'melez' ya da bir yarı-başkanlık sistemi kuruldu. Bu sistemde bir 'ikili yürütme' bulunmaktadır ve ayrı seçilmiş bir başkan, Ulusal Meclis'ten seçilmiş ve ona karşı sorumlu olan bir başbakan ve kabine üzerinden kurduğu bağlantıyla faaliyette bulunmaktadır. Bu tür bir sistemin pratikte nasıl işlediği, bir tarafta, başkanın kişisel otoritesi ve popülaritesi ve diğer tarafta Ulusal Meclis'in siyasal görünümü arasındaki hassas bir dengeye bağlıdır. Benzer bir yarı-başkanlık sistemi, başkanın büyük ölçüde dış ilişkilerle ilgilendiği ve yurt içi sorumlulukların yükünü kabinenin ellerine bıraktığı Finlandiya'da faaliyet göstermektedir. Yarı-başkanlık sistemleri, son yıllarda özellikle çok sayıda post-komünist devlet tarafından benimsenmeleri nedeniyle daha yaygın hale gelmiştir. Ancak yarı-başkanlık sistemleri, parlamentonun, başkanlık üzerinde etkili bir kısıtlama uyguladığı 'dengeli' yarı-başkanlık biçimlerinden, parlamentonun, bağımsızlıktan yoksun olduğu ve sürekli biçimde başkanlık tarafından kontrol altında tutulduğu 'orantısız' yarı-başkanlık biçimlerine kadar değişmektedir. Rusya'da, bu dengesizlik o kadar şiddetlidir ki, sistem bir '**süperbaşkancılık**' örneği olarak tanımlanabilmektedir.

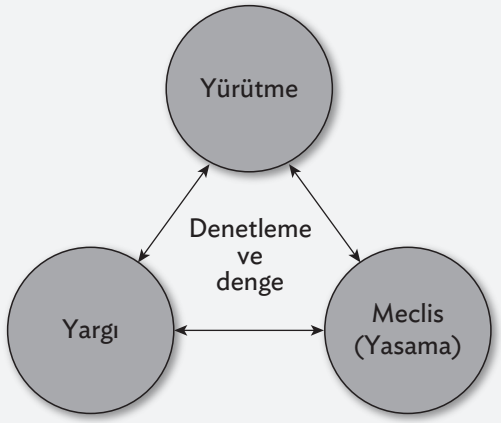
Başkanlık sistemlerinin temel meziyeti, yasama iktidarını yürütme iktidarından ayırarak bireysel hak ve özgürlükleri korumaya yardımcı olan iç gerilimler yaratmalarıdır. Hobbes'un (bkz. s. 107) belirttiği gibi, 'özgürlük, parçalara ayrılmış iktidardır'. Örneğin ABD'de, yürütmenin tahak-

Denetleme ve denge: Yönetsel sistem içinde kurumsal parçalanmadan kaynaklanan iç gerilimlerdir.

Süperbaşkancılık: Başkanlığın büyük bir yetkiyle donatıldığı ve meclis ya da parlamentonun sadece bir 'otomatik onay mekanizması' olarak işlediği başkan ağırlıklı bir anayasal düzendir.

Güçler Ayrılığı

ŞEKİL 14.2

kümü tehlikesine karşı Kongre'ye verilen bir dizi güçle korunulmaktadır. Örneğin, Kongre savaş ilan etme ve vergileri yükseltme hakkına sahiptir; Senato antlaşmaları ve başkanlık atamalarını onaylamalıdır ve iki meclis, başkanı suçlamak ve yargılamak için birleşebilmektedir. Bununla birlikte, bu tür bir parçalanmanın kusurlu yönleri de olabilmektedir.

Başkanlık sistemleri bilhassa etkisiz ve hantal olabilmektedirler, çünkü yönetimin yürütme ve yasama organlarını 'çekişmeye davet' etmektedirler. Örneğin ABD sisteminin eleştirmenleri şunu ileri sürmektedir: Başkanlık sistemi başkanın öneride bulunmasına ve Kongre'nin öneriye son şeklini vermesine izin verdiğinden, bu, kurumsal bir çıkmaza ya da 'yönetim felci'ne yönelik bir davetten başka bir şey değildir. Beyaz Saray (Başkanlık) ve Capitol Hill (Kongre) rakip partilerin kontrolü altında olduklarında bu durum daha da muhtemeldir, ancak aynı durum, 1977–81 dönemi Carter yönetiminin de gösterdiği gibi, her iki organın aynı partinin kontrolü altında olduğu zaman da ortaya çıkabilmektedir. Benzer bir sorun, yarı-başkanlık sistemlerindeki birlikte yaşama dönemlerinde, başkanın muhalif bir başbakan ve meclisle çalışmaya zorlandığı durumlarda ortaya çıkmaktadır.

Meclislerin İşlevleri

Meclisleri basit biçimde yasama organları, müzakereci kurullar ya da temsilî organlar olarak sınıflandırmak onların gerçek anlamlarını gizlemektedir. Meclisin rolü, devletten devlete ve sistemden sisteme değişmesine rağmen, meclis her durumda karmaşık bir işlev dizisini yerine getirmektedir. Meclisler her şeyden önce, hükûmetle halk arasında bir bağ; hem yönetimi

destekleyebilen ve rejimi sürdürmeye yardımcı olabilen hem de yönetimi halkın taleplerine ve kaygılarına cevap vermeye zorlayan bir iletişim kanalı olan bir bağ kurmaktadırlar. Meclislerin temel işlevleri şunlardır:

- Yasama
- Temsil
- Denetim
- Siyasal devşirme
- Meşruiyet

Yasama

Yasama, meclislerin yaygın biçimde yasama organları olarak sınıflandırılmasında görüldüğü gibi meclislerin temel işlevi olarak görülmektedir. Meclisler ya da parlamentolar genelde, bu şekilde yapılan yasaların emredici ve bağlayıcı olarak görülecekleri ümidiyle yasama iktidarıyla donatılmaktadırlar. Bu önerme iki nedenden dolayı geçerlidir: İlk olarak, bir meclis önerilen yasaların açıkça tartışılabildiği ve müzakere edilebildiği bir forumdur. İkincisi, meclisler, halkın (ya da demokratik dönem öncesinde, toplumdaki büyük çıkarların), yasaları kendisinin yaptığını ileri sürmek için oluşturulmuşlardır. Bununla birlikte, meclislerin resmî yasama yetkisine sahip oldukları fikri genellikle derinden yanıltıcıdır. Daha önce belirtildiği gibi meclisler yasama otoritesini nadiren tekelleştirmektedirler. Anayasal yasa genellikle meclisin yetki alanının dışında bırakılmaktadır. Örneğin anayasa, İrlanda'da referandumla ve Belçika'da özel anayasal teamüllerle değiştirilmektedir Yürütme organı görevlileri, genellikle, Fransa başkanı gibi, kanun hükmünde kararname yapabilmektedirler ya da ABD başkanı gibi, yasalar geçirildiğinde, geçen yasaları veto edebilmektedirler. Avrupa hukuku, büyük ölçüde Konsey tarafından kanunlaştırıldığından, Avrupa Parlamentosu hiçbir şekilde bir yasama organı değildir. Parlamento'nun yasal egemenlik (bkz. s. 103) yetkisiyle donatıldığı Birleşik Krallık'ta bile, bakanlar, düzenleyici araçlarla, sürekli olarak yasa yapmaktadırlar ve bu araçlar çok az etkili olan bir parlamenter denetime tâbidirler.

Bundan daha da önemlisi, meclislerin oldukça az pozitif yasama yetkisi kullanmalarıdır. Yasama önerileri ve programları, esasen, örgütsel bir bütünlüğe ve politikaların oluşturulması için gerekli uzman tavsiyesi ile bilgisine erişim olanağına sahip yürütme organından kaynaklanmaktadır. Örneğin, İngiliz milletvekilleri hâlâ, özel üye tasarıları biçiminde yasa tasarısı sunmaya ilişkin geçmişten gelen bir yeteneğe sahiptirler ancak bu tasarılar, eğer hükûmet kendi yasama programının yanında onlara zaman ayırmaya hazırlıklıysa müzakere edilmektedirler. Gelişmiş dünyadaki en bağımsız

ve en güçlü meclis olan ABD Kongresi tarafından değerlendirmeye alınan yasaların yaklaşık yüzde 80'i şimdi artık başkanlık tasarılarından kaynaklanmaktadır. Meclislerin negatif yasama yetkisi, yani önerilen yasaları reddetme ya da değiştirme yetenekleri de sınırlıdır. Hollanda parlamentosu (States-General) gibi örneklerde tüm yasama düzenlemelerinin tümünün yarıya yakını parlamenter istişarenin bir sonucu olarak esaslı şekilde yeniden biçimlendirilmektedir. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'ta, Avam Kamarası'nda hükûmetin yasa tasarılarının engellenmesi genellikle nadir olaylardandır. Umulandan çok daha büyük bir genellikle yasalar meclisler tarafından değil meclisler aracılığıyla geçirilmektedir.

Temsil

Meclisler, yönetim ile halk arasında bir bağlantı kurulmasında önemli bir temsilî rol oynamaktadırlar. Bu durum 18. Yüzyıl'da, bu, İngiliz egemenliğine karşı isyan eden 13 Amerikan kolonisi tarafından benimsenen sloganla şöyle dile getirildi: 'Temsilsiz vergilendirme olmaz.' Oy kullanma hakkının genişlemesi ve bunun sonunda genel oy hakkının elde edilmesi, meclisleri, halkçı forumlara, halkın kendisini 'temsil ettiği organlara dönüştürdü. Bu nedenle, siyasal sistem içindeki bir meclisin gücü, genellikle demokratik bir yönetimin önemli bir göstergesi olarak görülmektedir. Bununla birlikte, bu temsil fonksiyonunun uygulamada nasıl gerçekleştirildiği pek belirgin değildir.

Kavram

Sorumluluk

Sorumluluk iki zıt şekilde anlaşılabilmektedir. İlk olarak duyarlı, mâkûl veya ahlakî açıdan doğru bir tarzda hareket etmek demektir. Dolayısıyla bir yönetim uzun vadeli kamu yararını gerçekleştirmeyi amaçlayan politikalar izleyerek seçmenden gelen baskılara karşı direndiğinde ve seçmenin teveccühünü kaybetme riskini göze aldığında 'sorumlu' olduğu iddia edilebilmektedir. İkinci olarak sorumluluk, hesap verebilirlik veya cevap verebilirlik anlamına gelmektedir. Bu sorumluluk türü, bir bireyin veya organın tâbi olduğu ve kendisini kontrol edilebilen daha yüksek bir otoritenin varlığını ima etmektedir. Bu anlamda, hükûmet, eğer eylemleri, özellikle meclis tarafından, incelemeye ve eleştiriye açıksa 'sorumlu'dur.

Temsil (bkz. s. 301), birkaç zıt sonuca sahip karmaşık bir ilkedir. Örneğin, İngiliz geleneğine dayanan Westminster tarzı parlamenter sistemler, temsilcileri genellikle, asli sorumlulukları kendi yargılarını ve bilgeliklerini seçmenleri adına kullanmak olan vasiler olarak tasvir etmişlerdir. Ancak bağımsız aktörler olarak temsilciler şeklindeki bu Burkeçü anlayış, şimdi artık çoğu mecliste ve özellikle de parlamenter sistemlerde bulunan katı parti disipliniyle keskin bir biçimde çelişmektedir. Alternatif temsil teorisi olan vekâlet (bkz. s. 305) doktrini, meclisleri değil partileri, temsili gerçekleştirmenin temel mekanizması olarak görmektedir.

Başka devletlerde seçmen temsili fikri önde gelmektedir. Bu fikir özellikle oldukça zayıf parti sisteminin ve Temsilcilerin olağanüstü kısa olan iki yıllık seçim döneminin bir sonucu

olarak ABD'de geçerlidir. Hem Temsilcilerin hem de Senatörlerin asıl düşüncesi 'başarılı olmaktır'. Bu nedenle Kongre'ye, genellikle '**seçim çevresine sağlanan ödenek siyaseti**' (*pork barrel politics*) biçiminde adlandırılan siyaset biçimi hâkimdir ve bu siyaset biçimi bireysel yasa yapıcılar arasında 'birbirini arkadan destekleme' (*log rolling*) biçiminde adlandırılan bir işbirliği biçimiyle iteklenmektedir. Bununla birlikte, Kongre'nin elverişsiz bir politika yapıcısı olmasına sebep olan temsil işlevindeki oldukça yüksek etkinliğidir; kendine ait tutarlı alternatif önermekten ziyade başkanın programını engelleme konusunda daha muktedirdir.

SSCB'de ve diğer komünist devletlerde, seçmen tercihi ve parti rekabetinin yokluğunda, temsil genellikle meclislerin, toplumun geneline benzerlik derecesine dayanmaktaydı. Bu yüzden Yüksek Sovyet, Sovyet toplumunun, toplumsal cinsiyet, milliyet, meslek gibi yönlerden, gelişmiş Batı'daki meclislerin asla gerçekleştiremedikleri düzeyde bir mikrokozmosu olmaya çok daha yakın hale geldi. Bu tür bir toplumsal tasvire dayalı temsil düşüncesi dünyanın en büyük parlamentosu olan Çin Ulusal Halk Kongresi'nde geçerli olmayı sürdürmektedir ve bu parlamentoda, tutarlı düzeyde kadın ve etnik azınlık temsil düzeylerinin güvenceye alınması için çaba sarfedilmektedir. Son olarak, meclisler genellikle çıkarların temsilini sağlamaya yönelik mekanizmalardır. Bu durum özellikle, meclisler politikalar üzerinde anlamlı derecede etkili olduklarında ve parti sistemlerinin çıkar gruplarına bir erişim noktası sunma konusunda yeterince esnek oldukları zamanlarda geçerlidir. ABD bir kez daha temel örneği oluşturmaktadır: ABD tarihinde ilk kez 2008 yılında başkanlık için adaylar tarafından, esasen iş dünyası kaynaklarından 1 milyar dolardan fazla seçim desteği toplandı.

Denetleme ve Gözetleme

Meclislerin yasama ve temsil rolleri önem bakımından gerilemişken, yürütme iktidarını sınırlama veya denetleme yeteneklerine daha fazla vurgu yapılmıştır. Meclisler, giderek artan biçimde, temel rolü sorumluluk (bkz. s. 466) ya da hesap verebilirliği sağlamak olan denetleyici organlar haline gelmişlerdir. Meclislerin çoğu denetim rolünü kolaylaştırmak için tasarlanmış kurumsal mekanizmalar geliştirmiştir. Örneğin parlamenter sistemler, genellikle bakanları, düzenli olarak, sözlü ya da yazılı soru işlemine tâbi tutmaktadırlar; bunun klasik örneği İngiliz Avam Kamarası'ndaki Soru Zamanı'dır. Soru Zamanı, başbakanın haftada bir kez çapraz sorgulamaya tâbi tutulmasını olanaklı kılmakta ve diğer üst düzey bakanları ayda bir kez benzer bir denetime tâbi tutmaktadır. Almanya ve Finlandiya 'sorgulama' uygulaması kullanmaktadırlar;

Seçim çevresine sağlanan ödenek siyaseti (*pork barrel politics*): Tek ya da temel amacı temsilcinin bölgesine ya da seçim çevresine para ya da istihdam sağlamak olan yönetim projeleridir.

sorgulama uygulamasında, bir sözlü soru sürecinin ardından, meclisin verilen cevaba güven duyduğuna yönelik bir oylama yapılmaktadır. Bir kanadın genel kurulunda yapılan sorgulama ve müzakere, kaçınılmaz biçimde genelleştirilme eğilimde olduğundan, meclislerin denetim işlerinin çoğu, bu amaçla kurulan komisyonlar (bkz. s. 475) tarafından yürütülmektedir. ABD Kongresi'nin **ihtisas komisyonları**, bu yönden, başka çok sayıda meclis için bir model görevi görmüştür.

Bununla birlikte meclisler yürütme organlarını hesap vermeye çağırma konusunda her zaman çok etkili değildirler. Örneğin Çin'deki Ulusal Halk Kongresi'nde, tekelci bir parti tarafından denetim, hükûmet politikalarının neredeyse her zaman oybirliği ile onaylanmasıyla birlikte meclisi salt bir propaganda silahı haline getirmiştir. Ayrıca parti disiplini, başka yerlerdeki parlamenter denetimi sınırlamaktadır. Örneğin, Westminster tarzı sistemlerde, meclisin asıl işlevinin, hükûmeti sürdürmek ve desteklemek olduğu ileri sürülebilmektedir, çünkü meclis üyelerinin çoğunluğu hükûmet partisine mensuptur. Bu yüzden de denetim işi muhalefet partilerine geçmektedir ve hükûmet, meclis çoğunluğunu elinde tuttuğu sürece muhalefetin hükûmeti görevden alma gücü bulunmamaktadır.

Bu bağlamda başka bir temel etmen meclisin yürütme organından bilgi alabilme yeteneğidir. Bilgi güçtür; tam ve doğru bilgi olmaksızın, anlamlı bir denetim yapmak imkânsızdır. Örneğin, ABD, Fransa, Hollanda, Kanada ve Avustralya'da, yönetimin bilgi ve kayıtlarına ilişkin genel bir kamusal erişim hakkı tesis etmek için resmî bilgi edinme özgürlüğü yasaları geçirilmiştir. Son olarak, yürütmenin gözetimi, parlamenter temsilcilerin iyi bir kaynak donanımına ve araştırma hizmetleri ile uzman tavsiyelerine erişim hakkına sahip olmalarını gerektirmektedir. Bu konuda meclisler arasında keskin bir karşıtlık bulunmaktadır: ABD Kongresi gibi üyeleri için geniş fon ve personel sağlanan parlamentolardan çok az maaş alan, yetersiz kaynağı bulunan ve kimi zaman aşırı çalıştırılan İngiliz milletvekillerine kadar uzanan geniş bir yelpaze bulunmaktadır.

Devşirme ve Meslek İçi Eğitim

Meclisler genellikle, lider karar vericilerin ortaya çıktığı bir yetenek havuzu sağlayan önemli devşirme kanalları olarak hareket etmektedirler. Bu saptama, otomatik onay mekanizması görevi gören meclislerin ciddî siyasetçileri nadiren cezbettiği otoriter sistemlerde daha az geçerlidir ve bir güçler ayrılığı ilkesinin, yürütme organı görevlerinin, meclisin mevcut üyeleriyle doldurulmasını önlediği başkanlık sistemlerinde daha da az geçerlidir. Bununla birlikte son zamanlar-

İhtisas komisyonu: Bir yasama meclisi içindeki sürekli komisyondur. Bu komisyon tasarıları değerlendirmekte ve yürütme organının etkinliklerini denetlemektedir.

daki eğilimde ABD başkanları eyalet valiliği görevinden gelmelerine rağmen Kennedy, Nixon ve Obama gibi başkanlar ilk deneyimlerine Kongre üyesi olarak başladılar. Ancak parlamenter sistemlerde, meclisteki görev, bakanlar ve başbakanlar için gerekli olan bir kariyer yoludur ve bunlar bakan ve başbakan olduktan sonra da yürütmedeki görevlerinin yanı sıra meclisteki sandalyelerinin sahibi olmayı sürdürmektedirler. Çok sayıda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede meclisler gelecek siyasal liderler kuşağını devşirmekte ve eğitmekte ve onlara böylece siyasal müzakere ve siyasal çözümleme deneyimi kazandırmaktadır.

Diğer taraftan, meclisler de bu bakımdan yetersiz kalabilmektedirler. Parlamenterler kesinlikle **hitabet (retorik)** ya da kötümleyici ifadeyle 'nutuk çekme' anlamında bir siyaset tecrübesi kazanmaktadırlar, ancak bir bakanlığı yürütme ve politika oluşturma sürecini gözetmek için gereken bürokratik ve yönetsel becerileri kazanma konusunda çok az fırsata sahip olmaktadırlar. Ayrıca kimi zaman, meclislerin, siyasetçileri, seçmenlerinin ihtiyaçlarından ve halka yakın parti çalışanlarının dürtülerinden uzaklaştıran normlar ve değerlerle kaynaştırarak 'yozlaştırdığı' ileri sürülmektedir. Örneğin parlamenter sosyalistler, bu yüzden, parlamentarizmin ilkelerine, sosyalizmin ilkelerinden daha fazla tutkuyla onay verebilecek hale gelebilmektedirler (Miliband, 1972).

Meşruiyet

Meclislerin nihaî işlevi, halkı, yönetim sisteminin 'hakka dayalı' olduğunu görmeye teşvik ederek bir rejimin meşruiyetini (bkz. s. 135) desteklemektir. Otoriter ve hatta totaliter devletlerin çoğunun, meclisleri hoşgörüyle karşılamasının nedeni budur; ancak hiç kuşku yok ki bu devletlerdeki meclisler, yasama bağımsızlığına ya da politika yapımı iktidarına sahip değildirler. Meclislerin rızayı harekete geçirebilme kabiliyeti, büyük ölçüde, yasaları ve politikaları halk adına ve halk yararına onaylayan halkçı kurullar olarak işlev görme yeteneklerine bağlıdır. Meclisler propaganda değerine sahip olmanın yanı sıra, ayrıca daha güvenilir eğitsel işlevler de icra edebilmektedirler. Parlamenter müzakereler, yurttaşların, hükûmet işleri ve günün belli başlı önemli meseleleri hakkında bilgilenmesine ve eğitilmesine yardımcı olabilmektedir. Bu yüzden Arjantin'in, 1982'deki Falkland Adaları'nı işgaline yönelik Birleşik Krallık'taki tepkiler, Avam Kamarası'nın nadir yapılan Cumartesi oturumlarından açıkça etkileniyordu ve ABD halkının 1988'de İran-Kontra meselesi hakkında bildikleri, büyük ölçüde, Senato'nun İstihbarat Komisyonu'ndaki görüş alma toplantılarına dayanıyordu.

Hitabet (retorik): İkna etmek ya da etkilemek için dilin kullanılmasına ilişkin sanattır; hitabet, gösterişli ama esasen içi boş olan konuşmaları da ima edebilmektedir.

Ancak meclislerin propaganda ve eğitsel

rolleri giderek artan bir boyutta, kitle iletişim araçları (bkz. s. 274) tarafından ele geçirilmiştir. Radyo, özellikle televizyon ve daha yakın zamanda dijital temelli yeni medya biçimindeki elektronik medyanın yükselişi, hükûmete, daha önceden olduğu gibi parlamenter müzakereleri ve tartışmaları raporlamaya dayanmak yerine, abartısız olarak milyonlarca seçmene doğrudan erişim olanağı vermiştir. Sonuç olarak, meclislerin statüsü, onların anayasal konumlarına gittikçe daha az ve medyanın onlara gösterdiği ilgiye daha fazla bağımlı hale gelmektedir. Bu da meclislerin, görüşmelerinin, televizyonların yayın programı içine alınmasından neden gittikçe daha çok endişe duyduklarının nedenini açıklamaya yardımcı olmaktadır. ABD Kongresi'ndeki komisyonların kamu üzerindeki etkisi, görüş alma toplantılarının televizyonda verilmesiyle uzun süreden beridir güçlendirilmiştir. Birleşik Krallık örneğinde, televizyon kameralarının, Sovyet parlamentosuna ilk kez girmelerinden kısa bir süre sonrası olan 1989 yılına kadar, Avam Kamarası'na girmesine izin verilmiyordu.

MECLİSLERİN YAPISI

Meclisler bazı yönlerden farklılaşmaktadır. Örneğin, meclislerin üyeleri seçilebilmekte veya atanabilmekte ya da hem seçilmiş hem de atanmış üyeleri içerebilmektedir. Üyeler seçildiğinde, bu seçim nüfus temeline göre (eşit büyüklükte seçim çevreleri biçiminde) veya bölgeler ya da eyaletler üzerinden olabilmektedir. Oy verme hakkı kısıtlanmış veya genel olabilmekte ve çeşitli seçim sistemleri kullanılabilmektedir (bkz. ss. 313-323). Ayrıca meclisin boyutları da dikkate değer ölçüde değişmektedir. Batı Orta Pasifik'teki minik Nauru Cumhuriyeti, her biri yaklaşık 518 kişiyi temsil eden 18 üyeden oluşan bir meclise sahiptir. Diğer uçta, tek üyenin 433.000'den fazla insanı temsil ettiği neredeyse 3 bin üyeli Çin Ulusal Halk Kongresi bulunmaktadır. Bununla birlikte, meclisler arasındaki temel yapısal farklılıklar, tek-kanatlı mı yoksa çift-kanatlı mı oldukları ve komisyon sistemlerinin doğası ve rolüne ilişkin farklılıklardır.

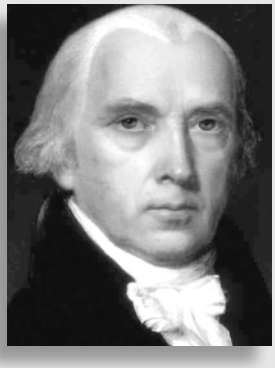
Tek-Kanatlılık mı Yoksa Çift-Kanatlılık mı?

Yugoslavya'nın, eskiden beş kanatlı bir meclisi denemiş olması ve Güney Afrika'nın 1984'ten 1994'e kadar üç kanatlı bir meclise sahip olmasına rağmen, meclislerin büyük çoğunluğu bir ya da iki kanada sahiptir. Tek-kanatlı veya tek-kamaralı meclisler, Afrika'nın çoğunda, Çin gibi komünist devletlerde ve daha eski bir **tek-kamaralılık** geleneğini sürdürmüş olan post-komünist devletlerde yaygın olmuştur. Aslında İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde tek-kamaralılığa doğru belirgin bir eğilim bulunmaktaydı.

Tek-kamaralılık: Yasama organı olarak tek bir meclise sahip olma ilkesi ya da uygulamasıdır.

Önemli Şahsiyetler

James Madison (1751–1836)

ABD'li devlet adamı ve siyaset felsefecisidir. 1787 Anayasa Kongresi'nin Virginialı bir delegesi olan Madison, ABD milliyetçiliğinin güçlü bir öncüsü ve anayasanın kabul edilmesinin keskin bir savunucusuydu. Daha sonra Jefferson Yönetimi'nin dışişleri bakanı (1801–09) ve ABD'nin dördüncü başkanı (1809–1917) olarak görev yaptı. Genellikle çoğulculuğun ve bölünmüş yönetimin önde gelen bir destekçisi sayılan Madison, federalizmin, çift-kamaralılığın ve güçler ayrılığının benimsenmesi konusunda ısrarcı oldu. Bununla birlikte, yönetimdeyken ulusal hükûmetin iktidarını güçlendirmeye hazırdı. En bilinen siyasal yazıları, Alexander Hamilton ve John Jay birlikte yazdığı *Federalist Makaleler* (*Federalist Papers*, Hamilton ve diğerleri, [1787–89] 1961) adlı esere yaptığı katkılardır.

Örneğin, 1948'de İsrail tek-kanatlı bir parlamento (Knesset) kurdu ve ikinci kanatlar Yeni Zelanda'da (1950), Danimarka'da (1953), İsveç'te (1970) ve İzlanda'da (1990) kaldırıldı; ancak Fas (1996) bu eğilimin tersi yöne gitti. Bu tür gelişmeler, tek-kamaralı meclislerin, özellikle küçük ve oldukça uyumlu toplumların ihtiyaçlarına cevap verme anlamında, çift-kamaralı olanlardan daha elverişli ve etkili oldukları biçimindeki görüşü desteklemektedir. Abbé Sieyès'in 1789'da ünlü yorumunda şunları söylemektedir: "Eğer ikinci kanat birincisiyle hemfikirse gereksizdir; eğer onunla hemfikir değilse, zararlıdır". Buna rağmen dünya devletlerinin yaklaşık yarısı, iki-kanatlı veya iki-kamaralı meclisleri bulundurmaktadır (bkz. s. 472).

Meclislerde ve yürütme organlarıyla meclisler arasında denetleme ve dengeyi güçlendirme yönünden, **çift-kamaralılık**, genellikle liberal anayasacılığın (bkz. s. 496) temel bir ilkesi olarak görülmüştür. Bu durum, ABD Anayasası'nın 1787'de taslağını çizen 'kurucu babalar' arasındaki tartışmalarda yaşanan durumdu. Birleşik Krallık'ın Lordlar Kamarası'ndaki gibi daha erken dönem ikinci kanatlar, güçlü iktisadî ve toplumsal çıkarların yönetimde temsil edilebilmesini sağlayan araçlar olarak gelişmişti; oysa James Madison gibi delegeler ABD Senatosu'nu yasama iktidarının parçalanmasının bir aracı ve yürütmenin tahakkümüne karşı bir güvence olarak görüyorlardı.

Çift-meclisliliğin temsile yönelik yararları, egemenlik paylaşımının, merkez ile çevre arasında sürekli bir uzlaştırılamaz çatışma tehlikesi yaratttığı federal devletlerde

Çift-kamaralılık: Parlamentoda (teorik olarak eşit konumda) iki meclisin kurulması yoluyla yasama iktidarının parçalanmasına ilişkin ilke ya da uygulamadır.

İki-Kanat Tek-Kanattan Daha mı İyidir?

Her ne kadar meclislerin demokrasiyi ve hesap verebilir hükûmeti sürdürme konusunda yaşamsal bir rol oynadıklarına dair geniş bir fikir birliği bulunsa da, bu görevlerin çift-kamaralı meclisler tarafından mı yoksa tek-kamaralı meclisler tarafından mı daha iyi yerine getirileceği konusunda bir hayli anlaşmazlık bulunmaktadır. İkinci kanatlar siyasal özgürlüğü korumakta ve yönetim ile halk arasındaki bağları güçlendirmekte midirler? Yoksa bu kanatlar yasama çıkmazı ve siyasal durgunluk ihtimalini artırarak sadece ayağa mı dolanmaktadırlar?

EVET

Daha güçlü denetleme ve denge. İkinci bir yasama kanadına ya da üst bir kanada sahip olmanın temel yararı, ikinci kanadın, hem birinci kanat hem de günün hükûmeti üzerinde bir denetim hizmeti sunmasıdır. Bu yüzden, çift-kamaralılık düşüncesi, yönetimin tiranlığını önlemenin en iyi yolunun, iktidarı başka bir iktidarla denetleyen parçalanmış bir yönetim sistemi olduğunu kabul etmektedir. Parçalanmış bir meclis, yasama iktidarını dağıtmakta ve tek bir kanadın ya da uygulamada, bu kanat içindeki çoğunluk partisinin/partilerinin tahakkümünü önlemektedir. Daha da önemlisi parçalanmış meclisler yürütmenin gözetlenmesini güçlendirmektedir; çünkü hükûmetin kusurlarını ve başarısızlıklarını açığa çıkarmaktan tek yerine iki-kanat sorumlu kılınmaktadır.

Daha geniş temsil. Seçimle belirlendikleri sürece ikinci kanatlar, yönetim ile halk arasında daha güçlü iletişim kanalları kurmaktadır. Federal sistemlerde ya da coğrafî olarak geniş ve büyük nüfuslara sahip ülkelerde birleşen illerin ya da eyaletlerin temsilini sağlama konusunda ikinci kanatların rolü genellikle kabul edilmektedir. Bundan başka, çift-kamaralı meclisler, temsile ilişkin daha geniş yararlar sağlamaktadır. Iki-kanat farklı seçim sistemleri kullanarak farklı görüş ve ilgi alanlarını dile getirebilmektedirler; farklı seçim dönemlerinin benimsenmesiyle seçimler daha sık yapılmakta ve yönetim daha duyarlı hale gelmektedir. Aslında toplumun kendisi daha çeşitli hale geldiğinden, bu tür düşünceler gittikçe daha fazla baskı yapmaya başlamaktadır.

Daha iyi yasama. İkinci kanatlar, aynı zamanda birinci kanadın yasama yükünü hafifletip hata ve eksiklerini düzeltirken yasama metinlerinin daha kapsamlı biçimde denetlenmesini güvenceye almaktadırlar. Bu inceleme, yasama sürecini daha uzun ve karmaşık hale getirmesine rağmen ortaya çıkan mevzuatın kalitesini büyük ölçüde artırmaktadır. İkinci kanatların genellikle 'gözden geçirme kurulları' olarak faaliyette bulundukları zayıf ya da orantısız güçteki çift-kamaralılık durumlarında bile bu söylenenler geçerlidir; bu gibi durumlarda ikinci kanatlar, birinci kanatların daha geniş ilkelerle ilgilenmesi yüzünden ihmal etmeye eğilimli olduğu yasama ayrıntılarıyla uğraşmak için uzmanlık ve deneyimlerini kullanmaktadır.

HAYIR

Kurumsal çatışmanın reçetesi. Çift-kamaralı meclisler genellikle yönetim kilitlenmesine yol açmaktadırlar. Parçalanmış yasama iktidarı, kolaylıkla gecikmelere ve anlaşmazlıklara yol açabilmektedir; bu gecikme ve anlaşmazlıklar, özellikle zorunluluk sonucunda farklı yöntemlerle seçilen ve dolayısıyla farklı siyasal karakterlere sahip iki-kanat söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. Aksine, tek-kamaralı meclisler daha uyumlu ve etkilidir. Ayrıca çift-kamaralı meclisler, kanatlar arası çatışmayla kıstırıldıklarında bu çatışmanın daha iyi düşünülmüş sonuçlar üretmesinin bir güvencesi bulunmamaktadır; bunun tersine çatışmalar genellikle karma komisyonlar tarafından çözülmektedir ve bu çözüm politika yapıcılığa erişimi önemli ölçüde sınırlamaktadır. Daha genel düzeyde, güçlü bir ikinci kanat, meclisi aşırı güçlü hale getirebilir ve bu da hükûmetin hareketsiz kalmasına ve siyasal durgunluğa yol açabilir.

Kısıtlı hesap verebilirlik. Tek-kamaralı bir meclisin büyük avantajı, yasa metninin geçememesi ya da halk tarafından rağbet görmemesi durumunda yasa koyucuların diğer kanadı suçlayamamasıdır. İkinci kanadın bazı üyelerinin ya da tümünün seçimle gelmediği ya da dolaylı olarak seçilmiş olduğu durumlarda, birinci kanada karşı çıkmakla demokratik hesap verebilirlik zayıflamaktadır. İkinci kanatlar tümüyle seçimle geldiğinde, bu durum ancak demokratik otoritenin yeri hakkında kafa karışıklığı yaratmaktadır. Nihayetinde kamusal hesap verebilirlik, özellikle günün önemli meseleleri üzerinde, ulusal çıkarı temsil ettiği iddiasındaki tek bir görüşün ifade edilmiş olmasını gerektirmektedir. Bu da ancak meclisin, tek-kanattan oluşan tutarlı bir organ olması durumunda yapılabilmektedir.

Muhafazakâr önyargı. İkinci kanatlar, siyasal sistemler içinde dengeyi, genellikle muhafazakârlık lehine ve radikal değişime karşıt yönde değiştirmektedir. Örneğin ikinci kanatlar, resmî ya da gayri resmî olarak, genellikle anayasanın bir koruyucusu olarak görüldüklerinden anayasal reformlar konusundaki öneriler konusunda genelde ihtiyatlıdır. İkinci kanatlar ayrıca genellikle siyasal ve toplumsal müesses nizamın üyelerinden oluşmaktadır. Bu durum ikinci kanat üyelerinin siyaset, iş dünyası, akademik dünya ve genel olarak kamusal yaşamdaki kıdemli şahsiyetlerin bulunduğu tabakalardan, atamayla veya dolaylı seçim yoluyla seçildiği durumlarda meydana gelmektedir

özellikle önemlidir. Bu yüzden dünyadaki 16 federal devletin tümü, çift-kamaralı yasama organlarına sahiptir ve bunların 14'ünde ikinci kanat illeri ya da devleti oluşturan eyaletleri temsil etmektedir. Bu kanatlar Avustralya, İsviçre ve ABD'de olduğu gibi, eşit temsil hakkına sahip olabilmektedirler veya Avusturya ve Almanya'da olduğu gibi nüfuslarının büyüklüğüne göre temsil edilebilmektedirler. Federal olmayan bazı devletlerdeki ikinci kanatlar ayrıca bölgesel farklılıkları gidermek için kullanılmaktadır. Fransa'da ikinci kanat üyelerinin çoğu ve Hollanda'da ikinci kanat üyelerinin tümü yerel yönetimler üzerinden dolaylı olarak seçilmektedir.

İkinci kanatların çoğu, anayasal ve siyasal yönden, genellikle halk otoritesinin yerleşim yeri olarak görülen birinci kanatlara asttır. Bu durum, özellikle hükûmetin genel olarak, kısmen ya da tamamen, birinci kanada karşı sorumlu olduğu ve birinci kanattan seçildiği parlamenter sistemlerde geçerlidir. Norveç, Hollanda ve Fiji'de, bütün **yasa tasarıları** birinci kanada sunulmak zorundadır ve aynı durum Hindistan, Kanada ve Birleşik Krallık'ta parasal hüküm içeren yasa tasarıları için geçerlidir. Ayrıca ikinci kanatlara veto yetkileri de verilmeyebilmektedir. Bu çerçevede Japonya parlamentosunun birinci kanadı olan Temsilciler Meclisi, üçte iki çoğunlukla ikinci kanat Danışmanlar Meclisi'nin kararlarını geçersiz kılabilmektedir. İngiliz Lordlar Kamarası'nın, sadece malî olmayan yasa metinlerini bir yıllığına geciktirme yetkisi bulunmaktadır.

Bu tür daha zayıf çift-kamaralılık versiyonlarının, ikinci kanadın sınırlı bir temsil temeline sahip olmasını ifade etmesi nadir rastlanan bir durum değildir. Örneğin, ikinci kanatlar için Almanya, Avusturya ve Hindistan'da dolaylı seçimler ve Belçika, Malezya ve İrlanda'da seçim ile atamanın bir bileşimi kullanılmaktadır. Kanada Senatosu ile Birleşik Krallık Lordlar Kamarası'nın üyeleri tümüyle atanmaktadır; aslında, 1999 yılında katılım hakları kaldırılıncaya kadar Lordlar Kamarası üyelerinin çoğunluğu kalıtsal soylulardı. Daha güçlü bir çift-kamaralılık versiyonu, büyük ölçüde eşit yetkilere sahip iki-kanatlı meclislerde bulunmaktadır. Örneğin İtalyan Temsilciler Meclisi ile İtalyan Senatosu'nun her ikisi de genel oyla seçilmektedir ve bunlar yasama yönünden eşit yetkilidirler. Her iki kanadı temsil eden bir seçim kurulu, cumhurbaşkanını seçmektedir ve başbakan ile bakanlar kurulu, meclisin bütününe karşı ortak sorumluluğa sahiptir. ABD Kongresi, belki de baskın bir ikinci kanada sahip tek meclis örneğidir. Tüm vergi mevzuatının Temsilciler Meclisi'ne sunulması zorunlu olmasına rağmen, Senato, uygun bulma ve onaylama yetkilerini tek başına kullanmaktadır.

Yasamanın parçalanmasının en büyük sakıncalarından biri, iki-kanat arasındaki çatışma olasılığıdır. Kanatlar büyük ölçüde eşit yetkili olduklarında farklılıkları gidermek ve kurumsal hareketsizliği önlemek için bir araca ihtiyaç duyulmaktadır. Bu

Yasa tasarısı: Taslak bir düzenleme biçiminde önerilen yasama metnidir; bir tasarı eğer meclisten geçerse yasa haline gelmektedir.

sorunu çözmek için en yaygın biçimde kullanılan mekanizma ABD Kongresi'nde kullanılan mekanizmadır. Bu mekanizmaya göre, her iki-kanattan kıdemli şahsiyetlerin oluşturduğu özel bir karma kongre komisyonu, bir uzlaşma anlaşması üretme konusunda yetkilendirilmektedir. Almanya'da, birinci kanat (*Bundestag*), yasama yetkisi yönünden çoğu durumda baskın olmasına rağmen ikinci kanat (*Bundesrat*) anayasal sorunlar ve *Länder* (Federal Devlet) ile ilgili konularda dikkate değer veto yetkileri kullanmaktadır. Alman parlamentosunda iki-kanat arasında uzlaşmazlıklar ortaya çıktığında, uzlaşmazlık konuları, üyeleri her iki meclisten eşit oranlarda seçilen karma bir *Bundestag–Bundesrat* oydaşma komisyonuna havale edilmektedir.

Komisyon Sistemleri

Neredeyse bütün meclislerin belli bir tür komisyon sistemi bulunmaktadır. Aslında, komisyonların, meclislerde ve başka yerlerde kullanılmasına yönelik eğilim, genellikle modern siyasetin ayırt edici özelliklerinden biri olarak görülmektedir. Komisyon sistemleri, giderek artan biçimde, meclislerin güç merkezleri, yasama sürecinin bağlantı noktası olarak tasvir edilmeye başlanmıştır; parlamenter kanatlar konuşulan yerler iken komisyonlar çalışılacak yerlerdir. Woodrow Wilson ([1885] 1961) şunları söylemektedir: "Kongre yönetimi, komisyon yönetimidir. Kongre genel kurulu, kamusal sergiye açılmış Kongre'dir. Komisyon odasındaki Kongre çalışan Kongre'dir." Bu nedenle meclislerin genellikle komisyonlarına göre sınıflandırılması şaşırtıcı değildir. Kabaca söylenirse, güçlü meclislerin güçlü komisyonları vardır ve zayıf meclislerin zayıf komisyonları vardır.

Meclis komisyonları genellikle üç işlevden birine sahiptir. İlk olarak, yasal düzenlemelerin ve malî tekliflerin ayrıntılı değerlendirilmesini yapabilmektedirler. Böylece komisyonlar sadece yasama kanatları üzerindeki yasama yükünü hafifletmeye yardımcı olmakla kalmamakta ama aynı zamanda bir meclisin genel kurulunda olanaklı olandan daha ayrıntılı ve titiz bir incelemeyle meşgul olmaktadırlar. Bu görev, genellikle, Birleşik Krallık ve Fransa'da olduğu gibi geniş ve esnek ya da Almanya ve ABD'de olduğu gibi daimî ve hayli uzmanlaşmış ihtisas komisyonları tarafından yürütülmektedir. İkinci olarak, komisyonlar yönetimin idaresini denetlemek ve yürütme yetkisinin kullanımını gözetlemek amacıyla kurulabilmektedir. Bu tür komisyonlar daimî ve uzman olmak zorundadırlar çünkü etkili olmak için, ayrıntılı bilgi ve uzmanlık açısından yürütmeyle rekabet etmek zorundadırlar. Örneğin ABD Kongresi'nde, yasama ve denetim sorumlulukları ihtisas komisyonlarına verilmişken İngiliz Parlamentosu ve Fransa Ulusal Meclisi'nde bakanlık temelinde, seçilmiş komisyonlar veya denetleyici komisyonlar kurulmaktadır. Üçüncü olarak, *ad hoc* (geçici) komisyonlar kamuoyunun ilgilendiği konuları araştırabilmektedir. Araştırma komisyonlarının en önemli örneklerinden bazıları

Komisyonlar: Yararları ve Sakıncaları

Odak Konusu

Komisyon, daha büyük bir organın içinden seçilen ve belirli sorumluluklarla görevlendirilen üyelerden oluşan küçük bir çalışma grubudur. *Ad hoc* (geçici) komisyonlar belirli bir amaç için kurulup bu görev tamamlandığında dağıtılırken, daimî komisyonlar veya ihtisas komisyonlarının sürekli sorumlulukları ve kurumsallaşmış bir rolleri vardır. Komisyon yapıları, yönetimin yasama ve yürütme organlarında, hem müzakereci ve istişarî forumlar olarak hem de karar verici organlar olarak gittikçe daha önemli hale gelmiştir.

Komisyonların yararları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Bir dizi görüş, fikir ve çıkarın temsilini olanaklı kılmaktadır.
- Daha dolu, daha uzun ve daha ayrıntılı müzakarelerin yapılmasına fırsat sağlamaktadır.
- Muhalif görüşlerin alanını sınırlayarak kararların daha etkili ve hızlı biçimde alınmasını desteklemektedir.
- Deneyim ve uzmanlık bilgisi birikimlerini teşvik eden bir işbölümünü mümkün kılmaktadır.

Ancak, komisyonlar aşağıdaki nedenlerden dolayı eleştirilmiştir:

- Kurucuları ve üyelerini belirleyenler tarafından kolaylıkla yönlendirilebilmektedir.
- Komisyon başkanının istişare maskesi altında müzakerelere hâkim olmasına izin vererek merkezîleşmeyi teşvik etmektedir.
- Karar verme sürecinde göz önünde bulundurulan görüş ve çıkar aralığını daraltmaktadır.
- Komisyonda sahte bir temsil biçimi yaratarak üyelerinin ana organla ilişkisini keser.

ABD'de kurulmuştur; bunlar arasında dikkat çekici olanları Watergate Skandalı konusundaki Irvin Komisyonu ve 1950'lerde **McCarthyizm**in bir aracı haline gelen Amerikan Karşıtı Faaliyetleri İzleme Komisyonu bulunmaktadır.

Eğer güçlü komisyonlar güçlü bir meclis anlamına geliyorsa, komisyonları güçlü kılan nedir? Genel olarak, ABD Kongresi'nin dünyanın herhangi bir yerinde bulunan en güçlü komisyonlara sahip olduğu ve bu komisyonların diğer birçok meclisin benimsemeye çalıştığı bir model sundukları genel olarak kabul edilmektedir. Bu komisyonların gücü kesinlikle uzmanlığa dayalı sorumluluklarından, sürekli üyeliklerinden ve fon ve danışmanlık alma konusundaki geniş destekten kaynaklanmaktadır. Bu güç ABD komisyonlarının bürokrasinin (bkz. s. 532) uzmanlığıyla boy ölçüşmesini olanaklı kılmaktadır. Ayrıca bu komisyonların

McCarthyizm: Amerikan Senatörü Joseph McCarthy tarafından 1950'lerde 'komünistlere' karşı uygulanan cadı avı ve ahlaka aykırı soruşturma yöntemlerinin kullanılmasıdır.

yasama sürecindeki rolleri yaşamsal önemdedir. Birleşik Krallık, Fransa ve Japonya'da komisyonlara havale edilen tasarılar genel kurul tarafından daha önceden ilkesel olarak müzakere edilmiş ve onaylanmışken, ABD Kongresi'nde önce komisyon incelemesi yapılmaktadır. Bu, çok sayıda tasarının komisyon incelemesi sırasında tümüyle yeniden biçimlendirildiği ve başka bazılarının komisyonda reddedilerek hiç gün ışığı görmediği anlamına gelir.

Bununla birlikte, en önemlisi, Kongre'nin oldukça zayıf bir parti sistemine sahip olmasıdır; çünkü bu zayıf parti sistemi, Kongre komisyonlarının başkanlıktan önemli ölçüde bağımsız olmalarına izin vermektedir. Avustralya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'ta olduğu gibi, daha sıkı parti disiplininin işlediği durumlarda, komisyonlar etkin biçimde kısırlaştırılmaktadır, çünkü komisyon üyelerinin çoğunluğunun, günün hükûmetine ezici bir sadakat borcu bulunduğu bir gerçektir. Almanya bu yönden bir istisnadır. Almanya etkin bir parti sistemine sahip olmasına rağmen, güçlü yasama komisyonlarına da sahiptir; bu durum, büyük ölçüde meclisi uzlaştırmak için iki veya daha fazla partinin desteğini sağlamayı gerektiren koalisyon (bkz. s. 358) hükûmetlerine duyulan ihtiyacın bir sonucudur.

Birleşik Krallık'ta Parlamento'yu yürütmeye karşı güçlendirmek amacıyla 1979'da bakanlık temeline dayalı seçilmiş komisyon sistemi kuruldu. Bunlar kurulurken bilinçli olarak ABD örneği model alındı: Sistem, hükûmete ait belgelerin incelenmesi ve bakanlar ile üst düzey devlet memurlarının çapraz incelemesini olanaklı kılınması yoluyla şeffaf yönetimi (bkz. s. 533) geliştirmeye çalıştı. Bu komisyonların, hükûmet politikasını etkileyebilme yeteneğine sahip etkin gözlemciler olacağı umuldu. Bununla birlikte, deneme bazı nedenlerden dolayı hayal kırıklığı yaratmıştır. Birincisi, komisyonların daha az partizan nitelikte olacağına ilişkin beklenti gerçekleşmemiştir çünkü hükûmet, parti disiplininin komisyon çalışmalarına sızmasını sağlamıştır. İkincisi, seçilmiş komisyonların kaynakları yetersizdir ve bunlar sınırlı yetkilere sahiptir. Bu komisyonlar 'kişileri, evrakları ve kayıtları' istetebilmelerine rağmen, belirli devlet memurlarını veya bakanları toplantıya katılmaya zorlayamadıkları gibi, sorularının tam olarak yanıtlanmasını da güvenceye alamamaktadırlar. Üçüncüsü, komisyonlar etrafında alternatif bir kariyer yapısı oluşmamıştır; milletvekilleri kariyerlerini hâlâ hükûmetteki işler yoluyla ilerletmeye çalışmakta ve dolayısıyla parlamenter baskılardan çok-parti baskılarına duyarlı olma eğilimi taşımaktadırlar.

MECLİSLERİN PERFORMANSI

Meclisler Politika Üretir mi?

Meclislerin performansını değerlendirmedeki güçlük, geniş bir alandaki işlevleri yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Meclisler geçirdikleri

Husumet Siyaseti: Lehinde mi Aleyhinde mi?

Odak Konusu

Husumet siyaseti, siyasal yaşamı, sürüp giden bir seçim savaşına çeviren büyük partiler arasındaki hasmane ilişkiyle nitelenen bir siyaset biçimidir. Parlamenter müzakere, böylece, 'kamuoyu karar mercii' önünde 'bitmeyen bir polemik' haline gelmektedir.

Düşmancılık şu gerekçelerle savunulmuştur:

- Seçmenlere belirgin seçenekler sunmakta ve böylece seçmen tercihini ve demokratik hesap verebilirliği geliştirmektedir.
- Muhalefetin ve denetimin varlığını güvenceye alarak hükûmet iktidarını denetler.

Bununla birlikte husumet siyasetinin tehlikeleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Dengeli ve akılcı müzakereden vazgeçirmekte ve uzlaşmayı engellemektedir.
- Kutuplaşmayı desteklemekte ve bu kutuplaşma hükûmetler değiştikçe siyasal istikrarsızlığın doğmasına neden olmaktadır.

yasa metinlerinin niteliğiyle mi, rızayı harekete geçirmedeki etkinlikleriyle mi, kamuoyunu temsil edebilme düzeyleriyle mi ya da başka bir işlevleriyle mi değerlendirilmelidir? Bununla birlikte en büyük siyasal mesele, meclislerin politikalar üzerindeki etkisiyle yani hükûmetlerin fiilen yaptıklarını biçimlendirme ya da en azından etkileme yetenekleriyle ilgilidir. Meclislerin, kamu politikasının içeriğini etkileme anlamında güçleri var mıdır, yoksa meclisler yalnızca dikkatleri hükûmetin gerçek işinin yapıldığı yerden uzaklaştıran muhabbet dükkânları mıdır? Buradaki temel mesele, meclis-yürütme ilişkilerinin doğası ve iktidarın yönetimin iki ana dalı arasındaki dağılımıdır. Dünya meclisleri bu temele dayalı olarak üç geniş kategoride sınıflandırılabilir:

- Önemli bir özerklik kullanan ve politikalar üzerinde fiilî bir etkiye sahip olan politika yapıcı meclisler,
- Politikaları dönüştürebilen ancak bu dönüştürmeyi sadece yürütmenin girişimlerine tepki vererek yapan politika etkileyici meclisler,
- Önemsiz bir etki uygulayan ya da yürütmenin kararlarını otomatik olarak onaylayan yürütmenin tahakkümündeki meclisler.

Politika yapıcı meclisleri nadirdir. Bir meclisin politika süreci üzerinde olumlu bir etkide bulunabilmesi için üç ölçütü yerine getirmesi zorunludur. Birincisi, söz konusu meclisin önemli bir anayasal otoriteyi ve saygıyı kontrolü altında bulundurması zorunludur. İkincisi, yürütmeden anlamlı bir siyasî bağımsızlığa sahip olması zorunludur ve üçüncüsü, uyumlu ey-

lemde bulunabilmek amacıyla yeterli bir örgütsel birlikteliğe sahip olması zorunludur. İngiliz Parlamentosu söz konusu olduğunda, bu koşullar ancak 'altın çağ' olarak adlandırılan 1832 tarihli Büyük Reform Yasası ile 1867 tarihli İkinci Reform Yasası arasındaki dönem sırasında yerine getirildi. Bu dönemde oy hakkının genişlemesiyle otoritesi güçlenmiş ancak etkin parti disiplininin ortaya çıkışıyla henüz engellenmemiş olan parlamento, hükûmetleri değiştirdi, bakanları bireysel olarak görevlerini bırakmaya zorladı, hükûmetin yasa metinlerini reddetti ve önemli düzenlemeleri çıkarmaya yönelik girişimleri başlattı.

Modern dönemde, en iyi ve bazılarına göre tek politika yapıcı bir meclis örneği ABD Kongresi'dir. Kongre bu konuda muhtemelen eşsizdir, çünkü olağandışı bir avantajlar bileşimine sahiptir. Güçler ayrılığı, Kongre'ye anayasal bağımsızlık ve etkileyici bir özerk yetkiler dizisi vermektedir. Görece zayıf bir parti birlikteliği, başkanı, yasama organını kontrolü altına alması için gerekli olağan araçlardan mahrum bırakmakta ve Kongre'de, bu şekilde, muhalefet partisi kontrolü elde edebilir. Güçlü bir komisyon sistemi, Kongre'nin örgütsel etkinliğini garanti etmektedir. Son olarak, Kongre, yürütme organının yardımına bağlı kalmaksızın faaliyette bulunabilmek için personele ve bilgi kaynaklarına sahip olmuştur.

Bununla birlikte, bu avantajlara rağmen, Kongre, modern dönem boyunca etkilerinden bazılarını yitirmiştir. Yeni Düzen'in ortaya çıktığı zamandan itibaren, ABD halkı ve bu nedenle de Kongre'nin kendisi, siyasal liderlik (bkz. s. 446) için, giderek artan biçimde, Beyaz Saray'a (başkana) bakmıştır. Dolayısıyla Kongre çalışmalarının temel yükü başkanın yasama programını incelemektir. Bu durum Kongre'nin bir politika girişimcisi olma anlamındaki rolünü zayıflatmış ve şöyle bir duruma yol açmıştır: "Başkan teklifte bulunur ve Kongre düzenleme yapar." Gerçekten de, Kongre'nin tâbiyetine ilişkin gittikçe artan endişe 1960'larda 'emperyal başkanlık' olarak adlandırılan bir başkanlığın ortaya çıkacağına dair korkuyla dile getirilmişti. Bununla birlikte, Watergate Skandalı sonrasında, yeniden dirilen bir Kongre, başkanlık iktidarına karşı daha iddialı bir tutum benimsedi ve komisyonlarda ve kıdem sistemlerinde bir dizi reform başlattı. Kongre'nin kamu politikasının kontrolünü ele geçirmesinin en dikkat çekici örneği 1994 seçimlerinden sonra gerçekleşti. O zaman Meclis Başkanı Newt Gingrich önderliğindeki Cumhuriyetçilerin çoğunluğa sahip olduğu Kongre, 'Amerika'yla Sözleşme' sloganı altında, radikal bir vergi ve harcamaların kısılması reformunu kabul ettirdi. Bununla birlikte Cumhuriyetçiler'in Beyaz Sarayı ve Kongre'nin her iki kanadını kontrol altına aldıkları 2002–06 yılları boyunca başkanlık iktidarı, özellikle dış meselelerde, pek az sayıda kontrole tâbi tutuldu.

Parlamenter sistemlerde, meclisler genellikle politika yapıcılığı rolünden çok *politika etkileyiciliği* rolünü oynamışlardır. İtalyan Meclisi ve Dördüncü Fransız Cumhuriyeti Ulusal Meclisi'ndeki gibi istisnalar genellikle zayıf

koalisyon hükûmetinin ve parçalanmış bir parti sisteminin bir sonucudur. Bundan daha yaygın olarak, meclis-yürütme organı ilişkileri, parti bölünmeleri tarafından yapılandırılmaktadır. Bu durum Birleşik Krallık, Yeni Zelanda ve Avustralya'da geleneksel olarak meydana geldiği gibi, çoğunlukçu ya da zayıf nispî temsil seçim sistemlerinin, meclis çoğunluğunun kontrolünü tek bir partiye verdiği zaman çok belirgin biçimde ortaya çıkan durumdur. Bu tür durumlarda, parlamenter sistemin temel dinamiği, hükûmet ile muhalefet arasında, genellikle 'husumet siyaseti' olarak adlandırılan çatışmacı bir ilişkidir. Hükûmet, bir yasama programını oluşturmanın ve daha sonra uygulamaya koymanın sorumluluğuna sahip olması yönünden yönetmektedir; meclis ise esasen tepkisel bir rol oynamaktadır.

Meclisin, bu koşullar altında, politikaları etkilemek için sahip olduğu alan, büyük ölçüde iki etmene bağlıdır: İktidar partisinin meclisteki gücü ve partinin içsel birliği sürdürme yeteneği. Blair hükûmeti, 1997 ve 2001 yıllarında kazandığı seçimlerde parlamenter çoğunluk sayesinde ve İşçi Partisi, iktidara tekrar gelmeden önce içindeki en derin ideolojik bölünmelerini çözmeyi başarabildiği için Avam Kamarası'na hâkim oldu. Bununla birlikte, parlamenter sistemdeki hükûmetler, yeni milletvekillerinin morallerine sürekli olarak duyarlı kalmak zorundadır. Örneğin Margaret Thatcher, hâlâ önemli bir Avam çoğunluğuna hükmetmesine rağmen, aniden Muhafazakâr parti liderliğinden ve dolayısıyla başbakanlıktan alındığı 1990 yılı Kasımı'nda, yeni milletvekillerinin moraline duyarlı kalmamanın kendisine maliyetini keşfetti. Politikalar üzerinde güçlü bir etki sahibi olan diğer meclisler Alman *Bundestag*'ı ve İsveç *Riksdag*'ıdır. Ancak her iki durumda da, politikalar üzerindeki parlamenter etki, husumet siyasetinden ziyade hem siyasal kültür, hem de uzun süreli koalisyon hükûmeti deneyimi tarafından beslenen kökleşmiş müzakere ve uzlaşma alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır.

Bir tek-partinin uzun süredir devam eden tahakkümüne alışmış olan parlamenter sistemler, genellikle zayıf ya da yürütme organının hâkimiyetinde olan meclislere sahiptirler. Beşinci Fransız Cumhuriyeti'nde, parlamenter iktidarı, Dördüncü Cumhuriyet'in altını oyan çatışma ve engellemecilikten kaçınmayı sağlayacak düzeyde zayıflatmak amacıyla kasıtlı bir girişimde bulunuldu. Bunun sonucunda yarı-başkanlık biçiminde 'akılcılaştırılmış bir parlamenterizm' sistemi ortaya çıktı. Bu sistem, Fransız başkanının, büyük ölçüde partinin kontrolü yoluyla, ama aynı zamanda yeni bir çoğunluk elde etmek için (de Gaulle'ün 1962 ve 1968; Mitterrand'ın 1981 ve 1988 yıllarında yaptığı gibi) Ulusal Meclisi feshetme yetkisi aracılığıyla yönetime hâkim olmasını olanaklı kıldı. De Gaulle ayrıca Ulusal Meclis'in siyasal kontrole ilişkin yetkilerini de azalttı ve meclisin çıkardığı yasaların anayasaya uygunluğunu sağlayacak bir Anayasa Konseyi yaratarak onun yasama yetkisini de sınırladı. Ancak, özellikle Sosyalist Parti'nin meclis çoğunluğu-

Uygulamada Siyaset

Rus Parlamentosu: 'Otomatik Onay Mekanizması' mıdır?

Olaylar: Başkan Dimitri Medvedev (kısa süre önce Vladimir Putin'in görevdeki yerini almıştı ve Putin başbakan olmuştu) Rusya Federal Meclisi'nde Kasım 2008'de, yılda bir yaptığı ilk konuşmasında, Rusya Anayasası'nda başkanın seçim döneminin dört yıldan altı yıla uzatılmasına dair bir değişiklik yapılmasını önerdi. Reform, sekiz yıl görevde kaldıktan sonra, başkanların ardarda iki dönemden fazla görev yapamayacaklarına ilişkin anayasal yasak nedeniyle görevi bırakmış olan Putin'in geri dönebilmesine ve başkan olarak on iki yıl daha görev yapabilmesine ilişkin bir olasılık yarattı. Muhaliflerinden bazıları bu tür bir gelişmenin bir 'Putin diktatörlüğü' olasılığı yarattığı konusunda uyarıda bulundular. Buna rağmen anayasal değişiklik iki aydan kısa bir sürede onaylandı. Değişiklik, geçmesi için üçte iki çoğunluğa ihtiyaç duyan birinci kanat Devlet Duması'nda 57 oya karşılık 393 oyla geçti. Bir anayasa değişikliğinin geçmesi için dörtte üç çoğunluğa ihtiyaç duyan ikinci kanat Federasyon Konseyi'nde düzenleme sadece 1'e karşı 144 oyla geçti. Putin 2011 Eylülü'nde bir kez daha başkanlık için yarışma niyetini açıkladı ve 2012 Martı'nda başkanlık yarışını kazandı; Medvedev başbakan olarak onun yerini aldı.

Önemi: Rusya Federal Meclisi dramatik koşullarda ortaya çıktı. SSCB'nin dağılmasının ardından, Başkan Yeltsin, uygulamaya çalıştığı liberal reformlara karşı büyük ölçüde hoşgörüsüz olan, Rusya Federasyonu Yüksek Sovyeti'nden kalma bir parlamentoyla karşılaştı. Başkan ile parlamento arasında gittikçe artan gerilim, Ekim 1993'te Rus Yüksek Sovyeti'nin mekânı Beyaz Saray'ın ordu tarafından ele geçirilmesine ve başkanlık yönetiminin dayatılmasına yol açtı. Yeltsin'in yeni anayasası altında bir yarı-başkanlık sistemi kuruldu ve Yüksek Sovyet'in yerini çift-kamaralı Federal Meclis aldı. Federal Meclis, Rusya Federasyonu'nun yüksek temsilcisi ve yasama organı olarak tasarlandı ve bunun karşısında, Devlet Duması'na ABD Temsilciler Meclisi'nin yetkilerine paralel yetkiler verildi. Örneğin her iki-kanat, başkanın suçlanması (*impeachment*) sonucu görevden alınmasını önerebilmekte ve başkanın yasama vetosunu geçersiz kılabilmektedir. Buna ek olarak, Devlet Duması hükûmeti düşürme ve başkanın atadığı bir başbakanı onaylama yetkisiyle donatıldı; buna karşılık başkan da Devlet Duması'nı feshedebilmektedir.

Ancak Rusya'nın yarı-başkanlık sistemi oldukça dengesizdir. Başkanın kararname ve

nu kaybettiği ve Mitterrand'ın, Jacques Chirac'ın de Gaullecü hükûmetiyle karşı karşıya gelmemek için pasif konuma geçmeye zorlandığı 1981 yılında de Gaullecü hâkimiyetin sona erişi, daha üst derece bir parlamenter etki için fırsatlar yaratmıştır. Aynı durum, Başkan Chirac'ın, Jospin'in yönetimi altındaki Sosyalist Parti liderliğindeki bir hükûmetle karşı karşıya kaldığı 1997 sonrasında da geçerliydi.

Japon Diet'i (*Kokkai*) geleneksel bir alt meclisin bir başka örneğidir. Diet'in, 1980'lere kadar, yürütmenin kararlarını onaylamaktan azıcık fazlasını yapması gerekiyordu: Bu durum Liberal Demokrat Parti'nin 1955'ten sonraki kesintisiz tahakkümünün bir sonucuydu. Rakip partiler, ebedî dışardakiler grubundaydı ve LDP içindeki hizipsel bölünmeler genellikle Diet dışında gerçekleşiyordu. Ancak 1970'lerde LDP çoğunluğundaki azalma, parlamenter muhalefete karşı daha az düşmanca ve daha uzlaşmacı bir tavır takınmasına yol açtı. Örneğin, LDP parlamenter süreç üzerindeki kıska-

kanun hükmünde kararname çıkarmak için geniş kapsamlı yasama yetkisini kullanma yeteneğinin yanında, finansmanla ilgili tasarıları Devlet Duması'nın değil, yalnızca yürütmenin sunabildiği gerçeği başkanın aynı zamanda devletin kaynaklarının büyük bir kısmını da kontrol ettiği anlamına gelir. Bununla birlikte Federal Meclis'in başlıca zayıflığı, yürütmeden anlamlı bir siyasal bağımsızlığının bulunmamasıdır. 1993 ve 1995 parlamento seçimleri dışında Kremlin'e muhalif güçlerin nadiren önemli bir etki kazanmasına izin verilmiştir. Yeltsin'in 1999 yılında Putin lehine adaylıktan çekilmesinden sonra, Putin ve Medvedev'e sıkı sıkıya bağlı Birleşik Rusya Partisi'nin başarısı, Devlet Duması'nın Kremlin'e itaatinin sağlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Birleşik Rusya Partisi, 2007 Duma seçimlerinde yüzde 64 oyla zirveye ulaştı ve partinin oyları 2011'de yüzde 49'a düşmesine rağmen Duma'nın çoğunluğunun kontrolünü elinde tuttu. 2011 seçimleri, Putin döneminin ilk Kremlin karşıtı protestolarına yol açtı ve sahte oy pusulaları gibi seçim hilelerine ilişkin iddiaların seslendirilmesine yol açtı. Rusya'nın 'süper başkanlık' sistemini eleştirenlere göre, Rusya parlamentosunun zayıflığı, keyfî yönetimin büyüyüşünde önemli bir etkendir. Bunun yanında yetersiz denetimlerin yozlaşmanın önünü açması, rejim muhaliflerinin sindirilmesi ve Rusya medyasının yönlendirilmesi de yer almaktadır.

cını gevşetmeye başladığından, ihtisas komisyonlarının üyelikleri, azınlık partilerini kapsayacak şekilde genişletildi. LDP'nin 1993 yılı seçim yenilgisinin ardından Japonya'da nihayet tam bir parlamenter denetim ve gözetim sistemi ortaya çıktı.

Daha az muğlak önemsiz meclis örnekleri, komünist rejimlerde ve gelişmekte olan devletlerde bulunmuştur. Komünist rejimlerde 'yönetici' komünist partilerin sıkı kontrolü ve rekabetçi olmayan seçimler, meclislerin, hükûmet programının resmî onayını yapmaktan azıcık fazlasını yapmalarını sağladı. Yürütme organının yüksek derecedeki hâkimiyeti kimi zaman post-komünist dönemde de devam etmiştir. Rus parlamentosunun zayıflığı, bazılarının bu parlamentoyu basit bir 'otomatik onay mekanizması' olarak görmesine sebep olmuştur. Afrika ve Asya'nın gelişmekte olan devletlerinde, meclisler politikaları etkileme rolünden çok, büyük ölçüde, tamamlayıcı bir rol oynamışlardır. Onların temel işlevi, meşruiyeti

güçlendirmek ve böylece ulus inşası sürecine yardım etmek olmuştur. Bu tür meclislere ilişkin olarak iltifat gibi görünen şu eleştiri yapılmaktadır: Askerî yönetimin kurulması genellikle bu meclislerin askıya alınmasına ya da ortadan kaldırılmalarına eşlik etmiştir. Bu durum 1970'lerde Şili, Pakistan ile Filipinler'de ve 1980'lerde Türkiye ile Nijerya'da meydana geldi.

Meclisler Neden Gerilemektedir?

'Meclislerin gerilemesi' tartışmasına ilişkin yeni bir husus bulunmamaktadır. 19. Yüzyıl'ın sonlarından beridir, yürütme organlarının ve özellikle de bürokrasilerin, meclisler aleyhine güçlenmesi konusunda endişeler dile getirilmiştir. Bu endişe, Locke (bkz. s. 65) ve Montesquieu'dan beri, meclislerin, sorumlu ve temsilî hükûmeti sağlamanın başlıca araçları olarak görülmesi olgusu nedeniyle ağırlık kazanmıştır. Bununla birlikte, iyi yönetimin güçlü bir meclis gerektirdiği biçimindeki anlayış tartışmalıdır. Özellikle hareketsizliğe ve politika çıkmazına yol açtığında meclisin gücü kesinlikle 'aşırı' hale gelebilmektedir. Örneğin, ABD Kongresi modeli, hayranlara sahip olduğu kadar eleştirmenlere de sahiptir. Bununla birlikte, 20. Yüzyıl boyunca, meclislerin gücünün ve statüsünün değiştiğine ve genelde kötüye gittiğine dair bir uzlaşma bulunmaktadır. Bu değişimin, meclislerin genel bir gerilemesine mi, yoksa bunun yerine, meclislerin amaçlarında ve işlevlerinde bir kaymaya mı karşılık geldiği hususu ayrı bir sorundur. Bu değişimlerin gerçekleşmesine neden olan temel etmenler şunlardır:

- Disiplinli siyasal partilerin ortaya çıkışı
- 'İri' yönetimlerin büyümesi
- Meclislerin örgütsel zayıflığı
- Çıkar gruplarının ve medyanın gücündeki yükseliş

Disiplinli Siyasal Partiler

19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren kitlesel üyelik partilerinin ortaya çıkışı, meclisleri birkaç yönden zayıflattı. Her şeyden önce gevşek hiziplerden (bkz. s. 337) disiplinli parti gruplarına dönüşüm, bireysel üyelerin, vasiler olarak, kendi yargı ve vicdanlarını kullanarak seçmenlerini temsil etme yeteneklerini zayıflattı. Böylece meclisler yerine partiler, vekâlet doktrini aracılığıyla faaliyette bulunan temel temsil birimleri halinde geldiler. Ayrıca parti sadakati de, meclisleri, müzakere kurulları olarak yürüttükleri işlevleri yönünden zayıflattı. Parlamenter hitabet ne kadar coşku verici ve ikna edici olursa olsun, konuşmaların parti hâkimiyetindeki meclislerde, oylamalar

üzerinde hiçbir etkisi bulunmamaktadır ya da çok az etkisi bulunmaktadır ve bunun anlamı müzakerelerin kısır ve ritüelleştirilmiş hale geldiğidir. Richard Cobden'ın (1804–65) Avam Kamarası hakkında yaptığı yorumda dediği gibi, "Bu Mecliste insanları gözyaşlarına boğan pek çok konuşma duydum ama bu konuşmalardan birinin bir oyu değiştirdiğini asla duymadım." Ancak bundan daha da önemlisi partinin birliğine yönelik eğilimin yürütme organının hâkimiyetini kolaylaştırmasıdır. Özellikle parlamenter sistemlerde, parlamenterlerin çoğunluğu için partiye sadakatin anlamı günün hükûmetine sadakat anlamına gelmektedir ve söz konusu hükûmet, hepsinden önemlisi, parlamenterlerin kendi partilerinin liderlerinden oluşmaktadır. Bundan dolayıdır ki meclislerin çoğu, yürütme organını denetlemek bir yana ona sıkıntı vermekten bile uzak biçimde, onun gönüllü suç ortakları ya da cesur savunucuları olarak işlev görmeye başlamıştır.

'İri' Yönetim

Yönetimin rolünün, özellikle toplumsal refah ve iktisadî idare alanlarında büyümesi, genellikle, meclislerden yürütme organlarına iktidarın yeniden dağıtımıyla ilişkilendirilmiştir. Bu, üç nedenden dolayı olur. Birincisi, yönetimin rolünün büyümesi, hükûmet politikasını idare etmekten ve durmaksızın genişleyen kamu hizmetlerini gözetlemekten sorumlu olan bürokrasilerin hacminde ve statüsünde bir artışa yol açmaktadır. İkincisi, politikaların önerilmesi ve oluşturulması sürecine daha büyük vurgu yapmaktadır. Bireysel olarak meclis üyeleri belirli alanlarda politikalar önerebilmesine rağmen, geniş ve tutarlı hükûmet programları geliştirme görevi onların oldukça ötesindedir. Bu yüzdendir ki 20. Yüzyıl boyunca çoğu meclis, temel rollerinin politikaları yapmaktan çok denetlemek ve eleştirmek olduğunu kabul ederek, pozitif yasama iktidarlarını kaybetmeye alıştı. Üçüncüsü, 'iri' yönetim, hükûmet politikalarının giderek karmaşık ve çetrefilli olduğu anlamına gelmiştir. Bu da, sonuç olarak, 'amatör' siyasetçilerden çok 'profesyonel' bürokratlarda daha bol miktarda bulunan uzmanlığa daha büyük değer yüklemiştir.

Liderlik Eksikliği

Meclisler, temsilî forumlar ve müzakereci kurullar olarak sahip oldukları işlevlerinden dolayı, bazı örgütsel zayıflıklara sahiptirler. Özellikle de meclisler genellikle yüzlerce üyeden oluşmaktadırlar ve bu üyelerin hepsi de oy kullanabilme ve müzakerelere katılabilme anlamında resmî eşitliğe sahiptirler. Meclislerin eşitlikçi ve parçalanmış niteliği, başka yönlerden avantajlı olmasına rağmen, liderlik etme ve ortak eylemde bulunma yeteneklerini zayıflatmaktadır. Bu sorun, kamunun, toplumsal sorunları çözmek ve sürdürülebilir refahı sağlamak için hükûmetten medet umduğu ve devletlerin

uluslararası işlere ve küresel siyasete katılmaktan başka seçeneklerinin bulunmadığı bir çağda daha da keskin hale gelmiştir. Parti-örgütlü meclisler, açık ve tutarlı iç ve dış politikaları benimseme konusunda kesinlikle daha yeteneklidirler, ancak bu durumlarda liderlik, partiler tarafından ve meclislerin yalnızca aracılığıyla sağlanma eğilimindedir. 13. Bölüm'de tartışıldığı gibi, söz konusu liderlik ihtiyacına cevap verebilen kurumlar genellikle meclisler yerine siyasal yürütme organları olmuştur. Siyasal yürütme organları bunu daha büyük örgütsel birliktelikleri ve genellikle başkan ya da başbakan olan bir tek birey tarafından idare edilmeleri sayesinde gerçekleştirmişlerdir.

Çıkar Grupları ve Medyanın Gücü

Sadece iktidar ve kamuoyunun dikkati meclislerden yürütme organlarına kaymakla kalmadı, aynı zamanda meclisler, hükûmet dışı çıkarlar ve gruplar açısından da önemsizleşmişlerdir. Çıkar gruplarının (bkz. s. 369) yükselişi meclisleri birkaç yönden tehdit etmiştir. İlk olarak, çıkar grupları kamuyu alternatif bir temsil mekanizmasıyla donatmışlardır. Çoğunlukla özel olarak bu amaç için kurulmuş olan çıkar grupları, halkın şikâyetleriyle ilgilenme ve belirli grupların kaygılarını ve isteklerini dile getirme konusunda meclislerden daha etkili olma eğilimindedir. Örneğin, tek bir konuya odaklanan çıkar grupları, daha önce sadece parlamenter meclislerde gerçekleşen kamusal tartışma türleriyle ilgilenmekte ve bunları geliştirmektedirler. İkincisi, meclisler politika oluşturma sürecinden gittikçe dışlanmışken, örgütlü çıkar grupları hem 'etkilenen grupların' temsilcileri olarak, hem de uzman tavsiyesine ve bilgisine ilişkin kaynaklar olarak daha değerli hale gelmiştir. Üçüncüsü, meclislerin lobiciliğe karşı duyarlılıkları meşruiyetini zayıflatmıştır; özellikle de meclis üyelerinin, kamu hizmetine ilişkin bir anlayıştan çok kişisel çıkarlarla güdülendikleri algısının artması nedeniyle meşruiyet zayıflamıştır. Son olarak, medya araçları, özellikle televizyon ve yeni elektronik iletişim biçimleri, meclislerin gereksizmiş gibi görünmesine de yardımcı olmuştur. Bunun nedeni, gazete ve televizyonların, temel siyasal müzakere forumları olarak meclisleri yerlerinden etmiş olması ve siyasal liderlerin, kamuyla, meclisler aracılığıyla dolaylı olarak değil, medya üzerinden doğrudan ilişki kurmayı gittikçe daha fazla istemeleridir.

MECLİSLER YÜKSELMEKTE MİDİR?

Çoğu kişi yukarıdaki çözümlemelerin aşırı kasvetli bir tablo çizdiğini ileri sürmektedir. 'Meclislerin gerilemesi', bir dereceye kadar, aşırı genel bir kavramdır; çünkü bu kavram belki daha da önemli bir gerçeği, meclislerin siyasal süreçteki rolünün kökten değişmiş olduğunu gizlemektedir. Meclislerin yasama ve politikaları biçimlendirme organları olarak gerilemelerin-

den kuşku duymak güç iken, çok sayıda kişi bunun aksine meclislerin 'iletişim mekanizmaları' olarak daha önemli hale geldiğini düşünen Blondel'le (1973) hemfikirdir. Giderek artan sayıda meclisin, görüşmelerini televizyon kameralarına açmaya ve artan miktarda web tabanlı bilgi sağlamaya yönelik istekliliği, kesinlikle, bunların kamusal görünümlerini artırmaya yardımcı olmuş ve bunları müzakere alanları ve denetim birimleri olarak güçlendirmiştir. Başka bir deyişle, medya araçları meclisleri yükseltebildiği gibi indirebilmektedir. Benzer şekilde, meclis çalışmalarının profesyonelleşmesi yönünde bir eğilim de mevcuttur. Bu profesyonelleşme, ABD Kongresi örneği izlenerek, uzmanlaşmış komisyonların benimsenmesi ve bunların güçlendirilmesinde ve meclis üyelerinin personel ve kaynak yönünden imkanlarının iyileştirilmesinde görülmüştür.

Daha geniş anlamda, Birleşik Krallık'ta ve başka yerlerde, sıkı disiplinli bloklar olarak partilerin gerilemesi sonucunda meclislerin daha eleştirel ve bağımsız hale geldikleri görülmektedir. Daha bilgili seçmenler, daha bağımsız meclis üyeleri beklemektedirler; ama bunun yanı sıra, daha eğitimli ve daha iyi kaynaklara sahip meclis üyeleri de bir partinin genel çizgilerine saygı duyma ve 'lobi yemi' olarak hareket etme konusunda daha isteksiz olabilmektedirler. Başka hiçbir şey değilse bile, bir siyasal sistemin meşruluğunun ve istikrarının, bu sisteme ait meclisin etkinliğine bağlı olduğuna ilişkin genel kabul, meclisin gücü herhangi bir zamanda zayıfladığında, protesto seslerinin yükseleceği anlamına gelecektir. Bununla birlikte, meclis ile yürütme arasındaki arzu edilir denge, nihayetinde, bir taraftan temsil ve hesap verebilirlik ihtiyacına ve diğer yandan liderlik ve güçlü hükûmete duyulan ihtiyaca ilişkin normatif bir yargıya indirgenmektedir.

Özet

- ‘Meclis’, ‘yasama organı’ ve ‘parlamento’ terimleri genellikle birbirlerinin yerine kullanılmaktadır. ‘Meclis’ terimi, halkın vekili olan bir organı varsaymaktadır, çünkü eğitimli ya da uzman yönetim görevlileri yerine, halkı temsil ettiğini iddia eden alaylı siyasetçilerden oluşmaktadır. ‘Yasama organı’ terimi yanıltıcıdır çünkü meclisler asla kanun koyma gücünü tekelleştirmemektedir. ‘Parlamento’ terimi, meclislerin içindeki görüşmelerin ve ayrıntılı müzakerelerin önemine dikkat çekmektedir.
- Parlamenter sistem, hükûmetin, meclis veya parlamento içinde ve onun aracılığıyla yönettiği ve yürütme organının meclis içinden seçildiği ve bu meclise karşı sorumlu olduğu sistemdir. Başkanlık sistemi, meclis ile yürütme organı arasındaki güçler ayrılığına dayanmaktadır. Bu, iki yönetim dalı arasındaki bağımsızlık ve karşılıklı bağımlılığın bir bileşimiyle nitelendirilen bir ilişki kurmaktadır.
- Meclisler yönetimle halk arasında bir bağlantı kurmaktadır; yani meclisler, yönetimi destekleyebilen ve rejimi sürdürebilen ve yönetimi halkın taleplerine cevap vermeye zorlayan bir iletişim kanalıdır. Bir meclisin temel görevleri, yasa yapmak, temsilî bir organ olarak hareket etmek, yürütmeyi denetlemek ve gözetlemek, siyasetçileri devşirmek ve eğitmek ve siyasal sistemin meşruiyetini sürdürmeye yardımcı olmaktır.
- Meclisler genellikle bir ya da iki-kanattan oluşmaktadır. Özellikle federal sistemlerde yararlı olan çift-kamaralılığın cazibesi denetleme ve dengeyi güçlendirmesi, temsili genişletmesindedir. Çift-kamaralılığın sakıncası, bu sistem türünde, hareketsizliğe ve yönetim kilitlenmesine yönelik bir eğilimin olmasıdır. Komisyon sistemleri yasama sürecinde giderek önem kazanmaktadır: Güçlü meclisler genellikle güçlü komisyonlara ve zayıf meclisler zayıf komisyonlara sahiptir.
- Meclisler nadiren politika yapmaktadır. Meclisler daha ziyade ya [sadece] politikaları etkilemekte ya da yürütmenin hâkimiyeti altında bulunmaktadır. Bir meclisin sahip olduğu güç çeşitli etmenler tarafından belirlenmektedir. Bunlar arasında meclisin anayasal yetkisinin boyutu, yürütme organından siyasal bağımsızlık derecesi, parti sisteminin doğası ve meclisin örgütsel birliktelik düzeyi bulunmaktadır.
- Meclislerin gerilemesi kaygı doğurmaktadır çünkü meclisler sorumlu ve temsilî bir yönetimin sağlığıyla ilişkilendirilmektedir. Meclisler; disiplinli siyasal partilerin ortaya çıkması, yönetimin rolünün büyümesi, yürütme organının politikaları oluşturma ve liderlik etme konusunda daha fazla imkana sahip olması ve çıkar gruplarının ve kitle iletişim araçlarının artan gücü nedeniyle gerilemiştir.

Tartışma Soruları

- Meclisler neden demokratik süreç için yaşamsal önemde görülmüştür?
- Parlamenter yönetimin yaygın olarak benimsenmesi sistemin başarısını ve verimliliğini mi yansıtmaktadır?
- Güçler ayrılığı neden bu kadar önemli bir liberal demokratik ilke olarak değerlendirilmektedir?
- Sorumlu hükûmetin geliştirilmesi için en elverişli koşullar hangileridir?
- Komisyonlar yasama iktidarını desteklemekte midir yoksa parlamenter müzakereyi daraltmakta mıdırlar?
- Çift-kanat her zaman tek-kanattan daha mı iyidir?

- Karmaşık modern toplumlarda, meclisler yürütme organı karşısında yenilmeye mahkûm mudur?
- Meclislerin gerilemesi zorunlu olarak temsil ve hesap verebilirliği zayıflatmakta mıdır?

Okuma Önerileri

Davidson, R., W. Oleszek ve F. *Lee, Congress and Its Members* (2009). ABD Kongresi'nin rolüne ve kongre iktidarındaki değişimlere ilişkin yararlı bir tartışmadır.

Fish, S. ve M. Kroenig, *The Handbook of National Legislature: A Global Survey* (2011). Dünya çapındaki yasama organlarının yetkileri ve özellikleri hakkında kapsamlı bir çalışmadır. Kaynak kitap olarak kullanıldığında en iyi verim alınabilir.

Lijphart, A. (ed.), *Parliamentary Versus Presidential Government* (1992). Parlamenterizm ve başkancılığın meziyetlerini yansıtan geniş kapsamlı bir makale derlemesidir.

Strøm, K., W. Müller ve T. Bergman (der.), *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* (2006). Batı Avrupa parlamenter demokrasilerinde demokratik vekalet kurumlarına ilişkin kapsamlı bir açıklamadır.

15.
BÖLÜM

ANAYASALAR, HUKUK VE YARGI ORGANLARI

'Anayasasız bir yönetim, haksız bir iktidardır.'

THOMAS PAINE, *İnsanın Hakları* (*The Rights of Men*, 1791–92)

1950'ler ve 1960'larda, anayasalar ve anayasal konuların belirgin biçimde modası geçti. Siyasal analizciler bunun yerine siyasal kültür ve iktisadî ve toplumsal iktidarın dağılımı gibi daha derin siyasal gerçekler olarak görülen konulara döndüler. Anayasalarla ilgilenmek, siyasete ilişkin modası geçmiş, kanuncu ve açıkça söylemek gerekirse sıkıcı bir yaklaşımdı; bir siyasal sistemin fiilen nasıl çalıştığına değil, kendisini nasıl tasvir ettiğine odaklanmak demekti. Ancak 1970'lerden itibaren anayasal sorular siyasal sahnenin merkezine taşınmıştır. Gelişmiş ve gelişmekte olan devletler yeni anayasalar benimsemiştir ve siyasal çatışma, giderek artan biçimde anayasal reform arayışları yönünden dile getirilmiştir. Bu durum anayasa değişikliğinin, sadece yönetim içinde kararların alınış biçimini değil ama aynı zamanda bu kararları şekillendiren siyasal güçlerin dengesini de etkileyen uzak erimli sonuçlara sahip olması nedeniyle meydana geldi. Bundan başka, anayasaların nasıl yapılandırılması gerektiği ve bunların siyasal anlamlarının doğası ve boyutu hakkında dikkate değer tartışmalar bulunmaktadır. Bu tür konular, dolaylı biçimde, hukukun rolü ve yargı organlarının konumu yönünden önemli sonuçlara sahip olmuştur. Hukuk, yaygın biçimde, kamu düzeninin yaşamsal bir garantisi olarak görülmüştür; ancak hukuk ve ahlak arasındaki ilişki ve özellikle de hukukun bireysel özgürlüğü hangi düzeye kadar desteklemesi gerektiği konularındaki görüş ayrılıkları, uzun süre, siyasal teorinin odağındaki temel temalar olmuştur. Mahkemeler genellikle siyasetten kesin biçimde ayrı olarak görülmesine rağmen yargı organları, uygulamada dünyanın birçok bölgesinde, kamu politikasını şekillendirme konusunda artan bir yetenek kazanmışlardır. Bu durum, yargı, yürütme ve yasama iktidarları arasında yeniden düzenlenmiş bir denge arayışına neden olmuş ve aynı zamanda mahkeme ve yargı reformu konusunda taleplere yol açmıştır.

Temel Meseleler

- ⚠ Anayasa nedir ve hangi biçimleri alabilmektedir?
- ⚠ Bir anayasanın amacı nedir?
- ⚠ Anayasalar siyasal uygulamayı ne ölçüde belirlemektedirler?
- ⚠ Hukuk ile siyaset arasındaki ilişki nedir?
- ⚠ Mahkemelerin siyasal önemi nedir?
- ⚠ Yargıçlar siyasetten uzak durabilir mi ve durmalı mıdır?

ANAYASALAR

Anayasalar: Doğaları ve Kökenleri

Kavram

Anayasa

Anayasa, geniş anlamda, yönetimin çeşitli kurumlarının görev, yetki ve işlevlerini oluşturmayı, bu kurumlar arasındaki ilişkileri düzenlemeyi ve devlet ile birey arasındaki ilişkiyi tanımlamayı amaçlayan yazılı ve yazılı olmayan bir kurallar dizisidir. Yazılı (yasal) ve yazılı olmayan (geleneksel veya teamülî) kurallar arasındaki denge sistemden sisteme değişmektedir. 'Anayasa' terimi ayrıca, daha dar anlamda, amacı önemli anayasal hükümleri kanunlaştırmak olan tekil bir buyurgan belgeyi ('yazılı' bir anayasa) ifade etmek için kulanılmaktadır; bu anlamda anayasa ülkenin en üstün yasasını oluşturmaktadır.

Anayasalar geleneksel olarak iki temel amaçla ilişkilendirilmiştir. İlk olarak, yönetimin kendisini ve başlıca kurumları ve rollerini derli toplu bir şekilde tanımladıkları düşünülüyordu. İkincisi, anayasalar liberal demokrasinin (bkz. s. 403) temel taşı, hatta belirleyici özelliği olarak görülüyordu. Ne yazık ki, bu görüşlerin hiçbiri doğru değildir. Anayasalar, yönetimin ve siyasal etkinliğin yürütüldüğü bir çerçeve ortaya koymayı amaçlamalarına rağmen hiçbiri bu yönden tümüyle başarılı olmamıştır. Bütün anayasalarda yanlışlıklar, çarpıtmalar ve eksikler bulunabilmektedir. Benzer şekilde, anayasacılık fikri (bkz. s. 496) liberal değer ve özlemlerle yakından bağlantılı olmasına rağmen bir anayasanın demokratik olmamasını veya otoriter olmasını engelleyecek hiçbir şey yoktur. Komünist devletler ve bazı gelişmekte olan devletler örneğinde, anayasalar gerçekten de derin biçimde bağnaz olmuştur. O zaman anayasalarla can sıkmak nedendir? Yönetim makinesine ilişkin bir açıklamada bir anayasalar tartışmasına yer vermenin nedeni nedir? Bunun nedeni, anayasaların hedefinin, siyasal sistem konusunda belirli meta-kurallar ortaya koymak olmasıdır. Aslında, bunlar yönetimin kendisini yöneten kurallardır. Tıpkı yönetimin, toplumun genelinde düzenli bir idare kurmasında olduğu gibi, bir anayasanın amacı da yönetimin eylemlerine istikrar, öngörülebilirlik ve düzen getirmektir.

Yönetimin işleyişine rehberlik edecek bir kurallar kanunnamesi fikri kadim bir kökene sahiptir. Bu kanunnameler, geleneksel olarak, dünyevî işlerin uyumlu olduğu, dinî nitelikli daha yüksek bir ahlakî güç fikrine dayanıyordu. Mısır firavunları, *Ma'at* ya da 'adalet'in otoritesini kabul ettiler: Çin imparatorları *Ti'en* ya da 'cennet'e tâbiydiler, Yahudi kralları Musa Hukuku'na (Mosaic Law) uydular ve İslam halifeleri Şeriat hukukuna saygı duyuyordu. 'Daha yüksek' ilkelerin de sıradan hukukla düzenlenmesi nadir rastlanan bir durum değildi. Örneğin Atina Anayasası'nda yalnızca özel bir yöntemle değiştirilebilecek yasalar anlamındaki *nomos* ile meclisin bir kararıyla geçirilebilen kararnameler anlamındaki *psephismata* arasındaki ayrımda bu durum görülüyordu. Bununla birlikte, bu tür antik kanunnameler, modern anlamdaki anayasaya karşılık gelmiyordu; çünkü bunlar, genellikle otoriteye ve çeşitli kurumların sorumluluklarına ilişkin özel hükümler or-

Kavram

Teamül (*Convention*)

Günlük dilde konvansiyon ya resmî siyasal bir toplantıyı ya da tartışma ve müzakere yoluyla ulaşılan bir anlaşmayı kasteder. Ancak anayasal bir teamül, yasalara değil, göreneğe ve geçmişteki emsale dayalı bir işleyiş ya da davranış kuralıdır. Yasaya dayanmayan bu kurallar ya bir anayasal yerindelik anlamı ('doğru olan' nedir) ya da uygulamadaki koşullar ('işleyebilir olan' nedir) tarafından desteklenmektedir. Bu türden teamüller bütün anayasal sistemlerde bulunmaktadır ve genellikle resmî kuralların belirsiz ya da eksik olduğu yerlerde yol göstermektedirler ancak özellikle 'yazılı olmayan' anayasalar söz konusu olduğunda önemlidirler.

taya koyma konusunda genellikle yetersizdiler ve hükümlerin yaptırıma bağlandığı ve temel hukuk kurallarının ihlalinin cezalandırıldığı emredici mekanizmaları nadiren kuruyorlardı.

Bu yüzden, en iyisi, anayasaları oldukça yeni bir gelişme olarak düşünmektir. İngiliz Anayasası'nın evrimi kimi zaman 1689 tarihli Haklar Bildirgesi'ne ve 1701 tarihli Veraset Yasası'na ya da hatta 1215 tarihli Magna Carta'ya kadar geriye götürülmesine rağmen, anayasaların 18. Yüzyıl sonlarının yaratıları olarak düşünülmesi daha yararlıdır. 'Anayasalar çağı', ilk 'yazılı' anayasaların yasalaştırılmasıyla başladı: Bu yazılı anayasalar 1787 tarihli ABD Anayasası ve 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Beyannamesi'dir. ABD ve devrim dönemi Fransası örnekleri sadece biçimi ve özü yönünden daha sonraki anayasa yapıcılarının izleyeceği bir model sağlamakla kalmadı, aynı zamanda anayasaların neden ve nasıl oluştuğu konusuna da ışık tuttu.

Bir anayasanın kanunlaştırılması, genellikle siyasal süreklilikte büyük bir kırılmaya işaret etmektedir. Bu kırılma; savaş, devrim ya da ulusal bağımsızlık gibi bir karışıklığın sonucunda meydana gelir. Anayasalar, her şeyden önce, eski bir düzenin reddi, çöküşü veya başarısızlığının ardından yeni bir siyasal düzen kurma aracıdır. Bu çerçevede 1970'lerden itibaren anayasalara duyulan ilginin canlanması mevcut siyasal sistemlere ilişkin artan inanç kaybını, hatta hayal kırıklığını göstermektedir: Portekiz, İspanya, Kanada, İsveç ve Hollanda gibi ülkelerde yeni anayasaların kabul edilmesi ve örneğin, Birleşik Krallık, Hindistan, Kanada, Yeni Zelanda ve Avustralya'da anayasal reform konusunun öne çıkması bunu göstermektedir. Genelde, değişim isteyenler siyasal oyunun kurallarını sadece yeniden düzenlemeyi değil yeniden belirlemeyi amaçladıklarında, siyasal çatışmaların anayasal bir boyuta sahip olduğu söylenebilir. Dolayısıyla anayasal değişim hem iktidarın hem de siyasal otoritenin yeniden belirlenmesiyle ilgilidir.

Anayasaların Sınıflandırılması

Anayasalar çok farklı şekillerde sınıflandırılabilmektedir. Bu sınıflandırmalar aşağıdakileri de içermektedir:

- Anayasanın biçimi ve kurallarının *statüsü*: Anayasanın yazılı olup olmadığı veya kanunlaştırılıp kanunlaştırılmadığı
- Anayasanın *değiştirilebilme* kolaylığı: Anayasanın katı mı yoksa esnek mi olduğu
- Anayasanın uygulamadaki *gözetilme* derecesi: Anayasanın etkin bir anayasa mı yoksa itibarî ya da görünüşte bir anayasa mı olduğu
- Anayasanın *içeriği* ve oluşturduğu kurumsal yapı: Anayasanın örneğin monarşik mi yoksa cumhuriyetçi mi; federal mi yoksa üniter mi olduğu; başkanlık sistemine mi yoksa parlamenter sisteme mi sahip olduğu

Geleneksel olarak, yazılı ve yazılı olmayan anayasalar arasındaki ayrıma dikkate değer bir vurgu yapılmıştır. Yazılı anayasalar, teoride, yasalarla güvenceye alınan anayasalardır; yazılı olmayan anayasalar ise görünüşe göre görenek ve geleneklerde (bkz. s. 136) vücut bulmaktadır. Yazılı anayasalar 'yaratılmış' olmaları anlamında insan eserleridir; yazılı olmayan anayasalar ise tarih boyunca evrilen organik oluşumlar olarak görülmüştür. Bununla birlikte, bu sınıflandırma sistemi şimdi büyük ölçüde terk edilmiştir. Her şeyden önce devletlerin ezici çoğunluğu, şimdi, önemli anayasal hükümleri ortaya koyan temel yazılı belgelere sahiptir. Bhutan, Suudi Arabistan ve Umman gibi bir dizi demokratik olmayan devletle birlikte, İsrail, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık'tan ibaret sadece üç liberal demokrasi yazılı olmayan anayasalara sahip olmaya devam etmektedir. Ayrıca bu sınıflandırma her zaman yanıltıcı olmuştur. Hiçbir anayasa tümüyle yazılı değildir; anayasanın bütün kuralları resmî ve yasal olarak uygulanabilir değildir. Örneğin, az sayıda anayasa, siyasî partilerin ve çıkar gruplarının rollerini belirlemekte ve hatta bunların sözünü etmektedir. Benzer şekilde, hiçbir anayasa tamamen yazılı olmayan halde değildir; bütün kuralları teamül, görenek ve geleneklerden oluştuğu için bu hükümlerin yasal bir özü yoktur.

Bu durumda, her anayasa, yazılı olan ve olmayan kurallar arasındaki denge önemli ölçüde değişse bile, yazılı olan ve olmayan kuralların bir karışımıdır. Anayasal belgelerin devlet kanunnameleri olarak işlev gördüğü Fransa ve Almanya gibi ülkelerde, siyasal kurumların yetki ve sorumluluklarının dikkate değer ölçüde ayrıntılandırılmasıyla, vurgu, belirgin biçimde yazılı kurallara yapılmaktadır. Buna mukabil, dünyanın ilk yazılı anayasası olan ABD Anayasası, kendisini çoğunlukla geniş ilkelerle sınırlayan ve dolayısıyla yönetime ilişkin gevşek bir çerçeve ortaya koyan yalnızca 7.000 sözcükten oluşan bir belgedir. Kongre komisyonları, ön seçimler (bkz. s. 343) ve bürokrasi (bkz. s. 532) gibi anayasal değerde olduğundan kuşku duyulmayan ABD kurumları, zaman içinde kolaylıkla evrilmiştir. Başka anayasalar, tümüyle yazılı olmayan anayasalar olmasalar bile teamüllere dikkate değer bir önem vermektedirler. Örneğin Birleşik Krallık'ta bakanların, Kra-

liyet Ayrıcalıkları dahilindeki yetkileri, yani teknik olarak kralın yetkilerini kullanabilme yetenekleri ve bakanların bireysel ya da kolektif olarak Parlamento'ya karşı sorumlulukları tümüyle teamüle dayanmaktadır.

Bununla birlikte dünyadaki eğilim, yazılı ve resmî kuralların benimsenmesi lehinedir. Sadece yazılı olmayan anayasaların sayısı azalmakla kalmamıştır, aynı zamanda çeşitli ülkelerde yasal kurallara artan bir güven oluşmuştur. Yahudilerin kutsal yasa kitabı olan Tevrat'a duyulan saygı, İsrailliler, 1948'de, emredici bir anayasa belgesi olmaksızın bağımsız bir devlet kurma yönünde cesaretlendirmiş olmasına rağmen, Knesset adındaki parlamento, iki yıl içinde, bu tür bir anayasanın tanımlanmamış bir zaman dilimi içinde evrim yoluyla benimsenmesini kararlaştırmıştı. Birleşik Krallık'ta Prosedürler için Bakanların El Kitabı gibi belgelerin yayınlanması, daha önceden eksik tanımlanmış teamüllerle yürütülen uygulamalara ayrıntılı bir biçimsel öz kazandırmıştır. Yeni Zelanda'da daha önceden dağınık olan yasa ve ilkeleri birleştiren 1986 Anayasa Kanunu'nun geçmesi ve 1990 tarihli bir haklar bildirgesinin (bkz. s. 501) benimsenmesi çok sayıda yorumcu tarafından, Yeni Zelanda'nın artık yazılı olmayan anayasaya sahip devletler safında sınıflandırılmaması gerektiği biçiminde yorumlanmıştır.

Yazılı olan ve olmayan anayasa ayrımından daha yararlı ve daha doğru olanı kanunlaştırılmış ve kanunlaştırılmamış anayasalar arasındaki karşıtlıktır. **Kanunlaştırılmış anayasa**, tek bir buyurgan belgenin varlığına dayanan bir anayasadır. Yukarıda belirtildiği gibi, anayasalar, anayasal ayrıntı düzeyinin belirginleştirilmesi ve diğer hükümlerinin yazılı olmaması boyutu bakımından farklılık göstermelerine rağmen, anayasaların çoğu bu şekilde sınıflandırılabilmektedir. Bununla birlikte bu sınıflandırmada kanunlaştırılmanın önemi dikkate değerdir.

İlk olarak, kanunlaştırılmış bir anayasada, belgenin kendisi 'daha yüksek' bir yasa oluşturması bakımından buyurgandır; kanunlaştırılmış anayasa, aslında ülkenin en üst düzeydeki yasasıdır. Anayasa, olağan yasaları kanunlaştıran organlar dahil olmak üzere tüm siyasal kurumları bağlamaktadır. Bu yüzden kanunlaştırılmış bir anayasanın varlığı bir yasalar hiyerarşisi kurmaktadır. Üniter devletlerde, anayasanın **yasal mevzuat**ın üstünde olduğu iki kademeli bir yasal sistem vardır. Federal devletlerde, 'daha düşük' eyalet veya il yasaları biçiminde üçüncü bir kademe bulunmaktadır. İkincisi, kanunlaştırılmış belgenin statüsünün, en azından bazı hükümlerinin değiştirilmesinin ya da yürürlükten kaldırılmasının zor olması nedeniyle anayasal güvence altına alınmış olmasıdır. Bu yüzden anayasanın oluşturulmasına ve bunun ardından gözden geçirilmesine ilişkin yöntem, olağan yazılı yasala-

Kanunlaştırılmış anayasa: Temel anayasal hükümlerin tek bir yasal belgede bir araya getirildiği ve halk tarafından 'yazılı anayasa' ya da 'anayasa' olarak bilinen anayasadır.

Yasal mevzuat: Yasama organı tarafından kanunlaştırılmış hukuktur.

Kanunlaştırılmış Anayasa: Güçlü ve Zayıf Yönleri

Odak Konusu

Kanunlaştırılmış ya da yazılı bir anayasanın güçlü yönleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Temel ilkeler ve anayasal hükümler, günün hükûmetinin müdahalelerinden korunmaları amacıyla sağlamlaştırılmıştır.
- Yasama organının iktidarı, egemenliğinin (bkz. s. 103) olması gereken boyuta getirilmesiyle sınırlandırılmıştır.
- Siyasî olmayan yargıçlar anayasayı, hükümlerinin diğer kamusal kurumlarca uygulanabilir olup olmadığı yönünden kontrol edebilir.
- Bireysel özgürlük daha güvenli bir şekilde korunmaktadır ve otoriteryanizm uzak tutulmaktadır.
- Kanunlaştırılmış belgenin eğitimsel bir değeri vardır; çünkü siyasal sistemin temel değerlerine ve genel hedeflerini gözler önüne sermektedir.

Kanunlaştırmanın sakıncaları veya zayıf yönleri arasında şunlar bulunmaktadır:

- Kanunlaştırımış bir anayasa daha katıdır ve bu nedenle [güncel talep ve koşullara] kanunlaştırılmamış bir anayasadan daha az duyarlı ve uyarlanabilir olabilir.
- Yönetim iktidarı anayasal bir belge yerine düzenli seçimlerle daha etkin bir şekilde sınırlandırılabilir.
- Kanunlaştırılmış bir anayasayla birlikte anayasal üstünlük, kamusal olarak hesap verebilir siyasetçilerden çok seçilmemiş yargıçlara ait olmaktadır.
- Görenek ve teamüllerin teminatı altındaki anayasal hükümler tarih tarafından onaylandığı ve 'icat edilmiş' olmadığı için daha yaygın saygı görebilirler.
- Anayasal belgeler kaçınılmaz olarak taraflıdır, çünkü başkalarının tercih ettiği bir değer veya ilkeler dizisini onaylamaktadırlar ve bunun anlamı anayasaların çözdükleri çatışmalardan daha fazlasını yaratabilecek olmalarıdır.

rın kanunlaştırılmasına ilişkin yöntemden belirli bir şekilde daha karmaşık ve zor olmalıdır. Son olarak, anayasanın kanunlaştırılmasının mantığı şunu emretmektedir: Anayasa, yönetim kurumlarının görevlerini, yetkilerini ve işlevlerini 'yüksek' yasa olması yönünden belirlediğinden bu yasa *yargılanabilir* olmalıdır ki bunun anlamı bütün siyasal organların, mahkemelerin ve özellikle de yüksek mahkemenin ya da anayasa mahkemesinin otoritesine tâbi olmaları gerektiğidir. Bu durum, aslında, anayasanın nihaî hakemleri olan ve dolayısıyla yargısal denetleme (bkz. s. 510) yetkisi kazanan yargıçların ya da en azından üst düzey yargıçların önemini artırmaktadır.

Az sayıda olmalarına rağmen, **kanunlaştırılmamış anayasalar** çok farklı özelliklere sahiptir. Haklı olarak, kanunlaştırılmamış olduğu düşünülen ancak kısmen yazılı olan

Kanunlaştırılmamış anayasa: Tek bir emredici belgenin yokluğu durumunda çeşitli kaynaklardan çıkarılmış kurallardan oluşan anayasadır.

İngiliz Anayasası çeşitli kaynaklardan yararlanmaktadır. Bunlar arasında en önemlileri Parlamento tarafından üretilen yazılı mevzuat, **örf ve âdet hukuku**, teamüller, anayasanın yazılı olmayan öğelerini belirginleştiren ve açıklayan otoritelerin çeşitli çalışmaları bulunmaktadır. Kanunlaştırılmış bir anayasa belgesinin bulunmayışı, en önemli olarak, yasama organının egemen veya tartışmasız bir otoriteye sahip olduğunu göstermektedir. Yasama organının herhangi bir konuda yasa yapma ya da yapmama hakkı vardır ve hiç kimsenin onun çıkardığı yasaları kaldırma veya iptal etme hakkı bulunmamaktadır. İngiliz Parlamentosu ve İsrail'deki Knesset gibi organlar sahip oldukları yasama üstünlüğü sayesinde anayasanın nihaî hakemleri olarak faaliyette bulunma yeteneğine sahiptirler: Anayasa onlar ne diyorsa odur.

Bu durum özellikle Birleşik Krallık'ta derin ihtilafları ve yaygın eleştirileri tahrik etmiştir. Parlamenter egemenlik (bkz. s. 495) Lord Hailsham'ın (1976) 'seçimli diktatörlük' olarak adlandırdığı durumun sorumlusu olarak görülmüştür. Bunun anlamı bir hükûmetin, Avam Kamarası'nın kontrolünü sağladığı sürece istediği gibi hareket edebilme yeteneğine sahip olmasıdır. Bu durum, iktidarın yürütmenin ellerinde yoğunlaşmasına ve bunun, sonuçta bireysel hak ve özgürlüklere tehdit oluşturmasına yol açmıştır. Bu da bazılarını, Birleşik Krallık'ın hiçbir anayasaya sahip olmadığını iddia etmeye itmiştir. Eğer hükûmetler, bir kez seçildikten sonra, istedikleri şekilde hareket edebilirlerse, kendi iktidarlarını keyiflerine göre genişletme konusunda kesinlikle özgürdürler ve bu sayede hiçbir tür anayasa kuralıyla sınırlandırılmamışlardır. Griffith'in (2010) ifadesiyle, Birleşik Krallık'taki anayasa "ne olursa" odur. Bu tür kaygılar, 1980'ler ve 1990'larda, Birleşik Krallık'ta gittikçe büyüyen bir radikal anayasal reform kampanyası yapılmasını körükledi; bu reform kampanyası, İşçi Partisi'nin uzun süre muhalefette kalmasıyla (1979–97) birlikte, sonunda, partiyi reformist bir amacı savunma noktasına gelecek şekilde dönüştürdü. 1997'den itibaren Blair Hükûmeti, Birleşik Krallık'ın anayasal manzarasının önemli yönlerini yeniden biçimlendirdi. İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'ya yetki devri (bkz. s. 572) yapıldı; referandumlar (bkz. s. 306) ve nispî seçim sistemleri daha yaygın olarak kullanıldı; İnsan Hakları Yasası (1998) aracılığıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950) Birleşik Krallık yasalarıyla bütünleştirildi; kalıtsal soyluların çoğu Lordlar Kamarası'ndan uzaklaştırıldı ve bilgi edinme özgürlüğüne ilişkin mevzuat geçirildi. Bu program anayasanın kanunlaştırılmasına kadar gidemese de, bazıları bunun, beraberinde, parlamenter egemenlikten **halk egemenliğine** bir kaymayı getirdiğini ileri sürmüşlerdir (Hazell, 2008).

Örf ve âdet hukuku (*common law*): Göreneklere ve geçmiş emsallere dayalı hukuktur; herkes için 'ortak' olduğu varsayılan hukuktur.

Halk egemenliği: Doğrudan açıklanmış halkın iradesinden daha yüksek bir otoritenin bulunmadığına ilişkin ilkedir.

Alternatif bir sınıflandırma biçiminde katı ve esnek anayasalar birbirinden ayrılmaktadır. Bir anayasayı değiştirmek için

hangi yöntemler bulunmaktadır? Anayasa, değişen koşullara ne kadar kolaylıkla uydurulabilmektedir? Görünüşe bakılırsa kanunlaştırılmış anayasalar oldukça sert olma eğilimindedir çünkü hükümleri belirli bir şekilde 'daha yüksek' bir yasayla anayasal koruma altındadır. Aynı şekilde kanunlaştırılmamış anayasalar esnek ve uyarlanabilir gibi görünmektedir çünkü anayasal değerdeki yasalar, olağan yasama yöntemleriyle ve doğaları gereği davranış ve uygulamalara dayanan teamüllerle değiştirilebilmektedir. Bununla birlikte, yazılı anayasalar ile katılık ya da yazılı olmayan anayasalar ile esneklik arasında basit bir ilişki bulunmamaktadır.

Kavram

Parlamenter Egemenlik

Parlamenter egemenlik bir parlamentonun ya da yasama organının mutlak ve sınırsız otoritesini ifade etmektedir; dilediği herhangi bir yasayı yapma, değiştime ya da kaldırma yeteneği biçiminde sonuçlanır. Parlamenter egemenlik genellikle İngiliz Anayasası'nın temel ilkesi olarak görülmektedir ve şunlardan kaynaklanmaktadır: (1) Kanunlaştırılmış anayasanın yokluğu, (2) Yazılı mevzuatın diğer hukukî düzenleme biçimleri üzerindeki üstünlüğü, (3) Rakip yasama organlarının yokluğu, (4) Hiçbir parlamentonun ardıllarını bağlayamayacağına ilişkin teamül. Parlamenter egemenlik, kesinlikle yasal olan ve siyasal olmayan bir egemenlik (bkz. s. 103) biçimidir.

Değişik derecelerde esneklik olanaklıdır ve şaşırtıcı bir şekilde, bir anayasanın esnekliği, onun yöntemlerinin ve kurallarının resmîliğiyle doğrudan orantılı değildir. ABD Anayasası, değişikliklerle birlikte bile olsa, 1787'den bu yana varlığını sürdürmüştür, oysa Fransa aynı dönemde 17 adet anayasaya sahip olmuştur. Benzer şekilde, değişiklik yöntemleri az ya da çok karmaşık ya da zor olabilmektedir. Örneğin Avustralya, Danimarka, İrlanda ve İspanya'da referandumlar, anayasa değişikliklerinde halkın onayını almak ya da yasama organı tarafından uygun bulunan anayasa değişikliklerini onaylamak için kullanılmaktadır. Başka örneklerde yasama organında özel çoğunlukların sağlanması zorunludur. Örneğin Almanya Temel Yasası'na (1949) göre anayasa değişikliklerinin gerçekleştirilmesi için hem *Bundestag* hem de *Bundesrat*'ta üçte iki çoğunluk gerekmektedir. ABD'de, anayasa değişiklikleri için, Kongre'nin her iki kanadında da sağlanması gereken üçte iki çoğunluğa ek olarak, bu değişikliklerin 50 eyaletin dörtte üçü tarafından onaylanması zorunludur. Bu zorunluluk şu anlama gelmiştir: Şimdiye kadar sadece 27 anayasal değişiklik (tadilat) geçmiştir ve bunların 'Haklar Bildirisi' olarak adlandırılan 10'u, anayasanın yürürlüğe girdiği ilk iki yıl içinde yapılmıştır.

Bununla birlikte, bunun ürettiği görünüşteki sertlik yanıltıcıdır. ABD Anayasası'nın ve kanunlaştırılmış diğer belgelerin sözlerinin çok az değişmiş olabilmesine rağmen, bunların anlamları, yargısal yorumlama ve yeniden yorumlama yoluyla sürekli gözden geçirme ve güncellenmeye tâbidir. Yargı organının bu açıdan oynadığı rol, bu bölümün son ana başlığı altında incelenmektedir. Tıpkı yazılı hükümlerin esnekliğe izin verebilmesi gibi, yazılı olmayan hükümler de zaman içinde katılaşabilmektedirler. Birleşik

Kavram

Anayasacılık

Anayasalcılık, dar anlamda, bir anayasanın varlığıyla güvence altına alınan sınırlı yönetim uygulamasıdır. Dolayısıyla, anayasalcılığın, yönetim kurumları ve siyasal süreçler anayasal kurallar tarafından etkin bir şekilde kısıtlandığında var olabileceği söylenebilir. Anayasacılık daha geniş anlamda, iktidarı parçalayan ve böylece bir denetleme ve denge ağı yaratan siyasal bir değerler ve araçlar dizisidir. Bu tür araçların örnekleri arasında, kanunlaştırılmış anayasalar, haklar bildirgeleri, kuvvetler ayrılığı, çift-kamaralılık ve federalizm sayılabilir.

Krallık'ta bakanlıkların sorumluluğuna ilişkin teamüller, uyarlanabilir olduklarını öylesine kanıtlamışlardır ki günün hükûmetinin uygun bulmasıyla neredeyse tümüyle yeniden biçimlendirilebilmektedirler; oysa başka teamüller siyasal kültürün ve halkın beklentilerinin içinde öylesinde derinden kökleşmişlerdir ki bunların terkedilmesi ya da değiştirilmesi neredeyse olanaksız durumdadır. Bu olanaksızlık monarşinin siyasal rolünü kısıtlayan ve monarkın Parlamento'nun otoritesine karşı çıkmasını engelleyen gelenekler örneğinde kesinlikle geçerlidir.

Üçüncü bir sınıflandırma sistemi, bir taraftan anayasal kurallar ve ilkeler, diğer taraftan yönetim pratiği ('işlerlikteki' anayasa) arasındaki ilişkiyi dikkate almaktadır. Walter Bagehot, 1867 gibi erken bir tarihte *İngiliz Anayasası* (*The English Constitution*, [1867] 1963) adlı eserinde, anayasanın, halkın bağlılığını geliştiren ancak çok az etkin iktidar kullanan monarşi ve Lordlar Kamarası'ndan oluşan 'soylu' kısımları ile kabine ve Avam Kamarası'ndan oluşan 'etkili' kısımları arasında ayrım yaptı. Etkili bir anayasa, iki ölçütü yerine getiren anayasadır. Birincisi yönetimin uygulamadaki işleri, en azından önemli hususlarda, anayasanın hükümlerine karşılık gelmektedir. İkincisi, bu, anayasanın, ne şekilde olursa olsun, yönetimin davranışlarını sınırlama yeteneğine sahip olmasından kaynaklanır.

Dolayısıyla, etkili bir anayasa, yalnızca anayasa kurallarının varlığını değil, aynı zamanda bu kuralların yönetimi sınırlama ve anayasacılığı tesis etme yeteneğine sahip olmalarını da gerektirmektedir. Ancak, aşağıda göreceğimiz gibi, tüm anayasalar az ya da çok ihlal edilmektedir ve bu yüzden asıl mesele bu tür ihlallerin önemi ve sıklığıdır. Bazı anayasalar, metinlerinde ya da ilkelerinde yönetsel davranışı doğru biçimde tanımlayabilmelerine rağmen, yönetimi sınırlama konusunda başarısız olmaları yönünden *nominal* anayasalar olarak sınıflandırılabilmektedir. Örneğin, 1982 Çin Anayasası, Çin'in 'halk diktatörlüğü altında sosyalist bir devlet' olduğunu kabul etmektedir ancak anayasanın bir anlamı yoktur çünkü anayasayı yorumlamakla yükümlü kılınan yargı organı partinin sıkı kontrolü altında tutulmaktadır. Başka devletler de sahte ya da görünüşte anayasaya sahiptirler. Bu anayasalar, siyasal uygulamadan epey farklılaşmaktadırlar ve en iyi ihtimalle sadece propaganda rolünü yerine getirmektedirler. Bu durum özellikle kişisel hak ve özgürlüklere olan bağlılığın devletin anayasal metinlerinden fazlaca uzaklaştığı diktatörlüklerde veya otoriter devletlerde geçerlidir.

Anayasalar ayrıca içerikleri yönünden ve özellikle de, desteklediklerı kurumsal yapıya göre sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma bazı ayrımların yapılmasını olanaklı kılmaktadır. Örneğin, anayasalar geleneksel olarak ya monarşik ya da cumhuriyetçi olarak sınıflandırılmıştır. Teoride, monarşik anayasalar, anayasal üstünlüğü bir hanedana verirken cumhuriyetçi anayasalarda siyasal otorite halktan türetilmektedir. Bununla birlikte, iktidarın etkin biçimde temsilî kurumlara aktarıldığı anayasal monarşilerin ortaya çıkışı (bkz. s. 435), Svaziland, Umman ve Suudi Arabistan gibi devletlerde halen varlığını sürdürmekte olan mutlak monarşiler dışında, bu ayrımın artık anlamını yitirmesine yol açmıştır. Ancak bu sınıflandırmada daha yaygın biçimde kullanılan ayrım, üniter ve federal anayasalar (17. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak tartışılmaktadır) arasındaki ayrımdır; yani egemenliği tek bir ulusal organda temerküz ettiren anayasalarla, egemenliği iki yönetim düzeyi arasında bölen anayasalar arasındaki ayrımdır.

Bir başka yaklaşım, parlamenter sistem anayasaları ve başkanlık sistemi anayasaları olarak görülen anayasalar arasında ayrım yapmaktır. Buradaki kilit nokta, yürütme ile meclis arasındaki ilişkidir. Parlamenter sistemlerde, yürütme meclisten çıkmaktadır ve meclise karşı sorumludur; başkanlık sistemlerinde, yönetimin iki dalı kuvvetler ayrılığı (bkz. s. 463) temeline dayalı olarak birbirinden bağımsız biçimde faaliyette bulunmaktadır. Bu farklı sistemler Bölüm 13 ve 14'te incelenmektedir. Son olarak, çoğulcu anayasalar tekelci anayasalarla karşılaştırılabilmektedir. Çoğulcu anayasalar liberal demokrasilerin niteliğidir çünkü bunlar, genellikle katılımcı hakları ve parti rekabetini garanti altına alarak siyasal iktidarın dağılmasını sağlamaktadır. Tekelci anayasalar, genelde bir 'yönetici' parti ya da yüce liderin tartışılmaz otoritesinin resmî olarak kökleşmiş bulunduğu komünist ya da otoriter devletlerde bulunmaktadır ki bu durum, bir anayasa ve liberal anayasacılığın zorunlu olarak el ele gitmediğini de ispatlamaktadır.

Bir Anayasanın Amacı

Devletlerin büyük çoğunluğunun anayasalara sahip olmasının yanı sıra kurumların ve örgütlü grupların çoğunun da belli bir tür anayasal etkiye sahip olan kuralları vardır. Aynı şey Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi uluslararası organlar söz konusu olduğunda da geçerlidir; aynı şekilde bölgesel yönetimler ve il yönetimleri, siyasal partiler, çıkar grupları, şirketler, kiliseler, kulüpler vb. için de doğrudur. Söz konusu anayasal kuralların yaygınlığı, anayasaların, örgütlerin işleyişinde bir şekilde yaşamsal bir oynadıkları biçimindeki olguya dikkat çekmektedir. Devletlerin ve diğer örgütlü organların anayasa olmaksızın işlemeleri neden güç ve belki de olanaksızdır? Bu sorunun yanıtlanmasının zor olmasının nedeni, anayasaların tek ya da basit bir amaçlarının olmamasıdır. Bunun yerine anayasalar, birkaç işleve sahiptirler ve çeşitli şekillerde kullanılmaktadırlar. Bunların en önemlileri şunlardır:

- Devletleri yetkilendirmek
- Birleştirici değerler ve hedefler oluşturmak
- Yönetimin istikrarını sağlamak
- Özgürlüğü korumak
- Rejimleri meşrulaştırmak

Devletleri Yetkilendirmek

Anayasalar en çok, yönetim iktidarını sınırlandırmalarıyla bilinmelerine rağmen daha temel bir işlevi şudur: Anayasalar, devletlerin var oluşlarının sınırlarını çizmektedirler ve onların bağımsız otorite alanlarıyla ilgili hak iddiasında bulunmaktadırlar. İster sömürgeciliğin devrilmesi, ister daha büyük devletlerin parçalanması ister daha küçüklerin birleşmesi yoluyla olsun yeni devletlerin yaratılmasına, her zaman, bir anayasanın yürürlüğe girmesi eşlik etmektedir. Aslında bu tür devletlerin sadece bir anayasaya sahip olduktan sonra var oldukları söylenebilir çünkü bunlar, bir anayasa olmaksızın belirli bir toprak parçası üzerinde resmî hükümranlık hakkından ya da bu hükümranlık hakkını etkin biçimde kullanabilecek bir yönetim aygıtından yoksundurlar.

Bu yüzdendir ki Hindistan devletinin, 1947'de bağımsızlığın bahşedilmesi ile 1950'de federal anayasasının kabulü arasındaki dönemde ortaya çıktığı söylenebilmektedir: bu süre zarfında Birleşik Krallık tarafından atanan bir Vali, gözetim uygulamasını sürdürdü. Aynı şekilde, 1776 tarihli Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, ABD'nin devlet olmayı gerçekleştirdiği süreci başlattı, ancak devlet olma 1789'da ABD Anayasası onaylanıncaya kadar tamamlanmadı. Yetkilendirilmeye duyulan ihtiyaç, ulus-altı ve ulus-üstü kurumlar için de geçerlidir. Örneğin federal sistemlerde, federal devlet altında birleşen iller ya da eyaletler, merkezî yönetimin yetki alanına karşı kendi yetki alanlarını güvence altına almak amacıyla kendi anayasalarına sahip olmaktadırlar. Resmî bir AB Anayasası fikri, anayasanın Hollanda ve Fransa tarafından reddedilmesinin ardından 2005 yılında terkedilmiş olmasına rağmen, Roma Antlaşması (1957), Avrupa Tek Senedi (1986), Avrupa Birliği Antlaşması (1993) ve Lizbon Antlaşması (2009) da dahil olmak üzere bir antlaşmalar koleksiyonu anayasal etkiye sahiptir; çünkü bu antlaşmalar AB organlarına, üye devletlerin işlerine çeşitli yollarla müdahale etme yetkisi vermektedir. Bu durum şu olguya vurgu yapmaktadır: **Antlaşmalar** anayasalardan farklı olmalarına rağmen anayasaların parçalarını oluşturabilmektedirler. Örneğin, AB hukuku ve antlaşmaları, AB üyesi her devlet için anayasanın bir kaynağı işlevini görmektedir.

Antlaşma (*treaty*): İki ya da daha fazla devlet arasında barış, ticaret konuları ya da uluslararası ilişkilerin diğer başka yönleriyle ilgili resmî bir anlaşmadır.

Değerler ve Hedefler Oluşturmak

Anayasalar yönetim için bir çerçeve oluşturmanın yanı sıra, değişmez biçimde, daha geniş bir siyasal değer, ideal ve hedefler dizisini somutlaştırmaktadır. Bu nedenle, anayasalar tarafsız olamamaktadır; ideolojik önceliklerle, her zaman, az ya da çok açık biçimde karışmış durumdadırlar. Bu yüzdendir ki anayasaların yaratıcıları, rejimlerini, bir dizi birleştirici değerle, ideolojik bir amaç duygusuyla ve siyasetin yürütülmesinde kullanılabilecek bir sözcük hazinesiyle donatmaya çalışmaktadır. Bu amaçlar, birçok durumda, genellikle ulusal ideallerin açıklamaları olarak işlev gören anayasal belgelerin başlangıç bölümlerinde açık biçimde yerine getirilmektedir. Bu idealler; demokrasi, özgürlük veya refah devletine duyulan inançtan sosyalizm, federalizm ya da İslama kadar değişebilmektedir. 1982 Türk Anayasası, cumhuriyetin kurucusu olan "Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı"na adanmaktadır. Almanya'nın Temel Yasası ise "dünya barışına hizmet etme" kararlılığını açıklamaktadır.

Ancak başka durumlarda, bu değerler ve ideolojik öncelikler büyük ölçüde örtüktür. Örneğin, Charles Beard (1913), ABD Anayasası'nın hükümlerinin esas itibariyle iktisadî çıkarlar tarafından ve özellikle mülkiyeti, mülksüz kitlelerin yükselen gücüne karşı savunma arzusuyla biçimlendirildiğini ileri sürmüştür. Benzer şekilde, ABD Anayasası'nda yapılan 14. Tadilat ile 15. Tadilat'ın, ırk ayrımcılığının önemini kabul etmesine karşın anayasanın toplumsal sınıftan ya da toplumsal cinsiyetten kaynaklanan bölünmeleri etkin biçimde gizlediği de iddia edilebilir. Birleşik Krallık Anayasası örneğinde, parlamenter egemenlik doktrini, parlamento dışı siyasal eylem biçimlerinin cesaretini kırmaya ya da gözden düşürmeye yönelik bir araç biçiminde yorumlanmıştır.

Yönetimin İstikrarını Sağlamak

Anayasalar; görev, yetki ve işlevlerin, yönetimin çeşitli kurumları arasında dağıtılmasında 'örgütsel çizelgeler', 'tanımlayıcı kılavuzlar' veya 'kurumsal planlar' olarak hareket etmektedir. Bu itibarla, siyasal organlar arasındaki ilişkileri resmîleştirmekte ve düzenlemekte; çatışmaların karara bağlanması ve çözülebilmesi için bir mekanizma sağlamaktadır. Örneğin, neredeyse 400 maddeden oluşan Hindistan Anayasası, kurumsal yetki ve ilişkilerin son derece ayrıntılı bir tanımını içermektedir. Belirlilik ve etkinlik düzeyleri farklı olmasına rağmen bütün anayasalar, yönetimin işleyişine ilişkin bir istikrar, düzen ve öngörülebilirlik ölçüsü sunma bakımından yaşamsal bir işlev yerine getirmektedirler. Bu bakış açısından bakıldığında, anayasal yönetimin karşıtı, gelişigüzel, kaprisli ya da keyfî yönetimdir. Anayasaların, örgütlenmeyle elele gitmesinin nedeni kesinlikle budur. Karmaşık toplumsal etkileşim kalıpları, sadece, eğer ilgili herkes 'oyunun kuralları'nı ve dolayısıyla kimden neyi yapmasının beklendiğini biliyorsa sürdürülebilmektedir.

Kavram

Özgürlük

'Özgürlük' (*freedom*) (ya da hürriyet [*liberty*]) terimi, en geniş anlamıyla, kişinin dilediği gibi düşünebilmesi ya da eylemde bulunması anlamına gelmektedir. Bununla birlikte genellikle 'negatif' ve 'pozitif' özgürlük arasında bir ayrım yapılmaktadır (Berlin, 1958). *Negatif* özgürlük müdahale etmeme demektir; birey üzerinde dış kısıtlamaların yokluğudur. Özgürlük, bu anlamda, bireylerin istedikleri gibi hareket etme 'hürriyetinde' oldukları özel bir alandır. *Pozitif* özgürlük, genellikle kişisel gelişim, kendini gerçekleştirme ya da kendini idare etme anlamında, bazı tanımlanabilir amaç ya da yararların elde edilmesiyle ilişkilidir.

Özgürlüğü Korumak

Liberal demokrasilerde, bir anayasanın temel amacının, bireysel özgürlüğü korumak gibi bir düşünceyle yönetimi sınırlamak olduğu genellikle tartışmasız biçimde kabul edilmektedir. Bu yüzdendir ki anayasaları **sınırlı yönetim**i kurmanın ve sürdürmenin araçları olarak görme eğilimi bulunmaktadır. Kuşkusuz, anayasalar, yönetim otoritesi ve kişisel özgürlük alanlarının sınırlarını belirleyerek devlet ile birey arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadırlar. Bunu, çoğunlukla bir haklar bildirisi aracılığıyla, medenî hak ve özgürlükleri tanımlayarak yapmaktadırlar. Liberal anayasacılığın etkisi, birçok durumda, ifade özgürlüğü, dinî ibadet özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve seyahat özgürlüğü gibi 'klasik' ya da geleneksel medenî özgürlüklerin (bkz. s. 592) anayasal açıdan güvence altına alınmış olmaları anlamında 'temel' [haklar] olarak kabul edilmesini sağlamıştır. '**Negatif haklar**' olarak adlandırılan bu haklar liberal bir nitelik taşımaktadır; çünkü bu haklar, devletin birey haklarına tecavüzünü engeller ve devletin eylem*siz*lik alanını belirler.

Buna ilaveten, artan sayıda devlet; sağlık bakımı, eğitim hakkı ve hatta çalışma hakkı gibi bir dizi iktisadî, toplumsal ve kültürel hakkı anayasal güvence altına almıştır. Ancak, bu **pozitif haklar** ihtilafa neden olmuştur, çünkü bunlar yönetimin küçülmesiyle değil, genişlemesiyle ilişkilidirler ve bunların sağlanması, söz konusu devletin iktisadî ve toplumsal kaynaklara erişebilir olmasına bağlıdır. Bu hak ve özgürlükler, bunların sağlanmasının garanti edilemediği durumlarda 'temel' haklar olarak düşünülebilir mi? Örneğin, Hindistan Anayasası'nda, bu, çalışma hakkının, "iktisadî kapasite ve kalkınma sınırları dahilinde" güvence altına alınması koşuluyla kabul edilir.

Sınırlı yönetim: Genellikle hukuk, bir anayasa veya kurumsal denge ve denetleme mekanizması tarafından dayatılan kısıtlamalar dahilinde faaliyette bulunan yönetimdir.

Negatif haklar: Kısıtlanmamış bir eylem alanının çerçevesini çizen ve böylece yönetimin sorumluluklarını denetleyen haklardır.

Pozitif haklar: Yönetimden kaynak ve destek sağlanması yönünden talepte bulunan ve dolayısıyla devletin sorumluluklarını genişleten haklardır.

Rejimleri Meşrulaştırmak

Bir anayasanın son işlevi, meşruiyetin (bkz. s. 135) inşasına yardımcı olmaktır. Bu işlev, yalnızca nominal ya da tümüyle görünüşte bir anayasaya sahip devletlerde bile anayasaların, yaygın biçimde kullanılmasını açıklamaktadır. Söz konusu meşruiyet

sürecinin iki boyutu bulunmaktadır. Her şeyden önce bir anayasanın varlığı, bir devletin uluslararası topluluğa üyeliği ve diğer devletler tarafından tanınması için neredeyse bir ön şarttır. Bununla birlikte, bundan daha önemlisi, bir anayasayı, halk arasında saygı ve uyumu geliştirmek yoluyla bir devlet içinde meşruiyet inşası için kullanma yeteneğidir. Bu, bir anayasanın hem yönetici elitin değerlerini sembolize edip yayması hem de yönetim sistemini yasallık kisvesine büründürmesi sayesinde mümkündür. Anayasanın bu yönden daha etkin bir hale getirilmesi amacıyla, anayasanın kendisinin ya tarihsel önem taşıyan bir belge olarak ya da ulusal bir amaç ve kimlik sembolü olarak yüceltilmesini desteklemek için sıklıkla girişimlerde bulunulmuştur.

Kavram

Haklar Bildirgesi

Haklar bildirgesi, bireyin hak ve özgürlüklerini belirleyen ve dolayısıyla medenî özgürlüğün (bkz. s. 592) yasal boyutunu tanımlayan anayasal bir belgedir. Kökleşmiş haklar bildirgeleri, yasalara dayanan haklar bildirgelerinden ayırt edilebilmektedir. Kökleşmiş bir haklar bildirgesi 'daha yüksek' yasayla anayasal teminat altına alınmakta ve böylece anayasal yargı denetimi (bkz. s. 510) için temel oluşturmaktadır. Yazılı yasalara dayalı bir haklar bildirgesi ya da haklar düzenlemesi diğer yazılı yasaların tâbi olduğu usûlün aynısıyla değiştirilebilmekte ya da kaldırılabilmektedir. Yazılı yasalara dayalı haklar bildirgesi, kökleşmiş haklar bildirgesinin aksine parlamenter egemenliği (bkz. s. 495) ihlal etmemektedir.

Anayasalar Gerçekten Önemli midir?

Bir anayasanın değeri genellikle hafife alınır. Varsayıma göre, bir anayasanın varlığı; siyasal istikrar, sınırlı yönetim ve garanti altına alınmış hak ve özgürlükler gibi yararlar sağlamaktadır. Bir anayasaya duyulan inanç hiçbir yerde ABD'de olduğundan daha fazla gelişmemiştir; Louis Hartz'ın (1955) sözleriyle ABD 'anayasaya ibadet kültü'ne karşılık gelmektedir. Hiç kuşkusuz bu inanç, özellikle, 1972 seçim kampanyası sırasında üst düzey Beyaz Saray görevlileri tarafından işlenen yasadışı eylemleri Başkan Richard Nixon'ın örtbas etmeye yardımcı olduğu iddialarıyla Watergate Skandalı sırasında ciddî biçimde sınanmıştır. Bununla beraber, Nixon'ın 1974'teki istifası, halefi Gerald Ford'un "Biz insanların değil, yasaların yönetimine sahibiz" biçimindeki anayasacılığa ilişkin klasik duyarlılığı ifade eden sözleri yineleyerek "anayasamız çalışıyor" ilanını olanaklı kıldı. Ancak, bir anayasanın sadece varlığı, bir yönetimin anayasal olmasını sağlamamaktadır. Aslında bir anayasanın tiranlığa karşı büyük bir güvence olduğuna dair çok az kanıt bulunmaktadır ve aynı şekilde bir anayasanın 'Ütopya'ya bir bilet' sunduğuna ilişkin kanıt da bulunmamaktadır.

Anayasalar belli koşullarda 'işler durumdadırlar'. Başka bir anlatımla, anayasalar kendi çeşitli amaçlarına, ancak bir dizi başka kültürel, siyasal, iktisadî ve toplumsal şartlar tarafından desteklendiklerinde hizmet etmektedirler. Anayasalar özellikle siyasal kültürle uyumlu olmalı ve siyasal kültür tarafından desteklenmelidir; başarılı anayasalar siyasal kültürün bir ürünü

oldukları kadar siyasal kültürün yaratıcısıdırlar. Sömürgelerini terkedenler tarafından gelişmekte olan devletlere miras bırakılan bu kadar çok sayıda liberal demokratik anayasa modelinin kökleşememesinin nedeni budur. Kolektivist değer ve geleneklerin derinden kökleştiği toplumlarda, bireysel hakları ve siyasal rekabeti güvence altına alan anayasal kurallar, özellikle de bu toplumlar temel iktisadî ve toplumsal kalkınmayı gerçekleştirme mücadelesi verirken, tümüyle yersiz olabilmektedir.

Aynı şekilde, çeşitli Sovyet anayasaları sadece, halk kitlelerine yabancı olan 'sosyalist' değerleri yüceltmekle kalmadı aynı zamanda SSCB'nin 74 yıllık varlığı boyunca bu tür değerlere halk desteğini geliştirmeyi de başaramadı. ABD'de, yaygın ve kurumsallaşmış ırkçılığın bir sonucu olarak, siyah Amerikalılar için İç Savaş'tan sonra yasalaştırılan medenî haklar ve oy verme haklarına ilişkin anayasal güvenceler 1960'lı yıllara kadar Güney eyaletlerinde genellikle onaylanmadı. Öte yandan, 1947 Japon Anayasası, işgalci ABD tarafından dayatılmasına ve Japonların daha geleneksel görev vurgusu yerine, bireysel haklara önem vermesine rağmen, savaş sonrası yeniden yapılanma ve siyasal gelişme için istikrarlı bir çerçeve sağlayarak son derece başarılı olmuştur. Ancak savaş sonrası Almanya'da olduğu gibi, Japon Anayasası da bir 'iktisadî mucize'den faydalanmıştır.

İkinci bir temel etmen, bir anayasanın yöneticiler tarafından saygı görüp görmediği ve hâkim grupların çıkarları ve değerleriyle uyumlu olup olmadığıdır. Örneğin Almanya'nın Weimar Anayasası (1919), etkileyici bir dizi hak ve özgürlüğü anayasal güvence altına almasına rağmen, Hitler 1930'larda Nazi diktatörlüğünü inşa ederken kolaylıkla bir kenara bırakıldı. Weimar rejiminin rekabetçi demokrasisi sadece Nazilerin ve iş dünyası ile ordudaki muhafazakâr seçkinlerin hırslarıyla çelişmekle kalmadı, aynı zamanda iktisadî krizle karşı karşıya kalan ve temsilî yönetime pek alışık olmayan bir nüfus tarafından da zayıf biçimde desteklendi. Hindistan'da 1975–77 döneminde İndira Gandi'nin ve Pakistan'da 1977–81 yılları arasında General Ziyâ ül Hak'kın yönetimi altında, anayasaların temel hükümleri '**olağanüstü hal**' ilanıyla yürürlükten kaldırıldı. Bu olaylar, askerî liderlik desteğinin, anayasal inceliklere saygıdan çok daha önemli olduğunu gösterdi. Birleşik Krallık'taki kanunlaştırılmamış anayasanın genellikle istismara olağanüstü bir alan sağladığı söylenmektedir, çünkü anayasa ağırlıklı olarak günün yönetiminin kendi kendini kısıtlamasına dayanmaktadır. Bu durum, 1980'lerin ve 1990'ların muhafazakâr hükûmetlerinin, parlamenter egemenliğin doğasında var olan esnekliği, kamu görevleri, yerel yönetimler ve sendikalar gibi kurumların anayasal rolünü değiştirmek amacıyla istismar ettikleri ve bazılarının iddiasına göre medenî özgürlükleri baltaladıkları zaman belirgin hale geldi.

Olağanüstü hal: Hükûmetin olağandışı bir tehditle mücadele etmesini mümkün kılan özel yetkiler üstlenmesini sağlayan, onun tarafından yapılan bir ilandır.

Son etmen, bir anayasanın uyarlanabilirliği ve değişen siyasal koşullara rağmen uygulanabilir durumda kalmasıdır. Hiçbir anayasa, siyasal gerçekleri yansıtmamaktadır ve çok az anayasa özel olarak böyle bir şeyi yapmaya çalışmaktadır. Genellikle başarılı anayasalar, geniş ve kalıcı bir çerçevede değişime uyum sağlamak için yeterince esnektir; ancak sonsuz derecede esnek olan anayasalar, aslında, hiçbir şekilde anayasa değildir. ABD Anayasası bu açıdan özellikle ilginçtir. Bu anayasanın 'alameti farikası' geniş ilkelere dayanması ve dolayısıyla kendi kusurlarını onarmaya yönelik sağladığı alan olmuştur. ABD yönetimi böylece yeni sorunlara ve taleplere cevap olarak evrimleşebilmiştir. Örneğin anayasanın resmî değişiklik süreci, ABD kurumlarının demokratikleştirilmesine izin verdi ve 20. Yüzyıl'da yargısal yorum, başkanlık yetkilerinin artışını, eyaletten federal yönetime bir otorite kaymasını ve bireysel hakların belirli yönlerden genişletilmesini olanaklı kıldı.

Ancak, bu tür değişikliklerin anayasaların *içinde* meydana geldiği söylenebilir; çünkü yenilenen biçimlerinde bile olsa, güçler ayrılığı, federalizm ve bireysel özgürlükler gibi temel ilkelere saygı gösterilmeye devam edilmiştir. Aynı şey, Blair Hükûmeti'nin, Birleşik Krallık'ın kanunlaştırılmamış anayasasında 1997'den sonra başlatmış olduğu reformlar için de doğrudur. Bunun tersine Dördüncü Fransız Cumhuriyeti Anayasası işler olmadığını gösterdi, bu anayasanın Ulusal Meclis'e yaptığı vurgu, zayıf ve istikrarsız bir hükûmetler silsilesi üretmiştir. Anayasa bu çıkmaza karşı bir çözüm sunmadığı için, sonuç 1958'de General de Gaulle tarafından tasarlanan bir plana göre başkanlık iktidarını genişleten ve Beşinci Cumhuriyet'i başlatan yeni bir anayasaydı.

HUKUK

Hukuk, Ahlak ve Siyaset

Hukuk ve ahlak arasındaki ilişki, siyaset teorisindeki en çetin sorunlardan biridir. Görünüşte hukuk ve ahlak çok farklı şeylerdir. Hukuk, yaptırım araçlarıyla desteklenen özgün bir toplumsal kontrol biçimidir; neyin *yapılabileceğini* ve neyin *yapılamayacağını* tanımlamaktadır. Öte yandan ahlak, etik sorunlar ve 'doğru' ile 'yanlış' arasındaki farkla ilgilidir; *yapılması gereken* ve *yapılmaması gereken* şeyleri önermektedir. Ayrıca toplumsal bir olgu olması yönünden hukukun nesnel bir niteliği varken, ahlak genellikle öznel bir oluşum olarak ele alınmaktadır; yani ahlak bir fikir ya da kişisel yargı konusudur. Bununla birlikte Platon (bkz. s. 40) ve Aristoteles'e (bkz. s. 31) kadar giden doğal hukuk teorileri, hukukun belirli bir tür ahlakî sistemde kökleşmiş olduğunu ya da kökleşmiş olması gerektiğini ileri sürmektedir. Erken modern dönemde, bu tür teoriler genellikle Tanrı vergisi 'doğal haklar' fikrine dayanıyordu. Hukuk ile ahlak arasında bir bağ bulunduğu-

Kavram

İnsan Hakları

İnsan hakları, insanların [salt] insan olmalarından dolayı sahip oldukları haklardır; insan hakları 'doğal haklar'ın modern ve seküler bir versiyonudur. İnsan hakları, ırk, din, toplumsal cinsiyet ve diğer farklılıklar gözetilmeksizin, tüm insanlar için geçerli olmaları bakımından *evrenseldirler*; bir insanın bu haklara ilişkin sahipliğinin yok edilememesi anlamında *temeldirler*; medenî ve siyasal haklar ile iktisadî, toplumsal ve kültürel hakların karşılıklı ilişkili ve önem bakımından denk olmaları anlamında *bölünemezdirler*; insanca yaşamanın temel dayanağı olmaları sebebiyle sınırlandırılamayan insan hakları *mutlaktır*.

na ilişkin bu iddia 20. Yüzyıl'da yeniden moda oldu ve genellikle sivil özgürlükler ya da insan hakları fikirleriyle ilişkilendirildi.

Bununla birlikte, 19. Yüzyıl'da 'pozitif hukuk biliminin' yükselişi, **hukuk** ile ahlak arasındaki ilişki hakkında oldukça farklı bir bakış açısı sundu. Bu bilimin amacı, oldukça basit olarak hukuk anlayışını ahlakî, dinî ve mistik varsayımlardan özgür kılmaktı. John Austin (1790–1859), '**hukukî pozitivizm**' teorisini geliştirdi. Bu teori, hukuku, yüksek ahlakî veya dinî ilkelere uygunluğu açısından değil hukukun oluşturulduğu ve uygulandığı olgusu yönünden tanımlıyordu: Hukuk itaat edildiği için hukuktur. Bu yaklaşım H. L. A. Hart tarafından *Hukuk Kavramı* (*The Concept of Law*, 1961) adlı eserde rafine hale getirildi. Hart, hukukun, her biri özel bir işlevi olan 'birincil' ve 'ikincil' kuralların birliğinden türediğini ileri sürdü. Birincil kurallar toplumsal davranışı düzenlemektedir ve hukuk sisteminin 'içeriği' olarak düşünülebilir: Ceza hukuku buna bir örnektir. Diğer taraftan ikincil kurallar, yönetimin kurumlarına yetkiler veren kurallardır. Söz konusu ikincil kurallar birincil kuralların nasıl yapıldığı, yürürlüğe konulduğu ve hükme bağlandığını ortaya koymakta ve dolayısıyla birincil kuralların geçerliliğini belirlemektedirler.

Hukukun toplumsal davranışı düzenlemede oynadığı can alıcı rol göz önüne alındığında, hiç kimse hukukun muazzam bir siyasal öneme sahip olduğundan şüphe edemez. Bununla birlikte, hukuk ile siyaset arasındaki, hukukun doğasına ve işlevine ve uygun boyutunun ne olduğuna ilişkin fiilî ve arzu edilen ilişkiye dair sorular, derin ihtilafları tahrik etmiştir. Hukuk anlayışımızın büyük kısmı liberal teoriden türemektedir. Liberal teori ise, ağırlıklı olarak toplum sözleşmesi teorisinden (bkz. s. 108) yararlanarak, hukuku uygarlaşmış ve kurallı var oluşun temel bir garantisi olarak tasvir etmektedir. Devletin ve bir hukuk sisteminin yokluğunda, yani 'doğa durumu'nda her bir birey, diğer her bir bireyi istismar etme veya tehdit etme özgürlüğüne sahiptir. O zaman, hukukun rolü, toplumun her bir üyesini, toplumun diğer üyelerine karşı korumak ve böylece bireylerin hak ve özgürlüklerine tecavüz edilmesini engellemektir. Bununla birlikte, hukukun temel amacının

Hukuk: Siyasal bir topluluğun tümünde geçerli olan kamusal ve uygulanabilir kurallar dizisidir; hukukun genellikle bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir.

Hukukî pozitivizm: Hukukun ahlakî niteliğiyle değil, kuralı oluşturma ve uygulama yeteneğiyle tanımlandığı bir hukuk felsefesidir.

Hukukun Temel Amacı Özgürlüğü Korumak mıdır?

Hukuk ile ahlak arasındaki ilişkiye dair soruların özünde iki konu vurgulanabilir. Bunlardan ilki özgürlük konusudur. Bir diğeri ise toplum tarafından yapılması ve hukuk aracılığıyla uygulanması gereken ahlakî seçenekler ile bireyin sahip olması gereken ahlakî seçenekler arasındaki uygun denge bulunmaktadır. Genel olarak liberaller, yasaların, sadece, özgürlüğün alanını daraltmak yerine genişlettikleri durumda meşru olduğunu ileri sürerken muhafazakârlar ve başka bazıları hukukun, bireyin çıkarlarının ötesindeki çıkarlara hizmet ettiğini iddia etmişlerdir.

EVET

Kişisel ve toplumsal gelişme. Klasik liberal inanç, hukuk ile özgürlüğün doğası gereği bağlantılı olduğu şeklindedir. Özgürlük sadece 'hukuk altında' olanaklıdır, çünkü her yurttaş diğer bir yurttaşa karşı bir tehdittir; ancak hukukun alanı da özgürlüğün korunmasının ötesine geçmemelidir; aksi takdirde hukuk gayri meşrudur. J. S. Mill (bkz. s. 302) bu yüzden, Özgürlük Üzerine (*On Liberty*, [1859] 1982) adlı eserinde şunu ileri sürdü: "Birey; kendisi, bedeni ve zihni üzerinde egemendir." Mill, hukukun yalnızca başkalarına zarar vermeyi önlemek için tasarlandığında meşru olduğunu kabul ederdi. 'Zarar ilkesi' olarak adlandırılan bu ilke iki yöntemle meşrulaştırılabilmektedir. İlk olarak bu ilke şu olguyu ifade etmektedir: insanlar eğer kendi ahlakî kararlarını kendilerinin vermesini olanaklı kılan, sınırlanmamış eylem için mümkün olan en geniş alana sahiplerse büyüyecek ya da gelişeceklerdir. İkincisi, daha geniş bir özgürlük alanı, sağlıklı müzakere ve tartışmayı teşvik etmekte ve dolayısıyla aklın kullanımını ve toplumsal ilerlemeyi desteklemektedir.

Temel özgürlükler. Özgürlük temelli hukuk için alternatif bir savunma, özgürlüğü temel bir değer olarak kurma girişimlerinden türemektedir. Immanuel Kant'ın (bkz. 410) görüşüne göre, özgürlük kişinin, belirli bir anlamda, kendi yapımı olan yasalara bağlı olmasından ibarettir ve bireylere 'kendinde amaçlar' olarak muamele edilmesi gerekmektedir. Ancak modern siyasal tartışmalarda özerk failler olarak insanlar anlayışı en yaygın biçimde insan hakları doktrinine dayanmaktadır. İnsan hakları, insanların, [sadece] insan olmaları sayesinde sahip oldukları haklardır. Bu nedenle insan hakları 'temel' haklardır, çünkü bunlar devredilemezler; takas ya da iptal edilemezler. İnsan hakları doktrini, sivil özgürlüklerin, özellikle de ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, toplanma özgürlüğü gibi klasik özgürlüklerin, herkes için, her koşulda geçerli olan temel yetkiler olduğunu ifade etmektedir. Bu tür hak ve özgürlüklere, ahlakî açıdan mutlak olan haklar olarak değil de rahatlık sağlama konuları olarak muamele etmek tiranlığa ve baskıya kapı aralamak demektir.

HAYIR

Özgürlük karşısında düzen. Liberal hukuk teorisinin kusuru, hukukun, öncelikle, özgürlüğü savunmak için değil, düzeni korumak için var olduğunu ve özgürlüğü genişletmekle düzenin riske atılabileceğini kabullenme konusundaki başarısızlığıdır. Bu görüşe göre, liberaller, sadece, özgürlüğün korunmasının diğer mülahazaların üstünde tutulması gerektiğini ileri sürebilmektedirler çünkü insanların rasyonel ve ahlakî yaratıklar olarak tasvir edildiği iyimser bir insan doğası modelini benimsemektedirler. Bu nedenle yurttaşlar özgürlükle donatılabilmektedirler, çünkü normal şartlarda yurttaşlara diğer yurttaşları istismar etmeyecekleri ve onlardan yararlanmayacakları konusunda güvenilebilmektedir. Buna karşın muhafazakârlar, kötümser, hatta Hobbesçu, bir insan doğası benimsemektedirler; ama onlar bu insan doğası görüşünün realist bir görüş olduğunu ileri sürmektedirler. Bireyler açgözlü, bencil ve güç peşinde koşan yaratıklar olduklarından, düzene dayalı bir var oluş ancak katı yasalar, sıkı yaptırımlar ve gerekli hallerde ağır cezalarla sağlanabilir. 'Yumuşak' yasalar veya sivil özgürlükleri temel özgürlükler olarak kabul etmek, suça düşmeye yol açma tehdidinde bulunmaktadır.

Ahlakı uygulamak. Sınırsız özgürlük, kişisel ve toplumsal gelişmeyi teşvik etmek yerine, toplumun dokusuna zarar verebilmektedir. Burada tartışılan konu Mill'in görüşünün izin verdiği, hatta teşvik ettiği ahlakî ve kültürel çeşitliliktir. Bu duruşa ilişkin klasik bir açıklama Patrick Devlin tarafından *Ahlakın Uygulanması* (*The Enforcement of Morals*, 1968) adlı eserde geliştirildi. Bu eserde, toplumun hukuk aracını kullanarak uygulama hakkına sahip olduğu bir 'kamusal ahlak'ın var olduğu ileri sürülmektedir. Bu duruşun altında yatan, toplumun 'ortak' bir ahlakla, 'iyi'nin ne olduğuna ve 'kötü'nün ne olduğuna ilişkin temel bir anlaşmayla bir arada tutulduğuna ilişkin inançtır. Özellikle, Devlin şunu ileri sürdü: Mill'in zarar ilkesi anlayışının, en azından eylemlerin, basit nefret duygusu yerine, Devlin'in 'gerçek tiksinti duyguları' olarak adlandırıdığı duyguları tahrik ettiği durumlarda 'suçu' kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Bu tür argümanların ana teması, basit olarak, ahlakın bireye bırakılamayacak kadar önemli olduğudur. Toplumun çıkarları ile bireyin çıkarları çatıştığında, hukuk her zaman toplumun çıkarlarının tarafını tutmalıdır.

Kavram

Hukuk Devleti

Hukuk devleti, tüm uygulama ve davranışların uyması gereken bir çerçeve oluşturması bakımından yasanın 'yönetmesi' gerektiğine ilişkin ilkedir. Bu gereklilik, ister özel yurttaşlar olsun, ister devlet memurları olsun, toplumun tüm üyeleri için eşit olarak geçerlidir. Dolayısıyla hukukun üstünlüğü, temel bir liberal demokratik ilkedir. Kıta Avrupası'nda, genellikle, hukuka dayalı bir devlet anlamındaki Alman *Rechtsstaat* kavramıyla anayasal teminat altına alınmıştır. ABD'de hukuk devleti, 'daha üst' yasa anlamındaki anayasanın konumu ve 'doğru usûl' doktriniyle yakından ilişkilendirilmektedir. Birleşik Krallık'ta örf ve âdet hukukuna dayanmaktadır ve kanunlaştırılmış bir anayasaya ihtiyaç duyulmadığını ifade etmektedir.

özgürlüğü korumak olduğu fikri, derin ihtilaflara yol açmıştır (bkz. s. 505).

Söz konusu koruma toplumun bütününe ve toplumun her bir üyesine yayıldığı için, liberaller, hukukun tarafsız bir niteliğe sahip olduğu konusunda ısrarcıdırlar. Bu nedenle onlara göre hukuk siyasetin 'üstünde'dir ve birey karşısında devleti, yoksul karşısında zengini, kadın karşısında erkeği, etnik azınlık karşısında etnik çoğunluğu vs. kayıran bir hukuku engellemek için hukuk ile siyaset arasında keskin bir ayrım sağlanmalıdır. İşte bu yüzdendir ki liberaller, hukuk devleti ilkesinde somutlaşan hukukun evrensel otoritesine kuvvetli bir vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca, bu hukuk görüşünün de, görevi hukuku yorumlamak ve bir anlaşmazlığın tarafları arasında karara varmak olan yargı organı üzerinde önemli sonuçları bulunmaktadır. Özellikle yargıçlar, yönetim makinesinin 'üstünde' ya da 'dışında' olmaları ve siyasal etkiye tâbi olmamaları anlamında bağımsız olmalıdırlar.

YARGI

Yargı, hukukî ihtilaflar konusunda karar vermekle yetkilendirilmiş yönetim dalıdır. Bu nedenle yargıçların temel işlevi, yasanın yorumlanması ya da 'inşası' anlamında, yasanın anlamı konusunda karar vermektir. Bu rolün önemi devletten devlete ve sistemden sisteme değişmektedir. Ancak kanunlaştırılmış anayasalara sahip olan devletlerde bu rol özellikle önemlidir. Bu devletlerde bu rol anayasanın kendisinin yorumlanmasına kadar uzanmaktadır ve dolayısıyla yargıçların, devletin temel kurumları arasındaki veya devlet ile birey arasındaki anlaşmazlıklarda hakemlik yapmalarına izin vermektedir.

Yargının önemi, uluslararası hukukun artan önemi nedeniyle de güçlenmiştir. Resmî olarak Dünya Mahkemesi olarak bilinen Lahey'deki Uluslararası Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler'in yargı koludur. Uluslararası Adalet Divanı devletler arasındaki anlaşmazlıkların çözülebildiği bir forum sağlamaktadır ve ancak uluslararası hukukun, egemenlik ilkesine saygı duyması nedeniyle, bu tür bir çözüm tüm tarafların rızasını gerektirmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM), **savaş suçları** ya da 'insanlığa karşı işlenen suçlar'a ilişkin 1945–46 Nürnberg Mahkemeleri'yle oluşturulan fikri yeniden canlandırmıştır. UCM, 2001 yılında eski Yugoslavya başkanı Slobodan

Miloşeviç de dahil olmak üzere birkaç insanı, kitlesel suçlardan dolayı suçladı ve tutukladı. Ayrıca, AB'nin Lüksemburg'daki Avrupa Adalet Divanı ve Strazburg'daki (bağlantısız) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi bölgesel yargı yetkisine sahip uluslararası mahkemeler bulunmaktadır.

Yargının temel niteliklerinden biri (liberal demokratik sistemlerde, yargının belirleyici özelliği) yargıçların kesinlikle bağımsız ve siyasal olmayan aktörler olmasıdır. Aslında, yargıçların siyasetin 'üstünde' olma yeteneği, normalde hukuk ve siyaset arasındaki ayrımın yaşamsal garantisi olarak görülmektedir. Ancak, yargının bu görüntüsü her zaman yanıltıcıdır. Yargı sadece hukukî bir kurum değil, siyasal bir kurumdur da. Hukukî sürecin merkezî figürleri olarak yargıçlar, çatışma çözümü ve devlet otoritesinin sürdürülmesi gibi siyasal yönü yadsınamayan bu tür etkinliklerde hayatî bir rol oynamaktadır. Yargıçlar, kararlarının yadsınamaz bir siyasal etkiye sahip olması anlamında açıkça siyasal olmalarına rağmen, yargının siyasal önemi hakkındaki tartışmalar daha ihtilaflı iki soru etrafında dönmektedir. İlk olarak, yargıçlar eylemlerinin siyasal mülahazalar ve baskılar tarafından şekillenmesi yönünden siyasal mıdırlar? İkincisi, yargıçlar siyasetçilere ait olan sorumluluklara tecavüz etmeleri anlamında politika üretirler mi?

Yargıçlar Siyasal Mıdır?

Bazı siyasal sistemler yargısal yansızlık veya tarafsızlık iddiasında bulunmazlar. Örneğin, ortodoks komünist rejimlerde, 'sosyalist yasallık' ilkesi, yargıçların, hukuku, devletin komünist partisinin ideolojik otoritesine tâbi olarak Marksizm-Leninizme uygun olarak yorumlamalarını emretti. Bu yüzden yargıçlar rejimin kendisinin siyasal ve ideolojik hedeflerini yerine getiren birer memur oldular. Bu durum, SSCB'de 1930'ların 'gösteri duruşmaları'nda en canlı biçimde görüldü. Nazi dönemi boyunca Alman mahkemeleri de benzer şekilde ideolojik baskı ve siyasal zulüm araçları olarak kullanılıyordu. Ancak başka devletlerde yargıçların katı siyasal tarafsızlık kurallarına riayet etmeleri beklenmiştir. Herhangi bir liberal anayasacılık biçimini onaylayan devletlerde, hukukun otoritesi siyasal olmayan niteliğiyle ilişkilendirilmiştir. Bu nitelik, dolaylı olarak, hukukun bağımsız ve tarafsız yargıçlar tarafından yorumlandığı varsayımına dayanmaktadır.

Dışsal Taraflılık

Yargıçlar iki anlamda siyasal olabilmektedir: dışsal taraflılığa veya içsel taraflılığa maruz kalabilmektedirler. Dışsal taraflılık, partiler, meclis ve hükûmet gibi siyasal organların yargıya uygulayabilecekleri etki-

Savaş suçları: Savaşın yürütülmesine ilişkin uluslararası sözleşmeleri ihlal eden eylemlerdir. Bunlar genellikle sivillere veya savaş esirlerine karşı gerçekleştirilen saldırgan eylemler veya zulümlerdir.

den kaynaklanmaktadır. İçsel taraflılık yargıcın kendisinin özellikle yargısal karar verme sürecine sirayet eden önyargıları ve sempatilerinden kaynaklanmaktadır. Dışsal taraflılık [tehlikesinin], **yargı bağımsızlığı** ilkesine saygı gösterilerek uzaklaştırıldığı varsayılır. Liberal demokrasilerin çoğunda, yargı bağımsızlığı, yargıçlara sağlanan görev teminatıyla (yargıçların görevden alınamayacakları olgusu) ve yargıçların ve mahkeme kararlarının eleştirilmesine yönelik kısıtlamalarla korunmaktadır. Ancak uygulamada, yargı bağımsızlığı, siyasal organların yargısal işe alım ve terfi süreçlerine yakından dahil olmaları nedeniyle tehlikeye girebilmektedir.

ABD'deki yargıçlar, varsayımsal olarak, 'iyi davranış' göstermeleri şartıyla yaşam boyu görevde kalmaktadırlar. Ancak Yüksek Mahkeme yargıçları ABD başkanı tarafından atanmaktadır ve bu atamalar Senato'nun onayına tâbidir. Bu süreç, F. D. Roosevelt'in 1930'larda mahkemeyle yaptığı savaşlar sebebiyle açık bir siyasî atam modeline yol açtı. Başkanlar yargıçları, parti bağlılığı ve ideolojik eğilimler temeline dayalı olarak seçmektedirler ve 1987'de Robert Bork'a yapıldığı gibi, Senato da bu atamaları aynı gerekçelerle reddedebilmektedir. Warren Mahkemesi'nin liberal eğilimleri (1954–69) ve Burger Mahkemesi (1969–86), Rehnquist Mahkemesi (1986–2005) ve Roberts Mahkemesi'nin* (2005'ten beri) daha muhafazakâr yönelimleri, bu yüzden, büyük ölçüde dışsal siyasal baskı aracılığıyla gerçekleşmiştir.

ABD yargısına ayrıca eyaletlerin çoğunda çoğunda bulunan bir uygulama nedeniyle de siyaset sızabilmektedir: Eyaletlerin çoğunda yargıçların bir kısmı, çoğunluğu ya da tamamı, bazıları açıkça partizan olan çekişmeli halk seçimleriyle seçilmektedir. Bu uygulamanın destekçileri, demokrasinin şunu gerektirdiğini ileri sürmektedirler: Seçim ilkesinin, yasayı yapan kimselere olduğu kadar yasayı yorumlayanlara da uygulanması gerekmektedir. Aksi halde, yargıçlar, kamunun görüş ve tercihlerinden çok kendi görüş ve tercihlerine göre hareket edebileceklerinden hiç kimseye karşı sorumlu olmazlar. Diğer taraftan seçilmiş yargıç eleştirmenleri, seçimlerin sadece yargıçları kaçınılmaz olarak partizan siyasetin içine çekmekle ve dolayısıyla yargısal tarafsızlığı olanaksız kılmakla kalmadığını, aynı zamanda, yargıçların halkın tercihleri temelinde seçilmesinin onların deneyim ve uzmanlık bilgisini tehlikeye atabileceğine dikkat çekmektedirler.

İngiliz yargıçları geleneksel olarak günün hükûmeti tarafından ve üst derece yargıçlar, Lordlar Kamarası Başkanı'nın (Lord Chancellor) tavsiyesi üzerine başbakan tarafından atanıyordu. Bununla birlikte, 2005 Anayasal Reform Yasası, bir Yargısal Atamalar Komisyonu kurarak sadece yargıçların atanmasını siyasal arenadan çıkarmakla kalmadı aynı zamanda 2009'da Lordlar Kamarası Temyiz Komisyonu'nun yerine Birleşik Krallık

* ABD Yüksek Mahkemesi dönemleri mahkeme başkanlarının ismiyle anılır. –*ed.n.*

Yüksek Mahkemesi kurarak yargı bağımsızlığını önemli ölçüde güçlendirdi. Fransa'da, yasaların anayasaya uygunluğunu incelemekle yetkili kılınmış ve dolayısıyla hem meclisi hem de yürütme organını sınırlayabilen *Conseil Constitutionnel* (Anayasa Mahkemesi), özellikle belirgin bir siyasî etkiye maruzdur. Üyeleri çoğunlukla profesyonel yargıçlardan ziyade uzun süreli deneyime sahip siyasetçiler olmuştur. Fransa başkanı ve Ulusal Meclis ile Senato başkanlarının her biri Mahkeme üyelerinin üçte birini seçmektedir ve bu seçimlerde parti bağlılığı genellikle önemli bir etmendir.

Kavram

Tarafsızlık

Tarafsızlık, herhangi bir partizanlık veya adanmışlığın yokluğudur; 'taraf tutmayı' reddetmekten ibarettir. Uluslararası ilişkilerde tarafsızlık, bir devletin çatışmaya veya savaşa dahil olmayacağını ilan ettiği yasal bir durumdur. Meslekî bir ilke olarak, yargıçlar, devlet memurları, ordu ve diğer kamu görevlileri gibi kişilere uygulandığında, doğrusunu söylemek gerekirse, siyasal sempati ve ideolojik eğilimlerin yokluğunu ifade etmektedir. Uygulamada, genellikle daha az titizlik gerektiren yansızlık uygulanmaktadır. Bu da meslekî veya kamusal sorumluluklara sızmadığı ya da onlarla çatışmadığı sürece siyasal sempatilere bağlı kalınmasına olanak tanımaktadır.

Japonya'da Yüksek Mahkeme, etkin biçimde kabine tarafından ve yüksek yargıçlar kabinenin aday göstermesi üzerine imparator tarafından atanmaktadır. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde uzun süreli Liberal Demokrat Parti (LDP) hâkimiyeti, LDP'nin Mahkeme'yi ağzına kadar kendi destekçileriyle doldurması anlamına geldi ve bu durum Mahkeme'nin sıkı biçimde Diet'e (Japon parlamentosu) bağlı kalmasını sağladı. Bunun sonuçlarından biri, kırsal bölgelerde LDP lehine yaygın bir şekilde yapılan **seçim bölgesi sınırlarının değiştirilmesi**ne rağmen Yüksek Mahkeme'nin hiçbir zaman seçim sonuçlarını iptal etmeye yeltenmemesi oldu; hatta 1983'te olduğu gibi, sandalyelerin partilere orantısız biçimde dağıtılması nedeniyle seçimlerin anayasaya aykırı olduğunun ilan edildiği durumda bile seçimler iptal edilmedi (Eccleston, 1989).

İçsel Taraflılık

Yargı bağımsızlığı tek mesele değildir; taraflılık tıpkı dış baskı yoluyla olduğu gibi yargı organının değer ve kültürü aracılığıyla da kolaylıkla sızabilmektedir. Bu bakış açısında temel etmen yargıçların *nasıl* işe alındığı değil *kimin* işe alındığıdır. Yargıya ilişkin olarak uzun zamandır sürmekte olan sosyalist eleştiri, yargının toplumun hâkim değerlerini dile getirdiğini ve bu yüzden de mevcut siyasal ve toplumsal düzeni savunma amacıyla hareket ettiğini ileri sürmektedir. Bu eğilim, yargıçların toplumsal dışlanmışlığıyla ve yargısal mesleğe

Yargı bağımsızlığı: Yargı organı ile yönetimin diğer dalları arasında sıkı bir ayrım olması gerektiğine ilişkin anayasal ilkedir; güçler ayrılığı ilkesinin bir uygulamasıdır.

Seçim bölgesi sınırlarının değiştirilmesi (*gerrymandering*): Seçim bölgesi sınırlarının bir partiye veya adaya siyasal avantaj sağlayacak şekilde ayarlanmasıdır.

Kavram

Yargısal Denetim

Yargı denetimi yetkisi, yargı organının; yasaları, kanun hükmünde kararnameleri ve yönetimin diğer dallarının eylemlerini 'denetleme' ve mümkünse geçersiz kılma yetkisidir. Denetim ilkesi, klasik anlamında, kanunlaştırılmış bir anayasanın varlığından kaynaklanmaktadır ve mahkemelerin anayasaya uygun saymadıkları 'anayasaya aykırı' eylemleri hükümsüz kılmalarına olanak tanımaktadır. Anayasası kanunlaştırılmamış sistemlerde bulunan daha ılımlı bir yargı denetimi, yürütmenin eylemlerinin, olağan yasalar ışığında denetlenmesiyle sınırlıdır ve bu denetimde bir organın yetkileri dışında davranmış olup olmadığını denetlemek için yetki aşımı (*ultra vires*) ilkesi kullanılmaktadır.

olağan biçimde tanınan özel statü ve saygıyla desteklenmektedir. Griffith (2010) bu muhafazakâr taraflılığın, özellikle Birleşik Krallık yüksek yargısında öne çıktığını ve bunun ezici bir çoğunlukla erkek, beyaz, üst orta sınıf ve devlet okulu ve 'Oxbridge'* eğitimli olan üst düzey yargıçların dikkat çekici homojenliğinden kaynaklandığını ileri sürdü. Benzer argümanlar, yargıçların kadınlara, ırksal azınlıklara ve aslında kendi sınıfları içinde zayıf temsile sahip her gruba karşı taraflı olduğunu ileri sürmek için kullanılmıştır.

ABD Yüksek Mahkemesi, 1950'lerden itibaren sembolik bir siyah yargıç ve 2012'de üç kadın yargıç içermiş olmasına rağmen Mahkeme'nin üyelikleri, genellikle ABD'nin orta ve üst-orta sınıflarından alınan beyaz Anglo-Sakson Protestanların hâkimiyetinde olmuştur. Öte yandan, Avustralya gibi devletlerde, yargıyı toplumsal olarak daha temsilî hale getirmek yoluyla bu tür eğilimlere karşı çıkma girişimlerinde bulunulmuştur. Örneğin, 1980'lerden itibaren Avustralyalı yargıçlar, akademisyenlerin yanı sıra avukatlar arasından da işe alınmıştır. Bununla birlikte, yargı organının eleştirmenleri bile, yargıçların toplumsal anlamda temsil edilebilir olmasına ilişkin düzeyin bir sınırı olduğunu kabul etmektedir. Toplumun genelinin mikrokozmosu olan bir yargı organını oluşturmak için, yargıçların atanmasında, deneyim ve meslekî yeterlilik gibi ölçütlerin tümüyle göz ardı edilmesi gerekirdi.

Yargıçlar Politika Üretir mi?

Hukukun sade uygulayıcıları anlamındaki yargıç imajı her zaman bir efsane olmuştur. Yargıçlar 'yasanın sözü' olarak adlandırılan sözü uygulayamazlar, çünkü hiçbir yasa, hukukî terim ya da ilke kendi başına belirgin ve tek bir anlama sahip değildir. Uygulamada, yargıçlar kendilerini, bazı olanaklı anlam veya yorum arasından seçim yapmaya zorlayan bir 'yorumlama' süreci yoluyla yasaya anlam yüklemektedirler. Bu anlamda, tüm yasalar yargı yapımı yasadır. Bununla birlikte, açıktır ki, yargıçlara bu yönden bırakılan takdir alanı ve yargıçların anlam yükledikleri yasaların ağırlığı dikkate değer ölçüde değişmektedir. Burada iki etmen çok önemlidir. Birincisi yasanın

* Oxford ve Cambridge Üniversitelerini kasteden kısaltma. –*ed.n.*

belirginleştirilmesinin açıklık ve ayrıntı düzeyidir. Genel olarak geniş çerçeveli yasalar ya da anayasal ilkeler yargısal yorumlamaya daha geniş bir alan bırakmaktadır. İkinci etmen kanunlaştırılmış ya da 'yazılı' anayasanın varlığıdır. Böyle bir belgenin varlığı, yargının konumunu, onu yargısal inceleme yetkisiyle donatarak önemli ölçüde güçlendirmektedir. ABD Yüksek Mahkemesi örneğinde, bu belge, mahkemeyi, Robert Dahl'ın (1956) belirttiği gibi 'siyasal bir kuruma; yani ulusal politikaya ilişkin ihtilaflı sorunlar konusunda karara varacak bir kuruma' dönüştürmüştür.

Yüksek Mahkeme'nin bir politika yapıcı olarak önemi ABD'nin tarihi boyunca belirgin olmuştur. Örneğin, 19. Yüzyıl'ın sonlarında ve 20. Yüzyıl'ın başlarında *bırakınız yapsınlar* ilkelerine bağlı kalan ABD Yüksek Mahkemeleri refah ve toplumsal mevzuatı etkisiz kılmak için **kanunî prosedür** doktrinini kullandılar. Mahkeme özellikle 1930'ların başlarında Roosevelt'in Yeni Düzen programının çoğunu engelledi. İktisadî ve toplumsal müdahaleye yönelik bir değişim, ancak Hugo Black ve William O'Douglas gibi Yeni Düzen yanlısı yargıçların atanmasının ardından 1937'deki 'mahkeme devrimi'nden sonra yargısal onay kazandı. 1950 ve 1960'lar boyunca, Earl Warren'ın başkanlığındaki Yüksek Mahkeme, okullarda ırk ayrımcılığını anayasaya aykırı bularak reddeden *Eğitim Kurulu'na karşı Brown* (1954) ve ABD'deki yasama organının seçim çevrelerinin aynı büyüklükte olmalarını zorunlu kılan *Carr'a karşı Baker* (1962) gibi çığır açan liberal kararlar verdi.

Yüksek Mahkeme, 1960'ların ortalarındaki medenî haklar reformlarına ilişkin davada olduğu gibi birçok davada, daha sonra yapılacak yasal düzenlemelerin önünü açacak biçimde Kongre'nin ve başkanlığın önündeydi. Benzer şekilde, Yüksek Mahkeme seçilmiş kurumların böylesine derinden ihtilaflı bir meseleyi ele almayı reddettiği bir zamanda, *Wade'e karşı Roe* davasında kürtajın anayasallığını onayladı. Nixon, Reagan ve baba George Bush gibi Cumhuriyetçi başkanların muhafazakâr atamalarının sonucu olarak, bu dönemdeki **yargısal aktivizm**i azalmış olmasına rağmen örneğin ölüm cezasının kademeli olarak yeniden başlatılması ve kürtaj hakkına yönelik artan kısıtlamalara izin verilmesine ilişkin kararlarında Mahkeme etkili olmayı sürdürdü. Bununla birlikte Mahkeme'nin belki de en önemli siyasal kararı Aralık 2000'de çıktı; Mahkeme bu kararında ihtilaflı başkanlık seçimini George W. Bush lehine etkin bir şekilde çözdü (bkz. S. 348).

Eğer yargıçlar politika yapan kişilerse, genel yönetim makinesinin bir parçası olarak ve siyasal kültür ve kamuoyunun belirlediği sınırlar dahilinde faaliyet göstermelidir. Anayasanın koruyucusu rolünü yerine getirirken yargının karşılaşabileceği zorluklar, 1970'lerde İndira Gandi ile Hint mahkemeleri arasındaki çatışmada görül-

Kanunî prosedür: Hukukî işlemlerin yerleşik kurallara ve ilkelere tam bir uygunluk içinde yürütülmesidir ve adil bir yargılamayı güvenceye almaktadır.

Yargısal aktivizm: Yargıçların, sadece yasanın ne anlama geldiğini söylemek yerine, siyasal ihtilaflarda hakemlik yapma yönünde istekliliklerdir.

Uygulamada Siyaset

Gore'a Karşı Bush Davası: ABD Yüksek Mahkemesi Kendisini Seçmenin Yerine mi İkame Etmektedir?

Olaylar: 7 Kasım 2000 tarihinde yapılan ABD başkanlık seçimleri, Demokrat aday Başkan Yardımcısı Al Gore ile Cumhuriyetçi aday Teksas Valisi George W. Bush arasındaki bir yarışmaydı. Başa baş giden seçimde başlangıçta yenilgiyi kabul eden Gore, 8 Kasım'ın ilk saatlerinde kabulünü geri çekti; çünkü Florida'daki seçimlerden elde edilen sonuçlar konusunda belirsizlik arttı: Florida'nın çıkaracağı 25 delegeyi hangi aday alsa seçimi de o kazanacaktı. Sayımın doğruluğuna ilişkin olarak ortaya çeşitli türde kuşkular çıkmıştı ve bunların başında Florida'da kullanılan delikli kart şekildeki oy pusulalarının işleyişiyle ilişkiliydi. Bu koşullar altında Gore, Florida'nın dört ilçesinde oyların elle yeniden sayılmasını talep etti ve Florida Yüksek Mahkemesi, nihayetinde, oy pusulalarının eyalet çapında yeniden sayılmasını emretti. ABD Yüksek Mahkemesi, ikisi de *Bush'a karşı Gore* olarak bilinen iki davanın duruşmasını yaptı. İlk davada Mahkeme, Florida Yüksek Mahkemesi'nin kararının uygulanması için mühlet verdi. 12 Aralık'ta sonuçlanan ikinci davada Mahkeme, Florida'daki oyların yeniden sayımının durdurulmasına karar verdi. Bunun neticesinde Gore, seçim sonuçlarına itirazını geri çekti ve Bush, usûlüne uygun olarak ABD'nin 43. başkanı oldu. Genelde, eyalet çapında yeniden sayım devam etmiş olsaydı, Gore'un Florida'yı ve başkanlık seçimlerini kazanacağına inanılmaktadır.

Önemi: Yüksek Mahkeme'nin 2000 seçimini sonlandırma ve özünde, başkanlığı George W. Bush'a verme yeteneği ABD'de işleyen yargısal denetim sisteminden kaynaklanmaktadır. ABD Anayasası yargısal denetimden hiç bahsetmemektedir, ancak hiç kuşkusuz, yargısal denetimin ortaya çıkışını kaçınılmaz kılan mantığı içermektedir. Anayasada yönetim kurumlarının davranışları için yasal ölçütler belirlendiğinden, bu ölçütlerin gözetlenmesi ya da denetlenmesi gerekiyordu ve yargı (daha özel olarak Yüksek Mahkeme) bu amaca yönelik donanımı olan tek kurumdu. *Bush'a karşı Gore* davasında, Yüksek Mahkeme, Florida Yüksek Mahkemesi'nin eylemlerinin ABD Anayasası'na uygun olmadığını, çünkü bu eylemlerin, On Dördüncü Tadilat'ta öngörüldüğü gibi Bush'u 'yasaların eşit koruması' altına alacak güçte olmadıklarını kararlaştırdı. Karar, derin ve devam eden bir belirsizlik bağlamında, meselenin basit biçimde çözülmesi gerektiği gerekçesiyle savunulmuştur. Yüksek Mahkeme, Florida'da yeniden sayımların engellenmesiyle zarar verici bir siyasal güvensizlik dönemine son verme amacıyla hareket ediyordu. Davanın

dü. Yazılı bir anayasası bulunmasına rağmen Hindistan'da, ABD tarzı yargı denetimi ile Westminster tarzı parlamenter egemenlik arasındaki denge sorunu hiçbir zaman tam olarak çözülmemiştir. Başbakan İndira Gandi'nin otokratik liderlik tarzına yöneltilen tırmanan eleştirilerin ortasında, Haziran 1975'te, Hindistan Yüksek Mahkemesi onu seçim yolsuzluklarından dolayı suçlu bulduğunu ilan etti ve beş yıllığına siyasal görevden uzaklaştırdı. Hindistan Yüksek Mahkemesi yapılan itiraz üzerine görevden uzaklaştırma kararını askıya almasına rağmen, Gandi günler içinde yüzlerce siyasal muhalifinin tutuklanmasını ve sert sansürün getirilmesini olanaklı kılan bir 'olağanüstü hal' ilan etti. Yargı organı, 1977 yılının Mart ayında olağanüstü hal kaldırıldıktan sonra otoritesini onarabilmiş olmasına rağmen bunun ardından kendi kendisine daha fazla kısıtlama getirmiş ve günün hükûmetine bu kadar açık bir şekilde meydan okuma konusunda çekingen olmuştur.

istisnaî niteliği, gelecekteki davalar için emsal olarak kullanılmaması gerektiğini öngören Mahkeme yönetiminin kendisi tarafından da kabul ediliyordu.

Ancak, Yüksek Mahkeme, en az üç gerekçeyle 'yargısal uygunsuz davranış'la ile suçlanmıştır. Birincisi, çoğu kişi Mahkeme'nin kendisini aştığını iddia etmiştir. Sadece Mahkeme'nin On Dördüncü Tadilat'ın eşit koruma hükmüne ilişkin yorumu sorgulanmamıştır; ama Onuncu Tadilat'ta içerilen eyaletlerin haklarına ilişkin bir düşünce, meselenin ABD Yüksek Mahkemesi tarafından değil, Florida Yüksek Mahkemesi tarafından çözülmesi gerektiğini ileri sürüyordu. İkincisi, kararın derin sonuçları ve karar etrafındaki derin ihtilaflar göz önüne alındığında, Mahkeme endişe verici bir bölünme gösterdi; karar 5'e karşı 4 oyçokluğuyla alındı ve bunun anlamı sonucun tek bir oyla belirlenmiş olduğuydu. Daha önceki çığır açıcı hükümler genellikle oybirliği ile kararlaştırılmıştır. Üçüncüsü ve en önemlisi, Mahkeme yönetiminin partizan siyasal yararlar sağlama düşünceleriyle güdülendiği iddia edilmiştir. Kararı destekleyen beş yargıcın her biri Cumhuriyetçi başkanlar tarafından atanmıştı ve yargısal muhafazakârdılar; bunlar genellikle eyaletlerin haklarını ve hepsinden önemlisi yargısal sınırlılığı destekliyorlardı. Dolayısıyla eleştirmenler şunu ileri sürmüşlerdir: Bu yargıçlar ya belirli bir siyasal partinin yararını geliştirmek için hareket etmişlerdi ya da Beyaz Saray'a bir Demokrat'ın yerine bir Cumhuriyetçi'yi yerleştirerek gelecekte Mahkeme'ye yapılacak daha fazla muhafazakâr atamalarda şanslarını artırıyorlardı.

Yargıçların politika yapıcılar olduğu biçimindeki görüş, kanunlaştırılmış bir anayasanın yokluğunda daha az ikna edicidir. Anayasanın yazılı olmadığı hallerde, yargıçlar, siyasal eylemlerin ve hükûmet kararlarının anayasallığını ölçmek için kullanacakları yasal bir standarttan yoksundurlar. İngiliz Parlamentosu bu yüzden egemendir ve yargı ona tâbidir. Birleşik Krallık'ta 1688'deki Şanlı Devrim'den önce yargıçlar, *Dr. Bonham Davası*'nda (1610) olduğu gibi, örf ve âdet hukukunu ihlal ettiklerinde Parlamento'nun yasalarını bir kenara koymaya yatkındı. Ancak Devrim, Parlamento tarafından yapılan yasalardan oluşan yazılı mevzuatın üstünlüğünü kurumsallaştırdı ve yazılı mevzuatın üstünlüğüne ilişkin bu ilkeye, ancak daha sonraları, daha yüksek otoriteye sahip AB Hukuku bağlamında mahkemeler tarafından itiraz edilmiştir. Bununla birlikte, yargı denetiminin gücü, yasamaya

Yetki aşımı (*ultra vires*): Sözcük anlamıyla yetkilerin ötesinde demektir; bir kişinin otorite alanının dışında kalan eylemlerdir.

yetki vermekten türetilen yürütme gücü açısından daha dar bir anlamda uygulanabilir. Örneğin, bu tür durumlarda bakanların eylemlerinin yasadışı olduğunu bildirmek için **yetki aşımı (*ultra vires*)** ilkesi kullanılabilmektedir. Aslında 1980'lerden beri Birleşik Krallık'ta yargıçların siyasal öneminin arttığını gösteren yargısal aktivizmde bariz bir yükseliş vardır. Söz konusu artan aktivizm, hem İngiliz yargısı içinde 'insan hakları kültürüne' ilişkin bir yaygınlaşmayı hem de yürütme iktidarının (Birleşik Krallık'ta etkin anayasal denge ve denetleme mekanizmalarının bulunmayışından kaynaklanan) suiistimallerine ilişkin endişeleri yansıtmaktadır. İnsan Hakları Yasası (1998), yargıçların, terörizm ve diğer konularla ilişkili sivil özgürlükleri koruma kapasitesini genişleterek bu eğilimi desteklemiştir; bu da genellikle bakanlarla çatışma yaşamalarına yol açmıştır.

Özet

- Anayasa, yönetim kurumlarının görevlerini, yetkilerini ve işlevlerini oluşturmaya ve devlet ile birey arasındaki ilişkiyi tanımlamaya çalışan bir kurallar dizisidir. Anayasalar, kurallarının konumuna, kurallarının ne kadar kolaylıkla değiştirilebildiğine, kurallarının uygulamada ne ölçüde gözetildiğine, kurallarının içeriğine ve kurdukları kurumsal yapıya göre sınıflandırılabilmektedirler.
- Anayasalar tek veya basit bir amaca hizmet etmezler. Anayasanın işlevleri arasında bağımsız bir otorite alanı tanımlayarak devletleri yetkilendirmek; bir toplum için bir değer, ideal ve hedefler dizisi oluşturmak; yönetimin işleyişine istikrar, düzen ve öngörülebilirlik getirmek; bireyleri devlete karşı korumak ve diğer devletlerin ve kendi halklarının gözünde rejimleri meşrulaştırmak bulunmaktadır.
- Bir anayasanın içeriği ile siyasal uygulaması arasında kusurlu bir ilişki bulunmaktadır. Anayasalar, belli koşullar altında, özellikle politik kültüre karşılık geldiklerinde ve bu kültür tarafından desteklendiklerinde; yöneticiler tarafından saygı görüldüklerinde ve hâkim grupların çıkar ve değerleriyle uyumlu olduklarında; değişen siyasal koşullara uyarlanabilir olduklarında ve bu koşullarla bağlantılı kaldıklarında 'işlemekte'dirler.
- Hukuk ile siyaset arasındaki fiilî ve arzu edilen ilişki konusundaki sorunlar oldukça ihtilaflıdır. Sivil özgürlüklere ve insan haklarına duyarlı liberal teori, basitçe, düzenin varlığını garanti altına alma aracı olarak işleyen hukukun sınırlı yetki alanını vurgulamaktadır. Ancak muhafazakâr bakış açısı, hukukun kamusal ahlak kurallarının uygulanmasında önemli bir rol oynadığını kabul ederek, hukuk ile toplumsal istikrar arasındaki bağlantıyı vurgulamaktadır.
- Hukukun siyasetten ayrılması, yargının bağımsız ve tarafsız hale getirilmesi girişimleriyle gerçekleştirilmektedir. Bununla birlikte, yargı bağımsızlığı, siyasal organların yargısal işe alım ve terfi sürecine dahil oluşuyla tehdit altındadır. Yargının tarafsızlığı, yargıçların, hiçbir yerde toplumun temsilcileri olmaması olgusu nedeniyle tehlikeye atılmaktadır. Örneğin Batılı poliarşilerde yargıçlar ezici bir biçimde erkek, beyaz, maddî olarak ayrıcalıklı ve görece yaşlıdırlar.
- Yargıçlar yasaya anlam yüklediklerinden, politika yapım sürecine katılmamazlık edemezler. Yargıçların yaptıkları etkinin boyutu yasanın belirlendiği belirginlik ve ayrıntıya, yargısal yorumlama için elverişli alana, yargıçları yargısal denetim yapmakla yetkilendiren kanunlaştırılmış ya da yazılı bir anayasanın var olup olmamasına bağlı olarak değişmektedir.

Tartışma Soruları

- Bir anayasa bir siyasal uygulama rehberi olarak ne kadar yararlıdır?
- Yöneticilerin anayasalarına gösterdikleri saygı düzeyini belirleyen etmenler nelerdir?
- Kanunlaştırılmamış anayasalar etkisiz sayılır mı?
- Kanunlaştırılmış anayasalar ile haklar bildirgeleri sadece yargının tiranlığına mı yol açmaktadır?
- Hukukun 'daha yüksek' ahlakî ilkelere dayanması gerekmekte midir?
- Hukukun siyasetten ayrı olması arzu edilir bir durum mudur, eğer öyleyse, neden?
- Yargı bağımsızlığı, uygulamada ne kadar titizlikle sürdürülmektedir?
- Yargının toplumsal yapısının toplumun genelini yansıtmaması sorun mudur?
- Yargıçlar seçilmeli midir?

Okuma Önerileri

Alexander, L. (ed.), *Constitutionalism: Philosophical Foundations* (2001). Anayasacılığın temelini oluşturan teoriler ve fikirler üzerine ufuk açıcı düşüncelerdir.

Griffith, J. A. G., *The Politics of the Judiciary* (2010). Birleşik Krallık'ı esas alan bir bakış açısından, yargı organının niçin tarafsız bir şekilde hareket edemeyeceği konusunda ufuk açıcı ve tahrik edici bir çalışmadır.

Lane, J.-E., *Constitutions and Political Theory* (2011). Anayasa ve anayasacılığa ilişkin temel görüşlere ilişkin kapsamlı ve tutarlı bir tartışmadır.

Shapiro, M. ve A. *Stone Sweet, On Law, Politics and Judicialization* (2002). Çok çeşitli empirik verilere dayalı olarak 'siyasetin yargısallaştırılması'nın nedenleri ve sonuçları üzerine yetkin bir çözümlemedir.

16. BÖLÜM
KAMU POLİTİKASI VE BÜROKRASİ

'Bürokrasi, cüceler tarafından işletilen dev bir mekanizmadır.'

HONORÉ DE BALZAC, *Nükteli Şiirler*

Politika, siyasetin çoğu insanı ilgilendiren yönüdür. Kabataslak ifadelerle söylenirse, politika siyasal sürecin 'çıktıları'ndan oluşmaktadır. Politika yönetimin toplum üzerindeki etkisini, yani yönetimin şeyleri daha iyi ya da daha kötü yapma yeteneğini yansıtmaktadır. Aslında, 1960 ve 1970'lerden beri "politika analizi" adlı özgün bir inceleme alanı geliştirilmiştir. Bu analiz politikanın nasıl başlatıldığını, formüle edildiğini ve uygulandığını ve politika sürecinin nasıl geliştirilebileceğini incelemeyi amaçlamaktadır. Politika süreci, aslında bağlantılı bir kararlar dizisi veya kararlar demeti olduğundan, daha derin bir düzeyde politika analizi kararların nasıl ve neden alındığını ifade etmektedir. Bundan başka, bu kararların rasyonel temelini çevreleyen özel bir tartışma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, politika sürecini incelemek, pratikte, bürokrasiyi; kamu politikasının yürütülmesiyle yükümlü devlet memurları ve kamu görevlileri yığınlarının kademelerini incelemek anlamına gelmektedir. Yönetim büyüdükçe ve sorumluluk alanları genişledikçe, bürokrasiler siyasal yaşamda giderek daha önemli bir rol oynamaya başlamışlardır. Devlet memurları artık alelade idareciler ya da politika uygulayıcıları olarak görülmeyip aksine politika sürecine hâkim olabilmekte ve hatta bazen ülkelerini *idare edebilmekte*dirler. Dolayısıyla temsil ve demokratik hesap verebilirlik cephesinin ardında bir 'görevliler tarafından yönetim' gerçeği yatıyor olabilmektedir. Bu yüzden, bürokratik iktidarın kontrolü sorunu, modern siyasetin en baskılayıcı sorunlarından biridir ve hiçbir siyasal sistem bu sorunu çözmenin kolay bir yolunu bulamamıştır. Eleştirmenler devlet memurlarının öncelikli olarak kariyer çıkarları tarafından güdülendikleri yönündeki suçlamalarıyla bürokrasinin etkinlik ve rasyonalite imajını tehdit etmişler ve bu, bürokrasilerin örgütlenişine dair endişeleri daha şiddetli hale gelmiştir. Bu suçlama, devlet idaresini yeniden yapılandırmaya yönelik köklü girişimlere yol açmıştır.

Temel Meseleler

- Kamu politikası ile ilgili kararlar nasıl alınmaktadır?
- Politika sürecinde temel aşamalar nelerdir ve bu aşamaların önemi nedir?
- Bürokrasilerin işlevleri nelerdir?
- Bürokrasiler nasıl örgütlenmektedir? Nasıl örgütlenmelidirler?
- Bürokratlar neden bu kadar güçlüdürler?
- Bürokrasiler nasıl ve ne kadar başarılı kontrol edilir?

POLİTİKA SÜRECİ

Kavram

Politika (Siyasa, *Policy*)

Politika, genel anlamda bir eylem planıdır. Bir şeyleri bir 'politika' olarak tasarlamak, belirli bir eylem planına resmî onay verilerek resmî bir kararın verilmesini ifade etmektedir. Bu nedenle kamu politikası, yönetim organlarının resmî veya beyan edilmiş kararları olarak görülebilir. Bununla birlikte, politika amaçlar, eylemler ve sonuçlar arasındaki bağlantı olarak daha iyi anlaşılmaktadır. Amaç düzeyinde politika, yönetimin yapacağını söylediği şeyleri ifade etmektedir. Eylem düzeyinde politika, yönetimin fiilen yaptığı şeyi ifade etmektedir. Sonuçlar düzeyinde politika, yönetimin toplumun geneli üzerindeki etkisini ifade etmektedir.

Politika süreci, kamu (yönetim) politikasının üretilmesini sağlayan mekanizmalarla ilgilidir. Politika yapımı, iki anlamda bir *süreci* ifade eder. Bu ilk olarak, birbiriyle ilişkili bir eylemler veya olaylar dizisini kapsamaktadır. Bunlar fikirlerin tohumlanması ve önerilerin sunulmasıyla başlamakta, belirli tarzlardaki müzakere, çözümleme ve değerlendirmeyle devam etmekte ve resmî kararların alınması ve bu kararların, tasarlanan eylemlerle uygulamaya konmasıyla sonuçlanmaktadır. Politika yapımı, belirli 'girdileri' belirli 'çıktılarla' ilişkilendirmesi nedeniyle insan vücudundaki sindirim sürecine benzemektedir. İkinci olarak yönetimin 'nasıl'ını yönetimin 'ne'sinden ayıran, yani politikanın kendi içeriğinden ve sonuçlarından (ürün) çok politikanın yapıldığı yönteme (süreç) odaklanan bir süreçtir. Bu bölümün ilk kısmı, kararların nasıl alındığını ele almakta ve politika sürecindeki çeşitli aşamaların önemini incelemektedir. Sonraki bölümler, politika sürecinde bürokrasilerin rolünü ve önemini yansıtmaktadır.

Karar Alma Teorileri

Kararların ve özellikle de karar demetlerinin alınması, açık bir biçimde politika sürecinin merkezinde yer almaktadır. Politika yapımı, aynı zamanda politikanın başlatılması ve uygulanması eylemleriyle de ilgili olmasına rağmen, kararların alınması ve sonuçlarına ulaşılması genellikle politika yapımının temel özelliği olarak görülmektedir. Ancak, kararların nasıl ve niçin alındığını saptamak zor olabilmektedir. Hiç kuşkusuz kararlar, bireyler ve gruplar tarafından, küçük kurumlar ve büyük örgütler ile demokratik ve otoriter yapılar içinde farklı yöntemlerle alınmaktadır. Bunun yanı sıra, siyasal karar almaya ilişkin belli sayıda genel teori geliştirilmiş bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri şunlardır:

- Rasyonel fail modelleri
- Küçük adımlarla ilerleme modelleri
- Bürokratik örgüt modelleri
- İnanç sistemi modelleri.

Karar: Bir seçenek dizisi arasından yapılan seçim, tercih eylemidir.

Kavram

Faydacılık

Faydacılık, Jeremy Bentham (bkz. s. 155) ve James Mill (1773–1836) tarafından geliştirilen bir ahlak felsefesidir. Bu felsefe, 'iyi'yi zevk ve mutlulukla, 'kötü'yü acı ve mutsuzlukla eşitleyerek güvenilir ve hatta bilimsel bir teori öne sürdüğünü iddia etti. Dolayısıyla bireylerin, fayda ya da kullanım değerini hesaplamak suretiyle zevki azamîleştirecek ve acıyı asgarîye indirecek bir tarzda hareket ettikleri varsayıldı. Genel veya toplumsal bir fayda ilkesi yasaları, kurumları ve siyasal sistemleri 'en büyük sayıda kişiye en büyük mutluluk' formu yönünden değerlendirmek için kullanılabilir.

Rasyonel Fail (Aktör) Modelleri

İnsanî rasyonaliteyi vurgulayan karar alma modelleri genellikle, kendileri faydacılıktan (bkz. s. 520) türetilmiş iktisadî teoriler temelinde inşa edilmiştir. Bu tür fikirler, Anthony Downs (1957) gibi düşünürler tarafından geliştirilen ve Yeni Sağ tarafından coşkuyla kabul edilen kamu tercihi teorilerinin (bkz. s. 377) temelini oluşturmaktadır. Bu tür teorilerin özünde 'iktisadî insan' olarak adlandırılan, **fayda** açısından hesaplanmış kişisel maddî tatmin peşinde koşan bir insan doğasına vurgu yapan bir model yatmaktadır. Bu çerçevede kararlara aşağıdaki süreçlerin kullanımıyla ulaşılabildiği görülmektedir:

- Sorunun doğası saptanmaktadır.
- Bireysel tercihlerin sıralanışı temelinde bir hedef ya da amaç seçilmektedir.
- Bu hedefin gerçekleştirilmesi için mevcut araçlar, etkililikleri, güvenilirlikleri, maliyetleri gibi yönlerden değerlendirilmektedir.
- Arzulanan amacı sağlaması en muhtemel araçların seçilmesi yoluyla bir karar verilmektedir.

Bu tür bir süreç, hem belirgin hedeflerin var olduğunu hem de insanların rasyonel ve tutarlı bir şekilde onların peşinden gidebildiklerini varsaymaktadır. Bunun gerçekleşmesi için, faydanın homojen olması, her bir eylemin getireceği zevk ya da mutluluk biçimindeki tatmin miktarının, başka bir eylemden kaynaklanacak tatmin miktarıyla karşılaştırılmasının olanaklı olması gerekmektedir.

Rasyonel fail modeli çoğu insanın, kararların nasıl alınması *gerektiğine* ilişkin inançlarını yansıttığı için kısmen caziptir. Elbette ki siyasetçiler ve diğerleri eylemlerini hem hedefe yönelik hem de dikkatli düşünce ve tasarımın ürünü olarak tasvir etmeye güçlü biçimde eğilimlidirler. Ancak daha yakından incelendiğinde rasyonel hesaplama modeli, özellikle inandırıcı bir karar alma modeli olarak görünmeyebilmektedir. Her şeyden önce söz konusu model, sıralı bir tercihler dizisine sahip olabilen bireylere, içinde belli sayıda çatışan çıkar bulunması muhtemel olan gruplara olduğundan daha kolaylıkla uygulanabilmektedir. Bu yüzden de örgütlerin,

Fayda (*utility*): Genellikle maddî tüketimden elde edilen acı karşısındaki zevk miktarına dayanan bir tatmin ölçüsüdür.

eğer oldukça yüksek düzeyde merkezîleşmiş ve sıkı bir emir-komuta yapısına sahip iseler rasyonel kararlar alabildikleri söylenebilir.

İkinci bir sorun, uygulamada, kararların genellikle yetersiz ve kimi zaman yanlış bilgiler temelinde alınması ve çeşitli eylemlerin yararlarının her durumda karşılaştırılabilir olmayabileceğidir. Örneğin, vergileri yükseltmenin 'maliyetlerini' sağlık hizmeti sunumunu azaltmanın maliyetiyle karşılaştırmak mümkün müdür? Bu tür farklılıklar Herbert Simon'ı (1983) 'sınırlı rasyonellik' kavramını geliştirmeye teşvik etti. Sınırlı rasyonellik, olanaklı bütün eylem planlarını analiz etmenin ve seçmenin olanaksız olması nedeniyle, karar almanın özü itibarıyla, farklı değerlendirilmiş ve kesin olmayan bir biçimde hesaplanmış çıktılar arasındaki bir uzlaştırma eylemi olduğunu kabul etmektedir. Simon bu süreci 'tatmin edici' olarak tasvir etti. Rasyonel fail modellerinin son kusuru eylemlerin gerçekliğin kendisi yerine, gerçeklik hakkındaki inançlar ve varsayımlarla biçimlendiğine ilişkin boyutu, yani algının rolünü, göz ardı etmeleridir. Bu yüzden de bu modellerde karar alıcıların değerlerine ve ideolojik eğilimlerine az önem verilmekte ya da hiç önem verilmemektedir.

Küçük Adımlarla İlerleme Modelleri

Küçük adımlarla ilerlemecilik genellikle, rasyonel karar alımı modelinin başlıca alternatifi olarak tasvir edilmektedir. Lindblom'un (1959), 'bir işi düşe kalka yapma bilimi' olarak derleyip özetlediği bu modele, David Braybrooke ve Charles Lindblom (1963) 'kopuk adımlarla ilerlemecilik' adını verdiler. Bu görüş, kararların, uygulamada, yetersiz bilgi ve düşük anlayış düzeyi temelinde alınma eğiliminin olduğunu ve bunun da karar alıcıları cesur ve yenilikçi eylem planlarının izinde gitmekten caydırdığını ileri sürmektedir. Politika yapıcılar ağır basan, belirgin hedeflerden yoksun oldukları ve var olan bir örüntü ya da çerçeve içinde, konumlarını daha önce alınan kararların doğurduğu etkiye ilişkin geri bildirimlere göre ayarlayarak faaliyette bulunma eğiliminde olduklarından, politika yapımı sürekli ve istikşafi bir süreçtir. Aslında politika yapıcılar sorunları çözmek yerine onlardan uzaklaşma eğiliminde olduklarından, küçük adımlarla ilerlemecilik modeli, bunlardan kaçınmaya ya da bunları atlatmaya yönelik bir strateji önerebilmektedir.

Lindblom'un küçük adımlarla ilerlemecilik düşüncesine yönelik gerekçesi betimleyici olduğu kadar normatiftir. Lindblom bu yaklaşımın, kararların gerçek hayatta nasıl alındığına ilişkin doğru bir açıklama sağlamasının yanı sıra, esnekliğe ve farklı görüşlerin ifade edilmesine izin verme meziyetine de sahip olduğunu iddia etti. Bir işi düşe kalka da olsa en azından yapma, cevap verebilirliği ve esnekliği,

Küçük adımlarla ilerlemecilik: Kararların, belirgin hedefler ışığında değil ama değişen koşulların dayattığı küçük ayarlamalarla yapıldığına ilişkin teoridir.

danışma ve uzlaşmayı ima ettiğinden, söz konusu yaklaşım bu yönüyle belirgin bir anti-ütopik niteliğe sahiptir ve çoğulcu demokrasilerde politika yapımına oldukça uygundur. Ancak model ayrıca son derece muhafazakâr olmasından dolayı eleştirilmiştir. Zira yenilik aleyhine ve atalet lehine bir taraflılığı meşrulaştırmaktadır. Küçük adımlarla ilerlemeciliği benimseyen politika yapıcılar uzun vadeli hayalperest düşünceye bulaşmak yerine gündelik sorunlarla ilgilenmeye daha fazla eğilimlidirler. Bunların enerjisi, geminin rotasının nereye gittiği konusunda düşünmeye değil, gemiyi rotasında tutmaya kanalize edilmektedir.

Bu bağlamdaki bir başka güçlük, küçük adımlarla ilerlemeciliğin, nitelik itibarıyla radikal ve hatta devrimci olan siyasal kararları çok az aydınlatmasıdır. Örneğin, Stalin'in 1928'de SSCB'nin Birinci Beş Yıllık Planını başlatma kararı, Castro'nun 1959'da Küba'da iktidarı ele geçirme kararı ve hatta Thatcher'ın 1980'lerde Birleşik Krallık'ta 'devleti geriye sarma' kararının küçük adımlarla ilerleme ayarlaması olarak tanımlanması son derece güçtür. Amitai Etzioni (1967) bu tür güçlükleri göz önünde bulundurarak, rasyonel yaklaşım ile küçük adımlarla ilerleme yaklaşımı arasındaki uçuruma köprü kurmaya kalkışan '**karma tarama**' fikrini önerdi. Karma tarama, karar alımının iki farklı aşamada yürütülmesini olanaklı kılmaktadır. Karar alıcılar önce mevcut bütün politika seçeneklerini, daha önceden var olan hedefleri karşılamadaki etkinlikleri yönünden genel olarak değerlendirmekte ya da taramaktadırlar. Ardından, seçilen bir politika seçeneğinin ayrıntıları gözden geçirilirken daha dar ya da daha küçük adımlı bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu yöntemde, örneğin kamu harcamalarının kısılmasına ilişkin geniş karara, bu karardan etkilenebilecek özel alanlara ya da programlara ilişkin daha dar odaklı bir kararlar dizisi eşlik etmelidir.

Bürokratik Örgüt Modelleri

Hem rasyonel fail hem de küçük adımlarla ilerleme modellerinin hiçbiri, politika yapım sürecinin ortaya çıkan kararlar üzerindeki etkisine dikkat etmediğinden, esas itibarıyla her biri birer 'kara kutu' karar alma teorileridir. Öte yandan bürokratik veya örgütsel modeller sürecin ürünü etkileme düzeyine vurgu yaparak kara kutunun içine girmeye çalışmaktadırlar. Bu yaklaşıma, 1962 yılındaki Küba Füze Krizi sırasında, ABD ve Sovyet karar alma sürecine ilişkin incelemesinde Graham Allison (1971) tarafından öncülük edildi. Bu çalışmadan zıt ama birbiriyle ilişkili iki model doğdu. Genellikle 'örgütsel süreç' modeli olarak adlandırılan ilk model büyük örgütlerde bulunan değerlerin, varsayımların ve düzenli davranış kalıplarının kararlar üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır.

Karma tarama: Küçük adımlarla ilerleme süreçlerinin kullanımından önce, temel bir yönelimi belirlemek için rasyonalist ya da üst düzey süreçleri kullanan bir karar alma yöntemidir.

Kararların, rasyonel çözümlemeye ve objektif değerlendirmeye karşılık gelmek yerine, onları alan departmanın ya da birimin kökleşmiş kültürünü yansıttıkları görülmektedir. 'Bürokratik siyaset' olarak adlandırılan ikinci teori, her biri farklı algılanmış çıkarların peşinden koşan personel ile birimler arasındaki pazarlığın kararlar üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadır. Bu yaklaşım, tek bir görüş ya da tek bir çıkar etrafında birleşmiş bir bütün olarak devlet fikrini elemektedir ve kararların, avantaj dengesinin sürekli değiştiği bir yarışma arenasından doğduğunu ileri sürmektedir.

Kavram

Etnik Merkezcilik

Etnik merkezciliğin birbiriyle bağlantılı iki anlamı vardır. Birincisi, kendi grubunun veya insanlarının üstünlüğünü katı, üstü örtük bir otoriter inançla nitelendirilen bir kişilik tipini ifade etmektedir. Etnik merkezcilik bu anlamda ırkçılıkla (bkz. s. 190) örtüşmektedir. İkincisi, diğer grupların veya insanların eylemlerinin ve amaçlarının, gözlemcinin kendi kültüründen çıkarılan değer ve teorilerin uygulanmasıyla kavrandığı bir anlayış tarzını ifade etmektedir. Etnik merkezcilik bu anlamda genelde bilinçsiz olan ve kültürel farklılaşmanın önemini takdir edememekten kaynaklan bir önyargıdır.

Hiç kuşkusuz bu modeller, karar alımının önemli yönlerine dikkat çekmelerine rağmen, kendilerine özgü kusurlara da sahiptirler. Her şeyden önce örgütsel süreç modeli, yukarıdan dayatılacak olan siyasal liderliğe (bkz. s. 446) çok az alan bırakmaktadır. Örneğin, bütün kararların örgütsel baskılar ve algılar tarafından şekillendirildiğini öne sürmek aptallık olurdu. Çünkü bu, Yeni Düzen'in başlatılmasında F. D. Roosevelt'in oynadığı kişisel rolü ya da Almanya'nın Polonya'yı işgal etme kararı üzerinde Hitler'in etkisini göz ardı etmek anlamına gelirdi. İkincisi, bürokratik siyaset modelinin de yaptığı gibi, siyasal faillerin basit biçimde kendi konumlarına ve çalıştıkları örgütlerin çıkarlarına dayanan görüşlere sahip olduklarını ileri sürmek kolaycılıktır. 'Ayakta durduğun yer oturduğun yere bağlıdır' biçimindeki vecize genellikle uygulanabilir durumda olmasına rağmen, kişisel sempatiler ve bireysel hedefler tümüyle hiç sayılamaz. Son olarak, kararları tamamen kara kutu değerlendirmeleri açısından açıklamak, iktisadî, siyasal ve ideolojik genel bağlamdan kaynaklanan dışsal baskılara herhangi bir ağırlık vermede başarısızlık anlamına gelmektedir.

İnanç Sistemi Modelleri

İnançların ve ideolojinin (bkz. s. 61) rolüne vurgu yapan karar alma modelleri, davranışın algı tarafından yapılandırılma derecesine ışık tutmaktadır. İnsanların gördükleri ve anladıkları şey, bir ölçüde kavram ve değerlerinin, onların görmelerine ve anlamalarına izin verdiği ya da onları görmeye ve anlamaya cesaretlendirdiği şeydir. Bu eğilim, çoğu durumda büyük ölçüde bilinçsizce yapıldığından özellikle yerleşmiştir. Karar alıcılar rasyonel, titiz ve katı biçimde tarafsız olduklarına inanabilseler de, sahip oldukları toplumsal ve siyasal değerler, neyin düşünülebilir, neyin olanaklı ve neyin arzu edilir olduğunu onlar için tanımlayan güçlü bir süzgeç görevi görebilmektedir.

Grup düşüncesi: Psikolojik ve profesyonel baskıların bir grubun karar alıcılarını, birleşik ve tutarlı bir konum benimsemeye teşvik ettiği bir olgu.

Epistemik cemaat: Belirli bir konu alanında uzmanlığa ve politikaya uygun bilgiye sahip olduğu kabul edilen profesyoneller ağıdır.

Bu nedenle, belirli bilgilere ve özel seçeneklere değer verilmez, hatta bunlar hiç dikkate alınmazken diğer bilgi parçaları ve diğer eylem planları, karar alma hesabında belirgin bir şekilde başrolü oynamaktadır. Nitekim Kenneth Boulding (1956) karar alıcıların, bilgiyi süzgeçten geçirecek bir mekanizma olmaksızın çok büyük hacimdeki veri ile karşı karşıya kaldıklarında kolaylıkla ezileceklerine dikkat çekerek sözü edilen süzgeçten geçirme sürecinin yaşamsal öneminin altını çizdi.

Bununla birlikte, bu süzgeçten geçirme işleminin kökeni ve doğası hakkında farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin Robert Jervis (1968), uluslararası meselelerle ilgili karar alıcılardaki süregelen yanlış algılamanın belirginliğine dikkat çekti. Ona göre, bu durum büyük ölçüde etnik merkezcilikten kaynaklandı. Anthony Eden'ın ve Birleşik Krallık yönetiminin 1956 yılındaki Süveyş Krizi sırasında General Nasır'ı ikinci bir Hitler olarak görme eğilimleri ve ABD'nin 1959'da Fidel Castro'yu Marksist bir devrimci olarak addetme yönelimi, bu olgunun örnekleri olabilir. Öte yandan Irving Janis (1972), uluslararası ilişkiler alanındaki pek çok kararın, '**grup düşüncesi**' olarak adlandırılan olgu yönünden açıklanabildiğini ileri sürdü. Bu olgu, karşıt ya da sakıncalı görüşlerin nasıl ve niçin değerlendirme dışı tutulabildiklerini açıklamaya yardımcı olmaktadır.

İnanç sistemlerinin etkilerini dikkate alan ve farklı karar alma yaklaşımlarını birleştirmeye yönelik bir girişim Paul Sabatier (1988) tarafından yapılmıştır. Sabatier'in temel düşüncesi politika değişikliklerinin nasıl gerçekleştiğini açıklamaktı. Sabatier özellikle 'politika alt sistemlerinin' rolüne, yani belli bir alandaki politikayı etkilemek için belirli bir şekilde katkıda bulunan insan topluluklarına dikkat çekti. Bir politika sistemi sadece birbirine kenetlenmiş siyasetçileri, devlet memurlarını ve çıkar gruplarını değil ama aynı zamanda, bazen bir **epistemik cemaat** olarak da görülen bu alanla ilgili araştırmacıları, akademisyenleri ve gazetecileri de içerebilmektedir. Sabatier politika alt sistemleri içinde, genel olarak benzer inanç ve değerleri paylaşan birey topluluklarını kapsayan 'savunuculuk koalisyonları'nın ortaya çıktığını savundu. Bununla birlikte, bu inançlar üç farklı düzeyde işlemektedir:

- Derin öz-inançlar (temel ahlakî ya da felsefî ilkeler)
- Öze yakın inançlar (politika tercihleri)
- İkincil inançlar (yürürlük ya da uygulama hakkındaki görüşler).

Bu inançların önemi, Sabatier'in siyasetin 'tutkal'ı olarak adlandırdığı ortak değerler ve tercihler temelinde insanları birbirine bağlamasıdır. An-

cak, öz-inançlar değişime karşı oldukça dirençliyken öze yakın ve ikincil düzey inançlarda genellikle daha büyük ölçüde bir uyuşmazlık ve esneklik bulunmaktadır. Sabatier bu çerçeveyi kullanarak politika değişikliğinin bir politika alt sistemi içindeki güç dengesinin değişmesi yönünden ve özellikle de bir savunuculuk koalisyonunun diğeri üzerindeki hâkimiyetiyle büyük ölçüde anlaşılabileceğini ileri sürdü. Bundan başka bir inanç sistemi içindeki müzakere ve inanç sistemleri arasındaki rekabet 'politika odaklı öğrenmeyi' geliştirdiği ölçüde bu süreç rasyonel olarak görülebilmektedir.

Bununla birlikte, bu tür fikirler Marksistler ve feministlerin elinde çok farklı sonuçlar çıkarmak için kullanılabilmektedir (Hann, 1995). Marksistler, herhangi bir politika alt sistemi içindeki öz-inançların ya da aslında genel anlamda politika yapıcılar ile kanaat önderlerinin öz-inançlarının, yönetici sınıfın ideolojisi tarafından yapılandırıldığını ve bu nedenle de hâkim iktisadî çıkar gruplarının çıkarları lehinde davrandıklarını ileri sürmüşlerdir. Feministler kendi yönlerinden, politika yapıcılar arasındaki erkek üstünlüğünü güvenceye alan siyaset 'tutkalı'nın, ataerkil fikir ve değerler tarafından temin edildiğini ileri sürebilmektedirler. Bu da, bir erkek iktidar sisteminin sürdürülmesine yardımcı olan politikalara taraf olmakla sonuçlanmaktadır.

Politika Sürecindeki Aşamalar

Politika yapımı, basitçe, kararların nasıl verildiği yönünden anlaşılamamaktadır. Politika, sadece belirli bir politika alanına ilişkin birkaç ilişkili karar anlamındaki kararlar kümesini içermemekte, aynı zamanda farklı karar türlerini de içermektedir. Örneğin her şeyden önce 'karar almaya karar almak' biçiminde bir karar bulunmaktadır. Bu tür kararlar çözülmesi gereken sorunlar ve değinilmesi gereken **mesele**ler bulunduğuna, kısacası 'bir şeyler yapılması gerektiğine' ilişkin algıdan kaynaklanmaktadır. Bundan sonra politika süreci, tam olarak ne yapılması, nasıl yapılması ve ne zaman yapılması gerektiğine dair farklı bir kararlar dizisine doğru ilerler. Ancak mesele burada da sona ermez. 'Yapılmakta olan iş' yapıldığında ve kararlar yürürlüğe konduğunda bile başka sorular doğar ve başka kararların alınması gerekir. Bu sorular, politikanın sonuçlarının politikanın amaçlarını karşılayıp karşılamadığı ve karar alma sürecinin yanı sıra politikanın içeriğinin gelecekte iyileştirilip iyileştirilemeyeceği konularıyla ilgilidir. Böylece politika süreci şu dört ayrık aşamaya ayrılabilmektedir:

- Politika başlatma
- Politika oluşturma
- Politika uygulama
- Politika değerlendirme.

Mesele: Üzerinde kamusal tartışma ya da uzlaşmazlık bulunan ve politika gündeminin parçası olarak kabul edilen bir konudur.

Kavram

Politika Ağı

Politika ağı (ya da politika cemaati) belirli bir alanda ortak bir ilgi ya da genel yönelimi paylaşan siyasal aktörler arasındaki sistematik bir ilişki dizisidir. Bu ilişkiler genellikle resmî kurumsal düzenlemelerle yönetim ve yönetim dışı kuruluşlar arasındaki bölünmenin sınırlarını aşmakta, özellikle politika başlatma sürecinde önem taşımaktadır. Bu nedenle bir politika ağı, hükûmet yetkililerini, önemli yasamacıları, iyi konumdaki lobicileri, yakın akademisyenleri, önde gelen gazetecileri ve diğerlerini kucaklayabilmektedir.

Politika Başlatma

Politika nereden gelmektedir? Politika önerileri ilk başta nasıl ortaya çıkmaktadır? Bu tür sorular sadece, politikanın bir yerde başlaması gerektiğinden dolayı değil (aksi halde politikanın oluşturulması, uygulanması vs. söz konusu olamaz), aynı zamanda politika sürecindeki bu aşamanın sonraki bütün müzakere, tartışma ve karar almayı yapılandırması nedeniyle de önemlidir. Bu durumda politika başlatma, hem belli sorunları ele alınacak mesele biçiminde tanımladığı hem de bu meselelerin nasıl ele alınacağını belirlediğinden siyasal gündemin oluşturulmasında yaşamsal öneme sahiptir. Örneğin 1980'lere kadar büyük ölçüde ihmal edilen çevre koruma, 1980'lerde neden siyasal gündeme yükseldi ve bu nasıl oldu? Ayrıca, 1950 ve 1960'larda yaygın biçimde, kamu harcamalarının artırılmasına yönelik bir ihtiyacı işaret eden işsizlik konusu, neden emeğin esnekliği ve sendikal güçlerin zayıflaması gibi fikirlerle bağlantılı hale gelmeye başlamıştır? Örneğin neden artık işçilerin öz-yönetiminin yaygınlaştırılması gibi başka siyasal seçenekler hiç mesele olamamaya başlamıştır?

Politika başlatmayı incelemenin güçlüğü, politikanın asıl itibarıyla siyasal sistemin herhangi bir parçasından kaynaklanabilmesidir. Politika, siyasal liderler, kabineler, hükûmet birimleri gibi 'yukarıdan' faillerden kaynaklanabilmekte; kamuoyu baskısı, kitle iletişim araçları (bkz. s. 274), siyasal partiler (bkz. s. 335), çıkar grupları (bkz. s. 369), 'düşünce kuruluşları' gibi failler aracılığıyla 'aşağıdan' ortaya çıkabilmektedir. Siyasal liderlik biçiminde politika başlatma, liderin kişisel vizyonundan ya da yönetici partinin veya grubun ideolojik önceliklerinden türeyen girişimlere destek sağlamaktan ibarettir. Politika başlatmanın bu türü dönüştürücü liderlik (13. Bölüm'de Rusya'daki Lenin ve Bolşevikler ile Almanya'daki Hitler ve Naziler üzerinden örneklendirilmektedir) durumlarında açıkça görülmektedir.

Bununla birlikte, siyasal liderler nadiren bir fikri ilk ortaya atandırlar ve seyrek olarak gerçek politik yeniliklerin kaynağıdırlar. Bu noktada, politika alanında geliştirdikleri 'temel' değer ve teorilerin daha sonra liderler ve partiler tarafından özel politika önerileri halinde geliştirilmesiyle, fiilî siyaset dünyasıyla bağı bulunmayan yazarlar, akademisyenler ve filozoflar politika başlatma sürecinde yaşamsal bir rol oynayabilirler. İkinci Dünya Savaşı sonrası erken dönemi boyunca, gelişmiş Batı devletlerindeki iktisadî politikaların çoğu John Maynard Keynes'in (bkz. s. 213) fikirlerinden türedi. Benzer şekilde, 'devleti geriye sarmak', vergileri düşürmek, refah harcama-

larını [onlardan vazgeçilmesi amacıyla] hedefe koymak gibi amaçlar taşıyan Yeni Sağ politikalar örneğin, Friedrich von Hayek (bkz. s. 73) ile Milton Friedman'ın (bkz. s. 216) yazılarından kaynaklandı.

'Aşağıdan' politika başlatılması siyasal sistemlerin tümünde önemlidir. Bu nedenledir ki 1957–63 dönemi Birleşik Krallık Başbakanı Harold Macmillan'a siyasal yaşamdaki belirleyici etmenler sorulduğunda 'Olaylar, sevgili çocuk, olaylar' şeklinde cevap verdi. Bu olaylar, grevler, ayaklanmalar ve doğal afetlerden yabancı devletlerdeki borsa çöküşlerine ve ulus-ötesi şirketler tarafından alınan yatırım kararlarına kadar uzanabilmektedir. Ancak genel bir kural olarak, siyasal sistemler daha demokratik ve çoğulcu oldukları ölçüde, politika başlatma konusunda aşağıdan yukarıya baskılar da o kadar önem kazanmaktadır. Bu süreçte kamuoyu, düzenli ve rekabetçi seçimler yoluyla, geleceği olan liderleri, halkın kaygılarını ve arzularını dikkate alan politika önerileri oluşturmaya zorladığı ölçüde, belirgin biçimde önemli bir rol oynamaktadır. Bununla birlikte, bu kaygı ve arzular genellikle kamusal kesimleri temsil ettiğini iddia eden gruplar tarafından ifade edilinceye kadar biçimlendirilmemiş ve şekilsiz olarak kalmaktadır.

Hiç kuşkusuz medya, hem kamuya açık mevcut bilgiyi seçerek ve öncelik sıralaması yaparak hem de yayınlama sürecinde bu bilgiyi sindirerek ve yorumlayarak buna önemli bir katkı yapmaktadır. Siyasal partiler ve çıkar grupları da **gündem belirleme** konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin muhalefet partileri sadece hükûmet politikasını eleştirmemekte, aynı zamanda iktidar olabileceklerini göstermek amacıyla alternatif politikalar geliştirmektedirler. Çıkar grupları, kendi cephelerinden çok çeşitli şikâyet ve endişelere ışık tutmakta, davaları ve idealleri geliştirmekte ve toplumun çeşitli grupları ile kesimlerinin çıkarlarını dile getirmektedirler. Araştırmacılar 1970'lerden itibaren resmî, temsilî kurumların rolünü önemsememe ve politikaların başlatıldığı ve geliştirildiği resmî olmayan sürece daha büyük önem verme eğiliminde olmuşlardır. Bu durum da politika ağlarının önemini vurgulamaktadır.

Politika Oluşturma

Bir meselenin ya da bir meseleler dizisinin siyasal gündemde bir kez yerini almasından sonra, sistematik politika önerilerinin geliştirilmesi için detaylı bir inceleme ve çözümleme süreci gerekmektedir. Geleneksel olarak politika sürecinin en önemli aşaması olarak görülen politika oluşturma, sadece geniş önerilerin özel ve ayrıntılı tavsiyelere dönüştürülmesini değil ama aynı zamanda önerilerin süzgeçten geçirilmesini ve hatta belki de meselenin köklü biçimde yeniden değerlendirme

Gündem belirleme: Hangi meselelerin tartışılacağını denetleyerek veya bu meseleler arasında bir öncelik belirleyerek politika müzakerelerini yapılandırma becerisidir.

kapsamına alınmasını gerektirmektedir. Hogwood ve Gunn (1984) politika döngüsünü analiz ederken politika oluşturma sürecinde belirli bir sayıda aşama saptadılar. İlk aşama, nasıl karar verileceğine ilişkin, yani politikanın çözümlenmesinde ve ayrıntılandırılmasında hangi mekanizma veya yöntemlerin ve hangi siyasal faillerin sürece dahil edilmesi gerektiğine ilişkin kararları kapsamaktadır. Bu kararlar, politika geliştirilirken ve tartışılırken politikaya tesir edecek sempatileri ve çıkarları belirlediğinden yaşamsal önem taşımaktadır. İkinci aşama, meselenin tanımını ve tahminini içermektedir. Bu aşama yeniden yorumlama için geniş bir alana olanak tanımaktadır. Çünkü politikayı biçimlendirenler, 'sorunu' söz konusu meseleyi ilk başta ortaya atanlardan oldukça farklı görebilmektedirler. Üçüncü olarak, hedef ve önceliklerin belirlenmesi aşaması vardır. Kamuoyu ile medya, siyasal partiler ve çıkar grupları gibi kurumların kaygılarının hedef belirlemede etkili olması muhtemel olmasına rağmen, hiç kuşkusuz, öncelikleri oluşturanlarca belirlenecek önceliklerin, politikayı başlatanlar tarafından geliştirilen önceliklerle aynı olacağının herhangi bir garantisi bulunmamaktadır.

Son olarak, tercih edilen bir alternatifin, seçilmesine yol açan politika seçeneklerinin çözümlenmesi ve gözden geçirilmesi aşaması bulunmaktadır. Bu aslında, emredici bir kararın alındığı anlamına gelmektedir. Politika oluşturmanın bu aşamasında çeşitli etmenlerin dikkate alınması muhtemeldir ve çeşitli etmenlerin dikkate alınması sırasında, belirli tercihlerin siyasal ve seçime ilişkin sonuçları, idarî etkinlik ve verimlilik mülahazalarından daha az önemli olmamaktadır. Bununla birlikte, belirleyici tartışma ve müzakerenin çok daha önceki bir aşamada gerçekleştirilmesinden dolayı, politika oluşturma sürecini sona erdiren nihaî kararın bir formaliteden çok daha fazlası olmadığına dikkat çekmek önemlidir. Bu yüzdendir ki kabineler, yasama organları ve uluslararası zirveler genellikle gerçekte başka yerlerde *alınan* kararları tasdik etmekte ya da bunlara 'lastik damga' yapmaktadırlar.

Politika oluşturma görevinin farklı sistemlerde ve farklı devletlerde aynı niteliğe sahip olduğunu ima etmek aptalca olurdu. Richardson (1984), karşıt ulusal 'politika tarzları' saptayarak farklı politika oluşturma süreçlerini ortaya çıkarmaya kalkıştı. Özellikle, politika oluşturmanın, danışmaya mı yoksa dayatmaya mı dayalı olduğu ve yönetimlerin uzun vadeli planlamayla mı uğraştıkları yoksa az ya da çok gündelik olaylara mı tepki verdikleri biçimindeki iki ana boyuta dikkat çekti. Bu çerçevede İsveç ve Japonya, muhtemelen büyük ölçüde hem danışma hem de uzun vadeli planlamadan yana politika tarzına sahip devletler olarak sınıflandırılabilmektedir. Her iki örnekte de, üzerinde geniş biçimde uzlaşma sağlanmış bir politika hedefleri ve öncelikleri dizisi etrafında yönlendirilmiş, ayrıntılı ve resmîleştirilmiş bir grup danışma sistemi bulunmaktadır. Öte yandan ABD'de, federal yönetimin parçalanmış doğasının, politikanın kabul edilebilmesi için yüksek düzeyde bir uzlaşmayı gerektirmesine rağmen, söz konusu parçalı doğa,

uzun vadeli planlamayı da ihtimal dışı bırakmakta ve dolayısıyla tepkisel bir 'itfaiye ekibi' politika tarzını sağlamlaştırmaktadır.

Politika oluşturmanın temel özelliği, ulusal politika tarzlarındaki farklılıklardan bağımsız olarak, politika sürecine dahil olan fail miktarını esaslı biçimde azaltmasıdır. Politika başlatma sürecinde, geniş bir çeşitlilikte çıkarlar, gruplar ve hareketler bir rol oynayabilirken politika oluşturma, kamu görevlileri, temel danışmanlar, siyasetçiler ve danışılan gruplar gibi ya yönetim makinesinin parçası olan ya da yönetime kurumsallaşmış bir erişimi olan 'içeridekiler'in işidir. Bu durum politika oluşturma sürecini birkaç eleştiriye açık bırakmıştır. Bunlardan biri, devlet memurlarının, görünüşe göre politika danışmanı rolleri sayesinde sahip oldukları (bölümün devamında daha ayrıntılı olarak incelenmiş olan) uygunsuz etkiden kaynaklanmaktadır. Diğer eleştiriler, gruplara danışılmasına yönelik eğilimin, politikanın kamu yararı yerine, güçlü kesimlere ait çıkarlar tarafından şekillendirilmesi anlamına geldiğini (Olson, 1982) ve seçilmiş siyasetçilerin politika sürecini denetlemesine ve nihaî kararları almasına rağmen, sürecin kendisinin, siyasetçilerin katkılarının asgarî düzeyde kalmasını genellikle garanti ettiğini ileri sürmektedirler.

Politika Uygulama

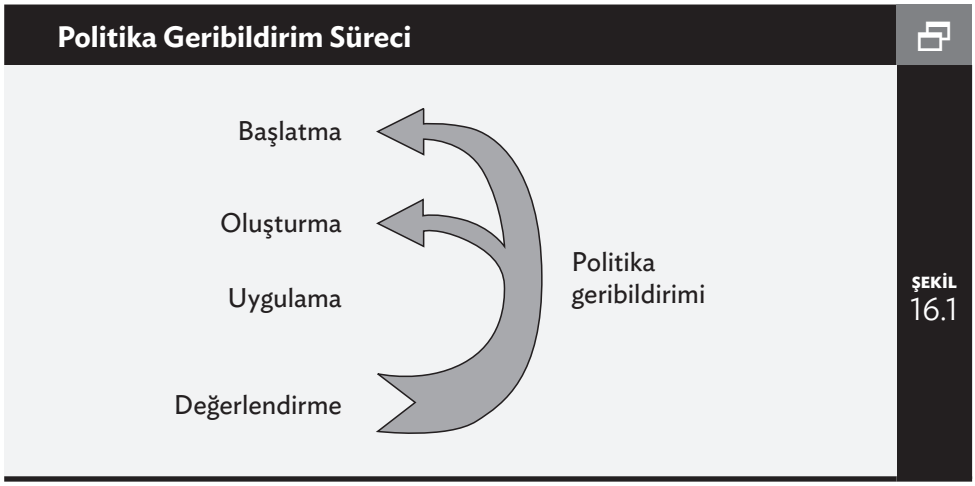
Politika analizi disiplininde gerçekleştirilen en önemli gelişmelerden biri, uygulama aşamasının öneminin altını çizmek olmuştur. Geleneksel olarak uygulama, siyasetin bir özelliği olarak değil, idarenin (bkz. s. 534) bir yönü olarak görüldüğünden tartışmasız veri olarak kabul ediliyordu. Ancak ABD'de1960'ların ortalarında, Büyük Toplum programına ilişkin analizler, siyaset ile idarenin bölünmesiyle ilgili yanılsamaları yıktı ve politika 'çıktı'larının politika yapıcılarının amaçlarından ne kadar farklılaşabileceğini canlı biçimde gösterdi. Bu nedenledir ki Wildavsky (1980) politika analizini, 'iktidara doğruyu söylemek' biçiminde tasvir etti. Politikanın tam olarak amaçlandığı gibi uygulanmasını sağlama anlamında, 'mükemmel' bir politika uygulamasını gerçekleştirmek için gerekli şartlar Hood (1976) tarafından şu şekilde özetlendi:

- Merkezî kontrolü sağlamak için, tekil bir otorite düzenine sahip, tekçi bir idarî sistem
- Sistemin her tarafında işleyen tek-biçimli normlar ve kurallar
- Mükemmel itaat veya mükemmel kontrol
- Mükemmel bilgi, mükemmel iletişim ve mükemmel eşgüdüm
- İdarî kaynakların seferber edilmesi için yeterli zaman.

Bu koşulların tümünü gerçekleştirmek şöyle dursun, bunların herhangi birini bile gerçekleştirmenin güçlüğü göz önünde bulundurulduğunda, karar ile kararın yerine getirilmesi arasındaki boşluğun genellikle bir uçurum olması şaşırtıcı değildir. Aslında merkezî kontrol ve sıkı itaat sadece gerçekleştirilemez nitelikte değil, aynı zamanda arzu edilmez de olabilirler. Politika yapanlar demokratik meşruiyete sahip olabilmelerine rağmen, bunu uygulayan devlet memurları, yerel yönetim görevlileri, öğretmenler, doktorlar, polis memurları vb. neyin işe yarayıp neyin işe yaramayacağı konusunda 'sokağın nabzını' daha iyi tutabilmektedirler. Bu tür düşünceler, politika yürütücülerinin ellerine bırakılan takdir yetkisinin önemi kadar, esneklik ihtiyacını da vurgulayan 'aşağıdan yukarıya' bir politika analizi geleneğine yol açmıştır. Bu gelenek, tekdüzeliği ve kontrolü vurgulayan daha geleneksel 'yukarıdan aşağıya' politika uygulama görüntüsüyle çelişmektedir. Bununla birlikte çoğu yorumcu artık, politika uygulaması alanında temel ikilem olan merkezî kontrol ile uygulamadaki esneklik arasındaki ödünleşmenin farkındadır (Barrett ve Fudge, 1981).

Mükemmel politika uygulaması ne olanaklı ne de arzu edilir olmasına rağmen, politika uygulaması ile ilgili olarak dile getirilen kaygıların çoğu uygulamadaki esnekliğin tehlikelerine odaklanmıştır. Pressman ve Wildavsky'nin (1973), *Washington'daki Büyük Beklentiler Oakland'da Nasıl Püskürtülmektedir ya da Federal Programların İşliyor Olması Bile Neden Şaşırtıcıdır…* (*How Great Expectations in Washington Are Dashed in Oakland Or Why It's Amazing That Federal Programs Work At All…*) alt başlığı taşıyan politika uygulamasına ilişkin öncü çalışmasında bu tehlikenin altı çizildi. Esneklik belli sayıdaki nedenlerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenlerden birisi şudur: Politikayı yürütenler, uygulamanın etkin olmasını sağlamak amacıyla, sadece deneyimlerini ve 'sokağın nabzına' ilişkin bilgilerini kullanmaktan korkmakla kalmaz ve aynı zamanda kamu tercihi teorisyenlerinin ortaya koyduğu gibi, kariyerlerini ve meslekî çıkarlarını korumak da isteyebilirler. Bu durumda devlet memurları ile kamu sektörü profesyonelleri, kamu politikasına ilişkin olarak, tehdit edici ya da uygunsuz gibi görünen yönleri süzgeçten geçirmeye ya da yeniden yorumlamaya yönelik bariz bir güdüye sahip olacaklardır.

Politika uygulamasına ilişkin diğer endişelerin daha azı, yukarıdan gelen siyasal denetimin yetersizliğinden ve daha çoğu aşağıdan gelen tüketici baskısının yokluğundan kaynaklanmaktadır. Bu bakış açısından bakıldığında, özellikle kamu hizmetlerinin sunulmasındaki zayıf uygulama, yönetimin genel olarak piyasa mekanizmasının dışında faaliyet göstermesinden ve genellikle 'mallarının' tekelci tedarikçisi olmasından kaynaklanmaktadır. Devlet memurları, yerel yönetim görevlileri ve kamu sektörü çalışanları, özel işletmelerden farklı olarak müşteriyi memnun etmek zorunda olmadıklarından, genelde baştan savmacı ve verimsiz olmayı göze alabilmekte-

ŞEKİL 16.1

dirler. Bu duruma verilen önemli bir yanıt yeni kamu yönetiminin (bkz. s. 541) doğması olmuştur.

Politika Değerlendirme

Politika süreci, en azından teoride, söz konusu politikanın sürdürülmesine, devamının getirilmesine ya da sona erdirilmesine ilişkin kararlara yol açan politikanın değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu aşama, değerlendirme yoluyla elde edilen bilgilerin politika başlatma ve politika oluşturma aşamalarına geri dönüş sağlaması anlamındaki politika döngüsünü tamamlamaktadır. Bu süreç yeni politika önerileri üretebilmekte ve mevcut politikaları iyileştirmeye ve geliştirmeye yardımcı olabilmektedir (bkz. Şekil 16.1).

Değerlendirme, genelde **fayda-maliyet analizi**nin kullanımı yoluyla yürütülen, kamu politikasının uygunluğu ya da verimliliği biçimindeki esasa ilişkin konulara değinmenin yanı sıra, politika oluşturma aşamasının nasıl düzenlendiği, kime danışıldığı ve uygulamanın ne zaman ve nasıl denetlendiği gibi yöntemsel konularına da ışık tutmaktadır. Ancak maalesef, politika değerlendirmesinin belirgin önemine rağmen, yönetimler genellikle buna fon tahsis etme konusunda isteksiz olmuşlardır. ABD'de 1970'lerin sonlarında Başkan Carter'ın, herhangi bir projeye ait fonların yüzde 1'inin değerlendirmeye ayrılması gerektiği konusundaki ısrarı cesur bir yenilikti. Ancak bu yenilik ne politika sürecinde, ne de politikanın ürünlerinde dikkate değer bir iyileşme getirmeksizin olağanüstü boyutta bir kırtasiyecilik üretti. Politika değerlendirmesini ciddiye alan devletler, sa-

Fayda-maliyet analizi: Maliyetlerini ve faydalarını ölçerek bir projenin veya planın yapılabilirliğini veya bir politikanın etkisini değerlendiren bir tekniktir.

Kavram

Bürokrasi

Bürokrasi (sözcük anlamıyla, 'görevliler tarafından yönetim' demektir), gündelik dilde, sıradan, amaçsız idarî bir iş veya 'kırtasiyecilik' anlamına gelen aşağılayıcı bir terimdir. Sosyal bilimlerde ise, seçilmemiş [atanmış] görevliler tarafından yönetim, kamu idaresi süreci ve rasyonel bir örgütlenme tarzı gibi birbirinden çok farklı olguları ifade etmektedir. Max Weber'e (bkz. s. 136) göre, bürokrasi ussallık, kurallara bağlı davranış ve kişiliksiz otoriteyle nitelenmektedir. Karşılaştırmalı devlet sistemleri alanında bürokrasi devletin idarî mekanizmasını, bürokratlar ise seçilmemiş [atanmış] devlet görevlileri veya devlet memurlarını ifade etmektedir.

dece uzun vadeli planlamaya göre ayarlanmış, genellikle uzlaşmacı az sayıdaki demokrasidir.

Akademisyenler değerlendirmelerini, 1960'ların sonlarından itibaren, özellikle de ABD'de yürütülen politika çıktıları çalışmaları aracılığıyla yapmaya daha fazla ilgi göstermişlerdir. Empirik araştırmalar, hem hükûmetin yasalar, vergiler, programlar ve benzeriyle ne yaptığını (çıktılar), hem de bu tür politikaların sonuçları ve etkilerini (sonuçlar) incelemek için kullanılmaktadır. Dye'ın (1995) belirttiği gibi, bu politika analizi biçimi 'neyi kimin aldığı'yla ilgilidir.

Açık olan husus şudur ki, politika sürecinin sonuçları, genellikle, politika kararlarını oluşturan veya politika kararlarını alanların amaçladığı şeylerden çok farklıdır. Bunun birçok örneği bulunmaktadır. Yoksulluğu hafifletmek ve tüm yurttaşların cemaatin yaşamına katılmalarını olanaklı kılmak için tasarlanan refah politikaları, Le Grand'a (1982) göre orta sınıfların tampon hale getirilmesine ya da Murray'ın (1984) görüşüne göre refah bağımlısı bir alt sınıfın büyümesine yol açmıştır. Birleşik Krallık'taki kelle vergisine ilişkin örnek olay çalışmasında Butler ve diğerleri (1994), temel olarak yerel yönetim harcamalarını denetim altına almak için tasarlanan bir politikanın, yaygın bir iç kalkışmayla sonuçlanmasına olanak tanıyan hükûmet, kabine ve Parlamento'daki başarısızlıklar ve dikkatsizlikler listesine vurgu yaptılar. Benzer şekilde, ABD'de Bush yönetiminin 2003 yılında 'teröre karşı savaş'ın (bkz. s. 588) bir parçası olarak Irak'ı işgal etme kararı, sürekli bir karşı direniş savaşına yol açtı ve bazı açılardan militan İslamı güçlendirdi. Çoğu kişi için bu tür politika başarısızlıkları, şeffaf yönetimin ve kamu hesap verebilirliğinin ezici önemini vurgulamaktadır. Politika sürecinin, girdilerin uygun çıktılara dönüştürülmesinde etkin bir şekilde işleyebilmesi için, denetim ve eleştiriye her zaman açık olması gerekmektedir. Sıkça görüldüğü üzere, gizlilik kültürü sadece yetersizliği örtmekte, keyfî ve kendi çıkarına hizmet eden davranışlara alan tedarik etmektedir.

BÜROKRASİNİN ROLÜ

Görünüşe bakılırsa bürokrasiler, tek ama yaşamsal bir işlev görmektedirler. Onların temel ilgi alanları, yasama organı tarafından çıkarılan yasaların ve siyasal yürütme tarafından kararlaştırılan politikaların yürütülmesi ve uy-

Şeffaf Yönetim: Lehinde mi, Aleyhinde mi?

Odak Konusu

Şeffaf/açık yönetim, yönetimde meydana gelen olayların, kamusal denetime ve eleştiriye açık olması gerektiğine ilişkin ilkedir ve kamusal organlardan temsilî kurumlara, kitle iletişim araçlarına ve kamuoyuna özgür bir bilgi akışı temeline dayanmaktadır. Ulusal güvenlik, mahremiyet gibi gerekçelerle bazı bilgilerin gizli tutulması gerektiği hususu evrensel kabul görse de, bu tartışmada şeffaf yönetim normal olarak kamunun 'bilme hakkı' lehine bir yanlılığı ifade eder. Nitekim bu, hükûmeti mahkeme önünde gizliliği savunmaya zorlayan bilgi edinme özgürlüğü yasalarında saklıdır.

Şeffaf yönetimin yararları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Yetersizlik, yolsuzluk ve tiranlık karşısında bir denetim oluşturmaktadır.
- Siyasal tartışmayı ve müzakereyi teşvik etmekte ve geliştirilmiş politika çıktılarının ve daha iyi bilgilendirilmiş bir seçmenin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmaktadır.

Şeffaf yönetimin sakıncaları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Politika oluşturma sürecini, kamusallığın parıltısına maruz bırakarak, politika yapımının etkinliğini yokuşa sürmektedir.
- Halk tarafından sevilmeyen ama buna rağmen önemli olan fikir ve önerileri düşünmekten caydırmaktadır.

gulanması anlamında, politika uygulamasıdır. Aslında yönetimin temsil, politika yapımı ve çıkarları dile getirme gibi işlevleri çeşitli kurumlar tarafından icra edilirken politika uygulama siyasal amirlerinin emrinde olmalarına rağmen yalnızca devlet memurlarının sorumluluğudur. Ayrıca güvenilir, öngörülebilir ve her şeyden önce etkin bir toplumsal örgütlenme aracı olarak Max Weber'in (bkz. s. 82) bürokrasi modelinde idarî dünya ile siyasal dünya arasında katı bir ayrım bulunmaktadır. Bu görüşe göre bürokratlar, hiyerarşi içinde ve açıkça tanımlanan rasyonel kurallara göre çalışmakta olan, bir makinedeki çark dişleridirler. Aslında Weber bürokrasi içinde rasyonelliğe yapılan kuvvetli vurgunun insanları 'demir bir kafes'te tuzağa düşürebileceği, yani bürokratların 'ruhsuz uzmanlar, kalpsiz duyumcular' haline gelebilecekleri uyarısında bulundu (Weber, 1904–05). Ancak gerçek durum çok farklıdır. Bürokratlar, resmî tâbiyetlerine ve tarafsızlıklarına rağmen, politika sürecine hatırı sayılır etkide bulunmakta ve dolayısıyla her siyasal sistemde belli sayıda temel işlevi yerine getirmektedirler. Bu işlevlerden en önemlileri şunlardır:

- İdarî işlerin icrası
- Politika tavsiyesinde bulunulması
- Çıkarların toplanması ve ifade edilmesi
- Siyasal istikrarın korunması.

Bürokrasinin İşlevleri

İdare

Bürokrasinin temel işlevi, yasa ve politika uygulamak ya da yürütmek olduğundan, yönetim işlerinin idaresini yüklenmektedir. Bu nedenledir ki siyasal yürütme 'yönetim' biçiminde adlandırılırken bürokrasi kimi zaman 'idare' olarak adlandırılmaktadır. Bu ayrım, siyasetçilerin politika yapma rolü ile bürokratların politika uygulama rolleri arasına belirgin bir çizgi çizilebileceğini ima etmektedir. Hiç kuşkusuz dünya üzerindeki devlet memurlarının büyük çoğunluğu, refah ve sosyal güvenlik programlarının uygulanmasından, ekonominin düzenlenmesine, lisanslar verilmesine ve yurt içinde ve yurt dışında yurttaşlara bilgi ve tavsiyelerde bulunulmasına kadar değişen bir alanda, neredeyse tamamen idarî kapsamdaki sorumluluklarla uğraşmaktadırlar. Bu nedenle bürokrasilerin hacimleri, yönetimin genel sorumluluk hacmiyle yakından ilişkilidir. Birleşik Krallık'ta devlet memuru istihdamı, 20. Yüzyıl boyunca yönetimin rolüyle orantılı olarak genişledi. Birleşik Krallık'taki devlet memurlarının sayısı, 21. Yüzyıl boyunca devletin artan rolü ile orantılı olarak artarak 1970'lerde 735.000 kişiyle zirveye ulaştı. Ancak daha sonra, 1980'lerden itibaren uygulanan neo-liberal politikalarla bu sayı 2012'de 440.000'e düşürüldü. ABD'deki federal bürokrasi Yeni Düzen'in sonucu olarak önemli ölçüde genişleyerek bugünlerde yaklaşık 2,7 milyonluk güce ulaşırken SSCB'nin merkezî planlama sistemi ise, doğal olarak onu idare edecek 20 milyon görevliyi gerekli kıldı.

Kavram

İdare (Yönetim, *Administration*)

İdare (Yönetim) terimi birkaç şekilde kullanılmaktadır. 'Obama yönetimi' şeklindeki kullanımda olduğu gibi, yürütme organının üst düzey personelini toplu olarak ifade etmek için kullanılabilmektedir. Daha genel olarak, politikayı eşgüdümleme ve yürütme görevi anlamına gelmektedir. Daha dar anlamda idare, bilgi ile uğraşmak ve kontrolü sürdürmek anlamına gelmektedir. Bu anlamda, gündelik yürütme işine karşıt biçimde üst düzey görevlilerin idarî görevlerini ifade etmektedir. 'Kamu idaresi' ya kamu politikasının yürürlüğe konulduğu mekanizma ve kurumları ya da bu mekanizmaları inceleyen akademik disiplini ifade etmektedir.

Bununla birlikte sadece kuralları uygulayan ve başkaları tarafından verilen emirleri icra eden görevliler biçimindeki bürokrat imajı yanıltıcı olabilmektedir. Her şeyden önce idarî ayrıntıların çoğunun görevlilere bırakılmasının zorunlu sonucu olarak, devlet memurlarına politikayı tam olarak nasıl uygulayacaklarına karar verme konusunda önemli bir takdir yetkisi kullanma olanağı tanınabilmektedir. İkincisi, bürokrasi üzerinde uygulanan siyasal denetimin derecesi devletten devlete büyük ölçüde değişmektedir. Çin'deki devlet görevlileri sıkı ve sürekli bir parti denetimine tâbiyken Fransa ve Japonya'da devlet görevlilerinin uzmanlık konusundaki yüksek statüleri ve itibarları, onlara hatırı sayılır derecede özerklik garanti

Devlet Memurları Siyasal Açıdan Hiç Tarafsız Olabilir mi?

Devletin açık bir ideolojik amaçlar dizisine adanmış olduğu siyasal sistemler dışında, kamu görevlilerinin tümünün ya da çoğunun, kendi görüş ve tercihlerinin meslekî faaliyetlerini etkilemesine izin vermemeleri anlamında, siyasal olarak tarafsız olmaları beklenmektedir. Ancak bu anlamda tarafsızlık mümkün müdür? İdare, siyasetten ayrı tutulabilir mi, yoksa siyasal tarafsızlık, yalnızca kişisel çıkar ya da diğer önyargıların peşinden koşmanın üstünü örten sahte bir iddia mıdır?

EVET

Rasyonel failler olarak devlet memurları. Devlet memurları, partizan çıkarların peşinden koşmamaları ve öncelikle toplumun rasyonel ve etkili örgütlenişiyle ilgilenmeleri anlamında siyasetçilerden farklılaşmaktadırlar. Max Weber'e göre bürokrasi güvenilir, öngörülebilir ve hepsinden önemlisi etkin bir toplumsal örgütlenme aracıdır. Bürokratik örgütlenme, devlet memurlarına kişisel takdir yetkisi için çok az bir alan sunmaktadır. Çünkü devlet memurları sıkı düzenlenmiş bir hiyerarşi içinde çalışmaktadırlar ve bu hiyerarşide daha alt görevler, daha yüksek görevler tarafından yakından gözetlenmekte, kanıtlara dayalı ve akılcı karar alımına önem verilmekte, atama ve ilerleme katı meslekî ölçütlerle belirlenmektedir.

Devamlılık ve sonuçları. Devlet memurları için, devamlılık ve profesyonellik el ele gitmektedir. Yağma sistemlerinin işlediği yerler dışında, gelen hükûmetler, giden hükûmete hizmet eden aynı görevliler tarafından karşılanmaktadır. Bu koşullar altında devlet memurları, siyasal görünümlerinden veya ideolojik eğilimlerinden bağımsız olarak iktidara gelen her hükûmet için sadık biçimde çalışabilen siyasal bukalemunlar haline gelmeye zorlanmaktadır. Aksi takdirde kariyerleri ciddî şekilde zarar görecektir. Bu yüzden uygulamada siyasal tarafsızlık, devlet memurlarının sahip olabilecekleri kişisel tercihlerin, hiçbir zaman herhangi bir siyasal amire sadakatle hizmet etmelerini engelleyecek kadar güçlü olmaması demektir.

Kamu hizmeti ruhu. Aslında tarafsızlık, devlet memurlarının işe alınmaları, meslek içi eğitimleri ve faaliyetlerine ilişkin süreçlerde onlara aşılanan bir olgu olduğundan, siyasal olarak tarafsız olmaya zorlanmalarına gerek bulunmamaktadır. Bu belli şekillerde meydana gelmektedir. İnsanlar, devlete ve topluma ilişkin daha genel çıkarlara yönelik bir ilgiyle kamu hizmetine çekilmektedir ve bu güdü, hem siyasetçileri sürükleyen partizan tutkulardan hem de özel işletmelerde bulunanların kişisel çıkar kaygılarından belirgin biçimde farklıdır. Ayrıca bilirkişilik ve uzmanlık bilgisini geliştirmeye yönelik güçlü bir vurguya sahip olan ve devlet memurlarının işe alınmasına ve eğitilmesine yarayan düzenlemelerle devlet memurlarına bir kamu hizmeti ruhu aşılanmaktadır.

HAYIR

Bürokratik çıkarcılık. Kamu tercihi (bkz. s. 377) teorisyenleri için devlet memurları öncelikle kariyere yönelik çıkarcılıklarıyla güdülenmektedirler ve bu yüzden çalıştıkları kurum ya da birimin genişletilmesini ve çalıştıkları kurum ya da birimin bütçesinde bir artış olmasını amaçlamaktadırlar (Niskanen, 1971). Bunun nedeni bürokratik büyümenin iş güvenliğini garanti altına alması, terfi beklentilerini genişletmesi, maaşları iyileştirmesi ve tepedeki görevlilere en azından daha fazla güç, himaye ve itibar getirmesidir. Bu yüzden Yeni Sağ'ın destekçileri, 'büyük' yönetime yönelme eğilimini genellikle, 'doğal sosyal demokratlar' gibi davranan devlet memurları tarafından uygulanan politika etkisi yönünden açıklamaktadırlar. Serbest piyasa politikalarını başarılı bir şekilde ilerletmek için, bürokratik güç kontrol edilmeli veya alt edilmelidir.

Muhafazakâr güç bloğu. Sosyalistler ve özellikle Marksistler, üst düzey devlet memurlarını sosyalist hükûmetlerin radikal girişimlerini sulandıran, hatta engelleyen muhafazakâr bir veto grubuna dönüştüren, devlet bürokrasisinin her zerresinde bulunan sınıfsal yanlılıklara vurgu yapmaktadırlar (Miliband, 2009). Böyle olmasının nedeni kısmen, tepedeki devlet görevlilerinin, sanayiciler ve işletme yöneticileriyle aynı eğitimsel ve toplumsal geçmişe sahip olmaları ve dolayısıyla onların değerlerini, önyargılarını ve genel görünümlerini paylaşmalarıdır. Ayrıca daha yüksek kademeli devlet memurları, şirket kapitalizmi dünyasıyla da yakından çalışmaktadırlar ve bu yakın çalışma, diğer şeylerin yanı sıra, bürokratların işe, giderek daha fazla özel sektörden alındığı ve emekli olduklarında devlet memurlarına kazançlı istihdam olanaklarının sunulduğu 'döner kapı'ya yol açmaktadır.

Kurum teşkilatı kültürü. Yönetim birimleri, Weber tarafından ileri sürüldüğü gibi kişiliksiz idarî makineler değildirler ama içinde genellikle sorgusuz biçimde paylaşılan bir inançlar, değerler ve varsayımlar dizisinin geliştirildiği toplumsal kurumlardır. Bu tür 'grup düşüncesi', 'yerliye gitme'ye teşvik edilen siyasetçiler üzerinde güçlü bir etki uygulamaktadır. Siyasetçiler yerli sayılan devlet memurlarına gitmeye teşvik edilmektedir, çünkü hem görevlilerin sayısı siyasetçilerin sayısını bir hayli aşmaktadır, hem de siyasetçiler görevlilerin kendilerinin sahip olduğundan daha faza bilgi ve deneyime sahip olduklarını genellikle kabullenmektedirler. Bu kurum teşkilatı kültürünün, hizmet ettiği müşteri grubunun doğası ve çıkarları tarafından şekillendirilmesi de nadir rastlanan bir durum değildir.

etmektedir. Üçüncüsü, üst düzey devlet memurları, politika danışmanları olarak sahip oldukları yetenek dahilinde, en azından daha sonradan idare etmek zorunda kalacakları politikaları biçimlendirme kudretine sahiptirler.

Politika Tavsiyesi

Bürokrasinin siyasal önemi büyük ölçüde, yönetim için erişilebilir politika bilgisi ve tavsiyesinin baş kaynağı biçimindeki rolünden kaynaklanmaktadır. Söz konusu politika rolü, siyasetçilerle günlük temasları olan ve politika danışmanı olarak hareket etmeleri beklenen üst düzey devlet memurlarını, daha idarî nitelikli konularla uğraşan orta ve alt dereceli devlet memurlarından ayırdetmeye yardımcı olmaktadır. Bu yüzden bürokrasilerin siyasal önemi hakkındaki tartışma, üst düzey görevlilerden oluşan bu seçkin grup üzerine odaklanma eğilimindedir. Teoride bürokratların politika sorumluluklarıyla ve politikacıların politika sorumlulukları arasında katı bir ayrım yapılabilmektedir. Bürokratların ve politikacıların politik sorumlulukları konusunda teoride keskin bir ayrım vardır. Buna göre politika sadece siyasetçiler tarafından yapılmakta, bürokratlar ise sadece tavsiyede bulunmaktadırlar. Bu yüzden devlet memurlarının politik rolü iki işlevle özetlenmektedir: Bakanlara mevcut politika seçeneklerinin anahatlarını sunmak ve politika önerilerini, muhtemel etkileri ve sonuçları yönünden gözden geçirmek. Üst düzey görevlilerin politika etkisi, ya Birleşik Krallık, Japonya ve Avustralya'da olduğu gibi siyasal yönden tarafsız olmak zorunda olmaları ya da ABD'de olduğu gibi siyasal bir atama sistemine tâbi olmaları olgusuyla daha da sınırlandırılmaktadır.

Kavram

Yolsuzluk (Yozlaşma)

Yozlaşma genel anlamda, bir ahlak bozukluğu veya ahlakî kirletilmişlik durumudur. Bu yüzden iktidarın, tahakküm iştahını ve başkalarının acılarına karşı duyarsızlığı beslemesi yönünden yozlaştırdığı söylenmektedir. Daha özel olarak yolsuzluk (yozlaşma), kişinin özel kazanç peşinde koşması veya 'uygun' ya da kamusal sorumluluklarını yerine getirememesi anlamına gelen yarı-yasal bir terimdir. Çoğu durumda yolsuzluk, en yaygın siyasal tezahürleri rüşvet ya da 'bayağılık' olan maddî ya da dar bir malî özelliğe sahiptir. Siyasal yolsuzluk geniş anlamda, görevin kötüye kullanılmasıyla ilişkilidir.

Bununla birlikte, devlet memurlarının politik rolünün, siyasal olarak yukarıda ileri sürüldüğünden daha önemli olduğuna inanmak için gerekçeler bulunmaktadır. Örneğin, politika yapmak ile politika tavsiyesi sunmak arasında belirgin bir ayrım bulunmamaktadır. Oldukça basit bir biçimde, kararlar mevcut bilgilere dayanarak alınmakta ve bu da kararların içeriğinin her zaman sunulan tavsiyeyle yapılandırıldığı anlamına gelmektedir. Üstelik siyasetçiler tarafından erişilebilir tavsiyelerin temel kaynağı olarak bürokratlar, siyasîlerin bilmelerini istedikleri şeyleri onlara söylemek suretiyle, bilgi akışını etkin bir şekilde kontrol etmektedirler. Böylece bilgi, devlet memurlarının tercihlerini yansıtacak biçimde saklanabilmekte ya da en azından 'şekillendirilebilmekte'dir.

Bundan başka, bürokratik gücün temel kaynağı bürokrasi içinde biriktirilen deneyim ve uzmanlık bilgisidir. Yönetimin sorumlulukları genişledikçe ve politika daha karmaşık hale geldikçe, 'amatör' siyasetçiler, neredeyse kaçınılmaz olarak, 'profesyonel' bürokratik danışmanlarına bağlı hale gelmeye başlamaktadırlar.

Çıkarların İfadesi

Hiçbir şekilde resmî işlevlerinden biri olmamasına rağmen, bürokrasiler çoğu kez çıkarları ifade etmeye ve hatta kimi zaman bir araya getirmeye yardımcı olmaktadırlar. Bürokrasiler, politika uygulama görevleri ile politika oluşturma ve politika tavsiyelerine dahil olmaları aracılığıyla çıkar gruplarıyla iletişime geçmektedirler. Bu iletişim, örgütlü çıkar gruplarıyla yönetim birimleri arasındaki ayrımı bulanıklaştıran korporatist (bkz. s. 251) eğilimlerin bir sonucu olarak artmıştır. Bu sayede doktorlar, öğretmenler, çiftçiler ve ticarî işletmeler gibi gruplar ilgili birimlerinden hizmet alan ve paha biçilmez bir bilgi ve tavsiye kaynağı olarak hizmet sunan 'müşteri grupları' haline gelmektedirler. Bu **müştericilik**, uzlaşmanın (bkz. s. 8) sürdürülmesine yardımcı olduğu ölçüde siyasal sistemin yararına olabilmektedir. Politika oluşumuna erişimleri sayesinde, örgütlü çıkarların yönetim politikasıyla işbirliği yapmaları daha muhtemeldir. Öte yandan müştericilik ayrıca kamusal sorumluluklara ve devlet memurlarının görevlerine de müdahale edebilmektedir. Bu, örneğin ABD'nin düzenleyici kurumlarınca düzenlendikleri varsayılan sanayi dallarının, bu kurumları denetleme noktasına geldiklerinde ortaya çıkan bir durumdur ve bu eğilim başka ülkelerde de görülmektedir. Grup çıkarları bürokrasinin çıkarlarıyla örtüştüğünde, demokratik siyasetçilerin yıkmayı imkânsız bulacakları bir politika bağlantı noktası gelişebilmektedir.

Siyasal İstikrar

Bürokrasilerin son işlevi, siyasal sistemler içinde bir istikrar ve süreklilik odağı oluşturmaktır. Bu durumun, kimi zaman özellikle gelişmekte olan devletlerde önemli olduğu görülmektedir. Bu devletlerde eğitimli bir kariyer görevliler bütününün varlığı, yönetimin düzenli ve güvenilir bir şekilde yürütüldüğünün yegâne garantisini oluşturabilmektedir. Bakanlar ve hükûmetler değişmekte iken bürokrasi her zaman orada olduğundan, istikrar büyük ölçüde daimî ve profesyonel kamu görevlileri olan bürokratların konumuna bağlıdır. Modern Birleşik Krallık'ta devlet memuriyetini yaratan 1870 tarihli Northcote-Trevelyan reformları, tarafsız seçim, siyasal tarafsızlık (bkz. s. 345), kalıcılık ve

Müştericilik: Yönetim birimlerinin, düzenlemekle veya denetlemekle yükümlü oldukları müşteri gruplarının çıkarlarına hizmet edecek hale geldikleri bir ilişkidir.

anonim olma ilkelerine dayanıyordu. Üst düzey görevlilerin '**yağma sistemi**' olarak adlandırılan bir sistem aracılığıyla siyasal olarak takdir edildiği ABD'de bile, federal bürokratlar kitlesi ömür boyu devlet memurlarıdır.

Bununla birlikte, süreklilik, sahip olduğu sakıncalarını da beraberinde getirir. Süreklilik, etkili kamusal denetim ve hesap verebilirliğin yokluğu durumunda hiç kuşkusuz, yaygın bir yoksulluğa ve birleştiği diğer mahsurlu durumlarla, çok sayıda gelişmekte olan devlette rastlanan yolsuzluk sorununa yol açabilmektedir. Süreklilik başka durumlarda devlet memurlarında, ya kibir ve bağnazlığa yönelik ya da muhafazakârlık lehine bir eğilimi besleyebilmektedir. Kariyer devlet memurları, kendilerinin, ortak iyiyi ya da genel iradeyi tanımlama konusunda seçilmiş siyasetçilerden daha yetenekli olduklarına inanacak hale gelebilmektedirler. Dolayısıyla bunlar, kendilerini devlet çıkarlarının koruyucuları olarak görerek, radikal ya da reformist siyasal eğilimlere direnme konusunda kendilerini haklı hissedebilmektedirler.

Bürokrasinin Örgütlenmesi

Weber'in bürokrasi teorisinin sınırlılıklarından biri etkinlik ve akılcılık dürtüsünün, dünya üzerinde zorunlu olarak benzer bürokratik yapıların benimsenmesine yol açacağını öne sürmesidir. Bu nedenle de, Weber'in bürokrasiye ilişkin 'ideal tipi' (bkz. s. 20), bürokrasilerin örgütlenebildiği çeşitli yolların yanı sıra, faaliyet gösterdiği siyasal, toplumsal ve kültürel bağlamlardan kaynaklanan farklılıkları da göz ardı etmektedir. Bürokrasilerin örgütlenme biçimi iki nedenden dolayı önemlidir. Örgütlenme biçimi, bürokrasi üzerindeki kamusal hesap verebilirliğin ve siyasal kontrolün gerçekleştirilme düzeyine tesir etmektedir. Yine örgütlenme biçimi 1980'lerden itibaren giderek daha fazla farkına varıldığı gibi, bürokrasinin etkinliğini ve verimliliğini etkilemekte ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin verimliği ve maliyeti üzerinde önemli sonuçlara sahip olmaktadır.

Bütün devlet bürokrasileri, bir şekilde amaç ya da işlev temelinde örgütlenmektedir. Bu amaç ya da işlev, eğitim, konut, savunma, uyuşturucu kontrolü, vergilendirme gibi belirli politika alanları için sorumluluk yüklenen bölümlerin, bakanlıkların ve birimlerin inşasıyla gerçekleştirilmektedir. Elbette ki işlevsel sorumlulukların bölündüğü ya da birleştirildiği yöntemler kadar bu tür bölümlerin ve birimlerin sayısı da, zaman içinde ve devletten devlete değişmektedir. Örneğin, 11 Eylül 2001'de ABD'ye düzenlenen saldırılardan sonra, Başkan Bush, Beyaz Saray İç Güvenlik Ofisi'ni kurdu. Bu ofis göçmenlik, gümrükler ve iç güvenlik bölümlerini birleştiren ve terörizm tehdidine karşı bü-

Yağma sistemi: Atama yapma kabiliyetinin siyasal bir makamda olmanın bir ödülü olduğu, bunun da atamalarda arkadaşların ya da destekçilerin tercih edilmesine yol açtığı bir sistemdir.

tüncül biçimde eşgüdümlenmiş bir yanıt vermek için tasarlanmış bir süper bölümdür.

İşlevsel yönden tanımlanan bu bürokrasilerin en önemli özelliği, içlerindeki merkeziyetçilik ya da adem-i merkeziyetçilik derecesidir. Her düzeyde sıkı parti kontrolü ve gözetimine tâbi olan Çin gibi komünist kalıntısı rejimler, dünyadaki en merkeziyetçi bürokratik sistemler arasındadır. Bundan başka, komünist bürokrasilerin boyutları ve karmaşıklıkları, büro ve bölümlerin bağımsızlığına önemli bir alan da sağlamıştır. Örneğin Sovyetler Birliği Komünist Partisi resmî 'liderliğine' rağmen Sovyet bürokrasisi, bir 'kurumsal çoğulculuk' (Hough, 1977) biçimine karşılık gelen çıkarların ifadesi ve toplanmasına yönelik dolambaçlı bir mekanizma olarak işledi. En merkezî liberal demokratik bürokrasi geleneksel olarak Fransa'da olmuştur. Birleşik Krallık ve Almanya gibi devletlerdeki bürokrasiler, bir reform ve uyarlanma süreci sırasında gelişirken Fransız sistemi, Napoléoncu idare modeline dayanarak inşa edildi. Bu inşa, Fransız devletinin uzun vadeli çıkarlarına bağlanmış, oldukça merkezîleşmiş ve hiyerarşik biçimde yapılandırılmış bir teknik uzmanlar kurulunun önemini vurguladı. Fransa'daki en üst idarî organ, yasal ve idarî konular hakkında tavsiyelerde bulunan ve en yüksek idarî mahkeme olarak hareket eden Devlet Konseyi'dir (Conseil d'État). Ulusal İdarecilik Okulu (École Nationale d'Administration) ve Çoklu Teknik Okulu (École Polytechnique) devlet memurlarını yetiştiren okullar olarak faaliyette bulunmakta ve üst düzey yöneticiler ile teknik uzmanlardan oluşan '*grands corps*'a rakipsiz bir itibar sağlamaktadır.

ABD, bunun tersine adem-i merkeziyetçi bir bürokrasi örneğidir. Federal bürokrasi, baş yönetici olan başkanın resmî otoritesi altında faaliyette bulunmaktadır. Ancak öylesine dağınık ve hantaldır ki tüm başkanlar onun eylemlerini eşgüdümleme ve yönlendirme mücadelesi vermektedirler. Bu parçalanmanın bir nedeni, federal yönetimin sorumluluklarının eyaletlerin ve yerel yönetimlerin sorumluluklarıyla örtüşmesidir. Etkin bir uygulama sağlamak için bu kurumlar arasında eşgüdüm gerekmektedir. İkinci neden güçler ayrılığının (bkz. s. 313) etkisidir. Bakanlıklar ve birimleri kabine sekreterleri (bakanlar) veya müdürleri üzerinden başkanlık otoritesi altında faaliyette bulunurken Kongre tarafından bir dizi şaşırtıcı komisyon yaratılmış ve finanse edilmiştir. Bu komisyonların üyeleri başkanlar tarafından atandığı halde, başkanlar bu komisyonları lağvedememekte ya da bu komisyonların Kongre tarafından belirlenen sorumluluklarına müdahale edememektedirler. Üçüncü neden daimî devlet memurları ile 'C Listesi' görevleri olarak adlandırılan çok daha az sayıda olan ve siyasal atamayla doldurulan görevler arasındaki gerilimdir. C Listesi görevlerinde bulunanların önceliklerinin yönetime sadakat olması beklenebilirken daimî devlet memurlarının, kendi bürolarının büyümesine ya da verdikleri hizmetlerin ve programların sürekliliğine bağlı olmaları beklenebilmektedir.

Yürütme birimi: Genellikle bir yönetim bölümü içinde faaliyet gösteren ancak önemli bir miktarda idarî ve bütçesel bağımsızlık kullanan bir organdır.

Yönetim bürokrasilerinin geleneksel yapısı, 1980'lerden itibaren özel bir denetim ve baskı altına girmiştir. Aşırı örneklerde bu durum, devleti idarî olarak yeniden yapılandırma girişimlerine kadar vardırılmıştır. Örneğin ABD'deki Clinton yönetimi, Osborne ve Gaebler'ın *Yönetimin Yeniden Keşfi* (*Osborne and Gaebler's Reinventing Government*) (1992) adlı eserlerinde geliştirilen fikirlerden derinden etkilendi. Bu çalışmada ileri sürülen temel fikir, yönetimin en iyi çalışma şeklinin, kendisini politika yapımıyla sınırlaması ve hizmetlerin yerine getirilmesini ya da politika uygulamalarını devletin birimleri olarak hareket eden diğer organlara bırakması, başka bir anlatımla yönetim işinin 'küreği çekmek' değil 'yönlendirmek' olmasıdır. Teorik olarak bu tür bir yaklaşımın mutlaka devlet sorumluluklarının sınırlanmasıyla bağlantılı olması gerekmemektedir ancak, yaklaşımın en çoşkulu savunucuları hiç kuşkusuz, çözümlemeyi 'büyük' yönetime yönelik daha geniş saldırısının parçası olarak kucaklayan Yeni Sağ'dan gelmiştir.

Bu fikirler ABD'de ve birkaç başka Batı ülkesinde etkili olmuştur. 'Yeni kamu yönetimi' olarak adlandırılan kavrama dayanan bir 'iskelet devlet' inşası, Yeni Zelanda'da daha ileriye götürülmüştür ancak, bu düşünce ayrıca Thatcher ve Major tarafından başlatılan ve daha sonra Blair tarafından geliştirilen kamu hizmeti reformu aracılığıyla Birleşik Krallık'ı da etkilemiştir. Bu süreçte önemli bir adım 1988'de, tıpkı İsveç'te gerçekleştiği gibi, bakanlıkları kendi 'temel' politika işlevleriyle sınırlayarak ve uygulamaya ilişkin sorumlulukları **yürütme birimleri**ne devrederek bütünleşik bir ulusal idarenin parçalanmasını ifade eden 'Sonraki Adımlar' girişiminin başlatılmasıyla atıldı. Cabinet Office* tahminlerine göre Birleşik Krallık'ta 2009 yılında 80 milyar Sterlin harcayan ve 300.000'den fazla personel istihdam eden, Arm's Length Bodies** şeklinde adlandırılan 752 kurum bulunmaktaydı.

Kamu yönetiminde var olduğu iddia edilen yetersizlik ve tepkisizliği telafi etme girişimleri, ayrıca performans hedeflerinin ve kalite ölçümünün daha geniş biçimde kullanımına da yol açmıştır. 1997–2007 dönemi Blair hükûmeti, hedefe ulaşmayı finansmana bağlamak ve 'performans düşüklüğü'nü kamuya açık olarak göstermede istekli görünmek suretiyle, İngiliz kamu sektöründe bir hedef belirleme ve performans değerlendirmesi yapma kültürü yaymaya çalıştı. Bu tür yeniliklere ayrıca sağlık, eğitim, kentsel gelişim ve düzenleme yapma gibi hizmetlerin idaresinde yarı-özerk yönetim dışı örgütlerin (bkz. s. 368) rolündeki önemli bir artış eşlik etti. Birleşik

* Birleşik Krallık'ta, Başbakanı ve Kabine'yi desteklemekten sorumlu departman. *–ed.n.*

** Ulusal yönetim süreçlerinde rolü olan, ancak bir yönetim departmanı veya parçası olmayan, bakanlıklardan büyük ölçüde ayrı işleyen bakanlık-dışı kamu kurumlarıdır. *–ed.n.*

Krallık'ta 1996 yılında, tahmini olarak, toplam kamu harcamalarının yılda yüzde 35'ine tekabül eden 60 milyar Sterlinin üstünde harcama yapan ve 60.000 eleman istihdam eden 5.207 yarı-resmî kurum bulunmaktaydı.

Yönetimler kamu harcamalarını kontrol altında tutmaya çalıştıkça, özellikle politika tavsiyesi ve politika uygulamasının ayrılması gibi gelişmelerin daha yaygın hale gelmesi muhtemeldir. Bununla birlikte, yönetimin düzene sokulmasına, verimliliğin artırılmasına ve maliyetlerin düşürülmesine yönelik adımlar, siyasal maliyetler taşımaktadır. Bu maliyetlerden en belirgin olanı, kamusal hesap verebilirliğinin zayıflatılması ve bir 'demokratik açığın doğmasıdır. Yarı bağımsız yürütme birimlerinin yaratılması ve hepsinden önemlisi, quango'lar, seçilmiş siyasetçilerin, artık gündelik idarî veya işlemsel konular yönünden sorumluluk almadıkları anlamına gelme eğilimindedir. İkinci bir sorun da, özel sektörden idarî tekniklerin, yapıların ve giderek artan miktarda personelin gelmeye başlamasının, devlet bürokrasilerinin yıllardır geliştirmeye çabaladığı kamu hizmeti ruhunu zayıflatabilmesidir. Japonya, Hindistan, Fransa ve Birleşik Krallık gibi oldukça farklı devletlerdeki kamu hizmeti kültürü, mesafeli oluşu ve hatta kibirliliği yüzünden eleştirilebilir, ama en azından özel kazanç ve girişimcilik yerine kamu hizmeti ve ulusal çıkar gibi fikirlerle ilişkilidir. Üçüncü bir sakınca ise, bu tür bir yeniden örgütlenmenin devletin geriye sarmasıyla ilişkili olma eğiliminde olmasına rağmen, uygulamada daha büyük bir merkezîleşmeye ve yönetim kontrolüne yol açabilecek olmasıdır. Bunun nedeni, yönetimin, hizmetlerin verilmesinin doğrudan sorumluluğunu bıraktıkça, fonlamaya ilişkin işlevleri ve düzenleyici işlevleri yürütmek için yeni bir dizi organ kurmaya zorlanmasıdır.

Kavram

Yeni Kamu Yönetimi

Yeni kamu yönetimi (YKY) geniş anlamda, yönetimde özel sektör yönetim tekniklerinin kullanımına ve yönetimin işlevlerinin özel kuruluşlara devredilmesine karşılık gelmektedir. YKY'nin felsefesi, yönetimin [sadece] politikaları kararlaştırması yani 'yönlendirmesi' gerektiği, buna karşılık hizmetleri sağlayanın yani 'kürekleri çekenlerin' özel kuruluşlar olması gerektiği ve kamu organlarının 'teşebbüs ruhu' ile dolu olması gerektiğine ilişkin felsefedir. Ticarî ruha sahip olmanın örnekleri arasında performansa bağlı ücret, kısa vadeli sözleşmeler açık işe alım stratejilerinin kullanımı yer almaktadır. YKY, kamu kurumlarının doğasında var olan yetersizlik ve cevap verememeye ilişkin varsayımlara dayanmaktadır.

BÜROKRATİK İKTİDAR: KONTROL DIŞI MIDIR?

Bürokratik İktidarın Kaynakları

Bürokratlar, sadık ve destekleyici kamu görevlileri anlamındaki anayasal imajlarına rağmen, yaygın biçimde, hep birlikte 'dördüncü bir yönetim dalı' oluşturan güçlü ve etkili şahsiyetler olarak görülmüştür. Weber, J. Robert Michels (1911), James Burnham (1941) ve Lev Troçki gibi birbirinden ol-

Odak Konusu

Quangolar: Yararları ve Sakıncaları

'Quango', yarı-özerk yönetim dışı örgütlerin (*qu*asi-*a*utonomous *n*ongovernmental *o*rganization) kısaltmasıdır. Kötü hatırlanacak biçimde müphem ve kafa karıştırıcı bir terimdir. 'Quango' en genel anlamıyla, bakanlar veya devlet memurları tarafından değil, atanan kimselerin istihdam edildiği ve yönetimin işlevlerini icra eden her organı ifade etmektedir. Dolayısıyla quango'lar çeşitli türde yürütme işlevlerine sahip organlar kadar danışma komisyonları ile heyetleri de kapsamaktadırlar. Quango'ların yarı-özerk statüsü, onların yönetime 'kol boyu mesafede' oldukları ve onların yönetim dışı olma nitelikleri 'seçilmemiş devletin' parçası oldukları anlamına gelmektedir.

Quango'ların yararları arasında şunlar bulunmaktadır:

- Yönetimin, dış danışmanların deneyim, bilirkişilik ve uzmanlık bilgisini talep etmesini olanaklı kılmaktadırlar.
- 'Resmî' yönetim bakanlıklarının ve birimlerinin iş yükünü azaltmaktadırlar.

Quango'lar aşağıdaki nedenlerden dolayı eleştirilmiştir:

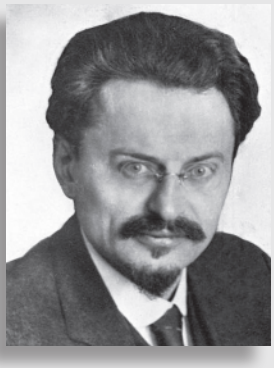
- Bakanlık himayesinin kapsamını genişletmektedirler ve böylece siyasal iktidarın merkezîleşmesine katkıda bulunmaktadırlar.
- Temsilî kurumların hükûmet çalışmalarını denetleme yeteneklerini azaltarak demokratik hesap verebilirliği zayıflatmaktadırlar.
- Kamu idaresini daha çok parçalanmış ve daha az sistematik hale getirerek balkanlaşmayı teşvik etmektedirler.

dukça farklı teorisyenler, bürokratik iktidar olgusuna ve siyasetçilerin bu iktidara tâbiyetlerinin derecesine dikkat çekmişlerdir. Örneğin, Michels bunu 'oligarşinin tunç yasası' (bkz. s. 232) terimleriyle açıklarken Troçki, Rusya'nın işçi devletinin, Stalin'in yönetimi altındaki komünist partinin bürokratik bir diktatörlüğe dönüştürülmesiyle yozlaştığını olduğunu savundu (Troçki, 1937). Japon devlet memurları, özellikle de bir zamanların saygın Japon Uluslararası Ticaret ve Endüstri Bakanlığı'ndakiler, sıklıkla, 1950 ve 1960'ların Japon 'iktisadî mucizesini' çekip çeviren 'daimî siyasetçiler' olarak görülmüştür (bkz. s. 372). Kellner ve Crowther-Hunt (1980), Birleşik Krallık'ın devlet memurlarını 'Britanya'nın yönetici sınıfı' olarak isimlendirdiler. Benzer şekilde, AB'deki parasal ve siyasal birliğin ardındaki itici gücün, Avrupa Komisyonu'nun, 'Avrokratlar' olarak adlandırılan Brüksel merkezli idarî personeli olduğu yönünde bir algı bulunmaktadır.

Bürokratik iktidarla ilgili endişeler, geleneksel kamu hizmeti tarafsızlığı kavramını bırakmış olan siyasal sol ile siyasal sağ arasında özellikle etkili olmuştur. Marksistler, geleneksel olarak sınıf çıkarlarının, özellikle sosyalist hükûmetlerin radikal politika girişimlerini sulandırmaya yönelen bürokrasi aracılığıyla işlediklerini ileri sürmüşlerdir. Yeni Sağ, kendi cephelerinden,

Lev Troçki (1879–1940)

Önemli Şahsiyetler

Rus Marksist siyaset düşünürü ve devrimcisidir. Lenin'in parti teorisinin erken dönemdeki eleştirmeni ve 1905 St. Petersburg Sovyeti'nin lideri olan Troçki, 1917'de Bolşevik'lere katıldı; dışişleri bakanı ve daha sonra da savaş bakanı oldu. 1924'te Lenin'in ölümünden sonra tecrit edilen ve köşeye sıkıştırılan Troçki 1929'da SSCB'den sürgün edildi ve Stalin'in talimatları üzerine 1940'da Meksika'da suikasta kurban gitti. Troçki'nin Marksizme teorik katkısı, 'sürekli devrim' teorisini, enternasyonalizme yönelik tutarlı desteği ve 'bürokratik bir yozlaşma' biçimi olarak Stalinizm çözümlemesini içerir. Temel eserleri arasında *Sonuçlar ve Beklentiler* (1906), *Rus Devrimi Tarihi* (1931) ve *İhanete Uğrayan Devrim* (1937) bulunmaktadır.

kendi çıkarlarının peşinden koşan kamu görevlilerinin devletin büyümesini teşvik ettikleri ve dolayısıyla neo-liberal ya da serbest piyasa politikalarına direnme eğiliminde oldukları konusunda ısrar etmektedir. Ancak, bürokratik iktidarın doğasının, belki de kaçınılmaz olarak, muammalı ve sanıya dayalı olduğunu hatırlamak önemlidir. İktidarın muammalı ve sanıya dayalı doğası, iki nedenden kaynaklanmaktadır: Birincisi eğer devlet memurları iktidar uyguluyorlarsa, bu uygulamayı bakanlarla yaptıkları kamusal denetime tâbi olmayan özel anlaşmalar aracılığıyla yapmaktadırlar. İkincisi, bakanlara yapılan sayısız miktardaki diğer baskılar nedeniyle kamu görevinin etkisi ölçülememektedir. Bununla birlikte üç temel bürokratik iktidar kaynağı saptanabilmektedir:

- Bürokratların politika sürecindeki stratejik konumları
- Bürokratlar ile bakanlar arasındaki lojistik sağlama ilişkisi
- Bürokratların konumu ve uzmanlığı.

Stratejik Konum

Politika süreci, bütün modern devletlerde devlet memurluğunun etkisine kayda değer bir alan bırakacak bir biçimde yapılandırılmaktadır. En önemlisi, devlet memurlarının, politika danışmanı olarak sahip oldukları yetenekler arasında bilgiye erişim de vardır ve bu bilginin bakanlıktaki patronlarına akışını kontrol etmeye muktedirdirler. Yönetimin bölümlerinde bilgi, hiç kuşkusuz güçtür ve bakanların neyi bilip neyi bilmeyeceğine karar

verenler kamu görevlileridir. Bu yüzden de politika seçenekleri, arzulanan bir kararın gerçekleşmesini sağlayacak şekilde seçilebilmekte, değerlendirilebilmekte ve sunulabilmektedir. Bu söylenenlerin elbette ki, bürokratların kasıtlı olarak yönlendirici ya da açıkça siyasal oldukları anlamına gelmesi gerekmez ama sadece devlet memurlarının bilinçli ya da bilinçsiz tercihlerinin, politika tartışmasını önemli ölçüde yapılandırdığı ve dolayısıyla alınacak kararların içeriğini etkilediği anlamına gelmesi gerekir.

Bürokrasi ile örgütlü çıkar grupları arasında gelişen bağlantılar konumlarını daha da güçlendirmektedir. Bürokrasi yönetim ile iş dünyası, emek, meslekî gruplar ve diğer gruplar arasındaki temel arayüz olarak güçlü ittifaklar inşa edebilmekte ve politika seçeneklerini oluşturma ve gözden geçirme konusunda yaşamsal rol oynayabilmektedir. Bu durum, kamudan ya da seçilmiş siyasetçilerden gelecek etkilere karşı oldukça dayanıklı olma eğiliminde bulunan politika ağlarının doğuşuna neden olmuştur. Söylemeye gerek yok ki, bürokratik iktidar, politika kararları bir kez alındıktan sonra rol oynamayı sona erdirmemektedir. Siyasetçiler alternatif politika kaynakları arayışında olabilseler bile, politikanın uygulanmasını, ister birleşik bir bütün olsun, isterse bir dizi yarı bağımsız birim şeklinde olsun, bürokrasinin ellerine bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Politika uygulamasının kontrolü, devlet memurlarına, politikanın içeriğini yeniden yorumlamanın yanı sıra, politikanın uygulamasını geciktirme veya hatta engelleme fırsatı vermektedir.

Lojistik Sağlama İlişkileri

Bürokratik iktidarın ikinci kaynağı, bakanlar ile devlet memurları arasındaki faaliyetlere dayalı ilişki ve yararların dağıtımıdır. Görünüşte bakanlar, siyasal amirlerdir ve atanmış bürokratlar sadık astlardır. Ancak, bu ilişkinin uygulamada farklı olabileceğine ve hatta tersine dönebileceğine inanmak için nedenler vardır. Bu nedenlerin ilki, önde gelen bürokratların, sayıca, siyasetçileri bir hayli geçmeleridir. Örneğin, ABD'de, sadece Senato'nun onayı gerektiren üst düzey siyasal atamalar dikkate bile alındığında, 20'den az bakanlı bir kabine tarafından desteklenen ABD başkanları, 600'den fazla üst düzey görevliyle karşı karşıya kalmaktadır. İkinci etmen, devlet memurlarının ve seçilmiş siyasetçilerin kariyer yapılarının farklı olmasıdır. ABD'deki gibi, 'yağma sistemleri'nin işlerlikte olduğu yerler hariç olmak üzere, devlet memurları, hükûmetlerin değişmesine rağmen görevde kalıyor olmaları anlamında daimîdirler. Bunun tersine bakanlar geçicidirler ve Birleşik Krallık'ınki gibi görev değişikliklerinin sıkça görüldüğü parlamenter sistemlerde ortalama olarak sadece iki yıl görevde kalabilmektedirler. Devlet memurlarının sahip olduğu üçüncü üstünlük, bakanlar yalnızca kısmî zamanlı çalışan bakanlık patronları iken devlet memurlarının tam zamanlı çalışan politika danışmanları olmasıdır. Bakanların zamanlarını ve enerjilerini ge-

rektiren diğer işler arasında, kabine ve kabine komisyonu görevleri, kimi zaman parlamenter sorumluluklar ve seçim bölgesi çalışmaları, medyada görünme, törensel ve kamusal işlevlere, yabancı ziyaretlere ve zirvelere katılım bulunmaktadır. Bakanlar ne kadar adanmış, azimli ve becerikli olurlarsa olsunlar, rolleri stratejik rehberlik sunmakla sınırlıdır ve politikaya ilişkin ayrıntıların çoğu ile faaliyetlere dayalı hususların, atanmış görevlilere bırakılması gerektiğini bilmektedirler.

Kavram

Kurumculuk

Kurumculuk, bir yönetsel yapı içindeki bakanlık ve birimlerin özel olarak kendi kimliklerini güçlendiren ayrılıkçı baskıları ifade etmektedir. Böylece birimler kendi ayrık çıkarlarının peşinden koşabilmekte ve hem siyasal denetime hem de daha genel idarî disipline direnebilmektedirler. Bir yönetim biriminin özgün kültürü, bu birimin politika sorumlulukları, kamu görevlileri bütününün ortak çıkarları, birimin hizmet ettiği müşteri gruplarının çıkarları gibi etmenler tarafından biçimlendirilmektedir. Kurumculuk ayrıca bakanların ve üst düzey görevlilerin bakanlık kültürü içinde soğurulmaları ve bu suretle de 'aslını terk etme' eğilimiyle işlemektedir.

Konum ve Uzmanlık

Bürokratik iktidarın son kaynağı devlet memurlarına genellikle verilen konum ve saygınlıktır. Bu konum ve saygınlık esas itibarıyla bilirkişiliklerinden ve uzmanlık görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Çok sayıda sistemde üst düzey bürokratlar liyakate dayalı bir seçkinler grubu olarak görülmektedir ve kendilerine ulusal çıkarların gerçekleştirilmesi sorumluluğu verilmektedir. Bu durum kesinlikle devlet memurlarının işe alınmalarında ve meslek içi eğitimlerinde liyakate ve başarıya verilen önemin sonucudur. Örneğin, Alman üst düzey devlet memurları, üniversite mezunları ve genellikle hukuk eğitimi veren üniversite mezunları arasında yapılan sınavla işe alınmakta, ardından üç yıllık titiz bir meslek içi eğitime göğüs germeleri ve bunun ardından ikinci bir devlet sınavına girmeleri gerekmektedir. Fransa'da École Nationale d'Administration, ülkenin en üst düzeydeki devlet memurlarını işe almak ve eğitmek ve böylece teknik uzmanları ortaya çıkaran École Polytechnique gibi okulların çalışmalarını bütünlemek için özel olarak kuruldu. Benzer şekilde İngiliz devlet memurlarının konumu, Oxbridge adaylarına yönelik geleneksel bir güvenle ve hızlı akış (*fast stream*) adındaki memuriyete giriş usûlünün titizliğiyle ilişkilendirilmiştir.

Buna karşılık hükûmetler ve bakanlar, göreve genellikle, yeterince hazırlıksız olarak ve tavsiye ve destek ihtiyacı duyarak gelmektedirler. Hükûmetler, parti programları ve seçim bildirgeleri temelinde oluşturulmasına rağmen, geniş politika hedeflerini uygulanabilir ve işleyebilir yasama programlarına dönüştürmek için devlet memurlarına bağımlıdırlar. Bu sorun, seçime dayalı bir görevi kazanmak için gerekli beceriler ve özellikler ile etkin bir yönetimi gerçekleştirmek için gerekli beceriler ve özellikler arasındaki uyumsuzluktan dolayı özellikle ağır bir sorundur. Özellikle parlamenter

Uygulamada Siyaset

Japon 'İktisadî Mucizesi': Bürokratik Yönetim İşe Yaramakta mıdır?

Olaylar: Japonya İkinci Dünya Savaşı'ndan, yenilgiye uğramış ve ekonomisi parçalanmış olarak çıktı. 1950'de Japonya'nın GSYİH'si kabaca Etiyopya ve Somali'ye eşitti ve Hindistan'dan yüzde 40 daha düşüktü. Ancak buna rağmen Japonya 1950 ve 1960'larda, genellikle 'iktisadî mucize' olarak adlandırılan muhteşem bir iktisadî büyüme dönemi yaşadı. Japonların büyümesi 1964'te yüzde 13,9'la zirveye ulaştı ve Japonya 1968'den 2010'a kadar dünyanın en büyük ikinci ekonomisi oldu (daha sonra bu unvanı Çin aldı). Başlangıçta 'ağır' sanayi dallarına dayanan ihracattaki kritik değişim, tüketici malları ve otomobil imalatının giderek öne çıktığı '1960'ların Altın Yıllarında' oldu. Japonya ekonomisi, 1970'lerden itibaren, bilgisayar ve elektronik mallar gibi bilgi tabanlı ürünler etrafında yeniden şekillendirildi. 1980'lerde, Japonya'nın ihracata yönelik büyüme modeli, Doğu Asya'nın başka yerlerinde gittikçe artan biçimde benimsendi. Ancak, büyüme dönemi, 1991 yılında Japon varlık fiyatı balonunun patlamasıyla sona ulaştı. 1990'lı yıllar boyunca devam eden durgunluk, Japonya'nın 'kayıp onyılı' olarak isimlendirilen dönemin ortaya çıkmasına yol açtı ve bundan sonra Japonya'nın iktisadî performansında çok az miktarda iyileşme oldu.

Önemi: Japon iktisadî mucizesi diğer şeylerin yanı sıra, göreceli olarak arındırılmamış durumdaki Japon bürokrasisinin, özellikle de 1949 yılında kurulan Uluslararası Ticaret ve Sanayi Bakanlığı (MITI) aracılığıyla bu süreçte oynadığı olağanüstü önemli rol hakkındaki tartışmayı tahrik etmiştir (Johnson, 1982). Japonya'nın üst düzey devlet memurları özellikle de, Japonya'nın 'karma' iktisadî modelini oluşturan, hükûmet ve büyük iş çevreleri arasındaki yakın ilişkiyi kurmuş olmalarından dolayı itibarlıdırlar. Bu gösterge niteliğindeki planlama modeli piyasaların yönetmesine veya onların devlete tâbi olmasına izin vermek yerine piyasa güçlerini harekete geçirmeye ve onlara rehberlik etmeye çalıştı. MITI, genellikle 'kazananları seçmek' biçiminde isimlendirilen bir politika sayesinde, geleceğin sanayi dallarını saptayarak Japonya'nın ihracata dayalı büyüme stratejisini geliştirme konusunda özellikle etkiliydi. Japon bürokrasisi, etkisini sadece cılız kalmış olan resmî güçler aracılığıyla değil, 40 adaydan sadece 1'ini işe alan ve devlet memurlarının yüzde 70'inin Tokyo Üniversitesi girişliler tarafından doldurulduğu bir sınav sisteminin sağladığı elit konumu aracılığıyla da uyguladı. Ayrıca rekabetin, bürokrasi içinde, tekil bakanlıklarda, bakanlıklar arasında ve merkezî ile yerel yönetim düzeylerinde geliştirilmesiyle, Japonya'nın

sistemlerde, bakanlar olağanüstü küçük bir yetenek havuzundan (meclisteki çoğunluk partisi ya da partileri üyeleri arasından) atanmaktadırlar ve bunların, ya kendi bakanlıklarının görev alanına giren konularda uzmanlık bilgisine ya da daha önceden büyük ölçekli bir örgütü idare etmeye yönelik deneyime sahip olmaları nadir rastlanan bir durumdur.

Bürokratlar Nasıl Kontrol Edilebilir?

Bürokrasiyi kontrol etmeye ihtiyaç duyulması geniş bir yelpazedeki endişelerin sonucudur. Bu endişelerin en önemlisi, denetlenmeyen bürokratik iktidarın, temsilî ve sorumlu yönetimin ölümünü ifade etmesidir. Çünkü siyasal demokrasinin anlamlı olması için, atanmış kamu görevlilerinin sırası geldiğinde, kamunun geneline karşı sorumlu olan siyasetçilere karşı bir şe-

devlet memurluğu, geleneksel uyuşuk bürokrasi imajının tersine, çevik, verimli ve yaratıcıydı (Kim ve diğerleri, 1995).

Bununla birlikte, teknokratik iktisadî verimliliğe ilişkin bu görüntü belli gerekçelerle sorgulanmıştır. Örneğin, Japonya'nın iktisadî toparlanması, özellikle Doğu Asya'daki komünist etkiye bir karşı denge yaratmak için tasarlanan muazzam miktarlardaki ABD yardımları gibi dış faktörlerden önemli ölçüde etkilendi. Benzer şekilde Japon bürokrasisinin yüksek statüsü ve yaygın etkisi, Japonya'nın bazı anlamlarda demokrasiye geçişini tehlikeye attı. Gücün, sürekli olarak iktidar olan Liberal Demokrat Partili muhafazakâr siyasetçiler, üst düzey görevliler ve iş dünyası liderlerinden oluşan sıkı kenetlenmiş bir bağlantı noktasına aktarılması suretiyle bir siyasal seçkinler grubu oluşturuyordu ve bu grup, zaman içinde, halktan gelecek baskılara cevap vermekten çok kendi iktidarını ve ayrıcalıklarını korumakla ilgili hale gelecekti. Son olarak Japon devlet memurlarının, ülke ekonomisinin uzun vadeli iyiliği için gereğinden fazla etkili olduğu görüldü. İddiaya göre bunun nedeni, özellikle bir küreselleşme çağında 'yukarıdan aşağıya doğru' planlamanın ve 'kazananları seçme'nin esnekliğe izin vermemesi ve Japon ekonomisini piyasa baskılarına karşı duyarsız bırakmasıdır. Bu yüzden de bir zamanların kudretli MITI'ı, ihracat odaklı az sayıdaki büyük şirketin çıkarını korumanın bir aracı haline gelmiş olduğu algısı nedeniyle zayıflayarak düşüşe geçti. Elli yıldır Japonya'nın sanayi politikasının mimarı olan MITI, 2001 yılında kurulan İktisat, Ticaret ve Sanayi Bakanlığı tarafından devralındı.

kilde sorumlu olmaları zorunludur. Aslında liberal demokrasinin uzun süredir devam eden eleştirilerinden biri, parti rekabeti ve kamusal hesap verebilirlik cephesinin ardında, hiç kimseye karşı sorumlu olmayan bürokratların kökleşmiş iktidarının yatmasıdır. Bu nedenle yolsuzluğa, **kötü idare**ye ve hükûmet gücünün keyfî kullanımına karşı güvenceler tesis edilmelidir.

Siyasal denetim ayrıca, hem kendi meslekî rahatlıklarını ve maddî güvenliğini korumaya eğilimli olan bir bürokraside verimliliği artırma ihtiyacından dolayı hem de ayrılıkçı 'kurumculuk' baskılarına karşı direnmeyi sağlayacak idarî eşgüdüm ihtiyacından dolayı gereklidir. Bürokratların kendileri, özellikle Almanya, Fransa, Hindistan ve Birleşik Krallık'taki gibi daimî devlet memurluklarında, sıkı

Kötü idare: Yetkilerin uygunsuz kullanımı, kuralların taraflı uygulanması, yöntemleri takip etme konusunda başarısızlık ya da basit biçimde yetersizliktir.

meslekî standartların dayattığı öz-disiplin ve oldukça kökleşmiş bir kamu hizmeti ruhu göz önünde bulundurulmak suretiyle, dış denetimin gereksiz olduğunu savunabilmektedirler. Öte yandan bu tür bir kamu hizmeti kültürü, 'bürokratların en iyisini bildiği' inancına dayalı kibirli bir küstahlığı yerleştirebildiğinden, çözümün bir parçası olmaktan çok sorunun bir parçası olabilmektedir. Bürokrasiler üzerindeki başlıca kontrol biçimleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilmektedir:

- Siyasal hesap verebilirlik mekanizmalarının oluşturulması
- Kamu hizmetinin siyasallaştırılması
- Karşı bürokrasilerin inşası.

Siyasal Hesap Verebilirlik

Devlet bürokrasileri siyasal yürütmeye, meclise, yargıya veya kamuya karşı sorumlu tutulabilmektedir. Siyasal yürütme, yönetime ilişkin bütüncül sorumluluğu ve devlet memurlarıyla yakın iş ilişkisi nedeniyle bu organların en önemlisidir. Yürütmenin denetimine ilişkin en ayrıntılı sistem Çin gibi, devlet idaresine paralel olarak çalışmak ve devlet idaresini denetlemek için hiyerarşik olarak yapılandırılmış bir parti organları ağının kurulduğu sosyalist devlet rejimlerinde bulunabilir. Ancak bu tür rejimlerde yönetim aygıtı öylesine karmaşık ve kapsamlıdır ki, 'lider parti'nin her tarafa yayılan nüfuzu bile, bürokrasinin kendi çıkarlarını geliştirmesini ya da iktisadî, toplumsal ve bölgesel çıkarların ifade edilmesine olanak tanıyan kanallar biçiminde hareket etmesini engelleyememektedir.

Kavram

Bakanlık Sorumluluğu

Bakanlık sorumluluğu doktrini (bakanların 'bireysel' sorumluluğu), bakanlarla bunların bakanlıkları arasındaki ilişkiyi tanımlamaktadır. Doktrin, parlamenter sistemlerin çoğunda gözlemlenmektedir ve iki temel özelliğe sahiptir. Birincisi bakanlar, kendi adlarına alınan tüm kararları, kendilerinin verdikleri biçimindeki kurgunun sürmesinin bir sonucu olarak, bakanlıklarındaki bütün eylemlerden ve ihmallerden sorumludurlar. İkincisi bakanlar, bakanlıklarında yapılan herhangi bir işten dolayı hesap verebilir olmaları ve devlet memurları tarafından yapılan hatalar söz konusu olduğunda görevden alınabilmeleri anlamında meclise karşı sorumludurlar.

Liberal demokrasilerde, özellikle de parlamenter yürütmeye sahip olanlarda siyasal denetim büyük ölçüde bakanlık sorumluluğu doktrinine duyulan saygıya bağlıdır. Bu doktrin, bakanların, bakanlıklarındaki görevlilerin eylemlerinden ve bakanlıklarında takip edilen politikalardan meclise karşı tek başlarına sorumlu olduklarını savunmaktadır. Bakanlık sorumluluğu en uç şekliyle, bakanlık sorumluluğunun, devlet memurlarının, bakanlarına ve dolayısıyla mevcut hükûmete karşı münhasır bir sorumluluğa sahip olduğunu ima edecek şekilde anlaşıldığı Birleşik Krallık'ta geliştirilmiştir. Bununla birlikte, bu doktrinin siyasal denetim sağlama yeteneği üç etmen tarafından kısıtlanmaktadır. İlk olarak yukarıda tar-

tışıldığı gibi, modern bürokrasilerin uzmanlığı, boyutu ve karmaşıklığı, etkin bakanlık gözetimini neredeyse imkânsız kılmaktadır. İkincisi bakanlar, görevliler ya da kendileri tarafından yapılan gafların bir sonucu olarak istifa ederek kendi siyasal kariyerlerini feda etme konusunda isteksiz olmuş, başbakanlar da olumsuz tanıtımı cezbedecek olan istifaları teşvik etme konusunda çekingen davranmışlardır. Üçüncüsü, meclisler bakanları veya devlet memurlarını, etkin bir incelemeye tâbi tutabilecek uzmanlıktan ve siyasal iradeden genellikle yoksundurlar.

Yasama denetimi, ayrıca, bürokratların siyasal olarak hesap verebilir olmasını sağlamaya da yardımcı olabilmektedir. Birleşik Krallık'ta 1979'da, yeni kurulmuş bakanlık temelli seçilmiş komisyonların, bakanlar kadar üst düzey devlet memurların da çapraz sorgularını yapmalarına olanak tanıyan karar, bakanlık sorumluluğu sisteminin başarısızlığının zımni bir kabulüydü. Ancak etkili yasama kontrolü para tedarikine bağlıdır. ABD Kongresi, başkanlık bütçesini denetlemektedir ve bakanlıklar ile birimlerine fon sağlama konusunda anayasal otoriteye sahiptir. Bu otorite, kongre komisyonlarına, her bir bakanlığın çalışmalarını araştırma ve soruşturma, tahminlerini inceleme ve kötü yönetim ile görevi kötüye kullanma gibi durumları açığa çıkarma fırsatı vermektedir. Bununla birlikte, kongre denetimi, 'demir üçgenler' biçiminde adlandırılan güçlü ittifakların oluşmasına da izin verebilmektedir.

Bürokrasinin yargısal denetimi, özellikle **idare hukuku**nun ayrı bir kamu hukuku dalı olarak kurulduğu sistemlerde bulunmaktadır. Çok sayıda Kıta Avrupası ülkesinde bu denetim, yönetim bürokrasisi ile yurttaşlar arasındaki anlaşmazlıkları çözme konusunda yetkilendirilmiş idare mahkemeleri ve heyetleri ağının oluşturulmasına yol açmaktadır. Fransa'da, Conseil d'État üstün idare mahkemesidir. Mahkeme, Fransız idaresi içindeki tüm organlar üzerinde genel denetim yetkisi kullanmaktadır ama ayrıca, devlet memurlarını siyasal amirlerinin mesnetsiz müdahalelerine karşı koruyarak siyasî denetimi zayıflatabilmektedir.

Bürokratlar, kamuya karşı, resmî ve gayri resmî çeşitli yollardan hesap verebilir hale getirilebilmektedirler. Bunun bir yöntemi, İskandinav kökenli olan, ancak daha sonra Yeni Zelanda, Avustralya, Birleşik Krallık ve Fransa gibi ülkelerde değişik biçimlerde genişletilen ombudsmanlık (kamu denetçiliği) sistemidir. Bu sistem, bireysel mağduriyetlerin giderilmesine yönelik bir araç sunmasına rağmen, ombudsmanlar nadiren hukukun gücüyle çalışmaktadırlar ve genellikle kararlarını doğrudan uygulamaya koyacak bir araçtan yoksundurlar. Birleşik Krallık Parlamento Komiseri, şikâyetlerin doğrudan halk tarafından yapılamayıp, ancak bir milletvekili tarafından Komiser'e havale edilebilmesi nedeniyle ve kuruma ve işlevine dair yaygın bir bilgisizlik bulunması nedeniyle özellikle etkisizdir.

İdare hukuku: Devletin yürütme organlarının yetki ve işlevlerini tanımlayan hukuktur.

Bürokrasi üzerindeki gayri resmî baskılar, medya ve iyi örgütlenmiş çıkar grupları tarafından uygulananlardır. Bürokratlar, konumlarının ve kamusal duruşlarının, resmî hesap verebilirlik mekanizmalarından bağımsız olarak, skandallar, yolsuzluk ve idarî beceriksizliğin ifşası yüzünden zarar görebileceğinin farkındadırlar. Bu yüzdendir ki ABD'de, 1970'lerde Watergate olayının şöhreti, Merkezî İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve Federal Soruşturma Bürosu (FBI) gibi ABD yönetim birimlerinin daha sıkı denetlenmelerine yol açtı. Benzer şekilde Fransız gazetesi *Le Monde*, Gökkuşağı Savaşçısı adlı Greenpeace gemisinin 1985 yılındaki batırılma hadisesini açığa çıkarmada önemli bir rol oynadı ve bu böylece savunma bakanının istifa sürecine katkıda bulunmuş oldu. Öte yandan bu tür soruşturmalar, devlet idaresini genellikle sarmalayan gizlilik kültürü ve açık devletin yokluğu nedeniyle ciddî biçimde yokuşa sürülebilmektedir.

Siyasallaştırma

Siyasal denetim uygulanmasının en yaygın yollarından biri, üst düzey bürokrasiyi mevcut hükûmetin ideolojik heyecanının içine çekmektir. Bu yöntem siyaset ile idare ve siyasetçiler ile kamu görevlileri arasındaki ayrımları etkili bir şekilde bulanıklaştırmaktadır. Bu yöntemde denetim bir siyasal atama yöntemi aracılığıyla alenen gerçekleştirilmektedir. Andrew Jackson'ın 19. Yüzyıl'da federal devlet memurlarının yaklaşık yüzde 20'sini kendi adamlarıyla değiştirmesiyle, Amerika'da bir yağma sistemi kurumsallaştırıldı. Artık yeni bir ABD başkanının gelmesiyle idare de değişmektedir. Çoğunluğu, Kasım ayında yapılan seçimlerle yeni başkanın göreve başlayacağı Ocak arasında geçen sürede olmak üzere, yaklaşık 3 bin üst düzey makam ivedi bir şekilde siyasal atamalarla doldurulmaktadır. Bu atamaların muhtemelen 200'den azı başkan tarafından kişisel olarak yapılmakta, diğer makamlar üst düzey yöneticilerin başkanlık onayına tâbi atamalarıyla doldurulmaktadır.

Almanya'da, bakanlık atamalarının yapılmasına ilişkin resmî alan sınırlı olmasına rağmen, kelime anlamı 'profesyonel diskalifiye' olan *Berufsverbot* sistemi, seçilmiş bakanların ve hükûmetlerin, istenmeyen görevlileri, tam maaş vererek emekliye ayırıp yerlerine kendilerine daha yakın görevlileri atamalarını olanaklı kılmaktadır. Ancak, üstü örtülü siyasallaştırma daha yaygındır. Birleşik Krallık'ta 1981'de Kamu Hizmeti Bakanlığı'nın kaldırılması, başbakanların üst düzey devlet memurlarının atanmasına daha fazla ilgi göstermelerine imkân sağladı. Bu durum, Margaret Thatcher'ın iyi bilinen tercih ölçütü olan 'bunlar bizden biri midir' örneğinde belirginleşen nezaketsiz partizanlık iddialarına yol açmış olsa da, bu durumun etkisi, devlet memurlarının mevcut hükûmetin amaç ve hedeflerine açık destek vermelerinin kariyer ilerlemelerini destekleyeceğinin farkında olmaları nedeniyle,

genellikle daha incelikli olmuştur. Tırmanan siyasallaşma, Fransız idaresinin de bir özelliği haline gelmiştir. Şu anda yaklaşık 500 üst düzey görev önde gelen hükûmet şahsiyetlerinin takdirine bağlı olarak doldurulmaktadır ve 1980'lerden beri atananlar genellikle oldukça yüksek bir partizanlığa sahip görünmüşler veya kişisel ya da siyasal olarak üst düzey siyasetçilerle ilişkili olmuşlardır.

Kavram

Ombudsman (Kamu Denetçisi)

Ombudsman İskandinav dilinde bulunan ve İngilizce'de tam karşılığı olmayan bir kelimedir. Ombudsman, belirli bir alanda yurttaşların haklarını korumak ve yetkilerin uygunsuz kullanımından, yöntem kurallarına uyma konsunda başarısızlığa kadar kötü yönetim ve basit yetersizlik iddialarını araştırmak üzere atanan bir devlet görevlisidir. Ombudsman'ın rolü, idarî mahkemeler veya seçilmiş temsilciler gibi olağan şikâyet yollarının yerini almak değil, onları tamamlamaktır. Ancak, ombudsmanların soruşturmaları ve bulguları nadiren yasal güce sahiptir.

Siyasallaştırılmış üst düzey bürokrasinin cazibesi, siyasal olarak tarafsız devlet memurları seçeneğine nispetle, daha yüksek bir sadakat ve bağlılık düzeyini güvence altına almasındadır. Dahası, devlet bürokrasisinde belli bir tür siyasal taraflılığın kaçınılmaz olduğu argümanıyla, tarafsızlığın her zaman için bir efsane olduğuna inanan gözlemciler genellikle, açık bir siyasallaştırma sisteminin, örtük bir siyasallaştırma sistemine tercih edilebilir olduğunu savunmaktadırlar. Bununlar birlikte siyasal adanmışlık beraberinde ciddî sakıncalar da getirmektedir. Her şeyden önce, siyasallaşma profesyonel ve daimî bir devlet memuriyeti fikrini tam kalbinden vurmaktadır. Bürokratlar bir kez mevcut hükûmet tarafından siyasal temele dayalı olarak seçilmeye başlandıktan ya da hükûmetin ideolojik beğenilerini paylaşmaları konusunda teşvik edildikten sonra, görev süreleri onları atayan siyasal amirlerinin görevleri kadar geçici hale gelmektedir. Bu dolaylı olarak, bilgi ve deneyimin belli sayıda hükûmet üzerinde birikemediği ve ABD'de olduğu gibi yönetimdeki bir değişimin, yönetimin devamlılığında önemli bir kırılma meydana getirdiği anlamına gelmektedir.

Dahası, kamu hizmeti içinde hem siyasal adanmışlığa hem de liyakate dayalı yönetime bir arada sahip olmak zordur. Siyasallaştırılmış bir kamu hizmetinde, atamalar sadece, yetenek ve eğitime nispetle siyasal bağlılık ve kişisel sadakat temelinde yapılmamakta, aynı zamanda mevcut yüksek vasıflı personelin, hiçbir şekilde iş güvenliği olmayan geçici görevlere çekilmesi de daha güç hale gelebilmektedir. Daha sinsi bir tehlike ideolojik heyecanın, devlet memurlarını politika önerilerinin kusurlarına ve sakıncalarına karşı körleştirebilmesidir. Bu bakış açısından, tarafsızlığın erdemi, bürokratlar ile siyasetçiler arasında bir 'kol boyu mesafede' bir ilişki kurarak, politika seçeneklerini incelemek zorunda olan siyasetçilerin, bu seçeneklerin zayıf yönleri kadar güçlü yönlerini de görmelerine olanak sağlamasıdır.

Karşı Bürokrasiler

Siyasal denetime ilişkin son mekanizma, siyasetçileri destekleyecek ya da onlara yardımcı olacak ya da resmî bürokrasiye karşı denge ağırlığı sağlayacak biçimde davranacak yapılar aracılığıyla yapılan denetimdir. Bu tür sistemlerin en basiti, şu anda modern devletlerin neredeyse tümünün bir özelliği olan siyasal danışmanların ya da 'dışarıdakiler'in kullanımıdır. Daha da önemlisi, bakanların iş yüklerini paylaşmak ve onlara kişisel danışmanlık personeli sağlamak için çeşitli türlerde kurumlar kurulmuştur. Birleşik Krallık'ta bu rol büyük ölçüde, başbakana, politikalar ve uygulama, iletişim, parti yönetimi ve yönetimle ilişkiler konularında tavsiyelerde bulunan ve sayıları 100'ü geçen üst düzey memurlar ile siyasal danışmanlar topluluğundan oluşan Başbakanlık tarafından yerine getirilmektedir. Bu konudaki daha genel bir uygulama bakanlık kabinesi (*cabinet ministériel*) aracıdır. Bu tür kabineler uzun zaman önce Fransa'da kurulmuş ve AB'nin yanı sıra, İtalya ve Avusturya gibi devletlerde de kabul edilmiştir. *Kabineler* bakanların kişisel danışmanlarından oluşan takımlardır ve Fransa'da genellikle 15-20 güçlü danışmandan oluşmaktadırlar. Bu kabineler, politikaların oluşturulmasına yardımcı olmakta, bakanlık faaliyetlerinin denetlenmesine katkı sunmakta ve bakanların diğer konulardaki çeşitli sorumluluklarını icra etmelerine yardımcı olmaktadırlar. ABD'de Başkan'ın Yürütme Ofisi şeklinde, son derece ayrıntılı bir karşı bürokrasi fikri geliştirilmiştir. Bu Ofis 1939 yılında Brownlow Komisyonu'nun 'Başkan'ın yardıma ihtiyacı olduğu' biçimindeki beyanının ardından Başkan Roosevelt tarafından kuruldu. Başkan'ın Yürütme Ofisi, başkanın kişisel bürokrasisidir. Ofis gittikçe artan sayıda kurul ve makamdan oluşmakta ve 1.400 personel istihdam etmektedir. Ofis'in temel birimleri arasında, başkanın en yakın siyasal danışmanlarından oluşan Beyaz Saray Ofisi (White House Office), bütçenin ve mevzuat tekliflerinin hazırlanmasına yardımcı olan İdare ve Bütçe Dairesi (Office of Management and Budget), savunma ve dış ilişkiler konularında tavsiyelerde bulunan Millî Güvenlik Konseyi (National Security Council – NSC) ve iktisadî politikalar konusunda başkana profesyonel tavsiyelerde bulunan Ekonomik Danışmanlar Konseyi (Council of Economic Advisors) bulunmaktadır.

Karşı bürokrasilerin amacı, amatör, geçici ve sayıca fazla siyasetçiler ile bunların uzmanları, daimî ve meslekî görevlileri arasındaki ilişkideki dengesizliği telafi etmektir. Bununla birlikte, bu siyasal denetim biçiminin kusurları vardır. Başkan'ın Yürütme Ofisi örneğinde, karşı bürokrasi yönetim birimlerinin ikizleşmesine yol açmakta ve dolayısıyla yetki alanı çatışmalarına ve bir miktar bürokratik kavgaya neden olmaktadır. Bu durum, Millî Güvenlik Konseyi ile Dışişleri Bakanlığı arasında sıklıkla endişe verici olan ilişkide özellikle belirgin olmuştur. Bir başka güçlük, siyasetçilerin etraflarını itinayla seçilmiş danışmanlarla kuşattırmalarına izin vermelerinin, kendilerini siyasal gerçeklikten koparacak olması ve kendilerine sadece duymak

istedikleri şeylerin söyleneceğidir. Bu soruna ABD'de, ardışık başkanlar Nixon ve Reagan'ın Başkan'ın Yürütme Ofisi danışmanlarına aşırı bağımlı hale geldikleri zamanlarda yaşanan Watergate ve İran-Kontra [Irangate] olaylarıyla vurgu yapıldı. Nixon ve Reagan'ın Başkan'ın Yürütme Ofisi'ne aşırı bağımlı hale gelmelerinin kısmî nedeni, esas itibarıyla düşman olarak gördükleri federal bürokrasiye güvenemeyeceklerine ve onu kontrol altına alamayacaklarına inanmalarıdır.

Özet

- Kamu politikası bağlantılı bir kararlar dizisiyle üretilmektedir. Kararlar, rasyonel faillerin hedefe yönelik davranışları, değişen koşullar ışığında küçük adımlarla alınan kararlar, karar alma sürecini şekillendiren bürokratik veya örgütsel etmenler ve karar alıcıların sahip olduğu inanç ve değerler yönünden açıklanabilmektedir.
- Politika sürecinin dört aşaması vardır. Başlatma aşamasında politika önerileri ortaya çıkmakta ve politika gündemi belirlenmektedir. Oluşturma aşamasında, geniş politika önerileri özel ve ayrıntılı tavsiyeler halinde geliştirilmektedir. Uygulama aşaması, politika kararlarının yürürlüğe konulduğu süreçlerden oluşmaktadır. Değerlendirme aşaması, gelecekteki politika sürecini iyileştirmek için tasarlanan politika çıktıları üzerine eleştirel düşünce biçimini almaktadır.
- Bürokrasinin temel işlevi, yönetim işinin idaresi yoluyla hukuku ve politikaları uygulamak ya da yürütmektir. Bununla birlikte, devlet memurları, ayrıca, bakanlara politika tavsiyesinde bulunmak; özellikle müşteri gruplarıyla kurulan bağlantılar yoluyla çıkarları ifade etmek ve birleştirmek; hükûmet veya yönetim değişikliği olduğunda siyasal istikrar ve sürekliliğin korunmasında önemli bir rol oynamaktadırlar.
- Bürokrasiler geleneksel olarak amaç ya da işlev temelinde örgütlenmişlerdir: Bölümlere, bakanlıklara ve birimlere bölünmeleri bu yüzdendir. Bürokrasiler içindeki merkeziyetçilik ve adem-i merkeziyetçilik derecesi önemli ölçüde değişmektedir. Bununla birlikte, modern eğilimler politika yapımının, politika uygulamasından ayrılması ve tam olarak özelleştirme şeklinde olmasa da, özel sektör yönetim tekniklerinin bürokrasiye dahil edilmesi yönündedir.
- Demokratik hesap verebilirliği tehdit etmesi nedeniyle bürokratik iktidarla ilgili endişeler bulunmaktadır. Bürokratik iktidarın temel kaynakları arasında, devlet memurlarının bilgi akışını kontrol edebilme yeteneğine sahip olmaları ve böylece siyasal amirlerinin bilmelerini istedikleri şeyleri belirlemeleri; daimî ve tam zamanlı kamu görevlileri olarak sahip oldukları lojistik avantajlar; uzmanlar ve ulusal çıkar koruyucuları olarak konumları bulunmaktadır.
- Bürokrasiler üzerinde denetim çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Bakanlar, meclisler, mahkemeler veya ombudsmanlar kamusal hesap verebilirlik mekanizmaları oluşturulabilmektedirler. Devlet memurları, mevcut hükûmetin ideolojik heyecanlarını paylaşabilmesi için siyasîleştirilebilmektedir. Alternatif bir tavsiye kaynağı sağlamak ve seçilmiş siyasetçilerin ellerini güçlendirmek için karşı bürokrasiler inşa edilebilmektedir.

Tartışma Soruları

- İnsanlar kararları genellikle rasyonel ve hesaplanmış bir tarzda mı almaktadırlar?
- 'Grup düşüncesi'nden kaçınılabilir mi ve bu kaçınma en iyi şekilde nasıl gerçekleştirilebilir.
- Politika sürecinin en önemli aşaması hangisidir ve neden?
- Hükûmetler politika değerlendirmesine genellikle neden yetersiz kaynak ayırmaktadırlar?
- Politika yapmak ile politika tavsiyesi sunmak arasında belirgin bir ayrım yapılabilir mi?
- Kamu bürokrasileri, doğası gereği verimsiz midir?
- Gerçekte ülkeleri bürokratlar mı 'işletmekte'dir?
- Siyasal olarak adanmış devlet memurluğunun faydaları maliyetlerine ağır basmakta mıdır?
- Bürokratik gücü denetlemek için kullanılabilecek en etkili mekanizmalar hangileridir?

Okuma Önerileri

Birkland, T., *An Introduction to the Policy Process: Theories, Concepts and Models of Public Policy Making* (2011). Politika sürecinde, teorik konuları uygulama konuları karşısında dengeleyen açık ve kapsamlı öncü bir kitaptır.

Knoepfel, P., C. Larrue, F. Varone ve M. Hill, *Public Policy Analysis* (2007). Politika analizine ve nasıl ele alınması gerektiğine ilişkin anlaşılabilir ve kavrayışlı bir giriştir.

Peters, Guy B., *The Politics of Bureaucracy* (2009). Bürokrasilerin politika ve politika yapımındaki rollerine ilişkin ansiklopedik bir açıklamadır.

Raadschelders, J., T. Toonen ve F. Van de Meer (der.), *The Civil Service in the 21st Century: Comparative Perspectives* (2007). Devlet memuriyeti sistemlerine ilişkin bölgesel farklılıkları ve dünya çapındaki gelişimini araştıran karşılaştırmalı bir çalışmadır.

17.
BÖLÜM

ÇOK-DÜZEYLİ SİYASET

'Bütün siyaset yereldir.'

ABD Temsilciler Meclisi eski Başkanı
THOMAS ('TIP') O'NEILL JR.'ın en sevdiği sözü

Ulus-devlet geleneksel anlamda, doğal ve belki de tek meşru siyasal yönetim birimi olarak görülmüştür. Bu nedenle uluslararası siyasette ulus-devletlere, basiretli ve bütünleşik varlıklar muamelesi yapılırken iç siyaset ulusal yönetimin etkinliklerine odaklandı. Bununla birlikte küreselleşme ve diğer gelişmeler, 'çok-düzeyli yönetişim' denilen kavramı yaratarak, siyasî otoritenin hem 'emildiği' hem de 'aşağıya çekildiği' bir sürece katkıda bulundu. Devletler her zaman, en önemlileri merkezî ya da ulusal yönetim ile çeşitli il, kent ya da yerel yönetim biçimleri arasındaki toprak temelli bölünmeler olan bir iç bölünmeler ve iktidar düzeyleri dizisini bünyelerinde barındırmışlardır. Bu bölünmeler son derece önemli olarak, bir devletin federal ya da üniter bir yönetim sistemine sahip olup olmadığını belirleyen anayasal yapı tarafından şekillenmektedir. Bu sistemlerin her biri merkez-çevre ilişkilerinin yürütülebileceği özgün bir çerçeve sağlamalarına rağmen, her ikisi de son yıllarda ayrılıkçı ve merkezcil baskıların bir birleşimine maruz kalmıştır. Aynı zamanda ulus-ötesi bölgeselciliğe doğru bir eğilim, devletlerin gittikçe artan meydan okumalarla karşılaşmaları ve en güçlü devletin bile bu meydan okumalara kendi başına karşı koymakta zorlandığı gerçeğinde görülmektedir. Bu durum, yeni gelişen bir 'bölgeler dünyası' hayaleti yaratmıştır. Bu görüşe göre, bölgeselcilik hem ulus-devletin ardılı hem de küreselleşmeye bir alternatiftir. Hiç kuşkusuz, dünyanın her yerinde bulunan en gelişmiş bölgeselcilik örneği Avrupa Birliği'dir, ancak bu AB bölgesel modelinin ihraç edilebilir olup olmadığı ve yaşayabilir olup olmadığı konusunda sorular doğurmaktadır.

Temel Meseleler

- Siyaset neden her zaman ülke toprağına ilişkin bir boyuta sahiptir?
- Çok-düzeyli yönetişim ne demektir?
- Federal ve üniter yönetim sistemleri ülke toprağına ve diğer konulara ilişkin farklılıkları ne kadar başarılı bir şekilde bağdaştırmaktadır?
- Ulus-ötesi bölgeselciliğin önemi neden artmaktadır?
- Avrupa'daki bölgeselcilik dünyanın diğer bölgelerindeki bölgeselcilikten nasıl farklılaşmaktadır?

SİYASET, ÜLKE TOPRAĞI VE ÇOK-DÜZEYLİ YÖNETİŞİM

Siyaset her zaman mekânsal ya da **bölgesel** bir boyuta sahip olmuştur. Siyasal bir yönetim, belirli bir nüfus üzerinde genel kurallar yapmayı ve uygulamayı içerdiğinden, bu yönetimin bu insanların nerede yaşadığını, hatta göçebe bir kabile durumunda olduğu gibi, yerleşim yerinin belirsiz oluşunu dikkate alması zorunludur. Siyaset ile ülke toprağı arasındaki birlik, 16. Yüzyıl'dan itibaren, modern devletin ortaya çıkmasının bir sonucu olarak daha resmî ve belirgin bir hale geldi. Örneğin, Westphalia Barışı'nın (1648) egemenliği (bkz. s. 103) toprağa bağlı olarak tanımlaması gibi, devletlerin ülke sınırları içinde yaşayan tüm kurumlar ve gruplar üzerinde bağımsız kontrol uygulama yetenekleriyle tanımlandıkları görülmüştür. İki başka gelişme, ülke toprağının önemini pekiştirdi. Bunlardan ilki, 18. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren milliyetçiliğin ortaya çıkmasıydı. Milliyetçi doktrinler yayıldıkça, kısmen bir 'anavatan'a sahip olma duygusuyla pekiştirilen ulusal cemaat fikri de yayıldı. Dolayısıyla devletler ulus-devletlere evrildikçe, ülke toprağı da sadece yasal yetki alanı meselesi değil ama kimlik ve duygusal bağlılık meselesi haline geldi. İkinci gelişme, ulusal güç ile emperyalizmin (bkz. s. 627) meydana getirdiği bölgesel yayılma arasındaki güçlendirilmiş ilişkiydi. Siyasal iktidar, yöneticilerin hem kaynakları çıkarmalarına hem de coğrafî yönden tanımlanan nüfusları kontrol altına almalarına izin vermesinden dolayı, her zaman ülke toprağının kontrolüyle ilişkili olmuştur. Ancak 19. Yüzyıl boyunca Avrupalıların Afrika ve Asya'da 'sömürge elde etme mücadelesi', bazılarını devletlerin kaderinin, özü yönünden coğrafî etmenler tarafından belirlendiğini ileri sürmeye cesaretlendirerek, bu bağa ilişkin yükselen bir hissiyatı harekete geçirdi. Bu da 'jeopolitik' disiplininin doğmasına neden oldu.

Kavram

Jeopolitik

Devletlerin eylemlerini, ilişkilerini ve önemini konum, iklim, doğal kaynaklar, fizikî toprak ve nüfus gibi coğrafî etmenler yönüyle anlayan bir dış politika analizine yönelik yaklaşımdır. Jeopolitiğin temel savunucuları arasında, denizleri kontrol eden devletin, dünya siyasetini de kontrol edeceğini savunan Alfred Mahan (1840–1914) ve Almanya ile Orta Sibirya arasında kalan kara kütlesinin kontrolünü ele geçirmenin, dünya siyasetini kontrol etmenin anahtarı olduğunu ileri süren Halford Mackinder (1861–1947) yer almaktadır. Küreselleşmenin ilerleyişi, kimi zaman jeopolitiğin eskimesine neden olmuş görülmektedir.

Bununla birlikte, mevcut ulus-devletlerin birliği ve uyumu ile toprak egemenliğini sürdürme kabiliyetinin her ikisi de son onyılda tehlikeye girmiştir. Devletin iktisadî ve toplumsal sorumluluklarındaki genişleme, 20. Yüzyıl'ın çoğunda siyasal **merkeziyetçiliğin** hızlanmasına yardımcı olsa da, özellikle 1960 ve 1970'ler boyun-

Ülke toprağı: Yönetsel bir otoritenin yetki alanı altında bulunan sınırlandırılmış bir coğrafî bölgedir.

Merkeziyetçilik: Siyasal iktidarın veya yönetim otoritesinin ulusal düzeyde yoğunlaşmasıdır.

Kavram

Çok-Düzeyli Yönetişim

Çok-düzeyli yönetişim, siyasal otoritenin farklı düzeydeki ülke toprağı kümelerine dağıtıldığı karmaşık bir politika sürecidir. 'Dikey' çok-düzeyli yönetişim kavramı, akıcı bir müzakere süreci yaratarak, politika sürecinin ulus-altı, ulusal ve ulus-ötesi düzeylerdeki failleri arasındaki karşılıklı bağımlılığı dikkate almaktadır. Çok-düzeyli yönetişimin karmaşıklığının çoğu kısmı, devletler ile devlet dışı failler arasındaki ilişkilerin büyümesi ve yeni kamu-özel ortaklığı biçimlerinin ortaya çıkması gibi 'yatay' gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

ca, 7. Bölüm'de tartışılan kimliğin, kültür ya da etnik köken (bkz. s. 246) temelinde yeniden tanımlanması eğilimiyle karşı denge sağlayan güçler ortaya çıktı. Bu durum, Kanada'da Québec'te, Birleşik Krallık'ta İskoçya ve Galler'de, İspanya'da Katalonya ve Bask Bölgesi'nde, Fransa'da Korsika'da ve Belçika'da Flanders'da ortaya çıkan ayrılıkçı gruplarda ve etnik milliyetçilik biçimlerinde görülebilirdi. Siyasal **adem-i merkeziyetçilik** baskıları arttıkça, daha sonraki bölümde tartışıldığı gibi, birkaç devlette önemli yapısal çalkantılar hızlandı. İtalya'da söz konusu süreç, 1990'lı yıllarda Lombardiya'da Kuzey Ligi Partisi'nin yükselişine kadar başlamadı. Kanada ve ABD'deki Amerikan Yerlileri, Avustralya'daki aborjin halkları ve Yeni Zelanda'daki Maoriler arasında benzer etnik kendine güven belirtileri var olmuştur. Bu durum, en azından Avusturya ve Yeni Zelanda örneklerinde, belki çok-kültürlülüğün (bkz. s. 257) milliyetçiliği yerinden ettiği, ulusal kimliğe ilişkin köklü bir yeniden değerlendirme meydana getirmiştir.

Devlet içinde siyasal otoritenin 'aşağıya çekilmesine' aracılık eden süreç, aynı zamanda siyasal otoritenin devletin ötesinde, özellikle de bölgesel örgütlenmelerin yaratılması ya da güçlendirilmesi yoluyla 'emilmesine' yönelik bir eğilimle tamamlanmıştır. Bu durum, ilk olarak, sınır ötesi veya **ulus-ötesi**, insan, mal, para, bilgi ve fikir hareketlerine ilişkin akış ve işlemlerdeki esaslı artışlar yoluyla meydana gelmiştir. Başka bir deyişle devletin sınırları, 1980'lerden itibaren 'hızlandırılmış' küreselleşmeyle (bkz. s. 221) ilişkili olarak giderek daha 'geçirgen' hale gelmiştir. Birincisiyle bağlantılı olan ikinci gelişme, devletler arasındaki ilişkilerin artan karşılıklı bağımlılık (bkz. s. 635) ve karşılıklı bağlılıkla nitelendirilmeye başlamış olmasıdır. İktisadî büyüme ve refahın geliştirilmesi, küresel ısınmanın üstesinden gelinmesi, kitle imha silahlarının yayılmasının durdurulması ve salgın hastalıklarla baş etme gibi görevler, ne kadar güçlü olursa olsun herhangi bir devletin kendi başına gerçekleştirmesi imkânsız olan görevlerdir. Devletler bu koşullarda, kolektif çabalara ve enerjilere dayalı olarak birlikte çalışmaya zorlanmaktadırlar. Ulusal düzeyin hem 'üstünde' hem de 'altında' siyasal karar alma yükünü artıran bu süreçlerin birleşimi, ülkesel siyasetin yeniden biçimlenmesine ve çok-düzeyli yönetişim olgusuna yönelik genel bir ilginin doğmasına yardımcı olmuştur. Bunu incelemenin en iyi yolu, sırasıyla önce ulus-altı düzeyde ve daha sonra ulus-ötesi düzeyde işleyen yönetişim süreçlerine bakmaktır.

Önemli Şahsiyetler

Pierre-Joseph Proudhon (1809–65)

Fransız anarşisttir. Büyük ölçüde kendi kendisini eğitmiş bir matbaacı olan Proudhon, 1847'de Paris'e yerleşmeden önce Lyon'da radikal siyasetin içine çekildi. 1848 Kurucu Meclisi'nin üyesi olarak Proudhon, 'bir anayasa olduğu gerekçesiyle' oyunu, herkesçe bilinecek şekilde anayasaya karşı [ret] kullandı. Daha sonra üç yıl hapse makûm edildi ve hapisten sonra, aktif siyasetten duyduğu hayal kırklığı ile yazmaya ve teori kurmaya yoğunlaştı. En iyi bilinen eseri, 'karşılıklılık' ilkesine dayanan ilk sistematik anarşizm savunusunu geliştiren ve ayrıca 'mülkiyet hırsızlıktır' biçimindeki meşhur vecizeyi de içeren *Mülkiyet Nedir? (Qu'est-ce que la propriété? Recherche sur le principe du droit et du gouvernement?,* [1840] 1970) adlı eserdir. Proudhon, *Federal İlke* (*Du principe Fédératif,* 1863) adlı eserinde ('federal' sözcüğüyle kastettiği, kendini yöneten cemaatler arasında siyasal bir anlaşma, yani aslında konfederalizmdi), 'şeylerin oluşumunu başlatmak' amacıyla asgarî bir devlet ihtiyacını kabullenerek anarşizm görüşünü değiştirdi.

ULUS-ALTI SİYASET

Modern devletlerin tümü, ülke toprağına dayalı bir temelde merkezî (ulusal) ve çevresel (bölgesel, il düzeyli veya yerel) kurumlar arasında bölünmektedir. Merkeziyetçilik ve adem-i merkeziyetçilik arasındaki denge, geniş bir yelpazedeki tarihî, kültürel, coğrafî, iktisadî ve siyasal etmenler tarafından şekillendirilmektedir. Bunların en önemlisi, devletin anayasal yapısı, özellikle de egemenliğin, siyasal sistem içinde bulunduğu konumdur. Merkez-çevre ilişkilerinin yürütüldüğü çerçeve, başka etmenler tarafından değişikliğe uğratılmasına rağmen, asgarî olarak anayasal yapı tarafından belirlenmektedir. Modern dünyada ülke toprağına dayalı olarak rastlanan en yaygın iki örgütlenme biçimi **federal** ve **üniter sistem**lerdir. Üçüncü bir biçim olan **konfederasyon**un sürdürülemez olduğu genellikle kanıtlanmıştır. Konfederasyonlar, egemen iktidarı çevresel organlara bırakarak yalnızca en gevşek ve en adem-i

Adem-i merkeziyetçilik: Yerel özerkliğin, yetki ve sorumlulukların, ulusal organlardan uzaklaştırılması yoluyla genişletilmesidir.

Ulus-ötesi: Ulusal yönetimi veya devlet sınırlarını çok az dikkate alan veya hiç dikkate almayan olaylar, insanlar, gruplar veya örgütlere uygulanabilen bir kurulumdur.

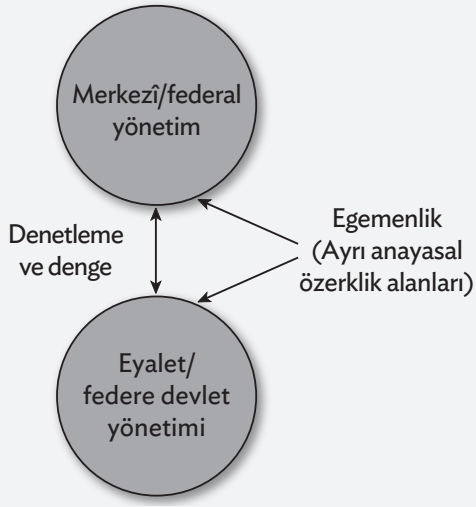
Federal sistem: Egemenliğin merkez ve çevre düzeyleri arasında paylaşıldığı bir yönetim sistemidir (bkz. s. 561).

Üniter sistem: Egemenliğin tek bir ulusal kurumda toplandığı ve merkezin çevreyi kontrol etmesine olanak tanıyan bir yönetim sistemidir.

Konfederasyon: Her devletin kendi bağımsızlığını, genelde kararların oybirliğiyle alınmasını garanti eden mekanizmayla koruduğu nitelikli bir devletler birliğidir.

Federal Devletler

ŞEKİL 17.1

merkezî siyasî birliği kurduklarından, temel savunucularının Pierre-Joseph Proudhon (bkz. s. 559) gibi anarşistler olması şaşırtıcı değildir. Konfederal ilke aslında yaygın olarak, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Birleşmiş Milletler (BM), Afrika Birliği (AU) ve İngiliz Milletler Topluluğu gibi uluslararası örgütlerde somutlaşan yönetimler-arasıcılık (bkz. s. 578) biçiminde uygulanmaktadır. Bununla birlikte ulus-devlet düzeyindeki konfederasyon örnekleri çok daha nadirdir. ABD aslında köken olarak, önce bir Kıta Kongresi (1774–81) biçiminde ve daha sonra da Konfederasyon Maddeleri (1781-89) altında yönetilen bir konfederasyondu. Konfederal bir devletin en önemli modern örneği, 1991'de resmî olarak SSCB'nin yerini alan Bağımsız Devletler Topluluğu'dur (BDT). BDT eski 15 Sovyet cumhuriyetinin 11'i tarafından kuruldu (sadece Gürcistan ile üç Baltık ülkesi katılmayı reddetti). Bununla birlikte, BDT yürütme otoritesinden yoksundur ve bu nedenle ara sıra toplanan bir müzakere ve tahkim forumunun biraz daha fazlasından ibarettir. Aslında elde edilen bulgu, Konfederasyonların etkin bir merkezî organın yokluğunda ya ABD'de olduğu gibi kendilerini federal devletlere dönüştürdükleri ya da az veya çok BDT örneğinde meydana geldiği gibi, ayrılıkçı baskılara yenik düşüp bütünüyle parçalandıkları yönündedir.

Federal Sistemler

Federal yönetim sistemleri, konfederal sistemlerden daha yaygın olmuştur. Dünya nüfusunun üçte birinden fazlası, bir tür federal yapıya sahip devlet-

ler tarafından yönetilmektedir. Bu devletler arasında ABD, Brezilya, Pakistan, Avustralya, Meksika, İsviçre, Nijerya, Malezya ve Kanada bulunmaktadır. Birbirinin özdeşi olan iki federal yapı bulunmamasına rağmen, her federal yapının temel özelliği, merkez ve çevre kurumları arasında bir egemenlik paylaşımı içermesidir. Bu paylaşım, en azından teoride, yönetim düzeylerinin hiçbirinin, diğerinin yetkilerine tecavüz edememesini güvence altına almaktadır (bkz. Şekil 17.1). Bu anlamda bir federasyon, çevresel organlara egemenlik iktidarı veren bir konfederasyon ile iktidarı merkezî kurumlara yerleştiren bir üniter devlet arasında bir yerlerde duran ara bir siyasal örgütlenme biçimidir. Federal sistemler, etkili bir merkezî iktidara duyulan ihtiyaç ile bu iktidar üzerindeki kontroller veya kısıtlamalara duyulan ihtiyaç arasındaki, birlik ile bölgesel çeşitlilik arasındaki bir uzlaşmaya dayanmaktadır.

Kavram

Federalizm

Federalizm (Latince 'mîsak' ya da 'anlaşma' anlamına gelen *foedus* sözcüğünden gelmektedir) genellikle, bir devlet içinde iktidarı ülke toprakları yönünden dağıtan yasal ve siyasal yapıları ifade etmektedir. Bundan başka kökensel anlamıyla uyumlu kalındığında federalizm, Proudhon'da olduğu gibi mütekabiliyet ya da karşılıklılığı ifade edecek biçimde ya da Alexander Hamilton ve James Madison'ın (bkz. s. 471) yazılarında olduğu gibi daha geniş çoğulculuk ideolojisinin bir parçası olarak ele alınmıştır. Ancak federalizm siyasal bir biçim olarak, ikisi de yasal ya da siyasal olarak diğerine tâbi olmayan iki ayrık yönetim düzeyinin varlığını gerektirmektedir. Bu nedenle federalizmin temel özelliği paylaşılan egemenliktir.

Neden Federalizm?

Federal devletlere veya federal türde özellikler sergileyen devletlere ilişkin bir liste incelendiğinde, bazı ortak özellikler gözlemlenebilmektedir. Bu liste, federal ilkenin bazı devletler için diğerlerine göre daha fazla uygulanabilir olduğunu göstermektedir. Her şeyden önce federal devletler arasında tarihsel benzerlikler saptanabilmektedir. Örneğin federasyonlar genellikle, kendi ayrı kimliklerini ve bir dereceye kadar özerkliklerini de korumak isteyen birkaç yerleşik siyasal cemaatin bir araya gelmesiyle oluşturulmuştur. Bu durum dünyanın ilk federal devleti olan ABD'de açıkça görülebilir. Amerika'daki 13 eski İngiliz sömürgesi, konfederal örgütlenmenin yetersizliğini çabucak farkettilerse de her biri, sahip olduğu kendine özgü siyasal kimliğin ve geleneklerin yeni, daha merkezî bir anayasal çerçeve içinde korunması konusunda kararlıydı.

Eski sömürgelerin güçlü bir ulusal yönetim kurma konusundaki isteksizliği, ABD anayasasını hazırlayan 1787 tarihli Philadelphia Anayasa Kongresi'nde ve sonrasındaki onaylama üzerinde devam eden tartışmalarla kanıtlandı. Onaylamayı destekleyen 'milliyetçi' duruş, 1787–89 yılları arasında yayımlanan '*Federalist Makaleler*' adlı kitapta geliştirildi. Bu makaleler, federe devleti ve kişisel özgürlükleri korurken aynı zamanda güçlü bir merkezî yönetimin kurulmasının önemini vurguladı. Onaylama ancak Haklar Bildirgesi'nin ve özellikle de, federal yönetime devredilmeyen yetkilerin, sırasıyla federe dev-

letlere ya da halklara bırakılacağını garanti altına alan Onuncu Tadilat'ın benimsenmesi yoluyla nihayetinde 1789'da gerçekleşti. Bu onay, ABD federalizmi için anayasal bir temel oluşturdu. Benzer bir süreç Almanya'da meydana geldi. Almanya'da 1871'deki birleşme, Prusya'nın artan kudretini yansıtmasına rağmen, federal bir yapı, uzun süredir siyasal bağımsızlık kullanmış olan diğer 38 Alman kökenli devletin, merkezî kontrol altına alınma korkusunu yatıştırmaya yardımcı oldu. Nazi döneminde kısaca kesintiye uğrayan bu bölgesel özerklik geleneği, 1949'da kabul edilen ve *Länder* olarak adlandırılan 11 eyalete kendi anayasalarını bahşeden Federal Almanya Cumhuriyeti anayasasında resmiyete kavuşturuldu. Almanya'nın 1990 yılında yeniden birleşmesinin bir sonucu olarak eyalet sayısı 16'ya yükseldi.

Federasyonların oluşumunu etkileyen ikinci bir etmen, bir dış tehdidin varlığı veya uluslararası ilişkilerde daha etkili bir rol oynama arzusudur. Örneğin küçük ve stratejik olarak kırılgan devletler daha geniş siyasal birliklere girme konusunda güçlü bir güdüye sahiptirler. Nitekim ABD Konfederasyon Maddelerinin zayıflıklarından biri de yeni kurulmuş ABD federe devletlerine belirgin bir diplomatik söz hakkı verme konusunda başarısız olmasıydı ve bu başarısızlık onların anlaşma müzakereleri yapmalarını, ittifaklara girmelerini vs. güçleştirmekteydi. Alman devletlerinin, 19. Yüzyıl'da federal bir birliğe girmeye ve etkin 'Prusyalılaşmayı' kabul etmeye istekli olmaları, büyük güçler arasında yoğunlaşan rekabete ve özellikle de Avusturya ve Fransa'nın yönelttiği tehdide çok şey borçluydu. Benzer şekilde, 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nun (AKÇT) ve 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) kurulmasıyla başlayan federal bir Avrupa inşasına doğru sürüklenme, kısmen, bir Sovyet saldırganlığı korkusu ve doğmakta olan çift-kutuplu dünya düzeninde Avrupa etkisinin kaybolduğuna yönelik bir algı nedeniyle meydana geldi.

Federasyonların oluşumunu etkileyen üçüncü bir etmen coğrafî boyuttur. Dünyanın toprak bakımından en büyük devletlerinin çoğunun federal sistemleri başlatmayı seçmiş olmaları tesadüf değildir. Bu, ABD'nin yanı sıra Kanada (1867), Brezilya (1891), Avustralya (1901), Meksika (1917) ve Hindistan (1947) için de geçerlidir. Coğrafî olarak büyük devletler kültürel olarak çeşitli olma eğilimindedir ve genellikle güçlü bölgesel geleneklere sahiptirler. Bu özellik, adem-i merkeziyetçilik ve iktidarın dağılımı yönünden, üniter bir sistem içinde genellikle barınabileceğinden daha büyük baskı yaratmaktadır. Federalizmin benimsenmesini teşvik eden son etmen kültürel ve etnik heterojenliktir. Kısacası, federalizm, toplumsal bölünmelere ve çeşitliliklere sıklıkla kurumsal bir yanıt olmuştur. Örneğin, Kanada'nın on eyaleti, öteden beri süregelen bölgesel gelenekleri yansıtmakla kalmamakta, aynı zamanda ülkenin İngilizce konuşulan ve Fransızca konuşulan bölümleri arasındaki dilsel ve kültürel farklılıkları da yansıtmaktadır. Hindistan'ın özerk yönetime sahip 25 eyaleti öncelikle dillerine göre tanımlandı, ancak

Pencap ve Keşmir gibi eyaletler söz konusu olduğunda dinsel farklılıklar da dikkate alındı. Benzer şekilde Nijerya'nın 36 eyaletli federal sistemi, özellikle ülkenin kuzey ve güneydoğusu arasındaki önemli kabilesel ve dinsel farklılıkları tanımaktadır.

Yürütme federalizmi: Federal dengenin, büyük ölçüde her bir yönetim düzeyindeki yürütme organları arasındaki ilişki tarafından belirlendiği bir federalizm tarzıdır.

Federalizmin Özellikleri

Ulusal federal yönetim ile bölgesel federe devlet arasındaki ilişki, sadece anayasal kurallarla değil, aynı zamanda siyasal, tarihî, coğrafî, kültürel ve toplumsal koşulların bir karışımı tarafından belirlendiğinden her federal sistem eşsizdir. Örneğin federal yönetim-federe devlet ilişkileri konusunda parti sistemi, bazı açılardan her bir yönetim düzeyine anayasal olarak tahsis edilen yetkiler kadar önemli bir belirleyicidir. Bu yüzdendir ki ABD'nin tersine, 15 cumhuriyetinin her birine ayrılma hakkı bahşeden SSCB'nin federal yapısı, katı biçimde hiyerarşik olan merkezî planlanma sistemi şöyle dursun, 'iktidardaki' Komünist Parti'nin oldukça merkeziyetçi doğası göz önüne alındığında tümüyle sahteydi. Benzer bir durum, bir zamanların hâkim partisi Kurumsal Devrimci Parti'nin (PRI), bilinçli olarak ABD örneği model alınarak kurulan bir federal sistemi etkin biçimde etkisiz hale getirdiği Meksika'da da vardı. Öte yandan ABD, Kanada, Avustralya ve Hindistan'da adem-i merkeziyetçi parti sistemleri federe devlet ve bölgesel yönetimlerin yetkilerini güvence altına almışlardır.

Yönetimin yürütme ve yasama dalları arasında 'güçler ayrılığı' (bkz. s. 463) işleten ve ABD başkanlık sistemiyle örneklenen federal rejimler ile yürütme ve yasama iktidarının 'kaynaştığı' parlamenter sistemlerdeki federal rejimler arasında daha ileri bir karşıtlık bulunmaktadır. Başkanlık sistemlerindeki federal rejimler, iki yönetim düzeyi arasında çoklu temas noktalarının bulunması anlamına gelecek şekilde, yönetim gücünün hem ülke toprağı yönünden hem de işlevsel olarak dağılmasını sağlama eğilimindedirler. Bu durum federal devlet ile federe devlet yönetim düzeyleri arasında, ABD ve İsviçre sistemlerinde de görülen, karmaşık bir karşılıklı etkileşim örüntüsüne yol açmaktadır. Ancak parlamenter sistemler genellikle, en dikkat çekici örnekleri Kanada ve Avustralya'da bulunan '**yürütme federalizmi**' olarak adlandırılan federalizmi üretmektedirler.

Bununla birlikte belirli özellikler, federal sistemlerin, tümünde olmasa bile, çoğunda benzerdir:

- ***Göreceli özerkliğe sahip iki yönetim düzeyi:*** Hem merkezî, yani federal yönetim, hem de bölgesel, yani federe devlet yönetimi, diğerinin tecavüz edemediği bir dizi yetkiye sahiptir. Bu yetkiler arasında, en azından belli

bir düzeyde de olsa bir yasama ve yürütme otoritesi ile bir derecede de olsa malî bağımsızlığa sahip olma anlamına gelen gelirleri artırma yeteneği bulunmaktadır. Bununla birlikte, her bir yönetim düzeyinin özel yetki alanları ve her birinin diğerini etkileme yeteneği önemli ölçüde değişmektedir. Örneğin Almanya ve Avusturya'da, merkezî yönetimin temel politika yapıcı olduğu ve eyalet yönetiminin politika uygulamasının ayrıntılarına ilişkin sorumluluğu üstlendiği bir '**idarî bir federalizm**' sistemi işlemektedir.

- ***Yazılı anayasa:*** Her bir yönetim düzeyinin sorumluluk ve yetkileri, sistemli olarak düzenlenmiş ya da 'yazılı' bir anayasada tanımlanmaktadır. Bu yüzden merkez ile çevre arasındaki ilişki, resmî bir yasal çerçeve içinde yürütülmektedir. Her bir düzeyin özerkliği, hiçbirinin anayasayı tek taraflı olarak değiştirmeye muktedir olmamasıyla garanti altına alınmaktadır. Örneğin Avustralya ve İsviçre'de anayasada yapılacak değişiklikler ayrıca olumlayıcı referandumla (bkz. s. 306) onaylanmak zorundadır.
- ***Anayasal hakem:*** Anayasanın resmî hükümleri, federal ve federe devlet düzeyleri arasında anlaşmazlık çıkması durumunda hakemlik yapan yüksek bir mahkeme tarafından yorumlanmaktadır. Federal bir sistemdeki yargı organı her bir düzeyin yetki alanını belirlerken kendisini kaçınılmaz olarak politika sürecine çekebilecek olan, federalizmin uygulamada nasıl çalıştığı hususunu saptamaya muktedir olmaktadır. 20. Yüzyıl'da bütün federal sistemlerde meydana gelen merkezîleşme, mahkemeler tarafından devamlı olarak onaylandı.
- ***Kurumları birbirine bağlama:*** Yönetimin federal devlet ve federe devlet düzeyleri arasında işbirliği ve anlayış birliğini güçlendirmek için, bölgelere ve eyaletlere merkezî politika yapımı süreçlerinde bir söz hakkı verilmelidir. Bu söz hakkı genellikle, ikinci kanat veya üst meclisin federe devletlerin çıkarlarını temsil ettiği iki-meclisli bir yasama organı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin Kanada Senatosu'ndaki 105 sandalye, dört büyük bölgeden her birine 24 sandalye verilmek ve geri kalanlar daha küçük bölgelere tahsis edilmek suretiyle bölgesel bir temelde tahsis edilmektedir.

Federalizmin Değerlendirilmesi

Federal sistemlerin en güçlü yanlarından biri, üniter sistemlerden farklı olarak, bölgesel ve yerel çıkarlara anayasal olarak garanti edilen siyasal bir söz hakkı vermesidir. Federe devletler ya da eyaletler, bir dizi özerk yetki kullanmakta, yukarıda belirtildiği gibi genellikle federal yasama organının ikinci kanadı aracılığıyla da mer-

İdarî federalizm: Merkezî yönetimim temel politika yapıcı olduğu ve eyalet yönetiminin politika uygulama sorumluluğuyla yükümlü tutulduğu bir federalizm tarzıdır.

kezî yönetimde bir miktar temsile sahiptirler. Diğer taraftan federalizm 20. Yüzyıl'ın merkezîleşmeye yönelik eğilimini durduramadı. Federal sistemlerde federe devlete ve eyalete verilen garantilere rağmen merkezî yönetimin yetkileri, büyük ölçüde iktisadî ve toplumsal müdahalenin büyümesi ve merkezî yönetimin kendine ait daha büyük gelir artırma yeteneğinin bir sonucu olarak genişlemiştir.

Örneğin ABD sistemi, başlangıçta '**ikili federalizm**' ilkelerine göre işletildi. Bu ilke 19. Yüzyıl'ın sonlarından itibaren, bir 'işbirliği federalizmi' sistemine evrildi. Bu sistem federal yönetimden federe devletlere ve yerel yönetimlere yapılan 'bağış şeklinde hibe'lerin artışına dayanıyordu. Bu nedenle federe devlet ve yerel yönetim, özellikle 1930'larda Yeni Düzen altında gerçekleşen iktisadî ve toplumsal programların ortaya çıkışından sonra, giderek artan biçimde federal fonların akışına bağımlı hale geldi. Ancak 1960'ların ortasından itibaren, federal yönetim ile federe devletler arasındaki bir çeşit ortaklığa dayanan işbirliği federalizminin yerini 'zorlayıcı federalizm' olarak adlandırılan federalizm aldı. Bu sistem federal yönetimin giderek artan biçimde, yetkilerini önleyen yasaları değiştirip bunları federe devletlerin elinden alarak ve federe devletler ile yerel yönetimler üzerinde buyruklar biçiminde sınırlamalar dayatarak federe devletlerin itaatini elde ettiği bir sistemdir.

Federalizmin ikinci bir avantajı, yönetim gücünün dağılmasıyla, kişisel özgürlüğün korunmasına yardımcı olan bir denetleme ve denge ağı yaratmasıdır. James Madison'ın (bkz. s. 471) ifadeleriyle, 'ihtirası etkisizleştirmek için ihtiras yaratmak zorunludur.' Dünya çapında bir merkezîleşme eğilimine rağmen, ABD, Avustralya ve Kanada'daki gibi federal sistemler, ulusal siyasetçileri sınırlama konusunda, üniter sistemlerde olduğundan genellikle daha etkili olmuştur. Bununla birlikte, bir yönetim sistemi içinde sağlıklı bir gerilim yaratmaya yönelik yapılar, aynı zamanda hayal kırıklığı ve felç olma durumu da üretebilmektedir. Federal sistemlerin zayıflıklarından biri, bu sistemlerin, merkezî otoriteyi kısıtlayarak, cesur iktisadî veya toplumsal programların uygulanmasını zorlaştırmalarıdır. Örneğin F. D. Roosevelt'in ABD'deki Yeni Düzen'i, federal yönetimlerin federe devletlerin sorumluluk alanlarına tecavüz etmelerini engellemeyi amaçlayan Yüksek Mahkeme kararlarıyla esaslı biçimde zayıflatıldı. Ronald Reagan 1980'lerde federalizmi kasıtlı biçimde, 'büyük' yönetime ve özellikle giderek artan refah bütçesine karşı bir silah olarak kullandı. Reagan 'yeni federalizm' sloganı altında, refah sorumluluğunu federal yönetimden, daha az müreffeh federe devlet yönetimlerine aktararak toplumsal harcamaları durdurmaya çalıştı. Bunun tersine Almanya'da hâkim durumda bulunan işbirliği federalizmi modeli, kapsayıcı ve iyi finanse edilen bir refah sisteminin inşasını engellemekten çok kolaylaştırmıştır. Bununla birlikte, 1990'lardan itibaren

İkili federalizm: Federal ve federe devlet/eyalet yönetiminin ayrı ve görünüşte yok edilemez politika iktidarı alanlarını işgal ettikleri bir federalizm tarzıdır.

ABD, federe devletlere ve yerel yönetimlere yapılan federal bağışların art arda gelen başkanlarca istikrarlı bir şekilde artırılmasıyla giderek daha çok **malî federalizm**e dayanmıştır.

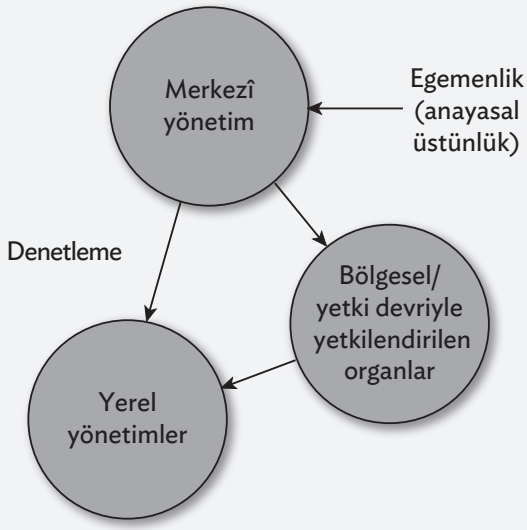
Son olarak federalizm, parçalanmış toplumların birlik ve bütünlüklerini sürdürmelerini sağlayan kurumsal bir mekanizma sağlamıştır. Bu bağlamda, federal çözüm sadece sınırlı sayıda etnik olarak farklı ve bölgesel bölünmüş toplumlar için uygun olabilir, ancak bu durumlarda da kesinlikle yaşamsal önemde olabilir. Örneğin, ABD federalizminin dehası, muhtemelen, kökende bulunan 13 devlet arasında kurulan birliğe temel sağlamış olmasıyla daha az ilgiliydi; bu deha daha çok, ABD'yi, 19. Yüzyıl'ın ortalarından itibaren göçün ortaya çıkardığı gerilimleri soğuracak kurumsal bir mekanizmayla donanmasını olanaklı kılmasıydı. Bununla birlikte federalizmin tehlikesi, yönetimsel bölünmeyi destekleyerek ayrılıkçı baskıları güçlendirebilmesi ve sonuçta parçalanmaya yol açabilmesidir. Bazıları federal sistemlerin doğaları gereği istikrarsız olmalarının bir sonucu olarak, ya sadece üniter bir sistemin sunabileceği garantili birliğe ya da daha büyük bir adem-i merkeziyetçiliğe ve nihaî çöküşe doğru yönelmektedirler. Örneğin Kanada'daki federalizmin asıl amacı hem Fransızca konuşan hem de İngilizce konuşan toplulukların bir arada uyum içinde yaşayabilecekleri bir siyasal birlik inşa etmek idiyse, bu federalizm başarısızlık olarak kabul edilebilir (bkz. s. 183).

Üniter Sistemler

Çağdaş devletlerin büyük çoğunluğu üniter yönetim sistemlerine sahiptir. Bu devletler egemen iktidarı tek bir ulusal kuruma yerleştirmektedirler. Bu kurum Birleşik Krallık'ta, en azından teorik olarak rakipsiz ve karşı konulamaz yasama otoritesine sahip olan Parlamento'dur. Parlamento istediği herhangi bir yasayı yapabilir veya değiştirebilir; yetkileri kanunlaştırılmış ya da yazılı anayasa tarafından kontrol edilmez; otoritesine meydan okuyabilecek rakip İngiliz yasama organları yoktur ve onun yasaları, diğer tüm İngiliz ve İskoç yasa biçimlerinin üstündedir. Anayasal üstünlük bir üniter sistem içindeki merkeze yerleştirildiğinden, herhangi bir çevresel veya yerel yönetim, ancak merkezin isteği durumunda var olur (bkz. Şekil 17.2). Bu görüntü ilk bakışta denetimsiz merkeziyetçilik hayaleti yaratmaktadır. Yerel kurumlar yeniden şekillendirilebilir, yeniden örgütlenebilir ve hatta istenirse kaldırılabilir; bunların yetki ve sorumlulukları kolaylıkla genişletilebilir ve aynı kolaylıkla sınırlandırılabilir. Bununla birlikte üniter sistemlerde, uygulamada merkez ile çevre arasındaki ilişki, federal sistemlerde olduğu kadar karmaşıktır; siyasal, kültürel ve tarihsel etmenler, daha resmî nitelikteki anayasal etmenler kadar önemlidir. Bundan başka,

Malî federalizm: Federal dengenin büyük ölçüde, özellikle merkezden çevreye transfer ödemeleri şeklindeki finansman düzenlemeleriyle belirlendiği bir federalizm tarzıdır.

Üniter Devletler

ŞEKİL 17.2

üniter devletlerde kurumsal nitelikte iki ayrı çevresel otorite biçimi bulunmaktadır: Yerel yönetimler ve yetki devredilmiş meclisler. Bunların her biri merkez-çevre ilişkilerine özgün bir şekil verir.

Yerel Yönetimler

Yerel yönetim, en basit anlamıyla, belirli bir yerel bölgeye özgü, örneğin bir köy, semt, kasaba, kent veya ilçe gibi yönetimdir. Yerel yönetim daha özelde, egemenlikte payı olmayan ve bu nedenle de merkezî otoriteye ya da federal bir sistemde, federe devlete ya da bölgesel otoriteye tümüyle tâbi olan bir yönetim biçimidir. Bu yönetim düzeyi aslında evrenseldir, çünkü üniter sistemlerde olduğu kadar federal ve konfederal sistemlerde de bulunmaktadır. Örneğin, ABD'de, 86.000'in üzerinde yerel yönetim birimi bulunmaktadır ve bunlar 11.000.000 insanı istihdam etmektedirler. Federal ve federe devlet düzeyiyle karşılaştırıldığında, buralarda toplamda 8.000.000'dan az personel bulunmaktadır. Bununla birlikte, üniter sistemlerde yerel yönetimleri özellikle önemli kılan şey, çoğu durumda merkez dışındaki tek yönetim biçimi olmasıdır.

Bununla birlikte, yerel yönetimlerin anayasal tâbiyetinin, siyasal açıdan önemsiz oldukları anlamına geldiğini varsaymak bir hata olur. Yerel yönetimlerin hemen her yerde bulunması hem idarî açıdan gerekli olduğunu hem de insanlara 'yakın' olduğu için kolayca anlaşılabilir olduğunu ifade eder. Daha-

sı, seçilmiş yerel siyasetçiler resmî yetki ve sorumluluklarını genişletmelerine olanak tanıyan, belli bir miktarda demokratik meşruiyete (bkz. s. 135) sahiptirler. Bu genellikle merkez–yerel yönetim ilişkilerinin yukarıdan gelen emirlerden çok bir pazarlık ve müzakere süreciyle yürütüldüğü anlamına gelmektedir. Bundan başka merkez ile çevre arasındaki denge, özellikle yerel özerklik ve bölgesel çeşitlilik gibi yerleşik gelenekler olmak üzere siyasal kültür ve parti sisteminin doğası gibi etmenler tarafından daha da etkilenmektedir. Örneğin ulusal partilerin giderek artan oranda yerel siyasete hâkim olması anlamında yerel siyasetin 'siyasallaştırılması'na yönelik eğilim, beraberinde genellikle daha büyük bir merkezîleşme getirmiştir. Federalizmin sağladığı türde bir anayasal çerçevenin yokluğu durumunda yerel özerkliğin korunması, çok ciddî bir oranda merkezin kendi kendini kısıtlamasına bağlı kalmaktadır. Bu durum, üniter sistemlerde adem-i merkeziyetin derecesinin zaman içinde ve ülkeden ülkeye esaslı biçimde değiştiği anlamına gelmektedir. Bu durum Birleşik Krallık ve Fransa deneyimleri karşılaştırılarak gösterilebilir.

Birleşik Krallık, geleneksel olarak oldukça adem-i merkeziyetçi bir yerel yönetim sistemine sahipti ve yerel otoriteler Parlamento tarafından belirlenen bir yasal çerçeve içinde önemli ölçüde takdir yetkisi kullanıyorlardı. Gerçekten de **yerel demokrasi**ye saygı, uzun süreden beridir Birleşik Krallık'ın yazılı olmayan anayasasının bir özelliği olarak görülüyordu. Bununla birlikte 1980 ve 1990'larda, bu dönemin muhafazakâr hükûmetleri, yerel yönetimleri, radikal pazar odaklı politikalarının uygulanmasına bir engel olarak gördükleri için yerel-merkezî yönetim ilişkilerinin örüntüsü yeniden yapılandırıldı. Böylece yerel otoriteler kendi vergi ve harcama politikalarını belirleme yeteneklerinden mahrum bırakıldıkça merkezî kontrol güçlendi. Büyük Londra Konseyi ve büyükşehir ilçe konseyleri gibi merkeze meydan okuyan yerel otoriteler kaldırıldı ve bunların işlevleri, daha küçük semt ve kent konseylerine ve yeni oluşturulan çeşitli **quango**'lara devredildi. Bu politikaların nihaî amacı yerel yönetimleri köktenci biçimde yeniden şekillendirmekti. Bu şekillendirme 'organize eden konseyler'in yaratılmasıyla yapıldı. Organize eden konseylerin rolü hizmetlerin kendileri tarafından sağlanması değil ama sözleşmeye ve özelleştirmeye dayalı bir sistem aracılığıyla özel kuruluşlar tarafından tedarik edilmesini gözetlemektir. Daha sonraki yönetimlerin, Büyük Londra İdaresi (2000) biçiminde bir konseyi yeniden kurmalarına ve kasabalar ile kentlere seçilmiş belediye başkanları uygulamasının başlatılmasını desteklemelerine rağmen, Birleşik Krallık'ta iktidarın, yerel yönetimlerden merkezî yönetime genel aktarımında tersine bir dönüş olmamıştır. Bununla birlikte aynı dönemde Fransa'da çok farklı politikalar benimsendi. 1980'ler boyunca Başkan Mitterrand, bölgesel yönetimlerde büyük ölçüde Fransa'nın 96

Yerel demokrasi: Hem yerel özerklik fikrini, hem de halka cevap verilebilirlik hedefini somutlaştıran bir ilkedir.

Quango: Siyasetçiler ya da devlet memurları yerine atananların görev yaptığı kamusal organların yani yarı-özerk yönetim dışı örgütlerin (*qu*asi-*a*utonomous *n*on-governmental organization) kısaltmasıdır (bkz. s. 542).

Siyasal Kararlar Mümkün Olan En Alt Seviyede mi Alınmalıdır?

Bütün modern devletler bir ülke toprağı temelinde bölünmelerine rağmen merkeziyetçilik ile adem-i merkeziyetçilik arasındaki dengenin nerede olması gerektiği konusunda önemli tartışmalar vardır. Adem-i merkeziyetçiliğin destekçileri, onun demokratik yönetimin temel ilkesi olduğunu iddia etme eğilimindedirler. Ancak yerel iktidar sadece etkin yönetim pahasına ve belki de toplumsal adalet pahasına mı elde edilebilmektedir?

EVET

Katılımı artırma. Yerel yönetim veya il yönetimi, merkezî yönetimden daha etkin bir katılım birimidir. Bunun nedeni, yerel düzeyde ulusal düzeyde olduğundan çok daha fazla kişinin görev sahibi olması ve hatta genelde çok daha fazla kişinin seçimlere ya da kampanyalara dahil olmasıdır. Karar verme sorumluluğunu daha alt seviyelere devrederek siyasal katılımı daha cazip hale getirmek, siyasal yönden aktif olan 'az' sayıda insan ile 'pasif' olan çok sayıda insan arasındaki boşluğu daraltmaya yardımcı olmaktadır.

Daha fazla cevap verebilirlik. Çevresel organlar insanlara, kelimenin tam anlamıyla 'daha yakın' olduklarından ihtiyaçlarına karşı daha duyarlıdırlar. Bu durum hem halka hesap verebilirliği güçlendirmekte hem de yönetimin yalnızca toplumun genel çıkarlarına değil aynı zamanda belirli cemaatlerin özel ihtiyaçlarına da cevap vermesini sağlamaktadır. Yerel siyasetçilerin veya il siyasetçilerinin, hizmet ettikleri ve belki de içinde yaşadıkları cemaate ilişkin kişisel bir bilgi sahibi olma şansları kesinlikle çok daha yüksektir ve bu da onların cevap verebilirliklerini desteklemektedir.

Artan meşruiyet. Yönetimden fiziksel olarak uzak olmak, siyasal kararların kabul edilebilirliğini veya haklılığını etkilemektedir. Yerel düzeyde veya il düzeyinde alınan kararların anlaşılabilir ve dolayısıyla meşru görülmeleri muhtemeldir. Oysa coğrafî uzaklık, siyasal yalıtılmışlık duygusu yaratmakta, bu da siyasal kararların bağlayıcı niteliğini zayıflatmaktadır. Bu saptama özellikle merkezîleştirilmiş karar alma mekanizmasının kamuya, farklı grup ve farklı cemaatlerin bir topluluğu olmaktan ziyade, şekilsiz bir kitle muamelesi yaptığı durumlarda geçerlidir.

Özgürlüğün korunması. Adem-i merkeziyetçilik ve yerelcilik tiranlığı caydırmaya ve dolayısıyla bireysel özgürlüğü korumaya yardımcı olmaktadır. Bunun nedeni liberallerin vurguladığı gibi, iktidar daha da yoğunlaştıkça yolsuzlukların artmasıdır. Çünkü bu durumda siyasetçilerin kendi çıkarının peşinde olma eğilimleri üzerinde çok az kontrol vardır. Siyasal kararlar ne kadar daha düşük düzeyli birimlere devredilirse, iktidar o kadar daha yaygın bir şekilde dağılmış olur ve bir denetleme ve denge ağı ortaya çıkar. Güçlü çevresel organlar, birbirlerini kontrol etmenin yanı sıra merkezî yönetim iktidarını denetlemede de daha etkilidirler.

HAYIR

Ulusal kopukluk. Merkezî yönetim tek başına, toplumun çeşitli kısımlarından çok tümünün çıkarlarını dile getirmektedir. Güçlü bir merkez, yönetimin ortak çıkarlara ve paylaşılan ilgi alanlarına hitap etmesini sağlarken zayıf bir merkez rekabet ve uyumsuzluk yaratarak insanların onları ayıran konulara odaklanmalarına izin vermektedir. Siyasal karar alma mekanizmalarının daha alt seviyelere kaydırılması, dar görüşlülüğün desteklenmesi riskini artıracak ve yurttaşların siyasal 'büyük resmi' görmelerini daha da zorlaştıracaktır.

Tekdüzelik tehdit edilmektedir. Yalnızca merkezî yönetimler, örneğin insanların ülkenin bir kısmından diğerine daha kolay seyahat etmelerine yardımcı olan tekdüze yasalar ve kamu hizmetleri oluşturabilmektedirler. Coğrafî hareketliliğin ve dolayısıyla toplumsal hareketliliğin, siyasal adem-i merkeziyetçiliğin bir ülkede sebebiyet verdiği farklı vergi rejimleri ve farklılaşan yasal, eğitimsel ve sosyal güvenlik sistemleri yoluyla kısıtlanması muhtemeldir. Ayrıca tekdüzelik eksikliği ülke çapındaki işletmelerin büyümesini tehdit edebilmektedir.

Toplumsal adaleti engellemektedir. Siyasal kararların merkezden devri, çevresel kurumları, giderek artan biçimde, kendi mahallerindeki veya bölgelerindeki mevcut kaynaklara yaslanmaları konusunda zorlama sakıncasına sahiptir. En büyük toplumsal ihtiyaç içinde olan alanların değişmez biçimde gelir artırma potansiyeli en düşük alanlar olması gerçeğinden kaynaklanan eşitsizliği, yalnızca büyük sosyal yardım programlarını tasarlayacak ve uygulayacak kaynaklara sahip olan merkezî yönetim giderebilmektedir. Adem-i merkeziyetçilik, toplumsal adaleti riske sokmaktadır.

İktisadî kalkınma. Merkeziyetçilik ve iktisadî kalkınma her zaman el ele gitmektedir. Merkezî yönetim daha büyük idarî kapasitesi nedeniyle, yerel kuruluşların kapasitesinin ötesinde olan iktisadî işlevleri yerine getirebilmektedir. Bunlar arasında tekil bir para birimini yönetmek, vergi ve harcamaları kontrol etmek ve yollar, demiryolları, havaalanları gibi alanlarda altyapı sağlamak bulunmaktadır. Ayrıca merkeziyetçilik, yönetimin ölçek ekonomilerinden yararlanmasını olanaklı kılması nedeniyle verimliliği de geliştirmektedir.

ilinin (*département*) baş yürütücüleri olan ve İçişleri Bakanı tarafından atanan ve doğrudan ona karşı sorumlu olan valiler aracılığıyla işletilen katı idarî kontrolü kaldırmayı amaçladı. Valiliklerin yürütme yetkileri yerel düzeyde seçilen başkanlara aktarıldı ve valilerin yerini, esasen iktisadî planlamayla ilgilenen Cumhuriyet Komiserleri aldı. Buna ek olarak yerel otoritelerin idarî kararlar ve harcama kararları için ön onay arama zorunluluğu kaldırıldı. Bu reformların açık sonucunda, Fransa, 1789 devriminden beridir herhangi bir zamanda kazandığından daha fazla adem-i merkeziyetçi olan bir devlet yapısı kazandı. Bu gelişmelerin temelinde, siyasal kararların mümkün olan en alt düzeyde alınması gerektiğine dair kanaati yansıtan adem-i merkeziyetçiliğin yararlarına inanmak yatıyordu (bkz. s. 569).

Yetki Devri (Yetki Genişliği)

Yetki devri (bkz s. 390), en azından yasama yetkisinin devri biçiminde, üniter bir yönetim sistemi içinde olanaklı en büyük ölçekte adem-i merkeziyetçilik kurar. Kısacası bu devir üniter sistemin federal sisteme dönüşümüdür. Yetki devredilmiş meclisler, genellikle bir devlet içindeki artan ayrılıkçı gerilimlere bir yanıt olarak ve özellikle artan bölgesel ve kimi zaman da milliyetçi baskıları uzlaştırmaya yönelik bir girişim olarak yaratılmışlardır. Yetki devri yapılmış meclisler, yerleşik güce sahip olmamalarına rağmen, bir kez kendilerine ait bir siyasal kimlik kazandıkları ve belli bir ölçüde demokratik meşruiyet elde ettikleri andan itibaren artık zayıflatılmaları güçtür ve olağan koşullarda kaldırılmaları olanaksızdır. Kuzey İrlanda'daki Stormont Parlamentosu bir istisnaydı. Stormont Parlamentosu 1972'de askıya alındı ve onun yerini Westminster Parlamentosu'nun doğrudan yönetimi aldı, ancak bu yerini alma durumu, ezici çoğunlukla Protestan Birlik yanlısı olan partilerin Parlamento'daki hâkimiyetlerinin, iç savaşa dönüşme tehdidinde bulunan Kuzey İrlanda'daki artan toplumsal şiddet eğilimini önlediği belirgin hale geldiğinde mümkün oldu.

Avrupa'da en eski yönetim devri geleneklerinden biri İspanya'da bulunmaktadır. İspanya, 1570'lerden beridir üniter bir devlet olmasına rağmen, her biri belli bir ölçüde bölgesel öz-yönetim uygulayan 50 ile ayrılmaktadır. Yetki devri yöntemi General Franco'nun 1975'teki ölümünün ardından demokratik yönetime geçişin bir parçası olarak, 1979'da 17 özerk topluluğun oluşturulmasıyla genişletildi. Bu yeni bölgesel yönetim kademesi, iç politikalar üzerinde geniş bir kontrol yetkisiyle donatılan seçilmiş meclislere dayanmaktadır ve özellikle Katalonya ve Bask bölgesinde uzun süredir devam eden özerklik taleplerini karşılamak için tasarlanmıştı. Fransız yönetimi de bölgesel kimliklerin sürekliliğine ve en azından Brittany ve Oksitanya'da etnik milliyetçilik biçimlerinin doğmasına karşılık vermenin bir aracı olarak yetki devrini kullanmıştır. 'İşlevsel bölgeselcilik' stratejisinin bir parçası olarak, 1972'de yerel yatırımların idarî eşgüdümünü güçlendirmek ve kararları planlamak için 22

bölgesel kamu kuruluşu oluşturuldu. Bununla birlikte, bunlar demokratik bir temelden yoksundular ve sadece sınırlı yetkilere sahiptiler. 1982'de, her biri doğrudan seçilmiş bir konseyle birlikte tam teşekküllü bölgesel yönetimlere dönüştüler. Bununla birlikte Avrupa'da adem-i merkeziyetçiliğe yönelik eğilim de Avrupa Birliği içindeki gelişmelerle ve özellikle 1980'lerin sonlarından itibaren 'Bölgeler Avrupası' fikrinin doğmasıyla körüklenmiştir. Bölge ve il düzeyindeki yönetimler, Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan (1975) sağlanan yardımların doğrudan dağıtılmasından yararlanmışlardır ve hem Brüksel'de doğrudan temsil edilme arayışına girerek, hem de iktisadî planlamaya ve altyapı geliştirmeye katılımlarını güçlendirerek karşılık vermişlerdir.

Birleşik Krallık yetki devrine kucak açma konusunda daha yavaştı. 1960'ların sonlarından itibaren İskoç ve Galler milliyetçiliğinin canlanışı yetki devrini siyasal gündeme sokmuştu, ancak 1999'a kadar yetki devri yapılan organlar kurulmadı. Burada 'asimetrik' (orantısız) bir yetki devri oluşturuldu. İskoçya'da yasal yetki devri, İskoç Parlamentosu'na gelir vergisini bir pounddan üç peniye kadar değiştirebilme yeteneği verilmesi ve **birincil yasama yetkisine** sahip kılınmasıyla işletildi. Galler'de ise idarî yetki devri işletildi, çünkü Galler Meclisi'nin vergileme üzerinde hiçbir kontrolü yoktu ve sadece **ikincil yasama yetkisi** vardı. Kuzey İrlanda'da 'yuvarlanma' biçiminde adlandırılan bir yetki devri oluşturuldu, çünkü Kuzey İrlanda Meclisi'nin yetkileri, bölgenin 'barış sürecindeki' ilerleyişiyle ilişkilendirildi. Aynı zamanda, Birleşik Krallık nüfusunun yüzde 84'üne sahip İngiltere tümüyle yetki devri yönteminin dışında kaldı. Bununla birlikte, Birleşik Krallık'taki yetki devri çabucak bir '**yarı-federalizm**' biçimine dönüştü, çünkü bu devir halen egemen durumda olan Westminster Parlamentosu tarafından devredilen yetkilerin ötesine geçmiştir. Bunun meydana gelmesini sağlayan şey İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'nın söz konusu kurumlarının, anayasal kökten yoksun olmasına rağmen, olumlayıcı referandumların ardından kurulan halk meclisleri olmaları sayesinde anlamlı miktarda demokratik meşruiyete sahip olmalarıdır. Dahası Birleşik Krallık'taki yetki devrinin asimetrik doğası, devredilen yetkilerin çoğaltılması yönünde baskılar yaratmaktadır. Galler ve Kuzey İrlanda meclisleri, İskoç Parlamentosu'nun yetkilerine talip olmuşlardır ve bunun karşılığında, İskoç Parlamentosu, üstün durumunu sürdürmek amacıyla yetkilerini genişletmeye cesaretlendirilmiştir. Böylece Galler Meclisi 2011'de birincil yasama yetkisini elde etti ve İskoç Ulusal Partisi (SNP) 2011 yılında İskoç Parlamentosu'nun çoğunluğunun kontrolünü kazandığında, İskoçya'nın bağımsızlığı konusunda 2014'te gerçekleşecek olan bir referandum yapmayı görev edindi.

Birincil yasama yetkisi: Merkezî bir otoritenin yetki devri yaptığı konularda yasa yapma yeteneğidir.

İkincil yasama yetkisi: Nihaî yasama kontrolünü elinde bulunduran bir merkezî otoritenin yaptığı yetki devri içindeki bazı yasaları değiştirme yeteneğidir.

Yarı-federalizm: Resmî bir federal yapıya sahip olmaksızın federalizmin bazı özelliklerine sahip olan, merkezî ve bölgesel yönetimler arasındaki bir yetki bölüşümüdür.

ULUS-ÖTESİ BÖLGESELCİLİK

Bölgeselcilik: Doğası ve Büyümesi

Bölgeselcilik Türleri

Bölgeselcilik genel anlamda, coğrafî bölgelerin önemli siyasal ve/veya iktisadî birimler haline geldiği bir süreçtir. Ancak bölgeselciliğin iki yüzü bulunmaktadır. İlk olarak bölgeselcilik, ülke içinde meydana gelen bir adem-i merkeziyetçilik süreci ve daha önce de tartışıldığı gibi federalizm ve yetki devri bağlamında ulus-altı bir olgudur. Bölgeselciliğin ikinci yüzü, ulus-altı olmanın tersine, ulus-ötesidir. Ulus-ötesi bölgeselcilik dünyanın aynı bölgesindeki ülkeler arasında bir işbirliği veya bütünleşme sürecini ifade etmektedir. Bununla birlikte bölgeselleşmenin devam etmekte olan bir sorunu, bir bölgenin doğasını ve kapsamını belirlemedeki zorluk olmuştur. Bir 'bölge' nedir? Görünüşe bakılırsa bir bölge, ayrık bir coğrafî alandır. Bu nedenle bölgeler haritalara danışılarak saptanabilmektedir. Bu durum bölgeleri kıtalarla özdeşleştirmeye yönelik bir eğilime yol açmıştır ve bu özdeşlik Avrupa Birliği (AB) aracılığıyla Avrupa; Afrika Birliği aracılığıyla Afrika; Amerikan Devletleri Örgütü aracılığıyla Amerika kıtası için geçerlidir. Bununla birlikte, Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations – ASEAN), Güney Afrika Gümrük Birliği (Southern African Customs Unions – SACU) ve Orta Amerika Ortak Pazarı (Central American Common Market – CACM) gibi birçok bölgesel örgüt kıta-altı iken Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization - NATO) gibi başkaları kıtalar-ötesidir. Bölgesel kimlik için alternatif bir temel, belli sayıda komşu ülke arasındaki bölge, dil, tarih, hatta ideolojik inanç benzerliklerini yansıtan sosyo-kültürel temeldir. Kültürel kimlik, Arap Birliği ve İskandinav Konseyi gibi organlar söz konusu olduğunda özellikle önemlidir ve bu durum, üyeliğin liberal demokratik değerlere açık bir bağlılık gerektirdiği AB için de geçerli olabilir.

Kavram

Yetki Devri (Yetki Genişliği)

Yetki devri, merkezî yönetimden alt bölgesel kurumlara iktidar aktarımıdır. Yetki devri yapılan organlar, bu sayede merkezî yönetim ile yerel yönetimler arasında bir ara kademe yönetimi oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte yetki devri, yetki devri yapılan organların egemenlikte payı olmaması yönüyle federalizmden farklıdır. İdarî yetki devrinde (yetki genişliği) bölgesel kurumlar başka yerlerde kararlaştırılan politikaları uygulamaktadırlar. Yasama yetkisinin devrinde (kimi zaman 'ülke içi yönetim' olarak adlandırılmaktadır) yetki devri, politika oluşturma sorumluluklarına sahip seçilmiş bölgesel meclislerin kurulmasını içermektedir.

Bölgeselcilik bir dizi biçime bürünmüş ve çeşitli faktörler tarafından körüklenmiştir. **Güvenlik bölgeselciliği**, 1945 sonrası erken dönemde Soğuk Savaş tarafından üretilen yeni stratejik gerilimleri ifade eden bölgesel savun-

ma örgütlerinin büyümesiyle ortaya çıktı. Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı (Southeast Asian Treaty Organization – SEATO) gibi diğer organlar da kurulmuş olmasına rağmen, NATO ve Varşova Paktı bu tür örgütlerin en öne çıkanlarıydı. **Siyasal bölgeselcilik,** Arap ülkelerinin bağımsızlığını ve egemenliğini korumak için 1945'te kurulan Arap Birliği; Avrupa kıtası boyunca ortak bir demokratik ve yasal alan yaratmak amacıyla 1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi; Afrika kıtasının tümünde öz-yönetimi ve toplumsal ilerlemeyi desteklemek için 1963 yılında kurulan ve 2002 yılında Afrika Birliği (African Union – AU) tarafından yerinden edilen Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity – OAU) gibi örgütlerin inşasına tanıklık etmiştir. Ancak ulus-ötesi bölgeselciliğe yönelik en önemli itici güç hiç kuşkusuz iktisadî olmuştur. Dolayısıyla, **iktisadî bölgeselcilik**, bölgesel bütünleşmenin öncelikli biçimidir ve 1990'ların başlarında 'yeni' bölgeselcilik olarak adlandırılan bölgeselciliğin ortaya çıkmasından beri daha da öncelikli olmuştur.

Kavram

Bölgeselcilik

Bölgeselcilik, ister bir devletin parçası olsun (ulus-altı bölgeselcilik), ister belirli bir sayıda devleti kapsasın (ulus-ötesi bölgeselcilik) bir coğrafî bölge içindeki toplumsal, iktisadî ve siyasal etkinliklerin eşgüdümlenmesine ilişkin teori ya da uygulamadır. *Kurumsal* bir düzeyde bölgeselcilik eşgüdümü sağlayan normların, kuralların ve resmî yapıların büyümesini kapsamaktadır. *Duygusal* bir düzeyde bölgeselcilik, siyasal kimliklerin ve bağlılıkların devletten bölgeye doğru yeniden sıraya konmasını ifade etmektedir.

Bölgeselcilik ve Küreselleşme

'Yeni' bölgeselcilik, bölgesel ticaret bloklarının büyümesi ve mevcut ticaret bloklarının derinleşmesinde kendini göstermektedir (bkz. s. 575). Bu dev dalga öylesine hız kesmeden devam etmiştir ki, 2005 yılına gelindiğinde Dünya Ticaret Örgütü'nün sadece tek bir üyesi Moğolistan, bölgesel bir ticaret anlaşmasına taraf değildi. Bu anlaşmalar genellikle, iç tarifelerin ve ticarete engel olan diğer engellerin azaltılması yoluyla serbest ticaret alanları kurmaktadırlar. Ancak başka durumlarda, ortak bir dış tarife ya da kimi zaman içinde serbest emek ve sermaye hareketi ve yüksek düzeyli bir iktisadî uyum bulunan, 'tek piyasalar' olarak da adlandırılan ortak piyasalar kurmak yoluyla gümrük birlikleri de oluşturabilmektedirler. Bununla birlikte, 'yeni' bölgeselciliğin ortaya çıkışı, bölgeselcilik ile küreselleşme arasındaki karmaşık ve kimi zaman çelişkili ilişkiye ışık tuttu. Bhagwati'nin (2008) belirttiği gibi, bölgesel ticaret blokları, küresel sistem içerisinde hem 'en-

Güvenlik bölgeselciliği: Öncelikle devletleri hem komşu hem de uzak düşmanlarından korumak için tasarlanmış ulus-ötesi bölgesel işbirliği biçimleridir.

Siyasal bölgeselcilik: Aynı alanda bulunan devletlerin ortak değerleri güçlendirmek veya korumak ve böylece imajlarını, itibarlarını ve diplomatik etkinliklerini artırmak için yaptıkları girişimlerdir.

İktisadî bölgeselcilik: Aynı bölgedeki devletler arasında, genellikle ticarî bağlantıları geliştirerek daha büyük iktisadî fırsatlar yaratmak için tasarlanan işbirliği biçimleridir.

gelleyici bloklar', hem de 'inşa edici bloklar' biçiminde işleyebilmektedirler. İktisadî bölgeselcilik, kimi zaman yoğunlaşan küresel rekabetin etkisiyle, iktisadî ve belki toplumsal yaşamın bozulmasına karşı direnmenin bir aracı olarak özünde savunmacı da olabilmektedir. Bu durum, gerçekten de bir zamanlar meşhur olan 'Avrupa kalesi' kavramında görüldüğü gibi, 'bir kale olarak bölge' fikrinin ortaya çıkmasına neden oldu. Bununla birlikte rekabetçi dürtülerle, sadece korumacı ticaret blokları değil, bölgesel ticaret blokları da harekete geçirilmiştir. Bu durumlarda ülkeler, küresel piyasa güçlerine karşı direnmek için değil ama bunun yerine, daha çok küresel piyasa güçleriyle daha etkin bir şekilde ilişki kurmak için bölgesel bloklar oluşturmuşlardır. Devletlerin, daha güvenli ve daha geniş piyasalara erişme umuduyla ticaret bloklarını pekiştirmek ya da genişletmek istemiş olmalarına rağmen, daha geniş küresel piyasalara nadiren sırt dönmüş olmaları, bölgeselcilik ve küreselleşmenin, rakip süreçler olmak yerine, genelde birbirlerine kenetlenmiş oldukları anlamına gelmektedir.

Bölgeselciliğin Açıklanması

Bölgeselciliğin yükselişine ilişkin daha geniş açıklamalar da geliştirilmiştir. En eski bölgesel ve hatta küresel bütünleşme teorisi, iç siyasetteki kullanım biçiminden esinlenilen federalizmdi. Federalizm, ulus-ötesi bölgeselciliğin bir açıklaması olarak, siyasal seçkinlerin bilinçli bir karar alma sürecine dayanmaktadır. Söz konusu siyasal seçkinler, özellikle savaştan kaçınma arzusundan hoşlandılar ve devletleri, egemenliklerinin en azından bir kısmını daha yüksek bir federal organa aktarmaları konusunda teşvik ettiler. Bu durum genellikle **'birleşik' egemenlik** olarak adlandırılmaktadır. Ancak federalist bir bakış açısının, erken dönem Avrupa bütünleşmesine ilham verdiği sıklıkla söylenmesine rağmen, federalizm daha geniş bölgesel bütünleşme süreci üzerinde oldukça az bir etkiye sahip olmuştur. Bunun yerine federalist düşünce, Avrupa projesi söz konusu olduğunda bile bütünleşmeye giden **işlevselci** yoldan çok daha az bir etkiye sahip olmuştur. İşlevselci görüşe göre bölgesel işbirliği, belirli etkinliklerin kolektif eylemle, bireysel olarak hareket eden devletlerden daha etkili bir şekilde yerine getirilebileceğinin kabulünün sonucudur. İktisadî alanın, işbirliğinin işlevsel yararlarının en belirgin olduğu alan olması aynı zamanda, bölgesel bütünleşmenin ağırlıklı olarak iktisadî bir niteliğe sahip olmasının nedenini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Ancak, işlevselciliğin zayıf tarafı, devletlerin özellikle de teknik alanlardan ziyade siyasal alanlarda, sorumluluklarını işlevsel

Birleşik egemenlik: Karar alma otoritesinin, bazı egemenlik yetkilerinin merkezî organlara aktarıldığı bir uluslararası işbirliği sistemi içinde devletler tarafından paylaşılmasıdır.

İşlevselcilik: Toplumsal ve siyasal olguların işlevlerinin daha geniş bir bütün içinde açıklanabileceğini savunan teori. Bölgesel bütünleşmenin de devletin bağımsızlığı karşısında işlevsel üstünlüğe sahip olması nedeniyle, bu teori ekseninde ortaya çıkacağı savunulmaktadır.

Bölgesel İktisadî Bloklar

Odak Konusu

Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement – NAFTA): Bu anlaşma 1993 yılında Kanada, Meksika ve ABD tarafından imzalandı. NAFTA kısmen, Avrupa bütünleşmesinin artan hızına bir yanıt olarak oluşturuldu ve Batı Yarımküre'nin tümünü kapsayan daha geniş bir iktisadî ortaklık için temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği (European Union – EU): 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun gelişimiyle 1993'te kuruldu. AB 6 üyeden 27 üyeye* genişlemiştir ve hâlihazırda çok sayıda eski komünist devleti içermektedir. İktisadî ve siyasal bir düzeydeki bölgesel bütünleşmeye ilişkin en gelişmiş örnektir.

Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation – APEC): Bu gayri resmî forum 1989'da yaratıldı ve 12 üye ülkeden, Avustralya, Çin, Rusya, Japonya ve ABD'nin de dahil olduğu 21 üye ülkeye genişlemiştir. Bu devletlerin tamamı dünya nüfusunun yüzde 40'ına ve GSYİH'leri küresel GSYİH'nin yüzde 50'sine karşılık gelmektedir.

Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of South-East Asian Nations – ASEAN): Bu birlik 1967 yılında, Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland tarafından kuruldu. Brunei, Vietnam, Laos, Myanmar ve Kamboçya daha sonra birliğe katıldı. ASEAN, Güneydoğu Asya ülkelerinin iktisadî bağımsızlıklarını korumalarına yardımcı olacak bir serbest ticaret bölgesi geliştirmeye çalışmıştır.

Mercosur: Mercosur anlaşması (1991) Arjantin, Brezilya, Venezuela, Paraguay ve Uruguay'ı Şili, Kolombiya, Ekvador, Peru ve Bolivya'ya ortak üye olarak bağlamaktadır. Latin Amerika'nın en büyük ticaret blokudur ve bir serbest ticaret birliği olarak faaliyet göstermektedir.

Amerikan Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Area of the Americas – FTAA): Bu anlaşma Amerikalıların 1994 Miami Zirvesi'nde, Kıta Amerikası'na yayılan bir serbest ticaret alanı inşa etmek için NAFTA'nın bir uzantısı olarak önerilen anlaşmadır. FTAA'in 34 geçici üyesi bulunmaktadır, ancak ABD ile Kanada'nın hâkimiyetindedir.

* 2013'te Hırvatistan'ın katılmasıyla beraber 28 üye olmuştur. *–ed.n.*

yapılara devretme konusundaki istekliliğine aşırı vurgu yapmasıdır. Dahası, bölgesel organların işlevsel önemlerinden bağımsız olarak, ulus-devlete yönelik siyasal bağlılık düzeyine rakip bir siyasal bağlılık düzeyi kazanma yeteneğinde olduklarına dair çok az kanıt bulunmaktadır. Bu eksikliklerin bir sonucu olarak, '**yeni işlevselcilik**' olarak adlandırılan işlevselcilik biçimine gittikçe artan bir vurgu yapılmıştır. Yeni işlevselcilik, dünyanın her yerinde bulunan bölgesel bütünleşmelerin en gelişmiş örneği olan Avrupa bütünleşmesinin açıklanmasında özellikle etkili olmuştur.

Yeni işlevselcilik: İşlevselciliğin gözden geçirilmiş hâlidir. Bir bölgedeki bölgesel bütünleşmenin, 'yayılma etkisi' biçiminde daha fazla bütünleşme yönünde baskı oluşturduğunu kabul etmektedir.

Odak Konusu

Avrupa Birliği Nasıl İşlemektedir?

Avrupa Komisyonu: AB'nin yürütme organı ve bürokratik koludur. Her üye ülkeden bir komiser olmak üzere 27 komiser ve bir başkan tarafından (José Manuel Barroso'nun, başkan olarak görev süresi 2004'te başladı) yönetilmektedir. Yasama metinlerini önerir, AB anlaşmalarına saygı gösterilmesini sağlayan bir gözlemcidir ve politikaların uygulanmasından genel olarak sorumludur.

Konsey: AB'nin karar alma organı olup, 27 ülkenin her biri kendi meclislerine ve hükûmetlerine karşı sorumlu olan bakanlardan oluşmaktadır. Bakanlar Konseyi'nin Başkanlığı, her altı ayda bir üye devletler arasında dönüşümlü olarak yapılır. Önemli kararlar oybirliğiyle alınır ve diğer kararlar nitelikli çoğunluk oyuyla ya da basit çoğunlukla elde edilir.

Avrupa Konseyi: Gayri resmî biçimde 'Avrupa Zirvesi' olarak adlandırılır. Kendilerine eşlik eden dışişleri bakanları ve iki komiserle birlikte hükûmet başkanlarının Birliğin çalışmalarının genel gidişatını tartıştıkları üst düzey bir forumdur. Konsey dönemsel olarak toplanır ve AB'ye stratejik liderlik sağlar.

Avrupa Parlamentosu: AP, her beş yılda bir doğrudan seçilen 754 Avrupa Parlamentosu üyesinden oluşmaktadır. Lizbon Antlaşması'nın kabul edilmesine kadar bir zamanlar bir yasama organı olmaktan çok bir denetim meclisi olan organ, mevcut haliyle AB mevzuatının büyük çoğunluğuna karar veren organ konumuna gelmiştir. Parlamento, tarım, enerji politikası, göç ve AB fonlarını da kapsayan konularda Konsey'le birlikte bir eş-yasama organı olup AB bütçesi üzerinde son sözü söyleme hakkına da sahiptir.

Avrupa Adalet Divanı: AAD, Avrupa Birliği hukukunu yorumlar ve karara bağlar. Her üye devletten bir yargıç olmak üzere 27 yargıç ve mahkemeye tavsiyede bulunan 8 savcı vardır. AB hukuku, AB üyesi ülkelerin ulusal hukuku karşısında önceliğe sahip olduğundan, mahkeme iç yasaları 'uygulamamaya' muktedirdir. İlk Derece Mahkemesi olarak, bireyler ve şirketler tarafından getirilen bazı davaları ele almaktadır.

Avrupa Bölgeselciliği

Avrupa Birliği (AB) Nedir?

Geniş anlamda Avrupa'nın tarihsel, kültürel ve dil farklılıklarından bağımsız olarak, tek bir siyasal topluluk oluşturduğu inancını ifade eden 'Avrupalılık fikri' 1945'ten çok uzun süre önce doğdu. 16. Yüzyıl'daki Reform hareketinden önce Roma'ya ortak sadakat, Papalığı Avrupa'nın çoğu üzerinde uluslar-üstü bir otoriteyle donattı. Avrupalı devlet sisteminin oluşmasından sonra bile, Rousseau (bkz. s. 157), Saint-Simon (1760–1825) ve Mazzini (bkz. g. 116) gibi birbirinden farklı düşünürler, Avrupa işbirliği davasının öncülüğünü yaptılar ve bazı durumlarda, Avrupa çapında siyasal kurumların kurulmasını savundular. Bununla birlikte, 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar bu birliği (Charlemagne [Şarlman] ve Napoléon'da olduğu gibi, askerî iktidarın aksine) rıza yoluyla gerçekleştirmeye yönelik arzular ümitsiz biçimde ütopyacı olduklarını kanıtladılar. İkinci Dünya Savaşı'ndan

Jean Monnet (1888–1979)

Önemli Şahsiyetler

Fransız iktisatçı ve idarecidir. Monnet büyük ölçüde kendi kendini eğitti. Birinci Dünya Savaşı sırasında Fransız-İngiliz savaş levazımı koordinasyonu işinde istihdam edildi ve daha sonra Milletler Cemiyeti Genel Sekreter Yardımcısı olarak atandı. 1940'ta Winston Churchill'in Birleşik Krallık ve Fransa arasında birlik kurulması önerisinin yaratıcısıydı ki bu öneri Pétain'in Vichy rejiminin kurulmasından sonra terk edilmişti. Monnet 1945'te de Gaulle'ün yönetimi altında, Fransız modernleşme programının sorumluluğunu üstlendi ve 1950'de daha sonra Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun geliştirilmesine kaynaklık eden Schuman Planı'nı üretti. Monnet, yönetimler-arasıcılığı uluslar-üstü yönetim lehine reddetmesine rağmen, Avrupa federalizminin resmî bir savunucusu değildi.

beridir Avrupa, bazılarının Winston Churchill'in 1946'da 'Avrupa Birleşik Devletleri' olarak adlandırdığı bütünleşmeyi amaçlayan, tarihsel olarak eşi görülmemiş bir bütünleşme sürecine girmiştir. Aslında kimi zaman Avrupa bütünleşmesinin, ulus-devletin kusurlarının giderek artan biçimde görünür hale gelmeye başlamasıyla, nihayetinde dünya çapında kabul edilecek siyasal bir örgütlenme modeli sağladığı ileri sürülmektedir.

Avrupa bütünleşmesi sürecinin 1945 sonrası Avrupa'daki bir dizi güçlü ve muhtemelen karşı konulamaz tarihsel koşul tarafından hızlandırıldığı açıktır. Bu koşulların en önemlileri şunlardı:

- Savaştan zarar görmüş Avrupa'da işbirliği ve daha büyük bir piyasa yaratılması yoluyla iktisadî yeniden yapılanma ihtiyacı.
- Fransa-Prusya Savaşı'na (1870–71) neden olan ve 1914 ile 1939'da savaşa yol açan amansız Fransa-Almanya rekabetini kalıcı biçimde çözmek suretiyle barışı koruma arzusu.
- '**Alman Sorunu**'nun üstesinden gelmenin, sadece, Almanya'yı daha geniş bir Avrupa'yla bütünleştirmekle mümkün olabileceğinin kabul edilmesi.
- Avrupa'yı Sovyet yayılmacılığının tehdidinden koruma arzusu ve iki-kutuplu bir dünya düzeninde Avrupa'ya bağımsız bir rol ve kimlik kazandırma arzusu.
- ABD'nin hem ABD malları için bir piyasa

Alman Sorunu: Avrupalı devlet sisteminde, güçlü ve birleşik bir Almanya'nın doğuşunun neden olduğu yapısal istikrarsızlıktır.

olarak hem de komünizmin yayılmasına karşı bir siper olarak müreffeh ve birleşik bir Avrupa kurma dileği.

- Özellikle Kıta Avrupası'nda, egemen ulus-devletin barış ve refah düşmanı olduğu yönündeki yaygın kabul.

Avrupa bütünleşmesine doğru sürüklenme, belli bir dereceye kadar, enternasyonalizme (bkz. s. 186) yönelik idealist bir bağlılıkla ve uluslararası örgütlerin, ulus-devletlerin hükmettiğinden daha yüksek bir ahlakî otorite içerdikleri inancıyla körüklenmiştir. Bununla birlikte, özellikle iktisadî konularla ilgili, daha uygulamaya dönük değerlendirmelerin nihayetinde daha önemli olduğunu ispatlamıştır. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT), 1952 yılında, Fransız dışişleri bakanı Robert Schuman'ın danışmanı Jean Monnet'nin girişimiyle kuruldu. Roma Antlaşması (1957) altında, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) varlık kazandı. AKÇT, AET ve nükleer enerjinin barışçıl kullanımı ile ilgilenen organ olan Euratom 1967'de resmen birleştirildi ve Avrupa Topluluğu (AT) olarak bilinen birlik oluşturuldu. Fransa, Almanya, İtalya, Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'dan oluşan kurucu 'Altılar' topluluğu, 1973'te Birleşik Krallık, İrlanda ve Danimarka'nın da dahil edilmesiyle genişletilse de, 1970'ler bir durgunluk dönemiydi. Bununla birlikte 1986'da, 1993 yılında yürürlüğe girecek ve malların, hizmetlerin ve insanların tek bir pazar olan bütün Avrupa'da sınırsız dolaşımını öngören Avrupa Tek Senedi'nin (Single European Act – SEA) imzalanmasının bir sonucu olarak bütünleşme süreci yeniden başlatıldı. 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması (ABA ya da Maastricht Antlaşması), Avrupa Birliği'nin kurulduğunu gösteriyordu. Bu antlaşma Yunanistan, Portekiz, İspanya, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de katılımıyla üye sayısı 15'e çıkan AB'nin, parasal birliğe katılmamayı tercih eden İsveç, Danimarka ve Birleşik Krallık dışındaki üyelerini, **siyasal birlik** ve **parasal birlik** ilkelerine bağlıyordu. Bu önerinin en önemli parçası, 1999'da oluşturulan ve banknot ve madenî para olarak 2002 yılında tedavüle giren, Avrupa'nın tek para birimi olacak olan avronun (euro) oluşturulmasıydı. AB 2004 yılında, Demir Perde tarafından bölündüğü onyıllardan sonra Avrupa'nın yerinden birleşmesi anlamına gelecek şekilde, Orta ve Doğu Avrupa ile Akdeniz'in on ülkesinin katılmasıyla birlikte genişlemesinin en radikal aşamasına başladı. Bulgaristan ve Romanya 2007 yılında AB'ye

Kavram

Yönetimler-Arasıcılık, Uluslar-Üstücülük

Yönetimler-arasıcılık, devletler arasında egemen bağımsızlık temeline dayalı olarak gerçekleşen her türlü etkileşimi ifade etmektedir. Bu etkileşimler arasında birlikler ve konfederasyonlar kurulmasının yanı sıra antlaşma ve ittifakların yapılması da bulunmaktadır. Egemenlik, her bir devlete yaşamsal önem taşıyan ulusal konular üzerinde bir veto hakkı veren oybirliğiyle karar alma süreciyle korunmaktadır. Uluslar-üstücülük, ulus-devletin otoritesinden daha 'yüksek' olan ve iradesini, ulus-devlete dayatabilen bir otoritenin varlığıdır. Dolayısıyla, uluslar-üstücülük egemenliğin merkez ile çevre organlar arasında paylaşıldığı uluslararası federasyonlarda bulunabilmektedir.

katıldılar. Hırvatistan*, Makedonya ve Türkiye ile üyelik müzakereleri devam etmektedir. Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ ve Sırbistan potansiyel aday ülkelerdir.

Siyasal birlik: Terim açıklıktan yoksun olmasına rağmen, belli sayıda devletin, ortak bir yönetim altında bir araya gelişini ifade etmekte, uluslar-üstü yönetişimi ima edebilmektedir.

Parasal birlik: Belli sayıda devleti içeren bir alanda tek bir para biriminin kurulmasıdır.

Veto: Bir kararı veya eylemi, onay vermeyi reddetme yoluyla engelleyen resmî güçtür.

Nitelikli çoğunluklu oylama: Farklı konularda farklı çoğunluklara ihtiyaç duyulan, devletlerin oylarının kabaca büyüklüklerine göre ağırlık kazandığı bir oylama sistemidir.

AB, sınıflandırılması çok zor olan bir siyasal örgüttür. Kesinlikle söylenebilir ki AB artık, AET ve AT başlangıç dönemlerinde olduğu gibi, yönetimler-arası temele dayalı olarak işleyen bir bağımsız devletler konfederasyonu değildir. Üye devletlerin egemenliği, 1966'da yapılan ve 'Lüksemburg uzlaşması' olarak adlandırılan uzlaşıyla anayasal teminat altına alınmıştı. Bu uzlaşma, Konsey'deki oylamalarda oybirliğiyle kabul biçiminde bir genel uygulamayı kabul ediyordu ve her üye devlete, yaşamsal önemdeki ulusal çıkarları tehdit eden konularda tam **veto** hakkı veriyordu. Ancak, TAS ve ABA'nın bir sonucu olarak, en büyük devletin bile oylamayı kaybetmesini olanaklı kılan **nitelikli çoğunluklu oylaması** uygulaması, daha geniş bir politika alanı yelpazesine uygulandı ve böylece ulusal vetonun kapsamı daraltıldı. Bu eğilim, AB hukukunun tüm üye devletler için bağlayıcı olması ve bazı AB kurumlarının iktidarının ulusal yönetimler aleyhine olacak şekilde genişlemesi olgusuyla birleşmiştir. Sonuç yönetimler-arası niteliğin Konsey'de, uluslar-üstü niteliğin ise öncelikle Avrupa Komisyonu ve Adalet Divanı'nda belirgin olduğu siyasal bir organdır. AB henüz bir federal Avrupa yaratmamış olabilir, ancak Avrupa hukukunun üye devletlerin ulusal hukuku üzerindeki üstünlüğü nedeniyle, 'federalleşmekte olan' bir Avrupa'dan söz etmek belki doğrudur. AB'nin çeşitli anayasal kurallarını, özellikle genişleme bağlamında kanunlaştırmak için, genellikle 'AB Anayasası' olarak bilinen Anayasal Anlaşma'nın sunulması yoluyla bir girişimde bulunuldu. Bu girişim, 2005 yılında Hollanda ve Fransa'daki referandum yenilgileri nedeniyle başarısız oldu. Ancak Anayasal Anlaşma'nın çoğu öğesinin 2009 Lizbon anlaşmasına dahil edilmesine rağmen, geçen zaman şunu göstermiştir ki, onyıllarca süren kurumsal 'derinleşmeye' rağmen, AB üyesi devletler, hâlâ ulusal çıkar odaklı konular etrafında, devletler biçiminde faaliyette bulunmaya devam etmektedirler.

İktisadî, parasal ve önemli ölçüde devletler arasındaki gönüllü işbirliğiyle ortaya çıkan siyasal bir birlik olarak AB, uluslar-üstü yönetişim konusunda dünyanın tek gerçek deneyimi olan eşsiz bir siyasal organdır. ABA üzerinden gerçekleştirilen Topluluk'tan Birlik'e geçiş, sadece dışişleri ve güvenlik politikası; içişleri ve adalet; göç ve polislik gibi alanlarda işbirliğini genişlet-

* Hırvatistan 2013 yılında AB'ye kabul edilen 28. ülke oldu. *–ed.n.*

Uygulamada Siyaset

Avro Bölgesi Krizi: Bölgeselcilik Sınırlarını Aştı mı?

Olaylar: Avro resmî olarak 1 Ocak 1999'da varlık kazandı. AB'nin o zamanki 15 üyesinden sadece Birleşik Krallık, İsveç ve Danimarka söz konusu para birimine katılmamayı seçti. Avro bölgesi bunun ardından 17 üyeye genişledi. Yeni kur, Kasım 2002'de ABD dolarıyla paritesini eşitledi. Daha sonra istikrarlı bir şekilde yükseldi ve 2008 yılının Temmuz ayında 1,59 dolarlık değerle zirve yaptı. Ancak, 2007–09 küresel finansal krizinin ve küresel bir durgunluğun başlaması, derinleşen sorunlar yarattı. Büyümenin yavaşlaması ve vergi gelirlerinin daralması nedeniyle başta Portekiz, İrlanda, Yunanistan, İspanya ve bir dereceye kadar İtalya olmak üzere avro bölgesindeki ağır borçlu ülkeler konusunda endişe oluştu. Yunanistan'daki kriz o kadar şiddetliydi ki, Mayıs 2010'da IMF'in arkasında durduğu Almanya liderliğindeki devasa bir avro bölgesi kurtarma paketinin kararlaştırılmasına neden oldu. Temmuz 2011'de bir başka kurtarma paketi daha kabul edildi. Benzer kurtarma paketleri, 'bulaşıcı hastalığın' İspanya, İtalya ve ötesine yayılabileceği korkusu arasında, Kasım 2010'da İrlanda ve Mayıs 2011'de Portekiz için kabul edildi. Bu ülkelerin her birinde, harcama kesintilerinin ve artan vergilerin bütçe açıklarını azaltacağı ve böylece malî piyasaların güvenini yeniden sağlayacağı umuduyla ciddî tasarruf tedbirleri getirildi.

Önemi: Tek bir Avrupa para birimi, AB içindeki büyüme ve refahın artırılmasının önemli bir yolu olarak görülmüştü. Avronun en temel cazibesi, kullanılmaya başlanmasıyla, işlem maliyetlerini ve riskleri azaltarak ticareti artırmayı taahhüt etmesiydi. Nitekim çapraz kur işlemleri, yabancı para birimlerinin değiş tokuşunu gerektirdiğinden işlem maliyetleri yaratmaktadır. Bu tür işlemler risk ve belirsizlik içermektedir, çünkü beklenmedik döviz kuru hareketleri, ticareti daha pahalı ya da beklenenden daha ucuza mal edebilmektedir. Dolayısıyla tek bir para birimi, tek piyasayı tamamlayacak ve sınırlanmamış emek ve sermaye hareketliliğinin sağlanmasına yardımcı olacaktı. Bunun da ötesinde, avronun başarısını güvence altına almak için daha önceden de çok şey yapılmıştı. Örneğin Avrupa Tek Senedi (1986) ve Avrupa Birliği Antlaşması'yla (1993) AB sınırları içindeki malların ve insanların serbest dolaşımının önündeki birçok engel kaldırılmıştı. Bu durum, AB'nin en uygun para birimi bölgesini oluşturduğu ve tek para biriminin işleyişinin zaman içinde daha büyük bir iktisadî uyumu geliştireceğine duyulan inancı cesaretlendiriyordu. Ek bir üstünlük, tek para biriminin özellikle 1997 İstikrar ve Büyüme Paktı'nda da ortaya konan, bütçe açıklarının ve ulusal borçların hacmine ilişkin sınırlar gibi yararlı iktisadî disiplin kurallarını beraberinde getireceğiydi.

mekle kalmadı aynı zamanda, yaşam hakkı, çalışma hakkı ve herhangi bir üye ülkede siyasal olarak aktif olma hakkı aracılığıyla AB yurttaşlığı kavramını da oluşturdu. Bu bütünleşme düzeyi, 1945 sonrası Avrupası'ndaki güçlü ve bazılarının iddia ettiği gibi istisnaî baskıların birleşimi sonucunda, kamusal tutumların milliyetçilikten uzaklaşması ve işbirliğine yönelmesi ve ayrıca seçkinlerin, ulusal çıkarlara, bağımsızlıktan çok, nihaî olarak anlaşmalı eylemlerle daha iyi hizmet edilebileceğine ikna edilmesi değişikliklerinin sağlanmasıyla mümkün oldu. Genellikle Avrupa'nın 'dik başlı ortağı' olarak isimlendirilen, 1957'de AET'ye katılım davetini reddeden ve 1991 yılında parasal birliğin dışında kalma seçeneğini müzakere eden Birleşik Krallık'ta olduğu gibi, bu tür önkoşulların zayıf olduğu yerlerde bütünleşme sürecine katılım ya gönülsüz olma ya da sendeleme eğiliminde olmuştur.

Bununla birlikte avro bölgesi krizi tek para projesinin sınırlılıklarına ve kusurlarına ışık tuttu. Hatta bazıları, parasal birliğin ilkesel olarak, iktisadî açıdan olanaksız olduğunu ve Avrupa bölgeselciliğini, uygun sınırlarının ötesine doğru gerdiğini iddia etmektedir. Herhangi bir ulus-ötesi para biriminin farklı iş çevrimlerine göre faaliyette bulunan, başarısızlığa mahkûm sayılabilecek türde farklı ekonomileri içermesi muhtemeldir. Bu konudaki temel bir endişe parasal birliğin, düşük performans gösteren bir üyesinin büyümeyi artırmaya yarayan devalüasyon, faiz oranlarını düşürme ve bütçe açığını azaltma gibi üç geleneksel Keynesyen tarzdaki stratejiden birini kullanmasını engellemesidir. Bazılarına göre avro bölgesi ile ilgili temel sorun, parasal birliğin malî birlik veya 'malî federalizm'in olmaksızın kurulmuş olmasıydı. Bu eksikliği telafi etmek için atılan büyük bir adım, aynı zamanda İstikrar ve Büyüme Paktı'nın genel olarak uygulanamaz olduğu anlamına da gelen, Mart 2012'de 25 AB ülkesi tarafından imzalanan Malî İstikrar Antlaşması veya 'malî anlaşma' idi. Ancak, malî anlaşma en az iki temel kusura sahiptir. Birincisi malî birlik, siyasal birliği önemli ölçüde güçlendirdiğinden, toplumlar 'malî egemenliği' yitirmenin 'parasal egemenliği' yitirmekten daha önemli olduğunu bir kez fark ettiklerinde, bu husus malî birliğe karşı bir tepkiye zemin hazırlayabilir. İkincisi, malî anlaşmanın şartları finansal piyasaların güvenini yeniden tesis etmek için tasarlanmaktadır ancak, bunların belirgin etkisi AB çapında kemer sıkma sonucunu doğurmak ve iktisadî büyümenin gerçekleştirilmesini olanaksızlaştırmak olabilir.

AB, Charles de Gaulle'ün bir bağımsız devletler konfederasyonu olarak Avrupa biçimindeki bakışının çok ötesine geçerek, Roma Antlaşması'nın 'şimdiye kadar görülmemiş bir daha yakın birlik' biçimindeki hedefini gerçekleştirme yönünde çok şey yapsa da, erken dönem federalistlerinin Avrupalı bir 'süper devlet' hayalinin oldukça uzağında durmaktadır. Bu duruş, kısmen, ABA'ya dahil edilen **yerindenlik** ilkesine saygıyla ve Fransa ve Almanya gibi temel devletlerin benimsedikleri bütünleşmeye ilişkin pragmatik yaklaşımla sağlanmıştır. 'Yeni Avrupa'daki karar alma, giderek artan biçimde, politika süreci, ulus-altı, ulusal, yönetimler-arası ve uluslar-üstü düzeyleri birbirine bağlayan ve bunlar arasındaki dengenin

Yerindenlik: Kararların en aşağıdaki uygun düzeyde alınması gerektiğine ilişkin ilkedir.

farklı konulara ve politika alanlarına göre değişim gösterdiği çok-düzeyli yönetişim temelinde yapılmaktadır. Burada ortaya konan karmaşık politika yapımı görüntüsü, ulusal egemenlik ile AB tahakkümü arasındaki kısır muharebe anlayışından daha yararlıdır.

AB Krizde Midir?

AB, gerçekleştirdiği ilerlemeye rağmen birkaç sorunla karşılaşmaktadır. Bazılarına göre AB'nin başarısızlığı, artık sadece bir zaman sorunu haline gelmiştir. Bu görüşe göre, içindeki tarih, gelenek, dil ve kültür açısından çeşitlilik düzeyi ile AB, hiçbir zaman, ulus-devletin sadakat ve sivil aidiyet duygusu yaratma ya da dünya sahnesinde etkin biçimde hareket etme yeteneğiyle boy ölçüşemez. Bazıları, 2010'dan beridir devam eden avro bölgesi krizinin Avrupa bölgeselciliğinin aşırıya kaçtığını gösterdiğini söylerken ve buna karşın diğerleri henüz aşırıya kaçmadığını tartışırken bu tarz gerilimler, özellikle Avro'nun uzun vadede yaşayabilirliği üzerine yoğunlaşmıştır (bkz. s. 581).

Ayrıca, özellikle 2004–07 dönemi boyunca AB'nin doğuya doğru genişlemesi sürecinden dolayı da itirazlar yükselmiştir. AB, 15 üyeli bir örgütten 27 üyeli bir örgüte doğru büyümüştü. 2004–07 genişlemeleri, bazı açılardan AB'nin parlak başarılarıydı, çünkü bu genişlemeler Orta ve Doğu Avrupa'nın siyasal-iktisadî dönüşümünü destekliyordu ve bir anlamda tamamlıyordu ve bu da liberal demokrasinin (bkz. s. 270) Avrupa çapındaki zaferine işaret ediyordu. Ancak ilerleyen genişlemeler, AB'nin 'genişleme' ve 'derinleşme' gündemleri arasında gerginlik yaratmıştır. Daha fazla sayıda devlet ve çıkar grubu, AB politika sürecine dahil hâle geldikçe, karar alımı da daha güç hâle gelmekte ve imkânsız hâle geleceği tehdidi yaratmaktadır. Bu durum AB Anayasasının kabul edilmesi için baskı yarattı ancak, reddedilen Anayasal Anlaşmanın bazı öğelerinin Lizbon Antlaşması aracılığıyla yeniden canlandırılmasına rağmen, AB kurumsal sertleşme olasılığıyla karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. Son olarak, AB'nin 'demokrasi açığı' olarak adlandırılan sorunu bulunmaktadır. Bu sorun genellikle, AB'nin demokratik hesap verebilirlikten yoksun olduğuna ve bu durumun da, AB'nin doğrudan seçilmiş tek organı olan Avrupa Parlamentosu'nun Lizbon Antlaşması'yla güçlendirilmiş olmasına rağmen hâlâ oldukça zayıf kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum aslında sadece bütün ulus-ötesi yönetişim biçimlerinde bulunan daha derin bir kusuru, politika yapılan mahallîn halktan uzaklaşmasıyla meşruiyetinin de, belki de ölümcül biçimde tehlikeye atılmakta olduğunu açığa çıkarmaktadır.

Özet

- Siyaset her zaman mekânsal ya da ülke toprağıyla ilişkili bir boyuta sahip olmuştur ancak, bu boyut ülke toprağı egemenliği fikrinin ortaya çıkışıyla daha resmî ve açık hale geldi. Bununla birlikte ülkesel siyaset, siyasal karar almanın ulusal yönetimin hem 'üstünde' hem de 'altında' yer alan organlara kaymasıyla yeniden yapılandırılmıştır. Bu yeniden yapılandırma, çok-düzeyli yönetişimin ortaya çıkmasına ve siyasal otoritenin dikey ve yatay olarak dağıldığı karmaşık bir politika sürecinin kurulmasına yol açmıştır.
- Ulus-altı örgütlenmenin en yaygın biçimleri federal ve üniter sistemlerdir. Federalizm, iktidarın merkez ve çevre yönetimi arasında dağıtıldığı, paylaşılan egemenlik anlayışına dayanmaktadır. Buna karşılık üniter sistemler egemen iktidarı, devletin ülkesel örgütlenmesini belirleyebilmesine olanak tanıyan tek bir ulusal kuruma yerleştirmektedirler.
- Ülke toprağının bölümlerini etkileyen diğer faktörler arasında parti sistemi ve siyasal kültür; iktisadî sistem ve maddî gelişmişlik düzeyi; devletin coğrafî büyüklüğü ve kültürel, etnik ve dinî çeşitlilik düzeyi bulunmaktadır. Sistemlerin tümünde olmasa bile çoğunda merkeziyetçiliğe doğru bir eğilim olmuştur. Bu durum, özellikle, merkezî yönetimin tek başına, iktisadî yaşamı idare edebilecek ve kapsamlı sosyal refahı sağlayabilecek kaynaklara ve stratejik konuma sahip olması olgusunun sonucudur.
- Bölgeselcilik, coğrafî bölgelerin işbirliği ve belki de kimliğin temeli olarak görev gördükleri önemli siyasal ve/veya iktisadî birimler hâline geldiği bir süreçtir. Ulus-ötesi bölgeselcilik, işbirliğine yönelik öncelikli alanların iktisadî, güvenlikle ilgili veya siyasal olmasına bağlı olarak farklı biçimler almaktadır. Bölgesel bütünleşmeye ilişkin temel teoriler federalizm, işlevselcilik ve yeni işlevselciliktir.
- Bölgesel bütünleşme, en ileri formuyla Avrupa'da vücut bulmuştur. Bununla birlikte bu sürecin ürünü olan AB, hem yönetimler-arası, hem de uluslar-üstü özellikler taşıdığından, sınıflandırılması son derece güç bir siyasal örgütlenmedir. AB'nin karşı karşıya kaldığı zorluklar arasında, 'genişleme' ile 'derinleşme' hedefleri arasındaki gerilimler, AB'nin 'demokratik açığı'na ilişkin devam etmekte olan endişeler ve avro bölgesindeki, parasal birliğin uzun vadedeki yaşayabilirliğini tehdit edebilen kriz bulunmaktadır.

Tartışma Soruları

- Siyaset, neden ve ne ölçüde ülke toprağıyla bağlantılıdır?
- Federal ilke sadece belirli devletler için mi, yoksa tüm devletler için mi geçerli bir ilkedir?
- Federalizm ve yetki devrinin kendilerine göre meziyetleri nelerdir?
- Modern devletlerdeki merkezîleşme eğilimine karşı direnilebilir mi?
- İktisadî bölgeselcilik neden güvenlik bölgeselciliğinden ya da siyasal bölgeselcilikten daha fazla ilerleme kaydetmiştir?
- Bölgeselciliğin, milliyetçiliğin yerini alma yeteneği var mıdır?
- Bölgeselcilik ve küreselleşme arasındaki ilişki nedir?
- AB ne tür bir siyasal organdır?
- Avrupa bütünleşmesi süreci çözülme tehlikesi içinde midir?

Okuma Önerileri

Burgess, M., *Comparative Federalism: Theory and Practice* (2006). Federalizm ve federasyonların incelenmesine ilişkin kapsamlı ve anlaşılabilir bir giriştir.

Denters, B. ve L. E. Rose (der.), *Comparing Local Governance: Trends and Developments* (2005). Yerel yönetişimin doğasına ve kapsamına, Yeni Zelanda, Avustralya ve ABD'nin yanı sıra bütün Avrupa açısından bakan yararlı bir incelemedir.

Fawn, R. (der.), *Globalising the Regional, Regionalising the Global* (2009). Altı bölgesel vak'a çalışması da dahil olmak üzere, bölgeselciliğe ilişkin teorik ve tematik yaklaşımları inceleyen yetkin bir denemeler koleksiyonudur.

McCormick, J., *Understanding the European Union: A Concise Introduction* (5. edisyon) (2011). AB'nin işleyişine ve gelişimine ve Avrupa bütünleşmesinin sonuçlarına ilişkin kısa, canlı ve okunabilir bir giriştir.

18. BÖLÜM

GÜVENLİK: İÇ GÜVENLİK VE ULUSLARARASI GÜVENLİK

'İnsanlık durumu…herkese karşı bir savaş durumudur.'

THOMAS HOBBES, *Leviathan* (1651)

Güvenlik, siyasetin en derin ve en değişmez meselesidir. Odağında şu soru bulunmaktadır: 'İnsanlar, düzgün ve harcanan emeğe değer bir var oluşu tehditlerden, sindirilmekten ve şiddetten uzak biçimde nasıl yaşayabilir?' Bu nedenle, güvenlik arayışı, düzen uğraşıyla ve farklı ihtiyaçlara ve ilgi alanlarına sahip bireyler ve gruplar arasında göreceli barış ve istikrarın tesis edilmesi uğraşıyla ilişkilidir. Bu meselelerin, genellikle, yurt içinde, kendi sınırları dahilindeki tüm grup ve kurumlar üzerinde kendi iradesini dayatma yeteneğine sahip egemen bir devletin varlığıyla çözüleceği düşünülmektedir. Bundan başka, iç güvenlik, özellikle 'zorlayıcı devlet' kurumları olan polis ve ordunun rolleri ile ilgili önemli konuları gündeme getirmektedir. Ancak güvenlik meselesinin uluslararası siyasette özellikle ihmale gelmez olduğu düşünülür çünkü uluslararası alan, ülke içi alanın tersine, doğası gereği tehditkâr ve istikrarsızdır. Uluslararası çatışma ve savaşın, dünya meselelerinin kaçınılmaz özellikleri olup olmadığına ve devletlerin, işbirliği yoluyla savaşı hangi düzeyde uzak tutabileceklerine ilişkin şiddetli bir teorik tartışma bulunmaktadır. Bu tartışmalar, uluslar-üstü terörizmin yükselişi ve nükleer silahların yaygınlaşması gibi uluslararası güvenliğe yönelik yeni tehditlerin ortaya çıkması yüzünden giderek daha fazla baskılayıcı hale gelmiş bulunmaktadır. Son olarak, 'insan güvenliği' kavramına yönelik artan ilgi, dikkatleri, devletin güvenliğinden, bireyin güvenliğine kaydırmış ve bu süreçte güvenlik anlayışını, örneğin iktisadî güvenlik, gıda güvenliği ve kişisel güvenlik gibi güvenlik türlerini kapsayacak şekilde genişletmiştir.

Temel Meseleler

- Sivil polislik hangi yönlerden siyasal polislikten ayrışmaktadır?
- Polis güçlerini kamusal hesap verebilirliğe tâbi kılmak için hangi mekanizmalar kullanılmaktadır?
- Ordu ne zaman ve hangi yollarla iç siyasete müdahale etmektedir?
- Uluslararası güvenliğe ilişkin temel teoriler nelerdir?
- Son yıllarda uluslararası güvenlik gündemi nasıl değişmiştir?
- İnsan güvenliği kavramının sonuçları nelerdir?

SINIRLARIN ÖTESİNDE GÜVENLİK?

Kavram

Düzen

Düzen, siyasal bir ilke olarak, istikrarlı ve öngörülebilir davranış biçimlerine ve hepsinden önemlisi kişisel güvenliği koruyan davranış biçimlerine atıfta bulunmaktadır. Bundan başka, düzenin iki çok farklı siyasal birliği bulunmaktadır. En yaygın biçimde, düzen, siyasal otoriteyle ilişkilidir ve yalnızca bir hukuk sistemi aracılığıyla 'yukarıdan' uygulandığında gerçekleştirilebilir olduğu düşünülmektedir. 'Hukuk ve düzen', böylece tek ve kaynaşmış bir kavram haline gelmektedir. Alternatif görüş, düzeni eşitlik ve toplumsal adaletle ilişkilendirmekte ve istikrar ve güvenliğin iş birliği ve karşılıklı saygı yoluyla doğal olarak 'aşağıdan' yükseldiğine vurgu yapmaktadır.

Tehlike, korku veya endişenin olmaması anlamında **güvenlik** alışıldık bir niteliğe sahip olmasına rağmen, yurt içi alanda güvenliğin sürdürülmesiyle uluslararası alanda güvenliğin sürdürülmesi arasında geleneksel olarak bir ayrım yapılmaktadır. Bu da güvenlik konuları söz konusu olduğunda, yurt içi/uluslararası veya 'içerisi/dışarısı' ayrımının (1. Bölüm'de tartışılmaktadır) özel önemde olduğunu göstermektedir. Siyasete ilişkin 'içeri'den güvenlik, zorlayıcı devletin araçları olan polis ve kimi zaman ordunun kullanımı yoluyla, devletin kendi sınırları içinde düzeni sürdürme yeteneğini ifade etmektedir. Bu anlamda, güvenlik, devlet ile suç çetelerinden muhalif gruplara ve protesto hareketlerine kadar uzanan geniş bir alandaki devlet dışı failler arasındaki ilişkilerle ilgilenmektedir. Bu bakımdan, devlet şu yöndeki büyük üstünlüğünü kullanmaktadır: Devletin egemen iktidarı, çoğu durumda, diğer bütün birliklerin ve grupların üzerinde durmaktadır ve bu durum, devletin nihaî olarak sahip olduğu ve Max Weber'in (bkz. s. 136) 'meşru şiddet' biçiminde adlandırdığı aracın tekeline sahip olması sayesinde mümkün olmaktadır.

Siyasete ilişkin 'dışarı'dan güvenlik, devletin kendi sınırlarının ötesinden gelen tehditlere karşı koruma sağlama yeteneğini ve özellikle silahlı kuvvetlerinin savaşma (bkz. s. 608) ve askerî saldırıya direnme yeteneğini ifade etmektedir. Güvenlik, bu anlamda, geleneksel olarak devletin diğer devletlerle olan ilişkileriyle ilgilenmektedir ve sadece devletlerin savaşa girmeye yönelik maddî ve askerî kaynaklara sahip oldukları ve böylelikle uluslararası sahnede önemli bir zorlayıcı etki uyguladıkları biçimindeki klasik varsayımı ifade etmektedir. Bununla birlikte, devlet egemenliği (bkz. s. 103) 'içerideki' güvenliğin sürdürülmesini desteklerken 'dışarıdaki' güvenliğin sürdürülmesini son derece sorunlu hale getirmektedir. Egemenlik, devletten daha yüksek bir otorite olmadığı anlamına geldiğinden, uluslararası siyaset, uygulanabilir kurallardan ya da üstün bir iktidardan yoksun olması anlamında anarşik bir ortamda yürütülmektedir. Genellikle, bu durumun, uluslararası ilişkilerde güvenlikten çok, güvensizlik yönünde bir eğilim yarattığı iddia edilmektedir.

Güvenlik: Genellikle 'korkmadan yaşama özgürlüğü' biçiminde anlaşılan, fiziksel zarara veya tehditlere karşı güvende olma durumudur.

Bununla birlikte güvenlik konularında-

Odak Konusu

‘Teröre Karşı Savaş’

ABD politika döngüsünde Teröre Karşı Küresel Savaş olarak bilinen ‘teröre karşı savaş’ ya da ‘terörizme karşı savaş’, ABD’nin ve başlıca müttefiklerinin, küresel terörizmden sorumlu olduğu varsayılan grupların ve güçlerin kökünü kazımak ve yok etmek için giriştikleri çabaları ifade etmektedir. 11 Eylül saldırısı sonrasında başlatılan teröre karşı savaş, görünüşe göre, 21. Yüzyıl dünya düzenine karşı temel güvenlik tehditlerini hedef alan ‘uzun bir savaş’a yönelik bir stratejinin haritasını çizdi. Söz konusu savaş, başta terörist gruplar olmak üzere devlet dışı aktörlerin, ‘haydut’ devlet biçiminde adlandırılan devletlerin kitle imha silahlarının ve militan radikal İslam teorilerinin yönelttiği, tarihsel olarak yeni tehditler bileşimine karşı çıkmayı amaçlamaktadır. ‘Teröre karşı savaş’ın eleştirmenleri, teröre karşı savaşa içkin bir muğlaklık bulunduğunu ileri sürmektedir. Onlara göre bu muğlaklık, hem neredeyse sınırsız bir ölçekte dış ve iç politika müdahalelerini meşrulaştırmaktadır hem de bir korku ve endişe ortamı inşa etmekle, ABD ve diğer yönetimlerin, kamuoyunu yönlendirmelerini ve emperyalist ve liberal olmayan eylemler için gerekli onayı almalarını sağlamaktadır. Başka eleştirmenler, soyut bir isme karşı bir ‘savaş’ın mümkün olup olmadığını sorgulamışlardır.

ki ‘içerisi/dışarısı’ ayrımı, sürdürülmesi giderek güçleşen bir ayrım haline gelmiştir. Bu durum, özellikle, insan, mal, para, bilgi ve fikir hareketlerinde sınır-ötesi veya ulus-ötesi önemli bir artışa tanıklık eden küreselleşmeyle (bkz. s. 221) ilişkili yakın dönemdeki eğilimlerin ve gelişmelerin bir sonucudur. Devlet sınırları, gereksiz hale gelmemiş olabilir, ancak bir teknoloji çağında, kesinlikle daha kırılgan veya ‘geçirgen’ hale gelmiştir. Söz konusu kırılganlık 11 Eylül 2001’de New York ve Washington’daki terör saldırılarıyla çarpıcı biçimde ispatlandı. Eğer dünyanın en büyük gücü, en büyük şehrine ve başkentine bu kadar yıkıcı bir darbe aldıysa, diğer devletlerin bu tür darbeleri önleme şansı neydi? Dahası, söz konusu durumdaki ‘dışsal’ tehdit, başka bir devletten değil, devlet dışı bir failden; ulusal tabanlı bir örgüt olarak değil, daha çok küresel bir ağ olarak faaliyette bulunan bir terör örgütünden geldi. Bazılarına göre, 11 Eylül, güvenliğin yerel bir sorun ya da uluslararası bir sorun olmaktan çıktığı, ama bunun yerine küresel bir sorun haline geldiği bir dönüm noktasını işaret etti.

Ayrıca, yurt içi/uluslararası ayrımının bulanıklaşması, yönetimlerin, güvenlik meselelerini siyasal veya ideolojik açıdan avantajlı bir biçimde şekillendirmeleri için mevcut imkânları genişletmiştir. Örneğin, 11 Eylül’den sonraki birkaç günde, Başkan George W. Bush, saldırıları, ‘teröre karşı savaş’ın (bkz. s. 588) bir parçası olarak resmetti; bu terim, hem saldırıların kendi doğası hakkındaki hem de ABD ve diğerlerinin bu saldırılara nasıl karşılık vermesi gerektiği ile ilgili daha sonraki söyleme hâkim olan bir terimdi. 11 Eylül saldırılarını bir suç eylemine karşıt biçimde bir ‘savaş’ eylemi olarak göstermekle, olay bir iç güvenlik çerçevesinden çıkarılıyor ve uluslararası bir çer-

çevede sunuluyordu. Bu sunum, muhtemelen, ABD kamuoyunu ve bunun yanı sıra daha geniş bir uluslararası topluluğu, açık bir uluslararası boyutu olan bir cevaba hazırlamaya hizmet etti; bu cevap, Afganistan'a ve aynı gerekçeyle, 'terör'le ilişkili olduğu iddia edilen başka herhangi bir ülkeye karşı askerî müdahale idi. 11 Eylül saldırıları bir cezai eylem olarak resmedilmiş olsaydı, daha ılımlı ve daha odaklanmış bir yanıt önermek, yani suçlanan uluslararası katillere karşı bir polis eylemi önermek anlamına gelirdi.

Kavram

Suç

Bir suç, devlet ile birey arasındaki ilişkiyi kuran yasa olan ceza yasasının bir ihlalidir. Bir suçtan hüküm giymiş kişiler olan suçlular, sivil itaatsizlik (bkz. s. 385) durumunda olduğu gibi siyasal ya da ahlaksal düşünceler yerine, genellikle belirli bir tür kişisel kazançla güdülenmektedir. Bununla birlikte, suçun nedenleri ve çareleri hâlâ tartışmaya açıktır. Genel bölünme, bireysel yozlaşmışlığı suçlayıp cezalandırmaya inanç duyanlar ile yoksunluğu suçlayıp toplumsal reformlar yoluyla suçluluğu azaltma arayışında olanlar arasındadır.

YURT İÇİ GÜVENLİK

Polis ve Siyaset

Zorlayıcı devletin merkezinde polis gücü vardır. Polis gücünün temel amacı, iç düzeni korumaktır. Polis güçleri 19. Yüzyıl'da, büyük ölçüde sanayileşmenin ortaya çıkardığı daha yüksek toplumsal karışıklık ve siyasal hoşnutsuzluk düzeylerinin bir sonucu olarak ortaya çıktı. Birleşik Krallık'ta 1819 yılında Manchester'da barışçıl ama kalabalık bir işçi sınıfı protestosunu dağıtmak için süvariler kullanılmıştır. Peterloo Katliamı olarak anılan bu olaydan sonra ücretli, üniformalı, tam zamanlı ve özel eğitim görmüş bir polis gücü, Robert Peel tarafından 1829 yılında Londra'da kurulmuştur. Bu tür polislik sistemi 1856'da bütün Birleşik Krallık'ta başlatıldı ve daha sonra, çok sayıda başka ülke tarafından benimsendi. Polis güçleri ile ordular, disiplinli, üniformalı ve farklı derecede olsa bile silahlı olmaları yönlerinden benzemelerine rağmen aralarında yine de önemli farklılıklar saptanabilmektedir.

Öncelikle, ordunun doğası gereği dışarıya yönelik olması, sadece nadiren, örneğin savaşlarda, ulusal acil durumlarda ve ulusal felaket gibi zamanlarda eylemde bulunmaya çağrıldığı anlamına gelmektedir; oysa polis gücünün yurt içi düzenle ilgili olması, kamusal yaşama, düzenli ve gündelik olarak müdahil olduğu anlamına gelmektedir. Polis gücü, ayrıca, toplumla, ordunun bütünleştiğinden daha yakından bütünleşmiştir. Polis gücünün üyeleri ve aileleri genellikle çalıştıkları bölgelerde yaşamaktadır; ancak buna rağmen genellikle özgün bir polis kültürü gelişmektedir. Bundan başka, polis genellikle askerî olmayan taktikler kullanmaktadır. En azından belli bir ölçüde rıza ve meşruiyete dayanmalarından dolayı, ya Birleşik Krallık'ta olduğu gibi genellikle silahsızdırlar ya da öncelikle kendilerini müdafaa etmeleri için tasarlanmış silahlar taşırlar. Ancak modern gelişmeler, polis ile ordu arasındaki ayrımı belli bir ölçüde bulanıklaştırmıştır. 1992'deki Los Angeles

ayaklanmalarında olduğu gibi, yurt içindeki kargaşalarla baş etmek için sadece silahlı kuvvetler çağrılmamıştır, aynı zamanda polis güçleri de giderek daha paramiliter bir nitelik geliştirme eğiliminde olmuştur. Bu eğilim polislerin artan bir biçimde daha karmaşık silahlara erişimleriyle ve birçok devlette yarı askerî bir operasyon tarzını benimsemeleriyle sonuçlanmaktadır.

Polisliğin doğasına ve toplumda oynadığı role ilişkin üç farklı yaklaşım bulunmaktadır:

- *Liberal* bakış açısı, polisi, amacı, kişisel hak ve özgürlüklerin korunması yoluyla iç düzeni sağlamak olan esasen tarafsız bir organ olarak görmektedir. Bu görüşe göre, polis güçleri geniş bir oydaşma içerisinde faaliyette bulunmaktadır ve yüksek düzeyde bir meşruiyete sahiptir; bu durum polisliğin toplumsal istikrarı ve kişisel güvenliği desteklediği algısına dayanmaktadır. Polis, ilkesel olarak yurttaşları birbirlerine karşı korumakla ilgilenmektedir. Polislik, tamamen, hukuk devletini (bkz. s. 506) savunmakla ilgili olduğundan, daha geniş bir siyasal işlevi bulunmamaktadır.
- *Muhafazakâr* bakış açısı, polisin devletin otoritesini korumadaki ve yetki alanının bütün topluma yayılmasını sağlamadaki rolünü vurgulamaktadır. İnsan doğasına ilişkin daha karamsar bir bakış açısına dayanan bu görüş, polisin toplumsal karışıklığı ve sivil itaatsizliği kontrol etmeye muktedir bir zorlama birimi olarak önemine vurgu yapmaktadır. Bu bağlamda, polis güçleri kaçınılmaz olarak siyasal kontrol mekanizmaları olarak görülmektedir.
- *Radikal* bakış açısı, polis gücüne ilişkin çok daha eleştirel bir görüş geliştirmektedir. Bu görüş, polis güçlerini, halktan çok devletin çıkarları doğrultusunda hareket eden ve kitlelerden çok, seçkinlere hizmet eden baskı araçları olarak tasvir etmektedir. Bu teorinin Marksist versiyonunda polisler, özellikle mülkiyetin savunucuları ve kapitalist sınıf çıkarlarının destekçileri olarak görülmektedir.

Polis gücünün rolü, ayrıca, içinde faaliyette bulunduğu siyasal sistemin doğası ve yönetimin polisi kullanma yöntemine göre biçimlenmektedir. Sivil polislik, siyasal polislikten ayırt edilebilir ve ayrımlar genellikle liberal devletler ve 'polis devletleri' biçiminde adlandırılan devletler arasındadır.

Polisin Rolü

Sivil polislik, polisiye işin, kamunun, genellikle en aşina olduğu ve polis gücünün kamusal görünümüne hâkim olan yönüdür: Polis gücü 'suçla savaşmak' için vardır. Suçla savaşma süreci, özellikle uyuşturucu kaçakçılığı ve insan kaçakçılığıyla bağlantılı büyük ulus-ötesi suç örgütlerinin ortaya çıkmasıyla

birlikte gittikçe artan biçimde uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Bununla birlikte, devletin yönetim biçimine ilişkin olağan süreç, örneğin, kırsal Hindistan'da, New York, Paris ve St. Petersburg gibi modern kentlerden çok daha farklı şekilde yerine getirilmektedir. Küçük ve görece homojen cemaatler önemli bir düzeyde kendi kendilerinin polisliğini yapmakla nitelendirilirken toplumlar, toplumsal ve kültürel olarak daha parçalanmış hale geldikçe ve büyük ölçekli örgütler, ilişkileri ve etkileşimi kişilik dışı hale getirdikçe bu durumun değişmekte olduğu yaygın kabul görmektedir. Bu yüzden de, 20. Yüzyıl'da sanayinin yaygınlaşması, dünyanın farklı yerlerindeki polis örgütlenmesinde ve taktiklerinde önemli ölçüde benzeşmeye sebep oldu. Polis güçleri, her yerde, trafik ihlalleri, araba hırsızlığı, soygunlar, sokak suçları ve organize suçlar gibi benzer sorunlarla karşılaşma eğilimindedir.

Bununla birlikte, birbirine zıt sivil polislik biçimleri benimsenmiştir. Bir tarafta, **toplum polisliği** fikri bulunmaktadır. Bu sistem geleneksel olarak Japonya'da kullanılmıştır. Ya polis kulübelerinde (*kōban*) ya da meskûn polis karakollarında (*chuzaisho*) faaliyette bulunan Japon polis memurlarından, kendi yetki alanlarına düşen çeşitli aileleri ve işyerlerini bilmeleri ve ziyaret etmeleri beklenmektedir. Ancak bu yöntemin başarısı, polislerin, yerel topluluğun saygı duyulan üyeleri olarak görülmelerine ve yurttaşların, yaşamlarının yakından gözleneceğini kabul etmelerine bağlıdır. Verimlilik ve maliyet azaltma baskısı, 1960 ve 1970'lerde, Birleşik Krallık'ta ve başka yerlerde toplum polisliğinin aşamalı olarak terkedilmesine ve 'itfaiye' polisliği olarak adlandırılan polislik yöntemine doğru bir kaymaya yol açtı. Bu polislik biçiminde, suçun polis müdahalesinin etkinliği sayesinde önleneceği umuduyla, polisin yasa ihlalleri meydana geldiğinde tepki gösterme yeteneğine vurgu yapılmaktadır. İtfaiye polisliği veya reaktif polislik, daha sert, hatta paramiliter taktiklerin benimsenmesini ve teknoloji ile silahlara daha büyük bir önem verilmesini gerektirmektedir. 1990'ların başlarında New York'ta öncülük edilen 'sıfır tolerans' polisliği veya olumlu polislik, dünyanın birçok yerinde, resmî veya gayri resmî olarak yaygın biçimde benimsenmiştir. '**Kırık camlar teorisi**' olarak adlandırılan bu teoriye dayanan polislik, ciddî suçların seviyelerini azaltmak amacıyla, en küçük kabahatlere katı yaptırım (bu yüzden 'sıfır tolerans') uygulanmasına ilişkin bir stratejiye dayanmaktadır. Bu strateji, denetimsiz ufak suçların, 'hiç kimsenin kontrol edilmediği' izlenimi yarattığına ilişkin varsayıma dayalı olarak işlemektedir.

Sivil polislik: Polisin, ceza yasasının uygulamasındaki rolüdür.

Toplum polisliği: Toplumda sürekli bir polis varlığının, halk içinde güven ve işbirliği inşa etmeyi amaçladığı bir polislik tarzıdır.

Kırık camlar teorisi: Hızlı şekilde ilgilenilmeyen küçük suçların (kırık camlar) suçun işlendiği alanın umursanmadığını gösterdiğine ve dolayısıyla daha fazla ve daha ciddî suçlara yol açtığına ilişkin teoridir.

Bundan başka, polislik, iki anlamda 'siyasal' olabilmektedir. Birincisi, polislik, belirli

Kavram

Medenî Özgürlük

Medenî özgürlük, devlete değil, yurttaşa ait özel bir alanın varlığı anlamına gelmektedir. Bu nedenle medenî özgürlük, genellikle insan hakları doktrininde kökleşmiş ve yönetimin müdahale etmemesini gerektiren bir dizi 'negatif' hakkı kapsamaktadır. Klasik sivil özgürlüklerin, genellikle ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, seyahat özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü haklarını içerdiği düşünülmektedir. Bu kilit özgürlükler, genellikle liberal demokratik toplumların işleyişi için yaşamsal olarak görülmektedir.

grupları ya da çıkarları, başka grup ve çıkarlar karşısında kayıran siyasal taraflılıkla ya da toplumsal önyargılarla uyum içinde yürütülebilmektedir. İkincisi, polislik, sivil meselelerin ötesine geçebilmekte ve özellikle siyasal anlaşmazlıklara etki edebilmektedir. Birinci kaygı, geleneksel olarak, polis güçlerinin ya da herhangi başka bir devlet organının tarafsız ve yansız bir şekilde hareket ettikleri fikrini reddeden radikaller ve sosyalistler tarafından ortaya atılmıştır. Bu bakış açısından bakıldığında, polis gücünün eğitimi ve disiplini ile polislik işinin doğası, toplumsal olarak otoriter ve siyasal olarak muhafazakâr bir kültürü besleme eğilimindedir. Çalışan sınıfların, grevcilerin, protestocuların, kadınların ve ırksal azınlıkların, polis tarafından en az hoşgörüyle muamele edilmesi muhtemel olan gruplar arasında olması bu yüzdendir.

Kamusal hesap verebilirlik mekanizmalarına ve tarafsızlık iddialarına rağmen, en azından özel koşullarda bu iddiaları destekleyen, kuşku duyulmayacak kanıtlar bulunmaktadır. Örneğin, Lyndon Johnson tarafından, 1967'deki 'uzun sıcak yaz' sırasında ABD'de patlak veren kentsel karmaşanın araştırılması için kurulan Toplumsal Kargaşalar için Ulusal Danışmanlık Komisyonu (Kerner Komisyonu), rahatsızlıkların çoğunun, Siyahi gecekondu sakinlerinin, taciz etmeye yönelik veya ayrımcı polis eylemleriyle ilgili yakınmalarıyla bağlantılı olduğu sonucuna ulaştı. Rodney King'e, 1992'de dört Beyaz Los Angeles polis görevlisi tarafından yapılan saldırı ve bu saldırıyı yapan polislerin aynı yıl beraat etmesi iki gün süren isyanın kıvılcımı oldu ki bu olay yukarıdaki sonuca ilişkin görüntüyü canlı tuttu. Benzer şekilde, Birleşik Krallık'ta, Stephen Lawrence'ın katledilmesine ilişkin Macpherson Raporu (1999), Metropolitan Polis Teşkilatı'nın, **kurumsal ırkçılık**tan dolayı suçlu olduğu sonucuna vardı.

Polisin sivil değil, siyasal bir araç olarak kullanılması anlamına gelen siyasal polisliğin düzeyi, toplumlar daha karmaşık ve parçalanmış hale geldikçe artmıştır. Bazı gözlemciler, polislik işinin sivil ve siyasal alanları arasındaki ayrımın kendisine karşı çıkmaktadır. Bunlar, toplumdaki zenginliğin, gücün ve diğer kaynakların dağıtımından kaynaklanıyor olması ve bu tür bir dağıtım düzenini sürdürmeyi amaçlaması anlamında tüm suçların 'siyasal' olduğunu ileri sürmektedir. Polis gücü, toplumdaki derin bölünmelerden kaynaklanan grevleri, gösterileri ve sivil çalkantıyı kontrol etmek için

Kurumsal ırkçılık: Kişisel önyargıdan farklı olarak, bir örgütün kültürü veya usûl kurallarıyla işleyen bir ırkçılık biçimidir.

kullanıldığında, tarafsızlığı, kamunun gözünde özellikle tehlikeye atılmaktadır. Terörizm (bkz. s. 609) tehdidi, bilhassa 11 Eylül 2001'deki olaylardan itibaren, polisliği özellikle zor bazı alanların içine çekmiştir. Sadece çok sayıda devletin ulusal güvenlik mevzuatını güçlendirmesi ve süreç içinde, polisin yetkilerini genişletmesi söz konusu olmamış ama bunun yanında ABD, Birleşik Krallık ve başka yerlerdeki polislik stratejileri, terörizm tarafından yöneltilen belirli tehditleri daha iyi hesaba katabilecek şekilde uyarlanmıştır. Bu gelişmelerin her ikisi de, bir ulusal güvenlik devletinin doğuşu aracılığıyla medenî özgürlüklerin tehlikeye atıldığı iddialarına yol açmıştır.

Polis Devletleri

Bununla birlikte, polis yetkilerinin genişlemesi, '**polis devletleri**'nde daha etraflıca incelenebilir. Bir polis devletinde, polis gücü yasal bir çerçevenin dışında faaliyette bulunmaktadır ve ne mahkemelere ne de kamuya karşı sorumlu değildir. Polis devletlerinin totaliter (bkz. s. 401) özellikleri bulunmaktadır; çünkü polise verilen aşırı ve kurala bağlı olmayan yetki, toplumsal varlığın tüm yönlerinin siyasal kontrol altına alındığı bir korku ve sindirme iklimi yaratmak için tasarlanmaktadır. Bununla birlikte, bir polis devleti, askerî bir rejimin, silahlı kuvvetler tarafından kontrol edildiği şekilde, polis gücü tarafından yönetilmemektedir. Polis gücü, bunun yerine, iktidardaki bir seçkinler grubu tarafından kontrol edilen ve onun çıkarları doğrultusunda hareket eden özel bir ordu gibidir.

Bu durum, Nazi Almanyası'nda açıkça görülen durumdu ve bu durum, devasa bir siyasal sindirme ve gizli polislik aygıtı doğurdu. SA (*Sturmabteilung*) veya 'kahverengi gömlekliler,' siyasal zorbalar ve sokak savaşçıları olarak faaliyette bulundular; Gestapo gizli bir polis gücü idi; SD (*Sicherheitsdienst*) istihbarat ve güvenlik operasyonları gerçekleştiriyordu; SS (*Schutzstaffel*), Himmler'in yönetimi altında, bir devlet içindeki bir devlete dönüştü. Rusya da, ağırlıklı biçimde, gizli polisin faaliyetlerine dayanıyordu. Lenin 1917'de siyasî muhaliflerinin kökünü kazımak için Çeka'yı oluşturdu ve bu teşkilat OGPU'ya; ardından Stalin'in kişisel terör aracı NKVD'ye (İçişleri Halk Komiserliği); 1953'te KGB'ye (Devlet Güvenlik Komitesi) ve 1991'den itibaren Rusya Federal Güvenlik Servisi FSB'ye dönüştü.

Aynı zamanda, genellikle 'liberal' olarak sınıflandırılan bazı devletler de gizli polis için bir rol bulmuşlardır. ABD'deki CIA, bir dizi gizli dış operasyona kesinlikle müdahil oldu; bunlar arasında Şili'deki 1973 Pinochet darbesi; Küba lideri Fidel Castro'ya yönelik birkaç suikast girişimi ve 1980'lerde Nikaragua'daki Sandinista yönetimine karşı savaşan Kontralar denilen isyancılara silah tedariki bulunmakta-

Polis devleti: Sivil özgürlüklerin olağan biçimde istismar edildiği, keyfî ve ayrım gözetmeyen bir polislik sistemine dayanan bir devlettir.

dır. CIA, ayrıca, özellikle 1963'te Başkan Kennedy'nin suikastında bir rol oynadığına ilişkin halen ispatlanmamış iddiada olduğu gibi iç işlere müdahale ettiğine ilişkin iddialara maruz kalmıştır. Terörist polislik 1960'ların sonlarında Kuzey İrlanda'da B-Özel Polisleri biçiminde kullanıldı. Bu teşkilat, sivil gösterileri kontrol etmek ve İrlanda Cumhuriyet Ordusu'yla (IRA) savaşmak için oluşturulan ve İrlanda polis teşkilatı İrlanda Ulster Bölgesi Komiserliği'nin yardımcısı olan bir birimdi. B-Özeller, Katolik cemaatinin partizanca ve sürekli biçimde sindirilmesiyle uğraştı ve ancak İngiliz ordusunun, 'belaları' denetleme konusunda daha önemli bir rol üstlenmesinden sonra 1969'da kaldırıldı.

Ordu ve İç Siyaset

Modern silahlı kuvvetlerin gelişimi, Avrupalı güçlerin, genellikle sürekli bir orduya dayanan standartlaştırılmış bir askerî örgütlenme biçimini geliştirmeye başladıkları Orta Çağ'dan sonraki döneme kadar geriye götürülebilmektedir. 19. Yüzyıl boyunca ordu, toplumun geri kalanından ayrı, bir profesyonel liderliğe sahip uzmanlaşmış bir kurum haline geldi. Avrupa sömürgeciliği, daha sonra, bu askerî modelin tüm dünyada benimsenmesini sağladı ve orduyu, devlet örgütünün neredeyse evrensel bir bileşenine dönüştürdü. Kosta Rika, kimi zaman bu kuralın klasik istisnası olarak tanımlanmaktadır, ancak Kosta Rika'da silahlı kuvvetlerin bulunmayışı, sadece ABD ordusu tarafından sağlanan güvenlik nedeniyle mümkün olmuştur.

Ordu, çok özel türden bir siyasal kurumdur. Dört etmen, orduyu diğer kurumlardan ayırmakta ve ona sivil örgütler karşısında farklı ve zaman zaman ezici bir üstünlük sağlamaktadır. Birincisi, bir savaş aracı olarak ordu, silahlar üzerinde gerçek bir tekele ve önemli bir zorlayıcı güce sahiptir. Ordunun bir rejimi destekleme ya da devirme yeteneğine sahip olmasından dolayı, ordunun sadakati, devletin varlığını sürdürebilmesi için zorunludur. İkincisi, silahlı kuvvetler, sıkı bir şekilde örgütlenmiş ve rütbe hiyerarşisiyle ve sıkı bir itaat kültürüyle nitelendirilen oldukça disiplinli organlardır. Bu yüzden ordu, Weberci anlamdaki bürokrasinin (bkz. s. 532) aşırı bir örneğidir. Üçüncüsü, ordu, değişmez biçimde, özgün bir kültür ve değerler dizisiyle ve personelini savaşmaya, öldürmeye ve muhtemelen ölmeye hazırlayan bir birlik ruhuyla nitelenmektedir. Kimi zaman zımnen sağ kanatla bağlantılı ve liderlik, görev ve onura yaptığı geleneksel vurgu nedeniyle kuvvetli biçimde otoriteryen olarak tasvir edilen askerî kültür, aynı zamanda Çin'deki gibi devrimci sosyalizm ya da İran'daki gibi İslami köktendincilik gibi inançlara da dayanabilmektedir. Dördüncüsü silahlı kuvvetler genellikle siyasetin 'üstünde' görülmektedir ve onlar da kendilerini öyle görmektedir çünkü silahlı kuvvetler, devletin güvenliğini ve bütünlüğünü garanti etmektedir ve ulusal çıkarların koruyucusudur.

Bundan başka, silahlı kuvvetlerin niteliği iç ve dış etmenler tarafından şekillendirilmektedir. Bu etmenler arasında, askerî ve özel birliklerin veya birimlerin tarihi ile gelenekleri; siyasî sistemin genelinin doğası; siyasal kültür ve rejimin kendi değerleri bulunmaktadır. Örneğin, Çin Halk Kurtuluş Ordusu'nun (PLA) siyasî yönelimi, 1949'da komünist rejimin kurulmasında oynadığı belirleyici rolden ve Çin ordusunun her seviyesindeki sıkı bir parti kontrolünden derinden etkilenmektedir. İsrail'de ordu, göçmenlerin zaptedilmesindeki ve toplumsallaştırılmasındaki rolüne ve İsrail devletinin güvenliğini koruma siciline dayalı olarak olağanüstü bir güven ve saygı görmektedir. Son olarak, tüm ordular savaş araçları olarak hizmet etmelerine rağmen (bölümde daha sonra incelenmektedir), bazı ordular ayrıca iç politikada önemli bir rol oynamaktadır.

Yurt İçi Düzenin Garantisi

Askerî güç genellikle diğer siyasal toplumlara yönelik olmasına rağmen, iç politikada da belirleyici bir etmen olabilmektedir. Bununla birlikte, orduların görevlendirildiği koşullar ve kullanılma biçimleri, sistemden sisteme ve devletten devlete değişmektedir. Silahlı kuvvetlerin üstlenebileceği askerî olmayan en az tartışmalı görevlerden biri, doğal afetler ve diğer felaketler durumunda bir acil yardım hizmet birimi olarak hareket etmesidir. Ordunun, içişlerine bu tür bir katılımı istisnaîdir ve genellikle siyasal anlamdan yoksundur. Ancak silahlı kuvvetlerin yurt içi ayaklanmaları ya da anlaşmazlıkları denetlemek için kullanıldığı durumlar hakkında aynı şey söylenemez.

Örneğin, ABD birlikleri 1950 ve 1960'ların yurttaş hakları mücadeleleri sırasında, ırk ayrımcılığına son verme emirlerini uygulamaya sevk edildi. Benzer şekilde, Birleşik Krallık'ta orduya, 1970 ve 1980'lerde, sanayi faaliyetleriyle ilgili yaşanan anlaşmazlıklar sırasında yardımcı itfaiye ve ambulans hizmetleri sağlamak işi verildi. Bu tür eylemler, yalnızca ordunun, genellikle polise ait olan sorumluluklara tecavüz edecek biçimde kullanımından dolayı değil, ama aynı zamanda silahlı kuvvetlerin geleneksel tarafsızlığını tehlikeye attığı için de eleştiri almaktadır. Bu durum, ordunun ulusal çıkarlara hizmet eden 'kamusal' bir araç olarak yurt içi kullanımı ile günün hükûmetinin partizan hedeflerini ilerleten 'siyasal' bir silah olarak kullanımı arasında ayrım yapmanın güçlüğünün altını çizmektedir. Bu ayrım, ordu, sivil itaatsizliği veya isyanları bastırmak için kullanıldığında daha da bulanıklaşmaktadır.

Bazı devletler, sivil polisin başa çıkma yeteneğinin oldukça ötesinde olan siyasal gerginlik ve huzursuzluk düzeyleriyle karşılaşmaktadır. Bu durum özellikle ciddî dinî, etnik ya da ulusal çatışma durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda, ordu devletin bütünlüğünün tek garantisi haline gelebilmekte ve hatta bu bütünlük amacına ulaşabilmek için bir iç savaşın

içine bile çekilebilmektedir. İngiliz birlikleri 1969'da, başlangıçta, kuşatılmış durumdaki azınlık Katolik cemaati savunmak için Kuzey İrlanda'ya sevk edildiler, ancak giderek artan biçimde, IRA ile Ulster Savunma Birliği (UDA) ile Ulster Savunma Gücü (UDF) gibi 'krala sadık' gruplar tarafından yürütülen ayrılıkçı bir terör kampanyasına karşı mücadeleye dahil olmaya başladılar. Hint ordusu, sivil itaatsizliklere karşı koymak ve siyasal düzeni yeniden tesis etmek için belli sayıda olayda kullanılmıştır. Bu olaylar arasında, 1984 yılında Amritsar'daki Altın Tapınak'ta, Sih ayrılıkçılarının 1.000 insanın yaşamına mal olan tahliyesi ve 1992'de, antik Babri Camii'nin yıkılmasının ardından, Ayodhya'nın Hint köktendincilerin elinden alınması yer almıştır. Rus birlikleri, 1994'te bir operasyonla Çeçenistan'ın bağımsızlık önerisine karşı çıkmak için Çeçenistan Cumhuriyeti'ne sevk edildiler ve bu operasyon önce tam ölçekli bir savaşa dönüştü, ardından sürekli bir gerilla mücadelesine doğru evrildi.

Siyasal meşruiyetin tümüyle çöktüğü durumlarda, ordu, rejimi halk **ayaklanma**larına ya da devrime karşı koruyarak rejimin tek dayanağı haline gelebilmektedir. Ancak böyle bir durum gerçekleştiğinde, anayasacılığın (bkz. s. 496) tüm biçimleri ve rıza terkedilmektedir çünkü yönetim tam bir diktatörlük haline gelmektedir. Bu yüzdendir ki, Mayıs 1989'da, Çin komünist rejimi, yalnızca, Tiananmen Meydanı'nda büyüyen demokrasi hareketini etkisiz hale getiren askerî saldırıyla varlığını sürdürdü. Bu tür durumlar, görevlilerin sadakatine ve protestoculara şiddet uygulaması gereken birliklerin itaatine ağır bir baskı yüklemektedir. Kırsal kesimden getirilen ve sadakatine güvenilebilecek Çin Halk Kurtuluş Ordusu birliklerinin Pekin'deki sevkinde sorun çıktı. 2011'deki Mısır devrimi sırasında, ordunun, Kahire ve diğer yerlerdeki isyancılara karşı eylem yapma konusundaki isteksizliği, sonunda Başkan Mübarek'i istifa etmeye ve iktidarı, seçimlere gitme hazırlığındaki Mısır Silahlı Kuvvetleri Yüksek Konseyi'ne devretmeye zorladı.

Sivil Yönetimin Alternatifi

Ordunun iç siyasete doğrudan müdahale etme yeteneği, aşırı durumlarda, askerî yönetimin kurulmasına yol açabilmektedir (12. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Ordu, halkçı olmayan bir yönetimi ya da rejimi destekleyebildiği gibi, yönetici seçkinler grubunu görevden uzaklaştırabilir ve yerini alabilir ya da rejimin kendisini devirebilir. Askerî yönetimin belirleyici özelliği, silahlı kuvvetler mensuplarının, sivil siyasetçilerin yerini almasıdır. Bunun anlamı, yönetimdeki önde gelen makamların, kişinin askerî emir-komuta zinciri içindeki konumu temelinde doldurulmasıdır. Askerî yönetimin bir versiyonu cuntadır. En yaygın

Ayaklanma: Yerleşik düzene karşı bir halk ayaklanmasıdır; bir devrimden farklı olarak, genellikle, siyasal sistemin kendisinden çok yöneticileri değiştirmeyi amaçlamaktadır.

olarak Latin Amerika'da bulunan askerî cunta, bir komuta konseyine odaklanan kolektif bir askerî yönetim biçimidir. Komuta konseyinin görevlileri, genellikle kara, deniz ve hava kuvvetleri biçimindeki üç kuvveti temsil eden üyelerden oluşmaktadır. Cuntanın, 1978–83 yıllarında Arjantin'deki klasik örneklerinde olduğu gibi siviller, yönetici seçkinler grubundan dışlanmaktadır ve sendikalar ile siyasal etkinliklerin geneli yasaklanmaktadır. Ancak ordudaki görevliler arasındaki ve öncü şahsiyetler arasındaki rekabet, genellikle resmî iktidar makamlarının oldukça sık biçimde el değiştirmesini sağlamaktadır. Başka durumlarda, bir bireyin, cunta içinde üstünlük kazanmasıyla bir askerî diktatörlük biçimi doğmaktadır: Örneğin 1967–74'te Yunanistan'daki Albay Papadopulos diktatörlüğü, 1973 darbesinden sonra Şili'deki General Pinochet diktatörlüğü ve Nijerya'da 1993–98 yıllarındaki General Abacha diktatörlüğü böyledir.

Bununla birlikte, askerî yönetimin, istikrarlı ve kalıcı bir siyasal biçim içinde var olması güçtür. Askerî liderler, sivil yönetimin kronik zayıflığına, kontrol edilemeyen bölünmelerine ve yozlaşmasına (bkz. s. 536) dikkat çekmesine rağmen, askerî yönetimin bu sorunlara bir çözüm sağlaması ya da geçici ulusal krizler veya siyasal nitelikli olağanüstü haller dışında, meşru olarak algılanması muhtemel değildir. Bu nedenledir ki askerî rejimler, genel olarak medenî özgürlüklerin askıya alınması ve siyasette halkın katılımına ilişkin potansiyel kaynakların tümünün bastırılmasıyla nitelenmektedir. Bu rejimlerde protesto ve gösteriler kısıtlanmakta, muhalefete ait siyasal partiler ile sendikalar yasaklanmakta ve medya sıkı bir sansüre maruz kalmaktadır. Sonuç olarak, ordu, genellikle sahnenin arkasından yönetmeyi ve iktidarı, sivilleşmiş bir liderlik aracılığıyla üstü örtülü bir biçimde kullanmayı tercih etmektedir. Bu durum Mobutu'nun yönetimi altındaki Zaire'de meydana geldi. Mobutu, 1965'teki askerî darbeyle iktidara geldi, ancak daha sonra 1967'de kurulan Devrimci Halk Hareketi aracılığıyla yöneterek ordunun aşamalı olarak aktif siyasetten çekilmesine izin verdi. 1960 ve 1970'lerde Mısır'ın askerî yönetimden otoriteryen sivil yönetime geçişi, her ikisi de askerî şahsiyetler olan Cemal Abdünnasır ve Enver Sedat'ın yönetimi altında gerçekleştirildi. Sivillerden oluşan kabinelerin atanması ve partiler ile çıkar grubu siyasetinin doğması sadece rejimin meşruiyetini güçlendirmekle kalmadı, aynı zamanda Nasır ve Sedat'ın, kendi ordularından büyük ölçüde özgür hareket edebilmelerini sağladı.

ULUSLARARASI GÜVENLİK

Uluslararası güvenlik, daha kapsamlı bir akademik disiplin olan uluslararası ilişkilerin (Uİ) merkezinde bir pozisyondadır. Gerçekten de, Uİ'nin sürekli tekrarlanan teması,

Uluslararası güvenlik: Devletlerin karşılıklı hayatta kalmalarının ve güvenliklerinin, genellikle kurallara dayalı olarak yönetilen bir uluslararası düzen içinde, saldırganlığı önlemek veya cezalandırmak için alınan önlemler aracılığıyla güvence altına alındığı koşullardır.

Kavram

Realizm

Realizm, ana teması şu şekilde özetlenebilecek olan bir uluslararası siyaset teorisidir: Bencillik artı anarşi iktidar siyasetine eşittir. Bununla birlikte, bazıları, bu formülün, realizm içinde onu iki düşünce okuluna bölen temel bir teorik fay hattını açığa çıkardığını ileri sürmektedir. *Klasik realizm*, iktidar siyasetini, büyük ölçüde insan çıkarcılığı ya da bencillik açısından açıklamakta ve devletlerin kendi çıkarlarını ve varlıklarını sürdürmeye öncelik vermelerinden dolayı, uluslararası alanın, bitmek tükenmek bilmeyen bir çatışmaya eğilimli olduğunu ileri sürmektedir. *Neo-realizm* ya da yapısal realizm, iktidar siyasetini, devletleri askerî açıdan kendi başının çaresine bakmaya zorlayan anarşik bir uluslararası sistemin yapısal dinamikleri açısından açıklamaktadır.

kimi zaman uluslararası sistemin kendisinde kökleşmiş olduğuna inanılan risk, belirsizlik ve derin güvensizliğe karşı koymanın yollarını aramak olmuştur. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu düşünme biçimi, yurt içi alanda, düzen ve istikrarı (çünkü hiçbir grup veya organ devletin üstün otoritesine karşı çıkamamaktadır) işaret eden, ancak uluslararası alanda düzensizlik ve olası karmaşayı (çünkü hiçbir grup ya da organ devletin üzerinde değildir ve devlete emir verememektedir) ifade eden devlet egemenliği ilkesine dayanmaktadır. Bununla birlikte, uluslararası alanda güvenlik konusu, realist, liberal ve eleştirel teorisyenler tarafından geliştirilen uluslararası güvenlik öngörülerine ilişkin oldukça farklı yaklaşımlarla beraber, önemli bir teorik tartışmanın konusu olmuştur. Ayrıca, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren, özellikle sorunlu olan bir dizi yeni güvenlik tehdidi ortaya çıkmıştır çünkü bu yeni tehditler, modern dünyanın birbirine bağlılığından çeşitli şekillerde, daha geniş ölçüde yararlanmaktadır. Bu yeni tehditler arasında, geleneksel devletler arası savaştan 'yeni' savaşlara doğru bir kayma, ulus-ötesi terörizmin yükselişi ve nükleer silahların yayılmasındaki artış bulunmaktadır. Bundan daha ileri ve bununla bağlantılı olan bir gelişme de, güvenlik kavramını daha derin bir düzeyde; genellikle 'ulusal' güvenliğe ya da 'devlet' güvenliğine karşıt biçimde, 'insan güvenliği' (bkz. s. 613) olarak adlandırılan bir kaygıyla yeniden düşünmektir.

Uluslararası Siyasete Yönelik Yaklaşımlar

Realist Yaklaşım

Kimi zaman 'siyasal realizm' olarak da adlandırılan realizm, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren uluslararası siyasetteki hâkim bakış açısı olmuştur. Realizm, 'realist' bir uluslararası siyaset açıklaması sunduğunu iddia etmektedir çünkü mantıklıdır ve realistlerin gördüğü biçimiyle, hüsnükuruntulardan ve aldatıcı ahlakî değerlendirmelerden yoksundur. Realistlere göre, uluslararası siyaset, baştan sona, iktidar ve kişisel çıkara ilişkindir. Bu nedenle de realizm, genellikle dünya meselelerine ilişkin '**iktidar siyaseti**' modeli şeklinde resmedilmektedir. Hans Morgenthau'nun (1948) belirttiği gibi, 'Siyaset, insanlar üzerinde bir iktidar elde etme mücadelesidir ve nihaî hedefi ne olursa

Önemli Şahsiyetler

Kenneth Waltz (1924–2013)

ABD'li uluslararası ilişkiler teorisyenidir. Waltz'un, uluslararası ilişkilere ilk katkısı olan *İnsan, Devlet ve Savaş* (*Man, The State, and War*, 1959) adlı eserinde geleneksel bir realist yaklaşım benimsedi ve bu eser, savaş çalışmalarına ilişkin temel başlangıç noktası olarak kalmaya devam etmektedir. Waltz'un, *Uluslararası Siyaset Teorisi* (*Theory of International Politics*, 1979) adlı eseri, kendi kuşağının en etkileyici uluslararası ilişkiler teorisi kitabıydı. Waltz insan doğasını ve devletçilik ahlakını görmezden gelerek, uluslararası anarşinin devletlerin eylemlerini etkin bir şekilde nasıl belirlediğini açıklamak için sistem teorisini kullandı; buna göre uluslararası sistemdeki değişim, devletler arasındaki ve devletler içindeki kabiliyetlerin dağılımındaki değişim yoluyla meydana geliyordu. Waltz'un analizi, Soğuk Savaş'la ve iki-kutupluluğun, çok-kutupluluğa kıyasla barış ve güvenliğe ilişkin daha iyi bir garanti sağladığı biçimindeki inançla yakından ilişkiliydi.

olsun, siyasetin anlık hedefi iktidardır ve iktidarı elde etme, sürdürme ve gösterme tarzları, siyasal eylemin tekniğidir.'

İktidar siyaseti teorisi iki temel varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, insanların esasen çıkarcı ve rekabetçi olmalarıdır ki bu da **bencilliğin** insan doğasının belirleyici özelliği olduğu anlamına gelmektedir. Bu fikir, Niccolò Machiavelli (bkz. s. 29) ile Thomas Hobbes'un (bkz. s. 107) siyasal teorilerinin temelini oluşturan bir fikirdir. Ancak Machiavelli ile Hobbes öncelikle bireylerin veya toplumsal grupların davranışlarını açıklamakla ilgilenmişken realist uluslararası teorisyenler, bilhassa, dünya sahnesindeki en önemli aktörler olarak görülen devletlerin davranışlarıyla ilgilenmişlerdir. Devletlerin, doğaları gereği çıkarcı, açgözlü ve güç peşinde koşan insanlardan oluştukları ve devletlere bu insanlar tarafından önderlik edildiği olgusu, devlet davranışının aynı özellikleri sergilemesi gerektiği anlamına gelmektedir ve bu durumda, insanın bencilliği, devletin bencilliği anlamına gelmektedir. Devletin bencilliği ise uluslararası çatışmaya ve muhtemelen savaşa yol açmaktadır çünkü her bir devlet kendi **ulusal çıkarlar**ının peşinden koşmaktadır ve bu çıkarlar, doğaları gereği birbirleriyle uyumsuzdur.

İktidar siyaseti: İktidar arayışının temel insanî hedef olduğu varsayımına dayanan bir siyaset yaklaşımıdır; kavram bazen betimleyici açıdan kullanılmaktadır.

Bencillik: Kişinin kendi çıkarları ya da esenliği ya da çıkarcılığıyla daha fazla ilgilenmesidir; kişinin kendi çıkarlarının, diğerlerinin çıkarlarından daha üstün olduğuna duyulan inançtır.

Ulusal çıkar: Varsayımsal olarak bir toplumun bir bütün olarak faydalandığı dış politika amaçları, hedefleri veya politika tercihleridir; 'kamu yararına' eşdeğer dış politikadır.

1970'lerden itibaren, realist gelenek içinde, 'erken' ya da 'klasik' dönem realizmini eleştiren yeni bir düşünce doğmaya başladı. 'Yeni' realistler ya da 'yapısal' realistler, 'Kenneth Waltz'un etkisi altında, devletlerin davranışlarını açıklamaya başladılar. Bu açıklamalarını, uluslararası sistemin yapısına ilişkin varsayımlar ve özellikle de dünya yönetiminin yokluğunda uluslararası sistemin anarşiyle nitelendirildiği olgusu temelinde yaptılar. Aslında uluslararası bir 'doğa durumu' olan uluslararası sistem, gerilim, çatışma ve kaçınılmaz bir savaş ihtimaline yönelmektedir çünkü devletler, herhangi bir dışsal destekten daha çok, kendi yeteneklerine ve kaynaklarına dayanarak varlıklarını ve güvenliklerini sağlamak zorunda kalmaktadır. Bu durum, bir 'kendi başının çaresine bakma' sisteminin yaratılmasına yol açmaktadır ve bu sistemde devletler, varlıklarını sürdürmeyi güvenceye almayı taahhüt eden tek strateji olan askerî gücün inşasını kaçınılmaz olarak öncelikleri arasına almaktadır.

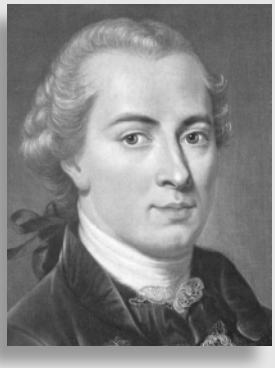
Uluslararası siyasete ilişkin realist yaklaşımın, güvenlik açısından önemli sonuçları bulunmaktadır. Gerçekten de, Waltz (1979) güvenliği, uluslararası siyasetin 'en yüksek amacı' olarak sundu. Realist bakış açısından, devletler, '**ulusal güvenlik**' kavramında da ifade edildiği gibi, güvenliğin sağlanmasında birincil sorumluluğa sahiptirler. Güvenliğe yönelik en önemli tehditler, bu nedenle, diğer devletlerden gelmektedir. Bu şekilde, şiddet tehdidi ve diğer fiziksel zorlama biçimleri, doğal olarak devletler-arası savaş ihtimalleriyle ilişkilidir. Dolayısıyla ulusal güvenlik, genellikle potansiyel saldırganları caydırmak için askerî kabiliyetin inşası aracılığıyla bu tür savaşların önlenmesiyle yakından bağlantılıdır. Bununla birlikte, devletlerin, diğer devletlere düşman muamelesi yapma eğiliminde olması olgusu, kaçınılmaz olarak kan dökülmesine ve açık şiddete yol açmamaktadır. Tam tersine, realistler çatışmanın, **güç dengesi**yle sınırlanabileceğine inanmaktadır. Klasik realistler, bu yüzden uluslararası sistemde, herhangi bir devletin baskın bir konuma ulaşmasını engellemek için, güç dengesininin, diplomasiyi ya da olası bir savaş ihtimalini kullanan bir politika olarak benimsenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Yeni realistler, kendi açılarından, güç dengesini bir politika olarak değil, bir sistem olarak görmektedir; onlara göre güç dengesi, genel denge yaratmaya ve herhangi bir devleti, hegemonik tutkuların peşinden koşmaktan vazgeçirmeye eğilimli olan ve hiçbir devletin diğerlerine hâkim olmadığı bir durumdur.

Liberal Yaklaşım

Liberal ideolojinin temel fikirleri ve temaları 2. Bölüm'de incelenmektedir. Bununla birlikte, liberalizmin uluslararası ilişkiler disiplini üzerinde de önemli bir etkisi olmuştur. Bu etki 'idealist' kuramlaştırma biçiminde adlandırılan oldukça eski bir geleneğe dayanmaktadır. Bu gelenek, Kant'ın

Immanuel Kant (1724–1804)

Önemli Şahsiyetler

Alman filozoftur. Kant tüm yaşamını, o zamanlar Doğu Prusya'da olan Königsberg'de geçirdi; 1770'te Königsberg Üniversitesi'nde mantık ve metafizik profesörü oldu. Kant'ın 'eleştirel' felsefesi bilginin yalnızca duyusal izlenimlerin toplamı olmadığını; insan anlayışına ilişkin kavramsal aygıta bağlı olduğunu ileri sürmektedir. Kant'ın siyasal düşüncesi ahlaka verilen temel önemle şekillendi. Akıl yasasının, kategorik zorunluluklar emrettiğini düşündü ki bu zorunlulukların en önemlisi başkalarına amaçlar olarak muamele etme ve hiçbir zaman sadece 'araçlar' olarak muamele etmeme biçimindeki zorunluluktu. Kant"ın en önemli eserleri arasında *Saf Aklın Eleştirisi* (*Kritik der reinen Vernunf*, 1781), *Pratik Aklın Eleştirisi* (*Kritik der praktischen Vernunft*, 1788) ve *Yargı Gücünün Eleştirisi* (*Kritik der Urteilskraft*, 1790) bulunmaktadır.

'evrensel ve ebedî barış' olasılığı üzerinden, Orta Çağ'a ve Thomas Aquinas (1225–74) gibi erken dönem '**meşru savaş**' düşünürlerinin fikirlerine kadar geriye gitmektedir. Liberalizm, nihayetinde insanın rasyonelliğine ve ahlakî iyiliğine duyulan bir inanca dayanan, iyimser bir uluslararası siyaset vizyonu sunmaktadır (ancak, liberaller ayrıca insanların doğal olarak kendi çıkarlarının peşinden koşan yaratıklar olduğuna da inanmaktadır). Bu vizyon onları her türlü toplumsal etkileşim içinde denge ya da uyum ilkesinin işlediğine inanmaya yönelmektedir. Bireyler, gruplar ve bu nedenle devletler kişisel çıkarlarının peşinde koşabilir, ancak doğal bir denge, kendini gösterme eğiliminde olacaktır. Liberal bir bakış açısından bakıldığında, tıpkı iktisadî yaşamda, doğal ya da düzenlenmemiş dengenin ortaya çıkmasında olduğu gibi (Adam Smith'in [bkz. s. 205[) kapitalizmin 'görünmez eli' teorisi), dünya devletleri arasında da bir çıkarlar dengesi gelişmektedir. Bu bakış, liberalleri, uluslararasıcılığa (bkz. s. 186) ve realistlerin, uluslararası sistem içinde iş birliği ve güvenin geliştirilmesine ayrılan alanı önemli ölçüde küçümsediklerine inandırmaktadır (bkz. s. 604).

Bununla birlikte, liberaller barışın ve uluslararası düzenin, tümüyle kendi başlarına kolayca ortaya çıktığına inanmazlar. Barış ve uluslararası düzenin tesis edilmesi için, bunun yerine, egemen devletlerin

Ulusal güvenlik: Belirli bir ulusun ya da devletin varlığını sürdürmesinin ve güvenliğinin, genellikle saldırganlığı caydıracak askerî kabiliyetin inşası yoluyla güvence altına alındığı koşullardır.

Güç dengesi: Hiçbir devletin diğer devletleri hâkimiyeti altına almadığı ve genel denge yaratmaya ve devletlerin hegemonik hırslarını sınırlamaya eğilimli olan bir durumdur.

Meşru savaş: Amacı ve içeriği yönünden belirli ahlakî ölçütleri karşılayan ve sözde, ahlakî olarak meşru bir savaştır.

Kavram

Kolektif Güvenlik

Basit biçimde ifade edildiğinde kolektif güvenlik, saldırganlığa, bazı devletler tarafından gerçekleştirilen birleşik eylemle en iyi şekilde direnilebileceği fikridir. Birbirlerini savunmak için kendi kendilerine söz verdikleri sürece, devletlerin ya ilk olarak saldırganlığı caydırma ya da uluslararası düzen ihlal edilmişse, saldırganı cezalandırma yeteneğine sahip olduklarını varsaymaktadır. Başarılı kolektif güvenlik, (1) devletlerin kabaca eşit olmalarına, (2) tüm devletlerin birbirini savunmanın maliyetini taşımaya istekli olmalarına ve (3) ahlakî otoriteye ve etkin eylemde bulunabilecek askerî kabiliyete sahip uluslararası bir organın varlığına bağlıdır.

hırslarını sınırlayacak mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır ve bunlar **uluslararası 'rejimler'** veya uluslararası örgütler biçimini almaktadır. Bu durum 'liberal kurumsalcılık' olarak adlandırılan fikirlerin sonucudur. Bu tür bir görüşün temeli 'yurt içi analoji'de; uluslararası siyasetin içyüzünü anlamanın, demokratik siyaset yapıları üzerinde düşünülerek kazanılabileceği fikrinde yatmaktadır. Bu fikir, Hobbes (bkz. s. 107) ve John Locke (bkz. s. 65) gibi düşünürler tarafından geliştirilen toplum sözleşmesi özelinde, sadece egemen bir iktidarın inşasının yurttaşları 'doğa durumu'nun karmaşa ve barbarlığından kurtarabileceği biçimindeki olguya vurgu yapmaktadır. Eğer iç siyasette düzen, sadece 'yukarıdan' dayatılabiliyorsa, aynı şeyin uluslararası siyaset için de geçerli olması gerekir. Bu düşünce uluslararası bir hukukun üstünlüğünün oluşumunun temelini teşkil etti; söz konusu uluslararası hukukun üstünlüğü, ABD Başkanı Woodrow Wilson'ın (1856–1924) belirttiği gibi, uluslararası siyaset 'vahşi ormanı'nı, bir 'hayvanat bahçesi'ne dönüştürecekti. Liberaller, bu nedenle, genel olarak küresel yönetişime (bkz. s. 124) yönelik eğilimi olumlu karşılamışlardır (19. Bölüm'de tartışıldığı gibi). Ulusal güvenliğe realist desteğin tersine, liberaller 'Milletler Cemiyeti'nin ve daha sonra Birleşmiş Milletler'in inşasının temelini oluşturan nosyon olan 'kolektif güvenlik' (bkz. s. 602) fikrini de desteklemişlerdir.

Eleştirel Yaklaşımlar

1980'lerin sonlarından itibaren, uluslararası siyasete yönelik eleştirel yaklaşımların kapsamı önemli ölçüde genişlemiştir. Söz konusu döneme kadar ana akım realist ve liberal teorilerin temel alternatifini Marksizm oluşturmuştu. Marksist yaklaşımı özgün kılan şey, devletler-arasındaki çatışma ve iş birliği örüntülerine değil, ama iktisadî güç yapılarına ve uluslararası sermayenin dünya meselelerinde oynadığı role yaptığı vurguydu. Marksizm böylece, kimi zaman Uİ içinde bir alt alan olarak görülen uluslararası politik ekonomiyi odak noktasına taşıdı. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte geniş bir yelpazedeki 'yeni sesler' hızlıca, dünya siyaseti çalışmalarını etkilemeye başladılar; bunlar arasında inşacılık (bkz. s. 44), eleştirel teori, post-yapısalcılık, post-sö-

Uluslararası rejim: Devletlerin ve devlet dışı faillerin, belirli sorun alanlarındaki etkileşimlerini yöneten normlar veya kurallar dizisidir.

mürgecilik, feminizm ve yeşil siyaset bulunmaktadır. Farklı felsefî temelleri ve karşıt siyasal bakış açıları göz önüne alındığında, bu 'yeni sesleri' birleştiren tek şeyin, ana akım düşünceye karşı duydukları antipati olduğunu ileri sürmek cezbedici görünmektedir. Ancak aslında bunların arasında iki büyük benzerlik saptanabilmektedir. Bu benzerliklerin birincisi şudur: Eleştirel kuramlar, farklı yollarla ve farklı derecelerde de olsa, ana akım kuramın pozitivizminin ötesine geçmeye çalışmışlar, toplumsal davranışın ve dolayısıyla dünya meselelerinin şekillendirilmesinde bilincin rolünü vurgulamışlardır. İkincisi, eleştirel kuramlar şu yönleriyle 'eleştirel'dirler: Genellikle kendilerini dışlanan ya da ezilen gruplarla aynı hizaya sokarak, modern dünya meselelerinde hâkim güçlere ve çıkarlara karşı çıkmakta ve uluslararası statükoya itiraz etmektedirler. Dolayısıyla bunlardan her biri, ana akım kuramların görmezden gelmeye eğilimli olduğu eşitsizlikleri ve asimetrileri açığa çıkarmayı amaçlamaktadır.

Güvenlik konusuna en açık şekilde değinen eleştirel kuramlar, inşacılık ve feminizmdir. İnşacılık, uluslararası teoriye ilişkin en etkili post-pozitivist yaklaşım olmuştur ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren çok daha fazla dikkat çekmiştir. Alexander Wendt (1999) geleneğini izleyen inşacılar şunu ileri sürmektedir: Devletler-arasındaki etkileşimlere, hem devletlerin kendilerini nasıl gördüklerini hem de içinde faaliyette bulundukları yapıları nasıl anladıklarını ve bunlara nasıl tepki verdiklerini yapılandıran inançlar, değerler ve varsayımlar aracılık etmektedir. Bunun ifade ettiği şey şudur: Örneğin devletin davranışı, yeni realistlerin iddia ettiği gibi uluslararası anarşinin yapısal dinamikleri tarafından değil, ama devletin bu anarşiyi *görme biçimi* tarafından belirlenmektedir. Wendt'in (1992) söylediği gibi, 'anarşi, devletlerin ondan ne anladığıdır.' Anarşiyi, bazı devletler tehlikeli ve tehditkâr görürken diğer devletler özgürlük ve fırsatın temeli olarak görebilmektedir. Dolayısıyla 'dostların anarşisi,' 'düşmanların anarşisi'nden çok farklıdır. İnşacılar, bu durumun, devletlerin, dar bir çıkarcılık anlayışını aşabilme ve küresel adalet, hatta kozmopolitçilik (bkz. ss. 169-94) davasını kucaklayabilme ihtimalini açık bıraktığını ileri sürmektedirler. Diğer taraftan feministler, güvenliğe ilişkin realist görüşleri iki farklı gerekçeyle eleştirmişlerdir. İlk olarak realist görüşler, düşmanlık, rekabet ve kaçınılmaz çatışmaya ilişkin erkeksi varsayımları dayanak almışlardır ve bu varsayımlar, dünyayı güç arayışındaki, bir dizi özerk fail arasındaki etkileşimler yönünden görmeye yönelik bir eğilimden kaynaklanmaktadır. İkinci olarak, feministler, geleneksel ulusal güvenlik fikrinin, **güvenlik paradoksu**nun bir sonucu olarak kendi kendini mağlup etme eğiliminde olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu eğilim 'güvenliğin güvensizliği' olarak adlandırılan

Güvenlik paradoksu: Ulusal güvenliğin güçlendirilmesi için tasarlanan bir askerî kabiliyet inşasının, diğer devletleri daha tehditkâr ve düşmanca duruşlar benimsemeye teşvik etmesi nedeniyle tam tersi etkiye sebep olabileceğine ilişkin paradokstur.

Tartışma

Devletler Arasındaki Barış ve İşbirliği, Zor Durumda Kalmaya Mahkûm mudur?

Uluslararası ilişkiler, temelde dünya meselelerinde işbirliği ve çatışma arasındaki dengeyle ilgilidir ve bunlar da savaş ve barış konularıyla bağlantılıdır. Realistler, uluslararası çatışma ve muhtemelen savaş eğiliminin nihayetinde karşı konulmaz olduğunu savunurken, liberaller ve diğerleri devletler arasında güven ve işbirliği olasılığına vurgu yapmaktadır. Devlet ilişkileri neden bu kadar sıklıkla korku ve düşmanlıkla nitelendirilmektedir ve bu korku ve düşmanlığın üstesinden gelinebilir mi?

EVET

Dünya yönetiminin yokluğu. Uluslararası siyasetin trajedisi, kalıcı barışı ve düzeni temin etmenin tek yolu olan dünya yönetimi kurulmasının ya devletlerin, egemenliklerini daha yüksek bir organa asla feda etmeyeceklerinden dolayı tüm çıplaklığıyla gerçek dışı olmasıdır ya da küresel despotizme yol açacak olmasından dolayı hiç istenilmeyen bir durum olmasıdır. Neo-realistlerin işaret ettiği gibi, uluslararası anarşi çatışmaya yönelmektedir çünkü devletler kendi başlarının çaresine bakmaya yetecek askerî güçlerle varlıklarını sürdürmeye zorlanmaktadır ve bu çatışma sadece rastlantısal ama her zaman geçici bir güç dengesi tarafından sınırlandırılmaktadır. Devletlerin sadece güvenliklerini değil, güçlerini artırma arayışında olduğunu düşünen 'saldırgan' realistlere göre, güç dengesi bozulduğunda, savaş muhtemel sonuçtur (Mearsheimer, 2001).

Güvenlik ikilemi. Çatışma ve hatta savaş kaçınılmazdır, çünkü devletler arasındaki ilişkiler her zaman belirsizlik ve şüpheyle nitelendirilmektedir. Bu durum en iyi şekilde güvenlik ikilemiyle açıklanmaktadır. Bu ikilem, bir devlet tarafından savunma amaçlı bir askerî kabiliyet inşasının, diğer devletler tarafından, her zaman, saldırganca davranış olarak yorumlanmaya maruz kalması olgusundan kaynaklanan bir ikilemdir. Bu konularla ilgili çözülemez nitelikteki belirsizlik, silahlanma yarışlarına ve devletler arasındaki gerginliğin artmasına yol açmaktadır; çünkü özellikle, bu konudaki yanlış algılamanın ulusal felakete yol açma tehlikesi dolayısıyla, devletlerin diğer devletlerin eylemlerinin saldırgan olduğunu varsaymaları muhtemeldir.

Göreceli kazançlar. Uluslararası çatışmaya, devletlerin öncelikli kaygısının, diğer devletlere göre konumlarını korumak veya iyileştirmek olması, yani 'göreceli' kazançlar elde etme olgusu sebep olmaktadır. Bu durum, hiçbir şey değilse bile, iş birliğinden vazgeçirmekte ve uluslararası örgütlerin etkinliğini azaltmaktadır. Çünkü belirli bir eylem veya politikadan bütün devletler yararlanabilecek olmasına rağmen, her devlet, diğer devletin ondan daha fazla yarar sağlayıp sağlamadığı konusunda daha fazla endişelidir. Bu görüşe göre, uluslararası siyaset sıfır toplamlı bir oyundur. Devletler güç hiyerarşisindeki konumlarını yalnızca diğer devletlerin aleyhine geliştirebilmektedir.

HAYIR

Karşılıklı bağımlı bir dünya. Realizmin, güvenliğin ve varlığını sürdürmenin 'yüksek siyaset'i olarak adlandırılan, uluslararası siyasetin askerî ve diplomatik boyutlarıyla ilgili dar kapsamlı endişeleri yersizdir. Bunun tam tersine, uluslararası gündem, refah, çevre koruma ve siyasal adalete ilişkin 'düşük siyaset'e duyulan artan ilgiyle genişlemektedir. Özellikle önemli olan husus, devletlerin, savaş karşısında ticarete öncelik vermelerine yönelik artan eğilimdir. Devletlerin bu eğilimlerinin nedeni, bu önceliğin, hem devletin ilerlemesi için askerî olmayan bir yol açtığının hem de iktisadî karşılıklı bağımlılığı derinleştirerek savaşı olanaksız hale getirdiğinin farkında olmalarıdır. Devletler, 'göreceli' kazançlar elde etmek için nafile çabalamak yerine, gerçek anlamda daha iyi olmak için 'mutlak' kazançlar elde etmekle ilgilenmekte ve işbirliği yapmaktadır.

Uluslararası toplum. İktidar siyaseti konusundaki realist vurgu, etkileşim halindeki devletlerin yalnızca bir 'sistem' değil bir 'toplum' oluşturduklarının kabul edilmesiyle değişmiş bulunmaktadır. Uluslararası toplum, giderek artan bir ölçekte, kurallarla yönetilen bir toplumdur ve risk ve belirsizlikten çok düzen ve öngörülebilirlik lehine taraflıdır. Devletler birbirleriyle etkileşime girdikçe, güven ve işbirliğinin doğmasını sağlayan normlar ve kurallar geliştirmektedir ve bu da uluslararası hukukun, diplomasinin ve uluslararası örgütlerin faaliyetleri tarafından desteklenen bir eğilimdir.

Demokratik barış tezi. Liberaller, devlet ilişkilerinin, uluslararası sistemin yapısal dinamikleri gibi dışsal etmenler tarafından olduğu kadar, devletin içsel, anayasal yapısı tarafından da yapılandırıldığını uzun süreden beridir savunmuşlardır. Özellikle, demokratik devletlerin birbirlerine karşı savaşa gitmediğine dair güçlü empirik kanıtlar, barış ve demokrasi arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir. 'Demokratik barış', kamuoyunun normalde savaştan kaçınmanın lehinde olmasıyla; demokrasilerin, tüm işlerinde şiddet içermeyen çatışma çözümü yöntemlerini kullanma eğiliminde olmalarını ve demokrasiler arasında gelişen kültürel bağların, demokrasilerin, birbirlerini düşmanlar olarak değil dostlar olarak görmelerini sağlamıştır.

Jean Bethke Elshtain (1941–2013)

Önemli Şahsiyetler

ABD'li siyaset felsefecisidir. Elshtain'in *Kamusal İnsan, Özel Kadın* (*Public Man, Private Woman*, 1981) adlı eseri, siyaset teorisindeki kamusal ve özel alanlar arasındaki ayrımı biçimlendirmede toplumsal cinsiyetin rolünü inceleyen feminist akademisyenlere önemli bir katkıda bulundu. *Kadın ve Savaş* (*Women and War*, 1987) adlı eserinde, erkeklerin 'adil savaşçı' ve kadınların korunması gereken 'güzel ruhlar' olduklarına ilişkin efsanelere ışık tutmak için kişisel anlatıları ve tarihsel çözümlemeyi birleştirerek savaşta erkeklerin ve kadınların rollerini belirleyen algısal mercekleri tartıştı. Elshtain, *Teröre Karşı Savaş* (*War Against Terror*, 2003) adlı eserinde, 'teröre karşı savaş'ın meşru olduğunu iddia etti; çünkü teröre karşı savaş 'kıyametvari' terörizmin soykırımsal tehdidine, savaşçılarla savaşçı olmayanlar arasında hiçbir ayrım yapmayan bir savaş biçimine karşı bir kavgaydı.

şeyi yaratmaktadır. Çok sayıda feministe göre, güvenliğin toplumsal cinsiyetçi doğası, ayrıca savaşın ve silahlı çatışmanın toplumsal cinsiyetçi doğasına yansımaktadır. Bu husus diğerlerinin yanı sıra Jean Bethke Elshtain tarafından da vurgulanmıştır.

Yeni Güvenlik Tehditleri

Geleneksel Savaşlardan 'Yeni' Savaşlara

Uluslararası güvenlik, genellikle geleneksel devletler-arası savaşların sona erdirilebileceği ya da önlenebileceği koşullara ilişkin bir arayışı ifade etmiştir. Westphalia Barışı (1648) aracılığıyla modern uluslararası sistemin doğuşundan itibaren, savaş, devlet politikalarının bir aracı; devletlerin birbirleri üzerinde üstünlük kurmalarının ya da diğer devletlerin üstünlük kurma arayışlarına direnmelerinin bir aracı olarak görülmüştür. Prusyalı general ve askerî teorisyen Carl von Clausewitz'in (1780–1831) belirttiği gibi, 'Savaş sadece siyasetin ya da politikanın başka araçlarla sürdürülmesidir'. Ancak, savaş ve savaşın koşulları değişmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren, 20 veya daha fazla ölüm vakası gerçekleşen devletler-arası yıllık savaş sayısı 1987'de 9'a yükseldi, daha sonra 2002'de 1'e düştü. 2003'te 2'ye yükseldi ve 2004'te sıfır oldu. 1950 ve 1960'larda Cezayir, Vietnam ve Filistin gibi yerlerdeki ulusal kurtuluş hareketlerinde kullanılan taktiklerle başlayan ve ardından Somali, Liberya, Sudan ve Kongo gibi ülkelerde çatışmalara kadar uzanan yeni bir sa-

Uygulamada Siyaset

Libya'ya Müdahale: Koruma Yükümlülüğü Var mıydı?

Olaylar: Şubat 2011'de, Arap Baharı'nın (bkz. s. 145) bir parçası olarak Başkan Kaddafi'ye karşı bir halk ayaklanması patlak verdi. Ancak, Tunus ve Mısır'daki daha önceki olaylardan farklı olarak Kaddafi rejimi acımasız tedbirler aldı ve Kaddafi yanlısı güçler, isyancıların kalesi Bingazi'yi tehdit ederek doğuya saldırmaya başladı. Bir toplu kıyımdan korkan uluslararası toplum hızla yanıt verdi. Şubat sonuna gelindiğinde BM Güvenlik Konseyi, bir silah ambargosu ve Libya'daki varlıkların dondurulması biçiminde yaptırımlar uygulamış ve Kaddafi'nin insanlığa karşı suçlarını Lahey'deki Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne havale etmişti. Güvenlik Konseyi, 17 Mart'ta, sivillerin korunmasına yönelik 'gerekli tüm önlemlerin' alınmasını emreden 1973 sayılı Kararı'nı geçirdi. İki gün sonra, ABD önderliğindeki bir koalisyon, Libya kuvvetlerine karşı havadan ve karadan füze saldırıları başlattı ve Birleşik Koruyucu Harekâtı olarak isimlendirilen bu saldırıların sorumluluğu hızla NATO'ya devredildi. NATO müdahalesi, silah ambargosunu denetlemek ve Libya üzerindeki uçuşa yasak bölgeyi Kaddafi yanlısı güçlerin ve askerî donanımın saldırısına karşı korumakla, çatışmanın dengesini Libya muhalefetinin lehine çevirmeye yardımcı oldu. Ekim ayı başlarında, Libya Geçici Ulusal Konseyi tüm ülkenin kontrolünü ele geçirmişti ve isyancılar Kaddafi'yi ele geçirip öldürmüşlerdi. Birleşik Koruyucu Harekâtı, başladıktan 222 gün sonra 31 Ekim'de sona erdi (Daalder ve Stavridis, 2012).

Önemi: 1999'da Kosova ve Doğu Timor'dan ve 2000'de Sierra Leone'den beridir büyük insanî müdahalelerin gerçekleşmemiş olması, bazılarını, insanî müdahale döneminin sona erdiğini düşünmeye itmişti. Bu tarz bir düşünce Soğuk Savaş sonrası erken dönemde hüküm süren olağandışı koşulların bir yansımasıydı. ABD'nin Irak ve Afganistan'da uzun süredir devam eden karşı direniş savaşlarına müdahil olması da, askerî müdahalelere maruz kalan devletlerin batağa saplanma tehlikesini vurgulamaya hizmet etti. Özellikle 'ceset torbalarının artması etkisi'nin, eninde sonunda iç desteği zayıflatması nedeniyle batağa saplanma tehlikesi artmaktadır. Bununla birlikte, 2011 Libya müdahalesi iki temel nedenden ötürü ilerledi. Birinci neden, müdahalelerin ABD, Fransa ve Birleşik Krallık'taki temel destekçileri olan siyasal liderliklerin, Libya'da katliam yaşanırken, pasif kalmış olma görüntüsü yaratmanın siyasal maliyetinden korkmalarıdır; bunlar özellikle daha önceki Arap Baharı ayaklanmalarına açık bir destek verdikleri için söz konusu maliyetten korkuyorlardı. İkinci ve çok önemli neden, müdahalenin askerî olarak gerçekleştirilebilir olduğu düşünülüyordu çünkü hem hava kabiliyetlerinden daha önceden yoksun kalan Kaddafi yanlısı güçlerin görece zayıf olmaları sebebiyle, hem de hesaplama yapıldığında, 'kara harekatı' gerektiren

vaş tarzı ortaya çıkmıştır ve hatta bu yeni tarz muhtemelen savaşın kendisini de yeniden tanımlamaktadır. 1990'larda SSCB ve Yugoslavya'nın dağılmasının ardından, genellikle daha genel 'teröre karşı savaş'ın bir parçası olarak görülen Irak ve Afganistan'daki savaşların yanı sıra Bosna ve Kafkasya'da, özellikle Çeçenistan'da bu tür 'yeni' savaşlar meydana geldi.

İç savaş: Bir devlet içinde genellikle devlet üzerinde kontrol elde etmek veya kontrolü elde tutmak veya yeni bir devlet kurmak için kavga eden ve siyasal olarak örgütlenmiş gruplar arasındaki silahlı bir çatışmadır.

'Yeni' savaşlar devletler-arası savaşlar olmaktan çok **iç savaş**lar olma eğilimindedir. 1990'ların ortalarından beridir silahlı çatışmaların yaklaşık yüzde 95'i devlet-

bir toprak işgalinden kaçınılabileceğinden, müdahalenin en az NATO kaybıyla gerçekleştirilebilmesi söz konusuydu.

Libya müdahalesinin temel ahlakî gerekçesi, kavram 1973 sayılı Karar'da özellikle belirtilmemiş olmasına rağmen, 'koruma sorumluluğu' (Responsibility to Protect - R2P) ilkesinden ortaya çıkmıştır. Koruma sorumluluğunun ana teması şudur: Uluslararası topluluk, kaynak bulunması ve maliyetin orantısız olmaması koşuluyla, fiilî ya da büyük çaplı bir yaşam kaybının ya da büyük ölçekli bir etnik temizliğin söz konusu olduğu olaylarda sivilleri korumak için müdahale etmeye yönelik insanî bir zorunlulukla bağlıdır. Ahlakî sorumluluklar, potansiyel olarak, tüm insanlığı kapsayacak biçimde genişlediğinden, 'yabancıları koruma'ya yönelik yükümlülüğümüz vardır. Libya örneğinde, söz konusu ahlakî gerekçelendirme, müdahalenin Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirmesinden ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi gibi temel bölgesel organların desteğinden kaynaklanmış olmasının meşruiyetiyle güçlendirildi. Bununla birlikte eleştirmenleri, müdahalenin, önemli ölçüde, petrol ve diğer kaynakların kontrolünü ele geçirme arzusuyla güdülendiği gerekçesiyle onu bir yeni-sömürgecilik örneği olarak tasvir etmişlerdir; onlara göre müdahale, ayrıca, Batılı güçlerin gelişmekte olan devletlerin kaderini kontrol etmeye yönelik devam etmekte olan bir çabasını yansıtıyordu. Bu bağlamda koruma sorumluluğu sadece kendi çıkarının peşinden koşma davranışının üstünü örten ahlakî bir örtü sağlamaktadır ve sadece Batılı güçlerin amaçlarına uygun düştüğünde yardıma çağrılmaktadır. 2011–12 döneminde Suriye'deki gibi olaylarda, rahatlıkla göz ardı edilmektedir. Başka eleştirmenler Libya müdahalesini uluslararası hukukun bir ihlali olarak resmetmişlerdir çünkü söz konusu müdahale devlet egemenliği ilkesini ihlal etmiştir.

ler-arasında değil, devletlerin içinde meydana gelmiştir. İç savaşlar, sömürgeciliğin (bkz. s. 193) genellikle etnik ya da bölgesel rekabet, iktisadî geri kalmışlık ve zayıflatılmış devlet iktidarı miras bıraktığı sömürgecilik sonrası dünyada yaygınlaşmıştır; 'devletimsi devlet'lerin (*quasi-states*) ya da 'düşkün devlet'lerin (bkz. s. 126) ortaya çıkması bu yüzdendir. Bu devletler zayıftır çünkü devlet iktidarına ilişkin en temel testte başarısız olmaktadır: İç düzeni ve kişisel güvenliği sağlama yeteneğinden yoksundurlar ki bunun anlamı da iç çatışmaların ve hatta iç savaşların sıradanlaşmasıdır. Ancak, iç güvenliğin uluslararası güvenliğe karıştığı nokta da burasıdır çünkü ülke nüfusu için tek etkin koruma, dış kaynaklardan, insanî müdahale (bkz. s. 622) şeklinde ge-

Kavram

Savaş

Savaş, genellikle devletlerden oluşan iki ya da daha fazla taraf arasındaki bir silahlı çatışma durumudur. Örgütlü ve hedef odaklı bir etkinlik olarak modern savaş biçiminin ortaya çıkması Avrupa devlet sisteminin erken modern dönemdeki gelişmesinden kaynaklanmaktadır. Savaşın resmî ya da yarı yasal bir niteliği bulunmaktadır çünkü bir savaş durumunun ilanına zorunlu olarak düşmanlıkların başlamasının eşlik etmesi gerekmemektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde 'yeni' savaşlara atıfta bulunmak yaygınlaşmıştır. Yeni savaşlar, çeşitli şekillerde, devlet içi etnik çatışma, gelişmiş askerî teknolojinin kullanımı ve terörist ve gerilla stratejilerinin kullanımıyla nitelendirilmişlerdir.

lebilmektedir. Bu tür müdahalelerin karmaşık ve sorunlu doğası, 2011'de Libya'ya müdahale örneği aracılığıyla incelenebilir (bkz. s. 607).

Bununla birlikte, 'yeni' savaşlar, sivil nüfusa eskinin devletler-arası savaşlarından genellikle daha geniş ve daha derin bir tehdit oluşturmaktadır. Geleneksel savaşların, üniformalı, ulusal ordular, donanmalar ve hava kuvvetleri gibi örgütlü insan grupları tarafından yapıldığı olgusuyla simgelenen sivil/askerî ayrımı çeşitli şekillerde bulanıklaşmıştır. **Gerilla** taktiklerinin yaygın kullanımı ve halk direnişine ya da **isyan**a yapılan vurgu, modern savaşa geniş alanlara yayılmış, dağınık bir nitelik kazandırmıştır. Yeni savaş durumu iyi planlanmış ve idare edilmiş askerî operasyonlar, büyük muharebeler yerine küçük ölçekli çatışmaları kapsama eğiliminde olduğundan geleneksel savaş meydanı fikri neredeyse tümüyle ortadan kalkmıştır. Savaş, 'halk arasında savaş'a (Smith, 2006) dönüşmüştür ve bu dönüşüm, bazen isyanları bastırma operasyonlarının neden olduğu 'munzam zarar'la derinleşen bir eğilimi ifade etmektedir. Sivil/askerî ayrımının bulanıklaşması, ayrıca, sivil nüfusun, kara mayınları, intihar bombaları, araç bombaları ve genel terörizm yoluyla giderek artan bir şekilde askerî eylemin hedefi haline gelmesi nedeniyle olmuştur çünkü askerî eylemin hedefi, iktisadî ve toplumsal düzeni yerinden sarsma ve düşmanın savaşma kararlılığını ve iştahını yok etmektir. Bu nedenle, modern savaşa, genellikle, yerinden edilmiş binlerce ve bazen milyonlarca insanın, geçici veya daimî olarak, sığınak ve güvenlik arayışında bulunduğu bir mülteci krizi eşlik etmektedir.

Sivil/askerî ayrımı, orduların ve güvenlik güçlerinin değişen doğası nedeniyle daha da bulanıklaşmıştır. Örneğin gerilla ordular, düzensiz askerlerden veya gönüllü silahlı gruplardan oluşmaktadır ve isyanlar genellikle bir halk ayaklanması niteliği bürünmeye yaklaşmaktadır. Son olarak, 'yeni' savaşlar, geleneksel devletler-arası savaşı kısıtlayan kuralların yaygın biçimde bir kenara konmasından dolayı, eski savaşlardan çok daha barbar ve korkunç olmuştur. Kara mayınları, araba bombaları ve intihar saldırılarından kaynaklanan adam kaçırma, işkence, sistematik tecavüz

Gerilla savaşı: (İspanyolca) Sözcük anlamıyla 'küçük savaş' demektir; üstün ateş gücüne değil, araziye uygun ve hareketliliğe ve sürprize vurgu yapan taktikleri kullanan düzensiz birliklerin dövüştüğü bir isyan ya da 'halk'ın savaşıdır.

İsyan: Mevcut rejimi devirmeyi amaçlayan düzensiz askerleri içeren silahlı bir kalkışmadır.

ve ayrım gözetmeyen cinayetler gibi uygulamalar modern savaşın sıradan özellikleri haline gelmiştir. Bu sonuç kimi zaman militan kimlik siyaseti yönünden açıklanmaktadır; militan kimlik siyasetinde düşman kişiler rolleri ya da eylemleri yönünden değil belirli bir grubun üyesi olmak yönünden tanımlanmaktadır. Bu yüzden, tüm insanlar, ırklar ya da kültürler 'düşman' olarak tanımlanabilmektedir ki bunun anlamı bunların değersiz ya da temelden kötü olarak görülmeleri ve askerî ve sivil hedeflerin eşit derecede meşru hedef olmalarıdır.

Kavram

Terörizm

Terörizm, en geniş anlamıyla, hedeflerine bir korku, endişe ve belirsizlik iklimi yaratarak ulaşmayı amaçlayan siyasal bir şiddet biçimidir. Terörist eylemlerin en yaygın biçimleri arasında suikastlar, bombalamalar, rehin almalar ve uçak kaçırma olayları sayılabilir, ancak 11 Eylül saldırısı ve küresel bir erişime sahip terörizmin ortaya çıkışı, olgunun yeniden tanımlanmasına sebep olmuştur. Terim son derece kötümleyicidi ve bir tarafın teröristinin, diğerinin özgürlük savaşçısı olması nedeniyle seçici biçimde kullanılma eğilimindedir. Terör genelde özellikle hükûmet karşıtı bir etkinlik olarak resmedildiğinden, bazıları terörün yönetimler tarafından kendi halklarına ya da başka halklara kullanımını 'devlet terörizmi' şeklinde tasvir etmektedir.

Ulus-Ötesi Terörizm

1945 sonrası dönem boyunca, terörizm, genellikle milliyetçi bir yönelime sahipti. Ulus-ötesi terörizm, 1940 ve 1950'lerde, Afrika, Asya ve Orta Doğu'daki Üçüncü Dünya, sömürge karşıtı mücadelelerle ilişkilendirildi; daha sonra Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) gibi ulusal kurtuluş hareketleri ve Kara Eylül gibi gruplar tarafından benimsendi. Terörizm aynı zamanda gelişmiş Batı toplumlarındaki hoşnutsuz ulusal ve etnik azınlıklar, özellikle Kuzey İrlanda'da ve Birleşik Krallık anakarasında IRA, İspanya'nın Bask bölgesinde ETA (Euzkadi ta Askatsuna) ve Québec'teki FLQ (Front de Libération du Québec) tarafından da kullanıldı. Bununla birlikte, 11 Eylül terörist saldırıları, çok sayıda insanı, terörizmin daha yeni ve daha tehlikeli bir biçimde yeniden doğduğu konusunda ikna etti ve bazılarının, terörün, uluslararası barış ve güvenlik için başlıca tehdit haline geldiği biçiminde bir sonuç çıkarmalarına neden oldu.

Terörün daha önemli hale gelmesi, ulus-ötesi, hatta küresel boyut kazanmasıyla oldu. Terörün uluslararası niteliği, 1960'ların sonlarında, FKÖ gibi grupların uçak kaçırma olaylarının ortaya çıkmasına kadar geriye götürülebilmesine rağmen, El Kaide ile El Kaide bağlantılı olarak Madrid, Londra ve diğer yerlerde yapılan 11 Eylül saldırısı ve diğer saldırılar bu süreci yeni bir düzeye taşımıştır. Ulus-ötesi terörizm genellikle küreselleşmenin ilerlemesiyle ilişkilidir çünkü insanların, malların, paranın, teknolojinin ve fikirlerin gittikçe artan sınır-ötesi akışlarından yararlanmaktadır. Bu yolla, teröristlerin herhangi bir zamanda, herhangi bir yerde vurabileceği izlenimi yaratmaktadır. Bu tür terörizm 'felaket' terörizmi ya da 'hiper-terörizm' olarak adlandırılmıştır; bu adlandırma, terörizme karşı koymada yaşanan daha büyük zorlukların yanı sıra radikal ve yıkıcı etkilerine de vurgu yapmaktadır.

Karşı koymanın zor olmasının en az üç sebebi vardır. Birincisi, başta intihar yöntemlerinin kullanıldığı terörizm olmak üzere, karşısında savunma yapmanın özellikle güç olduğu terörist taktiklere artan bir vurgu yapılmıştır. Başkalarını öldürmek için kendi yaşamlarını feda etmeye istekli olan saldırganlara karşı nasıl koruma sağlanabilir? Bu durum terörist saldırı olasılığını azaltmanın mümkün olmasına rağmen, terörizm tehdidinin asla yok edilemeyeceğini gösterir. İkincisi, modern teknolojinin ve özellikle de teröristlerin eline geçme olasılığı olan **kitle imha silahları**nın bir sonucu olarak terörizmin potansiyel kapsamı ve ölçeği büyük ölçüde artmıştır. 11 Eylül saldırısından beri yönetimler, kimyasal veya biyolojik silah kullanan terör saldırıları olasılığını planlamaya çalışmaktadır ve bunun yanında nükleer terörizm olasılığı artık hayâlî bir fikir olarak görülmemektedir. Üçüncüsü, kimi zaman, modern teröristlerin sadece kitle imha silahlarına daha kolay erişimlerinin olmadığı aynı zamanda bu örgütlerin bu tür silahları kullanma konusunda da daha büyük bir istekliliğe sahip oldukları ileri sürülmektedir. İddiaya göre, bunun nedeni, modern teröristlerin, ahlakî ve insanî ilkeler tarafından, önceki kuşak teröristlerden daha az sınırlandırılmış olabilmesidir. İslamcı terörizmde, bu durum, onun ilham kaynağı olan radikal siyasî-dinî ideolojiyle açıklanmaktadır. Bu ideolojide Batı toplumu ve bu topluma bağlaşık değerler, musibet ve doğaları gereği yozlaşmış; İslamın affedilmez bir düşmanı olarak görülmektedir.

Bir ulus-ötesi terörizm çağında uluslararası güvenliğin sürdürülmesi özellikle zor bir görev haline gelmiştir. Modern dönemde başlıca üç terörle mücadele stratejisi kullanılmıştır. İlk strateji, genellikle devletin yasal yetkilerini genişleterek, devlet güvenliğine ilişkin düzenlemelerin gözden geçirilmesini ve güçlendirilmesini içermektedir. Örneğin, devletler küresel finansal akışlar üzerinde kontrolü savunmuşlardır; göçmenlik düzenlemeleri özellikle yüksek alarm dönemlerinde daha titiz hale getirilmiştir; yurt içi nüfus, ama özellikle de 'aşırılıkçı' grupların üyeleri veya terörizm sempatizanları üzerindeki gözetim ve kontrol önemli ölçüde sıkılaştırılmıştır ve çok sayıda durumda, terörist olduğundan şüphelenilenleri tutuklama yetkisi güçlendirilmiştir. Ancak, devletin güvenlik önlemleri genellikle yasaların dışında ya da en iyi ihtimalle yarı yasal bir niteliğe sahip olmuştur. 11 Eylül sonrası erken dönemde ABD'deki Bush yönetimi, bu yaklaşımı, başta Küba'da Guantánamo Körfezi askerî üssünde bir hapishane kurarak ve 'olağanüstü gözaltı' gibi uygulamalarla en ileri noktaya götürdü.

İkinci strateji, son yıllarda 'teröre karşı savaş'la ilişkilendirilen zor kullanma temelli veya baskıcı terörle mücadelenin kullanımı stratejisidir. Terörizme verilen askerî cevaplar, Sudan ve Afganistan'da olduğu gibi onları, daha önce kendilerine destek vermiş olan rejimlerin desteğinden

Kitle imha silahları: Nükleer, radyolojik, kimyasal ve biyolojik silahları kapsayan ve kitlesel ve ayrım yapmadan yıkıcı bir yeteneğe sahip olan bir silah sınıfıdır.

ya da 'sponsorluğundan' yoksun bırakmayı ya da terörist eğitim kamplarına ve terörist liderlere doğrudan saldırı başlatmayı tasarlamıştır. Bununla birlikte, ABD öncülüğündeki 'teröre karşı savaş'ın gösterdiği gibi, askerî baskı, özellikle terörizme karşı yapılan askerî eylemin insan haklarına ve sivil toplumun çıkarlarına karşı duyarsız göründüğü durumlarda kimi zaman tam tersi etki yaratabilir. Üçüncü strateji, teröristleri şiddeti terketmeleri için, bir müzakere ve diplomasi sürecinin içine çekerek siyasal pazarlıkların kullanımıdır. Bu pazarlık durumu kimi zaman bir ödün verme örneği, gözdağı ve şiddet karşısında ahlakî bir geri çekilme olarak görülmesine rağmen, gerçek şudur ki terörist kampanyaların çoğu siyasal sonlara sahiptir. Bunun nedeni kısmen, terörist hareketlerdeki öncü isimlerin, terörist taktiklerin genellikle etkisiz olduğunu bir kez kabul ettiklerinde, saygınlık ve anayasal siyasetin cazibesine kapılma eğiliminde olmalarıdır.

Nükleer Silahların Yayılması

'Nükleer çağ' 6 Ağustos 1945'te, ABD'nin Japonların Hiroşima kentine atom bombası atmasıyla ortaya çıktı. İkinci bir bomba üç gün sonra Nagazaki'ye atıldı. **Nükleer silahlar**ın eşi benzeri görülmemiş yıkıcı potansiyeli, nükleer silahların yayılması sorununun neden İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren uluslararası güvenlik gündeminin en üst sıralarında olduğunu açıklamaktadır. Kimi zaman 'ilk nükleer çağ' olarak isimlendirilen Soğuk Savaş dönemi boyunca, nükleer silahların yayılması, 'yatay' (nükleer silahların, daha çok devlet ya da diğer aktörler tarafından elde edilmesi) olmaktan çok, esasen 'dikey' (nükleer silahların, halihazırda nükleer silahlara sahip devletler tarafından biriktirilmesi) idi. 'Nükleer kulüp', yalnızca, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimî üyesi olan ABD, SSCB, Çin, Fransa ve Birleşik Krallık'ı içeriyordu, ancak ABD ve SSCB bu dönem boyunca dünyayı defalarca yok edebilecek kadar çok nükleer silah yaptılar. 2002 yılı itibariyle, ABD ve Rusya'nın birleşik nükleer kapasiteleri o zamana kadar yapılmış bütün nükleer savaş başlıklarının yüzde 98'ine tekabül ediyordu. Bu nükleer silahlanma yarışı, özellikle nükleer silahların ciddî **caydırıcılık** gücüne sahip olmaları yüzünden körüklendi. Nükleer silahların yıkıcı potansiyeli göz önüne alındığında, nükleer güce sahip bir ülkeye bir saldırı neredeyse imkansızdır. Bu nedenle, hem ABD'nin, hem de SSCB'nin, bir düşmanın saldırılarına karşı koyabilmelerini ve ayrıca önemli stratejik hedefler ile nüfus merkezlerini yok etmelerini olanaklı kılan ve 'ikinci vuruş' kabiliyeti olarak adlandırılan nükleer bir güç dengesi geliştirildi. 1960'ların başlarında,

Nükleer silahlar: Patlama, ısı ve radyasyon etkisiyle hedeflerini yok etmek için nükleer parçalanma (atom bombası) veya nükleer birleşme (hidrojen bombaları) kullanan silahlardır.

Caydırıcılık: Muhtemel askerî müdahalenin ölçeğini vurgulayarak saldırganlığı önlemek için tasarlanmış bir taktik veya stratejidir (Bir saldırının maliyeti, getirebileceği herhangi bir faydadan daha büyük olacaktır).

her iki süper gücün de zarar verilemeyen bir 'ikinci vuruş' kabiliyeti vardı. Bu kabiliyet nükleer savaşın **Karşılıklı Garantili İmha**'yla (Mutually Assured Destruction - MAD) sonuçlanmasını sağlıyordu ki bu imha kimi zaman bir 'terörde dengesi' olarak görülmektedir.

Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Doğu-Batı rekabetinin kesilmesi, erken dönemde iyimser beklentilere ya da nükleer silahların yayılmasıyla ilgili endişelerin azalmasına yol açmasına rağmen, 'ikinci nükleer çağ', belirli yönlerden, ilk nükleer çağdan daha sorunlu olduğunu kanıtlamıştır. Bir kere halihazırda nükleer güce sahip ülkeler nükleer stratejileri kullanmaya devam etmektedir. Bu yüzden, 2010 yılında ABD ve Rusya tarafından imzalanan yeni START Anlaşması'na (Stratejik Silahların Azaltılması Anlaşması) göre, stratejik nükleer füze rampalarının sayısının yarıya indirilmesi kabul edilmiş olmasına rağmen, her iki ülke de, hâlâ, 1.550 nükleer savaş başlığına sahip olacaktı. Bundan başka, en büyük endişe, bölgesel rekabetin tetiklediği, nükleer silahların yatay yayılması karşısında doğmuştur ve gerçek şudur ki özellikle SSCB'nin çöküşünden itibaren nükleer silahlar ve nükleer teknoloji daha kolaylıkla erişilebilir hale gelmiştir. Hindistan ve Pakistan, 1998'de 'nükleer kulüp'e katıldılar ve aynı şeyi 2006'da Kuzey Kore yaptı. İsrail, muhtemelen 1979'dan beri açıkça beyan edilmemiş olsa da bir nükleer güç olmuştur ve İran'ın bağımsız bir nükleer güç geliştirme sürecinde olduğuna yaygın biçimde inanılmaktadır.

Nükleer silahların yayılmasına karşı duyulan endişeler, nükleer yetenek kazanabilecek devletlerin ve diğer aktörlerin doğası nedeniyle yoğunlaşmıştır. Bu endişeler özellikle '**haydut devlet**' olarak adlandırılan devletler için geçerlidir. Haydut devletlerde, ordu temelli diktatörlük yönetimi, özellikle bölgesel istikrarsızlık bağlamında, saldırgan bir dış politikayı zorla uygulamak için etnik ve toplumsal çatışma ile iktisadî az gelişmişlik gibi etmenlerle birleşmektedir. Kuzey Kore yaygın biçimde, sadece Güney Kore'ye değil, aynı zamanda Japonya'ya ve hatta ABD'ye de bir tehdit oluşturan potansiyel bir haydut nükleer devlet olarak resmedilmektedir. Nükleer silahların İran tarafından edinilmesi, birkaç nedenden ötürü uluslararası güvenliğe yönelik derin bir tehdit olarak görülmüştür. Bu nedenler arasında şunlar bulunmaktadır: İran'ın nükleer kabiliyet kazanmasından önce İsrail'in, İran'a karşı bir nükleer saldırı başlatabilme olasılığı vardır; İran'ın İsrail'e karşı nedensiz bir nükleer saldırı başlatabilmesi olasılığı vardır; İran'ın nükleer silah edinmesi, Suudi Arabistan ve Türkiye gibi devletler üzerindeki nükleer silah elde etmeye yönelik baskının artmasıyla, bütün Orta Doğu'da is-

Karşılıklı Garantili İmha: Her iki devletin de zarar verilemeyen ikinci vuruş kabiliyetine sahip olması dolayısıyla nükleer bir saldırının hangi taraftan gelirse gelsin sadece kendi yıkımına sebep olacağı durumdur.

Haydut devlet: Dış politikası, saldırgan niyeti, silah yığını veya terörizmle ilişkisi aracılığıyla komşu veya başka devletlere karşı bir tehdit teşkil eden bir devlettir.

tikrarı bozucu bir nükleer silahlanma yarışının kıvılcımını ateşleyebilecektir. Ancak başkaları, bu tür kaygıların telaşlandırıcı olduğunu ve nükleer silahların edinilmesinin, nükleer maceracılıktan çok, bu silahların getirdiği güvenlik duygusu ve ulusal itibara dayalı ihtiyatlılığı ve hatta devlet adamlığını güçlendirdiğini ileri sürmüşlerdir. Waltz'a (2012) göre, nükleer bir İran, Orta Doğu'ya istikrar getirecektir çünkü İsrail ve İran o zaman birbirlerini caydıracaklardır ve bu caydırıcılık, bölgedeki diğer devletlerin kendi nükleer kabiliyetlerini kazanma yönünde daha fazla güdülenmelerine neden olmayacaktır.

Kavram

İnsan Güvenliği

İnsan güvenliği, devletlerin değil, bireylerin güvenliğini ifade etmektedir. Böylelikle, hem 'korkmadan yaşama özgürlüğü' hem de 'her şeyden bağımsız yaşama özgürlüğü' nosyonlarını kapsamaktadır. Bununla birlikte, insan güvenliği çeşitli boyutlara sahiptir. Bunlar arasında *iktisadî güvenlik* (asgarî bir gelire sahip olmak), *gıda güvenliği* (temel gıdaya erişim) *sağlık güvenliği* (hastalıklara ve sağlıksız yaşam tarzlarına karşı korunma), çevresel güvenlik (insan kaynaklı çevresel bozulmadan korunma), *kişisel güvenlik* (tüm fiziksel şiddet biçimlerinden koruma), *topluluk* güvenliği (geleneksel kimlikler ve değerlere yönelik korunma), *siyasal* güvenlik (siyasal hakların ve medenî özgürlüklerin korunması) bulunmaktadır.

İnsan Güvenliği

Soğuk Savaş sonrası dönemde, sadece uluslararası ve küresel güvenliğe yönelik yeni tehditlerin ortaya çıktığı görülmekle kalmamış, aynı zamanda, benzer şekilde güvenliğin doğası hakkında yeni bir düşüncenin ortaya çıkışına da tanıklık edilmiştir. Bu konudaki temel değişim, güvenliği esasen devletin bir özelliği ('devlet güvenliği' ya da 'ulusal güvenlik'te olduğu gibi) olarak görmekten, 'insan güvenliği' fikrinde ima edilen bireyin bir sorunu olarak görmeye doğru olmuştur. İnsan güvenliği, BM'nin İnsanî Gelişme Raporları'nda 1994'ten beri kullanılan **insanî gelişme** fikrini göz önüne alarak güvenlik kavramını yeniden biçimlendirmiştir. Bu yeniden biçimlendirme, dikkatleri iktisadî temelli yoksulluk kavramlarından (örneğin, 'günde bir dolar'lık geliri yoksulluk standardı olarak kullanmak) bilgi edinme, kaynaklara erişme, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirme gibi insanî yetenekler etrafında inşa edilen kavramlara çevirdi. Dolayısıyla, insan güvenliği, yalnızca silahlı çatışmanın oluşturduğu tehditlerin ne ölçüde değiştiğini ve yoğunlaştığını (daha önce de tartışıldığı gibi, 'yeni' savaşlarla ilgili olarak) değil, aynı zamanda, modern silahlı çatışmanın yoksulluk ve az-gelişmişlik sorunlarıyla ne derece iç içe geçmiş olduğunu da dikkate almaktadır. Bunlardan başka, küresel ticaret sistemindeki eşitsizliklerden kaynaklanan iktisadî bozulma ve yaygınlaşan eşitsizlik, devletlerin, iç savaşa, terörizme ve savaş çetelerinin çatışmalarına karşı kırılganlıklarını artırmakta gibi görünmektedir ve aynı zamanda silahlı çatışma da, ekonomileri ve ticareti sekteye

İnsanî gelişme: İnsanların tam potansiyelini geliştirme yeteneklerini dikkate alan bir insanî esenlik ölçütüdür ve insanların ihtiyaçları ile çıkarlarıyla uyumlu, başarılı olmuş ve yaratıcı yaşamların sürdürülmesini sağlar.

uğratmakta ve diğer insanî sefalet biçimlerine yol açmaktadır. Buna ek olarak, insan güvenliği, garanti edilmiş asgarî bir gelirin yokluğu, temel gıdaya yetersiz erişim, çevresel bozulma gibi konuları uluslararası güvenlik gündeminin içine sokarak güvensizlik durumunun askerî olmayan kaynaklarını da dikkate almaktadır.

İnsan güvenliği konusunda giderek artan bir endişe, uluslararası toplumu, zaman zaman daha müdahaleci bir duruşu benimsemeye de teşvik etmiştir. Bu durum, 1990'ların başından beri insanî müdahalelerin üstlenilmesi konusunda daha fazla istekli olunmasında ve uluslararası mahkemelerin ve 2002'den itibaren Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurulmasına verilen destekte görülebilmektedir. Bu yüzden, 2012'de Sierra Leone Özel Mahkemesi tarafından cinayete yardım ve yataklık etme, tecavüz, köleleştirme ve çocuk askerler kullanma eylemlerinden suçlu bulunan Liberya eski başkanı Charles Taylor'ın mahkûm edilmesi, diğer hükûmet ya da devlet başkanlarının, gelecekte benzer biçimde hareket etme olasılığını düşürecekti. Benzer biçimde Kara Mayınları Antlaşması (1997) insana karşı mayınların kullanımını, stoklanmasını, üretimini ve aktarımını caydırma amaçlı olarak tasarlandı.

Bununla birlikte, insan güvenliği kavramı da eleştirilmiştir. Örneğin bazıları insan güvenliğinin, güvenlik kavramını, neredeyse anlamsız hale gelecek kadar derinleştirdiğini ve genişlettiğini ileri sürmüşlerdir. Bu durum, özellikle insan güvenliğinin, güvenlik kavramını 'korkmadan yaşama özgürlüğü'ne ilişkin geleneksel düşüncenin ötesine, çok daha geniş nitelik taşıyan 'her şeyden bağımsız yaşama özgürlüğü' nosyonunu içerecek biçimde genişlettiğinde geçerlidir. Dahası, bu nosyon, uluslararası toplumun, şiddeti ve güvensizliği defetme yeteneği hakkında yanlış beklentiler yaratabilmektedir. Ancak başka durumlarda, uluslararası toplumun insan güvenliğinin geliştirme amacını taşıyan müdahalesi oldukça ihtilaflı olduğunu kanıtlamıştır ve sıklıkla 'yeni sömürgecilik' suçlamalarına sebep olmuştur. Örneğin 2012 yılı itibarıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi sadece Afrikalıları tutuklamıştı.

Özet

- Polisin temel rolü ceza yasasını uygulamak ve iç düzeni korumaktır. Bununla birlikte polis gücü şu durumlarda siyasal bir niteliğe sahiptir: Polisin içinde toplumsal ve diğer yanlılıklar bulunuyorsa; bir iç karışıklık veya siyasî uyuşmazlık durumunda kullanılıyorsa; bir polis devleti varsa ve bu devlette polis gücü sadece özel bir yönetici seçkinler grubuna hizmet eden özel bir orduya dönüşmüşse, polis, siyasal niteliktedir.
- Ordunun temel amacı, diğer siyasî toplumlara karşı harekete geçirilebilecek bir savaş aracı olmaktır. Bununla birlikte, ordu, sivil mekanizmaların harekete geçemediği veya harekete geçmeyi istemediği durumlarda iç düzeni ve istikrarı korumaya da yardımcı olabilmektedir ve özel koşullarda bir askerî yönetim biçimiyle sivil yönetimin yerini alabilmektedir. Bununla birlikte de askerî rejimler, kısa ömürlü olma eğilimindedir çünkü meşruiyetin bulunmadığı zorlayıcı güce dayanmaktadırlar.
- Realistler, dünya meselelerine ilişkin olarak, güvenliğin öncelikle 'ulusal güvenlik' olarak anlaşıldığı ve savaşın güç dengesiyle kontrol edildiği bir güç siyaseti modeli geliştirmektedir. Dünya meselelerinde karşılıklı bağımlılık ve denge bulunduğuna duyulan liberal inanç, liberalleri 'kolektif güvenlik'e güvenme eğilimine sokmaktadır. Eleştirel kuramcılar ise ya devlet etkileşimlerine inançlar, değerler ve varsayımların ne ölçüde aracılık ettiği üzerinde durmuşlardır ya da geleneksel realist paradigma içindeki erkeksi yanlılıkları açığa çıkarmışlardır.
- Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni ve çeşitli güvenlik sorunları doğmuştur. Bu sorunlar arasında şunlar bulunmaktadır: Geleneksel, devletler-arası savaştan sivil/askerî ayrımının genel olarak bulanıklaştığı 'yeni' savaşlara geçiş olmuştur; herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda ve muhtemelen yıkıcı etkiyle vurmakla tehdit eden ulus-ötesi terörizm ortaya çıkmıştır; özellikle nükleer silahların 'yanlış' ellere geçmesiyle ilgili korkularla bağlantılı olarak nükleer silahların artan biçimde yatay yayılması söz konusu olmuştur.
- 'İnsan güvenliği' kavramı, güvenlik hakkında düşünmenin odağını devletten bireye doğru değiştirmiştir. İnsanî güvenlik, güvenlik kavramını 'korkmadan yaşama özgürlüğü'nün ötesine, 'her şeyden bağımsız yaşama özgürlüğü'nü içerecek biçimde genişletmekle güvenlik kavramını derinleştirdi ve böylece potansiyel olarak uluslararası toplumun sorumluluklarını artırdı. Ancak eleştirmenler, bunun, güvenlik kavramını neredeyse anlamsız kılma riskinin bulunduğunu ve uluslararası toplumun şiddeti ve güvensizliği defetme yeteneği hakkında yanlış beklentiler yarattığını ileri sürmektedir.

Tartışma Soruları

- ABD, 11 Eylül saldırısına, neden uluslararası katillere karşı düzenlenecek bir polis eylemi yerine 'teröre karşı bir savaş'la karşılık verdi?
- Polisliğin tümü siyasal mıdır?
- Eğer bütün devletler zorlayıcı güce dayanıyorsa, silahlı kuvvetler siyasete neden bu kadar nadiren doğrudan müdahale etmektedir?
- Eğer herhangi bir zamanda mümkünse, orduyu iç siyasetin bir aracı olarak kullanmak ne zaman meşrulaştırılabilmektedir?
- Uluslararası siyasete yönelik hangi yaklaşım, uluslararası güvenlik beklentilerini anlamada en sağlam temeli sağlamaktadır?
- 'Yeni' savaşlar, geleneksel savaşlardan daha mı barbar ve korkunçtur?

- Ulus-ötesi terörizm, uluslararası güvenliğe, nükleer silahların yayılmasından daha mı büyük bir tehdit oluşturmaktadır?
- Güvenlik hakkında 'insanî' terimlerle düşünmenin sonuçları ne olmuştur?

Okuma Önerileri

Brewer, J., A. Guelke, I. Hume, E. Moxon-Browne ve R. Wilford, *The Police, Public Order and the State* (1996). Sekiz devlette polisin rolüne ilişkin karşılaştırmalı iyi bir giriştir.

Kaldor, M., *Human Security: Reflections on Globalization and Intervention* (2007). İktisadî ilişkilerin ve silahlı çatışmaların değişen doğası bağlamında, insan güvenliğine ilişkin geniş kapsamlı ve ufuk açıcı bir tartışmadır.

Silva, P. (der.) *The Soldier and the State in South America: Essays in Civil–Military Relations* (2001). Güney Amerika'da ordunun geçmişte ve günümüzde siyasal etkisini inceleyen bir denemeler koleksiyonudur.

Smith, M. E., *International Security: Politics, Policy, Prospects* (2010). Uluslararası güvenliğe yönelik modern tehditlere ve bu tür tehditlerin nasıl yönetildiğine ilişkin anlaşılır ve kapsamlı bir kitaptır.

19. BÖLÜM

DÜNYA DÜZENİ VE KÜRESEL YÖNETİŞİM

'Hoşunuza gitsin ya da gitmesin, ister fetihle olsun ister rızayla, dünyaya hükmedeceğiz.'

ABD Dış İlişkiler Konseyi Açıklaması, Şubat 1950

Dünya düzeni meselesi, uluslararası siyaset anlayışının odağında yer almaktadır. Dünya düzeninin şekli, hem küresel sistem içindeki istikrar düzeyini hem de küresel sistem içindeki çatışma ile işbirliği arasındaki dengeyi etkilemektedir. Bununla birlikte dünya düzeninin doğası, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren önemli tartışma ve anlaşmazlıkların konusu olmuştur. Barış ve uluslararası işbirliği ile nitelenen 'yeni dünya düzeni'nin kuruluşunun ilanı, ABD'nin dünyanın tek süper gücü olarak ilgi odağı haline gelmesiyle birlikte yerini kısa sürede tek-kutuplu dünya düzeni hakkında konuşmalara bıraktı. Bununla birlikte söz konusu 'tek-kutupluluk ânı' da kısa sürmüştür. Nitekim ABD'nin 11 Eylül'den sonra isyanları bastırmak için girdiği zor ve müzmin savaşlar, yalnızca ABD'nin gerilemesine dair izlenimi güçlendirmekle kalmadı, başta Çin olmak üzere yükselen güçler, dünya sahnesinde daha büyük bir etki yaratmaya başladı. Dahası, çok-kutupluluğun tek-kutupluluğun yerini aldığı nosyonu, 'küresel yönetişim'in doğuşu olarak da yorumlanan, uluslararası örgütlerin artan önemine ilişkin kanıtla da desteklenmektedir. Bu açıdan özel önem taşıyan kurumlar, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi başlıca küresel iktisadî yönetişim kurumları ile küresel yönetişim sisteminin en önemli öğesi olan Birleşmiş Milletler olmuştur. Bazılarına göre küresel yönetişim lehine olan bu eğilim, birbirine karşılıklı biçimde bağlı bir dünyada, devletlerin karşılaştıkları zorluklarla ilgilenme hususunda birlikte hareket etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Öte yandan diğer bazıları ise küresel yönetişimi, bir efsane olduğu gerekçesiyle reddetmekte ve uluslararası örgütlerin etkinliği hakkında ciddî sorular ortaya atmaktadır.

Temel Meseleler

- ⚠ Soğuk Savaş'ın sona ermesinin dünya düzeni için sonuçları neydi?
- ⚠ ABD hegemonik bir güç müdür, yoksa gerilemekte olan bir güç müdür?
- ⚠ Artan çok-kutupluluğun dünya siyasetini nasıl etkilemesi muhtemeldir?
- ⚠ Küresel yönetişim bir efsane mi, yoksa bir gerçeklik midir?
- ⚠ Küresel iktisadî yönetişim sistemi ne kadar etkindir?
- ⚠ BM, modern uluslararası sistemin vazgeçilmez bir öğesi midir?

21. YÜZYIL DÜNYA DÜZENİ

'Yeni Dünya Düzeni' ve Kaderi

21. Yüzyıl **dünya düzeni**nin doğası hakkında dikkate değer tartışmalar olmasına rağmen, Soğuk Savaş dönemi sırasında dünya düzeninin biçimi hakkında dikkate değer bir uzlaşma bulunmaktadır. Soğuk Savaş döneminin en belirgin özelliği iki büyük güç blokunun; ABD hâkimiyetindeki Batı ile Sovyetler hâkimiyetindeki Doğu'nun karşılaşmasıydı. Almanya, Japonya ve İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı yenilgisinden sonra ve Birleşik Krallık'ın savaş yüzünden zayıflaması ve uzun vadeli göreceli iktisadî gerilemeye maruz kalmasıyla birlikte, ABD ve SSCB 'süper güçler' olarak ortaya çıktı. Soğuk Savaş'ın **çift-kutupluluğu**, rakip askerî ittifaklar olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (North Atlantic Treaty Organization - NATO) 1949'da, Varşova Paktı'nın (Warsaw Pact) 1955'te kurulmasıyla pekiştirildi ve 1961'de Avrupa'nın bölünmüşlüğünü gösteren Berlin Duvarı'nın inşasıyla da simgeleştirildi. Soğuk Savaş, düşmanların doğrudan çatışmadan kaçınması anlamında 'soğuk' kalsa da, bu dönemin karakteri müzmin ve bazen aşırı gerilimli olmasıydı. Bu gerilim, hem örtülü operasyonlar ile vekâlet savaşlarına hem de her iki tarafın da bir 'terör dengesi' yaratan muazzam miktarda nükleer silah cephanesi inşa etmelerine yansıdı.

Kavram

Süpergüç

İlk olarak 1944'te William Fox tarafından kullanılan bir terim olan süper güç, geleneksel 'büyük güç'ten daha büyük bir güçtür. Fox'a göre süper güçler, büyük bir güce 'ek olarak gücün büyük bir akışkanlığına' da sahip oldular. Söz konusu terim, özel olarak Soğuk Savaş dönemindeki ABD ve SSCB'ye atıfta bulunma amacıyla kullanılma eğiliminde olduğundan, kavramsal olmaktan daha çok daha tarihsel anlama sahiptir. Bununla birlikte, süper güçlerin genellikle şu özelliklere sahip oldukları varsayılmaktadır: (1) dünyanın herhangi bir yerinde faaliyette bulunmalarını olanaklı kılan küresel bir erişim; (2) ideolojik bir blok veya etki alanı içinde hâkim bir iktisadî ve stratejik bir rol; ve (3) özellikle nükleer silahlar açısından üstün olan askerî kabiliyet.

Ancak Soğuk Savaş sona erdiğinde, söz konusu son dramatik, hızlı ve oldukça beklenmedikti. Yetmiş yaşının üstünde olan komünizm sadece iki yıl içinde, 1989–91 arasında çöktü ve varlığını sürdürdüğü Çin gibi yerlerde radikal bir değişim süreci meydana geldi. Geleceği etki etmesi açısından çok önemli 1989 yılında, Doğu Avrupa'daki komünist yönetim bir dizi halkçı devrimle SSCB'nin sınırlarına kadar geriledi; 1990 yılında NATO ve Varşova Paktı'nın temsilcileri Soğuk Savaş'ı resmî olarak sona erdirmek için Paris'te toplandı; ve nihayet 1991'de SSCB'nin kendisi çöktü. Bu gelişmelerin çoğu bir yandan Sovyet tarzı komünizmin yapısal zayıflıkları açısından açıklanırken, bir yandan da Başkan Gorbaçov tarafından 1985'ten itibaren başlatılan iktisadî ve siyasî reform sürecine ilişkin

Dünya düzeni: Nispeten istikrarlı bir ilişkiler ve davranışlar örüntüsü üreten, iktidarın devletler ve diğer önemli failler arasındaki ve içindeki dağılımıdır.

İki-kutupluluk: Uluslararası sistemin, temel güç blokları olan iki kutup etrafında dönme eğilimidir.

Odak Konusu

İnsanî Müdahale

İnsanî müdahale, stratejik hedeflerden çok insanî yardım arayışı içinde yürütülen askerî müdahaledir. İnsanî müdahalelerdeki artış, insan hakları (bkz. s. 504) gibi evrenselci doktrinlerin daha geniş kabul görmesini ve savaş haline yönelik demokratik desteğin, giderek artan biçimde sadece ahlakî bir neden temelinde harekete geçirilebileceği olgusunu ifade etmektedir. İnsanî müdahale destekçileri insanî müdahaleyi, küresel bir çağda devletlerin kendi ahlakî sorumluluklarını kendi halklarıyla sınırlamalarının mümkün olmadığının kanıtı olarak görmektedirler.

İnsanî müdahale, aşağıdaki koşullarda meşru görülmüştür:

- İnsan haklarına ilişkin, çok sayıda savunmasız insanın sınırdışı edilmesi veya katledilmesi gibi bariz suiistimallerde.
- Bu tür suiistimaller komşu devletlerin güvenliğini tehdit ettiğinde.
- Demokrasi yokluğu ulusal kendi kaderini tayin ilkesini zayıflattığında.
- Diplomatik araçlar tüketildiğinde ve insanî müdahalenin insan açısından maliyeti müdahalesizlikten daha az olduğunda.

Ancak, insanî müdahale eleştirmenleri şu hususları dile getirmektedir:

- Devlet egemenliğine ilişkin herhangi bir ihlal, dünya düzenine ilişkin yerleşik kuralları zayıflatmaktadır.
- Saldırganlık neredeyse her zaman insanî gerekçelerle meşrulaştırılmıştır ve Mussolini ile Hitler örnekleri buna dahildir.
- Askerî müdahale sorunları iyileştirmemekte her zaman daha da kötüleştirmekte veya müdahale eden güçleri, sürece [çok daha] uzun vadeli olarak dahil emektedir.

hızlandırılmış programın SSCB'de yol açtığı bozulmaya vurgu yapılmaktaydı. Bu dönem, Başkan Reagan'ın 'ikinci Soğuk Savaş' biçiminde adlandırdığı, artan askerî harcamaların kırılgan ve verimsiz Sovyet ekonomisine büyük baskı uyguladığı bir dönemdi.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi, liberal enternasyonalizm (bkz. s. 186) fikirleri için bir heyecan patlaması yarattı. Soğuk Savaş sonrası dönemin bir 'yeni dünya düzeni' ile nitelendirileceği fikri ilk olarak, 1988'de BM Genel Kurulu'na yaptığı bir konuşmada Gorbaçov tarafından tartışmaya açılmıştı. Gorbaçov, Birleşmiş Milletler'in güçlendirilmesi ve barışı koruma görevinin yeniden canlandırılması önerisine ek olarak, uluslararası ilişkilerde daha büyük bir işbirliğini gerçekleştirmek ve güç kullanımını azaltmak için devletler arasındaki ilişkilerin 'ideolojisizleştirilmesi' çağrısında bulundu. Başkan baba Bush Eylül 1990'da Kongre'ye yaptığı 'Yeni Dünya Düzeni'ne Doğru' başlıklı konuşmasında Soğuk Savaş sonrası dünyaya ilişkin kendi versiyonunun çerçevesini çizdi. Bush'un bu versiyonunun özellikleri arasında, uluslararası hukukun üstünlüğünü sağlamak için ABD'nin liderliği;

SSCB'nin dünya ekonomik örgütleriyle bütünleştirilmesi de dahil olmak üzere ABD ve SSCB arasında bir ortaklık; kolektif güvenliğin desteklenmesi yoluyla güç kullanımının denetlenmesi gibi hususlar bulunmaktaydı. Sözü edilen Soğuk Savaş sonrası dünya düzeni, ilk önemli sınavını kolaylıkla geçmiş gibi görünüyordu. Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i ilhak etmesi, 1991'deki Körfez Savaşı yoluyla Irak güçlerinin ülkeden defedilmesini sağlayan geniş bir Batılı ve İslamî ittifakın kurulmasına sağladı. Dışişleri alanında yeni bir ahlakî bilincin ortaya çıkışı, 'insanî müdahale'nin daha geniş bir şekilde kullanımında da, özellikle de NATO'nun 1999'da Sırp güçlerini Kosova'dan çıkaran hava bombardımanı harekâtında görülebilirdi.

Ancak Soğuk Savaş sonrası dünyayı karşılayan iyimserlik ve idealizm dalgası uzun sürmedi. Pek çok kişi 'yeni dünya düzeni'ni, dikkat çekici hoş bir slogandan biraz daha fazlası olduğu ve kesinlikle gelişmiş bir stratejik vizyona dayanmadığı için çabucak reddetti. Bu 'yeni dünya'nın nasıl çalışacağına ilişkin hususların çoğu belirsiz kaldı. Dahası, Soğuk Savaş sonrası dünya düzeninin alternatif yorumları hızlı bir biçimde ortaya çıktı. Bazıları yeni bir dünya düzeninin değil, aksine yeni bir dünya düzensizliğinin yükselişinin haberini verdiler. Bunun nedeni, Soğuk Savaş'ın, kontrol altında tutulmasına yardımcı olduğu gerginlik ve gerilimlerin serbest kalmasıydı. Soğuk Savaş ister uluslararası komünizm biçiminde, ister kapitalist kuşatma biçiminde olsun, dışsal bir tehdit imajını koruyarak içsel bütünleşmeyi destekleme hizmeti görmüş ve toplumlara amaç ve kimlik duygusu kazandırmıştı. Ancak dış tehdidin çöküşü genellikle etnik, ırksal ve bölgesel çatışma biçimini alan ayrılıkçı baskıları açığa çıkarmaya yardımcı oldu. Bu durum dünyanın birçok yerinde meydana geldi, ancak 1990'larda eski Yugoslavya'daki Sırplar, Hırvatlar ve Müslümanlar arasında uzun süre devam eden kan dökmede de görüldüğü gibi, özellikle Doğu Avrupa'da belirgindi. Uluslararası toplum adalet ve insan haklarına (bkz. s. 504) saygılı bir dünya düzeni tesis etmekten uzak biçimde, eski Yugoslavya'da olanlara seyirci kaldı ve Kosova krizine kadar, Sırbistan'ın bir genişleme savaşı sürdürmesine ve İkinci Dünya Savaşı'nda kullanılanları hatırlatan **soykırım** politikaları uygulamasına izin verdi.

Bundan başka, doğmakta olan liberal bir dünya düzeni fikrinin en büyük zayıflığı, ABD'nin değişen rolünü ve statüsünü dikkate alma konusunda başarısız olmasıydı. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin temel önemi, ABD'ye önemli bir tehdit olan SSCB'nin çöküşüydü. Çünkü bu çöküş ABD'yi dünyanın tek süper gücü, bir **hiper güç** ya da 'küresel egemen' olarak bırakmıştı. Gerçekten de bir 'yeni dünya düzeni'nden söz edilme-

Soykırım: Kitlesel katliam, zora dayalı yeniden iskân ve zora dayalı arındırma gibi eylemlerle milliyetine, ırkına, etnik kökenine ya da dinine göre tanımlanan bir halkı yok etme çabasıdır.

Hiper güç: Potansiyel rakiplerinden çok daha büyük bir güce hükmeden ve dolayısıyla dünya siyasetine hükmeden bir güçtür.

si, küresel iktidarın ABD tarafından kullanımını meşrulaştırmaya yarayan ideolojik bir araçtan başka bir şey olmamış olabilir. Başka bir deyişle, dünya meselelerinde 'liberal zaman', '**tek-kutuplu** bir zaman'a dönüştü. Ancak bununla birlikte, tek-kutuplu dünya düzeninin sonuçları sadece zamanla ortaya çık[acak]tı.

'Teröre Karşı Savaş' ve Ötesi

11 Eylül 2001 genellikle dünya tarihinde belirleyici bir an olarak görülmektedir. Nitekim bu an, Soğuk Savaş sonrası dönemin gerçek doğasını açığa çıkaran ve benzeri görülmemiş bir küresel çekişme ve istikrarsızlık döneminin başlangıcı olan bir andır. Bu anlamda 21. Yüzyıl'ın doğuşunun 'gerçek' işareti komünizmin çöküşünden çok, 'teröre karşı savaş'ın (bkz. s. 401) ortaya çıkışı olmuştur. Öte yandan, 11 Eylül saldırısının etkisini abartmış olmak da mümkündür. Robert Kagan'ın (2004) söylediği gibi, 'ABD 11 Eylül'de değişmedi. Sadece daha fazla kendisi oldu'.

Küresel ya da ulus-ötesi terörizmin (bkz. s. 588) ortaya çıkışını ve 'teröre karşı savaş'ın doğasını açıklamak için çeşitli teoriler geliştirilmiştir. Bu teorilerden en etkili ve geniş ölçüde tartışılanı, Samuel Huntington'ın **medeniyetler çatışması** teorisidir. Huntington büyük medeniyetler olan Batı, Çin, Japon, Hindu, İslam, Budist, Latin Amerika ve Ortodoks Hıristiyan uygarlıklarının, Doğu-Batı biçimindeki ideolojik çatışmanın yokluğunda ve küreselleşmeye (bkz. s. 221) tepki olarak dünya meselelerinde temel aktörler hâline geleceklerini ileri sürdü. Bu tür bir çözümleme Francis Fukuyama (bkz. s. 404) gibi 'tarihin sonu' teorisyenlerinin beklentisiyle keskin bir tezat oluşturuyordu. Çünkü tarihin sonu teorisyenlerine göre siyasal-kültürel bölünmeler daralacak ve dünyanın her yeri liberal demokratik değerleri ve sistemleri destekleme etrafında yakınlaşacağından nihayetinde ortadan kalkacaktı. Huntington özellikle hızlı iktisadî büyümeye rağmen, özgün Sinik kültürel değerlerine bağlı olan Çin ile Batı ve Batı ile İslam arasındaki çatışma olasılığı konusunda uyarıda bulundu.

Bununla birlikte Huntington'ın tezi yaygın biçimde eleştirilmiştir. En yaygın eleştiri, bu tezin, küreselleşmenin ve diğer güçlerin dünyanın pek çok yerinde kültürel farklılıkları zaten bulanıklaştırmış olduğu hususunun farkına varamamasıdır. Örneğin bir 'İslam medeniyeti' ya da bir 'Batı medeniyeti' göndermesi, hem her bir 'medeniyet'in içindeki siyasal, kültürel ve toplumsal bölünmelere ilişkin boyutu hem de İslam ile Batı'nın birbirlerini etkiledikleri ve etkilemeye de devam ettiklerine ilişkin boyutu hesaba katmada başarız olmaktadır. Üstelik savaşların çoğunun farklı medeniyetlerden ziyade aynı

Medeniyetler çatışması tezi: 21. Yüzyıl çatışmasının öncelikli olarak ideolojik ya da iktisadî değil, kültürel çatışma olacağı, bunun da 'farklı medeniyetler'den gelen uluslar arasında olacağına ilişkin teoridir.

Önemli Şahsiyetler

Samuel P. Huntington (1927–2008)

ABD'li akademisyen ve siyaset yorumcusudur. Huntington üç alanda etkileyici katkılarda bulundu: Bu alanlar, ABD ve karşılaştırmalı siyaset ile siyasal gelişme ve az gelişmiş toplumların siyasetine ilişkin olmak üzere, askerî siyaset, strateji ve sivil-asker ilişkileridir. *Üçüncü Dalga* (*The Third Wave*, 1991) adlı eserinde 'demokratikleşme dalgaları' kavramını icat etti ve 1975'ten sonraki demokratikleşme sürecini, daha önceki 1828–1926 ve 1943–62'deki iki dalgayla ilişkilendirdi. En yaygın biçimde tartışılan çalışması, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Kurulması* (*The Clash of Civilizations and the Making of World Order*, 1996), 21. Yüzyıl'da dünyadaki büyük uygarlıklar arasındaki çatışmanın savaş durumuna ve uluslararası düzensizliğe yol açacağı biçimindeki ihtilaflı tezi geliştirdi.

medeniyete mensup devletler arasında meydana geldiği göz önüne alındığında, kültürel farklılıklar ile siyasal çatışma arasındaki bağlantı, en iyi ihtimalle sorgulanabilir niteliktedir. Son olarak, medeniyetler arasındaki çatışma kültürel rekabetten daha çok, algılanan iktisadî ve siyasî adaletsizliğin bir ifadesi olabilmektedir. Örneğin siyasal İslamın yükselişi, Batılı ve İslamî değer sistemleri arasındaki kültürel uyumsuzluktan ziyade sömürgecilik mirası, Filistin sorunu, halk tarafından sevilmeyen ve genellikle de petrol zengini olan otokratik rejimler ile kent yoksulluğu ve işsizlik gibi, genelde Orta Doğu'da ve özelde Arap dünyasında yaşanan gerilimler ve krizlerle daha iyi açıklanabilmektedir. Alternatif açıklamalar dünya düzenindeki değişimlerin önemine vurgu yapmaktadır. Robert Cooper'a (2004) göre eski dünya düzeninin Doğu-Batı çatışmasının yerini, üç parçaya bölünen bir dünya almıştır:

- Cooper'ın, ne siyasî istikrardan ne de iktisadî kalkınmadan istifade edemeyen sömürge sonrası devletleri kastettiği 'modern öncesi' dünyada karmaşa hüküm sürmektedir. Bu tür devletlerin örnekleri arasında, kimi zaman 'zayıf devlet', 'düşkün devlet' (bkz. s. 126) ya da 'haydut devlet' gözüyle bakılan Somali, Afganistan ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti bulunmaktadır.
- 'Modern' dünyada devletler etkili olmaya ve egemenlikleri (bkz. s. 103) konusunda şiddetli bir biçimde koruyucu olmaya devam etmektedirler. Bu tür bir dünya, bir devletin çıkar ve emellerinin sadece diğer devletlerin kabiliyetleri tarafından sınırlanabildiği bir güç dengesi temelinde işlemektedir.

- Cooper'ın öncelikle Avrupa ve Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilendirdiği 'post-modern' dünyada devletler, güç siyasetinin 'ötesine' evrilmiş ve güvenliği sağlama aracı olarak çok-taraflı anlaşmalar, uluslararası hukuk ve küresel yönetişim (bkz. s. 633) lehine savaşı terk etmişlerdir.

Ancak doğmakta olan dünya düzenine ilişkin bu görüş, bir dizi meydan okumaya ve yeni güvenlik tehdidine ışık tutmaktadır. Bunlar arasında en önemlilerinden birisi, modern öncesi dünyada kolaylıkla 'haydut' devletlerin veya terör örgütleri gibi devlet dışı aktörlerin ellerine geçebilme ihtimali olan kitle imha silahlarının yayılmasıdır. Nükleer silahların yayılması konusunda daha özel bir kaygı, 'nükleer kulüp' olarak adlandırılan kulübün üye sayısının, Hindistan, Pakistan, İsrail ve Kuzey Kore'nin nükleer silahları edinmesi ile beşten (ABD, Rusya, Çin, Fransa ve Birleşik Krallık) dokuza çıkması ve (18. Bölüm'de tartışıldığı üzere) İran örneğinde olduğu gibi, bazı ülkelerin bu silahları geliştirilmeye yakın olduklarının düşünülmesi konularında dile getirilmiştir. Avrupa bir 'güvenlik bölgesi' olsa da, Avrupa'nın dışında modern öncesi dünyanın istikrarsızlıklarını modern ve hatta post-modern dünyalara taşıma tehdidinde bulunan bir 'tehlike ve karmaşa bölgesi' bulunmaktadır. Cooper (2004), 'yeni' bir emperyalizm (bkz. s. 627) türünün, karmaşaya düzen getirmenin tek yolu olabileceğini kabul etti. Bu tür bir çözümleme 11 Eylül saldırısından sonraki yıllarda, ABD'de Bush yönetimi üzerinde özel bir etkisi olan ve daha sonra **Bush doktrini** olarak bilinmeye başlayan doktrinde ifade edilen yeni muhafazakâr veya 'neo-con' fikirlerle önemli noktalarda örtüşmektedir. Bu yüzden yeni muhafazakârlar, ABD'nin 'hayırsever küresel hegemonyası' (Kristol ve Kagan, 2004) olarak görülen hegemonyayı koruyup pekiştirmeye çalıştılar. Bu hegemonyanın temel özellikleri arasında, ABD askerî gücünün 'tehditlerin ötesine geçen bir güç' konumuna ulaşacak biçimde inşası ve gerektiğinde askerî araçların kullanımıyla gerçekleştirilecek bir 'rejim değişikliği' süreci yoluyla liberal demokratik yönetişimin desteklenmesine yönelik iddialı ve müdahaleci bir dış politika oluşturması bulunmaktadır.

11 Eylül saldırısından sonra ABD'nin 'teröre karşı savaş' yaklaşımı hızla şekillenmeye başladı. Bu yaklaşımın ilk tezahürü, Afganistan'da Taliban rejimini birkaç hafta içinde deviren ABD liderliğindeki askerî saldırı idi. Ancak Bush yönetiminin bir sonraki hedefinin Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak'ta 'rejim değişikliği' olduğu belirgin hâle geldiğinde, 'teröre karşı savaş' daha radikal ve ihtilaflı bir yönde ilerledi. Bu hedef ABD ile bir 'gönüllüler koalisyonu'nun savaştığı 2003 Irak Savaşı'na yol açtı. Irak Savaşı'nı tartışmalı kılan husus, Afganistan'a yapılan saldırı ile arasındaki farktı. Buna göre, Afganistan'ın El Kaide'ye neredeyse merkez sayılabilecek bir üs

Bush doktrini: Çerçevesi 2002'de Başkan George W. Bush tarafından çizilen ve ABD'nin, teröristlerin kendilerine ve teröristleri barındıran ya da onlara yardım eden devletlere işlem yapma hakkı olduğunu ileri süren doktrindir.

sağlaması, ABD ve 'gönüllüler koalisyonu'nun bu ülkeye olan saldırısının yaygın biçimde bir nefsi müdafaa savaşı olarak görülmesini sağlamışken Irak'a karşı savaş bir önalıcı saldırı doktrini kullanılarak meşrulaştırılmıştı. Bush yönetimi, çok az kanıtla Saddam rejimi ile El Kaide arasında bir bağ olduğunu iddia etmiş ve Irak'ın kitle imha silahlarına sahip olduğunu ileri sürmüşse de (daha sonra elde edilen kanıtlar tam tersini göstermiştir), temel meşrulaştırma kitle imha silahları elde etmek istemiş ve belki de bunu başarmış Saddam rejimi gibi bir 'haydut' rejimin, 21. Yüzyıl'da hoşgörüyle karşılanamayacağıydı.

Kavram

Önalıcı Saldırı

Önalıcı saldırı ya da önleyici savaş, gelecekteki olası saldırganlığın önüne geçmek ya da onu önlemek için tasarlanan, 'misillemeyi önce yapmak' biçimindeki askerî eylemdir. Önalıcı saldırının çekicilikleri arasında, büyük bir yıkımdan kaçınılabilmesi ve olası bir saldırganın karşı konamayacak kadar güçlü hale gelmeden önce askerî eylemde bulunulması bulunmaktadır. Söz konusu saldırının kusurlu yönleri arasında gelecekteki eylemler veya tehditler hakkındaki hesapların hatalı olabilmesi ve bu nosyonun kolaylıkla bir saldırganlık örtüsü olarak kullanılabilmesidir. Önalıcı saldırı, sadece kendi kendini savunma durumunda savaşa izin veren BM Şartı altında neredeyse tamamen yasadışıdır.

Hem Afganistan hem de Irak'ta Taliban ve Saddam rejimlerinin devrilmesi biçimindeki başlangıçtaki dramatik başarılara rağmen, ABD ve müttefikleri kendilerini beklenenden daha sorunlu ve daha müzmin olduğu kanıtlanmış savaşları sürdürür hâlde buldular. Her iki savaş da, düşmanların kullandığı gerilla savaşı, terörizm ve intihar saldırıları taktikleri ile ABD'nin üstün askerî gücünün sınırlılıklarını gösteren karmaşık, isyan bastırma savaşlarına dönüştü. Tıpkı Vietnam Savaşı'nda (1959–76) olduğu gibi, gerilla savaşı taktikleri çok daha güçlü ve daha iyi kaynaklara sahip bir düşmana karşı son derece etkili olduklarını kanıtladı. Ancak bunun da ötesinde, askerî müdahale tercihi, aynı zamanda ABD'nin 'yumuşak' gücünü (bkz. s. 628) de zayıflattı ve Orta Doğu'daki itibarını zedeledi. Bu anlamda ABD, yok etmeyi amaçladığı 'aşırılıkçılık sarmalı'nın kendisini yaratma tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Buna ek olarak, 3. Bölüm'de de tartışıldığı gibi, 'demokrasiyi yukarıdan dayatma' stratejisinin, en iyi ihtimalle naif olduğu kanıtlanmış, özellikle de 'devlet inşası' sürecindeki zorlukların farkına varılmasında başarısız olmuştu.

Başkan Obama'nın Ocak 2009'da göreve başlamasından sonra 'teröre karşı savaş'ta önemli değişiklikler meydana geldi. Bu değişiklikler, Bush'un görevdeki ikinci dönemi olan 2005–09 dönemi boyunca gerçekleşen çok-taraflılığa (bkz. s. 637) yönelme üzerine inşa edildi. Obama, yumuşak güç teorisyenlerinin ABD'ye verdiği 'işbirliği yapmayı ve dinlemeyi öğrenmesi' (Nye, 2004) yönündeki tavsiye, ABD'nin, genel olarak dünya meseleleriyle ve özel olarak da Müslüman dünyasıyla olan ilişkisinin tonunu değiştirdi. ABD ile dünyadaki tüm Müslümanlar arasında 'yeni bir başlangıç' çağrısı yaptığı Haziran 2009'da Kahire'deki açılış konuşmasında, 'hiçbir yönetim sisteminin, bir ulusa, başka bir ulus tarafından dayatılamayacağını ve daya-

Hegemon: Öncü ya da üstün bir güçtür.

Çok-kutupluluk: Akışkanlık ve belki de istikrarsızlık lehine bir yanlılık yaratan üç ya da daha fazla güç merkezinin bulunduğu uluslararası bir sistemdir.

tılmaması gerektiğini' kabul etti. Bununla birlikte, 'teröre karşı savaş' söylevinin tonunun çabucak düşürülüp kısa zaman içinde de terkedilmesine ve bu söyleve yönelik stratejik yaklaşımın gözden geçirilmesine rağmen, askerî meşguliyet Obama yönetimi altında da önemli bir rol oynamaya devam etti. Bu durum, 'Af-Pak' politikası olarak bilinen bir politika biçiminde, vurgunun Irak'tan Afganistan ve Pakistan'a kaymasıyla sonuçlandı. ABD birliklerinin iç çatışma ve sivil ölüm seviyelerinin azaltılmasında 2007'de başlayan başarı 'dalgası' sayesinde, Irak kasaba ve kentlerinde güvenliği sürdürme sorumluluğu 2009'da ABD ve müttefik birliklerinden Iraklı güçlere geçti ve ABD'nin Irak'taki muharebe görevi Ağustos 2010'da sona erdi. Obama'nın Afganistan'a yönelik yeniden çizilen savaş stratejisi altında, 2010 yılının başlarında, NATO'nun Afganistan'daki son derece sorunlu görevine yeniden bir odak ve canlanma sağlayan bir girişimle burada da benzer bir 'dalga' başlatıldı. Aynı zamanda Temmuz 2011, Afganistan'daki ABD güçlerinin çekilmeye başlayacağı tarih olarak, 2014 yılı sonu itibarıyla ABD'nin 'muharebe' görevinin sona ereceğine dair taahhütle birlikte verildi.

Tek-Kutupluluktan Çok-Kutupluluğa Doğru mu?

Afganistan ve Irak'taki savaşlar, ABD'nin küresel liderliğinin doğası ve boyutuyla ilgili önemli sorular doğurdu. Noam Chomsky (bkz. s. 278) gibi radikal teorisyenler, genişleyen nüfuzu barış ve refah getiren, hayırsever bir **hegemon** olan ABD'nin 'vazgeçilmez ulus' imajına keskin bir karşıtlık içinde, onu, dünya genelindeki terörizm ve şiddetin ana kaynağı olan 'haydut bir süper güç' olarak tasvir ettiler. ABD'nin hegemonyası (bkz. s. 268) ister hayırsever ister kötü niyetli olsun, 'teröre karşı savaş' aracılığıyla askerî ve siyasî hedeflere ulaşmada yaşanan güçlük, çok sayıda kişiyi ABD'nin küresel liderliğinin sendelemekte olduğu konusunda ikna etti. Bu sonuç, 6. Bölüm'de de tartışıldığı gibi, 2007–09 küresel finansal krizi tarafından da desteklenen bir sonuçtu. Aslında bu gelişmeler, tek-kutupluluğun **çok-kutupluluğun** yerini almasıyla birlikte küresel gücün önemli ölçüde yeniden dağıtımı olarak görülen, daha geniş bir sürecin parçasıdır. Yükselen çok-kutupluluk, üç ana eğilimle ilişkilendirilmiştir:

- ABD'nin gerilemesi
- Çin ve diğer 'doğmakta olan güçlerin' yükselişi
- Güç ve güç ilişkilerinin değişen doğası.

ABD Geriliyor mu?

ABD'nin küresel hegemonyasının gerilemesiyle ilgili tartışmalar yeni bir şey değildir. Bu tartışmalar 1950'lerin sonlarına ve Sputnik uydusunun SSCB tarafından fırlatılmasına kadar geriye gitmektedir. 1970 ve 1980'ler boyunca, daha önceki büyük güçler arasında yaygın olan **emperyalist aşırılık** eğilimine karşı koyamayan ABD'nin, yeniden dirilen Japonya ve Almanya tarafından gölgede bırakıldığını ilan etmek moda oldu (Kennedy, 1989). Ancak konu, 21. Yüzyıl'ın başlarında yenilenmiş bir güçle yeniden gündeme gelmiştir. Bir devletin bir hiyerarşi içindeki sırasına ilişkin değerlendirmeler, küresel gücün (bkz. s. 628) karmaşık ve çok-yönlü doğası tarafından alt üst edilmiş olmasına rağmen, ABD'nin gerilemesi fikri bazı gelişmelerle ilişkilendirilmiştir. ABD'nin dünyanın geri kalanı karşısındaki askerî hâkimiyeti inkâr edilemez derecede devasa boyuttadır. 2007'ye gelindiğinde, ABD'nin askerî harcamaları, dünya toplamının yüzde 46'sına tekabül ediyordu ve en büyük ikinci askerî harcamaya sahip olan Çin'inkini dokuz kat aşıyordu. ABD, ileri teknoloji silahlarda ve hava gücünde tartışılmaz bir liderliğin sahip olmanın yanında, 100'den fazla ülkede 700 civarında askerî üsse sahiptir. Ancak, üstün askerî güç artık hegemonya için güvenli bir dayanak olmayabilir. ABD askerî makinesinin yıkıcılık kabiliyeti ile siyasî olarak başarabileceği şeyler arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır. ABD'nin 1984'te Lübnan'dan ve 1993'te Somali'den zoraki geri çekilmesi ve Irak ve Afganistan'daki **asimetrik savaşlar**ın kazanılmasındaki zorluk terörist, gerilla ve isyancı taktiklerin kullanılmasının en gelişmiş gücü bile nasıl engellediğini göstermektedir.

Kavram

Emperyalizm

Emperyalizm geniş anlamda, bir devletin iktidarını veya yönetimini sınırlarının ötesine genişletme politikasıdır. Emperyalizm ilk kullanımda hanedanlık otoritesini genişletmek ya da milliyetçi emelleri ileriye götürmek için tasarlanmış bir fetih ve genişleme ideolojisiydi. Söz konusu terim şimdi daha yaygın biçimde, her türlü dışsal tahakküm biçimini tanımlamak için kullanılmakta, hem sömürgecilik (bkz. s. 193) aracılığıyla doğrudan siyasî kontrolün dayatılmasını hem de siyasal yönetimin yokluğu durumunda iktisadî sömürüyü ya da yeni sömürgeciliği kapsamaktadır. Marksistler ve realistler emperyalizmin esasen iktisadî bir olgu mu yoksa siyasî bir olgu mu olduğu konusunda anlaşmazlık içindedirler.

ABD'nin gücü hakkındaki tartışmaların önemli bir bileşeni, ABD'nin iktisadî açıdan göreceli gerilemesine ilişkin odaktır. ABD dünyanın en büyük ekonomisi olmayı sürdürse de, başta Hindistan ve (muhtemelen 2020'li yıllarda ABD ekonomisini geride bırakacağı tahmin edilen) Çin olmak üzere ABD'nin rakipleri, geçtiğimiz son onyılda çok daha hızlı bir şekilde büyümüştür. 2007–09 küresel malî krizi, ABD iktisadî

Emperyalist aşırılık: Daha geniş askerî sorumlulukların ülkenin iktisadî büyümesini geçmesi nedeniyle emperyalist genişlemenin sürdürülemez olmasıdır.

Asimetrik savaş: Açıkça eşit olmayan askerî, iktisadî ve teknolojik güç düzeylerine sahip rakipler arasında yapılan, savaş durumu stratejilerinin zayıfın ihtiyaçlarına uyarlandığı bir savaştır.

Odak Konusu

Küresel Gücün Boyutları

Devletlerin ve diğer temel faillerin dünya sahnesine etki etmelerini olanaklı kılan belirgin etmenlerin neler olduğu konusunda uzlaşma bulunmamaktadır. Bununla birlikte, küresel gücün belirli sayıda boyuta sahip olduğu görülebilir:

Askerî güç: Çok sayıda yorumcuya göre, uluslararası siyasetteki güç askerî yetenekle özetlenmektedir. Örneğin, realist teorisyenler, geleneksel olarak, güce ilişkin bir 'temel kuvvet' modelini tercih etmiştir. Çünkü askerî yetenek, bir ülkenin hem topraklarını ve insanlarını dış saldırganlıklara karşı korumasına hem de fetih ve genişleme yoluyla yurt dışındaki çıkarlarını sürdürmesine olanak tanımaktadır. Bu nedenle temel etmenler silahlı kuvvetlerin hacmi; moral, eğitim, disiplin ve liderlik açısından etkinlikleri ve en önemlisi, gelişmiş silah ve teçhizata erişimleridir. Bununla birlikte nükleer silahların, çoğu durumda 'kullanılmazlığı' ortaya çıktıkça, askerî yetenekler, gerçek siyasî etkinliğe dönüşmeyebilmektedir.

İktisadî güç: Uluslararası ilişkilerde devletlerin 'ağırlığı', zenginlikleri ve iktisadî kaynaklarıyla yakından ilişkilidir. Bu durum kısmen, iktisadî kalkınmanın askerî yeteneği desteklemesi nedeniyle geçerlidir. Çünkü zenginlik, devletlerin büyük ordular geliştirmelerini, modern silahlar elde etmelerini ve masraflı veya sürekli savaşlar yapmalarını olanaklı kılmaktadır. Modern teknoloji ve geniş bir sanayi temeli, özellikle ulusal para birimi uluslararası mübadelenin bir aracı olarak kullanılacak kadar güçlü ve istikrarlıysa, devletlere ticarî ortaklarıyla ilişkilerinde siyasî bir avantaj kazandırmaktadır. Liberaller bir küreselleşme çağında, ticaretin uluslararası siyasetin temel değeri olarak savaşı yerinden ettiğini iddia ederler.

'Yumuşak' güç: Küresel iktidar hakkındaki düşünce, aslında geleneksel olarak iktisadî ve askerî gücün bir bileşimi olan 'sert' güce, yani başkalarının davranışlarını ödüllerin (havuçlar) ya da tehditlerin (sopalar) kullanımı yoluyla etkileme yeteneğine odaklanmıştır. 'Yumuşak' güç, 'başkalarının tercihlerini zorlamaktan çok, cazibeyle şekillendirme yeteneğine dayanan ortak seçimli' bir güçtür (Nye, 2004). Sert güç kuvvet, yaptırımlar, ödemeler ve rüşvet gibi kaynaklardan yararlanırken, yumuşak güç büyük ölçüde kültür, siyasî idealler ve dış politikalar (özellikle de ahlakî otoriteyle doldurulmuş politikalar) yoluyla işlemektedir. Bununla birlikte, yumuşak güç stratejileri kendi başlarına nadiren etkilidir; sert ve yumuşak güç, genellikle 'akıllı güç' olarak adlandırılan güçle birbirlerini güçlendirmektedir (Nye, 2008).

Yapısal güç: Yapısal güç, devletleri birbirleriyle, insanlarla, tüzel şirketlerle ilişkilendiren çerçeveyi şekillendirme yeteneğini yansıtan, 'şeylerin nasıl yapıldığına' karar verme gücüdür (Strange, 1996). Bu açıdan özel bir önem taşıyan husus, devletlerin rejimler ve uluslararası örgütlerdeki katılımları aracılığıyla uyguladıkları etkidir. Bu etki onların, finans ve ticaretten güvenlik ve kalkınmaya kadar geniş bir yelpazeye uzanan konularda, daha az somut bile olsa daha geniş bir etki sahibi olmalarını olanaklı kılmaktadır. Bundan başka yapısal güç, uluslararası siyasetteki sonuçların nasıl belirlendiğini açıklamaya ilişkin alternatif yollar sağlayarak, genellikle 'ilişkisel' gücün (bir failin başka bir fail üzerinde sahip olduğu doğrudan etki) yanı sıra işlemektedir.

modelinin kusurlarını açığa çıkarmak ve doların dünyanın önde gelen para birimi olarak konumunu sorgulanır hâle getirmek suretiyle ABD'yi daha da zayıflatmış olabilir. Öte yandan ABD'nin, araştırma ve geliştirmeye yönelik dünya harcamalarının yaklaşık yüzde 40'ını yapmaya devam etmesi, diğer

ülkelere karşı ona neredeyse tartışmasız bir teknolojik liderlik kazandırmakta ve oldukça yüksek verimlilik düzeyi sağlamaktadır. Çin, ekonominin teknolojik yönden gelişmiş sektörlerinde ABD'ye rakip olmaktan kuşaklarca mesafede uzaktır. Dahası, tıpkı Britanya İmparatorluğu'nun, 19. Yüzyıl'ın sonlarında ABD ve Almanya tarafından iktisadî açıdan alt edilmiş bir imparatorluk olmasına rağmen 20. Yüzyıl'ın ortalarına kadar küresel egemenliğini sürdürebilmiş olması örneğinde olduğu gibi, ABD de iktisadî yönden artık bir numara olmadığı bir dünyada, küresel liderliği elinde tutmaya devam edebilir.

Bununla birlikte ABD'nin, 'yumuşak' güç anlamında gücü, 'sert' güç anlamındaki gücüne göre daha fazla gerilemiş olabilir. Bu çeşitli şekillerde meydana gelmiştir. ABD'nin itibarı, şirketlere ait güçle olan ilişkisinden ve 'Amerikanlaşma olarak görülen küreselleşme'yle birlikte genişleyen küresel eşitsizliğe karşı gelişen kızgınlıktan dolayı zarar görmüştür. Yukarıda da tartışıldığı gibi, ABD'nin ahlakî otoritesine, genelde 'teröre karşı savaş'la ve özelde Irak Savaşı'yla ciddî hasar verilmiş, Ebu Gureyb'deki ve Guantanamo gözaltı kampındaki mahpuslara yapılan muamele bu hasarı daha da derinleştirmiştir. Yine de bu tür gelişmeler, ABD'nin sürekli ve rakipsiz yapısal gücü tarafından dengelenmektedir. ABD, küresel iktisadî yönetişim kurumları (bkz. s. 124) ve NATO üzerinde orantısız nüfuz uygulamaktadır. Gelişmekte olan dünyanın ve yükselmekte olan ekonomilerin artan etkisine rağmen, hiçbir ülke ABD'nin küresel iktisadî karar alım süreci üzerindeki etkisine meydan okumaya yakın değildir. Gerçekten de 2011 Libya müdahalesinin (bkz. s. 607) ispatladığı gibi, küresel liderliği artık o kadar istikrarlı ya da bariz olmamasına rağmen, ABD'nin müdahale ve iktisadî, askerî ya da siyasî sorunlarla ilgili konulara dahiliyeti kaçınılmaz olmaya devam etmektedir. ABD'siz hiçbir şey olmamaktadır.

Çin'in ve 'Geriye Kalanların' Yükselişi

Bütün güçler içinde, ABD'ye rakip olabilecek, hatta onu gölgede bırakabilecek en önemli güç kuşkusuz Çin'dir. Gerçekten de, çok sayıda kişi 20. Yüzyıl'ın 'Amerikan yüzyılı' olması gibi, 21. Yüzyıl'ın da 'Çin yüzyılı' olacağı tahmininde bulunmaktadır. Çin'in büyük güç konumunun temeli, 1978'de Deng Şiaoping'in (1904–97) yönetimi altında piyasa reformlarının başlatılmasından itibaren sağlanan ve en canlı aşaması 1990'larda başlayan hızlı iktisadî ilerlemedir. Çin'in, ABD ve diğer Batılı devletlerin büyüme oranlarını ikiye katlayan, neredeyse otuz yıldır yıllık yüzde 8 ila 10 arasında gerçekleşen yüksek büyüme oranları, 2009'a gelindiğinde onun dünyanın en büyük ihracatçısı olmasını ve 2010 yılında da Japonya'yı sollayarak dünyanın ikinci en büyük ekonomisi olmasını sağladı. 2007 yılındaki 1.3 milyarlık nüfusla dünyanın en büyük nüfusuna sahip olan Çin, görünüşe göre bitip

tükenmek bilmeyen ucuz emek arzına sahiptir ve söz konusu ucuz emek Çin'i küresel ekonominin imalatçı kalbi hâline getirmektedir. Çin'in ortaya çıkmakta olan küresel rolü, şimdilerde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) ve Afrika, Avustralya, Orta Doğu ve Latin Amerika'nın bazı bölgeleriyle hızla büyümekte olan kaynak bağlantılarından dolayı **iklim değişikliği** gibi konularda G20 üzerinde uyguladığı etkide belirgindir. Çin'in artan etkisinin genellikle ihmal edilen bir yönü de 'yumuşak' gücünün olağanüstü yükselişidir. Bu yükseliş, hem Asya'da işbirliği için kültürel bir temel sağlayan Konfüçyüsçülüğün (bkz. s. 414) önemini hem de Afrika ile küresel Güney'in çoğundaki emperyalist karşıtı mirasının çekiciliğini yansıtmaktadır.

Bundan başka Çin'in yükselişi genellikle, küresel güç dengesinin Batı'dan Doğu'ya (özellikle de Asya'ya) doğru ve belki de ABD'den, kimi zaman 'geriye kalanlar' olarak isimlendirilen **BRIC ülkeleri**ne doğru daha geniş düzeydeki bir değişimin parçası olarak görülmektedir. BRIC ülkelerinin büyüyen iktisadî gücüne ilişkin ilk tahminlerde, bu ülkelerin, 21. Yüzyıl'ın ortalarına gelindiğinde, sanayileşmiş G7 ülkelerinin birleşik gücünü aşacağı ileri sürülmüşse de, daha sonra bu tahminler tekrar gözden geçirilmiş ve bu durumun 2021 yılı kadar erken bir tarihte meydana gelebileceği ileri sürülmüştür. Alternatif bir senaryo ise 21. Yüzyıl'ın, temel failleri Hindistan, Japonya ve Güney Kore olan 'Asya yüzyılı' olacağı 'Çin yüzyılı' olmayacağı yönündedir. Hindistan'ın yükselen bir güce dönüşmesi, Çin'inkinden sadece biraz daha az etkileyici olan iktisadî büyüme oranlarına dayandırılmıştır. Eğer son eğilimler devam edecek olursa, 2020'ye gelindiğinde Çin ve Hindistan'ın GSYİH'leri toplamının dünyanınkinin yarısına tekabül edeceği tahmin edilmektedir.

Bununla birlikte, Çin liderliğindeki bir Asya'nın ya da BRIC ülkelerinin sürekli ileri yürüdüğü tartışmasız kabul ediliyor değildir. Çin ekonomisi, 2011 ve 2012 yıllarında iktisadî bir yavaşlamanın işaretlerini göstermenin yanı sıra, ağırlıklı biçimde ucuz işgücü arzına bağlı kalmaktadır ve ileri becerilere ve üretim tekniklerine dayanan daha yüksek teknolojiye sahip bir ekonomiye geçiş henüz gerçekleştirilememiştir. Bununla birlikte, Çin'in karşı karşıya olduğu en ciddî tehdit, siyasî ve iktisadî yapıları arasındaki gerilimi nasıl uzlaştırdığı hususu olabilir. Çin Komünist Partisi'nin tek-parti yönetimine dayanan Çin siyasî sistemi, kararlı bir şekilde Stalinist kalmaya devam ederken, Çin'in iktisadî sistemi giderek daha artan bir biçimde piyasa odaklı hâle gelmekte ve kararlı bir şekilde küresel kapitalist sisteme gömülmektedir. Otoriteryanizm (s. 277) büyük ölçekli iktisadî değişimi idare etme ve örneğin, cüretli altyapı programlarını zorlama anlamında

İklim değişikliği: Uzun süreli veya mevcut hava koşullarındaki bir değişim. Bu terim neredeyse her zaman 'küresel ısınma' olgusuna atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.

BRIC ülkeleri: Hızlı büyüyen dört büyük ekonomi olan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ekonomileri için kullanılan kolektif bir terimdir.

üstünlüklere sahip olsa da, bir piyasa kapitalizmi sistemi tarafından üretilen çoğullaştırıcı ve liberalleştirici baskılarla baş edemeyebilir.

Ayrıca ne Çin ne de diğer BRIC ülkelerinden herhangi biri, ABD'ye açıkça meydan okumak suretiyle siyasî veya diplomatik liderlik için bir güç veya isteklilik göstermemektedir. Bunun nedeni Çin'in, hem artan bir şekilde etkili olduğu uluslararası çerçevelerin korunmasına orantısız biçimde katkıda sağlayan ABD hegemonyasının çeşitli yararları olduğunun farkında olması hem de iktisadî kalkınma arzusunun jeopolitik liderlik karşısında öncelikli olmasıdır. Son olarak, BRIC ülkelerinin tek bir bütün olarak hareket etme yeteneği, üyeleri arasındaki siyasal, ideolojik ve iktisadî farklılıklarla ciddî biçimde sınırlanmaktadır. Gerçekten de, BRIC ülkelerinin temel önemi, 'geriye kalanların' ortak çıkarlarını yansıtmakla daha az ilgili, Çin'in ABD ile ilişkisinde, Çin'in 'barışçıl yükselişi'ni (bkz. s. 632) tehlikeye atacak doğrudan bir karşılaşma riskini doğurmaksızın konumunu güçlendiren bir araç sunmakla daha fazla ilgilidir.

Güç ve Güç İlişkilerinin Değişen Doğası

Çok-kutuplu eğilimler, yalnızca eski güçlerin gerilemesinde ve yeni güçlerin büyümesinde değil, aynı zamanda gücün herhangi bir devletin kontrolünün ötesine doğru daha geniş bir şekilde dağılmasında da belirgindir. Bu durum, küreselleşmenin devlet dışı faillerin rolünü güçlendirme eğiliminde belirgin olmuştur. Örneğin, ulus-ötesi şirketler (TNC'ler) (bkz. s. 231), dünya imalat üretiminin yaklaşık yüzde 50'sini ve dünya ticaretinin yüzde 70'inden fazlasını karşılayarak küresel ekonomiye giderek daha fazla hâkim olmaktadır. Üstelik TNC'ler, yeni yatırım ve üretim yerini kolaylıkla bulabilecekleri için siyasî denetimden sıyrılma yeteneğine de sahiptir. Benzer şekilde, yönetim dışı örgütler (NGO'lar) (bkz. s. 371), 1980'lerden itibaren, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi **uluslararası örgüt**ler içinde güçlü bir etki göstermeye başlayarak yaygınlaşmışlardır.

Gücün hem dünya devletlerinin kendi arasında hem de devletler ile çeşitli türdeki devlet dışı aktörler arasında yeniden paylaştırılması kadar, gücün doğasının değişmekte olduğunu düşünmek için de nedenler bulunmaktadır: Gücün az sayıda elde temerküz etmesini sağlayan yöntemleri sürdürmek gittikçe güçleşmektedir. Bu değişim iki temel yolla gerçekleşmiştir. Birincisi, teknolojinin gelişmesi ve küresel bir iletişim dünyasında okur-yazarlık oranlarının ve eğitim standartlarının yükselmesi yoluyla, 'yumuşak' güç siyasî sonuçları etkilemede 'sert' güç kadar önemli hale gelmiştir. Dünya siyasetinin geleneksel değer birimi olan askerî güç, kesinlikle gereksiz

Uluslararası örgüt: Resmî süreçleri olan ve bazen 'uluslararası yönetim örgütü' (International governmental organization – IGO) olarak adlandırılan üç veya daha fazla devletten oluşan bir kurumdur.

Çin'in Yükselişi Barışçıl Olmaya Devam Edecek midir?

Çin'in yükselişi Çinli yetkililer tarafından, geleneksel olarak 'barışçıl bir yükseliş' olarak ifade edilmektedir. Bu adlandırma yükselen güçlerin, büyük ölçüde askerî güç inşa ederek ve savaşın kullanımıyla büyük güçler haline geldiği şeklindeki geleneksel beklentileri yıkmaktadır. Bu görüşe göre, dünya düzenindeki büyük değişimler nadiren barışçıl bir şekilde gerçekleştirilmektedir ve bu da özellikle 'yükselen' Çin ile 'gerileyen' ABD arasındaki savaşın, kaçınılmaz olmasa da olası olduğunu göstermektedir. Çin farklı türde yükselen bir güç müdür? Dünya meselelerinde askerî güç gereksiz hale mi gelmektedir?

EVET

Karşılıklı bağımlılığın sonuçları. Çin'in yükselişinin neden barışçıl olduğu ve neden barışçıl kalmaya devam edeceğinin temel sebebi, küreselleşmeyle şekillendirilen uluslararası bir sistemin içinde yer almasıdır. Küreselleşme savaş olmasını iki temel yolla azaltır. Birincisi, küreselleşmenin ulusal refah için ticaret gibi daha ucuz ve daha kolay bir yol sunmasından dolayı, Çin gibi yükselen devletlerin artık fetih yoluyla elde edilen iktisadî kazançlara ihtiyaç duymamasıdır. İkincisi, küreselleşmenin iktisadî karşılıklı bağımlılığı önemli ölçüde artırarak, Çinlilerin savaşa başvurmasını neredeyse olanaksız kılmasıdır. Bunun nedeni, savaşın getireceği yıkılan ticarî ortaklıklar, kaybolan dış yatırımlar gibi iktisadî maliyetlerdir.

'Yumuşak' dengeleme. Neo-realist teorisyenler, diğer devletlerin, yükselen ya da büyük bir güçle karşı karşıya kaldıklarında, 'o tarafa katılmak' (o gücün tarafını tutmak; yani 'iyi olan tarafa katılmak') yerine onu 'dengeleme' (kendisini bu güce karşı maruz bırakmamak korkusuyla bu güce karşı çıkmak ya da meydan okuma) eğiliminde olacağını iddia etmektedirler. Bununla birlikte, Çin'in ABD'ye karşı 'dengeleme' eğilimi 'yumuşak' (askerî olmayan) dengeleme stratejilerinin benimsenmesiyle sınırlı kalacaktır. Çünkü ABD'nin büyük askerî hâkimiyetinin yakın gelecekte sona ermesi pek olası değildir. Benzer şekilde, ABD'nin 'sert' (askerî) dengeleme stratejilerini Çin'e karşı benimseme olasılığı, 'teröre karşı savaş'ın sürdürülmesinde yaşanan güçlükler nedeniyle büyük ölçüde azalmıştır.

Çin-ABD çift-kutuplu istikrarı. 21. Yüzyıl ilerledikçe, dünya düzeni çok-kutuplu bir temelden ziyade iki-kutuplu bir temel üzerinde yeniden şekillenebilir. ABD'nin askerî, iktisadî ve yapısal güçlü yanları kısa zamanda sönümlenmeyecektir ve zaten iktisadî bir süper güç olan Çin, açıkça sadece 'geri kalan'lardan biri değildir. Sonuç olarak, Çin-ABD ilişkileri, Soğuk Savaş döneminin 'uzun barış' dönemi sırasındaki ABD-SSCB ilişkilerini yineleyecek hale gelmektedir. Yani, çift-kutupluluk, bir kez daha, istikrarlı bir güç dengesi için en elverişli koşulları sağladığı için, rekabet ve düşmanlığın saldırganlığa yayılmasının önlenmesinin en güvenli yolu olduğunu kanıtlayacaktır.

HAYIR

Çok-kutuplu istikrarsızlıklar. Çin'in yükselişi, küresel gücün daha yaygın olarak dağıtıldığı, dünya düzeninin daha geniş biçimde yeniden yapılandırılmasının bir parçasıdır. Neo-realistler bu tür çok-kutupluluğun, doğası gereği ihtilafa ve istikrarsızlığa eğilimli koşulları yarattığını ve bunun da, Çin'in 'barışçıl yükselişini' sürdürmesini gittikçe daha fazla olanaksız bir hale getirdiğini savunmaktadırlar. Çok-kutupluluk, ittifakları ve güç dengesizliklerini değiştirerek akışkanlığı ve belirsizliği desteklediğinden, hırslı devletlerin fetih ve genişleme yoluyla güç talebinde bulunmalarına fırsat (tıpkı Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nda olduğu gibi) yaratmaktadır. Devletler yalnızca güvenliği değil, aynı zamanda gücü de en üst düzeye çıkarmaya çalıştıklarından, bu koşullar büyük güçlerin disiplinsizliğe ve risk almaya eğilimli hale gelmesine neden olmaktadır (Mearsheimer, 2001).

Kültürel ve ideolojik rekabet. Çin-ABD çift-kutupluluğu, küresel barışa Soğuk Savaş çift-kutupluluğunun yönelttiğinden daha büyük bir tehdit yöneltebilir. ABD ile SSCB arasındaki karşıtlık öncelikli olarak ideolojik nitelikteyken, 'liberal-demokratik' ABD ile 'Konfüçyüsçü' Çin arasındaki ideolojik farklılıklar daha derin kültürel ayrılıklarda kökleşmiştir. Bunlar, 'medeniyetler çatışması' teziyle uyumlu olarak, artan düşmanlığa ve yanlış anlaşılmaya temel hazırlayabilir. Bu nedenle, 19. Yüzyıl'da Birleşik Krallık'ta olan hegemonyanın, 20. Yüzyıl'da ABD'ye devredilmesi sadece, Birleşik Krallık'ın 'yükselen' ABD'yi esasen tehdit etmeyen bir güç olarak görmesini sağlayan kültürel benzerlikler nedeniyle barış içinde gerçekleşmiştir.

Parlama noktaları. Gerilim ve düşmanlığı saldırganlığa çevirme potansiyeline sahip çeşitli parlama noktaları vardır. Bu parlama noktalarının en önemlisi Tayvan'dır. Tayvan, ABD'nin bağımsız ve Batı yanlısı bir Tayvan yönündeki desteğinin, Çin'in Tayvan'ı 'daha büyük Çin'le bütünleştirme arayışıyla çatışma halinde olduğu yerdir (Carpenter, 2006). Çin-ABD ilişkilerini alevlendirebilecek diğer konular arasında Pekin'in saldırgan 'Çinlileştirme' politikaları ile, Washington'ın bağımsızlığına yönelik gayri resmî desteğinin çatıştığı Tibet, genelde insan hakları, ama özelde Çin'in 'demokrasi yanlısı' muhaliflere yaptığı muamele ve Doğu ve Güney Çin Denizleri'ndeki tartışmalı adaların geleceği bulunmaktadır.

hale gelmemiştir ancak, 'savaşılan ülkedeki nüfusun kalp ve akıllarına girme' stratejileriyle eşleştirilmediğinde kullanımı büyük ölçüde zayıflatılmaktadır. Örneğin, ABD ordusu tarafından Irak'ta uygulanan 'şok ve dehşet' taktikleri ile ABD'nin zorlayıcı gücüne ait diğer gösterilerin, özellikle de Arap ve Müslüman dünyasında ABD'nin itibarına ve ahlakî otoritesine tam tersi etkisi olduğu kanıtlanmıştır.

İkincisi, yeni teknoloji belli sayıda yoldan hem toplumlar içinde hem de toplumlar arasında, geleneksel olarak güçsüz olanı güçlendirerek güç dengesini değiştirmiştir. Örneğin, 11 Eylül saldırısından sonra El Kaide'nin dünya siyaseti üzerindeki etkisi, örgütsel ve iktisadî gücüyle tümüyle orantısızdı. Çünkü onun küresel terör aktivitelerine küresel bir erişim kazanmasını sağlayan faktör bombalar ve uçaklar şeklindeki modern teknolojiydi. Ayrıca özellikle cep telefonu ve internet kullanımı olmak üzere iletişim teknolojisindeki gelişmeler, terörist çetelerden protesto gruplarına ve toplumsal hareketlere kadar uzanan bir yelpazede gevşek örgütlenmiş grupların taktiksel etkinliğini iyileştirmiştir. Son olarak, dünyanın dört bir yanındaki kamuoyu ve dolayısıyla [da onu dikkate alma ihtiyacı duyduğundan] yönetimlerin davranışları, televizyona erişimin her yerden olanaklı olmasından ve uydu teknolojisinin daha geniş kullanımından etkilenmektedir. Bu durum örneğin, savaş hali, kıtlık ya da doğal afetlerin neden olduğu yıkım ve insanî mağduriyet fotoğraflarının dünya çapında neredeyse anında paylaşılmasını sağlamaktadır (Yeni bilgi ve iletişim teknolojisi biçimlerinin siyasal etkisi, 8. Bölüm'de daha ayrıntılı olarak incelenmektedir).

Kavram

Küresel Yönetişim

Küresel yönetişim, küresel düzeyde resmî ve gayri resmî mekanizmaların yanı sıra yönetim ve yönetim dışı organların da dahil olduğu geniş, dinamik ve karmaşık bir etkileşimli karar verme sürecini ifade etmektedir. Küresel yönetişim, çok-merkezcilikle (farklı konu alanlarında işleyen farklı kurumsal çerçeveler ve karar alma mekanizmaları), yönetimler-arasıcılıkla (küresel yönetişim sistemi içinde önemli bir etkiye sahip devletler ve ulusal yönetimler) ve karma faillerin dahil olmasıyla (kamu/özel ayrımı, NGO'ların, TNC'lerin ve benzerlerinin katılımıyla bulanıklaşmaktadır) nitelenmektedir.

KÜRESEL YÖNETİŞİM

Küresel Yönetişimin Yükselişi

Dünya düzeni konusu, devletlerin başlıca fail oldukları varsayılan bir uluslararası siyaset imajına odaklanma eğilimindedir. Çünkü dünya meseleleri büyük ölçüde devletler-arasındaki gücün kimi zaman değişen dağılımı tarafından belirlenmektedir. Ancak, bu bize sadece modern uluslararası sistemin işleyişine ilişkin kısmî bir bakış kazandırmaktadır. Önemli bir başka bileşen, devletler-arasındaki etkileşimlerin şekillendirilmesine az ya da çok yardımcı olan küresel yönetişim çerçevesidir. Ancak küresel yönetişim ne-

dir? Neden gelişmiştir ve ne kadar önemlidir? Küresel yönetişim, 'bugünün dünyasında, yönetişimle ilgili olarak çeşitli düzeylerde mevcut olan resmî ve gayri resmî faaliyetlerin, kuralların ve mekanizmaların bir koleksiyonu' olarak tanımlanmıştır (Karns ve Mingst, 2009). Küresel yönetişim, devletlerin uluslar-üstü bir otoritenin yokluğunda etkileşimde bulunduğu geleneksel uluslararası anarşi fikri ile tüm insanlığın tek bir ortak siyasî otorite altında birleştiği kurgusal dünya fikri arasındaki bir nokta etrafında gezinmektedir. Bu itibarla küresel yönetişim mevcut egemen devletlerin, sürekli işbirliğine girmesine ve zaman zaman kolektif eylemde bulunmasına izin veren etkileşimli bir karar verme sürecidir. Uluslararası örgütlerin sayısında ve önemindeki artış, küresel bir yönetişim sisteminin ortaya çıkmasında kesinlikle temel etmen olmuştur. Öyle ki küresel yönetişim aslında kimi zaman, mevcut durumda var olan uluslararası örgütleri tanımlayan kolektif bir terim olarak kullanılmaktadır. Ancak küresel yönetişim ile uluslararası bir örgüt eşanlamlı değildir, çünkü küresel yönetişim, devletlere ve uluslararası örgütlere ek olarak, NGO, TNC ve diğer küresel sivil toplum (bkz. s. 170) kuruluşları özellikleri taşıyan karma faillerin katılımını da içermektedir.

Bununla birlikte uluslararası örgütlerin yükselişi, küresel yönetişimin artan önemi hakkında bir gösterge teşkil etmektedir. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi, sonraki bölümde incelenen Bretton Woods sistemi kurumlarının yaratılmasıyla ve Birleşmiş Milletler'in oluşturulması yoluyla küresel bir yönetişim sisteminin ortaya çıkmasıyla belirginleşti. 1949'a gelindiğinde uluslararası örgütlerin sayısı, 1914'teki 49 olan sayısına kıyasla 123'e ulaşmış görünüyordu. 1980'lerin ortalarına gelindiğinde, bu organların toplam sayısı 378'e ve örgüt başına ortalama üye sayısı 40'a ulaşmıştı. Örgüt başına ortalama üye sayısı 1945'te 18.6 ve 1964'te 22.7 idi. Bu örgütlerin sayıları daha sonra, büyük ölçüde Sovyet bloku örgütlerinin Soğuk Savaş'ın bitmesiyle dağılmaları yüzünden gerilemiş görünse de, bu durum uluslararası kuruluşların kendilerinden türeyen kurumların sayısının artması yoluyla uluslararası birimlerin ve kuruşların sayısındaki önemli büyümeyi maskelemiştir. Robert Keohane (bkz. s. 636) gibi liberaller bu tür gelişmeleri, devletler-arasındaki güç siyaseti, iktisadî krizler, insan hakları ihlalleri, kalkınma eşitsizlikleri ve çevresel bozulmayla ilgili kaygılarla bağlantılı karşılıklı bağımlılıkların artması yönünden açıklama eğilimindedirler. Bu nedenle uluslararası örgütler, küresel sistemdeki karşılıklı bağımlılığın ve devletlerin giderek artan biçimde birlikte çalışarak, ayrı ayrı çalışmaktan daha fazlasını başarabildiklerini kabul ettiklerinin bir yansımasıdır. Bu görüşe göre her bir devlet, sonuçta **'mutlak' kazançlar** elde edeceğini hesaplarsa diğerleriyle işbirliği yapacaktır.

Mutlak kazançlar: Devletlerin, diğer devletler üzerindeki etkilerinden bağımsız olarak, bir politika veya eyleminden doğan faydalardır.

Bunun aksine realistler, küresel yönetişimin büyümesini, ABD'nin doğmakta olan

hegemonik rolü açısından açıklama eğilimindedirler. Onlara göre bu rol, ABD'nin ulusal çıkarlarının peşinden koşulması ve karşılıklı sürdürülebilir hedefler anlamında uluslararası işbirliğinin geliştirilmesiydi. Realistlere göre uluslararası örgütlenme hegemonyayla bağlantılıdır. Zira sadece hegemonik bir devlet 'mutlak' kazançlar elde etmesi koşuluyla, diğer devletlerin elde edebilecekleri **'göreli' kazançlar**a müsamaha etme gücüne sahiptir. Bu bakış açısına göre hegemon bir devlet sadece 'oyunun kuralları'nı uygulayabilme yeteneğine değil, aynı zamanda devletlere yarar sağlayan bir sisteme bağlı olma ihtiyacı da duymaktadır. Eleştirel teorisyenler kendi yönlerinden uluslararası örgütleri, küresel sistemin hâkim çıkarlarına; yani genellikle sanayileşmiş Batılı devletleri; TNC'leri ve Küresel Kuzey'deki toplumsal, etnik seçkinleri ve toplumsal cinsiyet seçkinlerini içeren hegemonik güce hizmet etmek için inşa edilmiş cihazlar olarak görmektedir. Bu görüşe göre, uluslararası örgütler küresel eşitsizlikleri ve asimetrileri yansıtmak ve bir dereceye kadar da pekiştirmek için var olmaktadır.

Kavram

Karşılıklı Bağımlılık

'Karşılıklı bağımlılık' iki taraf arasında, taraflardan her birinin diğerinin aldığı kararlardan etkilendiği ilişkiyi ifade etmektedir. Karşılıklı bağımlılık söz konusu taraflar arasında, genellikle karşılıklı bir kırılganlık duygusundan kaynaklanan karşılıklı etkiyi, hatta kaba bir eşitliği ima etmektedir. Keohane ve Nye (1977), realist uluslararası siyaset modeline alternatif olarak 'karmaşık karşılıklı bağımlılık' fikrini geliştirdiler. Bu fikir şu hususlara vurgu yapmaktadır: (1) Devletler özerk uluslararası aktörler olmaktan çıkmışlardır; (2) İktisadî ve diğer konular dünya meselelerinde daha önemli hale gelmiştir; (3) Askerî güç daha az güvenilir ve daha az önemli bir politika seçeneği hâline gelmiştir.

Bundan başka modern dünyanın küresel bir yönetişim sisteminin özelliklerine ne ölçüde uyduğu bir tartışma kaynağıdır. Özellikle liberal teorisyenler, küresel yönetişimin sadece eskinin uluslararası anarşisine bir alternatif sunan önemli bir gelişme olduğunu iddia etmekle kalmamakta, aynı zamanda küresel yönetişim eğiliminin belirgin ve belki de karşı konulamaz olduğunu iddia etmektedir. Bu durum iki etmene dayanmaktadır. Birincisi, küreselleşmenin ve genelde birbirine daha fazla bağlı bir dünyanın gelişimi sayesinde, devletler tek başlarına hareket ettiklerinde başa çıkma yeteneklerinin ötesinde olan zorluklarla giderek daha fazla karşılaşmaktadır. Kısacası, küresel sorunlar küresel çözümler gerektirmektedir. İkincisi, uluslararası örgütlerin büyümesi devletleri kurallarla yönetilen davranışa alıştırarak devletler-arasındaki güveni (bkz. s. 143) güçlendirdiğinden daha ileri işbirliğini teşvik etmektedir. Bu durum, küresel yönetişim lehine olan eğilimin, tersine çevrilmeyi zorlaştıran bir iç devinim yarattığını göstermektedir. Bununla birlikte, dünyanın bir bütün olarak düzenli ve kurallarla yönetildiğine ilişkin boyutun abartılmaması gerekmektedir. Bu anlamda, *yerleşmiş* olmaktan çok, *doğmakta* olan bir küresel yönetişim süre-

Göreli kazançlar: Devletlerin bir hiyerarşi içinde konumlarını geliştirerek, bir devletin konumunu, diğer devletlere göre iyileştiren faydalardır.

Önemli Şahsiyetler

Robert Keohane (1941 - ....)

ABD uluslararası ilişkiler kuramcısıdır. Keohane *Ulus-ötesi İlişkiler ve Dünya Siyaseti* (*Transnational Relations and World Politics*, 1971) adlı eserinde uzun süredir işbirliği yaptığı Joseph S. Nye ile birlikte, dünya meselelerinde devlet dışı faillerin ve iktisadî konuların artan önemine vurgu yaparak realist çözümlemenin bazı temel varsayımlarını sorguladı. Keohane ve Nye, *Güç ve Karşılıklı Bağımlılık: Geçiş Halinde Dünya Siyaseti* (*Power and Interdependence: World Politics in Transition*, 1977) adlı eserde realizme bir alternatif olarak 'karmaşık karşılıklı bağımlılık' teorisini ortaya koydular. Ancak *Hegemonyadan Sonra* (*After Hegemony*, 1984) adlı eserin yayınlanmasından itibaren Keohane, ya 'değiştirilmiş yapısal realizm' ya da 'neo-liberal kurumsalcılık' olarak adlandırılan bir melez yaratarak, yapısal realizm ile karmaşık karşılıklı bağımlılığın sentezini yapmaya çalışmıştır.

cinden sözetmek daha doğru olur. Ayrıca, küresel yönetişime ilişkin norm ve kurallar, dünyanın bazı bölgelerinde diğer bölgelerinde olduğundan daha fazla yerleşiktir. Örneğin Avrupa, [öncesinde tek tek üye ülkelerin kendisine ait olan] AB'nin egemenliği 'birleştirme'deki ve güç siyaseti dengesini uzaklaştırmadaki başarısı sayesinde 'post-modern' dünya olarak adlandırılan dünyanın kalbi olarak tasvir edilmiştir (Cooper, 2004). Bununla birlikte, Avrupa bir istisnadır ve 'haydut' devlet ile **parya devletler**in varlığıyla ispatlandığı gibi, dünyanın pek çok kısmı, uluslararası norm ve kurallardan hâlâ çok az etkilenmektedir.

Küresel İktisadî Yönetişim

Bretton Woods Sisteminin Evrimi

Küresel yönetişime yönelik eğilim özellikle iktisadî politika yapımı alanında belirgin olmuştur. Bunun nedeni, iktisatın devletler-arasında en açık karşılıklı bağımlılık alanı olması ve uluslararası işbirliğinin başarısızlığının en belirgin zarara neden olduğu alan olmasıdır. 1945'ten itibaren çok-taraflı anlaşmalara, resmî kurumlara ve gayri resmî ağlara ilişkin yoğunlaşan bir doku aracılığıyla küresel bir iktisadî yönetişim sistemi ortaya çıkmıştır. Bunlardan en önemlileri, İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden hemen

Parya devlet: Davranışları tarafından uluslararası toplumun dışına konan ve diplomatik tecrit ve yaygın bir kınamaya yol açan bir devlettir.

önce müzakere edilen Bretton Woods antlaşmasıyla kurulmuş kurumlardır. Toplu olarak 'Bretton Woods sistemi' olarak bilinen bu organlar kuruluş sırasına göre şunlardı:

- Uluslararası Para Fonu (IMF)
- Daha çok Dünya Bankası olarak bilinen Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD)
- 1995 yılında yerini Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) aldığı Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT).

Kavram

Çok-Taraflılık

Çok-taraflılık, genelleştirilmiş davranış ilkeleri temelinde, üç veya daha fazla ülke arasındaki davranışları eşgüdümleyen bir süreç olarak tanımlanabilir (Ruggie, 1992). Bir sürecin gerçekten çok-taraflı olması için üç ilkeye uygun olması gerekir. Bu ilkeler, ayrımcılık yapmamak (tüm katılımcı ülkelere benzer şekilde muamele edilmelidir), bölünmezlik (katılımcı ülkeler, kolektif güvenlikte (bkz. s. 602) olduğu gibi sanki tek bir bütünmüş gibi davranmalıdır) ve yaygın karşılıklılıktır (ülkeler arasındaki yükümlülükler, birebir işbirliği örnekleri olmak yerine, genel ve sürekli bir niteliğe sahip olmalıdır).

Bretton Woods anlaşması, 1945 sonrası dönemde giderek daha fazla öne çıkacak olan çok-taraflılığa açık bir örnektir. Ancak, Bretton Woods'u sadece çok-taraflılık ve karşılıklı çıkarların tanınması yönünden tasvir etmek bir hata olacaktır. Bu tür bir tasvir, İkinci Dünya Savaşı'ndan en nüfuzlu askerî ve iktisadî güç olarak çıkan ve refahının sürekliliğini, açık ve istikrarlı bir uluslararası iktisadî sistemin kurulmasına bağlayan ABD'nin oynadığı can alıcı rolü göz ardı etmek olacaktır. Bretton Woods sisteminin odağında, istikrarlı **döviz kurları**nı korumayı amaçlayan IMF tarafından denetlenen yeni bir parasal düzen vardı. Bu parasal düzen, tüm para birimlerini bir 'döviz çapası' olarak hareket eden ABD dolarının değerine sabitlenmesiyle ve ABD dolarının da, 31,10 gramı 35 dolar olacak şekilde altına dönüştürülebilmesiyle gerçekleştirildi. Bretton Woods sistemi en az yirmi yıl boyunca muazzam bir başarı gibi göründü. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ve buna bağlı olarak askerî harcamalarda meydana gelen düşüş, bazılarının korktuğu gibi Büyük Buhran'ın karanlık günlerini geriye getirmek yerine, savaş sonrası dönemin 'uzun patlaması'nın başlangıcını; dünya ekonomisinin hiç yaşamamış olduğu en uzun süreli iktisadî büyüme dönemini müjdeledi.

Ancak, 1950'ler ve 1960'ların 'altın çağı'nı 1970'lerde, iktisadî durgunluk ve artan işsizliğin [olması beklenenin aksine] yüksek enflasyonla bağlantılı olduğu 'stagflasyon' izledi. ABD, bu [yukarıda sözü edilen] bağlamda ve ekonomisinin yurt içi ve yurt dışı harcama sarmalıyla baş etmeye çalışırken, 1971'de sabit döviz kuru sistemini terk etti. Bu aslında Bretton Woods sisteminin sona ermesinin işaretiydi. 'Dalgalı' döviz kurunun ortaya çıkışı, büyük bir politika değişimi ve ideolojik değişim başlattı. Dalgalı döviz kuru, politika

Döviz kuru: Bir para biriminin bir başka para birimi karşısındaki değişim fiyatıdır.

Odak Konusu

Küresel İktisadî Yönetişim

Uluslararası Para Fonu (IMF): IMF, genel olarak parayı yöneten küresel kuralları denetlemek ve özel olarak sabit bir döviz kuru sistemi aracılığıyla döviz istikrarını sağlamak için kuruldu. IMF 1971'den itibaren, neo-liberal bir iktisadî model benimsemiş ve ülkelerin, yardım almaları için şart olan sıkı piyasa temelli reformlar yürütmeleri gerekmiştir. IMF'in başlangıçta 29 olan üye sayısı 188'e ulaşmıştır. Genel merkezi Washington'dadır.

Dünya Bankası: Eskiden Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası olan Dünya Bankası, dış borç verme riskini azaltmak ve böylece iktisadî istikrarı desteklemek için tasarlandı. Banka 1980'lerden beridir, kredilerini 'yapısal uyum', ekonomilerin piyasa ilkeleri etrafında yeniden düzenlenmesi ve bu ekonomilerin küresel ekonomiyle bütünleşmesi koşullarına oturtmuştur. Dünya Bankası'nın genel merkezi Washington'dadır.

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ): DTÖ, 1995 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) yerini alarak kuruldu. 'Uruguay turu' müzakereleriyle (1986–95) yaratılan DTÖ, GATT'ninkilerden daha geniş ve daha güçlü yetkilere sahiptir. DTÖ'nün görevi, dünya ticaretini 'serbestleştirmek' ve 'açık' bir küresel ticaret sistemi yaratmaktır. Ancak, 2001'de başlayan 'Doha turu', gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle 2006 yılında çöktü. DTÖ'nün, 2012 yılında 157 üyesi vardı ve katılmak için başvuruda bulunan 27 ülke daha vardı. Genel merkezi Cenevre'dedir.

Washington uzlaşması: Serbestleştirme, özelleştirme ve malî sıkılaştırma tedbirleriyle piyasadaki müdahaleleri azaltmaya çalışan bir politika paketidir.

Yapısal uyum programları: IMF ve Dünya Bankası tarafından verilen kredilere eklenen 'koşullar' aracılığıyla, ekonomilerin piyasa odaklı 'yapısal uyarlamaları'nı gerçekleştirmek için kullanılan araçlardır.

yönünden **Washington uzlaşması**nın ortaya çıkmasına neden oldu. İdeolojik yönden IMF, GATT ve Dünya Bankası, 1970'ler ve 1980'ler boyunca serbest piyasa ve serbest ticaret ilkelerine dayanan uluslararası bir iktisadî düzen fikri yönünde dönüştürüldü. GATT'nin yerini 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'nün alması, serbest ticaret gündemini güçlendirdi ve iktisadî küreselleşmenin ortaya çıkışını hızlandırmaya yardımcı oldu.

Küresel İktisadî Yönetişimin Değerlendirilmesi

Döviz kuru istikrarının garantörü olarak IMF, ilk görevinde en az yirmi yıl boyunca oldukça başarılı oldu. Bununla birlikte, IMF 1980'lerden itibaren giderek tartışmalı bir kurum haline geldi. Bunun nedeni, IMF'nin gelişmekte olan ve geçiş halindeki ülkelere kredi temin etmeyi, serbest piyasalara ve serbest ticarete yönelik niteliksiz bir inancı yansıtan '**yapısal uyum**' koşullarına bağlamasıydı. IMF taraftarları, açık ve piyasaya dayalı bir ekonomiye uyarlamanın, kısa vadeli istikrarsızlık ve güvensizliklere rağmen, uzun vadeli ikti-

sadî başarıya giden tek güvenilir yol olduğunu ileri sürmektedir. IMF'in diğer güçlü yanları, genellikle başka hiçbir finansman kaynağı bulamayan ülkelere kredi sağlamakta olması ve IMF'in faiz oranlarının mevcut diğer oranlardan daha rekabetçi olabilmesidir. Ancak eleştirmenler, IMF'i ve genel olarak küresel iktisadî yönetişimi, neo-liberal küreselleşmenin siyasî kolu olarak görmüşlerdir. Bunlara göre IMF yoksul ve kırılgan ülkelerin uzun vadeli kalkınma ihtiyaçlarını karşılamaktan daha çok, Batılı bankalarla şirketlerin ihtiyaçlarına hitap eden ABD ticarî modelini kabul etmeye zorlamaktadır. Eleştirmenlerin iddiasına göre IMF müdahalesinin genellikle çözdüğünden daha fazla sorun yaratmış olması olgusu kusurlu kalkınma modelinden kaynaklandı. Zira model, başarısız olma ihtimalini ya da iktisadî açıklığın sakıncalarını kabullenme konusunda başarısızdı. 2007–09 küresel malî krizi sonrasında IMF, krizi üreten istikrarsızlıkları ve dengesizlikleri [öncesinde tespit edip] vurgulayarak onu engellememiş olmasından dolayı şiddetli biçimde eleştirildi. Bu eleştiri IMF'in, özellikle küresel finansal sistemi düzenleme yeteneğini güçlendirmeye yönelik bir bakış ekseninde reforma tâbi tutulması yönünde çağrıda bulunulmasına yol açtı. Ancak bu çağrı şimdiye kadar, gelişmekte olan devletlerin lehine, oy kullanma hakları konusunda ufak ayarlamalar yapılmasından daha fazla sonuç vermemiştir.

Dünya Bankası, erken dönemde savaş sonrası yeniden yapılandırmayı desteklemeye odaklandı. Ancak zamanla kalkınmayı teşvik etmek, çalışmasının temel odak noktası haline geldi. Banka 1970'lerde, 1968–81 döneminde görev yapan Robert McNamara başkanlığında, yoksulluğun azaltılmasına daha fazla önem verdi. Bu önem, örneğin kırsal kalkınma projelerinin desteklenmesini ve temel ihtiyaçların karşılanması üzerine yoğunlaşılmasını içeriyordu. Banka, 1980'lerin başından itibaren IMF ile birlikte, bir 'yapısal uyum' stratejisi benimsedi. Bankanın, uyguladığı programlar yoluyla teşvik etmeye çalıştığı piyasa reformları, gelişmekte olan ülkelerin yoksulluğa karşı mücadeleye bir kez daha odaklanmalarını sağlamak için bu ülkelerin kredi değerliliğini mümkün olduğunca hızlı biçimde yeniden oluşturmaya yönelik olacak biçimde tasarlandı. Banka, 1990'lar boyunca artan eleştiriler ve çok sayıda yapısal uyum programının başarısızlığı karşısında, makro-iktisadî reforma daha az ve kalkınmanın yapısal, toplumsal ve insanî yönlerine daha fazla önem vermeye başladı. Bu yeni strateji, 'post-Washington uzlaşması' olarak adlandırıldı. Dünya Bankası'nın destekleyicileri, Banka'nın kalkınma projeleri yoluyla, zengin ülkelerden fakir ülkelere kaynak aktarımındaki başarısına vurgu yapmaktadır. Ancak eleştirmenler, Banka'nın kalkınma finansmanının yetersiz olduğunu, yoksulluğu azaltmadaki sicilinin genellikle zayıf olduğunu, IMF ve DTÖ ile birlikte küresel iktisadî düzenin dengesizliklerine ve eşitsizliklerine karşı çıkacağı yerde bu dengesizlik ve eşitsizlikleri koruma eğiliminde olduğunu ileri sürmüşlerdir.

DTÖ'nün doğuşu, birçok açıdan, 1980'lerdeki uluslararası ticaret sis-

Kavram

Serbest Ticaret

Serbest ticaret, devletler-arasında tarife veya diğer korumacılık biçimleriyle kısıtlanmayan bir ticaret sistemidir. Liberaller 'karşılaştırmalı üstünlük' teorisine uygun olarak uluslararası ticaretin, özellikle daha büyük uzmanlaşma yoluyla ticarete katılan bütün ülkelerin yararına olduğunu savunmaktadırlar. Serbest ticaretin siyasî tezahürü ise şudur: Serbest ticaret, iktisadî bağımlılığın derinleştirilmesi ve uluslararası mübadelenin güçlendirilmesi yoluyla, savaşı daha az olası ve belki de imkânsız kılmaktadır. Eleştirmenler serbest ticaretin, dış rekabetten korkmak için çok az nedene sahip hâkim güçlerin zayıf devletlerin piyasalarına erişimini sağlayarak iktisadî eşitsizlikleri genişlettiğini belirtmektedirler.

teminin değişen zorunluluklarına bir cevaptı. Neo-liberalizmin (bkz. s. 224) zaferi ve küreselleşmenin hızlanması, serbest ticaret davasını daha geniş sorumluluklara sahip daha güçlü bir ticaret örgütü aracılığıyla ilerletmek adına daha güçlü bir baskı yarattı. DTÖ bazıları tarafından, oluşum halindeki küresel bir iktisadî yönetim olarak görülmektedir. DTÖ destekçileri, DTÖ'nün ticaretin serbestleşmesini teşvik etmekle, dünya ekonomisinde sürdürülebilir büyümenin desteklenmesine büyük bir katkı yapmış olduğunu ileri sürmektedir. Bu tür bir görüş büyük ölçüde, serbest ve açık ticaretin, içinde yer alan tüm ülkelerin karşılıklı olarak yararına olduğu inancına dayanmaktadır. Böylece, ticaretin liberalleşmesinin rekabeti keskinleştirdiği, icatları teşvik ettiği ve herkes için başarı ürettiği düşünülmektedir. Bununla birlikte DTÖ, IMF ve Dünya Bankası'ndan daha az ihtilaflı bir örgüt olmamıştır.

DTÖ eleştirmenlerinin çoğu, ticaretin serbestleşmesinin herkese fayda sağlamaktan uzak biçimde, yapısal eşitsizliklerden ve çalışanların haklarının ve çevre korumasının zayıflatılmasından sorumlu olduğunu ileri sürerek örgütün temel ilkelerine odaklanmaktadır. Bundan başka, genelde ABD ve sanayileşmiş ülkeler lehine taraflı olan, IMF ve Dünya Bankası tarafından kullanılan ağırlıklı oy sisteminin aksine, Dünya Ticaret Örgütü içindeki karar alma süreci uzlaşma inşasına dayanmasına rağmen, uzlaşmaya dayalı bu karar alma mekanizmalarının, Cenevre'deki DTÖ genel merkezindeki oldukça büyük, zengin kaynaklara sahip ve sürekli temsil edilen devletler lehine işlediği yaygın bir şekilde ileri sürülmektedir. Son bir eleştiri, DTÖ'nün zayıflığına ve özellikle de güçlü bir şekilde savunulan muhalif görüşleri uzlaştırma konusundaki yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Bu eleştiri 2001 yılında başlatılan ticaret müzakerelerine ilişkin Doha Turu'nun çöküşe yaklaşmış olmasında belirgindir. Müzakereler, Çin'in de dahil olduğu gelişmekte olan ekonomiler ile gelişmiş ülkeler arasındaki, temelde tarımsal yardımlar konusunda çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle durmuştur. Bu tür bir başarısızlık, engellerin azaltılmasından ve çiftçilikteki yardımlardan en fazla yararlanacak gelişmekte olan ülkeleri ve dünyanın yoksullarını cezalandırırken ABD ve AB'nin tarımda korumacılığı sürdürmelerini olanaklı kılmıştır.

Odak Konusu

Birleşmiş Milletler Nasıl Çalışmaktadır?

Güvenlik Konseyi: Güvenlik Konseyi, BM'nin en önemli organıdır. Temel amacı uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesini sağlamaktır ve bu nedenle BM'nin arabulucu, gözlemci ve barışı koruyucu rolünün sorumlusudur. Güvenlik Konseyi'nin 15 üyesi vardır ancak, Konsey'e sahip oldukları daimî 'veto yetkisi' ile diğer üyeleri tarafından alınan kararları engelleyebilen P-5 ülkeleri, yani ABD, Rusya, Çin, Birleşik Krallık ve Fransa hâkimdir.

Genel Kurul: Genel Kurul, BM'nin kimi zaman 'milletler parlamentosu' olarak adlandırılan temel müzakere organıdır. Meclis, BM'nin tüm üyelerinden oluşmaktadır ve her bir üyenin tek oy hakkı vardır. Meclis, BM Şartı kapsamındaki herhangi bir konuda kararları tartışabilir ve geçirebilir ancak, bir yasama rolü yoktur ve herhangi bir şekilde Güvenlik Konseyi veya Sekreterya'yı denetlemez veya tetkik etmez.

Sekreterya: Sekreterya, BM'nin diğer ana organlarına hizmet etmektedir ve onlar tarafından belirlenen programları ve politikaları idare etmektedir. Sekreteryanın başında Genel Sekreter bulunmaktadır ve bu görevde 2007'den beri Ban Ki-mun bulunmaktadır.* Genel Sekreter BM'nin kamusal yüzü olarak ve bunun yanı sıra baş idarî yetkili olarak faaliyette bulunmaktadır. Sekreteryanın temel etkinlikleri, BM'nin New York'taki genel merkezinde gerçekleştirilmektedir.

Ekonomik ve Sosyal Konsey: ECOSOC, Genel Kurul tarafından seçilen 54 üyeden oluşmaktadır. Temel rolü BM'in ekonomik ve sosyal işlerini eşgüdümlemektir. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi çok sayıda program, fon ve uzmanlaşmış birimin etkinliklerini denetlemek Konsey'in görevi kapsamındadır. Başlıca ilgi alanları insan hakları, kalkınma ve yoksulluğun azaltılması ve çevredir.

Uluslararası Adalet Divanı: UAD, BM'nin temel yargısal organıdır. Temel rolü, devletler tarafından kendisine sunulan hukukî ihtilafları uluslararası hukuk uyarınca karara bağlamaktır. Hollanda'nın Lahey kentine yerleşmiş bulunan UAD, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından ayrı oylamalarla seçilen 15 yargıçtan oluşmaktadır.

* 1 Ocak 2017'den beri genel sekreterlik görevini Antonio Guterres sürdürmektedir. *–ed.n.*

Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler'in Rolü

Birleşmiş Milletler, hiç kuşkusuz şimdiye kadar oluşturulmuş en önemli uluslararası örgüt ve doğmakta olan küresel yönetişim sisteminin kalbidir. 1945'teki San Francisco Konferansı ile kurulan BM, sahip olduğu 193 üye ve üye olmayı bekleyen aday devletlerle şimdiye kadar yaratılmış tek gerçek küresel örgüttür. Bundan başka BM, ikinci Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld tarafından 'esrarengiz bir Picasso soyutlaması' biçiminde betimlenen, yayılmakta olan ve karmaşık bir örgüttür. Beş temel organının ötesinde, 'üç kızkardeş' biçiminde adlandırılan Dünya Bankası, IMF ve DTÖ'yü ve ay-

rıca Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization - WHO), Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (United Nations Children's Fund - UNICEF), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commission for Refugees - UNHCR) gibi organ ve kurumları da kapsamaktadır. Bu yapı, son derece hantal, genellikle çatışma dolu ve bazılarının dediği gibi doğası gereği verimsiz bir örgüt yaratmış olmasına rağmen, diğer taraftan BM'nin sayısız çıkara karşılık vermesini ve giderek genişleyen küresel bir gündemi ele almasını olanaklı kılmaktadır.

BM'nin kuruluş Şartı'nda dile getirilen temel amaçları şunlardır:

- 'Gelecek kuşakları savaşın belalarından kurtarmak amacıyla' barış ve güvenliği sağlamak.
- 'Temel insan haklarına yönelik inancı tekrar teyit etmek.'
- 'Uluslararası hukuka saygıyı sağlamak.'
- 'Toplumsal ilerlemeyi ve daha iyi yaşam standartlarını teşvik etmek.'

Barış ve Güvenliği Sağlamak

BM'nin temel amacı, sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne verilen, uluslararası barış ve güvenliğini sağlamaktır. Aslında, BM'nin performansı, çoğunlukla, insanlığı ölümcül askerî çatışmalardan ne ölçüde korumuş olduğu yönünden değerlendirilebilir. Bununla birlikte 20. Yüzyıl'daki iki dünya savaşını, özellikle 'terör dengesi' gibi diğer etmenlerin de katkısıyla ABD ile SSCB arasındaki bir Üçüncü Dünya Savaşı'nın takip etmemiş olmasında BM'nin sağladığı katkıyı değerlendirmek güçtür. Bununla birlikte şu açıktır ki, BM kendi üyelerinin bir yaratısı olduğundan, bir kolektif güvenlik (bkz. s. 602) sistemi uygulama yeteneği ciddî biçimde sınırlıdır. Üye devletlerinin ve özellikle de Güvenlik Konseyi'nin daimî üyelerinin izin verdiğinden daha fazlasını yapamaz. Sonuç olarak, BM'nin rolü, doğası gereği, uluslararası çatışmaların barışçıl çözümünü kolaylaştıran mekanizmaların sağlanmasıyla sınırlandırılmıştır. BM, süper-güç rekabetinin Soğuk Savaş boyunca Güvenlik Konseyi'nde kilitlenmeye yol açması nedeniyle sürekli biçimde felç vaziyetteydi. Bu nedenle BM, SSCB Macaristan'ı (1956), Çekoslovakya'yı (1968) ve Afganistan'ı (1979) işgal ederken güçsüz bir seyirciydi ve ABD'nin 1960 ve 1970'ler boyunca Vietnam'da askerî müdahaleyi tırmandırmasını engelleme konusunda başarısızlığa uğradı. BM'nin bir başka zayıf noktası, hiçbir zaman kendisine ait silahlı bir güç geliştirememiş olması ve dolayısıyla her zaman üye devletler tarafından tedarik edilen birliklere güvenmek zorunda kalmış olmasıdır.

Bununla birlikte Soğuk Savaş'ın sona ermesi, aktivist bir BM'nin 'yeni

dünya düzeni'ne başkanlık etme yeteneği hakkında iyimserlik yarattı. BM, 1991 Körfez Savaşı'nda Irak'ın ABD öncülüğünde Kuveyt'ten çıkarılmasını onayladı ve bundan çok kısa bir süre sonra BM'nin barışı koruma operasyonlarının sayısı ikiye, buna ayrılan bütçesi dörde katlanmıştı. Bununla birlikte, savaş sonrası dönemde daha etkili bir BM umutları, hem Doğu-Batı rekabetinden kurtulmuş devletlerin tarafsız, çok-taraflı müdahaleleri kabul etmedeki istekliliklerinde meydana gelen gerileme nedeniyle, hem de ABD'nin malî ve askerî desteğinin aşınması nedeniyle hayal kırıklığına uğradı. BM'nin Mozambik ve El Salvador'da olduğu gibi barışı korumadaki ve Doğu Timor'da olduğu gibi barış inşasındaki bazı gerçek başarılarına rağmen, 1990'ların ortalarında Ruanda ve Bosna'daki büyük ölçekli katliamları önlemedeki başarısızlığı nedeniyle itibarı kötü biçimde zedelendi.

İktisadî ve Toplumsal Kalkınma

Birleşmiş Milletler üyeliği, 1950 ve 1960'larda sömürgesizleştirme hareketinin bir sonucu olarak genişlediğinden ve gelişmekte olan dünyanın BM Genel Kurulu üzerinde çok daha fazla etki sahibi olmasını sağladığından, iktisadî ve toplumsal kalkınmanın desteklenmesi, BM'nin giderek önem kazanan bir ilgi konusu haline geldi. BM'nin iktisadî ve toplumsal temel sorumluluk alanları insan hakları, kalkınma ve yoksulluğun azaltılması ile çevredir. İnsan hakları söz konusu olduğunda, bu tür hakları desteklemek ve korumak için İkinci Dünya Savaşı'ndan beridir gelişen uluslararası rejimin en önemli öğesi, 1948'de kabul edilen BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi olmuştur. Bildirgenin yasal anlamda bağlayıcı bir insan hakları kanunnamesi ya da aslında insan hakları hukuku hâline gelmesi, 1966 yılında Uluslararası Medenî ve Siyasal Haklar Sözleşmesi ile İktisadî, Toplumsal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin benimsenmesiyle gerçekleştirildi. 1948 Bildirgesi ile söz konusu iki sözleşmenin tamamına, yaygın biçimde 'Uluslararası İnsan Hakları Bildirgesi' olarak atıfta bulunulmaktadır. Bununla birlikte, BM'nin diktatörlere karşı durma, insan hakları ihlallerini kınama ve soykırım ve ona benzer diğer eylemleri engelleme amacıyla müdahale etme sicili zayıf olmuştur. Bu belki de BM'nin üye sayısı genişledikçe içine işleyen ahlakî göreceliliğin (bkz. s. 663) bir sonucudur.

Kalkınma ve yoksulluğun azaltılması söz konusu olduğunda temel araç, 1965 yılında oluşturulan BM Kalkınma Programı (UN Development Programme - UNDP) olmuştur. UNDP 177 ülkede aktiftir. UNDP bu ülkelerle, küresel ve ulusal kalkınma sorunlarına karşı kendi çözümleri üzerinden çalışmakta ve ayrıca gelişmekte olan ülkelerin yardımı etkin bir şekilde çekebilmelerine ve kullanmalarına yardımcı olmaktadır. UNDP 'insanî gelişme' ve 'insan güvenliği' (bkz. s. 613) nosyonlarına odaklanmakla, dar bir iktisadî yoksulluk tanımından uzaklaşarak yoksulluk ve yoksunluk hakkında

Uygulamada Siyaset

İklim Değişikliğiyle Mücadele: Başarısızlığa Mahkûm mudur?

Olaylar: 1992 Rio 'Yeryüzü Zirvesi' (BM Çevre ve Kalkınma Konferansı), iklim değişikliği konusuna anlamlı bir ilgi kazandırmak için yapılan ilk uluslararası konferanstı. Zirve bunu İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'ni (FCCC) oluşturarak ve sera gazlarının 'güvenli' düzeylerde sabitleştirilmesini talep ederek yaptı. FCCC, 181 hükûmet tarafından kabul edilmesine rağmen, bir sonraki eylem için bir çerçeveden daha fazlası değildi ve yasal olarak bağlayıcı hedefler içermiyordu. 1997'de müzakere edilen ve FCCC'ye eklenen Kyoto Protokolü şu yönüyle daha ileri gitti: Devletler açısından, ilk defa, 2012 dönemi için, sera gazı emisyonlarını sınırlamaları veya azaltmaları konusunda yasal olarak bağlayıcı hedefler belirlendi. Protokolün temel zaafı dünyanın en büyük sera gazı salınımcısı ABD'nin anlaşmayı onaylamamasıydı. Ek olarak hedefler sadece gelişmiş devletler için belirlendiğinden Çin (2008'de ABD'yi dünyanın en büyük salınımcısı olma konusunda solladı) ve Hindistan gibi yükselen güçler hariç tutuldu. 2009 yılında, Kopenhag'da Kyoto Protokolü'nün devamını getirmek için BM İklim Değişikliği Konferansı toplandı. Bununla birlikte konferans, sadece 'Kopenhag Uyumu' olarak adlandırılan uyuma dikkat etme konusunda anlaştı. Bu uyum, küresel sıcaklık artışlarının sanayi öncesi seviyelerin 2°C'den daha fazla üzerine çıkmasını engellemeyi taahhüt etti, ancak salınımların kesilmesi için herhangi bir ülkeye yasal olarak bağlayıcı herhangi bir yeni yükümlülük getirilmedi; hatta salınım kesintileri için küresel bir hedef bile belirlenmedi. Kyoto sürecini genişletmek için son fırsat 2012 Doha konferansıyla birlikte geldi.

Önemi: Bazıları, Rio, Kyoto ve Kopenhag'ın, iklim değişikliği konusunda çarpıcı olmasa bile istikrarlı bir uluslararası ilerleme siciline işaret ettiğini ileri sürmüşlerdir. Rio, sorunun ele alınabileceği bir çerçeve oluşturdu, Kyoto gelişmiş dünya için bağlayıcı hedefler koydu ve Kopenhag, tüm zaaflarına rağmen, en büyük iki oyuncu ABD ve Çin'in katılımının damga vurmasıyla Kyoto'nun ötesine. Ancak bu olaylara verilen baskın tepki, uluslararası toplumun iklim değişikliği üzerinde sağlam bir adım atmada başarısız olmasının nihayetinde felaketli sonuçları olacağına dair bazı uyarılarla birlikte, bir hüsran ve hayal kırıklığı olmuştur. Bazıları iklim değişikliğinin şu anda uluslararası toplumun karşılaşmakta olduğu en acil ve en önemli tehdit olduğunu ileri sürdüklerinde, konu üzerinde uluslararası işbirliğinin gerçekleştirilmesi neden bu kadar güç olmuştur?

İklim değişikliği konusunda uyumlu bir uluslararası eylem yolu üzerinde bazı engeller durmaktadır. İlk olarak her şeyden

yenilikçi bir düşünce geliştirmiştir. Çevre konusunda, BM'nin 1972'de Stockholm'deki İnsanî Çevre Konferansı, çevresel eylemlerin uluslararası bir düzeyde temellerini attı ve BM Çevre Programı'nın (Environmental Programme - UNEP) başlatılmasının yolunu hazırladı. İklim değişikliği konusu, genellikle hayal kırıklığı yaratan sonuçlar alınmasına rağmen, konuyla ilgili yüksek nitelikli konferansların toplanmasının ardından, zaman içinde BM'nin çevre gündemine hâkim olmaya başlamıştır.

BM Vazgeçilmez Bir Organ Mıdır?

BM, ihtilafa ve eleştirilere yabancı bir kurum değildir. Bazıları aslında onu, kökeni itibarıyla kusurlu olarak görmektedir. Bu görüşe göre, BM bir dünya

önemlisi, bütün devletlerin iklim değişikliğinin yarattığı tehdidi kabul etmelerine rağmen, sorunun üstesinden gelmek bireysel devletlere, kimi zaman pahalı stratejilere yatırım yapmak ve daha düşük iktisadî büyüme düzeylerini kabullenmek anlamında yatırımlar yönünden büyük maliyetler yüklemektedir. Bu tür durumlarda devletler, daha sağlıklı bir çevrenin faydalarına, onlar için herhangi bir ödeme yapmak zorunda kalmaksızın sahip olmaları anlamında 'bedavacı' olmaya teşvik edilmektedirler. İkinci bir engel, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki gerilimdir. Bu gerilim FCCC'nin, devletlerin 'ortak ama farklılaşmış sorumlulukları ve ayrı yetenekleri' olarak ifade ettiği duruma dayanan bir gerilimdir. Gelişmekte olan dünyadaki çok sayıda kişi şuna inanmaktadır: Gelişmiş ülkeler sanayi çağının başlangıcından beri, kendi iktisadî büyüme ve refah seviyelerine temel teşkil eden birikmiş salınan karbon stoku dolayısıyla tarihsel bir sorumluluğa sahiptirler ve konulacak hedeflerin bu olguyu yansıtması gerekmektedir. Bu yüzden de, gelişmiş dünya tarafından, iklim değişikliğinin üstesinden gelinmesine yönelik maliyetlerin küresel olarak paylaşılmasını sağlamaya yönelik girişimler, ahlakî olarak temelsizdir ve gelişmekte olan dünyanın refah elde etme hakkının bir inkârı anlamına gelmektedir. Son olarak, yeşil hareket içindeki çok sayıda kişi, artan salınım düzeylerini ya da 'karbon sanayileşmesini', iktisadî ve siyasî sistemlerin büyüme ve artan yaşam standartlarına uyarlanmalarını sağlayan maddeci ve tüketimci değerlerin yayılmasına kadar geriye götürmektedir. Sorunun bu ideolojik ve kültürel boyutuna değinilmedikçe, uluslararası eylem zayıf ve etkisiz kalmaya mahkûmdur.

yönetimi özentisidir ve bir dünya yönetiminin sahip olabileceği bütün kusurlara, yani meşruiyet, hesap verebilirlik ve demokratik sicil yoksunluğuna sahiptir. Birleşmiş Milletler, yalnızca devletlerin işlerine karışmakla ve bu yolla devletlerin egemenliklerini aşındırmakla kalmamakta, aynı zamanda güç dengesi sisteminin işleyişini de bozmakta ve böylece uğrunda kurulduğu barış ve istikrarı da tehlikeye atmaktadır. Başkaları BM'nin dünya meselelerine müdahale etme yeteneğinden çok, etkisizliğini yermektedir. Sıklıkla belirtildiği gibi BM'nin kurulmasından itibaren, daha önce yapılmış savaşlardan daha fazla savaş yapılmıştır. Örgüt, büyük dünya olayları göz önüne serildiğinde, özellikle de Güvenlik Konseyi'nin 'Büyük Beş'i arasındaki çatışma nedeniyle, kolaylıkla felce uğrayabilmesinden dolayı sürekli biçimde çizgi dışında kalmaktadır. Başka eleştiriler 'iki BM' olarak işleyen bir

örgütün işlevsizliğine vurgu yapmaktadır: BM'nin bir işlevi büyük güçlerin sesi olarak hizmet etmekte ve Güvenlik Konseyi aracılığıyla işlemektedir, oysa diğer işlev, gelişmekte olan dünyanın çıkarlarını ifade etmekte ve Genel Kurul aracılığıyla işlemektedir. Güvenlik Konseyi devasa güç potansiyeline sahiptir ama bunu nadiren uygulamaktadır; Genel Kurul ise müzakere eden bir topluluktan birazcık fazlası olarak hareket etmektedir.

BM'nin bütün kusurları ve başarısızlıkları için, tek bir temel gerçek akılda tutulmalıdır: Dünya BM ile birlikte, onsuz olacağından daha güvenli bir yerdir. BM asla bütün savaşları önleyemeyecek ve bütün çatışmaları çözemeyecek olmasına rağmen, uluslararası toplum bunu kullanmayı seçerse, işbirliği için vazgeçilmez bir çerçeve sunmaktadır. BM mükemmel olmayan bir biçimde de olsa, uluslararası çatışmanın savaşa başvurulmadan çözülebilmesi ve eğer savaş çıkarsa, askerî çatışmanın hızlıca barış yapılması suretiyle sonlandırılması ve barış inşasına imkân sağlanması şansını artırma görevi görmektedir. Dahası, BM başlangıçtaki amacı etrafında köhneleşmedi ama bunun yerine, kendisini yeni küresel tehditler ışığında yeniden tanımlamayı başardı. Birleşmiş Milletler, sadece dünya çapında iktisadî ve toplumsal kalkınmayı teşvik eden öncü kuruluş haline gelmekle kalmamış, aynı zamanda iklim değişikliği ve toplumsal cinsiyet eşitliğinden nüfus kontrolüne ve salgın hastalıklarla uğraşmaya kadar değişen geniş bir alandaki yeni küresel meseleler söz konusu oldukça gündemin şekillendirilmesine de yardımcı olmuştur. Kısacası, BM olmasaydı, eninde sonunda icat edilmek zorunda kalacaktı.

Özet

- Soğuk Savaş'ın sona ermesi, 'yeni bir dünya düzeni'nin ortaya çıktığına ilişkin ilanlara yol açtı. Ancak bu yeni dünya düzeni her zaman gevşek biçimde tanımlandı ve fikrin modası hızla geçti. Bunun yerine, iki-kutupluluğun yerini tek-kutupluluğun aldığı görülmüştür. ABD, geriye kalan tek süper güç olarak, 'küresel bir hegemon' haline gelmiştir.
- ABD hegemonyasının etkileri, ABD'nin 'teröre karşı savaş'a giriştiği 11 Eylül'den sonra özellikle belirgin hale geldi. Bununla birlikte teröre karşı savaş ABD'yi, rakipsiz askerî gücünün zaaflarını gösteren oldukça sorunlu askerî müdahalenin içine çekti.
- 21. Yüzyıl'ın dünya düzeni artan bir çok-kutuplu niteliğe sahiptir. Bu durum, ABD'nin göreceli gerilemesinde ve özellikle Çin olmak üzere 'yükselmekte olan güçler'de belirgindir. Bununla birlikte, yeni dünya düzeni, küreselleşme ve küresel yönetişimin ilerlemesi ile devlet dışı aktörlerin artan önemi de dahil olmak üzere daha geniş gelişmelerin bir sonucudur.
- Küresel yönetişim, küresel düzeyde geniş, dinamik ve karmaşık bir etkileşimli karar alma sürecidir. Liberal teorisyenler, küresel yönetişim lehine, kesin ve belki de karşı konulamaz bir eğilim olduğunu savunmaktadırlar. Böylece bu durum, devletlerin artan karşılıklı bağımlılığıyla ve kolektif eylemde bulunma konusunda daha istekli olmalarıyla sonuçlanmaktadır. Bununla birlikte, ABD'nin ulusal çıkarları gereği küresel yönetişimi desteklemedeki rolü de önemli olmuştur.
- Küresel yönetişime yönelik eğilim, özellikle üç organla ilişkilendirilen iktisadî alanda öne çıkmıştır: Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü. Bununla birlikte, bu organların her biri, neo-liberal küreselleşmeyle olan ilişkileri yüzünden farklı biçimlerde tartışmaların içine çekilmiştir.
- Birleşmiş Milletler, şimdiye kadar inşa edilmiş tek gerçek küresel örgüttür ve gelişmekte olan küresel yönetişim sisteminin kalbi olarak faaliyet göstermektedir. BM'nin temel amaçları uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, iktisadî ve toplumsal gelişmeyi desteklemek olmuştur. BM'nin, hakkında ihtilaf ve eleştiriler bulunsa da, uluslararası toplum tarafından potansiyelinin kullanılması tercih edildiği takdirde, yaygın biçimde işbirliği için vazgeçilmez bir çerçeve olduğu kabul edilmektedir.

Tartışma Soruları

- 'Yeni bir dünya düzeni' fikri, sadece ABD hegemonyasını meşrulaştırmak için kullanılan bir araç mıydı?
- 'Teröre karşı savaş' ABD'nin küresel konumunu nasıl etkilemiştir?
- Çin bir sonraki küresel hegemon olma sürecinde midir?
- ABD ile 'geri kalanlar' arasındaki gerilim, dünya siyasetinde giderek büyüyen bir fay hattı mıdır?
- Ortaya çıkmakta olan çok-kutupluluktan memnuniyet mi duyulmalı, korkulmalı mı?
- Modern dünya siyaseti, işleyen bir küresel yönetişim sistemi olarak ne ölçüde faaliyette bulunmaktadır?
- Küresel yönetişim neden en çok iktisadî alanda ilerlemektedir?
- BM barış ve güvenliği sağlamada ne kadar etkili olmuştur?
- BM iktisadî ve toplumsal konularda nasıl bir etkiye sahip olmuştur?

Okuma Önerileri

Parmar, I. ve M. Cox (der.), Soft Power and US Foreign Policy (2010). Dünya düzeninin dengelerini etkileyen yumuşak gücün rolü üzerine geniş kapsamlı ve kavrayışı güçlü bir makaleler koleksiyonudur.

Weiss, T. G., What's Wrong with the United Nations (and How to Fix it) (2009). Birleşmiş Milletler'e ve ilgili kurumlarına ilişkin sistemin neden sürekli kriz içinde göründüğünü değerlendiren ufuk açıcı bir teşhis ve tedavi yaklaşımıdır.

Whitman, J. (der.), Global Governance (2009). Küresel yönetişimin doğasını ve sonuçlarını inceleyen yetkin ve zekice bir denemeler koleksiyonudur.

Young, A., J. Duckett ve P. Graham (der.), Perspectives on the Global Distribution of Power (2010). Küresel güç dağılımındaki değişimleri gözden geçiren ve temel öncülerin değişen güç kaynaklarını inceleyen bir koleksiyondur.

20. BÖLÜM

SİYASETTE BİR KRİZ Mİ VAR?

'Siyaset, sert levhaların güçlü ve yavaş biçimde delinmesidir'

MAX WEBER, "Bir Uğraş Olarak Siyaset" ("Politik als Beruf", 1919)

Bu son bölümde, 1. Bölüm'de tartışılan bazı temalara dönüyor ve süreç içinde kitaptaki farklı noktalarda ortaya konan bazı temaları bir araya topluyoruz. Bu bir araya getirme siyasetin, özellikle de geleneksel ya da 'ana akım' siyasetin, neden veya nasıl giderek artan biçimde eleştiriye maruz kalmış olduğu hususu özel olarak dikkate alınarak, siyasetin kendisinin doğası ve sağlığı incelenerek yapılmaktadır. Hiç kuşkusuz siyasete olumsuz bir çerçevede bakılması yeni bir husus değildir. Terim uzun süredir nahoş ve hatta aşağılayıcı bir etkinliği ima eden 'kirli' bir sözcük olarak kullanılmıştır. Ancak yakın onyıllarda eleştirinin eşi benzeri görülmemiş seviyelere yükseldiği görülmektedir. Söylemeye gerek yok ki bu saldırılarda kabak, halk tarafından yaygın biçimde 'yalancı', 'yolsuzluk yapan', 'kariyerine düşkün' ve 'güvenilmez' gibi nitelemelerle ilişkilendirilen siyasetçilerin başına patlamıştır. Dahası siyaset, daha çok olgun demokrasilerde telaffuz edilen ve özellikle daha genç insanlar arasında gerileyen seçime katılım düzeyi ve parti üyeliklerindeki düşüş olgularında tanıklık edildiği gibi, ilgi uyandırma ve heyecanlandırma yeteneğini kaybediyor gibi görünmektedir. Ancak, bu resim oldukça yanıltıcı olabilir. Örneğin kamusal meselelere ilgisizliğe dair endişeler siyasal katılmanın azalmadığı ancak değişmekte olduğuna ilişkin boyutu görmezlikten geliyor olabilir. Siyasal katılım, başka şeylerin yanında çeşitli türde protesto hareketlerinin yükselişi veya internet tabanlı aktivizmin yayılması yoluyla değişmektedir. Ayrıca, yukarıda bahsedilen eğilimlerin siyaset ve siyasetçilerin kabahati olduğu da açık olmayıp, bunun diğer muhtemel suçluları arasında medya ve belki de halkın kendisi bulunmaktadır. Bundan başka siyasete ilişkin memnuniyetsizlikler daha derin ve hatta felsefî bir boyuta sahip olabilir. Bu boyut siyasetin tam olarak 'ne için' yapıldığı ve siyasal sistemin performansının nasıl değerlendirilmesi gerektiği gibi kafa karıştıracak biçimlerde ortaya çıkabilir. Ancak bu sorular siyaset disiplininin kendi içindeki en zorlu normatif tartışmaların bazılarına değinmektedir.

Temel Meseleler

- ▲ Sivil katılım krizde midir?
- ▲ 'Yeni siyaset' ve 'siyaset karşıtlığı' olguları bize ne anlatmaktadır?
- ▲ Kamusal meselelere ilgisizlikten dolayı suçlanması gereken kim ya da nedir?
- ▲ Siyasî sürecin en önemli sonuçları nelerdir?
- ▲ Farklı siyasî sistemler bu sonuçlar yönünden nasıl faaliyette bulunmaktadır?

SİYASET SALDIRI ALTINDA MIDIR?

Görünüşe bakılırsa, siyasetin krizde olduğunu söylemek tuhaf görünmektedir. Bazı açılardan siyaset hiç bundan daha sağlıklı olmamıştır. 1989–91 Doğu Avrupa Devrimleri ve Arap Baharı'nda (bkz. s. 145) meydana geldiği gibi 'halk iktidarı'na ilişkin etkileyici gösteriler otoriter rejimlere diz çöktürmüş ve görünüşe göre, demokratikleşmenin (bkz. s. 405) amansız ilerleyişi, siyasal ve sivil haklarda önemli bir genişlemeye yol açmıştır. Oydaşma ve uzlaşma inşası (bkz. ss. 33-34) anlamındaki siyaset, çatışma çözümünün belirgin biçimde şiddet içermeyen bir aracını oluşturduğu sürece, şiddetin temelde Batı toplumlarında gerçekleşen ama sadece Batı toplumlarıyla sınırlı olmayan uzun ve kısa vadeli gerilemesi, (Pinker, 2011) siyasetin hem etkinliğinin hem de daha geniş kullanımının kanıtıdır. Ancak başka yönlerden siyasetin üzerinde kara bulutlar dolaşmaktadır. Özellikle giderek artan sayıda insanın siyasal sürece karşı ilgisiz hale geldikleri ya da siyasete karşı düş kırıklığı ifade ettikleri görülmektedir. Siyaset neden saldırı altındadır? Siyaset bir çözüm olmaktan çok bir sorun haline mi gelmiştir?

Kavram

Siyasal Katılma

Siyasal katılma, kamu politikalarının oluşturulmasında, onaylanmasında veya uygulanmasında, söz konusu eylemin başarılı veya etkili olup olmadığından bağımsız olarak yer alma eylemidir. Ancak, siyasal katılma çok farklı düzeylerde gerçekleşmektedir. Yurttaşlar resmî siyasetle ilgilenmeyen 'ilgisizler', oy verme davranışının nadiren ötesine geçen 'seyirciler' ve siyasal muharebelerde savaşan 'dövüşçüler' biçiminde bölünmüşlerdir (Milbrath ve Goel, 1977). Geleneksel katılım başta oylama, parti kampanyaları, topluluk faaliyetleri ve belirli bir kişisel sorunla ilgili olarak bir temsilci veya görevliyle temas kurmak biçiminde olmak üzere bir dizi 'tarz' içermektedir (Verba, Nie ve Kim, 1978).

SİVİL KATILIM GERİLEMEKTE MİDİR?

Uzun süre **sivil katılım** düzeyinin bir siyasal sistemin sağlığının bir göstergesi olduğu varsayılmıştır. Demokrat kuramcılar, bu bölümün son kısmında daha ayrıntılı incelenen demokratik yönetimin en güçlü yanlarından birinin, siyasal katılıma yönelik olarak başka herhangi bir yönetim biçiminin sağladığından daha geniş fırsatlar sağladığı ve bu fırsatları sağlarken sadece halk *için* yönetimi değil ama halk *tarafından* yönetimi de güvenceye aldığı olduğunu savunmuşlardır. Ancak, özellikle de olgun demokrasilerdeki yurttaşların siyasal katılım haklarıyla, özellikle zor kazanılmış olan özgür ve adil seçimlerde oy kullanma hakkı ile daha az ilgilenmeye başladıklarına dair kanıtlar bulunmaktadır.

Örneğin, 1945–97 döneminde, Birleşik Krallık'ta genel seçimlere katılma oranı genellikle ortalama yüzde 75'in üzerinde kaldı. Savaş sonrasındaki en yüksek oran olan

Sivil katılım: Yurttaşların kendi toplumlarının yaşamına katılımıdır ancak, bu katılım resmî siyasî katılımdan, daha geniş topluluk faaliyetlerine veya hatta 'sivil duyarlılığa' kadar değişebilmektedir.

yüzde 84, 1950'de gerçekleştirildi. Bununla birlikte 2001 genel seçimlerinde katılım oranı, 1918'den beri görülen en düşük oran olan yüzde 59'a düştü. 2005 ve 2010'daki katılım oranları, alt sınıra yakın biçimde, sırasıyla yüzde 61 ve yüzde 65'e yükselmiş olmasına rağmen, bu rakamlar hâlâ 1945–97 ortalamasının yüzde 10'dan fazla altındaydı. Hatta bu artışlar, 2005'te postayla oy kullanımının daha yaygın kullanımına ve 2010'da liderlerin ilk kez televizyonda yayınlanan tartışmalarına rağmen bu oranda gerçekleşti. Kanada'da federal seçimlerdeki seçime katılma oranları, 1990'lar boyunca burada da genellikle yüzde 75'in üzerinde seyreden ortalamalardan, 2000 ve 2011 arasında yapılan seçimlerde ortalama yüzde 61,5 oranına diklemesine düştü. Başka yerlerde olduğu gibi Kanada'da da seçmen katılım oranlarındaki gerileme özellikle daha genç seçmenlerde gözlenmiştir. Öyle ki, şimdi seçimlerde ilk defa oy kullanacak seçmenler arasından yaklaşık sadece üçte birinin oy kullanması söz konusudur. Bu rakam, bir kuşak önceki oranların yarısı kadardır. Benzer eğilimler Batı Avrupa'da, Japonya'da ve Latin Amerika'nın bazı kısımlarında da bulunabilmektedir. Bu da, seçmen katılım oranının küresel çapta 1950'lerden itibaren yaklaşık 5 puan düştüğüne ilişkin bir tahmin yapılmasına yol açmaktadır (Lijphart, 1996).

Böylece kamusal meselelere ilgisizlik oy vermeme davranışının ötesine geçmektedir. 10. Bölüm'de tartışıldığı gibi, dünyanın pek çok bölgesindeki siyasal partiler, halkı seferber etme ve siyasal katılıma aracılık etme gibi geleneksel rollerinde başarısızlığa uğramış görünmektedirler. Bu durum birkaç düzeyde incelenebilir. Bir partiye karşı psikolojik bir bağlılık veya sadakat duyma anlamında, eskiden olduğundan daha az sayıda kişi kendisini bir siyasal parti ile 'özdeşleştirmekte'dir. Bu eğilim partizanlığı bırakma (bkz. s. 328) biçiminde adlandırılmakta ve daha değişken oy verme davranışıyla ve 'uçtaki' partilere oy verme istekliliğindeki bir artışla ilişkilendirilmektedir. Ayrıca yerleşik demokrasilerin tümünde, parti üyeliklerinde önemli bir uzun dönemli düşüş olduğuna dair kanıtlar da bulunmaktadır. 1980 ve 1990'lar boyunca, parti üyelikleri, İtalya, Fransa ve Birleşik Krallık'ta bir milyon ya da daha fazla, Almanya'da yarım milyon civarında, Avusturya'da yarım milyona yakın bir düşüş gösterdi. Norveç ve Fransa, 1980'lerden beridir parti üyelerinin yarısından çok daha fazlasını kaybetmişlerdir. Birleşik Krallık'ta ise yaklaşık elli yıl önce yetişkinlerin yüzde 7 olan siyasal partilere üyelik oranı, şimdi yüzde 1'in altına düşmüştür.

Parti üyeliklerindeki düşüşler, parti etkinliği düzeylerindeki düşüşlerle de eşleşmektedir. Parti üyeleri giderek artan biçimde, üyelik ücretlerini ödemeye hazır, ancak düzenli toplantılara katılmaya ya da özellikle oy avcılığı ya da kampanya faaliyetlerine dahil olmaya daha az eğilimli 'sadece malî katkıda bulunan üyeler' haline gelmişlerdir. Bundan başka kamusal meselelere ilgisizlik oy verme, parti üyeliği ve kampanya yapma gibi geleneksel siyasal katılım biçimlerinin ötesine geçebilmekte ve kiliseye katılım,

meslekî dernek, spor kulübü, gençlik grubu ve ebeveyn-öğretmen derneği üyelikleri gibi daha geniş düzeydeki sivil katılımı etkileyebilmektedir. Robert Putnam (bkz. s. 271) bu eğilimleri, ABD ve ek olarak diğer sanayileşmiş ülkelerdeki 'toplumsal sermaye'nin (bkz. s. 270) gerilemesinin ve 'sivil katılım sonrası' bir kuşağın doğuşunun göstergesi olarak yorumlamıştır.

Kavram

Yurttaşlık

Yurttaşlık, birey ve devlet arasında, her ikisinin karşılıklı hak ve görevlerle birbirine bağlandığı bir ilişkidir. Yurttaşlar temel haklara sahip olmaları yoluyla kendi siyasî topluluklarının veya devletlerinin tam üyeleri olduklarından, tebaadan ve yabancılardan farklılaşmaktadır. Liberaller, özel yetkilendirmeye ve özerk bir aktör olarak birey statüsüne vurgu yapan bir 'haklar yurttaşlığı' ilkesini geliştirmektedir. Buna karşılık cemaatçiler, ahlakî bir kurum olarak devletin rolüne ve cemaat ya da toplumsal var oluşun önemine vurgu yapan bir 'görev yurttaşlığı' ilkesini geliştirmektedir.

Bununla birlikte, modern toplumların bir 'katılım krizi'nden muzdarip oldukları biçimindeki anlayış da eleştirilmiştir. Aslında, bir katılım türünden başka bir katılım türüne geçiş olduğundan, sorun o kadar da, genel siyasal katılım düzeyinin düşmüş olması olmayabilir. Özellikle **ana akım siyaset**e ilişkin hayal kırıklığı ve şüphecilik arttıkça baskı grubu siyaseti, protesto hareketleri ve siyasal tartışma ve aktivizmi kolaylaştıran 'yeni medya'nın kullanımında büyük bir artış olmuştur (bkz. s. 291). Daha akışkan, katılımcı, hiyerarşik olmayan ve belki de daha kendiliğinden siyasal katılım tarzlarını ifade eden ve 'yeni siyaset' biçiminde adlandırılan siyasetin yükselişi, 7. Bölüm'de tartışılan post-sanayi toplumlarının doğuşuyla ve 8. Bölüm'de tartışılan 'post-materyalist' değerlerin yayılmasıyla çeşitli şekillerde ilişkilendirilmiştir. Bu yüzden katılım krizi denen şey aslında, geleneksel bir yurttaşlık anlayışından, yurttaşların iktidar yapılarıyla daha eleştirel ve daha karşılıklı bir ilişkiyi amaçladıkları 'yansımalı' bir yurttaşlık türüne geçişi ifade edebilir.

'SİYASET KARŞITLIĞI' SİYASETİ

Siyasetin krizde olduğuna ilişkin algı yalnızca kamusal meselelere ilgisizliğe ilişkin kaygılardan değil, aynı zamanda ana akım siyasal partiler ile siyasetçilere yönelik şüphecilik ve hatta artan kızgınlık bulgusundan kaynaklanmaktadır. Kimi zaman genel olarak halk ile siyaset kurumu arasındaki güvende (bkz. s. 143) meydana gelen, bazen 'siyaset karşıtlığı'nın yükselişi olarak görülen bir azalma, yurttaşları siyasetten uzaklaştırmaz ve şahsî alanlarına geri çekilmelerine neden olmaz. Bunun yerine, geleneksel siyasal yapılara karşı çeşitli yollarla kızgınlık ya da düşmanlık ifade etmeyi amaçlayan yeni siyaset biçimleri doğurmuştur. Bu tür düşmanlıklar mevcut siyasal seçkinlerin 'dokunulmaz', 'ayrıcalıklı', 'yozlaşmış' ya da 'kendi çıkarlarına hizmet eden' kişi-

Ana akım siyaset: Olağan veya geleneksel kabul edilen siyasî faaliyetler, süreçler ve yapılardır. Siyasetteki baskın eğilimdir.

Siyasal Katılma Olanaklı Olduğunda Genişletilip Derinleştirilmeli midir?

Siyasî katılım ve demokratik yönetim arasında bir bağlantı bulunduğu yaygın olarak kabul edilmekle birlikte, yurttaşların siyasete katılımının arzulanan düzeyi hakkında önemli tartışmalar bulunmaktadır. Bazıları neden düşük katılımlı toplumlarda bazı meziyetler görmüş ve hatta 'aşırı' siyasî katılımın tehlikelerine karşı uyarıda bulunmuşlardır? Ve diğer tarafta 'katılımcı demokrasi' savunucuları neden katılımı kendi başına iyi bir şey olarak görmüş ve siyasî katılımın mümkün olduğu ölçüde genişletilmesi ve derinleştirilmesi çağrısında bulunmuştur?

EVET

Daha iyi yurttaşlar yaratmak. Siyasî katılım, genellikle eğitimsel veya gelişimsel zeminlerde savunulmaktadır. J. S. Mill (bkz. s. 302) ve daha yakın zamanlarda Pateman (1970) gibi katılımcı demokratlar, siyasî kararların alınmasına yurttaşların doğrudan dahil olmasının büyük faydasının şu olduğunu ileri sürmüşlerdir: Bu tür bir katılım, yurttaşların ahlakî, toplumsal, siyasî farkındalıklarını ve hatta entelektüel gelişimlerini genişletmektedir. İnsanlar cemaatlerinin yaşamına katıldıkça sadece kendilerinin ve başkalarının sivil hak ve sorumluluklarının daha iyi değerlendirme yeteneği kazanmakla kalmamakta, aynı zamanda genellikle karmaşık olan ahlakî konuları ifade etme ve toplumlarının nasıl çalıştığına dair daha iyi bir kavrayışa sahip olma konusunda da teşvik edilmektedir.

Anlamlı demokrasi. Siyasî katılım düzeyi ile demokratik bir sistemin sağlığı arasında doğrudan bir bağlantı kurulabilmektedir. Bu bağ, katılımın sıradan yurttaşların çıkarlarını geliştirme ve savunmanın bir aracı olduğu biçimindeki katılım lehindeki argümana dayanmaktadır. Daha basit bir ifadeyle, ne kadar çok insan siyasete katılırsa, sesleri de o kadar yükselmektedir. Bu nedenle güçlü bir katılımcı kültür, siyasetçileri kamu yararı doğrultusunda hareket etmeye zorlamaktadır. Aynı nedenle düşük katılım düzeyi, siyasetçilerin giderek kamuoyuna karşı ilgisizleşip kendi çıkarlarına hizmet ettikleri 'içi boşaltılmış' bir demokratik sisteme yol açmaktadır.

Ortak iyinin, özel iyinin önünde olması. Siyasî katılım aynı zamanda, cemaatçi gerekçelerle de savunulabilmektedir. Buna göre insanlar, mensubu oldukları cemaat adına alınan kolektif kararlara katılmakla, yaşama ilişkin kendi dar veya bencil var oluşlarından daha çok şey olduğunu kabul ederek daha güçlü bir toplumsal aidiyet kazanmaktadırlar. Bu tür düşünceler Aristoteles'in (bkz. s. 31), insanların sadece siyasî bir cemaatin üyeleri olarak 'iyi yaşam' yaşayabilen 'siyasî hayvanlar' olduğu biçimindeki iddiasına dayanmaktadır. Rousseau'ya (bkz. s. 157) göre bütün yurttaşların siyasî yaşama doğrudan ve sürekli katılımı, devletin ortak iyiye bağlı kalmasına yardımcı olmaktadır.

HAYIR

İlgisizliğin erdemleri. Halkın yüksek katılım düzeyi uyumsuzluk, nezaketsizlik ve toplumsal düzenin bozulmasının bir reçetesi olabilmektedir. Bunun nedeni, insanların siyasete daha fazla müdahil oldukça, sadakat ve bağlılıklarını daha fazla ciddiye almaları ve görüşlerinin peşinden daha büyük bir tutku ve kararlılıkla gitmeleridir. Bu yüzden, yüksek katılımlı bir toplum siyasî bir yobazlar toplumu olabilmektedir. İlgisizlik ve siyasî edilgenliğin büyük erdemi, istikrarlı ve barışçı her siyasî sistem için gerekli olan, yurttaşların hemfikir olmadıkları ya da çıkarlarıyla çatışan siyasî kararları 'sineye çekme' ihtimallerinin artmasıdır.

Yönetilebilir demokrasi. Demokratik sistemler, siyasî katılımın her birkaç yılda bir yapılan oy verme eyleminin çok az ötesine geçtiği durumlarda en iyi şekilde işlemektedir. Schumpeter (bkz. s. 308) gibi teorisyenlere göre demokrasinin özü, halkın katılımı değil, iktidardakileri geniş ölçüde kamu yararı doğrultusunda hareket etmeye zorlayan bir liderlik yarışmasıdır. Benzer bir düşünce, düşük katılımın yönetime ilişkin geniş bir tatmini gösterdiğini ima eden demokratik kültüre ilişkin 'uyuyan köpekler' teorisinde de belirgindir (Almond ve Verba, 1989). Bu yüzden özellikle iktisadî büyümenin geliştirilmesi yoluyla yönetimin performansı iyileştikçe, katılım oranlarının düşmesi muhtemeldir.

İlgilenmeme hakkı. Düşük katılım ya da katılmamak özgür bireylerin seçimlerinin sonucu olduğundan bir endişe kaynağı değildir. Örneğin oy kullanmama, tek bir oyun seçimin sonucunu etkileme olasılığının oldukça düşük olması gerçeğini yansıtabildiğinden, tam anlamıyla rasyonel olabilmektedir. 'Dikkat eksikliği demokrasisi' (Berger, 2011) olarak adlandırılan, siyasete katılımın sık olmayan ve özet bir düzeyde kalmasının nedeni çok basit biçimde şu nedenden kaynaklanabilmektedir: İnsanlar, sahip oldukları zaman ve enerji ile siyasetle ilgilenmekten daha iyi şeyler yapabileceklerini hesaplayabilmektedir. 'Özel' yaşam canlı ve ufuk açıcı iken, 'kamusal' etkinlikler değerli ancak, doğaları gereki sıkıcı sayılmaktadır.

ler olduklarına ilişkin ortak bir algıya dayanmasına rağmen, siyaset karşıtı grup ve hareketler çok farklı biçimler almışlardır. 1990'ların sonlarından itibaren anti-kapitalist ya da küreselleşme karşıtı protestolardaki artış durumunda olduğu gibi, belirli siyaset karşıtlığı biçimleri, açıkça 'yeni siyaset'le örtüşmektedir. Anti-kapitalist hareket kimi zaman 'yeni' anarşizm olarak adlandırılan aktivist tabanlı, abartılı bir siyaset tarzı benimsemiştir. Bu hareketin özellikle de gençlere yönelik çekiciliği, yönetim düzenlemeleri ve geleneksel partiler dahil her türlü yapı ve hiyerarşiye duyulan kuşkudan kaynaklanan siyasal menfaatler uğruna ödün vermeye karşı direnmesi ve kesin bir şekilde 'âna ilişkin' bir siyaset biçimi sunmasıdır.

Bununla birlikte siyaset karşıtlığı, son yıllarda ortaya çıkmış bulunan bir dizi sağ kanat grup ve hareket tarafından da dile getirilmiştir. Örneğin Avrupa'nın birçok yerinde, aşırı sağ ya da 'neo-faşist' gruplar ortaya çıkmıştır. 'Yozlaşmış' iktisadî ve siyasal seçkinler karşısında 'sıradan insana' belirgin bir destek veren bu gruplar göçmenlik, çok-kültürlülük (bkz. s. 257) ve küreselleşme (bkz. s. 221) karşıtlığının karışımının cazibesine dayanır. ABD'de 2009–10'dan itibaren ortaya çıkan Çay Partisi hareketinde benzer eğilimler gözlenmiştir. Çay Partisi hareketi adını, İngiliz vergi politikalarına karşı bir siyasal protesto hareketi olan ve çayın Boston Limanı'na döküldüğü 1773 tarihli Boston Çay Partisi hareketinden almaktadır. Hareket, vergi indirimi taahhüdü, federal yönetim harcamalarında düşüş, düzenlenmemiş piyasalara destek, sınırlı yönetim ve ABD anayasasının katı bir şekilde yorumlanması etrafında, kendisi için ayrı ve özgün bir siyasal kimlik inşa etmiştir. Çay Partisi lobiciliğinin ve kışkırtıcılığının baskın hedefi, hem Obama yönetimi ve onun varsayımsal uygulaması olan 'büyük yönetim' tarafından temsil edilen 'Washington', hem de Kongre ve eyaletlerdeki Cumhuriyetçi Partili ana akım muhafazakârlar, yani 'zayıf iradeliler' olmuştur. Bununla birlikte, Çay Partisi'nin, gerçek bir kendiliğinden gelişen, tabandan gelen 'siyaset karşıtı' hareket mi olduğu, yoksa ABD'deki az sayıdaki zengin bireyin, gündemini ileriye taşımak amacıyla popülizmi (bkz. s. 454) kullanma yoluyla çıkarlarının oluşturulmasına hizmet mi ettiği konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır.

Kamusal Konulara İlgisizliğin Açıklanması

Siyasal katılımın genel seviyesinin gerileyip gerilemediğine dair sürmekte olan ve muhtemelen çözülebilir olmayan tartışmalar bulunmasına rağmen, seçmen **ilgisizliğine** ilişkin kanıtlar kolaylıkla göz ardı edilemez. Modern demokrasilerin tümü temsilî demokrasiler olduğundan, seçimler modern demokrasilerin odağını teşkil eder. Bu nedenle seçimlere katılma oranının düzeyi, daha demokratik bir sistemin sağlığının önemli bir göstergesi olmalıdır. Ancak, ka-

İlgisizlik (apati): Genellikle ilginç olduğu düşünülen şeylere yönelik ilgi veya heyecan yokluğudur.

tılım oranlarının gerilemesinden ve özellikle de seçimlere katılım oranlarının düşmesinden dolayı kimi veya neyi suçlamak gerekmektedir? Aşağıdaki gibi belli sayıda olası suçlu tespit edilmiş bulunmaktadır:

- Siyaset
- Siyasetçiler ve partiler
- Medya
- Halk
- Modern toplum.

Siyaseti Suçlamak

Siyasetçiler her şeyden önce eleştirilerin ve suiistimal suçlamalarının çoğunun hedefidirler ve bu yüzden de kamusal meselelere ilgisizliğin nedeni, siyasetçilere yüklenmektedir. Ancak bu konudaki asıl suçlunun siyasetin kendisi olması mümkündür. Siyasal düşünürlerin Aristoteles'i (bkz. s. 31) izleyerek çağlar boyunca yaptıkları gibi, siyaseti güzel ve uygarlaştırıcı bir etkinlik olarak savunmak kolaydır. Siyaset diğer erdemleri dışında, farklılaşan görüşlerine, değerlerine, fikirlerine ve çıkarlarına rağmen insanların en azından göreceli bir barış içinde birlikte yaşamalarını olanaklı kılmaktadır. Siyaset başarısızlığa uğradığında sonuç, muhtemelen korku, ölüm, yıkım ve tiranlıktır. Buna rağmen, siyaset, 'sürekli olarak hayal kırıklığına yol açar' (Dunn, 2000). Siyaset, insanların tâbi olacakları genel kuralları yapma, koruma ve değiştirme etkinliği olduğu ve bu suretle ödün verme ve dolayısıyla tatmin olmamayı barındırdığından hayal kırıklığı yaratmaya mahkûmdur. Aslında siyaset, bu tatmin olmama halinin genelleştiği ve dolayısıyla toplumdaki hiçbir grubun istediğini tam olarak elde edemediği hallerde en etkili durumdadır. Dahası rakip iddia ve taleplerin tartışıldığı ve değerlendirildiği süreç anlamındaki siyasal süreç, doğası gereği dağınık ve hantaldır. Bununla birlikte bu açıklama, siyasetin sıkıcı ve hatta nahoş olmasından dolayı neden önemsiz görülebileceğini açıklamaya yardımcı olmasına rağmen, en azından tek başına kamusal meselelere olan ilgisizliğin giderek artmasının açıklanmasında başarısız olmaktadır. Çünkü siyasetin doğası zaman içinde değişmemiştir. Bu durumda diğer etmenlerin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Siyasetçileri ve Partileri Suçlamak

Siyasetçilerin itibarı, bir etkinlik olarak siyasetin kaçınılmaz sonucu olan hüsran ve hayal kırıklıklarıyla lekelenebilmesine rağmen, siyasetçilerin ciddiye alınmamalarının en az üç nedeni daha vardır. Birinci ve bir anlamda

siyasetçilere yapılan 'klasik' saldırı nedeni, iktidar ile yozlaşma arasındaki bağa yapılan vurgudur. Bu bağ Lord Acton'ın şu meşhur özdeyişinde ifade edildi: 'İktidar yozlaştırır, mutlak iktidar mutlaka yozlaştırır' [Lazarski'den (2012) alıntılanmıştır].

Ama iktidar nasıl yozlaştırmaktadır? Blaug'a (2010) göre, iktidar insanların algılarını, şu yollarla çarpıtarak bozmaktadır:

- Artan kişisel *böbürlenme*, kibir ve kontrol kaybı
- Astları aşamalı olarak *hor görme*, vehim ve keyfî eziyet
- Aşamalı olarak diğerlerinden *ayrılma* ve kendini her zaman onaylayan danışman seçimi
- Herhangi bir yolsuzluğun meydana geldiği konusunda bütüncül bir *farkındalık eksikliği*.

Acton'a göre, iktidar ile yozlaşma arasındaki ilişki, insan doğasına ilişkin liberal varsayımların tabiî sonucudur. İnsanoğlu her şeyden önce, kendi çıkarlarını başkalarının çıkarlarının önüne koyma eğilimindedir. İnsanlar eğer iktidarla donatılmış bir konuma yerleştirilirlerse, makamlarını ya da görevlerini kendi faydalarına ve büyük ihtimalle başkalarının zararına olmak üzere kullanacaklardır. Basit olarak, bencillik artı iktidar yozlaşmaya eşittir. Acton'ın mantığına göre, bir siyasetçinin iktidarı arttıkça yozlaşma da büyüyecektir. Bu çözümleme, siyasetçilerin tümünün ama özellikle de siyasal liderlerin güvenilmemesi gereken kişiler olduğunu ve Thomas Paine'in de (bkz. s. 304) belirttiği gibi yönetimin [olmazsa olmaz bazı görevleri de yerine getirdiği için] 'zorunlu bir kötü' olduğunu ileri sürmektedir. Siyasetçilerden korunmamızın tek yolu siyasal iktidarı parçalayan ya da denetleyen anayasal araçlara sahip olmaktan gelmektedir. Anarşistler anayasal yönetim de dahil olmak üzere tüm siyasal yönetim biçimlerini zorbalığın vücut bulmuş hâli olarak gördüklerinden, bu tür düşünceleri liberallerden daha ileriye taşımaktadırlar.

İkincisi, siyasetçiler 'ellerini kirletmekten' kaçınamazlar. Bunun nedeni, halkın düşünmek bile istemeyeceği ve kendisinin kesinlikle almak istemeyeceği zor kararları almalarıdır. Alınacak siyasal kararlar sürekli olarak pratik ve ahlakî ikilemlerle boğuşmayı ve en iyi ihtimalle, ahlakî yönden mükemmel olmayan ödünleşmelerde bulunmayı kapsamaktadır (Flinders, 2012). Dolayısıyla, siyasal hayata içkin hususlar halkın olağan biçimde, Runciman'ın (2008) sözleriyle, 'farklı türden yalanlar ve farklı türden gerçekler' arasında bir seçim yapmak zorunda bırakıldığı riyakârlık, aldatma ve hilekârlıktır.

Üçüncüsü, demokratik sistemler siyasetçileri, beklentileri şişirme konusunda birbirleriyle yarıştıkları ve hayal kırıklığını daha da kesin hale getirdikleri bir piyasada faaliyette bulunmaya zorlamak suretiyle daha öte güçlükler

yaratmaktadır. Kısacası, demokratik siyasetçiler her zaman yerine getirebileceklerinden daha fazlasını vaat etmektedir. Bu yüzdendir ki, İtalya'da meydana geldiği gibi, kimi zaman siyasetin **teknokrasi**yle yer değiştirmesine yönelik girişimlerin yapılması sürpriz değildir (bkz. s. 661). Bir kez daha tekrarlamak gerekirse, bu eğilimlerin ve baskıların değişmeyen doğası, bunların, kamusal meselelere ilgisizliğe yönelik modern eğilimin nedeni olmadıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, siyasetçilerin itibarlarının son birkaç onyıl içinde daha da düşmüş olabilmesinden sorumlu tutulabilecek belli sayıda neden bulunmaktadır. Bu nedenler arasında şunlar bulunmaktadır:

- ***Vizyon eksikliği.*** 10. Bölüm'de tartışıldığı gibi, programa dayalı siyasal partilerden 'herkesi kucaklayan' ya da 'ideolojisizleştirilmiş' partilere geçiş, modern siyasetçilerin neden genellikle vizyon ve ahlakî bir amaç duygusu yoksunluğu içinde göründüklerini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Modern siyasetçiler ve siyasal partiler, giderek artan biçimde seçilmekten başka bir şeye inanmıyor gibi göründüklerinden, siyaset kendi başına bir amaç ve bir siyasetçi olmak, meslekî kariyerlerden yalnızca herhangi biri haline gelmiştir.
- ***'Yanlı haber' çağı.*** 8. Bölüm'de tartışıldığı gibi, modern çağın medya takıntısının sonuçlarından biri, siyasetçilerin iletişim ve haber yönetimi konusuyla aşırı ilgili hale gelmiş olmalarıdır. 'Yanlı haber' biçiminde adlandırılan yöntemin gelişmesi, siyasetçilerin eskiden olduğundan daha az güvenilir ve 'doğrular yönünden daha tasarruflu' olmaya istekli oldukları yönünde bir izlenim yaratmaktadır.
- ***'Hepsi aynı'.*** Sol/sağ ayrımının öneminin gerileyişi ve ideolojik siyasetin yerine yönetimsel siyasetin ortaya çıkışı, bağlı oldukları partilere bakılmaksızın tüm siyasetçilerin aynı görünmeye ve aynı duyulmaya başladıkları anlamına gelmektedir. Bu durumun yaratmış olduğu sorun, hem önemli meselelerin ve 'büyük' tercihlerin terkedilmesinin sonucu olarak seçim kavgalarının daha az heyecanlı ve daha az anlamlı hâle gelmiş olması hem de siyasetçilerin ufacık ya da teknik nitelikli ayrılıkları çarpıcı bir şekilde abartarak düşmanca söylemlerini sürdürmüş olmasıdır. Bu, Sigmund Freud tarafından 'küçük farklılıkların narsisizmi' biçimindeki psikolojik eğilimle açıklanmıştı.
- ***'Kendileri için siyasette olmak'.*** Son yıllarda, profesyonel bir lobicilik sektörünün büyümesi, dikkatleri daha fazla siyasetçilerin 'dışarıdaki çıkarlarına' ve siyaset dışındaki gelir kaynaklarına çekmiştir. Bu durum da kendi çıkarlarına hizmet eden ve dürüst olmayan siyasetçi imajını güçlendirmiş ve genellikle, kamusal yaşamın düşen standartlarına ilişkin endişe yaratmıştır.

Teknokrasi: Sözcük anlamıyla, 'yetenekli olanlar tarafından yönetim' anlamına gelen, teknik uzmanlardan oluşan bir seçkinler grubunun yönetim veya kontrolüdür.

Medyayı Suçlamak

8. Bölüm'de tartışıldığı gibi medya kimi zaman, halkın genel olarak siyasete yönelik gittikçe artan ilgisizliğine yol açan bir şüphecilik iklimi yaratmakla ve her tür yönetim ile siyasetçiye karşı bir güven eksikliği yaratmakla suçlanmaktadır (Lloyd, 2004). Bu büyük ölçüde, gittikçe yoğunlaşan ticarî baskıların medyayı, siyasal programlarının kapsamını daha 'cezbedici' ve dikkat çekici hale getirmeye zorlamasından kaynaklanmıştır. Böylece medya, çeşitli türden skandallar, yetersizlik, politika başarısızlığı ya da basit atalet iddialarına odaklanmakta ya da bunlarla 'uyuşturmakta', bu da olağan siyasal tartışmaları ve politika analizlerini giderek daha az ilgi ve dikkat çekici hâle getirmektedir. Artık siyasette her şey bir 'kriz' olmakta, 'sorun', 'tehdit' veya 'güçlük' bulunmamaktadır. Birleşik Krallık'taki tabloid basın, sık sık medya odaklı bir 'aşağılama kültürü'nün en gelişmiş örneği olarak görülse de, başka yerlerde de benzer eğilimler belirgindir. Bu yüzden demokrasi ve özgürlüğün çıkarlarına hizmet eden sağlıklı şüphecilik, aşındırıcı ve saldırgan bir olumsuzluğa dönüşebilmektedir.

Halkı Suçlamak

Sorun 'biz' miyiz? Kamusal meselelere ilgisizlik, siyasetin ya da siyasetçilerin performansından kaynaklanan 'arz yönlü' bir sorun olmak yerine, kamunun tutum ve davranışlarından kaynaklanan 'talep yönlü' bir sorun mudur? Kamusal meselelere ilgisizliğin çoğunlukla sıradan yurttaşın suçu olduğuna dair tartışma, hâlihazırda toplumun genelinde yaygın biçimde gözlenen tüketimci tutum ve içgüdülerin, giderek artan biçimde siyasete uygulandığı iddiasına dayanmaktadır. Tüketimciliğin (bkz. s. 245) doğasında, insanların mümkün olduğu kadar çok edinmeyi, fakat bunun karşılığında mümkün olduğunca az ödeme yapmayı amaçlamaları bulunmaktadır. Yurttaşlığın tüketimci hatlar üzerinden yeniden şekillenmesi, onların siyasetten ve siyasetçilerden gittikçe daha fazla talepte bulunması, ancak aynı anda bunun karşılığı olarak içinde yaşadıkları siyasal sistemin sürdürülmesine giderek daha az miktarda katkı yapmaları anlamına gelmektedir. Acaba gerektirdiği maliyetleri kabullenmeksizin ve özellikle de oy kullanma zahmetine katlanmaksızın, yurttaş olmanın okullar, yollar, ifade özgürlüğü, iktisadî ilerleme, kamu düzeni gibi bütün nimetlerinden faydalanan, siyasal anlamda ilgisiz bir **'bedavacılar'** toplumu haline mi gelmekteyiz? Eğer durum buysa, halkın siyasetçilerin davranışından ya da kamusal yaşamın düştüğü iddia edilen standartlarından şikâyetçi olabilmesinin nedenini anlamak güçtür; çünkü hakettiğimiz siyasetçiler tarafından yönetilmekteyizdir. Kamusal meselelere ilgisizliği tamamen ya da kısmen bu yönden açıklayanlar iki çö-

Bedavacı: Başkaları tarafından karşılanan ilgili masrafları ödemeye gerek duymaksızın, toplu olarak sağlanan faydaları kullanan bir kişi ya da gruptur..

Uygulamada Siyaset

İtalyan Hükûmeti: Teknokrasi Siyasetin Yerini mi Almaktadır?

Olaylar: 12 Kasım 2011'de Mario Monti, Silvio Berlusconi'nin istifasının ardından İtalya başbakanlığına atandı. Ancak Monti, bir siyasetçi değildi ve hiçbir zaman seçime dayalı görev almamıştı. 1994–2004 döneminde AB Komiseri olan ve bunun son beş yılında Komisyon'un en güçlü makamlarından birinde Rekabet Komiseri [Commissioner for Competition] olarak görev yapan saygın bir iktisatçıydı. Monti, tamamen kendisi gibi teknokratlardan oluşan bir kabine atama yoluna gitti. Buna rağmen Monti hükûmeti, hem İtalyan Senatosu hem de sadece Kuzey Ligi üyelerinin karşı oy kullandıkları Temsilciler Meclisi'nde güvenoyunu rahatlıkla aldı. Monti hükûmeti 2011'in Aralık ayı boyunca vergi artışı, emeklilik reformu ve vergi kaçırmanın engellenmesi adımlarını içeren kemer sıkma tedbirleri paketini ortaya koydu. Ocak 2012'de özellikle işgücü piyasası esnekliğinin başlatılmasıyla ilgilenen bir başka önlem paketi açıklandı.

Önemi: Bu istisnaî olaylar oldukça yoğun baskılar altında gerçekleşti. Olayların arkaplanında 2007–09 küresel finansal krizi ve ve bu krizin hızlandırdığı avro bölgesi krizi (bkz. s. 581) vardı. Yunanistan ve İrlanda için daha önceden kabul edilmiş olan AB-IMF kurtarma paketleriyle birlikte İtalya'daki 10 yıllık faiz oranları yüzde 7'nin üzerine çıkmış ve bu da avro bölgesinin üçüncü büyük ekonomisi için 'düşünülmesi dahi olanaksız' bir kurtarma paketi beklentisi yaratmıştı. Bu bağlamda, teknokrasiye başvurmanın birkaç avantajı vardı. Monti'nin atanmasının temel gerekçesi basitçe, 'normal' siyasetin işleyişinin durmasıydı. Monti'nin bir 'yönetim yoksunluğu' olarak ifade ettiği İtalya'nın uzun zamandır işlevsiz görülen oldukça parçalanmış parti sistemi, Berlusconi hükûmetini, tırmanan malî ve iktisadî kriz karşısında gerekli olduğu düşünülen cüretkâr önlemleri alma yeteneğinden yoksun bırakan bir tür siyasî felç durumu yaratmıştı. Aynı zamanda, bu hükûmetin yerini alacak yeterli desteğe ya da yeterli bir amaç birliğine sahip herhangi bir partiler koalisyonu seçeneği de bulunmuyordu. Monti'nin atanması, finans piyasalarını sakinleştirdi çünkü teknokratik bir hükûmet seçilmiş bir hükûmetin aksine, siyasî mücadeleyle engellenmeden ve kısa süreli beğenilmeme riskiyle ilgilenmeden 'ne yapılması gerekiyorsa' onu yapacağı beklentisiyle güven veriyordu. Üstelik bu hükûmet, İtalya'nın karşı karşıya kaldığı krizin ciddiyetine dikkat çekerek, İtalyan halkını atılması gereken istisnaî, kaçınılmaz ve acı verici siyasî adımlara hazırlamaya yardımcı oldu. Hatta bazıları teknokrasinin daha derin avantajlara sahip olabileceğini ileri sürmüştür. Buna göre teknokrasi, halkın kuruntularını ve 'kalabalıkların çılgınlıkları'nı bir kenara iterek kamu politikasının partizanlık yerine, ulusal çıkarların parti çıkarları üzerindeki üstünlüğünü güvenceye alacak olan akılla bilgilendirilmesine imkan

zümden birini savunmaya eğilimlidir. Bunlar ya tüketimciliği etkisiz kılmak için, örneğin okullarda zorunlu yurttaşlık dersleri konması gibi önlemlerle daha yüksek bir eğitim çağrısında bulunmaktadır ya da siyasal katılımın daha kolay ve daha rahat yapılmasını sağlayan postayla oy verme ya da 'e-oylama' gibi yolları desteklemektedir.

Modern Toplumu Suçlamak

Halkı kamusal meselelere ilgisizlikten dolayı suçlamanın zayıf yönü, önemli ölçüde modern toplumun niteliği tarafından biçimlendirilen toplumsal

vermektedir.

Bununla birlikte Monti'nin atanması ve İtalya'nın demokrasi yerine teknokrasiyi ikâme etmesi konusunda ciddî endişeler dile getirilmiştir. Bu endişelerden en belirgin olanı, kamusal kontrol ve sorumluluk ilkelerinin etkin biçimde terk edilmiş olmasıdır. Monti'nin atanmasını, Avrupa Merkez Bankası (AMB) tarafından denetlenmeyen malî piyasalar tarafından, İtalya'ya yapılan baskılarla dayatılan bir tür 'rejim değişikliği' olarak görmek mümkündür. Bu görüşe göre AMB seçilmiş bir siyasî liderin düşüşünü planladı ve bu süreçte İtalyan seçmenlerin rolünü gasp etti. Herhangi bir demokratik otoriteye sahip olmayan AMB, [acı reçeteyi kabul etmek istemeyen] dirençli yurttaşlığı yönlendirme yönünde hareket etmekle bir merkez bankasının meşru rolünün çok ötesine geçti. Dahası, teknokratların demokratik siyasetçilerden daha rasyonel ya da daha aydınlanmış kararlar aldıkları biçimindeki anlayış da oldukça tartışmalıdır. Eğer durum böyle olsaydı, teknokratlar ve diğer uzmanlar benzer düşünmeye eğilimli olurlardı ve bunların görüşleri, üzerinde uzlaşılmış, bilgece nitelik taşıyan bazı inançlar etrafında birbirine yakınlaşırdı. Ancak açıktır ki, özellikle de, hem teorik hem de politika konularına ilişkin anlaşmazlıklarla ünlü bir disiplin olan iktisat alanında durum böyle değildir. Monti'yi AMB ve malî piyasaların nezdinde çekici bir atanmış yönetici hâline getiren şey, uzmanlığından çok, bunların tercih ettikleri politika seçeneklerine, yani katı kemer sıkma politikalarına verdiği destekti.

tutum ve algıların bir boşlukta meydana geldiğini varsaymasıdır. Modern toplumun toplumsal ve iktisadî koşulları, kamusal meselelere ilgisizliği iki temel yolla güçlendirmiş olabilir. Birinci olarak, siyasete yönelik tüketimci tutumların ve bu vesileyle başka şeylerin yayılması, bağımsız yurttaşların rasyonel karar vermesinin bir sonucu olmaktan daha çok, tüketimci kapitalizminin modern teknolojiyle birleşerek büyümesinin bir yan ürünüdür. 6. Bölüm'de tartışıldığı gibi tutkuya ve bireysel çabaya vurgu yapan neo-liberal iktisadî yapıların ilerleyişi insanların kolektif düşünebilme yeteneklerini zayıflatmakta ve sivil katılımın temeli olan cemaatsel etkinlik biçimlerini giderek artan biçimde anlamsızlaştırmaktadır. Dahası, neo-liberalizmin

(bkz. s. 224) yayılması siyasetin imajına en az iki yolla zarar vermiştir. Birincisi, neo-liberalizm iktisadî ve toplumsal değişim konularına siyasal katılmanın meşru olmadığını öne sürerek, siyasal tartışmanın, toplumsal dönüşüme ilişkin büyük projelerden çok, teknik ya da yönetimsel konular etrafında dönmesi yönünde baskı yapmıştır. İkincisi neo-liberalizm, siyaseti hiç kuşkusuz 'daha yüksek' olan özel teşebbüs alanıyla karşılaştırarak, onu verimsizlik ve gereksiz müdahale kavramlarıyla ilişkilendirmiştir. Modern bilişim teknolojileri, özellikle iletişimin yüz yüze etkileşim ihtiyacı duymaksızın gerçekleşmesine izin vererek, bu tür eğilimlere katkıda bulunmuştur. Örneğin Robert Putnam (2000), toplumsal sermayenin gerilemesini, özellikle televizyonun büyümesiyle ilişkilendirdi.

Kamusal meselelere ilgisizlikle ilişkilendirilen ikinci önemli toplumsal ve iktisadî eğilim küreselleşmedir. Küreselleşmenin, genellikle yukarıda tartışıldığı gibi yurttaşlığın 'içini boşaltan' eğilimi gösteren bir tüketimci kapitalizm kültürünün ilerlemesine katkıda bulunduğu söylenmektedir. Ancak bundan daha az önemli olmayan bir başka husus, küreselleşme eğiliminin siyasal müzakere sürecinde hem meşruiyete hem de güvene yönelik derin bir krize yol açarak siyasal faillerin 'vaatlerini gerçekleştirme' yeteneklerini azaltmasıdır (Hay, 2007). Bu yüzden ulusal siyasetçilerin, iç koşulların giderek artan biçimde kontrolleri dışında kalan olaylar tarafından belirlenmesi nedeniyle, nüfusun genelinden kaynaklanan artan talep ve beklentilerle karşılaşmalarına rağmen, bunları karşılama yetenekleri çökmüştür. Küresel piyasaların, ulusal iktisadî karar alımı üzerinde uyguladıkları görülen 'tiranlık' bu olayların en bariz örneği olabilse de, bu olaylara verilebilecek tek örnek kesinlikle değildir.

SİYASAL PERFORMANSIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sivil katılımdaki eğilimlerden ve kimin ya da neyin sorumlu olabileceğine ilişkin sorulardan kaynaklanan siyasete dair kaygılar, modern siyasetin gerçekleştiği koşullar hakkındaki endişeyi yansıtmaktadır. Ancak bu konuların kökeninde, siyasetin amacına ve dolayısıyla da yönetimlerin ve siyasal sistemlerin nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin daha derin ve sürekli sorular yatmaktadır. Kısacası siyasal süreç ne için vardır? Bu tür sorular siyaset teorisindeki en zorlu meselelerin bazılarını açığa çıkarmaktadır. Örneğin, siyasal sürecin ne olduğunu adaletin doğası, özgürlük ve otorite arasındaki arzu edilen denge gibi konulara değinmeksizin, başka bir deyişle 'iyi toplum' vizyonuna sahip olmaksızın bilmek olanaksızdır.

Bu tür konulara ilişkin görüşler özü yönünden farklılaştığından, siyasal performansın değerlendirilebileceği ölçütler büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bununla birlikte, her biri siyasetin amacına ve siyasal performansın değerlendirilmesine çok özel olarak ışık tutan dört karşıt standart saptanabilmektedir. Bunlar aşağıdaki gibidir:

- İstikrar ve düzen
- Maddî refah
- Yurttaşlık
- Demokratik yönetim

Kavram

Görecelik

Görecelik, nesnel ya da 'mutlak' ölçütlerin varlığını reddeden bir konumdur ve dolayısıyla ifadelerin yalnızca kendi bağlamlarıyla ilişkisi içinde değerlendirilebileceğini savunmaktadır. *Kültürel* görecelik, ahlakî kodların ancak geçerli oldukları toplumlar bağlamında anlaşılabileceğine duyulan inançtır. *Ahlakî* veya normatif görecelik, her bireyin ahlakî olarak özerk bir varlık olması nedeniyle, otoriter etik ilkelerin var olmadığı [olamayacağı] inancını ifade etmektedir. *Bilişsel* ya da epistemolojik görecelik, farklı bilgi edinme yöntemlerinin eşit derecede geçerli olduğunu savunmakta ve dolayısıyla da örneğin bilimsel (bkz. s. 38) yönteme ilişkin evrenselci iddiaları reddetmektedir.

İstikrar Performansı

İstikrar ve düzenin (bkz. s. 587) sürdürülmesinin, siyasetin en temel işlevi olduğu iddia edilebilir. Toplumsal düzenin özgür bireylerin kendiliğinden eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkacağını savunan anarşistler dışında, tüm siyasal düşünür ve filozoflar, siyasal sürecin ve özellikle devletin, karmaşa ve istikrarsızlığı uzak tutmanın tek yolu olduğunu onaylamışlardır. Thomas Hobbes'un (bkz. s. 107) sözleriyle, devletin yokluğunda yaşam 'yalnız, yoksul, pis, vahşi ve kısa' olurdu. Bu bakış açısından, devletin temel amacı, yönetmek, idare etmek, otoriteyi kullanarak istikrarı sağlamaktır. Dolayısıyla bu da devletin kendi varlığını sürdürmesini ve siyasal sistemin hayatta kalmasını sağlayabilmesini gerektirmektedir. Bu yüzden sistem performansı uzun ömürlülük ve dayanıklılık gibi ölçütler temelinde değerlendirilebilir. Çünkü hayatta kalmaya ilişkin basit gerçek, bir rejimin çatışmayı sınırlama ya da uzlaştırma kabiliyeti olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikte, bu hedefe nasıl en iyi şekilde ulaşılabileceği konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler iki geniş kategoriye ayrılmaktadır. Birinci kategori, istikrarlı bir yönetim sisteminin uzlaşma (bkz. sayfa 8) ve rızaya dayanması gerektiği biçimindeki liberal inançtan kaynaklanmaktadır. Bu görüşe göre, bir siyasal sistemin uzun vadede hayatta kalmasını sağlayan şey, halkın talep ve baskılarına cevap verebilirliğidir. Sistem teorisinin diliyle bu durum, yönetimin 'çıktılar'ını çeşitli 'girdiler'le uyumlu hale getirme yeteneği olarak ifade edilmektedir. Bu yetenek genellikle Batılı liberal demokrasilerin özel bir gücü olarak tanımlanmıştır. Liberal demokrasi (bkz. s. 403) savunucuları, onun rızaya dayalı olması ve sorumlu olmasını güvenceye alan mekanizmaları içermesinden dolayı, yüksek derecede sistemsel dengeyi garanti ettiğini vurgulamaktadırlar. İktidar, halkın oyu için yapılan rekabetçi bir mücadeleyle kazanılmakta ve bu destek azaldığında kaybedilebilmektedir. Ayrıca zinde bir sivil toplum da yurttaşların özerk gruplar ve birlikler aracılığıyla etki sahibi olmalarını olanaklı kılmaktadır.

Görünüşe göre modern dünyada, seçimli demokrasi ve parti rekabeti gibi

liberal demokratik ilkelerin daha önce hiç olmadığı kadar yaygın biçimde benimsenmesini açıklayan husus belli ölçüde, liberal demokrasinin siyasal istikrar üretme yeteneği olmuştur. Bununla birlikte, liberal demokrasi de bu yönden kusurlara sahiptir. Bu kusurların başında, cevap verebilir olmanın halkın beklentilerini artırması ve siyasal sistemin tüm talepleri karşılayabileceği ve tüm 'girdiler'i barındırabileceği yanılsamasını teşvik etmesi ölçüsünde istikrarsızlık üretebilmesi gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında istikrarlı yönetimin karşı karşıya kaldığı temel ikilem, cevap verebilirliğin etkinlik karşısında dengelenmek zorunda kalmasıdır. Yönetim, dışsal baskılara karşı duyarlı olmalıdır, ancak bu baskılar uzlaştırılamaz bir çatışma üretme tehdidinde bulunduklarında, iradesini topluma dayatmaya muktedir olmalıdır.

Bu son korku, istikrar ve düzene ilişkin alternatif görüşün dayanağını oluşturmaktadır. Muhafazakâr düşünürler istikrar ve düzeni, geleneksel olarak cevap verebilirlikle değil ama otoriteyle ilişkilendirmişlerdir. Thomas Hobbes bu düşünceyi, sorgulanamaz ve egemen olan bir iktidar ile doğa durumunun karmaşa ve düzensizliğinin içine düşüş seçeneklerini ifade eden mutlakıyetçilik (bkz. s. 400) ile anarşi arasında yalın bir seçenek olarak sundu. Bununla birlikte muhafazakârlar, özellikle siyasal otoritenin paylaşılan değerler ve ortak bir kültürle desteklenmesi hususuna vurgu yapmakla ilgilenmişlerdir. Bu görüşe göre istikrar ve düzen büyük ölçüde, toplumun otoriteye saygı duyma kapasitesini destekleyen ve yerleşik kurumlara desteği koruyan toplumsal ve kültürel kaynaşmanın ürünüdür.

Toplumsal ve kültürel kaynaşmaya yönelik bu duruş 'geleneğe', 'aileye' ya da 'Hıristiyanlığa' ilişkin değerlerin onarılması yönünde çağrıda bulunulmasına yol açan, serbestlik ile ahlakî ve kültürel göreceliliğe ilişkin yeni muhafazakâr korkularda açıkça yansıtılmaktadır. Bu bakış açısından, İslamî devletlerin yanı sıra belirli bir Konfüçyüsçülük (bkz. s. 414) türünü onaylayan Doğu Asya devletlerinin, siyasal istikrarı sürdürme konusunda Batılı liberal demokratik sistemlerden daha büyük bir yeteneğe sahip olduklarını öne sürmek de mümkündür. Ancak istikrara ilişkin bu görüşün zayıflığı, yukarıdan uygulanan otoriteye güvendiğinden, iktidarın sınırlanması konusunda etkin kısıtlamalar getiremeyebileceğidir. Eğer istikrar demokratik meşruiyet, toplumsal adalet ve insan haklarına (bkz. s. 504) saygı gibi düşüncelerden ayrılarak kendi içinde bir amaç olarak görülürse, sonuç kolaylıkla zorbalık ve baskı olabilir. Sonuçta Saddam Hüseyin, rejiminin 2003 yılında ABD müdahalesiyle devrilişine kadar, iktisadî yaptırımlara ve Şii Müslümanlar ile Kürtlerin muhalefetine rağmen, sistematik terör ve acımasız baskı yoluyla Irak'taki rejiminin varlığını sürdürmeyi başarabildi.

Maddî Performans

Siyasal sistemlerin maddî performanslarına göre yargılanabileceği ve yargılanmaları gerektiği fikri bilindik bir fikirdir. Örneğin seçim siyasetine

her zaman, iktisadî meseleler ve 'iyi hissetme' etmeni hâkim olmuştur. Hükûmetler genellikle refahın arttığı ve ekonominin genişlediği dönemlerde yeniden seçilmekte, durgunluk ve iktisadî krizler sırasında ise yenilgiye uğramaktadırlar. Benzer şekilde siyasal sistemin genel başarısının, 'vaatleri gerçekleştirme' yeteneğine bağlı olduğu konusunda çok az şüphe olabilir. Gelişmekte olan ülkelerdeki yaygın yoksulluk ve düşük iktisadî büyüme seviyeleri, toplumsal ve etnik gerginlikleri derinleştirmiş, yolsuzluğu beslemiş ve anayasal ve temsilî yönetim kurma girişimlerini zayıflatmıştır. Doğu Avrupa ve SSCB'nin 'devlet sosyalizmi' rejimlerinin çöküşü, merkezî planlamanın başarısızlığıyla ve özellikle de planlamanın kapitalist Batı'da mevcut maddî refah düzeylerini ve tüketim malları çeşitliliğini sağlamadaki yetersizliği ile de bağlantılıydı. Dahası, gelişmiş sanayileşmiş devletlerin hem en yüksek siyasal istikrar düzeylerine hem de dünyadaki en yüksek yaşam standartlarına sahip olmaları bir tesadüf değildir.

Kavram

Eşitlik

Eşitlik, tekdüze paylaştırma ilkesi olup, aynılık anlamına gelmemektedir. 'Eşitlik' terimi, ne paylaştırıldığına bağlı olarak farklılaşan sonuçlara sahiptir. *Biçimsel eşitlik*, yasal ve siyasî hakların eşit dağılımı anlamına gelmekte ve genellikle insanların eşit 'doğdukları' varsayımına dayanmaktadır. *Fırsat eşitliği*, herkesin aynı başlangıç noktasına veya yaşama ilişkin eşit şanslara sahip olduğu anlamına gelmekte, ancak beceri ve yoğun çalışma yeteneğinin eşitsiz dağıtılmasıyla oluşan toplumsal eşitsizliği haklı gösterebilmektedir. *Sonuç eşitliği* gelir, zenginlik ve diğer toplumsal malların eşit dağıtımını ifade etmektedir.

Zenginliğin üretilmesinin ve maddî refahın sağlanmasının en güvenilir araçlarıyla ilgili önemli tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışma bir yönüyle, inancını piyasa ve rekabete dayandıran kapitalizm ile millîleştirme ve planlamaya dayanan sosyalizm arasındaki geleneksel ideolojik ayrımı yansıtmaktadır. Ancak 1989–91 Doğu Avrupa devrimleri, görünüşte piyasa kapitalizminden niteliksel olarak farklı her tür sosyalizminin geçerliliğini baltalayarak bu tartışmanın koşullarını çarpıcı biçimde değiştirdi. Başka bir anlatımla sosyalistler bile piyasanın ya da en azından belli bir piyasa rekabeti tarzının, zenginliği üretmenin tek güvenilir mekanizması olduğunu kabul etmeye başladılar. Bu nedenle 'kapitalizm mi yoksa sosyalizm mi' tartışması, 5. Bölüm'de incelendiği gibi, 'ne tür bir kapitalizm' tartışmasına dönüşmüş bulunmaktadır. Ancak bu konu yalnızca zenginliğin nasıl üretilebileceğine ilişkin değil, aynı zamanda nasıl dağıtıldığı, yani kimin neyi aldığıyla da ilgilidir. Bu nedenle de kapitalizm ve sosyalizm tartışması, piyasa ve devlet arasında arzu edilen dengeye ilişkin tartışma ile piyasanın yarattığı zenginliği daha büyük bir eşitlik gerçekleştirmek adına devlet eliyle yeniden şekillendirmeli mi tartışması ve bunu nasıl yapabileceğine ilişkin tartışmayla da ilişkilidir.

Maddî refahın bir performans göstergesi olarak kullanımından kaynaklanan temel ikilem, iktisadî büyümenin hakkaniyet karşısında dengelenmek

zorunda olmasıdır. Bu güçlük hem pastanın büyüklüğü hem de pastanın nasıl paylaşıldığıyla ilgilenmekten kaynaklanan güçlüktür. Bu soruna ilişkin iki karşıt görüşü saptanabilmektedir. Friedrich von Hayek (bkz. s. 73) ve Milton Friedman (bkz. s. 216) gibi teorisyenler tarafından geliştirilen serbest piyasa görüşü, genel refahın en iyi şekilde, müdahale edilmemiş bir kapitalizm sistemi tarafından gerçekleştirilebileceğini savunmaktadır. Bu görüş Titmuss'un (1968) 'sanayiye dayalı başarı' performans modeli olarak ifade ettiği görüştür. Bu bakış açısından iktisadî büyüme en iyi, girişim ve çabalamayı teşvik eden ve tembelliği cezalandıran maddî teşviklerle geliştirilebilmektedir. Bu nedenle refah devletinin, bireyleri sadece temel geçim araçlarından yoksun olmaları anlamındaki mutlak yoksulluktan koruyan bir güvenlik ağı olarak hareket etmesi gerekir. Bu sistemin toplumsal eşitsizliği artırması muhtemel olsa da, teori, [oransal] eşitsizliğin büyümesiyle sonuçlanan bu sürecin paylaşılan pastayı büyütecek olmasıyla, artık oransal olarak daha küçük bir pay alacak kişinin dahi miktar olarak daha büyük pay almasını sağlayacağı için onun da faydasına olduğunu ileri sürmektedir. Serbest piyasa iktisatçıları bu teoriyi 'damlama' etkisi olarak ifade etmektedir. Bu tür politika öncelikleri, 1980'lerden itibaren 'refah devletinin malî krizi'nden kopma girişimlerinde 'Yeni Sağ' eksenli hükûmetlere rehberlik etmiştir. Bu görüşe göre, filizlenmeye başlayan sosyal bütçeler artan bir vergi yüküne yol açtı ve bu yük döngü içinde zenginliğin üretilmesini köstekledi.

Titmuss'un 'kurumsal-yeniden dağıtıcı' model olarak adlandırdığı rakip sosyal demokrat görüş, eşitliğin ahlakî ve iktisadî faydalarını vurgulamaktadır. Düzenlenmemiş rekabet sadece açgözlülük ve çatışmayı teşvik etmesinden dolayı suçlanmamakta, aynı zamanda etkisiz ve verimsiz görülmektedir. Toplumsal adaletin erdemi, zenginliğin dağıtımını piyasa aşırılıklarından uzaklaştırmak suretiyle, tüm yurttaşların toplumda bir pay sahibi olmasını ve her birinin topluma katkıda bulunmasını teşvik etmeyi sağlamasıdır. Serbest piyasa politikaları geniş toplumsal eşitsizliğe müsamaha göstermekle, suç ve toplumsal huzursuzluk için bir üreme alanı olan bir sınıf-altı grubun büyümesiyle sonuçlanan toplumsal dışlanmayı teşvik etme riski taşımaktadır. Bu yüzden uzun vadeli ve sürdürülebilir refah, maddî teşviklerin daha geniş bir âdil dağıtım ve etkili refah çerçevesi içinde işlemesini gerektirmektedir.

Yurttaşlık Performansı

Yurttaşlığın, devletin nihaî hedefi olduğuna ilişkin fikir, Antik Yunan siyasal düşüncesine kadar geriye götürülebilir. Örneğin MÖ 431'de ünlü cenaze söylevinde Perikles şunları söyledi:

> Bir Atina yurttaşı, kamusal sorumluluklarını ihmal etmez, çünkü o kendi evine çeki düzen verir; ve iş dünyasıyla meşgul olanlarımız bile çok âdil bir siyasal fikre sahiptir. Kamusal işlere ilgi duymayan bir insanı zararsız, fakat

aynı zamanda işe yaramaz bir kişilik olarak görürüz ve eğer içimizden birkaçı politikanın yaratıcısı ise, hepimiz o politikanın muteber yargıçlarıyız.

Bir yurttaş siyasal bir cemaatin ya da devletin, bir dizi hak ve bir dizi yükümlülükle donatılmış bir üyesidir. Dolayısıyla yurttaşlık bireysel var oluşun 'kamusal' yüzüdür. İnsanlar, yetkilere ve sorumluluklara sahip oldukları ölçüde kendi toplumlarının yaşamına katılabilirler. Dolayısıyla sivil katılım, siyasal hakların ve medenî özgürlüklerin (bkz. s. 592) genişletilmesiyle ifade edilen anayasal yönetimin gelişimiyle ilişkilendirilmektedir.

T. H. Marshall (1950), yurttaşlık hakları çalışmasına yaptığı klasik katkıda, üç 'haklar demeti' arasında ayrım yapar: medenî haklar, siyasal haklar ve sosyal haklar. Medenî haklar, Marshall tarafından 'bireysel özgürlük için gerekli haklar' olarak tanımlandı. Bunlar arasında, ifade özgürlüğü, toplanma özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, vicdan özgürlüğü, yasa önünde eşitlik hakkı ve mülkiyet hakkı bulunmaktadır. Bu nedenle medenî haklar sivil toplumda kullanılan, devletin gücünü sınırlama ya da denetleme anlamında 'negatif' haklardır. Siyasal haklar, bireye siyasal yaşama katılma fırsatı sunmaktadır. Bu yüzden temel siyasal haklar oy kullanma hakkı, seçilme hakkı ve kamu görevinde bulunma hakkıdır. Siyasal hakların sağlanması, hiç kuşkusuz genel oy hakkının, siyasal eşitliğin (bkz. s. 148) ve demokratik yönetimin geliştirilmesini gerektirmektedir. Son olarak Marshall, tartışmalı olsa da, yurttaşlığın bireye asgarî bir toplumsal statü garanti eden sosyal haklar anlamına geldiğini ve bunun da hem medenî hem de siyasal hakların kullanılmasına temel oluşturduğunu iddia etti. Marshall bu 'pozitif' hakları, bir miktar belirsiz bir biçimde, 'medenî bir varlığın toplumda hâkim ölçütlere göre uyarlanmış bir hayatı yaşama hakkı' olarak tanımladı.

Yurttaşlık kavramı genellikle özgün bir Batılı icat olarak görüldüğünden, liberal demokrasilerin bu açıdan özellikle iyi bir performans göstermeleri muhtemelen şaşırtıcı değildir (Bununla birlikte sivil katılımın gerilemesine ilişkin endişeler daha önce tartışıldı). Medenî ve siyasal haklar açıkça, sanayileşmiş Batı'da yaygın olarak bulunan anayasal ve temsilî yönetim biçimini ifade etmektedir. Ancak sosyal haklar fikri önemli bölünmeleri tahrik etmiştir çünkü bu fikir, daha önce de tartışıldığı gibi, klasik liberaller ve Yeni Sağ'ın haksız ve iktisadî olarak zarar verici gördüğü bir refah temini ve yeniden dağıtımını ifade etmektedir. Marksistler ve feministler de yurttaşlık fikrini, ilki [Marksistler] eşitsiz sınıf iktidarını görmezden geldiği gerekçesiyle ve ikincisi [feministler] ataerkil baskıyı dikkate almadığı gerekçesiyle eleştirmişlerdir.

Bununla birlikte, yurttaşlığı bir performans ölçütü olarak kullananlar önemli bir ikilemle karşı karşıyadır: hakları görevler karşısında dengeleme ihtiyacı ve dolayısıyla bireyle cemaat arasında sorumlulukların paylaştırılması. 1980'lerin başından beridir, bu konu, liberaller ile cemaatçiler (komü-

niteryenler) arasındaki büyüyen tartışmada ele alınmıştır. Alisdair MacIntyre (1981) ve Michael Sandel (1982) gibi cemaatçi teorisyenler, 'haklar siyaseti'nin 'ortak iyi siyaseti'yle yer değiştirmesi gerektiği fikrinden hareketle [toplumsal] sorumluluğu olmayan bir ben fikrini reddetmişlerdir. Bu görüşe göre liberal bireycilik (bkz. s. 243) aslında kendi kendisini yemektedir. Liberal bireycilik, bireyleri haklar ve yetkilerle donatmakla, sadece toplumu bir arada tutan toplumsal bağları zayıflatarak ondan soyutlanmayı ve ona yabancılaşmayı beslemektedir. Bu bakış açısına göre, örneğin, insan hakları gibi yurttaşlık göstergeleri yönünden, sicili zayıf Batılı olmayan toplumlar, bu zayıf performansa rağmen, güçlü bir cemaat ve toplumsal aidiyet duygusu yaratmada başarılı olabilmektedirler.

Demokrasi Performansı

İstikrar, maddî refah ve yurttaşlık kavramlarının hepsi de siyasal sürecin sonuçları ya da ürünleri iken, demokrasi *hangi* kararların alındığından çok esasen sürecin kendisiyle, yani kararların *nasıl* alındığıyla ilgilidir. Demokrasi, siyasal iktidarın ve dolayısıyla nüfuzun mümkün olan en geniş dağılımı anlamında, halkın yönetimini ifade etmektedir. Demokratik bakış açısından, siyasetin amacı bireyi yetkilendirmek ve kişisel özerklik (bkz. s. 669) alanını genişletmektir. Özerklik hem kendi başına bir amaç hem de bu amaca giden bir araç olarak görülmüştür. J. J. Rousseau (bkz. s. 157) ve J. S. Mill (bkz. s. 302) gibi klasik demokrasi teorisyenleri, siyasal katılımı kişisel gelişimin ve kendini gerçekleştirmenin bir kaynağı olarak tasvir ettiler. Bu yüzden demokrasi özgürlüğün hamurudur ya da Rousseau'nun ifade ettiği gibi, özgürlük 'kişinin kendisinin efendisi olması' anlamına gelmektedir.

Halkın kendini yönetimi fikri en uç mantıksal noktasına götürüldüğünde, devlet ile sivil toplum arasındaki ayrımın bir tür doğrudan demokrasi (bkz. s. 150) biçimi kurulması yoluyla ortadan kaldırılmasını ifade etmektedir. Örneğin Atina demokrasisi (bkz. s. 154) yurttaşların, polis ya da kent devletlerinin kamusal yaşamına doğrudan ve sürekli olarak katılmaları için teşvik edildiği, kitlesel toplantı yoluyla yürütülen bir yönetim biçimini ifade ediyordu. Bununla birlikte, modern demokrasi anlayışları bu ütopik vizyondan uzaklaşmış, bunun yerine demokrasiyi daha çok amaca giden bir araç olarak benimsemiştir. Temsilî demokrasinin daha bilindik mekanizmaları olan genel oy hakkı, gizli oylama ve rekabetçi seçimler, iktidarın kötüye kullanımının denetlendiği ve parti rekabeti yoluyla toplumsal uzlaşmayı üretmeye yardımcı olduğu gerekçesiyle savunulmaktadır. Dolayısıyla halkın 'yozlaşmış iktidarı devirebilme' yeteneği, yönetimin sınırlı olmasını ve en azından belli ölçüde hesap verebilir olmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır.

Bununla birlikte siyasal sistemlerin çoğu, kişisel özerklik ve halkın yö-

netimi ölçütlerine göre zayıf kalmaktadır. Modern dünyada demokrasi diye kabul edilen yönetim biçimi, sınırlı ve dolaylı bir demokrasi biçimi olan liberal demokrasi olma eğilimindedir. Bu demokrasi biçimi, 'bireylerin karar verme gücünü [iktidarı] insanların oyları için yaptıkları rekabetçi bir mücadele aracılığıyla kazandıkları, siyasal kararlara ulaşmayı sağlayan kurumsal düzenleme' (Schumpeter, 1942) şeklinde işlemektedir. Bu 'kurumsal düzenleme' radikal demokratlar tarafından, halkın katılımını anlamsıza yakın bir ritüele indirgemesinden dolayı eleştirilmiştir: Nitekim halkın katılımı sadece, siyasetçilerin başka birtakım siyasetçiler dizisiyle değiştirilmek suretiyle yerinden edilebildiği birkaç yılda bir yapılan bir oy kullanımına indirgenmiştir. Kısacası, halk asla yönetmemektedir ve yönetimlerle halk arasında büyüyen uçurum, daha önce de ele alındığı gibi, eylemsizlik, ilgisizlik ve cemaatin çöküşünün yaygınlaşmasına yansımaktadır.

Kavram

Özerklik

Yunanca, 'kendi yasalarını koyma' anlamına gelen özerklik, sözcük anlamıyla kendini yönetme anlamına gelmektedir. Devletlerin, kurumların veya grupların, anlamlı bir bağımsızlık derecesine sahip olmaları halinde özerk oldukları söylenebilir. Ancak bu bağlamdaki özerklik, kimi zaman egemen bağımsızlıktan çok, yüksek düzeyde bir kendini yönetim anlamına gelecek şekilde ele alınmaktadır. Özerklik, bireye uygulandığında, özgürlükle (bkz. s. 500) yakından bağlantılıdır. Bununla birlikte özerklik, rasyonel olarak kendi isteğiyle davranmayı önerdiği için, bir pozitif özgürlük biçimi olarak sınıflandırılmaktadır. Özerk bireyin, içsel veya 'gerçek' güdülere cevap vererek özgünlüğe ulaştığı görülebilmektedir.

Bu nedenle bu bakış açısı, radikal ve hatta devrimci siyasal ve toplumsal değişim çağrılarıyla bağlantılıdır. Örneğin, iktidarı halka 'daha yakın' hale getirmek için devletin adem-i merkeziyetçi hale getirilmesi gerekmektedir. Bu durum, örneğin ulus-devletin parçalanmasını gerektirebilirdi çünkü en basit anlatımla bir modern ulus büyüklüğündeki bir cemaatin kendisini doğrudan ve sürekli katılım aracılığıyla nasıl yönetebileceğini siyasal yönden anlamak güçtür. Benzer şekilde, modern toplumlarda demokratik ilke uygulandığı ölçüde, bu ilke dar bir 'siyasal' kararlar dizisi ile sınırlandırılmaktadır. Eğer demokrasi kişinin yaşamını etkileyen kararları şekillendirebilme yeteneği anlamında kendi kendisinin efendisi olması olarak anlaşılacaksa, iktisadî gücün de, işçilerin denetimi ve öz-yönetim mekanizmaları aracılığıyla demokratikleştirilmesi zorunludur.

Yukarıda incelenen performans ölçütlerinde olduğu gibi, demokrasi kendi ikilemler dizisini de ortaya koymaktadır. Bunların en önemlisi, halk *tarafından* yönetim ile halk *için* yönetim biçimindeki ikiz hedefler arasında bir denge kurma ihtiyacıdır. Bu denge halkın katılımı ile halkın yararına yönetim biçimindeki yarışan meziyetler arasındaki gerilime vurgu yapmaktadır. Bütün katılımcı demokrasi biçimlerine yapılan en temel itiraz, sıradan insanların kendi adlarına bilgece yönetecek zaman, olgunluk ve uzmanlık bilgisinden yoksun olmaları şeklindedir. Bu argümanın en eski versiyonu, erdemliler tarafından yönetim, yani bir filozof-krallar sınıfı tarafından yö-

netim fikrini geliştiren Platon (bkz. s. 40) tarafından ortaya konmuştur. Bu yönetim biçiminde halk için yönetim davası, aydınlanmış bir despotizm lehine bir argümana karşılık gelmektedir. Bununla birlikte, sıradan insanların yeteneklerine dair düşünceler, siyasal yaşamda bir iş bölümüne izin veren temsilî süreçlerin sağlanması yoluyla daha ılımlı bir şekilde ele alınabilmektedir. Bir başka ikilem ise, bireyin yetkilendirilmesinin cemaatin yetkilendirilmesi karşısında dengelenmesi gerektiğidir. Kişisel özerkliğe öncelik vermek, zorunlu olarak kamu otoritesine sınır koymak anlamına gelmektedir. Bununla birlikte halkın yönetiminin erdemlerini yüceltmek, bireyi kamunun ya da çoğunluğun iradesine boyun eğdirme riski altına atmak demektir. Birey ile toplum arasındaki gerilim sadece önemli uygulama zorluklarını artırmakla kalmamakta, aynı zamanda bazılarının iddia ettiği gibi siyaset teorisinin temel sorunu olduğu ve olmaya devam edeceğine vurgu yapmaktadır.

Özet

- Siyasette yaşanan krize ilişkin kaygılar büyük oranda, seçime katılım oranlarının gerilemesi ve parti üyeliği ile kampanyalara katılım düzeylerinin düşmesiyle sonuçlanan kamusal meselelere ilgisizliğin arttığına dair belirtilerden kaynaklanmaktadır. Ancak bu tür eğilimler, çok da fazla, siyasal katılımdaki bir krizin belirtisi olmayabilir çünkü bu eğilimler, örneğin protesto hareketlerinin önem kazanması ve 'yeni medya'nın siyasal tartışma ve aktivizmi kolaylaştırmak için daha yaygın biçimde kullanılması gibi, bir katılım türünden diğer katılım türüne değişimi gösteriyor olabilir.
- Ana akım siyasal partilere ve siyasetçilere karşı büyüyen kuşkuculuk ve hatta öfke 'siyaset karşıtlığı' olgusuyla ifade edilmiştir. Bununla birlikte, 'siyaset karşıtlığı' yurttaşları siyasetten uzaklaştırmaz ve şahsî alanlarına geri dönmelerine neden olmaz. Bunun yerine, yerleşik siyasal yapılara karşı kızgınlık veya düşmanlık ifade eden yeni gruplar ve hareketler doğurma eğilimindedir. Öte yandan bu yeni gruplar ve hareketler anti-kapitalist protestolardan göçmenlik karşıtı aşırı sağ kampanyalara kadar geniş bir yelpazede yer almaktadır.
- Modern demokrasilerin, seçimlerin yaşamsal bir rol oynadığı temsilî demokrasiler olmaları dolayısıyla, seçmen ilgisizliğinin artması kolaylıkla göz ardı edilemez. Ancak, resmî siyasal katılım düzeylerinin gerilemesini açıklama görevi, özellikle bazı muhtemel suçlular yüzünden zorluklarla doludur. Bu muhtemel suçluların en önemlileri arasında siyaset[in kendisi], siyasetçiler ile partiler, halk, medya ve modern toplum bulunmaktadır.
- Siyasal sistemler, yalnızca toplumun geneli üzerindeki iyi ya da kötü etkileri açısından değerlendirilebilir. Ancak bu durum normatif soruları gündeme getirdiği için, siyasal sürecin arzu edilen 'ürünlerinin' ne olduğu hakkında bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bir yönetimin veya sistemin performansını ölçmeye yönelik en yaygın kullanılan göstergeler arasında, istikrar ve düzeni sürdürme, maddî refahı sağlama, yurttaşlığı geliştirme ve demokratik yönetimi güçlendirme yeteneği bulunmaktadır.
- Siyasal sistemlerin değerlendirilmesi, her bir performans göstergesinin karmaşıklıklar içermesinden dolayı zordur. İstikrar rıza ve kamusal cevap verebilirlik yoluyla ya da paylaşılan bir kültür ve otoriteye daha fazla saygı gösterilerek teşvik edilebilmektedir. Maddî refah arayışı, refahın daha eşit dağıtılmasını sağlamak için tasarlanan politikalar yüzünden zarar görebilmektedir. Yurttaşlık haklarının yaygınlaşması yurttaşlık görevini baltalayabilmekte ve cemaat duygusunu zayıflatabilmektedir. Demokratik yönetimin genişlemesi, bireysel özgürlük ya da kişisel özerklik üzerine kısıtlamalar getiren bir çoğunluk despotizmine kolaylıkla yol açabilmektedir.

Tartışma Soruları

- Modern siyasette 'katılım krizi' büyük ölçüde bir efsane midir?
- 'Siyaset karşıtı' grupların ve hareketlerin yükselişinin önemi nedir?
- Siyaset neden hayal kırıklığına uğratmaya mahkûmdur?
- Hak ettiğimiz siyasetçilere mi sahip olmaktayız?
- Katılmama hakkı diye bir şey var mıdır?
- Tüketimcilik ve yurttaşlık uyumsuz mudur?
- Demokrasi ile özgürlük arasında kaçınılmaz bir gerilim mi bulunmaktadır?
- İnsanlar kendi çıkarlarının en iyi yargıçları mıdır?
- 'İyi toplum'un gerçekleştirilmesine en çok yaklaşan siyasal sistem hangisidir?

Daha İleri Okuma

Bauman, Z., *In Search of Politics* (1999). Artan bir geçicilik ve güvensizlik duygusunun, anlamlı sosyal bağları nasıl zayıflattığını ve 'özel/kamusal' alan ayrımını nasıl tehdit ettiğine ilişkin bir incelemedir.

Flinders, M., Defending Politics: *Why Democracy Matters in the 21st Century* (2012). Siyasal yönetimin doğasına ilişkin yeni ve ilgi çekici bir analiz ile siyasetin, temel tehditlere karşı bir savunusudur.

Hay, C., *Why We Hate Politics* (2007). Özellikle neo-liberalizm ve küreselleşmenin etkisine odaklanan, siyasete ilişkin artan kuşkuculuk ve olumsuzlukların kökenleri üzerine bir araştırmadır.

Stoker, G., *Why Politics Matters: Making Democracy Work* (2006). Demokratik siyasetin neden hayal kırıklığına uğratmaya mahkûm olduğuna ve sivil katılımın nasıl yeniden canlandırılabileceğine ilişkin ufuk açıcı bir çözümlemedir.

SÖZLÜK

Adem-i merkeziyetçilik: Yerel özerkliğin, yetki ve sorumlulukların, ulusal organlardan uzaklaştırılması yoluyla genişletilmesidir. s. 559

Ağ: Toplumsal yaşamın, insanlar ya da örgütler arasında, genellikle bilginin yayılması ya da mübadele edilmesi amacıyla, gevşek ve gayri resmî ilişkiler yoluyla eşgüdümlenmesinin bir aracıdır. s. 242

Ahlakî Görecelik: Ahlakî konularda derin ve yaygın bir anlaşmazlığın olduğu bir durum. s. 254

Alman Sorunu: Avrupalı devlet sisteminde, güçlü ve birleşik bir Almanya'nın doğuşunun neden olduğu yapısal istikrarsızlıktır. s. 577

Ana akım siyaset: Olağan veya geleneksel kabul edilen siyasî faaliyetler, süreçler ve yapılardır. Siyasetteki baskın eğilimdir. s. 653

Anarko-kapitalizm: Düzenlenmemiş piyasa rekabetinin, devleti gereksiz hale getirerek, tüm toplumsal düzenlemelere uygulanabileceğini savunan anarşist bir gelenek. s. 88

Anarko-komünizm: Ortak sahipliği, toplumsal dayanışmanın tek güvenilir dayanağı olarak kabul eden ve böylece devletsizliği sınıfsızlıkla ilişkilendiren anarşist bir gelenek. s. 89

Anarşi: Kelime anlamıyla 'kuralsız olan'; anarşi genellikle istikrarsızlık ya da hatta kaos anlamına gelecek biçimde kötüleyici anlamda kullanılmaktadır. s. 107

Anomi: Soyutlanma, yalnızlık ve anlamsızlık duygularının eşliğinde değerlerin ve normatif kuralların zayıflamasıdır. s. 244

Anti-siyaset: Katılmama, sistem karşıtı partileri destekleme ya da doğrudan eyleme geçme biçiminde ifadesini bulan, resmî ya da kurumsal siyasal süreçlere karşı duyulan hayal kırıklığı. s. 28

Antlaşma (*treaty*): İki ya da daha fazla devlet arasında barış, ticaret konuları ya da uluslararası ilişkilerin diğer başka yönleriyle ilgili resmî bir anlaşmadır. s. 498

Antroposentrizm: İnsan ihtiyaç ve çıkarlarının üstün ahlakî ve felsefî öneme sahip olduğu inancı; eko-sentrizmin tersidir. s. 91

Artı değer: Kapitalist sömürü mekanizması aracılığıyla proletaryanın emeğinden çekilip alınan değeri ifade eden Marksist bir terimdir. s. 205

Asimetrik savaş: Açıkça eşit olmayan askerî, iktisadî ve teknolojik güç düzeylerine sahip rakipler arasında yapılan, savaş durumu stratejilerinin zayıfın ihtiyaçlarına uyarlandığı bir savaştır. s. 627

Asimilasyon: Göçmen cemaatlerin 'ev sahibi' toplumun değerlerine, bağlılıklarına ve yaşam tarzlarına adapte olarak kültürel özgünlüklerini kaybettikleri süreçtir. s. 256

Asya değerleri: Asya toplumlarının tarihî, kültürel ve dinî geçmişini yansıttığı varsayılan değerlerdir; örnekler arasında, toplumsal uyum, otoriteye saygı ve aileye güven bulunmaktadır. s. 96 ve s. 414

Aşırı milliyetçilik (*jingoism*): Askerî yayılma ya da emperyalist fetihle tahrik edilen bir halk coşkusu ve kutlama havası. s. 191

Ataerkil: Bir baba ve bir çocuk arasındaki (varsayılan) ilişkide olduğu gibi, kendi kendilerine bakamayanlara yönelik bakım ya da ilgiyi gösteren bir tutum ya da politika. s. 69

Atomizm: Toplumun, birbirlerine çok az borcu olan veya hiç borcu olmayan, büyük ölçüde kendi kendine yeten bireylerden oluşan bir bileşimden meydana geldiği inancı. s. 67 ve s. 238

Avrupa komünizmi: Marksizmi liberal-demokratik ilkelerle harmanlamaya çalışan radikallikten arınmış bir komünizm biçimidir. s. 169

Avrupa kuşkuculuğu: Avrupa'nın daha fazla

bütünleşmesine muhalefettir; genellikle AB'den çekilme dürtüsüne, yani Avrupa karşıtlığına kadar uzanmaz. s. 188

Avrupa-merkezcilik: Avrupalı ve genelde Batılı fikirlere, değerlere ve varsayımlara 'doğal' muamelesi yapan anlayışa yönelik, kültürel anlamda taraflı olan yaklaşımdır. s. 247

Ayaklanma: Yerleşik düzene karşı bir halk ayaklanmasıdır; bir devrimden farklı olarak, genellikle, siyasal sistemin kendisinden çok yöneticileri değiştirmeyi amaçlamaktadır. s. 596

Bağlantı: Bilgisayara ilişkin herkesin diline dolanmış bir sözcüktür. Bir cihaz (genellikle bir bilgisayar) ile diğer cihazlar arasında, bilgi mübadelesinin hızını ve kapsamını etkileyen bağlantıları ifade etmektedir. s. 240

Bağlantısızlar Hareketi: 1961'de Belgrad'da kurulan, hem kapitalist Batı'yla hem de komünist Doğu'yla resmî siyasal ve iktisadî bağlantıdan kaçınmaya çalışan bir ülkeler örgütüdür. s. 95

Baraj: Bir partinin sandalye kazanabilmesi için gereken asgarî bir seçmen desteği seviyesidir. s. 350

Başkancılık: Partilerden ya da diğer yönetim organlarından ayrılmış, icracı başkan tarzındaki kişiselleştirilmiş liderliktir. s. 431

Başkanlaşma: Yürütme yetkisine sahip bir başkanın rolü ve yetkileriyle uyumlu olarak kişisel liderlik konusuna gittikçe artan biçimde yapılan vurgudur. s. 282

Başkanlık yürütme organı: Parlamentodan hem siyasî hem de anayasal olarak bağımsız olan ve ayrı olarak seçilen bir başkan tarafından yönetilen bir yürütme organıdır. s. 426

Bedavacı: Başkaları tarafından karşılanan ilgili masrafları ödemeye gerek duymaksızın, toplu olarak sağlanan faydaları kullanan bir kişi ya da gruptur.. s. 659

Bencillik: Kişinin kendi çıkarları ya da esenliği ya da çıkarcılığıyla daha fazla ilgilenmesidir; kişinin kendi çıkarlarının, diğerlerinin çıkarlarından daha üstün olduğuna duyulan inançtır. s. 599

Bilgi ekonomisi: Bilginin, özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin uygulanması yoluyla rekabet gücü ve üretkenliğin temel kaynağı olduğu bir ekonomidir. s. 240

Bilinç yükseltme: Gurur, kendine değer verme ve benlik davasına yapılan bir vurgu yoluyla toplumsal kimliğin yeniden biçimlendirilmesi ve kültürel açıdan aşağı hissetmeye karşı çıkılmasına yönelik stratejilerdir. s. 249

Birinci dalga feminizm: 19 Yüzyıl'ın ortalarından 1960'lı yıllara kadar süren erken dönem feminizm biçimidir; yasal ve siyasal haklar, özellikle de oy hakları alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya çalıştı. s. 250

Birincil yasama yetkisi: Merkezî bir otoritenin yetki devri yaptığı konularda yasa yapma yeteneğidir. s. 571

Birleşik egemenlik: Karar alma otoritesinin, bazı egemenlik yetkilerinin merkezî organlara aktarıldığı bir uluslararası işbirliği sistemi içinde devletler tarafından paylaşılmasıdır. s. 574

Bonapartizm: Kişisel liderliği muhafazakâr milliyetçilikle birleştiren bir yönetim biçimidir. Marksistlere göre, devletin görece özerkliğini ifade etmektedir. s. 449

BRIC ülkeleri: Hızlı büyüyen dört büyük ekonomi olan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin ekonomileri için kullanılan kolektif bir terimdir. s. 630

Burjuva ideolojisi: Kapitalist toplumun çelişkilerini gizleyerek burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden fikir ve teorileri ifade eden Marksist bir terimdir. s. 268

Burjuvazi: Kapitalist bir toplumun yönetici sınıfını, üretken zenginliğin sahiplerini işaret eden Marksist bir terim. s. 110

Bush doktrini: Çerçevesi 2002'de Başkan George W. Bush tarafından çizilen ve ABD'nin, teröristlerin kendilerine ve teröristleri barındıran ya da onlara yardım eden devletlere işlem yapma hakkı olduğunu ileri süren doktrindir. s. 624

Bütüncülük: Bütünün kendi parçalarından daha önemli olduğuna dair inanç, ki bu inanç, kavrayışın sadece bütünün kendi parçaları arasındaki ilişkileri inceleyerek elde edildiğini ima etmektedir. s. 92

Büyük güç: Hiyerarşik bir devlet sisteminde en güçlüler arasında olduğu kabul edilen bir devlet; bu sıra devletin küçük devletler üzerindeki etkisini yansıtmaktadır. s. 103

Büyük yönetim: Genellikle ekonomik yönetimi ve toplumsal düzenlemeyi ima ettiği düşünülen müdahaleci yönetim. s. 68

Caydırıcılık: Muhtemel askerî müdahalenin ölçeğini vurgulayarak saldırganlığı önlemek için tasarlanmış bir taktik veya stratejidir (Bir saldırının maliyeti, getirebileceği herhangi bir faydadan daha büyük olacaktır). s. 611

Cemaat/Topluluk (*community*): Toplumsal bir grubun ortak kimliğine dayalı bir ilke ya da duygudur; dostluk, sadakat ve görev bağlarıdır. s. 244

Cihat: (Arapça) Geleneksel olarak 'kutsal savaş' şeklinde, ama daha doğru biçimde, 'kutsal mücadele' ya da 'çaba' olarak tercüme edilen, İslami hedeflere yönelik yoğun ve saplantılı adanmışlık. s. 96

Cumhuriyetçilik: Siyasal otoritenin nihaî olarak halkın rızasından kaynaklandığı ilkesidir; monarşik ve hanedanlık ilkelerinin reddedilmesidir. s. 401

Cunta: (İspanyolca) Sözcük anlamıyla, 'bir konsey' demektir; bir devrimle veya darbeyle iktidarı ele geçiren (genellikle askerî) bir gruptur. s. 418

Çarpan etkisi: Toplam talepteki bir değişimin, ekonomide dolaşmasıyla, millî gelir üzerinde artan bir etkiye sahip olmasını sağlayan mekanizmadır. s. 212

Çatışma: Fikirler, tercihler, gereksinimler ya da çıkarlar çeşitliliğini yansıtan karşıt güçler arasındaki rekabet. s. 25

Çıkar: Bir bireyin ya da grubun yararına olan şeydir; çıkarların (istek ya da tercihlerin aksine) genellikle nesnel ya da 'gerçek' oldukları düşünülmektedir. s. 367

Çift-kamaralılık: Parlamentoda (teorik olarak eşit konumda) iki meclisin kurulması yoluyla yasama iktidarının parçalanmasına ilişkin ilke ya da uygulamadır. s. 471

Çoğulculuk: Farklılığa veya çokluğa yönelik bir inanç veya bağlılık; ya da modern toplumlarda iktidarın yaygın ve eşit bir şekilde dağıldığı inancı s. 106

[Basit] Çoğunluk: Bir sayı dizisi içindeki en büyük sayıdır; salt çoğunluk (bütün sayıların toplamının yüzde 50'si ya da daha fazlası) olması gerekmez. s. 314

Çoğunluk yönetimi: Çoğunluğun ya da sayısal olarak en güçlünün iradesinin azınlığın iradesine baskın olduğu yönetimdir ve azınlığın, çoğunluğun iradesini kabul etmesi gerektiğini ima eder. s. 148

Çok-kutupluluk: Akışkanlık ve belki de istikrarsızlık lehine bir yanlılık yaratan üç ya da daha fazla güç merkezinin bulunduğu uluslararası bir sistemdir. s. 626

Dadı devlet: Kapsamlı sosyal sorumluluklara sahip bir devlet; terim refah programlarının haksız ve bireyi alçaltıcı olduğunu ima etmektedir. s. 74

Darbe (*coup d'état*): Yönetim iktidarının yasadışı ve anayasaya aykırı eylemle aniden ve zorla ele geçirilmesidir. s. 397

Davranışsalcılık: Toplumsal teorilerin, sadece araştırma için ölçülebilir veriler sağlayan gözlemlenebilir davranış temelinde inşa edilmesi gerektiğine dair inanç. s. 41

Değer çoğulculuğu: Tek, ağır basan bir 'iyi yaşam' kavramının olmadığına, ama aksine, rekabet halinde ve eşit ölçüde meşru olan belirli bir sayıda iyi yaşam kavramının olduğuna ilişkin teoridir. s. 260

Delege: Açık bir rehberliğe ve talimata dayalı olarak bir başkasının lehine hareket etmesi için seçilen bir kişidir; delegeler kendi başlarına düşünmezler. s. 304

Demagog: Kitleler üzerindeki kontrolü, çılgınca bir coşku yaratma yeteneğine dayanan bir siyasal liderdir. s. 401

Demir üçgen: ABD siyasetinde yürütme birimi, özel bir çıkar grubu ve bir yasama komisyonu ya da alt komisyonu arasında kapalı, karşılıklı desteğe dayalı bir ilişkidir. s. 384

Demokratik merkeziyetçilik: Leninist parti örgütlenmesi ilkesidir. Tartışma özgürlüğü ile katı eylem birliği arasındaki sözümona bir dengeye dayanmaktadır. s. 349

Denetleme ve denge: Yönetsel sistem içinde kurumsal parçalanmadan kaynaklanan iç gerilimlerdir. s. 463

Dernek: Gönüllü bir eylemle oluşturulmuş bir gruptur; paylaşılan çıkarların ya da ortak kaygıların bir kabulünü yansıtmaktadır. s. 367

Devlet (*Polity*): Siyasal otoritenin kullanımı yoluyla örgütlenmiş bir toplum; Aristoteles'e göre çok sayıda kişi tarafından herkesin yararına yönetim. s. 27

Devlet dini: Devlet tarafından resmî olarak onaylanan, özel ayrıcalıklar verilen, ancak (genellikle) resmî siyasal otorite verilmeyen dinî bir kurum. s. 121

Devlet inşası (*state building*): Yönetime ilişkin temel alanlardaki politikaların oluşturulması ve uygulanması için meşru kurumların kurulması yoluyla işleyen bir devletin inşası. s. 127

Devlet sosyalizmi: Devletin, iktisadî yaşamı, teorik olarak halkın yararına olmak üzere kontrol ettiği ve yönlendirdiği bir sosyalizm biçimidir. s. 217

Devletin borç krizi: Devlet maliyesindeki yapısal bir dengesizliktir; bu dengesizlik, üçüncü bir taraftan yardım almaksızın ulusal borcu geri ödemeyi veya yeniden finanse etmeyi olanaksız kılmaktadır s. 229

Devrim: Yasa dışı kitlesel eylem içeren halkçı bir ayaklanmadır. Yalnızca politikalarda ya da yöneten seçkinlerde bir değişime değil, bunun tersine siyasal sistemin kendisinde köklü bir değişime yol açmaktadır. s. 141

Diaspora: Sözcük anlamıyla, dağılma (İbranice'den) demektir; zora dayalı olarak yer değiştirmeyi veya dağılmayı ima etmektedir ama aynı zamanda bu tür bir dağılma sonucunda ortaya çıkan cemaatleri ifade etmek için de kullanılmaktadır. s. 256

Diğerkâmlık: Aydınlanmış kişisel çıkar ya da ortak insanlığın kabulü temelinde, başkalarının refahı için duyulan bir endişedir. s. 303

Diyalektik materyalizm: Ortodoks komünist devletlerde entelektüel yaşama hâkim olan ham ve determinist Marksizm biçimi. s. 77

Doğa durumu: Siyasal otoriteden ve birey üzerinde resmî (yasal) kontrolden yoksun olan bir toplum; genellikle teorik bir araç olarak kullanılmaktadır. s. 106

Doğal aristokrasi: Yetenek ve liderliğin, çaba ya da kendini geliştirme yoluyla edinilemeyen, doğuştan gelen ya da yaradılıştan gelen nitelikler olduğu fikri. s. 71

Doğal haklar: İnsanî varlıklar için temel nitelikte olan ve dolayısıyla devredilemez olan Tanrı vergisi haklardır (bu haklar ortadan kaldırılamaz). s. 154

Doğrudan eylem: Anayasal ve yasal çerçeve dışında yapılan siyasal eylemdir; doğrudan eylem pasif direnişten terörizme kadar değişebilmektedir. s. 370

Döviz kuru: Bir para biriminin bir başka para birimi karşısındaki değişim fiyatıdır. s. 637

Dünya düzeni: Nispeten istikrarlı bir ilişkiler ve davranışlar örüntüsü üreten, iktidarın devletler ve diğer önemli failler arasındaki ve içindeki dağılımıdır. s. 619

Dünya yönetimi: Tüm insanlığın, ister ulus-üstü bir otoriteye sahip üniter bir dünya devleti olsun, ister egemenliği ulus-devletlerle paylaşan federal bir bütün olsun, tek bir ortak siyasal otorite altında birleşmesi fikri. s. 93

Eko-sosyalizm: Yeşil siyaset içinde, 'kırmızı' ve 'yeşil' temalarını birleştiren bir gelenektir ve kapitalizmi çevresel bozulmanın temel nedeni olarak görmektedir. s. 219

Ekonomik egemenlik: Devletin ulusal iktisadî yaşam üzerinde, maliye ve parasal politikalar üzerindeki bağımsız denetimi ile ticaret ve sermaye akışları üzerindeki denetimini de içeren mutlak otoritesi. s. 123

Emperyal başkanlık: Anayasal bağlarından koparak özgürleşmiş ve diğer iki organı [yasama-yargı] hâkimiyeti altına alma tehdidinde bulunan bir başkanlıktır. s. 433

Emperyalist aşırılık: Daha geniş askerî sorumlulukların ülkenin iktisadî büyümesini geçmesi nedeniyle emperyalist genişlemenin sürdürülemez olmasıdır. s. 627

Empirik: Gözlem ve deneye dayanan; empirik bilgi, duyu verileri ile deneyimden türetilir. s. 40

En tepedeki grup: Aynı çıkar alanındaki bir gruplar topluluğunun çalışmalarını eşgüdümleyen ve genellikle yönetimle ilişkileri güçlendirmek için oluşturulan hiyerarşik biçimde örgütlenmiş bir gruptur. s. 383

Epistemik cemaat: Belirli bir konu alanında uzmanlığa ve politikaya uygun bilgiye sahip olduğu kabul edilen profesyoneller ağıdır. s. 524

Eski Rejim (Ancien Régime): (Fransızca) sözcük anlamıyla 'eski düzen'; genellikle Fransız Devrimi'ni önceleyen mutlakiyetçi yapılarla ilişkilendirilmektedir. s. 69

Etnik grup: Ortak bir kültürel ve tarihsel kimliği paylaşan ve genelde ortak bir soydan geldiğine ilişkin bir inançla birbirine bağlanan bir insanlar grubudur. s. 176

Etnik merkezcilik: Kişinin kendi kültüründen çıkarılan değer ve teorilerin diğer gruplara ve insanlara uygulanmasıdır; etnik merkezcilik önyargı veya çarpıtmayı ima etmektedir. s. 399

Etnik temizlik: 'Yabancı' insanların zorla sınırdışı edilmesi ya da ortadan kaldırılması; genellikle soykırımı örtülemek amacıyla kullanılır. s. 188

Evrenselcilik: İnsanî kimliğin, her yerdeki insanlar tarafından paylaşılan ortak bir çekirdeği olduğuna ilişkin teoridir. s. 187

Fayda (*utility*): Genellikle maddî tüketimden elde edilen acı karşısındaki zevk miktarına dayanan bir tatmin ölçüsüdür. s. 520

Fayda-maliyet analizi: Maliyetlerini ve faydalarını ölçerek bir projenin veya planın yapılabilirliğini veya bir politikanın etkisini değerlendiren bir tekniktir. s. 531

Federal sistem: Egemenliğin merkez ve çevre düzeyleri arasında paylaşıldığı bir yönetim sistemidir. s. 559

Finansallaşma: İşletmelerin, kamu kurumlarının ve bireysel yurttaşların malî yapılarının, parasal borçlanabilmeleri ve böylece harcamalarını artırmaları için yeniden yapılandırılmasıdır. s. 225

Gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH): Bir ekonomide bir yıl içinde üretilen nihaî mal ve hizmetlerin toplam malî değeridir. s. 402

Geçiş ülkeleri: Merkezî planlamadan piyasa kapitalizmine geçiş sürecinde olan eski Sovyet Bloku ülkeleridir. s. 412

***Gemeinschaft*:** (Almanca) Cemaat; genellikle geleneksel toplumlarda bulunan ve doğal sevgi ve karşılıklı saygıyla nitelenen toplumsal bağlar. s. 236

Genel irade: Kolektif bir organın gerçek çıkarlarıdır. Ortak yarar kavramının muadilidir. Her bir kişinin diğerlerini düşünerek özverili davranması koşuluyla herkesin iradesidir. s. 156

Geri çağırma: Seçmenlerin yetersiz kamu görevlilerini sorguladıkları ve sonuçta bunları görevden alma çağrısı yapabildikleri bir süreçtir. s. 305

Gerilla savaşı: (İspanyolca) Sözcük anlamıyla 'küçük savaş' demektir; üstün ateş gücüne değil, araziye uygun ve hareketliliğe ve sürprize vurgu yapan taktikleri kullanan düzensiz birliklerin dövüştüğü bir isyan ya da 'halk'ın savaşıdır. s. 608

***Gesellschaft*:** (Almanca) Cemiyet; genellikle kentsel ve sanayileşmiş toplumlarda bulunan gevşek, yapay ve sözleşmeye dayalı bağlar. s. 236

***Glasnost*:** (Rusça) Sözcük anlamıyla, 'açıklık' veya 'şeffaflık' demektir; siyasî alanda ifade özgürlüğü ve medyanın serbestleştirilmesidir. s. 293

Göreli kazançlar: Devletlerin bir hiyerarşi içinde konumlarını geliştirerek, bir devletin konumunu, diğer devletlere göre iyileştiren faydalardır. s. 635

Grup düşüncesi: Psikolojik ve profesyonel baskıların bir grubun karar alıcılarını, birleşik ve tutarlı bir konum benimsemeye teşvik ettiği bir olgu. s. 524

Güç dengesi: Hiçbir devletin diğer devletleri hâkimiyeti altına almadığı ve genel denge yaratmaya ve devletlerin hegemonik hırslarını sınırlamaya eğilimli olan bir durumdur. s. 601

Gündem belirleme: Hangi meselelerin tartışılacağını denetleyerek veya bu meseleler arasında bir öncelik belirleyerek politika müzakerelerini yapılandırma becerisidir. s. 527

Güvenlik bölgeselciliği: Öncelikle devletleri hem komşu hem de uzak düşmanlarından korumak için tasarlanmış ulus-ötesi bölgesel işbirliği biçimleridir. s. 573

Güvenlik paradoksu: Ulusal güvenliğin güçlendirilmesi için tasarlanan bir askerî kabiliyet inşasının, diğer devletleri daha tehditkâr ve düşmanca duruşlar benimsemeye teşvik etmesi nedeniyle tam tersi etkiye sebep olabileceğine ilişkin paradokstur. s. 603

Güvenlik: Genellikle 'korkmadan yaşama özgürlüğü' biçiminde anlaşılan, fiziksel zarara veya tehditlere karşı güvende olma durumudur. s. 587

Hacktivizm: Siyasal amaçları gerçekleştirmek amacıyla bilgisayar ve bilgisayar ağlarının, hedeflenen web sitelerini 'hizmet dışı' bırakacak şekilde saldırı yöntemleriyle kullanılmasıdır. s. 289

Haklar: Belirli bir şekilde davranmak veya muamele görmek için sahip olunan hukukî veya ahlakî yetkiler; medenî haklar insan haklarından farklıdır. s. 116

Halk egemenliği: Doğrudan açıklanmış halkın iradesinden daha yüksek bir otoritenin bulunmadığına ilişkin ilkedir. s. 494

Halk egemenliği: Halkın iradesinden daha yüksek bir otorite olmaması ilkesidir (klasik demokrasi kavramının temelidir). s. 305

Halk girişimi: Halkın yasamaya ilişkin öneriler sunabileceği bir referandum türüdür. s. 305

Hareketsizlik (*immobilism*): Meclisteki ve dolayısıyla muhtemelen toplumdaki çoklu bölünmenin neden olduğu güçlü bir yürütmenin bulunmayışından kaynaklanan siyasal felç durumudur. s. 462

Haydut devlet: Dış politikası, saldırgan niyeti, silah yığını veya terörizmle ilişkisi aracılığıyla komşu veya başka devletlere karşı bir tehdit teşkil eden bir devlettir. s. 612

Hegemon: Öncü ya da üstün bir güçtür. s. 626

Hesap verebilirlik: Cevap verebilirlik: Birinin kendine ait davranışını açıklama görevi ve başkaları tarafından yapılacak eleştirilere açık olma. s. 157

Hiper güç: Potansiyel rakiplerinden çok daha büyük bir güce hükmeden ve dolayısıyla dünya siyasetine hükmeden bir güçtür. s. 621

Hitabet (retorik): İkna etmek ya da etkilemek için dilin kullanılmasına ilişkin sanattır; hitabet, gösterişli ama esasen içi boş olan konuşmaları da ima edebilmektedir. s. 469

Homojenleşme: Tüm parçaların veya öğelerin (bu durumda, ülkelerin) benzer veya özdeş hale gelme eğilimidir. s. 221

Hıristiyan demokrasi: Toplumsal piyasa ilkeleri ile nitelikli müdahaleciliğe bağlılığı ile tanımlanan Avrupa muhafazakârlığı içindeki ideolojik bir eğilim. s. 72

Hukuk: Siyasal bir topluluğun tümünde geçerli olan kamusal ve uygulanabilir kurallar dizisidir; hukukun genellikle bağlayıcı olduğu kabul edilmektedir. s. 504

Hukukî pozitivizm: Hukukun ahlakî niteliğiyle değil, kuralı oluşturma ve uygulama yeteneğiyle tanımlandığı bir hukuk felsefesidir. s. 504

***Impeachment* (suçlandırma):** Bir kamu görevlisinin kişisel ya da meslekî bir kabahati durumunda görevden alınmasına yönelik resmî bir süreçtir. s. 434

Irk: Ortak bir soyu ve 'tek kan'ı paylaşan bir insan grubudur. Deri ve saç rengine ve yüz özelliklerine dayalı 'ırksal' farklılıkların bilimsel bir temeli yoktur. s. 248

İç savaş: Bir devlet içinde genellikle devlet üzerinde kontrol elde etmek veya kontrolü elde tutmak veya yeni bir devlet kurmak için kavga eden ve siyasal olarak örgütlenmiş gruplar arasındaki silahlı bir çatışmadır. s. 606

İdare hukuku: Devletin yürütme organlarının yetki ve işlevlerini tanımlayan hukuktur. s. 549

İdarî federalizm: Merkezî yönetimim temel politika yapıcı olduğu ve eyalet yönetiminin politika uygulama sorumluluğuyla yükümlü tutulduğu bir federalizm tarzıdır. s. 564

İdealizm: Ahlakın ve ideallerin önemini vurgulayan bir siyaset anlayışı; felsefî idealizm, fikirlerin maddî dünyadan daha 'gerçek' olduğunu ima etmektedir. s. 101

İhtisas komisyonu: Bir yasama meclisi içindeki sürekli komisyondur. Bu komisyon tasarıları değerlendirmekte ve yürütme organının etkinliklerini denetlemektedir. s. 468

İki-kutupluluk: Uluslararası sistemin, temel güç blokları olan iki kutup etrafında dönme eğilimidir. s. 619

İkicilik (*dualism*): Gerçekliğin iki temel ilkeden oluştuğuna dair inançtır; bu ilkeler genellikle zihin ve maddedir, ancak ikicilik başka ikiliklere de uzanabilir. s. 97

İkili federalizm: Federal ve federe devlet/eyalet yönetiminin ayrı ve görünüşte yok edilemez politika iktidarı alanlarını işgal ettikleri bir federalizm tarzıdır. s. 565

İkinci dalga feminizm: 1960'larda ve 1970'lerde ortaya çıkan feminizm biçimidir. Özel alan dahil olmak üzere ve belki de bilhassa özel alanda 'kadının özgürleşmesi' konusuna radikal bir ilgiyle tasvir edilir. s. 251

İkincil yasama yetkisi: Nihaî yasama kontrolünü elinde bulunduran bir merkezî otoritenin yaptığı yetki devri içindeki bazı yasaları değiştirme yeteneğidir. s. 571

İklim değişikliği: Uzun süreli veya mevcut hava koşullarındaki bir değişim. Bu terim neredeyse her zaman 'küresel ısınma' olgusuna atıfta bulunmak için kullanılmaktadır. s. 630

İktidar siyaseti: İktidar arayışının temel insanî

hedef olduğu varsayımına dayanan bir siyaset yaklaşımıdır; kavram bazen betimleyici açıdan kullanılmaktadır. s. 599

İktisadî bireycilik: Bireylerin ekonomik karar alma meselelerinde özerkliğe sahip olduklarına duyulan inançtır. İktisadî bireycilik mülkiyet haklarıyla yakından bağlantılıdır. s. 244

İktisadî bölgeselcilik: Aynı bölgedeki devletler arasında, genellikle ticarî bağlantıları geliştirerek daha büyük iktisadî fırsatlar yaratmak için tasarlanan işbirliği biçimleridir. s. 573

İktisadî demokrasi: Demokratik ilkeleri işyerine uygulama girişimlerini kapsayan geniş bir terimdir. Demokratik ilkelerin kâr paylaşımı ve işçi konseylerinden bütün çalışanların öz-yönetimlerine kadar geniş bir yelpazede uygulanma girişimlerini kapsar. s. 151

İktisadî küreselleşme: Ulusal ekonomilerin, ulus-ötesi üretim ve sermaye akışı aracılığıyla tek bir 'sınırsız' küresel ekonomiyle bütünleşmesidir. s. 208

İktisadî liberalizm: Doğal olarak herkese genel refah ve fırsatlar sunmaya yönelen, kendi kendini düzenleyen bir mekanizma olarak piyasaya duyulan bir inanç. s. 68

İktisadî sistem: Malların ve hizmetlerin üretildiği, dağıtıldığı ve mübadele edildiği bir örgütlenme biçimi; Marksistler tarafından bir 'üretim tarzı' olarak görülmektedir. s. 206

İlerleme: İleriye doğru hareket etme; tarihin, bilgi ve bilgelik birikimine dayalı insanî gelişmeyle belirlendiğine ilişkin inanç. s. 67

İlgisizlik (apati): Genellikle ilginç olduğu düşünülen şeylere yönelik ilgi veya heyecan yokluğudur. s. 655

İnsan hakları: İnsanların insanî varlıklar olmaları sayesinde yetkili kılındıkları haklardır; evrensel ve temel haklardır. s. 187

İnsanî gelişme: İnsanların tam potansiyelini geliştirme yeteneklerini dikkate alan bir insanî esenlik ölçütüdür ve insanların ihtiyaçları ile çıkarlarıyla uyumlu, başarılı olmuş ve yaratıcı yaşamların sürdürülmesini sağlar. s. 613

İnternet: Dünyadaki bilgisayarları birbirine bağlayan küresel bir 'ağlar ağı'dır; kullanıcıların çevrimiçi bilgilere erişebilecekleri ve bu tür bilgileri yayabilecekleri 'sanal' alandır. s. 240

İstisnaîlik: Bir siyasal sistemin kendisine özgü veya özel olan ve dolayısıyla bu sisteme daha genel kategorilerin uygulanmasını kısıtlayan özellikleridir. s. 410

İsyan: Mevcut rejimi devirmeyi amaçlayan düzensiz askerleri içeren silahlı bir kalkışmadır. s. 608

İşbirliği: Birlikte çalışma; hedeflere kolektif eylem aracılığıyla ulaşma. s. 25

İşlevselcilik: Toplumsal ve siyasal olguların işlevlerinin daha geniş bir bütün içinde açıklanabileceğini savunan teori. Bölgesel bütünleşmenin de devletin bağımsızlığı karşısında işlevsel üstünlüğe sahip olması nedeniyle, bu teori ekseninde ortaya çıkacağı savunulmaktadır. s. 574

Kabilecilik: Genel olarak rakip gruplara karşı düşmanlıkla beslenen, tecrit ve dışlamayla nitelenen grup davranışıdır. s. 183

Kabine: Resmî ve düzenli olarak toplanan, politika üretebilen ya da danışmanlık yapabilen, yürütme organının başkanı tarafından yönetilen üst düzey bir bakanlar grubudur. s. 427

Kanunî prosedür: Hukukî işlemlerin yerleşik kurallara ve ilkelere tam bir uygunluk içinde yürütülmesidir ve adil bir yargılamayı güvenceye almaktadır. s. 511

Kanunlaştırılmamış anayasa: Tek bir emredici belgenin yokluğu durumunda çeşitli kaynaklardan çıkarılmış kurallardan oluşan anayasadır. s. 493

Kaplan ekonomiler: Japonya'yı model alan, hızlı gelişen ve ihracata yönelik olan ekonomiler: örneğin Güney Kore, Tayvan ve Singapur. s. 118

Karar: Bir seçenek dizisi arasından yapılan seçim, tercih eylemidir. s. 519

Karma tarama: Küçük adımlarla ilerleme süreçlerinin kullanımından önce, temel bir yönelimi belirlemek için rasyonalist ya da üst düzey süreçleri kullanan bir karar alma yöntemidir. s. 522

Karşılıklı Garantili İmha: Her iki devletin de zarar verilemeyen ikinci vuruş kabiliyetine sahip olması dolayısıyla nükleer bir saldırının hangi taraftan gelirse gelsin sadece kendi yıkımına sebep olacağı durumdur. s. 612

Keynesçilik: Tam istihdamı sağlamak için toplam talebi düzenlemekle ilişkilendirilen bir

iktisadî yönetim kuramı ya da politikasıdır (J. M. Keynes tarafından geliştirilmiştir). s. 212

Kırık camlar teorisi: Hızlı şekilde ilgilenilmeyen küçük suçların (kırık camlar) suçun işlendiği alanın umursanmadığını gösterdiğine ve dolayısıyla daha fazla ve daha ciddî suçlara yol açtığına ilişkin teoridir. s. 591

Kimlik siyaseti: Pozitif ve kendine güvenli bir kolektif kimlik duygusu benimseyerek grubun ötekileştirilmesine karşı koyan bir siyaset tarzıdır. s. 247

Kitle imha silahları: Nükleer, radyolojik, kimyasal ve biyolojik silahları kapsayan ve kitlesel ve ayrım yapmadan yıkıcı bir yeteneğe sahip olan bir silah sınıfıdır. s. 610

Kitle toplumu: Atomculukla ve kültürel ve siyasal köksüzlükle nitelendirilen bir toplumdur; kavram modern toplumlardaki kötümserci eğilimleri vurgulamaktadır. s. 389

Kohabitasyon (bir arada yaşama): Başkanın, rakip bir parti ya da partiler tarafından kontrol edilen bir hükûmet ve meclisle çalıştığı bir yarı-başkanlık sistemindeki düzenlemedir. s. 436

Kolektifleştirme: Özel mülkiyetin, ortak ya da kamusal bir mülkiyet sistemi lehine kaldırılması. s. 120

Komşuyu zarara sokma politikaları: Başka devletlerin zararına olmak üzere izlenen ve kendi ülkeleri için kısa vadeli en üstün çıkarlar olduğuna inanılan politikalardır. s. 204

Konfederasyon: Her devletin kendi bağımsızlığını, genelde kararların oybirliğiyle alınmasını garanti eden mekanizmayla koruduğu nitelikli bir devletler birliğidir. s. 559

Korumacılık: Yerli üreticilerin korunması için tasarlanan kota ve tarifeler gibi ithalat kısıtlamalarıdır. s. 204

Kozmopolit demokrasi: Ulus-üstü yönetişim düzeylerinde faaliyet gösteren ve ulus-ötesi ya da küresel yurttaşlık fikrine dayanan bir demokrasi biçimi. s. 149

Köktenci sosyalizm: Kapitalizmi ortadan kaldırmayı ve yerine nitelik bakımından farklı türde bir toplum koymayı amaçlayan bir sosyalizm biçimidir. s. 83

Kötü idare: Yetkilerin uygunsuz kullanımı, kuralların taraflı uygulanması, yöntemleri takip etme konusunda başarısızlık ya da basit biçimde yetersizliktir. s. 547

Kurum: Resmî bir rol ve statüye sahip köklü bir örgüt; daha geniş anlamda, düzenli ve öngörülebilir davranışları olanaklı kılan bir kurallar dizisi, 'oyunun kuralları.' s. 43

Kurumsal ırkçılık: Kişisel önyargıdan farklı olarak, bir örgütün kültürü veya usûl kurallarıyla işleyen bir ırkçılık biçimidir. s. 592

Küçük adımlarla ilerlemecilik: Kararların, belirgin hedefler ışığında değil ama değişen koşulların dayattığı küçük ayarlamalarla yapıldığına ilişkin teoridir. s. 521

Kültürel küreselleşme: Dünyanın bir yerinde üretilen bilgi, meta ve görüntülerin, uluslar ve bölgeler arasındaki kültürel farklılıkları 'düzleştirme' eğiliminde olan küresel bir akışın içine girdiği süreçtir. s. 290

Kültürelcilik: İnsan varlıklarının kültürel olarak tanımlanmış yaratıklar olduğuna ilişkin inançtır; kültür ise kişisel ve toplumsal kimliğin evrensel temelidir. s. 177

Laiklik: (Fransızca) Yönetim işlerine dinin dahlinin olmaması ve dinsel işlere yönetimin dahlinin olmaması ilkesi. s. 121

Leninist demokrasi: Komünist partinin, 'demokratik merkeziyetçilik' temelinde örgütlendiği ve proletaryanın çıkarını ifade ettiği bir demokrasi biçimidir. s. 159

Leninizm: Lenin'in; proletaryayı sınıf bilincine yükseltmek için bir 'öncü' partiye olan ihtiyaca ilişkin inancı başta olmak üzere Marksizme yaptığı teorik katkılar. s. 77

Liberal feminizm: Temel amacı, toplumsal cinsiyeti olmayan kişilik inancına dayalı olarak, kadınlara ve erkeklere kamusal alana eşit erişim sağlamak olan feminist bir gelenek. s. 89

Liberalleşme: Yönetim iktidarı üzerinde iç ve dış denetimlerin ve/veya özel teşebbüse ve piyasaya yönelmenin başlamasıdır. s. 407

Liyakate dayalı yönetim (Meritokrasi): Yetenekli olanların yönetimi; ödüllerin ve makamların yetenek temeline göre dağıtılması gerektiği ilkesi. s. 67

Lobi yemi: Sürekli ve sorgusuz biçimde partilerinin emirleri doğrultusunda oy veren meclis üyelerini ifade eden kötümleyici bir terimdir. s. 461

Madisoncı demokrasi: Azınlıkların çoğunluk yönetimine karşı direnmesini olanaklı kılan anayasal korumaları bünyesine katan bir demokrasi biçimidir. s. 162

Makine siyaseti: Parti 'patronları'nın, bir kitle örgütünü, himayecilik ve lütuf dağıtma yoluyla kontrol ettiği bir siyaset tarzıdır. s. 348

Malî federalizm: Federal dengenin büyük ölçüde, özellikle merkezden çevreye transfer ödemeleri şeklindeki finansman düzenlemeleriyle belirlendiği bir federalizm tarzıdır. s. 566

McCarthyizm: Amerikan Senatörü Joseph McCarthy tarafından 1950'lerde 'komünistlere' karşı uygulanan cadı avı ve ahlaka aykırı soruşturma yöntemlerinin kullanılmasıdır. s. 475

McDonaldlaştırma: Fast-food sanayisiyle ilişkili küresel mallar ile ticarî pratiklerin ve pazarlama pratiklerinin iktisadî sektörlere giderek daha fazla hâkim olmaya başlamalarını sağlayan süreçtir. s. 223

Medeniyetler çatışması tezi: 21. Yüzyıl çatışmasının öncelikli olarak ideolojik ya da iktisadî değil, kültürel çatışma olacağı, bunun da 'farklı medeniyetler'den gelen uluslar arasında olacağına ilişkin teoridir. s. 255 ve s. 622

Mekânsal liderlik: Siyasî liderlerin, kendilerini 'dışarıdakiler' şeklinde tanıtarak ya da kendi siyasal duruşlarını ya da ideolojik konumlarını geliştirerek, kendilerini partilerinden ve hükûmetlerinden uzaklaştırma eğilimidir. s. 284

Melezlik: Bir toplumsal ve kültürel karışım durumudur; genetik olarak benzeşmeyen bitkiler ya da hayvanlar arasındaki ırk karışımından türetilmektedir. s. 252

Merkantilizm: İktisadî ilişkilerin siyasal iktidar tarafından belirlendiği düzeye vurgu yaparak, devleti en önemli iktisadî aktör olarak ele alan bir iktisat felsefesidir. s. 204

Merkeziyetçilik: Siyasal iktidarın veya yönetim otoritesinin ulusal düzeyde yoğunlaşmasıdır. s. 557

Mesele: Üzerinde kamusal tartışma ya da uzlaşmazlık bulunan ve politika gündeminin parçası olarak kabul edilen bir konudur. s. 525

Meşru savaş: Amacı ve içeriği yönünden belirli ahlakî ölçütleri karşılayan ve sözde, ahlakî olarak meşru bir savaştır. s. 601

Meta-ideoloji: İdeolojik tartışmanın gerçekleşebileceği zeminleri ortaya koyan daha yüksek veya ikinci dereceden bir ideoloji. s. 65

Mikrokozmos (küçük evren): Küçük bir dünya demektir. Daha büyük bir organın küçültülmüş bir versiyonudur ve bu küçültülmüş versiyon, daha büyük organın özelliklerini ve oranlarını tam olarak yansıtmaktadır. s. 307

Model: Önemli ilişkileri ve etkileşimleri aydınlatarak anlamayı ilerletmeyi amaçlayan empirik verilerin teorik bir sunum biçimi. s. 50

Mutlak kazançlar: Devletlerin, diğer devletler üzerindeki etkilerinden bağımsız olarak, bir politika veya eyleminden doğan faydalardır. s. 634

Müdahalecilik: İktisadî yaşamı düzenlemek ya da idare etmek için tasarlanmış hükûmet politikalarıdır; daha geniş anlamda bağlantı kurmaya ya da dahil olmaya ilişkin bir politikadır. s. 381

Müsamahakârlık: İnsanların kendi ahlakî tercihlerini yapmalarına izin verme istekliliği; müsamahakârlık, otoriter değerlerin olmadığını varsayar. s. 74

Müştericilik: Yönetim birimlerinin, düzenlemekle veya denetlemekle yükümlü oldukları müşteri gruplarının çıkarlarına hizmet edecek hale geldikleri bir ilişkidir. s. 537

Mütekabiliyet (karşılıklılık): Bireylerin veya grupların birbirleriyle vurgunculuk ya da sömürü olmaksızın mal ve hizmet ticareti yaptığı adil ve hakkaniyetli bir değişim sistemi. s. 89

Müzakereci demokrasi: Kamusal çıkarları tanımlamaya yardımcı olması için söylev ve tartışmanın gerekli olduğunu vurgulayan bir demokrasi biçimidir. s. 159

Negatif haklar: Kısıtlanmamış bir eylem alanının çerçevesini çizen ve böylece yönetimin sorumluluklarını denetleyen haklardır. s. 500

Nispîlik (orantılılık): Sandalyelerin partiler arasında tahsisinin, halk oyu dağılımını yansıtma derecesidir. s. 316

Nitelikli çoğunluklu oylama: Farklı konularda farklı çoğunluklara ihtiyaç duyulan, devletlerin oylarının kabaca büyüklüklerine göre ağırlık kazandığı bir oylama sistemidir. s. 579

Normatif: Değerlere ilişkin talimatlar ve davranış standartları; bu 'nedir' sorusundan çok bu 'ne olmalıdır' sorusunun cevabıdır. s. 39

Nükleer silahlar: Patlama, ısı ve radyasyon et-

kisiyle hedeflerini yok etmek için nükleer parçalanma (atom bombası) veya nükleer birleşme (hidrojen bombaları) kullanan silahlardır. s. 611

Objektif: Gözlemciye dışsal olan, ispatlanabilir; duygular, değerler veya önyargılarla kirletilmemiş olan. s. 39

Olağanüstü hal: Hükûmetin olağandışı bir tehditle mücadele etmesini mümkün kılan özel yetkiler üstlenmesini sağlayan, onun tarafından yapılan bir ilandır. s. 502

Ortaklaşmacı demokrasi (*consociational democracy*): Birkaç parti ya da siyasal oluşum arasındaki iktidar paylaşımıyla ve yakın birliktelikle işleyen bir demokrasi biçimidir. s. 409

Öncücülük (*vanguardism*): Proletaryanın, devrimci kaderini gerçekleştirebilmesi için, ona öncülük ve rehberlik edecek bir partiye ihtiyaç duyulduğuna ilişkin Leninist inançtır. s. 352

Önyargı: (Genellikle bilinçsizce) insan kararını etkileyen sempati veya peşin hükümler; önyargı çarpıtmayı ima eder (bkz. 'siyasal önyargı,' s. 183). s. 42

Örf ve âdet hukuku (*common law*): Göreneklere ve geçmiş emsallere dayalı hukuktur; herkes için 'ortak' olduğu varsayılan hukuktur. s. 494

Özgür basın: Yönetimin sansürüne ve siyasî müdahalesine karşı özgür olan ve genellikle özel mülkiyete ait olan gazetelerdir (ve ek olarak, diğer medya kuruluşları). s. 279

Pan-milliyetçilik: Benzeşmeyen bir halkı ya yayılmacılık aracılığıyla ya da siyasal dayanışma yoluyla birleştirmeye adanmış bir milliyetçilik tarzıdır ('pan' tüm ya da her bir demektir). s. 193

Parasal birlik: Belli sayıda devleti içeren bir alanda tek bir para biriminin kurulmasıdır. s. 579

Parlamenter yürütme organı: Genelde bir başbakan ve kabineden oluşan, hem parlamentonun içinden seçilen hem de ona karşı sorumlu olan ve parlamenter seçimler yoluyla oluşturulan bir yürütme organıdır. s. 425

Parti karşıtı parti: Parlamenter uzlaşmayı reddederek ve halkın seferber edilmesini vurgulayarak geleneksel parti siyasetini yıkmaya çalışan partilerdir. s. 342

Parti sistemi: Partiler arasında, partilerin sayıları, boyutları ve ideolojik yönelimleriyle yapılandırılan görece istikrarlı bir ilişkiler ağıdır. s. 350

Parti toplantısı (*caucus*): Parti üyelerinin, resmî işlemlerden önce, seçimlere aday göstermek ya da yasa taslaklarını tartışmak için yaptıkları bir toplantıdır. s. 348

Parya devlet: Davranışları tarafından uluslararası toplumun dışına konan ve diplomatik tecrit ve yaygın bir kınamaya yol açan bir devlettir. s. 636

Patronaj (atama ve himaye): Göreve atama yapma ya da daha geniş anlamda ayrıcalık bahşetme uygulamasıdır. s. 432

***Perestroika*:** (Rusça) Sözcük anlamıyla, 'yeniden yapılanma' demektir; Sovyet sistemini komünist bir çerçevede liberalleştirme ve demokratikleştirme girişimini ifade eden bir slogandır. s. 81

Piyasa devleti: İktisadî ve toplumsal yaşam üzerinde kontrolü üstlenmek yerine, yurttaşların haklarını ve olanaklarını genişletmeyi amaçlayan bir devlettir. s. 124

Piyasa köktenciliği: Piyasaya duyulan mutlak bir inançtır. Piyasa mekanizmasının, iktisadî ve toplumsal sorunların tümüne çözümler sunduğuna duyulan inançla ifade edilmektedir. s. 213

Piyasa sosyalizmi: Kendi kendini yöneten işletmelerin bir piyasa rekabeti bağlamında faaliyet gösterdiği, görünüşte, sömürü olmaksızın verimliliği sağladıkları bir ekonomidir. s. 218

***Polis*:** (Yunanca) Kent devleti; klasik olarak en yüksek veya en arzu edilen toplumsal örgütlenme biçimi olarak anlaşılmaktadır. s. 27

Polis devleti: Sivil özgürlüklerin olağan biçimde istismar edildiği, keyfî ve ayrım gözetmeyen bir polislik sistemine dayanan bir devlettir. s. 593

Post-pozitivizm: İnsanların, içinde yaşadıkları dünyayı nasıl tasarladıklarından veya 'inşa ettikleri'ndense 'objektif' bir gerçeklik fikrini sorgulama üzerine vurgu yapan bir bilgi yaklaşımıdır. s. 46

Post-sanayi toplumu: İmalat sektörlerinden çok, beyaz yakalı işgücünde önemli bir artışın eşliğinde, hizmet sektörlerine dayanan bir toplumdur. s. 238

Pozitif ayrımcılık: Grupların geçmişteki dezavantajlarına dayalı olarak onlara öncelikli

muamele edilmesini sağlayan tersine ya da 'pozitif' ayrımcılıktır. s. 256

Pozitif haklar: Yönetimden kaynak ve destek sağlanması yönünden talepte bulunan ve dolayısıyla devletin sorumluluklarını genişleten haklardır. s. 500

Pozitivizm: Toplumsal araştırmanın ve hatta her türlü araştırmanın, doğal bilimlerin yöntemlerine sıkı sıkıya bağlı olması gerektiği teorisi. s. 41

Pragmatizm: Pratik koşullara ve hedeflere öncelikli vurgu yapan bir teori ya da pratiktir; pragmatizm soyut fikirlere yönelik bir güvensizlik ima eder. s. 63

Proletarya diktatörlüğü: Karşı devrimi önlemek ve kapitalizmden komünizme geçişi gözetmek için kurulan geçici bir proleter devlet. s. 79

Proleterya: Emek gücünü satarak geçimini sürdüren bir sınıfı işaret eden Marksist bir terimdir; doğrusunu söylemek gerekirse proleterya, işçi sınıfına eşdeğer değildir. s. 110

Quango: Siyasetçiler ya da devlet memurları yerine atananların görev yaptığı kamusal organların yani yarı-özerk yönetim dışı örgütlerin (quasi-autonomous non-governmental organization) kısaltmasıdır. s. 568

Radikal demokrasi: Adem-i merkeziyetçiliğin ve katılımın; siyasal iktidarın mümkün olan en geniş şekilde dağılmasının lehine bir demokrasi biçimidir. s. 151

Radikal feminizm: Ataerkilliği yaşamın tüm alanlarının, ama özellikle de 'kişisel' alanın, radikal bir dönüşümüyle devirmeyi amaçlayan feminist bir gelenek. s. 90

Rasyonalizm (akılcılık): Rasyonel yapıda olduğu varsayımına dayanarak dünyanın insan aklının kullanılmasıyla anlaşılabileceği ve açıklanabileceğine ilişkin inançtır s. 63

Rasyonel tercih: Bireylerin rasyonel olarak kendi çıkarlarının peşinden koşan failler olduğuna dayanan bir siyaset yaklaşımıdır; bir 'iktisadî' siyaset teorisidir (bkz. ss. -). s. 338

Refah devleti: Yurttaşlarının toplumsal refahı için birincil sorumluluk alan ve bu sorumluluklarını bir dizi sosyal güvenlik, sağlık, eğitim ve diğer hizmetler (farklı toplumlarda farklı da olsa) aracılığıyla yerine getiren bir devlet. s. 120

Refah devletinin malî krizi: Sosyal harcamaları artırırken devlet maliyesinde ortaya çıkan kriz; durgunluk ve azalan vergi gelirlerine denk düşmektedir. s. 140

Reform: Bir sistemde genellikle barışçıl ve aşamalı biçimde alınan önlemlerle meydana gelen değişim; reform, iyileştirme anlamına gelmektedir. s. 141

Rekabetçi devlet: Küreselleşen bir ekonomide uzun vadeli rekabetçiliği güvence altına almak amacıyla stratejiler izleyen bir devlet. s. 118

Revizyonizm: Orijinal veya yerleşik inançların modifiye edilmesi; revizyonizm ilkenin terkedilmesi ya da bir kanaat kaybı anlamına gelebilir. s. 75

Rıza: Onay ya da izin demektir. Siyasette genellikle yönetilmeye ya da idare edilmeye ilişkin bir anlaşmadır. s. 142

Sanayicilik: Büyük ölçekli fabrika üretimine ve aralıksız sermaye birikimine dayanan bir iktisadî teori veya sistemdir. s. 219

Sansürcülük: Ahlakî ya da siyasal açıdan kabul edilemez olduğu düşünülen şeyleri bastırmak amacıyla, bu konuda söylenebilecek, yazılabilecek, yayınlanabilecek ya da icra edilebilecek malzemeyi kontrol altına alma politikası ya da eylemidir. s. 293

Savaş ağalığı: Yerel düzeyde militarize olmuş çetelerin, egemen bir devletin yokluğunda, iktidar için yarıştıkları bir durum. s. 126

Savaş suçları: Savaşın yürütülmesine ilişkin uluslararası sözleşmeleri ihlal eden eylemlerdir. Bunlar genellikle sivillere veya savaş esirlerine karşı gerçekleştirilen saldırgan eylemler veya zulümlerdir. s. 507

Seçim bildirgesi (manifesto): Bir partinin iktidara gelmesi halinde takip etmeyi önerdiği politikaları ya da programları özetleyen bir belgedir. s. 307

Seçim bölgesi sınırlarının değiştirilmesi (*gerrymandering*): Seçim bölgesi sınırlarının bir partiye veya adaya siyasal avantaj sağlayacak şekilde ayarlanmasıdır. s. 509

Seçim çevresine sağlanan ödenek siyaseti (*pork barrel politics*): Tek ya da temel amacı temsilcinin bölgesine ya da seçim çevresine para ya da istihdam sağlamak olan yönetim projeleridir. s. 467

Seçimli diktatörlük: Yürütme organı ile yasama organı arasındaki bir dengesizliktir. Bu dengesizlik, hükûmetin, bir kez seçilince, sadece, sonraki seçimleri kazanma ihtiyacı tarafından sınırlanması anlamına gelir. s. 461

Sekülarizm: Dinin seküler (dünyevî) işlere izinsiz girmemesi gerektiği inancıdır; genellikle Kilise'nin devletten ayrılması arzusuyla ifade edildi. s. 252

Sekülerleşme tezi: Modernleşmenin, her zaman, aklın, din üzerindeki zaferine ve manevî değerlerin yerinin, seküler değerler tarafından alınmasına eşlik ettiğine ilişkin teoridir. s. 253

Sınıf bilinci: Bir sınıfın nesnel durumu ve çıkarlarına ilişkin öznel bir farkındalığı ifade eden Marksist bir terimdir; 'sahte bilincin' tersidir. s. 237

Sınıf-altı: Yetersiz biçimde tanımlanmış ve siyasal anlamda ihtilaflı bir terimdir. Geniş anlamda çoklu yoksunluk (işsizlik ya da düşük maaş, kötü konut, yetersiz eğitim vb.) içinde bulunan insanları ifade etmektedir. s. 239

Sınırlar-üstülük: Toplumsal yaşamın, 'sınır-ötesi' ve 'küresel-ötesi' iletişim ve etkileşimlerin artması yoluyla ülke topraklarını aştığı bir durumdur. s. 221

Sınırlı yönetim: Genellikle hukuk, bir anayasa veya kurumsal denge ve denetleme mekanizması tarafından dayatılan kısıtlamalar dahilinde faaliyette bulunan yönetimdir. s. 500

Sivil katılım: Yurttaşların kendi toplumlarının yaşamına katılımıdır ancak, bu katılım resmî siyasî katılımdan, daha geniş topluluk faaliyetlerine veya hatta 'sivil duyarlılığa' kadar değişebilmektedir. s. 651

Sivil polislik: Polisin, ceza yasasının uygulamasındaki rolüdür. s. 591

Sivil toplum: Devletten veya kamu otoritesinden bağımsız olarak özerk gruplara ve birliklere ait özel bir alan. s. 102

Siyasal birlik: Terim açıklıktan yoksun olmasına rağmen, belli sayıda devletin, ortak bir yönetim altında bir araya gelişini ifade etmekte, uluslar-üstü yönetişimi ima edebilmektedir. s. 579

Siyasal bölgeselcilik: Aynı alanda bulunan devletlerin ortak değerleri güçlendirmek veya korumak ve böylece imajlarını, itibarlarını ve diplomatik etkinliklerini artırmak için yaptıkları girişimlerdir. s. 573

Siyasal küreselleşme: Uluslararası organ ve örgütler ile genel olarak ulus-ötesi siyasal güçlerin artan önemi. s. 125

Siyasal sistem: Yönetimin, kamudan (halktan) gelen 'girdiler'e (talepler veya destek) yanıt olarak 'çıktılar' (politikalar) ürettiği bir ilişkiler ağıdır. s. 397

Siyasal yükümlülük: Yurttaşın devlete karşı görevi; devletin yönetme hakkının temeli. s. 106

Siyasî mesele temelli oy verme davranışı: Parti politikaları ve genellikle kişisel çıkarın hesaplanması tarafından biçimlendirilen oy verme davranışıdır. s. 330

Sorumlu hükûmet: Seçilmiş bir meclise ve bu meclis aracılığıyla halka cevap ya da hesap verebilen bir hükûmettir. s. 460Yasama organı: Temel görevi yasalar yapmak olan yönetim dalıdır. Buna karşın yasama yetkisine sahip tek kurumun yasama organı olması nadir görülen bir durumdur. s. 459

Sosyal medya: Kullanıcı tarafından yaratılan içeriğin mübadelesi yoluyla toplumsal etkileşimi ve çevrimiçi toplulukların oluşumunu kolaylaştıran elektronik iletişim biçimleridir. s. 287

Sosyalist feminizm: Ataerkillik ve kapitalizm arasındaki bağlantılara dayalı olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğini gerçekleştirmek için iktisadî yaşamı yeniden yapılandırmayı amaçlayan feminist bir gelenek. s. 90

Soykırım: Kitlesel katliam, zora dayalı yeniden iskân ve zora dayalı arındırma gibi eylemlerle milliyetine, ırkına, etnik kökenine ya da dinine göre tanımlanan bir halkı yok etme çabasıdır. s. 621

Soylu yükümlülüğü (*noblesse oblige*): (Fransızca) Sözcük anlamıyla, 'soyluluğun yükümlülükleri'; genel anlamda, daha az şanslı veya daha az ayrıcalıklı olanlara rehberlik etme veya koruma sorumluluğu. s. 71

Söylem: İnsanî karşılıklı etkileşim, özellikle iletişim; söylem iktidar ilişkilerini açığa çıkarabilir ya da gösterebilir s. 46

Stagflasyon: Yüksek ya da artan işsizlik biçiminde yansıma bulan iktisadî durgunluk ile enflasyondaki bir artışın birleşimidir. s. 213

Stalinizm: Stalin SSCB'sinin yapıları; özellikle

sistematik ve acımasız siyasal baskıyla ilişkili olan merkeziyetçi bir ekonomi. s. 77

Süperbaşkancılık: Başkanlığın büyük bir yetkiyle donatıldığı ve meclis ya da parlamentonun sadece bir 'otomatik onay mekanizması' olarak işlediği başkan ağırlıklı bir anayasal düzendir. s. 463

Sürdürülebilirlik: Bir sistemin sağlığını koruma ve varlığını sürdürme kapasitesidir. s. 219

Şeriat: (Arapça) Sözcük anlamıyla 'yol' ya da 'patika'dır; Kur'an'da ifade edilen ilkelere dayanan ilahî İslam hukukudur. s. 254 ve s. 416

Tam rekabet: Piyasaların serbest ve açık olduğu kurgusal bir piyasa yapısı; tüketiciler tam bilgiye sahiptir ve hiçbir üretici malların fiyatını etkileyecek kadar büyük değildir. s. 205

Tanrısal hak: Yeryüzü yöneticilerinin Tanrı tarafından seçildiği ve dolayısıyla karşı konulamaz otorite sahibi oldukları doktrini; bir mutlak monarşi savunusu. s. 106

Tarihsel materyalizm: Ekonomik koşulların, son kertede, hukuku, siyaseti, kültürü ve toplumsal var oluşun diğer yönlerini biçimlendirdiğini ileri süren Marksist teori. s. 78

Tasarruf paradoksu: Bireysel hanehalklarının tasarrufundaki artışların genel tasarruflarda bir azalmaya yol açabilmelerine ilişkin paradokstur. Bu azalmanın nedeni, hanehalklarının tasarrufundaki artışların, tüketim ve büyüme üzerinde olumsuz etki yapmasıdır. s. 230

Tasvirî (betimleyici) temsil: Siyasetçilerin toplumsal nitelikleri ile diğer niteliklerini dikkate alan bir temsil modelidir ve genellikle siyasetçilerin toplumun genelinin 'temsilî bir örneği' olmaları gerektiği fikrine dayanmaktadır. s. 307

Tek-kamaralılık: Yasama organı olarak tek bir meclise sahip olma ilkesi ya da uygulamasıdır. s. 470

Tekçilik (monizm): Tek bir teoriye ya da değere duyulan inançtır. Tekçilik siyasal anlamda bölünmez bir iktidara zorla itaatle ifade edilmektedir ve tamamıyla totaliterdir. s. 379

Teknokrasi: Sözcük anlamıyla, 'yetenekli olanlar tarafından yönetim' anlamına gelen, teknik uzmanlardan oluşan bir seçkinler grubunun yönetim veya kontrolüdür. s. 658

Teokrasi: Sözcük anlamıyla, Tanrı tarafından yönetimdir; genellikle Kilise'nin devlet üzerindeki hâkimiyeti aracılığıyla dinî otoritenin siyasal otorite üzerinde hüküm sürmesi gerektiğine ilişkin ilkedir. s. 254

Teori: Empirik verilerin, genellikle güvenilir bilgi olarak (bir hipotezden farklı olarak) sunulan, sistematik bir açıklamasıdır. s. 51

Tepe örgütleri: Yönetim tarafından, iş çevrelerinin ya da çalışanların genel veya kolektif çıkarlarını temsil ettiği kabul edilen bir gruptur. s. 167

Thatcherizm: Margaret Thatcher tarafından benimsenen serbest piyasa/güçlü devlet biçimindeki ideolojik duruştur; Yeni Sağ siyasal projesinin Birleşik Krallık versiyonudur. s. 439

Toplum polisliği: Toplumda sürekli bir polis varlığının, halk içinde güven ve işbirliği inşa etmeyi amaçladığı bir polislik tarzıdır. s. 591

Toplumsal adalet: Maddî ödüllerin ahlakî olarak meşrulaştırılabilir bir dağılımı; toplumsal adaletin sıklıkla eşitlik lehine bir yanlılığı ima ettiği görülmektedir. s. 118

Toplumsal düşünümsellik (*social reflexivity*): Bireylerin ve diğer toplumsal aktörlerin kendi eylemlerinin koşulları üzerinde, neredeyse sürekli düşünmeleridir ve öz-farkındalık, kendini tanıma ve tefekkürü (derin düşünce) ima eder. s. 245

Toplumsal sermaye: Toplumsal uyumu, siyasal istikrarı ve gönenci desteklemeye yardımcı olan kültürel ve ahlakî kaynaklar. s. 216

Toryizm: Muhafazakârlık içinde bir hiyerarşi inancıyla, bir gelenek vurgusuyla ve görev ve organizmacılığa verilen destekle nitelenen ideolojik bir duruş. s. 71

Totalitarizm: Her yöne yayılan ideolojik bir güdümlemeyi ve açık zalimliği içeren, her şeyi kapsayan siyasal bir yönetim sistemidir. s. 120

Totaliter demokrasi: Demokrasi olarak maskelenmiş olan ve tipik olarak liderin, bir ideolojik bilgelik tekeline sahip olduğu iddiasına dayanan mutlak diktatörlük. s. 149

Ulus-devlet: İçinde yurttaşlık ve milliyetin örtüştüğü egemen bir siyasal birlik; tekil bir devlet içinde tek ulus. s. 105

Ulus-ötesi: Ulusal yönetimleri ya da devlet sınırlarını çok az dikkate alan veya hiç dikkate almayan olaylar, insanlar, gruplar veya örgütlere uygulanabilecek biçimlenme. s. 54 ve s. 559

Ulusal çıkar: Varsayımsal olarak bir toplumun bir bütün olarak faydalandığı dış politika amaçları, hedefleri veya politika tercihleridir; 'kamu yararına' eşdeğer dış politikadır. s. 599

Ulusal güvenlik: Belirli bir ulusun ya da devletin varlığını sürdürmesinin ve güvenliğinin, genellikle saldırganlığı caydıracak askerî kabiliyetin inşası yoluyla güvence altına alındığı koşullardır. s. 601

Uluslararası güvenlik: Devletlerin karşılıklı hayatta kalmalarının ve güvenliklerinin, genellikle kurallara dayalı olarak yönetilen bir uluslararası düzen içinde, saldırganlığı önlemek veya cezalandırmak için alınan önlemler aracılığıyla güvence altına alındığı koşullardır. s. 597

Uluslararası örgüt: Resmî süreçleri olan ve bazen 'uluslararası yönetim örgütü' (International governmental organization – IGO) olarak adlandırılan üç veya daha fazla devletten oluşan bir kurumdur. s. 631

Uluslararası rejim: Devletlerin ve devlet dışı faillerin, belirli sorun alanlarındaki etkileşimlerini yöneten normlar veya kurallar dizisidir. s. 602

Ulusların kendi kaderini belirleme hakkı: Ulusun egemen bir varlık olduğu ilkesidir; kendi kaderini belirleme, hem ulusal bağımsızlığı hem de demokratik yönetimi ifade etmektedir. s. 185

Üç taraflılık: Grup istişaresini kurumsallaştırmak için tasarlanan, devleti, iş dünyasını ve sendikaları temsil eden kurumların inşasıdır. s. 376

Ülke toprağı: Yönetsel bir otoritenin yetki alanı altında bulunan sınırlandırılmış bir coğrafî bölgedir. s. 557

Ülke-üstülük: Devlet sınırlarının, coğrafî mesafenin ve topraksal konumun azalan önemi dolayısıyla meydana gelmiş olan coğrafî yeniden düzenleniş. s. 123

Üniter sistem: Egemenliğin tek bir ulusal kurumda toplandığı ve merkezin çevreyi kontrol etmesine olanak tanıyan bir yönetim sistemidir. s. 559

Ünlüler siyaseti: Seçilmiş siyasetçilerin 'ünlü' olması ve/veya popüler kültür yıldızlarının siyasal alana geçmeleridir. s. 284

Vasî: Bir başkasının mülkiyeti ya da işleri için resmî (ve genellikle yasal) sorumluluklar verilen kişidir. s. 302

Veto: Bir kararı veya eylemi, onay vermeyi reddetme yoluyla engelleyen resmî güçtür. s. 579

***Volksgeist*:** (Almanca) Sözcük anlamıyla, halk ruhu anlamına gelmektedir; bir halkın kültüründe ve özellikle de dilinde ifadesini bulan organik kimliktir. s. 176

Washington uzlaşması: Serbestleştirme, özelleştirme ve malî sıkılaştırma tedbirleriyle piyasadaki müdahaleleri azaltmaya çalışan bir politika paketidir. s. 638

Westminster modeli: Yürütmenin meclis ya da parlamentonun içinden çıktığı ve bu meclis ya da parlementoya karşı, teorik olarak, hesap verebilir olduğu bir yönetim sistemidir. s. 409

Yabancı düşmanlığı (zenofobi): Yabancılardan korkma veya nefret etme; hastalıklı etnik merkezcilik. s. 184

Yağma sistemi: Atama yapma kabiliyetinin siyasal bir makamda olmanın bir ödülü olduğu, bunun da atamalarda arkadaşların ya da destekçilerin tercih edilmesine yol açtığı bir sistemdir. s. 538

Yanlı haber: İstenilen tepkiyi almak ya da 'tam doğruyu söylememek' için yapılan bilgi sunumudur. s. 294

Yapısal uyum programları: IMF ve Dünya Bankası tarafından verilen kredilere eklenen 'koşullar' aracılığıyla, ekonomilerin piyasa odaklı 'yapısal uyarlamaları'nı gerçekleştirmek için kullanılan araçlardır. s. 638

Yapısöküm: Felsefî metinlerin ya da diğer metinlerin, kör noktalarına ve/veya çelişkilerine odaklanan bir gözle yakından okunması. s. 47

Yargı bağımsızlığı: Yargı organı ile yönetimin diğer dalları arasında sıkı bir ayrım olması gerektiğine ilişkin anayasal ilkedir; güçler ayrılığı ilkesinin bir uygulamasıdır. s. 509

Yargısal aktivizm: Yargıçların, sadece yasanın ne anlama geldiğini söylemek yerine, siyasal ihtilaflarda hakemlik yapma yönünde istekliliklerdir. s. 511

Yarı-başkanlık sistemi: [Meclisten] ayrı olarak seçilmiş bir başkanın, meclisten seçilmiş ve meclise karşı sorumlu olan bir hükûmete başkanlık ettiği bir yönetim sistemidir. s. 431

Yarı-federalizm: Resmî bir federal yapıya sahip olmaksızın federalizmin bazı özelliklerine

sahip olan, merkezî ve bölgesel yönetimler arasındaki bir yetki bölüşümüdür. s. 571

Yarılma: Bölme işlemi gerçekleştiğinde her iki tarafında da kolektif bir kimlik yaratan toplumsal bir bölünmedir. s. 367

Yasa tasarısı: Taslak bir düzenleme biçiminde önerilen yasama metnidir; bir tasarı eğer meclisten geçerse yasa haline gelmektedir. s. 473

Yasal mevzuat: Yasama organı tarafından kanunlaştırılmış hukuktur. s. 492

Yasama organı: Temel görevi yasalar yapmak olan yönetim dalıdır. Buna karşın yasama yetkisine sahip tek kurumun yasama organı olması nadir görülen bir durumdur. s. 459

Yeni demokrasiler: Demokratik pekişme sürecinin tamamlanmadığı rejimler; demokrasi henüz rakipsiz değildir (Przeworski, 1991). s. 412

Yeni işlevselcilik: İşlevselciliğin gözden geçirilmiş hâlidir. Bir bölgedeki bölgesel bütünleşmenin, 'yayılma etkisi' biçiminde daha fazla bütünleşme yönünde baskı oluşturduğunu kabul etmektedir. s. 575

Yeni korporatizm: Örgütlü çıkarlara politika oluşturmada ayrıcalıklı ve kurumsallaşmış bir erişim hakkı verilmesi için Batılı poliarşilerde bulunan bir eğilimdir. s. 166

'Yeni' medya araçları: Dijital teknoloji veya bilgisayar teknolojisiyle olanaklı kılınan çok sayıda farklı elektronik iletişim biçimi için kullanılan genel bir terimdir. s. 274

Yeniden dağıtım: Artan oranlı vergilendirme ile refah önlemlerinin bir araya getirilmesiyle sağlanan maddî eşitsizliklerin daralması. s. 69

Yerel demokrasi: Hem yerel özerklik fikrini, hem de halka cevap verilebilirlik hedefini somutlaştıran bir ilkedir. s. 568

Yerindenlik: Kararların en aşağıdaki uygun düzeyde alınması gerektiğine ilişkin ilkedir. s. 581

Yerlileştirme: Yabancı malların ve uygulamaların yerel ihtiyaçlara ve koşullara uyarlanarak özümsendiği süreçtir. s. 222

Yetki aşımı (*ultra vires*): Sözcük anlamıyla yetkilerin ötesinde demektir; bir kişinin otorite alanının dışında kalan eylemlerdir. s. 514

Yönetici sınıf: Diğer sınıflar ve toplumun geneli üzerinde, üretici zenginliğin sahibi olması dolayısıyla hâkimiyet kuran bir sınıfı ifade eden Marksist bir terimdir. s. 168

Yönetimin kilitlenmesi (*government gridlock*): Yönetim içindeki kurumsal rekabetten veya çatışan kamu taleplerine cevap verme teşebbüsünden kaynaklanan felç olma durumudur. s. 398

Yurttaşlık kültürü: Modern demokrasilerin başarısı için yaşamsal önemde olan belirli bir tutumlar dizisidir. s. 265

Yürütme birimi: Genellikle bir yönetim bölümü içinde faaliyet gösteren ancak önemli bir miktarda idarî ve bütçesel bağımsızlık kullanan bir organdır. s. 540

Yürütme federalizmi: Federal dengenin, büyük ölçüde her bir yönetim düzeyindeki yürütme organları arasındaki ilişki tarafından belirlendiği bir federalizm tarzıdır. s. 563

KAYNAKÇA

Abercrombie, W., S. Hill ve B. Turner (1980) *The Dominant Ideology Thesis* (Londra: Allen & Unwin).

Albritton, R., B. Jessop ve R. Westra (der.) (2010) *Political Economy and Global Capitalism* (Londra ve New York: Anthem Press).

Albrow, M. (1970) *Bureaucracy* (Londra: Macmillan).

Alexander, L. (ed.) (2001) *Constitutionalism: Philosophical Foundations* (Cambridge ve New York: Cambridge University Press).

Allison, G. (1971) *Essence of Decision* (Boston: Little, Brown).

Almond, G. (1989) *A Discipline Divided: Schools and Sects in Political Science* (Newbury Park, CA: Sage).

Almond, G. A. ve S. Verba (1963) *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations* (Princeton: Princeton University Press).

Almond, G. A. ve S. Verba (der.) (1980) *The Civic Culture Revisited* (Boston: Little, Brown).

Alter, P. (1989) *Nationalism* (Londra: Edward Arnold).

Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* (Londra: Verso).

Anderson, J. (1984) *Public Policy-Making* (Orlando, FL: Holt, Rinehart & Winston).

Appiah, K. A. (2007) *Cosmopolitanism: Ethics in a World of Strangers* (Londra ve New York: Penguin).

Arblaster, A. (1984) *The Rise and Decline of Western Liberalism* (Oxford: Basil Blackwell).

Arblaster, A. (1994) *Democracy* (2. edisyon) (Milton Keynes: Open University Press; Minneapolis: University of Minnesota Press).

Arendt, H. (1958) *The Human Condition* (Chicago: University of Chicago Press).

Aristotle (1948) *Politics* (Oxford: Clarendon Press) (ed. E. Baker).

Arrow, K. (1951) *Social Choice and Individual Values* (New York: Wiley).

Axford, B. ve R. Huggins (der.) (2001) *The New Media and Politics* (Londra ve Thousand Oaks, CA: Sage).

Babbington, A. (1990) *Military Intervention in Britain*(Londra: Routledge).

Bachrach, P. ve M. Baratz (1962) 'The Two Faces of Power', F. G. Castles, D. J. Murray ve D. C. Potter (der.) *Decisions, Organisations and Society* içinde (Harmondsworth: Penguin).

Bagehot, W. ([1867] 1963) *The English Constitution* (Londra: Fontana).

Balaam, D. N. ve M. Veseth (2001) *International Political Economy* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Ball, A. ve F. Millward (1986) *Pressure Politics in Industrial Societies* (Londra: Macmillan).

Ball, A. ve G. Peters (2005) *Modern Politics and Government* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Barber, B. (1995) *Jihad ve McWorld: How Globalism and Tribalism Are Reshaping the World* (New York: Ballantine Books).

Barber, J. (1988) *Politics by Humans: Research on American Leadership* (Durham, NC: Duke University Press).

Barrett, S. ve C. Fudge (1981) *Policy and Action* (Londra: Methuen).

Barry, Brian (2002) *Culture and Equality* (Cambridge: Polity Press).

Barry, N. P. (1987) *The New Right* (Londra: Croom Helm).

Bartle, J. ve D. Griffiths (der.) (2001) *Political Communications Transformed: From Morrison to Mandelson* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Bauman, Z. (2000) *Liquid Modernity* (Cambridge and Malden, MA: Polity Press).

Bauman, Z. (2004) *Identity* (Cambridge: Polity Press).

Baylis, J. ve S. Smith (2005) *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Beard, C. (1913) *Economic Interpretation of the Constitution of the United States* (New York: Macmillan).

Beck, U. (1992) *Risk Society: Towards New Modernity* (Londra: Sage).

Beck, U. ve E. Beck-Gernsheim (2001) *Individualization: Institutional Individualism and its Social and Political Consequences* (Londra ve Thousand Oaks, CA: Sage Publications).

Beer, S. (1982) *Britain Against Itself* (Londra: Faber).

Beetham, D. (1987) *Bureaucracy* (Milton Keynes: Open University Press).

Beetham, D. (1991) *The Legitimation of Power* (Londra: Macmillan).

Bekke, H., J. Perry ve T. Toonen (der) (1996) *Civil Systems in Comparative Perspective* (Bloomington, IN: Indiana University Press).

Bell, D. (1960) *The End of Ideology?: On the Exhaustion of Political Ideas in the 1950s* (New York: Free Press).

Bell, D.(1973) *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting* (New York: Basic Books).

Bell, D. (1976) *The Cultural Contradictions of Capitalism* (Londra: Heinemann).

Bentham, J. ([1776] 1948) *Fragments on Government and an Introduction to the Principles of Law and Legislation* (Oxford: Blackwell) (ed. W. Harrison).

Bentley, A. ([1908] 1948) *The Process of Government* (Evanston, IL: Principia).

Berger, B. (2011) *Attention Deficit Democracy: The Paradox of Civic Engagement* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Berger, S. (ed.) (1981) *Organising Interests in Western Europe: Pluralism, Corporatism and the Transformation of Politics* (New York: Cambridge University Press).

Berlin, I. (1958) *Four Essays on Liberty* (Oxford: Oxford University Press).

Bernstein, E. ([1898] 1962) *Evolutionary Socialism* (New York: Schocken).

Bertsch, G., R. Clarke ve D. Wood (1992) *Comparing Political Systems: Power and Policy in Three Worlds* (4. edisyon) (New York: Macmillan).

Bhagwati, J. (2008) *Termites in the Trading System* (Oxford: Oxford University Press).

Birch, A. H. (1972) *Representation* (Londra: Macmillan; New York: Praeger).

Birch, A. H. (2007) *The Concepts and Theories of Democracy* (Londra: Routledge).

Birkland, T. (2011) *An Introduction to the Policy Process: Theories, Concepts and Models of Public Policy Making* (Armonk, NY and Londra: M. E. Sharpe).

Blau, P. ve M. Meyer (der.) (1987) *Bureaucracy in Modern Society* (3. edisyon) (New York: Random House).

Blaug, R. (2010) *How Power Corrupts: Cognition and Democracy in Organisations* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Blondel, J. (1973) *Comparative Legislatures* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall).

Bobbio, N. (1996) *Left and Right: The Significance of a Political Distinction* (Cambridge: Polity Press).

Bobbitt, P. (2002) *The Shield of Achilles: War, Peace and the Course of History* (Harmondsworth: Penguin).

Bodin, J. ([1576] 1962) *The Six Books of the Commonweal* (Cambridge, MA: Harvard University Press) (çev. R. Knolles).

Bogdanor, V. (1979) *Devolution* (Oxford: Oxford University Press).

Bogdanor, V. (ed.) (1988) *Constitutions in Democratic Politics* (Aldershot: Gower).

Bogdanor, V. ve D. Butler (der.) (1983) *Democracy and Elections* (Cambridge: Cambridge University Press).

Bookchin, M. (1989) *Remaking Society* (Montreal: Black Rose).

Bottomore, T. (1991) *Classes in Modern Society* (Londra: Allen & Unwin).

Boulding, K. (1956) *The Image: Knowledge in Life and Society* (Ann Arbor, MI: University of Michigan Press).

Boulding, K. (1989) *Three Faces of Power* (Newbury Park, CA: Sage).

Brandt Commission (1980) *North–South: A Programme for Survival* (Cambridge, MA: MIT Press).

Brandt Commission (1983) *Common Crisis: North–South Cooperation for World Recovery* (Londra: Pan).

Braybrooke, D. ve C. Lindblom (1963) *A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Political Process* (New York: Collier Macmillan).

Breitenbach, H., T. Burden ve D. Coates (1990) *Features of a Viable Socialism* (Londra ve New York: Harvester Wheatsheaf).

Bretherton, C. ve G. Ponton (der.) (1996) *Global Politics: An Introduction* (Oxford: Blackwell).

Brewer, J., A. Guelke, I. Hume, E. Moxon-Browne ve R. Wilford (1996) *The Police, Public Order and the State* (Londra: Macmillan).

Brittan, S. (1977) *The Economic Consequences of Democracy* (Londra: Temple Smith).

Brooker, P. (2009) *Non-Democratic Regimes: Theory, Government and Politics* (Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan).

Brown, D. (2000) *Contemporary Nationalism* (Londra ve New York: Routledge).

Brown, M. B. (1995) *Models in Political Economy: A Guide to the Arguments* (2. edisyon) (Harmondsworth: Penguin).

Brownmiller, S. (1975) *Against Our Will* (New York: Simon & Schuster).

Bryson, V. (2003) *Feminist Political Theory: An Introduction* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Budge, I. ve D. Mackie (der.) (1994) *Developing Democracy* (Londra: Sage).

Bull, H. (2002) *The Anarchical Society* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Burchill, S. ve A. Linklater (2005) *Theories of International Relations* (3. edisyon) (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Burgess, M. (2006) *Comparative Federalism: Theory and Practice* (Oxford ve New York: Routledge).

Burgess, M. ve A.-G. Gagnon (der.) (1993) *Comparative Federalism and Federation* (Londra ve New York: Harvester Wheatsheaf).

Burke, E. ([1790] 1968) *Reflections on the Revolution in France* (Harmondsworth: Penguin) (ed. C. C. O'Brien).

Burke, E. (1975) *On Government, Politics and Society* (Londra: Fontana) (ed. B. W. Hill).

Burnham, J. (1941) *The Managerial Revolution* (Harmondsworth: Penguin).

Burns, J. M. (1978) *Leadership* (New York: Harper & Row).

Burton, J. (1972) *World Society* (Cambridge: Cambridge University Press).

Butler, D. ve D. Stokes (1969) *Political Change in Britain* (2. edisyon) (Londra: Macmillan).

Butler, D., H. Penniman ve A. Ranney (der.) (1981) *Democracy at the Polls* (Washington, DC: American Enterprise Institute).

Butler, D., A. Adonis ve T. Travers (1994) *Failure in British Government: The Politics of the Poll Tax* (Oxford: Oxford University Press).

Caldwell, C. (2009) *Reflections on the Revolution in Europe: Immigration, Islam and the West* (New York: Doubleday).

Calvocoressi, P. (2001) *World Politics 1945–2000* (Londra ve New York: Longman).

Campbell, A., P. Converse, W. E. Miller ve D. Stokes (1960) *The American Voter* (New York: John Wiley).

Capra, F. (1983) *The Turning Point: Science, Society and the Rising Culture* (Londra: Fontana).

Carothers, T. (2004) *Critical Mission: Essays on Democracy Promotion* (Washington, DC: Carnegie Endowment for International Peace).

Carpenter, T. G. (2006) *America's Coming War with China: A Collision Course over Taiwan* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Carr, E. H. (1939) *The Twenty Years' Crisis, 1919–1939*(Londra: Macmillan).

Carr, N. (2008) 'Is Google Making Us Stupid?', *Atlantic Magazine,* Temmuz/Ağustos.

Carr, N. (2010) *The Shallows: What the Internet is Doing to our Brains* (New York: Norton).

Castells, M. (1996) *The Rise of Network Society* (Oxford: Blackwell).

Castle, B. (1980) *The Castle Diaries 1974–1976* (Londra:Weidenfeld & Nicolson).

Castles, F. ve R. Wildmann (der.) (1986) *The Future of Party Government – Vol. 1* (Berlin: Gruyter).

Chamberlain, H. S. ([1899] 1913) *The Foundations of the Nineteenth Century* (New York: John Lane).

Charvert, J. (1982) *Feminism* (Londra: Dent).

Chomsky, N. (1994) *World Order, Old and New* (Londra: Pluto Press).

Chomsky, N. (2004) *Hegemony and Survival: America's Global Quest for Dominance (The American Empire Project)* (New York: Owl Books).

Chomsky, N. ve E. Herman (2006) *Manufacturing Consent* (Londra: Vintage).

Chua, A. (2003) *World on Fire* (Londra: Heinemann).

Cigler, C. ve B. Loomis (der.) (2011) *Interest Group Politics* (Washington, DC: Congressional Quarterly Press).

Clarke, S. (ed.) (1991) *The State Debate* (Londra: Macmillan).

Cohen, A. (1975) *Theories of Revolution: An Introduction*(Londra: Nelson).

Connolly, W. (ed.) (1984) *Legitimacy and the State* (Oxford: Blackwell).

Cooper, R. (2004) *The Breaking of Nations: Order and Chaos in the Twenty-first Century* (Londra: Atlantic Books).

Cox, A. (1987) *The Court and the Constitution* (Boston, MA: Houghton Mifflin).

Cox, R. (1987) *Production, Power and World Order* (New York: Columbia University Press).

Crewe, I. ve D. Denver (der.) (1985) *Electoral Change in Western Democracies* (Beckenham: Croom Helm).

Crick, B. ([1962] 2000) *In Defence of Politics* (Harmondsworth ve New York: Penguin). Crosland, C. A. R. (1956) *The Future of Socialism* (Londra: Jonathan Cape).

Crossman, R. (1963) 'Introduction to W. Bagehot', *The English Constitution* içinde (Londra: Fontana).

Crossman, R. (1979) *The Crossman Diaries* (Londra: Methuen) (ed. A. Howard).

Crouch, C. (2009) 'Privatized Keynesianism: An Unacknowledged Policy Regime', *British Journal of Politics and International Relations,* 11(3).

Curran, J. ve J. Seaton (2009) *Power Without Responsibility* (Londra: Routledge).

Daalder, I. ve J. Stavridis (2012) 'NATO's Triumph Libya', *Foreign Affairs* içinde *(*Mart/Nisan).

Dahl, R. (1956) *A Preface to Democratic Theory* (Chicago, IL: Chicago University Press).

Dahl, R. (1961) *Who Governs? Democracy and Power in an American City (*Newhaven, CT: Yale University Press).

Dahl, R. (1971) *Polyarchy: Participation and Opposition* (Newhaven, CT: Yale University Press).

Dahl, R. (1984) *Modern Political Analysis* (4. edisyon) (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall).

Dahl, R. (1985) *A Preface to Economic Democracy* (Cambridge: Polity Press).

Dahl, R. (1991) *Democracy and its Critics* (New Haven, CT: Yale University Press).

Dahl, R. ve C. Lindblom (1953) *Politics, Economics, and Welfare* (New York: Harper & Row).

Dalton, R. ve D. Farrell (2011) *Political Parties and Democratic Linkage: How Parties Organize Democracy* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Daly, M. (1978) *Gyn/Ecology: The Mathematics of Radical Feminism* (Londra: The Women's Press).

Davidson, R. (ed.) (1992) *The Post-Reform Congress* (New York: St Martin's Press).

Davidson, R., W. Oleszek ve F. Lee (2009) *Congress and Its Members* (4. edisyon) (Washington, DC: Congressional Quarterly Press).

Davies, J. (1971) *When Men Revolt and Why* (New York: Free Press).

Davis, R. (2005) *Electing Justice: Fixing the Supreme Court Nomination Process (*Oxford ve New York: Oxford University Press).

Decalo, S. (1976) *Coups and Army Rule in Africa* (Newhaven, CT: Yale University Press).

Denver, D., C. Carmen ve R. Johns (2012) *Elections and Voters in Britain* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Devlin, P. (1968) *The Enforcement of Morals* (Oxford: Oxford University Press).

Diamond, L., J. Linz ve S. Lipset (der.) (1989) *Democracy in Developing Countries* (Boulder, CO: Lynne Rienner) (4 vols).

Dicey, A. V. ([1885] 1939) *Introduction to the Study of the Law of the Constitution* (Londra: Macmillan) (ed. E. C. S. Wade).

Djilas, M. (1957) *The New Class: An Analysis of the Communist System* (New York: Praeger).

Dobson, A. (1990) *Green Political Thought* (Londra: Routledge).

Downs, A. (1957) *An Economic Theory of Democracy* (New York: Harper & Row).

Drewry, G. (ed.) (1989) *The New Select Committees* (rev. edn) (Oxford: Oxford University Press).

Dryzek, J. ve P. Dunleavy (2009) *Theories of the Democratic State* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Duchacek, I. (1973) *Power Maps: The Politics of Constitutions* (Santa Barbara, CA: ABC Clio).

Duncan, G. (ed.) (1983) *Democratic Theory and Practice* (Cambridge: Cambridge University Press).

Dunleavy, P. (1991) *Democracy, Bureaucracy and Public Choice: Economic Explanations in Polit-*

ical Science (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf).

Dunleavy, P. ve C. Husbands (1985) *British Democracy at the Crossroads* (Londra: Allen & Unwin).

Dunleavy, P. ve B. O'Leary (1987) *Theories of the State*(Londra: Macmillan).

Dunn, J. (ed.) (1992) *Democracy: The Unfinished Journey 508 BC to AD 1993* (Oxford: Oxford University Press).

Dunn, J. (2000) *The Cunning of Unreason: Making Sense of Politics* (Londra: HarperCollins).

Duverger, M. (1954) *Political Parties* (Londra: Methuen).

Dworkin, R. (1986) *Law's Empire* (Londra: Fontana).

Dye, T. (1995) *Understanding Public Policy* (Londra: Prentice Hall).

Easton, D. (1979) *A Framework for Political Analysis* (2nd ed.) (Chicago, IL: University of Chicago Press).

Easton, D. (1981) *The Political System* (3rd ed.) Chicago: University of Chicago Press).

Eccleston, B. (1989) *State and Society in Post-War Japan*(Cambridge: Polity Press).

Elgie, R. (1995) *Political Leadership in Liberal Democracies* (Londra: Macmillan).

Elgie, R., S. Moestrup ve Yu-Shan Wu (der.) (2011) *Semi-Presidential Systems and Democracy* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Engels, F. (1972) *The Origins of the Family, Private Property and the State* (Londra: Lawrence & Wishart).

Etzioni, A. (1967) 'Mixed Scanning: A Third Approach to Decision Making', *Public Administration Review*, vol. 27, ss. 385–92.

Etzioni, A. (1995) *The Spirit of Community: Rights Responsibilities and the Communitarian Agenda* (Londra: Fontana).

Eysenck, H. (1964) *Sense and Nonsense in Psychology* (Harmondsworth: Penguin).

Fanon, F. (1968) *The Wretched of the Earth* (Harmondsworth: Penguin).

Farrell, D. M. (2011) *Electoral Systems: A Comparative Introduction* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Fawn, R. (2009) *Globalising the Regional, Regionalising the Global* (Cambridge: Cambridge University Press).

Fenton, S. (2003) *Ethnicity* (Cambridge: Polity Press).

Finer, S. (1975) *The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics* (Harmondsworth: Penguin).

Finn, J. E. (1991) *Constitutions in Crisis: Political Violence and the Rule of Law* (New York: Oxford University Press).

Fish, M. Steven (2005) *Democracy Derailed in Russia: The Failure of Open Politics* (New York: Cambridge University Press).

Fish, M. Steven ve M. Kroenig (2011) *The Handbook of National Legislatures: A Global Survey* (New York: Cambridge University Press).

Flinders, M. (2012) *Defending Politics: Why Democracy Matters in the 21st Century* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Foley, M. (2000) *The British Presidency* (Manchester: Manchester University Press).

Forsyth, M. (1981) *Union of States: The Theory and Practice of Confederation* (Londra ve New York: Leicester University Press).

Freud, S. ve W. Bullitt (1967) *Thomas Woodrow Wilson: A Psychological Study* (Boston, MA: Houghton Mifflin).

Friedan, B. (1963) *The Feminine Mystique* (Harmondsworth: Penguin).

Friedman, M. (1962) *Capitalism and Freedom* (Chicago, IL: Chicago University Press).

Friedrich, C. J. ve Z. Brzezinski (1963) *Totalitarian Dictatorships and Autocracy* (New York: Praeger).

Friedrich, C. J., M. Curtis ve B. Barber (1960) *Totalitarianism in Perspective* (New York: Praeger).

Fromm, E. *The Fear of Freedom* (Londra: Ark).

Fukuyama, F. (1989) 'The End of History?', *National Interest*, Yaz.

Fukuyama, F. (1992) *The End of History and the Last Man* (Harmondsworth: Penguin).

Fukuyama, F. (1996) *Trust* (Harmondsworth: Penguin).

Fukuyama, F. (2005) *State Building: Governance and World Order* (Londra: Profile Books).

Fukuyama, F. (2006) *After the Neocons: America at the Crossroads* (New York: Profile Books).

Fukuyama, F. (2011) *The Origins of Political Order: From Prehuman Times to the French Revolution* (Londra: Profile Books).

Galbraith, J. K. (1992) *The Culture of Contentment* (Londra: Sinclair Stevenson).

Gallagher, M. ve P. Mitchell (2008) *The Politics of Electoral Systems* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Gallie, W. B. (1955/56) 'Essentially Contested Concepts', *Proceedings of the Aristotelian Society*, vol. 56, ss. 167–97.

Gamble, A. (1981) *An Introduction to Modern Social and Political Thought* (Londra: Macmillan ve New York: St Martin's Press).

Gamble, A. (1988) *The Free Market and the Strong State* (Londra: Macmillan).

Gardner, H. (1996) *Leading Minds* (Londra: HarperCollins).

Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism* (Ithaca, NY: Cornell University Press).

Gibbins, J. (ed.) (1989) *Contemporary Political Culture: Politics in a Post-Modern Age* (Londra: Sage).

Giddens, A. (1994) *Beyond Left and Right: The Future of Radical Politics* (Cambridge: Polity Press).

Giddens, A. (ed.) (2001) *The Global Third Way Debate* (Cambridge: Polity Press).

Gill, S. ve D. Law (1988) *The Global Political Economy: Perspectives, Problems and Policies* (Brighton: Harvester Wheatsheaf).

Ginsberg, B. (1982) *The Consequences of Consent* (Reading, MA: Addison–Wesley).

Glazer, N. ve D. Moynihan (1975) *Ethnicity: Theory and Experience* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Gobineau, J.-A. ([1855] 1970) *Gobineau: Selected Political Writings* (New York: Harper & Row) (ed. M. D. Biddiss).

Goleman, D. (2005) *Emotional Intelligence* (New York: Bantam Dell).

Graham, B. D. (1993) *Representation and Party Politics: A Comparative Perspective* (Oxford: Blackwell).

Graham, C. ve T. Prosser (1988) *Waiving the Rules* (Milton Keynes: Open University Press).

Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks* (Chicago, IL: International Publishing Corporation) (ed. Q. Hoare ve G. Nowell-Smith).

Grant, W. (1989) *Pressure Groups, Politics and Democracy in Britain* (Hemel Hempstead: Philip Allan).

Gray, J. (1993) *Post-Liberalism: Studies in Political Thought* (Londra: Routledge).

Greenstein, F. (2009) *The Presidential Difference: Leadership Style from FDR to Barak Obama* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Greer, G. (1970) *The Female Eunuch* (New York: McGraw-Hill).

Griffen, R. (1991) *The Nature of Fascism* (Londra ve New York: Pinter).

Griffith, J. A. G. (2010) *The Politics of the Judiciary* (5th ed.) (Londra: Fontana). Groz, A. (1982) *Farewell to the Working Class* (Londra: Pluto Press).

Gurr, T. (1970) *Why Men Rebel* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Habermas, J. (1973) *Legitimation Crisis* (Boston, MA: Beacon).

Hague, R. ve M. Harrop (2013) *Comparative Government and Politics: An Introduction* (9. edisyon) (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hailsham, Lord (1976) *Elective Dictatorship* (Londra: BBC Publications).

Hall, P. ve D. Soskice (der.) (2001) *Varieties of Capitalism: The Institutional Foundations of Comparative Advantage* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Halliday, F. (1986) *The Making of the Second World War* (2. edisyon) (Londra: Verso).

Halpern, D. (2005) *Social Capital* (Cambridge: Polity Press).

Hamilton, A., J. Jay ve J. Madison ([1787–89] 1961) *The Federalist Papers* (New York: New American Library) (ed. C. Rossiter).

Hampden-Turner, C. ve F. Trompenaars (1993) *The Seven Cultures of Capitalism* (New York: Doubleday).

Hann, A. (1995) 'Sharpening up Sabatier: Belief Systems and Public Policy', *Politics*, Şubat.

Harrop, M. ve W. L. Miller (1987) *Elections and Voters: A Comparative Introduction* (Londra: Macmillan).

Hart, H. L. A. (1961) *The Concept of Law* (Oxford: Oxford University Press).

Hartz, L. (1955) *The Liberal Tradition in America* (New York: Harcourt Brace Jovanovich).

Hawksley, H. (2009) *Democracy Kills: What's So Good About the Vote?* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Hay, C. (2002) *Political Analysis: A Critical Introduction* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hay, C. (2007) *Why We Hate Politics* (Cambridge and Malden, MA: Polity Press).

Hay, C. (ed.) (2010) *New Directions in Political Science: Responding to the Challenges of an Interdependent World* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hay, C., M. Lister ve D. Marsh (2006) *The State: Theories and Issues* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hayek, F. (1948) *The Road to Serfdom* (Chicago, IL: University of Chicago Press).

Hazell, R. (ed.) (2008) *Constitutional Futures Revisited: Britain's Constitution to 2020* (Oxford: Oxford University Press).

Heady, F. (1979) *Public Administration: A Comparative Perspective* (New York: Marcel Dekker).

Hearn, J. (2006) *Rethinking Nationalism: A Critical Introduction* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hegel, G. W. F. ([1821] 1942) *The Philosophy of Right* (Oxford: Clarendon Press) (çev. T. M. Knox).

Heidenheimer, A., H. Heclo ve C. T. Adams (1990) *Comparative Public Policy* (3. edisyon) (New York: St Martin's Press).

Held, D. (1993) *Prospects for Democracy: North, South, East, West* (Oxford: Polity Press).

Held, D. (1995) *Democracy and the Global Order: From the Modern State to Global Governance* (Cambridge: Polity Press).

Held, D. (2006) *Models of Democracy* (3. edisyon) (Oxford: Policy Press; Stanford, CA: Stanford University Press).

Held, D. ve A. McGrew (der.) (2000) *The Global Transformation: An Introduction to the Globalization Debate* (Cambridge and Malden MA: Polity Press).

Helms, L. (2004) *Presidents, Prime Ministers and Chancellors* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hennessy, P. (1986) *Cabinet* (Oxford: Blackwell).

Hennessy, P. (1990) *Whitehall* (rev. edn) (Londra: Fontana).

Herder, J. G. (1969) *J. G. Herder on Social and Political Culture* (Cambridge: Cambridge University Press) (ed. F. M. Barnard).

Herrnstein, R. ve C. Murray (1994) *The Bell Curve: Intelligence and Social Class in American Life* (New York: Free Press).

Hertz, N. (2001) *The Silent Take-over: Global Capitalism and the Death of Democracy* (Londra: Heinemann).

Hess, S. (1988) *Organising the Presidency* (Brookings Institution).

Heywood, A. (2000) *Key Concepts in Politics* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Heywood, A. (2004) *Political Theory* (3. edisyon) (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Heywood, A. (2011) *Global Politics* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Heywood, A. (2012) *Political Ideologies: An Introduction* (5. edisyon) (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Hill, R. ve P. Frank (1983) *The Soviet Communist Party*(Londra: Allen & Unwin).

Himmelveit, H. T., P. Humphreys ve M. Jaeger (1985) *How Voters Decide* (Milton Keynes: Open University Press).

Hirst, P. ve G. Thompson (1999) *Globalization in Question: The International Economy and the Possibilities of Governance* (Cambridge: Polity Press).

Hitler, A. ([1925] 1969) *Mein Kampf* (Londra: Hutchinson) (çev. R. Mannheim). Hobbes, T. ([1651] 1968) *Leviathan* (Harmondsworth: Penguin) (ed. C. B. Macpherson).

Hobsbawm, E. (1983) 'Inventing Traditions', E. Hobsbawm ve T. Ranger (der.) *The Invention of Tradition* içinde (Cambridge: Cambridge University Press).

Hobsbawm, E. (1993) *Nations and Nationalism since 1780* (2. edisyon) (Cambridge: Cambridge University Press).

Hocking, B. ve M. Smith (1995) *World Politics: An Introduction to International Relations* (Londra: Harvester Wheatsheaf).

Hogwood, B. ve L. Gunn (1984) *Policy Analysis for the Real World* (Oxford: Oxford University Press).

Holden, B. (1993) *Understanding Liberal Democracy*) (2. edisyon) (Londra ve New York: Harvester Wheatsheaf).

Holmes, J. S. (2000) *Terrorism and Democratic Stability* (Manchester: Manchester University Press).

Hondrich, T. (1992) *Conservatism* (Harmondsworth: Penguin).

Hood, C. C. (1976) *The Limits of Administration* (Londra: John Wiley).

Hough, J. (1977) *The Soviet Union and Social Science Theory* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Huntington, S. (1957) *The Soldier and the State: The Theory and Practice of Civil–Military Relations* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Huntington, S. (1991) *Third Wave: Democratization in the late Twentieth Century* (Norman, OK and Londra: University of Oklahoma Press).

Huntington, S. (1996) *The Clash of Civilizations and the Making of World Order* (New York: Simon & Schuster).

Hutchinson, J. ve A. D. Smith (der.) (1994) *Nationalism* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Hutton, W. (1995) *The State We're In* (Londra: Jonathan Cape).

Hyman, H. (1959) *Political Socialisation: A Study in the Psychology of Political Behaviour* (New York: Free Press).

Inglehart, R. (1977) *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Amongst Western Publics* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Inglehart, R. (1990) *Cultural Shift in Advanced Industrial Society* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Inter-Parliamentary Union (1986) *Parliaments of the World* (Aldershot: Gower) (2 vols).

Janis, I. (1972) *Victims of Groupthink* (Boston, MA: Houghton Mifflin).

Jenkins, H. ve D. Thorburn (der.) (2004) *Democracy and New Media* (Cambridge, MA: MIT Press).

Jenkins, S. (1995) *Accountable to None* (Harmondsworth: Penguin).

Jervis, R. (1968) 'Hypotheses on Misperception', *World Politics*, vol. 20, ss. 454–79.

Jessop, B. (1982) *The Capitalist State* (Oxford: Martin Robertson).

Jessop, B. (1990) *State Theory: Putting Capitalist States in Their Place* (Oxford: Polity Press).

Johnson, C. (1966) *Revolutionary Change* (Boston, MA: Little, Brown).

Johnson, C. (1982) *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial Policy, 1925–1975* (Stanford, CA: Stanford University Press).

Jones, G. (ed.) (1991) *Western European Prime Ministers*(Londra: Frank Cass).

Jordan, G. ve W. Maloney (2007) *Democracy and Interest Groups: Enhancing Democracy?* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Kagan, R. (2004) *Paradise and Power: America and Europe in the New World Order* (Londra: Atlantic Books).

Kaldor, M. (2007) *Human Security: Reflections on Globalization and Intervention* (Cambridge and Malden, MA: Polity Press).

Kant, I. (1970) *Political Writings* (Cambridge: Cambridge University Press) (ed. H. Reiss).

Karns, M. ve K. Mingst (2009) *International Organization: The Politics and Processes of Global Governance* (Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers).

Katz, R. (1997) *Democracy and Elections* (Oxford & New York: Oxford University Press).

Katz, R. ve W. Crotty (der.) (2006) *Handbook of Political Parties* (Londra ve Thousand Oaks, CA: Sage Publications).

Keating, M. (1988) *State and Regional Nationalism: Territorial Politics and the European State* (Londra ve New York: Harvester Wheatsheaf).

Kegley, C. W. ve E. R. Wittkopf (2001) *World Politics: Trend and Transformation* (Boston, MA ve New York: Bedford/St Martin's Press).

Keith, M. (1993) *Race Riots and Policing* (Londra: UCL Press).

Kellas, J. (1991) *The Politics of Nationalism and Ethnicity* (Londra: Macmillan).

Kellner, P. ve Lord Crowther-Hunt (1980) *The Civil Servants* (Londra: Macdonald).

Kennedy, P. (1989) *The Rise and Fall of the Great Powers*(Londra: Fontana).

Keohane, R. ve J. Nye (1977) *Power and Interdependence: World Politics in Transition* (Boston: Little Brown).

Key, V. O. (1966) *The Responsible Electorate* (New York: Vintage).

Keynes, J. M. ([1936] 1965) *The General Theory of Employment, Interest and Money* (San Diego, CA: Harcourt Brace).

Kim, H.-K., M. Muramatsu ve T. J. Pempel (der.) (1995) *The Japanese Civil Service and Economic Development: Catalysts of Change* (New York: Oxford University Press).

King, A. (1975) 'Overload: Problems of Governing in the 1970s', *Political Studies*, vol. 23, ss. 284–96.

King, A. (ed.) (1985) *The British Prime Minister* (2nd ed.) (Londra: Macmillan).

Kirchheimer, O. (1966) 'The Transformation of the Western European Party Systems', J. la Palombara ve M. Weiner (der.) *Political Parties and Political Development* içinde (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Klein, N. (2000) *No Logo* (Londra: Flamingo).

Kneopfel, P., C. Larrue, F. Varone ve M. Hill (2007) *Public Policy Analysis* (Bristol: The Policy Press).

Knott, J. ve G. Miller (1987) *Reforming Bureaucracy: The Politics of Institutional Choice* (Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall).

Koh, B. (1989) *Japan's Administrative Elite* (Berkeley, CA: University of California Press).

Kolko, G. (1968) *The Politics of War* (Londra: Weidenfeld and Nicolson).

Kolko, G. (1988) *Restructuring the World Economy* (New York: Pantheon Books).

Kressel, N. J. (ed.) (1993) *Political Psychology: Classic and Contemporary Readings* (New York: Paragon House).

Kristol, I. (1983) *Two Cheers for Capitalism* (New York: Basic Books).

Kristol, W. ve R. Kagan (2004) 'National Interest and Global Responsibility', I. Stelzer *Neoconservatism* içinde (Londra: Atlantic Books).

Kropotkin, P. (1912) *Fields, Factories and Workshops* (Londra: Nelson).

Kuhn, T. (1962) *The Structure of Scientific Revolutions* (2nd ed.) (Chicago, IL: Chicago University Press).

Kumar, K. (2004) *From Post-Industrial to Post-Modern Society: New Theories of the Contemporary World* (Oxford and Malden, MA: Blackwell).

Kymlicka, William (1995) *Multicultural Citizenship* (Oxford: Oxford University Press).

Laclau, E. ve C. Mouffe (2001) *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics* (Londra: Verso).

Lafont, R. (1968) *Sur la France* (Paris: Gallimard).

Lane, J. E. (2011) *Constitutions and Political Theory* (Manchester: Manchester University Press).

Laqueur, W. (ed.) (1979) *Fascism: A Reader's Guide* (Harmondsworth: Penguin; Berkeley, CA: University of California Press).

Lasswell, H. (1930) *Psychopathology and Politics* (New York: Viking).

Lasswell, H. (1936) *Politics: Who Gets What, When, How?* (New York: McGraw–Hill).

Lazarski, C. (2012) *Power Tends to Corrupt: Lord Acton's Study of Liberty* (Chicago, IL: Chicago University Press).

Le Bon, G. ([1895] 1960) *The Crowd* (New York: Viking Press).

Le Grand, J. (1982) *The Strategy of Equality: Redistribution and the Social Services* (Londra: Allen & Unwin).

LeDuc, L., R. G. Niemi ve P. Norris (der.) (2010) *Comparing Democracies 3: Elections and Voting in the 21st Century* (Londra: Sage).

Lees, J. D. ve M. Shaw (der.) (1979) *Committees in Legislatures: A Comparative Analysis* (Durham, NC: Duke University Press).

Leftwich, A. (ed.) (2004) *What is Politics? The Activity and Its Study* (Cambridge: Polity).

Lehmbruch, G. ve P. C. Schmitter (1982) *Patterns of Corporatist Policy-Making* (Londra: Sage).

Leigh, D. ve E. Vulliamy (1997) *Sleaze: The Corruption of Parliament* (Londra: Fourth Estate).

Lenin, V. I. ([1902] 1968) *What is to be Done?* (Harmondsworth ve New York: Penguin).

Lenin, V. I. ([1916] 1970) *Imperialism: The Highest Stage of Capitalism* (Moscow: Progress).

Lichtheim, G. (1961) *Marxism* (Londra: Routledge & Kegan Paul).

Lijphart, A. (1990) 'Democratic Political Systems', A. Bebler ve J. Seroka (der.) *Contemporary Political Systems: Classifications and Typologies* içinde (Boulder, CO: Lynne Reinner) ss. 71–87.

Lijphart, A. (ed.) (1992) *Parliamentary Versus Presidential Government* (Oxford: Oxford University Press).

Lijphart, A. (1996) 'Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma', *American Political Science Association,* 91(1).

Lijphart, A. (1999) *Democracies: Patterns of Majoritarian and Consensus Government in Thirty Six Countries* (New Haven, CT: Yale University Press).

Lijphart, A. ve B. Grofman (der.) (1984) *Choosing an Electoral System* (New York: Praeger).

Lindblom, C. (1959) 'The Science of Muddling Through', *Public Administration Review*, vol. 19, ss. 79–88.

Lindblom, C. (1980) *Politics and Markets* (New York: Basic Books).

Lipset, S. ve S. Rokkan (der.) (1967) *Party Systems and Voter Alignments* (New York: Free Press).

Little, R. ve M. Smith (1991) *Perspective on World Politics* (Londra: Routledge).

Lively, J. (1975) *Democracy* (Oxford: Blackwell).

Lloyd, J. (2004) *What are the Media Doing to Our Politics?* (Londra: Constable).

Lloyd, J. ve J. Seaton (der.) (2006) *What Can Be Done? Making the Media and Politics Better* (Oxford: Blackwell).

Locke, J. ([1690] 1965) *Two Treatises of Government* (New York: New American Library).

Loewenberg, F. ve S. C. Patterson (1979) *Comparing Legislatures* (Boston, MA: Little, Brown).

Lovelock, J. (1979) *Gaia* (Oxford: Oxford University Press).

Lovelock, J. (2002) *Revenge of Gaia* (Santa Barbara, CA: Allen Lane).

Lukes, S. (2004) *Power: A Radical View* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Machiavelli, N. ([1531] 1961) *The Prince* (Harmondsworth: Penguin) (çev. G. Bau).

MacIntyre, A. (1981) *After Virtue* (Notre Dame, IL: University of Notre Dame Press).

Mackintosh, J. P. (1977) *The British Cabinet* (Londra: Stevens).

Macmillan, H. (1966) *The Middle Way* (Londra: Macmillan).

Macpherson, C. B. (1962) *The Theory of Possessive Individualism* (Oxford: Oxford University Press).

Macpherson, C. B. (1972) *The Real World of Democracy* (New York ve Oxford: Oxford University Press).

Macpherson, C. B. (1977) *The Life and Times of Liberal Democracy* (Oxford: Oxford University Press).

Mair, P. (1990) *The West European Party System* (Oxford: Oxford University Press).

Mann, M. (1993) *The Sources of Social Power, Volume 2: The Rise of Classes and Modern States, 1760–1914* (Cambridge: Cambridge University Press).

Mao, Z. (1971) *Selected Readings from the Works of Mao Zedong* (Peking: Foreign Languages Press).

Marcuse, H. (1964) *One-Dimensional Man: Studies in the Ideology of Advanced Industrial Society* (Boston, MA: Beacon).

Marquand, D. (1988) *The Unprincipled Society* (Londra: Cape).

Marsh, D. ve R. A. W. Rhodes (der.) (1992) *Policy Networks in British Government* (Oxford: Oxford University Press).

Marsh, D. ve G. Stoker (der.) (2010) *Theory and Methods in Political Science* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Marshall, P. (1991) *Demanding the Impossible: A History of Anarchism* (Londra: HarperCollins).

Marshall, T. H. (1950) 'Citizenship and Social Class', T. Marshall (ed.) *Sociology at the Crossroads* içinde (Londra: Heinemann).

Marty, M. E. ve R. S. Appleby (1993) *Fundamentalisms and the State: Remaking Polities, Economies, and Militance* (Chicago, IL: University of Chicago Press).

Marx, K. ([1845] 1968) 'Theses on Feuerbach', *Selected Works in One Volume* içinde (Londra: Lawrence & Wishart), ss. 28–31.

Marx, K. ([1852] 1963) *The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte* (New York: International Publishers).

Marx, K. ([1867, 1885, 1894] 1970) *Capital* (Londra: Lawrence and Wishart) (3 vols).

Marx, K. ve Engels, F. ([1846] 1970) *The German Ideology* (Londra: Lawrence & Wishart) (ed. C. J. Arthur).

Marx, K. ve Engels, F. ([1848] 1967) *The Communist Manifesto* (Harmondsworth: Penguin).

Mayes, P. (1986) *Gender* (Londra: Longman).

Mayo, H. (1960) *An Introduction to Democratic Theory* (New York: Oxford University Press).

McCauley, M. (1983) *The Origins of War* (Londra: Longman).

McCormick, J. (2011) *Understanding the European Union: A Concise Introduction* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

McDowell, L. ve R. Pringle (der.) (1992) *Defining Women: Social Institutions and Gender Divisions* (Cambridge: Polity Press).

McGrew, A. G. *vd.* (der.) (1992) *Global Politics: Globalisation and the Nation-State* (Oxford: Policy Press).

McKenzie, R. T. (1955) *British Political Parties* (Londra: Heinemann).

McLellan, D. (1986) *Ideology* (Milton Keynes: Open University Press; Minneapolis, MI: University of Minnesota Press).

McLennan, G., D. Held ve S. Hall (der.) (1984) *The Idea of the Modern State* (Milton Keynes and Philadelphia, PA: Open University Press).

McQuail, D. (1992) *Media Performance* (Londra: Sage).

Mearsheimer, J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton).

Meinecke, F. ([1907] 1970) *Cosmopolitanism and the National State* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Menon, A. ve M. A. Schain (2006) *Comparative Federalism* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Meny, Y. ve V. Wright (der.) (1985) *Centre–Periphery Relations in Western Europe* (Londra: Croom Helm).

Mezey, M. (1979) *Comparative Legislatures* (Durham, NC: Duke University Press).

Michels, R. ([1911] 1962) *Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy* (New York: Collier).

Milbrath, L. ve M. Goel (1977) *Political Participation: How and Why Do People Get Involved in Politics* (Chicago. IL: Rand McNally).

Miliband, R. (1972) *Parliamentary Socialism* (Londra: Merlin).

Miliband, R. ([1969] 2009) *The State in Capitalist Society* (Londra: Merlin). Mill, J. S. ([1859] 1982) *On Liberty* (Harmondsworth: Penguin).

Mill, J. S. ([1861] 1951) *Considerations on Representative Government*, H. B. Acton (ed.) *Utilitarianism, Liberty, and Representative Government* içinde (Londra: Dent).

Millett, K. (1970) *Sexual Politics* (Londra: Granada).

Mills, C. W. (1956) *The Power Elite* (New York: Oxford University Press).

Modood, T. (2007) *Multiculturalism: A Civic Idea* (Cambridge: Polity Press).

Monbiot, G. (2001) *Captive State: The Corporate Take-over of Britain* (Londra: Pan).

Monbiot, G. (2004) *Age of Consent: A Manefesto for a New World Order* (Londra: Harper Perennial).

Montesquieu, C.-L. ([1748] 1949) *The Spirit of the Laws* (New York: Hafner) (çev. T. Nugent).

More, T. ([1516] 1965) *Utopia* (Harmondsworth: Penguin) (çev. P. Turner).

Morgenthau, H. (1948) *Politics Amongst Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Knopf).

Mosca, G. ([1896] 1939) *The Ruling Class* (New York: McGraw–Hill) (çev. A. Livingstone).
Murray, C. (1984) *Losing Ground: American Social Policy (1950–80)* (New York: Basic Books).

Murray, C. ve R. Herrnstein (1995) *The Bell Curve: Intelligence and Class Structure in American Life* (New York: Free Press).

Neumann, S. (1956) *Modern Political Parties* (Chicago, IL: University of Chicago Press).

Neustadt, R. (1991) *Presidential Power and the Modern President: The Politics of Leadership from FDR to Reagan* (New York: The Free Press).

Nietzsche, F. (1982) *Thus Spoke Zarathustra* (New York: Random House) (çev. R. J. Hollingdale).

Niskanen, W. A. (1971) *Bureaucracy and Representative Government* (Chicago, IL: Aldine–Atherton).

Nordlinger, E. (1977) *Soldiers in Politics: Military Coups and Governments* (Englewoods Cliffs, NJ: Prentice Hall).

Nordlinger, E. (1981) *On the Autonomy of the Democratic State* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Norton, A. (1994) *International Handbook of Local and Regional Government* (Aldershot and Brookfield, VT: Edward Elgar).

Norton, P. (ed.) (1990a) *Legislatures* (Oxford: Oxford University Press).

Norton, P. (ed.) (1990b) *Parliaments in Western Europe* (Londra: Frank Cass).

Norton, P. (1993) *Does Parliament Matter?* (Londra: Harvester Wheatsheaf).

Nove, A. (1983) *The Economics of Feasible Socialism* (Londra: Macmillan).

Nozick, R. (1974) *Anarchy, State and Utopia* (Oxford: Basil Blackwell).

Nugent, N. (1991) *The Government and Politics of the European Community* (2. edisyon) (Londra: Macmillan).

Nye, J. (2004) *Soft Power: The Means to Succeed in World Politics* (New York: Public Affairs).

Nye, J. (2008) *The Powers to Lead: Soft, Hard and Smart* (New York: Oxford University Press).

Oakeshott, M. (1962) *Rationalism in Politics and Other Essays* (Londra ve New York: Methuen).

Oates, S. (2005) 'Media and Political Communication', S. White, Z. Gitelman ve R. Sakwa (der.) *Developments in Russian Politics 6*

içinde (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

O'Brien, D. (2000) *Storm Center: The Supreme Court in American Politics* (5. edisyon) (New York: Norton).

O'Brien, R. ve M. Williams (2010) *Global Political Economy* (3. edisyon) (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

O'Donnell, G. (1999) *Counterpoints: Selected Essays on Authoritarianism and Democracy* (Notre Dame, IL: Notre Dame University Press).

OECD (1995) *Globalization: What Challenges and Opportunities for Governments?* (Paris: OECD)

Offe, C. (1984) *Contradictions of the Welfare State* (Londra: Hutchinson).

Ohmae, K. (1989) *Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy* (Londra: HarperCollins).

Olson, D. (1994) *Legislative Institutions: A Comparative View* (Armonk, NY: M. E. Sharpe).

Olson, M. (1974) *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups* (Cambridge, MA: Harvard University Press).

Olson, M. (1984) *The Rise and Decline of Nations* (Newhaven, CT: Yale University Press).

Osborne, D. ve T. Gaebler (1992) *Reinventing Government* (New York: Addison–Wesley).

Ostrogorski, M. (1902) *Democracy and the Organisation of Political Parties* (Londra: Macmillan).

O'Sullivan, N. (1976) *Conservatism* (Londra: Dent).

Paddison, R. (1983) *The Fragmented State: The Political Geography of Power* (New York: St Martin's Press).

Paine, T. ([1776] 1987) 'Common Sense', M. Foot (ed.) *The Thomas Paine Reader* içinde (Harmondsworth: Penguin).

Pakulski, J. (1990) *Social Movements: The Politics of Protest* (Melbourne: Longman).

Pape, R. A. (2005) 'Soft Balancing: How States Pursue Security in a Unipolar World', *International Security*, 30(1).

Parekh, B. (2006) *Rethinking Multiculturalism in Cultural Diversity and Political Theory* (2. edisyon) (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Parekh, B. (2008) *A New Politics of Identity: Political Principles for an Interdependent World* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Parmar, I. ve M. Cox (der.) (2010) *Soft Power and US Foreign Policy* (Londra: Routledge).

Parry, G. ve M. Moran (der.) (1994) *Democracy and Democratization* (Londra: Routledge).

Parsons, A. (1995) *From Cold War to Hot Peace: UN Interventions, 1945–1994* (Londra: Michael Joseph).

Parsons, W. (1995) *Public Policy: Introduction to the Theory and Practice of Policy Analysis* (Aldershot: Edward Elgar).

Pateman, C. (1970) *Participation and Democratic Theory* (Cambridge: Cambridge University Press).

Peele, G., C. Bailey, B. Cain ve B. G. Peters (der.) (1994) *Developments in British Politics 2* (Londra: Macmillan).

Peters, B. Guy (2009) *The Politics of Bureaucracy* (Londra: Routledge).

Philo, G. (ed.) (1999) *Message Received* (Londra: Longman).

Pierson, C. (2000) *The New Politics of Welfare* (Oxford ve New York).

Pierre, J. ve B. Guy Peters (2000) *Governance, Politics and the State* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Pinker, S. (2011) *The Better Angels of Our Nature: The Decline of Violence and Its Causes* (New York: Viking Penguin).

Pinkney, R. (1990) *Right-Wing Military Government* (Londra: Pinter).

Piore, M. J. ve C. Sabel (1984) *The Second Industrial Divide: Possibilities for Prosperity* (New York: Basic Books).

Plant, R. (1991) *Modern Political Thought* (Oxford: Oxford University Press).

Plato (1955) *The Republic* (Harmondsworth: Penguin) (çev. H. D. Lee).

Poggi, G. (1990) *The State* (Cambridge: Polity Press).

Poguntke, T. ve P. Webb (2007) *The Presidentialization of Politics: A Comparative Study of Modern Democracies* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Polsby, N. (1963) *Community Power and Political Theory* Newhaven, CT: Yale University Press).

Poulantzas, N. (1968) *Political Power and Social Classes* (Londra: New Left Books).

Pressman, J. ve A. Wildavsky (1973) *Implementation* (Berkeley, CA: University of California Press).

Proudhon, P.-J. ([1840] 1970) *What is Property?* (New York: Dover).

Przeworski, A. (1991) *Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America* (Cambridge ve New York: Cambridge University Press).

Pulzer, P. (1967) *Political Representation and Elections in Britain* (Londra: Allen & Unwin).

Putnam, R. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Putnam, R. (1996) 'Who Killed Civic America?', *Prospect*, Mart, ss. 66–72.

Putnam, R. (2000) *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community* (New York: Simon & Schuster).

Raadschelders, J., T. Toonen ve F. Van der Meer (der.) (2007) *The Civil Service in the 21st Century: Comparative Perspectives* (Londra ve New York: Palgrave Macmillan).

Randall, V. (ed.) (1988) *Political Parties in the Third World* (Londra: Sage).

Rawls, J. (1971) *A Theory of Justice* (Oxford: Oxford University Press).

Reiner, R. (1993) *The Politics of the Police* (2nd ed.) (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf).

Rex, J. ve D. Mason (der.) (1992) *Theories of Race and Ethnic Relations* (Cambridge: Cambridge University Press).

Rhodes, R. (1996) 'The New Governance: Governing without Government', *Political Studies*, vol. 44, ss. 652–67.

Rhodes, R. ve P. Dunleavy (der.) (1995) *Prime Minister, Cabinet and Core Executive* (Londra: Macmillan).

Rhodes, R. A. W. (1988) *Beyond Westminster and Whitehall* (Londra: Unwin Hyman).

Richardson, J. (ed.) (1984) *Policy Styles in Western Europe* (Londra: Allen & Unwin).

Richardson, J. (ed.) (1993) *Pressure Groups* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Ritzer, G. (2000) *The McDonaldization of Society* (Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press).

Roach, J. ve J. Thomaneck (1985) *Police and Public Order in Europe* (Londra: Croom Helm).

Robins, L., H. Blackmore ve R. Pyper (der.) (1994) *Britain's Changing Party System* (Londra ve New York: Leicester University Press).

Rokkan, S. (1970) *Citizens, Elections, Parties* (New York: McKay).

Roler, E. (2005) *The Performance of Democracies* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Rose, R. (ed.) (1980) *Challenge to Governance: Studies in Overloaded Politics* (Londra: Sage).

Rose, R. (1987) *The Postmodern Presidency: The White House Meets the World* (New York: Chartham House).

Roszak, T. (1994) *The Cult of Information: The Folklore of Computers and the True Art of Thinking* (Londra: Paladin Books).

Rousseau, J.-J. ([1762] 1913) *The Social Contract* (Londra: Dent) (çev. G. D. H. Cole).

Rowat, D. (ed.) (1988) *Public Administration in Developed Democracies: A Comparative Study* (New York: Marcel Dekker).

Ruggie, J. (1992) 'Multilateralism: The Anatomy of an Institution', *International Organization,* 46.

Runciman, D. (2008) *Political Hypocrisy: The Mask of Power from Hobbes and Orwell to Beyond* (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Rush, M. (1992) *Politics and Society: An Introduction to Political Sociology* (Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf).

Russell, M. (2000) *Reforming the House of Lords: Lessons from Overseas* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Sabatier, P. (1988) 'An Advocacy Coalition Model of Policy Making and Change and the Role of Policy Orientated Learning Therein', *Policy Sciences*, vol. 1, ss. 129–68.

Said, E. (1978) *Orientalism: Western Conceptions of the Orient* (New York: Vintage Books).

Sandel, M. (1982) *Liberalism and the Limits of Justice* (Cambridge: Cambridge University Press).

Sartori, G. (1970) 'Guidelines for Conceptual Analysis', *American Political Science Review,* 64.

Sartori, G. (1987) *The Theory of Democracy Revisited* (Chatham, NJ: Chatham House).

Sartori, G. (2005) *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis* (Cambridge: Cambridge University Press).

Saunders, P. (1990) *Social Class and Stratification* (Londra: Routledge).

Savage, S., R. Atkinson ve L. Robins (1994) *Public Policy in Britain* (Londra: Macmillan).

Savigny, H. ve L. Marsden (2011) *Doing Political Science and International Relations: Theories in Action* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Scammel, M. (2000) 'New Media, New Politics' Dunleavy, P., A. Gamble, I. Holliday ve G. Peele (der.) *Developments in British Politics 6* içinde (Basingstoke: PalgraveMacmillan).

Schlesinger, A. (1974) *The Imperial Presidency* (New York: Popular Library).

Scholte, J. A. (2005) *Globalization: A Critical Introduction*, 2. edisyon (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Schumacher, E. F. (1973) *Small is Beautiful: A Study of Economics As If People Mattered* (Londra: Blond & Briggs).

Schumpeter, J. (1942) *Capitalism, Socialism and Democracy* (Londra: Allen & Unwin).

Schwarzmantel, J. (1991) *Socialism and the Idea of the Nation* (Londra: Harvester Wheatsheaf).

Schwarzmantel, J. (1994) *The State in Contemporary Society: An Introduction* (Londra ve New York: Harvester Wheatsheaf).

Sedgemore, B. (1980) *The Secret Constitution* (Londra: Hodder & Stoughton).

Self, P. (1994) *Government by the Market? Politics of Public Choice* (Londra: Macmillan).

Seliger, M. (1976) *Politics and Ideology* (Londra: Allen & Unwin).

Sen, Amartya (2006) *Identity and Violence* (New York: W. W. Norton).

Sennett, R. (2004) *Respect: The Formation of Character in an Age of Inequality* (Harmondsworth ve New York: Penguin).

Shapiro, M. ve A. Stone Sweet (2002) *On Law, Politics and Judicialization* (Oxford: Oxford University Press).

Silva, P. (ed.) (2001) *The Soldier and the State in South America: Essays on Civil–Military Relations* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Simon, H. (1983) *Models of Bounded Rationality – Vol. 2* (Cambridge, MA: MIT Press).

Skocpol, T. (1979) *States and Social Revolutions* (Cambridge: Cambridge University Press).

Smith, A. ([1776] 1930) *The Wealth of Nations* (Londra: Methuen).

Smith, A. D. (1986) *The Ethnic Origins of Nations* (Oxford: Basil Blackwell).

Smith, B. C. (1985) *Decentralisation: The Territorial Dimension of the State* (Londra: Allen & Unwin).

Smith, M. (1995) *Pressure Groups* (Manchester: Baseline Books).

Smith, M. E. (2010) *International Security: Politics, Policy, Prospects* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Smith, R. (2006) *The Utility of Force: Theories, Actors, Cases* (Oxford: Oxford University Press).

Social Trends, 2005 (Londra: HMSO).

Sørenson, G. (2004) *The Transformation of the State: Beyond the Myth of Retreat* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Soros, G. (1998) *The Crisis of Global Capitalism: Open Society Endangered* (New York: BBS/Public Affairs).

Spencer, P. ve H. Wollman (der.) (2005) *Nations and Nationalism* (Edinburgh: Edinburgh University Press).

Stilwell, F. (2011) *Political Economy: The Contest of Economic Ideas (*3. edisyon) (Oxford: Oxford University Press.)

Stoker, G. (2006) *Why Politics Matter: Making Democracy Work* (Basingstoke ve New York: Palgrave Macmillan).

Strange, S. (1986) *Casino Capitalism* (Oxford: Basil Blackwell).

Strøm, K., W. Müller ve T. Bergman (der.) (2006) *Delegation and Accountability in Parliamentary Democracies* (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Suleiman, E. (ed.) (1984) *Bureaucrats and Policy Making* (New York: Holmes & Meier).

Sun Tzu (1963) *The Art of War* (New York: Oxford University Press) (çev. S. B. Griffith). Talmon, J. L. (1952) *The Origins of Totalitarian Democracy* (Londra: Secker & Warburg).

Tarrow, S. (2011) *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics* (Cambridge ve New York: Cambridge University Press).

Thatcher, M. (1993) *The Downing Street Years* (Londra: HarperCollins).

Tilly, C. (1975) 'Reflections on the History of European State-Making', C. Tully (ed.) *The Formation of Nation-States in Europe* içinde (Princeton, NJ: Princeton University Press).

Tilly, C. (1990) *Coercion, Capital and European States, AD 900–1990* (Oxford: Blackwell).

Titmuss, R. M. (1968) *Essays on the Welfare State* (Londra: Allen & Unwin).

Tocqueville, A. de ([1856] 1947) *The Old Regime and the French Revolution* (Oxford: Blackwell) (çev. M. W. Patterson).

Trotsky, L. (1937) *The Revolution Betrayed: What is the Soviet Union and Where is it Going?* (Londra: Faber).

Truman, D. (1951) *The Governmental Process* (New York: Knopf).

Verba, S., N. Nie ve J. Kim (1978) *Participation and Political Equality: A Seven-Nation Comparison* (Cambridge ve New York: Cambridge University Press).

Verheijes, T. ve D. Coombes (der.) (1998) *Innovations in Public Management: Perspectives from East and West Europe* (Cheltenham & Northampton, MA: Edward Elgar).

Wachendorfer-Schmidt, U. (ed.) (2000) *Federalism and Political Performance* (Londra & New York: Routledge).

Waldron, J. (1995) 'Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative', W. Kymlicka (ed.) *The Rights of Monority Cultures* içinde (Oxford: Oxford University Press).

Wallerstein, I. (1984) *The Politics of the World Economy* (Cambridge: Cambridge University Press).

Waltman, J. ve K. Holland (der.) (1988) *The Political Role of Law Courts in Modern Democracies* (New York: St Martin's Press).

Waltz, K. (1979) *Theory of International Politics* (Reading, MA: Addison-Wesley).

Waltz, K. (2012) 'Why Iran Should Get the Bomb', *Foreign Affairs* 91 (Temmuz/Ağustos).

Wattenberg, M. (2000) 'The Decline of Party Mobilization', R. Dalton ve M. Wattenberg (der.) *Parties without Partisans* içinde (Oxford ve New York: Oxford University Press).

Weber, M. (1904–5) *The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism* (Londra: Allen & Unwin).

Weber, M. (1948) *From Max Weber: Essays in Sociology* (Londra: Routledge & Kegan Paul).

Weiss, T. G. (2012) *What's Wrong with the United Nations (And How to Fix It)* (Cambridge and Maldon, MA: Polity Press).

Weller, P. (1985) *First Among Equals: Prime Ministers in Westminster Systems* (Sydney: Allen & Unwin).

Wendt, A. (1992) 'Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics', *International Organization,* 41.

Wendt, A. (1999) *Social Theory of International Politics* (Cambridge: Cambridge University Press).

White, S., J. Gardner, G. Schopflin ve T. Saich (1990) *Communist and Postcommunist Political Systems* (Londra: Macmillan).

Whitman, J. (ed.) (2009) *Global Governance* (Basingstoke: Palgrave Macmillan).

Wildavsky, A. (1980) *Art and Craft of Policy Analysis* (Londra: Macmillan).

Wilkinson, R. ve K. Pickett (2010) *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone* (Harmondsworth: Penguin).

Willner, A. R. (1984) *The Spellbinders: Charismatic Political Leadership* (New Haven, CT: Yale University Press).

Wilson, G. (1990) *Interest Groups* (Oxford: Blackwell).

Wilson, W. ([1885] 1961) *Constitutional Government: A Study in American Politics* (New York: Meridian).

Wolinetz, S. (ed.) (1997) *Political Parties* (Aldershot and Brookfield, VT: Ashgate).

Wollstonecraft, M. ([1792] 1985) *A Vindication of the Rights of Women* (Harmondsworth: Penguin).

World Bank (2012) *World Development Report 2012* (Washington, DC: World Bank).

Wright, A. (1987) *Socialisms: Theories and Practices* (Oxford: Oxford University Press).

Wright, V., B. Guy Peters ve R. Rhodes (der.) (2000) *Administering the Summit: Administration of the Core Executive in Developed Countries* (Londra: Macmillan).

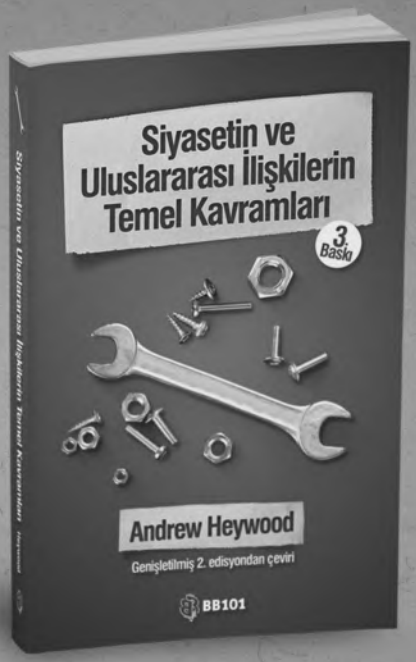
Yergin, D. (1980) *Shattered Peace: The Origins of the Cold War and the National Security State* (Harmondsworth: Penguin).

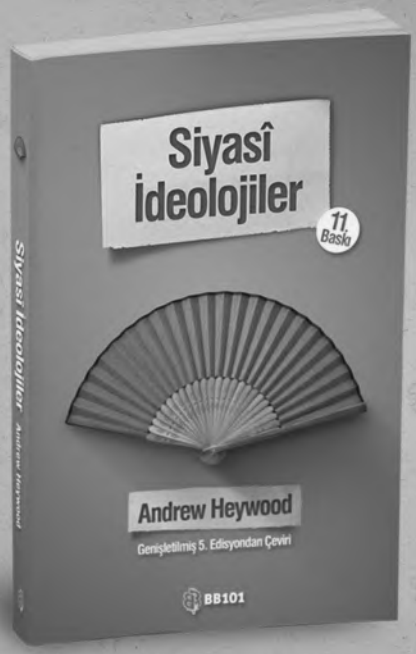
Young, A., J. Duckett ve P. Graham (2010) 'Perspectives on the Global Distribution of Power', Exceptional special edition of *Politics,* 30(1).

Zakaria, F. (1997) 'The Rise of Illiberal Democracy', *Foreign Affairs* 76 (Kasım–Aralık).

Zald, M. N. ve J. D. McCarthy (1987) *Social Movements in an Organizational Society: Collected Essays* (Piscataway, NJ: Transactional Publishers).

Zimmerman, J. F. (1992) *Contemporary American Federalism* (Londra ve New York: Leicester University Press).

Hewyood BB101'de

